

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

11

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

(ΟΜΙΛΙΑΙ ΜΘ' - ΟΕ')

ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπὸ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Θεολόγου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Ὑφηγητῆς Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, π. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

II

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

(ΟΜΙΛΙΑΙ ΜΘ' - ΟΕ')

ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ΄
Ματθ. 14, 13 - 22

Ἐκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ
εἰς ἔρημον τόπον καὶ ἰδίαν· καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι,
ἤκολούθησαν αὐτῷ περὶ τῆς πόλεως.

1. Ὅρα πανταχοῦ αὐτὸν ἀναχωροῦντα, καὶ ὅτε παρεδόθη
Ἰωάννης καὶ ὅτε ἀνηρέθη καὶ ὅτε ἤκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι
πλείους μαθητὰς ποιεῖ. Τὰ γὰρ πλείονα ἀνθρωπινώτερον
βούλεται διοικεῖν, οὐδέπω τοῦ καιροῦ καλοῦντος ἀπογυμνω-
10 σαι τὴν θεότητα σαφῶς. Διὸ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε, μηδενὶ
εἰπεῖν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός· μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν
ἐβούλετο τοῦτο γενέσθαι γνωριμώτερον. Ὅθεν τοῖς τέως
διαπιστήσασι τῶν Ἰουδαίων οὐ σφόδρα ἦν βαρὺς, ἀλλὰ καὶ
συγγνωμονικός. Ἀναχωρήσας δὲ οὐκ ἄπεισιν εἰς πόλιν, ἀλλ’
15 εἰς ἔρημον καὶ ἐν πλοίῳ, ὥστε μηδένα ἀκολουθεῖν. Σὺ δέ
μοι σκόπει πῶς οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου λοιπὸν μᾶλλον ὠκείωθη-
σαν τῷ Ἰησοῦ. Αὐτοὶ γὰρ εἰσιν οἱ ἀπηγγελκότες αὐτῷ τὸ γε-
γενημένον· καὶ γὰρ πάντα ἀφέντες, ἐπ’ αὐτὸν καταφεύγουσι
λοιπόν. Οὕτως οὐ μικρὸν μετὰ τῆς συμφορᾶς καὶ τὰ ἤδη παρ’
20 αὐτοῦ διὰ τῆς ἀποκρίσεως ἐκείνης οἰκονομηθέντα κατώρθωσεν.

Ἄλλὰ τίνας ἔνεκεν πρὶν ἢ ἀπαγγεῖλαι αὐτοὺς οὐκ ἀνε-
χώρησε, καίτοιγε ἤδει καὶ πρὶν ἢ ἀπαγγεῖλαι τὸ γεγενημέ-
νον; Δεικνὺς διὰ πάντων τῆς οἰκονομίας τὴν ἀλήθειαν. Οὐ

ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ΄
Ματθ. 14, 13 - 22

«Όταν ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς αὐτά, ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἐκεῖ μὲ πλοῖον εἰς ἔρημον τόπον μόνος του· καὶ ὅταν τὸ ἔμαθε τὸ πλῆθος τοῦ κόσμου τὸν ἠκολούθησε πεζῇ ἀπὸ τὰς πόλεις».

1. Πρόσεχε τὸ ὅτι ὁ Κύριος εἰς κάθε περίπτωσιν ἀναχωρεῖ, καὶ ὅταν παρεδόθη ὁ Ἰωάννης καὶ ὅταν ἀπεκεφαλίσθη καὶ ὅταν ἤκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι οἱ μαθηταὶ του γίνονται ὄλο καὶ περισσότεροι. Διότι θέλει τὰ περισσότερα νὰ τὰ τακτοποιῇ κατὰ τρόπον πρὸ ἀνθρώπινον, ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς ν' ἀποκαλύψῃ μὲ σαφήνειαν τὴν θεότητά του. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του ἔλεγε, νὰ μὴ εἰποῦν εἰς κανένα, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός· διότι ἤθελεν αὐτὸ νὰ γίνῃ περισσότερο γνωστὸν μετὰ τὴν ἀνάστασίν του. Διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὴν δὲν ἦτο πολὺ αὐστηρὸς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐκείνους πὺ ἐδειξαν δυσπιστίαν, ἀλλ' ἦτο περισσότερο ἐπιεικής. Όταν δὲ ἀνεχώρησε δὲν μεταβαίνει εἰς κάποιαν πόλιν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἔρημον καὶ μὲ πλοῖον, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἀκολουθήσῃ κανεὶς. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε πῶς οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου γίνονται πλέον περισσότερο οἰκεῖοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Διότι αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πὺ εἶχον ἀναγγεῖλαι εἰς αὐτὸν τὸ συμβάν· καθ' ὅσον, ἐγκαταλείψαντες τὰ πάντα, καταφεύγουν εἰς τὸ ἐξῆς πρὸς αὐτόν. Καὶ ἔτσι ἐπέτυχεν ὄχι εἰς μικρὸν βαθμὸν μαζὶ μὲ τὴν συμφορὰν καὶ τὰ ὅσα οἰκονομήθησαν ἤδη ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπαντήσεώς του ἐκείνης.

Διατί ὅμως δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο πρὶν τοῦ ἀναγγεῖλουν τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου, μολονότι βέβαια τὸν ἐγνώριζε καὶ πρὶν τοῦ ἀναγγεῖλουν; Ἐπειδὴ ἤθελε

γὰρ δὴ μόνον τῇ ὄψει, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις τοῦτο πισιοῦσθαι ἐβούλετο, διὰ τὸ εἰδέναι τοῦ διαβόλου τὴν κακουργίαν καὶ ὅτι πάντα ἐργάσεται, ὥστε ταύτην ἀνελεῖν τὴν δόξαν.

Αὐτὸς μὲν οὖν διὰ τοῦτο ἀναχωρεῖ, οἱ δὲ ὄχλοι οὐδὲ οὐ-
 5 τως ἀφίστανται, ἀλλ' ἔπονται προσηλωμένοι, καὶ οὐδὲ τὸ
 δραῖμα αὐτοὺς ἐφόβησε τὸ Ἰωάννου. Τοσοῦτόν ἐστι πόθος,
 τοσοῦτον ἀγάπη· οὕτω πάντα νικᾷ καὶ διακρούεται τὰ δεινὰ.
 Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὴν ἀμοιβὴν εὐθέως ἀπελάμβανον. «Ἐξέλ-
 10 θῶν» γάρ, φησὶν, «ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ὄχλον πολύν, καὶ ἐσπλαγγνί-
 σθη ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν». *Εἰ γὰρ καὶ πολλὴ ἦν αὐτῶν ἡ προσεδρεία, ἀλλ' ὅμως τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα πάσης σπουδῆς ὑπερέβαινον ἀμοιβήν. Διὸ καὶ αἰτίαν τῆς τοιαύτης θεραπείας τὸν ἔλεον τίθησιν, ἔλεον ἐπιειταμένον καὶ θεραπεύει πάντας. Καὶ οὐκ ἀπαιτεῖ*
 15 *πίστιν ἐνιαῦθα. Καὶ γὰρ τῷ προσελθεῖν, καὶ τῷ τὰς πόλεις ἀφεῖναι, καὶ τῷ μετὰ ἀκριβείας αὐτὸν ζητῆσαι, καὶ τῷ παραμένειν, καὶ τοῦ λιμοῦ καταναγκάζοντος, τὴν πίστιν ἐπιδείκνυνται τὴν ἑαυτῶν.*

Μέλλει δὲ καὶ τρέφειν αὐτούς. Καὶ οὐ ποιεῖ τοῦτο ἀφ'
 20 ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀναμένει παρακληθῆναι, ὅπερ ἔφην, πανταχοῦ τοῦτο διατηρῶν, τὸ μὴ πρότερος ἐπιπηδᾶν τοῖς θαύμασιν, ἀλλὰ καλούμενος. Καὶ γιαιὶ μηδεὶς τῶν ὄχλων προσελθὼν

μὲ ὅλας τὰς ἐνεργείας του νὰ ἀποκαλύπτῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς θείας οἰκονομίας. Διότι πράγματι δὲν ἤθελε μόνον μὲ τοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα νὰ τὸ κἀνῃ αὐτὸ πιστευτὸν διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὴν κακουργίαν τοῦ διαβόλου καὶ ὅτι αὐτὸς θὰ μεταχειρισθῇ κάθε μέσον διὰ νὰ διαλύσῃ αὐτὴν τὴν σκέψιν.

Ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν δι' αὐτὸν τὸν λόγον φεύγει ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο, τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι φεύγει ἀπὸ κοντὰ του, ἀλλὰ τὸν ἀκολουθεῖ προσηλωμένον εἰς αὐτὸν καὶ δὲ τὸ ἐφόβησεν οὔτε ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ Ἰωάννου. Τόσον μεγάλος εἶναι ὁ πόθος, τόσον μεγάλη ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὰ πάντα κατανικᾷ καὶ ἀποκρούει τοὺς κινδύνους. Διὰ τοῦτο δὲ ἔλαβον ἀμέσως καὶ τὴν ἀμοιβήν. Διότι, λέγει, «Ἐξεληθὼν ὁ Ἰησοῦς εἶδε πολὺ πλῆθος λαοῦ καὶ τοὺς εὐσπλαγχνίσθη καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀσθενεῖς των». Μολονότι βέβαια ἡ προθυμία τοῦ λαοῦ ἦτο μεγάλη, παρὰ ταῦτα τὰ ὅσα ἐνήργει εἰς αὐτοὺς ὑπερέβαλλον τὴν ἀμοιβὴν οἴασδήποτε ἄλλης φροντίδος. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ εὐαγγελιστὴς προβάλλει ὡς αἰτίαν τῆς θεραπείας τῶν ἀσθενῶν των τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ μάλιστα τὴν εὐσπλαγχνίαν του ἐκείνην πού ἐπεκτείνεται πρὸς ὅλους καὶ διὰ τοῦτο θεραπεύει ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς χωρὶς νὰ ζητῇ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πίστιν ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς. Καθ' ὅσον τὸ ὅτι ἔτρεξαν κοντὰ του καὶ τὸ ὅτι ἐγκατέλειψαν τὰς πόλεις, τὸ ὅτι τὸν ἀνεζήτησαν μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ παρέμειναν κοντὰ του καταπιεζόμενοι ἀπὸ τὴν πείναν, ὅλα αὐτὰ φανερώνουν τὴν πίστιν των.

Πρόκειται ὅμως καὶ νὰ τοὺς δώσῃ καὶ ὑλικὴν τροφήν. Καὶ δὲν τὸ κάνει αὐτὸ μὲ ἰδικήν του πρωτοβουλίαν, ἀλλὰ περιμένει νὰ τοῦ τὸ ζητήσουν, διότι, ὅπως καὶ ἄλλοτε εἶπα, ἀκολουθεῖ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις αὐτὴν τὴν τακτικὴν, δηλαδὴ δὲν κάμνει τὰ θαύματα ἐὰν προηγουμένως δὲν τοῦ τὸ ζητήσουν. Καὶ διατί δὲν προσῆλθε κάποιος ἀπὸ τὸ πλῆθος

ὑπὲρ αὐτῶν διελέχθη; Ἡδοῦντο αὐτὸν μεθ' ὑπερβολῆς, καὶ οὐδὲ τῆς πείνης ἐλάμβανον αἴσθησιν τῷ πόθῳ τῆς προσεδρείας. Ἄλλ' οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ προσελθόντες λέγουσι, θρέψον αὐτούς· ἔτι γὰρ ἀτελέστερον διέκειντο· ἀλλὰ τί; «Ὁ-
 5 ψίας δὲ γενομένης», φησί, «προσηλθὼν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρηλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα». Εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὸ θαῦμα ἐπελάθοντο τοῦ γεγενημένου καὶ μετὰ τὰς σφυρίδας ἐνόμιζον αὐτὸν περὶ ἄρτων
 10 λέγειν, ἠνίκα ζύμην τὴν διδασκαλίαν τῶν Φαρισαίων ἐκάλεσε, πολλῷ μᾶλλον μηδέπω πεῖραν λαβόντες τοιοῦτου σημείου, οὐκ ἂν προσεδόκησάν τι τοιοῦτον ἔσεσθαι. Καίτοιγε προλαβὼν καὶ ἀρρώστους πολλοὺς ἐθεράπευσεν, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἐντεῦθεν τὸ τῶν ἄρτων προσεδόκησαν· οὕτως ἦσαν ἀτε-
 15 λεῖς τέως.

Σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ διδασκάλου τὴν σοφίαν, πῶς αὐτοὺς ἐκκαλεῖται σαφῶς πρὸς τὸ πιστεῦσαι. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν εὐθέως, τρέφω αὐτούς· οὐδὲ γὰρ ἔμελλεν εὐπαράδεκτον εἶναι ἀλλὰ τί; «Ὁ δὲ Ἰησοῦς», φησὶν, «εἶπεν αὐτοῖς· οὐ χρεῖαν
 20 ἔχουσι ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν». Οὐκ εἶπε, δίδωμι αὐτοῖς, ἀλλ', ὑμεῖς δότε. Ἐτι γὰρ ὡς ἀνθρώπῳ προσεῖχον. Αὐτοὶ δὲ οὐδὲ οὕτω διανέστησαν, ἀλλ' ἔτι ὡς ἀνθρώπῳ διαλέγονται, λέγοντες· «Οὐκ ἔχομεν εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας». Διὸ καὶ ὁ Μάρκος φησιν ὅτι «οὐ συνῆκαν
 25 τὸ λεχθέν· καὶ γὰρ ἦν ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμένη». Ἐπεὶ

1. Πρὸβλ. Ματθ. 16, 6.

2. Μάρκ. 6, 52. 8, 17.

διὰ νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ δι' ὄλους τοὺς ἄλλους; Διότι ἔτρεφον πρὸς αὐτὸν ὑπερβολικὸν σεβασμὸν, ἀλλὰ καὶ οὔτε ἔνοιωθον πείναν ἐξ αἰτίας τοῦ πόθου των νὰ εὐρίσκωνται διαρκῶς κοντά του. Ἀλλὰ οὔτε καὶ οἱ μαθηταί του τοῦ λέγουν, ὅταν τὸν ἐπλησίασαν, θρέψε αὐτούς, διότι ἡ γνῶσις των περὶ αὐτοῦ ἦτο ἀκόμη ἀτελής. Ἀλλὰ τί συνέβη «Ὅταν», λέγει, «ἐπλησίαζε νὰ νυκτώσῃ, ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασαν οἱ μαθηταί του τοῦ λέγουν. Εἶναι ἔρημος ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα ἤδη ἐπέρασε. Πρόσταξε νὰ διαλυθῇ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, διὰ νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ ἀγοράσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του τροφάς». Διότι, ἐὰν καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ θαῦμα ἐλησιμόνησαν τὰ ὅσα συνέβησαν καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ κοφίνια ἐνόμιζον ὅτι τοὺς ὠμιλοῦσε διὰ τοὺς ἄρτους, ὅταν ἀποκαλοῦσε ζύμην τὴν διδασκαλίαν τῶν Φαρισαίων, πολὺ περισσότερον τώρα, πὺ δὲν εἶχον ἀκόμη ἰδεῖ τέτοιο θαῦμα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐλπίζουν ὅτι θὰ γίνῃ κάτι παρόμοιον. Ἄν καὶ βέβαια πρὶν ἀπὸ τὸ θαῦμα αὐτὸ ἐθεράπευσε πολλοὺς ἀρρώστους, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπερίμενον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων· διότι εἰς τέτοιον βαθμὸν πνευματικῆς ἀτελείας εὐρίσκοντο ἀκόμη.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε τὴν σοφίαν τοῦ διδασκάλου, μὲ ποῖον φανερὸν τρόπον τοὺς προσκαλεῖ εἰς τὸ νὰ πιστεύσουν. Διότι δὲν τοὺς εἶπεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἐγὼ θὰ τοὺς διαθρέψω, καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὸ δεχθοῦν εὐκόλα· ἀλλὰ τί τοὺς εἶπεν; «Ὁ δὲ Ἰησοῦς», λέγει, «τοὺς εἶπεν. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ φύγουν· δώσατέ τους σείς νὰ φάγουν». Δὲν εἶπεν ἐγὼ θὰ τοὺς δώσω, ἀλλὰ σείς δώσατέ τους. Διότι ἀκόμη τὸν ἐθεωροῦσαν ὡς ἄνθρωπον. Αὐτοὶ ὅμως οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὑψώθησαν πνευματικά, ἀλλ' ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ συνομιλοῦν μαζί του σὰν νὰ ἦτο ἄνθρωπος λέγοντες· «Δὲν ἔχομεν, παρὰ πέντε ἄρτους καὶ δύο ψάρια». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος λέγει ὅτι, «δὲν ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῶν λόγων του καθ' ὅσον ἡ καρδιά των ἦτο προσκολλημένη εἰς τὴν ὕλην»¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀκόμη ἦσαν προσκολλημένοι εἰς τὴν ὕλην²,

οὖν ἔτι χαμαὶ ἐσύροντο, τότε τὰ παρ' ἑαυτοῦ λοιπὸν εἰσάγει, καὶ φησι «Φέρειέ μοι αὐτοὺς ᾧδε». Εἰ γὰρ καὶ ἔρημος ὁ τόπος, ἀλλ' ὁ τρέφων τὴν οἰκουμένην πάρεσιν· εἰ δὲ καὶ ἡ ὥρα παρῆλθεν, ἀλλ' ὁ μὴ ὑποκείμενος ὥρα ὑμῖν διαλέγεται.

5 Ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ κριθίνους αὐτοὺς εἶναι λέγει οὐ παρέργως τοῦτο διηγούμενος, ἀλλὰ τὸν τυφὸν τῆς πολυτελείας παιδύων ἡμᾶς καιαπαιεῖν. Τοιαύτη καὶ ἡ τῶν προφητῶν τράπεζα ἦν.

«Λαβὼν τοίνυν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, 10 καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους», φησὶν, «ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοὺς χόρτους, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησε· καὶ κλάσας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις· καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἔχοριάσθησαν· καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις. Οἱ δὲ ἐσθίοντες 15 ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων».

2. Διατί ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εὐλόγησεν; Ἔδει πιστευθῆναι αὐτόν, ὅτι ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ, καὶ ὅτι ἴσος ἐστί. Τὰ δὲ τούτων καιασκευαστικὰ ἀλλήλοις ἐδόκει 20 μάχεσθαι. Τὴν μὲν γὰρ ἰσότητι τὸ μετ' ἐξουσίας πάντα ποιεῖν ἐδείκνυ, τὸ δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς εἶναι οὐκ ἂν ἐτιέρας ἐπέισθησαν, εἰ μὴ μετὰ πολλῆς τῆς ταπεινότητος καὶ εἰς αὐτὸν πάντα ἀναφέρων ἐποίει, καὶ καλῶν αὐτὸν εἰς τὰ γινόμενα. Διὰ δὴ τοῦτο οὔτε ταῦτα μόνον ἐποίει, οὔτε ἐκεῖνα, 25 ἵνα θεβαιωθῇ ἀμφότερα· καὶ νῦν μὲν μετ' ἐξουσίας, νῦν δὲ εὐχόμενος θαυματουργεῖ. Εἴτα ἵνα μὴ δόξη πάλιν μάχη εἶναι τὸ γινόμενον, ἐν μὲν τοῖς ἐλάττωσιν ἀναβλέπει εἰς τὸν οὐρα-

διὰ τοῦτο εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ὁ Κύριος παρουσιάζει τὴν ἰδικήν του δύναμιν καὶ τοὺς λέγει· «Φέρετε τοὺς ἄρτους ἐδῶ». Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὁ τόπος εἶναι ἔρημος, ἀλλ' ὅμως εἶναι παρῶν αὐτὸς πού τρέφει τὴν οἰκουμένην καὶ ἂν ἐπέ-
ρασεν ἡ ὥρα συνομιλεῖ μαζί σας αὐτὸς πού εὐρίσκεται ἐκτὸς χρόνου. Ὁ Ἰωάννης πάλιν λέγει, ὅτι οἱ ἄρτοι ἦσαν κρί-
θινοι³, καὶ δὲν τὸ λέγει αὐτὸ τυχαῖα, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς δι-
δάξη ν' ἀποφεύγωμεν τὴν ἀλαζονείαν τῆς πολυτελείας.
"Ἄλλωστε τέτοια ἦτο καὶ ἡ τράπεζα τῶν προφητῶν.

«Ἀφοῦ λοιπὸν ἔλαβεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τὰ δύο ψάρια καὶ ἔδωσεν ἐντολήν», λέγει, «εἰς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ νὰ καθίσουν εἰς τὰ χόρτα, ὕψωσε τὸ βλέμμα του εἰς τὸν οὐρανόν, τοὺς ηὐλόγησε καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔκοψε εἰς κομμάτια, τὰ ἔδωσεν εἰς τοὺς μαθητάς του, οἱ δὲ μαθηταὶ του εἰς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ. Καὶ ἔφαγον ὅλοι καὶ ἐχόρτασαν, καὶ ἐμάζευσαν ὅ,τι ἐπερίσσευσεν ἀπὸ τὰ κομμάτια, καὶ ἐγέ-
μισαν πλήρη δώδεκα κοφίνια. Ἐκεῖνοι δὲ πού ἔφαγον ἦσαν πέντε χιλιάδες περίπου ἄνδρες, χωρὶς νὰ ὑπολογίζονται με-
ταξὺ αὐτῶν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά».

2. Διατί ὕψωσε τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ηὐλόγησε; Διότι ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι ἀ-
πεστάλη ἀπὸ τὸν Πατέρα του καὶ ὅτι εἶναι ἴσος μὲ αὐτόν. Τὰ στοιχεῖα ὅμως, πού ἀπεδείκνυον αὐτά, ἐφαίνοντο ὡς ἀλ-
ληλοσυγκρουόμενα. Διότι τὴν μὲν ἰσότητα τὴν ἀπεδείκνυε τὸ ὅτι ἔπραττε τὰ πάντα μὲ ἐξουσίαν, τὴν δὲ προέλευσιν ἀπὸ τὸν Πατέρα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν πιστεύσουν δια-
φορετικά, ἐὰν δὲν ἔπραττε τὰ πάντα μὲ πολλὴν ταπείνωσιν, ἀποδίδων αὐτὰ εἰς τὸν Πατέρα καὶ ἐπικαλούμενος τὴν βοή-
θειάν του. Διὰ τοῦτο οὔτε τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἔκανε μόνον του, οὔτε τὸ ἄλλο, διὰ νὰ ἀποδεικνύωνται καὶ τὰ δύο. Καὶ ἄλλο-
τε μὲν ἐπιτελεῖ τὰ θαύματα μὲ ἐξουσίαν, ἄλλοτε δὲ ἐπικα-
λούμενος τὸν Πατέρα του. Ἐπίσης διὰ νὰ μὴ σχηματισθῇ ἡ ἐντύπωσις ὅτι τὰ ὅσα πράττει δὲν συμβιβάζονται μεταξὺ
των, ὅταν μὲν ἐπιτελῇ τὰ μικρότερα θαύματα ὑψώνει τὸ

νόν, ἐν δὲ τοῖς μείζοσι μεί⁴ ἐξουσίας πάντα ποιεῖ· ἵνα μάθῃς
 καὶ ἐν τοῖς ἐλάττωσιν ὅτι οὐκ ἐνδυναμούμενος ἐτιέρωθεν, ἀλλὰ
 τιμῶν τὸν γεγεννηκότα οὕτω ποιεῖ. Ὅτε γοῦν ἁμαρτήματα
 ἀφῆκε καὶ τὸν παράδεισον ἠνέρωξε καὶ τὸν λησιὴν εἰσήγαγε
 5 καὶ τὸν παλαιὸν μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας ἔλυσε νόμον καὶ
 νεκροὺς μυρίους ἀνέσκησε καὶ θάλατταν ἐχαλίνωσε καὶ τὰ
 ἀπόρρητα τῶν ἀνθρώπων ἤλεγξε καὶ ὀφθαλμὸν ἐδημιούργη-
 σεν, ἃ Θεοῦ μόνου κατορθώματά ἐστι καὶ ἐτιέρου οὐδενός,
 οὐδαμοῦ φαίνεται εὐχόμενος· ὅτε δὲ τοὺς ἄριους πηγᾶσαι
 10 παρεσκεύασεν, ὃ πολὺν τοῦτων ἀπάντων ἔλαιον ἦν, τότε ἀνα-
 βλέπει εἰς τὸν οὐρανόν· ὁμοῦ μὲν ταῦτα κατασκευάζων, ἄ-
 περ εἶπον, ὁμοῦ δὲ παιδεύων ἡμᾶς, μὴ πρότερον ἄπισθαι
 τροπέζης, ἕως ἂν εὐχαριστήσωμεν τῷ τὴν τροφήν ἡμῖν ταύ-
 την παρέχοντι.

15 Καὶ διατί οὐ ποιεῖ ἐκ μὴ ὄντων; Ἐμφράτιων τὸ Μαρκί-
 κίωνος καὶ Μανιχαίου στόμα, τῶν τὴν κτίσιν ἀλλοτριούντων
 αὐτοῦ, καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν παιδεύων, ὅτι καὶ τὰ δρώ-
 μενα ἅπαντα αὐτοῦ ἔργα καὶ κτίσματά εἰσι, καὶ δεικνύς,
 ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ τοὺς καρποὺς διδούς, ὃ εἰπὼν ἐξ ἀρχῆς·
 20 «Βλασησάτω ἡ γῆ βοιάνην χόριου», καὶ «Ἐξαγαγέτω τὰ
 ὕδατα ἐρπειὰ ψυχῶν ζωσῶν». Οὐδὲ γὰρ ἔλαιον τοῦτο ἐ-
 κείνου. Εἰ γὰρ καὶ ἐξ οὐκ ὄντων ἐκεῖνα, ἀλλ' ὅμως ἐξ ὕ-
 δαιος· οὐκ ἔλαιον δὲ τοῦ ἀπὸ γῆς δεῖξαι καρπὸν καὶ ἀπὸ ὕ-
 δάτων ἐρπειὰ ξμψυχα, τὸ ἀπὸ ἄριων πέντε ποιῆσαι ἄριους

4. Γεν. 1, 11.

5. Γεν. 1, 20.

βλέμμα του πρὸς τὸν οὐρανὸν ὅταν δὲ ἐπιτελῆ τὰ μεγαλύ-
τερα θαύματα τὸ κάνει αὐτὸ μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ὥστε νὰ
ἀντιληφθῆς ὅτι καὶ τὰ μικρότερα δὲν τὰ ἐπιτελεῖ λαμβάνων
δύναμιν ἀπὸ κάποιον ἄλλον, ἀλλὰ προβαίνει εἰς αὐτὴν τὴν
ἐνέργειαν διὰ νὰ τιμήσῃ τὸν Πατέρα του πού τὸν ἐγέννη-
σεν. Ὅταν λοιπὸν συνεχώρησε τὰς ἁμαρτίας, ὅταν ἤνοιξε
τὸν παράδεισον καὶ εἰσήγαγεν εἰς αὐτὸν τὸν ληστήν, ὅταν
κατήργησε τὸν παλαιὸν νόμον μὲ πολλὴν ὑπεροχὴν, ὅταν
ἀνέστησε πολλοὺς νεκρούς, ὅταν ἐσταμάτησε τὴν τρικυμι-
σμένην θάλασσαν, ὅταν ἤλεγξε τὰς ἀποκρύφους σκέψεις
τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ἐχάρισε τὸ φῶς εἰς τὰ μάτια τῶν τυ-
φλῶν, πράξεις πού ἀποκλειστικὰ ἀνήκουν εἰς τὸν Θεὸν καὶ
μόνον καὶ εἰς κανένα ἄλλον, εἰς καμίαν ἀπὸ τὰς περιπτώ-
σεις αὐτὰς δὲν φαίνεται νὰ ἐπικαλεῖται τὸν Πατέρα του.
Ὅταν ὅμως ἐπολλαπλασίασε τοὺς ἄρτους, πρᾶγμα πού ἦτο
κατὰ πολὺ μικρότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, τότε ἐπικαλεῖται
τὴν βοήθειαν τοῦ Πατέρα του, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ ἀποδείξῃ
αὐτὰ πού εἶπα προηγουμένως, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ μᾶς
διδάξῃ νὰ μὴ ἀρχίζωμεν προηγουμένως τὸ φαγητόν μας, ἐὰν
πρῶτα δὲν εὐχαριστήσωμεν ἐκεῖνον πού μᾶς δίδει τὴν τροφήν.

Καὶ διατί δὲν δημιουργεῖ τροφήν χωρὶς αὐτὴ νὰ ὑπάρ-
χῃ; Διὰ νὰ κλείσῃ τὰ στόματα τοῦ Μαρκίωτος καὶ τοῦ Μα-
νιχαίου, πού τὸν ἀποξενώνουν ἀπὸ τὴν κτίσιν καὶ νὰ διδά-
ξῃ μὲ τὰ ἔργα του αὐτὰ ὅτι καὶ ὅλα τὰ ὄρατὰ εἶναι ἔργα καὶ
δημιουργήματα ἰδικά του, καὶ ἐπὶ πλέον διὰ νὰ δείξῃ ὅτι
αὐτὸς εἶναι πού δίδει τοὺς καρπούς καὶ πού εἶπε κατὰ τὴν
ἀρχὴν τῆς δημιουργίας· «Ἄς βλαστήσῃ ἡ γῆ βοτάνην χόρ-
του»⁴ καί· «Ἄς παράγουν τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ζῶντα»⁵. Διότι τὸ
θαῦμα αὐτὸ δὲν ἦτο μικρότερον ἀπὸ ἐκεῖνο. Καθ' ὅσον καὶ
ἐκεῖνα, μολονότι τὰ ἐδημιούργησεν ἀπὸ μὴ ὑπάρχοντα, παρὰ
ταῦτα τὰ παρήγαγεν ἀπὸ τὸ νερό. Δὲν ἦτο δὲ μικρότερον
θαῦμα τὸ ὅτι ἀπὸ πέντε ἄρτους ἐδημιούργησε τόσους πολ-
λοὺς καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὰ δύο ψάρια τόσα πολλά, ἀπὸ
τὸ νὰ παράγῃ ἀπὸ τὴν γῆν τοὺς καρπούς καὶ ἀπὸ τὸ νερὸ

τοσοῦτους, καὶ ἀπὸ ἰχθύων πάλιν ὁ σημεῖον ἦν τοῦ καὶ τῆς
 γῆς καὶ τῆς θαλάττης αὐτὸν κρατεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς
 ἀσθενοῦσιν ἀεὶ ἐποίει τὰ θαύματα, ποιεῖ καὶ καθολικὴν εὐερ-
 5 γείαν ἵνα μὴ θεωροὶ μόνον οἱ πολλοὶ τῶν ἐτέροις συμβάντων
 γένωνται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τῆς δωρεᾶς ἀπολαύσωσι. Καὶ ὅπερ
 ἐδόκει ἐπὶ τῆς ἐρήμου τοῖς Ἰουδαίοις εἶναι θαυμασιόν, (ἔ-
 λεγον γοῦν, «Μὴ καὶ ἄριον δύναται δοῦναι ἢ ἐτοιμάσαι τρά-
 πεζαν ἐν ἐρήμῳ;»), τοῦτο διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείκνυται. Διὰ
 τοῦτο καὶ εἰς ἔρημον αὐτοὺς ἄγει, ἵνα μεθ' ὑπερβολῆς ἀνύ-
 10 ποπιον ἢ τὸ θαῦμα, καὶ μηδεὶς νομίση πλησίον κώμην πα-
 ρακειμένην εἰσενεγκεῖν τι εἰς τὴν τράπεζαν. Διὰ τοῦτο καὶ
 τῆς ὥρας μέμνηται, οὐχὶ τοῦ τόπου μόνον.

Καὶ ἕτερον δὲ μαρθάνομεν, τὴν φιλοσοφίαν τῶν μαθη-
 τῶν τὴν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, καὶ πῶς κατεφρόνονν τροφῆς.
 15 Δώδεκα γὰρ ὄντες πέντε ἄριους εἶχον μόνους καὶ δύο ἰ-
 χθύας· οὕτω πάρεργα ἦν αὐτοῖς τὰ σωματικὰ καὶ τῶν πνευ-
 ματικῶν εἶχοντο μόνον. Καὶ οὐδὲ τῶν ὀλίγων ἀντείχοντο,
 ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς αἰτηθέντες ἔδωκαν. Ὅθεν παιδεύεσθαι χρή,
 ὅτι καὶ ὀλίγα ἔχωμεν, καὶ αὐτὰ προΐεσθαι δεῖ τοῖς δεομένοις.
 20 Κελευσθέντες γοῦν ἐνεγκεῖν τοὺς πέντε ἄριους, οὐ λέγουσι
 ‘Καὶ πόθεν ἡμῖν ἔσται ἡ διατροφή; πόθεν δὲ ἡμεῖς παραμυθη-
 σόμεθα τὴν πείναν τὴν ἡμετέραν;’ ἀλλ’ ὑπακούουσιν εὐθέως.
 Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, διὰ τοῦτο ἐκ τῶν
 ὑποκειμένων ποιεῖ, ἵνα αὐτοὺς εἰς πίστιν ἀγάγη· ἔτι γὰρ ἀ-
 25 σθενέστερον διέκειντο. Διὸ καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέπει.

τὰ ζῶντα ἐρπετά. Αὐτο ἀπεδείκνυε τὴν ἐξουσίαν του καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Διότι, ἐπειδὴ μὲ τὰ θαύματα ποὺ ἔκανε ἐθεράπευε συνεχῶς ἀσθενεῖς, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν προβαίνει εἰς μίαν καθολικὴν εὐεργεσίαν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι μόνον θεαταὶ τῶν ὄσων συνέβαιναν εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ νὰ ἀπολαύσουν καὶ αὐτοὶ τῆς δωρεᾶς του. Καὶ ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ εἰς τὴν ἔρημον προκαλοῦσε τὸν θαυμασμὸν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, (διότι ἔλεγον· «Μήπως ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ καὶ ἄρτους ἢ νὰ ἐτοιμάσῃ τράπεζαν εἰς τὴν ἔρημον;»⁶), αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει ἐμπράκτως. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἔρημον, ὥστε νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ θαῦμα πλήρως ἀπὸ κάθε ὑποψίαν καὶ κανεῖς νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι κάποια πόλις ποὺ εὕρισκετο ἐκεῖ κοντά, προσέφερον αὐτὰ ποὺ χρειάζοντο διὰ τὴν τράπεζαν. Διὰ τοῦτο ὁ εὐαγγελιστὴς ἀναφέρει ὅχι μόνον τὸν τόπον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὥραν ποὺ ἔγινε τὸ θαῦμα.

Ἄλλὰ ἀπὸ αὐτὸ διδασκόμεθα καὶ κάτι ἄλλο, τὴν ἀντίληψιν τῶν μαθητῶν διὰ τὰ ἀναγκαῖα πράγματα καὶ τὴν μεγάλην ἀδιαφορίαν των διὰ τὴν τροφήν. Διότι μολονότι ἦσαν δώδεκα εἶχον μόνον πέντε ἄρτους καὶ δύο ψάρια. Τόσον ἐπουσιώδη ἐθεωροῦσαν τὰ σωματικὰ πράγματα καὶ μόνον διὰ τὰ πνευματικὰ ἐφρόντιζον. Καὶ δὲν ἐκράτησαν αὐτοὺς τοὺς ὀλίγους ποὺ εἶχον διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἔδωσαν ὅταν τοὺς ἐζητήθησαν. Συνεπῶς πρέπει νὰ διδασκόμεθα ἀπὸ αὐτὸ ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ὀλίγα, πρέπει καὶ αὐτὰ νὰ τὰ δίδωμεν εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην. Ὅταν λοιπὸν ἔλαβον τὴν ἐντολὴν νὰ φέρουν τοὺς πέντε ἄρτους, δὲν λέγουν. 'Καὶ τί θὰ φάγωμεν ἡμεῖς; Πῶς θὰ καταπραΰνωμεν τὴν πείναν μας;' ἀλλ' ὑπακούουν ἀμέσως. Ἄλλὰ καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, ἐγὼ τουλάχιστον ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ὁ λόγος ποὺ χρησιμοποιεῖ διὰ τὸ θαῦμα αὐτὰ ποὺ ὑπῆρχον εἶναι νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς μαθητὰς του εἰς τὴν πίστιν, διότι ἦτο ἀκόμη ἡ πίστις των πολὺ ἀσθενής. Διὰ τοῦτο καὶ ὑψώνει τὸ βλέμμα του εἰς τὸν οὐρανόν. Διότι

Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων σημείων εἶχον πολλὰ ὑποδείγματα· τούτου δὲ οὐδέν.

Λαβὼν τοίνυν διέκλασε, καὶ ἐδίδου διὰ τῶν μαθητῶν, τούτω αὐτοὺς τιμῶν· οὐ τιμῶν δὲ μόνον, ἀλλ' ἵνα, ὅταν γέ-
 5 νηται τὸ θαῦμα, μὴ ἀπιστήσωσι, μηδὲ ἐπιλάθωνται παρελ-
 θόντιος, τῶν χειρῶν αὐτοῖς μαρτυροῦσῶν. Διὸ καὶ τοὺς ὄ-
 χλους ἀφίησι πρότερον τῆς πείνης αἰσθησιν λαβεῖν, καὶ τού-
 τους ἀναμένει πρότερον προσελθεῖν καὶ ἐρωτηῆσαι, καὶ δι'
 αὐτῶν αὐτοὺς κατακλίνει, καὶ δι' αὐτῶν διανέμει ταῖς οἰκεί-
 10 αῖς ὁμολογίαις καὶ τοῖς ἔργοις προκαταλαβεῖν βουλόμενος
 ἕκαστον. Διὰ τοῦτο καὶ παρ' αὐτῶν λαμβάνει τοὺς ἄριτους,
 ἵνα πολλὰ τὰ μαρτύρια ἧ τοῦ γινομένου, καὶ ὑπομνήματα
 τοῦ θαύματος ἔχωσιν. Εἰ γὰρ καὶ τούτων συμβάντων ἐπε-
 λάθοντο, τί οὐκ ἂν ἔπαθον, εἰ μὴ καὶ ταῦτα καιεσκεύασε;
 15 Καὶ κελεύει αὐτοὺς ἐπὶ σιβάδος ἀναπεσεῖν, φιλοσοφεῖν τοὺς
 ὄχλους παιδεύων. Οὐ γὰρ θρέψαι τὰ σώματα μόνον ἐβούλετο,
 ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν παιδεῦσαι.

3. Καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου τοίνυν καὶ ἀπὸ τοῦ μηδὲν πλέον
 ἄριτων δοῦναι καὶ ἰχθύων καὶ ἀπὸ τοῦ πᾶσι τὰ αὐτὰ προθεῖναι
 20 καὶ ποιῆσαι κοινὰ καὶ μηδὲν θαιέρω θαιέρου πλέον παρα-
 σχεῖν, καὶ ταπεινοφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν καὶ ἀγάπην καὶ
 τὸ ὁμοίως πρὸς ἀλλήλους διακεῖσθαι καὶ τὸ κοινὰ πάντα νο-
 μίζειν εἶναι ἐπαίδευε. «Καὶ κλάσας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς,
 οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις». Τοὺς πέντε ἄριτους κλάσας ἔδωκε,

ἀπὸ μὲν τὰ ἄλλα θαύματα εἶχον πολλὰ παραδείγματα, ἐνῶ δι' αὐτὸ δὲν εἶχον τίποτε παρόμοιον.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ Κύριος ἔλαβε τοὺς ἄρτους, τοὺς ἔκοψε εἰς κομμάτια καὶ τὰ ἔδιδεν εἰς τὰ πλήθη τοῦ κόσμου μέσῳ τῶν μαθητῶν του τιμῶν αὐτοῦς μ' αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν του. Καὶ δὲν τὸ κάνει αὐτὸ μόνον διὰ νὰ τοὺς τιμήσῃ, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μὴ δείξουν ἀπιστίαν, ὅταν θὰ γίνῃ, οὔτε νὰ τὸ λησμονήσουν μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ἀφοῦ θὰ εἶχον ὡς μάρτυρας τὰ ἴδια τὰ χέρια των. Διὰ τοῦτο ἀφήνει προηγουμένως καὶ τὰ πλήθη τοῦ κόσμου νὰ πεινάσουν καὶ περιμένει νὰ ἔλθουν πρῶτα οἱ μαθηταί του καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσουν καὶ μέσῳ αὐτῶν βάζει τὰ πλήθη νὰ καθίσουν καὶ τοὺς μοιράζει τὰ κομμάτια τῶν ἄρτων καὶ τῶν ψαριῶν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσῃ τοῦ καθενὸς τὴν ὁμολογίαν καὶ τὰς πράξεις του. Διὰ τοῦτο καὶ λαμβάνει τοὺς ἄρτους ἀπὸ τοὺς μαθητὰς διὰ νὰ ἔχουν πολλὰς ἀποδείξεις τῶν ὅσων συνέβησαν καὶ πολλὰ στοιχεῖα νὰ τοὺς ὑπενθυμίζουν τὸ θαῦμα. Διότι ἐάν, μολονότι συνέβησαν αὐτά, τὸ ἐλησμόνησαν, τί δὲν θὰ ἤθελον πάθει ἐάν δὲν προέβαινε εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ἐνεργείας; Καὶ δίδει ἐντολὴν εἰς τὰ πλήθη νὰ καθίσουν ἐπάνω εἰς τὰ χόρτα μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς διδάξῃ ὅτι πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζουν καρτερικὰ τὰς δυσκόλους περιστάσεις. Διότι ἤθελεν ὄχι μόνον νὰ θρέψῃ τὰ σώματά των, ἀλλὰ νὰ διδάξῃ καὶ τὴν ψυχὴν των.

3. Ἐπομένως καὶ ἀπὸ τὸν τόπον καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν τοὺς ἔδωσε τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ ἄρτον καὶ ψάρια, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἰς ἄλλους προσέφερε τὰ ἴδια κάμνων αὐτὰ κοινά, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἰς κανένα δὲν ἔδωσε περισσότερον ἀπὸ τὸν ἄλλον, τοὺς ἐδίδασκε καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὸ νὰ ἐπιδεικνύουν τὴν ἴδιαν συμπεριφορὰν πρὸς ὅλους καὶ τὸ νὰ θεωροῦν ὅτι πάντα εἶναι κοινά. «Καὶ ἀφοῦ ὁ Κύριος ἔκοψε τοὺς ἄρτους εἰς κομμάτια, τὰ ἔδωσεν εἰς τοὺς μαθητὰς του καὶ οἱ μαθηταὶ εἰς τὰ πλήθη τοῦ κόσμου». Τοὺς πέντε ἄρτους ἔκοψε καὶ ἔδωσε

καὶ οἱ πέντε ἐν ταῖς χερσὶ τῶν μαθητῶν ἐπήγαζον. Καὶ οὐ-
 δὲ μέχρι τούτου τὸ θαῦμα ἰσιᾶ, ἀλλὰ καὶ περισσεῦσαι ἐποίησε
 καὶ περισσεῦσαι οὐχὶ ἄριους ὀλοκλήρους, ἀλλὰ κλάσματα
 ἵνα δείξῃ ὅτι ἐκείνων τῶν ἄριων ταῦτα λείψανα ἦν, καὶ
 5 ὥσπερ τοὺς ἀπόντας μαθεῖν τὸ γεγενημένον. Διὰ τοῦτο καὶ
 πεινᾶσαι ἀφῆκε τοὺς ὄχλους, ἵνα μή τις φαντασίαν εἶναι νο-
 μίσῃ τὸ γεγενημένον. Διὰ τοῦτο καὶ δώδεκα κοφίνους περισ-
 σεῦσαι ἐποίησεν, ἵνα καὶ Ἰούδας βασιάσῃ. Ἐδύνατο μὲν γὰρ
 καὶ σβέσαι τὴν πείναν, ἀλλ' οὐκ ἂν ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ τὴν
 10 δύναμιν ἐπεὶ καὶ ἐπὶ Ἡλίαν τοῦτο γέγονεν. Οὕτω γοῦν
 αὐτὸν ἐξεπλάγησαν ἐντιεῦθεν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ βασιλέα
 ἠθέλησαν ποιῆσαι, καίτοιγε ἐπὶ τῶν ἄλλων σημείων οὐδαμοῦ
 τοῦτο ποιήσαντες.

Τίς τοίνυν παρασιθήσειε λόγος, πῶς ἐπήγαζον οἱ ἄριοι;
 15 πῶς ἐπέρρεον ἐν τῇ ἐρήμῳ; πῶς τοσοῦτοις ἤρκεσαν; (καὶ
 γὰρ πεντακισχίλιοι ἦσαν, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων· ὁ
 μέγιστον ἦν τοῦ δήμου ἐγκώμιον, ὅτι καὶ γυναῖκες καὶ ἄν-
 δρες προσήδρευον). πῶς τὰ λείψανα γέγονε; (καὶ γὰρ καὶ
 τοῦτο τοῦ προτέρου οὐκ ἔλατιον). καὶ τσαῦτα γέγονεν, ὥστε
 20 ἰσαριθμούς γενέσθαι τοῖς μαθηταῖς κοφίνους καὶ μήτε πλείω
 μήτε ἐλάτιω; Λαβὼν τοίνυν τὰ κλάσματα, οὐχὶ τοῖς ὄχλοις
 ἔδωκεν, ἀλλὰ τοῖς μαθηταῖς· καὶ γὰρ τῶν μαθητῶν οἱ ὄχλοι
 ἀτελέστερον διέκειντο.

Ποιήσας δὲ τὸ σημεῖον, «εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς
 25 ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως

καὶ οἱ πέντε αὐτοὶ ἄρτοι ἐπολλαπλασιάζοντο εἰς τὰ χέρια τῶν μαθητῶν του. Καὶ δὲν σταματᾷ τὸ θαῦμα εἰς αὐτὸ μόνον τὸ σημεῖον, ἀλλὰ ἔκαμεν ὥστε νὰ περισσεύσουν οἱ ἄρτοι. Καὶ δὲν ἐπερίσσευσαν ὀλόκληροι ἄρτοι, ἀλλὰ κομμάτια, μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὰ ἦσαν ὑπολείμματα ἐκείνων τῶν ἄρτων, ὥστε ὅλοι νὰ πληροφορηθοῦν τὸ γεγονός. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἄφησε τὸν κόσμον νὰ πεινάσῃ, διὰ νὰ μὴ θεωρήσῃ κανεὶς ὅτι ἦτο φαντασία αὐτὸ πὺ συνέβη. Διὰ τοῦτο ἔκανε νὰ περισσεύσουν καὶ δώδεκα κοφίνια διὰ νὰ κρατήσῃ καὶ ὁ Ἰούδας ἓνα. Βέβαια ἤμποροῦσε νὰ σθήσῃ τὴν πείναν των, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ ἐγνώριζον τότε οἱ μαθηταὶ του τὴν δύναμίν του, πράγμα βέβαια πὺ ἐγίνε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἡλία. Τόσον πολὺ λοιπὸν κατεπλάγησαν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὸ θαῦμα αὐτό, ὥστε ἠθέλησαν καὶ βασιλέα νὰ τὸν ἀνακηρύξουν, πράγμα βέβαια πὺ δὲν ἔκαναν εἰς κανένα ἀπὸ τὰ ἄλλα θαύματά του.

Ποῖα λόγια λοιπὸν θὰ ἤμπορέσουν νὰ παραστήσουν τὸ πῶς ἐπολλαπλασιάζοντο οἱ ἄρτοι; τὸ πῶς ἔρρεον τὰ πλήθη εἰς τὴν ἔρημον; τὸ πῶς ἤρκεσαν διὰ τόσον πλῆθος κόσμου; (Διότι πράγματι ἦσαν πέντε χιλιάδες ἄνθρωποι χωρὶς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά, πράγμα πὺ ἀποτελεῖ τὸν πῶς μὲγάλον ἔπαινον τοῦ λαοῦ, διότι καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά περιέβαλλον τὸν Κύριον). τὸ πῶς ἐπερρίσευσαν τὰ κομμάτια; (καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρότερον θαῦμα ἀπὸ τὸ προηγούμενον). Καὶ τὸ πῶς ἔμειναν τόσα ὑπολείμματα, ὥστε νὰ γεμίσουν ἰσάριθμα κοφίνια μὲ τοὺς μαθητάς, καὶ νὰ μὴ εἶναι οὔτε περισσότερα οὔτε ὀλιγώτερα; Καὶ ἀφοῦ λοιπὸν ἔλαβε τὰ ὑπολείμματα δὲν τὰ ἔδωσεν εἰς τὰ πλήθη τοῦ κόσμου, ἀλλὰ εἰς τοὺς μαθητάς, καθ' ὅσον τὸ πλῆθος τοῦ κόσμου εὗρίσκετο εἰς πολὺ χαμηλότερον πνευματικὸν ἐπίπεδον ἀπὸ ὅ,τι οἱ μαθηταί.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ Κύριος ἔκανε τὸ θαῦμα, «ἀμέσως ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ πλοῖον καὶ νὰ ὑπάγουν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην,

οὐ ἀπολύση τοὺς ὄχλους». Εἰ γὰρ καὶ παρῶν ἐδόκει φαντά-
 ζειν, ἀλλ' οὐκ ἀλήθειαν πεποιηκέναι, οὐ δήπου καὶ ἀπών.
 Διὰ δὴ τοῦτο ἀκριβεῖ βασιάνῳ ἐπιτρέπων τὰ γεγενημένα, τοὺς
 τὰ ὑπομνήματα λαβόντας καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν σημείων ἐκέ-
 5 λευσεν αὐτοῦ χωρίζεσθαι. Καὶ ἄλλως δέ, ὅταν μεγάλα ἐρ-
 γάζηται, ἀποσκευάζεται τοὺς ὄχλους καὶ τοὺς μαθητάς, παι-
 δεύων ἡμᾶς μηδαμοῦ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν διώκειν
 καὶ μὴ ἐπισύρεσθαι πλῆθος. Ὅταν δὲ εἶπη, «ἠνάγκασε», τὴν
 πολλὴν τῶν μαθητῶν προσεδρεΐαν δείκνυσι. Καὶ ἔπεμπεν
 10 αὐτούς, ἐπὶ προφάσει μὲν τῶν ὄχλων, αὐτὸς δὲ εἰς τὸ ὄρος
 βουλόμενος ἀναβῆναι· ἐποίει δὲ τοῦτο πάλιν παιδεύων ἡμᾶς,
 μήτε ὄχλοις ἀναμίγνυσθαι διηνεκῶς, μήτε φεύγειν ἀεὶ τὸ
 πλῆθος, ἀλλ' ἐκάτερα χρησίμως, καὶ ἕκαστον ἐναλλάττοντας
 πρὸς τὸ δέον.

15 Μάθωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς προσεδρεύειν τῷ Ἰησοῦ, ἀλλὰ
 μὴ διὰ τὴν τῶν αἰσθητῶν δόσιν, ἵνα μὴ ὄνειδισθῶμεν κατὰ
 τοὺς Ἰουδαίους. Καὶ γὰρ «Ζητεῖτέ με», φησί, «οὐχ ὅτι
 εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχοριά-
 σθητε». Διὰ τοῦτο οὐδὲ συνεχῶς ποιεῖ τουτὶ τὸ σημεῖον, ἀλλὰ
 20 δεύτερον μόνον, ὥστε παιδεύεσθαι αὐτοὺς μὴ τῇ γαστρὶ δου-
 λεύειν, ἀλλὰ τῶν πνευματικῶν ἔχεσθε διηνεκῶς. Τούτων οὖν
 ἐχώμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ζητῶμεν τὸν ἄρτον τὸν ἐπουράνιον
 καὶ λαβόντες πᾶσαν ἐκβάλλωμεν φροντίδα θιωτικὴν. Εἰ γὰρ

μέχρις οὗτου αὐτὸς διαλύσῃ τὰ πλήθη τοῦ κόσμου». Διότι ἂν καὶ ὅταν ἦτο παρὼν ἐθεωροῦντο τὰ ἐπιτελούμενα ὑπ' αὐτοῦ ὡς φαντασία καὶ ὄχι ὡς πραγματικότητα, ὅπωςδήποτε δὲν θὰ συνέβαινε τὸ ἴδιον ἐφ' ὅσον θὰ ἀπουσίαζεν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προκειμένου νὰ ἐξετασθῇ μὲ ἀκρίβειαν τὸ συμβάν, ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ φύγουν ἀπὸ κοντὰ του ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβον τὰ ὑπολείμματα καὶ τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα τοῦ θαύματος. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, ὅταν ἐπιτελῇ μεγάλα ἔργα, ἀποφεύγει τὸ πλῆθος τοῦ κόσμου καὶ τοὺς μαθητάς του, μὲ σκοπὸν νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ ἐπιδιώκωμεν εἰς καμμίαν περίπτωσιν τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ μὴ παρασυρῶμεθα ἀπὸ τὸν κόσμον. Ὅταν δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς λέγῃ, ὅτι «τοὺς ἠνάγκασεν», φανερῶνει τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν τῶν μαθητῶν νὰ μείνουν κοντὰ εἰς τὸν Κύριον. Καὶ ἀπέστειλε τοὺς μαθητάς του ἔχων αὐτὸ ὡς πρόσχημα διὰ τὸ πλῆθος, ὥστε νὰ διαλυθῇ, ὁ ἴδιος δὲ ἤθελε ν' ἀνεβῇ εἰς τὸ ὄρος. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανε διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ ἀναμειγνυώμεθα συνεχῶς μὲ τὸν κόσμον, οὔτε πάλιν νὰ τὸν ἀποφεύγωμεν πάντοτε, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο νὰ τὰ κάμνωμεν πρὸς ὠφέλειαν, τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, ἀνάλογα πρὸς τὴν ἐκάστοτε ἀνάγκην.

Ἄς μάθωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ μένωμεν πάντοτε κοντὰ εἰς τὸν Ἰησοῦν χωρὶς ὅμως νὰ ἀποβλέπωμεν εἰς τὴν ὑλικὴν ἀνταπόδοσιν, διὰ νὰ μὴ συμβῇ νὰ κατηγορηθῶμεν, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Καθ' ὅσον λέγει, «Ζητεῖτε νὰ μὲ εὔρετε ὄχι ἐπειδὴ εἶδετε θαύματα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφάγετε ἀπὸ τοὺς ἄρτους καὶ ἐχορτάσατε»⁷. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν κάνει συνεχῶς αὐτὸ ἐδῶ τὸ θαῦμα, ἀλλὰ τὸ θέτει εἰς δευτέραν μοῖραν, μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ μὴ εἶναι δοῦλοι τῆς κοιλίας των, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώκουν διαρκῶς ν' ἀποκτήσουν τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ. Ἐπομένως καὶ ἡμεῖς ἄς ἐπιδιώκωμεν αὐτὰ καὶ ἄς ζητοῦμεν τὸν ἄρτον τὸν οὐράνιον καί, λαμβάνοντες αὐτόν, ἄς ἀπαλασσωμεθα ἀπὸ κάθε βιωτικὴν φροντίδα. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ἄφησαν καὶ τὰ σπίτια

ἐκεῖνοι καὶ οἰκίας καὶ πόλεις καὶ συγγενεῖς καὶ πάντα ἀφῆ-
 καν καὶ ἐν ἐρήμῳ διέτριβον, καὶ τοῦ λιμοῦ καταναγκάζοντος
 οὐκ ἀνεχώρουν, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς, τοιαύτη προσιόντας τρα-
 πέζῃ, πλείονα ἐπιδείκνυσθαι χρῆ φιλοσοφίαν, καὶ τῶν πνευ-
 5 ματικῶν ἐρᾶν, καὶ τὰ αἰσθητὰ μετὰ ταῦτα ζητεῖν. Ἐπεὶ κἀ-
 κεῖνοι ἐνεκαλοῦντο, οὐχ ὅτι ἐζήτησαν αὐτὸν διὰ τὸν ἄριον,
 ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦτο μόνον αὐτὸν ἐζήτησαν, καὶ διὰ τοῦτο προη-
 γουμένως. Ἄν γὰρ τις τῶν μεγάλων μὲν δώρων καταφρο-
 νῆ, τῶν δὲ μικρῶν ἔχῃται, καὶ ὧν θούλει καταφρονεῖν
 10 αὐτὸν ὁ διδούς, καὶ ἐκείνων ἐκπίπτει· ὥσπερ οὖν ἂν ἐκείνων
 ἐρῶμεν, καὶ ταῦτα προσιῖθῃσι. Καὶ γὰρ προσθήκη ταῦτα ἐ-
 κείνων· οὕτως εὐτελεῖ ταῦτα καὶ μικρὰ πρὸς ἐκεῖνα ἐξεία-
 ζόμενα κἂν μεγάλα ᾗ.

Μὴ τοίνυν περὶ ταῦτα σπουδάζομεν, ἀλλ' ἀδιάφορον αὐ-
 15 τῶν εἶναι νομίζομεν καὶ τὴν κτῆσιν καὶ τὴν ἀφαίρεσιν·
 ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Ἰωβ οὔτε παρόντων ἀντιέχεται, οὔτε ἀπόντια
 ἐζήτει. Καὶ γὰρ χρήματα διὰ τοῦτο λέγεται, οὐχ ἵνα καιο-
 ρύξωμεν, ἀλλ' ἵνα εἰς δέον αὐτοῖς χρησώμεθα. Καὶ καθάπερ
 τῶν τεχνιτῶν ἕκαστος ἰδίαν ἐπιστήμην ἔχει, οὕτω καὶ ὁ
 20 πλουτῶν οὐκ οἶδε χαλκεύειν, οὐδὲ ναυπηγεῖν, οὐδὲ ὑφαίνειν,
 οὐδὲ οἰκοδομεῖν, οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· μανθανέτω
 τοίνυν τῷ πλούτῳ κεχρηθῆναι εἰς δέον, καὶ ἐλεεῖν τοὺς δεο-
 μένους, καὶ πάντων ἐκείνων βελτίονα εἴσεται τέχνην.

4. Καὶ γὰρ αὕτη τῶν τεχνῶν ἐκείνων ἀνωτέρα πασῶν.

των καὶ τὰς πόλεις καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τὰ πάντα καὶ ἔμενον εἰς τὴν ἔρημον μὴ ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ ἐκεῖ, ἂν καὶ ἐπιέζοντο ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς πείνης, πολὺ περισσό-
τερον πρέπει νὰ συμβαίνη αὐτὸ εἰς ἡμᾶς πού πλησιάζομεν
μίαν τέτοιου εἴδους τράπεζαν, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ δείξωμεν
περισσοτέραν εὐσέβειαν καὶ νὰ ζητῶμεν μὲ πολὺν πόθον
πρῶτα τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, καὶ ὕστερα τὰ ὑλικά. Καθ' ὅσον
καὶ οἱ Ἰουδαῖοι κατηγοροῦντο, ὅχι ἐπειδὴ ἐζήτησαν τὸν Κύ-
ριον διὰ τὸν ἄρτον, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν ἐζήτησαν δι' αὐτὸν
καὶ μόνον τὸν σκοπὸν καὶ μάλιστα πρῶτα δι' αὐτόν. Διότι
ἐὰν κάποιος περιφρονῇ μὲν τὰς μεγάλας δωρεάς, ἐπιδιώκει
δὲ τὰς μικρὰς τότε ὁ δωροδότης τὸν περιφρονεῖ καὶ ἔτσι
χάνει καὶ ἐκεῖνα πού αὐτὸς ἐπιθυμεῖ. Ἐνῶ ἀντιθέτως, ἐὰν
ἐπιδιώκωμεν μὲ πόθον τὰ πνευματικὰ, μᾶς προστίθενται μαζὶ
μὲ αὐτὰ καὶ τὰ ὑλικά. Καθ' ὅσον αὐτὰ ἀποτελοῦν προσθήκην
εἰς τὰ πνευματικὰ. Αὐτὰ εἶναι τόσον ἀσήμαντα καὶ μικρά,
συγκρινόμενα πρὸς τὰ πνευματικὰ, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη θεω-
ροῦνται ὅτι εἶναι μεγάλα.

Συνεπῶς ἄς μὴ ἀσχολούμεθα μὲ αὐτὰ ἀλλὰ νὰ θεωροῦ-
μεν τελείως ἀσήμαντα καὶ τὴν ἀπόκτησιν καὶ τὴν ἀπώλειαν
αὐτῶν. Ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ὁ Ἰώβ, ὁ ὁποῖος οὔτε
ἦτο προσκολλημένος εἰς αὐτὰ ὅταν τὰ εἶχεν, οὔτε τὰ ἐζη-
τοῦσεν ὅταν τὰ ἔχασε. Καθ' ὅσον διὰ τοῦτο ὀνομάζονται
χρήματα, ὅχι διὰ νὰ τὰ παραχώσωμεν εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ διὰ
νὰ τὰ χρησιμοποιήσωμεν ὅπου εἶναι ἀνάγκη. Καὶ ὅπως ἀκρι-
βῶς ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς τεχνίτας ἔχει τὴν ἰδικήν του τέ-
χνην καὶ γνῶσιν, ἔτσι καὶ αὐτὸς πού ἔχει πολλὰ πλούτη
δὲν γνωρίζει νὰ ἐπεξεργάζεται τὸν χαλκὸν οὔτε νὰ κατα-
σκευάζῃ πλοῖα οὔτε νὰ ὑφαίνῃ οὔτε νὰ κίττῃ οἰκίας οὔτε
τίποτε ἄλλο παρόμοιον μ' αὐτὰ. Κατὰ συνέπειαν ἄς μάθῃ
νὰ χρησιμοποιῇ τὸν πλοῦτον ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ
ἐλεῆ τὸς πτωχοὺς καὶ θὰ γνωρίσῃ τότε τέχνην πολὺ ἀνω-
τέραν ἀπὸ ὅλας τὰς προαναφερθείσας.

4. Πράγματι αὐτὴ ἡ τέχνη εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ ὅλας ἐ-

Ταύτης τὸ ἐργαστήριον ἐν οὐρανοῖς ὠκοδόμηται. Αὕτη οὐκ ἀπὸ σιδήρου καὶ χαλκοῦ τὰ ὄργανα ἔχει, ἀλλ' ἐξ ἀγαθότητος καὶ ἀπὸ γνώμης. Ταύτης τῆς τέχνης ὁ Χριστὸς ἐστὶ διδάσκαλος, καὶ ὁ τούτου Πατήρ. «Γίνεσθε γάρ», φησὶν, «οἰκτίρμο-
5 νες, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, ὅτι οὕτω τῶν ἄλλων οὐσα βελτίων, οὐ πόνου, οὐ χρόνου δεῖται πρὸς τὸ κατορθωθῆναι· ἀρκεῖ θελήσαι, καὶ τὸ πᾶν ἤνυσται.

Ἰδωμεν δὲ καὶ τὸ τέλος αὐτῆς οἷόν ἐστι. Τί οὖν ἐστὶν
10 αὐτῆς τὸ τέλος; Ὁ οὐρανός, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθὰ, ἡ δόξα ἢ ἀπόρρητος ἐκείνη, αἱ πνευματικαὶ πασιάδες, αἱ φαιδραὶ λαμπάδες, ἢ μετὰ τοῦ νυμφίου διαγωγή, τὰ ἄλλα, ἃ μηδεὶς λόγος, μηδὲ νοῦς παρασιῆσαι δύναται. Ὡστε καὶ ἐν-
τεῦθεν πολλὴ πρὸς τὰς ἄλλας αὐτῆ ἢ διαφορὰ. Τῶν γὰρ τε-
15 χνῶν αἱ πλείους πρὸς τὸν παρόντα θίον εἰσὶ χρήσιμοι ἡμῖν, αὕτη δὲ καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Εἰ δὲ τῶν εἰς τὸ παρὸν ἡμῖν ἀναγκαίων τεχνῶν τοσοῦτον διενήνοχεν, οἷον ἰατρικῆς λέγω, καὶ οἰκοδομικῆς, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, πολλῶ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ἃς εἴ τις ἀκριβῶς ἐξειτάσειεν οὐδὲ
20 τέχνας ἂν εἶναι φαίη. Ὅθεν ἔγωγε τὰς ἄλλας τὰς περιττὰς οὐδὲ τέχνας εἵπομι ἂν εἶναι. Ποῦ γὰρ ἡ ὀψαρτυτικὴ καὶ ἡ καρνευτικὴ χρήσιμοι ἡμῖν; Οὐδαμοῦ· ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἄχρηστοι καὶ βλαβεραὶ σώματι καὶ ψυχῇ λυμαινόμεναι τῶ τὴν μητέρα τῶν νοσημάτων ἀπάντων καὶ τῶν παθημάτων
25 τὴν τροφὴν μετὰ πολλῆς ἐπεισάγειν τῆς φιλοτιμίας. Οὐ μόνον

κείνας τὰς τέχνας. Τὸ ἐργαστήριον αὐτῆς ἔχει κτισθῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τὰ ἐργαλεῖα της δὲν εἶναι κατασκευασμένα μὲ σίδηρον καὶ χαλκόν, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγαθότητα καὶ καλὴν διάθεσιν. Διδάσκαλος αὐτῆς τῆς τέχνης εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ. Διότι λέγει· «Γίνεσθε εὐσπλαχνικοί, ὅπως καὶ ὁ οὐράνιος Πατὴρ σας»⁸. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστον βέβαια εἶναι ὅτι, μολονότι εἶναι τόσον πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ τὰς ἄλλας τέχνας, δὲν χρειάζεται οὔτε κόπος οὔτε χρόνος διὰ νὰ τὴν ἀσκήσῃ κανεὶς ἐπιτυχῶς. Ἀρκεῖ νὰ τὸ θελήσῃ κανεὶς καὶ τὸ πᾶν κατορθώνεται.

Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμεν καὶ ποῖον εἶναι τὸ τέλος αὐτῆς τῆς τέχνης. Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ τέλος της; Ὁ οὐρανός, τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, ἡ ἀπερίγραπτος ἐκείνη δόξα, οἱ πνευματικοὶ ἐκεῖνοι θάλαμοι, αἱ λαμπραὶ λαμπάδες, ἡ συμβίωσις μὲ τὸν νυμφίον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα κανένας ἀνθρώπινος λόγος οὔτε νοῦς ἠμπορεῖ νὰ τὰ περιγράψῃ. Ἄρα λοιπὸν καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη ἡ ὑπεροχὴ τῆς τέχνης αὐτῆς. Διότι αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς τέχνας μᾶς εἶναι ὠφέλιμοι εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἐνῶ αὐτὴ εἶναι χρήσιμος καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ἐὰν αὐτὴ λοιπὸν εἶναι τόσον ἀνωτέρα ἀπὸ τὰς τέχνας ποὺ μᾶς εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν μας, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν, τὴν οἰκοδομικὴν καὶ ὅλας τὰς παρομοίου εἴδους τέχνας, ὅπωςδήποτε θὰ εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας, τὰς ὁποίας ἐὰν κανεὶς ἤθελεν ἐξετάσει μὲ ἀκρίβειαν, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ τὰς ὀνομάσῃ οὔτε κἂν τέχνας. Συνεπῶς, ἐγὼ τοῦλάχιστον, δὲν ἠμπορῶ τὰς ἄλλας τὰς περιπτώσεις οὔτε κἂν νὰ τὰς ὀνομάσω τέχνας. Ἀλήθεια εἰς τί μᾶς χρησιμεύουν ἡ μαγειρικὴ καὶ ἡ καρυκευτικὴ; Εἰς τίποτε. Ἀντιθέτως μάλιστα μᾶς εἶναι καὶ πάρα πολὺ ἄχρηστοι καὶ βλαβεραὶ, ἐπειδὴ βλάπτουν καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν μας, ἐφ' ὅσον εἰσάγουν εἰς αὐτὰ μὲ πολλὴν ἀφθονίαν τὴν τρυφήν, ποὺ εἶναι ἡ μητέρα ὅλων γενικῶς τῶν νοσημάτων καὶ τῶν παθημάτων. Καὶ ὄχι μόνον αὐτάς, ἀλλ' οὔτε καὶ

δὲ ταύτας, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ζωγραφικὴν, οὐδὲν τὴν ποικιλικὴν
 εἶπομι' ἂν ἔγωγε τέχνην εἶναι· εἰς γὰρ δαπάνην μόνην ἐμ-
 βάλλουσι περιτιήν. Τὰς δὲ τέχνας τῶν ἀναγκαίων καὶ συνε-
 χόντων ἡμῶν τὴν ζωὴν παρεκτικὰς εἶναι δεῖ καὶ κατασκευα-
 5 στικὰς. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ σοφίαν ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεός, ἵνα
 εὕρωμεν μεθόδους, δι' ὧν δυνησόμεθα τὸν βίον συγκροτεῖν
 τὸν ἡμέτερον. Τὸ δὲ ζώδια γίνεσθαι, ἢ ἐν τοίχοις, ἢ ἐν ἱμα-
 τίοις, ποῦ χρήσιμον; εἶπέ μοι. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ τῶν ὑποδη-
 ματορράφων καὶ τῶν ὑφαντῶν πολλὰ περικόπτειν ἔχει τῆς
 10 τέχνης. Καὶ γὰρ ἐπὶ τὸ θάναυσον τὰ πλείονα αὐτῆς ἐξήγα-
 γον, τὸ ἀναγκαῖον αὐτῆς διαφθείραντες, τέχνην κακοτεχνίαν
 μίξαντες· ὃ καὶ ἡ οἰκοδομικὴ ἔπαθεν. Ἄλλ' ὥσπερ ταύτην,
 ἕως ἂν οἰκίας οἰκοδομῇ καὶ οὐ θέατρα, τὰ τε ἀναγκαῖα καὶ
 οὐ περιττὰ ἐργάζεται, τέχνην καλῶ, οὕτω καὶ τὴν ὑφαντικὴν,
 15 ἕως ἂν ἱμάτια ποιῇ καὶ ἐπιβλήματα, ἀλλὰ μὴ τὰς ἀράχνας
 μιμῆται καὶ πολὺν καταχέη τὸν γέλωτα καὶ τὴν βλακείαν ἄ-
 φρατον, τέχνην ὀνομάζω. Καὶ τὴν τῶν ὑποδηματοποιῶν, ἕως
 ἂν ὑποδήματα ποιῇ, οὐκ ἀποσιερέσω τὸ τῆς τέχνης ὄνομα·
 διὰ δὲ τοὺς ἄνδρας εἰς τὰ τῶν γυναικῶν ἐξάγη σχήματα
 20 καὶ μαλακίζεσθαι ποιῇ διὰ τῶν ὑποδημάτων καὶ θρούπιεσθαι,
 μετὰ τῶν βλαβερῶν καὶ περιτιῶν αὐτὴν τάξομεν, καὶ οὐδὲ
 τέχνην ἐροῦμεν. Καὶ οἶδα μὲν, ὅτι πολλοῖς μικρολόγος εἶναι
 δοκῶ ταῦτα περιεργαζόμενος· οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀποστήσομαι.
 Τὸ γὰρ ἀπάντων αἴτιον τῶν κακῶν τοῦτο, τὸ καὶ μικρὰ ταῦτα
 25 δοκεῖν εἶναι τὰ ἀμαρτήματα, καὶ διὰ τοῦτο ἀμελεῖσθαι.

τὴν ζωγραφικὴν, οὔτε καὶ τὴν διακοσμητικὴν, ἐγὼ τουλάχιστον, θὰ ἤμποροῦσα νὰ ὀνομάσω τέχνας, καθ' ὅσον μᾶς δημιουργοῦν ἀπλῶς καὶ μόνον περιττὴν δαπάνην. Ἐνῶ αἱ τέχναι πρέπει νὰ μᾶς παρέχουν καὶ νὰ μᾶς κατασκευάζουν ἐκεῖνα ποὺ μᾶς εἶναι ἀναγκαῖα καὶ μᾶς κρατοῦν εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε καὶ σοφίαν, διὰ νὰ εὕρωμεν μεθόδους μὲ τὰς ὁποίας θὰ ἤμπορέσωμεν νὰ ρυθμίσωμεν κατὰ τρόπον ἀρμονικὸν τὴν ζωὴν μας. Εἶπέ μου, εἰς τί μᾶς χρησιμεύουν αἱ ζωγραφικαὶ ποὺ γίνονται εἰς τοὺς τοίχους ἢ τὰ ἐνδύματα. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον μάλιστα πρέπει νὰ ἀφαιρεθοῦν πολλὰ ἀπὸ τὴν τέχνην καὶ τῶν ὑποδηματοποιῶν καὶ τῶν ὑφαντουργῶν. Καθ' ὅσον τὰ περισσότερα στοιχεῖα τῆς ἢ κάθε μία τέχνη ἀπὸ αὐτὰς τὰς μετέβαλεν εἰς βάνουσα, ἀφοῦ ἠγνόησαν τὰς ἀνάγκας καὶ ἀνέμειξαν τὴν κακοτεχνίαν μὲ τὴν τέχνην, πρᾶγμα ποὺ συνέβη καὶ μὲ τὴν οἰκοδομικὴν τέχνην. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς αὐτὴν, ἐφ' ὅσον κατασκευάζει οἰκίας καὶ ὄχι θέατρα, πρίττει τὰ ἀναγκαῖα καὶ ὄχι τὰ περιττά, τὴν ὀνομάζω τέχνην, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ τὴν ὑφαντικὴν, ἐφ' ὅσον κάνει ἐνδύματα καὶ συμπληρώματα αὐτῶν καὶ δὲν μιμεῖται τὰς ἀράχνας, ὥστε νὰ προκαλῆ τὸν γέλωτα καὶ ἀπερίγραπτον βλακείαν, τὴν ὀνομάζω τέχνην. Ἀκόμη καὶ τὴν τέχνην τῶν ὑποδηματοποιῶν, ἐφ' ὅσον κάνει ὑποδήματα, δὲν θὰ τῆς ἀφαιρέσω τὸ ὄνομα τῆς τέχνης. Ὅταν ὅμως δίδῃ εἰς τοὺς ἄνδρας τὴν μορφήν τῶν γυναικῶν καὶ τοὺς κάνῃ μὲ τὰ ὑποδήματα νὰ συμπεριφέρωνται ὅπως αἱ γυναῖκες κάμνων αὐτοὺς θηλυπρεπεῖς, θὰ τὴν κατατάξωμεν τότε μεταξὺ τῶν βλαβερῶν καὶ περιττῶν καὶ οὔτε κἂν τέχνην θὰ τὴν ὀνομάσωμεν. Καὶ βέβαια γνωρίζω ὅτι εἰς πολλοὺς θὰ φανῶ ὅτι λεπτολογῶ τὰ πράγματα, ἐπειδὴ ἀσχολοῦμαι μὲ αὐτά. Ἄλλ' ὅμως ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ κάνω αὐτό. Διότι ἡ αἰτία ὅλων γενικῶς τῶν κακῶν εἶναι αὐτό, τὸ ὅτι δηλαδὴ τὰ ἁμαρτήματα αὐτὰ θεωροῦνται ἀσήμαντα καὶ διὰ τοῦτο καὶ παραμελοῦνται.

Καὶ τί τούτου, φησὶν, εὐτελέστερον ἁμάρτημα γένοιτ' ἂν, κεκαλλωπισμένον ἔχειν ὑπόδημα καὶ ἀποσιλβὸν καὶ τῷ ποδὶ προσηρητημένον, εἶγε καὶ ἁμάρτημα τοῦτο καλεῖν δοκεῖ; Βούλεσθε οὖν ἐπαφήσω τὴν γλῶττιαν αὐτῷ καὶ δεῖξω τὴν ἀσχη-
 5 μωσύνην ὅση, καὶ οὐκ ὀργιεῖσθε; Μᾶλλον δέ, κἂν ὀργίζησθε, οὐ πολὺς μοι λόγος. Καὶ γὰρ ὑμεῖς αἴτιοι τῆς ἀνοίας ταύτης, οἱ μὴδὲ ἁμάρτημα εἶναι νομίζοντες, καὶ ἐντεῦθεν ἡμᾶς ἀναγκάζοντες εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς ἀσωτίας ἐμβῆναι ταύτης.

5. Φέρε οὖν αὐτὸ ἐξειάσωμεν καὶ ἴδωμεν ὁποῖόν ἐστι
 10 κακόν. "Οτιαν γὰρ τὰ νήματα τὰ σηρικὰ, ἃ μὴδὲ ἐν ἱματίοις ὑφαίνεσθαι καλόν, ταῦτα ἐν ὑποδήμασι διαρράπιητε πόσης ὕβρεως, πόσου γέλωτος ταῦτα ἄξια; Εἰ δὲ τῆς ἡμετέρας ψήφου καταφρονεῖς, ἄκουσον τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς, μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ταῦτα ἀπαγορεύοντος, καὶ τότε αἰ-
 15 σθήσῃ τοῦ γέλωτος. Τί οὖν ἐκεῖνός φησι; «Μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ». Τίνος οὖν ἂν εἶης συγγνώμης ἄξιος, διὰ τὴν γεγαμημένην μὴ ἐπιτρέποντος Παύλου πολυτελεῖ ἱμάτια ἔχειν, σὺ καὶ ἐπὶ τὰ ὑποδήματα τὴν θλακείαν ταύτην ἐξάγῃς καὶ μυρία κατασκευά-
 20 ζῃς ὑπὲρ τῆς καταγελάσιου ὕβρεως; Καὶ γὰρ καὶ ναῦς πηγνυται καὶ ἔρειται καταλέγονται καὶ προρεὺς καὶ κυβερνήτης καὶ ἰστίον ἀναπειάννυται καὶ πέλαγος πλεῖται καὶ γυναῖκα καὶ παιδιά καὶ παιρῖδα ἀφεῖς καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ ἔμπορος ἐκδίδωσι κύμασι καὶ εἰς τὴν τῶν βαρβάρων ἔρχεται
 25 χώραν καὶ μυρίους ὑπομένει κινδύνους διὰ ταῦτα τὰ νήμα-

Καὶ ποῖον ἁμάρτημα, θὰ εἰπῆ κάποιος, θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ πιὸ ἀσήμαντον, ἀπὸ τὸ νὰ φορῆ δηλαδὴ κάποιος καλλωπισμένα ὑποδήματα, γυαλιστερά καὶ καλοπροσηρμοσμένα εἰς τὰ πόδια, ἐὰν βέβαια εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ὀνομάσωμεν αὐτὸ καὶ ἁμαρτίαν; Θέλετε λοιπὸν νὰ ἀπαντήσω εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ἀποδείξω τὸ πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀσχημοσύνη αὐτῆς τῆς πράξης χωρὶς φυσικὰ νὰ σᾶς κυριεύσῃ ἡ ὀργή; Μᾶλλον δὲ καὶ ἂν ἀκόμη ὀργίζεσθε, δὲν δίδω καὶ μεγάλην σημασίαν. Καθ' ὅσον σεῖς εἴσθε αἴτιοι αὐτῆς τῆς ἀνοησίας, οἱ ὅποιοι δὲν τὴν θεωρεῖτε οὔτε κἂν ἁμάρτημα, καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀναγκάζομαι νὰ προχωρήσω εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτῆς τῆς ἀσωτίας.

5. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς ἐξετάσωμεν αὐτὸ καὶ ἅς ἰδοῦμεν πόσον μεγάλο κακὸν εἶναι. Πράγματι λοιπὸν, ὅταν τὰ μεταξωτὰ νήματα, πού δὲν πρέπει οὔτε εἰς τὰ ἐνδύματα νὰ ὑφαίνωνται, τὰ προσράπτετε ἐπάνω εἰς τὰ ὑποδήματα, πόσου ἐμπαιγμοῦ καὶ πόσου γέλωτος δὲν εἶναι ἄξια αὐτά; Ἐὰν πάλιν περιφρόνησῃς τὴν ἰδικήν μου γνώμην, ἄκουσε τότε τὰ λόγια τοῦ Παύλου, ὁ ὅποιος μὲ πολὺν αὐστηρὸν τόνον τὰ ἀπαγορεύει αὐτά, καὶ τότε θὰ ἀντιληφθῆς πόσον γελοῖον εἶναι τὸ πρᾶγμα. Τί λέγει λοιπὸν ἐκεῖνος; «Ὅχι μὲ φιλάρεσκα πλεξίματα τῶν μαλλιῶν ἢ μὲ χρυσᾶ ἢ μαργαριταρένια κοσμήματα ἢ μὲ ροῦχα πολυτελεῆ»⁹. Ποίας συγχωρήσεως λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσες νὰ τύχης, ὅταν ὁ Παῦλος δὲν ἐπιτρέπει οὔτε εἰς τὴν σύζυγον νὰ φορῆ πολυτελεῆ ἐνδύματα, σὺ χρησιμοποιοεῖς τὴν ἀνοησίαν αὐτὴν καὶ εἰς τὰ ὑποδήματα καὶ κάνεις τόσα πολλὰ διὰ τὴν ἀλαζονικὴν αὐτὴν πρᾶξιν πού εἶναι ἄξια γέλωτος; Καθ' ὅσον καὶ πλοῖον ναυπηγεῖται καὶ κωπυλάται ἐκλέγονται καὶ συνοδηγὸς καὶ κυβερνήτης καὶ πανιὰ ἀνοίγονται καὶ τὸ πέλαγος διασχίζεται καὶ ἐγκαταλείπει ὁ ἔμπορος τὴν γυναῖκα του, τὰ παιδιὰ του καὶ τὴν πατρίδα του καὶ παραδίδει τὴν ζωὴν του εἰς τὰ κύματα καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν χώραν τῶν βαρβάρων καὶ ὑπομένει ἀμετρήτους κινδύνους διὰ τὰ νήματα αὐτά, ὥστε μετὰ ἀπὸ ὅλα

τα, ἵνα σὺ μετὰ πάντα ἐκεῖνα λαβὼν ἐπὶ τῶν ὑποδημάτων
 διαρράψῃς, καὶ τὸ δέσμα καλλωπίσῃς. Καὶ τί ταύτης τῆς
 ἀλογίας χεῖρον γένοιτ' ἄν; Ἄλλ' οὐ τὰ παλαιὰ τοιαῦτα, ἀλλ'
 ἀνδράσι πρόποντα. Ὅθεν ἔγωγε προσδοκῶ, χρόνου προϊόν-
 5 τος τοὺς νέους τοὺς παρ' ἡμῖν καὶ γυναικῶν ὑποδήματα σχή-
 σειν, καὶ οὐκ αἰσχυνεῖσθαι. Καὶ τὸ χαλεπώτερον ὅτι οἱ πα-
 τέρες ταῦτα ὀρῶντες οὐκ ἀγανακτοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἀδιάφορον
 τὸ πρᾶγμα εἶναι νομίζουσι. Βούλεσθε εἶπω καὶ τὸ ἔτι χα-
 λεπώτερον, ὅτι καὶ πενήτων ὄντων πολλῶν ταῦτα γίνεται;
 10 Βούλεσθε εἰς μέσον ἀγάγω τὸν Χριστὸν τὸν λιμώτιοντα,
 τὸν γυμνόν, τὸν ἀλώμενον πανταχοῦ, τὸν δεδεμένον; Καὶ
 πόσων οὐκ ἂν εἴητε σκηπιῶν ἄξιοι, ἐκεῖνον μὲν τροφῆς ἀναγ-
 καίας ἀποροῦντα περιορῶντες, τὰ δέσματα δὲ μετὰ τσοαν-
 τῆς καλλωπίζοντες τῆς σπουδῆς; Καὶ αὐτὸς μὲν ἠνίκα τοῖς
 15 μαθηταῖς ἐνομοθέτει, οὐδὲ ἀπλῶς ὑποδήματα ἔχειν ἐπέτρε-
 πεν, ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον γυμνοῖς ποσὶν οὐκ ἀνεχόμεθα βαδί-
 ζειν, ἀλλ' οὐδὲ ὑποδεδεμένοις ὡς ὑποδεδέσθαι δεῖ.

Τί τοίνυν τῆς ἀκομίας ταύτης χεῖρον γένοιτ' ἄν; τί
 τοῦ γέλωτος; Καὶ γὰρ ψυχῆς ἐστὶ μαλακώδους τὸ πρᾶγμα,
 20 καὶ ἀπηγοῦς καὶ ὤμῆς, καὶ περιέρου καὶ ματαιοπόνου. Πότε
 γὰρ δυνήσεται ἀναγκαίῳ τινὶ προσέχειν ὁ περὶ ταῦτα τὰ πε-
 ριττὰ ἠσχολημένος; πότε ἀνέξεται ὁ τοιοῦτος νέος ψυχῆς
 ἐπιμελήσασθαι, ἢ ἐννοῆσαι ὅτι καὶ ψυχὴν ἔχει; Καὶ γὰρ
 μικρολόγος ἔσται ὁ τὰ τοιαῦτα θαυμάζειν ἀναγκαζόμενος,
 25 καὶ ὤμος ὁ διὰ ταῦτα τῶν πτωχῶν ἀμελῶν, καὶ ἀρειτῆς ἔρη-
 μος ὁ πᾶσαν εἰς ταῦτα καταναλίσκων τὴν σπουδὴν. Ὁ γὰρ

αὐτά, ἀφοῦ τὰ πάρης ἐσὺ, νὰ τὰ ράψης εἰς τὰ ὑποδήματα καὶ νὰ στολίσης τὸ δέρμα. Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν; Δὲν συνέβαινον ὅμως παλαιότερα παρόμοια πράγματα, ἀλλ' αὐτὰ ποὺ πρέπουν εἰς τοὺς ἄνδρας. Βάσει αὐτῶν λοιπὸν ἐγὼ τουλάχιστον περιμένω ὅτι μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου οἱ νέοι μας θὰ φορέσουν καὶ γυναικεῖα ὑποδήματα καὶ δὲν θὰ ἐντρέπωνται καθόλου. Καὶ τὸ πῶς φοβερὸν εἶναι ὅτι οἱ πατέρες, ἂν καὶ τὰ βλέπουν αὐτά, ὅμως δὲν ἀγανακτοῦν, ἀλλὰ καὶ θεωροῦν τὸ πρᾶγμα ὡς τελείως ἀδιάφορον. Θέλετε νὰ σᾶς εἰπῶ καὶ τὸ πῶς φοβερώτερον, ὅτι δηλαδὴ ὅλα αὐτὰ γίνονται μολονότι ὑπάρχουν πολλοὶ πτωχοί; Θέλετε νὰ σᾶς παρουσιάσω τὸν πεινασμένον καὶ γυμνὸν Χριστόν, τὸν περιπλανώμενον παντοῦ καὶ φυλακισμένον; Καὶ πόσων κεραυνῶν δὲν εἴσθε ἄξιοι ὅταν παραβλέπετε μὲ ἐκεῖνον ποὺ στερεῖται καὶ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν του, ἐνῶ καλλωπίζετε μὲ τόσην φροντίδα τὰ δέρματα; Καὶ ὁ μὲν Κύριος, ὅταν ἔδιδε τὰς ἐντολάς του εἰς τοὺς μαθητάς του, δὲν τοὺς ἐπέτρεπεν οὔτε κἂν ὑποδήματα νὰ ἔχουν, ἐνῶ ἡμεῖς ὄχι μόνον δὲν ἀνεχόμεθα νὰ βαδίζωμεν μὲ γυμνὰ πόδια, ἀλλ' οὔτε νὰ φοροῦμεν τὰ ὑποδήματα ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ φοροῦμεν.

Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀκοσίαν; Τί χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν γελοιότητα; Καθ' ὅσον αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πηγάζει ἀπὸ ψυχὴν θηλυπρεπῆ, σκληράν, ὤμῆν, περίεργον καὶ ματαιόπονον. Διότι πότε θὰ ἤμπορέσῃ νὰ ἀσχοληθῆ μὲ κάτι τὸ ἀναγκαῖον αὐτὸς ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ τὰ περιττὰ πράγματα; Πότε θὰ ἀνεχθῆ ὁ νέος αὐτοῦ τοῦ εἴδους νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ψυχὴν μου, ἢ καὶ νὰ ἀντιληφθῆ ὅτι δὲν ἔχει οὔτε κἂν ψυχὴν; Διότι πράγματι θὰ εἶναι μικρολόγος αὐτὸς ποὺ ἀναγκάζεται νὰ θαυμάσῃ τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους καὶ σκληρὸς ἐκεῖνος ποὺ ἐξ αἰτίας αὐτῶν παραμελεῖ τοὺς φτωχοὺς, καὶ στερεῖται ἀρετῆς ἐκεῖνος ποὺ ἐξοδεύει ὅλην τὴν φροντίδα του εἰς αὐτά. Καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ κατασπαταλᾷ τὸν χρόνον του εἰς

νημάτων ἀρειήν, καὶ χρωμάτων ἄνθος, καὶ τοὺς κισσοὺς
 τοὺς ἀπὸ τῶν τοιούτων ὑφασμάτων περιεργαζόμενος, πότε
 εἰς τὸν οὐρανὸν δυνήσεται ἰδεῖν; πότε τὸ ἐκεῖ θαυμάσεται
 κάλλος ὁ πρὸς κάλλος ἐπισημένος δερμάτων, καὶ χαμαὶ κύ-
 5 πτων; Καὶ ὁ μὲν Θεὸς ἔτεινεν οὐρανὸν καὶ ἥλιον ἀνῆψεν,
 ἄνω σου τὰς θῦραις ἔλκων, σὺ δὲ κάτω σαυτὸν καὶ πρὸς τὴν
 γῆν κατὰ τοὺς χοίρους νεύειν ἀναγκάζεις, καὶ τῷ διαβόλῳ
 πείθῃ. Καὶ γὰρ ὁ πονηρὸς δαίμων οὗτος ταύτην ἐπενόησε
 τὴν ἀσχημοσύνην, ἐκείνου σε τοῦ κάλλους ἀπάγων.

10 Διὰ τοῦτό σε ἐνταῦθα εἴλκυσε, καὶ παρευδοκιμεῖται Θε-
 ὸς οὐρανὸν δεικνὺς ὑπὸ διαβόλου δέρματα δεικνόντος· μᾶλ-
 λον δὲ οὐδὲ δέρματα· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἔργα Θεοῦ· ἀλλὰ
 βλακείαν καὶ κακοτεχνίαν. Καὶ κάτω εἰς τὴν γῆν νεύων ὁ
 νέος περίεισιν, ὁ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς φιλοσοφεῖν κελευσθεῖς,
 15 μᾶλλον ἐγκαλλωπιζόμενος τούτοις, ἢ εἰ τῶν μεγάλων τι κα-
 τωρθωκῶς ἦν, καὶ ἀκροβατῶν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ λύπας
 καὶ ἀθυμίας ἐντεῦθεν τίκιων ἐαντιῷ περιτιάς, μὴ μολύνῃ τῷ
 πηλῷ χειμῶνος ὄντος, μὴ καλύψῃ τῷ κονιοριῷ θέρους ἐπι-
 σιάντος. Τί λέγεις, ἄνθρωπε; τὴν ψυχὴν ἔπασαν εἰς πηλὸν
 20 ἔρριπας διὰ ταύτης τῆς ἀσωτίας, καὶ χαμαὶ συρομένην περι-
 ορᾶς, καὶ περὶ ὑποδημάτων τοσοῦτον ἔχεις ἀγῶνα; Μάθε
 τὴν χρῆσιν αὐτῶν, καὶ αἰδέσθητι τὴν ψῆφον ἣν περὶ αὐ-
 τῶν φέρεις. Ὡστε γὰρ πηλὸν πατεῖν καὶ βόρβορον, καὶ
 πᾶσαν τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κηλῖδα, γέγονε τὰ ὑποδήματα.
 25 Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχῃ, λαβὼν ἐξάρτησον τοῦ τραχήλου, ἢ τῇ κε-
 φαλῇ περίθες.

τὴν ποιότητα τῶν νημάτων, τὴν λαμπρότητα τῶν χρημάτων καὶ εἰς τὰ σχέδια ποὺ γίνονται μὲ αὐτὰ τὰ ὑφάσματα, πότε θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ὑψώσῃ τὰ μάτια του πρὸς τὸν οὐρανόν; Πότε θὰ θαυμάσῃ τὸ κάλλος ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτὸς ποὺ ἔχει κατακυριευθῆ ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν δερμάτων καὶ ἔχει τὸ βλέμμα του ἐστραμμένον πρὸς τὴν γῆν; Καὶ ὁ μὲν Θεὸς ἤπλωσε τὸν οὐρανὸν καὶ ἤναψε τὸν ἥλιον μὲ σκοπὸν νὰ προσελκύσῃ τὰ μάτια σου πρὸς τὰ ἄνω, ἐνῶ σὺ ἀναγκάζεις τὸν ἑαυτὸν σου νὰ κοιτάζῃ πρὸς τὰ κάτω καὶ πρὸς τὴν γῆν, ὅπως οἱ χοῖροι, καὶ ἐκτελεῖς τὰ παραγγέλματα τοῦ διαβόλου. Καθ' ὅσον αὐτὴν τὴν ἀσχημοσύνην ἐπενόησεν ὁ πονηρὸς δαίμων, διὰ νὰ σὲ ἀποξενώσῃ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ οὐράνιον κάλλος.

Διὰ τοῦτο καὶ οὐκ ἔφερεν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, νὰ παραμελῆται ὁ Θεὸς ποὺ δείχνει τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ προτιμᾷς τὸν διάβολον ποὺ δείχνει τὰ δέρματα. Μᾶλλον δὲ οὔτε τὰ δέρματα δείχνει καθ' ὅσον καὶ αὐτὰ εἶναι ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ σοῦ προβάλλει βλακείαν καὶ κακοτεχνίαν. Καὶ ὁ νέος ποὺ ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ φιλοσοφῇ τὰ οὐράνια πράγματα περνᾷ τὸν καιρὸν του προσηλωμένος εἰς τὴν γῆν, καὶ πολὺ περισσότερον καυχᾶται δι' αὐτά, παρὰ ἂν εἶχε κάνει κάποιο μεγάλο κατόρθωμα, καὶ περιφερόμενος ἐπιδεικτικὰ εἰς τὴν ἀγοράν, δημιουργεῖ εἰς τὸν ἑαυτὸν του περιπτὰς λύπας καὶ στεναχωρίας, προσπαθὼν νὰ μὴ τὰ λερῶσῃ μὲ τὴν λάσπην, ὅταν εἶναι χειμῶν, ἢ νὰ μὴ γεμίσουν ἀπὸ σκόνην, ὅταν εἶναι καλοκαίρι. Τί λέγεις ἀνθρωπέ μου; Ὁλόκληρον τὴν ψυχὴν σου τὴν ἔρριψες εἰς τὴν λάσπην μὲ αὐτὴν τὴν ἀσωτίαν σου καὶ ἂν καὶ σύρεται εἰς τὸ χῶμα σὺ ἀδιαφορεῖς καὶ ἀγωνιᾷς τόσον πολὺ διὰ τὰ ὑποδήματά σου; Σκέψου εἰς τί χρησιμεύουν αὐτὰ καὶ νοιῶσαι ἐντροπὴν διὰ τὴν γνώμην ποὺ ἔχεις δι' αὐτά. Διότι βέβαια τὰ ὑποδήματα ἔγιναν διὰ νὰ πατοῦν τὴν λάσπην καὶ τὸν βοῦρκον καὶ κάθε ἀκαθαροσίαν τοῦ ἐδάφους. Ἐὰν λοιπὸν δὲν τὸ ἀνέχεσαι αὐτό, πάρε τα καὶ κρέμασέ τα εἰς τὸν λαιμόν σου ἢ βάλε τα ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι σου.

6. Καὶ ὑμεῖς μὲν γελᾶτε ταῦτα ἀκούοντες· ἐμοὶ δὲ δακρύειν ἔπεισι τὴν τούτων μανίαν καὶ τὴν περὶ ταῦτα σπουδήν. Καὶ γὰρ ἥδιον ἂν οὔτιοι τὸ σῶμα μολύναιεν πηλῶ, ἢ τὰ δέρματα ἐκεῖνα. Μικρολόγοι μὲν οὖν οὔτω γίνονται φιλοχρή-
 5 ματοι δὲ πάλιν ἐτέρως. Ὁ γὰρ περὶ τὰ τοιαῦτα μαίνεσθαι καὶ σπουδάζειν ἐθισθεῖς, καὶ ἐν ἱματίοις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι πολλῆς δεῖται δαπάνης καὶ πολλῆς τῆς προσόδου. Καὶ μὲν φιλότιμον ἔχη πατέρα μᾶλλον αἰχμάλωτος γίνεται, τὴν ἄτοπον ταύτην ἐπιτείνων ἐπιθυμίαν, ἂν δὲ μικρολόγον, ἀναγ-
 10 κάζεται ἔτερα ἀσχημονεῖν, ὥστε χρυσίον συνάγειν εἰς τὰς τοιαύτας δαπάνας. Ἐντεῦθεν πολλοὶ τῶν νέων καὶ τὴν ὥραν ἀπέδοντο, καὶ παράσιτοι τοῖς εὐπόροις ἐγένοντο, καὶ ἐτέρας δουλοπρεπεῖς ὑπέμειναν διακονίας, ἀντὶ τούτων ὠνούμενοι τὸ τὰς τοιαύτας ἐπιθυμίας πληροῦν.

15 Ὅτι μὲν οὖν καὶ φιλοχρήματος οὔτιος ἔσται καὶ μικρολόγος καὶ περὶ τὰ ἀναγκαῖα πάντων ἀργότερος καὶ πολλὰ ἀναγκασθήσεται ἁμαρτάνειν, δῆλον ἐκ τούτων· ὅτι δὲ ὠμὸς καὶ κενόδοξος, οὐδὲ τοῦτό τις ἀντερεῖ. Ὡμὸς μὲν, ὅταν πένητα ἰδὼν, τῷ πόθῳ τοῦ καλλωπισμοῦ μηδὲ ἔωρακέναι δο-
 20 κῆ, ἀλλὰ ταῦτα μὲν χρυσῶ καλλωπίζῃ, ἐκεῖνον δὲ ὑπὸ λιμοῦ διαφθειρόμενον περιορᾷ, κενόδοξος δέ, ὅταν καὶ ἐν τοῖς μικροῖς παιδεύηται τὴν παρὰ τῶν ὀρώντων δόξαν θηρᾶν. Οὐ γὰρ οὔτως οἶμαι σιραιτηγὸν ἐπὶ τοῖς σιραιτοπέδοις καὶ τροπαίοις μέγα φρονεῖν, ὥς τοὺς ἀκολάστους νέους ἐπὶ τῷ καλ-
 25 λωπισμῷ τῶν ὑποδημάτων, ἐπὶ τοῖς συρομένοις ἱματίοις, ἐπὶ

6. Καὶ σεῖς βέβαια γελᾶτε ἀκούοντες αὐτά. Ἐγὼ ὅμως μου ἔρχεται νὰ δακρύσω διὰ τὴν μανίαν αὐτῶν καὶ τὴν φροντίδα των δι' αὐτά. Καθ' ὅσον αὐτοὶ θὰ ἦτο δυνατόν μὲ μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν νὰ μολύνουν τὸ σῶμα των μὲ λάσπην, παρὰ ἐκεῖνα τὰ δέρματα. Καὶ μ' αὐτὸν μὲν τὸν τρόπον γίνονται οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ μικροπρεπεῖς, ἐνῶ κατ' ἄλλον τρόπον γίνονται φιλοχρήματοι. Διότι αὐτὸς ποὺ ἔχει κυριευθῆ ἀπὸ μανίαν δι' αὐτὰ καὶ ἔχει συνηθίσει νὰ φροντίζῃ δι' αὐτὰ χρειάζεται καὶ διὰ τὰ ἐνδύματά του καὶ δι' ὅλα τὰ ἄλλα μεγάλα ἔξοδα καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ πολλὰ ἔσοδα. Καὶ ἂν τύχῃ νὰ ἔχῃ γενναιόδωρον πατέρα, γίνεται περισσότερο αἰχμάλωτος εἰς αὐτά, αὐξάνων τὴν παράλογον αὐτὴν ἐπιθυμίαν του, ἐὰν ὅμως ἔχῃ φειδωλὸν πατέρα τότε ἀναγκάζεται νὰ κάνῃ ἄλλας ἀπρεπεῖς πράξεις, ὥστε ν' ἀποκτήσῃ χρήματα διὰ τὰς δαπάνας αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νέους καὶ τὰ νιάτα των ἐπώλησαν καὶ ἔγιναν παράσιτα τῶν πλουσίων καὶ ἄλλας δουλοπρεπεῖς ἐργασίας ὑπέμειναν μὲ ἀποκλειστικὸν ἀντάλλαγμα τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

Τὸ ὅτι λοιπὸν ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος θὰ γίνῃ φιλοχρήματος καὶ μικροπρεπῆς καὶ ὁ πῖο ἀδιάφορος ἀπὸ ὅλους διὰ τὰ ἀναγκαῖα πράγματα καὶ ὅτι θὰ ἀναγκασθῆ νὰ διαπράξῃ πολλὰς ἁμαρτίας, γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὰ ὅσα εἶπα. Τὸ ὅτι ὅμως θὰ εἶναι σκληρὸς καὶ κενόδοξος καὶ αὐτὸ δὲν θὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς. Σκληρὸς μὲν, ὅταν βλέπων πτωχὸν ἐξ αἰτίας τοῦ πόθου τοῦ καλλωπισμοῦ του νομίζῃ ὅτι δὲν τὸν βλέπει καὶ ἐνῶ τὰ ἐνδύματά του ὑποδήματά του τὰ καλλωπίζει μὲ χρυσόν, ἀδιαφορεῖ ὅμως δι' ἐκεῖνον ποὺ πεθαίνει ἀπὸ τὴν πείναν, κενόδοξος δὲ εἶναι ὅταν καὶ διὰ τὰ ἀσήμαντα πράγματα ἐπιδιώκει νὰ συγκεντρώνη τὴν δόξαν τῶν πολλῶν. Διότι ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἕνας στρατηγὸς δὲν καυχᾶται τόσο διὰ τὸν στρατὸν του καὶ τὰς νίκας του, ὅσον καυχῶνται αὐτοὶ οἱ ἀκόλαστοι νέοι διὰ τὰ καλλωπισμένα ὑποδήματά των, διὰ τὰ ἐνδύματά των, ποὺ σύρονται εἰς τὴν

τῆ κουρᾷ τῆς κεφαλῆς· καίτοιγε ταῦτα πάντα τεχνιῶν ἔργα εἰσὶν ἑτέρων. Εἰ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀλλοτριοῖς οὐκ ἀφίστανται κενοδοξοῦντες, πότε ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἀποσιήσονται;

Εἶπω καὶ ἕτερα τούτων χαλεπώτερα, ἢ καὶ ταῦτα ὑμῖν
 5 ἀπόχρη; Οὐκοῦν ἀνάγκη καταλύσαι τὸν λόγον ἐνταῦθα· ἐπεὶ καὶ ταῦτά μοι εἴρηται διὰ τοὺς φιλονείκους καὶ οὐδὲν ἄτιπον τὸ πράγμα εἶναι λέγοντας. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι πολλοὶ τῶν νέων οὐδὲ προσέξουσι τοῖς λεγομένοις μεθύοντες ἅπαξ τῷ πάθει· οὐ μὴν διὰ τοῦτο σιγήσαι ἔδει. Οὐ γὰρ νοῦν ἔχοντες
 10 πατέρες καὶ ὑγιαίνοντες τέως, καὶ ἄκοντας αὐτοὺς εἰς τὴν προσήκουσαν εὐσχημοσύνην ἐμβιδάσαι δυνήσονται. Μὴ τοίνυν λέγε, οὐδὲν παρὰ τοῦτο καὶ οὐδὲν παρ' ἐκεῖνο· τοῦτο γάρ, τοῦτο πάντα ἀπώλεσεν. Ἔδει γὰρ καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς παιδεύειν, καὶ ἀπὸ τῶν δοκούντων εἶναι μικρῶν σεμνοῦς ποιεῖν,
 15 μεγαλοφύχους, κρείττους σχημάτων· οὕτως αὐτοὺς καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις εὐρήσομεν δοκίμους. Τί γὰρ τῆς τῶν στοιχείων μαθήσεως εὐτελέστερον; Ἄλλ' ὅμως ἀπὸ τούτων καὶ ρήτορες, καὶ σοφισταὶ καὶ φιλόσοφοι γίνονται· κἂν ταῦτα ἀγνοήσωσιν, οὐδὲ ἐκεῖνά ποτε εἴσονται.

20 Ταῦτα δὲ ἡμῖν οὐ πρὸς νέους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς γυναῖκας καὶ κόρας εἴρηται. Καὶ γὰρ καὶ αὗται τοῖς τοιούτοις ἐγκλήμασιν ὑπόκεινται, καὶ πολλῷ μᾶλλον, ὅσω παρθένω κοσμιότης ἐπιτήδειον. Τὰ τοίνυν πρὸς ἐκείνους εἰρημένα καὶ πρὸς ὑμᾶς εἰρησθαι νομίζετε, ἵνα μὴ πάλιν τὰ αὐτὰ ἀναλάβωμεν.
 25 Καὶ γὰρ ὥρα λοιπὸν εὐχῆ κατακλείσαι τὸν λόγον. Ἄπαντες τοίνυν ἡμῖν συνεύξασθε, ὥστε τοὺς νέους τοὺς

γῆν, καὶ διὰ τὴν κουρεμένην κεφαλὴν των, ἂν καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἔργα ξένων τεχνιτῶν. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν δὲν παύουν νὰ κενοδοξοῦν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἄλλων, πότε θὰ παύσουν νὰ καυχῶνται διὰ τὰ ἰδικά των;

Νὰ σᾶς εἰπῶ καὶ ἄλλα φοβερώτερα ἀπὸ αὐτὰ ἢ μήπως αὐτὰ σᾶς εἶναι ἀρκετά; Πρέπει λοιπὸν ἐδῶ νὰ τελειώσω τὸν λόγον. Διότι καὶ αὐτὰ τὰ εἶπα δι' αὐτοὺς πού προβάλλουν ἀντιρρήσεις καὶ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτὴ δὲν εἶναι καθόλου παράλογος. Καὶ γνωρίζω μὲν πολὺ καλὰ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νέους δὲν θὰ προσέξουν καθόλου τὰ λόγια μου αὐτά, ἐπειδὴ τοὺς ἔχει μεθύσει ἅπαξ διὰ παντὸς τὸ πάθος. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ σιωπήσω. Διότι οἱ πατέρες πού ἔχουν ἀκόμη μυαλὸ καὶ σκέπτονται ὀρθὰ θὰ ἠμπορέσουν νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν των εἰς τὴν πρέπουσαν κοσμιότητα. Ἄρα λοιπὸν νὰ μὴ λέγῃς ὅτι δὲν ὑπάρχει κανεὶς κίνδυνος οὔτε ἀπὸ τὴν μίαν οὔτε ἀπὸ τὴν ἄλλην κατάστασιν. Διότι ἔπρεπε καὶ ἀπὸ αὐτὰ νὰ διδάσκουν τοὺς νέους καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού θεωροῦνται ὅτι εἶναι μικρὰ νὰ τοὺς κάνουν σεμνοὺς, μεγαλοψύχους καὶ ἀνωτέρους, ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, διότι ἔτσι θὰ τοὺς κάνωμεν σπουδαίους καὶ εἰς τὰ μεγάλα πράγματα. Διότι ποῖο πρᾶγμα εἶναι πῶς ἀσήμαντον ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς μαθήσεως. Καὶ ὅμως ἀπὸ αὐτὰ γίνονται καὶ οἱ ρήτορες καὶ οἱ σοφοὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι. Καὶ ἂν αὐτὰ δὲν τὰ μάθουν ποτὲ οὔτε καὶ ἐκεῖνα θὰ τὰ γνωρίσουν.

Αὐτὰ δὲ δὲν τὰ εἶπα μόνον διὰ τοὺς νέους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ κορίτσια. Καθ' ὅσον καὶ αὐταὶ διαπράττουν τὰς ἰδίας ἀμαρτίας καὶ μάλιστα εἰς τόσον μεγαλύτερον βαθμόν, ὅσον περισσότερον σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι ἡ κοσμιότης διὰ τὴν παρθένον. Ἐπομένως τὰ ὅσα ἐλέχθησαν πρὸς τοὺς νέους νὰ τὰ θεωρῆτε ὅτι ἐλέχθησαν καὶ πρὸς ἐσᾶς διὰ νὰ μὴ ἐπαναλάβωμεν καὶ πάλιν τὰ ἴδια. Καθ' ὅσον εἶναι ὥρα νὰ τελειώσω τὴν ὁμιλίαν μου μὲ μίαν εὐχὴν. Ὅλοι λοιπὸν μαζὶ μὲ ἐμένα εὐχῆθητε, ὥστε οἱ νέοι καὶ μά-

τῆς ἐκκλησίας μάλιστα δυνηθῆναι κοσμίως ζῆν, καὶ εἰς γῆ-
 ρας ἐλθεῖν αὐτοῖς πρόπον. Ὡς τοὺς γε οὐχ οὕτω ζῶντας,
 οὐδὲ εἰς γῆρας ἐλθεῖν καλόν· τοὺς δὲ καὶ ἐν νεότητι γεγη-
 ρακίας εὐχομαι καὶ εἰς πολιὰν βαθυτάτην ἐλθεῖν καὶ πατέ-
 5 ρας γενέσθαι παίδων δοκίμων καὶ τοὺς γεγεννηκίας εὐφρα-
 ναι, καὶ πρό γε πάντων τὸν πεποιηκότα αὐτοὺς Θεόν, καὶ
 πᾶσαν ἐξελάσαι νόσον, οὐ τὴν ἐν τοῖς ὑποδήμασιν, οὐδὲ τὴν
 ἐν τοῖς ἱματίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν. Καὶ γὰρ
 οἶον γῆ χερσουμένη, τοιοῦτόν ἐστι καὶ νεότης ἀμελουμένη, πολ-
 10 λὰς πολλαχόθεν ἐκφέρουσα τὰς ἀκάνθας.

Ἐπαφῶμεν τοίνυν τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος καὶ κατα-
 καύσωμεν τὰς πονηρὰς ταύτας ἐπιθυμίας καὶ νεώσωμεν τὰς
 ἀρούρας καὶ ἐτοιμοὺς πρὸς τὴν τοῦ σπόρου ποιήσωμεν ὑπο-
 δοχὴν, καὶ τοὺς νέους τοὺς παρ' ἡμῖν τῶν ἀλλαγῶν γερόν-
 15 των ἀποδείξωμεν σωφρονεσιτέρους. Καὶ γὰρ τὸ θαυμασιὸν
 τοῦτό ἐστιν, ὅταν ἐν νεότητι σωφροσύνη λάμπη, ὡς ὁ γε ἐν
 γῆρα σωφρονῶν οὐδὲ μισθὸν ἂν ἔχοι πολύν, ἀκριβῆ τὴν ἀπὸ
 τῆς ἡλικίας ἀσφάλειαν ἔχων. Τὸ δὲ παράδοξον ἐν κύμασι
 γαλήνης ἀπολαύειν, καὶ ἐν καμίνῳ κατακαίεσθαι, καὶ ἐν
 20 νεότητι μὴ ἀσελγαίνειν.

Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, ζηλώσωμεν τὸν μακάριον ἐκεῖνον
 Ἰωσήφ, τὸν διὰ πάντων λάμπαντα τούτων, ἵνα καὶ τῶν αἰ-
 τῶν ἐπιτύχωμεν στεφάνων αὐτῶ· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς
 ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 25 Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λιστα αὐτοὶ ποὺ ἀνήκουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἠμπορέσουν νὰ ζήσουν μὲ κοσμιότητα καὶ νὰ φθάσουν εἰς καλὰ γηρατιά. Διότι αὐτοὶ ποὺ δὲν ζοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν πρέπει νὰ φθάσουν καὶ εἰς τὰ γηρατιά. Αὐτοὶ ὅμως πού, ἂν καὶ νέοι, ἔχουν τὴν γεροντικὴν σύνεσιν εὐχομαι νὰ φθάσουν εἰς βαθυὰ γηρατιά καὶ νὰ γίνουν πατέρες καλῶν καὶ σπουδαίων παιδιῶν καὶ τοὺς γονεῖς των νὰ χαρίσουν χαρὰν καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα βέβαια τὸν δημιουργὸν των Θεὸν καὶ νὰ ἐξαφανίσουν κάθε νόσον, ὅχι μόνον αὐτὴν ποὺ ἔχει σχέσιν μὲ τὰ ὑποδήματα καὶ τὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ καὶ ὅποιανδήποτε ἄλλην. Καθ' ὅσον ὅ,τι εἶναι ἡ γῆ ποὺ εἶναι ἀκαλλιέργητος, τὸ ἴδιον εἶναι καὶ ἡ νεότης ποὺ εἶναι παραμελημένη, διότι βλαστάνει πολλὰς ἀκάνθας ἀπὸ παντοῦ.

Ἄς ἐκπέμψωμεν λοιπὸν τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος καὶ ἄς κατακαύσωμεν τὰς πονηρὰς αὐτὰς ἐπιθυμίας καὶ ἄς καλλιεργήσωμεν τὰ χωράφια καὶ ἄς τὰ προετοιμάσωμεν νὰ ὑποδεχθοῦν τὸν σπόρον καὶ ἄς κάνωμεν τοὺς νέους μας πρὸ συνετοὺς ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας γέροντας. Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι τὸ πρὸ ἀξιοθαύμαστον, ὅταν λάμπη ἡ σωφροσύνη εἰς τοὺς νέους, διότι ὁ σώφρων γέροντος δὲν χρειάζεται καὶ μεγαλυτέραν ἀμοιβήν, ἀφοῦ ἡ ἰδία ἡ ἡλικία τοῦ παρέχει σίγουρον ἀσφάλειαν. Τὸ παράδοξον δὲ εἶναι νὰ ἀπολαμβάνη κανεὶς γαλήνην μέσα εἰς τὴν τρικυμίαν, νὰ εὐρίσκειται μέσα εἰς τὴν κάμινον καὶ νὰ μὴ καίγεται καὶ νὰ μὴ διαπράττη ἀσέλγειας ὅταν εἶναι νέος.

Ἄφοῦ λοιπὸν τὰ βάλωμεν αὐτὰ καλὰ εἰς τὸν νοῦν μας, ἄς μιμηθῶμεν τὸν μακάριον ἐκεῖνον Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος ἔλαμψε μέσῳ ὅλων αὐτῶν, διὰ νὰ λάβωμεν τοὺς ἰδίους στεφάνους μὲ αὐτόν, τοὺς ὁποῖους εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ν΄
Ματθ. 14, 23 - 36

«Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος καὶ
ιδίαν προσεύξασθαι. Ὀψίας δὲ γενομένης, μόνος ἦν
5 ἐκεῖ. Τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βα-
σανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ
ἄνεμος».

1. Τίνος ἔνεκεν εἰς τὸ ὄρος ἀναβαίνει; Παιδεύων ἡμᾶς,
δι καλὸν ἢ ἐρημία καὶ ἢ μόνωσις, ὅταν ἐντυγχάνειν δέη
10 Θεῷ. Διὰ τοι τοῦτο συνεχῶς εἰς τὰς ἐρήμους ἄπεισι, καὶ κεῖ
διαννκτερεύει πολλάκις εὐχόμενος, παιδεύων ἡμᾶς καὶ τὴν
ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου θηροῦσθαι ἐν ταῖς εὐ-
χαῖς ἀταραξίαν. Ἑσυχίας γὰρ μήτηρ ἡ ἔρημος, καὶ γα-
λήνη καὶ λιμὴν ἀπάντων ἀπαλλάττουσα θορούβων ἡμᾶς.
15 Αὐτὸς μὲν οὖν διὰ τοῦτο ἀνέβαινε ἐκεῖσε, οἱ δὲ μαθηταὶ
κλυδωνίζονται πάλιν καὶ χειμῶνα ὑπομένουσιν οἶον καὶ πρότε-
ρον. Ἀλλὰ τότε μὲν ἔχοντες αὐτὸν ἐν τῷ πλοίῳ τοῦτο ἔπα-
σχον· νυκτὶ δὲ καθ' ἑαυτοὺς ὄντες μόνοι. Καὶ γὰρ ἡρέμα καὶ
κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὰ μείζονα αὐτοὺς ἐνάγει καὶ ἐμβιβάζει
20 καὶ εἰς τὸ φέρειν πάντα γενναίως. Διὰ δὴ τοῦτο, ὅτι μὲν
πρῶτον κινδυνεύειν ἔμελλον, παρῆν μὲν, ἐκάθευδε δέ, ὥστε
ἐξ ἐτοιμοῦ δοῦναι τὴν παραμυθίαν αὐτοῖς· νυκτὶ δὲ ἐπὶ μεί-
ζονα ἄγων αὐτοὺς ὑπαμονήν, οὐδὲ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἄπεισι
καὶ ἐν μέσῃ θαλάσῃ συγχωρεῖ τὸν χειμῶνα διεγεροθῆναι,

1. Πρὸβλ. Ματθ. 8, 23-27.

ΟΜΙΛΙΑ Ν΄
Ματθ. 14, 23 - 36

«Καὶ ἀφοῦ διέλυσε τὰ πλήθη, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος διὰ νὰ προσευχηθῆ ἄριστος του. Ὁ ἐρχομὸς δὲ τῆς νυκτὸς τὸν εὔρεν ἐκεῖ ἄριστον του. Τὸ δὲ πλοῖον εἶχε προχωρήσει ἤδη εἰς τὸ μέσον τῆς λίμνης καὶ συνεταράσσετο ἀπὸ τὰ κύματα, διότι ἦτο ἀντίθετος ὁ ἄνεμος».

1. Διὰ ποῖον λόγον ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος; Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι εἶναι καλὸν πρᾶγμα ἢ ἐρημία καὶ ἢ μόνωσις ὅταν πρέπει νὰ ἐπικοινωνήσωμεν μὲ τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο βέβαια καταφεύγει συχνὰ εἰς τὰς ἐρήμους καὶ ἐκεῖ πολλές φορές διανυκτερεύει προσευχόμενος, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ ἐπιδιώκωμεν τὴν ἀπόλυτον ἡσυχίαν κατὰ τὴν προσευχὴν καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ἀπὸ τὸν τόπον. Διότι ἡ ἐρημος εἶναι μητέρα τῆς ἡσυχίας καὶ τόπος γαλήνης καὶ λιμάνι ποῦ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε θόρυβον.

Καὶ ὁ μὲν Ἰησοῦς διὰ τοῦτο ἀνέβαινε ἐκεῖ εἰς τὸ ὄρος, οἱ μαθηταὶ του ὅμως κλυδωνίζονται καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν θαλασσοταραχὴν καὶ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν κακοκαιρίαν ὅπως καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν¹. Ἀλλὰ τότε τὸ ἐπάθαινον αὐτὸ ἔχοντες τὸν Κύριον μέσα εἰς τὸ πλοῖον, ἐνῶ τώρα ἦσαν τελείως μόνοι. Διότι ἤρεμα καὶ σιγὰ - σιγὰ τοὺς εἰσάγει καὶ τοὺς καθοδηγεῖ εἰς τὰ μεγάλα πνευματικὰ θέματα καὶ εἰς τὸ νὰ ἀντιμετωπίζουν τὰ πάντα μὲ γενναιότητα. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ὅταν συνέβη διὰ πρώτην φοράν νὰ κινδυνεύσουν, ἦτο μὲν παρών, ἀλλ' ὅμως ἐκοιμᾶτο, ὥστε νὰ εἶναι ἄμεσος ἢ βοήθειά του. Τώρα ὅμως διὰ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ δείξουν μεγαλυτέραν ὑπομονήν, δὲν κάνει οὔτε αὐτό, ἀλλὰ φεύγει ἀπὸ κοντὰ τοὺς καὶ ἐνῶ εὐρίσκονται εἰς τὸ

ὡς μηδὲ προσδοκῆσαί ποθεν ἐλπίδα σωτηρίας, καὶ ὄλην τὴν
 νύκτα ἀφίησιν αὐτοὺς κλυδωνίζεσθαι, διεγείρων αὐτῶν, ὡς
 οἶμαι, πεπωρωμένην τὴν καρδίαν. Καὶ γὰρ τοιοῦτον ὁ φό-
 βος, ὃν μετὰ τοῦ χειμῶνος καὶ ὁ καιρὸς ποιεῖ. Μετὰ δὲ τῆς
 5 κατανύξεως καὶ εἰς ἐπιθυμίαν μείζονα αὐτοὺς ἐνέβαλε τὴν
 αὐτοῦ καὶ εἰς μνήμην διηνεκῆ. Διὰ δὴ τοῦτο οὐκ εὐθέως
 αὐτοῖς ἐπέστη· «Τειάρχη γὰρ φυλακῆ», φησί, «τῆς νυκτὸς
 ἦλθε πρὸς αὐτοὺς περιπαιτῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης», παιδεύων
 αὐτοὺς μὴ ταχέως λύσιν ἐπιζητεῖν τῶν συνεχόντων δεινῶν,
 10 ἀλλὰ φέρειν τὰ συμπίπτοντα γενναίως. Ὅτε γοῦν προσεδό-
 κησαν ἀπαλλαγῆσεσθαι, τότε ἐπειάθη πάλιν ὁ φόβος. «Ἰδόν-
 τες γὰρ αὐτόν», φησὶν, «οἱ μαθηταὶ περιπαιτοῦντα ἐπὶ τῆς
 θαλάσσης, ἐταράχθησαν, λέγοντες φάντασμα εἶναι, καὶ ἀπὸ
 τοῦ φόβου ἔκραξαν». Καὶ γὰρ αἰεὶ τοῦτο ποιεῖ· ὅταν μέλλῃ
 15 λύειν τὰ δεινά, ἕτερα χαλεπώτερα ἐπάγει καὶ φοβερώτερα·
 ὃ δὴ καὶ τότε συνέβη. Μετὰ γὰρ τοῦ χειμῶνος καὶ ἡ ὄψις
 αὐτοὺς ἐθορύβησε τοῦ χειμῶνος οὐχ ἥτιον. Διὰ τοῦτο οὐδὲ
 τὸ σκότιος ἔλυσεν, οὐδὲ φανερὸν ἑαυτὸν εὐθέως ἐποίησεν, ἀλεί-
 φων αὐτούς, ὅπερ εἶπον, ἐν τῇ συνεχείᾳ τῶν φόβων τούτων,
 20 καὶ παιδεύων εἶναι καρτερικούς. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ
 ἐποίησεν· ὅτε γὰρ ἔμελλε λύειν τὸν φόβον καὶ τὸν πειρασμόν,
 τότε τὸ τέλος χαλεπώτερον εἶασε γενέσθαι· οὐ διὰ τὸν τῶν
 παίδων θάνατον λέγω καὶ τὰ ῥήματα τῆς γυναικός, ἀλλὰ

μέσον τῆς θαλάσσης, ἐπιτρέπει νὰ σηκωθῆ ἡ θαλασσοταραχὴ, ὥστε νὰ μὴ ἐλπίζουν ἀπὸ πουθενὰ νὰ σωθοῦν, καὶ ὅλην τὴν νύκτα τοὺς ἀφήνει νὰ θαλασσοδέρονται, διὰ νὰ διεγείρῃ κατὰ τὴν γνώμην μου τὴν καρδίαν των πού ἦτο πνευματικῶς νεκρά. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ φόβος τὸν ὁποῖον δημιουργεῖ ἡ θαλασσοταραχὴ μαζὶ μὲ τὴν νύκτα. Μαζὶ ὅμως μὲ τὴν βαθεῖαν εὐλάβειαν πού τοὺς ἐνέβαλεν ἠϋξῆσε καὶ τὴν ἐπιθυμίαν των ἀκόμη περισσότερο, καθὼς ἐπίσης καὶ νὰ τὸν ἐνθυμοῦνται συνεχῶς. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δὲν παρουσιάσθη ἀμέσως εἰς αὐτούς. Διότι λέγει, «Κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τῆς νυκτὸς πού ἀνελάμβανεν ὑπηρεσίαν τὸ τέταρτον τμήμα τῶν σκοπῶν² ἦλθεν ὁ Κύριος πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν», μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ μὴ ζητοῦν ταχεῖαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς συμφορὰς πού τοὺς εὐρίσκουν, ἀλλὰ ν' ἀντιμετωπίζουν τὰ δυσάρεστα γεγονότα μὲ γενναιότητα. Μόλις λοιπὸν ἤλπισαν ὅτι θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν θαλασσοταραχὴν τότε καὶ πάλιν ἔγινε μεγαλύτερος ὁ φόβος των. Διότι λέγει, «Ὅταν τὸν εἶδον οἱ μαθηταὶ νὰ περιπατῆ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν, ἐταράχθησαν, καὶ εἶπον ὅτι εἶναι φάντασμα. Καὶ ἀπὸ τὸν φόβον των ἐφώναξαν δυνατά». Καὶ πράγματι αὐτὸ κάνει πάντοτε, ὅταν δηλαδὴ πρόκειται νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ δυσάρεστα πράγματα, τότε τοὺς στέλλει ἄλλα χειρότερα καὶ φοβερώτερα, πρᾶγμα πού βέβαια συνέβη καὶ τότε. Διότι μαζὶ μὲ τὴν θαλασσοταραχὴν καὶ ἡ ἐμφάνισίς του τοὺς ἐφόβησε καὶ μάλιστα ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν τρικυμίαν. Διὰ τοῦτο οὔτε τὸ σκότος διέλυσεν οὔτε καὶ ἐφανερώθη ἀμέσως διὰ νὰ τοὺς ἐξασκήσῃ, ὅπως προανέφερα, μὲ τοὺς παρατεταμένους αὐτοὺς φόβους, καὶ διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ εἶναι ὑπομονητικοί. Τὸ ἴδιον ἔκανε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰώβ. Διότι ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὸν πειρασμόν, ἀκριβῶς τότε ἐπέτρεψε νὰ γίνῃ χειρότερον τὸ τέλος τῆς συμφορᾶς του. Δὲν ἐννοῶ τὸν θάνατον τῶν παιδιῶν του καὶ τὰ λόγια τῆς γυναικὸς του, ἀλλὰ τοὺς χλευασμοὺς τῶν ὑπηρετῶν

διὰ τὰ ὄνειδα τὰ τῶν οἰκειῶν, τὰ τῶν φίλων. Καὶ ὅτε τὸν Ἰακώβ ἐξαοπάζειν ἔμελλε τῆς ἐν τῇ ξένη ταλαιπωρίας, ἀφῆκε διεγεροθῆναι καὶ μείζονα γενέσθαι τὸν θόρυβον. Καὶ γὰρ ὁ κηδεστὴς καταλαβὼν θάνατον ἠπείλει, καὶ μετ' ἐκεῖ-
 5 ρον ὁ ἀδελφὸς διαδέχεσθαι μέλλων, τὸν περὶ τῶν ἔσχατων ἐπεκρέμασε κίνδυνον. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔνι καὶ ἐν μακροῦ χρόνῳ καὶ σφοδρῶς πειράζεσθαι, ὅταν μέλλωσιν ἐκβαίνειν τοὺς ἀγῶνας οἱ δίκαιοι, βουλόμενος αὐτοὺς πλεον κερδαίνειν, ἐπιτείνει τὰ γυμνάσια. Ὁ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἐποίησε,
 10 τὸν ἔσχατον ἄθλον τὸν τοῦ παιδὸς θείς. Οὕτω γὰρ καὶ φορητὰ ἔσται τὰ ἀφόρητα, ὅταν ἐπὶ θύραις ἐπάγηται ἐγγύς ἔχοντα τὴν ἀπαλλαγὴν. Τοῦτο δὴ καὶ τότε ἐποίησε, καὶ οὐ πρότιρον ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν ὁ Χριστός, ἕως ὅτε ἔκραξεν. Ὅσω γὰρ ἐπετείνετο τὰ τῆς ἀγωνίας, τοσοῦτω μᾶλλον ἡ-
 15 σμένιζον αὐτοῦ τὴν παρουσίαν.

Εἶπα, ἐπειδὴ ἐβόησαν, φησὶν, «Εὐθὺς ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων· θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε». Τοῦτο τὸ ρῆμα τὸν φόβον ἔλυσε καὶ θαρροῦσαι παρεσκεύασεν. Ἐ-
 20 πειδὴ γὰρ ἀπὸ τῆς ὕψεως αὐτὸν οὐκ ἐγίνωσκον, καὶ διὰ τὸ παράδοξον τῆς θαδίσεως καὶ διὰ τὸν καιρὸν, ἀπὸ τῆς φωνῆς δῆλον ἑαυτὸν ποιεῖ.

Τί οὖν ὁ Πέτρος, ὁ πανταχοῦ θερμὸς καὶ ἀεὶ τῶν ἄλλων προσηδῶν; «Κύριε, εἰ σὺ εἶ», φησί, «κέλευσόν με πρὸς σὲ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδαια». Οὐκ εἶπεν, εὔξαι καὶ παρακάλε-
 25 σον, ἀλλά, κέλευσον. Εἶδες πόση ἡ θερμότης; πόση ἡ πίσις;

3. Πρὸβλ. Γεν. κεφ. 31-32.

4. Πρὸβλ. Γεν. 22, 1 ἔ.

του καὶ τῶν φίλων του. Καὶ ὅταν πάλιν ἐπρόκειτο ν' ἀπαλλάξῃ τὸν Ἰακώβ ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας του εἰς τὴν ξένην χώραν, ἐπέτρεψε νὰ δημιουργηθῆ καὶ νὰ γίνῃ μέγας θόρυβος. Καθ' ὅσον ὁ πενθερός του ἀφοῦ τὸν συνέλαβε τὸν ἀπειλοῦσε μὲ θάνατον καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνον δὲν ἄργησε νὰ ἔλθῃ ὁ ἀδελφός του πού παρ' ὀλίγον νὰ τὸν ἐφόνευεν³. Διότι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν οἱ δίκαιοι νὰ δοκιμάζονται καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ μὲ μεγάλας δοκιμασίας, διὰ τοῦτο ὅταν πρόκειται νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰς δοκιμασίας, θέλων νὰ τοὺς ὠφελήσῃ εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν, αὐξάνει τὰς δοκιμασίας. Πράγμα πού ἔκανε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀβραὰμ στέλλων εἰς αὐτὸν τὴν τελευταίαν δοκιμασίαν, δηλαδή τὴν θυσίαν τοῦ παιδιοῦ του⁴. Διότι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν αἱ δυσβάστακται δοκιμασίαι γίνονται ὑποφερταί, ὅταν ἀποστέλλωνται εἰς τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας, καὶ εἶναι πλέον πολὺ κοντὰ ἢ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτάς. Τὸ ἴδιον λοιπὸν καὶ τότε ἔκανε ὁ Χριστὸς καὶ δὲν ἐφανέρωσε προηγουμένως τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τότε μόνον ὅταν οἱ μαθηταὶ τὸν ἐφώνησαν, δυνατά. Διότι ὅσον περισσότερο ἐμεκάλωνεν ἡ ἀγωνία των, τόσο περισσότερο ἐζητοῦσαν τὴν παρουσίαν του.

Εἰς τὴν συνέχειαν, λέγει ὁ εὐαγγελιστής, ὅταν ἐφώνησαν δυνατά, «ἀμέσως ὠμίλησεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· Ἔχετε θάρρος. Ἐγὼ εἶμαι· μὴ φοβῆσθε». Τὰ λόγια αὐτὰ διέλυσαν τὸν φόβον των καὶ τοὺς ἔδωσαν θάρρος. Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν ὅταν τὸν εἶδον, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ παραδόξου βαδίσματός του ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ὥρας πού συνέβη αὐτό, διὰ τοῦτο φανερώνει τὸν ἑαυτὸν του εἰς αὐτοὺς μὲ τὴν φωνήν του.

Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ Πέτρος πού ἦτο ἐνθουσιώδης εἰς ὄλας του τὰς ἐνεργείας καὶ πάντοτε ἐξεδηλώνετο πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους μαθητάς; «Κύριε», λέγει, «ἐὰν εἶσαι σὺ δῶσε ἐντολήν νὰ ἔλθω πρὸς ἐσένα βαδίζων ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Δὲν τοῦ εἶπε νὰ προσευχηθῆ καὶ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Πατέρα του, ἀλλὰ πρόσταξε. Εἶδες πόσον μέγας ἦτο ὁ ἐνθου-

Καίτοιγε ἐκ τούτου πολλαχοῦ κινδυνεύει, ἐκ τοῦ πέρα τοῦ
 μέτρου ζητεῖν. Καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα πολὺ μέγα ἐζήτησε,
 δι' ἀγάπην μόνον, οὐ δι' ἐπίδειξιν. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, κέλευ-
 σόν με βαδίσαι ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἀλλὰ τί; «κέλευσόν με ἔλθεῖν
 5 πρὸς σέ». Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἐφίλει τὸν Ἰησοῦν. Τοῦτο καὶ
 μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐποίησεν· οὐκ ἠνέσχετο μετὰ τῶν ἄλλων
 ἔλθεῖν, ἀλλὰ προεπήδησεν. Οὐ τὴν ἀγάπην δὲ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τὴν πίστιν ἐπιδείκνυται. Οὐ γὰρ μόνον ἐπίστευσεν, ὅτι
 αὐτὸς δύναται περιπατεῖν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐ-
 10 τέρους ἐνάγειν καὶ ἐπιθυμεῖ ταχέως ἐγγὺς αὐτοῦ γενέσθαι.

«Ὁ δὲ εἶπεν, ἔλθε. Καὶ καταβάς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος,
 περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, καὶ ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Βλέ-
 πων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρόν, ἐφοβήθη καὶ ἀρξάμενος καταπον-
 τίζεσθαι, ἔκραξε λέγων· Κύριε σῶσόν με. Εὐθέως δὲ ὁ
 15 Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβειο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ·
 ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας;».

Τοῦτο τοῦ προτέρου παραδοξότερον. Διὰ τοῦτο μετ' ἐκεῖνο
 τοῦτο γίνεται. Ὅτι γὰρ ἔδειξεν, ὅτι κρατεῖ τῆς θαλάσσης,
 τότε καὶ ἐπὶ τὸ θαυμασιότερον ἐξάγει τὸ σημεῖον. Τότε μὲν γὰρ
 20 τοῖς ἀνέμοις ἐπειμήσεν μόνον· νυνὶ δὲ καὶ αὐτὸς βαδίζει καὶ
 ἐτέρῳ παραχωρεῖ τοῦτο ποιεῖν ὅπερ εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν γενέ-
 σθαι ἐκέλευσε, οὐκ ἂν ὁμοίως κατεδέξαιτο ὁ Πέτρος, διὰ τὸ
 μηδέπω τσαύτην κεκιῆσθαι πίστιν.

2. Τίτος οὖν ἔνεκεν ὁ Χριστὸς ἐπέτρεψε; Καὶ γὰρ εἰ εἰ-

σιασμός του; Πόσον μεγάλη ἡ πίστις του; Μολονότι βέβαια πολλὰς φορές ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του ἐζητοῦσε πράγματα πού ὑπερέβαινον τὸ μέτρον. Καθ' ὅσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐζήτησε πολὺ μεγάλο πρᾶγμα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἔκανε ἀπὸ ἀγάπην καὶ μόνον καὶ ὄχι πρὸς ἐπίδειξιν. Διότι δὲν εἶπεν, Πρόσταξέ με νὰ βαδίσω ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα, ἀλλὰ τί; «Πρόσταξέ με νὰ ἔλθω πρὸς ἐσένα». Διότι κανεὶς δὲν ἀγαποῦσε τόσο πολὺ τὸν Ἰησοῦν. Τὸ ἴδιον δὲ ἔκανε καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν· δὲν ἠθέλησε καὶ τότε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν τάφον μαζί μὲ τοὺς ἄλλους μαθητάς, ἀλλὰ ἔτρεξε νὰ ὑπάγῃ πρὶν ἀπὸ αὐτούς. Καὶ δὲν δείχνει μὲ αὐτὸ μόνον τὴν ἀγάπην του, ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν του. Διότι δὲν ἐπίστευσε μόνον ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἠμπορεῖ νὰ περιπατῇ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς ἄλλους ἠμπορεῖ νὰ μεταδώσῃ αὐτὴν τὴν δυνατότητα. Ἡ ἐπιθυμία του λοιπὸν εἶναι νὰ εὐρεθῇ πλησίον του τὸ ταχύτερον.

«Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν· Ἔλα πλησίον μου. Καὶ ἀφοῦ κατέβη ἀπὸ τὸ πλοῖον ὁ Πέτρος, περιεπάτησεν ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα βαδίζων πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ὅταν ὅμως εἶδε τὸν ἀέρα ὅτι ἦτο ἰσχυρός, ἐκυριεύθη ἀπὸ φόβον καὶ μόλις ἤρχισε νὰ βουλιάζῃ ἐφώναξε δυνατὰ καὶ εἶπε. Κύριε, σῶσε με. Ἀμέσως δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀφοῦ ἤπλωσε τὸ χέρι του, τὸν ἔπιασε καὶ τοῦ εἶπεν· Ὀλιγόπιστε, διατί ἐφοβήθης;».

Αὐτὸ τὸ θαῦμα εἶναι πιδὸ παράδοξον ἀπὸ τὸ προηγούμενον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ γίνεται μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο. Ἀφοῦ δηλαδὴ ὁ Ἰησοῦς ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι ἐξουσιαστής τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν συνέχειαν ἐπιτελεῖ καὶ τὸ πιδὸ ἀξιοθαύμαστον θαῦμα. Διότι τότε μὲν ἐπετίμησε μόνον τοὺς ἀνέμους, τώρα ὅμως καὶ ὁ ἴδιος βαδίζει ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα καὶ εἰς ἄλλον παρέχει τὴν δυνατότητα νὰ πράξῃ τὸ ἴδιο, πρᾶγμα πού ἐὰν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐπρόσταζε νὰ γίνῃ, ὅπως οἴοιτο δὲν θὰ τὸ ἐδέχετο ὁ Πέτρος μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἐπειδὴ δὲν θὰ εἶχεν ἀκόμη ἀποκτήσει τόσῃν μεγάλην πίστιν.

2. Διατί λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἐπέτρεψε νὰ γίνῃ αὐτό; Διό-

πεν, οὐ δύνασαι, πάλιν θεροῦς ὧν ἀντιῖπεν ἄν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτὸν πείθει, ἵνα εἰς τὸ μέλλον σωφρο-
 νισθῇ. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ἀνέχεται. Καταβάς τοίνυν κλυδω-
 νίζεται ἐφοβήθη γάρ. Καὶ τοῦτο τὸ κλυδώνιον ἐποίησε· τὸν
 5 δὲ φόβον ὁ ἄνεμος εἰργάσατο. Ὁ δὲ Ἰωάννης φησὶν, ὅτι
 «Ἦθελον λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον
 ἐγένετο εἰς τὴν γῆν, εἰς ἣν ὑπῆγον», τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο δη-
 λῶν. Ὅσοι μελλόντων αὐτῶν πρὸς τῆ γῆ γίνεσθαι, ἐπέβη
 τοῦ πλοίου.

10 Καταβάς τοίνυν ἀπὸ τοῦ πλοίου, πρὸς αὐτὸν ἦει, οὐχ
 οὔτω τῷ περιπατεῖν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὡς τῷ πρὸς αὐτὸν ἔρ-
 χεσθαι χαίρων. Καὶ τοῦ μείζονος περιγενόμενος, ἀπὸ τοῦ
 ἐλάτινος ἔμελλε πάσχειν κακῶς, τῆς τοῦ ἀνέμου λέγω ρύ-
 μης, οὐ τῆς θαλάττης. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις·
 15 πολλάκις τὰ μεγάλα κατορθοῦσα, ἐν τοῖς ἐλάτισι ἐλέγγε-
 ται· οἷον ὁ Ἡλίας ἐπὶ τῆς Ἰεζάβελ ἔπαθεν· οἷον ὁ Μωϋσῆς
 ἐπὶ τοῦ Αἰγυπτίου· οἷον ὁ Δαυὶδ ἐπὶ τῆς Βηρσαβέε. Οὔτω
 δὴ καὶ οὗτος· ἔτι τοῦ φόβου ἐνακμάζοντος ἐπιβῆναι τῶν ὑ-
 δάτων ἐθάρρησε, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀνέμου ἐμβολὴν οὐκέτι ἡ-
 20 δυνήθη σιῆναι, καὶ ταῦτα ἐγγὺς ὧν τοῦ Χριστοῦ. Οὔτως
 οὐδὲν ὠφελεῖ ἐγγὺς εἶναι τοῦ Χριστοῦ, μὴ πίσει ὄντα ἐγ-
 γύς. Τοῦτο δὲ καὶ τὸ μέσον ἐδείκνυ τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ
 μαθητοῦ καὶ τοὺς ἄλλους παρεμυθεῖτο. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν δύο

τι, ἐὰν τοῦ ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸ κάνης αὐτό, θὰ εἶχε πάλιν, ἐπειδὴ ἦτο θερμός, ἀντιρρήσεις. Διὰ τοῦτο τὸν πείθει μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὥστε εἰς τὸ μέλλον νὰ εἶναι περισσότερον σώφρων. Ἀλλὰ οὔτε ἔτσι ἠμπορεῖ νὰ κρατηθῆ ἑπάνω εἰς τὰ ὕδατα. Διότι ἀφοῦ κατέβη ἀπὸ τὸ πλοῖον, ἤρχισε νὰ βυθίζεται, ἐπειδὴ ἐφοβήθη. Καὶ ὁ μὲν φόβος ἔγινεν αἰτία τοῦ βυθισμοῦ του, τὸν δὲ φόβον τὸν ἐπροξένησεν ὁ ἄνεμος. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει ὅτι «Οἱ μαθηταὶ ἠθέλαν νὰ πάρουν τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἀμέσως τὸ πλοῖον ἔφθασεν εἰς τὴν ξηράν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐπήγαινον»⁵, δηλώνων βέβαια τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ τὰ λόγια του αὐτά. Ὡστε ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον ὅταν ἐπλησίαζον νὰ φθάσουν εἰς τὴν ξηράν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Πέτρος κατέβη ἀπὸ τὸ πλοῖον ἐπήγαινε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, χαίρων ὅχι τόσον ἐπειδὴ ἐπεριπατοῦσεν ἑπάνω εἰς τὰ ὕδατα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπήγαινε κοντὰ εἰς τὸν Ἰησοῦν. Καὶ ἐνῶ ἐνίκησε τὸ σπουδαιότερον ἐπρόκειτο νὰ κακοπαθήσῃ ἀπὸ τὸ πρὸ ἀσήμαντον, δηλαδὴ τὴν ὄρμην τοῦ ἀέρος καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Διότι τέτοια εἶναι ἡ ἀνθρώπινη φύσις· πολλές φορές μολονότι κατορθώνει τὰ μεγάλα ἀποτυγχάνει ὅμως εἰς τὰ ἀσήμαντα. Ὡπως παραδείγματος χάριν συνέβη εἰς τὸν Ἡλίαν μὲ τὴν Ἰεζάβελ, εἰς τὸν Μωϋσῆν μὲ τὸν Αἰγύπτιον καὶ εἰς τὸν Δαυΐδ μὲ τὴν Βηρσαβεέ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Πέτρος, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἦτο ἀκόμη κυριευμένος ἀπὸ τὸν φόβον, ἐπῆρε θάρρος νὰ βαδίσῃ ἑπάνω εἰς τὰ ὕδατα, ὅμως δὲν ἠπόρεσε νὰ προβάλῃ ἀντίστασιν εἰς τὴν ὄρμην τοῦ ἀνέμου, καὶ μάλιστα τὴν στιγμὴν ποῦ εὐρίσκετο κοντὰ εἰς τὸν Χριστόν. Ἐπομένως, δὲν ὠφελεῖ καθόλου τὸ νὰ εὐρίσκεται κανεὶς τοπικῶς κοντὰ εἰς τὸν Χριστόν ἐὰν δὲν εἶναι κοντὰ του καὶ μὲ τὴν πίστιν του. Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ ἔφανερώωνε τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ μαθητοῦ καὶ ἀποτελοῦσε παρηγορίαν διὰ τοὺς ἄλλους μαθητάς. Διότι ἐὰν ἠγανάκτησαν διὰ τοὺς δύο

ἀδελφῶν ἠγανάκησαν, πολλῶ μᾶλλον ἐνιαῦθα· οὐπω γὰρ ἦσαν Πνεύματος ἠξιωμένοι. Μετὰ δὲ ταῦτα οὐ τοιοῦτοι. Πανταχοῦ γοῦν τῶν πρωτείων παραχωροῦσι τῷ Πέτρῳ, καὶ ἐν ταῖς δημηγορίαις αὐτὸν προβάλλονται, καίτοιγε ἀγροικότερον τῶν ἄλλων διακείμενον.

Καὶ διαί οὐκ ἐπέιαξε τοῖς ἀνέμοις παύσασθαι, ἀλλ' αὐτὸς ἐκείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβειο αὐτοῦ; "Οτι τῆς ἐκείνου πίστεως ἔδει. "Οτιαν γὰρ τὰ παρ' ἡμῶν ἐλλιμπάνη, καὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἴσονται. Δεικνὺς τοίνυν ὅτι οὐχ ἡ τοῦ ἀνέμου ἐμβολή, ἀλλ' ἡ ἐκείνου ὀλιγοπιστία τὴν περιτροπὴν εἰργάσατο, φησὶν· «Εἰς τί ἐδίσισαας, ὀλιγόπιστε;». "Ωστε, εἰ μὴ ἡ πίστις ἠσθένησε, καὶ πρὸς τὸν ἄνεμον ἂν ἔσθη ραδίως. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ, τὸν ἄνεμον ἐᾷ πνεῖν, δηλῶν ὅτι οὐδὲν ἐκεῖνος παραβλάπτει, ὅταν ἡ πίστις ἦ πεπηγυῖα. Καὶ καθάπερ νεοτιὸν πρὸ καιροῦ τῆς καλιᾶς ἐξελεθόντα καὶ μέλλοντα καταπίπτειν, ἡ μήτηρ ταῖς πτέρυξι διαβασιάσασα πάλιν ἐπὶ τὴν καλιὰν ἄγει, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε.

«Καὶ ἐπιβάντων αὐτῶν τοῦ πλοίου, τότε ἐπαύσατο ὁ ἄνεμος». Πρὸ τούτου μὲν ἔλεγον· «Ποιαπὸς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;», νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως. «Οἱ γὰρ ἐν τῷ πλοίῳ», φησὶν, «ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες· ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ». Ὅρας πῶς κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον ἅπαντας ἦγε; Καὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ βαδίσαι ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐτέρῳ κελεῦσαι τοῦτο ποιῆσαι καὶ κινδυνεύοντα διασῶσαι,

ἀδελφοὺς ποὺ ἐζητοῦσαν τὴν πρωτοκαθεδρίαν, πολὺ περισσότερον θὰ ἠγανάκτησαν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, διότι δὲν εἶχον λάβει ἀκόμη τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὅταν ὅμως ἔλαβον τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν συμπεριεφέροντο μὲ τὸν ἴδιον τρόπον. Διότι εἰς κάθε περίπτωσιν παραχωροῦν τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Πέτρον καὶ αὐτὸν προβάλλουν εἰς τὰς ὁμιλίαις πρὸς τὸν λαόν, ἂν καὶ ἦτο ὁ πρὸ ἀγράμματος ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Καὶ διατί δὲν ἐπρόσταξεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ἀνέμους νὰ σταματήσουν, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἠπλωσεν τὸ χέρι του καὶ τὸν ἔπιασεν; Ἐπειδὴ ἐχρειάζετο καὶ ἡ πίστις τοῦ Πέτρου. Διότι, ὅταν ἀπουσιάζῃ ἡ ἀπὸ μέρους μας προσπάθεια, τότε σταματᾷ καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Διὰ νὰ δείξῃ λοιπὸν ὅτι δὲν ἐγένεν ἡ ἀλλαγὴ ἀπὸ τὴν μίαν κατάστασιν εἰς τὴν ἄλλην ἐξ αἰτίας τῆς ὀρμῆς τοῦ ἀνέμου, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του ὀλιγοπιστίας, λέγει· «Διατί ἐδίστασες ὀλιγόπιστε;». Ὡστε ἐὰν δὲν ἐξασθενοῦσεν ἡ πίστις του, θὰ ἠμποροῦσε μὲ εὐκολίαν νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ τὸν ἄνεμον. Διὰ τοῦτο βέβαια, ἀφοῦ τὸν ἔπιασεν ἀπὸ τὸ χέρι, ἀφήνει τὸν ἄνεμον νὰ φυσᾷ, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι εἰς τίποτε ἐκεῖνος δὲν ἠμπορεῖ νὰ βλάβῃ, ὅταν ἡ πίστις εἶναι ἀκλόνητος. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ μικρὸ πουλάκι, ποὺ πρόωρα ἐπέταξεν ἀπὸ τὴν φωλιάν του καὶ κινδυνεύει νὰ πέσῃ εἰς τὴν γῆν, τὸ παίρνει ἡ μητέρα του ἐπάνω εἰς τὰ περὰ της καὶ τὸ ἐπαναφέρει εἰς τὴν φωλιάν, τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ὁ Χριστός.

«Καὶ ὅταν ἀνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον κατέπαυσεν ὁ ἄνεμος». Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ μὲν ἔλεγον· «Τί εἶδους ἄνθρωπος εἶναι αὐτός; διότι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουν, εἰς αὐτόν»⁶, τῶρα ὅμως δὲν λέγουν τὰ ἴδια. Διότι λέγει, «Αὐτοὶ ποὺ ἦσαν μέσα εἰς τὸ πλοῖον, ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασαν, τὸν ἐπροσκύνησαν λέγοντες· Ἀληθινά, εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Βλέπεις πῶς σιγὰ - σιγὰ τοὺς ἀνέβαζε πνευματικῶς ὑψηλότερα; Καθ' ὅσον πράγματι ηὐξήθη κατὰ πολὺ ἡ πίστις των μὲ τὸ ὅτι ἐβάδισεν ὁ ἴδιος ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐπρόσταξε καὶ εἰς ἄλλον νὰ κἀνῃ τὸ ἴδιο καὶ τὸν ἔσω-

πολλή λοιπὸν ἦ πίστις ἦν. Τότε μὲν γὰρ ἐπειμήσε τῇ θαλάσῃ, νυνὶ δὲ οὐκ ἐπιτιμᾷ, ἐτέρως τὴν δύναμιν αὐτοῦ δεικνὺς μείζονως. Διὸ καὶ ἔλεγον· «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ».

Τί οὖν; ἐπειμήσε τοῦτο εἰρηκόσι; Τοῦναντίον μὲν οὖν
 5 ἅπαν καὶ ἐθεβαίωσε τὸ λεχθέν, μετὰ μείζονος ἐξουσίας θε-
 ραπεύων τοὺς προσιόντας καὶ οὐχ ὡς ἔμπροσθεν. «Καὶ δια-
 περάσαντες», φησὶν, «ἦλθον εἰς τὴν γῆν Γεννησαρέι. Καὶ
 ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου, ἀπέστειλαν
 εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάν-
 10 τας τοὺς κακῶς ἔχοντας καὶ παρεκάλουν ἵνα ἄψωνται τοῦ
 κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι ἤψαντο ἐσώθησαν». Οὐδὲ γὰρ ὁμοίως ὡς πρότερον προσήεσαν, εἰς τὰς οἰκίας
 αὐτὸν ἔλκοντες καὶ χειρὸς ἀφήν ἐπιζητοῦντες καὶ προστά-
 γματα διὰ ρημάτων ἀλλ' ὑψηλότερον πολλῶ καὶ φιλοσοφώ-
 15 τερον, καὶ μετὰ πλείονος τῆς πίστεως τὴν θεραπείαν ἐπε-
 σπῶντο. Ἡ γὰρ αἰμορροοῦσα ἅπαντας ἐδίδαξε φιλοσοφεῖν. Δεικνὺς δὲ ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι καὶ διὰ πολλοῦ χρόνου τοῖς
 μέρεσιν ἐπέβη, φησὶν, διὸ «ἐπιγνόντες οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου
 ἀπέστειλαν εἰς τὴν περίχωρον, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ τοὺς
 20 κακῶς ἔχοντας». Ἀλλ' ὅμως ὁ χρόνος οὐ μόνον οὐκ ἐξέλυσε
 τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ μείζονα εἰργάσατο καὶ ἀκμάζουσαν διε-
 τήρησεν.

Ἀψώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου
 αὐτοῦ· μᾶλλον δέ, εἰάν θέλωμεν, ὅλον αὐτὸν ἔχομεν. Καὶ
 25 γὰρ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ πρόκειται νῦν ἡμῖν· οὐ τὸ ἱμάτιον
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα· οὐχ ὥστε ἄψασθαι μόνον, ἀλλ' ὥ-
 στε καὶ φαγεῖν καὶ ἐμφορηθῆναι. Προσερχώμεθα τοίνυν μετὰ

σεν ὅταν ἐκινδύνευσεν. Διότι τότε μὲν ἐπετίμησε τὴν θάλασσαν, τώρα ὅμως δὲν τὴν ἐπιτιμᾷ, ἀλλὰ κατ' ἄλλον τρόπον δείχνει ἀκόμη περισσότερο τὴν δύναμίν του. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον· «Ἀλήθεια, εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ».

Τί λοιπόν; Τοὺς ἐπετίμησεν ἐπειδὴ εἶπαν αὐτὰ τὰ λόγια; Ἀσφαλῶς ὄχι, ἀλλ' ἀντίθετα καὶ ἐπεκύρωσε τὰ λόγια των αὐτὰ θεραπεύων μὲ μεγαλυτέραν ἐξουσίαν τοὺς ἀσθενεῖς πού ἔφερναν κοντά του, καὶ ὄχι ὅπως προηγουμένως. «Καὶ ἀφοῦ μετέβησαν», λέγει, «εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τῆς λίμνης, ἤλθαν εἰς τὴν χώραν τῆς Γεννησαρέτ. Καὶ ὅταν τὸν ἀντελήφθησαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου ἐκείνου ἔστειλαν ἀγγελιαφόρους εἰς ὅλα τὰ περίχωρα ἐκεῖνα, καὶ τοῦ ἔφερον ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τὸν ἐπαρακαλοῦσαν νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ ἐγγίσουν τὸ ἄκρον τοῦ ἐνδύματός του. Καὶ ὅσοι τὸ ἤγγισαν, ἐθεραπεύθησαν». Διότι τώρα δὲν ἔτρεχαν κοντά του ὅπως πρῶτα προσκαλοῦντες τον εἰς τὰ σπίτια των καὶ ζητοῦντες νὰ ἐγγίσῃ μὲ τὸ χέρι του τοὺς ἀσθενεῖς καὶ νὰ θεραπευθοῦν, ἀλλὰ ἔτρεχον κοντά του μὲ ὑψηλότερον φρόνημα καὶ μὲ μεγαλυτέραν εὐσέβειαν, καὶ μὲ μεγαλυτέραν πίστιν ἐζητοῦσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν θεραπείαν των. Διότι ἡ αἰμορροῦσα γυναῖκα ἐνέπνευσεν εἰς ὅλους μεγαλυτέραν εὐσέβειαν. Θέλων δὲ ὁ εὐαγγελιστῆς νὰ δείξῃ ὅτι ἔμεινεν ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, λέγει ὅτι· «Ὅταν τὸν ἀντελήφθησαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου ἐκείνου ἔστειλαν ἀγγελιαφόρους εἰς ὅλα τὰ περίχωρα ἐκεῖνα καὶ τοῦ ἔφερον ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς των». Συνεπῶς ὁ πολὺς χρόνος ὄχι μόνον δὲν ἐμείωσε τὴν πίστιν των, ἀλλὰ τὴν ἔκανε μεγαλυτέραν καὶ τὴν ἐκράτησεν εἰς ἀκμὴν.

Ἄς ἐγγίσωμεν λοιπόν καὶ ἡμεῖς τὸ ἄκρον τοῦ ἐνδύματός του. Ἡ καλύτερα, ἐὰν θέλωμεν ἠμποροῦμεν νὰ τὸν ἔχωμεν ὅλον κοντά μας. Καθ' ὅσον τώρα καὶ τὸ σῶμά του εὐρίσκεται ἔμπροσθέν μας· ὄχι μόνον τὸ ἔνδυμα, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα, ὥστε ὄχι μόνον νὰ τὸ ἐγγίσωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ φάγωμεν καὶ νὰ χορτάσωμεν. Ἄς τὸν πλησιάσωμεν λοιπόν

πίστεως, ἕκαστος ἀσθένειαν ἔχων. Εἰ γὰρ οἱ τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἀπάμενοι τοσαύτην εἴλκυσαν δύναμιν, πόσῳ μᾶλλον οἱ ὄλον αὐτὸν κατέχοντες; Τὸ δὲ προσελθεῖν μετὰ πίστεως οὐ τὸ λαβεῖν ἐστὶ μόνον τὸ προκείμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ
 5 μετὰ καθαρᾶς καρδίας ἄψασθαι, τὸ οὕτω διακειῖσθαι, ὡς αὐτῷ προσιόντας τῷ Χριστῷ. Τί γάρ, εἰ μὴ φωνῆς ἀκούεις; Ἄλλ' ὁρᾶς αὐτὸν κείμενον· μᾶλλον δὲ καὶ φωνῆς ἀκούεις, φθεγγομένου αὐτοῦ διὰ τῶν εὐαγγελιστῶν.

3. Πιστεύσατε τοίνυν, ὅτι καὶ νῦν ἐκεῖνο τὸ δεῖπνόν ἐστιν,
 10 ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς ἀνέκειτο. Οὐδὲν γὰρ ἐκεῖνο τούτου διενήνοχεν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μὲν ἄνθρωπος ἐργάζεται, ἐκεῖνο δὲ αὐτός, ἀλλὰ καὶ τοῦτο κάκεινο αὐτός. "Οταν τοίνυν τὸν ἱερέα ἐπιδιδόντα σοι ἴδῃς, μὴ τὸν ἱερέα νόμιζε τὸν τοῦτο ποιῶντα, ἀλλὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ χεῖρα εἶναι τὴν ἐκτεινομένην. "Ωσπερ γὰρ ὅταν βαπτίζῃ, οὐκ αὐτός σε βαπτίζει, ἀλλ' ὁ Θεός
 15 ἐστὶν ὁ κατέχων σου τὴν κεφαλὴν ἀοράτῳ δυνάμει, καὶ οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχάγγελος, οὔτε ἄλλος τις τολμᾷ προσελθεῖν καὶ ἄψασθαι· οὕτω καὶ νῦν. "Οταν γὰρ ὁ Θεὸς γεννᾷ, αὐτοῦ μόνου ἐστὶν ἡ δωρεά. Οὐχ ὁρᾶς τοὺς υἰοποιουμένους ἐν-
 20 ταῦθα, πῶς οὐ δούλοις ἐπιτρέπουσι τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' αὐτοὶ πάρεισι τῷ δικαστηρίῳ; Οὔτω καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἀγγέλοις ἐπέτρεψε τὴν δωρεάν, ἀλλ' αὐτὸς πάρεισι κελύων καὶ λέγων· «Μὴ καλέσητε πατέρα ἐπὶ τῆς γῆς»· οὐχ ἵνα ἀτιμάσῃς τοὺς γεγεννηκότας, ἀλλ' ἵνα πάντων ἐκείνων προθῆς τὸν

μὲ πίστιν ὁ καθένας μας ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ κάποια ἀσθένειαν. Διότι ἐὰν ἐκεῖνοι, ποὺ ἤγγισαν τὸ ἄκρον τοῦ ἐνδύματος του, ἔλαβον τόσον μεγάλην δύναμιν, πόσον μεγαλύτεραν δύναμιν θὰ λάβουν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἔχουν ὀλόκληρον μέσα των; Τὸ νὰ πλησιάσωμεν ὅμως τὸν Χριστὸν μὲ πίστιν δὲν σημαίνει νὰ λάβωμεν μόνον τὴν θεῖαν κοινωνίαν, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐγγίσωμεν μὲ καθαρὰν καρδίαν καὶ νὰ εἶναι τέτοια ἡ ψυχικὴ διάθεσίς μας, ὡσὰν νὰ μεταβαίνωμεν πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν. Διότι τί σημασίαν ἔχει τὸ ἂν δὲν ἀκούῃς τὴν φωνὴν του; Καὶ ὅμως βλέπεις τὸν ἴδιον νὰ εὐρίσκεται ἔμπροσθέν σου· μᾶλλον δὲ ἀκούεις καὶ τὴν φωνὴν του, διότι σοῦ ὁμιλεῖ μέσῳ τῶν εὐαγγελιστῶν.

3. Πιστεύσατε λοιπὸν ὅτι καὶ τώρα γίνεται ἐκεῖνο τὸ δεῖπνον εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ὁ ἴδιος ἦτο παρὼν. Διότι εἰς τίποτε δὲν διαφέρει αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο. Οὔτε βέβαια αὐτὸ μὲν τὸ παραθέτει ἄνθρωπος, ἐκεῖνο δὲ ὁ Κύριος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος παραθέτει καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο. "Ὅταν λοιπὸν θὰ ἰδῆς τὸν ἱερέα νὰ σοῦ τὸ προσφέρῃ, νὰ μὴ νομίζῃς ὅτι ὁ ἱερεὺς τὸ κάνει αὐτό, ἀλλὰ πίστευε, ὅτι τὸ χέρι ποὺ ἀπλώνεται εἶναι τοῦ Χριστοῦ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν σὲ βαπτίζῃ, δὲν εἶναι ὁ ἱερεὺς ἐκεῖνος ποὺ σὲ βαπτίζει, ἀλλ' ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ σοῦ ἐγγίζει τὴν κεφαλὴν σου μὲ ἀόρατον δύναμιν, καὶ δὲν τολμᾷ οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχάγγελος, οὔτε κανεὶς ἄλλος νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ σὲ ἐγγίσῃ, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ τώρα. Διότι ὅταν ὁ Θεὸς ἀναγεννᾷ κάποιον, ἢ δωρεὰ εἶναι ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον τοῦ Θεοῦ. Δὲν βλέπεις αὐτοὺς ποὺ υἰοθετοῦν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ὅτι δὲν ἀναθέτουν τὴν ὅλην αὐτὴν ὑπόθεσιν εἰς τοὺς δούλους των, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι μεταβαίνουν εἰς τὸ δικαστήριον; Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἀνέθεσεν τὴν χορήγησιν τῆς δωρεᾶς εἰς τοὺς ἀγγέλους, ἀλλ' ὁ ἴδιος εἶναι παρὼν συμβουλευὼν ἡμᾶς καὶ λέγων· «Μὴ ὀνομάσετε πατέρα σας κανένα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»⁷, ὅχι διὰ νὰ περιφρονήσῃς τοὺς γονεῖς σου, ἀλλὰ διὰ νὰ θέτῃς πρὶν ἀπὸ ὅλα

ποιήσαντά σε καὶ ἐγγράψαντα εἰς τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας. Ὁ γὰρ τὸ μείζον δούς, τουτέστιν, ἑαυτὸν παραθεῖς, πολλῶ μᾶλλον οὐκ ἀπαξιώσει καὶ διαδοῦναί σοι τὸ σῶμα.

Ἀκούσωμεν τοίνυν, καὶ ἱερεῖς καὶ ἀρχόμενοι, τίνος κατη-
 5 ξιώθημεν ἀκούσωμεν, καὶ φρίξωμεν. Τῶν ἀγίων σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι ἔδωκεν ἡμῖν, ἑαυτὸν παρέθηκε τεθυμέ-
 γον. Τίς οὖν ἔσται ἀπολογία ἡμῖν, ὅταν τοιαῦτα σιτούμενοι, τοιαῦτα ἀμαριάνωμεν; ὅταν ἀρνίον ἐσθίοντες, λύκοι γινώμε-
 θα; ὅταν πρόβατον σιτούμενοι, κατὰ τοὺς λέοντας ἀρπάζω-
 10 μεν; Τοῦτο γὰρ τὸ μυστήριον οὐ μόνον ἀρπαγῆς, ἀλλὰ καὶ φιλῆς ἔχθρας καθαρεύειν κελεύει διαπαντός. Καὶ γὰρ εἰρή-
 νης ἐστὶ μυστήριον τοῦτο τὸ μυστήριον· οὐκ ἀφήσιν ἀντιποι-
 εῖσθαι χρημάτων. Εἰ γὰρ αὐτὸς ἑαυτοῦ οὐκ ἐφείσατο δι' ἡ-
 μᾶς, τίνος ἂν εἶημεν ἄξιοι, χρημάτων φειδόμενοι καὶ ψυχῆς
 15 ἀφειδοῦντες, ὑπὲρ ἧς ἐκεῖνος οὐκ ἐφείσατο ἑαυτοῦ; Τοῖς μὲν οὖν Ἰουδαίοις κατ' ἐνιαυτὸν ὑπόμνημα τῶν οἰκειῶν εὐεργεσιῶν ταῖς ἑορταῖς ἐνέδησεν ὁ Θεός, σοὶ δὲ καθ' ἐκάστην, ὡς εἶπεῖν, τὴν ἡμέραν διὰ τούτων τῶν μυστηρίων. Μὴ τοίνυν αἰσχύνου τὸν σταυρόν· ταῦτα γὰρ ἡμῶν ἐσσι τὰ σεμνά,
 20 ταῦτα ἡμῶν τὰ μυστήρια· τούτῳ κοσμούμεθα τῷ δώρῳ, τούτων καλλωπιζόμεθα. Καὶ εἶπω, ὅτι τὸν οὐρανὸν ἔτεινε, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν ἤπλωσε, προφήτας καὶ ἀγγέλους ἐπεμφεν, οὐδὲν ἐρῶ ἴσον. Τὸ γὰρ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν τοῦτό ἐστιν, ὅτι τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἵνα τοὺς ἄλλο-

ἐκεῖνον ποῦ σὲ ἐδημιούργησε καὶ σὲ ἐνέγραψεν εἰς τὸν κατάλογον τῶν παιδιῶν του. Διότι αὐτὸς ποῦ ἔδωσε τὸ σπουδαιότερον, δηλαδὴ ποῦ προσέφερε θυσίαν τὸν ἑαυτὸν του, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἀπαξιῶσῃ νὰ σοῦ δώσῃ καὶ τὸ σῶμα του.

Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν καὶ ἱερεῖς καὶ ὄλοι οἱ Χριστιανοί ποίας μεγάλης δωρεᾶς ἠξιώθημεν νὰ λάβωμεν. Ἄς τὸ ἀκούσωμεν καὶ ἄς φρίξωμεν. Μᾶς ἔδωσε νὰ χορτάσωμεν μὲ τὰς ἀγίας σάρκας του, τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του προσέφερε θυσιασμένον. Ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν νὰ παρουσιάσωμεν, ὅταν, τρεφόμενοι μὲ αὐτὴν τὴν τροφήν, διαπράττωμεν τέτοιου εἴδους ἁμαρτίας; ὅταν, τρώγοντες ἀρνίον, γινώμεθα λύκοι; ὅταν, τρώγοντες πρόβατα, ἀρπάζωμεν ὅπως οἱ λέοντες; Διότι αὐτὸ τὸ μυστήριον μᾶς προτρέπει ὄχι μόνον νὰ καθαρίζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας τελείως ἀπὸ κάθε ἀρπαγὴν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάθε ἀπλῆν ἔχθραν. Καθ' ὅσον τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μυστήριον εἰρήνης, καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ τὸ ἀνταλλάσωμεν μὲ χρήματα. Διότι, ἐὰν ὁ Κύριος δὲν ἐλυπήθη πρὸς χάριν μας τὸν ἑαυτὸν του, ποίας τιμωρίας εἴμεθα ἄξιοι ἡμεῖς, ὅταν φροντίζωμεν διὰ τὰ χρήματα καὶ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν ψυχὴν μας ὑπὲρ τῆς ὁποίας ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐλυπήθη νὰ θυσιάσῃ τὸν ἑαυτὸν του; Εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς ὤρισε ἐτησίας ἐορτὰς πρὸς ἀνάμνησιν τῶν εὐεργεσιῶν του, ἐνῶ εἰς ἐσένα τὰς ὑπενθυμίζει καθημερινῶς, ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς, μὲ αὐτὰ τὰ μυστήρια. Μὴ ἐντρέπεσαι λοιπὸν τὸν σταυρόν. Διότι αὐτὰ εἶναι δι' ἡμᾶς τὰ ἄξια σεβασμοῦ, αὐτὰ εἶναι τὰ μυστήριά μας. Αὐτὸ τὸ δῶρον ἀποτελεῖ τὸ κόσμημά μας, μὲ αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ καυχώμεθα. Καὶ ἂν ἀκόμη εἰπῶ ὅτι ὁ Θεὸς ἐτέντωσε τὸν οὐρανόν, ἤπλωσε τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ ἀπέστειλε τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ἀγγέλους, δὲν θὰ εἰπῶ τίποτε τὸ ἰσάξιον μὲ αὐτό. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐλυπήθη νὰ θυσιάσῃ τὸν Υἱόν του, διὰ νὰ σώσῃ τοὺς δούλους του ποῦ εἶχον ἀπο-

τριωθέντας οἰκείας σώση.

Μηδεὶς τοίνυν Ἰούδας ταύτη προσίτω τῇ τραπέζῃ, μη-
 δεὶς Σίμων· καὶ γὰρ ἀμφότεροι διὰ φιλαργυρίαν ἀπόλοντο
 οὗτοι. Φύγωμεν τοίνυν τοῦτο τὸ βάραθρον, μηδὲ νομίζωμεν
 5 ἀρκεῖν ἡμῖν εἰς σωτηρίαν, εἰ χήρας καὶ ὀρφανούς ἀποδύ-
 σαυτες, ποτήριον χρυσοῦν καὶ λιθοκόλλητον προσενέγκοιμεν
 τῇ τραπέζῃ. Εἰ γὰρ βούλει τιμῆσαι τὴν θυσίαν, τὴν ψυχὴν
 προσένεγκε, δι' ἣν καὶ ἐτύθη· ταύτην χρυσοῦν ποιήσων· ἂν δὲ
 αὕτη μένη μολίβδου καὶ ὀστράκου χείρων, τὸ δὲ σκεῦος χρυ-
 10 σοῦν, τί τὸ κέρδος;

Μὴ τοίνυν τοῦτο σκοπῶμεν, ὅπως χρυσᾶ σκευὴ προσφέ-
 ρωμεν μόνον, ἀλλ' ὅπως καὶ ἐκ δικαίων πόνων. Ταῦτα γὰρ
 ἐστὶ τὰ καὶ χρυσοῦν τιμιώτερα, τὰ χωρὶς πλεονεξίας. Οὐ γὰρ
 χρυσοχοεῖον, οὐδὲ ἀργυροσκοπεῖον ἐστὶν ἢ ἐκκλησία, ἀλλὰ
 15 πανήγυρις ἀγγέλων· διὸ ψυχῶν ἡμῖν δεῖ· καὶ γὰρ δὴ ταῦτα
 διὰ τὰς ψυχὰς προσίεται ὁ Θεός. Οὐκ ἦν ἡ τραπέζα ἐξ ἀρ-
 γύρου τότε ἐκείνη, οὐδὲ τὸ ποτήριον χρυσοῦν, ἐξ οὗ ἔδωκε
 τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστὸς τὸ αἷμα τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τίμια ἦν
 πάντα ἐκεῖνα καὶ φρικτά, ἐπειδὴ Πνεύματος ἔγεμε.

20 Βούλει τιμῆσαι τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα; Μὴ περιτίδης αὐ-
 τὸν γυμνόν· μηδὲ ἐνιαῦθα μὲν αὐτὸν σηρικαῖς ἱματίοις τιμή-
 σης, ἔξω δὲ ὑπὸ κρυμοῦ καὶ γυμνότητος διαφθειρόμενον πε-
 ριτίδης. Ὁ γὰρ εἰπών, «Τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα», καὶ τῷ
 λόγῳ τὸ πρᾶγμα θεβαιώσας, οὗτος εἶπε· «Πεινῶνιά με εἶ-
 25 δετε καὶ οὐκ ἐθρέψατε», καὶ· «Ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ
 τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε». Τοῦτο μὲν

8. Πρβλ. Πράξ. 8, 9 ἑ.

9. Ματθ. 26, 26.

10. Πρβλ. Ματθ. 25, 42.

11. Πρβλ. Ματθ. 25, 45.

μακρυνθῆ ἀπὸ κοντά του.

Κανεῖς λοιπὸν Ἰούδας ἄς μὴ πλησιάζῃ εἰς τὴν τράπεζαν αὐτήν, κανεῖς Σίμων⁸. Καθ' ὅσον καὶ οἱ δύο ἐχάθησαν ἐξ αἰτίας τῆς φιλαργυρίας των. Ἄς ἀποφύγωμεν λοιπὸν τὸ βάραθρον αὐτὸ καὶ ἄς μὴ νομίζωμεν ὅτι ἀρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἐὰν ἀπογυμνώνοντες χήρας καὶ ὀρφανά, ἠθέλαμεν προσφέρει εἰς τὴν τράπεζαν χρυσὸν ποτήριον, στολισμένον μὲ πολυτίμους λίθους. Διότι, ἐὰν πράγματι θέλῃς νὰ τιμήσῃς τὴν θυσίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πρόσφερε τὴν ψυχὴν σου, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐθυσιάσθη αὐτός, αὐτὴν κάνε χρυσοῦν. Ἐὰν ὅμως αὐτὴ ἐξακολουθῆ νὰ εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὸν μόλυβδον καὶ τὸ ὄστρακον, τὸ δὲ σκεῦος εἶναι χρυσόν, ποῖα εἶναι ἡ ὠφέλειά της;

Ἄς μὴ φροντίζωμεν λοιπὸν τὸ πῶς θὰ προσφέρωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μόνον χρυσᾶ σκεύη, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν, ὥστε ἡ προσφορὰ μας νὰ εἶναι προῖον δικαίων κόπων. Διότι μόνον αὐτὰ τὰ δῶρα εἶναι πολυτιμώτερα καὶ ἀπὸ τὸν χρυσόν, αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι προῖοντα πλεονεξίας. Καθ' ὅσον δὲν εἶναι ἡ ἐκκλησία οὔτε χρυσοχοεῖον, οὔτε ἀργυροκοπεῖον, ἀλλὰ πανήγυρις ἀγγέλων. Διὰ τοῦτο καὶ χρειαζόμεθα ψυχάς. Καθ' ὅτι καὶ ὁ Θεὸς ὅλα αὐτὰ τὰ προσφέρει διὰ τὰς ψυχάς. Οὔτε καὶ τότε ἡ τράπεζα ἐκείνη ἦτο ἀργυρᾶ, οὔτε τὸ ποτήριον χρυσόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔδωσεν ὁ Χριστὸς τὸ αἷμά του εἰς τοὺς μαθητάς του, ἀλλ' ἦσαν ὅλα ἐκεῖνα τίμια καὶ φρικτά, ἐπειδὴ ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Θέλεις νὰ τὸ τιμήσῃς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ; Μὴ τὸν παραβλέψῃς ὅταν εἶναι γυμνός. Οὔτε ἐδῶ μὲν εἰς τὸν ναὸν νὰ τὸν τιμήσῃς μὲ μεταξωτὰ ἐνδύματα, ἐνῶ ἔξω ποὺ θὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ τὴν γυμνότητα νὰ τὸν περιφρονήσῃς. Διότι αὐτὸς ποὺ εἶπεν, «Αὐτὸ εἶναι τὸ σῶμα μου»⁹, καὶ ἐπεβεβαίωσε μὲ τὸν λόγον του τὸ πρᾶγμα ὁ ἴδιος εἶπεν: «Μὲ εἶδετε πεινασμένον καὶ δὲν μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω»¹⁰, καὶ «Ἐφ' ὅσον δὲν ἐκάματε κάτι εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους οὔτε καὶ εἰς ἐμένα τὸ ἐκάματε»¹¹. Διότι τὸ μὲν

γὰρ οὐ δεῖται ἐπιβλημάτων, ἀλλὰ ψυχῆς καθαροῦς· ἐκεῖνο δὲ πολλῆς δεῖται ἐπιμελείας.

Μάθωμεν τοίνυν φιλοσοφεῖν καὶ τὸν Χριστὸν τιμᾶν ὡς αὐτὸς θούλει· τῷ γὰρ τιμωμένῳ τιμὴ ἡδίστη, ἣν αὐτὸς θέλει, οὐχ ἣν ἡμεῖς νομίζομεν. Ἐπεὶ καὶ Πέτρος τιμᾶν αὐτὸν ὥσπερ τῷ κωλύσαι γίγαι τοὺς πόδας, ἀλλ' οὐκ ἦν τιμὴ τὸ γινόμενον, ἀλλὰ τοῦναντίον. Οὕτω καὶ σὺ ταύτην αὐτὸν τίμα τὴν τιμὴν, ἣν αὐτὸς ἐνομοθέτησεν, εἰς πένητας ἀναλίσκων τὸν πλοῦτον. Οὐδὲ γὰρ σκευῶν χρεῖαν ἔχει χρυσοῶν ὁ Θεός, ἀλλὰ ψυχῶν χρυσοῶν.

4. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ κωλύων ἀναθήματα κατασκευάζεσθαι τοιαῦτα· ἀξιῶν δὲ μετὰ τούτων, καὶ πρὸ τούτων, τὴν ἐλεημοσύνην ποιεῖν. Δέχεται μὲν γὰρ καὶ ταῦτα, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἐκεῖνα. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ ὁ προσενεγκὼν ὠφελήθη μόνον, ἐκεῖ δὲ καὶ ὁ λαβὼν. Ἐνταῦθα δοκεῖ καὶ φιλοτιμίας ἀφορμὴ τὸ πρᾶγμα εἶναι, ἐκεῖ δὲ ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία τὸ πᾶν ἐστι. Τί γὰρ ὄφελος, ὅταν ἡ τράπεζα αὐτῷ γέμῃ χρυσοῶν ποιηρίων, αὐτὸς δὲ λιμῷ διαφθείρηται; Πρῶτερον αὐτὸν ἔμπλησον πεινῶντα, καὶ τότε ἐκ περιουσίας καὶ τὴν τράπεζαν αὐτοῦ κόσμησον. Ποιήριον χρυσοῦν ποιεῖς, καὶ ποιήριον ψυχροῦ οὐ δίδως; καὶ τί τὸ ὄφελος; Χρυσόπασια ἐπιβλήματα κατασκευάζεις τῇ τραπεζῇ, αὐτῷ δὲ οὐδὲ τὴν ἀναγκαίαν παρέχεις σκέπην; καὶ τί τὸ κέρδος ἐκ τούτου; Εἰπέ γὰρ μοι εἴ τινα ἰδὼν τῆς ἀναγκαίας ἀποροῦντα τροφῆς, ἀφ' εἰς αὐτῷ λῦσαι τὸν λιμὸν, τὴν τράπεζαν ἀργύρῳ πε-

σῶμά του δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐνδύματα, ἀλλὰ ἀπὸ καθαρὰν ψυχὴν, ἡ δὲ ψυχὴ χρειάζεται μεγάλην φροντίδα.

Ἄς μάθωμεν λοιπὸν νὰ ἐξετάζωμεν τὰ πράγματα ὅπως πρέπει καὶ νὰ τιμῶμεν τὸν Χριστόν, ὅπως αὐτὸς θέλει. Διότι διὰ τὸν τιμῶμενον ἡ πιδ εὐχάριστος τιμὴ εἶναι ἐκείνη πού ὁ ἴδιος ἐπιθυμεῖ καὶ ὄχι ἐκείνη πού ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι τὸν εὐχαριστεῖ. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Πέτρος ἐνόμιζεν ὅτι τιμᾷ τὸν Χριστόν ἐμποδίζων αὐτὸν νὰ πλύνῃ τὰ πόδια τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἡ ἐνέργειά του αὐτὴ δὲν ἦτο τιμὴ, ἀλλ' ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Ἔτσι καὶ σὺ νὰ τιμᾷς τὸν Ἰησοῦν μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴν, πού ὁ ἴδιος ἐνομοθέτησε, ἐξοδεύων δηλαδὴ τὸν πλοῦτον σου εἰς τοὺς πτωχοὺς. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ χρυσᾶ σκεύη, ἀλλὰ ἀπὸ ψυχὰς χρυσᾶς.

4. Καὶ δὲν τὰ λέγω αὐτὰ διὰ νὰ σᾶς ἐμποδίσω νὰ κατασκευάζετε ἀφιερώματα εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχω τὴν ἀξίωσιν μαζὶ μὲ αὐτὰ, καὶ μάλιστα πρὶν ἀπὸ αὐτὰ, νὰ κάνετε ἐλεημοσύνην. Διότι ὁ Θεὸς τὰ δέχεται μὲν αὐτὰ, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον δέχεται ἐκεῖνα. Διότι εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ὠφελεῖται μόνον ὁ προσφέρων, ἐνῶ μὲ τὴν δευτέραν ὠφελεῖται καὶ αὐτὸς πού λαμβάνει τὴν ἐλεημοσύνην. Καὶ τὰ μὲν ἀφιερώματά σου ἐνδεχομένως νὰ θεωρηθῇ ὅτι γίνονται ἀπλῶς καὶ μόνον ἀπὸ φιλοδοξίαν, ἐνῶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν τὸ πᾶν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Διότι ποία ἡ ὠφέλεια, ὅταν ἡ τράπεζά του εἶναι μεγάλη ἀπὸ χρυσᾶ ποτήρια, ἐνῶ ὁ ἴδιος πεθαίνει ἀπὸ τὴν πείναν; Πρῶτα δῶσε νὰ φάγῃ καὶ νὰ χορτάσῃ αὐτὸς πού πεινᾷ, καὶ ὕστερα στόλισε μὲ ἀφθονίαν καὶ τὴν τράπεζάν του. Κατασκευάζεις χρυσὸν ποτήριον καὶ δὲν προσφέρεις ἓνα ποτήρι κρύο νερό; Καὶ ποῖον τὸ ὄφελός σου; Κατασκευάζεις χρυσοστολισμένα τραπεζομάνδηλα διὰ τὴν τράπεζάν του, ἐνῶ εἰς τὸν ἴδιον δὲν δίδεις οὔτε τὰ ἀναγκαῖα ἐνδύματα; Καὶ ποῖον τὸ κέρδος σου ἀπὸ αὐτὰ; Διότι εἶπέ μου, ἐὰν βλέπων κάποιον, πού στερεῖται καὶ τῆς ἀναγκαίας διὰ τὴν συντήρησίν του τροφῆς, τὸν ἀφήσῃς μὴ

ριέβαλες μόνον, ἄρα ἂν ἔγνω σοι χάριν, ἀλλ' οὐχὶ μᾶλλον ἠγανάκτησε; Τί δέ; εἰ ράκια περιβεβλημένον ὄρων καὶ ὑπὸ κρομοῦ πηγνύμενον, ἀφείς αὐτῷ δοῦναι ἱμάτιον, κίονας κατασκευάζεις χρυσοῦς, λέγων εἰς ἐκείνου τιμὴν ποιεῖν, οὐκ
 5 ἂν σε καὶ εἰρωνεύεσθαι ἔφη καὶ ὕβριν ἐνόμισε καὶ ταύτην τὴν ἐσχάτην; Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λογίζου, ὅταν ἀλήτης καὶ ξένος περιέρχεται, δεόμενος ὀροφῆς· σὺ δὲ αὐτὸν ἀφείς ὑποδέξασθαι, ἔδαφος καλλωπίξης καὶ τοίχους καὶ κίωνων κεφαλὰς· καὶ ἀργυρᾶς ἀλύσεις διὰ λαμπάδων ἐξά-
 10 πηξ, αὐτὸν δὲ ἐν δεσμοτηρίῳ δεδεμένον μηδὲ ἰδεῖν ἐθέλης. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχὶ κωλύων ἐν τούτοις φιλοτιμεῖσθαι, ἀλλὰ ταῦτα μετ' ἐκείνων, μᾶλλον δὲ ταῦτα πρὸ ἐκείνων παραινώων ποιεῖν. Ὑπὲρ μὲν γὰρ τοῦ ταῦτα μὴ ποιῆσαι οὐδεὶς ἐνεκλήθη ποτέ· ὑπὲρ δὲ ἐκείνων καὶ γέεννα ἠπείληται, καὶ πῦρ
 15 ἄσβεστον, καὶ ἡ μετὰ δαιμόνων τιμωρία. Μὴ τοίνυν τὸν οἶκον κοσμῶν, τὸν ἀδελφὸν θλιβόμενον περιόρα· οὗτος γὰρ ἐκείνου ναὸς κυριώτερος. Καὶ ταῦτα μὲν καὶ βασιλεῖς ἄπιστοι, καὶ τύρρανοι, καὶ λησταιὶ δυνήσονται λαβεῖν τὰ κειμήλια· ὅσα δὲ ἂν εἰς τὸν ἀδελφὸν ποιήσης πεινῶντα καὶ ξένον ὄντα καὶ
 20 γυμνόν, οὐδὲ ὁ διάβολος συλῆσαι δυνήσεται, ἀλλ' ἐν ἀσύλῳ κείσεται θησαυρῷ.

Τί οὖν αὐτός φησι, «τοὺς πτωχοὺς πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε»; Διὰ γὰρ τοῦτο μάλιστα ἔλεεῖν δεῖ, ὅτι οὐ πάντοτε αὐτὸν ἔχομεν πεινῶντα, ἀλλ' ἐν τῷ
 25 παρόντι θίω μόνον. Εἰ δὲ θούλει καὶ τὴν διάνοιαν πᾶσαν

νον του να ἀντιμετωπίσῃ τὴν πείναν, κοσμῶν ἐν τῷ μεταξὺ μόνον τὴν τράπεζαν μὲ ἄργυρον, ἄρα γε θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ σὲ εὐγνωμονῇ· δὲν θὰ ἀγανακτοῦσε περισσότερο; Τί δέ; Ἐάν, βλέπων κάποιον ποὺ φορεῖ κουρελιασμένα ροῦχα καὶ παγώνει ἀπὸ τὸ κρύο, τὸν ἀφήνης καὶ δὲν τοῦ δίδῃς ἐνδύματα, ἀλλὰ κατασκευάζεις χρυσοῦς κίονας, λέγων ὅτι τὸ κάνεις πρὸς τιμὴν του, δὲν θὰ σοῦ ἔλεγεν, ὅτι ἡ ἐνέργειά σου αὐτὴ ἀποτελεῖ εἰρωνείαν καὶ ἐμπαιγμὸν καὶ μάλιστα τῆς πρὸ χειροτέρας μορφῆς; Τὸ ἴδιον νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ τὸν Χριστόν, ὅταν περιπλανᾶται χωρὶς στέγην καὶ φιλοξενίαν, ζητῶν στέγην νὰ μείνῃ. Σὺ ὅμως δὲν φροντίζεις νὰ τὸν ὑποδεχθῆς καὶ διακοσμεῖς τὸ ἔδαφος, τοὺς τοίχους καὶ τὰ κιονόκρανα. Καὶ κρεμᾶς ἀργυρᾶς ἀλυσίδας μαζὶ μὲ τὰς λαμπάδας, ὅμως δὲν θέλεις οὔτε κἂν νὰ ἰδῆς τὸν ἴδιον ποὺ εἶναι δεμένος εἰς τὴν φυλακὴν. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέγω διὰ νὰ σᾶς ἀπαγορεύσω νὰ ἐνδιαφέρεσθε δι' αὐτά, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς συμβουλεύσω μαζὶ μὲ αὐτὰ νὰ κάνετε καὶ ἐκεῖνα, μᾶλλον δὲ νὰ πράττετε ἐκεῖνα πρὶν ἀπὸ αὐτά. Διότι κανεὶς ποτὲ δὲν κατηγορήθη ἐπειδὴ δὲν ἔπραξεν αὐτά, ἐνῶ ἡ διάπραξις ἐκείνων ἠπειλήθη καὶ μὲ τὴν γένεσιν καὶ μὲ τὸ ἄσβεστον πῦρ καὶ μὲ τὴν τιμωρίαν μὲ τοὺς δαίμονας. Ἐπομένως μὴ παραβλέπῃς τὸν ἀδελφόν σου ποὺ ὑποφέρει, ἐνῶ διακοσμεῖς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, διότι αὐτὸς εἶναι ναὸς πρὸ σπουδαῖος ἀπὸ ἐκεῖνον. Καὶ αὐτὰ μὲν τὰ κειμήλια θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὰ κλέψουν βασιλεῖς ἄπιστοι, τύραννοι καὶ λησταί, ὅσα ὅμως θὰ θελήσῃς νὰ δώσῃς εἰς τὸν ἀδελφόν σου ποὺ πεινᾷ καὶ εἶναι ξένος καὶ γυμνός, οὔτε ὁ διάβολος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὰ ἀρπάσῃ, ἀλλὰ θὰ φυλαχθοῦν εἰς θησαυροφυλάκιον ποὺ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ληστεύσῃ.

Διατί ὅμως ὁ Κύριος ὁ ἴδιος λέγει, «Τοὺς πτωχοὺς τοὺς ἔχετε πάντοτε μαζὶ σας, ἐνῶ ἐμένα δὲν μὲ ἔχετε πάντοτε»¹²; Πράγματι ἀκριβῶς διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐλεοῦμεν, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἔχομεν πάντοτε νὰ πεινᾷ, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ἐάν ὅμως θέλῃς νὰ μάθῃς τὸ βαθύτερον νόη-

τοῦ εἰρημένου μαθεῖν, ἄκουσον, ὅτι τοῦτο οὐ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἴρηται, εἰ καὶ οὕτω δοκεῖ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῆς γυναικός. Ἐπειδὴ γὰρ ἀτελέστερον ἔτι διέκειτο, ἐκεῖνοι δὲ αὐτὴν διηπόρουν, ἀνακτώμενος αὐτὴν ταῦτα ἔλε-
 5 γεν. Ὅτι γὰρ ἐκείνην παραμυθούμενος ταῦτα ἔφη, ἐπήγαγε· «Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί;». Ὅτι γὰρ καὶ αὐτὸν ἀεὶ μεθ' ἡμῶν ἔχομεν, φησὶν «Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Ἐξ ὧν ἀπάντων δῆλον, ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον ταῦτα ἐλέγειτο, ἀλλ' ἵνα
 10 τὴν πίστιν τῆς γυναικός τὴν τότε βλασθήσασαν μὴ καταμαράνη τῶν μαθητῶν ἢ ἐπιτίμησις.

Μὴ τοίνυν ταῦτα εἰς μέσον φέρωμεν νῦν, ἀ διὰ τινα οἰκονομίαν εἴρηται· ἀλλὰ τοὺς νόμους ἅπαντας, τοὺς ἐν τῇ Καινῇ, τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ περὶ ἐλεημοσύνης αὐτῷ κειμέ-
 15 νους ἀναγνόντες, πολλὴν ὑπὲρ τοῦ πράγματις τούτου ποιῶμεθα τὴν σπουδὴν. Τοῦτο γὰρ ἁμαρτίας καθαίρει· «Δότιε γὰρ ἐλεημοσύνην, καὶ πάντα ὑμῖν ἔσται καθαρὰ». Τοῦτο θυσίας μεῖζον· «Ἐλεον γὰρ θέλω καὶ οὐ θυσίαν». Τοῦτο τοὺς οὐρανοὺς ἀνοίγνυσιν· «Αἱ εὐχαὶ γὰρ σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι
 20 σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Τοῦτο παρθενίας ἀναγκαιότερον· οὕτω γὰρ ἐξεβλήθησαν τοῦ νυμφῶνος ἐκεῖναι· οὕτως αἱ ἄλλαι εἰσηνέχθησαν.

Ἄπερ ἅπαντα συνειδότες σπεύραμεν φιλοτίμως, ἵνα μετὰ πλείονος θερίσωμεν δαριλείας, καὶ τῶν μελλόντων ἐπι-
 25 τύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

13. Ματθ. 26, 10.

14. Ματθ. 28, 20.

15. Λουκᾶ 11, 41.

16. Ὡσ. 6, 6.

17. Πρ. 10, 4.

18. Πρβλ. Ματθ. 25, 8.

μα αὐτῶν τῶν λόγων, μάθε ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ εἶπε πρὸς τοὺς μαθητάς του, ἂν καὶ δίδουν αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν, ἀλλὰ τὰ εἶπεν ἕξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς γυναικός. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ πνευματικὴ κατάστασις ἐκείνης ἦτο ἀκόμη ἀτελής οἱ δὲ μαθηταί του τῆς εἶχαν δημιουργήσει ἀμηχανίαν, τῆς λέγει τοὺς λόγους αὐτοὺς διὰ νὰ τὴν ἐνθαρρύνῃ. Θέλων πράγματι νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὰ τὰ ἔλεγε μὲ σκοπὸν νὰ τὴν παρηγορήσῃ, ἐπρόσθεσε· «Διατί ἐνοχλεῖτε τὴν γυναῖκα;»¹³. Ἐπίσης διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἔχομεν πάντοτε κοντά μας, εἶπεν· «Νά, ἐγὼ εἶμαι μαζί σας ὅλας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου»¹⁴. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἀποδεικνύεται ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ ἔλεγε διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ νὰ μὴ καταμαράνη ἡ ἐπιτίμησις τῶν μαθητῶν τὴν πίστιν τῆς γυναικός πού ἐβλάστησε μόλις ἐκείνην τὴν στιγμήν.

Ἄς μὴ ἀσχολούμεθα λοιπὸν τώρα μὲ τοὺς λόγους ἐκείνους πού ἐλέχθησαν τότε διὰ κάποιον σκοπὸν, ἀλλ' ἀφοῦ ἀναγνώσωμεν ὅλους τοὺς νόμους καὶ τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πού ὁμιλοῦν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ἃς δείξωμεν μεγάλην προθυμίαν δι' αὐτὴν τὴν ἀρετὴν. Καθόσον αὐτὴ καθαρίζει τὰς ἁμαρτίας. Διότι λέγει, «Δώσατε ἐλεημοσύνην καὶ ὅλα θὰ σᾶς εἶναι καθαρὰ»¹⁵. Αὐτὴ ἔχει μεγαλύτεραν ἀξίαν ἀπὸ τὴν θυσίαν· «Εὐσπλαγχνίαν θέλω καὶ ὄχι θυσίαν»¹⁶. Αὐτὴ ἀνοίγει τὸν οὐρανόν. Διότι λέγει, «Αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρανόν διὰ νὰ σὲ ἐνθυμηθῇ ὁ Θεός»¹⁷. Αὐτὴ εἶναι πολὺ πῶς ἀναγκαία καὶ ἀπὸ τὴν παρθενίαν. Διότι ἀπὸ ἔλλειψιν σπουδῆς ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὸν νυμφῶνα αἱ μωραὶ παρθένοι καὶ χάρις εἰς τὴν προθυμίαν των εἰσῆλθον αἱ φρόνιμοι¹⁸.

Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ τὰ βάλωμεν βαθειὰ εἰς τὸ μυαλὸν μας, ἃς σπείρωμεν μὲ γενναιοδωρίαν, διὰ νὰ θερίσωμεν καὶ μὲ πολλὴν ἀφθονίαν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΑ΄

Ματθ. 15, 1 - 20

«Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων
γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι λέγοντες· Διὰ τί οἱ μα-
5 θηταὶ σου παραβαίνουν τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυ-
τέρων; οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὅταν ἄρ-
τον ἐσθίωσιν· Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Διὰ
καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ
τὴν παράδοσιν ὑμῶν; Ὁ γὰρ Θεὸς ἐνετείλατο λέγων·
10 τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα· καί, ὁ κακολο-
γῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω. Ὑμεῖς δὲ
λέγετε· ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρί, δῶρον, ὃ
ἐστὶν ἐξ ἐμοῦ ὠφελήθης, καὶ οὐ μὴ τιμῆσθαι τὸν πατέρα
αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ· καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντο-
15 λὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν».

1. Τότε· πότε; Ὅτι τὰ μυρία σημεῖα εἰργάσατο, ὅτε τοὺς
ἀρρώστους ἐθεράπευσεν ἐκ τῆς ἀφῆς τοῦ κρασπέδου. Διὰ
γὰρ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπισημαίνεται τὸν καιρὸν, ἵνα
ἐνδείξηται τὴν ἄφατον αὐτῶν πονηρίαν οὐδενὶ εἴκουσαν. Τί
20 δέ ἐστιν, «οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι»;
Πανταχοῦ τῶν φυλῶν ἦσαν διεσπαρμένοι, καὶ εἰς δώδεκα
διηρημένοι μέρη· ἀλλ' οἱ τὴν μητρόπολιν ἔχοντες πονηρότε-
ροι τῶν ἄλλων ἦσαν, ἅτε καὶ πλείονος ἀπολαύοντες τιμῆς,
καὶ πολὺν κεκτημένοι τὸν τῦφον. Θεά δέ μοι πῶς καὶ ἀπὸ

ΟΜΙΛΙΑ ΝΑ΄
Ματθ. 15, 1 - 20

«Τότε ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα οἱ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι καὶ τοῦ λέγουν· Ἐπιτί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουν τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; διότι δὲν πλένουν τὰ χέρια τους ὅταν πρόκειται νὰ φάγουν». Αὐτὸς δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε· Ἐπιτί καὶ σεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἐξ αἰτίας τῆς παραδόσεως; Διότι ὁ Θεὸς εἶπε· Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, καί, Ἐκεῖνος ποὺ ὑβρίζει τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του, πρέπει νὰ θανατώνεται. Σεῖς ὅμως λέγετε· Ὅποιος θὰ εἰπῆ εἰς τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του, αὐτὸ ποὺ ζητεῖς πρὸς ὠφέλειάν σου, προτιμῶ νὰ τὸ προσφέρω εἰς τὸν Θεὸν ὡς δῶρον, καὶ ἔτσι δὲν θὰ τιμήσῃ τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, χάριν τῆς ἰδικῆς σας παραδόσεως».

1. Τότε· πότε; Τότε ποὺ ἔκανε τὰ ἀμέτρητα θαύματα, τότε ποὺ ἐθεράπευσε τοὺς ἀρρώστους μόνον μὲ τὸ ὅτι ἤγγισαν τὸ ἄκρον τοῦ ἐνδύματός του. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς ἀναφέρει ἀκριβῶς τὸν χρόνον, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀπερίγραπτον πονηρίαν των, ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ ἐμπρὸς εἰς τίποτε. Καὶ τί σημαίνουν τὰ λόγια του· «Οἱ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα»; Αὐτοὶ ἦσαν διεσκορπισμένοι μεταξὺ ὄλων τῶν φυλῶν καὶ εἶχον διαιρεθῆ εἰς δώδεκα μέρη. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ διέμεναν εἰς τὴν μητρόπολιν ἦσαν πονηρότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ καὶ τοὺς ἐτιμοῦσαν περισσότερο καὶ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ πολλὴν ἀλαζονείαν. Ἀλλὰ σὺ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, πῶς πα-

τῆς ἐρωτήσεως αὐτῆς ἀλίσκονται. Οὐδὲ γὰρ λέγουσι, ‘Δια-
 τί παραβαίνουσι τὸν νόμον Μωϋσέως;’ ἀλλὰ, «τὴν παρά-
 δοσιν τῶν πρεσβυτέρων». “Ὅθεν δῆλον, ὅτι πολλὰ ἐκαινο-
 τόμουν οἱ ἱερεῖς, καίτοι Μωϋσέως μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου
 5 καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀπειλῆς ἐπισκήψαντος ὥστε μήτε προσ-
 θεῖναι, μήτε ἀφελεῖν. «Ὅν προσθήσετε» γάρ, φησί, «πρὸς
 τὸ ρῆμα, ὃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον, καὶ οὐκ ἀφελεῖτε
 ἀπ’ αὐτοῦ». Ἄλλ’ οὐδὲν ἤτιον ἐκαινοτόμουν· οἷον δὴ καὶ τοῦ-
 το ἦν, τὸ μὴ δεῖν ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίειν, τὸ ποιήρια βα-
 10 πίζειν καὶ χαλκεῖα, τὸ καὶ αὐτοὺς βαπτίζεσθαι. “Ὅτι γὰρ
 ἔδει λοιπὸν αὐτοὺς ἀπαλλαγῆναι τῶν παρατηρήσεων, τοῦ χρό-
 νου προελθόντος, τότε αὐτοὺς μᾶλλον πλείοσιν ἔδησαν ταῖς
 παρατηρήσεσι, δεδοικότες μὴ τις αὐτῶν ἀφέληται τὴν ἀρ-
 χήν, καὶ φοβερώτεροι εἶναι βουλόμενοι, ὡς δὴ καὶ αὐτοὶ
 15 νομοθέται. Εἰς τοσοῦτον οὖν προῆλθε παρανομίας τὸ πρᾶ-
 γμα, ὡς τὰς μὲν αὐτῶν φυλάττεσθαι ἐντολάς, τὰς δὲ τοῦ
 Θεοῦ παραβαίνεσθαι· καὶ τοσοῦτον ἐκράτουν, ὥστε κατηγο-
 ρίαν λοιπὸν τὸ πρᾶγμα εἶναι. “Ὅπερ διπλοῦν καὶ αὐτῶν
 ἔγκλημα ἦν, ὅτι τε ἐκαινοτόμουν, καὶ ὅτι οὕτως ἐξεδίκουν
 20 τὰ ἑαυτῶν, τοῦ Θεοῦ οὐδένα ποιούμενοι λόγον. Καὶ ἀφέντες
 τὰ ἄλλα εἰπεῖν, τοὺς ξέστας καὶ τὰ χαλκεῖα, (καταγέλαστα
 γὰρ ἦν), ὃ τῶν ἄλλων μᾶλλον ἐδόκει λόγον ἔχειν, τοῦτο εἰς
 μέσον προφέρουσιν, οὕτως, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, εἰς ὁργὴν αὐ-
 τὸν ἐξάγειν βουλόμενοι. Διὸ καὶ τῶν πρεσβυτέρων ἐμνη-
 25 μόνευσον, ἵνα ὡς ἐξουθενῶν αὐτοὺς παράσχη καθ’ ἑαυτοῦ

1. Δευτ. 4, 2.

2. Μέτρον μετρήσεως ὑγρῶν καὶ ξηρῶν πραγμάτων παρὰ Ῥωμαίοις
 καὶ Ἕλλησιν.

γιδεύονται καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν ἐρώτησίν των. Διότι δὲν λέγουν, ‘Διατί παραβαίνουν τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως;’ ἀλλὰ, «τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων». Κατὰ συνέπειαν γίνεται φανερόν, ὅτι οἱ ἱερεῖς ἔκαναν πολλὰς καινοτομίας, μολονότι ὁ Μωϋσῆς εἶχε δώσει ἐντολὴν γεμάτην ἀπὸ φόβον καὶ πολλὴν ἀπειλὴν ὥστε οὔτε νὰ προσθέσουν οὔτε ν’ ἀφαιρέσουν κάτι ἀπὸ τὸν νόμον. Διότι, λέγει, «Δὲν θὰ προσθέσετε τίποτε εἰς τὰς ἐντολὰς τὰς ὁποίας σᾶς δίδω ἐγὼ σήμερον καὶ οὔτε θ’ ἀφαιρέσετε τίποτε ἀπὸ αὐτάς»¹. Ἄλλ’ ὅμως δὲν ἔπαυσαν καθόλου νὰ κάνουν τὰς καινοτομίας των· καὶ μία ἀπὸ τὰς καινοτομίας των ἦτο καὶ αὕτη, ὅτι δηλαδὴ ἀπηγόρευαν νὰ τρώγῃ κανεὶς μὲ ἄνιπτα χέρια, τὸ ὅτι ἐκαθάριζαν τὰ ποτήρια καὶ τὰ διάφορα ἄλλα χάλκινα δοχεῖα καὶ οἱ ἴδιοι δὲ ἔκαναν ἀτομικοὺς καθαρμούς. Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο ν’ ἀπαλλαγῇ ὁ λαὸς ἀπ’ ὅλας αὐτὰς τὰς λεπτολογίας των, ἀφοῦ εἶχεν ἔλθει ὁ κατάλληλος καιρὸς, τότε τὸν ἐδέσμευσαν ἀκόμη περισσότερο μὲ πολὺν περισσοτέρας λεπτολογίας, φοβούμενοι μὴ τυχὸν τοὺς ἀφαιρέσῃ κανεὶς τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ἐμπνέουν περισσότερο φόβον, ὡς δῆθεν νομοθέται καὶ αὐτοί. Εἰς τὸσον μεγάλον λοιπὸν βαθμὸν παρανομίας εἶχε φθάσει τὸ ὅλον πρᾶγμα, ὥστε τὰς μὲν ἐντολὰς ἐκείνων τὰς ἐφύλασσαν, τὰς ἐντολὰς ὅμως τοῦ Θεοῦ τὰς παρέβαιναν. Καὶ ἦτο τὸσον μεγάλη ἡ δύναμις των, ὥστε ἀποτελοῦσε κατηγορίαν τὸ γεγονός μὴ τηρήσεως τῶν ἐντολῶν των. Καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀποτελοῦσε διπλὴν κατηγορίαν ἐναντίον των, καὶ ὅτι δηλαδὴ ἔκαναν καινοτομίας καὶ ὅτι τὸσον πολὺ ἐνδιεφέροντο διὰ τὰς ἰδικὰς των ἐντολὰς, ὥστε νὰ μὴ τοὺς ἐνδιέφερε καθόλου ὁ Θεός. Καὶ ἀφοῦ ἄφησαν κατὰ μέρος τοὺς ξέστας² καὶ τὰ χάλκινα δοχεῖα (διότι ἦσαν ἄξια διὰ γέλια), αὐτὸ πού ἐνόμιζαν ὅτι ἦτο περισσότερο ἀξιόλογον ἀπὸ τὰ ἄλλα, αὐτὸ προβάλλουν εἰς τὸ μέσον, ἐπειδὴ, κατὰ τὴν ἰδικὴν μου τουλάχιστον γνώμην, ἤθελαν νὰ ἐξοργίσουν τὸν Κύριον. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀνέφεραν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους, ὥστε νὰ δώσῃ ἀφορμὴν

λαβήν. Ἄξιον δὲ πρῶτον ἐξετάσαι, διατί καὶ οἱ μαθηταὶ
χερσὶν ἀνίπτοις ἦσθιον.

Τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτως ἦσθιον; Οὐκ ἐπιτηδεύοντες τοῦ-
το, ἀλλ' ὑπερορῶντες λοιπὸν τῶν περιτιῶν, καὶ τοῖς ἀναγ-
5 καίοις προσέχοντες· οὔτε τὸ νίπτεσθαι, οὔτε τὸ μὴ νίπτεσθαι
νόμον ἔχοντες, ἀλλ' ὡς ἔτυχεν ἐκάτερον ποιοῦντες. Οἱ γὰρ
καὶ αὐτῆς τῆς ἀναγκαίας καταφρονοῦντες τροφῆς, πῶς ἔ-
μελλον ταῦτα περισπούδαστα ἔχειν; Ἐπεὶ οὖν συνέβαινε πολ-
λάκις τοῦτο ἀπὸ ταυτομάτου γίνεσθαι, οἷον ὡς ὅτε ἐν τῇ ἐ-
10 ρήμῳ ἦσθιον, ὡς ὅτε τοὺς ἀσιάχνας ἔτιλλον, ἀντὶ ἐγκλήματος
αὐτὸ προβάλλονται, οἱ τὰ μεγάλα ἀεὶ παρατρέχοντες καὶ
τῶν περιτιῶν πολὺν ποιούμενοι λόγον. Τί οὖν ὁ Χριστός;
Οὐκ ἔσιη πρὸς τοῦτο, οὐδὲ ἀπελογήσαιο, ἀλλ' εὐθέως ἀντιεγ-
καλεῖ, κατασπῶν αὐτῶν τὴν παρορησίαν, καὶ δεικνύς, ὅτι τὸν
15 μεγάλα ἁμαρτάνοντα ὑπὲρ μικρῶν πρὸς ἑτέρους ἀκριβολογεῖ-
σθαι οὐ χροή. Δέον γὰρ ὑμᾶς ἐγκαλεῖσθαι, φησί, καὶ ἐγ-
καλεῖτε;

Σὺ δὲ παραιτῆρει, πῶς ὅταν τι βούληται λύσαι τῶν νο-
μίμων, ἐν τάξει ἀπολογίας αὐτὸ ποιεῖ· ὅπερ καὶ τότε ἐποίη-
20 σεν. Οὐδὲ γὰρ εὐθέως ἐπὶ τὴν παράβασιν ἔρχεται, οὐδὲ λέγει,
οὐδέν ἐστιν· ἢ γὰρ ἂν θρασυτέρους εἰργάσαιο· ἀλλὰ πρῶτον
ἐκκόπτει αὐτῶν τὴν θρασύτητα, τὸ πολλῶ μείζον ἔγκλημα
εἰς μέσον ἄγων, καὶ εἰς τὴν ἐκείνων περιέλκων κεφαλὴν.
Καὶ οὔτε λέγει, ὅτι καλῶς ποιοῦσι παραβαίνοντες, ἵνα μὴ
25 δῶ λαβὴν αὐτοῖς· οὔτε κακίζει τὸ γινόμενον, ἵνα μὴ βεβαιώ-

νὰ τὸν κατηγορήσουν, ὅτι δῆθεν περιφρονεῖ τὰς ἐντολάς των. Ἄλλ' ἀξίζει κατ' ἀρχὴν νὰ ἐξετάσωμεν διατί ἄρα γε οἱ μαθηταὶ τοῦ ἔτρωγαν μὲ ἄνιπτα χέρια.

Ποῖος ὁ λόγος λοιπὸν ποῦ ἔτρωγαν ἔτσι; Δὲν τὸ ἔκαναν αὐτὸ σκόπιμα, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι ἐπεριφρονοῦσαν ἤδη τὰ περιττὰ καὶ ἔδιδαν σημασίαν μόνον εἰς τὰ ἀναγκαῖα. Δὲν ἐφήρμοζαν τὸν νόμον οὔτε διὰ τὸ νίψιμον τῶν χειρῶν οὔτε διὰ τὸ μὴ νίψιμον αὐτῶν, ἀλλ' ἔκαναν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ὅπως ἐτύχαινε. Διότι αὐτοὶ ποῦ ἐπεριφρονοῦσαν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ θεωροῦν σπουδαῖα πράγματα αὐτά; Ἐπειδὴ λοιπὸν συνέβαινε πολλές φορές νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ τελείως αὐθόρμητα, ὅπως παραδείγματος χάριν ὅταν ἔτρωγαν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπως ὅταν ξεφλούδιζαν καὶ ἔτρωγαν τὰ στάχυα, αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν των τὴν παρουσιάζουν ὡς παράβασιν, αὐτοὶ ποῦ πάντοτε παρέβλεπαν τὰ σπουδαῖα καὶ ἔδιδαν πολὺ μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὰ ἀσήμαντα πράγματα. Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Δὲν ἀνεφέρθη εἰς αὐτό, οὔτε καὶ ἀπελογήθη, ἀλλ' ἀμέσως ἀντιτάσσει τὴν ἰδικὴν τοῦ κατηγορίαν εἰς τὴν ἰδικὴν των, συντρίβων ἔτσι τὴν ἀλαζονείαν των καὶ δείχνοντας ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς, ποῦ διαπράττει μεγάλας ἁμαρτίας, νὰ ἐξετάζη μὲ τόσην λεπτομέρειαν τὰ μικρὰ σφάλματα τῶν ἄλλων. Διότι, λέγει, ἐνῶ πρέπει κανεὶς νὰ κατηγορήσῃ ἐσᾶς, σεῖς κατηγορεῖτε τοὺς ἄλλους.

Σὺ ὅμως πρόσεξε, πῶς ὅταν θέλῃ νὰ καταργήσῃ κάποιαν νομικὴν ἐντολήν, τὸ κάνει αὐτὸ ὡσὰν νὰ ἀπολογῆται, πρᾶγμα ποῦ ἔκανε καὶ εἰς ἐκείνην τὴν περίπτωσιν. Διότι δὲν ἀναφέρεται εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν παράβασιν, οὔτε καὶ λέγει, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε, καθ' ὅσον τότε θὰ τοὺς ἔκανε ἀκόμη πῶς θρασεῖς, ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν ἀποκόπτει τὴν θρασύτητά των, παρουσιάζων εἰς τὸ μέσον τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα, καὶ ἐπιρρίπτων αὐτὸ εἰς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν τῶν ἰδίων. Καὶ οὔτε λέγει, ὅτι κάνουν καλὰ ποῦ παραβαίνουν αὐτὰς τὰς ἐντολάς, διὰ νὰ μὴ τοὺς δώσῃ ἀφορμὴν

ση τὸν νόμον οὐδ' αὖ πάλιν καιηγορεῖ τῶν πρεσβυτέρων, ὡς παρανόμων καὶ μιαρῶν ἧ γὰρ ἂν λοίδορον καὶ ὑβριστὴν ἀπεσιράφησαν· ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀφείς, ἑτέραν ὁδὸν ἔρχεται. Καὶ δοκεῖ μὲν αὐτοῖς ἐπιτιμᾶν τοῖς παραγενομένοις, 5 καθάπιεται δὲ τῶν ταῦτα νομοθετησάντων· τῶν μὲν πρεσβυτέρων οὐδαμοῦ μνημονεύων, ἐν δὲ τῇ πρὸς τούτους καιηγορία κἀκείνους καταβάλλον, καὶ δεικνὺς ὅτι διπλοῦν τὸ ἁμάρτημα, ὅτι καὶ τῷ Θεῷ οὐ πείθονται, καὶ δι' ἀνθρώπους τοῦτο ποιοῦσιν· ὡσανεὶ ἔλεγε· τοῦτο γὰρ ὑμᾶς, τοῦτο ἀπώλεσε, τὸ 10 πάντα πείθεσθαι τοῖς πρεσβυτέροις. Ἄλλ' οὐ λέγει οὕτω, τοῦτο δὲ αὐτὸ αἰνίττειται, οὕτως αὐτοῖς ἀποκριθεὶς· «Διαί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν; Ὁ γὰρ Θεὸς ἐνετείλατο· ἴμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα», καί, ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ 15 τελευτάτω. Ὑμεῖς δὲ λέγετε· ὅς ἂν εἴπη τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, δῶρον, ὃ ἂν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῆθῃς», καὶ οὐ μὴ τιμῆση τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν».

2. Καὶ οὐκ εἶπε, τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλ', ὑμῶν καί, 20 «ὑμεῖς λέγετε», καὶ οὐκ εἶπεν οἱ πρεσβύτεροι, ὥστε ἀνεπαχθέστερον ποιῆσαι τὸν λόγον. Ἐπειδὴ γὰρ παρανόμους ἠθέλησαν δεῖξαι τοὺς μαθητάς, δείκνυσιν αὐτοὺς τοῦτο ποιοῦντας, τούτους δὲ ἀπηλλαγμένους ἐγκλήματος. Οὐ γὰρ δὴ

νὰ τὸν κατηγορήσουν, οὔτε καὶ κακίζει τὴν ἐνέργειάν των, διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἐγκυρότητα εἰς τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ οὔτε πάλιν κατηγορεῖ τοὺς πρεσβυτέρους ὡς παρανόμους καὶ μι-
 αρούς, καθ' ὅσον βέβαια τότε θὰ τὸν ἀπεστρέφονταν ὡς δῆ-
 θεν λοίδορον καὶ ὑβριστήν. Ἀλλὰ ἀφήνοντας ὅλα αὐτὰ κα-
 τὰ μέρος, ἀκολουθεῖ ἄλλον δρόμον. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι κα-
 τηγορεῖ αὐτοὺς πού ἦσαν παρόντες ἐκεῖ, κατ' οὐσίαν ὅμως
 κατηγορεῖ αὐτοὺς πού ἐθέσπισαν αὐτοὺς τοὺς νόμους. Διότι
 τοὺς μὲν πρεσβυτέρους δὲν τοὺς ἀναφέρει καθόλου, ἀλλ'
 ὅμως μὲ τὴν κατηγορίαν του ἐναντίον αὐτῶν πού τὸν ἠρώ-
 τησαν κατηγορεῖ καὶ ἐκείνους, καὶ δείχνει ὅτι εἶναι διπλὸν
 τὸ ἀμάρτημά των, ὅτι δηλαδὴ καὶ δὲν ὑπακούουν εἰς τὰς
 ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ κάνουν πρὸς τὸ θεαθῆναι
 τοῖς ἀνθρώποις. Εἶναι ὡσὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν· αὐτὸ πράγματι
 εἶναι ἐκεῖνο πού σᾶς κατέστρεψε, τὸ ὅτι πάντοτε ὑπακούετε
 εἰς τοὺς πρεσβυτέρους. Ἀλλὰ δὲν τοὺς λέγει αὐτὰ τὰ λόγια,
 ἀλλὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα τὸ ὑπαινίσσεται, δίδοντάς τους τὴν ἐξῆς
 ἀπάντησιν· «Διατί καὶ σεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ
 Θεοῦ ἐξ αἰτίας τῆς παραδόσεώς σας; Διότι ὁ Θεὸς ἔδωσεν
 ἐντολὴν, Ἐὰν τιμᾶς τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου»,
 καί, Ἐκεῖνος πού ὑβρίζει τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του
 πρέπει νὰ θανατώνεται. Σεῖς ὅμως λέγετε· Ἀὐτὸς πού θὰ
 εἰπῆ εἰς τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του, ὅτι αὐτὸ πού
 ζητεῖς ὡς βοήθημα ἀπὸ ἐμένα, προτιμῶ νὰ τὸ προσφέρω ὡς
 δῶρον εἰς τὸν Θεόν», καὶ ἔτσι δὲν θὰ τιμῆσῃ τὸν πατέρα του
 καὶ τὴν μητέρα του. Καὶ ἀκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ
 ἐξ αἰτίας τῆς παραδόσεώς σας».

2. Καὶ δὲν εἶπεν, ἔξ αἰτίας τῆς παραδόσεως τῶν πρεσβυ-
 τέρων, ἀλλὰ «ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς σας παραδόσεως», καὶ
 «Σεῖς λέγετε», καὶ δὲν εἶπεν, οἱ πρεσβύτεροι, ὥστε τὰ λόγια
 του νὰ εἶναι ὀλιγώτερον ἐνοχλητικά. Διότι, ἐπειδὴ ἠθέλη-
 σαν νὰ παρουσιάσουν τοὺς μαθητάς του ὡς παρανόμους, ἀ-
 ποδεικνύει ὅτι οἱ ἴδιοι ἦσαν παραβάται τοῦ νόμου, ἐνῶ οἱ
 μαθηταὶ του ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῆς κατηγορίας των. Καθ'

νόμος τὸ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπιταχθῆν (διὸ καὶ παράδοσιν αὐτὸ καλεῖ) καὶ ἀνθρώπων μάλιστα παρανόμων. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἦν ὑπεναντίον τῷ νόμῳ, τὸ κελεύειν τὰς χεῖρας νίπτειν, ἑτέραν παράδοσιν εἰς μέσον ἄγει, ἐναντιουμένην τῷ
5 νόμῳ.

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Ἐπαίδευσαν τοὺς νέους εὐσεβείας σχήματι καταφρονεῖν τῶν παιτέρων. Πῶς καὶ τίνι τρόπον; Εἴ τις τῶν γονέων εἶπε τῷ παιδί, ἴδός μοι τὸ πρό-
βαιον τοῦτο ὃ ἔχεις ἢ τὸν μόσχον, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, ἔλε-
10 γον ἴδῳρόν ἐστι τῷ Θεῷ τοῦτο, ὃ θέλεις ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῆ-
ναι, καὶ οὐ δύνασαι λαβεῖν. Καὶ διπλοῦν ἐντεῦθεν ἐγίνετο τὸ κακόν. Οὔτε γὰρ τῷ Θεῷ προσῆγον, καὶ τοὺς γονέας ὀνό-
μαι τῆς προσφορᾶς ἀπεσιτέρουν, τοὺς τε γεγεννηκότας διὰ
τὸν Θεὸν ὑβρίζοντες καὶ τὸν Θεὸν διὰ τοὺς γεγεννηκότας.
15 Ἄλλ' οὐ λέγει τοῦτο εὐθέως, ἀλλὰ πρότερον τὸν νόμον ἀναγινώσκει, δι' οὗ δείκνυσι σφόδρα βουλόμενον αὐτὸν τι-
μᾶσθαι γονέας. «Τίμα», γάρ, φησί, «τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, ἵνα ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς», καὶ πάλιν
«Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω». Ἄλλ'
20 αὐτὸς ἐκεῖνο ἀφείς, τὸ κείμενον ἔπαθλον τοῖς τιμῶσι τοὺς γονέας, τὸ φοβερώτερον τίθησι, τὴν κόλασιν λέγων τὴν τοῖς ἀτιμάζουσιν ἠπειλημένην, καὶ αὐτοὺς καταπλῆξαι βουλόμε-
νος καὶ τοὺς νοῦν ἔχοντας ἐπισπάσασθαι καὶ δείκνυσι ἐν-
τεῦθεν θανάτου ἀξιόους ὄντας. Εἰ γὰρ ὁ ρῆματι ἀτιμάζων
25 κολάζεται, πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς οἱ ἔργῳ καὶ οὐ μόνον ἀτι-
μάζοντες, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους τοῦτο διδάσκοντες. Οἱ τοίνυν

2α. Ἐφ. 20, 12.

2β. Ἐφ. 21, 16.

ὅσον βέβαια δὲν ἀποτελοῦν νόμον τὰ προστάγματα τῶν ἀνθρώπων (διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὀνομάζει, παράδοσιν) καὶ μάλιστα ἀνθρώπων παρανόμων. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ἐντολὴ των περὶ νίψεως τῶν χεριῶν δὲν ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν νόμον, τοὺς παρουσιάζει ἄλλην παράδοσιν, πού ἀντιτίθεται εἰς τὸν νόμον.

Ἡ σημασία τῶν λόγων του εἶναι ἡ ἐξῆς. Ἐδίδαξαν τοὺς νέους, ἔχοντας τὸ πρόσχημα τῆς εὐσεβείας, νὰ περιφρονοῦν τοὺς γονεῖς των. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Ἐὰν κάποιος ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἔλεγεν εἰς τὸ παιδί του, Ἄδός μου αὐτὸ τὸ πρόβατον πού ἔχεις ἢ αὐτὸν τὸν μόσχον ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιον, ἔλεγαν· Ἀὐτὸ πού θέλεις νὰ πάρης ἀπὸ ἐμένα ὡς βοήθημα, εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν Θεὸν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ πάρης. Καὶ ἔτσι ἦτο διπλὸν τὸ κακὸν πού ἐγίνετο ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Διότι καὶ δὲν τὸ προσέφερον εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς πάλιν τὸ ἀποστεροῦσαν προφασιζόμενοι ὅτι τὸ προσφέρουν εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἔτσι καὶ τοὺς γονεῖς περιφρονοῦσαν ἐξ αἰτίας τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῶν γονέων.

Καὶ ὅμως δὲν τὸ λέγει αὐτὸ κατ' εὐθεΐαν, ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν διαβάζει τὸν νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου τους ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιθυμεῖ πάρα πολὺ νὰ τιμῶνται οἱ γονεῖς. Διότι λέγει, «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, διὰ νὰ ζήσης πολλὰ χρόνια ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»^{2α}, καὶ ἄλλου· «Ἐκεῖνος πού κακολογεῖ τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του, πρέπει νὰ θανατώνεται»^{2β}. Ὁ Ἰησοῦς ὅμως παραλείπων τὴν ἐντολὴν αὐτὴν, δηλαδὴ τὴν ἀμοιβὴν πού ἐπιφυλάσσεται δι' αὐτοὺς πού τιμοῦν τοὺς γονεῖς των, ἀναφέρει τὸ φοβερώτερον, δηλαδὴ τὴν τιμωρίαν πού ἐπιφυλάσσεται εἰς ἐκείνους πού τοὺς περιφρονοῦν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὺς ἤθελε νὰ καταπλήξῃ καὶ τοὺς συνετοὺς νὰ προσελκύσῃ ἀποδεικνύων ἔτσι, ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι θανάτου. Ἐὰν λοιπὸν τιμωρῆται ἐκεῖνος πού μὲ τὸν λόγον περιφρονεῖ τοὺς γονεῖς του, πολὺ περισσότερον θὰ τιμωρηθῆτε σεῖς, πού τοὺς περιφρονεῖτε καὶ μὲ τὰ ἔργα σας· καὶ ὄχι μόνον σεῖς τοὺς περιφρονεῖτε, ἀλλὰ καὶ ἄλλους

μηδὲ ζῆν ὀφείλοντες, πῶς ἐγκαλεῖτε τοῖς μαθηταῖς; Τί δὲ θαυμασιόν, εἰ εἰς ἐμὲ τὸν τέως ἀγνοούμενον τοιαῦτα ὑβρίζετε, ὅταν καὶ εἰς τὸν Πατέρα φαίνησθε τοιαῦτα ποιοῦντες; Πανταχοῦ γὰρ καὶ λέγει καὶ δείκνυσιν, ὅτι ἐκεῖθεν τῆς ἀπο-
5 νοίας ἤρξατο ταύτης.

Τινὲς δὲ καὶ ἐτέρως ἐρμηνεύουσι τό, «δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῆς» τουτέστιν, οὐκ ὀφείλω σοι τιμὴν, ἀλλὰ χα-
ρίζομαί σοι, ἂν ἄρα σε τιμήσω. Ἄλλ' οὐκ ἂν ὁ Χριστὸς τοι-
αύτης ἐμνημόνευσεν ὑβρεως. Καὶ ὁ Μάρκος δὲ σαφέστε-
10 ρον τοῦτο ποιεῖ λέγων «Κορβᾶν, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῆς»,
ὅπερ οὐκ ἔστι δωρεὰ καὶ προίξ, ἀλλὰ προσφορὰ κυρίως λέ-
γεται.

Δείξας τοίνυν, ὅτι οὐκ ἂν εἶεν δίκαιοι ἐγκαλεῖν τοῖς
παραβαίνουσιν ἐντολὴν πρεσβυτέρων οἱ τὸν νόμον καταπα-
15 τοῦντες, δείκνυσι τοῦτο αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοῦ προφήτου. Ἐπειδὴ
γὰρ αὐτοὺς εἶλε σφοδρῶς, περαιτέρω πρόεισιν, ὃ δὴ παν-
ταχοῦ ποιεῖ, τὰς Γραφὰς εἰς μέσον ἄγων, καὶ ταύτη δει-
κνὺς ἑαυτὸν συμβαίοντα τῷ Θεῷ. Τί δὲ ὁ προφήτης φησὶν;
«Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσί με τιμᾶ, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν πόρ-
20 ρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες
διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων». Εἶδες προφητείαν συμ-
φωνοῦσαν τοῖς εἰρημένοις μετὰ ἀκριβείας, καὶ ἄνωθεν αὐ-
τῶν προαναφωνουμένην τὴν κακίαν; Ὅπερ γὰρ ὁ Χριστὸς
ἐνεκάλεσε νῦν, τοῦτο καὶ ὁ Ἡσαΐας ἄνωθεν εἶπεν, ὅτι τῶν
25 μὲν τοῦ Θεοῦ καταφρονοῦσι «Μάτην γὰρ σέβονται με», φησὶν·
τῶν δὲ ἰδίων πολὺν ποιοῦνται λόγον «διδάσκοντες γὰρ ἐν-

3. Μάρκ. 7, 11.

4. Ματθ. 15, 8-9. Ἡσ. 29, 13.

διδάσκετε νὰ κάνουν τὸ ἴδιο. Σεῖς λοιπὸν ποὺ δὲν πρέπει οὔτε κὰν νὰ ζῆτε πῶς κατηγορεῖτε τοὺς μαθητάς; Τί τὸ παράξενον δὲ ἐὰν ὑβρίζετε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐμένα ποὺ δὲν μὲ ἐγνωρίζατε προηγουμένως, καθ' ἣν στιγμὴν συμβαίνει καὶ εἰς τὸν Πατέρα νὰ κάνετε τὰ ἴδια; Διότι εἰς κάθε περίπτωση καὶ λέγει καὶ ἀποδεικνύει ὁ Κύριος, ὅτι ἀπὸ τὸν Πατέρα ἤρχισαν αὐτὴν τὴν ἀνάρμοστον συμπεριφορὰν.

Ὁρισμένοι δὲ δίδουν καὶ ἄλλην ἐρμηνείαν εἰς τὴν φράσιν, «δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῆθῃς», δηλαδὴ δὲν σοῦ ὀφείλω τιμὴν, ἀλλὰ σὲ τιμῶ κατὰ χάριν, ἐὰν φυσικὰ σὲ τιμήσω. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναφέρῃ μίαν παρομοίου εἴδους ὕβριν. Καὶ ὁ Μᾶρκος δὲ τὸ κάνει αὐτὸ σαφέστερον μὲ τοὺς λόγους· «Εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν Θεὸν ἐκεῖνο ποὺ θέλεις νὰ λάβῃς ὡς βοήθειαν ἀπὸ ἐμένα»³, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι δωρεὰ καὶ προῖκα, ἀλλὰ ὀνομάζεται κυρίως προσφορά.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἀρμόζει νὰ κατηγοροῦν αὐτοὺς ποὺ παραβαίνουν τὴν ἐντολὴν τῶν πρεσβυτέρων ἐκεῖνοι ποὺ καταπατοῦν τὰς ἐντολάς τοῦ νόμου, ἀποδεικνύει τὸ ἴδιο ἀκριβῶς πρᾶγμα καὶ μὲ ὅσα λέγει ὁ προφήτης. Διότι ἄφοῦ ἀπέδειξε τὴν ἐνοχὴν των τελείως, προχωρεῖ ἀκόμη περισσότερο, πρᾶγμα βέβαια ποὺ τὸ κάνει εἰς κάθε περίπτωση, παρουσιάζων τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς καὶ ἀποδεικνύων ἔτσι, ὅτι εἶναι ἀπολύτως σύμφωνος μὲ τὸν Θεόν. Ἄλλὰ ποῖα εἶναι τὰ λόγια τοῦ προφήτου; «Αὐτὸς ὁ λαὸς μὲ τιμᾶ μὲ τὰ χεῖλη, ἡ καρδία του ὅμως εὐρίσκεται πάρα πολὺ μακρὰ ἀπὸ ἐμένα. Εἶναι ψεύτικη ἡ λατρεία των, διότι διδάσκουν διδασκαλίας ποὺ εἶναι προστάγματα ἀνθρώπων»⁴. Εἶδες προφητείαν ποὺ συμφωνεῖ ἀπόλυτα μὲ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν καὶ ποὺ προαποκαλύπτει τὴν ἀνέκαθεν κακίαν των; Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς διὰ τὸ ὁποῖο ὁ Χριστὸς τοὺς κατηγορήσῃ τώρα, τὸ ἴδιο εἶπε παλαιότερα καὶ ὁ Ἡσαΐας, ὅτι δηλαδὴ περιφρονοῦν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, διότι, λέγει, «εἶναι ψεύτικη ἡ λατρεία των», δείχνουν ὅμως μεγάλην προσοχὴν εἰς τὰ ἰδικὰ των προστάγματα· «Διότι διδάσκουν παραγ-

τάλματα, διδασκαλίας ἀνθρώπων». Οὐκοῦν εἰκότως αὐτὰς οὐ τηροῦσι.

Δοὺς τοίνυν αὐτοῖς καιρίαν τὴν πληγὴν καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ τῆς οἰκείας ψήφου καὶ ἀπὸ τοῦ προ-
 5 φήτου τὴν κατηγορίαν ἀνξήσας, ἐκείνοις μὲν οὐδὲν διαλέ-
 γεται, ἀδιορθώτως λοιπὸν ἔχουσι, τὸν δὲ λόγον τρέπει πρὸς
 τοὺς ὄχλους, ὥστε τὸ δόγμα εἰσενεγκεῖν ὑψηλὸν καὶ μέγα
 ὄν, καὶ πολλῆς φιλοσοφίας γέμον· καὶ λαθῶν ἀφορμὴν ἀπ’
 ἐκείνου, τὸ μείζον ἐνυφαίνει λοιπόν, καὶ τὴν τῶν βρωμάτων
 10 παρατήρησιν ἐκβάλλων. Ἄλλ’ ὄρα πότε. Ὅτε τὸν λεπρὸν
 ἐκάθηρεν, ὅτε τὸ Σάββατον ἔλυσεν, ὅτε γῆς καὶ θαλάσσης
 βασιλέα ἐαντιὸν ἀπέφηγεν, ὅτε ἐνομοθέτησεν, ὅτε ἁμαρτήματα
 ἀφῆκεν, ὅτε νεκροὺς ἤγειρεν, ὅτε πολλὰ τῆς θεότητος αὐτοῦ
 δείγματα παρέσχεν αὐτοῖς, ἴσπερ περὶ βρωμάτων διαλέγεται.

15 3. Καὶ γὰρ ὁ πᾶς Ἰουδαϊσμός ἐν τούτῳ συνέχεται· κἂν
 τοῦτο ἀνέλῃς, καὶ τὸ πᾶν ἀνεῖλες. Ἐντιεῦθεν γὰρ δείκνυσιν,
 ὅτι καὶ περιτομὴν δεῖ λύειν. Ἄλλ’ αὐτὸς μὲν τοῦτο προηγου-
 μένως οὐκ εἰσηγεῖται, ἐπειδὴ τῶν ἄλλων ἐντολῶν προεσβύ-
 τερον ἦν καὶ πλείονα εἶχε τὴν ὑπόληψιν· διὰ δὲ τῶν μαθητῶν
 20 αὐτὸ νομοθετεῖ. Οὕτω γὰρ μέγα ἦν, ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ μετὰ
 τοσοῦτον χρόνον βουλόμενοι αὐτὸ ἀνελεῖν, πρότερον αὐτὸ με-
 ταχειρίζονται, καὶ οὕτω καταλύουσιν. Ὅρα δὲ πῶς εἰσάγει
 τὸν νόμον. «Προσκαλεσάμενος γὰρ τοὺς ὄχλους εἶπεν αὐτοῖς·
 ἀκούσατε καὶ συνίετε».

25 Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς αὐτοῖς ἀποφαίνεται, ἀλλὰ τῇ τιμῇ καὶ
 τῇ θεραπείᾳ πρῶτον εὐπαράδεκτον ποιεῖ τὸν λόγον· (τοῦτο

γέλματα καὶ ἐντολὰς ἀνθρώπων». ἼΑρα λοιπὸν ἔχουν δίκαιον οἱ μαθηταὶ του ποῦ δὲν τὰς τηροῦν.

ἸΑφοῦ λοιπὸν τοὺς ἔδωσε καίριον κτύπημα καὶ ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του γνώμην, καὶ ἠύξησεν ἐπὶ πλέον τὴν κατηγορίαν μὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ προφήτου, ἐκείνους μὲν δὲν τοὺς λέγει τίποτε ἄλλο, ἐπειδὴ στρέφει πλέον τὸν λόγον πρὸς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, ὥστε νὰ τοὺς προσφέρῃ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν, ποῦ ἦτο ὑψηλὴ καὶ σπουδαία καὶ γεμάτη ἀπὸ πολλὴν φιλοσοφίαν καὶ λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ αὐτὸ τὸ θέμα προβαίνει εἰς τὴν συνέχειαν εἰς παρουσίαισιν τοῦ ὑψηλοτέρου καὶ εἰσάγει εἰς τὴν συζήτησιν τὸν ἔλεγχον διὰ τὰ φαγητά. ἸΑλλὰ πρόσεξε πότε τὸ κάνει αὐτό. ἸΟταν ἐκαθάρισε τὸν λεπρόν, ὅταν κατέλυσε τὸ Σάββατον, ὅταν ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι βασιλεὺς τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, ὅταν ὥρισε νόμους, ὅταν συνεχώρησεν ἁμαρτήματα, ὅταν ἀνέστησε νεκρούς, ὅταν τοὺς ἔδωσε πολλὰ δείγματα τῆς θεότητός του, τότε τοὺς ὀμιλεῖ καὶ διὰ τὰ φαγητά.

3. Πράγματι ὄλος ὁ Ἰουδαϊσμός εἰς τοῦτο συνίσταται, καὶ ἂν τὸ καταργήσῃς αὐτὸ κατήργησες τὸ πᾶν. Μὲ ὄλα αὐτὰ ἀποδεικνύει ὅτι ἔπρεπε καὶ τὴν περιτομὴν νὰ καταργήσουν. ἸΑλλ' ὁ ἴδιος προηγουμένως δὲν κάνει αὐτὴν τὴν εἰσήγησιν, ἐπειδὴ αὐτὴ ἢ ἐντολὴ ἦτο παλαιότερα ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐντολὰς καὶ ἔτρεφον μεγαλυτέραν ἐκτίμησιν δι' αὐτὴν, ἄλλὰ τὴν καταργεῖ ἄργότερα διὰ μέσου τῶν μαθητῶν του. Διότι τόσοσιν σπουδαῖον πρᾶγμα ἦτο αὐτὴ, ὥστε καὶ οἱ μαθηταὶ, θέλοντες ὕστερα ἀπὸ τόσοσιν χρόνον νὰ τὴν καταργήσουν, τὴν ἐπιτρέπουν κατ' ἀρχὴν, κάνοντες παραχωρήσεις, καὶ ἔτσι προχωροῦν εἰς τὴν κατάργησίν της. Καὶ πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον εἰσάγει τὸν νόμον. «ἸΑφοῦ λοιπὸν προσεκάλεσε τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ τοὺς εἶπεν· ἸΑκούσατε τοὺς λόγους μου μὲ προσοχὴν διὰ νὰ τοὺς κατανοήσετε».

Βέβαια δὲν ἀπευθύνεται πρὸς αὐτοὺς ἀπλῶς μὲ λόγια, ἄλλὰ εἰς τὴν ἀρχὴν κάνει τὸν λόγον ἀποδεκτὸν μὲ τὴν τᾶ

γὰρ ἐδήλωσεν ὁ εὐαγγελιστὴς εἰπὼν, προσκαλεσάμενος)· ἔπειτα καὶ τῷ καιρῷ. Μετὰ γὰρ τὸν ἐκείνων ἔλεγχον καὶ τὴν νίκην τὴν κατ' αὐτῶν, καὶ τὴν παρὰ τοῦ προφήτου κατηγορίαν, τότε ἄρχεται τῆς νομοθεσίας, ὅτε καὶ εὐκολώτερον
 5 κατεδέχοντο τὰ λεγόμενα. Καὶ οὐχ ἁπλῶς αὐτοὺς προσκαλεῖται, ἀλλὰ καὶ προσεκτικωτέρους ποιεῖ. Συνίετε γάρ, φησί· τουτέστι, νοήσατε, διανάσιτε· τοιοῦτος γὰρ ὁ μέλλον γραφεῖσθαι νόμος. Εἰ γὰρ αὐτοὶ τὸν νόμον ἔλυσαν, καὶ παρὰ καιρὸν, διὰ τὴν ἰδίαν παράδοσιν, καὶ ἠκούσατε, πολλῶ μᾶλλον
 10 λον ἐμοῦ ἀκούειν χρῆ τοῦ κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν ἐπιμείζονα ὑμᾶς ἄγοντος φιλοσοφίαν.

Καὶ οὐκ εἶπεν, οὐδὲν ἔστιν ἢ παρατήρησις τῶν θρωμάτων, οὐδ' ὅτι Μωϋσῆς κακῶς προσέταξεν, οὐδ' ὅτι συγκαταβαίνων ἀλλ' ἐν τάξει παραινέσεως καὶ συμβουλῆς, καὶ
 15 ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως τὴν μαρτυρίαν λαβὼν, φησὶν· «Οὐ τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα διὰ τοῦ στόματος», ἐπὶ τὴν φύσιν αὐτὴν καταφεύγων καὶ νομοθετῶν καὶ ἀποφαινόμενος. Καὶ ταῦτα ἀκούοντες οὐδὲν ἀντεῖπον ἐκεῖνοι, οὐδὲ εἶπον· τί λέ-
 20 γεις; τοῦ Θεοῦ μυρία παραγγέλαντος περὶ θρωμάτων παρατηρήσεως, σὺ τοιαῦτα νομοθετεῖς; ἀλλ' ἐπειδὴ σφόδρα αὐτοὺς ἐπεσιόμισεν, οὐ τῷ ἐλέγξει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ τὸν δόλον αὐτῶν εἰς μέσον ἀγαγεῖν, καὶ τὸ λάθρα γινόμενον παρ'

μὴν καὶ τὴν ἰδιαίτεράν φροντίδα (αὐτὸ δὲ τὸ ἐφανέρωσεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅταν εἶπεν, «ἀφοῦ τοὺς προσεκάλεσεν»)· εἰς τὴν συνέχειαν δὲ γίνεται ἀποδεκτὸς καὶ ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ λέγεται. Διότι μετὰ τὸν ἔλεγχον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων καὶ τὴν νίκην τοῦ ἐπ' αὐτῶν καὶ τὴν ἐναντίον αὐτῶν κατηγορίαν τοῦ προφήτου τότε ἀρχίζει τὴν νομοθεσίαν του, ὅταν πολὺ πρὸ εὐκολώτερα θὰ ἐδέχοντο τοὺς λόγους του. Καὶ δὲν τοὺς προσκαλεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνιστᾷ νὰ δείξουν μεγαλυτέραν προσοχήν. Διότι τοὺς λέγει, «συνίετε», δηλαδὴ σκεφθῆτε τα καλά, ξυπνήστε ἀπὸ τὸν ὕπνον τὸν βαθύ. Καθ' ὅσον ὁ νόμος ἀπαιτοῦσε μεγάλην προσοχήν. Διότι, ἐὰν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι κατέλυσαν τὸν νόμον, καὶ μάλιστα ὄχι εἰς κατάλληλον καιρὸν, ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς των παραδόσεως, καὶ ὑπακούσατε εἰς αὐτούς, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ ὑπακούετε εἰς ἐμέ, ποὺ κατὰ τὸν κατάλληλον αὐτὸν καιρὸν σᾶς ὁδηγῶ εἰς ὑψηλοτέραν φιλοσοφίαν.

Καὶ δὲν τοὺς εἶπεν, ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν ἢ ἐντολὴ τῶν φαγητῶν, οὔτε ὅτι ὁ Μωϋσῆς κακῶς ἐθέσπισεν αὐτήν, οὔτε ὅτι αὐτὸ ἔγινε κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν, ἀλλὰ προτρέπων αὐτούς μὲ τὴν σειρὰν καὶ συμβουλεύων, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐπαρουσίασε καὶ τὴν ἀπόδειξιν ποὺ πηγάζει ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, λέγει· «Δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνο ποὺ εἰσάγεται εἰς τὸ στόμα, ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα», καταφεύγων ἔτσι εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ νομοθετῶν καὶ διακηρύσσων εἰς αὐτούς τὴν γνώμην του κατὰ τρόπον αὐθεντικόν. Καὶ μολονότι ἤκουον ὅλα αὐτὰ δὲν ἐπρόβαλον ἐκεῖνοι καμμίαν ἀντίρρησην, οὔτε τοῦ εἶπαν. Τί εἶναι αὐτὰ ποὺ λέγεις; Ὁ Θεὸς ἔδωσε τόσας ἐντολάς πρὸς διάκρισιν τῶν φαγητῶν καὶ σὺ νομοθετεῖς τέτοιου εἴδους νόμους; Ἄλλ' ἐπειδὴ τοὺς ἀπεστόμωσεν ἐξ ὀλοκλήρου, ὄχι μόνον μὲ τοὺς ἐλέγχους του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐφανέρωσε τὸν δόλον των καὶ διεκήρυξε δημοσίᾳ ἐκεῖνο ποὺ ἔπραττον αὐτοὶ κρυφὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐπὶ πλέον

αὐτῶν ἐκπομπεῦσαι, καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἀνακαλύψαι, ἐπιστομισθέντες ἀπῆλθον.

Σὺν δέ μοι σκόπει, πῶς οὐδέπω θαρρεῖ σαφῶς καταιολμῆσαι τῶν βρωμάτων. Διὰ τοῦτο οὐδὲ εἶπε, τὰ βρώματα, ἀλλ',
 5 «οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον», ὅπερ εἰκὸς ἦν καὶ περὶ τῶν ἀνίπτων χειρῶν ὑποπιεύειν. Αὐτὸς μὲν γὰρ περὶ βρωμάτων ἔλεγε, ἐνοήθη δ' ἂν καὶ περὶ τούτων. Τοσαύτη γὰρ ἦν ἡ παρατήρησις τῶν βρωμάτων, ὡς καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὸν Πέτρον εἰπεῖν «Οὐχί, Κύριε, ὅτι οὐδέ-
 10 ποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον». Εἰ γὰρ καὶ δι' ἐτέρους ταῦτα ἔλεγε, καὶ ὥστε καταλιπεῖν ἐαυτῷ ἀπολογία πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ ἀντεῖπε, καὶ οὐδὲ οὕτω συνεχωρήθη, ὅμως δείκνυσι πολλὴν οὔσαν τοῦ πραγματος τὴν ὑπόνοιαν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐξ ἀρχῆς οὐ
 15 φανερῶς εἶπε περὶ βρωμάτων, ἀλλά, «τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα»· καὶ πάλιν, ὅτι σαφέστερον ἔδοξεν ὑστερον λέγειν, ἀπὸ τοῦ τέλους αὐτὸ συνεσκίασεν εἰπὼν «Τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶ φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον», ἵνα δόξῃ ἐντεῦθεν τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι, καὶ περὶ αὐτοῦ διαλέγεσθαι τέως. Διὰ
 20 τοῦτο οὐκ εἶπε· τὸ δὲ βρώματα φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὡς περὶ ἐκείνου διαλεγόμενος, ἵνα μηδὲν ἔχωσιν ἀντιπεῖν ἐκεῖνοι.

Ταῦτα τοίνυν ἀκούσαντες ἐσκανδαλίσθησαν, φησὶν, οἱ Φαρισαῖοι, οὐχ οἱ ὄχλοι. «Προσελθόντες» γάρ, φησὶν, «οἱ
 25 μαθηταὶ αὐτοῦ εἶπον αὐτῷ· Ὅϊδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἀκού-

ἔφερον εἰς φῶς τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των, ἔφυγον ἀποστομωμένοι.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε ὅτι ὁ Κύριος δὲν παίρνει ἀκόμη τὴν ἀπόφασιν νὰ ὁμιλήσῃ καθαρὰ κατὰ τῶν φαγητῶν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε, ‘τὰ φαγητά’, ἀλλὰ, «δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνο πού εἰσάγεται εἰς τὸ στόμα», πρᾶγμα πού ἦτο φυσικὸν νὰ τὸ ἐκλάβουν καὶ διὰ τὰ ἄνιπτα χέρια. Διότι ὁ ἴδιος μὲν ὠμιλοῦσε διὰ τὰ φαγητά, θὰ ἤμποροῦσεν ὅμως νὰ σκεφθῆ κανεὶς ὅτι ἀνεφέρετο καὶ εἰς τὰ χέρια. Πράγματι τόσοσιν μεγάλην σημασίαν ἔδιδον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν φαγητῶν εἰς καθαρὰ καὶ μὴ, ὥστε καὶ ὁ Πέτρος μετὰ τὴν ἀνάστασιν νὰ εἰπῆ· «Ὁχι, Κύριε. Διότι οὐδέποτε εἰς τὴν ζωὴν μου ἔφαγα κάτι τι μολυσμένον ἢ ἀκάθαρτον»⁵. Μολονότι βέβαια τὸ ἔλεγεν αὐτὸ δι’ ἄλλους καὶ διὰ νὰ δικαιολογηθῆ πρὸς ἐκείνους πού τὸν κατηγοροῦσαν, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἔφερον ἀντίρρησιν, ἀλλ’ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι συνεχωρήθη, παρὰ ταῦτα ἀποδεικνύει ὅτι ἐδίδετο μεγάλη σημασία διὰ τὸ ζήτημα αὐτό. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Κύριος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δὲν ὠμίλησε φανερὰ διὰ τὰ φαγητά, ἀλλὰ «δι’ ἐκεῖνα πού εἰσέρχονται εἰς τὸ στόμα». Καὶ πάλιν, ὅταν ἀργότερα ἐφάνη ὅτι ὠμιλοῦσε πῶς καθαρὰ, τὸ ἐκάλυψε τὸ ὅλον θέμα ἐξ αἰτίας τοῦ σκοποῦ πού ἐξυπηρετεῖ, λέγων· «Δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπον ἐὰν φάγῃ μὲ ἄνιπτα χέρια», διὰ νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔλαβεν ἀφορμὴν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονὸς καὶ εἶπεν ὅλα αὐτὰ καὶ ὅτι ὁ λόγος του εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ἀνεφέρετο εἰς τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε, ‘Δὲν μολύνουν τὸν ἄνθρωπον τὰ φαγητά’, ἀλλ’ ἐφάνη ὡσὰν νὰ ὠμιλοῦσε μόνον διὰ τὸ γεγονὸς τῶν ἀνίπτων χειρῶν, ὥστε νὰ μὴ ἤμποροῦν ἐκεῖνοι νὰ προβάλουν καμμίαν ἀντίρρησιν.

Ὅταν λοιπὸν τὰ ἤκουσαν αὐτὰ ἐσκανδαλίσθησαν, λέγει, οἱ Φαρισαῖοι, ὅχι ὅμως καὶ τὸ πλῆθος τοῦ κόσμου. Διότι, λέγει, «ἀφοῦ ἦλθον πλησίον του οἱ μαθηταὶ του τοῦ εἶπαν· Γνωρίζεις ὅτι ἐσκανδαλίσθησαν οἱ Φαρισαῖοι, ὅταν ἤκουσαν

- σαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν;». Καίτοιγε οὐδὲν πρὸς αὐτοὺς εἶρητο. Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐκ ἔλυσε τὸ σκάνδαλον ἐκείνοις, ἀλλ' ἐπειτίμησε, λέγων· «Πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται». Οἶδε
- 8 γὰρ καὶ καταφρονεῖν σκανδάλων, καὶ μὴ καταφρονεῖν. Ἄλλαχοῦ γοῦν φησιν· «Ἴνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, βάλε ἄγκιστρον εἰς τὴν θάλασσαν», ἐνταῦθα δέ φησιν· «Ἄφειτε αὐτούς· ὁδηγοί εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν. Τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται».
- 10 Ταῦτα δὲ ἔλεγον οἱ μαθηταί, οὐχ ὡς ὑπὲρ ἐκείνων ἀλγοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἠρέμα θορυβούμενοι. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐτόλμων εἰπεῖν ἐξ οἴκειου προσώπου τοῦτο, ἐν τῇ περὶ ἐτέρων διηγῆσει μανθάνειν ἐβούλοντο. Ὅτι γὰρ τοῦτό ἐστιν, ἄκουσον πῶς μετὰ ταῦτα ὁ θερμὸς καὶ παντα
- 15 χοῦ προφθάνων Πέτρος προσελθὼν φησι· «Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην», τὸν ἐν τῇ ψυχῇ θόρυβον ἐκκαλύπτων, καὶ φανερῶς μὲν οὐ τολμῶν εἰπεῖν, ὅτι σκανδαλίζομαι, ἀξιῶν δὲ διὰ τῆς ἐρμηνείας ἀπαλλαγῆναι τοῦ θορύβου· διὸ καὶ ἐπειτιμᾶτο.
- 20 Τί οὖν ὁ Χριστός φησι· «Πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται». Τοῦτο περὶ τοῦ νόμου φασὶν εἰρησθαι οἱ τὰ Μανιχαίων νοσοῦντες· ἀλλ' ἐπισιομίζει τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα αὐτούς. Εἰ γὰρ περὶ τοῦ νόμου ἔλεγε, πῶς ἀνωτέρω ἀπολογεῖται ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ μά-
- 25 χεται λέγων· «Διατί παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν;»· πῶς δὲ τὸν προφήτην παράγει εἰς μέσον; Ἄλλὰ περὶ αὐτῶν ἐκείνων καὶ τῶν παραδόσεων

τὸν λόγον σου διὰ τὰς τροφάς;». Μολονότι βέβαια δὲν εἶχεν εἰπεῖ τίποτε πρὸς αὐτούς. Καὶ πῶς λοιπὸν ἐνήργησεν ὁ Χριστός; Δὲν τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸν σκανδαλισμὸν των, ἀλλὰ τοὺς ἐπέπληξε, λέγων· «Κάθε φυτεία, ποὺ δὲν τὴν ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος, θὰ ξερριζωθῆ». Διότι γνωρίζει ὁ Κύριος καὶ πότε πρέπει νὰ ἀδιαφορῆ διὰ τὰ σκάνδαλα καὶ πότε δὲν πρέπει νὰ ἀδιαφορῆ. Διὰ τοῦτο βέβαια εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει· «Διὰ νὰ μὴ τοὺς σκανδαλίσωμεν ὅμως ρίψε ἀγκίστρι εἰς τὴν θάλασσαν»⁶, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν λέγει· «Ἀφήσατε αὐτούς· εἶναι τυφλοὶ ὁδηγοὶ ποὺ ὁδηγοῦν τυφλοὺς. Ἐὰν δὲ ἕνας τυφλὸς ὁδηγῆ ἄλλον τυφλόν, θὰ πέσουν καὶ οἱ δύο εἰς βαθὺν λάκκον».

Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγον οἱ μαθηταί, ὅχι μόνον ἐπειδὴ ἐλυποῦντο δι' ἐκείνους, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οἱ ἴδιοι ἔνοιωθαν κάποιαν ἀνησυχίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ τὰ εἰποῦν ὡς ἰδικὴν των σκέψιν, ἤθελαν νὰ πληροφορηθοῦν τὸ βαθύτερον νόημα τῶν λόγων του, ἀναφερόμενοι εἰς τὸν σκανδαλισμὸν τῶν ἄλλων. Διότι τὸ ὅτι πράγματι αὐτὴ ἦτο ἡ αἰτία, ἄκουσε μὲ ποῖον τρόπον εἰς τὴν συνέχειαν ὁ θερμὸς καὶ εἰς ὅλα προλαμβάνων Πέτρος τὸν ἐπλησίασε καὶ τοῦ λέγει· «Ἐξήγησέ μας τὴν παραβολὴν αὐτὴν», ἀποκαλύπτων ἔτσι τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς του, ποὺ δὲν ἐτόλμα μὲν φανερὰ νὰ εἰπῆ ὅτι σκανδαλίζομαι, ἀλλ' ὅμως ὅπωςδήποτε ἔνοιωθε τὴν ἀνάγκην ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ταραχὴν μὲ τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ Ἰησοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπετιμήθη.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Κάθε φυτεία, ποὺ δὲν τὴν ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος, θὰ θερριζωθῆ». Οἱ ὀπαδοὶ τῶν Μανιχαίων ὑποστηρίζουν ὅτι αὐτὰ τὰ εἶπε διὰ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, ἀλλὰ τοὺς ἀποστομώνουν τὰ ὅσα εἶπε προηγουμένως. Διότι ἐὰν τὰ ἔλεγε διὰ τὸν νόμον, τότε πῶς προηγουμένως ἀπολογεῖται καὶ ἀγωνίζεται ὑπὲρ τοῦ νόμου λέγων· «Διατί σεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἐξ αἰτίας τῆς παραδόσεώς σας;», καὶ πῶς τότε ἀναφέρει τὸν προφήτην; Ἐπομένως αὐτὰ τὰ λέγει δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους

αὐτῶν ταῦτά φησιν. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς εἶπε, «Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα», πῶς οὐκ ἔστι φυτεία Θεοῦ τὸ παρὰ Θεοῦ εἰρημένον;

4. Καὶ τὸ ἐξῆς δὲ δείκνυσιν, ὅτι περὶ αὐτῶν εἴρηται
 5 καὶ τῶν παραδόσεων αὐτῶν. Ἐπήγαγε γοῦν «Ὁδηγοὶ εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν». Εἰ δὲ περὶ τοῦ νόμου ἔλεγε τοῦτο, εἶπεν ἄν' Ὁδηγὸς ἔστι τυφλὸς τυφλῶν. Ἄλλ' οὐχ οὕτως εἶπεν, ἀλλ', «Ὁδηγοὶ εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν», ἐκεῖνον μὲν ἀπαλλάττων τῆς κατηγορίας, εἰς δὲ τούτους τὸ πᾶν περιέλκων. Εἶτα καὶ
 10 τὸ πλῆθος ἀποσχίζων αὐτῶν, ὡς μέλλον εἰς βάραθρον ἐμπίπτειν δι' αὐτούς, φησί· «Τυφλὸς τυφλὸν εἰς ὄδηγῆ, ἀμφοτέρω εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται». Μέγα μὲν κακὸν καὶ τυφλὸν εἶναι· τὸ δὲ καὶ τοιοῦτον ὄντα μήτε ἔχειν τὸν χειραγωγόν, καὶ ὄδηγοῦ τάξιν ἐπέχειν, διπλοῦν καὶ τριπλοῦν ἔγκλημα.
 15 μα. Εἰ γὰρ τὸ μὴ ἔχειν ὄδηγόν τὸν τυφλὸν ἐπισημῆς, πολλῶ μᾶλλον τὸ καὶ ἐτέρω τοῦτο βούλεσθαι εἶναι.

Τί οὖν ὁ Πέτρος; Οὐ λέγει, Τί ποτέ ἐστι τοῦτο ὃ εἴρηκας; ἀλλ' ὡς ἀσαφείας γέμον ἐρωτᾷ. Καὶ οὐ λέγει Διαιτί παράνομον εἶπας; ἔδεδοίκει γάρ, ἵνα μὴ νομισθῆ ἔσκανδα-
 20 λίσθαι· ἀλλ' ἀσαφείας τοῦτο εἶναι φησιν. Ὅτι δὲ οὐκ ἦν ἀσαφείας, ἀλλ' ἐσκανδαλίζετο, δῆλον· οὐδὲν γὰρ ἀσαφείας εἶχε. Διὸ καὶ ἐπιπλήττει αὐτῷ λέγων· «Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε;». Οἱ μὲν γὰρ ὄχλοι οὐδὲ συνῆκαν ἴσως τὸ λεχθέν, αὐτοὶ δὲ ἦσαν οἱ σκανδαλισθέντες. Διὸ παρὰ μὲν
 25 τὴν ἀρχήν, ὡς ὑπὲρ τῶν Φαρισαίων δῆθεν ἐρωτῶντες, ἐ-

καὶ διὰ τὰς παραδόσεις των. Διότι ἐὰν εἶπεν ὁ Θεός, «Νὰ τιμᾷς τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου», πῶς τότε δὲν εἶναι φυτεία τοῦ Θεοῦ αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Θεός;

4. Ἀκόμη δὲ καὶ τὸ ἐξῆς ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη δι' αὐτοὺς καὶ τὰς παραδόσεις των. Διότι ἐπρόσθεσεν ὁ Ἰησοῦς· «Εἶναι ὄδηγοὶ τυφλοὶ ποὺ ὀδηγοῦν τυφλοὺς». Ἐὰν ὅμως τὸ ἔλεγεν αὐτὸ διὰ τὸν νόμον, θὰ ἔλεγεν· Εἶναι ὀδηγὸς τυφλὸς ποὺ ὀδηγεῖ τυφλοὺς. Δὲν εἶπεν ὅμως αὐτό, ἀλλὰ εἶπεν, «Εἶναι ὄδηγοὶ τυφλοὶ ποὺ ὀδηγοῦν τυφλοὺς», ἀπαλλάσσων ἔτσι τὸν νόμον ἀπὸ τὴν κατηγορίαν, ἐνῶ ὅλην τὴν εὐθύνην τὴν ἔρριψεν εἰς αὐτούς. Ἐν συνεχείᾳ δὲ διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ κοντὰ των καὶ τὸ πλῆθος, ποὺ ἐπρόκειτο ἐξ αἰτίας των νὰ παρασυρθῇ καὶ νὰ πέσῃ εἰς τὸ βάραθρον, λέγει· «Ἐὰν ἓνας τυφλὸς ὀδηγῇ τυφλόν, θὰ πέσουν καὶ οἱ δύο εἰς βαθὺν λάκκον». Βέβαια εἶναι μεγάλο κακὸν νὰ εἶναι κανεὶς τυφλός, ἀλλ' ὅμως τὸ νὰ εἶναι κανεὶς τυφλός καὶ νὰ μὴ ἔχῃ ὀδηγόν, ἀλλ' ὁ ἴδιος νὰ εἶναι ὀδηγὸς τοῦ ἑαυτοῦ του, τότε εἶναι διπλοῦν καὶ τριπλοῦν τὸ ἔγκλημα. Διότι ἐὰν εἶναι ἐπικίνδυνον τὸ νὰ μὴ ἔχῃ ὁ τυφλὸς ὀδηγόν, ὅπως ὅποτε εἶναι πολὺ περισσότερον ἐπικίνδυνον τὸ νὰ θέλῃ αὐτὸς νὰ εἶναι ὀδηγὸς ἄλλου.

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Πέτρος; Δὲν λέγει, τί σημαίνει τέλος πάντων αὐτὸ ποὺ εἶπες; ἀλλ' ἐρωτᾷ, ὡσὰν νὰ εἶναι τὰ λόγια του γεμᾶτα ἀπὸ ἀσαφείας. Καὶ δὲν λέγει· Διατί εἶπες παράνομον λόγον; διότι ἐφοβεῖτο μήπως θεωρηθῇ ὅτι ἐσκανδαλίσθη· ἀλλὰ λέγει ὅτι εἶναι ἀκατανόητον αὐτὸ ποὺ εἶπεν. Εἶναι φανερόν λοιπὸν ὅτι τὰ λόγια του δὲν περιεῖχον ἀσάφειαν, ἀλλ' ὅτι ἐσκανδαλίζετο, καθ' ὅσον δὲν ὑπῆρχεν εἰς αὐτὰ κανὲν ἵχνος ἀσαφείας. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐπιπλήττει λέγων· «Ἀκόμη καὶ σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἐννοήσετε τοὺς λόγους μου;». Διότι τὸ μὲν πλῆθος τοῦ κόσμου ἴσως νὰ μὴ ἀντελήφθη τὸ νόημα τῶν λόγων του, οἱ μαθηταὶ του ὅμως ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἐσκανδαλίσθησαν. Διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὴν μὲν θέλουν νὰ μάθουν ἐρωτῶντες τον τάχα διὰ λογα-

βούλοντο μαθεῖν· ἐπειδὴ δὲ ἤκουσαν αὐτοῦ μεγάλην ἀπειλήν ἀπειλοῦντος καὶ λέγοντος, ὅτι «Πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται», καί, «Ὁδηγοὶ εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν», κατεσιάλησαν. Ὁ δὲ πανταχοῦ
 5 θερμὸς οὐδὲ οὕτως ἀνέχεται σιγῆσαι, ἀλλὰ φησι· «Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην».

Τί οὖν ὁ Χριστός; Σφόδρα ἐπιπληκτικῶς ἀποκρίνεται. «Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; Οὐπω νοεῖτε;». Ταῦτα δὲ ἔλεγε καὶ ἐπειμα, ὥστε τὴν πρόληψιν ἐκβαλεῖν οὐ μὴν ἔσται
 10 μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ ἕτερα ἐπάγει λέγων· «Ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα, εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται· τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος, ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, καὶ κεῖνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πο-
 15 νηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, βλασφημίαι, ψευδομαρτυρίαι· καὶ ταῦτά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον. Τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίειν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον». Εἶδες πῶς αὐτοῖς σφοδρῶς κέχρηται καὶ ἐπιτιμητικῶς; Εἶτα κατασκευάζει τὸ εἰρημένον ἀπὸ τῆς κοινῆς φύσεως, καὶ πρὸς
 20 τὴν θεραπείαν τὴν ἐκείνων. Ὅταν γὰρ εἶπη, «εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται», ἔτι κατὰ Ἰουδαϊκὴν ταπεινότητα ἀποκρίνεται. Λέγει γάρ, ὅτι οὐ μένει, ἀλλ' ἐξέρχεται. Καίτοι καὶ εἰ ἔμενεν, οὐκ ἐποίει ἀκάθαρτον. Ἀλλ' οὐδέπω τοῦτο δυνατοὶ ἦσαν ἀκοῦσαι. Διὰ γοῦν καὶ τοῦτο
 25 καὶ ὁ νομοθέτης ἰσοσῦτον χρόνον ἀφίησιν, ὅσον ἂν ἔνδον μένη· διὰ δὲ ἐξέλθη, οὐκέτι. Ἐν ἑσπέρα γοῦν κελεύει λούε-

ριασμόν τῶν Φαρισαίων. Ὅταν ὅμως ἤκουσαν τὸν Κύριον νὰ διατυπώνη μεγάλην ἀπειλήν καὶ νὰ λέγη, ὅτι, «Κάθε φυτεία, ποῦ δὲν τὴν ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος, θὰ ξερριζωθῆ», καὶ ὅτι «εἶναι τυφλοὶ ὁδηγοὶ ποῦ ὁδηγοῦν τυφλοὺς», τότε ἐσιώπησαν. Ὁ θερμὸς ὅμως εἰς κάθε περίπτωσιν Πέτρος οὔτε καὶ τώρα ἀνέχεται νὰ σιωπήσῃ, ἀλλὰ λέγει· «Ἐξήγησέ μας τὴν παραβολὴν αὐτὴν».

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Τοὺς ἀπαντᾷ ἐπιπλήσων αὐτοὺς πολὺ αὐστηρά. «Ἀκόμη καὶ σεῖς εἶσθε ἀνίκανοι νὰ ἐννοήσετε τὰ λόγια μου; δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τὰ καταλάβετε;». Αὐτὰ τὰ λόγια τοὺς ἔλεγεν καὶ τοὺς ἐπέπληττεν, ὥστε νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν προκατάληψιν. Καὶ δὲν ἐσταμάτησε μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ προσθέτει καὶ ἄλλα, λέγων· «Ὅτιδῆποτε εἰσάγεται εἰς τὸ στόμα, ὡς τροφή, προχωρεῖ πρὸς τὴν κοιλίαν καὶ ἀποβάλλεται εἰς τὸ ἀποχωρητήριον. Ἐκεῖνα ὅμως ποῦ βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα, προέρχονται ἀπὸ τὴν καρδίαν, καὶ ἐκεῖνα εἶναι ποῦ μολύνουν τὸν ἄνθρωπον. Διότι ἀπὸ τὴν καρδίαν βγαίνουν σκέψεις πονηραί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, βλασφημίαι, ψευδομαρτυρίαι, καὶ αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα ποῦ μολύνουν τὸν ἄνθρωπον. Τὸ νὰ τρώγῃ δὲ κανεὶς μὲ ἄνιπτα χέρια, δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπον». Εἶδες μὲ πόσῃν αὐστηρότητι τοὺς ἐρμηνεύει καὶ πῶς τοὺς ἐπιτιμᾷ; Ἀλλὰ καὶ τὰ ὅσα τοὺς λέγει τὰ ἀποδεικνύει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ὥστε νὰ τοὺς ὠφελήσῃ. Διότι ὅταν λέγη, «Προχωρεῖ εἰς τὴν κοιλίαν καὶ ἀποβάλλεται εἰς τὸ ἀποχωρητήριον», ἐξακολουθοῦν ἀκόμη αἱ ἀπαντήσεις του νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν ἰουδαϊκὴν ταπεινότητα. Διότι λέγει, ὅτι δὲν μένει μέσα ἡ τροφή, ἀλλὰ ἐξέρχεται. Μολονότι βέβαια καὶ ἂν ἀκόμη ἔμενε, πάλιν δὲν θὰ τὸν ἔκανεν ἀκάθαρτον τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ἀκόμη νὰ τὸ ἀκούσουν αὐτό. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὁ νομοθέτης τόσον χρόνον ὀρίζει, ὅσος χρειάζεται νὰ μείνῃ ἡ τροφή ἐντὸς τῆς κοιλίας, ὅταν ὅμως ἐξέλθῃ, δὲν κάνει πλέον κανένα λόγον. Κατὰ τὴν ἐσπέραν λοιπὸν δίδει ἐντολὴν νὰ

σθαι, καὶ καθαρὸν εἶναι, τὸν καιρὸν τῆς πέψεως ἀναμε-
τρῶν, καὶ τῆς ἐκκρίσεως. Τὰ δὲ τῆς καρδίας, φησὶν, ἔνδον
μένει, καὶ ἐξελθόντα κοινοῖ, οὐ μένοντα μόνον.

Καὶ πρότερον τίθησι τοὺς πονηροὺς διαλογισμοὺς, ὅπερ
5 ἦν Ἰουδαϊκόν· καὶ οὐδέπω ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως
ποιεῖται τὸν ἔλεγχον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τόκου τῆς κοιλίας καὶ τῆς
καρδίας, καὶ ἐκ τοῦ τὰ μὲν μένειν, τὰ δὲ μὴ μένειν. Τὰ μὲν
γὰρ, ἔξωθεν εἰσιόντα, ἔξω πάλιν ἀπεισιν· τὰ δὲ ἔνδοθεν
τίκτεται, καὶ ἐξελθόντα κοινοῖ, καὶ τότε μᾶλλον, ὅταν ἐξέλ-
10 θῇ. Οὕτω γὰρ ἦσαν δυνατοί, ὅπερ ἔφην, ἀκοῦσαι μετὰ τῆς
προσηκούσης φιλοσοφίας ταῦτα. Ὁ δὲ Μάρκος φησὶν, ὅτι κα-
θαρίζων τὰ βρώματα, ταῦτα ἔλεγεν· οὐ μὴν ἐνέφηγεν, οὐδὲ
εἶπε, τὸ δὲ βρώματα τοιάδε φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρω-
πον· οὔτε γὰρ ἠνείχοντο σαφῶς οὕτως αὐτοῦ ἀκοῦσαι. Διὸ
15 καὶ ἐπήγαγε· «Τὸ δὲ ἀνίπτους χερσὶ φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν
ἄνθρωπον».

Μάθωμεν τοίνυν τίνα ἐστὶ τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον·
μάθωμεν, καὶ φύγωμεν. Καὶ γὰρ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοιοῦτον
ὁρῶμεν ἔθος κρατοῦν παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ ὅπως μὲν ἐν
20 καθαροῖς εἰσέλθοιεν ἱματίοις σπουδάζοντας, καὶ ὅπως τὰς
χεῖρας νίπαιντο· ὅπως δὲ ψυχὴν καθαρὰν παρασιτήσαιεν τῷ
Θεῷ, οὐδένα ποιουμένους λόγον. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ κω-
λύων ὥσπερ χεῖρας νίπτειν, οὐδὲ σιόμα, ἀλλὰ βουλόμενος οὕτω
νίπτειν, ὡς προσήκει, οὐχ ὕδατι μόνον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ὕδα-
25 τος ταῖς ἀρεταῖς. Ρύπος γὰρ σιόματος, κακηγορία, βλασφη-

λούζονται καὶ νὰ εἶναι καθαροί, ὑπολογίζων ὅσος χρόνος ἀπαιτεῖται διὰ τὴν χώνεψιν καὶ τὴν ἀποβολήν. Ἐνῶ αὐτὰ πού προέρχονται ἀπὸ τὴν καρδίαν, λέγει, ὅτι μένουν μέσα καὶ μολύνουν τὸν ἄνθρωπον ὄχι μόνον ὅταν μένουν μέσα του, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐξέλθουν.

Καὶ κατ' ἀρχὴν ἀναφέρει τὰς πονηρὰς σκέψεις, πρᾶγμα πού ἦτο ἴδιον γνώρισμα τῶν Ἰουδαίων. Καὶ δὲν κάνει ἀκόμη τὸν ἔλεγχον στηριζόμενος εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπὸ αὐτὰ πού γεννῶνται ἀπὸ τὴν κοιλίαν καὶ τὴν καρδίαν καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τὰ μὲν παραμένουν, τὰ δὲ ἄλλα δὲν παραμένουν. Διότι ἐκεῖνα πού εἰσέρχονται ἀπὸ ἔξω, ἐπιστρέφουν πάλιν πρὸς τὰ ἔξω. Ἐκεῖνα ὅμως πού γεννῶνται μέσα εἰς τὴν καρδίαν μολύνουν τὸν ἄνθρωπον ὅταν ἐξέλθουν καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερον τότε ὅταν ἐξέλθουν. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἦσαν ἀκόμη εἰς θέσιν, ὅπως προανέφερα, νὰ τὰ ἀκούσουν αὐτὰ μὲ τὴν πρέπουσαν φιλοσοφίαν. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος λέγει ὅτι ὅλα τὰ ἔλεγεν αὐτὰ διὰ νὰ δείξη ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ φαγητὰ εἶναι καθαρὰ. Ἄλλ' ὅμως δὲν τὸ ἔκανε αὐτὸ φανερόν, οὔτε εἶπεν ὅτι δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπον ἂν φάγη φαγητὰ πού θεωροῦνται ἀκάθαρτα, διότι δὲν θὰ ἠνείχοντο νὰ τὸ ἀκούσουν αὐτὸ ἔτσι καθαρὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσε· «Τὸ νὰ φάγη ὅμως κάποιος μὲ ἄνιπτα χέρια, δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπον».

Ἄς μάθωμεν λοιπὸν ποῖα εἶναι ἐκεῖνα πού μολύνουν τὸν ἄνθρωπον. Ἄς τὰ μάθωμεν καὶ ἄς τὰ ἀποφύγωμεν. Διότι καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν βλέπομεν ὅτι ἐπικρατεῖ παρομοία συνήθεια εἰς τοὺς περισσοτέρους πού φροντίζουν καὶ πῶς νὰ ἔλθουν μὲ καθαρὰ ἐνδύματα καὶ πῶς νὰ πλύνουν τὰ χέρια των. Δὲν καταβάλουν ὅμως καμμίαν φροντίδα, πῶς νὰ παρουσιάσουν καθαρὰν τὴν ψυχὴν τοὺς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι διὰ νὰ σᾶς ἐμποδίσω νὰ νίπτετε τὰ χέρια σας, οὔτε καὶ τὸ στόμα σας, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλω ἔτσι νὰ νίπτεσθε, ὅπως ἀρμόζει, ὄχι δηλαδὴ μόνον μὲ τὸ νερό, ἀλλὰ, ἀντὶ τοῦ νεροῦ, μὲ τὰς ἀρετάς. Διότι ρύπος τοῦ στόματος

μία, λοιδορία, ὀργίλα ρήματα, αἰσχρολογία, γέλωσ, εὐτρα-
 πελία. Εἰ τοίνυν σύνοιδας σασιῶ μηδὲν τούτων φθεγγομένω,
 μηδὲ ρυπῶντι τὸν ρύπον τοῦτον, πρόσελθε θαρρῶν· εἰ δὲ μυ-
 ριάκισ ταύτας ἐδέξω τὰς κηλίδας, τί ματαιοπονεῖς, ὕδατι
 5 μὲν περικλύζων τὴν γλῶττιαν, τὸν δὲ ὀλέθριον καὶ βλαβερὸν
 περιφέρων ἐν αὐτῇ ρύπον;

5. Εἶπέ γάρ μοι, εἰ κόπρον ἐν ταῖς χερσὶν εἶχες καὶ βόρ-
 βορον, ἄρα ἂν ἐτόλμησας εὐξασθαι; Οὐδαμῶς. Καὶ μὴν τοῦτο
 οὐδεμία βλάβη· ἐκεῖνο δὲ ὀλεθρος. Πῶς οὖν ἐν μὲν τοῖς
 10 ἀδιαφόροις εὐλαθείης, ἐν δὲ τοῖς κεκωλυμένοις ράθυμος; Τί
 οὖν; οὐ δεῖ προσεύχεσθαι; φησί. Δεῖ μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ρυπῶντι,
 οὐδὲ τοιοῦτον ἔχοντα βόρβορον. Τί οὖν, ἐὰν προληφθῶ; φη-
 σί. Κάθαρον σασιόν. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Κλαῦσον, σιένα-
 ξον, δὸς ἔλεημοσύνην, ἀπολόγησαι τῷ ὕδρισμένῳ, κατάλλα-
 15 ξον σασιῶ διὰ τούτων, ἀπόσμηξον τὴν γλῶττιαν, ἵνα μὴ
 μειζόνως παροξύνῃς τὸν Θεόν. Καὶ γὰρ εἴ τις κόπρου τὰς
 χεῖρας πληρώσας, οὕτω σου κατέσχε τὸς πόδας ἰκειτεύων,
 οὐ μόνον οὐκ ἂν ἤκουσας, ἀλλὰ καὶ τῷ ποδὶ ἐλάκτισας, πῶς
 οὖν οὐ τολμᾷς οὕτω Θεῷ προσιέναι; Καὶ γὰρ χεῖρ ἐστιν
 20 ἡ γλῶττια τῶν εὐχομένων, καὶ δι' αὐτῆς κατέχομεν τὰ γό-
 νατα τοῦ Θεοῦ.

Μὴ τοίνυν μολύνῃς αὐτήν, ἵνα μὴ καὶ πρὸς σὲ εἴπῃ
 «Ἐὰν πληθύνῃτε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι». Καὶ γὰρ
 «Ἐν χειρὶ γλώσσης ζωὴ καὶ θάνατος» καὶ «Ἀπὸ τῶν λό-
 25 γων σου δικαιοθῆσῃ, καὶ ἀπὸ τῶν λόγων σου κατακριθῆσῃ».
 Μᾶλλον τοίνυν τῆς κόρης φύλατε τὴν γλῶττιαν. Ἴππος ἐστὶ

8. Ἦσ. 1, 15.

9. Παρμ. 18, 21.

10. Ματθ. 12, 87.

εἶναι ἡ κατηγορία, ἡ βλασφημία, ἡ λοιδορία, τὰ γεμᾶτα ὀργὴν λόγια, ἡ αἰσχρολογία, τὸ χλευαστικὸν γέλοιο, οἱ ἀστεϊσμοί. Ἐὰν λοιπὸν πιστεύης, ὅτι δὲν λέγεις τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ ὅτι δὲν σὲ μολύνει αὐτὸς ὁ ρύπος, ἔλα εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ θάρρος. Ἐὰν ὅμως πολλὰς φορές ἐδέχθης αὐτὰς τὰς κηλίδας, διατί κοπιᾶζεις ἄδικα καὶ τὴν μὲν γλῶσσαν τὴν περιπλένεις μὲ νερό, ἀλλ' ὅμως περιφέρεις ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὸν ὀλέθριον καὶ βλαβερὸν αὐτὸν ρύπον;

5. Εἶπέ μου σὲ παρακαλῶ, ἐὰν εἶχες εἰς τὰ χέρια σου κοπριὰν καὶ βοῦρκον, θὰ ἐτολμοῦσες ἄρά γε νὰ προσευχηθῆς; Ἀσφαλῶς ὄχι. Καὶ ὅμως ἀπὸ αὐτὸ μὲν δὲν προέρχεται καμμία βλάβη, ἐνῶ ὁ πνευματικὸς ρύπος εἶναι καταστροφή. Πῶς λοιπὸν εἰς μὲν τὰ ἀδιάφορα εἶσαι εὐλαβῆς, εἰς δὲ τὰ ἀπηγορευμένα ἀδιάφορος; Τί λοιπόν; θὰ εἰπῆ κάποιος· δὲν πρέπει νὰ προσευχώμεθα; Πρέπει βέβαια, ἀλλ' ὄχι γεμᾶτος ἀπὸ ρύπον, οὔτε ὅταν ἔχῃς τέτοιου εἴδους βοῦρκον. Ἀλλὰ τί νὰ κάνω, θὰ εἰπῆ, ἐὰν συνέβη προηγουμένως νὰ μολυνθῶ; Καθάρισε τὸν ἑαυτὸν σου. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Κλαῦσε, στέναξε, δῶσε ἐλεημοσύνην, ἀπολογήσου εἰς αὐτὸν ποῦ ἐπρόσβαλες, συμφιλίωσε τὸν ἑαυτὸν σου μὲ ὅλα αὐτὰ, καθάρισε τὴν γλῶσσαν σου, διὰ νὰ μὴ ἐξοργίσῃς περισσότερο τὸν Θεόν. Καθ' ὅσον ἐὰν κάποιος, ποῦ τὰ χέρια του εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ κοπριάν, σοῦ πιάσῃ ἔτσι τὰ πόδια καὶ σὲ παρακαλῆ, ὄχι μόνον δὲν θὰ ἠθέλες νὰ τὸν ἀκούσῃς, ἀλλὰ θὰ τὸν ἐκλωτοῦσες μὲ τὸ πόδι σου, πῶς λοιπὸν σὺ τολμᾷς νὰ πλησιάζῃς ἔτσι εἰς τὸν Θεόν; Διότι ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ χέρι τῶν προσευχομένων καὶ μὲ αὐτὴν ἐγγίζομεν τὰ γόνατα τοῦ Θεοῦ.

Ἐπομένως μὴ τὴν μολύνῃς, διὰ νὰ μὴ εἰπῆ καὶ πρὸς ἐσένα ὁ Θεός· «Ἐὰν πληθύνετε τὴν προσευχήν σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω»⁸, διότι, «ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος»⁹. Καὶ «Ἀπὸ τοὺς λόγους σου θὰ δικαιωθῆς καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους σου θὰ καταδικασθῆς»¹⁰. Ἐπομένως φύλασσε τὴν γλῶσσάν σου περισσότερο ἀπὸ τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ σου. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἄλογον βασιλικόν. Ἐὰν λοιπὸν τῆς

βασιλικὸς ἢ γλῶσσα. Ἐάν μὲν οὖν ἐπιθῆς αὐτῇ χαλινὸν καὶ διδάξης βαδίζειν εὐρυθμα, ἐπαναπαύσεται αὐτῇ καὶ ἐπικαθιέται ὁ βασιλεύς· ἂν δὲ ἀχαλίνωτον ἀφῆς φέρεσθαι καὶ σκιριτᾶν, τοῦ διαβόλου καὶ πῶν δαιμόνων ὄχημα γίνεται.

5 Σὺ δὲ ἀπὸ μὲν συνουσίας ὧν τῆς σαυτοῦ γυναικός, οὐ τολμᾶς εὐξασθαι, καίτοιγε οὐδὲ ἔγκλημα τοῦτο· ἀπὸ δὲ λοιδορίας ὧν καὶ ὕβρεως, ὃ καὶ γέενναν προξενεῖ, πρὶν ἢ καθᾶραι σαυτὸν καλῶς, ἀνατείνεις τὰς χεῖρας; καὶ πῶς οὐ φροῖτεεις; εἶπέ μοι. Οὐκ ἤκουσας Παύλου λέγοντος, ὅτι «Τί-
10 μιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος»; Εἰ δὲ ἀπὸ τῆς ἀμιάντου κοίτης ἀνισιτάμενος οὐ τολμᾶς εὐχῇ προσελθεῖν, ἀπὸ τῆς κοίτης ὧν τῆς διαβολικῆς πῶς καλεῖς τὸ φροκιδὸν ὄνομα ἐκεῖνο καὶ φοβερόν; Καὶ γὰρ κοίτη διαβολικὴ, τὸ ἐν ὕβρει πλύνεσθαι καὶ λοιδορίαις. Καὶ καθάπερ πονηρός τις μοιχός,
15 ὁ θυμὸς μετὰ πολλῆς ἡμῖν συγγίνεται τῆς ἡδονῆς, τὰ ὀλέθρια προϊέμενος ἐν ἡμῖν σπέρματα, καὶ τὴν διαβολικὴν ποιῶν ἀποτίκτειν ἔχθραν, καὶ ἀπεναντίας τῷ γάμῳ πάντα ἐργαζόμενος. Ὁ μὲν γὰρ γάμος τοὺς δύο ποιεῖ σάρκα γενέσθαι μίαν, ὃ δὲ θυμὸς τοὺς ἠνωμένους εἰς πολλὰ διαιρεῖ μέρη,
20 καὶ αὐτὴν κατασχίζει καὶ κατατέμνει τὴν ψυχὴν.

Ἴν' οὖν μετὰ παρρησίας τῷ Θεῷ προσίης, μὴ δέξῃ τὸν θυμὸν ἐπεισιόντα σοι, καὶ συγγενέσθαι βουλόμενον, ἀλλ' ὥσπερ κύνα λυτιῶντα ἀπέλασον. Οὕτω γὰρ καὶ Παῦλος ἐκέλευσεν. «Ἐπαίροντας» γάρ, φησὶν, «ὀσίους χεῖρας, χωρὶς
25 ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν». Μὴ δὴ καταισχύνῃς τὴν γλῶττιαν (ἐπεὶ πῶς ὑπὲρ τοῦ δεηθήσεται, ὅταν τὴν οἰκείαν παρρησίαν ἀπολέσῃ); ἀλλὰ κόσμησον αὐτὴν ἐπιεικείᾳ, ταπεινοφροσύνη ποιήσον ἀξίαν τοῦ παρακαλουμένου Θεοῦ· εὐλογίας αὐτὴν ἔμ-

11. Ἐβρ. 13, 4.

12. Α' Τιμ. 2, 8.

βάλῃς χαλινάρι καὶ τὴν ἀσκήσης νὰ βαδίζῃ μὲ χάριν, θὰ βασισθῇ καὶ θὰ καθίσῃ ἐπάνω της ὁ βασιλεύς. Ἐὰν ὅμως τὴν ἀφήσῃς χωρὶς χαλινάρι νὰ γυρίζῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ ἀτακτῇ, τότε γίνεται ὄχημα τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων.

Σὺ λοιπὸν μετὰ τὴν συνουσίαν μὲ τὴν γυναῖκα σου δὲν τολμᾷς νὰ προσευχηθῇς, ἂν καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι οὔτε κἂν ἀμάρτημα. Μετὰ ὅμως, ἀπὸ λοιδορίαν καὶ ὕβριν, ποῦ εἶναι πράξεις ἄξιαι τῆς τιμωρίας τῆς γεέννης, πρὶν καθάρσιος καλὰ τὸν ἑαυτὸν σου, ὑψώνεις τὰ χέρια σου διὰ νὰ προσευχηθῇς; Καὶ πῶς δὲν φρίπτεις; εἶπέ μου. Δὲν ἤκουσες τὸν Παῦλον ποῦ λέγει, ὅτι ὁ γάμος εἶναι τίμιος καὶ τὸ κρεβάτι τοῦ γάμου καθαρὸν ἀπὸ μολυσμὸν»¹¹; Ἐὰν δέ, ὅταν σηκώσῃς ἀπὸ τὸ ἀμόλυντον αὐτὸ κρεβάτι τοῦ γάμου, δὲν τολμᾷς νὰ ἔλθῃς νὰ προσευχηθῇς, πῶς ἐπικαλεῖσαι τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο καὶ φοβερὸν ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔρχῃς ἀπὸ τὸ διαβολικὸν κρεβάτι; Διότι πράγματι εἶναι κρεβάτι διαβολικὸν τὸ νὰ λούζεται κανεὶς μέσα εἰς τὰς ὕβρεις καὶ τὰς λοιδορίας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κάποιος πονηρὸς μοιχός, ἔτσι καὶ ὁ θυμὸς μᾶς ἔρχεται μὲ μεγάλην ἡδονήν, καὶ ρίπτων μέσα καὶ τὰ ὀλέθρια σπέρματά του, γίνεται αἰτία νὰ γεννηθῇ διαβολικὴ ἔχθρα καὶ κάμνει ὅλα τὰ ἀντίθετα πρὸς τὸν γάμον. Διότι ὁ μὲν γάμος κάνει τοὺς δύο νὰ γίνουν μία σάρκα, ὁ δὲ θυμὸς τοὺς ἠνωμένους τοὺς διαιρεῖ εἰς πολλὰ μέρη καὶ κατασχίζει καὶ κομματιάζει αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν ψυχὴν.

Ἐπομένως διὰ νὰ πλησιάσῃς τὸν Θεὸν μὲ παρρησίαν, μὴ ἐπιτρέψῃς τὸν θυμὸν, θέλοντα νὰ εἰσέλθῃ μέσα σου καὶ νὰ κατοικήσῃ μαζί σου, ἀλλὰ ἐκδίωξέ τον ὡσὰν σκύλον λυσσασμένον. Διότι καὶ ὁ Παῦλος τὴν ἰδίαν ἐντολὴν ἔδωκε· Διότι, λέγει, «Νά, ὑψώνων πρὸς τὸν Θεὸν χέρια ἀμόλυντα, ἀπηλλαγμένα ἀπὸ ὀργὴν καὶ διαλογισμούς»¹². Μὴ λοιπὸν ἀτιμάζῃς τὴν γλῶσσαν σου· (διότι πῶς θὰ προσευχηθῇ δι' ἐσένα, ὅταν χάσῃ τὴν ἰδικήν της παρρησίαν;), ἀλλὰ στόλισέ την μὲ ἐπιείκειαν καὶ ταπεινοφροσύνην· κάνε τὴν ἀνταξίαν τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον παρακαλεῖ· γέμισέ την μὲ εὐχὰς καὶ πολ-

πλησον, ἐλεημοσύνης πολλῆς. Ἔστι γὰρ καὶ διὰ ρημάτων ἐλεημοσύνην ποιεῖν. «Κρεῖττον γὰρ λόγος, ἢ δόσις», καὶ «Ἀποκρίθητι τῷ πτωχῷ ἐν πραΰτητι εἰρηνικά». Καὶ τὸν ἄλλον δὲ ἅπαντα χρόνον τῆ διηγήσει τῶν θείων καλλώπιζε
 5 νόμων. «Πᾶσα γὰρ ἡ διήγησίς σου ἔστι ἐν νόμῳ ὑψίστου».

Οὕτως ἑαυτοὺς κοσμήσαντες, προσερχόμεθα τῷ βασιλεῖ καὶ πίπτωμεν ἐπὶ γόνατα, μὴ τῷ σώματι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆ
 10 διανοίᾳ. Ἐννοήσωμεν τίνι πρόσιμεν, καὶ ὑπὲρ τίνων, καὶ τί
 βουλόμενοι ἀνύσαι. Θεῷ πρόσιμεν, ὃν τὰ Σεραφίμ ἰδόντα
 τὰς ὄψεις ἀπέστρεψεν, οὐ φέροντα τὴν λαμπηδόνα· ὃν ἡ γῆ
 βλέπουσα τρέμει. Θεῷ πρόσιμεν, τῷ φῶς οἰκοῦντι ἀπρόσι-
 15 τον. Καὶ πρόσιμεν ὑπὲρ γεέννης ἀπαλλαγῆς, ὑπὲρ ἁμαρτη-
 μάτων ἀφέσεως, ὑπὲρ τοῦ λυθῆναι τὰς ἀφορήτους ἡμῖν τι-
 μωρίας ἐκείνας, ὑπὲρ τοῦ τῶν οὐρανῶν τυχεῖν καὶ τῶν ἀ-
 15 γασθῶν τῶν ἐκεῖ.

6. Προσπέσωμεν τοίνυν καὶ τῷ σώματι καὶ τῆ διανοίᾳ,
 ἵνα αὐτὸς ἡμᾶς ἀναστήσῃ κειμένους· μετὰ ἐπεικειάς διαλεχ-
 θῶμεν καὶ πραότητος ἀπάσης. Καὶ τίς οὕτως ἄθλιος, φησί, καὶ
 ταλαίπωρος, ὡς ἐν εὐχῇ μὴ γενέσθαι ἐπεικῆς; Ὁ μετὰ ἀρᾶς
 20 εὐχόμενος, καὶ θυμοῦ πληρῶν ἑαυτόν, καὶ τῶν ἐχθρῶν καταβο-
 ῶν. Εἰ γὰρ βούλει κατηγορεῖν, σαυτοῦ κατηγορεῖ. Εἰ βούλει
 τὴν γλῶττιαν ἀκονᾶν καὶ θῆγειν, κατὰ τῶν σῶν ἁμαρτημάτων.
 Καὶ μὴ τί ἕτερός σε εἰργάσατο κακὸν εἴπησ, ἀλλὰ τί οὐ σαυτὸν
 εἰργάσω· τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐστὶ κακόν. Οὐδὲ γὰρ ἕτερός σε

13. Σοφ. Σειρ. 18, 16.

14. Σοφ. Σειρ. 4, 8.

15. Σοφ. Σειρ. 9, 15.

16. Πρβλ. Α' Τιμ. 6, 16.

λὴν ἐλεημοσύνην. Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ κάνης ἐλεημοσύνην καὶ μὲ τὰ λόγια. «Διότι ὁ λόγος εἶναι προτιμώτερος ἀπὸ τὴν προσφορὰν»¹³, καὶ «Ἀπάντησε εἰς τὸν πτωχὸν μὲ πραότητα καὶ εἰρηνικά»¹⁴. Καὶ ὅλον δὲ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον καλλώπιζέ την μὲ τὴν διήγησιν τῶν θείων νόμων. «Διότι κάθε διήγησίς σου πρέπει ν' ἀναφέρεται εἰς τὸν νόμον τοῦ ὑψίστου»¹⁵.

Ἄφοῦ στολίσωμεν λοιπὸν ἔτσι τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἅς πλησιάζωμεν τὸν βασιλέα καὶ ἅς γονατίζωμεν ἔμπροσθέν του, ὅχι μόνον σωματικῶς, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς. Ἄς τὸ σκεφθοῦμεν, εἰς ποῖον πλησιάζομεν καὶ διὰ ποῖον λόγον καὶ ποίαν ὠφέλειαν θέλομεν νὰ ἐπιτύχωμεν. Προσερχόμεθα εἰς τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον ὅταν τὸν εἶδον τὰ Σεραφίμ ἔστρεψαν ἀλλοῦ τὰ μάτια των, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀντικρύσουν τὴν ἀκτινοβολίαν του, τὸν ὁποῖον τὸν βλέπει ἡ γῆ καὶ τρέμει. Εἰς τὸν Θεὸν προσερχόμεθα, εἰς τὸν ὁποῖον κατοικεῖ φῶς ἀπρόσιτον¹⁶. Καὶ προσερχόμεθα διὰ νὰ τὸν παρακαλέσωμεν νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν γέενναν, νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας μας, νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς ἀφορήτους ἐκείνας τιμωρίας, διὰ νὰ κληρονομήσωμεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἀγαθὰ, ποὺ ὑπάρχουν ἐκεῖ.

6. Ἄς γονατίσωμεν λοιπὸν καὶ ἅς τὸν παρακαλέσωμεν καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, διὰ νὰ μᾶς ἀναστήσῃ, ἐνῶ θὰ εὐρισκώμεθα πεσμένοι ἐνώπιόν του. Ἄς συνομιλήσωμεν μαζί του μὲ ἀπόλυτον ἐπιείκειαν καὶ πραότητα. Καὶ ποῖος εἶναι τόσο ἀθλιὸς καὶ ταλαίπωρος, θὰ εἰπῇ κάποιος, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἐπιεικὴς κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς; Ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται μὲ κατάραν καὶ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ θυμὸν καὶ φωνάζει κατὰ τῶν ἐχθρῶν του. Διότι ἐὰν πράγματι θέλῃς νὰ κατηγορήσῃς κατηγορήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου. Ἐὰν θέλῃς νὰ τροχίξῃς τὴν γλῶσσαν σου καὶ νὰ τὴν ὀξύνης κάνε το εἰς τὰ ἰδικά σου ἁμαρτήματα. Καὶ νὰ μὴ εἰπῆς τί κακὸν σοῦ ἔκανε κάποιος ἄλλος, ἀλλὰ τί σὺ ἔκανες εἰς τὸν ἑαυτὸν σου, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν κακόν. Καὶ οὔτε βέβαια κάποιος ἄλλος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σὲ ἀδικήσῃ, ἐὰν δὲν

τις ἀδικῆσαι δυνήσεται, ἂν μὴ σὺ σαυτὸν ἀδικῆς. Ὡστε, εἰ
κατὰ τῶν ἀδικούντων γενέσθαι θούλει κατὰ σαυτοῦ πρόσελ-
θε πρῶτον· οὐδεὶς ὁ κωλύων· ὡς ἂν κατὰ ἐτέρου προσέλθης,
μεῖζονα ἀδικηθεὶς ἀπῆλθες. Τίνα δὲ ὅλως καὶ ἀδικίαν εἰ-
5 πεῖν; Ὅτι ὁ δεῖνα ὕβρισε, καὶ ἤρπασε, καὶ κινδύνοις περιέ-
βαλεν; Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀδικῆσθαι, ἀλλ', ἐὰν νήφωμεν,
καὶ ὠφελείσθαι τὰ μέγιστα. Ὁ γὰρ ἠδικημένος ὁ τὰ τοιαῦτα
ποιήσας ἐστίν, οὐχ ὁ παθών. Καὶ τοῦτο μάλιστα ἐστὶ τὸ πάν-
των αἴτιον τῶν κακῶν, ὅτι οὐδὲ ἴσμεν τίς ποτέ ἐστιν ὁ ἀδι-
10 κούμενος, καὶ τίς ὁ ἀδικῶν. Ὡς εἰ τοῦτο ἤδειμεν καλῶς,
οὐκ ἂν ἐαυτούς ποτε ἠδικήσαμεν, οὐκ ἂν κατ' ἐτέρου ηὔξά-
μεθα, μαθόντες ὅτι παρ' ἐτέρου ἀδύνατον παθεῖν κακῶς.

Οὐδὲ γὰρ τὸ ἀρπάζεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἀρπάζειν κακόν.
Ὡστε, εἰ μὲν ἤρπασας, κατηγόρει σαυτοῦ· εἰ δὲ ἤρπάγης,
15 καὶ εὐχον ὑπὲρ τοῦ ἠρπακότις, ὅτι σε τὰ μέγιστα ὦνησεν.
Εἰ γὰρ καὶ μὴ τοιαύτη ἡ γνώμη τοῦ πεποιηκότις, ἀλλὰ σὺ
τὰ μέγιστα ὠφελήθης, ἂν γενναίως ἐνέγκῃς. Ἐκεῖνον μὲν
γὰρ καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ θεῖοι ταλανίζουσι νόμοι· σὲ δὲ
τὸν ἠδικημένον καὶ στεφανοῦσι καὶ ἀνακηρύττουσιν. Οὐδὲ γὰρ
20 εἰ πυρέτιων τις ἤρπασε παρά τινος ἄγγειον ὕδωρ ἔχον,
καὶ ἐνεφορήθη τῆς βλαβεραῆς ἐπιθυμίας, τὸν ἀρπαγέντα εἴποι-
μεν ἂν ἠδικῆσθαι, ἀλλὰ τὸν ἀρπάσαντα· τὸν γὰρ πυρετὸν
ηὔξησε, καὶ τὴν νόσον χαλεπωτέραν ἐποίησε.

Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ φιλοχρημάτου καὶ φιλαργύρου

ἀδικῆς σὺ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν σου. Ὡστε, ἐὰν θέλῃς νὰ στραφῆς ἐναντίον αὐτῶν ποὺ σὲ ἠδίκησαν, στρέψου πρῶτα ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου· κανεῖς δὲν σὲ ἐμποδίζει. Διότι ἐὰν στραφῆς ἐναντίον ἄλλου, τότε ἔφυγες φέρων μαζί σου μεγαλύτεραν ἀδικίαν. Ἄλλωστε ποίαν σπουδαίαν ἀδικίαν ἔχεις νὰ εἰπῆς; Ὅτι ὁ τάδε σὲ ὕβρισε, σοῦ ἔκλεψε τὰ πράγματά σου καὶ σὲ περιέβαλε μὲ κινδύνους; Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀδικία, ἀντιθέτως, ἐὰν σκεπτόμεθα ψύχραιμα, εἶναι δυνατόν νὰ μᾶς ὠφελήσῃ τὰ μέγιστα. Διότι ὁ ἠδικημένος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔκανε αὐτά, καὶ ὄχι αὐτὸς ποὺ τὰ ἔπαθε. Καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι τὸ αἴτιον ὅλων τῶν κακῶν, τὸ ὅτι δὲν γνωρίζομεν ποῖος τέλος πάντων εἶναι ὁ ἀδικούμενος καὶ ποῖος ὁ ἀδικῶν. Διότι ἐὰν τὸ ἐγνωρίζαμεν αὐτὸ καλά, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀδικήσωμεν ποτὲ τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προσευχηθῶμεν ἐναντίον ἄλλου, καθ' ὅσον θὰ ἐγνωρίζαμεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πάθωμεν κακὸν ἀπὸ ἄλλον.

Οὔτε βέβαια εἶναι κακὸν νὰ ἀρπάζουν τὰ πράγματά σου, ἀλλὰ τὸ νὰ ἀρπάξῃς σύ. Συνεπῶς, ἐὰν μὲν ἤρπασες, κατηγορεῖ τὸν ἑαυτὸν σου, ἐὰν πάλιν σοῦ ἤρπαξαν τὰ πράγματά σου, εὐχῆσου δι' αὐτὸν ποὺ σοῦ τὰ ἤρπασε, διότι σὲ ὠφέλησεν εἰς μέγαν βαθμόν. Καθ' ὅσον ἂν ἀκόμη ἡ διάθεσις αὐτοῦ ποῦ σοῦ τὰ ἤρπασε δὲν ἦτο αὐτή, σὺ ὠφελήθης ὅπωςδήποτε εἰς μέγαν βαθμόν, ἐὰν ἀντιμετωπίσῃς μὲ γενναιοῦτητα τὸ γεγονός αὐτό. Διότι ἐκεῖνον μὲν τὸν καταδικάζουν καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ θεῖοι νόμοι, ἐνῶ ἐσένα τὸν ἠδικημένον καὶ σὲ στεφανώνουν καὶ σὲ ἐπαινοῦν. Οὔτε βέβαια ἐὰν κάποιος, ποὺ εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν πυρετοῦ, ἤρπασεν ἀπὸ κάποιον δοχεῖον γεμᾶτον ἀπὸ νερὸ καὶ ἱκανοποίησε τὴν βλαβερὰν ἐπιθυμίαν του ἡμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν ὅτι ἠδίκησεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἤρπασε τὸ νερό, ἀλλ' ἠδικήθη ὁ ἀρπάσας. Διότι τοῦτο ἠὔξησε τὸν πυρετὸν καὶ ἐχειροτέρεψε τὴν ἀσθένειάν του.

Τὸ ἴδιο λοιπὸν νὰ σκέπτεται καὶ διὰ τὸν φιλοχρήματον

λογίζου. Καὶ γὰρ οὔτις πωρέτιων πολλῶ χαλεπώτερον ἐκείνου, διὰ τῆς ἀρπαγῆς ταύτης τὴν φλόγα ἀνῆψε τὴν ἑαυτοῦ. Καὶ ξίφος δὲ εἴ τις μαινόμενος ἀρπάσας παρ' ἑαυτοῦ διεχειρίσαιο, τίς ἦν ὁ ἠδικημένος πάλιν; ὁ ἀρπαγεὶς, 5 ἢ ὁ ἀρπάσας; Εὐδηλον ὅτι ὁ ἀρπάσας.

Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τῆς τῶν χρημάτων ἀρπαγῆς τὸ αὐτὸ τοῦτο ψηφίζόμεθα. Ὅπερ γὰρ μαινομένῳ ξίφος, τοῦτο καὶ φιλαργύρῳ πλοῦτος· μᾶλλον δὲ καὶ χαλεπώτερον. Ὁ μὲν γὰρ μαινόμενος, τὸ ξίφος λαβὼν καὶ ὠδήσας δι' ἑαυτοῦ, τῆς τε 10 μανίας ἀπηλλάγη, καὶ οὐκέτι δευτέραν λαμβάνει πληγὴν· ὁ δὲ φιλάργυρος μωρία χαλεπώτερα ἐκείνου τραύματα καθ' ἑκάστην δέχεται τὴν ἡμέραν, οὐκ ἀπαλλάττων τῆς μανίας ἑαυτόν, ἀλλ' ἐπιτείνων μειζόνως· καὶ ὅσῳπερ ἂν λάβῃ πλείονα τραύματα, τοσούτῳ μᾶλλον ὑπόθεσιν ἐτέραις παρέχει πληγαῖς 15 χαλεπωτέραις.

Ταῦτι' οὖν ἐννοοῦντες, φύγωμεν τοιῦτὶ τὸ ξίφος, φύγωμεν τὴν μανίαν, κἄν ὀψέ ποτε σωφρονήσωμεν. Καὶ γὰρ καὶ ταύτην τὴν ἀρετὴν σωφροσύνην δεῖ καλεῖν, οὐχ ἥτιον ἐκείνης τῆς παρὰ πᾶσι νενομισμένης. Ἐκεῖ μὲν γὰρ πρὸς μίαν 20 ἐπιθυμίαν τυραννίδα ἢ πάλη γίνεται· ἐνιαῦθα δὲ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν ἐπιθυμιῶν περιγίνεσθαι δεῖ. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἀφρονέστερον τοῦ χρημάτων δούλου. Δοκεῖ κρατεῖν, κρατούμενος· δοκεῖ κύριος εἶναι, δοῦλος ὢν· καὶ δεσμὰ περιτιθεῖς ἑαυτῷ, χαίρει χαλεπώτερον τὸ θηρίον ἐργαζόμενος, εὐφραίνεται 25 καὶ αἰχμάλωτος γινόμενος, ἀγάλλεται καὶ πηδᾷ· καὶ ὀρῶν κύνα λυτιῶντα καὶ ἐφαλλόμενον αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, δῆσαι

καὶ τὸν φιλάργυρον. Διότι καὶ αὐτὸς ὑποφέρει ἀπὸ πυρετὸν μεγαλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ μὲ τὴν ἀρπαγὴν αὐτὴν ἤναψε τὴν φλόγα του. Ἄλλα καὶ ἐὰν κάποιος μανιακὸς ἀρπάσῃ ξίφος ἀπὸ ἓνα ὁποιονδήποτε καὶ φονεύσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ποῖος θὰ ἦτο καὶ πάλιν ὁ ἡδίκημένος; Ὁ ἀρπαγεὶς, ἢ ὁ ἀρπάσας; Φανερὸν εἶναι ὅτι ὁ ἡδίκημένος θὰ ἦτο ὁ ἀρπάσας.

Λοιπὸν καὶ κατὰ τὴν ἀρπαγὴν τῶν χρημάτων ἃς κάνωμεν τὴν ἰδίαν σκέψιν. Διότι ὅ,τι ἀκριβῶς εἶναι τὸ ξίφος διὰ τὸν μανιακόν, τὸ ἴδιον εἶναι καὶ διὰ τὸν φιλάργυρον ὁ πλοῦτος, μᾶλλον δὲ καὶ χειρότερον. Διότι ὁ μὲν μανιακὸς παίρνων τὸ ξίφος καὶ ὠθῶν αὐτὸ εἰς τὸ σῶμα του, καὶ ἀπὸ τὴν μανίαν του ἀπηλλάγη καὶ δὲν δέχεται ἄλλην πληγὴν, ἐνῶ ὁ φιλάργυρος δέχεται καθημερινῶς ἀμέτρητα τραύματα, φοβερώτερα ἀπὸ τὸ τραῦμα ἐκείνου, χωρὶς νὰ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν μανίαν του, ἀντιθέτως δὲ τὴν κάνει ὅλο καὶ μεγαλυτέραν. Καὶ ὅσον περισσότερα τραύματα ἤθελε λάβει, τόσον περισσότερον αὐτὰ γίνονται αἰτία δι' ἄλλας χειροτέρας πληγὰς.

Αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ τὰ βάλωμεν καλὰ εἰς τὸν νοῦν μας, ἃς ἀποφύγωμεν αὐτὸ τὸ ξίφος, ἃς ἀποφύγωμεν τὴν μανίαν, καί, τέλος πάντων, ἃς δείξωμεν σωφροσύνην, ἔστω καὶ ἀργά. Διότι καὶ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν πρέπει νὰ τὴν ὀνομάζωμεν σωφροσύνην, καὶ μάλιστα ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκείνην πού οἱ πολλοὶ θεωροῦν ὡς σωφροσύνην. Καθ' ὅσον ἐκεῖ ἡ πάλη γίνεται πρὸς τὴν τυραννίαν μιᾶς ἐπιθυμίας, ἐνῶ ἐδῶ πρέπει νὰ νικήσωμεν πολλὰς καὶ πανίδος εἴδους ἐπιθυμίας. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε, μὰ τίποτε πῶ ἀνοητότερον ἀπὸ τὸν δοῦλον τῶν χρημάτων. Ἔχει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι κυρίαρχος, ἀλλὰ κυριαρχεῖται. Νομίζει ὅτι εἶναι κύριος, ἐνῶ εἶναι δοῦλος. Καὶ μολονότι βάζει δεσμὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, αὐτὸς χαίρεται. Ἄν καὶ κάνει φοβερώτερον τὸ θηρίον, αὐτὸς εὐχαριστεῖται. Καὶ μολονότι γίνεται αἰχμάλωτος αὐτὸς ἀγάλλεται καὶ περῶ. Καὶ ἐνῶ βλέπει ἓνα σκύλον λυσσασμένον, πού ὀρμᾷ κατὰ τῆς ψυχῆς του, καὶ πρέπει νὰ τὸν δέσῃ καὶ νὰ τὸ ἐξολοθρεύσῃ διὰ τῆς πείνης, αὐτὸς τοῦ παρέχει ἄφθονον τροφήν,

δέον καὶ λιμῶ τῆξαι, ὁ δὲ καὶ ἄφθονον αὐτῷ παρέχει τροφήν, ἵνα μειζόνως ἐφάλληται καὶ φοβερώτερος ᾖ.

Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, λύσωμεν τὰ δεσμά, ἀνέλωμεν τὸ θηρόν, ἀπελάσωμεν τὴν νόσον, ἐκβάλωμεν τὴν μανίαν
 5 ταύτην, ἵνα γαλήνης ἀπολαύσωμεν καὶ ὑγιείας καθαρᾶς, καὶ
 μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς εἰς τὸν εὐδίων καιταπλεύσαντες λιμένα,
 τῶν αἰώνιων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς
 ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 10 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὥστε νὰ ὀρμᾷ μὲ μεγαλυτέραν μανίαν καὶ νὰ γίνεται φοβερώτερος.

Ἐναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ἃς σπάσωμεν τὰ δεσμά, ἃς φονεύσωμεν τὸ θηρίον, ἃς ἀπομακρύνωμεν τὴν ἀσθένειαν, ἃς ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν μανίαν αὐτὴν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν γαλήνην καὶ τὴν πλήρη ὑγείαν, ὥστε, ἀφοῦ καταπλεύσωμεν εἰς τὸ γαλήνιον λιμάνι μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν, νὰ κληρονομήσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἀποκτήσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΒ΄
Ματθ. 15΄, 21 - 31

«Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ
μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος. Καὶ ἰδού γυνὴ Χανααῖα
5 ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα, ἔκραξεν αὐτῷ λέ-
γουσα· ἐλέησόν με, Κύριε, υἱὲ Δαυΐδ· ἡ θυγάτηρ μου
κακῶς δαιμονίζεται».

1. Ὁ δὲ Μάρκος φησὶν, ὅτι οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν, ἐλθὼν
εἰς τὴν οἰκίαν. Τί δὲ ὅλως ἀπῆει εἰς τὰ μέρη ταῦτα; Ὅτι
10 τῆς τῶν βρωμάτιων παρατηρήσεως ἀπήλλαξε, τότε καὶ τοῖς
ἔθνεσι θύραν ἀνοίγει λοιπὸν ὁδῶν προβαίνων· ὥπερ οὖν καὶ
Πέτρος, πρότερον τοῦτον ἐπιταγεὶς λῦσαι τὸν νόμον, πέμπε-
ται πρὸς τὸν Κορνήλιον. Εἰ δὲ λέγοι τις, Πῶς οὖν τοῖς μα-
θηταῖς λέγων, «εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε», ταύτην προσεί-
15 ται; Πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι οὐχ ὅπερ ἐπέταξε
τοῖς μαθηταῖς, τούτῳ καὶ αὐτὸς ὑπεύθυνος ἦν· δεύτερον δέ,
ὅτι οὐδὲ ὡς κηρύξων ἀπῆλθεν· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Μάρκος αἰ-
ριτιόμενος ἔλεγεν, ὅτι καὶ ἔκρουσεν ἑαυτὸν, καὶ οὐκ ἔλαθεν.
Ὅσπερ γὰρ τὸ μὴ δραμεῖν ἐπ’ αὐτοὺς πρώτους τῆς ἀκολου-
20 θίας τῶν πραγμάτων ἦν, οὕτω τὸ προσερχομένους διώκειν
ἀνάξιον αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας. Εἰ γὰρ τοὺς φεύγοντας
διώκειν ἐχρῆν, πολλῶ μᾶλλον τοὺς διώκοντας φεύγειν οὐκ
ἔδει.

1. Μάρκ. 7, 24.

2. Πράξ. 10, 19-21.

3. Ματθ. 10, 5.

ΟΜΙΛΙΑ NB'
Ματθ. 15', 21 - 31

«Καὶ ἀφοῦ ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς, ἐπῆγεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος. Καὶ νὰ μία γυναῖκα Χαναναία, ἀφοῦ ἐβγῆκεν ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς ἐκεῖνα, ἐφώνησε δυνατὰ πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπεν· «Ἐλέησέ με, Κύριε, υἱὲ τοῦ Δαυΐδ· ἡ κόρη μου βασανίζεται φοβερὰ ἀπὸ τὸ δαιμόνιον ποὺ ἔχει μέσα τῆς».

1. Ὁ δὲ Μάρκος λέγει, ὅτι δὲν ἠμπόρεσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν διαφεύγων τὴν προσοχὴν τοῦ πλήθους¹. Διατί δὲ ἐπήγαινε τακτικὰ εἰς τὰ μέρη αὐτά; Ὅταν τοὺς ἀπήλλαξε ἀπὸ τὴν φροντίδα τῆς τροφῆς τότε πλέον προχωρεῖ καὶ ἀνοίγει τὴν θύραν τῆς σωτηρίας καὶ εἰς τὰ ἔθνη· ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ὁ Πέτρος, ἀφοῦ ἔλαβεν ἐντολὴν πρῶτα νὰ καταργήσῃ αὐτὸν τὸν νόμον, ἀποστέλλεται εἰς τὸν Κορνῆλιον². Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος. Πῶς λοιπὸν, ἐνῶ παραγγέλλει εἰς τοὺς μαθητάς του «εἰς ὁδὸν ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη, μὴ πορευθῆτε»³, δέχεται νὰ τὸν πλησιάσῃ αὐτὴ ἡ γυναῖκα; Πρῶτον μὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν τὸ ἐξῆς, ὅτι ὁ ἴδιος δὲν ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τηρήσῃ αὐτὸ ποὺ προσέταξε τοὺς μαθητάς του, δεύτερον δὲ ὅτι δὲν μετέβη ἐκεῖ διὰ νὰ κηρύξῃ, πράγμα ποὺ ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Μάρκος, ἔλεγεν, ὅτι ἐκρύφθη, ἀλλὰ δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ πλήθους. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἦτο σύμφωνον πρὸς τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν τῶν πραγμάτων νὰ μὴ τρέξῃ πρῶτα πρὸς αὐτούς, ἔτσι δὲν ἦτο σύμφωνον πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν του νὰ διώξῃ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐπλησίαζαν. Διότι ἂν ἔπρεπε νὰ ἀναζητῆ αὐτοὺς ποὺ ἔφευγαν, πολὺ περισσότερον δὲν ἔπρεπε ν' ἀποφύγῃ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀναζητοῦσαν.

Ὅρα γοῦν πῶς ἐστὶν εὐεργεσίας ἀπάσης ἀξία ἡ γυνή. Οὐδὲ γὰρ ἐτόλμησεν ἔλθειν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, φοβουμένη καὶ ἀναξίαν ἑαυτὴν τιθεμένη. Ὅτι γάρ, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ἐκεῖ παρεγένειο ἄν, δῆλον καὶ ἀπὸ τῆς παρούσης σφοδρότητος, 5 καὶ ἐκ τοῦ τῶν ὁρίων αὐτῆς ἐξελθεῖν. Τινὲς δὲ καὶ ἀλληγοροῦντές φασιν, ὅτι, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Ἰουδαίας ὁ Χριστός, τότε αὐτῷ προσελθεῖν ἐτόλμησεν ἡ ἐκκλησία, καὶ αὐτὴ ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῆς ἐξελθοῦσα. «Ἐπιλάθου» γάρ, φησί, «τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ Πατρὸς σου». Καὶ γὰρ ὁ Χρι- 10 στός ἐκ τῶν ὁρίων αὐτοῦ ἐξῆλθε, καὶ ἡ γυνὴ ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῆς, καὶ οὕτως ἠδυνήθησαν συντιχεῖν ἀλλήλοις. «Ἴδου γὰρ γυνὴ Χανααίαν», φησὶν, «ἐξελθοῦσα ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῆς». Κατηγορεῖ τῆς γυναικὸς ὁ εὐαγγελιστής, ἵνα δείξῃ τὸ θαῦμα, καὶ αὐτὴν ἀνακηρύξῃ μειζόνως. Καὶ γὰρ ἀκούσας Χανααίαν 15 ἀναμνήσθητι τῶν παρανόμων ἐκείνων ἐθνῶν, οἳ καὶ τοὺς τῆς φύσεως νόμους ἐκ βάθρων ἀνέτριεψαν. Μνησθεῖς δὲ αὐτῶν, ἐννόει καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας τὴν δύναμιν. Οἱ γὰρ ἐκβληθέντες, ἵνα μὴ διαστρέψωσιν Ἰουδαίους, οὗτοι τοσοῦτον τῶν Ἰουδαίων ἐφάνησαν ἐπιτηδειότεροι, ὥς καὶ 20 ἐξιέναι ἐκ τῶν ὁρίων, καὶ προσιέναι τῷ Χριστῷ, ἐκείνων καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐρχόμενον ἔλαυνόντων.

Προσελθοῦσα τοίνυν οὐδὲν ἕτερόν φησιν, ἀλλ' «ἐλέησόν με», καὶ πολὺ διὰ τῆς κραυγῆς περιῖσθησι τὸ θέατρον. Καὶ γὰρ ἦν θέαμα ἐλεεινόν, γυναῖκα ἰδεῖν βοῶσαν μετὰ συμπα- 25 θείας ισοαύτης, καὶ γυναῖκα μητέρα, καὶ ὑπὲρ θυγατρὸς δεομένην, καὶ θυγατρὸς οὕτω κακῶς διακειμένης. Οὐδὲ γὰρ ἐτόλμησεν εἰς ὄψιν τοῦ διδασκάλου τὴν δαιμονῶσαν ἀγαγεῖν

Πρόσεξε λοιπὸν πῶς ἡ γυναῖκα ἦτο ἀξία κάθε εὐεργεσίας. Ἄφοῦ οὔτε κὰν ἐτόλμησε νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο καὶ ἐθεώρει ἀνάξιον τὸν ἑαυτὸν της. Διότι τὸ ὅτι θὰ ἤμποροῦσε νὰ φθάσῃ ἐκεῖ, ἂν δὲν ἦτο αὐτὴ ἡ αἰτία, φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιμονὴν της τώρα, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐβγῆκεν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά της. Ὁρισμένοι δὲ ἐρμηνεύοντες ἀλληγορικὰ τὸ σημεῖον αὐτό, λέγουν, ὅτι, ὅταν ἐβγῆκεν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱουδαίαν ὁ Χριστός, τότε ἐτόλμησε νὰ τὸν πλησιάσῃ ἡ Ἐκκλησία, ἐξεληθοῦσα καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ της ὄρια. Διότι λέγει, «Λησμονήσῃ τὸν λαὸν σου καὶ τὴν πατρικὴν σου οἰκίαν»¹. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Χριστὸς ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ ὄριά του, καὶ ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὰ ἰδικὰ της ὄρια, καὶ ἔτσι ἠμπόρεσαν νὰ συναντηθοῦν. Διότι λέγει, «Νὰ μία γυναῖκα Χαναναία ποὺ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ ὄριά της». Ὁ εὐαγγελιστὴς ἀναφέρει τὴν ιδιότητα τῆς γυναικὸς διὰ νὰ κἀνῃ φανερὸν τὸ θαῦμα καὶ νὰ τὴν ἐξυμνήσῃ περισσότερον. Διότι ἀκούων Χαναναίαν, φέρε εἰς τὴν σκέψιν σου ἐκεῖνα τὰ παράνομα εἰδωλολατρικὰ ἔθνη, ποὺ ἀνέτρεψαν ἐκ θεμελίων τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Ἄφοῦ δὲ ἐνθυμηθῆς αὐτὰ τότε ἀναλογίσου καὶ τὴν δύναμιν τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Διότι αὐτοὶ ποὺ εἶχον ἐκδιωχθῆ, διὰ νὰ μὴ διαφθείρουν τοὺς Ἱουδαίους, αὐτοὶ ἐφάνησαν τόσο περισσότερον προθυμότεροι ἀπὸ τοὺς Ἱουδαίους, ὥστε καὶ νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς χώρας των καὶ νὰ πλησιάσουν τὸν Χριστόν, ἐνῶ ἐκεῖνοι τὸν ἐδιωχναν καὶ ὅταν ἤρχετο πρὸς αὐτούς.

Ἄφοῦ λοιπὸν τὸν ἐπλησίασε τίποτε ἄλλο δὲν τοῦ λέγει, ἀλλὰ μόνον «ἐλέησέ με», καὶ μὲ τὴν κραυγὴν της προσεῖλκυσε πολὺ πλῆθος ἀνθρώπων. Καθ' ὅσον πράγματι ἦτο θέαμα ἐλεεινὸν νὰ βλέπῃ κανεὶς μία γυναῖκα νὰ φωνάζῃ μὲ τόσον πόνον καὶ μάλιστα γυναῖκα μητέρα καὶ νὰ παρακαλῇ διὰ τὴν θυγατέρα της, καὶ μάλιστα διὰ τὴν θυγατέρα της ποὺ εὐρίσκετο εἰς τόσον θλιβεράν κατάστασιν. Διότι οὔτε κὰν ἐτόλμησε νὰ φέρῃ τὴν δαιμονισμένην ἐμ-

ἀλλ' ἀφείσα οἴκοι κείσθαι, αὕτη τίθησι τὴν ἰκειηρίαν. Καὶ λέγει τὸ πάθος μόνον, καὶ οὐδὲν πλέον προστίθησιν, οὐδὲ ἔλκει τὸν ἰατρὸν εἰς τὴν οἰκίαν, καθάπερ ὁ βασιλικὸς ἐκεῖνος, λέγων· «Ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου», καί· «Κατάσθηθι
 5 πρὶν ἢ ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου». Ἀλλὰ καὶ τὴν συμφορὰν διηγησαμένη, καὶ τῆς νόσου τὴν ἐπίτασιν, τὸν ἔλεον τοῦ δεσπότου προβάλλεται, καὶ κράζει μεγάλα· καὶ οὐ λέγει, ἐλέησον τὴν θυγατέρα μου, ἀλλ', «ἐλέησόν με». Ἐκείνη μὲν γὰρ ἀνεπαίσθητός ἐστι τῆς νόσου, ἐγὼ δὲ ἢ τὰ μυρία πά-
 10 σχουσά εἰμι δεινά, ἢ μετὰ αἰσθήσεως νοσοῦσα, ἢ μετὰ τοῦ εἰδέναί μαινομένη.

«Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον». Τί τὸ καινὸν καὶ παράδοξον; Τοὺς μὲν Ἰουδαίους καὶ ἀγνωμονοῦντας ἐνάγει, καὶ βλασφημοῦντας παρακαλεῖ, καὶ πειράζοντας οὐκ ἀφήσιν
 15 τὴν δὲ ἐπιτρέχουσαν αὐτῷ καὶ παρακαλοῦσαν καὶ δεομένην, καὶ οὔτε νόμῳ οὔτε προφήταις ἐντραφεῖσαν, καὶ τοσαύτην εὐλάβειαν ἐπιδεικνυμένην, ταύτην οὐδὲ ἀποκρίσεως ἀξιοῖ. Τίνα οὐκ ἂν τοῦτο ἐσκανδάλισεν, ὁρῶντα ἐναντία τῇ φήμῃ τὰ γινόμενα; Καὶ γὰρ ἤκουσαν, ὅτι περιῆγε τὰς κόμας θε-
 20 ραπέων· ταύτην δὲ ἐλθοῦσαν διακρούεται. Τίνα δὲ οὐκ ἂν ἐπέκλασε τὸ πάθος καὶ ἡ ἰκειηρία, ἣν ἐποιεῖτο ὑπὲρ θυγατρὸς οὔτω κακῶς διακειμένης; Οὐδὲ γὰρ ὡς ἀξία οὔσα, οὐδὲ ὡς ὀφειλὴν ἀπαιτοῦσα, οὔτω προσῆλθεν, ἀλλ' ἐλεηθῆναι ἐδεῖτο, καὶ τὴν συμφορὰν τὴν οἰκείαν ἐξετραγώδει μόνον,

5. Ἰω. 4, 46-49 καὶ Ματθ. 9, 18.

πρὸς εἰς τὰ μάτια τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ἀφοῦ τὴν ἄφησε κατάκοιτη εἰς τὸ σπίτι, ἔρχεται ἡ ἴδια νὰ τὸν παρακαλέσῃ. Καὶ ἀναφέρει μόνον τὸ πάθος τῆς καὶ δὲν προσθέτει τίποτε ἐπὶ πλέον, οὔτε φέρει τὸν ἰατρὸν εἰς τὸ σπίτι τῆς ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ βασιλέως, ποὺ ἔλεγε «ἔλα καὶ θέσε ἐπάνω τῆς τὸ χέρι σου», καί· «Κατέβα γρήγορα πρὶν ἀποθάνῃ τὸ παιδί μου»⁵. Ἀλλ' ἀφοῦ ἀνέφερε καὶ τὴν συμφορὰν τῆς καὶ τὴν χειροτέρευσιν τῆς ἀσθενείας, ἐπικαλεῖται τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου φωνάζουσα δυνατά. Καὶ δὲν λέγει, 'ἐλέησε τὴν θυγατέρα μου', ἀλλὰ «ἐλέησέ με». Διότι ἐκείνη μὲν δὲν ἔχει συναίσθησιν τῆς ἀσθενείας τῆς, ἐγὼ ὅμως εἶμαι ἐκείνη ποὺ ὑποφέρω ἀπὸ μύρια κακά, ποὺ συναισθάνομαι τὴν ἀσθένειάν μου, ποὺ τὸ γνωρίζω ὅτι εἶναι μανιακή.

«Ἐκεῖνος δὲ δὲν τῆς ἔδωσε καμμίαν ἀπάντησιν». Διατί αὐτὸ τὸ πρωτάκουστον καὶ παράξενον; Τοὺς μὲν Ἰουδαίους παρ' ὅλην τὴν ἀχαριστίαν των δὲν παύει νὰ τοὺς συμβουλεύῃ, καὶ ἂν καὶ τὸν βλασφημοῦν τοὺς παρακαλεῖ, καὶ μολονότι τὸν πειράζουσι δὲν τοὺς ἐγκαταλείπει. Αὐτὴν ὅμως ποὺ τρέχει κοντὰ του καὶ τὸν παρακαλεῖ καὶ τὸν ἰκετεύει καὶ δείχνει τόσην εὐλάβειαν, ἂν καὶ δὲν ἀνετράφη μὲ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, αὐτὴν δὲν τὴν θεωρεῖ ἀξίαν οὔτε κἂν νὰ τῆς ἀπαντήσῃ. Ποῖον δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σκανδαλίσῃ αὐτὴ ἡ ἐνέργεια, βλέποντα αὐτὰ ποὺ ἐγίνοντο νὰ εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὴν φήμην; Καθόσον ἤκουσαν ὅτι περιώδευε τὰ χωριὰ καὶ ἐθεράπευεν· αὐτὴν ὅμως ποὺ ἤλθε μόνη τῆς τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ κοντὰ του. Ποῖον δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συγκινήσῃ τὸ πάθος καὶ ἡ παράκλησις, ποὺ ἔκαμε διὰ τὴν θυγατέρα τῆς, ἡ ὁποία εὐρίσκετο εἰς τόσον κακὴν κατάστασιν; Διότι οὔτε προσῆλθε, θεωροῦσα τὸν ἑαυτὸν τῆς ἀξίον, οὔτε αὐτὸ ποὺ ἐζητοῦσε, τὸ ἐζητοῦσεν ὡσὰν ὀφειλήν, ἀλλὰ ἀπλῶς παρεκάλει νὰ τὴν εὐσπλαγχνισθῇ καὶ τὴν συμφορὰν τῆς μόνον ἐθρηνολογοῦσε, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν θεωρεῖται οὔτε κἂν ἀξία νὰ τύχῃ ἀπαν-

καὶ οὐδὲ ἀποκρίσεως ἀξιοῦται. Τάχα πολλοὶ τῶν ἀκουόντων ἐσκανδαλίσθησαν, ἐκείνη δὲ οὐκ ἐσκανδαλίσθη. Καὶ τί λέγω, τῶν ἀκουόντων; Καὶ γὰρ οἶμαι καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοὺς παθεῖν τι πρὸς τὴν συμφορὰν τῆς γυναικός, καὶ διαταρα-
 5 χθῆναι καὶ ἀθυμῆσαι. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ ταραχθέντες ἐτόλμησαν εἰπεῖν δὸς αὐτῇ τὴν χάριν· ἀλλὰ «προσελθόντες οἱ μαθηταὶ ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες· ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν». Καὶ γὰρ ἡμεῖς διὰ βουληθῶμεν ἵνα πείσοι, τὰναντία πολλάκις λέγομεν. Ὁ δὲ Χριστὸς φησὶν· «Οὐκ ἀπε-
 10 σιάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ».

2. Τί οὖν ἡ γυνή, ἐπειδὴ ταῦτα ἤκουσεν; ἐσίγησε καὶ ἀπέστη; ἢ καθυφῆκε τῆς προσθυμίας; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ μᾶλλον ἐπέκειτο. Ἄλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως· ἀλλ' ὅταν μὴ τύχωμεν, ἀφισιάμεθα, δέον διὰ τοῦτο ἐπικεῖσθαι μᾶλλον. Καίτοι τίνα
 15 οὐκ ἂν ἐξηπόρησε τοῦτο τὸ τότε ρηθέν; Ἰκανὴ μὲν οὖν καὶ ἡ σιγὴ εἰς ἀπόγνωσιν αὐτὴν ἐμβαλεῖν· ἡ δὲ ἀπόκρισις καὶ πολλῶ μᾶλλον ἐποίει. Τὸ γὰρ μεθ' ἑαυτῆς καὶ τοὺς συνηγούρους ἐξαπορηθέντας ἰδεῖν, καὶ τὸ ἀκοῦσαι, ὅτι καὶ τὸ πρᾶγμα γενέσθαι ἀμήχανον, εἰς ἄφατον ἀπορίαν ἐνέβαλεν. Ἄλλ'
 20 ὅμως οὐκ ἠπορεῖτο ἡ γυνή· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδεν οὐδὲν ἰσχύον-
 τας τοὺς προσιάτας, ἀπηναισχύντησε καλὴν ἀναισχυντίαν. Πρὸ τούτου μὲν γὰρ οὐδὲ εἰς ὄψιν ἐλθεῖν ἐτόλμα· «Κράζει» γάρ, φησί, «ὀπισθεν ἡμῶν»· ὅτε δὲ εἰκὸς ἦν αὐτὴν καὶ πορρωτέρω ἀπελθεῖν ἐξαπορηθεῖσαν, τότε καὶ ἐγγυτέρω ἔρχεται καὶ
 25 προσκυνεῖ λέγουσα· «Κύριε, βοήθει μοι». Τί τοῦτο, ὦ γύ-

τήσεως. Ἴσως πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς ποὺ ἤκουον ἐσκανδαλίσθησαν, ἐκείνη ὅμως δὲν ἐσκανδαλίσθη. Καὶ διατί λέγω ἀπὸ αὐτοῦς ποὺ ἤκουαν; Καθ' ὅσον ἔχω τὴν γνώμην ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι οἱ μαθηταὶ θὰ ἔνοιωσαν κάτι διὰ τὴν συμφορὰν τῆς γυναίκος καὶ ὅτι θὰ ἐταράχθησαν καὶ θὰ ἐλυπήθησαν. Ἄλλ' ὅμως παρ' ὅλον ὅτι ἐταράχθησαν δὲν ἐτόλμησαν νὰ τοῦ εἰποῦν· ἄρισέ της αὐτὸ ποὺ ζητεῖ. Ἄλλ' ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασαν οἱ μαθηταὶ του τὸν παρεκάλουν, λέγοντες· «Εἶπέ της νὰ φύγη διότι κραυγάζει ὀπίσω μας». Καὶ ἡμεῖς βέβαια ὅταν θέλωμεν νὰ πείσωμεν κάποιον τοῦ λέγομεν πολλὰς φορὰς τὰ ἀντίθετα. Ὁ Χριστὸς ὅμως ἀπήντησεν· «δὲν ἀπεστάλην παρὰ μόνον διὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ Ἰσραήλ».

2. Τί ἔκανε λοιπὸν ἡ γυναῖκα, ὅταν ἤκουσεν αὐτά; Ἐσιώπησε καὶ ἔφυγεν; ἢ ἐγκατέλειψε τὴν προθυμίαν της; Κάθε ἄλλο· ἀλλ' ἀντιθέτως ἔγινε περισσότερον ὀρμητικὴ. Δὲν ἐνεργοῦμεν ὅμως καὶ ἡμεῖς ἔτσι· ἀλλὰ ὅταν δὲν ἱκανοποιηθῆ τὸ αἴτημά μας ἀπομακρυνόμεθα, ἐνῶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιμένωμεν περισσότερον. Ἄν καὶ ποῖον δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπογοητεύσῃ ἐκεῖνος τότε ὁ λόγος; Ἀκόμη καὶ ἡ σιωπὴ μόνον ἦτο ἀρκετὴ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς ἀπελπισίαν, ἡ δὲ ἀπάντησις συντελοῦσε ν' αὐξηθῆ ἀκόμη περισσότερον ἢ ἀπελπισία της. Διότι τὸ νὰ διαπιστώσῃ ὅτι μαζὶ μὲ αὐτὴν περιῆλθον εἰς ἀμηχανίαν καὶ οἱ συνήγοροί της, καὶ τὸ ν' ἀντιληφθῆ ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἀπροχώρητον, ἦτο κάτι ποὺ ἤμποροῦσε νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς ἀπερίγραπτον ἀπορίαν. Καὶ ὅμως δὲν τὰ ἔχασε ἡ γυναῖκα· ἀλλ' ὅταν εἶδεν ὅτι οἱ προστάται της δὲν εἶχον καμμίαν δύναμιν, ἔδειξε τὴν ὠραίαν ἀδιαντροπιάν της. Διότι πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἐτολμοῦσεν οὔτε ἐμπρός του νὰ παρουσιασθῆ. Διότι, λέγει, «φωνάζει ὀπίσω ἀπὸ ἡμᾶς»· ὅταν ὅμως, ὡς ἦτο φυσικόν, ἔπρεπε νὰ φύγη ἀκόμη πρὸ μακρῶν, λόγῳ τῆς ἀμηχανίας ποὺ τὴν κατέλαβε, τότε καὶ πλησιάζει ἀκόμη περισσότερον καὶ προσκυνεῖ τὸν Κύριον, λέγουσα· «Κύριε, βοήθησέ με». Τί σημαίνει αὐτὸ γυναῖκα; Μήπως ἔ-

ναι; μὴ γὰρ μείζονα παρρησίαν ἔχεις τῶν ἀποστόλων; μὴ γὰρ πλείονα ἰσχύν; Παρρησίαν μὲν καὶ ἰσχύν, φησὶν, οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ αἰσχύνης γέμω· ἀλλ' ὅμως αὐτὴν τὴν ἀναισχυντίαν ἀντὶ ἰκετηρίας προβάλλομαι· αἰδεσθήσεται μου τὴν
 5 παρρησίαν. Καὶ τί τοῦτο; οὐκ ἤκουσας αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι «Οὐκ ἀπεσιάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ»; Ἦκουσα, φησὶν, ἀλλ' αὐτὸς Κύριός ἐστι. Διόπερ οὐδὲ ἔλεγε, ἑ παρακάλεσον καὶ δεήθητι, ἀλλά, «βοήθει μου».

Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐδὲ τούτοις ἠρκέσθη, ἀλλ' ἐπιτείνει
 10 τὴν ἐξαπόρησιν πάλιν λέγων· «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄριον τῶν τέκνων καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις». Καὶ ὅτε ἠξίωσεν αὐτὴν λόγου, τότε μείζονως ἐπέπληξεν ἢ διὰ τῆς σιγῆς. Καὶ οὐκέτι ἐφ' ἕτερον μεταφέρει τὴν αἰτίαν, οὐδὲ λέγει, «οὐκ ἀπεσιάλην», ἀλλ' ὅσω ἐπέτεινεν ἐκείνη τὴν ἰ-
 15 κητηρίαν, τοσοῦτω καὶ αὐτὸς τὴν παραίτησιν ἐπιτείνει. Καὶ οὐκέτι πρόβατα αὐτοῦ καλεῖ, ἀλλὰ τέκνα, καὶ αὐτὴν κυναρίον. Τί οὖν ἡ γυνή; Ἐκ τῶν αὐτῶν τῶν αὐτοῦ ρημάτων πλέκει τὴν συνηγορίαν. Εἰ γὰρ κυναρίον εἶμι, φησὶν, οὐκ εἶμι ἀλλοτριὰ. Δικαίως ἔλεγεν ὁ Χριστός· «Εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον».

20 Ἡ γυνὴ φιλοσοφεῖ, καὶ καρτερίαν ἐπιδείκνυται πᾶσαν καὶ πίστιν, καὶ ταῦτα ὑβρίζομένη· ἐκεῖνοι δέ, θεραπευόμενοι καὶ τιμώμενοι, τοῖς ἐναντίοις ἀμείβονται. Ὅτι μὲν γὰρ ἀναγκαῖα ἡ τροφή τοῖς τέκνοις, φησὶν, οἶδα καὶ γὰρ· πλὴν οὐδὲ ἐγὼ κεκώλυμαι, κυναρίον οὖσα. Εἰ μὲν γὰρ μὴ θέμις λαβεῖν,
 25 οὐδὲ τῶν ψυχῶν μετασχεῖν θέμις· εἰ δὲ καὶ ἐκ μικροῦ δεῖ

χεις περισσότερον θάρρος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους; Μήπως ἔχεις μεγαλυτέραν δύναμιν; Θάρρος καὶ δύναμιν, λέγει, δὲν ἔχω καθόλου, ἀπεναντίας εἶμαι γεμάτη ἀπὸ ἐντροπήν, ἀλλ' ὅμως αὐτὴν τὴν ἀναισχυντίαν προβάλλω ὡσάν παράκλησίν μου· θὰ σεβασθῇ τὸ θάρρος μου. Καὶ τί σημασίαν ἔχει αὐτό; Δὲν τὸν ἤκουσες νὰ λέγη, ὅτι, «Δὲν ἀπεστάλην διὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον διὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ Ἰσραήλ»; Τὸν ἤκουσα, λέγει, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος. Διὰ τοῦτο δὲν τοῦ ἔλεγε, ἑπαρακάλεσε καὶ προσευχήσου', ἀλλὰ «βοήθησέ με».

Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ Χριστός; Δὲν ἠρκέσθη οὔτε εἰς αὐτά, ἀλλὰ μεγαλώνει καὶ πάλιν τὴν ἀμηχανίαν της, λέγων· «Δὲν εἶναι σωστὸν νὰ πάρῃ κανεὶς τὸ ψωμὶ τῶν τέκνων του καὶ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὰ σκυλάκια». Καὶ ὅταν τῆς ἔκαμε τὴν τιμὴν νὰ τῆς ὁμιλήσῃ, τότε τὴν ἐπλήγωσεν ἀκόμη περισσότερον, παρὰ μὲ τὴν σιωπὴν του. Καὶ δὲν μεταφέρει πλέον εἰς ἄλλον τὴν αἰτίαν, οὔτε λέγει, ἑδὲν εἶναι αὐτὴ ἡ ἀποστολή μου', ἀλλ' ὅσον ἐκείνη ἐμεγάλωνε τὴν παράκλησίν της, τόσον καὶ ἐκεῖνος ἠῦξανε τὴν ἄρνησίν του. Καὶ δὲν τοὺς ὀνομάζει πλέον αὐτοὺς πρόβατα, ἀλλὰ τέκνα, καὶ αὐτὴν σκυλάκι. Τί κάνει λοιπὸν ἡ γυναῖκα; Ἐκ τὰς ἰδίας λέξεις τοῦ Κυρίου συνθέτει τὴν ὑπεράσπισίν της. Διότι, λέγει, ἂν καὶ εἶμαι πράγματι σκυλάκι, δὲν εἶμαι ὅμως ξένη. Εἶχε δίκαιον ὁ Χριστὸς ποὺ ἔλεγεν· «ἐγὼ ἦλθα εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ γίνῃ διάκρισις τῶν ἀνθρώπων»⁶.

Ἡ μὲν γυναῖκα φιλοσοφεῖ καὶ ἀποκαλύπτει ὅλην τὴν καρτερίαν καὶ τὴν πίστιν της, παρ' ὅλας τὰς προσβολὰς ποὺ δέχεται. Ἐνῶ ἐκεῖνοι ἂν καὶ θεραπεύονται καὶ τιμῶνται ἀπὸ αὐτόν, τὸν πληρώνουν μὲ τὰ ἀντίθετα. Τὸ ὅτι ἡ τροφή εἶναι ἀναγκαία διὰ τὰ τέκνα, λέγει, τὸ γνωρίζω καὶ ἐγώ, πλην ὅμως αὐτὸ εἰς τίποτε δὲν ἐμποδίζει ἐμένα, ποὺ εἶμαι σκυλάκι. Διότι ἂν δὲν εἶναι σωστὸν τὸ σκυλάκι νὰ πάρῃ, οὔτε εἰς τὰ ψίχουλα θὰ εἶναι σωστὸν νὰ ἔχη μερίδιον· ἂν ὅμως πρέπει νὰ ἔχη ἔστω καὶ μικρὸν μερίδιον, τότε οὔτε ἐγὼ

κοινωνεῖν, οὐδὲ ἐγὼ κεκώλυμαι, κἂν κυνάριον ᾧ· ἀλλὰ καὶ ταύτη μάλιστα μετέχω, εἰ κυνάριόν εἰμι.

Διὰ ταῦτα ἀνεβάλλειτο ὁ Χριστός· ἐροῦσαν γὰρ ταῦτα ἦδει διὰ ταῦτα ἠρνεῖτο τὴν δόσιν, ἵνα δείξη αὐτῆς τὴν φιλο-
 5 σοφίαν. Εἰ γὰρ μὴ δοῦναι ἔμελλεν, οὐδ' ἂν μετὰ ταῦτα ἔδωκεν, οὐδ' ἂν ἐπεσιόμισεν αὐτὴν πάλιν· ἀλλ' ὅπερ ἐπὶ τοῦ ἑκατοντάρχου ποιεῖ, λέγων· «Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν», ἵνα μάθωμεν ἐκείνου τὴν εὐλάβειαν καὶ ἀκούσωμεν αὐτοῦ λέγοντος· «Οὐκ εἰμι ἄξιος ἵνα μου ὑπὸ τὴν σιέγγην
 10 εἰσέλθῃς»· καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς αἰμορροούσης ποιεῖ, λέγων· «Ἐγὼ οἶδα δύνάμιν ἐξ ἐμοῦ ἐξελθοῦσαν», ἵνα κατὰδηλον αὐτῆς τὴν πίστιν ποιήσῃ· καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος, ἵνα δείξη πῶς οὐδὲ ἐλεγχομένη ἀφίσταται· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Οὐ γὰρ ἐβούλειτο κρυβῆναι ἰσοαύτην γυναικὸς ἀρειήν. Ὡστε
 15 οὐχ ὑβρίζοντος ἦν ἅπερ ἔλεγεν, ἀλλὰ ἐκκαλουμένου, καὶ τὸν ἐναποκείμενον θησαυρὸν ἐκκαλύπτοντος.

Σὺ δέ μοι μετὰ τῆς πίστεως ὄρα καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην. Αὐτὸς μὲν γὰρ τέκνα ἐκάλεσε τοὺς Ἰουδαίους· αὕτη δὲ οὐκ ἠρκέσθη τούτῳ, ἀλλὰ καὶ κυρίους ὠνόμασε· τοσοῦτον
 20 ἀπέσχεεν ἀλγῆσαι τοῖς ἐτιέρον ἐγκωμίσις. «Καὶ γὰρ τὰ κυνάρια», φησὶν, «ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν». Εἶδες γυναικὸς σύνεσιν, πῶς οὐδὲ ἀντιπεῖν ἐτόλμησεν, οὐδὲ ἐδήχθη τοῖς ἐτιέρον ἐπαίνοις, οὐδὲ ἠγανάκησε τῇ ὑβρεὶ; εἶδες εὐτιονίαν; Αὐτὸς ἔλεγεν,
 25 «Οὐκ ἔστι καλόν», αὕτη δὲ ἔλεγε· «Ναί, Κύριε»· αὐτὸς τέ-

7. Ματθ. 8, 7.

8. Ματθ. 8, 8.

9. Λουκᾶ 8, 46.

ἐμποδίζομαι, ἔστω καὶ ἂν εἶμαι σκυλάκι. Ἄλλὰ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δικαιοῦμαι νὰ ἔχω μερίδιον εἰς αὐτήν, ἐπειδὴ εἶμαι σκυλάκι.

Διὰ τοῦτο ἀνέβαλλεν ὁ Χριστός· διότι ἐγνώριζεν ὅτι θὰ ὠμλοῦσεν ἔτσι. Διὰ τοῦτο ἤρνεϊτο τὴν δωρεάν, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ὄλην εὐσέβειάν της. Διότι ἔὰν δὲν ἐπρόκειτο νὰ τῆς δώσῃ οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ τῆς ἔδιδεν, ἀλλὰ καὶ οὔτε πάλιν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὴν ἀποστομώσῃ. Αὐτὸς ὅμως ὅπως κάνει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἑκατόνταρχου πού τοῦ λέγει· «Ἐγὼ θὰ ἔλθω καὶ θὰ τὸν θεραπεύσω»⁷, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν εὐλάβειάν του καὶ νὰ τὸν ἀκούσωμεν νὰ λέγῃ· «Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ εἰσέλθῃς κάτω ἀπὸ τὴν στέγην τῆς οἰκίας μου»⁸. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς πού κάνει καὶ εἰς τὴν αἰμορροῦσαν, πού τῆς λέγει· «Ἐγὼ ἀντελήφθην ὅτι ἐξῆλθεν ἀπὸ ἐμένα δύναμις»⁹, διὰ νὰ κἀνῃ φανερὴν εἰς ὅλους τὴν πίστιν της, καὶ ὅπως ἐνήργησεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Σαμαρείτιδος, διὰ νὰ δείξῃ πῶς δὲν ἀπομακρύνεται οὔτε καὶ μετὰ τὸν ἔλεγχον πού τῆς ἔκανε, τὸ ἴδιον κάνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν. Διότι δὲν ἤθελε νὰ μείνῃ κρυμμένη ἢ τόσον μεγάλη ἀρετὴ τῆς γυναικός. Ὡστε δὲν ἦσαν λόγια προσβλητικὰ τὰ ὅσα τῆς ἔλεγεν, ἀλλὰ λόγια προκλητικὰ μὲ σκοπὸν ν' ἀποκαλύψῃ τὸν κρυμμένον θησαυρόν.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσσεξε μαζὶ μὲ τὴν πίστιν της καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην της. Διότι ὁ μὲν Κύριος ὠνόμασε παιδιὰ τοὺς Ἰουδαίους, αὐτὴ ὅμως δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ τοὺς ὀνομάζει καὶ κυρίους. Τόσον πολὺ ἀπεῖχεν ἀπὸ τὸ νὰ λυπῆται διὰ τὰ ἐγκώμια διὰ τοὺς ἄλλους. Διότι, λέγει, «Καὶ τὰ σκυλάκια τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα πού πίπτουν ἀπὸ τὴν τράπεζα τῶν κυρίων των». Εἶδες σύνεσιν γυναικός, πού οὔτε κἀν ἐτόλμησε νὰ φέρῃ ἀντίρρησιν, πού οὔτε κἀν ἐπληγώθη ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους τῶν ἄλλων, καὶ οὔτε ἠγανάκτησεν ἀπὸ τὴν προσβολήν; Εἶδες ὑπομονήν; Αὐτὸς ἔλεγε· «δὲν εἶναι καλόν», ἐνῶ ἐκείνη ἀπαντοῦσε, «ναί, Κύριε». Αὐτὸς ὠνόμαζε τοὺς Ἰουδαίους παιδιὰ, ἐνῶ ἐκείνη

κνα ἐκάλει, αὕτη δὲ κυρίου· αὐτὸς κυνάριον ὠνόμασε, αὕτη δὲ καὶ τὸ ἔργον τοῦ κυναρίου προσέθηκεν.

Εἶδες ταύτης τὴν ταπεινοφροσύνην; Ἔκουςον Ἰουδαίων μεγαληγορίαν. «Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν, καὶ οὐδενὶ δεδουλεύ-
 5 καμεν πόποιε»· καί· «Ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγεννήμεθα». Ἄλλ' οὐχ αὕτη· ἀλλὰ κυνάριον ἑαυτὴν καλεῖ, καὶ κυρίους ἐκείνους· διὰ δὴ τοῦτο γέγονε τέκνον. Τί οὖν ὁ Χριστός; «ᾧ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις». Διὰ γὰρ τοῦτο ἀνεβάλλειτο, ἵνα τοῦτο ἀναβοήσῃ τὸ ρῆμα, ἵνα στεφανώσῃ τὴν γυναῖκα. «Γενηθήτω
 10 σοι ὡς θέλεις». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἡ μὲν πίστις σου καὶ μείζονα τούτων ἀνύσαι δύναται· πλὴν γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. Αὕτη συγγενῆς ἐκείνη τῇ φωνῇ τῇ λεγούσῃ· «Γενηθήτω ὁ οὐρανός, καὶ ἐγένετο». «Καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης».

15 Εἶδες πῶς οὐ μικρὸν καὶ αὕτη εἰσήνεγκεν εἰς τὴν ἰα-
 τρείαν τοῦ θυγατρίου; Διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ εἶπεν ὁ Χρι-
 στός, ἰαθήτω σοι τὸ θυγάτριον· ἀλλὰ, «μεγάλη σου ἡ πίστις, γενηθήτω σοι ὡς θέλεις», ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ
 κολακείας ἦν τὰ ρήματα, ἀλλὰ πολλὴ τῆς πίστεως ἡ δύναμις.
 20 Τὴν γοῦν ἀκριβοῦς θάσανον αὐτῆς καὶ ἀπόδειξιν τῇ τῶν πρα-
 γμάτων ἐπέτρεπεν ἐκβάσει. Ἰάθη γοῦν τὸ θυγάτριον αὐτῆς εὐθέως.

3. Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς τῶν ἀποσιόλων ἠιτηθέντων καὶ οὐκ ἀνυσάντων, αὕτη ἤγνυσε. Τοσοῦτόν ἐστι προσεδρεία εὐχῆς.
 25 Καὶ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων παρ' ἡμῶν βούλειαι μᾶλλον τῶν ὑπευθύνων ἀξιοῦσθαι, ἢ παρ' ἐτέρων ὑπὲρ ἡμῶν. Καίτοι μείζονα παρορησίαν εἶχον ἐκεῖνοι· ἀλλὰ πολλὴν καρτερίαν ἐπε-

10. Ἰω. 8, 33.

11. Πρβλ. Ἰω. 8, 4.

12. Γεν. 1, 6.

κυρίου. Αὐτὸς τὴν ὠνόμασε σκυλάκι, ἐνῶ ἐκείνη προσέθεσε καὶ τὸ ἔργον τοῦ σκυλιοῦ.

Εἶδες τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτῆς; Ἐκούσε τώρα καὶ τὴν καυχησιολογίαν τῶν Ἰουδαίων. «Εἴμεθα ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ οὐδέποτε ἐγίναμεν δοῦλοι εἰς κάποιους»¹⁰. καί· «Ἀπὸ τὸν Θεὸν ἔχομεν γεννηθῆ»¹¹. Ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἐνεργεῖ ἔτσι· ἀντιθέτως ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τῆς σκυλάκι καὶ ἐκείνους κυρίους· καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἐγίνε τέκνον. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτήν; «᾽Ω γυναῖκα, εἶναι μεγάλη ἡ πίστις σου». Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἀνέβαλλε, διὰ νὰ βροντοφωνάξῃ αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ στεφανώσῃ τὴν γυναῖκα. «Ἄς γίνῃ ὅπως ἀκριβῶς θέλεις». Ἡ σημασία αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ εἶναι ἡ ἐξῆς· Ἡ μὲν πίστις σου ἠμπορεῖ καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἐπιτύχῃ, ἀλλ' ὅμως τώρα ἄς γίνῃ ὅπως θέλεις. Αὐτὸς ὁ λόγος ὁμοιάζει μὲ τὴν φωνὴν ἐκείνην ποῦ ἔλεγεν· «Ἄς γίνῃ ὁ οὐρανός, καὶ ἐγίνε»¹². «Καὶ ἐθεραπεύθη ἡ κόρη τῆς ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὥραν».

Εἶδες πόσον πολὺ ἐβοήθησε καὶ ἐκείνη διὰ τὴν θεραπείαν τῆς κόρης τῆς; Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν εἶπεν ὁ Χριστὸς, ἄς γίνῃ καλὰ τὸ κορίτσι σου, ἀλλά· «Εἶναι μεγάλη ἡ πίστις σου, ἄς γίνῃ ὅπως θέλεις», διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν ἦσαν τὰ λόγια τῆς τυχαῖα, οὔτε ἦσαν λόγια κολακείας, ἀλλ' ὅτι ἦτο μεγάλη ἡ δύναμις τῆς πίστεως. Τὸν ἀκριβῆ λοιπὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἀπόδειξιν αὐτῆς τὰ ἄφησεν εἰς τὴν ἐν συνεχείᾳ ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων. Διότι ἀμέσως ἐθεραπεύθη ἡ κόρη τῆς.

3. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε πῶς, ἐνῶ ἐνικήθησαν οἱ ἀπόστολοι καὶ δὲν κατώρθωσαν τίποτε, αὐτὴ ἐπέτυχε τόσον μεγάλην ὠφέλειαν. Τόσον μεγάλην δύναμιν ἔχει ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν προσευχὴν. Καθ' ὅσον θέλει διὰ τὰς ἰδικὰς μας ὑποθέσεις νὰ τὸν παρακαλοῦμεν μᾶλλον ἡμεῖς ποῦ εἴμεθα οἱ ἅμεσα ἐνδιαφερόμενοι, παρὰ νὰ τὸν παρακαλοῦν ἄλλοι δι' ἡμᾶς. Μολονότι βέβαια οἱ ἀπόστολοι εἶχον περισσότερο θάρρος, ὅμως αὐτὴ ἔδειξε περισσοτέραν ὑπομονήν.

δείξατο αὐτῇ. Διὰ δὲ τοῦ τέλους καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀπελογήσατο τῆς ἀναβολῆς ἕνεκα, καὶ ἔδειξεν, ὅτι δικαίως αὐτῶν ἀξιωσάντων οὐκ ἐπένευσε.

«Καὶ μεταβάς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς, ἦλθε παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας· καὶ ἀναβάς εἰς τὸ ὄρος, ἐκάθητο ἐκεῖ. Καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλοὺς, τυφλοὺς, κυλλοὺς, κωφοὺς· καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς, ὥστε τοὺς ὄχλους θαυμάσαι, βλέποντας κωφοὺς λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς, χωλοὺς περιπαιούντας, καὶ τυφλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν Ἰσραήλ».

Ποιῆ μὲν αὐτὸς περίεσι, ποιῆ δὲ κάθηται περιμένων τοὺς κάμνοντας, καὶ χωλοὺς εἰς τὸ ὄρος ἀνάγει. Καὶ οὐκέτι ἄπιονται οὐδὲ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον ἀναβαίνουσι, ριπιόμενοι πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ διπλῆν τὴν πίσιν τὴν ἑαυτῶν ἐπεδείκνυντο, καὶ τῷ χωλεύοντες εἰς τὸ ὄρος ἀναβαίνειν, καὶ τῷ μηδενὸς δέεσθαι ἐτέρου, ἀλλὰ τοῦ ριφῆναι πρὸς τοὺς πόδας μόνον. Καὶ ἦν πολὺ τὸ θαῦμα καὶ παράδοξον, τοὺς φερομένους περιπαιούντας ἰδεῖν, τοὺς πηροὺς οὐ χρεῖαν ἔχοντας χειραγωγούντων. Καὶ γὰρ τὸ πλήθος τῶν θεραπευομένων καὶ τὸ εὐκόλον τῆς ἰατρείας αὐτοὺς ἐξέπλητιεν.

Εἶδες πῶς τὴν μὲν γυναῖκα μετὰ τοσαύτης μελλήσεως ἐθεράπευσε, τούτους δὲ εὐθέως; οὐκ ἐπειδὴ βελτίους ἐκείνης οὔτιοι, ἀλλ' ἐπειδὴ πισιοτέρα ἐκείνη τούτων. Διὰ τοῦτο ἐπ' ἐκείνης μὲν ἀναβάλλεται καὶ μέλλει, τὸ εὐτινον αὐτῆς ἐνδεικνύμενος· τούτοις δὲ εὐθέως παρέχει τὴν δωρεάν, ἐμφράτων τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων τὰ σίβματα, καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἐκκόπτων ἀπολογία. Ὅσῳ γὰρ ἂν τις μείζονα εὐεργετῆται, τοσοῦτω μᾶλλον ἔστιν ὑπεύθυνος κολάσει ἀγνωμονῶν, καὶ

Μὲ τὸ τελικὸν δὲ ἀποτέλεσμα ὁ κύριος ἐδικαιολογήθη πρὸς τοὺς μαθητάς του διὰ τὴν ἀναβολὴν καὶ τοὺς ἀπέδειξεν, ὅτι δικαιολογημένα ἠρνήθη, ὅταν αὐτοὶ τοῦ τὸ ἐζήτησαν.

«Καὶ ἀφοῦ ἔφυγεν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ ἐκεῖ, ἦλθε πλησίον τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας. Καὶ ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος καὶ ἐκάθητο ἐκεῖ. Καὶ ἦλθον τότε πλησίον του πλήθη ἀνθρώπων, ἔχοντες μαζί των κουτσούς, τυφλούς, ἀνθρώπους χωρὶς χέρια, κωφαλάλους, καὶ τοὺς ἔβαλαν ἔμπρὸς εἰς τὰ πόδια του. Αὐτὸς τοὺς ἐθεράπευσεν, ὥστε τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ νὰ θαυμάζουν, βλέποντες τοὺς κωφαλάλους νὰ ὁμιλοῦν, αὐτοὺς ποὺ δὲν εἶχαν χέρια, νὰ εὐρίσκουν τὴν ὑγείαν των, τοὺς κουτσούς νὰ περιπατοῦν καὶ τοὺς τυφλοὺς νὰ βλέπουν καὶ ἐδόξαζαν τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ».

Ἄλλοτε μὲν πηγαίνει ὁ ἴδιος, ἄλλοτε πάλιν κάθεται καὶ περιμένει τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ ἀνεβάζει τοὺς κουτσούς εἰς τὸ ὄρος. Καὶ οὔτε κὰν τὸ ἔνδυμά του πλέον ἐγγίζουσιν, ἀλλὰ προχωροῦν ἀκόμη περισσότερο, καὶ πίπτουν ἔμπρὸς εἰς τὰ πόδια του. Καὶ ἔτσι ἐφάνερωσαν διπλῆν τὴν πίστιν των, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἀνέβαιναν εἰς τὸ ὄρος, ἂν καὶ ἦσαν κουτσοί, καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν ζητοῦν τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον νὰ πέσουν ἔμπρὸς εἰς τὰ πόδια του. Καὶ ἦτο μέγαλο τὸ θαῦμα καὶ παράδοξον νὰ βλέπη κανεὶς νὰ περιπατοῦν αὐτοί, ποὺ τοὺς μετέφεραν πρὸ ὀλίγου, καὶ οἱ τυφλοὶ νὰ μὴ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τοὺς ὀδηγούς των. Καθ' ὅσον τοὺς κατέπλησσε καὶ τὸ πλῆθος τῶν θεραπευομένων καὶ ἡ εὐκολία τῆς θεραπείας των.

Εἶδες πῶς τὴν μὲν γυναῖκα ἐθεράπευσε μετὰ ἀπὸ τόσον ἀναβολὴν, ἐνῶ αὐτοὺς ἀμέσως; Ὅχι ἐπειδὴ αὐτοὶ ἦσαν καλύτεροι ἀπὸ ἐκείνην, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκείνη ἦτο πιὸ πιστὴ ἀπὸ αὐτούς. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῆς γυναικὸς ἀναβάλλει καὶ καθυστερεῖ, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ὑπομονὴν της, ἐνῶ εἰς αὐτοὺς παρέχει ἀμέσως τὴν δωρεάν, κλείων ἔτσι τὰ στόματα τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων καὶ ἀφαιρῶν ἀπὸ αὐτοὺς κάθε ἀντιλογίαν. Διότι ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ εὐεργεσία ποὺ δέχεται κανεὶς, τόσον μεγαλυτέρας τιμωρίας

μηδὲ τῆ τιμῆ γενόμενος βελτίων. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ οἱ πλου-
 τοῦντες τῶν πενομένων μᾶλλον κολάζονται κακοὶ ὄντες, ὅτι
 μηδὲ ἐν εὐθηνίᾳ γεγόνασιν ἡμεροί. Μὴ γάρ μοι λέγε, ὅτι
 ἔδωκαν ἐλεημοσύνην. Εἰ γὰρ μὴ καὶ ἄξιαν ἔδωκαν τῆς οὐ-
 5 σίας, οὐδ' οὕτω διαφεύξονται. Οὐ γὰρ τῷ μέτρῳ τῶν δεδο-
 μένων ἢ ἐλεημοσύνη κρίνεται, ἀλλὰ τῆ δαριλιείᾳ τῆς γνώμης.
 Εἰ δὲ οὗτοι δίκην δίδοσι, πολλῶ μᾶλλον οἱ περὶ τὰ περιττὰ
 ἐπισημένοι, οἱ τριώροφα καὶ τειραώροφα οἰκοδομοῦντες, τῶν
 δὲ πεινῶντων καταφρονοῦντες, οἱ φιλαργυρίας μὲν ἐπιμε-
 10 λούμενοι, ἐλεημοσύνης δὲ ἀμελοῦντες.

Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ ἐλεημοσύνης λόγος ἐνέπεσε, φέρε δὴ
 τὸν λόγον ἐκεῖνον, ὃν πρὸ τριῶν ἡμερῶν περὶ φιλανθρωπίας
 ποιούμενος ἀτέλεστον εἶασα ἀναλάβωμεν σήμερον. Μέννησθε,
 ὅτε πρώην περὶ ὑποδημάτων περιεργίας διελεγόμην καὶ τῆς
 15 ματαιοπονίας ἐκείνης καὶ τῆς τῶν νέων βλακείας, τότε ἀπὸ
 ἐλεημοσύνης ἡμῖν εἰς ἐκεῖνα ὁ λόγος ἐξέπεσε τὰ ἐγκλήματα.
 Τίνα οὖν ἦν τὰ τότε κινούμενα; Ὅτι τέχνη τίς ἐστὶν ἢ ἐλεη-
 μοσύνη, ἐν οὐρανῷ τὸ ἐργαστήριον ἔχουσα, καὶ διδάσκαλον
 οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεόν. Εἶτα ζητοῦντες, τί τέχνη, καὶ τί
 20 οὐ τέχνη, εἰς ματαιοπονίας καὶ κακοτεχνίας ἐνεπέσομεν, ἐν
 αἷς καὶ τῆς τέχνης ταύτης ἐμνημονεύσαμεν τῆς τῶν ὑποδη-
 μάτων. Ἄρα ἀνεπολήσατε; Φέρε οὖν καὶ τήμερον τὰ τότε
 εἰρημένα ἀναλάβωμεν, καὶ δείξωμεν πῶς τέχνη καὶ ἀμείνων
 πασῶν τεχνῶν ἢ ἐλεημοσύνη. Εἰ γὰρ τέχνης ἴδιον τὸ πρὸς

13. Πρὸβλ. Μάρκ. 12, 43-44.

14. Βλ. Ὁμιλ. μθ' παρόντος τόμου.

γίνεται υπεύθυνος, ἐφ' ὅσον δείχνει ἀγνωμοσύνην καὶ δὲν γίνεται καλύτερος οὔτε μὲ τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ γίνεται. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ οἱ πλούσιοι τιμωροῦνται περισσότερο ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς, ἐφ' ὅσον εἶναι κακοί, ἐπειδὴ δὲν ἔγιναν καλύτεροι οὔτε μέσα εἰς τὴν ἀφθονίαν των. Μὴ μοῦ εἰπῆς βέβαια ὅτι ἔδωσαν ἐλεημοσύνην. Διότι ἂν δὲν ἔδωσαν ἀνάλογα μὲ τὸν πλοῦτον των, οὔτε ἔτσι θὰ διαφύγουν τὴν τιμωρίαν. Καθ' ὅσον ἡ ἐλεημοσύνη δὲν κρίνεται μὲ τὸ μέτρον αὐτῶν ποῦ δίδονται, ἀλλ' ἀπὸ τὴν γενναιόδωρον διάθεσιν¹³. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν τιμωροῦνται αὐτοὶ θὰ τιμωρηθοῦν πολὺ περισσότερο ἐκεῖνοι ποῦ κυριεύονται ἀπὸ μανίαν διὰ τὰ περιττά, αὐτοὶ ποῦ κτίζουν τριώροφα καὶ τὰ τετραώροφα σπίτια καὶ περιφρονοῦν τοὺς πτωχοὺς, αὐτοὶ ποῦ φροντίζουν μὲν νὰ συγκεντρώνουν πλοῦτη, ἀλλὰ ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην.

Ἄλλ' ἐπειδὴ συνέπεσε νὰ γίνῃ ὁ λόγος περὶ ἐλεημοσύνης, ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς συνεχίσωμεν σήμερα τὴν συζήτησιν ἐκείνην περὶ φιλανθρωπίας, τὴν ὁποίαν ἄφησα, ὁμιλῶν πρὶν ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας, ἀτελείωτον¹⁴. Ἐνθυμεῖσθε, ὅταν παλαιότερα ὠμιλοῦσα περὶ τῆς ζωηρᾶς ἐπιθυμίας ὠρισμένων διὰ τὰ ὑποδήματα καὶ τὴν ἄσκοπον ἀπασχόλησίν των δι' αὐτὰ καθὼς καὶ διὰ τὴν βλακείαν τῶν νέων, εἶχε τότε ξεφύγει ὁ λόγος ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ μετεπήδησε εἰς τὰ ἁμαρτήματα ἐκεῖνα. Ποῖα λοιπὸν ἦσαν τότε ἐκεῖνα τὰ συζητούμενα; Ἐλέγαμεν ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι κάποια τέχνη ποῦ ἔχει τὸ ἐργαστήριόν της εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὅτι ἔχει διδάσκαλόν της ὄχι ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν Θεόν. Εἰς τὴν συνέχειαν προσπαθοῦντες νὰ εὕρωμεν τί εἶναι τέχνη καὶ τί δὲν εἶναι τέχνη, περιεπέσαμεν εἰς ματαιοπονίας καὶ κακοτεχνίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνεφέραμεν καὶ τὴν τέχνην αὐτὴν τῶν ὑποδημάτων. Ἄρά γε τὸ ἐνεθυμήθητε; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἐπαναλάβωμεν καὶ σήμερον τὰ ὅσα εἶπαμεν τότε καὶ ἄς ἀποδείξωμεν πῶς ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι τέχνη καὶ μάλιστα ἡ σπουδαιότερα ἀπὸ ὅλας γενικῶς τὰς ἄλλας τέχνας. Διότι

τι χρήσιμον τελευτιᾶν, ἐλεημοσύνης δὲ οὐδὲν χρησιμώτερον, εὐδηλον ὅτι καὶ τέχνη καὶ τεχνῶν ἀπασῶν αὕτη ἀμείνων. Οὐ γὰρ ὑποδήματα ἡμῖν ἐργάζεται, οὐδὲ ἱμάτια ὑφαίνει, οὐδὲ οἰκίας οἰκοδομεῖ τὰς πηλίνας, ἀλλὰ ζωὴν αἰώνιον προξενεῖ, 5 καὶ τῶν τοῦ θανάτου χειρῶν ἐξααρπάζει, καὶ ἐν ἑκατέρῃ τῇ ζωῇ λαμπροὺς ἀποφαίνει, καὶ οἰκοδομεῖ τὰς μονὰς τὰς ἐν οὐρανοῖς, καὶ τὰς σκηρὰς ἐκεῖνας τὰς αἰωνίους. Αὕτη τὰς λαμπάδας ἡμῶν οὐκ ἀφήσει σβεσθῆναι, οὐδὲ ρυπαρὰ ἔχοντις ἱμάτια φανῆναι ἐν τῷ γάμῳ, ἀλλὰ πλύνει καὶ χιόνος καθα- 10 ρώτερα ἐργάζεται. «Ἐὰν γὰρ ὧσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ». Οὐκ ἀφήσιν ἡμᾶς ἐμπεσεῖν ἔνθα ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, οὐδὲ ἀκοῦσαι τῶν φοβερῶν ρημάτων, ἀλλ' εἰς κόλπους χειραγωγεῖ τοῦ Ἀβραάμ. Καίτοι τῶν τεχνῶν τῶν βιωτικῶν ἐν ἐκάσῃ ἀπολαβοῦσα ἔχει κατόρθω- 15 μα· οἶον ἢ γεωργία, τὸ τρέφειν· ἢ ὑφαντική, τὸ ἐνδύειν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτο· οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μόνη τὰ παρ' ἐαυτῆς ἡμῖν συνεισενεγκεῖν.

4. Καὶ εἰ θούλει, τὴν γεωργικὴν ἐξετάσωμεν πρώτην. Ἄν γὰρ μὴ ἔχη τὴν χαλκευτικὴν, ἵνα δίκελλαν καὶ ὕνην καὶ 20 δρεπάνην καὶ πέλεκυν καὶ ἕτερα πλείονα δανείζηται παρ' αὐτῆς· καὶ τὴν τεκτονικὴν, ὥστε καὶ ἄροτρον πῆξαι καὶ ζεύγλην κατασκευάσαι καὶ ἄμαξαν, ὥστε τρίβειν ἀσιάχνας· καὶ τὴν σκυτοτομικὴν, ὥστε καὶ ἱμάτια ἐργάσασθαι· καὶ τὴν οἰκοδομικὴν, ὥστε καὶ τοῖς ἀροτριῶσι ταύροις βοοσιάσιον οἰ- 25 κοδομηῆσαι, καὶ τοῖς σπείρουσι γεωργοῖς οἰκίας· καὶ τὴν δρυμοτομικὴν, ὥστε ξύλα τέμνειν· καὶ τὴν ἀριστοποιητικὴν καὶ μετὰ ταῦτα πάντα, οὐδαμοῦ φαίνεται. Οὕτω καὶ ἡ ὑφαντική,

15. Ἦσ. 1, 18.

16. Λουκᾶ 16, 22.

ἐὰν βασικὸν γνῶρισμα τῆς τέχνης εἶναι νὰ καταλήγη εἰς κάτι χρήσιμον, τότε, ἐπειδὴ τίποτε δὲν εἶναι χρησιμώτερον ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη καὶ τέχνη εἶναι καὶ εἶναι σπουδαιότερα ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας τέχνας. Διότι δὲν μᾶς κατασκευάζει ὑποδήματα οὔτε μᾶς ὑφαίνει ἐνδύματα, οὔτε μᾶς κτίζει πῆλινα σπίτια, ἀλλὰ μᾶς παρέχει τὴν αἰώνιον ζωὴν, μᾶς ἀρπάζει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ θανάτου, μᾶς παρουσιάζει λαμπροὺς καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν, καὶ μᾶς κτίζει τὰς οὐρανίους κατοικίας μας καὶ ἐκεῖνας τὰς αἰωνίους σκηνάς μας. Δὲν ἀφήνει αὐτὴ τὰς λαμπάδας μας νὰ σβήσουν, οὔτε μᾶς ἀφήνει νὰ παρουσιασθῶμεν εἰς τὸν γάμον μὲ ἀκάθαρα φορέματα, ἀλλὰ τὰ πλύνει καὶ τὰ κάνει καθαρώτερα καὶ ἀπὸ τὸ χιόνι. Διότι, λέγει «Ἄν αἱ ἁμαρτίαι σας εἶναι κόκκιναι, θὰ σᾶς λευκάνω ὡσὰν τὸ χιόνι»¹⁵. Δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ πέσωμεν ἐκεῖ ὅπου ἔπεσεν ἐκεῖνος ὁ πλούσιος, οὔτε νὰ ἀκούσωμεν τὰ φοβερὰ λόγια, ἀλλὰ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ¹⁶. Μολονότι βέβαια κάθε μία ἀπὸ τὰς τέχνας τῆς ζωῆς ἔχει ὡσὰν σκοπὸν, ἓνα μόνον κατόρθωμα, ὅπως ἡ γεωργία τὴν διατροφήν μας, ἡ ὑφαντικὴ τὴν ἐνδυσίν μας, ἢ καλύτερα οὔτε καὶ αὐτό, διότι δὲν ἐπαρκεῖ κάθε μία τέχνη μόνη τῆς νὰ μᾶς δώσῃ τὸ ἀποτέλεσμά της.

4. Ἐὰν θέλης λοιπὸν ἄς ἐξετάσωμεν πρώτην τὴν γεωργίαν. Διότι ἂν δὲν ἔχη ὡς βοηθὸν τῆς τὴν σιδηρουργίαν, διὰ νὰ δανείζεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀξίνην, τὸ ὑνί, τὸ δρεπάνι, τὸ τσεκούρι καὶ ἄλλα πολλὰ ἐργαλεῖα αὐτῆς, ἐὰν δὲν ἔχη καὶ τὴν ξυλουργικὴν, διὰ νὰ τῆς συναρμολογήσῃ τὸ ἀλέτρι καὶ νὰ τῆς κατασκευάσῃ τὸν ζυγὸν καὶ τὴν ἄμαξαν διὰ νὰ τρίβῃ τὰ στάχυα, καὶ ἐὰν δὲν ἔχη καὶ τὴν σκυτοτομικὴν, ὥστε νὰ τῆς κάμνῃ ἱμάντας, καὶ τὴν οἰκοδομικὴν διὰ νὰ κτίσῃ σταῦλον διὰ τὰ βόδια πού ὀργώνουν καὶ σπίτια διὰ τοὺς γεωργοὺς πού σπέρνουν, καὶ τὴν ὑλοκομικὴν διὰ νὰ κόπῃ δένδρα, ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν ἀρτοποιητικὴν, δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ κἀνῃ τίποτε. Ὅμοίως καὶ ἡ ὑφαντικὴ,

ὅταν τι ποιῆ, πολλὰς μεθ' ἑαυτῆς καλεῖ τέχνας, ὥστε αὐτῆ
 συνεφάσασθαι τῶν προκειμένων· κἄν μὴ παραγένωνται καὶ
 χεῖρα ὀρέξωσιν, ἔστηκε καὶ αὕτη κατ' ἐκείνην ἀπορουμένη.
 Καὶ ἐκάσθη δὲ τῶν τεχνῶν τῆς ἐτέρας δεῖται. "Ὅταν δὲ ἐλεῖ-
 5 σαι δέῃ, οὐδενὸς ἡμῖν δεῖ ἐτέρου, ἀλλὰ γνώμης δεῖται μόνον.
 Εἰ δὲ λέγοις, ὅτι χρημάτων δεῖται καὶ οἰκημάτων καὶ ἱμα-
 τίων καὶ ὑποδημάτων, ἀνάγνωθι τὰ ρήματα τοῦ Χριστοῦ ἐ-
 κεῖνα, ἃ περὶ τῆς χήρας εἶπε, καὶ παῦσαι ταύτης τῆς ἀγω-
 νίας. Κἄν γὰρ σφόδρα πένης ᾖ, καὶ τῶν προσαιτούντων, δύο
 10 λεπτιὰ ἂν θάλλῃς, τὸ πᾶν ἀπήρισσας· κἄν δῶς μάζαν, ταύτην
 ἔχων μόνον, πρὸς τὸ τέλος ἦλθες τῆς τέχνης.

Ταύτην τοίνυν δεξώμεθα τὴν ἐπιστήμην, καὶ κατορθώ-
 σωμεν. Καὶ γὰρ βέλτιον ταύτην εἰδέναι, ἢ βασιλέα εἶναι
 καὶ διάδημα περικειῖσθαι. Οὐ γὰρ δὴ τοῦτό ἐστι τὸ περικει-
 15 σθαι. Οὐ γὰρ δὴ τοῦτό ἐστι τὸ πλεονέκτημα αὐτῆς μόνον, ὅτι
 οὐ δεῖται ἐτέρων, ἀλλὰ καὶ ποικίλων πραγμάτων ἐστὶν ἀνυ-
 σιική, καὶ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν. Καὶ γὰρ οἰκίας οἰκοδο-
 μεῖ τὰς ἀεὶ μενούσας ἐν οὐρανοῖς, καὶ διδάσκει τοὺς καιρω-
 θωκότας αὐτήν, πῶς ἂν τὸν ἀθάνατον θάνατον διαφύγοιεν
 20 καὶ θησαυροὺς σοι δωρεῖται μηδέποτε δαπανωμένους, ἀλλὰ
 πᾶσαν διαφεύγοντας θλάβῃν, καὶ τὴν ἀπὸ λησιῶν, καὶ τὴν
 ἀπὸ σκολήκων, καὶ τὴν ἀπὸ σπητιῶν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χρόνου.
 Καίτοιγε εἰ ἐπὶ πυρῶν φυλακῆ τοῦτο μόνον σέ τις ἐδίδαξε,
 τί οὐκ ἂν ἔδωκας, ὥστε σε δυνηθῆναι ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσιν ἀνά-
 25 λωτον διατηρῆσαι τὸν σῖτον; Ἄλλ' ἰδοὺ σε αὕτη ἐπὶ πυροῦ
 μόνον, ἀλλ' ἐπὶ πάντων παιδεύει, καὶ πῶς ἂν καὶ τὰ ὑπάρ-
 χοντα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀνάλωτα μένοιεν δείκνυσι.
 Καὶ τί δεῖ κατὰ μέρος ἅπαντα λέγειν τῆς τέχνης ταύτης τὰ

ὅταν κάνη κάτι, καλεῖ πολλὰς ἄλλας τέχνας διὰ νὰ τὴν βοηθήσουν εἰς τὸ ἔργον τῆς· καὶ ἂν δὲν σπεύσουν νὰ τὴν βοηθήσουν δὲν ἤμπορεῖ τίποτε νὰ πράξῃ καὶ αὐτὴ. Ἐὰν καὶ κάθε τέχνη ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ὅταν ὅμως χρειάζεται νὰ κάνη κανεὶς ἐλεημοσύνην δὲν χρειάζεται αὐτὴ τίποτε ἄλλο, ἀλλ' ἀπλῶς χρειάζεται καλὴν διάθεσιν. Ἐὰν ὅμως λέγῃς ὅτι χρειάζεται ἢ ἐλεημοσύνη χρήματα καὶ σπύρια καὶ ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα, διάβασε τὰ λόγια ἐκεῖνα τοῦ Χριστοῦ, πού εἶπε διὰ τὴν χήραν¹⁷ καὶ ἀπόβαλε αὐτὴν τὴν ἀγωνίαν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι πάρα πολὺ πτωχός, πιὸ πτωχὸς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού ζητιανεύουν, ἂν δώσης δύο λεπτά, διέπραξες τὸ πᾶν· καὶ ἂν ἀκόμη δώσης ἓνα κομμάτι κριθίνου ἄρτου, διότι μόνον αὐτὸ ἔχεις, ὠλοκλήρωσες τὸν σκοπὸν τῆς τέχνης.

Ἄς προτιμήσωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἐπιστήμην καὶ αὐτὴ θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς αἴσιον τέλος. Καθ' ὅσον εἶναι προτιμώτερον νὰ κατέχῃς αὐτὴν παρὰ νὰ εἶσαι βασιλεὺς καὶ νὰ φορᾷς στέμμα. Βέβαια δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ πλεονέκτημά της, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλας τέχνας, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα, ἅπειρα εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ παντὸς εἴδους πράγματα ἐπιτυγχάνει. Καθ' ὅσον κτίζει τὰς οἰκίας ἐκεῖνας πού παραμένουν αἰωνίως εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ διδάσκει αὐτοὺς πού τὴν πραγματοποιοῦν, πῶς θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ἀποφύγουν τὸν αἰώνιον θάνατον. Ἀκόμη καὶ θησαυροὺς σοῦ χαρίζει, πού δὲν καταστρέφονται ποτέ, ἀλλὰ διαφεύγουν κάθε βλάβην, πού προέρχεται καὶ ἀπὸ τοὺς ληστές, καὶ ἀπὸ τὰ σκουλήκια, καὶ ἀπὸ τὸν σκόρον καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον. Καὶ βέβαια, ἂν κάποιος σὲ ἐδίδασκεν αὐτὸ μόνον διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν σιτηρῶν σου, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δώσης, ὥστε νὰ ἤμπορέσης νὰ διατηρήσης τὸ σιτάρι σου ἀπρόσβλητον ἐπὶ πολλὰ ἔτη; Ἐὰν νὰ, ἢ ἐλεημοσύνη δὲν σὲ διδάσκει μόνον διὰ τὸ σιτάρι, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλα καὶ σοῦ δείχνει πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μείνουν ἀπρόσβλητα καὶ τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ ἡ ψυχὴ σου καὶ τὸ σῶμα σου. Ἐὰν τί

κατορθώματα; Αὕτη γάρ σε διδάσκει, πῶς ἂν γένοιο Θεῶ ὅμοιος, ὃ πάντων ἐστὶ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν. Ὅρᾳς πῶς οὐχ ἓν αὐτῆς τὸ ἔργον, ἀλλὰ πολλά; Οὐ δεομένη τέχνης εἰέρας, οἰκίας οἰκοδομεῖ, ἱμάτια ὑφαίνει, θησαυροὺς ἀναλώτους
 5 κατασκευάζει, θανάτου περιγενέσθαι ποιεῖ, διαβόλου κρατεῖν, Θεῶ κατασκευάζει ὁμοίους.

Τί τοίνυν τῆς τέχνης ταύτης χρησιμώτερον γένοιτ' ἂν; Αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι, μετὰ τῶν εἰρημένων, καὶ τῷ παρόντι συγκαταλύονται βίῳ, καὶ νοσοῦντων τῶν τεχνιτῶν οὐδαμῶ
 10 φαίνονται, καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν διακρατεῖν οὐκ ἰσχύουσι καὶ πόνου δέονται καὶ χρόνου πολλοῦ, καὶ μυρίων ἐτέρων. Αὕτη δέ, ὅταν ὁ κόσμος παρέλθῃ, τότε μάλιστα φαίνεται· ὅταν ἀποθάνωμεν, τότε μάλιστα διαλάμπει καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς τὰ γεγενημένα δείκνυσι. Καὶ οὔτε χρόνου, οὔτε πόνου, οὔτε
 15 ἄλλης τινὸς δεῖται ἐργωδίας τοιαύτης· ἀλλὰ καὶ νοσοῦντός σου ἐνεργεῖ, καὶ γεγηρακός, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσάν σοι ζωὴν συναποδημεῖ, καὶ οὐδέποτε σε ἀπολιμπάνει. Αὕτη σε καὶ σοφιστῶν καὶ ρητόρων δυνατώτερον κατασκευάζει. Οἱ μὲν γὰρ ἓν ἐκείναις εὐδοκιμοῦντες ταῖς τέχναις, πολλοὺς ἔχουσι
 20 τοὺς φθονοῦντας, οἱ δὲ ἓν ταύτῃ λάμποντες, μυρίους τοὺς εὐχομένους. Κακεῖνοι μὲν ἀνθρώπων παρεσιήκασι θήματι, συνηγοροῦντες τοῖς ἀδικουμένοις, πολλάκις δὲ καὶ τοῖς ἀδικοῦσιν· αὕτη δὲ θήματι παρέσιηκε τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον συνηγοροῦσα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν δικάζοντα πείθουσα συνη-

χρειάζεται νὰ ἀναφέρω λεπτομερῶς ὅλα τὰ κατορθώματα αὐτῆς τῆς τέχνης; Διότι αὐτὴ σὲ διδάσκει πῶς θὰ ἤμποροῦσες νὰ γίνῃς ὁμοίος μὲ τὸν Θεόν, πρᾶγμα ποὺ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Βλέπεις ὅτι δὲν εἶναι ἓνα τὸ ἔργον τῆς, ἀλλὰ πολλά; Μὴ ἔχουσα ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλην τέχνην, κτίζει οἰκίας, ὑφαίνει ἐνδύματα, προσφέρει ἀπορθη-
τους θησαυρούς, δίδει τὴν δυνατότητα εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ νικοῦν τὸν θάνατον, νὰ ὑποτάσσουν τὸν διάβολον, καὶ τοὺς κάνει ὁμοίους μὲ τὸν Θεόν.

Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ χρησιμώτερον ἀπὸ τὴν τέχνην αὐτὴν; Διότι αἱ μὲν ἄλλαι τέχναι, παράλληλα μὲ τὰ ὅσα εἶπαμεν, ἐξαφανίζονται μαζὶ μὲ τὴν παροῦσαν ζωὴν, καὶ ὅταν ἀρρωσταίνουν οἱ τεχνῖται δὲν ἔχουν νὰ παρουσιάσουν τίποτε καὶ τὰ ἔργα των δὲν ἤμποροῦν νὰ διατηρηθοῦν· ἐπίσης ἀπαιτοῦν κόπον, πολὺν χρόνον, καὶ ἄπειρα ἄλλα. Ἐνῶ αὐτὴ ὅταν θὰ παρέλθῃ ὁ κόσμος αὐτὸς τότε κατ' ἐξοχὴν ἐμφανίζεται· ὅταν ἀποθάνωμεν τότε ἰδίως λάμπει καὶ φανερώνει τὰ ἔργα τῆς ποὺ ἐπετέλεσε. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην οὔτε ἀπὸ χρόνον, οὔτε ἀπὸ κόπον, οὔτε ἀπὸ καμμίαν ἄλλην τέτοιου εἴδους δυσκολίαν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη εἶσαι ἄρρωστος, ἐκείνη ἐνεργεῖ, καὶ ὅταν ἐπίσης γηράσῃς, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μεταβαίνει μαζὶ μὲ σένα καὶ δὲν σὲ ἐγκαταλείπει ποτέ. Αὐτὴ σὲ καθιστᾷ δυνατώτερον καὶ ἀπὸ τοὺς σοφιστὰς καὶ ἀπὸ τοὺς ρήτορας. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ποὺ διαπρέπουν εἰς αὐτὰς τὰς τέχνας ἔχουν πολλοὺς ποὺ τοὺς φθονοῦν, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ λάμπουν ἀπὸ αὐτὴν, ἔχουν πάρα πολλοὺς ποὺ προσεύχονται δι' αὐτούς. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν παρουσιάζονται πρὸ τοῦ δικαστικοῦ βήματος τῶν ἀνθρώπων καὶ συνηγοροῦν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων καὶ πολλὰς φορὰς καὶ ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ ἀδικοῦν, ἐνῶ αὐτὴ ἴσταται πρὸ τοῦ δικαστικοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνον συνηγοροῦσα, ἀλλὰ καὶ πείθουσα τὸν ἴδιον τὸν δικαστὴν νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τοῦ δικαζομένου καὶ νὰ ἀποφασίσῃ διὰ τὴν ἀθώωσίν του.

γορεῖν τῷ κρινομένῳ, καὶ τὰς ψήφους ὑπὲρ αὐτοῦ φέρειν·
κἂν μυρία ἡμαρτηκῶς ἦ, καὶ σιεφανοῖ καὶ ἀνακηρύττει.

«Δότε γὰρ ἐλεημοσύνην, καὶ πάντα ἔσται καθαρὰ». Καὶ
τί λέγω τὰ μέλλοντα; Ἐν γὰρ τῷ παρόντι βίω εἰ τοὺς ἀν-
5 θρώπους ἐροῖμεθα, τί βούλονται μᾶλλον, σοφιστὰς εἶναι πολ-
λοὺς καὶ ρήτορας, ἢ ἐλεήμονας καὶ φιλανθρώπους, ἀκούση
τὸ δεύτερον αἰρουμένους· καὶ μάλα εἰκότως. Εὐγλωττίας
μὲν γὰρ ἀναιρεθείσης, οὐδὲν ὁ βίος βλαθήσεται (καὶ γὰρ καὶ
πρὸ ταύτης συνεισιτῆκει χρόνον πολύν)· ἐὰν δὲ τὸ ἐλεεῖν
10 περιέλῃς, πάντα οἴχεται καὶ ἀπόλωλε. Καὶ καθάπερ τὴν
θάλατταν οὐκ ἔνι πλεῖσθαι, λιμένων καὶ ὄρμων προσκεχω-
σμένων, οὕτως οὐδὲ τὸν βίον συνεσιτηκέναι τοῦτον, ἂν ἔλεον
καὶ συγγνώμην καὶ φιλανθρωπίαν ἀνέλῃς.

5. Διὰ τοῦτο οὐδὲ λογιαμῶ μόνον αὐτὰ ἐπέτριψεν ὁ Θε-
15 ὁς, ἀλλὰ πολλὰ μέρη αὐτοῦ καὶ τῆ τῆς φύσεως ἐνέσπειρε
τυραννίδι. Οὕτω καὶ πατέρες παῖδας ἐλεοῦσιν, οὕτω μητέρες,
οὕτω τέκνα γονεῖς· οὐκ ἐπ' ἀνθρώπων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ
ἐπὶ τῶν ἀλόγων ἀπάντων· οὕτως ἀδελφοὺς ἀδελφοί, καὶ
συγγενεῖς, καὶ προσήκοντες· οὕτως ἄνθρωπος ἄνθρωπον. Ἐ-
20 χομεν γὰρ τι καὶ ἀπὸ φύσεως πρὸς ἔλεον ἐπιρροεπές. Διὸ
καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων ἀγανακτοῦμεν, καὶ σφαιτομένους
ὄρῳντες ἐπικαμπτόμεθα, καὶ πενθοῦντας βλέποντες δακρῶ-
μεν. Ἐπειδὴ γὰρ σφόδρα αὐτὸ κατορθοῦσθαι βούλεται ὁ Θε-
ὁς, ἐκέλευσε τῆ φύσει πολλὰ εἰς τοῦτο συνεισηνεγκεῖν, δεικνὺς
25 ὅτι σφόδρα αὐτῷ τοῦτό ἐστι περισπούδαστον.

Ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὰ παιδιά
καὶ τοὺς προσήκοντας εἰς τὸ τῆς ἐλεημοσύνης ἀγάγωμεν

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη διαπράξει ἄπειρα ἁμαρτήματα, τὸν στεφανώνει καὶ τοῦ ἀπονέμει πολλὰς τιμὰς.

«Δώσατε λοιπόν», λέγει, «ἐλεημοσύνην καὶ ὅλα θὰ γίνουιν καθαρὰ»¹⁸. Διατί ὅμως ἀναφέρω τὰ μέλλοντα; Διότι, ἂν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἠθέλαμεν ἐρωτήσῃ τοὺς ἀνθρώπους, τί θέλουσιν περισσότερο, νὰ ὑπάρχουν πολλοὶ σοφισταὶ καὶ ρήτορες ἢ ἐλεήμονες καὶ φιλάνθρωποι, θὰ ἀκούσῃς, ὅτι προτιμοῦν τὸ δεύτερον. Καὶ εἶναι πολὺ φυσικόν. Διότι ἐὰν μὲν ἀφαιρεθῇ ἡ εὐγλωττία εἰς τίποτε δὲν θὰ ζημιωθῇ ἡ ζωὴ μας (καθ' ὅσον ἡ ζωὴ μας ὑπῆρχε πολὺν χρόνον πρὶν ἀπὸ τὴν τέχνην αὐτήν), ἐὰν ὅμως ἀφαιρέσῃς τὴν ἐλεημοσύνην ὅλα ἐξαφανίζονται καὶ χάνονται. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαπλεύσῃ κανεὶς τὴν θάλασσαν, ἐὰν ἀποφραχθοῦν τὰ λιμάνια καὶ οἱ ὄρμοι, ἔτσι οὔτε ἀνθρωπίνῃ ζωῇ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ, ἂν ἀφαιρέσῃς τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν ἐπιείκειαν, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν.

5. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς δὲν ἐνεπιστεύθη αὐτὰ μόνον εἰς τὴν σκέψιν, ἀλλὰ πολλὰ μέρη αὐτοῦ τὰ ἐφύτευσε καὶ μέσα εἰς τὸν νόμον τῆς φύσεως. Καὶ βάσει αὐτοῦ τοῦ νόμου οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες βοηθοῦν τὰ παιδιά των, καὶ τὰ παιδιά τοὺς γονεῖς των. Καὶ αὐτὸ δὲν συμβαίνει μόνον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα γενικῶς τὰ ζῶα. Βάσει αὐτοῦ βοηθοῦν οἱ ἀδελφοὶ τοὺς ἀδελφούς των οἱ συγγενεῖς, οἱ γνωστοί, καὶ γενικῶς ὁ ἄνθρωπος τὸν συνάνθρωπόν του. Διότι ἐκ φύσεως ἔχομεν κάποια κλίσιν εὐσπλαγχνίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἀγανακτοῦμεν, ὅταν κάποιοι ἀδικοῦνται, καὶ συγκινούμεθα ὅταν βλέπωμεν ἄλλους νὰ φονεύωνται καὶ δακρύζομεν βλέποντες ἀνθρώπους πού πενθοῦν. Διότι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐπιθυμεῖ πάρα πολὺ νὰ πράττουν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἐλεημοσύνην, διέταξε τὴν φύσιν νὰ βοηθήσῃ πάρα πολὺ εἰς αὐτό, δείχνοντας ἔτσι ὅτι αὐτὴ ἡ πράξις εἶναι πάρα πολὺ ποθητὴ εἰς αὐτόν.

Ἄφοῦ λοιπόν τὰ χαράξωμεν αὐτὰ βαθειὰ εἰς τὸν νοῦν μας, ἃς ὀδηγήσωμεν καὶ τοὺς ἑαυτούς μας καὶ τὰ παιδιά μας

διδασκαλεῖον, καὶ τοῦτο πρὸ πάντων ἄνθρωπος μανθανέτω, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἄνθρωπος. «Μέγα γὰρ ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων»· ὡς ἂν μὴ τοῦτο ἔχη, καὶ τοῦ εἶναι ἄνθρωπος ἐξέπεσε. Τοῦτο σοφὸς ἐργάζεται. Καὶ τί θαυμάζεις, 5 εἰ τοῦτο ἄνθρωπος; Τοῦτο Θεός. «Γίνεσθε» γάρ, φησὶν, «οἰκτιρόμονες, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν».

Μάθωμεν τοίνυν εἶναι ἐλεήμονες ἀπάντων ἕνεκα· μάλιστα δέ, ὅτι καὶ ἡμεῖς πολλοῦ δεόμεθα ἐλέους. Καὶ μηδὲ ζῆν ἠγάμεθα τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὅταν μὴ ἐλεῶμεν. Ἐλεημοσύ- 10 νην δὲ λέγω τὴν πλεονεξίας καθαρὰν. Εἰ γὰρ ὁ τοῖς αὐτοῦ ἀρκοῦμενος καὶ μηδενὶ μεταδούς, οὐκ ἐλεήμων, ὁ τὰ ἐτέρων λαμβάνων πῶς ἐλεήμων, κἂν μυρία δῶ; Εἰ γὰρ τὸ ἀπολαύειν μόνον τῶν ὄντων, ἀπανθρωπίας, πολλῶ μᾶλλον τὸ ἐτέρους ἀφαιρεῖσθαι. Εἰ οἱ μηδὲν ἀδικήσαντες κολάζονται, ὅτι οὐ 15 μειέδωκαν, πολλῶ μᾶλλον οἱ καὶ τὰ ἐτέρων λαμβάνοντες. Μὴ τοίνυν τοῦτο εἶπης, ὅτι ἄλλος ἠδίκηται, καὶ ἄλλος ἐλεεῖται. Τὸ γὰρ δεινὸν τοῦτό ἐστιν. Ἔδει γὰρ τὸν ἀδικούμενον αὐτὸν εἶναι καὶ τὸν ἐλεούμενον· νυνὶ δὲ ἐτέρους τραυματιζων, οὓς οὐκ ἐτραυματίσας θεραπεύεις, δέον ἐκείνους θερα- 20 πεύειν μᾶλλον δὲ μηδὲ τραυματίζειν. Φιλάνθρωπος γὰρ οὐχ ὁ πλήτιων καὶ θεραπεύων, ἀλλ' ὁ τοὺς παρ' ἐτέρων πληγέντας ἰώμενος.

Τὰ σαυτοῦ τοίνυν ἴασαι κακά, μὴ τὰ ἐτέρου· μᾶλλον δὲ μηδὲ πλήτιε, μηδὲ κατὰβαλλε, (τοῦτο γὰρ παίζοντός ἐστιν),

19. Παροιμ. 20, 6.

20. Λουκᾶ 6, 36.

καὶ τοὺς γνωστοὺς μας εἰς τὸ διδασκαλεῖον τῆς ἐλεημοσύνης, καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων ἅς μαθαίνει ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ αὐτὸ σημαίνει ἄνθρωπος. Διότι «ὁ ἄνθρωπος εἶναι σπουδαῖον πρᾶγμα καὶ ἀξίζει πάρα πολὺ ὁ ἄνθρωπος πρὸ ἐλεεῖς»¹⁹. Διότι ἂν δὲν ἔχη αὐτὸ τὸ γνώρισμα, ἐξέπεσε ἀπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ κάνει τοὺς σοφοὺς. Καὶ διατί ἀπορεῖς ἂν αὐτὸ εἶναι ὁ ἄνθρωπος; Αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ Θεός. Διότι λέγει· «Γίνεσθε εὐσπλαγχνικοί, ὅπως ὁ Πατήρ σας»²⁰.

Ἄς διδαχθῶμεν λοιπὸν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ εἴμεθα ἐλεήμονες, μάλιστα δὲ ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὴν εὐσπλαγχνίαν. Καὶ ἅς πιστεύωμεν ὅτι οὔτε κἂν ζῶμεν κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον πρὸ δὲν κάνομεν ἐλεημοσύνην. Καὶ ἐννοῶ τὴν ἐλεημοσύνην ἐκείνην πρὸ εἶναι καθαρὰ ἀπὸ πλεονεξίαν. Διότι ἂν αὐτὸς πρὸ ἀρκεῖται εἰς τὰ ἰδικά του ἀγαθὰ καὶ δὲν δίδει εἰς κανένα δὲν εἶναι ἐλεήμων, πῶς ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἐλεήμων ἐκεῖνος πρὸ παίρνει τὰ ξένα, καὶ ἂν ἀκόμη δίδῃ ἀμέτρητα; Διότι ἂν εἶναι ἀπανθρωπία τὸ νὰ ἀπολαμβάνῃ μόνον κανεὶς τὰ ἀγαθὰ του, πολὺ περισσότερον εἶναι τὸ νὰ τὰ ἀφαιρῇ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἐὰν δὲ τιμωροῦνται αὐτοὶ πρὸ δὲν ἔκαναν καμμίαν ἀδικίαν, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ἔδωσαν ἐλεημοσύνην, πολὺ περισσότερον θὰ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ πρὸ παίρνουν τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἄλλους. Μὴ εἰπῆς λοιπὸν, ὅτι ἄλλος ἔχει ἀδικηθῆ καὶ ἄλλος ἐλεεῖται. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερόν. Διότι ἔπρεπεν αὐτὸς πρὸ ἀδικεῖται νὰ εἶναι καὶ ὁ ἐλεούμενος· τώρα ὅμως ἐνῶ τραυματίζεις ἄλλους, θεραπεύεις αὐτοὺς πρὸ δὲν ἐτραυματίζεις, ἐνῶ θὰ ἔπρεπεν ἐκείνους νὰ θεραπεύῃς· ἢ καλύτερα ἔπρεπεν οὔτε κἂν νὰ τοὺς τραυματίζῃς. Διότι φιλόανθρωπος δὲν εἶναι αὐτὸς πρὸ πληγώνει καὶ θεραπεύει, ἀλλ' αὐτὸς πρὸ θεραπεύει αὐτοὺς πρὸ ἐπληγώθησαν ἀπὸ ἄλλους.

Θεράπευσε λοιπὸν τὰς πληγὰς πρὸ ἐπροξένησες ἐσὺ καὶ ὄχι αὐτὰς πρὸ ἐπροξένησαν ἄλλοι. Ἡ καλύτερα οὔτε νὰ πληγώνης οὔτε νὰ ρίπτῃς κάτω (διότι αὐτὸ εἶναι γνώρισμα

ἀλλ' ἀνάστησον τοὺς καταβληθέντας. Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν τῷ
 αὐτῷ μέτρῳ τῆς ἐλεημοσύνης θεραπεῦσαι τὸ ἀπὸ τῆς πλεονε-
 ξίας κακόν. Ἄν γὰρ πλεονεκτήσης ὀβολόν, οὐκ ὀβολοῦ σοι
 δεῖ πάλιν εἰς ἐλεημοσύνην, ἵνα ἀνέλῃς τὸ ἀπὸ τῆς πλεονεξίας
 5 ἔλκος, ἀλλὰ ταλάντιου. Διὰ τοῦτο ὁ κλέπτης ἀλοῦς τειραπλά-
 σιον καταβάλλει· τοῦ δὲ κλέπιοντος ὁ ἀρπάζων χείρων. Εἰ δὲ
 ἐκεῖνον τειραπλασίονα δοῦναι δεῖ ὧν ἔκλεψε, τὸν ἀρπάζον-
 τα δεκαπλασίονα καὶ πολλῶ πλεόν· καὶ ἀγαπητὸν τὸ καὶ οὕτω
 δυνηθῆναι τὴν ἀδικίαν ἐξιλεώσασθαι· ἐλεημοσύνης γὰρ οὐδὲ
 10 τίτιε λήψεται καρπόν. Διὰ τοῦτο ὁ Ζακχαῖος, «ἀποιίσω»,
 φησὶν, «ὧν ἐσυκοφάνησα τειραπλασίονα, καὶ τὰ ἡμίση τῶν
 ὑπαρχόντων μου δώσω πτωχοῖς». Εἰ δὲ ἐν τῷ νόμῳ τειρα-
 πλασίονα δοῦναι δεῖ, πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ χάριτι· εἰ τὸν κλέ-
 πιοντα, πολλῶ μᾶλλον τὸν ἀρπάζοντα. Μετὰ γὰρ τῆς ζημίας
 15 ἐνταῦθα καὶ ἡ ὕβρις πολλή. Ὡστε κἂν ἑκατονταπλασίονα δῶς,
 οὐδέπω τὸ πᾶν ἔδωκας.

Ὅρᾳς ὡς οὐ μάτην ἔλεγον, κἂν ὀβολὸν ἀρπάσης καὶ
 τάλαντιον ἐπιδῶς, μόλις καὶ οὕτω θεραπεύεις; Εἰ δὲ τοῦτο
 ποιῶν, μόλις· διὰν ἀντισιρέψης τὴν τάξιν, καὶ ἀρπάσης μὲν
 20 οὐσίας ὀλοκλήρους, ὀλίγα δὲ παρᾶσχης, καὶ μηδὲ ἐκείνοις
 τοῖς ἀδικηθεῖσιν, ἀλλ' ἐτέροις ἀντ' ἐκείνων, ποίαν ἔξεις ἀ-
 παλογίαν; τίνα συγγνώμην; ποίαν σωτηρίας ἐλπίδα; Βούλει
 μαθεῖν ὅσον ἐργάζῃ κακὸν οὕτως ἐλεῶν; Ἄκουσον τῆς Γρα-

21. Ἐξ. 22, 1.

22. Πρβλ. Λουκᾶ 21, 8.

ἀνθρώπου χωρὶς πραγματικὴν ὑπόστασιν), ἀλλὰ σήκωσε αὐτοὺς ποὺ ἔπρασαν. Οὐτε βέβαια εἶναι δυνατὸν μὲ τὸ ἴδιον μέτρον τῆς ἐλεημοσύνης νὰ θεραπεύσης τὸ κακὸν ποὺ ἐπροξένησεν ἢ πλεονεξία σου. Διότι ἐὰν ἀρπάξης ἀπὸ πλεονεξίαν ἓνα ὄβολόν, δὲν πρέπει νὰ δώσης πάλιν ἐλεημοσύνην ἓνα ὄβολόν διὰ νὰ θεραπεύσης τὴν πληγὴν ποὺ ἐπροξένησεν ἢ πλεονεξία σου, ἀλλὰ ἓνα τάλαντον. Διὰ τοῦτο αὐτὸς ποὺ συλλαμβάνεται κλέπτων, πληρώνει τετραπλάσια²¹, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἀρπάζει εἶναι χειρότερος ἀπὸ τὸν κλέπτην. Ἐὰν δὲ πρέπει, ἐκεῖνος ποὺ ἔκλεψε, νὰ δώση τετραπλάσια ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔκλεψαν, τότε πρέπει αὐτὸς ποὺ ἀρπάζει νὰ δώση δεκαπλάσια καὶ πολὺ περισσότερα· καὶ θὰ πρέπει νὰ εἶναι εὐχαριστημένος ἂν ἤμπορέση ἔτσι νὰ ἐπιτύχη τὴν ἐξιλέωσίν του· ἀλλ' ὅμως οὔτε καὶ τότε θὰ λάβῃ ἀμοιβὴν διὰ ἐλεημοσύνην. Διὰ τοῦτο ὁ Ζακχαῖος εἶπε· «θὰ ἀποζημιώσω αὐτοὺς ποὺ ἐζημίωσα μὲ τετραπλάσια καὶ τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μου θὰ τὰ δώσω εἰς τοὺς πτωχοὺς»²². Ἐὰν δὲ ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως ὀρίζει ὅτι πρέπει νὰ δοθοῦν τετραπλάσια, πολὺ περισσότερα πρέπει νὰ δοθοῦν τώρα ποὺ ἦλθεν ἡ θεία χάρις. Καὶ ἂν πρέπει νὰ πληρώσῃ ὁ κλέπτης, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ πληρώσῃ αὐτὸς ποὺ ἀρπάζει. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μαζὶ μὲ τὴν ζημίαν εἶναι καὶ ἡ προσβολὴ μεγάλη. Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη δώσης ἑκατονταπλάσια, ποτὲ δὲν θὰ ἤμπορέσης νὰ ἐξοφλήσης τὸ χρέος σου.

Βλέπεις ὅτι δὲν εἶχα ἄδικον ποὺ ἔλεγα, ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη δώσης τάλαντον διὰ τὸν ὄβολόν ποὺ ἤρπασες, μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας ἐπανορθώνεις καὶ πάλιν τὸ κακόν; Ἐὰν δέ, ἐνεργῶν ἔτσι, ἐπανορθώσης πολὺ ἐλάχιστα τὸ κακόν, ὅταν ἀνατρέψῃς τὴν τάξιν αὐτὴν καὶ ἀρπάξης μὲν ὀλοκλήρους περιουσίας, ἀλλὰ δώσης ἐλάχιστα, καὶ αὐτὰ ὄχι εἰς τοὺς ἀδικηθέντας, ἀλλ' εἰς ἄλλους ἀντὶ ἐκείνων, ποίαν τότε ἀπολογίαν θὰ ἔχῃς; ποίαν συγχώρησιν; ποίαν ἐλπίδα σωτηρίας; Θέλεις νὰ μάθῃς πόσον μεγάλο κακὸν διαπράττεις, ὅταν ἐλεῇς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Ἄκουσε τὴν ἀγίαν Γρα-

φῆς λεγούσης· «Ὡς ὁ ἀποκτένων τὸν υἱὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, οὕτως ὁ προσάγων θυσίαν ἐκ χρημάτων πενήτων»).

Ταύτην τοίνυν τὴν ἀπειλὴν ἐγγράφαντες τῇ διανοίᾳ, ἀπέλθωμεν ταύτην ἐν τοῖς τοίχοις, ταύτην ἐν ταῖς χερσὶ, ταύτην ἐν τῷ συνειδῶτι, ταύτην πανταχοῦ· ἵνα καὶ ὁ φόβος οὗτος ἀκμάζων ἡμῶν ἐν τῇ διανοίᾳ κωλύῃ τὰς χεῖρας ἡμῶν καθημερινῶν φόνων. Φόνου γὰρ ἀρπαγὴ χαλεπώτερον, κατὰ μικρὸν τὸν πένητα ἀναλίσκουσα.

- 10 Ἰν' οὖν καθαρεύωμεν τοῦ μιάσματος τούτου, μελετῶμεν καὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους ταῦτα. Οὕτω γὰρ καὶ πρὸς ἕλεον ἐσόμεθα προθυμότεροι, καὶ καθαρὸς τοὺς ἐπὶ ταύτῃ ληψόμεθα μισθούς, καὶ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσομεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
- 15 Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

φήν πού λέγει· «Αὐτός πού προσφέρει θυσίαν ἀπό τὰ χρήματα τῶν πτωχῶν, ὁμοιάζει μέ ἐκεῖνον πού θυσιάζει τὸ παιδί ἐμπρός εἰς τὸν πατέρα του»²³.

Ἐφοῦ λοιπὸν χαράξωμεν αὐτὴν τὴν ἀπειλὴν βαθειὰ εἰς τὸν νοῦν μας, ἅς ἀποχωρήσωμεν αὐτὴν ἅς χαράξωμεν εἰς τοὺς τοίχους, αὐτὴν εἰς τὰ χέρια μας, αὐτὴν εἰς τὴν συνείδησίν μας, αὐτὴν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματός μας, ὥστε, ἔστω καὶ αὐτὸς ὁ φόβος, πού θὰ φυλάσσειται ζωηρὰ εἰς τὴν σκέψιν μας, νὰ συγκρατῇ τὰ χέρια μας ἀπὸ καθημερινούς φόνους. Διότι εἶναι φοβερωτέρα ἀπὸ τὸν φόβον ἡ ἄρπαγὴ πού φονεύει σιγὰ - σιγὰ τὸν πτωχόν.

Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ παραμένωμεν καθαροὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ μίasma, ἅς μελετῶμεν αὐτὰ καὶ μόνοι μας καὶ μεταξύ μας. Διότι ἔτσι καὶ προθυμότεροι θὰ γίνωμεν πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην, καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς θὰ λάβωμεν καθαρὰν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ θὰ ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, μέ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις μαζί μέ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΓ΄
Ματθ. 15, 32 - 16, 12

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐ-
τοῦ, εἶπε· σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡ-
5 μέραι τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φά-
γωσι καὶ ἀπολύσαι αὐτοὺς νήσιεις οὐ θέλω, μήποτε
ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ».

1. Καὶ ἀνωτέρω τὸ σημεῖον τοῦτο μέλλων ποιεῖν, πρῶ-
τον ἐθεράπευσε τοὺς τὸ σῶμα πεπηρωμένους· καὶ ἐνταῦθα τὸ
10 αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ· ἀπὸ τῆς τῶν τυφλῶν καὶ χωλῶν ἰάσεως
εἰς τοῦτο ἐμβαίνει πάλιν. Τί δήποτε δὲ τότε μὲν εἶπον οἱ
μαθηταί, «ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους», νῦν δὲ οὐκ εἶπον, καὶ
ταῦτα παρελθουσῶν τριῶν ἡμερῶν; Ἡ καὶ αὐτοὶ βελτίους
γενόμενοι λοιπόν, ἢ καὶ ἐκείνους οὐ σφόδρα αἰσθανομένους
15 τοῦ λιμοῦ· καὶ γὰρ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῖς γινομένοις.

Ἄλλὰ ὅρα πῶς καὶ νῦν οὐχ ἀπλῶς ἐπὶ τὸ θαῦμα ἐρ-
χεται, ἀλλ' ἐκκαλεῖται αὐτοὺς εἰς τοῦτο. Οἱ μὲν γὰρ ὄχλοι
ἐπὶ ἰατρείαν ἐλθόντες οὐκ ἐτόλμων τοὺς ἄριους αἰτῆσαι·
αὐτὸς δὲ ὁ φιλόανθρωπος καὶ κηδεμών, καὶ οὐκ αἰτοῦσι δίδω-
20 σι, καὶ φησι πρὸς τοὺς μαθητὰς· «Σπλαγχνίζομαι καὶ ἀπο-
λύσαι αὐτοὺς νήσιεις οὐ θέλω». Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσιν, ὅτι
ἐφόδια ἔχοντες ἦλθον, φησί· «Τρεῖς ἡμέρας ἤδη μοι παρα-

1. Πρὸβλ. Ματθ. 14, 14.

2. Ματθ. 14, 15.

3. Πρὸβλ. Ματθ. 15, 31.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΓ΄
Ματθ. 15, 32 - 16, 12

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφοῦ προσεκάλεσε τοὺς μαθητάς του, τοὺς εἶπεν· Ἡ λύπη μου εἶναι μεγάλη διὰ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, διότι ἐπὶ τρεῖς τώρα ἡμέρας παραμένουν κοντά μου καὶ δὲν ἔχουν τίποτε νὰ φάγουν, καὶ δὲν θέλω νὰ τοὺς ἀφήσω νὰ φύγουν νηστικοί, μὴ τυχὸν καὶ ἀποκάμουν, ἐνῶ θὰ πηγαίνουν εἰς τὰ σπίτια των, καὶ σωριασθοῦν εἰς τὸν δρόμον».

1. Καὶ προηγουμένως¹, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κάνῃ τὸ θαῦμα αὐτό, πρῶτα ἐθεράπευσεν ἐκείνους ποὺ ἔπασχον ἀπὸ σωματικὰς ἀσθενείας, τὸ ἴδιο δὲ κάνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, προχωρῶν εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ θαύματος, ἀφοῦ πρῶτα ἐθεράπευσε τοὺς τυφλοὺς καὶ τοὺς κουτσοὺς. Ἄλλ' ὅμως διατί τότε οἱ μαθηταὶ του τοῦ εἶπαν «δῶσε ἐντολὴν εἰς τὰ πλήθη νὰ διαλυθοῦν»², ἐνῶ τώρα δὲν τοῦ εἶπαν, μολονότι εἶχαν περάσει τρεῖς ἡμέραι; Ἡ ἐπειδὴ καὶ οἱ μαθηταὶ εἶχαν γίνεαι πλέον καλύτεροι, ἢ ἐπειδὴ ἔβλεπαν τὰ πλήθη νὰ μὴ αἰσθάνωνται εἰς μεγάλον βαθμὸν τὴν πείναν· καθ' ὅτι ἐδόξαζαν τὸν Θεὸν διὰ τὰ ὅσα συνέβαιναν³.

Πρόστιξε ὅμως πῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ἐπιτελεῖ ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ θαῦμα, ἀλλὰ καὶ προσκαλεῖ καὶ τὰ πλήθη εἰς αὐτό. Διότι τὸ μὲν πλῆθος τοῦ κόσμου, ἐπειδὴ ἤλθαν νὰ τοὺς θεραπεύσῃ, δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ ζητήσουν τροφήν, αὐτὸς ὅμως, ὁ φιλόανθρωπος καὶ ὁ κηδεμών, τοὺς δίδει καὶ χωρὶς νὰ τοῦ ζητήσουν, καὶ λέγει πρὸς τοὺς μαθητάς του· «Τοὺς λυποῦμαι καὶ δὲν θέλω νὰ τοὺς ἀφήσω νὰ φύγουν νηστικοί». Διότι, διὰ νὰ μὴ λέγουν, ὅτι ἤλθαν ἔχοντες μαζί των καὶ τροφίμα, λέγει· «Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἤδη μένουν πλησίον μου», ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη ἤλθαν

μένουσιν»· ὥστε εἰ καὶ ἔχοντες ἦλθον, ἀνάλωται ταῦτα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αὐτὸς οὐκ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρῃ τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλ' ὅτι αὐτοῖς ἅπαντα ἀνάλωτο, ὥστε πρότερον αὐτοὺς ἐν χρεῖα κατὰσιάνιας μετὰ πλείονος τῆς προθυμίας
 5 δέξασθαι τὸ γινόμενον. Διὰ τοῦτό φησιν, «ἵνα μὴ ἐκλυθῶ-
 σιν ἐν τῇ ὁδῷ», δεικνὺς ὅτι καὶ πόρρωθεν ἀφροσθήκεσαν, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ὑπολελειμμένον ἦν. Καὶ εἰ μὴ θέλεις ἀπολῦ-
 σαι νήστες, τίνος ἔνεκεν οὐ ποιεῖς τὸ σημεῖον; Ἴνα ἐν τῇ
 ἐρωτήσῃ ταύτῃ καὶ τῇ ἀποκρίσει προσεκτικωτέρους ποιήσῃ
 10 τοὺς μαθητὰς, καὶ τὴν πίσιν αὐτῶν ἐπιδείξωνται, προσιόν-
 τες καὶ λέγοντες· ποίησον ἄρτους. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτω συνῆκαν
 τῆς ἐρωτήσεως τὴν αἰτίαν· ὅθεν ὕστερον λέγει αὐτοῖς, κα-
 θὼς φησιν ὁ Μάρκος, ὅτι «οὕτως εἰσὶ πεπυρωμένοι αἱ καρ-
 δία ὑμῶν; ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε, καὶ ὧτα ἔχοντες
 15 οὐκ ἀκούετε;». Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, τίμος ἔνεκεν τοῖς μα-
 θηταῖς λέγει, καὶ δείκνυσιν ἀξιόους τοῦ παθεῖν εἶ τοὺς ἡ-
 χλους, καὶ προσίθησι καὶ τὸν ἔλεον τὸν παρ' αὐτοῦ; Ὁ δὲ
 Ματθαῖός φησιν, ὅτι μετὰ ταῦτα καὶ ἐπειμήσεν αὐτοῖς λέ-
 γων· «Ὀλιγόπιστοι, οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέν-
 20 τε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων, καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε;
 οὐδὲ τοὺς ἐπὶ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων, καὶ πόσας σπυ-
 ρίδας ἐλάβετε;». Οὕτως ἀλλήλοις συμφωνοῦσιν οἱ εὐαγγε-
 λισταί.

Τί οὖν οἱ μαθηταί; Ἐτι χαμαὶ ἔρπουσι καίτοι μυρία
 25 ἐποίησεν, ὥστε μνημονευθῆναι ἐκεῖνο τὸ θαῦμα, καὶ διὰ τῆς
 ἐρωτήσεως, καὶ διὰ τῆς ἀποκρίσεως, καὶ διὰ τοῦ ποιῆσαι
 διακόρους αὐτοῦς, καὶ διὰ τοῦ νεῖμαι τοὺς κοφίνους· ἀλλ'

4. Μάρκ. 8, 17-18.

5. Ματθ. 16, 8-10.

ἔχοντες μαζί των τρόφιμα, τὰ εἶχαν ἤδη φάγει. Ἐλλωστε, βέβαια, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος δὲν ἔκανε τὸ θαῦμα κατὰ τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν ἡμέραν, ἀλλ' ὅταν τοὺς εἶχαν τελειώσει ὅλα γενικῶς, ὥστε, καταλαμβανόμενοι ἀπὸ πάρα πολὺ μεγάλην ἀνάγκην προηγουμένως, νὰ δεχθοῦν αὐτὸ πού θὰ συνέβαινε μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν. Διὰ τοῦτο λέγει, «διὰ νὰ μὴ ἀποκάμουν καὶ σωριασθοῦν εἰς τὸν δρόμον», καθιστῶν ἔτσι φανερόν ὅτι καὶ εὐρίσκοντο πολὺ μακρὰ, καὶ ὅτι δὲν τοὺς εἶχεν ἀπομείνει τίποτε φαγώσιμον. Καὶ ἐφ' ὅσον δὲν θέλεις νὰ φύγουν νηστικοί, διὰ ποῖον λόγον δὲν κάνεις τὸ θαῦμα; Διὰ νὰ κάνῃ τοὺς μαθητάς του μὲ τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν καὶ τὴν ἀπάντησιν προσεκτικωτέρους καὶ διὰ νὰ φανερώσουν τὴν πίστιν των πλησιάζοντές τον καὶ λέγοντες· Κάνε ἄρτους. Ἐλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἀντελήφθησαν τὴν αἰτίαν τῆς ἐρωτήσεώς του, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν συνέχειαν λέγει, ὅπως λέγει ὁ Μάρκος, τὰ ἐξῆς· «Σκέπτεσθε ἀκόμη τόσον παχυλά; Ἐνῶ ἔχετε μάτια, δὲν βλέπετε, καὶ ἐνῶ ἔχετε αὐτιά, δὲν ἀκούετε;». Διότι, ἐὰν δὲν ἦτο αὐτὴ ἡ αἰτία, τότε διατί ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς μαθητάς του καὶ τοὺς καθιστᾶ φανερόν ὅτι τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ εἶναι ἄξια νὰ τύχουν τῆς εὐεργεσίας του καὶ ἐπὶ πλεόν προσθέτει καὶ τὴν ἰδικὴν του εὐσπλαγχνίαν; Ὁ Ματθαῖος πάλιν λέγει, ὅτι μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐπετίμησε τοὺς μαθητάς του καὶ εἶπεν· «Ὀλιγόπιστοι, ἀκόμη δὲν καταλαβαίνετε καὶ οὔτε ἐνθυμεῖσθε τοὺς πέντε ἄρτους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐχόρτασαν πέντε χιλιάδες, καὶ πόσα κοφίνια ἐλάβετε ἀπὸ περισσεύματα;»⁵. Τόσον μεγάλη συμφωνία ὑπάρχει μεταξὺ τῶν εὐαγγελιστῶν.

Τί κάνουν λοιπὸν οἱ μαθηταί; Ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ σύρωνται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ἐν καὶ βέβαια τόσα πολλὰ ἔκανε, ὥστε νὰ ἐνθυμηθοῦν ἐκεῖνο τὸ θαῦμα, καὶ μὲ τὴν ἐρώτησιν καὶ μὲ τὴν ἀπάντησιν καὶ μὲ τὸ ὅτι ὑπῆρξαν ὑπερέταί τοῦ θαύματος ἐκείνου καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐμοίρασαν τὰ κοφίνια, ἀλλ' ὅμως εὐρίσκοντο ἀκόμη πνευματικὰ πολὺ

ἔτι ἀτελέστερον διέκειντο. Διὸ καὶ λέγουσιν αὐτῶ· «Πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρήμῳ ἄρτοι ισοῦτοι;». Καὶ πρὸ τούτου καὶ νῦν τῆς ἐρημίας μέμνηται, αὐτοὶ μὲν ἀσθενεῖ λογιζομῶ τοῦτο λέγοντες, τὸ δὲ σημεῖον καὶ ἐντεῦθεν ἀνύποπιον ποιοῦντες.
 5 Ἴνα γὰρ μή τις λέγῃ, ὅπερ καὶ ἤδη εἶπον, ὅτι ἀπὸ πλησίων τινὸς κώμης οὔσης ἔλαβον, ὁμολογεῖται ὁ τόπος, ἵνα πιστευθῇ τὸ θαῦμα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ πρότερον σημεῖον καὶ τοῦτο ἐν ἐρημίᾳ ποιεῖ, πολὺ τῶν κωμῶν ἀπεχούση.

Ἐν οὐδὲν συνιέντες οἱ μαθηταὶ ἔλεγον· «Πόθεν ἡμῖν ἐν
 10 ἐρημίᾳ ἄρτοι ισοῦτοι;». «Καὶ γὰρ ἐνόμιζον ταῦτα αὐτὸν εἰρηκέναι, ὡς αὐτοῖς μέλλοντα ἐπιτάττειν διατρέφειν αὐτούς· σφόδρα ἀνοήτως. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πρόωγῃ ἔλεγε, «δοτε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν», ἵνα αὐτούς εἰς ἀφορητὴν ἐμβάλῃ τοῦ αὐτὸν παρακαλέσαι. Νῦν δὲ οὐδὲ τοῦτό φησιν, ὅτι «δοτε αὐ-
 15 τοῖς φαγεῖν», ἀλλὰ τί; «σπλαγχνίζομαι, καὶ ἀπολύσαι αὐτούς νήσεις οὐ θέλω», ἐγγύτερον αὐτούς ἄγων καὶ ἐρεθίζων μᾶλλον, καὶ διδοὺς διαβλέπει πρὸς τὸ παρ' αὐτοῦ ταῦτα αἰτῆσαι. Καὶ γὰρ δεκνύντιος ἦν τὰ ρήματα, ὅτι δύναται μὴ ἀπολύσαι αὐτούς νήσεις, καὶ ἐμφαίνοντιος τὴν ἐξουσίαν. Τὸ γὰρ «οὐ
 20 θέλω», τοῦτό ἐστιν ἐνδεικνυμένου.

Ἐπειδὴ δὲ τοῦ πλήθους ἐμνημόνευσαν λοιπὸν καὶ τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐρημίας, («Πόθεν» γὰρ, φησὶν, «ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι ισοῦτοι, ὥστε χοριάσαι ὄχλον ισοῦτον;»), καὶ οὐδὲ οὕτω συνῆκαν τὸ λεχθέν, λοιπὸν αὐτὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ
 25 εἰσφέρει, καὶ φησιν αὐτοῖς· «Πόσους ἄρτους ἔχετε; Οἱ δὲ

χαμηλά. Καὶ διὰ τοῦτο τοῦ λέγουν· «Ἐκ ποῦ νὰ πάρωμεν, ἐδῶ εἰς τὴν ἔρημον πού εὐρισκόμεθα, τόσους ἄρτους;». Καὶ εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν καὶ τώρα προβάλλουν τὴν ἐρημίαν· καὶ αὐτοὶ μὲν τὸ λέγουν αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς των ἀτελείας, ἔτσι ὅμως καθιστοῦν τὸ θαῦμα τελείως ἀνύποπτον. Διότι, διὰ νὰ μὴ λέγη κανεὶς, πρᾶγμα πού ἤδη τὸ εἶπαν, ὅτι ἔλαβον τοὺς ἄρτους ἀπὸ κάποιαν κωμόπολιν πού ἦτο ἐκεῖ πλησίον, ἀναφέρεται ὁ τόπος, διὰ νὰ γίνῃ ἔτσι πιστευτὸν τὸ θαῦμα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ προηγούμενον θαῦμα καὶ αὐτὸ τὰ κάνει εἰς ἔρημον μέρος, πού ἀπεῖχε πάρα πολὺ ἀπὸ τὰς κωμοπόλεις.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ μαθηταὶ δὲν ἀντελήφθησαν τίποτε τοῦ εἶπαν· «Ποῦ θὰ εὔρωμεν, ἐδῶ εἰς τὴν ἐρημίαν πού εὐρισκόμεθα, τόσους πολλοὺς ἄρτους;». Διότι ἐνόμιζαν ὅτι ὁ Κύριος τὰ εἶπεν αὐτά, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς δώσῃ ἐντολὴν νὰ προμηθεύσουν αὐτοὶ τροφήν εἰς τὸ πλῆθος, πρᾶγμα πού ἦτο πολὺ ἀνόητος σκέψις. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν τοὺς ἔλεγεν, «Δώσατέ τους σεῖς νὰ φάγουν»⁶, διὰ νὰ τοὺς δοθῇ ἡ ἀφορμὴ νὰ τὸν παρακαλέσουν. Τώρα ὅμως δὲν τοὺς λέγει οὔτε αὐτό, «δώσατέ τους νὰ φάγουν», ἀλλὰ τί; «Λυποῦμαι πάρα πολὺ διὰ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ δὲν θέλω νὰ τοὺς ἀφήσω νὰ φύγουν νηστικοί», ὁδηγῶν αὐτοὺς ἔτσι πλησιέστερα καὶ ἐρεθίζων περισσότερο, καὶ τοὺς δημιουργεῖ τὴν προϋπόθεσιν ὥστε νὰ προσφύγουν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ζητήσουν ἀπὸ αὐτὸν τροφήν. Καθ' ὅσον οἱ λόγοι του ἐφανέρωναν ὅτι εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ φύγουν νηστικοί, καὶ ἀπεκάλυπταν τὴν ἐξουσίαν του. Διότι τὰ λόγια του, «δὲν θέλω», ἐφανέρωναν αὐτὸ ἀκριβῶς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀνέφεραν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, τὸν τόπον καὶ τὴν ἐρημίαν, (διότι εἶπαν· «Ποῦ θὰ εὔρωμεν, ἐδῶ εἰς τὴν ἐρημίαν πού εἴμεθα, τόσους πολλοὺς ἄρτους;»), καὶ δὲν ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῶν λόγων του, εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς προσφέρει τὴν βοήθειάν του καὶ τοὺς λέγει·

λέγουσιν, ἐπὶ, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια». Καὶ οὐκέτι λέγουσιν, «Ἀλλὰ ταῦτα τί ἐσὶν εἰς τοσοῦτους;», ὡσπερ ἔμπροσθεν εἶπον. Οὕτως εἰ καὶ μὴ τοῦ παντὸς ἐπελαμβάνοντο, ἀλλ' ὅμως ὑψηλότεροι κατὰ μικρὸν ἐγίνοντο. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς διὰ
 5 τούτων ἐγείρων αὐτῶν τὴν διάνοιαν, ὁμοίως ἐρωτᾷ, ὡσπερ καὶ πρότερον, ἵνα καὶ τῷ τρόπῳ τῆς ἐρωτήσεως ἀναμνήσῃ αὐτοὺς τῶν ἤδη γεγενημένων.

Σὺ δὲ ὡσπερ εἶδες αὐτῶν τὸ ἀτελὲς ἐκ τούτων, οὕτω καιάμαθε καὶ τὸ φιλόσοφον τῆς γνώμης, καὶ θαύμασον τὸ
 10 φιλάληθες, πῶς αὐτοὶ γράφοντες, τὰ ἐναντιῶν οὐ κρύπτουσιν ἐλαιώματα, καὶ ταῦτα μεγάλα ὄντα. Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἦν ἔγκλημα, ἔναγχος τοῦ σημείου τούτου γενομένου οὕτως εὐθέως ἐπιλαθέσθαι· διὰ τοῦτο καὶ ἐπιτιμῶνται.

2. Μετὰ δὲ τούτων καὶ τὴν ἄλλην φιλοσοφίαν ἐννόησον·
 15 πῶς ἦσαν γαστροὶς κρείττους· πῶς ἐπαιδεύοντο μὴ πολὺν ποιεῖσθαι τραπέζης λόγον. Ἐν ἐρημίᾳ γὰρ ὄντες, καὶ τρεῖς ἡμέρας ἐκεῖ διατριβόντες, ἐπὶ ἄρτους εἶχον. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα ὁμοίως τοῖς προτέροις ποιεῖ· καὶ γὰρ κατακλίνει αὐτοὺς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν μαθητῶν ποιεῖ πη-
 20 γάζειν τοὺς ἄρτους. «Ἐκέλευσε» γὰρ, φησί, «τοὺς ὄχλους ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ λαβὼν τοὺς ἐπὶ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθη-

«Πόσους ἄρτους ἔχετε; Αὐτοὶ δὲ εἶπαν· Ἑπτὰ ἄρτους καὶ ὀλίγα ψάρια». Ἄλλὰ τώρα πλέον δὲν τοῦ λέγουν, «Ἄλλὰ τί ἡμποροῦν αὐτὰ νὰ κάνουν διὰ τόσον πολὺ πλῆθος;»⁷, ὅπως ἀκριβῶς τοῦ εἶπαν εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν. Ἄρα λοιπὸν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀντελαμβάνοντο οἱ μαθηταὶ του τὸ πᾶν, ὅπως ὅποτε ὅμως ἀνέβαινε σιγὰ - σιγὰ ἡ πνευματικότης των. Ἄλλωστε καὶ ὁ Κύριος, θέλων νὰ διεγείρῃ τὴν μνήμην των, τοὺς κάνει τὴν ἰδίαν ἐρώτησιν πού τοὺς ἔκανε προηγουμένως, ὥστε καὶ μὲ τὸν τρόπον τῆς ἐρωτήσεως νὰ τοὺς ὑπενθυμίσῃ ἐκεῖνα πού ἤδη εἶχον συμβῆ προηγουμένως.

Σὺ ὅμως, ὅπως ἀκριβῶς ἀντελήφθης ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὴν πνευματικὴν ἀνωριμότητα τῶν μαθητῶν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον κατανόησε καὶ τὴν φιλόσοφον διάθεσίν των καὶ θαύμασε τὴν φιλαλήθειάν των, πῶς δηλαδή, ἐνῶ τὰ γράφουν αὐτὰ οἱ ἴδιοι, δὲν ἀποκρύπτουν τὰ ἐλαττώματά των, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα εἶναι πολὺ μεγάλα. Διότι δὲν ἦτο τυχαῖον τὸ παράπτωμά των, καθ' ὅσον ἐλησιμόνησαν τόσον γρήγορα τὸ θαῦμα τὸ προηγούμενον πού ἦτο τόσον πρόσφατον, καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἐπιτιμῶνται.

2. Ἄλλ' ὅμως μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ κατανόησε καὶ τὴν ἄλλην φιλοσοφίαν των· πῶς δηλαδή ἴσταντο ἐπάνω ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τῆς κοιλίας, πῶς ἐδιδάσκοντο νὰ μὴ δίδουν μεγάλην σημασίαν διὰ τὰς τροφάς. Διότι, μολονότι εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἐρημίαν καὶ ἔμειναν ἐκεῖ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, εἶχον μόνον ἑπτὰ ἄρτους. Ὡς πρὸς μὲν τὰ ἄλλα σημεῖα λοιπὸν τοῦ θαύματος ἐνεργεῖ ὅπως ἀκριβῶς καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον θαῦμα. Καθ' ὅσον βάζει τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ νὰ καθίσουν ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα καὶ κάνει τοὺς ἄρτους νὰ πολλαπλασιάζωνται εἰς τὰ χέρια τῶν μαθητῶν του. Διότι, λέγει, «Ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τὰ πλήθη τοῦ κόσμου νὰ καθίσουν ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα. Καὶ ἀφοῦ ἔλαβε τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ τὰ ψάρια καὶ ἠὺχαρίστησε τὸν Πατέρα του, τὰ ἔκοψε κομμάτια καὶ τὰ ἔδιδεν εἰς τοὺς μαθητάς του, οἱ δὲ μαθηταὶ

ταῖς· οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ». Τὸ δὲ τέλος οὕκ᾽ ἐτι ὅμοιον.
 «Ἐφαγον γὰρ πάντες», φησί «καὶ ἐχοριάσθησαν· καὶ ἦσαν
 τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων ἐπὶ σπυρίδας πλήρεις. Οἱ
 δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν
 5 καὶ παιδίων».

Ἄλλὰ διατί τότε μὲν πεντακισχιλίων ὄντων, δώδεκα κό-
 φρινοι ἐπερίσσευσαν, ἐνταῦθα δὲ τετρακισχιλίων, ἐπὶ σπυ-
 ρίδες; τίνας οὖν ἔνεκεν καὶ διατί ἐλάτιονα ἦν τὰ λείψανα,
 καίτοι οὐ τοσοῦτων ὄντων τῶν ἐστιασμένων; Ἡ τοίνυν τοῦτο
 10 ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι αἱ σπυρίδες τῶν κοφίνων μείζους ἦσαν·
 ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ἵνα μὴ πάλιν ἡ ἰσότης τοῦ σημείου εἰς λήθην
 αὐτοῦς ἐμβάλη, τῇ διαφορᾷ τὴν μνήμην αὐτῶν διεγείρει,
 ἵνα ἐκ τοῦ παρηλλαγμένου ἀναμνησθῶσι κακείνου καὶ τούτου.
 Διὰ δὴ τοῦτο τότε μὲν τοῖς μαθηταῖς ἰσαριθμούς ποιεῖ τοὺς
 15 κοφίνους τῶν λειψάνων, νυνὶ δὲ τοῖς ἄρτοις τὰς σπυρίδας,
 κἄν τούτῳ τὴν ἄφατον δύναμιν ἐνδεικνύμενος, καὶ τὴν εὐ-
 κολίαν τῆς ἐξουσίας, ὅτι αὐτῷ ἰδυνατὸν καὶ οὔτῳ καὶ ἐτέρῳ
 τὰ τοιαῦτα θαυματουργεῖν. Οὐδὲ γὰρ μικρᾷς δυνάμεως ἦν,
 τὸ τὸν ἀριθμὸν διατηρῆσαι καὶ τότε καὶ νῦν, τότε μὲν πεντα-
 20 κισχιλίων ὄντων, νυνὶ δὲ τετρακισχιλίων· καὶ μήτε τότε τῶν
 κοφίνων, μήτε νῦν τῶν σπυρίδων μήτε ἐλάτιονα μήτε πλείο-
 να γενέσθαι ἀφείναι τὰ λείψανα, καίτοι γε τοῦ πλήθους τῶν
 ἐστιασμένων διαφόρου ὄντος. Καὶ τὸ τέλος δὲ ὅμοιον τῷ
 προτέρῳ. Καὶ γὰρ καὶ τότε τοὺς ὄχλους ἀφείσ ἀνεχώρησεν

του τὰ ἔδιδαν εἰς τὰ πλήθη». Ὅμως τὸ τέλος τοῦ θαύματος δὲν εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου θαύματος. Διότι, λέγει, «Ἐφαγαν ὅλοι καὶ ἐχόρτασαν καὶ συνεκέντρωσαν τὰ περισσεύματα τῶν κομματιῶν καὶ ἐγένισαν ἑπτὰ κοφίνια. Ἐκεῖνοι δὲ πού ἔφαγαν ἦσαν τέσσαρες χιλιάδες ἄνδρες, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν».

Ἄλλὰ διατί τότε, μολονότι ἦσαν πέντε χιλιάδες, ἐπερίσσευσαν δώδεκα κοφίνια, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ἂν καὶ ἦσαν τέσσαρες χιλιάδες, ἐπερίσσευσαν ἑπτὰ κοφίνια; διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν καὶ διατί ἦσαν τὰ περισσεύματα ὀλιγώτερα, ἂν καὶ δὲν ἦσαν τόσοι πολλοὶ αὐτοὶ πού ἔφαγαν; Ἡ λοιπὸν ἡμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι τὰ κοφίνια ἦσαν μεγαλύτερα, ἢ ἂν δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος, συνέβη αὐτὸ διὰ νὰ μὴ γίνῃ αἰτία ἢ ἰσότης τῶν περισσευμάτων καὶ λησμονήσουν τὸ θαῦμα αὐτό. Μὲ τὴν διαφορὰν διεγείρει τὴν μνήμην των, ὥστε ἡ παραλλαγή αὐτὴ νὰ γίνῃ αἰτία νὰ ἐνθυμηθοῦν καὶ ἐκεῖνο τὸ θαῦμα καὶ αὐτό. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, τότε μὲν κάνει τὰ κοφίνια τῶν περισσευμάτων ἰσάριθμα μὲ τοὺς μαθητάς του, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν τὰ κάνει τὰ κοφίνια ἴσα μὲ τοὺς ἄρτους, καὶ ἔτσι ἀποδεικνύει τὴν ἄπειρον δύναμίν του καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς ἐξουσίας, ὅτι δηλαδὴ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιτελῇ τὰ θαύματα καὶ κατὰ τὸν ἕνα τρόπον καὶ κατὰ τὸν ἄλλον. Διότι δὲν ἀπεδείκνυε μικρὰν δύναμιν τὸ νὰ διατηρήσῃ ἀντίστοιχον τὸν ἀριθμὸν καὶ τότε καὶ τώρα, μολονότι τότε μὲν ἦσαν πέντε χιλιάδες, ἐνῶ τώρα τέσσαρες χιλιάδες. Καὶ τὸ ὅτι δὲν ἄφησεν οὔτε τότε εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μετρίων κοφινίων, οὔτε τώρα, πού τὰ κοφίνια ἦσαν μεγάλα, νὰ εἶναι ὀλιγώτερα ἢ περισσότερα τὰ περισσεύματα, μολονότι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων πού ἔφαγαν εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἦτο διάφορος. Ἄλλὰ καὶ τὸ τέλος τοῦ θαύματος αὐτοῦ ἦτο ὅμοιον μὲ τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου θαύματος. Καθ' ὅσον καὶ τότε ἀφοῦ ἄφησε τὸ πλήθος τοῦ κόσμου ἀνεχώρησε μὲ

ἐν πλοίῳ, καὶ νῦν· καὶ ὁ Ἰωάννης δὲ τοῦτο φησιν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν οὕτω σημεῖον ἀκολουθεῖν αὐτῷ παρεσκεύαζεν, ὡς τὸ τῶν ἄριων θαῦμα, καὶ οὐ μόνον ἀκολουθεῖν, ἀλλὰ καὶ βασιλέα ποιεῖν ἐβούλοντο, τυραννίδος φεύγων ὑποψίαν ἀπο-
 5 πηδᾶ μετὰ τὴν θαυματουργίαν ταύτην· καὶ οὐδὲ πεζῇ ἄπει-
 σιν, ἵνα μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλ' εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάς. «Καὶ ἀπολύσας», φησί, «τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια Μαγδαλά».

«Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι ἡρώ-
 10 των αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δεῖξαι αὐτοῖς. Ὁ δὲ φη-
 σιν· ὀψίας γενομένης λέγετε, εὐδία· πυρράζει γὰρ ὁ οὐρα-
 νός· καὶ πρωΐ, σήμερον χειμῶν· πυρράζει γὰρ σιγγνάζων ὁ
 οὐρανός. Τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε δια-
 κριῖναι, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε; Γενεὰ πονηρὰ
 15 καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐ-
 τῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. Καὶ καταλιπὼν
 αὐτοὺς ἀπῆλθεν». Ὁ δὲ Μάρκος φησίν, ὅτι προσελθόντων
 αὐτῶν καὶ συζητούντων, «ἀνασιενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ,
 λέγει τί ἢ γενεὰ αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ;».

20 Καίτοιγε ὀργῆς ἀξία ἢ ἐρώτησις, καὶ ἀγανακτήσεως·
 ἀλλ' ὅμως ὁ φιλόανθρωπος καὶ κηδεμὼν οὐκ ὀργίζεται, ἀλλ'
 ἔλεεῖ καὶ ταλανίζει ἅτε ἀνίατα νοσοῦντας, καὶ μετὰ τοσαύ-
 τὴν ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως πειράζοντας αὐτόν. Οἱ-
 δὲ γὰρ ὥστε πιστεῦσαι ἐζήτουν, ἀλλ' ὥστε ἐπιλαβέσθαι. Εἰ

9. Πρβλ. Ἰω. 6,17.

10. Μαγδαλά· ἦτο χωρίον δυτικῶς τῆς λίμνης Γεννησαρέτ.

11. Ματθ. 16, 1-4.

12. Μάρκ. 8, 12.

τὸ πλοῖον, πρᾶγμα ποῦ ἔκανε καὶ τώρα. Αὐτὸ βέβαια τὸ ἐπιβειβαίωνει καὶ ὁ Ἰωάννης⁹. Διότι, ἐπειδὴ κανένα θαῦμα δὲν προδιέθετεν ἔτσι τὰ πλήθη νὰ τὸν ἀκολουθοῦν, ὅσον τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων, καὶ ὄχι μόνον ἤθελαν νὰ τὸν ἀκολουθοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν κάνουν βασιλέα, θέλων ν' ἀποφύγῃ κάθε ὑποψίαν περὶ κοσμικῆς ἐξουσίας, ἀναχωρεῖ ἀμέσως μετὰ τὸ θαῦμα αὐτό. Καὶ δὲν φεύγει οὔτε καὶ πεζός, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀκολουθήσουν τὰ πλήθη, ἀλλὰ φεύγει μὲ τὸ πλοῖον. Διότι, λέγει, «Ἄφου διέλυσε τὰ πλήθη, ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἦλθεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Μαγδαλά»¹⁰.

«Καὶ ἄφου τὸν ἐπλησίασαν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι τὸν παρεκάλεσαν νὰ τοὺς δείξῃ κάποιο θαῦμα ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Αὐτὸς δὲ τοὺς εἶπεν· Ὅταν βασιλεύσῃ ὁ ἥλιος, λέγετε, ἐπειδὴ ὁ οὐρανὸς εἶναι ξανθοκόκκινος, ὅτι αὔριον θὰ εἶναι καλὸς ὁ καιρὸς. Τὸ πρῶτὸ πάλιν λέγετε· Σήμερον θὰ ἔχωμεν κακοκαιρίαν διότι ὁ οὐρανὸς εἶναι κόκκινος καὶ κατηφής. Τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γνωρίζετε νὰ τὸ διακρίνετε, τὰ δὲ σημεῖα ποῦ δείχνουν ὅτι ἦλθεν ὁ καιρὸς τοῦ Μεσσίου δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τὰ διακρίνετε; Ἡ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς γενεὰ ζητεῖ ἐπιμόνως θαῦμα, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ τῆς δοθῇ ἄλλο θαῦμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θαῦμα τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ. Καὶ τοὺς ἄφησε καὶ ἔφυγεν»¹¹. Ὁ Μᾶρκος πάλιν λέγει, ὅτι τὸν ἐπλησίασαν καὶ ἐσυζητοῦσαν μαζί του, «ἀναστενάξας δὲ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του, εἶπεν· Διατί ἡ γενεὰ αὐτῆ ζητεῖ ἐπιμόνως θαῦμα;»¹².

Μολονότι βέβαια ἡ ἐρώτησίς των ἦτο ἀξία ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως, ὅμως ὁ φιλόστροφος καὶ φιλόστοργος Κύριος δὲν ὀργίζεται, ἀλλὰ τοὺς εὐσπλαχνίζεται καὶ τοὺς ταναλνίζει, ἐπειδὴ ἦτο ἀθεράπευτος ἡ ἀσθένειά των καὶ ἐξηκολούθουν, μετὰ ἀπὸ τόσον μεγάλην ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεώς του, νὰ τὸν πειράζουν. Καθ' ὅσον δὲν τὸν ἠρώτουν μὲ σκοπὸν νὰ πιστεύσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ εὔρουν ἀφορμὴν νὰ τὸν κατηγορήσουν. Διότι ἐὰν τὸν ἐπλησίαζαν μὲ σκοπὸν νὰ πιστεύσουν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κἀνῃ πρὸς χάριν των κά-

γὰρ ὡς πιστεύοντες προσῆλθον, ἔδωκεν ἂν. Ὁ γὰρ τῆ γυναικὶ εἰπὼν, «οὐκ ἔστι καλόν», καὶ μετὰ ταῦτα δούς, πολλῶ μᾶλλον ἂν τούτοις παρέσχεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ πιστεῦσαι ἐζήτουν, διὰ τοῦτο καὶ ὑποκριτὰς ἐτέρωθι καλεῖ, ὅτι ἕτερα 5 μὲν ἔλεγον, ἕτερα δὲ ἐφρόνουν. Εἰ γὰρ ἐπίστευον, οὐδ' ἂν ἤτησαν. Καὶ ἐτέρωθεν δὲ δῆλον, ὅτι οὐκ ἐπίστευον· ὅτι ἐπιτιμηθέντες καὶ ἐλεγχθέντες, οὐ παρέμειναν, οὐδὲ εἶπον, ὅτι ἀγνοοῦμεν καὶ μαθεῖν ζητοῦμεν.

Τί δὲ σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἤτουν. Ἡ τὸν ἥλιον σιῆσαι, ἢ τὴν σελήνην χαλινῶσαι, ἢ κεραυνοὺς κατενεγκεῖν, ἢ τὸν ἀέρα μεταβαλεῖν, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. Τί οὖν πρὸς ταῦτα αὐτός; «Τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε;». Ὁρᾶτε τὴν προαίτητα καὶ τὴν ἐπιείκειαν; Οὐδὲ γὰρ ὡς πρότερον ἠρνήσατο 15 μόνον καὶ εἶπεν, «οὐ δοθήσεται αὐτῇ», ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν λέγει, δι' ἣν οὐ δίδωσι, καίτοιγε οὐχ ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν ἐρωτῶντων αὐτῶν.

Τίς οὖν ἡ αἰτία; Ὡσπερ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, φησὶν, ἄλλο μὲν σημεῖον τοῦ χειμῶνος, ἄλλο δὲ τῆς εὐδίας, καὶ οὐκ ἂν 20 τις τὸ σημεῖον ἰδὼν τοῦ χειμῶνος γαλήνην ζητήσκειεν, οὐδὲ ἐν γαλήνῃ εὐδινῇ χειμῶνα· οὕτω καὶ ἐπ' ἐμοῦ λογίζεσθαι χρῆ. Ἄλλος γὰρ οὗτος τῆς παρουσίας ὁ καιρός, ἄλλος δὲ ὁ μέλλων. Νῦν χρεῖα τούτων τῶν σημείων τῶν ἐν τῇ γῆ· τὰ

13. Ματθ. 15, 26.

14. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 39.

ποιο θαῦμα. Αὐτὸς ποὺ εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα, «δὲν εἶναι σωστόν»¹³, καὶ τῆς ἔδωσεν ἐν συνεχείᾳ αὐτὸ ποὺ ἐζήτει, πολὺ περισσότερον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δώσῃ εἰς αὐτούς. Ἐπιδοῦν ἐπειδὴ ἐζητοῦσαν νὰ κάνῃ θαῦμα ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ πιστεύσουν, διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν τοὺς ἀποκαλεῖ ὑποκριτάς, διότι ἄλλα μὲν ἔλεγον καὶ ἄλλα ἐσκέπτοντο. Διότι, ἐὰν ἐπίστευαν, δὲν θὰ ἐζητοῦσαν νὰ κάνῃ θαῦμα. Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἐνέργειά των ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἐπίστευαν· διότι, μολονότι ἐπετιμήθησαν καὶ ἠλέγχθησαν, δὲν ἔμειναν πλησίον του, οὔτε εἶπαν, ὅτι δὲν γνωρίζομεν καὶ θέλομεν νὰ μάθωμεν.

Καὶ ποῖον θαῦμα ἐζητοῦσαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν νὰ τοὺς κάνῃ; Ἐζητοῦσαν ἢ νὰ σταματήσῃ τὸν ἥλιον, ἢ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν πορείαν τῆς σελήνης, ἢ νὰ ρίψῃ κεραυνούς, ἢ νὰ μεταβάλῃ τὸν ἀέρα, ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιον μὲ αὐτά. Καὶ ποῖαν ἀπάντησιν ἔδωσεν εἰς αὐτούς ὁ Κύριος; «Τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γνωρίζετε νὰ τὸ διακρίνετε, τὰ σημεῖα ποὺ δείχνουν τὸν ἐρχομὸν τοῦ Μεσσοῦ δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τὰ διακρίνετε;». Βλέπετε λοιπὸν τὴν πραότητά του καὶ τὴν ἐπιείκειάν του; Διότι δὲν ἠρνήθη, ὅπως εἰς προηγουμένην περίπτωσιν¹⁴, καὶ δὲν εἶπε μόνον, «δὲν θὰ τῆς δοθῇ θαῦμα», ἀλλὰ ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν ποὺ δὲν κάνει πρὸς χάριν των θαῦμα, ἂν καὶ δὲν τὸν ἐρωτοῦσαν μὲ σκοπὸν νὰ μάθουν.

Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία ποὺ δὲν ἔκανε θαῦμα; Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ οὐρανοῦ, λέγει, ἄλλο μὲν εἶναι τὸ σημεῖον ποὺ δείχνει τὴν κακοκαιρίαν καὶ ἄλλο τῆς καλοκαιρίας, καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν, ἐὰν κάποιος ἰδῇ τὸ σημάδι τῆς κακοκαιρίας νὰ περιμένῃ νὰ ἔλθῃ γαλήνη, οὔτε ὅταν ἰδῇ τὸ σημάδι τῆς γαλήνης νὰ περιμένῃ νὰ ἔλθῃ κακοκαιρία, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πρέπει νὰ σκέπτεσθε καὶ δι' ἐμένα. Διότι ἄλλα εἶναι ἐκεῖνα τὰ σημεῖα ποὺ ἀποδεικνύουν τὴν τωρινὴν μου παρουσίαν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἄλλα θὰ εἶναι τὰ σημεῖα τῆς μελλοντικῆς μου παρουσίας. Τώρα εἶναι ἀναγκαῖα τὰ θαύματα αὐτὰ ποὺ γί-

δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ ἐκείνῳ τειταμύεται τῷ καιρῷ. Νῦν ὡς
 ἰατροὺς ἦλθον, τότε ὡς δικαστῆς παρόσομαι· νῦν ὥστε ζητη-
 σαι τὸ πεπλανημένον, τότε ὥστε ἀπαιτῆσαι εὐθύνας. Διὰ
 τοῦτο λαθῶν ἦλθαν· τότε δὲ μετὰ πολλῆς τῆς δημοσιεύσε-
 5 ὡς, τὸν οὐρανὸν ἐλίτιων, τὸν ἥλιον ἀποκρούπων, τὴν σελήνην
 οὐκ ἀριεῖς δοῦναι τὸ φῶς. Τότε καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐ-
 ρανῶν σαλευθήσονται, καὶ ἀστραπὴν ἀθρόως πᾶσι φαινομέ-
 νην μιμήσεται τῆς παρουσίας μου ἢ ἐπιφάνεια. Ἄλλ' οὐχί
 νῦν τούτων ὁ καιρὸς τῶν σημείων· ἦλθον γὰρ ἀποθανεῖν,
 10 καὶ τὰ ἔσχατα παθεῖν. Οὐκ ἠκούσατε τοῦ προφήτου λέγον-
 τος· «Οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγᾶσει, οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἔξω ἢ
 φωνὴ αὐτοῦ»; καὶ ἑτέρου πάλιν· «Καταθήσεται ὡς ὑετὸς ἐ-
 πὶ πόκον»;

3. Εἰ δὲ τὰ ἐπὶ Φαραῶ λέγοιεν σημεῖα, πολεμίου τότε ἀπαλ-
 15 λαγῆναι ἔδει, καὶ εἰκότως ἐκεῖνα ἐγίνετο· τῷ δὲ πρὸς φί-
 λους ἐλθόντι τούτων οὐ χρεία τῶν σημείων. Πῶς δὲ καὶ
 τὰ μεγάλα δώσω τῶν μικρῶν μὴ πιστευομένων; Μικρῶν
 ὡς πρὸς ἐπίδειξιν λέγω· ἐπεὶ τῇ δυνάμει πολλῶ ταῦτα ἐκεί-
 νων μείζονα ἦν. Τί γὰρ ἂν ἴσον εἶη τοῦ ἁμαρτήματα λύσαι,
 20 καὶ νεκρὸν ἀνασιῆσαι, καὶ δαίμονας ἀπελάσαι, καὶ δημιουργ-
 γῆσαι σῶμα, καὶ τὰ ἄλλα πάντα διορθῶσαι; Σὺ δὲ αὐτῶν
 ὄρα τὴν πεπωρωμένην καρδίαν, πῶς ἀκούσαντες, οἷτι «οὐ
 δοθήσεται αὐτοῖς σημεῖον, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προ-
 φήτου», οὐκ ἐρωτῶσι. Καίτοιγε ἐχρῆν καὶ τὸν προφήτην
 25 εἰδότας, καὶ τὰ συμβάνια ἅπαντα, καὶ ἐκ δευτέρου τοῦτο

15. Πρὸβλ. Ἑσ. 42, 2.

16. Ψαλμ. 71, 6.

17. Πρόκειται διὰ τὰς θεραπείας τῶν χωλῶν.

νονται ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ τὰ θαύματα ποὺ θὰ γίνουιν εἰς τὸν οὐρανόν, φυλάσσονται διὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον. Τώρα ἦλθα ὡς ἰατρός, ἐνῶ τότε θὰ ἔλθω ὡς δικαστής. Τώρα ἦλθα διὰ νὰ ἀναζητήσω καὶ νὰ εὔρω τὸ χαμένον πρόβατον, ἐνῶ τότε θὰ ἔλθω διὰ νὰ ζητήσω εὐθύνας. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο τώρα ἦλθα χωρὶς νὰ γίνω ἀντιληπτός, ἐνῶ τότε θὰ ἔλθω ἀκολουθούμενος ἀπὸ πολλὰ ἐξωτερικὰ σημάδια, περιστρέφων τὸν οὐρανόν, ἀποκρύπτων τὸν ἥλιον, μὴ ἐπιτρέπων εἰς τὴν σελήνην νὰ φωτίζῃ. Τότε καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν θὰ κατασαλευθοῦν καὶ ὁ ἐρχομός μου θὰ εἶναι ὅμοιος μὲ ἀστραπὴν ποὺ φαίνεται συγχρόνως πρὸς ὅλους. Ἄλλὰ τώρα ὁ καιρὸς αὐτὸς δὲν εἶναι καιρὸς διὰ νὰ γίνουιν ἐκεῖνα τὰ θαύματα, διότι ἦλθα ν' ἀποθάνω καὶ νὰ ὑποστῶ τὰ πιὸ φοβερὰ πάθη. Δὲν ἤκούσατε τὸν προφήτην ποὺ λέγει, «Δὲν θὰ φιλονεικήσῃ, οὔτε θὰ φωνάξῃ δυνατά, οὔτε θὰ ἀκουσθῇ ἔξω ἢ φωνὴ του»¹⁵; καὶ ἄλλον πάλιν ποὺ λέγει: «Θὰ ἔλθῃ ὡσὰν τὴν δροσιὰ ποὺ πίπτει ἐπάνω εἰς τὰ μαλλιά»¹⁶;

3. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἤθελεν εἰπεῖ διὰ τὰ θαύματα ποὺ ἔγιναν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φαραῶ, ἃς γνωρίζῃ, ὅτι ἐκεῖνα ἔγιναν πολὺ δικαιολογημένα, ἐπειδὴ ἔπρεπε ν' ἀπαλλαγοῦν τότε ἀπὸ τὸν ἐχθρόν. Δι' αὐτὸν ὅμως ποὺ ἦλθε πρὸς φίλους δὲν εἶναι ἀπαραίτητα παρόμοια θαύματα. Πῶς νὰ κάνω τὰ μεγάλα θαύματα, καθ' ἣν στιγμὴν δὲν πιστεύεται τὰ μικρὰ ποὺ γίνονται; Λέγων μικρὰ ἐννοῶ τὰ ἐξωτερικὰ τῶν γνωρίσματα, διότι ὡς πρὸς τὴν δύναμιν εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα. Διότι τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ ἴσον πρὸς τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτημάτων, τὴν ἀνάστασιν νεκρῶν, τὴν ἐκδίωξιν τῶν δαιμόνων, τὴν ἀναδημιουργίαν τοῦ σώματος¹⁷, καὶ πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας γενικῶς τὰς θεραπείας; Σὺ ὅμως πρόσεξε τὴν πωρωμένην καρδίαν των, πού, μολονότι ἤκουσαν, ὅτι «δὲν θὰ τοὺς δοθῇ ἄλλο θαῦμα, παρὰ μόνον τὸ θαῦμα τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ», παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν ἐρωτοῦν. Ἄν καὶ βέβαια ἔπρεπε, ἀφοῦ ἐγνώριζαν καὶ τὸν προφήτην καὶ ὅλα γενικῶς τὰ σχε-

ἀκούσαντας, πυθέσθαι καὶ μαθεῖν τί ποτε ἦν τὸ λεγόμενον· ἀλλ' ὅπερ ἔφη, οὐκ ἐπιθυμία τοῦ μαθεῖν ταῦτα ποιοῦσι. Διὰ, δὴ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀφείς αὐτοὺς ἀπῆλθε.

Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, φησὶν, «εἰς τὸ πέραν, 5 ἐπελάθοντο ἄριτους λαβεῖν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων». Καὶ διατί μὴ εἶπε, προσέχετε ἀπὸ τῆς διδασκαλίας, σαφῶς; Βούλεται αὐτοὺς ἀναμνηῆσαι τῶν γενομένων καὶ γὰρ ἦδει ἐπιλελησμένους. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἀπλῶς ἐγκαλέσαι οὐκ ἐ- 10 δόκει λόγον ἔχειν· τὸ δὲ ἀφορμὴν ἀπ' αὐτῶν λαθόντα οὕτως ἐπιτιμῆσαι εὐπαράδεκτον ἐποίει τὸ ἔγκλημα. Καὶ διατί μὴ τότε ἐπειτίμησεν αὐτοῖς, ὅτε εἶπον· «Πόθεν ἡμῖν ἐπ' ἐρημίας ἄριοι τοσοῦτοι;» καὶ γὰρ εὐκαιρον ἐδόκει τότε τοῦτο λέγεσθαι. Ἴνα μὴ δόξη ἐπιτρέχειν τῷ σημείῳ. Καὶ ἄλλως 15 δὲ οὐκ ἐβούλει ἐπὶ τῶν ὄχλων αὐτοῖς ἐγκαλέσαι, οὐδὲ ἐπ' ἐκείνων φιλοτιμεῖσθαι. Καὶ νῦν δὲ εὐλογωτέρα ἢ κατηγορία, διὸ διπλοῦ τοῦ θαύματος γενομένου τοιοῦτοι ἦσαν. Διὸ καὶ ἄλλο θαῦμα ποιήσας, τότε ἐπιτιμᾷ· ἃ γὰρ διελογίζοντο, ταῦτα εἰς μέσον φέρει.

20 Τί δὲ διελογίζοντο; «Ὅτι ἄριτους», φησὶν, «οὐκ ἐλάβομεν». Ἐτι γὰρ περὶ τὰ καθάρσια ἦσαν τὰ Ἰουδαϊκὰ ἐπισημένοι, καὶ τὰς τῶν βρωμάτων παραιτηρήσεις. Διὸ ἀπάντων ἕνεκεν καὶ σφοδρότερον αὐτοῖς ἐπιτίθεται, λέγων· «Τί δια-

τικά μὲ αὐτὸν καὶ τὰ ἤκουσαν διὰ μίαν ἄλλην ἀκόμη φορὰν, νὰ ἐρωτήσουν καὶ νὰ μάθουν ποία τέλος πάντων ἦτο ἡ σημασία τῶν λόγων του αὐτῶν· ἀλλ' ὅμως, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπα, αὐτὰ δὲν τὰ ἔκαναν ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσαν νὰ μάθουν. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἄφησε καὶ ἔφυγεν.

«Καὶ ἀφοῦ», λέγει, «ἤλθαν οἱ μαθηταί του εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τῆς λίμνης, ἀντελήφθησαν ὅτι ἐλησμόνησαν νὰ πάρουν μαζί των ἄρτους. Ὁ δὲ Ἰησοῦς τοὺς εἶπεν· Ἀνοίξατε καλὰ τὰ μάτια σας καὶ προσέχετε ἀπὸ τὴν διαφθορὰν τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων». Καὶ διατί δὲν εἶπεν ὀλοκάθαρα, προσέχετε ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν των; Ἦθελε νὰ τοὺς ὑπενθυμίση τὰ ὅσα συνέβησαν, καθ' ὅσον ἐγνώριζε πολὺ καλὰ ὅτι τὰ εἶχαν λησμονήσει. Ἀλλ' ὅμως ἔβλεπεν ὅτι δὲν ἐξυπηρετοῦσε κανένα σκοπὸν τὸ νὰ τοὺς ἐπιτιμήση ἔτοι καὰ ὡς ἔτυχεν, τὸ νὰ πάρη ὅμως ἀφορμὴν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἐπιπλήξῃ ἐν συνεχείᾳ ἦτο κάτι πού θὰ τοὺς ἔκανε εὐκολώτερον νὰ παραδεχθοῦν τὸ παράπτωμά των. Καὶ διατί δὲν τοὺς ἐπετίμησε τότε πού τοῦ εἶπαν, «Ποῦ νὰ εὕρωμεν, ἐδῶ εἰς τὴν ἐρημίαν πού εἴμεθα, τόσους πολλοὺς ἄρτους;»· καθ' ὅσον εἶναι ὀλοφάνερρον ὅτι τότε ἦτο ἡ πλέον κατάλληλη στιγμή νὰ τοὺς εἰπῇ τὰ λόγια αὐτά. Διὰ νὰ μὴ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι βιάζεται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ θαῦμα. Ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ἤθελε νὰ τοὺς ἐπιπλήξῃ παρουσίᾳ τῶν ἀνθρώπων, οὔτε νὰ φανῇ ὅτι ἤθελεν ἐξ αἰτίας αὐτῶν ν' ἀποκτήσῃ δόξαν. Τώρα ὅμως ἡ κατηγορία εἶναι περισσότερον φυσιολογικὴ, διότι, ἂν καὶ εἶδαν δύο φορές τὸ ἴδιο θαῦμα νὰ γίνεται, παρὰ ταῦτα αὐτοὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ παραμένουν οἱ ἴδιοι. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἔκανε καὶ ἄλλο θαῦμα, τότε πλέον τοὺς ἐπιπλήττει, καὶ αὐτὰ πού ἐσκέπτοντο, αὐτὰ τὰ φέρει εἰς τὸ φῶς.

Τί λοιπὸν ἐσκέπτοντο; «Ὅτι δὲν ἐπήραμεν μαζί μας», λέγει, «ἄρτους». Διότι ἦσαν ἀκόμη προσκολλημένοι εἰς τοὺς ἰουδαϊκοὺς καθαρμούς καὶ τὰς διακρίσεις τῶν φαγητῶν. Ἐξ αἰτίας ὅλων αὐτῶν λοιπὸν τοὺς ἐπιτίθεται μὲ μεγαλυτέ-

λογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄριτους οὐκ ἐλάβετε; Οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ συνίετε; Πεπωρωμένη ὑμῶν ἐστὶν ἡ καρδία; ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε, ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε; Οὐ μνημονεύετε τῶν πεντακισχιλίων τούτων πέντε 5 ἄριτους, καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε; οὐδὲ τούτους ἐπὶ ἄριτους τῶν τετρακισχιλίων, καὶ πόσας σπυρίδας ἐλάβετε;». Εἶδες ἀγανάκησιν ἐπιειταμένην; Οὐδὲ γὰρ ἀλλαχοῦ φαίνεται οὕτως αὐτοῖς ἐπιτιμήσας.

Τίνος οὖν ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ; Ὡστε πάλιν τὴν περὶ 10 τῶν βρωμάτων πρόληψιν ἐκβαλεῖν. Διὰ γὰρ τοῦτο τότε μὲν, «οὐ νοεῖτε», μόνον εἶπεν, «οὐδὲ συνίετε»; ἐνταῦθα δέ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιπλήξεως, ὀλιγόπιστοι, φησὶν. Οὐ γὰρ πανταχοῦ ἡ προσήνεια καλόν. Ὡσπερ γὰρ μετεδίδου παρηγοίας αὐτοῖς, οὕτω καὶ ἐπιτιμᾷ, τῇ ποικιλίᾳ ταύτῃ τὴν σω- 15 τηρίαν αὐτῶν οἰκονομῶν. Ὅρα δὲ καὶ τὴν ἐπιτίμησιν πολλήν, καὶ τὴν ἐπιείκειαν. Μόνον οὐχὶ γὰρ ἀπολογούμενος αὐτοῖς ὑπὲρ ὧν ἐπετίμησεν αὐτοῖς σφοδρῶς, φησὶν· «οὐπω νοεῖτε τούτους πέντε ἄριτους, καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε; καὶ τούτους ἐπὶ ἄριτους, καὶ πόσας σπυρίδας ἐλάβετε;». Διὰ τοῦτο 20 δὲ καὶ τὸν ἀριθμὸν τίθησι καὶ τῶν τραφέντων καὶ τῶν λειψάνων, ὁμοῦ τε εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦς ἄγων τῶν παρελθόντων, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα προσεκτικωτέρους ποιῶν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅσον ἴσχυσεν ἡ ἐπιτίμησις, καὶ πῶς διήγειρε καθεύδουσαν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, ἀκουσον τί φησιν ὁ εὐαγ- 25 γελιστής. Οὐδὲν γὰρ πλέον εἰπόντιος τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' ἐπιτι-

18. Μάρκ. 8, 17-18.

19. Ματθ. 16, 9-10.

ραν ὄρμην καὶ τοὺς λέγει· «Ὀλιγόπιστοι, διατί σκέπτεσθε μέσα σας, ὅτι δὲν ἐπήρατε μαζί σας ἄρτους; Ἐκὼς δὲν ἐννοεῖτε καὶ δὲν καταλαβαίνετε; Ἐκὼς ἢ καρδία σας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πωρωμένη; καὶ μολονότι ἔχετε μάτια, δὲν βλέπετε, καὶ ἂν καὶ ἔχετε αὐτιά, δὲν ἀκούετε;»¹⁸. «Δὲν ἐνθυμεῖσθε τὰς πέντε χιλιάδας τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐχορτάσθησαν μὲ πέντε ἄρτους καὶ πόσα κοφίνια περισσεύματα ἐλάβετε; οὔτε καὶ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους ἐνθυμεῖσθε μὲ τοὺς ὁποίους ἐχορτάσαν τέσσαρες χιλιάδες καὶ πόσα κοφίνια περισσεύματα ἐλάβετε;»¹⁹. Βλέπεις εἰς πόσον μέγαν βαθμὸν ἔφθασεν ἡ ἀγανάκτησίς του; Πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν φαίνεται νὰ τοὺς ἐπιτιμᾷ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ τὸν ἀναγκάζει νὰ τὸ κἀνῃ αὐτό; Ἐπειδὴ θέλει καὶ πάλιν νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν πρόληψιν διὰ τὰ φαγητά. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, τότε μὲν τοὺς εἶπε μόνον, «δὲν ἐννοεῖτε καὶ δὲν καταλαβαίνετε», ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μαζί μὲ τὴν αὐστηρὰν ἐπίπληξιν τοὺς ὀνομάζει, «ὀλιγόπιστοι». Διότι πράγματι ἡ πραότης δὲν εἶναι πάντοτε καλή. Καὶ ὅπως λοιπὸν τοὺς μετέδιδε παρηγοσίαν, ἔτσι καὶ τοὺς ἐπιτιμᾷ, οἰκονομῶν ἔτσι μὲ τὴν ποικιλίαν αὐτὴν τὴν σωτηρίαν των. Πρόσεξε ὅμως ὅτι καὶ ἡ ἐπιτίμησις ἦτο μεγάλη καὶ ἡ ἐπιείκειά του. Ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἀπολογῆται πρὸς αὐτοὺς διὰ τὰς αὐστηρὰς ἐπιτιμήσεις του, τοὺς λέγει· «Δὲν ἐνθυμεῖσθε τοὺς πέντε ἄρτους καὶ πόσα κοφίνια περισσεύματα ἐλάβετε; οὔτε καὶ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ πόσα κοφίνια περισσεύματα ἐλάβετε;». Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἀναφέρει τὸν ἀριθμὸν καὶ τῶν χορτασθέντων καὶ τῶν περισσευμάτων, ὥστε καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ἐνθυμηθοῦν τὰ περασμένα καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ περισσότερον προσεκτικοὺς πρὸς τὰ ὅσα θέ συμβοῦν μελλοντικῶς. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς πόσον σπουδαῖα ἀποτελέσματα εἶχεν ἡ ἐπιτίμησίς του καὶ πόσον ἀφύπνισεν τὴν διάνοιάν των, ποὺ ἐκοιμᾶτο, ἄκουσε τί λέγει ὁ εὐαγγελιστής. Χωρὶς δηλαδὴ ὁ Ἰησοῦς νὰ τοὺς εἰπῇ τίποτε ἐπὶ πλέον, ἀπλῶς ἀφοῦ μόνον τοὺς ἐπετίμησε

μήσαντος, καὶ τοῦτο προσθέντος μόνον, «Πῶς οὐ νοεῖτε, ὅτι οὐ περὶ ἄριων εἶπον ὑμῖν προσέχειν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων;» ἐπήγαγε λέγων· «τίτε συνῆκαν, ὅτι οὐκ εἶπε προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τοῦ ἄριου, 5 ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων», καίτοι αὐτοῦ τοῦτο μὴ ἐρμηνεύσαντος.

“Ορα πόσα ἀγαθὰ ἡ ἐπιτίμησις εἰργάσατο. Καὶ γὰρ τῶν ἰουδαϊκῶν αὐτοὺς ἀπήγαγε παραιτηρήσεων, καὶ ραθύμους ὄντας προσεκτικωτέρους ἐποίησε, καὶ τῆς φιλοτιμίας καὶ 10 ὀλιγοπιστίας ἀπήλλαξεν ὥστε μὴ δεδοικέναι, μηδὲ τρέμειν, εἴ ποτε ἄριους φαίνοιντο ὀλίγους ἔχοντες, μηδὲ ὑπὲρ λιμοῦ φροντίζειν, ἀλλ' ὑπερορᾶν τούτων πάντων.

Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς πανταχοῦ κολακεύωμεν τοὺς ὑποκειμένους, μηδὲ κολακεύεσθαι παρὰ τῶν ἀρχόντων ζητῶμεν. 15 Καὶ γὰρ ἀμφοτέρων δεῖται ἡ τῶν ἀνθρώπων ψυχὴ τῶν φαρμάκων τούτων. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ὁ Θεὸς οὕτω διοικεῖ, ποτὲ μὲν τοῦτο, ποτὲ δὲ ἐκεῖνο ποιῶν, καὶ οὔτε τὰ χρησιὰ μόνιμα, οὔτε τὰ λυπηρὰ καθ' ἑαυτὰ ἀφίησιν εἶναι. “Ωσπερ γὰρ ποτὲ μὲν ρύξ, ποτὲ δὲ ἡμέρα, καὶ πότε μὲν θέρος, πότε δὲ χειμῶν· οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν, 20 ποτὲ μὲν λύπη, ποτὲ δὲ ἡδονή· ποτὲ μὲν νόσος, ποτὲ δὲ ὑγεία. Μὴ τοίνυν θαυμάζωμεν ὅταν νοσῶμεν, ἐπεὶ καὶ ὅταν ὑγιαίνωμεν θαυμάζειν δεῖ. Μηδὲ θορυβώμεθα ὅταν ἀλγῶμεν, ἐπεὶ καὶ ὅταν χαίρωμεν θορυβεῖσθαι εἰκόσ. Κατὰ φύσιν γὰρ 25 πάντα γίνεται καὶ κατὰ ἀκολουθίαν.

4. Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἐπὶ σοῦ ταῦτα; καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων ἐκείνων συμβαῖνον τοῦτο ἴδοι τις ἄν. Καὶ ἵνα τοῦτο μάθης, ὃν νομίζεις μάλιστα θίον ἡδονῆς γέμειν καὶ

καὶ πρόσθεσε εἰς τὴν ἐπιτίμησιν τοὺς λόγους· «Πῶς δὲν καταλαβαίνετε, ὅτι δὲν σᾶς εἶπα νὰ προσέχετε ἀπὸ τὸν ἄρτον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ζύμην τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων;», ἐπρόσθεσε τὰ ἐξῆς· «Τότε ἀντελήφθησαν, ὅτι δὲν τοὺς εἶπε νὰ προσέχουν ἀπὸ τὴν ζύμην τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων», παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν τοὺς ἐξήγησεν αὐτὰ πού τοὺς εἶπεν.

Πρόσεξε πόσα καλὰ προῆλθαν ἀπὸ τὴν ἐπιτίμησίν του αὐτῆν. Καθ' ὅσον τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰς ἰουδαϊκὰς προλήψεις περὶ διακρίσεως φαγητῶν καὶ ἀπὸ ραθύμους πού ἦσαν τοὺς ἔκανε προσεκτικωτέρους. Ἀκόμη τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν ὀλιγοπιστίαν, ὥστε νὰ μὴ φοβοῦνται οὔτε νὰ τρέμουν, ἐὰν συνέβαινε κάποτε νὰ ἔχουν ὀλίγους ἄρτους, οὔτε νὰ φροντίζουν διὰ τὴν πείναν, ἀλλὰ νὰ ἀδιαφοροῦν δι' ὅλα αὐτά.

Οὔτε καὶ ἡμεῖς λοιπὸν νὰ κολακεύωμεν πάντοτε τοὺς κατωτέρους μας, οὔτε νὰ ἐπιδιώκωμεν τὴν κολακείαν ἐκ μέρους τῶν ἀρχόντων. Διότι ἡ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων χρειάζεται καὶ τὰ δύο αὐτὰ φάρμακα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς ἔτσι ρυθμίζει ὅλα τὰ ἔχοντα σχέσιν μὲ τὴν διακυβέρνησιν τῆς οἰκουμένης, πράττων ἄλλοτε μὲν αὐτὸ καὶ ἄλλοτε ἐκεῖνο, καὶ οὔτε τὰ εὐχάριστα ἀφήνει μόνιμα, οὔτε καὶ τὰ δυσάρεστα μόνον παντοτινά. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς, ἄλλοτε μὲν εἶναι νύκτα καὶ ἄλλοτε ἡμέρα, καὶ ἄλλοτε μὲν θέρος, ἄλλοτε δὲ χειμῶν, ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς ἡμᾶς· ἄλλοτε μὲν μᾶς συνοδεύει ἡ λύπη καὶ ἄλλοτε ἡ χαρὰ· ἄλλοτε ἡ ἀσθένεια καὶ ἄλλοτε ἡ ὑγεία. Ἐπομένως ἅς μὴ ἀποροῦμεν μόνον ὅταν εἴμεθα ἄρρωστοι, διότι πρέπει νὰ ἀποροῦμεν καὶ ὅταν ἀκόμη εἴμεθα ὑγιεῖς. Διότι ὅλα γίνονται κατὰ φυσικὴν τάξιν καὶ διαρκῆ ἀλληλοδιαδοχῆν.

4. Καὶ διατί ἀπορεῖς ἐὰν αὐτὰ συμβαίνουν εἰς ἐσένα; διότι αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ ἰδῆ νὰ συμβαίη καὶ εἰς ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀγίους. Καὶ διὰ νὰ τὸ ἀντιληφθῆς αὐτό, ἅς ἐξετάσωμεν τὸν βίον ἐκεῖνον πού ἔχεις τὴν ἐντύ-

ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, τοῦτον εἰς μέσον ἀγάγωμεν. Βούλει τοῦ Ἀβραάμ τὴν ζωὴν ἐξειτάσωμεν ἐκ προοιμίων; Τί οὖν οὗτος εὐθέως ἤκουσεν; «Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου». Εἶδες πρᾶγμα λυπηρὸν ἐπιτατιόμενον; 5 Ἀλλ' ὄρα καὶ τὸ χρησιτὸν διαδεχόμενον· «Καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἦν ἂν σοι δείξω, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα».

Τί οὖν; Ἐπειδὴ ἦλθεν εἰς τὴν γῆν, καὶ τοῦ λιμένος ἐπελάβειτο, ἔσθη τὰ λυπηρά; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ πάλιν ἕτερα τῶν προτέρων διαδέχεται, λιμὸς καὶ μετὰβασις καὶ γυναικὸς 10 ἀρπαγῆ· καὶ μετὰ ταῦτα χρησιτὰ ἕτερα αὐτὸν ἐξεδέχεται, ἡ κατὰ τοῦ Φαραὸν πληγῆ, καὶ ἡ ἄφρασις, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ τὰ πολλὰ δῶρα ἐκεῖνα, καὶ ἡ πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπάνοδος. Καὶ τὰ ἐξῆς δὲ ἅπαντα τοιαύτην ἔχει τὴν σειρὰν, ἀπὸ χρησιτῶν καὶ λυπηρῶν πλεκουμένην. Καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσιτόλων δὲ τοιαῦτα 15 συνέβαινε. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐν πάσῃ τῇ θλίψει».

Τί οὖν πρὸς ἐμέ, φησί, τὸν ἀεὶ ἐν λύπαις ὄντα; Μὴ ἀγνώμων, μηδὲ ἀχάριστος· καὶ γὰρ ἀμήχανόν τινα ἐν λυπηροῖς εἶναι διηνεκῶς· οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ ἡ φύσις· ἀλλ' ἐπειδὴ 20 ἐν χαρᾷ βουλόμεθα εἶναι ἀεὶ, διὰ τοῦτο ἐν λύπαις νομίζομεν εἶναι ἀεὶ. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν μὲν χρησιτῶν καὶ ἀγαθῶν εὐθέως ἐπιλανθανόμεθα, τῶν δὲ λυπηρῶν ἀεὶ μνημονεύομεν, διὰ τοῦτο ἐν λύπαις εἶναι φαμεν. Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἄνθρωπον ὄντα ἀεὶ ἐν λύπαις εἶναι. Καὶ εἰ 25 θούλεσθε, καὶ τὸν ἐν τροφῇ θῖον ἐξειτάσωμεν, τὸν ἄβρον καὶ

20. Γεν. 12, 1.

21. Γεν. 12, 1.

22. Γεν. 12, 10-20.

23. Γεν. κεφ. 12-25.

24. Β' Κορ. 12-25.

πωσιν ὅτι εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰν καὶ ποὺ ἔχει ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰς δυσκολίας. Θέλεις νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ζωὴν τοῦ Ἀβραάμ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀκόμῃ; Τί λοιπὸν ἤκουσεν αὐτὸς ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν; «Φύγε ἀπὸ τὴν χώραν σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου»²⁰. Εἶδες πόσον δυσάρεστος ἦτο ἡ ἐντολὴ ποὺ ἔλαβεν; Πρόσεξε ὅμως ὅτι τὴν ἐντολὴν αὐτὴν τὴν διεδέχθη ἄλλη εὐχάριστος· «Καὶ πηγαινε εἰς χώραν ποὺ θὰ σοῦ ὑποδείξω καὶ θὰ σὲ κάνω ἔθνος μέγαλο»²¹.

Τί λοιπόν; Ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν χώραν ἐκείνην καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ λιμάνι, ἐσταμάτησαν τὰ δυσάρεστα; Ἀσφαλῶς ὄχι, ἀλλὰ τὰ πρῶτα κακὰ τὰ διαδέχονται ἄλλα χειρότερα ἀπὸ αὐτά, ὅπως πείνα, μετανάστευσις καὶ ἀρπαγὴ τῆς γυναικός του²². Εἰς τὴν συνέχειαν τὰ δυσάρεστα αὐτὰ τὰ διεδέχθησαν ἄλλα εὐχάριστα, ὅπως ἡ πληγὴ ἐναντίον τοῦ Φαραώ, ἡ ἐλευθέρωσίς του, ἡ τιμὴ καὶ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα δῶρα, καθὼς καὶ ἡ ἐπιστροφή του εἰς τὴν χώραν του. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν δὲ ὅλη ἡ ζωὴ του ἔχει τὴν ἰδίαν ἐξέλιξιν, διότι πλέκεται ἀπὸ εὐχάριστα καὶ δυσάρεστα²³. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀποστόλους συνέβαιναν τὰ ἴδια. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Αὐτὸς ποὺ παρηγορεῖ ἡμᾶς εἰς κάθε θλίψιν μας, ὥστε νὰ ἠμποροῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ παρηγοροῦμεν αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα εἰς κάθε θλίψιν»²⁴.

Τί θὰ ἠμποροῦσες λοιπὸν νὰ εἰπῆς εἰς ἐμένα, θὰ ἔλεγε κάποιος, ποὺ ζῶ διαρκῶς μέσα εἰς τὰς θλίψεις; Μὴ εἶσαι ἀγνώμων, οὔτε ἀχάριστος, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ζῆ κανεὶς συνεχῶς μέσα εἰς τὰς θλίψεις, ἄλλωστε δὲν ἀντέχει καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ φύσις μας. Ἀλλ' ἐπειδὴ θέλομεν νὰ ζῶμεν διαρκῶς μέσα εἰς τὴν χαρὰν, διὰ τοῦτο νομίζομεν ὅτι διαρκῶς ζῶμεν μέσα εἰς τὰς θλίψεις. Καὶ ὄχι μόνον δι' αὐτὸ βέβαια, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ τὰ μὲν εὐχάριστα καὶ τὰ καλὰ τὰ λησμονοῦμεν ἀμέσως, τὰ δὲ δυσάρεστα τὰ ἐνθυμούμεθα διαρκῶς, διὰ τοῦτο νομίζομεν ὅτι ζῶμεν συνεχῶς μέσα εἰς τὰς θλίψεις. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ ζῆ διαρκῶς μέσα εἰς τὰς θλίψεις. Καὶ ἂν θέλετε, ἄς ἐξετάσω-

διαρρέοντα, καὶ τὸν φορτικὸν καὶ ἐπαχθῆ καὶ ὀδυνηρόν. Ἐπιδείξομεν γὰρ ὑμῖν καὶ τοῦτον ἔχοντα λύπας, κάκεινον ἀνέσεις. Ἄλλὰ μὴ θορυβήθητε.

Προκείσθω δὲ εἰς μέσον δεσμώτης ἄνθρωπος, καὶ ἄλλος
 5 βασιλεὺς νέος, ὀρφανός, οὐσίαν διαδεξάμενος μεγάλην· προ-
 κείσθω δὲ καὶ τις μισθωτός, δι' ὅλης πονούμενος τῆς ἡμέ-
 ρας, ἕτερος δὲ τρυφῶν διηνεκῶς. Βούλει οὖν ἐκείνου τὰς
 ἀθυμίας πρότερον εἶπωμεν τοῦ τρυφῶντος; Ἐννόησον πῶς
 αὐτοῦ εἰκὸς χειμάζεσθαι τὴν διάνοιαν, ὅταν δόξης ἐφίηται
 10 τῆς ὑπερβαίνουσης αὐτόν, ὅταν καταφρονῆται παρὰ τῶν οἰ-
 κειῶν· ὅταν ὑπὸ τῶν ἐλατιόνων ὑβρίζηται· ὅταν μυρίους ἔχη
 καιηγόρους, καὶ τοὺς διαβάλλοντας αὐτοῦ τὴν πολυτέλειαν.
 Καὶ τὰ ἄλλα δέ, ὅσα ἐν πλούτῳ τοιούτῳ συμβαίνειν εἰκὸς, οὐδὲ
 εἰπεῖν ἔνι τὰς ἐπαχθείας, τὰ προσκρούσματα, τὰς καιηγορίας,
 15 τὰς ζημίας, τὰς παρὰ τῶν φθονούντων ἐπιβουλὰς, οἱ ἐπειδὰν
 τὸν ἐκείνου πλοῦτον εἰς ἑαυτοὺς μετενεγκεῖν μὴ δυναθῶσιν, ἔλ-
 κουσι, σπαράττουσι πανταχόθεν τὸν νέον, μυρίους ἐγείρουσι
 χειμῶνας αὐτῷ. Βούλει καὶ τούτου εἶπω τὴν ἡδονὴν τοῦ μισθω-
 τοῦ; Ἀπάντων ἀπήλλακται τούτων· κἂν ὑβρίσῃ τις αὐτόν, οὐκ
 20 ἀλγεῖ· οὐδενὸς γὰρ ἑαυτὸν ἠγεῖται μείζονα· οὐχ ὑπὲρ χρημάτων
 δέδοικε, μεθ' ἡδονῆς ἐσθίει, μετ' εὐφροσύνης καθεύδει πολ-
 λῆς. Οὐχ οὕτως οἱ τὸν Θάσιον οἶνον πίνοντες τρυφῶσιν, ὡς
 ἐκεῖνος ἐπὶ πηγὰς ἀπιῶν καὶ τῶν ναμάτων ἀπολαύων ἐκεί-
 νων. Ἄλλ' οὐ τὰ ἐκείνου τοιαῦτα.

25 Εἰ δὲ οὐκ ἀρκεῖ σοι τὰ εἰρημένα, ἵνα μείζονα ποιήσω

μεν τὴν τρυφηλὴν ζωὴν, τὴν μαλθακὴν καὶ χαυνώδη, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἀνυπόφορη, τὴν δυσβάστακτη καὶ τὴν γεμάτην ἀπὸ πόνου. Θὰ σᾶς ἀποδείξω, ὅτι ἡ μὲν ζωὴ τοῦ πρώτου εἶναι γεμάτη ἀπὸ θλίψεις, τοῦ δὲ δευτέρου γεμάτη ἀπὸ ἀνέσεις. Ἄλλ' ὅμως μὴ ἀνησυχῆτε.

Ἄς πάρωμεν ὡς παράδειγμα ἓνα φυλακισμένον καὶ ἓνα βασιλέα νέον καὶ ὄρφανόν, πού ἐκληρονόμησε μεγάλην περιουσίαν. Ἐπίσης ἄς πάρωμεν καὶ ἓνα ὑπηρέτην πού κοπιᾷ ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ἓνα ἄλλον πού ζῆ συνεχῶς μέσα εἰς τρυφηλὴν ζωὴν. Θέλεις λοιπὸν νὰ ἀναφέρωμεν πρῶτα τὰς θλίψεις ἐκείνου πού κάνει τρυφηλὴν ζωὴν; Ἀναλογίσου πόσον εὐλογον εἶναι νὰ δοκιμάζεται ἡ σκέψις του, ὅταν ἐπιθυμῇ δόξαν πού ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις του, ὅταν περιφρονῆται ἀπὸ τοὺς δούλους του, ὅταν ὑβρίζεται ἀπὸ τοὺς κατωτέρους του, ὅταν ἔχη ἀπείρους κατηγόρους καὶ ὄλους ἐκείνους πού τὸν κατηγοροῦν διὰ τὴν πολυτελεῖ ζωὴν του. Καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δέ, ὅσα φυσικὸν εἶναι νὰ συμβαίνουν εἰς ἐκείνους πού ζοῦν μέσα εἰς παρόμοια πλούτη, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιγραφοῦν, ὅπως εἶναι αἱ ἐνοχλήσεις, τὰ διάφορα ἐμπόδια, αἱ κατηγορίαι, αἱ ζημίαι, αἱ συκοφαντίαι ἐκ μέρους τῶν φθονερῶν, οἱ ὅποιοι, ἐὰν συμβῆ νὰ μὴ ἡμπορέσουν νὰ κάνουν ἰδικόν των τὸν πλοῦτον ἐκείνου, τὸν σύρουν, τὸν κατασπαράσσουν ἀπὸ κάθε ἄποψιν καὶ τοῦ δημιουργοῦν ἀπείρους δυσκολίας. Θέλεις νὰ σοῦ περιγράψω καὶ τὴν εὐχάριστον ζωὴν τοῦ ὑπηρέτου; Αὐτὸς εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα αὐτά. Καὶ ἂν κάποιος τὸν ὑβρίσῃ, δὲν στενοχωρεῖται, διότι δὲν θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν ἀνώτερον ἀπὸ κανένα. Δὲν φοβεῖται διὰ τὰ χρήματα, τρώγει μὲ εὐχαρίστησιν καὶ κοιμᾷται πολὺ εὐχάριστα. Οὔτε καὶ αὐτοὶ πού πίνουν τὸν Θάσιον οἶνον νοιώθουν τόσην εὐχαρίστησιν, ὅσην νοιώθει ἐκεῖνος πού πηγαίνει εἰς τὰς πηγὰς καὶ ἀπολαμβάνει ἐκεῖνο τὸ νερό. Δὲν συμβαίνουν ὅμως τὰ ἴδια καὶ εἰς τὸν πλοῦσιον.

Ἐὰν ὅμως δὲν σοῦ ἀρκοῦν τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, διὰ νὰ

τὴν νίκην, φέρε, τὸν βασιλέα καὶ τὸν δεσμώτην συγκρίνω-
 μεν· καὶ ὄφει πολλάκις τοῦτον μὲν ἐν ἡδονῇ ὄντα καὶ παίζον-
 τα καὶ πηδῶντα, ἐκεῖνον δὲ ἐν διαδήματι καὶ πορφυρίδι
 ἀθυμοῦντα, καὶ μυρίας ἔχοντα φροντίδας, καὶ ἀποιεθνηκότα
 5 τῷ δέει. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι βίον ἄλυπον οὐδενὸς εὐρεῖν,
 ἀλλ' οὐδὲ ἡδονῆς ἀμοιβρον· οὐδὲ γὰρ ἂν ἤρκεσεν ἡμῶν ἡ φύ-
 σις, καθάπερ ἔφθην εἰπών. Εἰ δὲ ὁ μὲν χαίρει πλείονα, ὁ
 δὲ ἀλγεῖ πλείονα, τοῦτο παρ' αὐτὸν τὸν ἀλγοῦντα συμβαίνει,
 διὰ μικρόψυχος ἦ, οὐ παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν.
 10 Εἰ γὰρ βουλοίμεθα συνεχῶς χαίρειν, πολλὰς ἔχομεν ἀφορ-
 μάς. Ἐὰν γὰρ ἐπιλαβώμεθα ἀρετῆς, οὐδὲν ἔσται τὸ λυποῦν
 ἡμᾶς λοιπόν. Καὶ γὰρ ἐλπίδας ὑποτείνει χρησιὰς αὕτη τοῖς
 κεκτημένοις αὐτήν, καὶ Θεῷ εὐαρέσιους ποιεῖ, καὶ παρὰ ἀν-
 θρώποις εὐδοκίμους, καὶ ἡδονὴν ἐνίησιν ἄφατον. Εἰ γὰρ
 15 καὶ ἐν τῷ κατορθοῦν πόνον ἔχει ἡ ἀρετὴ, ἀλλὰ τὸ συνειδὸς
 πολλῆς πληροῖ τῆς εὐφροσύνης, καὶ τισαύτην ἔνδον ἐντίθησι
 τὴν ἡδονήν, ὅσην οὐδεὶς παρασιῆσαι δυνήσεται λόγος. Τί
 γὰρ σοι δοκεῖ τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ εἶναι ἡδύ; τράπεζα
 πολυτελής, καὶ σώματος ὑγεία, καὶ δόξα καὶ πλοῦτος; Ἄλλὰ
 20 ταῦτα τὰ ἡδέα ἂν ἐκείνη παραλάβῃς τῇ ἡδονῇ, πάντων ἔσται
 πικρότερα πρὸς αὐτήν συγκρινόμενα. Οὐδὲ γὰρ ἥδιον συνει-
 δότιος ἀγαθοῦ, καὶ ἐλπίδος χρησιῆς.

5. Καὶ εἰ θούλεσθε τοῦτο μαθεῖν, τὸν μέλλοντα ἀπιέναι
 ἐντεῦθεν ἐξειάσωμεν, ἢ τὸν γεγηρακότα· καὶ ἀναμνήσαντες

κάνω ἀκόμη μεγαλυτέραν τὴν νίκην, ἐμπρός, ἃς συγκρίνω-
 μεν τὸν βασιλέα καὶ τὸν φυλακισμένον. Θὰ ἰδῆς λοιπὸν
 πολλὰς φορές τὸν μὲν φυλακισμένον νὰ νοιώθῃ χαρὰν καὶ
 νὰ διασκεδάζῃ καὶ νὰ σκιρτᾷ ἀπὸ χαρὰν, τὸν δὲ βασιλέα,
 ἂν καὶ ἔχει τὸ βασιλικὸν στέμμα καὶ τὴν πορφύραν, νὰ
 νοιώθῃ λύπην, νὰ ἔχῃ ἀπείρους φροντίδας καὶ νὰ πεθαίνῃ
 ἀπὸ τὸν φόβον του. Ἔρα λοιπὸν δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει
 μὲ κανένα τρόπον ζωῆ πού νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ λύ-
 πην, ἀλλ' οὔτε ὑπάρχει καὶ ζωῆ χωρὶς εὐχαρίστησιν· διότι
 δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀνθέξῃ ἡ φύσις μας, ὅπως ἀκριβῶς
 προανέφερα. Ἐὰν συμβαίνῃ ὅμως ἄλλος νὰ χαίρεται πε-
 ρισσότερον καὶ ἄλλος νὰ πονᾷ περισσότερον, αὐτὸ ὀφείλε-
 ται εἰς αὐτὸν πού λυπεῖται, ὅταν εἶναι μικρόψυχος, καὶ ὄχι
 εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Διότι ἐὰν θέλωμεν νὰ χαί-
 ρωμεν συνεχῶς ἔχομεν πολλὰς ἀφορμάς. Ἄν λοιπὸν ἀσκή-
 σωμεν τὴν ἀρετὴν, δὲν θὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ ἐξῆς πλέον τίποτε
 πού νὰ μᾶς λυπῇ. Καθ' ὅσον αὐτὴ χαρίζει εἰς ἐκείνους πού
 τὴν ἀσκοῦν ἀγαθὰς ἐλπίδας, τοὺς κάνει ἀρεστοὺς εἰς τὸν
 Θεόν, ἐπιτυχημένους μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς προσ-
 φέρει ἀπερίγραπτον εὐχαρίστησιν. Καὶ ἂν ἀκόμη λοιπὸν
 συμβαίνῃ κατὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς νὰ συναντᾷ κανεὶς
 πόνους, ἀλλ' ὅμως ἡ συνείδησίς του εἶναι γεμάτη ἀπὸ εὐ-
 φροσύνην, καὶ μὲ τόσην πολλὴν ἡδονὴν πληροῖ τὸν ἐσωτε-
 ρικὸν κόσμον, πού δὲν εἶναι δυνατὸν κανεὶς ἀνθρώπινος
 λόγος νὰ περιγράψῃ. Διότι ποῖο ἀπὸ τὰ πράγματα τῆς πα-
 ρούσης ζωῆς θεωρεῖς ὅτι εἶναι εὐχάριστον; Τὴν πολυτελεῆ
 τράπεζαν, τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, τὴν δόξαν καὶ τὸν πλοῦ-
 τον; Ἄλλ' ὅμως, ἐὰν ὅλα αὐτὰ τὰ εὐχάριστα τὰ συγκρίνης
 μὲ αὐτὴν τὴν ἡδονὴν, θὰ εὕρῃς νὰ εἶναι, ἐν συγκρίσει πρὸς
 αὐτήν, πικρότερα ἀπὸ ὅλα. Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει πῶς
 εὐχάριστον ἀπὸ τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν καὶ τὴν καλὴν
 ἐλπίδα.

5. Ἐὰν λοιπὸν θέλετε νὰ τὸ γνωρίσετε αὐτό, ἃς ἐξε-
 τάσωμεν τὸν ἐτοιμοθάνατον ἢ κάποιον γέροντα, καὶ ἀφοῦ

αὐτὸν τραπέζης πολυτελοῦς ἥς ἀπέλαυσε, καὶ δόξης καὶ τιμῆς, καὶ ἀγαθῶν ἔργων ὧν εἰργάσατό ποτε καὶ ἐποίησεν, ἐρώμεθα ἐπὶ τίσι γάννυται μᾶλλον, καὶ ὀφόμεθα ἐπ' ἐκείνοις μὲν αἰσχυνόμενον καὶ ἐγκαλυπτόμενον, ἐπὶ τούτοις δὲ πειτόμενον καὶ σκιριτῶντα. Οὕτω καὶ Ἐζεχίας ὅτε ἐμαλακίσθη, οὐ τραπέζης ἐμνημόνευσε πολυτελοῦς, οὐ δόξης, οὐ βασιλείας, ἀλλὰ δικαιοσύνης. «Μνήσθητι» γάρ, φησί, «ὡς ἐπορεύθην ἐνώπιόν σου ἐν ὁδῷ εὐθείᾳ». Ὅρα καὶ Παῦλον ἀπὸ τούτων σκιριτῶντα καὶ λέγοντα: «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα».

Τί γὰρ καὶ εἶχεν εἰπεῖν οὗτος; φησί. Πολλὰ καὶ πλείονα τούτων καὶ τιμὰς ἄξ ἐτιμήθη, καὶ δορυφορίας ἥς ἀπέλαυσε, καὶ θεραπείας πολλῆς. Ἡ οὐκ ἀκούεις αὐτοῦ λέγοντος: «Ὡς ἄγγελον Θεοῦ ἐδέξασθέ με, ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν» καὶ ὅτι, «Εἰ δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορούξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι» καὶ ὅτι: «Ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὸν τράχηλον ὑπέθηκαν»; Ἄλλ' οὐδὲν ἐκείνων φέρει εἰς μέσον, ἀλλὰ τοὺς πόνους καὶ τοὺς κινδύνους καὶ τοὺς ὑπὲρ τούτων στεφάνους καὶ μάλα εἰκότως Ταῦτα μὲν γὰρ ἐνιαῦθα ἀφίεται, ἐκεῖνα δὲ ἡμῖν συναποδημεῖ· καὶ κείνων μὲν δώσομεν λόγον, τούτων δὲ μισθὸν ἀπαιτήσομεν. Οὐκ ἴσαστε ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τελευταίᾳ πῶς συσιρέφει ψυχὴν ἁμαρτήματα; πῶς κάτωθεν τὴν καρδίαν ἀνακινεῖ; Τότε τοίνυν, ὅτε ταῦτα γίνεται, τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἢ μνήμη παρασιᾶσα, καθάπερ εὐδία ἐν χειμῶνι, πα-

25. Βασιλεὺς τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα ἀπὸ τὸ 726-697 π.Χ.

26. Πρὸβλ. Δ' Βασ. 20, 3.

27. Β' Τιμ. 4, 7.

28. Γαλ. 4, 14.

29. Γαλ. 4, 15.

30. Ρωμ. 16, 4.

τοῦ ὑπενθυμίσωμεν τὰ πολυτελῆ τραπέζια πού ἀπήλαυσε, τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα πού διέπραξε κατὰ καιρούς, ἃς τὸν ἐρωτήσωμεν διὰ ποῖα νοιώθει μεγαλυτέραν χαράν, θὰ ἰδοῦμεν τότε ὅτι διὰ μὲν τὰ πρῶτα νὰ ἐντρέπεται καὶ νὰ καλύπτῃ τὸν πρόσωπόν του, ἐνῶ διὰ τὰ δεύτερα νὰ πετᾷ καὶ νὰ σκιρτᾷ ἀπὸ χαράν. Ἔτσι καὶ ὁ Ἐζεκίας²⁵, ὅταν ἠσθένησε δὲν ἐνεθυμήθη τὴν πολυτελῆ τράπεζαν, οὔτε τὴν δόξαν, οὔτε τὴν βασιλείαν του, ἀλλὰ τὴν δικαιοσύνην. Διότι, λέγει, εἶπεν· «Ἐνθυμήσου με, Κύριε, διότι ἐβάδισα ἐνώπιόν σου τὴν εὐθεϊαν ὁδόν»²⁶. Πρόσεξε καὶ τὸν Παῦλον πού σκιρτᾷ ἡ καρδία του διὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ λέγει· «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν τὸν ἔφερα εἰς πέρας, ἔχω φθάσει εἰς τὸ τέλος τοῦ δρόμου καὶ ἔχω φυλάξει τὴν πίστιν»²⁷.

Τί λοιπόν, θὰ ἔλεγε κάποιος, ἤμπορεῖ νὰ εἰπῆ ὁ Παῦλος; Πολλὰ καὶ πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, ὅπως τὰς τιμὰς μὲ τὰς ὁποίας ἐτιμήθη, τὰς τιμητικὰς συνοδείας πού ἀπήλαυσε καὶ τὴν μεγάλην ἀφοσίωσιν. Ἡ δὲν τὸν ἀκούεις πού λέγει· «Μὲ ὑποδέχθητε ὡσὰν ἄγγελον τοῦ Θεοῦ, ὅπως θὰ ἐδέχεσθε τὸν Ἰησοῦν Χριστόν»²⁸, καὶ ὅτι, «ἐὰν ἦτο δυνατόν, καὶ τὰ μάτια σας θὰ ἐβγάζατε καὶ θὰ μοῦ τὰ ἐδίδατε»²⁹, καὶ ἀκόμη· «Χάριν τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐκινδύνευσαν ν' ἀποκεφαλισθοῦν»³⁰; Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως τίποτε ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα δὲν ἀναφέρει, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον τοὺς κόπους, τοὺς κινδύνους καὶ τοὺς στεφάνους δι' ὅλα αὐτά. Καὶ κατὰ πολὺν φυσικὸν λόγον. Διότι αὐτὰ μὲν ἐγκαταλείπονται ὅλα ἐδῶ, ἐνῶ ἐκεῖνα μᾶς συνοδεύουν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Καὶ δι' ἐκεῖνα μὲν θὰ λογοδοτήσωμεν, ἐνῶ δι' αὐτὰ θὰ ζητήσωμεν ἀμοιβήν. Δὲν γνωρίζετε κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ζωῆς μας πῶς συνταράσσουν τὴν ψυχὴν μας τὰ ἁμαρτήματα; πῶς ἀνακινοῦν τὴν καρδίαν μας μέχρι τὸ βάθος της; Τότε λοιπόν, ὅταν συμβαίνουν αὐτά, παρουσιάζεται ἡ ἀνάμνησις τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ὅπως ἀκριβῶς ἡ καλοκαιρία κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ παρηγορεῖ τὴν ἀναστατωμένην ψυχὴν

ραμυθεῖται τὴν τεθορυβημένην ψυχὴν. Ἐάν μὲν γὰρ νήφωμεν,
 καὶ ζώντων ἡμῶν ἀεὶ οὗτος παρέσται ὁ φόβος· ἐπειδὴ δὲ
 ἀναισθητῶς διακείμεθα, ὅταν ἐκβαλλώμεθα ἐντεῦθεν, ἐπι-
 στήσεται πάντως. Ἐπεὶ καὶ ὁ δεσμώτης τότε μάλιστα ἀλγεῖ,
 5 ὅταν αὐτὸν ἐξαγάγωσιν ἐπὶ τὸ δικαστήριον· τότε μάλιστα τρέ-
 μει, ὅταν ἐγγὺς ᾖ τοῦ θήματος, ὅταν δέη τὰς εὐθύνας δοῦναι.
 Διὰ δὴ τοῦτο καὶ δείματα τῶν πολλῶν τότε εἶσιν ἀκούειν
 διηγουμένων, καὶ ὄψεις φοβεράς, ὧν οὐδὲ τὴν θεωρίαν λοι-
 πὸν φέροντες οἱ ἀπιόντες, καὶ τὴν κλίνην αὐτὴν μετὰ πολλῆς
 10 τῆς ρύμης τινάσσουσι κείμενοι, καὶ φοβερὸν ἐνορῶσι τοῖς
 παροῦσι, τῆς ψυχῆς ἔνδον ἑαυτὴν εἰσωθούσης, καὶ ὀκνού-
 σης ἀπορραγῆναι τοῦ σώματος, καὶ τὴν ὄψιν τῶν ἐρχομένων
 ἀγγέλων οὐ φερούσης. Εἰ γὰρ ἀνθρώπους φοβεροὺς ἐνορῶν-
 τες δεδιτόμεθα, ἀγγέλους ἀπειληφόρους καὶ δυνάμεις ἀπο-
 15 τόμους τῶν παραγινομένων βλέποντες, τί οὐ πεισόμεθα, ἐλ-
 κομένης ἡμῖν ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς, καὶ συρομένης,
 καὶ πολλὰ ἀποδυρομένης εἰκῆ καὶ μάτην; Ἐπεὶ καὶ ὁ πλού-
 σιος ἐκεῖνος μετὰ τὸ ἀπελθεῖν πολλὰ ἐπένθησεν, ἀλλ' οὐδὲν
 ἀπώνατο.

20 Ταῦτα δὴ πάντα ἀναπλάττοντες παρ' ἑαυτοῖς καὶ ἀνα-
 σιρέφοντες, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ πάθωμεν, τὸν ἐκ τού-
 των φόβον ἀκμάζοντα διατηρῶμεν, ὅπως τὴν ἀπὸ τῶν πρα-
 γμάτων φύγωμεν κόλασιν, καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀ-
 γαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλαν-
 25 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πα-
 τρι ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ
 ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μας. Ἐὰν βέβαια κάνωμεν σὺφρονα ζωὴν, τότε καὶ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν μας θὰ μᾶς ἀκολουθῆ πάντοτε αὐτὸς ὁ φόβος. Ἐπειδὴ ὅμως μᾶς ἔχει κυριεύσει ἡ ἀναισθησία, ὅπωςδὴποτε θὰ μᾶς κυριεύσῃ ὁ φόβος αὐτὸς ὅταν θὰ φεύγωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν. Διότι καὶ ὁ φυλακισμένος τότε πονᾷ περισσότερο, ὅταν τὸν ὀδηγοῦν εἰς τὸ δικαστήριον· τότε τρέμει περισσότερο, ὅταν ἴσταται πλησίον τοῦ ἐδωλίου τοῦ κατηγορουμένου, ὅταν πρόκειται νὰ τοῦ ζητηθοῦν εὐθῦναι διὰ τὰς πράξεις του. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ εἶναι δυνατόν τότε ν' ἀκούσῃς πολλοὺς νὰ διηγοῦνται φοβερὰ πράγματα, καὶ φοβερὰ ὄραματα, πού δὲν ἤμποροῦν οὔτε κἂν νὰ τ' ἀντικρύσουν οἱ μελλοθάνατοι, καὶ τινάσσονται μὲ πολλὴν ὀρμὴν ἐπάνω εἰς τὸ κρεβάτι πού εἶναι ἐξαπλωμένοι, καὶ βλέπουν μὲ φόβον τοὺς εὐρισκομένους πλησίον των, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ των εἰσχωρεῖ βαθύτερα καὶ διστάζει ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου ν' ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ δὲν ὑποφέρει νὰ βλέπῃ τοὺς ἀγγέλους πού ἔρχονται νὰ τὴν πάρουν. Διότι, ἐάν, ἀντικρύζοντες φοβεροὺς ἀνθρώπους, καταλαμβανόμεθα ἀπὸ φόβον, τί δὲν θὰ πάθωμεν, βλέποντες ἀγγέλους νὰ μᾶς ἀπειλοῦν καὶ δυνάμεις βιαίως νὰ ἴστανται πλησίον μας, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ψυχὴ μας ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ σύρεται καὶ θρηνολογεῖ ἄδικα καὶ ἄσκοπα; Διότι καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος μετὰ τὸν θάνατόν του ἐπένθησε πάρα πολύ, ἀλλ' ἡμῶς εἰς τίποτε δὲν ὠφελήθη.

Ἐπαναφέροντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν μνήμην μας καὶ ἀσχολούμενοι διαρκῶς μὲ αὐτά, ὥστε νὰ μὴ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ἴδια, ἃς διατηροῦμεν ἀκμαῖον τὸν φόβον πού πηγάζει ἀπὸ αὐτά, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν κόλασιν πού θὰ ἔχη ὡς αἰτίαν τὰς πράξεις μας, καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον, μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα, ἀνήκει δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΔ΄
Ματθ. 16, 13 - 23

«Ἐξελθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη τῆς Καισαρείας
τῆς Φιλίππου, ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων·
5 Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν Υἱὸν τοῦ
ἀνθρώπου;».

1. Τίνος ἕνεκεν τὸν οἰκιστὴν τῆς πόλεως εἶρηκεν; Ἐ-
πειδὴ ἔστι καὶ ἑτέρα, ἡ Σιζράωνος. Καὶ οὐκ ἐν ἐκείνῃ, ἀλλ’
ἐν ταύτῃ αὐτοὺς ἐρωτᾷ, πόρρω τῶν Ἰουδαίων ἀπάγων, ὡς,
10 πάσης ἀπαλλαγένιας ἀγωνίας, μετὰ παρρησίας εἰπεῖν τὰ κα-
τὰ διάνοιαν ἅπαντα. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθέως τὴν γνώ-
μην αὐτῶν ἠρώτησεν, ἀλλὰ τὴν τῶν πολλῶν; Ἴνα εἰπόντες
τὴν ἐκείνων, εἶτα ἐρωτηθέντες, «Ὑμεῖς δὲ τίνα λέγετε εἶ-
ναι;», ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἐρωτήσεως εἰς μείζονα ἀνενε-
15 χθῶσιν ἔννοιαν, καὶ μὴ εἰς τὴν αὐτὴν ταπεινότητα τοῖς πολ-
λοῖς περιπέσωσι. Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγμα-
τος αὐτῶν πυνθάνεται, ἀλλ’ ὅτε σημεῖα πολλὰ ἐποίησε, καὶ
περὶ πολλῶν αὐτοῖς διελέχθη καὶ ὑψηλῶν δογμάτων, καὶ
τῆς αὐτοῦ θεότιτος καὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ὁμοιότητος πολ-
20 λὰς παρέσχε τὰς ἀποδείξεις, τότε τὴν πεῦσιν αὐτοῖς προσά-
γει ταύτην. Καὶ οὐκ εἶπε, «τίνα με λέγουσιν οἱ γραμματεῖς
καὶ οἱ Φαρισαῖοι εἶναι;» καίτοιγε οὗτοι αὐτῷ πολλάκις προσ-
ήσαν καὶ διελέγοντο· ἀλλά, «Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρω-
ποι εἶναι;», τὴν τοῦ δήμου γνώμην τὴν ἀδέκαστον ἐξειάζων.
25 Εἰ γὰρ καὶ πολλῶν ταπεινοτέρα τοῦ δέοντος ἦν, ἀλλὰ πονη-
ρίας ἀπήλλακτο· ἐκείνη δὲ πολλῆς ἔγεμε τῆς κακίας. Καὶ

1. Πόλις τῆς Παλαιστίνης, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου.

2. Εὐρισκομένη μεταξὺ Τύρου καὶ Ἰόπτης, ἀνοικοδομήθη ὑπὸ τοῦ
Μ. Ἡρώδου καὶ ὠνομάσθη Καισάρεια πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου
Καίσαρος.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΔ΄
Ματθ. 16, 13 - 23

«Όταν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὰ μέρη τῆς Καισαρείας τοῦ Φιλίππου¹ ἠρώτησε τοὺς μαθητὰς του, λέγων· Ποῖος νομίζουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶμαι ἐγώ, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;».

1. Διατί ἀνέφερε τὸν ἰδρυτὴν τῆς πόλεως; Ἐπειδὴ ὑπάρχει καὶ ἄλλη, πού ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Στράτωνος². Καὶ ἐρωτᾷ τοὺς μαθητὰς ὄχι εἰς ἐκείνην, ἀλλ' εἰς αὐτήν, ὀδηγῶν αὐτοὺς πολὺ μακρὰν τῶν Ἰουδαίων ὥστε, ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ κάθε ἀγωνίαν, νὰ ἀποκαλύψουν μὲ θάρρος τὰς βαθυτέρας σκέψεις των. Καὶ διατί δὲν ἐζήτησε νὰ μάθη πρῶτα τὴν γνώμην αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν; Μὲ σκοπὸν, ἀφοῦ ἀναφέρουν τὴν γνώμην ἐκείνων, ἐρωτηθέντες εἰς τὴν συνέχειαν, «Σεῖς δὲ ποῖος λέγετε, ὅτι εἶμαι;», ὀρμώμενοι ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ἐρωτήσεως νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς ὑψηλοτέραν ἔννοιαν καὶ νὰ μὴ ἐκπέσουν μαζὶ μὲ τοὺς πολλοὺς εἰς τὴν αὐτὴν ταπεινὴν ιδέαν περὶ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ δὲν ζητεῖ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος νὰ μάθη τὴν γνώμην των, ἀλλ' ἀφοῦ ἔκανε πολλὰ θαύματα καὶ τοὺς ὠμίλησε περὶ τῶν διαφόρων ὑψηλῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως καὶ τοὺς ἔδωσε πολλὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς θεότητός του καὶ τῆς ἀπολύτου συμφωνίας μὲ τὸν Πατέρα, τότε πλέον τοὺς κάνει τὴν ἐρώτησιν αὐτήν. Καὶ δὲν εἶπε, ποῖος νομίζουν ὅτι εἶμαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι· μολονότι βέβαια αὐτοὶ πολλὰς φορὰς ἐπλησίαζαν τὸν Κύριον καὶ συζητοῦσαν μαζὶ του, ἀλλὰ, «Ποῖος νομίζουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶμαι;», ἐξετάζων τὴν ἀμερόληπτον γνώμην τοῦ λαοῦ. Διότι, ἂν καὶ ἦτο κατὰ πολὺ κατωτέρα τῆς πραγματικότητος, ἦτο ὅμως ἀπηλλαγμένη πονηρίας, ἐνῶ ἡ γνώμη τῶν Φαρισαίων καὶ γραμματέων ἦτο γεμάτη ἀπὸ κακίαν. Καὶ

δεικνὺς πῶς σφόδρα θούλειαι τὴν οἰκονομίαν ὁμολογεῖσθαι, φησί, «τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου», τὴν θεότητα ἐντεῦθεν κωλῶν, ὃ καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ ποιεῖ. Φησί γάρ, «Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὃ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ»· καὶ πάλιν· «Ὅταν δὲ ἴδητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίοντα, ὅπου ἦν τὸ πρότερον». Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπον, «Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, οἱ δὲ Ἡλίαν, οἱ δὲ Ἰερεμίαν, οἱ δὲ ἕνα τῶν προφητῶν», καὶ τὴν πεπλανημένην αὐτῶν ὁ ξαν εἰς μέσον ἤγαγον, τότε ἐπήγαγεν·
 10 «Ἔμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;», ἐκκαλούμενος αὐτοὺς διὰ τῆς δευτέρας ἐρωτήσεως εἰς τὸ μεῖζόν τι φαντασθῆναι περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐνδεικνύμενος αὐτοῖς, ὅτι ἢ προτέρα ψῆφος σφόδρα ἐστὶν ἀποδέουσα αὐτοῦ τῆς ἀξίας.

Διὸ παρ' αὐτῶν ἐτέραν ἐπιζητεῖ, καὶ δευτέραν ἐπάγει
 15 πεῦσιν, ὑπὲρ τοῦ μὴ συμπεσεῖν τοῖς πολλοῖς, οἱ ἐπειδὴ μείζονα εἶδον τὰ σημεῖα ἢ κατὰ ἄνθρωπον, ἄνθρωπον μὲν ἐνόμιζον εἶναι, ἐξ ἀνασιτάσεως δὲ φανέντα, καθάπερ καὶ Ἡρώδης ἔλεγεν. Ἄλλ' αὐτὸς ταύτης αὐτοὺς ἀπάγων τῆς ὑπονοίας, φησὶν· «Ἔμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;», τουτέστιν,
 20 οἱ συνόντες ἀεὶ καὶ θαυματουργοῦντα βλέποντες, καὶ πολλὰς δυνάμεις δι' ἐμοῦ πεποιηκότις αὐτοί. Τί οὖν τὸ σιῶμα τῶν ἀποσιόλων ὁ Πέτρος, ὁ πανταχοῦ θερμός, ὃ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποσιόλων κορυφαῖος; Πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται. Καὶ ὅτε μὲν τὴν τοῦ δήμου γνώμην ἠρώτα,
 25 πάντες εἶπον τὸ ἐρωτηθέν, ὅτε δὲ τὴν αὐτῶν, Πέτρος προσηδᾶ καὶ προλαμβάνει καὶ φησι· «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος».

3. Ἰω. 3, 13.

4. Ἰω. 6, 62.

5. Ματθ. 14, 2. «Οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· αὐτὸς ἠγγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦν ἐν αὐτῷ».

διὰ νὰ δείξη πόσον πολὺ ἤθελε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας, λέγει, «τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου», ἐννοῶν μὲ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν τὴν θεότητά του, πρᾶγμα ποὺ κάνει πολλὰς φορὰς καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις. Διότι λέγει, «Κανεὶς δὲν ἔχει ἀναβεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, παρὰ μόνον ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν»³· καὶ ἄλλου· «ὅταν ὅμως θὰ ἰδῆτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀνεβαίνει ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἀρχικὰ»⁴. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ εἶπαν, «Ἄλλοι μὲν νομίζουν ὅτι εἶσαι ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ἄλλοι δὲ ὁ Ἡλίας, καὶ ἄλλοι ὁ Ἰερεμίας ἢ ἕνας ἀπὸ τοὺς προφῆτας» καὶ διετύπωσαν τὴν ἐσφαλμένην γνώμην των, τότε προσέθεσε, «Σεῖς δὲ ποῖος νομίζετε ὅτι εἶμαι;», διὰ νὰ τοὺς προκαλέσῃ μὲ τὴν δευτέραν ἐρώτησίν του νὰ σκεφθοῦν κάτι ὑψηλότερον περὶ αὐτοῦ, καὶ διὰ νὰ τοὺς δείξη ὅτι ἡ προηγουμένη γνώμη ἀπέχει πάρα πολὺ τῆς ἀξίας του.

Διὰ τοῦτο ζητεῖ ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλην γνώμην καὶ τοὺς ἐρωτᾷ ἐκ δευτέρου, διὰ νὰ μὴ συμπέσῃ ἡ γνώμη των μὲ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν, οἱ ὁποῖοι, ἐπειδὴ εἶδον θαύματα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἤμπορεῖ νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐνόμιζον ὅτι ἦτο ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν καὶ ἦλθεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ ὁ Ἡρώδης⁵. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς ἀπαλλάσων αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ὑποψίαν αὐτὴν, λέγει· «Σεῖς δὲ ποῖος νομίζετε ὅτι εἶμαι;», δηλαδὴ σεῖς ποὺ εἴσθε πάντοτε μαζί μου καὶ μὲ βλέπετε νὰ θαυματουργῶ καὶ ἔχετε οἱ ἴδιοι ἐπιτελέσει μὲ τὴν δύναμίν μου πολλὰ θαύματα. Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Πέτρος τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων, ὁ γεμᾶτος ἐνθουσιασμὸν εἰς κάθε περίπτωσιν, ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων; Μολονότι ὅλοι ἠρωτήθησαν, ὅμως ἀπαντᾷ αὐτός. Καὶ ὅταν μὲν ἠρώτα διὰ νὰ μάθῃ τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ, ἀπήντησαν ὅλοι μαζί εἰς τὴν ἐρώτησίν του, ὅταν ὅμως ἐζήτηι νὰ μάθῃ τὴν ἰδικήν των γνώμην, ὁ Πέτρος, προτρέχων, προλαμβάνει τοὺς ἄλλους καὶ λέγει· «Σὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος».

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Μακάριος εἶ, Σίμων Βάρ Ἰωνᾶ, ἕτι σὰρξ καὶ αἷμα ἀπεκάλυψέ σοι». Καὶ μὴν εἰ μὴ γνησίως αὐτὸν ὠμολόγησε, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς γεγεννημένον, οὐκ ἦν ἀποκαλύψεως τοῦτο ἔργον· εἰ τῶν πολλῶν αὐτὸν εἶναι
 5 ἓνα ἐνόμιζεν, οὐ μακαρισμοῦ ἄξιον ἦν τὸ λεχθέν. Ἐπεὶ καὶ πρὸ τούτου εἶπον, «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς ἐστιν», οἱ ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τὸν σάλον ὃν εἶδον, καὶ οὐκ ἐμακαρίσθησαν, καίτοιγε ἀληθῶς εἰπόντες. Οὐ γὰρ τοιαύτην ὠμολόγησαν υἰότητα, οἷαν ὁ Πέτρος, ἀλλ' ἓνα τῶν πολλῶν ἀληθῶς υἱὸν
 10 ἐνόμιζον εἶναι, ἐξαίρειον μὲν παρὰ τοὺς πολλούς, οὐ μὴν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς.

2. Καὶ ὁ Ναθαναὴλ δὲ ἔλεγε, «Ραβδί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ», καὶ οὐ μόνον οὐ μακαρίζεται, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐνδεέστερον πολλῶ τῆς ἀληθείας
 15 εἰρηκῶς ἐλέγχεται παρ' αὐτοῦ. Ἐπήγαγε γοῦν· «Ὅτι εἶπόν σοι, ὅτι εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; μείζονα τούτων ὄψει». Τίνος οὖν ἔνεκεν οὗτος μακαρίζεται; Ὅτι γνήσιον αὐτὸν ὠμολόγησεν Υἱόν. Διὰ δὴ τοῦτο ἐπ' ἐκείνων μὲν οὐδὲν τοιοῦτον εἶρηκεν· ἐπὶ δὲ τούτου καὶ τὸν ἀποκαλύ-
 20 ψαντα δείκνυσιν. Ἴνα γὰρ μὴ δόξη τοῖς πολλοῖς, ἐπειδὴ σφοδρὸς ἦν ἔρασις τοῦ Χριστοῦ, φιλίας καὶ κολακείας εἶναι τὰ ρήματα, καὶ διαθέσεως αὐτῷ χαριζομένης, ἄγει εἰς μέσον τὸν ἐνηχῆσαντα αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, ἵνα μάθῃς, ὅτι Πέτρος μὲν ἐφθέγγαστο, ὁ Πατὴρ ὑπηγόρευσε, καὶ μηκέτι ἀνθρωπί-
 25 νην, ἀλλὰ δόγμα εἶναι θεῖον τὰ εἰρημένα πιστεύσης.

Καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ αὐτὸς ἀποφαίνεται, οὐδὲ λέγει, «Ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐρωτήσεως τοῦτο κα-

6. Ματθ. 14, 33.

7. Ἰω. 1, 50.

8. Ἰω. 1, 51.

Τί τοῦ λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Μακάριος εἶσαι, Σίμων, υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, διότι δὲν σοῦ τὸ ἀπεκάλυψεν αὐτὸ ἄνθρωπος». Καὶ βέβαια αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο ἔργον τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἐὰν δὲν ἦτο ἀληθῆς ἡ ὁμολογία τοῦ Πέτρου περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Υἱοῦ πού ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα του, καὶ δὲν θὰ ἦσαν ἄξια μακαρισμοῦ τὰ λόγια του, ἐὰν ἐθεώρει τὸν Χριστὸν ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους. Διότι καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ εὕρισκόμενοι μέσα εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τὴν θαλασσοταραχὴν πού ἐπέρασαν εἶπον, «Ἀλήθεια, εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»⁶, καὶ δὲν ἐμακαρίσθησαν, μολονότι ἦτο ἀλήθεια αὐτὸ πού εἶπαν. Δὲν ὠμολόγησαν ὅμως υἰότητα ὁμοίαν μὲ ἐκείνην τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ τὸν ἐνόμιζον πράγματι ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς υἱοὺς ἀνώτερον μὲν μεταξὺ τῶν πολλῶν, ἀλλ' ὄχι τῆς ἰδίας οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα.

2. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ναθαναὴλ εἶπε, «Διδάσκαλε, σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ»⁷ καὶ ὄχι μόνον δὲν μακαρίζεται, ἀλλὰ καὶ ἐλέγχεται ἀπὸ αὐτὸν ὡσὰν νὰ ἦτο αὐτὸ πού εἶπε κατὰ πολὺ κατώτερον τῆς ἀληθείας. Διότι προσέθεσεν· «Πιστεύεις ἐπειδὴ σοῦ εἶπον ὅτι σὲ εἶδον κάτω ἀπὸ τὴν συκῆν; Θὰ ἰδῆς εἰς τὸ μέλλον μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά»⁸. Διατί λοιπὸν μακαρίζεται ὁ Πέτρος; Ἐπειδὴ ὠμολόγησε τὸν Χριστὸν πραγματικὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς ἐκείνους μὲν δὲν εἶπε τίποτε παρόμοιον, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Πέτρου φανερώνει καὶ ἐκεῖνον πού τοῦ ἀπεκάλυψεν αὐτό. Διὰ νὰ μὴ νομίσουν δηλαδὴ οἱ πολλοί, ἐπειδὴ ὁ Πέτρος ἠγάπα πάρα πολὺ τὸν Χριστόν, ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ τὰ εἶπε χάριν φιλίας καὶ χαριστικῆς διαθέσεως πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ νὰ τὸν κολακεύσῃ, παρουσιάζει ἐκεῖνον πού ὠμίλησεν εἰς τὴν ψυχὴν του, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι ὠμίλησε μὲν ὁ Πέτρος, ἀλλ' ὅμως ὁ Πατὴρ τοῦ τὰ ὑπηγόρευσε, καὶ νὰ πιστεύσῃς ὅτι τὰ λόγια ἐκεῖνα δὲν ἦσαν πλέον ἀνθρωπίνη γνώμη ἀλλὰ θεία ἀλήθεια.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν αὐτοαποκαλύπτεται οὔτε λέγει, Ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός, ἀλλὰ προχωρεῖ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν

τασκευάζει, αὐτοὺς εἰσάγων ὁμολογοῦντας; Ὅτι οὕτω καὶ αὐτῷ τότε προεπωδέστερον ἦν καὶ ἀναγκαῖον, καὶ ἐκείνους μᾶλλον ἐφείλκετο πρὸς τὴν πίστιν τῶν λεγομένων. Εἶδες πῶς Υἱὸν ἀποκαλύπτει Πατὴρ; πῶς Πατέρα Υἱός; «Οὐδὲ
 5 γὰρ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει», φησὶν, «εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ὃ ἂν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι». Οὐκ ἄρα ἔστι παρ' ἐτέρου μαθεῖν τὸν Υἱόν, ἢ παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ παρ' ἐτέρου μαθεῖν τὸν Πατέρα, ἢ παρὰ τοῦ Υἱοῦ. Ὡστε καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὁμότιμόν τε καὶ ὁμοούσιον δῆλον.

10 Τί οὖν ὁ Χριστός; «Σὺ εἶ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ· σὺ κληθήσῃ Κηρᾶς». Ἐπειδὴ γὰρ ἐκήρυξάς μου τὸν Πατέρα, φησί, καὶ ἐγὼ τὸν γεγεννηκότι σε ὀνομάζω· μόνον οὐχὶ λέγων, διὸ ὡσπερ σὺ τοῦ Ἰωνᾶ παῖς, οὕτω καὶ γὰρ τοῦ Πατρὸς τοῦ ἐμοῦ. Ἐπεὶ καὶ παρέλκον ἦν εἰπεῖν, «Σὺ εἶ ὁ υἱὸς
 15 Ἰωνᾶ», ἀλλ' ἐπειδὴ εἶπεν Υἱὸν Θεοῦ, ἵνα δείξῃ διὸ οὕτως ἐστὶν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὡσπερ ἐκεῖνος υἱὸς Ἰωνᾶ, τῆς αὐτῆς οὐσίας τῷ γεγεννηκότι διὰ τοῦτο προσέθηκε. «Καὶ ἐγὼ σοὶ λέγω, σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν· τούτέστι τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας. Ἐν-
 20 τεῦθεν δείκνυσι πολλοὺς μέλλοντις ἤδη πιστεύειν, καὶ ἀνίστησιν αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ ποιμένα ποιεῖ. «Καὶ πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». Εἰ δὲ ἐκείνης οὐ κατισχύσουσι, πολλῷ μᾶλλον ἐμοῦ. Ὡστε μὴ θοροβηθῆς, ἐπειδὴν μέλλῃς ἀκούειν, διὸ παραδοθήσομαι καὶ σταυρωθήσομαι.

25 Εἶτα καὶ ἐτέρα λέγει τιμὴν· «Καὶ ἐγὼ δέ σοι δώσω τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν». Τί δέ ἐστι, «Καὶ ἐγὼ δέ σοι δώ-

9. Λουκᾶ 10, 22.

10. Ἰω. 1, 42.

τοῦ ἑαυτοῦ του διὰ τῆς ἐρωτήσεως καὶ παρουσιάζει τοὺς μαθητάς του νὰ ὁμολογοῦν αὐτό; Διότι ἔτσι καὶ εἰς αὐτὸν αὐτὸ τότε ἤρμοζε περισσότερο καὶ ἦτο ἀναγκαῖον καὶ ἔκανε αὐτοὺς εὐκολώτερον νὰ πιστεύσουν τὰ λόγια του. Βλέπεις πῶς ὁ Πατὴρ ἀποκαλύπτει τὸν Υἱόν; πῶς ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα; Διότι, λέγει, «Κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα παρὰ μόνον ὁ Υἱὸς καὶ ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἤθελε νὰ τὸν ἀποκαλύψῃ ὁ Υἱός»⁹. "Αρα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίσωμεν ἀπὸ ἄλλον τὸν Υἱόν, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε νὰ γνωρίσωμεν τὸν Πατέρα ἀπὸ ἄλλον, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν Υἱόν. Ὡστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερὸν ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι καὶ ἰσότιμοι καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Σὺ εἶσαι ὁ Σίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ· σὺ θὰ ὀνομασθῆς Κηφᾶς»¹⁰. Ἐπειδὴ, λέγει, διεκήρυξες τὸν Πατέρα μου καὶ ἐγὼ ἀναφέρω ἐκεῖνον πού ἐγέννησεν ἐσένα· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγεν, ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς σὺ εἶσαι υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐγὼ εἶμαι Υἱὸς τοῦ Πατρός μου. Καθ' ὅσον ἦτο περιττὸν νὰ εἰπῆ, «Σὺ εἶσαι ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ», ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Πέτρος τὸν ὠνόμασεν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος εἶναι υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ, ἔτσι καὶ αὐτὸς εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἰδίας οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα, διὰ τοῦτο προσέθεσεν αὐτό. «Καὶ ἐγὼ σοῦ λέγω, σὺ εἶσαι ὁ Πέτρος, καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν πέτραν θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησίαν μου», δηλαδὴ ἐπάνω εἰς τὴν πίστιν τῆς ὁμολογίας. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἀποκαλύπτει, ὅτι πρόκειται πολλοὶ πλέον νὰ πιστεύσουν, καὶ ἐξυψώνει τὸ φρόνημά του, καὶ τὸν διορίζει ποιμένα. «Καὶ αἱ πύλαι τοῦ Ἄδου δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὴν καταστρέψουν». Ἐὰν δὲ δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ γίνουν ἰσχυρότεροι τῆς Ἐκκλησίας, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ γίνουν ἰσχυρότεροι ἀπὸ ἐμένα. Ἐπομένως μὴ θορυβηθῆς ὅταν θ' ἀκούσης, ὅτι θὰ παραδοθῶ καὶ θὰ σταυρωθῶ.

Εἰς τὴν συνέχειαν ἀναφέρει καὶ ἄλλην τιμὴν. «Καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν». Ποία ἡ σημα-

σω τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν»; Ὡσπερ ὁ Πατήρ σοι ἔδωκε τὸ ἐμὲ γινῶναι, οὕτω καὶ ἐγὼ σοι δώσω. Καὶ οὐκ εἶπε, παρακαλέσω τὸν Πατέρα, καίτοι πολλὴ ἦν τῆς ἐξουσίας ἡ ἐνδειξις καὶ τοῦ δώρου τὸ μέγεθος ἄφαιτον, ἀλλ', «ἐγὼ σοι δώσω». Τί δίδως; εἶπέ μοι. «Τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν ἵνα ὅσα ἂν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὅσα ἂν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Πῶς οὖν οὐκ ἔστιν αὐτοῦ δοῦναι τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων, τοῦ λέγοντος «ἐγὼ σοι δώσω»;

10 Εἶδες πῶς καὶ αὐτὸς ἀνάγει τὸν Πέτρον εἰς ὑψηλὴν τὴν περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν, καὶ ἑαυτὸν ἀποκαλύπτει, καὶ δείκνυσιν Υἱὸν ὄντα τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ὑποσχέσεων τῶν δύο τούτων; Ἄ γὰρ Θεοῦ μόνου ἔστιν ἴδια, τὸ τε ἁμαρτήματα λύσαι καὶ τὸ ἀπερίτρεπτον τὴν Ἐκκλησίαν ποιῆσαι ἐν ισοαύτῃ

15 κυμάτιον ἐμβολῆς, καὶ ἄνθρωπον ἀλιεῖα πέτρας πάσης ἀποφῆναι σιερρότερον, τῆς οἰκουμένης πολεμούσης ἀπάσης, ταῦτα αὐτὸς ἐπαγγέλλεται δώσειν· καθάπερ ὁ Πατήρ πρὸς τὸν Ἰερεμίαν διαλεγόμενος ἔλεγεν· «Ὡς στυλὸν χαλκοῦν καὶ ὡσεὶ τεῖχος θήσῃς αὐτόν»· ἀλλ' ἐκεῖνον μὲ ἐνὶ ἔθνει, τοῦτον

20 δὲ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης. Ἡδέως ἂν οὖν ἐροίμην τοὺς ἐλαιοῦν θουλομένους τοῦ Υἱοῦ τὴν ἀξίαν· «Ποῖα μείζονα δῶρα, ἅπερ ἔδωκεν ὁ Πατήρ τῷ Πέτρῳ, ἢ ἅπερ ἔδωκεν ὁ Υἱός; Ὁ μὲν γὰρ τῷ Πέτρῳ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Υἱοῦ ἐχαρίσατο· ὁ δὲ Υἱὸς τὴν τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν αὐτοῦ παν-

25 ταχοῦ τῆς οἰκουμένης σπεῖραι, καὶ ἀνθρώπων θνητῶ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ πάντων τὴν ἐξουσίαν ἐνεχείρισε, τὰς κλεῖς αὐτῷ δούς, ὃς τὴν ἐκκλησίαν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐξέτεινε, καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἰσχυροτέρα ἀπέφηγεν. «Ὁ οὐρανὸς γὰρ

σία τῶν λόγων, «Καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω»; Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ σοῦ ἀπεκάλυψε νὰ γνωρίσης ἐμένα ἔτσι καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω. Καὶ δὲν εἶπε, θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα, μολονότι αὐτὸ ἐφανέρωνε μεγάλην ἐξουσίαν καὶ παρουσίαζεν ἀπερίγραπτον τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς, ἀλλ' «Ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω». Τί θὰ μοῦ δώσης; εἶπέ μου. «Τὰ κλειδιὰ τῶν οὐρανῶν· ὥστε ὅσα θὰ ἤθελες δέσει εἰς τὴν γῆν, θὰ εἶναι δεμένα εἰς τοὺς οὐρανοὺς· καὶ ὅσα θὰ ἤθελες λύσει εἰς τὴν γῆν, θὰ εἶναι λυμένα εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Πῶς λοιπὸν δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ πού λέγει, «Ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω», τὸ νὰ τοὺς τοποθετήσῃ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν του;

Βλέπεις πῶς καὶ ὁ Κύριος ὁδηγεῖ τὸν Πέτρον εἰς ὑψηλὴν περί αὐτοῦ ἀντίληψιν, καὶ ἀποκαλύπτει τὸν ἑαυτόν του, καὶ δείχνει μὲ αὐτὰς τὰς δύο ὑποσχέσεις του ὅτι εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ; Διότι ἐκεῖνα πού εἶναι χαρακτηριστικὰ μόνον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ νὰ συγχωρῇ ἁμαρτήματα καὶ τὸ νὰ κἀνῃ ἀκλόνητον τὴν Ἐκκλησίαν ἐν μέσῳ τόσων ὀρμητικῶν κυμάτων, καὶ νὰ ἀναδείξῃ ἄνθρωπον ἀλίεα ἰσχυρότερον ἀπὸ κάθε πέτραν, τὴν στιγμὴν πού ἐπολεμεῖτο ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην, αὐτὰ ὑπόσχεται αὐτὸς ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ. Καὶ ὁ Πατὴρ συνομιλῶν μὲ τὸν Ἱερεμίαν ἔλεγεν· «Ὡσὸν χαλκίην στήλην θὰ σὲ καταστήσω καὶ ὡσὸν τεῖχος»¹¹. Ἄλλ' ἐκεῖνον μὲν εἰς ἓνα ἔθνος, ἐνῶ αὐτὸν εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Εὐχαρίστως θὰ ἤμποροῦσα νὰ ἐρωτήσω ἐκείνους πού θέλουν νὰ μειώνουν τὴν ἀξίαν τοῦ Υἱοῦ. Ποῖα εἶναι μεγαλύτερα δῶρα, αὐτὰ πού ἔδωσεν ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Πέτρον, ἢ αὐτὰ πού ἔδωσεν ὁ Υἱός; Διότι ὁ μὲν Πατὴρ ἐχάρισεν εἰς τὸν Πέτρον τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Υἱοῦ, ὁ δὲ Υἱός, μὲ σκοπὸν νὰ διαδώσῃ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, παρέδωσε τὴν ἐξουσίαν ὅλων τῶν οὐρανίων πραγμάτων εἰς θνητὸν ἄνθρωπον, δίδων εἰς αὐτὸν τὰ κλειδιὰ τῶν οὐρανῶν, καὶ ἔτσι ἠπλωσε τὴν Ἐκκλησίαν εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν κατέστησεν ἰσχυροτέραν τοῦ οὐρανοῦ. Διότι λέγει· «Ὁ οὐρα-

καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι). Πῶς οὖν ἐλάτιον ὁ τοιαῦτα θύς, ὁ τοιαῦτα καιρωθῶκώς; Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ διαίρων Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὰ ἔργα «Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ 5 ἓν»· ἀλλ' ἐπισιομίζων τὴν ἀναίσχυντον γλῶτταν τῶν τοιαῦτα τολμώντων.

3. Ὅρα δὲ διὰ πάντων αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν. Ἐγὼ σοὶ λέγω, σὺ εἶ Πέτρος· ἐγὼ οἰκοδομήσω τὴν ἐκκλησίαν· ἐγὼ σοὶ δώσω τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν· Καὶ τίτε, ταῦτα εἰ- 10 πῶν, «διεσιείλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν δι' αὐτὸς ἔστιν ὁ Χριστός». Καὶ τίτος ἔνεκεν διεσιείλατο; Ὅσιε τῶν σκανδαλιζόντων ἐκ μέσου γενομένων, καὶ τοῦ σταυροῦ τελεσθέντος, καὶ τῶν ἄλλων ὧν ἔπαθεν ἀπαρτιοθέντων, καὶ μηδενὸς ὄντιος λοιπὸν τοῦ διακόπιοντος καὶ θολοῦντος τὴν εἰς 15 αὐτὸν τῶν πολλῶν πίστιν, καθαρὰν καὶ ἀκίνητον ἐντυπωθῆναι τῶν ἀκουόντων τῇ διανοίᾳ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν. Καὶ γὰρ οὐπω σαφῶς ἦν ἐκλάμψασα αὐτοῦ ἡ δύναμις. Διὰ τοῦτο τότε ἐβούλετο ἀνακηρύττεσθαι παρ' αὐτῶν, διε καὶ ἡ σαφὴς τῶν πραγμάτων ἀλήθεια, καὶ ἡ τῶν 20 γινομένων ἰσχὺς συνηγόρει τοῖς παρὰ τῶν ἀποστόλων λεγομένοις. Οὐδὲ γὰρ ἴσον ἦν ὁρᾶν νῦν μὲν ἐν Παλαιστίνῃ θαυματουργῶνια, νῦν δὲ ὑβριζόμενον, ἐλαυνόμενον (καὶ μάλιστα ὁπότε καὶ ὁ σταυρὸς ἔμελλε διαδέχεσθαι τὰ θαύματα τὰ γινόμενα), καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης προσκυνούμενον βίβ- 25 πειν καὶ πιστευόμενον, καὶ μηδὲν τοιοῦτον πάσχοντα λοιπὸν, οἷον ἔπαθε. Διὰ τοῦτο φησι μηδενὶ εἰπεῖν. Τὸ μὲν γὰρ ριζωθὲν ἄπαξ, εἶτα ἀνασπασθὲν, δυσκόλως ἂν φυτευθὲν κατα-

12. Ματθ. 24, 35.

13. Ἰω. 1, 3.

14. Ματθ. 16, 20.

νός καὶ ἡ γῆ θὰ ἐξαφανισθοῦν, ἐνῶ οἱ λόγοι μου θὰ μείνουν ἀσάλευτοι»¹². Πῶς λοιπὸν εἶναι μικρότερος ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσε τέτοια δῶρα, ποὺ ἐπραγματοποίησε τέτοια ἔργα; Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, ὅχι διὰ νὰ διαχωρίσω τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ, διότι «ὅλα ἔγιναν δι’ αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔγιναν»¹³, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποστομώσω τὴν ἀναίσχυντον γλῶσσαν ἐκείνων ποὺ τολμοῦν νὰ λέγουν αὐτά.

3. Πρόσεχε ὅμως διὰ μέσου ὄλων αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν τοῦ Υἱοῦ. “Ἐγὼ σοῦ λέγω, σὺ εἶσαι ὁ Πέτρος· ἐγὼ θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησίαν· ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν”. Ὅταν λοιπὸν εἶπεν αὐτά, «τότε ἔδωσεν αὐστηρὰν ἐντολὴν εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ μὴ εἰποῦν εἰς κανένα, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός»¹⁴. Καὶ διατί ἔδωσεν αὐτὴν τὴν αὐστηρὰν ἐντολήν; Μὲ σκοπὸν νὰ ἐντυπωθῆ καθαρὰ καὶ ἀκλόνητος εἰς τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν του ἡ πρέπουσα περὶ αὐτοῦ γνώμη, ὅταν πιά θὰ ἐξέλιπον τὰ αἴτια τοῦ σκανδαλισμοῦ καὶ θὰ εἶχε πραγματοποιηθῆ ἡ σταύρωσίς του καὶ θὰ ἐγίνοντο ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ ἔπαθε καὶ δὲν θὰ ὑπῆρχε τίποτε ποὺ νὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀνακόψῃ καὶ σκοτίσῃ τὴν πίστιν τῶν πολλῶν πρὸς αὐτόν. Καθ’ ὅσον δὲν εἶχεν ἀκόμη λάμπει καθαρὰ ἡ δύναμίς του. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τότε ἤθελε νὰ κηρύσσεται ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, ὅταν καὶ ἡ ὀλοφάνερη ἀλήθεια τῶν πραγμάτων καὶ ἡ δύναμις τῶν ὄσων συνέβαινον συνηγοροῦσαν δι’ ἐκεῖνα ποὺ ἐλέγοντο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους. Διότι δὲν ἦτο ἴσον τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς ἄλλοτε μὲν νὰ θαυματουργῆ εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἄλλοτε νὰ ὑβρίζεται καὶ νὰ διώκεται (καὶ πρὸ πάντων ὅταν καὶ ὁ σταυρὸς ἐπρόκειτο νὰ διαδεχθῆ τὰ θαύματα ποὺ ἐγίνοντο), καὶ τὸ νὰ προσκυνῆται καὶ νὰ πιστεύεται εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, καὶ νὰ μὴ παθαίνῃ πιά τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔπαθε. Διὰ τοῦτο τοὺς λέγει νὰ μὴ εἰποῦν εἰς κανένα. Διότι αὐτὸ ποὺ ἐφυτεύθη καὶ ἐρρίζωσε καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐξερριζώθη, ἐὰν ἤθελε πάλιν φυτευθῆ δύσκολα θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐπιζή-

οχεθείη πάλιν παρὰ τοῖς πολλοῖς· τὸ δὲ μετὰ τὸ παγῆναι ἄ-
 παξ μεῖναν ἀκίνητον, καὶ μηδαμῶθεν ἐπηρρασθέν, ραδίως
 ἄνεισι, καὶ πρὸς αὔξησιν ἐπιδίδωσι μείζονα. Εἰ γὰρ οἱ ση-
 μείων ἀπολελαυκότες πολλῶν, καὶ τοσοῦτων μετασχόντες μυ-
 5 σιτηρίων ἀπορρήτων, ὑπὸ τῆς ἀκοῆς μόνης ἐσκανδαλίσθησαν,
 μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτοὶ μόνοι, ἀλλὰ καὶ ὁ πάντων κορυφαῖος
 Πέτρος, ἐνόησον τί τοὺς πολλοὺς ἦν εἰκὸς παθεῖν, μαθόνιας
 μὲν ὅτι Υἱὸς Θεοῦ ἐστιν, ὀρῶντιας δὲ καὶ σταυρούμενον καὶ
 ἐμπιυόμενον, καὶ τῶν μυσιτηρίων τούτων τὸ ἀπόρρητον οὐκ
 10 εἰδότηας, οὐδὲ Πνεύματος ἀπολελαυκότες ἁγίου. Εἰ γὰρ τοῖς
 μαθηταῖς ἔλεγε, «Πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε
 βασιάζειν ἄρτι», πολλῶ μᾶλλον ὁ λοιπὸς δῆμος κατέπεσεν
 ἄν, εἰ πρὸ καιροῦ τοῦ προσήκοντος τὸ τῶν μυσιτηρίων τούτων
 ἀκρόβιατον αὐτοῖς ἀπεκαλύφθη. Διὰ δὲ τοῦτο κωλύει εἰπεῖν.
 15 Καὶ ἵνα μάθης πόσον ἦν τὸ μετὰ ταῦτα μαθεῖν πλήρη
 τὴν διδασκαλίαν, τῶν σκανδαλιζόντων παρελθόντων, ἀπ' αὐ-
 τοῦ τούτου τοῦ κορυφαίου μάνθανε. Αὐτοῦ γὰρ οὗτος ὁ Πέ-
 τρος, ὁ μετὰ τοσαῦτα σημεῖα οὕτω φανεῖς ἀσθενής, ὡς καὶ
 ἀρνήσασθαι, καὶ κόρην εὐτελεῖ δεῖσαι, ἐπειδὴ ὁ σταυρὸς προε-
 20 χώρησε καὶ τῆς ἀνασιτάσεως σαφεῖς ἔλαθε τὰς ἀπυδείξεις
 καὶ οὐδὲν ἦν λοιπὸν τὸ σκανδαλίζον αὐτὸν καὶ θορυβοῦν, οὐ-
 τως ἀκίνητον κατέσχε τοῦ Πνεύματος τὴν διδασκαλίαν, ὡς
 λέοντις σφοδρότερον ἐπιπηδᾷ τῷ δήμῳ τῶν Ἰουδαίων,
 καίτοι κινδύνων καὶ μυρίων θανάτων ἀπειλουμένων. Εἰκό-
 25 τος τοίνυν τοῖς πολλοῖς ἐκέλευσε μὴ εἰπεῖν πρὸ τοῦ σταυροῦ,
 ὅπου γε οὐδὲ αὐτοῖς τοῖς μέλλουσι διδάσκειν πάντα ἐνθεῖναι
 ἐθάρρησε πρὸ τοῦ σταυροῦ. «Πολλὰ γὰρ ἔχω λέγειν ὑμῖν»,

ση, ἐκεῖνο ὅμως πού ἐστερεώθη τὴν πρώτην φοράν καὶ ἔμεινεν ἀκλόνητον καὶ δὲν ἔπαθε καμμίαν βλάβην, εὐκόλα προχωρεῖ καὶ μεγαλώνει πάρα πολύ. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι πού εἶδον τόσα πολλὰ θαύματα καὶ ἔλαβον μέρος εἰς τόσα ἀπόρρητα μυστήρια, ἐσκανδαλίσθησαν μόνον μὲ τὸ ἄκουσμα περὶ τῶν παθῶν ἢ καλύτερα ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ ὁ Πέτρος ὁ κορυφαῖος ὄλων, σκέψου τί ἦτο δυνατόν νὰ πάθουν, κατὰ φυσικὴν συνέπειαν, οἱ πολλοί, πού ἤκουσαν μὲν, ὅτι εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔβλεπαν νὰ σταυρώνεται καὶ νὰ πύεται, ἐὰν δὲν ἐγνώριζον τὸ ἀπόρρητον τῶν μυστηρίων αὐτῶν, οὔτε εἶχον λάβει τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διότι, ἐὰν εἰς τοὺς μαθητάς του ἔλεγεν «ἔχω πολλὰ νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τὰ βασιάζετε τώρα», πολὺ πῶς εὐκόλα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἀνθέξῃ ὁ ὑπόλοιπος λαός, ἐὰν τοῦ ἀπεκαλύπτετο πρὶν τὴν κατάλληλον ὥραν τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ αὐτὰ τὰ μυστήρια. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τοὺς ἐμποδίζει νὰ τὸ διαδώσουν.

Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῆς διὰ ποῖον λόγον ἔπρεπε νὰ γνωρίσουν μετὰ ἀπὸ ὅλα ταῦτα τὴν πλήρη διδασκαλίαν, ὅταν πλέον ἐξέλιπον αἱ αἰτίαι σκανδαλισμοῦ, πρόσεξε τὸν ἴδιον τὸν κορυφαῖον τῶν μαθητῶν. Διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Πέτρος, πού ἐφάνη τόσον ἀσθενὴς μετὰ ἀπὸ τόσα θαύματα, ὥστε καὶ νὰ τὸν ἀρνηθῆ ἀκόμη καὶ νὰ φοβηθῆ μίαν ἀσήμαντον νέαν, ὅταν ἐπραγματοποιήθη ἡ σταύρωσις τοῦ Κυρίου καὶ ἔλαβε σαφεῖς ἀποδείξεις τῆς ἀναστάσεώς του καὶ δὲν ὑπῆρχε τίποτε εἰς τὸ ἐξῆς πού νὰ τὸν ἐσκανδάλιζε καὶ νὰ τὸν ἀνησύχει, τόσον σταθερὰ ἐρρίζωσε μέσα του ἡ διδασκαλία τοῦ Πνεύματος, ὥστε νὰ γίνῃ πολὺ πῶς ὀρμητικὸς καὶ ἀπὸ τὸν λέοντα ἐναντίον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἠπειλεῖτο ἀπὸ κινδύνους καὶ μυρίους θανάτους. Κατὰ πολὺν φυσικὸν λόγον λοιπὸν ἔδωσεν ἐντολήν νὰ μὴ τὰ εἰποῦν εἰς τοὺς πολλοὺς πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσιν, καθ' ἣν στιγμὴν οὔτε καὶ εἰς αὐτοὺς πού ἐπρόκειτο νὰ διδάξουν δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐμπιστευθῆ τὰ πάντα. Διότι, λέγει, «ἔχω πολλὰ

φησίν, «ἀλλ' οὐ δύνασθε βασιάζειν ἄρι». Καὶ τῶν εἰρη-
 μένων δὲ παρ' αὐτοῦ πολλὰ ἀγνοοῦσιν, ἃ οὐκ ἐποίησε σαφῆ
 πρὸ τοῦ σταυροῦ. Ὅτι γοῦν ἀνέστη, τότε ἔγνωσαν ἔνια τῶν
 λεχθέντων.

5 «Ἀπὸ τότε ἤρξατο αὐτοῖς δεικνύειν, ὅτι δεῖ αὐτὸν πα-
 θεῖν». «Ἀπὸ τότε» ποῖτε; Ὅτι ἔπηξεν ἐν αὐτοῖς τὸ δόγμα
 διὰ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνῶν εἰσήγαγεν. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτω συνίε-
 σαν τὸ λεγόμενον «Ἦν» γάρ, φησί, «κεκαλυμμένος ὁ λόγος
 ἀπ' αὐτῶν»· καὶ ὡσπερ ἐν ἀσαφείᾳ τινὶ ἦσαν, οὐκ εἰδότες
 10 ὅτι ἀνασιῆναι αὐτὸν δεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνδιατρίβει τοῖς
 δυσχερέσι, καὶ ἐμπλατύνει τὸν λόγον, ἵνα διανοίξῃ αὐτῶν
 τὴν διάνοιαν, καὶ συνῶσι τί ποιέ ἐστι τὸ λεγόμενον. Ἀλλ'
 «οὐ συνῆκαν, ἀλλ' ἦν τὸ ῥῆμα κεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν» καὶ
 ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτηῆσαι, οὐχὶ εἰ ἀποθανεῖται, ἀλλὰ πῶς
 15 καὶ τίνι τρόπῳ, καὶ τί ποιέ ἐστι τοῦτο τὸ μυστήριον. Οὐδὲ
 γὰρ ἤδεσαν, τί ποιέ ἐστι τὸ ἀνασιῆναι τοῦτο αὐτό, καὶ πολ-
 λῶ θέλιον ἐνόμιζον εἶναι τὸ μὴ ἀποθανεῖν. Διὰ τοῦτο τῶν
 ἄλλων θορυβουμένων καὶ διαπορούντων, πάλιν ὁ Πέτρος,
 θερμὸς ὢν, μόνος τολμᾷ περὶ τούτων διαλεχθῆναι· καὶ οὐδὲ
 20 οὔτις παρησιᾶ, ἀλλὰ καὶ ἰδίαν λαβῶν· τουτέστι, τῶν λοι-
 πῶν ἀποσχίσας ἑαυτὸν μαθητῶν· καὶ φησιν· «Ἰλεῶς σοι,
 Κύριε, οὐ μὴ ἔσαι σοι τοῦτο».

Τί ποιε τοῦτό ἐστιν; ὁ ἀποκαλύψεως τυχών, ὁ μακαρι-
 σθεὶς, οὔτις οὕτω ταχέως διέπεσε καὶ ἐσφάλῃ, ὡς φοβη-
 25 θῆναι τὸ πάθος; Καὶ τί θαυμασιόν, τὸν οὐ δεξάμενον ἐν
 τούτοις ἀποκάλυψιν τοῦτο παθεῖν; Ἴνα γὰρ μάθῃς, ὅτι οὐδὲ

15. Ἰω. 16, 12.

16. Λουκᾶ 18, 34.

νά σᾶς εἰπῶ, ἀλλὰ δὲν ἤμπορεῖτε ἀκόμη νὰ τὰ βαστάζετε»¹⁵. Ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ ὅσα τοὺς εἶπε πολλά, πού δὲν τὰ ἐξήγησε πλήρως πρὸ τῆς σταυρώσεως, τὰ ἀγνοοῦσαν. Ὄταν λοιπὸν ἀνεστήθη τότε κατενόησαν ὠρισμένους ἀπὸ τοὺς λόγους του.

«Ἐκ τούτου ἤρχισε νὰ ἀποκαλύπτῃ εἰς τοὺς μαθητὰς του, ὅτι πρέπει νὰ πάθῃ». «Ἐκ τούτου»· πότε; Ὄταν ἐσταθεροποιήθη μέσα των ἡ ἀλήθεια περὶ τοῦ πάθους του, ὅταν τοὺς ὠμίλησε διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ ὅμως οὔτε καὶ πάλιν ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῶν λόγων του· διότι, λέγει, «ἦτο κρυμμένον τὸ νόημα τῶν λόγων εἰς αὐτοὺς»¹⁶ καὶ ἐζοῦσαν κατὰ κάποιον τρόπον μέσα εἰς μίαν ἀσάφειαν, μὴ γνωρίζοντες ὅτι αὐτὸς πρέπει νὰ ἀναστηθῇ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιμένει εἰς τὰ δυσκολονόητα πράγματα καὶ ἐπεκτείνει τὸν λόγον του διὰ νὰ φωτίσῃ τὴν σκέψιν των, ὥστε νὰ ἀντιληφθοῦν ποῖον τέλος πάντων εἶναι τὸ νόημα τῶν λόγων του. Ἐπειδὴ «δὲν ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῶν λόγων του καὶ ἔμενε κρυμμένη ἡ ἀλήθεια αὐτῶν»· καὶ ἐφοβοῦντο νὰ τὸν ἐρωτήσουν, ὅχι ἐὰν πρόκειται νὰ ἀποθάνῃ, ἀλλὰ πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον, καὶ τί σημαίνει τέλος πάντων αὐτὸ τὸ μυστήριον. Διότι δὲν ἐγνώριζον τί νὰ σημαίνῃ ἄρα γε αὐτὴ ἡ ἀνάστασις του, καὶ ἐνόμιζον ὅτι εἶναι πολὺ καλύτερα τὸ νὰ μὴ ἀποθάνῃ. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀνησυχοῦν καὶ καταλαμβάνονται ἀπὸ ἀπορίαν, πάλιν ὁ Πέτρος, λόγῳ τῆς θερμότητος τῆς πίστεώς του, τολμᾷ μόνος νὰ συζητήσῃ δι' ὅλα αὐτά· καὶ αὐτὸς δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ τὸ κἀνῇ φανερά, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν ἐρωτᾷ τὸν Κύριον. Δηλαδὴ ἀφοῦ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τοὺς ἄλλους μαθητὰς, καὶ τοῦ λέγει· «Κύριε, ἅς σὲ λυπηθῇ ὁ Θεός, ὥστε νὰ μὴ σοῦ συμβῇ αὐτό».

Τί σημαίνει ὅμως καὶ πάλιν αὐτὴ ἡ ἐνέργεια τοῦ Πέτρου; Αὐτὸς πού ἔλαβε τὴν θείαν ἀποκάλυψιν καὶ ἐμακαρίσθη, αὐτὸς ἐξέπεσε καὶ ἔσφαλε τόσον γρήγορα, ὥστε νὰ φοβηθῇ τὸ πάθος; Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον ἐὰν τὸ πάθῃ αὐτὸ ἐκεῖνος πού δὲν ἔλαβε τὴν ἀποκάλυψιν δι' αὐτά; Διὰ νὰ

ἐκεῖνα οἴκοθεν ἐφθέγγατο, ὅρα ἐν τούτοις τοῖς οὐκ ἀποκα-
καλυμμένοις αὐτῷ πῶς θορυβεῖται καὶ περιρέπεται, καὶ
μυριάκις ἀκούων οὐκ οἶδε τί ποτέ ἐστι τὸ λεγόμενον. Ὅτι
μὲν γὰρ Υἱὸς Θεοῦ ἐστιν, ἔμαθεν· ὁ τι ποτὲ δέ ἐστι τὸ
5 μυστήριον τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀνασιτάσεως, οὐδέπω αὐτῷ
δῆλον ἐγένετο. Καὶ γὰρ «ἦν», φησὶν, «ὁ λόγος ἀπ' αὐτῶν
κεκαλυμμένος».

Ὅρας ὅτι δικαίως ἐκέλευσε τοῖς ἄλλοις μὴ ἐξαιρεῖν;
Εἰ γὰρ οὓς ἀναγκαῖον ἦν μαθεῖν οὕτως ἐθορύβησε, τί οὐκ
10 ἂν ἔπαθον οἱ λοιποὶ; Αὐτὸς μέντοι δεικνύς, ὅτι τοσοῦτον ἀπέ-
χει ἄκων ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ πάθος, καὶ ἐπειμήσῃ τῷ Πέτρῳ,
καὶ Σατανᾶν ἐκάλεσεν.

4. Ἀκουσάτωσαν ὅσοι τὸ πάθος ἐπαισχύνονται τοῦ σταυ-
ροῦ τοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ ὁ κορυφαῖος, καὶ πρὶν ἢ πάντα
15 μαθεῖν σαφῶς, Σατανᾶς ἐκλήθη τοῦτο παθῶν, τίνα ἂν ἔ-
χοιεν συγγνώμην οἱ μετὰ τισαύτην ἀπόδειξιν τὴν οἰκονομί-
αν ἀρνούμενοι; Ὅταν γὰρ ὁ οὕτω μακαρισθείς, ὁ τοιαῦτα
ὁμολογήσας, τοιαῦτα ἀκούῃ, ἐννόησον τίνα πείσονται οἱ μετὰ
ταῦτα ἀθειοῦντες τοῦ σταυροῦ τὸ μυστήριον. Καὶ οὐκ εἶπεν,
20 ὁ Σατανᾶς ἐφθέγγατο διὰ σοῦ, ἀλλ', «Ἔπαγε ὀπίσω μου,
Σατανᾶ». Καὶ γὰρ ἐπιθυμία ἦν τοῦ ἀντικειμένου τὸ μὴ τα-
θεῖν τὸν Χριστόν. Διὰ τοῦτο μετὰ τισαύτης σφοδρότητος ἐπε-
τίμησεν αὐτῷ, ἐπειδὴ ἤδει μάλιστα καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλ-
λους τοῦτο φοβουμένους, καὶ οὐκ εὐκόλως αὐτὸ δεξομένους.
25 Διὰ τοῦτο καὶ ἀποκαλύπτει τὰ ἀπὸ τῆς διανοίας αὐτοῦ λέ-
γων· «Οὐ φροεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων».

μάθῃς λοιπὸν ὅτι καὶ ἐκεῖνα δὲν ἦσαν λόγια ἰδικά του, πρόσεξε πῶς κυριεύεται ἀπὸ ἀνηουχίαν καὶ ἀμφιβολίαν δι' αὐτὰ πού δὲν τοῦ ἀπεκαλύφθησαν, καὶ μολονότι ἀπείρους φορὰς ἀκούει, ἀλλ' ὅμως δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀντιληφθῆ ποῖον τέλος πάντων εἶναι τὸ νόημα τῶν λόγων του. Διότι τὸ ὅτι μὲν εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὸ ἀντελήφθη, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶχε γίνεαι ἀκόμη φανερόν εἰς αὐτὸν τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεώς του. Καθ' ὅσον, λέγει, «ἦτο κρυμμένον ἀπὸ αὐτοὺς τὸ νόημα τῶν λόγων του».

Βλέπεις ὅτι πολὺ σωστὰ ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ μὴ τὰ εἰποῦν αὐτὰ εἰς τοὺς ἄλλους; Διότι ἐὰν τόσον πολὺ ἐθορύβησαν αὐτούς, πού ἔπρεπε νὰ τὰ μάθουν, τί δὲν θὰ ἐπάθαιναν οἱ ἄλλοι; Ἄλλ' ὁ Κύριος διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τόσον πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ βαδίζῃ πρὸς τὸ πάθος τοῦ σταυροῦ παρὰ τὴν θέλησίν του, ἐπετίμησε τὸν Πέτρον καὶ τὸν ὠνόμασε Σατανᾶν.

4. Ἄς τὸ ἀκούσουν λοιπὸν αὐτὸ ὅσοι ἐντρέπονται διὰ τὸ σταυρικὸν πάθος τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐὰν ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων, καὶ πρὶν ἀκόμη γνωρίσῃ τὰ πάντα πλήρως, ὠνομάσθη Σατανᾶς ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἐνεργείας του, ποίας συγγνώμης θὰ τύχουν ἐκεῖνοι πού ἀρνοῦνται τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ ἀπὸ τόσας ἀποδείξεις; Ὅταν δηλαδὴ ἀκούῃ τέτοια λόγια αὐτὸς πού ἠξιώθη τοιούτων μακαρισμῶν καὶ ὠμολόγησε τοιαύτας ἀληθείας, σκέψου τί θὰ πάθουν αὐτοὶ πού ἀπορρίπτουν τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά. Καὶ δὲν εἶπεν, Ὁ σατανᾶς ὠμίλησε μὲ τὸ στόμα σου, ἀλλὰ «Πήγαινε ὀπίσω μου, Σατανᾶ». Καθ' ὅσον ὁ διάβολος ἐπιθυμοῦσε νὰ μὴ πάθῃ ὁ Χριστός· καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο τὸν ἐπετίμησε μὲ τόσην αὐστηρότητα, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὸ ἦτο ἐκεῖνο πρὸ πάντων πού ἐφόβιζε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους καὶ ὅτι δὲν θὰ τὸ ἐβάσταζαν εὐκόλως. Διὰ τοῦτο καὶ ἀποκαλύπτει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις του, λέγων· «Δὲν σκέπτεσαι αὐτὰ πού ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' αὐτὰ πού ἀρέσουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους».

Τί δέ ἐστιν, «οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων». Ἐκεῖνος ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ καὶ γηίνῳ τὸ πρᾶγμα ἐξειάζων, ἐνόμισεν αἰσχροὺς εἶναι τοῦτο αὐτῷ καὶ ἀπρεπές. Καθικνούμενος τοίνυν αὐτοῦ φησιν· οὐ τὸ ἐμὲ πα-
 5 θεῖν ἀπρεπές· ἀλλὰ οὐ σαρκικῇ γνώμῃ τούτοις ψηφίζῃ· ὡς εἰ κατὰ Θεὸν ἤκουες τῶν λεγομένων, τῆς σαρκικῆς διανοίας ἀπαλλαγείς, ἦδεις ἄν, ὅτι ἐμοὶ μάλιστα τοῦτο πρόπον ἐστί. Σὺ μὲν γὰρ νομίζεις, ὅτι ἀνάξιόν μου ἐστί τὸ παθεῖν, ἐγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι τὸ μὴ παθεῖν με τῆς τοῦ διαβόλου γνώμης
 10 ἐστίν· ἀπὸ τῶν ἐναντίων κατασιέλλων αὐτοῦ τὴν ἀγωνίαν. Ὡσπερ γὰρ Ἰωάννην, ἀνάξιον αὐτοῦ νομίζοντα εἶναι τὸ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, βαπίσαι ἐπεισεν εἰπών, «οὕτω πρόπον ἐστὶν ἡμῖν», καὶ αὐτὸν δὲ τοῦτον τὸν Πέτρον κωλύοντα αὐτὸν νίψαι τοὺς πόδας, εἰπών, «οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐ-
 15 μου, ἐὰν μὴ σου νίψω τοὺς πόδας», οὕτω καὶ ἐνιαῦθα ἀπὸ τῶν ἐναντίων αὐτὸν κατέσχε, καὶ τῇ τῆς ἐπιτιμῆσεως σφοδρότητι τὸν ὑπὲρ τοῦ παθεῖν φόβον κατέσειλε.

Μηδεὶς τοίνυν αἰσχυνέσθω τὰ σεμνὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν σύμβολα, καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, δι' ὃ καὶ ζῶμεν
 20 καὶ δι' ὃ ἐσμεν, ἀλλ' ὡς σιέφανον, οὕτω περιφέρωμεν τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ τελεῖται τὰ καθ' ἡμᾶς. Κἂν ἀναγεννηθῆναι δέη, σταυρὸς παραγίνεται· κἂν τροφῆναι τὴν μυστικὴν ἐκείνην τροφήν, κἂν χειροιονηθῆναι, κἂν ὀτιοῦν ἕτερον ποιῆσαι, πανταχοῦ τὸ τῆς νίκης
 25 ἡμῖν παρίσταιται σύμβολον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ οἰκίας καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ ἐπὶ τῶν θυρίδων καὶ ἐπὶ τοῦ μειώπου καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας, μετὰ πολλῆς ἐπιγράφομεν αὐτὸν τῆς σπουδῆς. Τῆς γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν σωτηρίας καὶ τῆς ἐλευθε-

17. Ματθ. 3, 15.

18. Ἰω. 13, 8.

Τί σημαίνει δέ, «Δὲν σκέπτεσαι αὐτὰ πού ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' αὐτὰ πού ἀρέσουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους»; Ἐκεῖνος ἐξετάζων τὸ πρᾶγμα κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον καὶ γήινον ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸ ἦτο διὰ τὸν Χριστὸν αἰσχρὸν καὶ ἀπρεπές. Μὲ σκοπὸν λοιπὸν νὰ τὸν κάνῃ νὰ σκεφθῆ ὀρθὰ τοῦ λέγει· Δὲν εἶναι ἀπρεπές τὸ νὰ πάθω ἐγώ, ἀλλὰ σὺ σκέπτεσαι δι' αὐτὰ κατὰ τρόπον σαρκικόν. Διότι ἐὰν ἤκουες τὰ λεγόμενα ὅπως ἀρμόζει εἰς τὸν Θεόν, ἀπαλλαγείς ἀπὸ τὴν σαρκικὴν σκέψιν, θὰ ἤμποροῦσες ν' ἀντιληφθῆς, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πού κατ' ἐξοχὴν ἀρμόζει εἰς ἐμένα. Διότι σὺ μὲν νομίζεις, ὅτι εἶναι ἀνάξιον δι' ἐμένα τὸ νὰ πάθω, ἐνῶ ἐγὼ σοῦ λέγω, ὅτι τὸ νὰ μὴ πάθω εἶναι ἐπιθυμία τοῦ διαβόλου. Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ τὰ ἀντίθετα μειώνει τὴν ἀγωνίαν του. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸν Ἰωάννην, πού ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο ἀνάξιον τοῦ Χριστοῦ νὰ βαπτισθῆ ὑπ' αὐτοῦ, τὸν ἔπεισε νὰ τὸν βαπτίσῃ λέγων, «αὐτὸ εἶναι πρέπον εἰς ἡμᾶς»¹⁷, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἴδιον τὸν Πέτρον, πού τὸν ἠμπόδιζε νὰ τοῦ νίψῃ τὰ πόδια τὸν ἔπεισε λέγων, «Δὲν ἔχεις θέσιν κοντά μου, ἐὰν δὲν νίψω τὰ πόδια σου»¹⁸, ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸν συνεκράτησε ἀπὸ τὰ ἀντίθετα καὶ μὲ τὴν αὐστηρὰν ἐπιτίμησιν ἐμείωσε τὸν φόβον διὰ τὸ πάθος του.

Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴ ἐντρέπεται διὰ τὰ σεμνὰ σύμβολα τῆς σωτηρίας μας καὶ διὰ τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ζῶμεν καὶ ὑπάρχομεν, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς τὸν στέφανον, ἔτσι ἄς περιφέρωμεν τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ. Καθ' ὅσον δι' αὐτοῦ πραγματοποιοῦνται ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σωτηρίαν μας. Εἴτε πρόκειται νὰ ἀναγεννηθῶμεν, ὁ σταυρὸς εἶναι παρών, εἴτε πρόκειται νὰ λάβωμεν τὴν μυστικὴν ἐκείνην τροφήν, εἴτε νὰ χειροτονηθῶμεν, εἴτε πρόκειται νὰ κάνωμεν ὅ,τιδήποτε ἄλλο, παντοῦ παρευρίσκεται τὸ σύμβολον τῆς νίκης μας. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰς οἰκίας μας καὶ εἰς τοὺς τοίχους καὶ εἰς τὰς θύρας καὶ εἰς τὸ μέτωπόν μας χαράσσομεν μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ προσοχὴν τὸν σταυρὸν. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ σύμβολον τῆς σωτη-

ρίας τῆς κοινῆς καὶ τῆς ἐπιεικείας ἡμῶν τοῦ Δεσπότου τοῦ-
τό ἐστι τὸ σημεῖον. «Ὡς πρόβατον γὰρ ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη».

“Ὅταν τοίνυν σφραγίσῃ, ἐννόει πᾶσαν τοῦ σιαυροῦ τὴν
ὑπόθεσιν, καὶ σβέσον θυμὸν καὶ τὰ λοιπὰ πάντα πάθη. “Ο-
5 ταν σφραγίσῃ, πολλῆς ἔμπλησον τὸ μέτωπον παρρησίας, ἐ-
λευθέραν τὴν ψυχὴν ποιήσον. Ἴσως δὲ πάντως τίνα ἐστὶ τὰ
ἐλευθερίαν παρέχοντα. Διὸ καὶ Παῦλος εἰς τοῦτο ἐνάγων
ἡμᾶς, εἰς τὴν ἐλευθερίαν λέγω τὴν προσήκουσαν ἡμῖν, οὕτως
ἐνῆγε, τοῦ σιαυροῦ καὶ τοῦ αἵματος ἀναμνήσας τοῦ δεσπο-
10 τικοῦ. «Τιμῆς γάρ», φησὶν, ἠγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦ-
λοι ἀνθρώπων». Ἐννόησον, φησί, τὴν ὑπὲρ σοῦ καταβληθεῖ-
σαν τιμὴν, καὶ οὐδενὸς τῶν ἀνθρώπων ἔση δοῦλος· τιμὴν τὸν
σιαυρὸν λέγων. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς τῷ δακτύλῳ ἐγχαράττειν
αὐτὸν δεῖ, ἀλλὰ πρότερον τῆ προαιρέσει μετὰ πολλῆς τῆς πί-
15 στευς. Καὶ οὕτως ἐντυπώσης αὐτὸν τῆ ὄψει, οὐδεὶς ἐγγύς
σου σιῆναι δυνήσεται τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων, ὁρῶν τὴν
μάχαιραν, ἐν ἧ τὴν πληγὴν ἔλαβεν, ὁρῶν τὸ ξίφος, ᾧ τὴν
καιρίαν ἐδέξατο. Εἰ γὰρ ἡμεῖς, τόπους ὁρῶντες ἐν οἷς ἀπο-
τέμνονται οἱ καιάδικοι, φρίττομεν, ἐννόησον τί πείσεται ὁ
20 διάβολος, τὸ ὄπλον ὁρῶν δι’ οὗ πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτοῦ
ἔλυσεν ὁ Χριστὸς καὶ τὴν τοῦ δράκοντος ἀπέτεμε κεφαλὴν.

Μὴ τοίνυν ἐπαισχυνθῆς ἰσοῦτιον ἀγαθόν, ἵνα μὴ σε
ἐπαισχυνθῆ ὁ Χριστός, ὅταν ἔρχηται μετὰ τῆς δόξης αὐτοῦ,
καὶ τὸ σημεῖον ἔμπροσθεν φαίνεται λάμπον ὑπὲρ τὴν ἀκτῖνα
25 αὐτῆν τοῦ ἡλίου. Καὶ γὰρ ἔρχεται ὁ σιαυρὸς τότε, φωνὴν
ἀφιεὶς διὰ τῆς ὄψεως, καὶ πρὸς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν

19. Πράξ. 8, 32. Ἦσ. 53, 7.

20. Α' Κορ. 7, 23.

21. Πρβλ. Ματθ. 24, 30.

ρίας μας καὶ τῆς ἐλευθερίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἐπεικειίας τοῦ Κυρίου μας πρὸς ἡμᾶς. Διότι, «ὡς πρόβατον ὠδηγήθη εἰς τὴν σφαγὴν»¹⁹.

“Ὅταν λοιπὸν κάμνης τὸν σταυρὸν σου νὰ σκέπτεσαι ὄλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν σταυρὸν καὶ σβῆσε τὸν θυμὸν καὶ ὄλα τὰ ἄλλα πάθη. “Ὅταν κάνης τὸν σταυρὸν σου γέμισε τὸ μέτωπόν σου μὲ πολλὴν παρρησίαν καὶ ἐλευθέρωσε τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ τὰ πάθη. Ὅπως οἴποτε δὲ γνωρίζετε ποῖα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ παρέχουν ἐλευθερίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος διὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς αὐτό, δηλαδὴ εἰς τὴν πρέπουσαν δι’ ἡμᾶς ἐλευθερίαν, ἔτσι μᾶς ὠδήγει, ὑπενθυμίζων εἰς ἡμᾶς τὸν σταυρὸν καὶ τὸ δεσποτικὸν αἷμα. Διότι, λέγει, «ἔχετε ἀγορασθῆ ἔναντι μεγάλης τιμῆς· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων»²⁰. Σκέψου, λέγει, τὸ τίμημα ποὺ κατεβλήθη δι’ ἐσένα, καὶ τότε εἰς κανένα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν θὰ γίνῃς δοῦλος· λέγων τιμὴ ἐννοῶ τὸν σταυρὸν. Οὔτε βέβαια πρέπει νὰ κάμνωμεν τὸν σταυρὸν μας ἀπλῶς μὲ τὰ δάκτυλά μας, ἀλλὰ προηγουμένως διὰ τῆς προαιρέσεως καὶ μὲ πολλὴν πίστιν. Ἐὰν λοιπὸν κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον κάνης τὸν σταυρὸν εἰς τὸ πρόσωπόν σου, κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σταθῆ κοντὰ σου, βλέπων τὴν μάχαιραν, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐπληγώθη, βλέπων τὸ ξίφος μὲ τὸ ὁποῖον ἐδέχθη τὴν θανατηφόρον πληγὴν. Διότι, ἐὰν ἡμεῖς, βλέποντες τοὺς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους ἐκτελοῦνται οἱ κατάδικοι, φρίττωμεν, σκέψου τί θὰ πάθῃ ὁ διάβολος, βλέπων τὸ ὄπλον μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς κατήργησεν ὄλην τὴν δύναμίν του καὶ ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος.

Μὴ λοιπὸν αἰσθανθῆς ἐντροπὴν διὰ ἓνα τόσον μεγάλον ἀγαθόν, διὰ νὰ μὴ ἐντραπῆ νὰ ὁμολογήσῃ καὶ διὰ σένα ὁ Χριστὸς ὅταν θὰ ἔλθῃ μὲ ὄλην τὴν δόξαν του καὶ θὰ φανῆ ὁ σταυρὸς²¹ ἔμπροσθέν του λαμπρότερος ἀπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Διότι πράγματι θὰ ἔλθῃ ὁ σταυρὸς τότε καὶ θὰ φωνάξῃ μόλις θὰ ἐμφανισθῆ καὶ θὰ ἀπολογηθῆ ὑπὲρ τοῦ Κυ-

ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ Δεσπότου, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ἐνέλιπε τῶν εἰς αὐτὸν ἠκόντων. Τοῦτο τὸ σημεῖον, καὶ ἐπὶ τῶν προγόνων ἡμῶν καὶ νῦν, θύρας ἀνέωξε κεκλεισμένας· τοῦτο δηλητήρια ἔθεσε φάρμακα· τοῦτο κωνείου δύναμιν
 5 ἐξέλυσε· τοῦτο θηρίων δῆγματα ἰοβόλων ἰάσατο. Εἰ γὰρ ἄδου πύλας ἀνέωξε καὶ οὐρανῶν ἀψίδας ἀνεπέτασε καὶ παραδείσου εἴσοδον ἐνεκαίνισε καὶ τοῦ διαβόλου τὰ νεῦρα ἐξέκοψε, τί θαυμασιὸν εἰ φαρμάκων δηλητηρίων, καὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων περιεγένητο;

10 5. Τοῦτον τοίνυν ἐγκόλαπον τῆς διανοίας τῆς σῆς, καὶ τὴν σωτηρίαν περίπτυξαι τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Οὗτος γὰρ ὁ σιαυρὸς τὴν οἰκουμένην ἔσωσε καὶ ἐπέστρεψε, τὴν πλάνην ἐξήλασε, τὴν ἀλήθειαν ἐπανήγαγε, τὴν γῆν οὐρανὸν ἐποίησε, τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους εἰργάσατο. Διὰ τοῦτον οἱ δαίμο-
 15 νες οὐκέτι φοβεροί, ἀλλ' εὐκαταφρόνητοι· οὐδὲ ὁ θάνατος θάνατος, ἀλλ' ὕπνος. Διὰ τοῦτον πάντα ἔρριπται χαμαὶ καὶ πεπάτηται τὰ πολεμοῦντα ἡμῖν. Ἄν τοίνυν εἶπῃ σοί τις, Τὸν ἐσιαυρωμένον προσκυνεῖς; εἰπέ φαιδρᾶ τῆς φωνῆς, γεγηθότι τῷ προσώπῳ· Καὶ προσκυνῶ καὶ οὐ παύσομαι ποτε
 20 προσκυνῶν. Κἂν γελᾷ, δάκρυσον αὐτὸν ὅτι μαίνεται. Εὐχαρίστησον τῷ Δεσπότῃ, ὅτι τοιαῦτα ἡμᾶς εὐεργέτησεν, ἃ μηδὲ μαθεῖν δύναται τις χωρὶς τῆς ἄνωθεν ἀποκαλύψεως. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ οὗτος γελᾷ, ὅτι «φυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος». Ἐπεὶ καὶ τὰ παιδία τοῦτο πά-
 25 σχει, διὰ τὴν τῶν μεγάλων ἴδη καὶ θαυμασιῶν· κἂν εἰς μυ-

ρίου πρὸς ὄλην τὴν οἰκουμένην, καὶ θὰ ἀποδείξῃ ὅτι τίποτε δὲν παρέλειψε νὰ κάνῃ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε νὰ κάνῃ. Αὐτὸς ὁ σταυρὸς ἤνοιξε τὰς κεκλεισμένας θύρας καὶ διὰ τοὺς προγόνους μας καὶ δι' ἡμᾶς τώρα, αὐτὸς κατήργησε τὴν ἰσχὺν τῶν δηλητηριωδῶν φαρμάκων, αὐτὸς κατέπαυσε τὴν δύναμιν τοῦ κωνείου, αὐτὸς ἐθεράπευσε τὰς πληγὰς ποὺ ἐπροξενήθησαν ἀπὸ τὰ φαρμακερὰ θηρία. Διότι, ἐὰν ἤνοιξε τὰς πύλας τοῦ Ἄδου καὶ ἤπλωσε τὰς ἀψίδας τῶν οὐρανῶν καὶ ἤνοιξε τὴν εἴσοδον εἰς τὸν παράδεισον καὶ κατέστρεψε τὸ κράτος τοῦ διαβόλου, τί τὸ παράξενον ἐὰν ἀπεδείχθῃ ἰσχυρότερος καὶ ἀπὸ τὰ δηλητηριώδη φάρμακα καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἄλλα τὰ παρόμοια;

5. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν σταυρὸν χάραξε βαθειὰ εἰς τὴν σκέψιν σου καὶ σφίξε εἰς τὴν ἀγκαλίαν σου τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σου. Διότι αὐτὸς ὁ σταυρὸς ἔσωσε καὶ μετέβαλε τὴν οἰκουμένην, ἐξεδίωξε τὴν πλάνην, ἐπανέφερε τὴν ἀλήθειαν, ἔκαμε τὴν γῆν οὐρανόν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔκανε ἀγγέλους. Χάρις εἰς τὸν σταυρὸν ἔπαυσαν οἱ δαίμονες πλέον νὰ εἶναι φοβεροί, καὶ ἔγιναν εὐκαταφρόνητοι, οὔτε ὁ θάνατος εἶναι θάνατος, ἀλλ' ὕπνος. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὅλα ὅσα ἦσαν ἐνάντια εἰς τὴν σωτηρίαν μας κατέρρευσαν καὶ κατεπατήθησαν. Ἄν λοιπὸν σοῦ εἰπῇ κάποιος, προσκυνεῖς τὸν ἐσταυρωμένον; ἀπάντησέ του μὲ χαρούμενην φωνήν, μὲ γελαστὸν πρόσωπον. Καὶ τὸν προσκυνῶ καὶ δὲν θὰ παύσω ποτὲ νὰ τὸν προσκυνῶ. Καὶ ἂν γελάσῃ δάκρυσεν δι' αὐτόν, διότι φέρεται ὡσὺν τρελλός. Εὐχαρίστησε τὸν Κύριον δι' ὅλας αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας ποὺ μᾶς ἐχάρισε, τὰς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίσῃ κανεὶς χωρὶς τὴν θεϊαν ἀποκάλυψιν. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς γελά, διότι «ὁ φυσικὸς καὶ μὴ ἀναγεννημένος ἄνθρωπος δὲν δέχεται ἐκεῖνα ποὺ διδάσκει τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»²². Διότι καὶ τὰ παιδιὰ τὸ παθαίνουν αὐτό, ὅταν ἰδοῦν κάτι ἀπὸ τὰ μεγάλα καὶ ἀξιοθαύμαστα πράγματα καὶ ἂν ὁδηγήσῃς ἓνα παιδί εἰς τὸν τόπον ὅπου τελοῦνται τὰ μυστήρια θὰ γελάσῃ.

σιήρια εισαγάγῃς παιδίον, γελάσεται. Τούτους δὴ καὶ Ἑλλήνες εἰκόσασιν τοῖς παιδίοις· μᾶλλον δὲ καὶ τούτων εἰσὶν ἀτελέστεροι, διὸ καὶ ἀθλιώτεροι, ὅτι οὐκ ἐν ἀώρῳ ἡλικία, ἀλλ' ἐν τελείᾳ τὰ τῶν νηπίων πάσχουσιν· ὅθεν οὐδὲ συγ-
5 γνώμης εἰσὶν ἄξιοι.

Ἄλλ' ἡμεῖς λαμπρᾷ τῇ φωνῇ καὶ μέγα καὶ ὑψηλὸν βοῶντες, κράζωμεν καὶ λέγωμεν, καὶ ὅταν πάντες παρῶσιν Ἑλλήνες μετὰ πλείονος τῆς παρρησίας· ὅτι τὸ καύχημα ἡμῶν ὁ σταυρός, καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων,
10 καὶ ἡ παρρησία καὶ ὁ στέφανος ἅπας. Ἐβουλόμην καὶ μετὰ Παύλου δύνασθαι λέγειν, ὅτι «δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ», ἀλλ' οὐ δύναμαι, ποικίλοις πάθεσι κατεχόμενος. Διὸ παραινῶ καὶ ὑμῖν, καὶ πρό γε ὑμῶν ἐμαντῷ, σταυρωθῆναι τῷ κόσμῳ, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς
15 τὴν γῆν, ἀλλὰ τῆς ἄνω πατρίδος ἐρᾶν καὶ τῆς ἐκεῖθεν δόξης καὶ τῶν ἀγαθῶν. Καὶ γὰρ στρατιῶταί ἐσμεν βασιλέως οὐρανόου καὶ ὅπλα ἐνδεδύμεθα πνευματικά. Τί τοίνυν καπήλων καὶ ἀγυριῶν, μᾶλλον δὲ σκωλήκων βίον μεταχειρίζομεν; Ὅπου γὰρ ὁ βασιλεύς, ἐκεῖ καὶ τὸν στρατιώτην εἶναι δεῖ.
20 Καὶ γὰρ στρατιῶται γεγόναμεν, οὐ τῶν μακρῶν, ἀλλὰ τῶν ἐγγύς. Ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς βασιλεύς, οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο πάντας εἶναι ἐν τοῖς βασιλείοις, οὐδὲ παρὰ τὰς αὐτοῦ πλευράς, ὁ δὲ τῶν οὐρανῶν ἅπαντας ἐγγύς εἶναι βούλεται τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ.

25 Καὶ πῶς δυνατὸν ἐνταῦθα ὄντας, φησί, παρ' ἐκεῖνον εἰσάγειν τὸν θρόνον; Ὅτι καὶ Παῦλος ἐπὶ τῆς γῆς ὢν, ὅπου τὰ Σεραμίη ἦν, ὅπου τὰ Χερουδίμ, καὶ ἐγγυτέρω τοῦ Χρι-

Μὲ αὐτὰ λοιπὸν τὰ παιδιὰ ὁμοιάζουν καὶ οἱ εἰδωλόατραι, ἢ καλύτερα καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμη εἶναι πιὸ ἀτελεῖς, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι καὶ ἀθλιώτεροι, διότι παθαίνουν αὐτὰ ποὺ παθαίνουν τὰ νήπια ὄχι εἰς νηπιακὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ εἰς ὄριμον, καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι ἄξιοι συγγνώμης.

Ἐπιπλέον ἡμεῖς μὲ λαμπρὰν φωνὴν καὶ φωνάζοντες ἰσχυρὰ ἄς διακηρύσσωμεν καὶ ἄς λέγωμεν, καὶ μάλιστα μὲ περισσότερον θάρρος ὅταν εἶναι παρόντες ὅλοι οἱ εἰδωλόατραι, ὅτι ὁ σταυρὸς εἶναι τὸ καύχημά μας καὶ τὸ ἀποκορύφωμα ὄλων τῶν ἀγαθῶν, ἢ παρρησία μας καὶ ὄλος ὁ στέφανός μας. Θὰ ἤθελα μαζὶ μὲ τὸν Παῦλον νὰ ἠμποροῦσα νὰ λέγω ὅτι «διὰ τῆς πίστεως εἰς αὐτὸν ὁ κόσμος ἔχει ἐσταυρωθῆ ὡς πρὸς ἐμὲ καὶ ἐγὼ ὡς πρὸς τὸν κόσμον»²³, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ, διότι εἶμαι κυριευμένος ἀπὸ διάφορα πάθη. Διὰ τοῦτο συμβουλεύω καὶ ἐσᾶς καὶ μάλιστα πρὶν ἀπὸ σαῶς τὸν ἑαυτὸν μου νὰ σταυρωθοῦμεν ὡς πρὸς τὸν κόσμον καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τὴν γῆν, ἀλλὰ νὰ ἐπιθυμῶμεν μὲ ἐνθουσιασμὸν τὴν οὐράνιον πατρίδα καὶ τὴν δόξαν καὶ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ ποὺ πηγάζουν ἀπὸ ἐκεῖ. Καθ' ὅσον εἴμεθα στρατιῶται τοῦ οὐρανοῦ βασιλείας καὶ ἔχομεν ἐνδυθῆ τὰ πνευματικὰ ὄπλα. Διατί λοιπὸν ἢ ζωὴ μας νὰ ὁμοιάζῃ μὲ τὴν ζωὴν τῶν καπήλων καὶ ἀγυριτῶν, ἢ καλύτερα τῶν σκωλήκων; Διότι ὅπου εἶναι ὁ βασιλεὺς ἐκεῖ πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ στρατιώτης. Καθ' ὅσον ἔχομεν γίνεαι στρατιῶται, ὄχι τῶν εὐρισκομένων μακρὰν τοῦ βασιλείας, ἀλλὰ τῶν πλησίον αὐτοῦ. Διότι ὁ μὲν ἐπίγειος βασιλεὺς δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀνεχθῆ νὰ εὐρίσκωνται ὅλοι οἱ στρατιῶται εἰς τὰ ἀνάκτορά του οὔτε παρὰ τὸ πλευρόν του, ἐνῶ ὁ οὐράνιος βασιλεὺς θέλει ὅλοι νὰ εὐρίσκωνται κοντὰ εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, θὰ εἶπῃ κάποιος, ἐνῶ εὐρισκόμεθα ἐδῶ νὰ ἰστάμεθα κοντὰ εἰς ἐκεῖνον τὸν θρόνον; Εἶναι, διότι καὶ ὁ Παῦλος ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς τὴν γῆν, ἴστατο ὅπου τὰ Σεραφίμ, ὅπου τὰ Χερουβίμ, καὶ πλησιέστερα εἰς

- σιού, ἢ οὗτοι οἱ ἀσπιδοφόροι τοῦ βασιλέως. Οὗτοι μὲν γὰρ
πολλαχοῦ τὰς ὕψεις περιφέρουσι, ἐκεῖνον δὲ οὐδὲν ἐφά-
ταζεν, οὐδὲ περιεῖλκεν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν διάνοιαν πρὸς τὸν
βασιλέα τεταμένην εἶχεν. Ὡστε ἂν βουλευθῶμεν, δυνατὸν
5 καὶ ἡμῖν τοῦτο. Εἰ μὲν γὰρ τόπω διεισιθήκει, καλῶς ἂν ἠ-
πόρεις, εἰ δὲ πανταχοῦ πάρεσι, τῷ σπουδάζοντι καὶ συντε-
ταμένῳ πλησίον ἐστί. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν· «Οὐ
φοβηθήσομαι κακά, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ»· καὶ αὐτὸς πάλιν ὁ
Θεός· «Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν».
- 10 Ὡστερ οὖν αἱ ἁμαρτίαι διῖσιτῶσιν ἡμᾶς ἀπ' αὐτοῦ, οὕτω
καὶ αἱ δικαιοσύναι συνάγουσιν ἡμᾶς πρὸς αὐτόν· «Ἐτι γὰρ
λαλοῦντίς σου», φησὶν, «ἐρῶ· Ἴδου πάρεμι». Ποῖος πατήρ
οὕτως ἂν ὑπακούσειέ ποτε τοῖς ἐγγόνοις; ποῖα μήτηρ οὕτως
ἐστὶ παρεσκευασμένη καὶ διηνεκῶς ἐσιηκνῖα, μή ποτε καλέ-
15 σειεν αὐτὴν τὰ παιδιά; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, οὐ πατήρ, οὐ μήτηρ·
ἀλλ' ὁ Θεὸς διηνεκῶς ἔσιηκεν ἀναμένων, εἴ τίς ποτε καλέ-
σειεν αὐτόν τῶν οἰκειῶν, καὶ οὐδέποτε, καλεσάντων ἡμῶν
ὡς δεῖ, παρήκουσε. Διὰ τοῦτό φησιν, «Ἐτι λαλοῦντίς σου»·
οὐκ ἀναμένω σε πληρῶσαι, καὶ εὐθέως ὑπακούω.
- 20 Καλέσωμεν τοίνυν αὐτόν ὡς κληθῆναι βούλεται. Πῶς δὲ
βούλεται; «Λύε», φησὶ, «πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε
σιραγγαλιὰς θιαίων συναλλαγμάτων, πᾶσαν συγγραφὴν ἄδι-
κον διάσπα. Διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου, καὶ πτω-
χοὺς ἀσιτέγους εἰσήγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. Ἐὰν ἴδῃς γυ-
25 μνόν, περιβάλε, καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματός σου
οὐχ ὑπερόψει. Τότε ραγήσεται πρόμιον τὸ γῶς σου, καὶ
τὰ λάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ προπορεύσεται ἔμπροσθέν
σου ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ περιστελεῖ σε.

24. Ψαλμ. 22, 4.

25. Ἱερ. 23, 23.

26. Ἱεσ. 58, 9.

τὸν Χριστὸν μάλιστα, ἀπὸ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀσπίδοφόροι τοῦ βασιλέως. Διότι αὐτοὶ μὲν περιφέρουν τὰ βλέμματά των πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, ἐκεῖνος ὅμως τίποτε δὲν ἐσκέπτετο ἄλλο, οὔτε παρεσύρετο ἀπὸ τίποτε ἄλλο, ἀλλ' ὅλην τὴν προσοχὴν του τὴν εἶχε ἐστραμμένην πρὸς τὸν βασιλέα. "Ὡστε, ἐὰν μὲν διέμενεν εἰς ἓνα ὠρισμένον τόπον, θὰ εἶχες δίκαιον ν' ἀπορῆς, ἐφ' ὅσον ὅμως εἶναι παντοῦ παρών, εὐρίσκεται κοντὰ εἰς αὐτὸν πού φροντίζει καὶ εἶναι πρόθυμος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν· «Δὲν θὰ φοβηθῶ τὰ κακά, διότι σὺ εἶσαι μαζί μου»²⁴. καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς πού εὐρίσκομαι πλησίον, καὶ ὄχι Θεὸς πού εὐρίσκεται μακράν»²⁵. "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν αἱ ἁμαρτίαι μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἔτσι καὶ αἱ ἀρεταὶ μᾶς φέρουν κοντὰ του. Διότι λέγει, «Ἐνῶ θὰ ὁμιλῆς σύ, θὰ εἰπῶ· Ἴδου εἶμαι παρών»²⁶. Ποῖος πατέρας ποτὲ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπακούσῃ τόσοον εὔκολα εἰς τὰ τέκνα του; Ποία μητέρα εἶναι τόσοον προετοιμασμένη καὶ περιμένει συνεχῶς, μήπως καὶ τὴν ζητήσουν ποτὲ τὰ παιδιὰ της; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς, οὔτε πατέρας οὔτε μητέρα· μόνον ὁ Θεὸς ἴσταται καὶ περιμένει συνεχῶς, μὴ τυχὸν καὶ τὸν καλέσῃ κάποτε κάποιος ἀπὸ τοὺς δούλους του, καὶ οὐδέποτε ὁ Θεὸς παρήκουσεν αἴτημά μας πού ἐγένεν ὅπως πρέπει. Διὰ τοῦτο λέγει, «ἐνῶ θὰ ὁμιλῆς σύ»· δὲν περιμένω νὰ τελειώσης, καὶ ὑπακούω ἀμέσως εἰς τὸ αἴτημά σου.

"Ἄς τὸν παρακαλέσωμεν λοιπὸν ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς θέλει νὰ τὸν παρακαλοῦμεν. Ἄλλὰ πῶς θέλει; «Διάκοπτε», λέγει, «κάθε σύνδεσμον μὲ τὴν ἀδικίαν, ἀκύρωσε τὰς συμφωνίας ἐκείνας πού ἔκανες μὲ τὴν χρῆσιν βίας καὶ ξέσχισε κάθε ἄδικον συμφωνίαν. Τρέφε μὲ τὸν ἄρτον σου τὸν πτωχόν, καὶ φιλοξένησε εἰς τὸν οἶκόν σου τοὺς πτωχοὺς ἀστέγους. Ἐὰν ἰδῆς γυμνόν, ἔνδυσέ τον, καὶ μὴ τὸν περιφρονήσης ἀπὸ τοὺς οἰκείους σου. Τότε θὰ λάμπῃ ἀμέσως τὸ φῶς σου, καὶ θὰ προβάλουν αἱ πληγαὶ πού ἐθεράπευσες, καὶ θὰ προπορεύεται ἔμπροσθέν σου ἡ ἀρετὴ σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ

Τότε επικαλέσθη με, καὶ εἰσακούσομαι σου· ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ· Ἴδὸν πάρειμι».

Καὶ τίς ταῦτα πάντα δύναται ποιῆσαι; φησί. Τίς δὲ οὐ δύναται; εἶπέ μοι. Τί γὰρ δυσχερὲς τῶν εἰρημένων; τί δὲ ἔργῳδες; τί δὲ οὐ ράδιον; Οὕτω γὰρ ἔστιν οὐχὶ δυνατὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐκόλα, ὅτι πολλοὶ καὶ τὸ μέτρον τῶν εἰρημένων ὑπερηκόντισαν, οὐκ ἄδικα γραμματεῖα διασπῶντες μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα ἀποδυσάμενοι πάντα· οὐ σιέγη καὶ τραπέζῃ τοὺς πτωχοὺς δεχόμενοι, ἀλλὰ καὶ τῷ τοῦ σώματος
10 ἰδρῶτι, καὶ κάμνοντες ὥστε αὐτοὺς διαθρέψαι· οὐ συγγενεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὺς εὐεργετοῦντες.

6. Τί δὲ ὅλως καὶ δύσκολον τῶν εἰρημένων; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὑπέρβηθι τὸ ὄρος, διάβηθι τὸ πέλαγος, διάσκαφον πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, ἄσιος διάμενε, σάκκον περιβαλοῦ·
15 ἀλλὰ, μετάδος τοῖς οικείοις, μετάδος τοῦ ἄριου, τὰ ἀδίκως συγκείμενα γραμματεῖα διάρρηξον. Τί τούτων εὐκολώτερον; εἶπέ μοι. Εἰ δὲ καὶ δύσκολα εἶναι νομίζεις, σκόπει μοι καὶ τὰ ἔπαθλα, καὶ ἔσαι σοι ράδια. Καθάπερ γὰρ οἱ βασιλεῖς ἐν ταῖς ἵπποδρομίαις πρὸ τῶν ἀγωνιζομένων σιεφάνους καὶ
20 βραβεῖα καὶ ἱμάτια συντιθέασιν, οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ τίθησι τῷ σταδίῳ τὰ ἔπαθλα, καθάπερ διὰ πολλῶν χειρῶν τῶν τοῦ προφήτου ρημάτων ἐκτείνων αὐτά. Καὶ οἱ μὲν βασιλεῖς, κἂν μυριάκις ὥσι βασιλεῖς, ἅτε ἄνθρωποι ὄντες καὶ εὐπορίαν δαπανωμένην ἔχοντες καὶ φιλοτιμίαν ἀναλι-
25 σκομένην, τὰ ὀλίγα πολλὰ φιλοτιμοῦνται δεῖξαι· διὸ καὶ ἐν ἑκάστῳ τῶν διακόνων ἐγχειρίζοντες, οὕτως εἰσάγουσιν εἰς μέσον. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος τοῦναντίον ἅπαντα ὁμοῦ συμφορήσας, ἐπειδὴ σφόδρα ἔστιν εὐπορος

Θεοῦ θὰ σὲ ἀκολουθῆ πάντοτε. Τότε θὰ μὲ ἐπικαλεσθῆς καὶ θὰ ἀκούσω εἰς τὴν πρόσκλησίν σου. Ἐνῶ θὰ ὁμιλῆς σὺ θὰ εἰπῶ· Ἴδου ἐγὼ εἶμαι παρών»²⁷.

Ἄλλά, θὰ εἰπῆ κάποιος· Καὶ ποῖος ἤμπορεῖ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ ὅλα αὐτά; Μὰ ποῖος, εἶπέ μου, δὲν ἤμπορεῖ; Διότι τί εἶναι δύσκολον ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν; τί δὲ κοπιαστικόν; τί δὲν εἶναι εὐκόλον; Εἶναι τέτοια αὐτὰ ὥστε εἶναι ὄχι μόνον δυνατά, ἀλλὰ καὶ εὐκόλα, διότι πολλοὶ ἐξεπέρασαν καὶ τὸ μέτρον τῶν ὄσων ἐλέχθησαν, ξεσχίζοντες ὄχι μόνον τὰς ἀδίκους συμφωνίας, ἀλλὰ καὶ ἀπαρνηθέντες ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των· ὄχι μόνον δεχόμενοι εἰς τὸν οἶκον των καὶ τὴν τράπεζάν των τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ καὶ ἰδρώνοντες καὶ κοπιάζοντες διὰ νὰ τοὺς διαθρέψουν· καὶ εὐεργετοῦντες ὄχι μόνον συγγενεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὺς ἀκόμη.

6. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ πῶς δύσκολον ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν; Διότι δὲν εἶπε νὰ ἀναβῆς ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ βουνόν, νὰ διασχίσῃς τὸ πέλαγος, νὰ σκάψῃς τόσα καὶ τόσα πλέθρα γῆς, νὰ μείνῃς νηστικός, νὰ φορέσῃς σάκκον, ἀλλ' εἶπε δῶσε εἰς τοὺς οἰκείους σου ἀπὸ τὸν ἄρτον σου, ξέσχισε τὰς ἀδίκους συμφωνίας. Τί εἶναι, εἶπέ μου, εὐκολώτερον ἀπὸ αὐτά; Ἄλλὰ ἂν τὰ θεωρῆς δύσκολα, ἀναλογίσου, σὲ παρακαλῶ, καὶ τὰ ἔπαθλα, καὶ θὰ σοῦ φανοῦν εὐκόλα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ βασιλεῖς κατὰ τὰς ἵπποδρομίας τοποθετοῦν πρὸ τῶν ἀγωνιζομένων στεφάνους καὶ βραβεῖα καὶ ἐνδύματα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς τοποθετεῖ τὰ ἔπαθλα εἰς τὸ μέσον τοῦ σταδίου, ἀπλώνων αὐτά, ὡσὰν μὲ πολλὰ χέρια μὲ τοὺς λόγους τοῦ προφήτου. Καὶ οἱ μὲν βασιλεῖς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀπείρους φορὰς βασιλεῖς, ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωποι καὶ εὐκόλα ἐξοδεύονται τὰ πλούτη των καὶ ἐξαντλεῖται ἡ γενναιοδωρία των, φιλοδοξοῦν νὰ παρουσιάσουν τὰ ὀλίγα ὡς πολλά. Διὰ τοῦτο παραδίδοντες εἰς τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας τὸ καθὲν ἀπὸ αὐτά, τὰ παρουσιάζουν ἔτσι ἔμπροσθεν ὄλων. Ἄλλ' ὁ ἰδικός μας βασιλεὺς ἐνεργεῖ ὅλως ἀντιθέτως. Ἐπειδὴ εἶναι πάρα πολὺ

καὶ οὐδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖ, οὕτως εἰς μέσον προτίθησιν, ἅπερ ἐκιαθέντια ἄπειρα ἔσται καὶ πολλῶν δεήσεται τῶν κατεχουσῶν χειρῶν. Καὶ ἵνα μάθῃς τοῦτο, ἕκαστον αὐτῶν περισκόπει μετὰ ἀκριθείας. «Τότε ραγήσεται», φησί, «πρώιμον τὸ φῶς σου». Ἔρα οὐ δοκεῖ σοι ἔν τι εἶναι τὸ δῶρον τοῦτο; Ἄλλ' οὐκ ἔστιν ἔν και γὰρ πολλὰ ἔνδον ἔχει, καὶ βραβεῖα καὶ στεφάνους καὶ ἕτερα ἔπαθλα. Καὶ εἰ βούλεσθε, λύσαντες δείξωμεν τὸν πλοῦτον ἅπαντα, καθὼς ἡμῖν οἶόν τέ ἐστι δεῖξαι μόνον ἀποκάμῃτε.

10 Καὶ πρότιον μάθωμεν τί ἐστι, «ραγήσεται». Οὐδὲ γὰρ εἶπε, φανεῖται, ἀλλὰ, «ραγήσεται», τὸ ταχὺ καὶ δαψιλὲς ἡμῖν ἐμφαίνων, καὶ πῶς σφόδρα ἐφίεται τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, καὶ πῶς ὠδίνει τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ προσελθεῖν, καὶ ἐπείγεται, καὶ οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύον τὴν ἄφατον ρύμην· δι' ὧν
15 ἀπάντων τὴν δαψίλειαν αὐτῶν ἐνδείκνυται, καὶ τὸ ἄπειρον τῆς περιουσίας. Τί δέ ἐστι, «πρώιμον»; Τουτέστιν, οὐ μετὰ τὸ ἐν τοῖς πειρασμοῖς γενέσθαι, οὐδὲ μετὰ τὴν τῶν κακῶν ἔφοδον, ἀλλὰ καὶ προφθάνει. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν καρπῶν λέγομεν πρόιμον τὸ πρὸ τοῦ καιροῦ φανέν, οὕτω καὶ
20 ἐνταῦθα, τὸ ταχινὸν πάλιν ἐμφαίνων, οὕτως εἶπεν ὡσπερ ἄνω ἔλεγεν· «Ἐτι λαλοῦντός σου ἔρω· Ἴδου πάρεμι».

Ποῖον δὲ λέγει «φῶς»; καὶ τί ποτέ ἐστι τοῦτο τὸ φῶς; Οὐ τοῦτο τὸ αἰσθητόν, ἀλλ' ἕτερον πολλῶ βέλτιον, ὃ τὸν οὐρανὸν ἡμῖν δείκνυσι, τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους, τὰ
25 Χερουβίμ, τὰ Σεραφίμ, τοὺς θρόνους, τὰς κυριότητας, τὰς ἀρχάς, τὰς ἐξουσίας, τὸ σιραιόπεδον ἅπαν, τὰς αὐλὰς τὰς βασιλικὰς, τὰς σκηνάς. Ἄν γὰρ τοῦ φωτὸς ἐκείνου κατα-

πλούσιος καὶ τίποτε δὲν κάνει πρὸς ἐπίδειξιν, ἀφοῦ τὰ συγκεντρώσῃ ὅλα μαζί, ἔτσι τὰ παρουσιάζει ἔμπροσθέν μας, πού ἂν ἀπλωθοῦν κάτω θὰ εἶναι ἄπειρα καὶ θὰ χρειασθοῦν πολλὰ χέρια διὰ νὰ τὰ κρατήσουν. Καὶ διὰ νὰ τὸ ἀντιληφθῆς αὐτό, πρόσεχε μὲ ἀκρίβειαν τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτά. «Τότε», λέγει, «θὰ λάμπῃ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν τοῦ τὸ φῶς σου». Δὲν νομίζεις λοιπὸν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἓνα δῶρον; Ἄλλῳ ὅμως δὲν εἶναι ἓνα, διότι συμπεριλαμβάνει πολλὰ καὶ βραβεῖα καὶ στεφάνους καὶ ἄλλα ἔπαθλα. Καὶ ἐὰν θέλετε, ἄς τὸν δείξωμεν ἐξετάζοντές τον ὅλον τὸν πλοῦτον, ὅσον φυσικὰ εἶναι δυνατὸν νὰ δείξωμεν· μόνον μὴ ἀποκάμετε.

Καὶ πρῶτα ἄς ἐξετάσωμεν τί σημαίνει, «ραγήσεται». Διότι δὲν εἶπε θὰ φανῆ, ἀλλὰ «θὰ διαλάμπῃ», διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ταχύτητα καὶ τὴν ἀφθονίαν καὶ τὸ πόσον πολὺ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ πόσον βιάζεται καὶ ὑποφέρει διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, καὶ ὅτι τίποτε δὲν θὰ σταθῆ ὡς ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀπερίγραπτον αὐτὴν ὁρμὴν του. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἀποδεικνύει τὴν ἀφθονίαν τῶν δωρεῶν καὶ τὴν ἄπειρον ἀφθονίαν τοῦ πλοῦτου του. Τί σημαίνει δέ, «πρώιμον»; Ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ δὲν θὰ συμβῆ μετὰ τὰς δοκιμασίας, οὔτε μετὰ τὸν ἐρχομὸν τῶν κακῶν, ἀλλὰ πρὶν ἀκόμη ἔλθουν αὐτά. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν καρπῶν λέγομεν πρώιμον αὐτὸν πού ὠρίμασε πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸν του, ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ πάλιν τὸ γρήγορον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ προηγουμένως ἔλεγεν· «Ἐνῶ ἀκόμη θὰ ὁμιλῆς θὰ εἰπῶ· Ἴδου εἶμαι παρών».

Ποῖον πρᾶγμα δὲ ὀνομάζει «φῶς»; καὶ τί τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ τὸ φῶς; Δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ αἰσθητόν, ἀλλὰ ἄλλο κατὰ πολὺ καλύτερον, πού μᾶς παρουσιάζει τὸν οὐρανόν, τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους, τὰ Χερουβίμ, τὰ Σεραφίμ, τοὺς θρόνους, τὰς κυριότητες, τὰς ἀρχάς, τὰς ἐξουσίας, ὀλόκληρον τὸ στρατόπεδον, τὰς βασιλικὰς αὐλάς, τὰς σκηνάς. Διότι ἐὰν ἀξιωθῆς νὰ ἰδῆς ἐκεῖνο τὸ φῶς, θὰ τὰ ἰδῆς

ξιωθῆς, καὶ ταῦτα ὄψει καὶ ἀπαλλαγῆση γεέννης καὶ τοῦ
 σκόληκος τοῦ ἰοβόλου καὶ τοῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων καὶ
 τῶν δεσμῶν τῶν ἀλύτων καὶ τῆς στενοχωρίας καὶ τῆς θλί-
 ψεως καὶ τοῦ σκότους τοῦ ἀφεγγοῦς καὶ τοῦ διχοτομηθῆναι
 5 καὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ πυρός καὶ τῆς κατάρας καὶ τῶν τῆς
 ὀδύνης χωρίων, καὶ ἀπελεύση ἔνθα «ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύ-
 πη», ἔνθα πολλὴ ἡ χαρὰ, καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ
 τροφή καὶ ἡ εὐφροσύνη· ἔνθα ζωὴ αἰώνιος καὶ δόξα ἄρρη-
 τος καὶ κάλλος ἄφραστον· ἔνθα αἰώνιοι σκηναί, καὶ ἡ δόξα
 10 τοῦ βασιλέως ἢ ἀπόρητος καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, «ἃ ὀφθαλ-
 μὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου
 οὐκ ἀνέβη»· ἔνθα ὁ νυμφὼν ὁ πνευματικὸς καὶ αἱ πασιτάδες
 τῶν οὐρανῶν καὶ αἱ παρθένοι αἱ τὰς φαιδράς ἔχουσαι λαμπά-
 δας καὶ οἱ τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου ἔχοντες· ἔνθα πολλὰ τὰ ὑ-
 15 πάροχια τοῦ Δεσπότου καὶ τὰ ταμεῖα τὰ βασιλικά.

Εἶδες ἤλικα τὰ ἔπαθλα καὶ ὅσα διὰ μιᾶς ρήσεως ἐπε-
 δείξαιτο καὶ πῶς πάντα συνεφόρησεν; Οὕτω καὶ τῶν ἐξῆς
 ρήσεων ἐκάσιγην ἀναπιύξαντες, πολλὴν εὐρήσομεν τὴν πε-
 ριουσίαν καὶ πέλαγος ἀχανές. Ἔτι οὖν ἀναβαλούμεθα, εἰπέ
 20 μοι, καὶ ὀκνήσομεν ἐλεεῖν τοὺς δεομένους; Μή, παρακαλῶ,
 ἀλλὰ κἂν πάντα ρῖπαι δέη, κἂν εἰς πῶρ ἐμβληθῆναι, κἂν ξί-
 φους κατατολυῆσαι, κἂν κατὰ μαχαιρῶν ἄλλεσθαι, κἂν ὀτιοῦν
 παθεῖν, πάντα φέρωμεν εὐκόλως, ἵνα τοῦ ἐνδύματος ἐπι-
 τύχωμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς ἀπορρήτου
 25 δόξης ἐκεῖνης· ἧς γένοίτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ
 δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

28. Ἦσ. 35, 10.

29. Α' Κορ. 2, 9.

καὶ αὐτά, καὶ θὰ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν γέενναν καὶ τὸν φαρμακερὸν σκώληκα καὶ τὸν τριγμὸν τῶν ὀδόντων καὶ ἀπὸ τὰ ἄλυτα δεσμὰ καὶ τὴν στενοχώριαν καὶ τὴν θλίψιν καὶ τὸ διαρκὲς σκότος καὶ τὰς αὐστηρὰς τιμωρίας καὶ τὸν ποταμὸν τοῦ πυρὸς καὶ τὴν κατάραν καὶ τοὺς τόπους τῆς ὀδύνης, καὶ θὰ μεταβῆς ἐκεῖ «ἀπ' ὅπου ἔφυγεν ὁ πόνος καὶ ἡ λύπη»²⁸, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει πολλὴ ἡ χαρὰ καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀπόλαυσις καὶ ἡ εὐφροσύνη, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἡ αἰώνιος ζωὴ καὶ ἡ ἀπερίγραπτος δόξα καὶ τὸ ἀνεκδιήγητον κάλλος· ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν αἱ αἰώνια σκηναὶ καὶ ἡ ἀπερίγραπτος δόξα τοῦ βασιλέως, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, «τὰ ὁποῖα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἤκουσε καὶ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν ἐφαντάσθη»²⁹, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ὁ πνευματικὸς νυμφὼν καὶ οἱ οὐράνιοι νυμφικοὶ θάλαμοι καὶ αἱ παρθένοι ποὺ κρατοῦν τὰς φαιδρὰς λαμπάδας καὶ οἱ φοροῦντες τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου· ἐκεῖ ὅπου εἶναι πολλὰ τὰ ὑπάρχοντα τοῦ Δεσπότη καὶ τὰ βασιλικά ταμεῖα.

Βλέπεις πόσον μεγάλα εἶναι τὰ ἔπαθλα, καὶ πόσα μᾶς ἐφανέρωσε μὲ ἓνα μόνον λόγον του καὶ πῶς τὰ συνεκέντρωσεν ὅλα; Ἐὰν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐξετάσωμεν καὶ τοὺς ἐπομένους λόγους, θὰ εὕρωμεν πολὺ μέγαν πλοῦτον καὶ πέλαγος ἀπέραντον. Ἀκόμη λοιπὸν θὰ ἀναβάλλωμεν, εἶπέ μου, καὶ θὰ διστάσωμεν διὰ νὰ ἐλεήσωμεν τοὺς πτωχοὺς; Μὴ, παρακαλῶ, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῆ ν' ἀπαρνηθῶμεν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μας, καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῆ νὰ πέσωμεν εἰς τὴν φωτιάν, καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῆ ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὸ ξίφος, καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῆ νὰ φονευθῶμεν διὰ μαχαιρῶν καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο νὰ πάθωμεν, ἅς τὰ ὑποφέρωμεν ὅλα εὐκόλως, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ φορέσωμεν τὸ ἔνδυμα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀπερίγραπτον ἐκείνην δόξαν, τὴν ὁποίαν εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΕ΄
Ματθ. 16, 24 - 27

«Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· εἴ τις
θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ
5 ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήτω μοι».

1. «Τότε»· πότε; «Ὅτε ὁ Πέτρος εἶπεν, «ἰλεώς σοι, οὐ
μὴ ἔσαι σοι τοῦτο», καὶ ἤκουσεν, «ὑπάγε ὀπίσω μου, Σα-
τανᾶ». Οὐδὲ γὰρ ἠρκέσθη τῇ ἐπιτιμῆσει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ
περιουσίας βουλόμενος δεῖξαι τὴν τε τῶν παρὰ τοῦ Πέτρου
10 εἰρημένων ἀτιπίαν, καὶ τὸ κέρδος τὸ ἀπὸ τοῦ πάθους, φησί·
σύ μοι λέγεις, «ἰλεώς σοι, οὐ μὴ ἔσαι σοι τοῦτο», ἐγὼ δέ
σοι λέγω, ὅτι οὐ μόνον τὸ ἐμὲ κωλύσαι καὶ τῷ ἐμῷ πάθει
δυσχεραίνειν, ἐπιβλαβές σοι καὶ ὀλέθριον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ
σωθῆναι δυνήσῃ, ἐὰν μὴ καὶ αὐτὸς εἰς τὸ ἀποθανεῖν ἕως
15 παρεσκευασμένος διαπαντός. Ἴνα γὰρ μὴ ἀνάξιον αὐτοῦ
τὸ παθεῖν εἶναι νομίσωσιν, οὐ διὰ τῶν προτέρων μόνον, ἀλλὰ
καὶ διὰ τῶν ἐπαγομένων αὐτοὺς παιδεύει τοῦ πράγματι
τὸ κέρδος. Ἐν μὲν οὖν τῷ Ἰωάννῃ φησί· «Ἐὰν πεσὼν ὁ
κόκκος τοῦ σίτου εἰς τὴν γῆν μὴ ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μέ-
20 νει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει»· ἐνταῦθα δὲ ἐκ
περιουσίας αὐτὸ γυμνάζων, οὐκ ἐφ' ἑαυτοῦ προάγει τὸν λό-
γον μόνον τὸν περὶ τοῦ δεῖν ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐ-
κείνων. Τοσοῦτον γὰρ τοῦ πράγματι τούτου τὸ κέρδος,

1. Ἰω. 12, 24-25.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΕ΄
Ματθ. 16, 24 - 27

«Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του· Ἐὰν κανεῖς θέλη νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ ἄς ἀπαρνηθῇ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἄς σηκώσῃ τὸν σταυρόν του καὶ ἄς μὲ ἀκολουθήσῃ».

1. «Τότε»· πότε; ὅταν ὁ Πέτρος εἶπεν, «ὁ Θεὸς νὰ σὲ λυπηθῇ· εἴθε νὰ μὴ σοῦ συμβῇ αὐτό», καὶ ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν, «Πήγαινε ὀπίσω μου, σατανᾶ». Διότι δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν ἐπιτίμησιν μόνον, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ ἐπὶ πλέον ὅτι ἀποτελοῦσαν ἀπρέπειαν τὰ λόγια τοῦ Πέτρου, καὶ τὸ κέρδος πὺ θὰ ἐπήγαζεν ἀπὸ τὸ πάθος, λέγει· Σὺ μοῦ λέγεις, «ὁ Θεὸς νὰ σὲ λυπηθῇ καὶ εἴθε νὰ μὴ σοῦ συμβῇ αὐτό», ἐγὼ ὅμως σοῦ λέγω, ὅτι ὄχι μόνον εἶναι ἐπιβλαβὲς καὶ ὀλέθριον διὰ ἑσένα τὸ νὰ μὲ ἐμποδίσης καὶ νὰ δυσφορῆς διὰ τὸ πάθος μου, ἀλλ' ὅτι οὔτε θὰ ἠμπορέσης νὰ σωθῆς, ἐὰν καὶ σὺ ὁ ἴδιος δὲν εἶσαι διαρκῶς προετοιμασμένος διὰ ν' ἀποθάνῃς. Διὰ νὰ μὴ νομίσουν δηλαδὴ ὅτι εἶναι ἀνάξιον αὐτοῦ τὸ νὰ πάθῃ, τοὺς διδάσκει τὸ κέρδος τοῦ πράγματος, ὄχι μόνον μὲ ὅσα εἶπε προηγουμένως, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὰ πὺ προσθέτει εἰς τὴν συνέχειαν. Εἰς μὲν λοιπὸν τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰωάννου λέγει· «Ἐὰν ὁ σπόρος τοῦ σίτου πὺ θὰ πέσῃ εἰς τὴν γῆν δὲν ἀποθάνῃ, μένει αὐτὸς μόνον πὺ εἶναι, ἐὰν ὅμως ἀποθάνῃ δίδει πολὺν καρπὸν»¹, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν διδάσκων αὐτὸ πὺ βαθύτερα, δὲν περιορίζει τὸν λόγον μόνον εἰς τὸν ἑαυτόν του, σχετικὰ μὲ τὸ ὅτι πρέπει ν' ἀποθάνῃ, ἀλλ' ἐπεκτείνει αὐτὸν καὶ πρὸς ἐκείνους. Διότι, λέγει, εἶναι τόσον πολὺ τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὥστε καὶ ἀπὸ οἶς, ἐὰν κανεῖς δὲν θέλη ν' ἀπο-

ὅτι καὶ ἐφ' ὑμῶν τὸ μὲν μὴ θέλειν ἀποθανεῖν, δεινόν· τὸ δὲ ἔτοιμον εἶναι πρὸς τοῦτο, ἀγαθόν.

Ἄλλὰ τοῦτο μὲν διὰ τῶν ἐξῆς δηλοῖ, τέως δὲ ἐξ ἑνὸς αὐτὸ γυμνάζει μέρους. Καὶ ὄρα πῶς καὶ ἀκατανάγκαστον
 5 ποιεῖ τὸν λόγον. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι κἂν βούλησθε, κἂν μὴ βούλησθε, δεῖ τοῦτο ὑμᾶς παθεῖν, ἀλλὰ πῶς; «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθεῖν». Οὐ βιάζομαι, οὐκ ἀναγκάζω, ἀλλ' ἕκαστον κύριον τῆς ἑαυτοῦ προαιρέσεως ποιῶ· διὸ καὶ λέγω, «εἴ τις θέλει».
 Ἐπὶ γὰρ ἀγαθὰ καλῶ, οὐχὶ ἐπὶ κακὰ καὶ
 10 ἐπαχθῆ, οὐκ ἐπὶ κόλασιν καὶ τιμωρίαν, ἵνα καὶ ἀναγκάσω. Καὶ γὰρ αὐτὴ τοῦ πράγματιος ἢ φύσις ἱκανὴ ἐφελκύσασθαι. Ταῦτα δὲ λέγων ἐπεσπᾶτο μειζόνως. Ὁ μὲν γὰρ βιαζόμενος ἀποτιρέπει πολλάκις, ὁ δὲ ἀφείς κύριον τὸν ἀκροατὴν εἶναι, μᾶλλον ἐφέλκεται. Βίας γὰρ δυνατώτερον θεραπεία. Διὸ
 15 καὶ αὐτὸς ἔλεγεν «εἴ τις θέλει». Μεγάλα γὰρ ἐστὶ, φησὶν, ἃ δίδωμι ὑμῖν ἀγαθὰ, καὶ τοιαῦτα, ὡς καὶ ἐπιτρέχειν ἐκόντας. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις χρυσίον παρεῖχε καὶ θησαυρὸν προετίθει, μετὰ βίας ἐκάλεσεν ἄν. Εἴ δὲ εἰς ἐκεῖνα οὐ μετὰ βίας, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθὰ. Εἴ γὰρ
 20 μὴ ἢ τοῦ πράγματιος φύσις πείθει σε δραμεῖν, οὐδὲ λαθεῖν ἄξιός εἰ, οὐδ' ἂν λάβῃς, εἴση καλῶς τὸ ληφθέν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναγκάζει ὁ Χριστός, ἀλλὰ προτιρέπει, φειδόμενος ἡμῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐδόκουν πολλὰ διαθρολλεῖν, ἰδίᾳ θορυβούμενοι πρὸς τὸ εἰρημένον, φησὶν· Οὐ χρεῖα θορύβου καὶ
 25 ταραχῆς. Εἴ μὴ νομίζετε μυρίων ἀγαθῶν αἴτιον εἶναι τὸ εἰρημένον, καὶ ἐφ' ὑμῶν συμβαῖνον, οὐ βιάζομαι, οὐδὲ ἀναγ-

θάνη νὰ εἶναι φοβερόν, ἐνῶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἕτοιμος ν' ἀποθάνη νὰ εἶναι ἀγαθόν.

Ἄλλ' αὐτὸ μὲν τὸ δηλώνει μὲ ὅσα λέγει εἰς τὴν συνέχειαν, ἐνῶ τώρα ἐξετάζει αὐτὸ ἀπὸ μίαν μόνον σκοπιάν. Καὶ πρόσεχε πῶς ὁμιλεῖ τελείως ἀκατανάγκαστα. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη θέλετε, καὶ ἂν δὲν θέλετε, πρέπει νὰ τὸ πάθετε αὐτό, ἀλλὰ τί εἶπεν· «Ἐὰν κανεὶς θέλη νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ». Δὲν σᾶς ζητῶ διὰ τῆς βίας, δὲν σᾶς ἐξαναγκάζω, ἀλλὰ τὸν καθένα τὸν ἀφήνω κύριον τῆς διαθέσεώς του· διὰ τοῦτο καὶ σᾶς λέγω, «ἐὰν κανεὶς θέλη». Διότι σᾶς προσκαλῶ πρὸς ἀγαθὰ καὶ ὄχι πρὸς κακὰ καὶ δυσάρεστα, ὄχι πρὸς κόλασιν καὶ τιμωρίαν, ὥστε νὰ σᾶς ἀναγκάσω. Πράγματι λοιπὸν ἢ ἴδια ἢ φύσις τοῦ πράγματος εἶναι ἰκανὴ νὰ προσελκύσῃ. Λέγων δὲ αὐτὰ προσεῖλκεν ἀκόμη περισσότερον. Διότι ἐκεῖνος ποὺ χρησιμοποιοεῖ βίαν, πολλὰς φορὰς ἀπομακρύνει, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀφήνει τὸν ἀκροατὴν νὰ ἐνεργήσῃ μόνος του, τὸν προσελκύει περισσότερον. Καθόσον ἢ φροντὶς διὰ κάποιον ἔχει μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπὸ τὴν βίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγεν· «ἐὰν κάποιος θέλη». Διότι, λέγει, εἶναι μεγάλα τὰ ἀγαθὰ ποὺ σᾶς δίδω καὶ τέτοια, ὥστε καὶ νὰ προσέρχεσθε μὲ τὴν θέλησίν σας. Πράγματι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προσελκύσῃ κανεὶς μὲ τὴν βίαν οὔτε καὶ ἂν ἀκόμη προσέφερε χρυσὸν καὶ ἔθετε θησαυρὸν ἔμπροσθέν μας. Ἐὰν δὲ πρὸς ἐκεῖνα δὲν προσελκύη κανεὶς μὲ τὴν βίαν, πολὺν περισσότερον δὲν συμβαίνει αὐτὸ εἰς τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. Διότι, ἐὰν δὲν σὲ πείθῃ νὰ προσέλθῃς ἢ φύσις τοῦ πράγματος, δὲν εἶσαι ἄξιος οὔτε νὰ λάβῃς ἀλλ' οὔτε καὶ ἂν λάβῃς θὰ γνωρίσῃς καλῶς αὐτὸ ποὺ ἔλαβες. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἐπειδὴ σέβεται τὴν ἐλευθερίαν μας, δὲν ἀναγκάζει, ἀλλὰ προτρέπει. Διότι, ἐπειδὴ ἐφαίνοντο νὰ διαδίδουν πολλὰ, καὶ ἰδίως νὰ στενοχωροῦνται δι' αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη, λέγει· Δὲν χρειάζεται ν' ἀνησυχῆτε καὶ νὰ ταρασσεύε. Ἐὰν δὲν θεωρῆτε τὸ λεχθὲν ὡς αἴτιον ἀπείρων ἀγαθῶν καὶ ὡσὰν κάτι ποὺ συμβαίνει πρὸς χάριν σας δὲν ἐκβιά-

κάζω, ἀλλ' εἴ τις θέλει ἀκολουθεῖν, τοῦτον καλῶ. Μὴ γὰρ
 δὴ τοῦτο νομίζετε εἶναι τὴν ἀκολουθήσιν, ὃ ποιεῖτε νῦν
 ἐπόμενοί μοι. Πολλῶν ὑμῖν δεῖ πόνων, πολλῶν κινδύνων,
 εἰ μέλλοιτε ὀπίσω μου ἵεναι. Οὐ γὰρ δὴ, ὦ Πέτρος, ἐπειδὴ
 5 Υἱὸν με ὁμολόγησας Θεοῦ, διὰ τοῦτο μόνον προσδοκᾶν ὀφεί-
 λεις στεφάνους, καὶ νομίζειν ἀρκεῖν εἰς σωτηρίαν σοι τοῦτο,
 καὶ ἀδείας λοιπὸν ἀπολαύειν, ὡς τὸ πᾶν ἐργασάμενος. Δύνα-
 μαι μὲν γάρ, ἅτε Υἱὸς ὢν Θεοῦ, μηδὲ ἀφείναι σε πείραν
 τῶν δεινῶν λαβεῖν, οὐ θούλομαι δὲ διὰ σέ, ἵνα καὶ αὐτὸς
 10 τι συνεισενέγκῃς καὶ δοκιμώτερος γένη. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις
 ἀγωνοθέτης εἶη, καὶ φίλον ἀθλητὴν ἔχοι, βουληθεῖη ἂν χά-
 ριτι αὐτὸν στεφανῶσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων
 πόνων· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα, ἐπειδὴ αὐτὸν φιλεῖ. Οὕτω καὶ
 ὁ Χριστὸς· οὗς μάλιστα φιλεῖ, τοῦτους μάλιστα θούλειαι καὶ
 15 οἴκοθεν εὐδοκιμεῖν, οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ βοηθείας μόνης.

Ὅρα δὲ πῶς καὶ ἀνεπαχθῆ ποιεῖ τὸν λόγον. Οὐδὲ γὰρ
 εἰς αὐτοὺς περιῖστησι μόνους τὰ δεινὰ, ἀλλὰ καὶ κοινὸν τὸ
 δόγμα τῇ οἰκουμένη προτιθήσιν λέγων, «εἴ τις θέλει»· καὶ
 γυνή, καὶ ἀνὴρ, καὶ ἄρχων, καὶ ἀρχόμενος, ταύτην ἐρχέ-
 20 σθω τὴν ὁδόν. Καὶ δοκεῖ μὲν ἓν τι εἰρηκέναι, τρία δὲ ἔστι
 τὰ λεγόμενα· τὸ «ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν», καὶ τό, «ἀράτω τὸν
 σιαυρὸν αὐτοῦ», καὶ τό, «ἀκολουθεῖτω μοι»· καὶ τὰ μὲν δύο
 συνέζευκται, τὸ δὲ ἓν καθ' ἑαυτὸ τέθειται. Ἀλλ' ἴδωμεν
 πρότερον τί ποιεῖ ἔστι τὸ ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν. Μάθωμεν πρό-

ζω, οὔτε ἐξαναγκάζω, ἀλλ' ἐὰν κανεῖς θέλη νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν προσκαλῶ. Ἄλλ' ὅμως μὴ ἔχετε τὴν γνώμην ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ νὰ μὲ ἀκολουθῆτε, αὐτὸ ποὺ κάνετε τώρα ἀκολουθοῦντες με. Χρειάζεται νὰ ὑπομείνετε πολλοὺς κόπους, πολλοὺς κινδύνους, ἐὰν ἔχετε σκοπὸν νὰ μὲ ἀκολουθήσετε. Δὲν πρέπει λοιπόν, Πέτρε, ἐπειδὴ ὠμολόγησες ὅτι εἶμαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀναμένης διὰ τοῦτο καὶ μόνον στεφάνους καὶ νὰ νομίζης ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὴν σωτηρίαν σου, καὶ νὰ ἀπολαμβάνης εἰς τὸ ἐξῆς τὴν ἀνάπαυσίν σου μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ἔπραξες τὸ πᾶν. Ἦμπορῶ βέβαια, ἐπειδὴ εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ σὲ ἀφήσω νὰ συναντήσης δυσκολίας, ἀλλὰ δὲν τὸ θέλω πρὸς χάριν σου, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος νὰ συνεισφέρῃς κάτι καὶ νὰ καταστῆς ἄξιος διὰ μεγαλυτέρας τιμάς. Καθ' ὅσον οὔτε καὶ ἂν κανεῖς εἶναι ἀγνωσθῆς καὶ ἔχη ἀθλητὴν φίλον, θὰ θελήσῃ νὰ τὸν στεφανώσῃ καὶ μόνον ἀπὸ χάριν, ἀλλὰ θὰ τὸ κάνῃ αὐτὸ καὶ διὰ τοὺς κόπους του καὶ προπάντων θὰ τὸ κάνῃ δι' αὐτό, ἐπειδὴ τὸν ἀγαπᾷ. Ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἀγαπᾷ περισσότερο, αὐτοὺς πρὸ πάντων θέλει νὰ προκόπτουν καὶ μὲ τὴν ἰδικήν των προαίρεσιν, καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν βοήθειάν του.

Πρόσεξε ὅμως πῶς καὶ τὸν λόγον κάνει εὐχάριστον. Διότι δὲν περιορίζει τὰς δυσχερείας μόνον εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ παρουσιάζει τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν κοινήν δι' ὅλην τὴν οἰκουμένην, λέγων, «ἐὰν κανεῖς θέλη» ἃς βαδίζῃ δηλαδὴ αὐτὴν τὴν ὁδὸν εἴτε εἶναι γυναῖκα, εἴτε ἄνδρα, εἴτε ἄρχων, εἴτε ἀρχόμενος. Καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται μὲν ὅτι μία εἶναι ἡ ἀλήθεια ποὺ εἶπεν, ἀλλ' ὅμως τρία εἶναι τὰ λεγόμενα· τὸ 'ν' ἀπαρνηθῆ κανεῖς τὸν ἑαυτὸν του', τὸ 'νὰ σηκώσῃ τὸν σταυρὸν του' καὶ τὸ 'νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ'. Καὶ τὰ μὲν δύο εἶναι στενὰ συνδεδεμένα, τὸ ἄλλο ὅμως ἐλέχθη ὡς κάτι τὸ ξεχωριστόν. Ἄλλ' ἃς ἰδοῦμεν κατ' ἀρχὴν τί τέλος πάντων σημαίνει τὸ νὰ ἀρνηθῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας. Προηγουμένως ὅμως ἃς ἐξετάσωμεν τί σημαίνει τὸ νὰ ἀρνηθῶμεν ἄλλον,

ιερον τί ἐστὶν ἀρνήσασθαι ἕτερον καὶ τότε εἰσόμεθα τί ποτε ἐστὶν ἀρνήσασθαι ἑαυτόν.

Τί οὖν ἐστὶν ἀρνήσασθαι ἕτερον; Ὁ ἀρνούμενος ἕτερον οἶον ἢ ἀδελφὸν ἢ οἰκείην ἢ ὄντιναοῦν, καὶν μαστιζόμενον
 5 ἴδῃ, καὶν δεσμούμενον, καὶν ἀπαγόμενον, καὶν ὀτιοῦν πάσχοντα, οὐ παρίσταιται, οὐ βοηθεῖ, οὐκ ἐπικλᾶται, οὐ πάσχει τι πρὸς αὐτόν, ἅτε ἄπαξ ἀπαλλοτριωθεῖς. Οὕτω τοίνυν βούλεται τοῦ σώματος ἀφειδεῖν τοῦ ἡμετέρου, ἵνα καὶν μαστίζωσι, καὶν ἐλαύνωσι, καὶν καίωσι, καὶν ὀτιοῦν ποιῶσι, μὴ φεισώμεθα.
 10 Τοῦτο γὰρ ἐστὶ φείσασθαι. Ἐπεὶ καὶ οἱ πατέρες τότε φείδονται τῶν ἐγγόνων, ὅταν διδασκάλους αὐτὰ παραδιδόντες, κελεύωσιν αὐτῶν μὴ φείδεσθαι. Οὕτω καὶ ὁ Χριστός· οὐκ εἶπε, μὴ φεισάσθω ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐπιτιμαμένως, «ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν»· τουτέστι, μηδὲν ἔχετω κοινὸν πρὸς ἑαυτόν,
 15 ἀλλ' ἐκδιδοίτω τοῖς κινδύνοις, τοῖς ἀγῶσι, καὶ ὡς ἑτέρου ταῦτα πάσχοντος, οὕτω διακείσθω. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἀρνησάσθω, ἀλλ', «ἀπαρνησάσθω»· καὶ τῇ μικρᾷ ταύτῃ προσθήκῃ πολλὴν πάλιν ἐμφαίνων τὴν ὑπερβολήν. Καὶ γὰρ πλεον τοῦτο ἐκείνου ἐστί.

20 2. «Καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ». Τοῦτο ἐξ ἐκείνου γίνεται. Ἴνα γὰρ μὴ νομίσης ὅτι μέχρι ρημάτων καὶ ὕβρεων καὶ ὄνειδῶν δεῖ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτόν, λέγει καὶ μέχρι πόσου ἀπαρνεῖσθαι ἑαυτόν δεῖ· τουτέστι, μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου ἐπονειδίσιου. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, «ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν μέχρι θανάτου, ἀλλ', «ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐ-
 25 τοῦ», τὸν ἐπονειδίσιον θάνατον δηλῶν· καὶ ὅτι οὐκ ἄπαξ,

καὶ τότε θὰ κατανοήσωμεν πλήρως τί τέλος πάντων σημαίνει ν' ἀρνηθῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας.

Τί σημαίνει λοιπὸν νὰ ἀρνηθῆ κανεὶς ἄλλον; Ἐκεῖνος ποὺ ἀρνεῖτε ἄλλον, ἐπὶ παραδείγματι τὸν ἀδελφόν του ἢ τὸν δοῦλον του ἢ ὅποιονδήποτε ἄλλον, καὶ ἂν ἀκόμη τὸν ἰδῆ νὰ μαστιγώνεται ἢ νὰ φυλακίζεται ἢ νὰ ὀδηγῆται πρὸ τῶν δημοσίων ἀρχῶν ἢ νὰ πάσχη ὅτιδήποτε ἄλλο, δὲν τὸν συμπαρίσταται, δὲν τὸν βοηθεῖ, δὲν ταρασσεται ἡ ψυχὴ του, δὲν ὑποφέρει κάτι πρὸς χάριν του, ἐπειδὴ ἀπεξενώθη τελείως ἀπὸ αὐτόν. Τέτοια ἀδιαφορίαν λοιπὸν θέλει νὰ δείχνωμεν διὰ τὸ σῶμα μας, ὥστε εἴτε τὸ μαστιγώνουν, εἴτε τὸ βασανίζουν, εἴτε τὸ καίουν, εἴτε ὅτιδήποτε τὸ κάνουν, νὰ μὴ τὸ λυπούμεθα. Διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ τὸ λυπῆται κανεὶς. Καθ' ὅσον καὶ οἱ γονεῖς τότε λυποῦνται πράγματι διὰ τὰ τέκνα των, ὅταν, παραδώσαντες αὐτὰ εἰς τοὺς διδασκάλους, δώσουν ἐντολὴν εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ τὰ λυπῶνται. Ἔτσι καὶ ὁ Χριστός· δὲν εἶπε νὰ μὴ λυπῆται κανεὶς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὸ πολὺ περισσότερον ἀπὸ αὐτό· «νὰ ἀπαρνηθῆ τὸν ἑαυτὸν του»· δηλαδὴ νὰ μὴ ἔχη τίποτε κοινὸν πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ νὰ τὸν παραδίδῃ εἰς τοὺς κινδύνους, εἰς τοὺς ἀγῶνας, καὶ τέτοια νὰ εἶναι ἡ ὅλη στάσις του ὡσὰν κάποιος ἄλλος νὰ ἔπασχεν αὐτά. Καὶ δὲν εἶπεν, ἄς ἀρνηθῆ, ἀλλ' «ἄς ἀπαρνηθῆ»· μὲ τὴν μικρὰν πάλιν αὐτὴν προσθήκην δείχνει τὸν ὑπερβολικὸν βαθμὸν τῆς ἀρνήσεως. Διότι πράγματι αὐτὸ σημαίνει περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνο.

2. «Καὶ ἄς σηκώσῃ τὸν σταυρόν του». Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ ἐκεῖνο. Διότι διὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι πρέπει ν' ἀπαρνηθῆς τὸν ἑαυτὸν σου μόνον σχετικὰ μὲ τὰ λόγια, τὰς ὕβρεις καὶ τοὺς ὄνειδισμοὺς ἐναντίον σου, λέγει καὶ μέχρι πόσον πρέπει νὰ ἀπαρνηθῆς τὸν ἑαυτὸν σου· δηλαδὴ μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου ἀτιμωτικοῦ. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν ἄς ἀπαρνηθῆ τὸν ἑαυτὸν του μέχρι θανάτου, ἀλλὰ «ἄς σηκώσῃ τὸν σταυρόν του», δηλώνων τὸν ἀτιμωτικὸν θάνατον, καὶ ὅτι ὄχι μίαν φοράν, οὔτε δύο, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του

οὐδὲ δίς, ἀλλὰ διὰ παντός τοῦ βίου τοῦτο δεῖ ποιεῖν. Διηνεκῶς γάρ, φησί, περίφερε τὸν θάνατον τοῦτον, καὶ καθ' ἡμέραν ἔτοιμος ἔσο πρὸς σφαγὴν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ χρημάτων μὲν κατεφρόνησαν καὶ τρυφῆς καὶ δόξης, θανάτου δὲ 5 οὐχ ὑπερεῖδον, ἀλλ' ἔδεισαν κινδύνους· ἐγὼ, φησί, καὶ μέχρις αἵματος παλαίειν τὸν ἀγωνιστὴν βούλωμαι τὸν ἐμόν, καὶ ἕως σφαγῆς τὰ σκάμματα γίνεσθαι ὥστε κἂν θάνατον ὑπομεῖναι δέη, κἂν θάνατον τὸν ἐπονείδιστον, κἂν θάνατον τὸν ἐπάραιον, κἂν ἐπὶ πονηρᾷ ὑπολήψει, πάντα γενναίως 10 φέρειν, καὶ ταύτη μᾶλλον ἀγάλλεσθαι.

«Καὶ ἀκολουθεῖτω μοι». Ἐπειδὴ γὰρ ἐστὶ καὶ πάσχοντα μὴ ἀκολουθεῖν, ὅταν μὴ δι' αὐτὸν τις πάθη (καὶ γὰρ λησται πολλὰ χαλεπὰ πάσχουσι, καὶ τυμβωρῆχοι καὶ γόητες), ἵνα μὴ νομίσης, ὅτι ἀρκεῖ τῶν δεινῶν ἢ φύσις, προστίθησι 15 τὴν ὑπόθεσιν τῶν δεινῶν. Τίς δέ ἐστιν αὕτη; Ἴνα ταῦτα ποιῶν καὶ πάσχων αὐτῷ ἀκολουθῆς· ἵνα δι' αὐτὸν πάντα ὑπομένης· ἵνα καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἔχῃς. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δηλοῖ τό, «ἀκολουθεῖτω μοι»· ὥστε μὴ μόνον ἀνδρείαν τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς, ἀλλὰ καὶ σωφροσύνην, καὶ ἐπιείκειαν, 20 καὶ πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι φιλοσοφίαν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀκολουθεῖν ὡς χρῆ, τὸ καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὸ δι' αὐτὸν πάντα πάσχειν. Εἰσὶ γὰρ οἱ τῷ διαβόλῳ ἀκολουθοῦντες καὶ ταῦτα πάσχουσι, καὶ δι' ἐκεῖνον τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐκδιδῶσιν· ἀλλ' ἡμεῖς διὰ τὸν Χριστόν, μᾶλλον δὲ 25 δι' ἡμᾶς αὐτούς· ἐκεῖνοι μὲν, ἵνα ἑαυτοὺς βλάβωσι καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ, ἡμεῖς δέ, ἵνα κερδήσωμεν ἐκατέρωθεν τὴν ζωὴν. Πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης βλακειας, μηδὲ τὴν αὐτὴν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐπιδείκνυσθαι ἀνδρείαν, καὶ ταῦτα ἰσοσούτους

πρέπει νὰ τὸ κάνῃ αὐτό. Συνεχῶς δηλαδή, λέγει, νὰ φέρῃς εἰς τὴν σκέψιν σου τὸν θάνατον αὐτόν, καὶ κάθε ἡμέραν νὰ εἶσαι ἕτοιμος πρὸς σφαγὴν. Διότι, ἐπειδὴ πολλοὶ τὰ μὲν χρήματα, τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν δόξαν τὰ περιεφρόνησαν, τὸν θάνατον ὅμως δὲν τὸν περιεφρόνησαν, ἀλλ' ἐφοβήθησαν τοὺς κινδύνους, ἐγώ, λέγει, θέλω τὸν ἀγωνιστὴν μου νὰ παλαίῃ μέχρις αἵματος, καὶ οἱ ἀγῶνες νὰ γίνωται μέχρι σφαγῆς. Ὡστε καὶ ἂν χρειασθῇ νὰ ὑπομείνωμεν καὶ θάνατον, εἴτε θάνατον ἀτιμωτικόν, εἴτε θάνατον ἐπικατάρaton, εἴτε νὰ διασύρεται ἢ ὑπόληψίς μας, πρέπει ὅλα νὰ τὰ ὑποφέρωμεν με γενναιότητα, καὶ δι' ὅλα αὐτὰ προπάντων νὰ χαιρώμεθα.

«Καὶ ἄς μὲ ἀκολουθῇ». Ἐπειδὴ δηλαδή εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ πάσχη κάποιος, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀκολουθῇ τὸν Χριστόν, ὅταν δὲν ὑφίστανται τὰ παθήματα πρὸς χάριν του (διότι καὶ οἱ λησταὶ ὑφίστανται πολλὰ φοβερὰ παθήματα καθὼς καὶ οἱ τυμβωρύχοι καὶ οἱ ἀπατεῶνες), διὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι ἀρκεῖ ἢ ὑπαρξίς τῶν δεινῶν, προσθέτει καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῶν δεινῶν. Ποία δὲ εἶναι αὐτή; Νὰ ἀκολουθῆς αὐτὸν πράττων καὶ πάσχων ὅλα αὐτά, καὶ ὅλα νὰ τὰ ὑπομένης δι' αὐτὸν καὶ νὰ ἔχῃς καὶ τὰ ἄλλα εἶδη τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον αὐτὸ ἀκριβῶς φανερώνει τό, «ἄς μὲ ἀκολουθῇ» ὥστε ὑφιστάμενος κανεῖς τὰ δεινὰ νὰ μὴ ἐπιδεικνύῃ μόνον ἀνδρείαν, ἀλλὰ καὶ σωφροσύνην καὶ ἐπιείκειαν καὶ κάθε εἶδος εὐσεβείας. Διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ ἀκολουθῇ κανεῖς τὸν Χριστόν ὅπως πρέπει, νὰ φροντίζῃ δηλαδή καὶ διὰ τὰ ἄλλα εἶδη τῆς ἀρετῆς καὶ τὰ πάντα νὰ ὑφίσταται δι' αὐτόν. Καθ' ὅσον ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ ἀκολουθοῦν τὸν διάβολον καὶ πάσχουν αὐτά, καὶ παραδίδουν τὰς ψυχὰς των πρὸς χάριν του· ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ τὰ πάσχωμεν χάριν τοῦ Χριστοῦ, μᾶλλον δὲ χάριν τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἐκεῖνοι μὲν διὰ νὰ βλάψουν τοὺς ἑαυτούς των καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ, ἡμεῖς ὅμως διὰ νὰ κερδίσωμεν καὶ τὴν ἐδῶ καὶ τὴν ἐκεῖ ζωὴν. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἀπόδειξις τῆς πρὸ φοβερῆς ἀνοησίας, τὸ νὰ μὴ δείχνωμεν οὔτε τὴν ἰδίαν ἀνδρείαν μὲ αὐτοὺς ποὺ ὀδη-

μέλλοντας καρποῦσθαι σιεφάνους; Καίτοιγε ἡμῖν μὲν καὶ ὁ Χριστὸς πάρεσι βοηθῶν, ἐκείνοις δὲ οὐδείς. Εἶπε μὲν οὖν ἤδη καὶ τοῦτο τὸ ἐπίταγμα, ὅτι ἔπεμπεν αὐτοὺς λέγων· «εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε» («ἀποσιέλλω γὰρ ὑμᾶς ὡς πρό-
 5 θατα ἐν μέσῳ λύκων»), φησί· καί, «ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασι-
 λεῖς ἀχθήσεσθε»), νυνὶ δὲ ἐπιειταμένως μᾶλλον καὶ αὐσιτη-
 ρότερον. Τότε μὲν γὰρ θάνατον εἶπε μόνον· ἐνιαῦθα δὲ καὶ
 σιαυροῦ ἐμνημόνευσε, καὶ σιαυροῦ διηνεκοῦς. («Ἀράτω» γάρ,
 φησί, «τὸν σιαυρὸν αὐτοῦ»· τοιτέστι, βασιάζειω διηνεκῶς,
 10 καὶ φερέτω. Καὶ τοῦτο ποιεῖν εἴωθε πανταχοῦ, οὐκ ἐξ ἀρ-
 χῆς, οὐδὲ ἐκ προουμιῶν, ἀλλ' ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν τὰ μεί-
 ζονα τῶν παραγγελμάτων εἰσάγων, ἵνα μὴ ξενίζονται οἱ
 ἀκούοντες.

Εἶτα, ἐπειδὴ σφοδρὸν ἐδόκει εἶναι τὸ εἰρημένον, ὅρα
 15 πῶς αὐτὸ διὰ τῶν ἐξῆς παραμυθεῖται καὶ τίθησιν ἔπαθλα
 ὑπερβάλλοντα τοὺς ἰδρωῖτας· καὶ οὐκ ἔπαθλα μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τὰ τῆς κακίας ἐπίχειρα. Καὶ γὰρ τούτοις ἐνδιατριβεῖ
 μᾶλλον, ἢ ἐκείνοις· ἐπειδήπερ οὐχ οὕτως ἢ τῶν ἀγαθῶν
 δόσις, ὡς ἢ τῶν αὐσιτηρῶν ἀπειλὴ τοὺς πολλοὺς σωφρονίζειν
 20 εἴωθε. Σκόπει γοῦν πῶς καὶ ἐντεῦθεν ἄρχεται, καὶ εἰς τοῦ-
 το τελευτᾷ. «Ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπο-
 λέσει», φησὶν, «αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν
 ἕνεκεν ἐμοῦ, εὕρησει αὐτήν. Τί γὰρ ὠφεληθήσεται ἄνθρω-
 πος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν
 25 αὐτοῦ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα ὑπὲρ τῆς ψυχῆς
 αὐτοῦ;».

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἀφειδῶν ὑμῶν, ἀλλὰ
 καὶ σφόδρα φειδόμενος, ταῦτα ἐπιτάτω. Καὶ γὰρ ὁ φει-
 δόμενος τοῦ παιδίου αὐτοῦ, ἀπόλλυσιν αὐτό, ὁ δὲ μὴ φει-

2. Ματθ. 10, 5.

3. Ματθ. 10, 16

4. Ματθ. 10, 18,

γοῦνται εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ πρόκειται νὰ κερδίσωμεν τόσους στεφάνους; Ἐὰν καὶ βέβαια ἡμεῖς ἔχομεν ὡς βοηθὸν τὸν Χριστόν, ἐνῶ ἐκεῖνοι δὲν ἔχουν κανένα. Βέβαια τοὺς εἶχε δώσει ἤδη αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ὅταν τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὸ κήρυγμα, λέγων· «Μὴ εἰσέλθετε εἰς ὁδὸν ποῦ ὁδηγεῖ πρὸς τοὺς ἐθνικούς»². διότι, λέγει, «σὰς ἀποστέλλω ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων»³, καὶ «θὰ ὁδηγηθῆτε ἐνώπιον ἡγεμόνων καὶ βασιλέων»⁴, ἐνῶ τώρα ἡ ἐντολή του εἶναι περισσότερο ἐκτενὴς καὶ αὐστηροτέρα. Διότι τότε μὲν ἀνέφερε μόνον τὸν θάνατον, ἐνῶ τώρα ὠμίλησε καὶ διὰ σταυρόν, καὶ μάλιστα σταυρὸν διαρκῆ. Διότι, λέγει, «ἄς σηκώσῃ τὸν σταυρόν του»· δηλαδή, ἄς τὸν βαστάζῃ καὶ ἄς τὸν φέρῃ συνεχῶς. Καὶ αὐτὸ συνηθίζει εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ κἀνῃ· ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πρώτην στιγμὴν, ἀλλὰ ἤρεμα καὶ σιγὰ - σιγὰ τοὺς παρουσιάζει τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ παραγγέλματα, ὥστε νὰ μὴ ἐκπλήσσωμεν οἱ ἀκούοντες.

Εἰς τὴν συνέχειαν ἐπειδὴ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο πολὺ αὐστηρὸν αὐτὸ ποῦ ἐλέχθη, πρόσεξε πῶς διὰ τῶν ἐπομένων τὸ μετριάζει αὐτὸ καὶ ὀρίζει βραβεῖα ποῦ εἶναι ἀνώτερα τῶν ἰδρώτων· καὶ ὄχι μόνον βραβεῖα, ἀλλὰ καὶ τὰς τιμωρίας τῆς κακίας. Καθ' ὅσον μὲ αὐτὰ ἀσχολεῖται περισσότερο, παρὰ μὲ ἐκεῖνα, ἀκριβῶς ἐπειδὴ συνήθως τοὺς περισσοτέρους τοὺς σωφρονίζει ὄχι τόσον ἢ χορήγησις τῶν ἀγαθῶν, ὅσον ἢ ἀπειλὴ τῶν δυσαρέστων. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀρχίζει καὶ εἰς αὐτὸ καταλήγει. Διότι, λέγει, «αὐτὸς ποῦ θέλει νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του αὐτὸς θὰ τὴν χάσῃ, ἐνῶ αὐτὸς ποῦ θὰ χάσῃ τὴν ζωὴν του χάριν ἐμοῦ, αὐτὸς θὰ τὴν εὔρῃ. Διότι εἰς τί θὰ ὠφελῆθῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδήσῃ ὅλον τὸν κόσμον, ἀλλὰ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν του; ἢ τί θὰ δώσῃ ὁ ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα διὰ τὴν ψυχὴν του;».

Τὸ νόημα αὐτῶν τῶν λόγων εἶναι τὸ ἐξῆς· Δὲν σὰς δίδω αὐτὰ τὰ παραγγέλματα ἀπὸ ἔλλειψιν ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς φροντίδος διὰ σὰς. Καθ' ὅσον αὐτὸς ποῦ λυπεῖται νὰ τιμωρήσῃ τὸν υἱὸν του, τὸν ὁδηγεῖ

δόμενος, διασώζει. Ὁ καὶ τις σοφὸς ἔλεγεν, ὅτι «ἐὰν παί-
σης τὸν υἱὸν σου ράβδῳ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ τὴν δὲ ψυχὴν
αὐτοῦ ἐκ θανάτου ρύσῃ»· καὶ πάλιν, «ὁ περιψύχων τὸν υἱὸν
αὐτοῦ, καιαδήσει τραύματα αὐτοῦ». Τοῦτο καὶ ἐπὶ σιραιοπέ-
5 δου γίνεται. Ἄν γὰρ ὁ σιραιογός, φειδόμενος τῶν σιραιο-
τῶν, ἔνδον κελεύῃ μένειν διαπαντός, καὶ τοὺς ἔνδον αὐτοῖς
προσαπολεῖ. Ἴν' οὖν μὴ καὶ ἐφ' ὑμῶν τοῦτο συμβαίῃ, φη-
σί, δεῖ πρὸς τὸν διηνεκῆ θάνατον ὑμᾶς παραιτιάχθαι. Καὶ
γὰρ καὶ νῦν πόλεμος ἀναρριπίζεσθαι μέλλει χαλεπός. Μὴ
10 τοίνυν καθίσσης ἔνδον, ἀλλ' ἐξέρχου καὶ πολέμει κἄν πέσης
ἐν τῇ παραιτάξει, τότε ἔζησας. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν
πολέμων ὁ παραιτιαγμένος εἰς σφαγὴν, οὗτος τῶν ἄλλων
εὐδοκιμώτερος καὶ ἀνάλωτος μᾶλλον καὶ τοῖς πολεμίοις φο-
βερώτερος, καίτοιγε μετὰ θάνατον οὐκ ἰσχύοντος αὐτὸν ἀνα-
15 σιῆσαι τοῦ βασιλέως, ὑπὲρ οὗ τὰ ὄπλα τίθεται, πολλῶ μᾶλ-
λον ἐπὶ τῶν πολέμων τούτων, ὅτι καὶ ἀνασιάσεως ἐλπί-
δες ἴσαῦται, ὁ προβαλλόμενος εἰς θάνατον τὴν ἑαυτοῦ ψυ-
χὴν, εὐρήσει αὐτὴν ἐνὶ μὲν τρόπῳ, ὅτι οὐ ταχέως ἀλώσεται
δευτέρῳ δέ, ὅτι κἄν πέσῃ, ἐπὶ μείζονα αὐτὴν χειραγωγήσει
20 ζωήν.

3. Εἶτα ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «ὁ θέλων σῶσαι, ἀπολέσει
αὐτήν, ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ, σώσει», κἀκεῖ σωτηρίαν καὶ ἀπώ-
λειαν, καὶ ἐνταῦθα σωτηρίαν καὶ ἀπώλειαν τέθεικεν, ἵνα μὴ
νομίσῃ τις ἴσῃ εἶναι τὴν ἀπώλειαν ταύτην κἀκεῖνην, καὶ
25 τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ μάθῃ σαφῶς, ὅτι τοσοῦτον ἐκείνης τῆς
σωτηρίας καὶ ταύτης τὸ μέσον, ὅσον ἀπωλείας καὶ σωτηρίας,
καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων καθάπαξ ἐπάγει ταῦτα κατασκευάζων.
«Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος», φησὶν, «ἐὰν τὸν κόσμον ὀ-

5. Παροιμ. 23, 13-14.

6. Σοφ. Σειρ. 30,7.

εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ τὸν τιμωρεῖ τὸν διασώζει. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ ἔλεγε καὶ κάποιος σοφός· «Ἐὰν κτυπήσῃς τὸν υἱὸν σου μὲ τὴν ράβδον, δὲν θὰ ἀποθάνῃ· θ' ἀπαλλάξῃς ὅμως τὴν ψυχὴν του ἀπὸ τὸν θάνατον»⁵· καὶ πάλιν, «Αὐτὸς ποὺ παραχαϊδεύει τὸν υἱὸν του, θὰ δέσῃ ἀργότερα τὰ τραύματά του»⁶. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ εἰς τὸν στρατόν. Διότι ἐὰν ὁ στρατηγός, ἐπειδὴ λυπεῖται τοὺς στρατιώτας του, δίδῃ ἐντολὴν νὰ μένουν συνεχῶς ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου, χάνει τότε μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ αὐτοὺς ποὺ διαμένουν ἐντὸς αὐτοῦ. Διὰ νὰ μὴ συμβαίῃ λοιπὸν αὐτὸ καὶ εἰς ἐσᾶς, λέγει, πρέπει νὰ εἴσθε σεῖς διαρκῶς ἀντιμέτωποι μὲ τὸν θάνατον. Καθ' ὅσον καὶ τώρα πρόκειται ν' ἀρχίσῃ νὰ φουντώνῃ πόλεμος φοβερός. Μὴ καθίσης λοιπὸν μέσα, ἀλλὰ ἐξέρχου καὶ πολέμει· καὶ ἂν πέσῃς εἰς τὴν μάχην, τότε ἔζησες. Διότι ἐὰν κατὰ τοὺς κοσμικοὺς πολέμους αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀποφασισμένος νὰ σφαγῇ, αὐτὸς καθίσταται κατὰ πολὺ ἀνώτερος τῶν ἄλλων καὶ ἀκατανίκητος καὶ φοβερώτερος εἰς τοὺς ἐχθρούς, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ βασιλεύς, χάριν τοῦ ὁποῖου πολεμεῖ, δὲν ἤμπορεῖ μετὰ θάνατον νὰ τὸν ἀναστήσῃ, πολὺ περισσότερον εἰς τοὺς πολέμους αὐτούς, ποὺ ὑπάρχουν καὶ τόσον πολλὰ ἐλπίδες ἀναστάσεως, αὐτὸς ποὺ θέτει τὴν ζωὴν του εἰς θάνατον θὰ τὴν σώσῃ· κατὰ πρῶτον μὲν, διότι δὲν θὰ αἰχμαλωτισθῇ ἀμέσως, κατὰ δεύτερον δέ, διότι καὶ ἂν ἀκόμη πέσῃ, θὰ ὀδηγήσῃ τὴν ψυχὴν του πρὸς ἀνωτέραν ζωὴν.

3. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ τὴν σώσῃ θὰ τὴν χάσῃ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ τὴν χάσῃ θὰ τὴν σώσῃ», καὶ προέβαλε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην σωτηρίαν καὶ ἀπώλειαν, καὶ εἰς αὐτὴν σωτηρίαν καὶ ἀπώλειαν, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι εἶναι ἴση ἢ ἀπώλεια αὐτὴ μὲ ἐκείνην καὶ ἡ σωτηρία ἐκείνη μὲ αὐτήν, ἀλλὰ ν' ἀντιληφθῇ πλήρως, ὅτι τόσον πολὺ διαφέρει ἡ σωτηρία ἐκείνη ἀπὸ αὐτήν, ὅσον διαφέρει ἡ ἀπώλεια ἀπὸ τὴν σωτηρίαν, παρουσιάζει αὐτὰ ἅπαξ διὰ παντὸς καὶ μὲ τὰ ἀντίθετα. Διότι λέγει· «Εἰς τί ὠφελεῖται ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, ζη-

λον κερδήση, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ;». Εἶδες πῶς ἡ παρὰ τὸ δέον αὐτῆς σωτηρία, ἀπώλεια, καὶ ἀπωλείας ἀπάσης χείρων, ἅτε καὶ ἀνιάτος οὔσα, τῷ μηδὲν εἶναι λοιπὸν τὸ ἐξωνούμενον αὐτήν; Μὴ γάρ μοι λέγε τοῦτο, φησί, δ-
 5 τι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔσωσεν ὁ κινδύνους διαφυγῶν τοὺς τοιούτους, ἀλλὰ μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ θῆς καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ τί τὸ πλεον ἐντεῦθεν αὐτῷ ἐκείνης ἀπολλυμένης; Εἶπε γάρ μοι, εἰ τοὺς οἰκέτας ἴδοις τοὺς σοὺς ἐν τρυφῇ, σαυτὸν δὲ ἐν κακοῖς ἐσχάτοις, ἄρα κερδανεῖς ἐκ τοῦ
 10 δεσπότης εἶναί τι; Οὐδαμῶς. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς λογίζου, διὰ τῆς σαρκὸς τρυφώσης καὶ πλουτιούσης, αὕτη τὴν μέλλουσαν ἀπώλειαν ἀναμένη.

«Τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;». Πάλιν ἐπιμένει τῷ αὐτῷ. Μὴ γὰρ ἐτέραν ψυχὴν ἔχεις δοῦ-
 15 ναι ἀντὶ ψυχῆς; φησί. Χρήματα μὲν γὰρ ἂν ἀπολέσης, δυνήσῃ δοῦναι χρήματα, καὶ οἰκίαν καὶ ἀνδράποδα καὶ ὅτιοῦν ἕτερον τῶν κτημάτων, ψυχὴ δὲ ἂν ἀπολέσης, ἐτέραν οὐ δυνήσῃ ἐπιδοῦναι ψυχὴν· ἀλλὰ καὶ τὸν κόσμον ἔχης, καὶ βασιλεὺς τῆς οἰκουμένης ἦς, οὐχ οἷός τε ἔση τὰ τῆς οἰκου-
 20 μένης πάντα καταβαλὼν μετὰ τῆς οἰκουμένης αὐτῆς, ψυχὴν ἀγοράσαι μίαν. Καὶ τί θαυμασιὸν εἰ ἐπὶ ψυχῆς τοῦτο συμβαίνει; Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ σώματος τοῦτο γινόμενον ἴδοις τις ἂν. Καὶ μυρία διαδήματα περικείμενος ἦς, σῶμα δὲ ἔχης ἐπίνοσον φύσει καὶ ἀνιάτως ἔχον, οὐ δυνήσῃ, καὶ τὴν
 20 βασιλείαν ἅπασαν ἐπιδῶς, τὸ σῶμα διορθῶσαι τοῦτο, καὶ μυρία σώματα προσθῆς καὶ πόλεις καὶ χρήματα. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς λογίζου· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλεον

μιωθῆ ὅμως τὴν ψυχὴν του;». Εἶδες πῶς ἢ μὴ πρέπουσα σωτηρία τῆς ψυχῆς εἶναι ἀπώλεια, καὶ μάλιστα χειροτέρα ἀπὸ κάθε ἀπώλειαν ἐπειδὴ εἶναι ἀθεράπευτος, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει πλέον κάτι πού νὰ ἡμπορῆ νὰ τὴν ἐξαγοράσῃ; Διότι, λέγει, μὴ μοῦ εἰπῆς αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἔσωσε τὴν ζωὴν του ἐκεῖνος πού διέφυγε τοὺς παρομοίους κινδύνους, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν ζωὴν του ὑπόθεσε ὅτι κερδίζει καὶ ὅλον τὸν κόσμον· καὶ τί τὸ ἐπὶ πλέον ἔχει αὐτὸς νὰ κερδίσῃ ἀπὸ αὐτό, ὅταν ὀδηγῆται εἰς τὴν ἀπώλειαν ἢ ψυχὴ του; Εἶπέ μου, δηλαδή, ἐὰν ἤθελες ἰδεῖ τοὺς μὲν δούλους σου νὰ ζοῦν τρυφηλὴν ζωὴν, τὸν δὲ ἑαυτὸν σου νὰ ζῆ μέσα εἰς τὰ χειρότερα κακά, ἄρά γε κερδίζεις τίποτε ἀπὸ τὸ ὅτι εἶσαι κύριος; Ἀσφαλῶς τίποτε. Αὐτὸ λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ τὴν ψυχὴν σου, ὅταν αὐτὴ μὲν ἀναμένη τὴν μέλλουσαν ἀπώλειαν τὸ δὲ σῶμα σου ζῆ μέσα εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν πλοῦτον.

«Τί θὰ δώσῃ ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀντάλλαγμα διὰ τὴν ψυχὴν του;». Πάλιν ἐπιμένει εἰς τὸ ἴδιον. Μήπως ἄρά γε, λέγει, ἔχῃς νὰ δώσῃς ἄλλην ψυχὴν ἀντὶ τῆς ψυχῆς σου; Διότι ἂν χάσῃς χρήματα, θὰ ἡμπορέσῃς νὰ δώσῃς χρήματα ἢ οἰκίαν ἢ δούλους ἢ ὅ,τιδήποτε ἄλλο ἐκ τῶν ὑπαρχόντων σου, ἂν ὅμως χάσῃς τὴν ψυχὴν σου, δὲν θὰ ἡμπορέσῃς νὰ δώσῃς ἄλλην ψυχὴν ἀντ' αὐτῆς· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃς ἰδικόν σου τὸν κόσμον, καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι βασιλεὺς τῆς οἰκουμένης, δὲν θὰ ἡμπορέσῃς νὰ ἀγοράσῃς μίαν ψυχὴν, καὶ ἂν ἀκόμη δώσῃς ὅλα τὰ πράγματα τῆς οἰκουμένης καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν οἰκουμένην. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον ἐὰν αὐτὸ συμβαίη εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ψυχῆς; Καθ' ὅσον θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ αὐτὸ νὰ συμβαίη καὶ εἰς τὸ σῶμα. Καὶ ἂν εἶναι ἀναρίθμητα τὰ διαδήματα πού φορεῖς δὲν θὰ ἡμπορέσῃς, ἐὰν ἔχῃς ἐκ φύσεως ἀσθενικὸν σῶμα καὶ ἀθεράπευτον, νὰ θεραπεύσῃς τὸ σῶμα αὐτό, καὶ ἂν ἀκόμη δώσῃς ὅλην τὴν βασιλείαν, καὶ ἂν ἀκόμη προσθέσῃς εἰς αὐτὴν καὶ ἀμέτρητα σῶματα καὶ πόλεις καὶ χρήματα. Ἔτσι λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ τὴν ψυχὴν σου, μᾶλλον δὲ πολὺ πε-

ἐπὶ τῆς ψυχῆς· καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἀφείς, εἰς ταύτην ἅπα-
σαν ἀνάλισκε τὴν σπουδὴν.

4. Μὴ δὴ τῶν ἀλλοτριῶν φροντίζων, ἀμέλει σαυτοῦ καὶ
τῶν σῶν, ὃ νῦν ἅπαντες ποιοῦσιν, εἰκότιες τοῖς τὰ μέταλλα
5 ἐργαζομένοις. Οὐδὲ γὰρ ἐκείνοις ὄφελος τῆς ἐργασίας
ταύτης, οὐδὲ τοῦ πλούτου· ἀλλὰ καὶ πολὺ τὸ βλάβος, ὅτι τε
κινδυνεύουσιν εἰκῆ, καὶ ὅτι ἐτέροις κινδυνεύουσιν, οὐδὲν ἐκ
τῶν ἰδρώτων ἐκείνων καὶ τῶν θανάτων καρπούμενοι. Τού-
τους καὶ νῦν εἶσι πολλοὶ οἱ μιμούμενοι, οἱ ἐτέροις μεταλλεύ-
10 οντες πλοῦτιον· μᾶλλον δὲ καὶ τούτων ἀθλιώτεροι, ὅσῳ καὶ
γέεννα ἡμᾶς ἀναμένει μετὰ τοὺς πόνους τούτους. Ἐκείνους
μὲν γὰρ ἴσησι τῶν ἰδρώτων ἐκείνων ὁ θάνατος, ἡμῖν δὲ
ἀρχὴ μυρίων κακῶν ὁ θάνατος γίνεται. Εἰ δὲ λέγοις, ὅτι
ἀπολαύεις τῶν σῶν πόνων πλουτῶν, δεῖξον τὴν ψυχὴν εὐ-
15 φρανθεῖσαν, καὶ τότε πείθομαι· τῶν γὰρ ἐν ἡμῖν κυριώτε-
ρον ἢ ψυχὴ. Εἰ δὲ τὸ σῶμα πιαίνεται, τηκομένης ἐκείνης,
οὐδὲν αὐτῆ πρὸς σὲ ἢ εὐθηνία. Ὡσπερ οὖν τῆς δούλης εὐ-
φραινομένης, οὐδὲν πρὸς τὴν δέσποιναν ἀπολλυμένην ἢ τῆς
θεραπευμένης εὐημερίας, οὐδὲ ἢ τῆς σιολῆς εὐκοσμία τὴν
20 τῆς σαρκὸς ἀσθένειαν, ἀλλ' ἐρεῖ σοι πάλιν ὁ Χριστός· «τί
δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;», ἄ-
νω καὶ κάτω περὶ ἐκείνην σε σιρέφουσαι κελεύων καὶ αὐ-
τῆς μόνης ποιῆσαι λόγον.

Φοβήσας τοίνυν ἐντεῦθεν, καὶ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν παρα-
25 μυθεῖται. «Μέλλει γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», φησὶν, «ἐρ-
χεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἁγίων ἁγ-
γέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐ-

ρισσότερον διὰ τὴν ψυχὴν σου, καὶ ἀφοῦ ἀφήσης ὅλα τὰ ἄλλα, ἀφιέρωνε ὅλην τὴν φροντίδα σου εἰς αὐτήν.

4. Μὴ παραμελῆς λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ τὰ ἰδικά σου, ἀφιερώνων τὴν φροντίδα σου εἰς ξένα πράγματα, πράγμα πού κάνουν οἱ πολλοὶ τώρα, ὁμοιάζοντες μὲ ἐκείνους πού ἐργάζονται εἰς τὰ μεταλλεῖα. Διότι καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἔχουν κανὲν ὄφελος οὔτε ἀπὸ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν οὔτε ἀπὸ τὸν πλοῦτον, ἀντιθέτως μάλιστα εἶναι μεγάλη ἢ ζημία των, καὶ διότι μοχθοῦν ἄσκοπα καὶ διότι μοχθοῦν δι' ἄλλους, χωρὶς νὰ καρποῦνται τίποτε ἀπὸ τοὺς ἰδρωτάς των ἐκείνους καὶ τὰς στενοχωρίας των. Ὑπάρχουν καὶ σήμερα πολλοὶ πού τοὺς μιμοῦνται αὐτούς, πού ἐργάζονται πρὸς πλουτισμὸν ἄλλων. Ἡμεῖς ὅμως εἴμεθα ἀθλιώτεροι ἀπὸ αὐτούς, καθ' ὅσον μᾶς ἀναμένει καὶ ἡ γέεννα μετὰ τοὺς κόπους αὐτούς. Διότι εἰς ἐκείνους μὲν ὁ θάνατος τερματίζει τοὺς ἰδρωτάς των ἐκείνους, ἐνῶ εἰς ἡμᾶς ὁ θάνατος γίνεται ἀρχὴ ἀμετρήτων κακῶν. Ἐὰν ὅμως ἤθελες εἰπεῖ ὅτι ἀπολαμβάνεις τοὺς κόπους σου μὲ τὸ νὰ πλουτῆς, ἀπόδειξε ὅτι εὐφραίνεται ἡ ψυχὴ σου καὶ τότε θὰ πεισθῶ· διότι ἀπὸ ὅσα ἔχομεν, ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ κυριώτερον. Ἐὰν ὅμως, ἐνῶ ἐκείνη φθείρεται, τὸ σῶμα παχύνεται, τότε τίποτε δὲν κερδίζεις ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀφθονίαν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὅταν εὐφραίνεται ἡ δούλη τίποτε δὲν κερδίζει ἀπὸ τὴν εὐημερίαν τῆς ὑπηρετρίας ἢ οἰκοδέσποινα πού κινδυνεύει, ἔτσι οὔτε καὶ ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος δὲν ὠφελεῖται εἰς τίποτε ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῆς στολῆς, ἀλλὰ θὰ σοῦ εἰπῆ πάλιν ὁ Χριστός· «Τί θὰ δώσῃ ὁ ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα ὑπὲρ τῆς ψυχῆς του;», καὶ σὲ προτρέπει νὰ στρέφῃς διαρκῶς τὴν προσοχήν σου πρὸς ἐκείνην, καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃς ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον σου μόνον δι' αὐτήν.

Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς ἐφόβισε μὲ ὅλα αὐτά, εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς παρηγορεῖ καὶ μὲ τὴν παρουσίαν τῶν ἀγαθῶν. Διότι, λέγει, «Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρόκειται νὰ ἔλθῃ περιβεβλημένος τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς του καὶ ἀκολουθούμενος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους του, καὶ τότε θὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν

του». Είδες πῶς δόξα μία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ; Εἰ δὲ δόξα μία, εὐδηλον ὅτι καὶ οὐσία μία. Εἰ γὰρ ἐν οὐσίᾳ μιᾷ διαφορὰ δόξης («ἄλλη γὰρ δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ», καίτοι μιᾶς οὐσης οὐσίας), πῶς ἂν ὦν ἡ δόξα μία, ἢ οὐσία ἑτέρα νομισθεῖη; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἐν δόξῃ τοιαύτῃ οἷα ὁ Πατήρ, ἵνα πάλιν παραλλαγὴν τινα ὑποπιεύσης, ἀλλὰ τὸ ἀπηκριβωμένον δεικνύς, ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ τῇ δόξῃ, φησὶν, ἦξει, ὡς μίαν αὐτὴν ὑποπιεύεσθαι καὶ τὴν αὐτήν. Τί τοίνυν φοβῆ, Πέιρε, φησί, θάνατον ἀκούων; Τότε με γὰρ ὄψει ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς. Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν δόξῃ, καὶ ὑμεῖς. Οὐδὲ γὰρ μέχρι τοῦ παρόντος βίου τὰ ὑμέτερα, ἀλλ' ἑτέρα τις ὑμᾶς διαδέξεται λῆξις ἀμείνων.

Ἄλλ' ὁμῶς εἰπὼν τὸ χρησιᾶ, οὐκ ἔστιν μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ τὰ φοβερὰ ἀνέμιξε, τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο εἰς μέσον ἀγαγὼν καὶ τὰς εὐθύνας τὰς ἀπαραιτήτους καὶ πῆν ψῆφον τὴν ἀδέκαστον καὶ τὴν κρίσιν τὴν ἀνεξαπάτητον. Οὐ μὴν ἀφῆκε σκυθρωπὸν μόνον φανῆναι τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ χρησισταῖς ἀνέμιξεν ἐλπίσιν. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, τότε κολάσει τοὺς ἡμαρτηκότας, ἀλλ' «ἀποδώσει ἕκάστῳ κατὰ τὴν προᾶξιν αὐτοῦ». Τοῦτο δὲ ἔλεγεν οὐχὶ τοὺς ἡμαρτηκότας κολάσεως ἀραμιμνήσκων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατωρθωκότας βραβείων καὶ στεφάνων.

Ἄλλ' αὐτὸς μὲν, ἵνα καὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρας ἀνακίησθαι, ταῦτα εἶρηκεν· ἐγὼ δὲ φρέτιω ἀεὶ ταῦτα ἀκούων· οὐ γὰρ εἶμι τῶν στεφανουμένων. Οἶμαι δὲ καὶ ἑτέρους

καθένα σύμφωνα με τὰ ἔργα του». Εἶδες πῶς μία εἶναι ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ; Ἐὰν δὲ ἡ δόξα εἶναι μία, φανερόν εἶναι ὅτι μία εἶναι καὶ ἡ οὐσία. Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχη διαφορὰ δόξης εἰς μίαν οὐσίαν («διότι ἄλλη εἶναι ἡ λαμπρότης τοῦ ἡλίου, ἄλλη τῆς σελήνης καὶ ἄλλη ἡ λαμπρότης τῶν ἀστέρων· διότι τὸ κάθε ἄστρον διαφέρει ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄστρον ὡς πρὸς τὴν λάμψιν», μολονότι εἶναι μία ἡ οὐσία των), πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ ἡ οὐσία ἄλλη τὴν στιγμήν πού εἶναι μία ἡ δόξα; Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ ἔλθῃ με δόξαν παρομοίαν τοῦ Πατρὸς, διὰ νὰ μὴ σκεφθῆς πάλιν κάποιαν διαφορὰν, ἀλλὰ με σκοπὸν νὰ δείξῃ τὴν ἀπόλυτον ἀκρίβειαν, λέγει ὅτι θὰ ἔλθῃ περιβεβλημένος με τὴν ἰδίαν τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς, ὥστε νὰ τὴν θεωροῦμεν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν. Διατί λοιπόν, λέγει, Πέτρε, φοβεῖσαι ἀκούων θάνατον; Διότι τότε θὰ με ἰδῆς με τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς μου. Ἐὰν δὲ θὰ εἶμαι ἐγὼ περιβεβλημένος με δόξαν, θὰ εἴσθε καὶ σεῖς. Διότι δὲν θὰ τερματισθοῦν τὰ ἰδικά σας εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἀλλὰ θὰ σᾶς διαδεχθῇ κάποιο ἄλλο καλύτερον τέλος.

Ἄλλ' ὅμως ὁμιλήσας εἰς αὐτοὺς διὰ τὰ εὐχάριστα, δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς αὐτά, ἀλλὰ τὰ ἀνέμιξε καὶ με τὰ φοβερά, παρουσιάζων τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, τὰς ἀπαραιτήτους τιμωρίας, τὴν ἀμερόληπτον ἀπόφασιν καὶ τὴν ἀλάνθαστον κρίσιν. Δὲν ἄφησε δηλαδὴ τὸν λόγον του νὰ φανῇ μόνον σκυθρωπός, ἀλλὰ τὸν ἀνέμιξε καὶ με χαρωπὰς ἐλπίδας. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ τιμωρήσῃ τότε αὐτοὺς πού ἡμάρτησαν, ἀλλὰ «θὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα ἀνάλογα με τὰ ἔργα του». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγεν ὅχι μόνον διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τοὺς ἀμαρτωλοὺς τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐναρέτους τὰ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους.

Ἄλλ' ὁ μὲν Κύριος τὰ εἶπεν αὐτὰ διὰ νὰ τονώσῃ τὸ ἠθικὸν τῶν ἐναρέτων ἀνθρώπων, ἐγὼ ὅμως φρίπτω πάντοτε ἀκούων αὐτά· διότι δὲν ἀνήκω εἰς τοὺς στεφανωμένους. Νομίζω ὅμως ὅτι καὶ ἄλλοι συμμετέχουν εἰς τὸν φόβον καὶ

ἡμῖν κοινωνεῖν τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγωνίας. Τίνα γὰρ οὐχ ἱκανὸν τοῦτο πιθεῖναι τὸ ῥῆμα, εἰς τὸ συνειδὸς εἰσελθόντα τὸ ἑαυτοῦ, καὶ ποιῆσαι φρόνιτειν, καὶ πείσαι ὅτι σάκκου ἡμῖν χρεία, καὶ νηστείας ἐπιειταμένης μᾶλλον, ἢ τῷ δήμῳ τῶν Νινευιτῶν; Οὐ γὰρ ὑπὲρ καταστροφῆς πόλεως καὶ τῆς κοινῆς τελευτῆς ὁ λόγος ἡμῖν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς κολάσεως τῆς αἰωνίου καὶ τοῦ πυρός τοῦ μὴ σβεννυμένου.

5. Διὸ καὶ τοὺς τὰς ἐρήμους κατειληφῆσθαι μοναχοὺς ἐπαινῶ καὶ θαυμάζω, τῶν τε ἄλλων ἕνεκεν, καὶ διὰ ταύτην τὴν ῥῆσιν. Ἐκεῖνοι γὰρ μετὰ τὸ ἀριστοποιήσασθαι, μᾶλλον δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον (ἄριστον γὰρ οὐκ ἴσασί ποτε· καὶ γὰρ ἴσασιν ὅτι πένθους ὁ παρὼν καιρὸς καὶ νηστείας), μετὰ τὸ δεῖπνον τοίνυν λέγοντές τινας εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς τὸν Θεόν, καὶ ταύτης μέμνηται τῆς φωνῆς. Καὶ εἰ βούλεσθε καὶ αὐτῶν ἀκοῦσαι τῶν ὕμνων, ἵνα καὶ αὐτοὶ λέγητε συνεχῶς, πᾶσαν ὑμῖν ἀπαγγελάω τὴν ᾠδὴν ἐκείνην τὴν ἱερὰν. Ἐχει τοίνυν τὰ ῥήματα αὐτῆς οὕτως. «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου, ὁ διδοὺς τροφήν πάσῃ σαρκί· πλήρωσον χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν, ἵνα πάντοτε πᾶσαν ἀντάρκειαν ἔχοντες, περισσεύωμεν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ σοι δόξα, τιμὴ καὶ κράτος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι, ἅγιε, δόξα σοι, βασιλεῦ, ὅτι ἔδωκας ἡμῖν βρώματα εἰς εὐφροσύνην. Πλήσον ἡμᾶς Πνεύματος ἁγίου, ἵνα εὐρεθῶμεν ἐνώπιν σου εὐαρεσιήσαντες, μὴ αἰσχνόμενοι, ὅτε ἀποδίδως ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ».

Πάντα μὲν οὖν ἄξιον θαυμάσαι τὸν ὕμνον τοῦτον, μάλιστα δὲ τοῦτο τὸ τέλος. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τράπεζα καὶ ἡ τρο-

τὴν ἀγωνίαν μου. Διότι ποῖον δὲν εἶναι ἱκανὰ τὰ λόγια αὐτά, ἔὰν τὰ συνειδητοποιήσῃ, νὰ τὸν φοβήσουν, νὰ τὸν κάνουν νὰ φρίττῃ, καὶ νὰ τὸν πείσουν ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην σάκκου μετανοίας καὶ νηστείας καὶ μάλιστα πρὸ μεγάλης ἀπὸ τὸν λαὸν τῶν Νινευιτῶν; Διότι ὁ λόγος πού ἀφορᾷ ἡμᾶς δὲν εἶναι περὶ καταστροφῆς πόλεως καὶ τοῦ κοινοῦ θανάτου, ἀλλὰ περὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως καὶ τοῦ πυρὸς πού δὲν σβῆνει ποτέ.

5. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινῶ καὶ θαυμάζω τοὺς μοναχοὺς πού ἔχουν καταλάβει τὰς ἐρήμους, καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἀρετάς των, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν φράσιν. Διότι ἐκεῖνοι μετὰ τὸ μεσημβρινὸν φαγητὸν ἢ καλύτερα μετὰ τὸ δεῖπνον (διότι μεσημβρινὸν φαγητὸν δὲν τρώγουν ποτέ, καθ' ὅσον γνωρίζουν ὅτι ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι ζωὴ πένθους καὶ νηστείας, μετὰ τὸ δεῖπνον λοιπὸν, ἀφοῦ εἰποῦν ὠρισμένους εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς τὸν Θεόν, ἐνθυμοῦνται καὶ αὐτὴν τὴν φράσιν. Καὶ ἂν θέλετε νὰ ἀκούσετε καὶ τοὺς ὕμνους αὐτῶν, ὥστε νὰ τοὺς λέγετε καὶ σεῖς συνεχῶς, θὰ σᾶς ἀπαγγείλω ὀλόκληρον ἐκείνην τὴν ἱερὰν ὠδὴν. Ἔχουν λοιπὸν τὰ λόγια αὐτῆς ὡς ἑξῆς· Εὐλογημένος νὰ εἶναι ὁ Θεός, πού με τρέφει ἀπὸ τὴν νεότητά μου, πού δίδει τροφήν εἰς κάθε ζῶσαν ὑπαρξιν· γέμισε τὰς καρδίας μας μὲ χαρὰν καὶ εὐφροσύνην ὥστε, ἔχοντες πάντοτε κάθε αὐτάρκειαν, νὰ περισσεύωμεν εἰς κάθε ἀγαθὸν ἔργον διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον καθὼς καὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει εἰς ἐσένα δόξα, τιμὴ καὶ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Δόξα εἰς ἐσένα, Κύριε, δόξα εἰς ἐσένα ἅγιε, δόξα εἰς ἐσένα βασιλεῦ, διότι μᾶς ἔδωσες τροφὰς νὰ μᾶς εὐφραίνουν. Γέμισέ μας μὲ Πνεῦμα ἅγιον, διὰ νὰ εὐρεθῶμεν ἀρεστοὶ ἐνώπιόν σου καὶ ὄχι κατεντροπιασμένοι ὅταν θὰ ἀποδίδῃς εἰς τὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του».

Ἀξίζει λοιπὸν νὰ θαυμάσωμεν ὀλόκληρον αὐτὸν τὸν ὕμνον, πρὸ πάντων ὅμως αὐτὸ ἐδῶ τὸ τέλος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ τράπεζα καὶ ἡ τροφή ἀποχαυνώνει συνήθως καὶ βαρύνει

φή διαχέειν εἴωθε καὶ βαρύνειν, καθάπερ τινὰ χαλινὸν τὴν ῥῆσιν ταύτην ἐπιτιθέασι τῇ ψυχῇ, παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀνέσεως τοῦ καιροῦ τῆς κρίσεως αὐτὴν ἀναμιμνήσκοντες. Ἐμαθον γὰρ τί ἔπαθεν Ἰσραὴλ ἀπὸ τραπέζης πολυτελοῦς. 5 «Ἐφαγε» γάρ, φησί, «καὶ ἐπαχύνθη καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος». Διὸ καὶ Μωϋσῆς ἔλεγε· «φαγὼν καὶ πιὼν καὶ ἐμπλησθεὶς μνήσθητι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου». Μετὰ γὰρ ἐκείνην τὴν τραπέζαν τὰ παράνομα αὐτοῖς ἐτολμήθη τότε ἐκεῖνα τολμήματα. Σκόπει τοίνυν καὶ σὺ, μὴ τοιοῦτόν τι πιά- 10 θης. Κἂν γὰρ μὴ λίθῳ θύσης, μηδὲ χρυσῷ, καὶ πρόβατα καὶ μόσχους, σκόπει μὴ θυμῷ θύσης τὴν σαυτοῦ ψυχὴν, μὴ πορνείᾳ θύσης τὴν σωτηρίαν τὴν σὴν, μὴ ἑτέροις τοιοῦτους πάθει. Διὰ γὰρ τοι τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι τοὺς κρημνοὺς δε- 15 δοικότες τούτους, τραπέζης ἀπολαύσαντες, μᾶλλον δὲ νησιείας (καὶ γὰρ ἡ τραπέζα αὐτῶν νησιεία), τοῦ φοβεροῦ δικαστηρίου καὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἑαυτοὺς ἀναμιμνήσκουσιν. Εἰ δὲ ἐκεῖνοι οἱ καὶ νησιείαις καὶ χαμευνίαις καὶ ἀ- 20 γρουπνίαις καὶ σάκκῳ καὶ μυρίοις ἑαυτοὺς σωφρονίζοντες, ἔτι καὶ ταύτης δέονται τῆς ὑπομνήσεως, πότε δυνησόμεθα ἡμεῖς ἐπιεικῶς ζῆν, οἱ τραπέζας παραιθέντες μυρία ναυά- 25 για φερούσας, καὶ μηδὲ ὄλωσ εὐχόμενοι, μήτε ἐν ἀρχῇ, μήτε ἐν τέλει;

Διόπερ ἵνα τὰ ναυάγια ταῦτα λύσωμεν, τὸν ὕμνον ἐκεῖνον εἰς μέσον ἀγαγόντες ἀναπτύξωμεν πάντα, ἵνα τὸ ἐξ αὐ- 25 τοῦ κέρδος ἰδόντες, καὶ αὐτοὶ συνεχῶς ἐπάδωμεν αὐτὸν τῇ τραπέζῃ, καὶ τὰ σκιρτήματα τῆς γαστροῦς κατασιέλλωμεν, καὶ τὰ ἥθη καὶ τοὺς νόμους τῶν ἀγγέλων ἐκείνων εἰς τὰς οἰκίας εἰσάγοντες τὰς ἡμετέρας. Ἔδει μὲν γὰρ βαδίζοντας ἐκεῖ, ταῦτα καρπίζεσθαι· ἐπειδὴ δὲ οὐ θούλεσθε, κἂν διὰ 30 τῶν ἡμετέρων λόγων ἀκούσατε τῆς πνευματικῆς ταύτης με-

7. Δευτ. 32, 15.

8. Δευτ. 6, 11-12.

9. Δηλαδή τῶν μοναχῶν.

τὸν ἄνθρωπον, ἐπιθέτουν ὡσὰν κάποιον χαλινὸν εἰς τὴν ψυχὴν αὐτὰ τὰ λόγια κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνέσεως, ὑπενθυμίζοντες τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Διότι ἐγνώρισαν τί ἔπαθεν ὁ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν πολυτελεῆ τράπεζαν. Διότι, λέγει, «Ἐφαγε καὶ ἐπάχυνε καὶ ἐκλώτισεν ὁ ἠγαπημένος»⁷. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔλεγεν· «Ἄφοῦ φάγῃς καὶ πῆς καὶ χορτάσῃς ἐνθυμήσου Κύριον τὸν Θεόν σου»⁸. Διότι μετὰ ἀπὸ ἐκείνην τὴν τράπεζαν διέπραξαν αὐτοὶ τότε τὰς παρανομίας ἐκείνας. Πρόσεξε λοιπὸν καὶ σὺ νὰ μὴ πάθῃς κάτι παρόμοιον. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θυσιάσῃς πρόβατα καὶ μόσχους εἰς τὸν λίθον, οὔτε εἰς τὸν χρυσόν, πρόσεχε μὴ θυσιάσῃς τὴν ψυχὴν σου εἰς τὸν θυμόν, μὴ θυσιάσῃς τὴν σωτηρίαν σου εἰς τὴν πορνείαν, οὔτε εἰς ἄλλα παρόμοια πάθη. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι ἐπειδὴ φοβοῦνται αὐτοὺς τοὺς κρημνοὺς, ὑπενθυμίζου εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των μετὰ τὴν τράπεζαν, μᾶλλον δὲ μετὰ τὴν νηστείαν (καθ' ὅσον ἡ τράπεζα αὐτῶν εἶναι νηστεία), τὸ φοβερόν δικαστήριον καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι, πού σωφρονίζου τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ νηστείας καὶ μὲ τὸ νὰ κοιμῶνται κάτω εἰς τὴν γῆν καὶ μὲ ἀγρυπνίας καὶ μὲ τὸ νὰ φοροῦν σάκκον καὶ μὲ ἀπείρους ἄλλους τρόπους, ἔχουν ἀνάγκην καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ὑπόμνησιν, πότε θὰ ἠμπορέσωμεν ἡμεῖς νὰ ζήσωμεν ὅπως πρέπει, ἡμεῖς πού παραθέτομεν τραπέζας πού γίνονται αἰτία ἀπείρων ναυαγίων καὶ οὔτε κἂν προσευξόμεθα, οὔτε εἰς τὴν ἀρχήν, οὔτε εἰς τὸ τέλος;

Διὰ τοῦτο λοιπὸν, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν αὐτὰ τὰ ναυάγια, ἀφοῦ πάρωμεν τὸν ὕμνον ἐκεῖνον, ἃς τὸν ἀναπτύξωμεν ὀλόκληρον, ὥστε, βλέποντες τὴν ὠφέλειαν πού ἔχομεν ἀπὸ αὐτόν, καὶ οἱ ἴδιοι νὰ τὸν ἀπαγγέλλωμεν συνεχῶς εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ νὰ ὑποτάσσωμεν τὰ σκιρτήματα τῆς κοιλίας, εἰσάγοντες ἔτσι εἰς τὰς οἰκίας μας τὰ ἥθη καὶ τοὺς νόμους τῶν ἀγγέλων ἐκείνων⁹. Βέβαια ἔπρεπε νὰ πηγαίνωμεν ἐκεῖ, καὶ νὰ καρπούμεθα ὅλα αὐτά, ἐπειδὴ ὅμως δὲν θέλετε, ἀκούσατε τουλάχιστον μὲ τοὺς λόγους μου αὐτὴν τὴν πνευ-

λωδίας, καὶ ἕκαστος μετὰ τὴν τροπέζαν ταῦτα λεγέτω τὰ
 ῥήματα, ἀρχόμενος οὕτως· «Εὐλογητὸς ὁ Θεός». Τὸν γὰρ
 ἀποστολικὸν εὐθέως πληροῦσι νόμον τὸν κελεύοντα· «Πᾶν
 5 ὅτιοῦν ποιοῦμεν ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ
 δι' αὐτοῦ».

Εἶτα ἡ εὐχαριστία οὐχ ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἡμέρας ἐκείνης
 μόνης, ἀλλ' ὑπὲρ παντός τοῦ βίου γίνεται. «Ὁ τρέφων γάρ
 με», φησὶν, «ἐκ νεότητός μου». Καὶ διδασκαλία φιλοσοφίας
 10 ἐντεῦθεν. Τοῦ γὰρ Θεοῦ τρέφοντις, οὐ χρὴ μεριμνᾶν. Εἰ
 γὰρ βασιλέως σοι ὑποσχομένου παρέχειν ἐκ τῶν αὐτοῦ τα-
 μιείων τὴν καθημερινὴν τροφήν, ἐθάρσησας ἂν λοιπόν, πολλῶ
 μᾶλλον ὅταν ὁ Θεὸς παρέχη, καὶ πάντα σοι ὡσπερ ἐκ πηγῶν
 ἐπιρρέη, πάσης φροντίδος ἀπηλλάχθαι δεῖ. Διὰ γὰρ τοῦτο
 15 καὶ ταῦτα λέγουσιν, ἵνα καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν
 μαθητευομένους πείσωσι πᾶσαν ἀποδύσασθαι μέριμναν βιωτι-
 κήν. Εἶτα, ἵνα μὴ νομίσης δι' ὑπὲρ ἑαυτῶν μόνων τὴν εὐ-
 χαριστίαν ταύτην ἀναφέρουσι, ἐπάγουσι λέγοντες, «ὁ διδοὺς
 τροφήν πάσῃ σαρκί», ὑπὲρ παντός εὐχαριστοῦντες τοῦ κό-
 20 σμου· καὶ καθάπερ πατέρες τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, οὕτω
 τὰς ὑπὲρ ἀπάντων εὐφημίας ἀναφέρουσι καὶ εἰς φιλαδελ-
 φίαν ἑαυτοὺς ἀλείφουσι γνησίαν. Οὐδὲ γὰρ δύνανται μισεῖν
 ἐκείνους, ὑπὲρ ὧν, δι' ἡμέρας, εὐχαριστοῦσι τῷ Θεῷ.

Εἶδες καὶ τὴν ἀγάπην διὰ τῆς εὐχαριστίας εἰσαγομέ-
 25 νην, καὶ μέριμναν ἐκβαλλομένην βιωτικὴν, καὶ διὰ τῶν ἔμ-
 προσθεν καὶ διὰ τούτων; Εἰ γὰρ πᾶσαν τρέφει σάρκα, πολ-
 λῶ μᾶλλον τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ· εἰ γὰρ τοὺς βιωτικαῖς
 ἐνδεδεμένους φρονίσι, πολλῶ μᾶλλον τοὺς τούτων ἀπηλλα-

ματικήν μελωδίαν, καὶ ὁ καθένας ἄς λέγῃ μετὰ τὴν τράπεζαν αὐτὰ τὰ λόγια ἀρχίζων ὡς ἐξῆς: «Εὐλογητὸς ὁ Θεός». Ἀμέσως δηλαδὴ ἐκπληροῦν τὸν ἀποστολικὸν νόμον ποὺ διατάζει: «Κάθε τι ποὺ κάνομεν μὲ λόγον ἢ μὲ ἔργον, νὰ τὸ κάνωμεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐχαριστοῦντες μὲ αὐτὸ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα»^{9α}.

Ἐπειτα ἡ εὐχαριστία δὲν πρέπει νὰ γίνεται μόνον διὰ τὴν μίαν ἡμέραν, ἀλλὰ δι' ὅλοκληρον τὴν ζωὴν. Διότι, λέγει, «αὐτὸς μὲ τρέφει ἀπὸ τὴν νεότητά μου». Καὶ οἱ λόγοι αὐτοὶ ἔχουν πολλὰ διδάγματα φιλοσοφίας. Ἐφ' ὅσον δηλαδὴ μᾶς τρέφει ὁ Θεός, δὲν χρειάζεται νὰ μεριμνῶμεν. Διότι ἐὰν ἡ ὑπόσχεσις τοῦ βασιλέως νὰ σοῦ παράσχῃ τὴν καθημερινὴν τροφήν ἀπὸ τὰς ἀποθήκας του θὰ σοῦ ἐγέμιζεν ἀπὸ θάρρος, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ εἶσαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε φροντίδα ὅταν ὁ Θεὸς παρέχῃ, καὶ ὅλα ρέουν πρὸς ἐσένα ὡσὰν ἀκριβῶς ἀπὸ πηγᾶς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ τὰ λέγουν αὐτά, ὥστε νὰ πείσουν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ αὐτοὺς ποὺ ἀσκοῦνται πλησίον των νὰ ἀποβάλουν κάθε ὑλικὴν μέριμναν. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι τὴν εὐχαριστίαν αὐτὴν τὴν κάνουν μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, προσθέτουν, «ἐκεῖνος ποὺ δίδει τροφήν εἰς κάθε ζῶσαν ὑπαρξιν», εὐχαριστοῦντες τὸν Θεὸν μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς δι' ὅλον τὸν κόσμον. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἶναι Πατὴρ ὅλης τῆς οἰκουμένης, ἔτσι καὶ εὐχαριστοῦν τὸν Θεὸν ὑπὲρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀσκοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὴν γνησίαν ἀδελφικὴν ἀγάπην. Διότι δὲν ἠμποροῦν νὰ μισοῦν ἐκείνους, ὑπὲρ τῶν ὁποίων εὐχαριστοῦν τὸν Θεόν, ἐπειδὴ τρέφονται ἀπὸ αὐτόν.

Εἶδες καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα καὶ ἀπὸ αὐτὰ ὅτι διὰ τῆς εὐχαριστίας ἀσκεῖται καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἀποβάλλεται καὶ ἡ ὑλικὴ μέριμνα; Διότι ἐφ' ὅσον τρέφει κάθε ὑπαρξιν, πολὺ περισσότερον αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτόν· ἐφ' ὅσον τρέφει αὐτοὺς ποὺ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ὑλικὰς φροντίδας, πολὺ περισσότερον αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ αὐ-

γμένους. Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς κατασκευάζων ἔλεγε· «Πόσων σιρονθίων διαφέρετε ὑμεῖς;». Ταῦτα δὲ ἔλεγε, παιδεύων μὴ θαρρεῖν πλούτῳ καὶ γῆ καὶ σπέρμασιν. Οὐ γὰρ ταῦτα ἔστι τὰ τρέφοντα, ἀλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος. Ἐκ τούτων καὶ
 5 Μανιχαίους καὶ τοὺς Οὐαλεντίνου καὶ πάντας τοὺς τὰ ἐκείνων νοσοῦντας ἐπιστοιμίζουσιν. Οὐ γὰρ δὴ πονηρὸς οὗτος, ὁ πᾶσι προθεὶς τὰ ἐναντιοῦ, καὶ τοῖς βλασφημοῦσιν αὐτόν.

Ἔτι αἰτησις· «Πλήρωσον χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν». Ποίας ἄρα χαρᾶς λέγει; μὴ τῆς βιωτικῆς;
 10 Μὴ γένοιτο· οὐ γὰρ ἂν, εἰ ταύτην ἤθελον, ὄρων κορυφὰς κατελάμβανον καὶ ἐρημίας, καὶ σάκκον περιεβάλλοντο· ἀλλ' ἐκείνην λέγουσι τὴν χαρὰν, τὴν οὐδὲν κοινὸν ἔχουσαν πρὸς τὸν παρόντα βίον, τὴν τῶν ἀγγέλων, τὴν ἄνω. Καὶ οὐχ ἀπλῶς αὐτὴν αἰτοῦσιν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς·
 15 οὐ γὰρ λέγουσι, δὸς, ἀλλά, «πλήρωσον»· καὶ οὐ λέγουσιν, ἡμᾶς, ἀλλά, «τὰς καρδίας ἡμῶν». Αὕτη γὰρ μάλιστα καρδίας χαρὰ· «Ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη». Ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἁμαρτία λύπην εἰσήγαγεν, ἀξιοῦσι διὰ τῆς χαρᾶς τὴν δικαιοσύνην αὐτοῖς ἐμφυτευθῆναι· οὐ
 20 γὰρ ἂν ἄλλως ἐγγένοιτο χαρὰ. «Ἴνα πάντοτε πᾶσαν αὐτόρκειαν ἔχοντες, περισσεύωμεν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

Ὅρα τὴν εὐαγγελικὴν ἐκείνην πληροῦντας ρῆσιν, τὴν λέγουσαν· «Τὸν ἄριστον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον»· καὶ ταύτην δὲ αὐτὴν ζητοῦντας διὰ τὰ πνευματικά. «Ἴνα
 25 γὰρ περισσεύωμεν», φησὶν, «εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν». Οὐκ εἶπον, ἵνα τὸ ὀφειλόμενον μόνον ποιῶμεν, ἀλλ' ἵνα καὶ πλεον τῶν ἐπιτεταγμένων· τοῦτο γὰρ ἔστιν, «ἵνα περισσεύωμεν».

10. Λουκᾶ 12, 7.

11. Μανιχαῖοι: ὁπαδοὶ τοῦ διαρχικοῦ Πέρσου Μάνεντος, ὅστις ἐδίδασκεν ὅτι τὰ δύο βασίλεια τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ πόλεμον.

12. Οὐαλεντίνος· ἓνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους ἡγέτας τοῦ Γνωστικισμοῦ, ζήσας κατὰ τὸν 2ον αἰ. μ.Χ.

13. Γαλ. 5, 22.

14. Ματθ. 6, 1. Λουκᾶ 11, 8.

τάς. Διὰ νὰ διδάξῃ αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ἀπὸ πόσα σπουργίτια δὲν διαφέρετε ἐσεῖς;»¹⁰. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν πλοῦτον, εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τοὺς καρπούς. Διότι δὲν μᾶς τρέφουν αὐτά, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ ἀποστομώνουν καὶ τοὺς Μανιχαίους¹¹, καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Οὐαλεντίνου¹², καὶ ὄλους ἐκείνους πού σκέφτονται τὰ ἴδια. Διότι δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι πονηρὸς ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος χαρίζει πρὸς ὄλους τὰ ἀγαθὰ του, καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη πού τὸν βλασφημοῦν.

Ἔπειτα ἡ παράκλησις· «Γέμισε τὰς καρδίας μας μὲ χαρὰν καὶ εὐφροσύνην. Ποία χαρὰ ἄρά γε ἐννοεῖται μὲ τοὺς λόγους αὐτούς; μήπως ἡ κοσμική; Μὴ γένοιτο· διότι ἐὰν ἤθελον αὐτὴν δὲν θὰ κατελάμβανον τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων καὶ τὰς ἐρημίας καὶ δὲν θὰ ἐφοροῦσαν σάκκον· ἀλλ' ἐννοοῦν ἐκείνην τὴν χαρὰν, πού δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τὴν παροῦσαν ζωὴν, τὴν χαρὰν τῶν ἀγγέλων, τὴν οὐράνιον. Καὶ δὲν τὴν ζητοῦν ἀπλῶς αὐτὴν, ἀλλὰ τὴν ζητοῦν κατὰ τρόπον ὑπερβολικόν· διότι δὲν λέγουν, δῶσε, ἀλλά, «γέμισε»· καὶ δὲν λέγουν «ἡμᾶς», ἀλλά, «τὰς καρδίας μας»· καθ' ὅσον αὐτὴ πρὸ πάντων εἶναι ἡ χαρὰ τῆς καρδίας· «Διότι καρπὸς τοῦ ἀγίου Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη»¹³. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἁμαρτία ἐδημιούργησεν εἰς τὸν κόσμον τὴν λύπην, ζητοῦν διὰ τῆς χαρᾶς νὰ ἐμφυτευθῇ ἐντὸς αὐτῶν ἡ δικαιοσύνη· διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ἄλλως νὰ ὑπάρξῃ ἐντὸς τῶν χαρᾶ. «Ὡστε, ἔχοντες πάντοτε κάθε αὐτάρκειαν, νὰ πλεονάζουν εἰς ἡμᾶς τὰ ἀγαθὰ ἔργα».

Πρόσεχε ὅτι ἐκπληρώνουν τὸν εὐαγγελικὸν ἐκεῖνον λόγον, πού λέγει· «δῶσε μας σήμερα τὸν ἐπιούσιον ἄρτον»¹⁴ καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ἴδιο ζητοῦν καὶ διὰ τὰ πνευματικά. Διότι λέγει, «Διὰ νὰ πλεονάζῃ εἰς ἡμᾶς κάθε ἀγαθὸν ἔργον». Δὲν εἶπαν, διὰ νὰ κάμνωμεν αὐτὸ μόνον πού ὀφείλομεν, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμνωμεν καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ πού μᾶς παρηγγέλθησαν· αὐτὸ σημαίνει τό, «ἵνα περισσεύωμεν». Καὶ

Καὶ παρὰ μὲν τοῦ Θεοῦ τὴν αὐτάρκειαν ζητοῦσιν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις· αὐτοὶ δὲ οὐ μετὰ αὐταρκειᾶς βούλονται ὑπακούειν μόνον, ἀλλὰ μετὰ περιουσίας πολλῆς, καὶ ἐν ἅπασιν. Τοῦτο δούλων εὐγνωμόνων, τοῦτο φιλοσόφων ἀνδρῶν, τὸ
 5 αἰεὶ καὶ ἐν πᾶσι περισσεύειν. Εἴτα πάλιν ἀναμιμνήσκοντες ἑαυτοὺς τὴν οἰκειάν ἀσθένειαν, καὶ ὡς οὐδὲν ἄνευ τῆς ἄνωθεν ροπῆς γενναῖον δύναται γενέσθαι, εἰπόντες, «Ἴνα περισσεύωμεν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν», ἐπάγουσιν· «Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ σοὶ δόξα, τιμὴ καὶ
 10 κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν»· ἴσον τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος ὑφαίροντες δι' εὐχαριστίας.

6. Εἴτα πάλιν δοκοῦσι μὲν ἐκ προουμιῶν ἄρχεται, τοῦ αὐτοῦ δὲ ἔχονται λόγου. Ὡπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐν προουμιῳ ἐπιστολῆς καταλύσας εἰς δοξολογίαν, καὶ εἰπὼν, «Κατὰ
 15 τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν», ἄρχεται τῆς ὑποθέσεως πάλιν ὑπὲρ ἧς ἔγραφε. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ εἰπὼν, «Ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν», οὐκ ἀπήρτισε τὸν λόγον, ἀλλ' ἔρχεται πάλιν.
 20 Μὴ τοίνυν μηδὲ τούτοις ἐγκαλῶμεν τοῖς ἀγγέλοις ὡς ἀτάκτως ποιοῦσιν, οἱ καταλύσαντες εἰς δοξολογίαν, πάλιν ἄρχονται τῶν ὕμνων τῶν ἱερῶν. Ἀποστολικοῖς γὰρ ἔπονται νόμοις, ἀπὸ δοξολογίας ἀρχόμενοι, καὶ εἰς τοῦτο τελευτῶντες, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ταύτην προουμιαζόμενοι πάλιν.
 25 Διὸ λέγουσι· «Δόξα μοι, Κύριε, δόξα σοι, ἅγιε, δόξα σοι, βασιλεῦ, δι' ἕδωκας ἡμῖν βρώματα εἰς εὐφροσύνην». Οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ τῶν μεγάλων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν μικρῶν δεῖ εὐχαριστεῖν. Εὐχαριστοῦσι δὲ καὶ ὑπὲρ τούτων, καταισχύνοντες τὴν Μανιχαίων αἴρεσιν, καὶ ὅσοι τὴν παροῦσαν

15. Γαλ. 1, 4-5.

16. Ρωμ. 1, 25.

17. Δηλαδή τοὺς μοναχοὺς.

ἀπὸ μὲν τὸν Θεὸν ζητοῦν τὴν αὐτάρκειαν εἰς τὰ ἀναγκαῖα, οἱ ἴδιοι ὅμως δὲν θέλουν νὰ ὑπακούουν εἰς τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ μὲ αὐτάρκειαν μόνον, ἀλλὰ μὲ ὑπερβολικὴν ἀφθονίαν καὶ εἰς ὅλα γενικῶς. Αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν εὐγνωμόνων δούλων, αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῶν φιλοσόφων ἀνδρῶν τὸ νὰ ἀφθονοῦν πάντοτε καὶ εἰς ὅλα. Ἔπειτα, ὑπενθυμίζοντες καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των τὴν ἀδυναμίαν των, καὶ ὅτι τίποτε τὸ ἀνώτερον δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶποῦν, «διὰ νὰ πλεονάζῃ εἰς ἡμᾶς κάθε ἀγαθὸν ἔργον», προσθέτουν· «διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς ἑσένα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν». Καὶ ἔτσι καθιστοῦν τὸ τέλος ὅμοιον μὲ τὴν ἀρχὴν διὰ τῆς εὐχαριστίας.

6. Εἰς τὴν συνέχειαν φαίνονται μὲν καὶ πάλιν ὡσὰν νὰ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, συνεχίζουν ὅμως τὸν ἴδιον λόγον. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος, ἀφοῦ ἔκλεισε τὸν πρόλογον τῆς ἐπιστολῆς μὲ δοξολογίαν καὶ εἶπεν, «σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν»¹⁵, συνεχίζει πάλιν τὴν ὑπόθεσιν περὶ τῆς ὁποίας ἔγραφεν. Καὶ εἰς ἄλλην πάλιν περίπτωσιν, ἀφοῦ εἶπεν, «ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τὴν κτίσιν καὶ ὄχι τὸν Δημιουργόν, ὁ ὁποῖος εἶναι εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν»¹⁶, δὲν ἐτελείωσε τὸν λόγον ἀλλὰ συνεχίζει πάλιν. Ἄς μὴ κατηγορῶμεν λοιπὸν οὔτε αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους¹⁷ ὡς μὴ τηροῦντας δῆθεν τὴν τάξιν, ὅτι δηλαδὴ ἀφοῦ ἐτελείωσαν μὲ δοξολογίαν, συνεχίζουν καὶ πάλιν τοὺς ἱεροὺς ὕμνους. Διότι ἀκολουθοῦντες τοὺς ἀποστολικοὺς νόμους, ἀρχίζουν ἀπὸ δοξολογίας καὶ καταλήγουν εἰς δοξολογίας, καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ τέλος αὐτὸ συνεχίζουν καὶ πάλιν ὡς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Διὰ τοῦτο λέγουν· «Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι, ἅγιε, δόξα σοι, βασιλεῦ, διότι μᾶς ἔδωσες τροφὰς νὰ μᾶς εὐφραίνουν». Διότι δὲν πρέπει νὰ εὐχαριστῆ κανεὶς μόνον διὰ τὰ μεγάλα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ μικρά. Εὐχαριστοῦν δὲ καὶ δι' αὐτά, κατεντροπιάζοντες ἔτσι τὴν αἴρεσιν τῶν Μανιχαίων, καὶ ὅλους ἐκείνους

ζωὴν πονηρὰν εἶναι λέγουσιν. Ἴνα γὰρ μὴ, διὰ τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ὑπεροψίαν τῆς γαστρούς, ὑποπιεύσης περὶ αὐτῶν ὡς τὰ σῖτα βδελυτιζόμενων, οἷον περὶ ἐκείνων τῶν ἀπαγχονιζόντων ἑαυτούς, διὰ τῆς εὐχῆς σε παιδεύουσιν, ὅτι οὐ βδελυτιζόμενοι τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, τῶν πλειόνων ἀπέχονται, ἀλλ' ἢ φιλοσοφίαν ἀσκοῦντες.

Καὶ ὄρα πῶς ἀπὸ τῆς εὐχαριστίας τῶν ἤδη δοθέντων καὶ περὶ τῶν μειζόνων δυσωποῦσι, καὶ οὐ μένουσιν ἐπὶ τῶν βιωτικῶν, ἀλλ' ἀναβαίνουσιν ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς καὶ φασὶν
 10 «Πλήρωσον ἡμᾶς Πνεύματος ἁγίου». Οὐδὲ γὰρ ἔστιν εὐδοκίμειν ὡς χροῆ, μὴ πληρωθέντα τῆς χάριτος ἐκείνης, καθάπερ οὐκ ἔστι γενναῖόν τι ποιεῖν ἢ μέγα, μὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ ροπῆς ἀπολαύσαντα. Ὡσπερ οὖν εἰπόντες, «Ἴνα περιοσεύωμεν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν», ἐπήγαγον, «Ἐν Χριστῷ
 15 Ἰησοῦ», οὕτω καὶ ἐνιαῦθα λέγουσι, «Πλήσον ἡμᾶς Πνεύματος ἁγίου, ἵνα εὐρεθῶμεν ἐνώπιόν σου εὐαρεστήσαντες». Εἶδες πῶς ὑπὲρ τῶν βιωτικῶν μὲν οὐκ εὐχονται, ἀλλ' εὐχαριστοῦσι μόνον, ὑπὲρ δὲ τῶν πνευματικῶν καὶ εὐχαριστοῦσι καὶ εὐχονται; «Ζητεῖτε» γάρ, φησί, «τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προσιεθήσεται ὑμῖν».

Σκόπει δὲ καὶ ἑτέραν αὐτῶν φιλοσοφίαν. «Ἴνα εὐρεθῶμεν», γάρ, φησί, «ἐνώπιόν σου εὐαρεστήσαντες, μὴ αἰσχυρόμενοι». Οὐ γὰρ μέλει ἡμῖν τῆς παρὰ τῶν πολλῶν αἰσχύνης, φησὶν ἀλλ' ὅσα ἂν εἴπωσιν οἱ ἄνθρωποι περὶ ἡμῶν γελῶν-
 25 τες, ὄνειδίζοντες, οὐδὲ ἐπισιροφόμεθα· ὁ δὲ ἀγὼν ἡμῖν ἅπασ, ὥσπερ μὴ ἰότε αἰσχυνθῆναι. Ὅταν δὲ ταῦτα εἴπωσι, καὶ τὸν τοῦ πυρός ἐπεισάγουσι ποταμόν, καὶ τὰ ἔπαθλα καὶ τὰ βραβεῖα. Οὐκ εἶπον, ἵνα μὴ κολασθῶμεν, ἀλλ', ἵνα μὴ αἰσχυνθῶμεν. Τοῦτο γὰρ ἡμῖν πολὺ φοβερώτερον γεέννης,
 30 τὸ δόξαι προσκεκροκέναι τῷ δεσπότῃ. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοὺς

πού λέγουν ὅτι ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι κακὴ. Διὰ τὸ μὴ σκεφθῆς δηλαδὴ δι' αὐτούς, ἔξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς περιφρονήσεως τῆς κοιλίας, ὅτι βδελύσσονται τὰς τροφάς, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού ἀπαγχονίζονται, σὲ διδάσκουν μὲ τὴν προσευχὴν, ὅτι ἀποφεύγουν τὰ περισσότερα ἀγαθὰ ὅχι ἐπειδὴ βδελύσσονται τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀσκοῦν τὴν εὐσέβειαν.

Καὶ πρόσεχε πῶς μαζὶ μὲ τὴν εὐχαριστίαν των δι' αὐτὰ πού ἤδη ἐδόθησαν, παρακαλοῦν καὶ διὰ τὰ μεγαλύτερα, καὶ δὲν σταματοῦν εἰς τὰ κοσμικά, ἀλλ' ἀναβαίνουν πρὸ πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ λέγουν· «Γέμισέ μας μὲ ἅγιον Πνεῦμα». Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προκόπη κανεὶς εἰς ἀρετὴν ὅπως πρέπει, ἐὰν δὲν εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τὴν χάριν ἐκείνην, ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτελέσῃ κάτι τὸ πνευματικὸ ἀνώτερον καὶ μέγαλον ἐὰν δὲν ἀπολαύσῃ τῆς βοηθείας τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἀφοῦ εἶπαν, «διὰ τὸ περισσεύωμεν εἰς κάθε ἀγαθὸν ἔργον», προσέθεσαν, «διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», ἔτσι καὶ τώρα λέγουν, «γέμισέ μας μὲ ἅγιον Πνεῦμα, διὰ τὸ εὐρεθῶμεν ἐνώπιόν σου εὐάρεστοι». Βλέπεις πῶς διὰ μὲν τὰ βιωτικὰ δὲν εὔχονται, ἀλλὰ μόνον εὐχαριστοῦν, ἐνῶ διὰ τὰ πνευματικὰ καὶ εὐχαριστοῦν καὶ εὔχονται; Διότι λέγει· «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς προστεθοῦν».

Πρόσεξε δὲ καὶ τὴν ἄλλην φιλοσοφίαν των. Διότι λέγει· «Διὰ τὸ εὐρεθῶμεν ἐνώπιόν σου εὐάρεστοι καὶ ὅχι ἐντροπιασμένοι». Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, λέγει, τὸ ὄνειδος ἐκ μέρους τῶν πολλῶν, ἀλλ' ὅσα καὶ ἂν θελήσουν νὰ εἰποῦν οἱ ἄνθρωποι εἰς βάρος μας, γελῶντες καὶ χλευάζοντες, δὲν ἀλλάσσομεν· ὅλη ἡ προσπάθειά μας συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ ἐντραπῶμεν τότε. Ἀφοῦ δὲ εἰποῦν αὐτὰ, προσθέτουν καὶ τὸν ποταμὸν τοῦ πυρός, τὰ ἔπαθλα καὶ τὰ βραβεῖα. Δὲν εἶπαν, διὰ τὸ μὴ τιμωρηθῶμεν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἐντραπῶμεν. Διότι αὐτὸ εἶναι δι' ἡμᾶς πολὺ φοβερώτερον ἀπὸ τὴν γέενναν, τὸ νὰ φανῶμεν ὅτι εἴχομεν ἔλθει εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν Κύριον. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς περισσότερους καὶ τοὺς παχυσάρ-

πολλοὺς οὐ φοβεῖ τοῦτο, καὶ παχυτέρους, ἐπάγουσιν· «Ὅτι ἐ-
ἀποδίδως ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ».

Εἶδες ἡλίκα ἡμᾶς ὤνησαν οἱ ξένοι καὶ παρεπίδημοι γῆ-
τοι, οἱ τῆς ἐρήμου πολῖται, μᾶλλον δὲ οἱ τῶν οὐρανῶν πο-
5 λῖται; Ἡμεῖς μὲν γὰρ τῶν οὐρανῶν ξένοι, πολῖται δὲ τῆς
γῆς· οὗτοι δὲ τοῦναντίον. Μετὰ δὲ τὸν ὕμνον τοῦτον πολλῆς
ἐμπληροθέντες καιανύξεως, καὶ θερμοῶν καὶ πολλῶν δα-
κρύων, οὕτως ἐπὶ ὕπνον βαδίζουσι, τοσοῦτον αὐτοῦ σπῶν-
τες, ὅσον μικρὸν ἀναπαύσασθαι. Καὶ πάλιν τὰς νύκτας ἡμέ-
10 ρας ποιοῦσιν, ἐν εὐχαριστίαις καὶ ψαλμοῖς διάγοντες.
Οὐκ ἄνδρες δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες ταύτην ἀσκοῦσι
τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως τῇ παρουσίᾳ
τῆς προθυμίας νικῶσαι.

Αἰσχυρῶμεν τοίνυν τὴν ἐκείνων εὐτιμίαν οἱ ἄνδρες
15 ἡμεῖς, καὶ παυσώμεθα τοῖς παροῦσι προσηυτηκότες, τῇ σκιᾷ,
τοῖς ὄνειρασι, τῷ καπνῷ. Καὶ γὰρ τὸ πλεόν τῆς ζωῆς ἡμῶν
ἐν ἀναισθησίᾳ. Ἡ τε γὰρ πρώτη ἡλικία πολλῆς γέμει τῆς
ἀνοίας· ἡ δὲ πρὸς τὸ γῆρας ὀδύουσα πάλιν, πᾶσαν τὴν ἐν
ἡμῖν αἰσθησιν καταμαραίνει· καὶ ὀλίγον ἐστὶ τὸ μέσον, τὸ
20 δυνάμενον μετὰ αἰσθήσεως τρυφῆς ἀπολαῦσαι· μᾶλλον δὲ
οὐδὲ ἐκεῖνο καθαρῶς τοῦτου μετέχει, μυρίων φροντίδων καὶ
πόνων λυμαιομένων αὐτῷ. Διὸ παρακαλῶ, τὰ ἀκίνητα καὶ
ἀθάνατα ζητήσωμεν ἀγαθὰ, καὶ τὴν ζωὴν τὴν οὐδέποτε
γῆρας ἔχουσαν. Ἔστι γὰρ καὶ πόλιν οἰκοῦντα τὴν τῶν
25 μοναχῶν φιλοσοφίαν ζηλοῦν· ἔστι γὰρ καὶ γυναῖκα ἔχοντα
καὶ ἐν οἰκίᾳ σιρροφόμενον καὶ εὐχεσθαι καὶ νησιτεύειν καὶ
κατανενύχθαι. Ἐπεὶ καὶ οἱ παρὰ τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀπο-
σιτόλων κατηχηθέντες τὰς μὲν πόλεις ὄκουν, τῶν δὲ ἰὰς

κους δὲν τοὺς φοβίζει αὐτὸ προσθέτουν· «ὅταν ἀποδίδῃς εἰς τὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του».

Βλέπεις πόσον πολὺ μᾶς ὠφέλησαν αὐτοὶ οἱ ξένοι καὶ παρεπίδημοι, οἱ πολῖται τῆς ἐρήμου, ἢ καλύτερα οἱ πολῖται τῶν οὐρανῶν; Διότι ἡμεῖς μὲν εἴμεθα πολῖται τῆς γῆς καὶ ξένοι διὰ τοὺς οὐρανοὺς, ἐνῶ αὐτοὶ εἶναι τὸ ἀντίθετον. Ὑστερα δὲ ἀπὸ τὸν ὕμνον αὐτὸν ἀφοῦ πληρωθοῦν ἀπὸ πολλὴν κατάνυξιν καὶ μὲ πολλὰ καὶ θερμὰ δάκρυα, μεταβαίνουν πλεον ἔτσι πρὸς ὕπνον, καὶ κοιμῶνται τόσον μόνον, ὅσον χρειάζεται διὰ μικρὰν ἀνάπαυσιν. Καὶ πάλιν μεταβάλλουν τὰς νύκτας εἰς ἡμέρας, περνῶντες τὸν καιρὸν των μὲ εὐχαριστίας καὶ ψαλμωδίας. Ὅχι δὲ μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες ἀσκοῦν αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν, νικῶσαι τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως μὲ τὴν ὑπέρμετρον προθυμίαν.

Ἄς νοιώσωμεν λοιπὸν ἐντροπὴν ἡμεῖς οἱ ἄνδρες διὰ τὴν δύναμιν ἐκείνων, καὶ ἄς παύσωμεν νὰ εἴμεθα προσκολλημένοι εἰς τὰ παρόντα πράγματα, εἰς τὴν σκιάν, τὰ ὄνειρα καὶ τὸν καπνόν. Καθ' ὅσον τὸν περισσότερον χρόνον τῆς ζωῆς μας τὸν περνοῦμεν μὲ ἀναισθησίαν. Διότι καὶ ἡ πρώτη ἡλικία εἶναι γεμάτη ἀπὸ πολλὴν ἀπερισκεψίαν, αὐτὴ δὲ πάλιν ποὺ βαδίζει πρὸς τὸ γῆρας, καταμαραίνει ὅλην τὴν αἰσθησίαν μας· καὶ εἶναι ὀλίγον τὸ μέσον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν τρυφὴν μὲ συναίσθησιν, μᾶλλον δὲ οὔτε τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ἡλικίας μας μετέχει πλήρως εἰς τὴν τρυφὴν αὐτήν, διότι τὸ καταστρέφουν ἄπειροι φροντίδες καὶ κόποι. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ ἄς ἐπιδιώξωμεν τὰ ἀμετάβλητα καὶ ἀθάνατα ἀγαθὰ, καὶ τὴν ζωὴν ποὺ ποτὲ δὲν γηράσκει. Διότι εἶναι δυνατὸν κανεῖς καὶ ὅταν ἀκόμη κατοικῇ εἰς τὴν πόλιν, νὰ ποθήσῃ μὲ ζῆλον τὴν φιλοσοφίαν τῶν μοναχῶν, καὶ ἀκόμη εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ κανεῖς γυναῖκα καὶ ν' ἀσχολῆται μὲ τὴν οἰκίαν του, καὶ νὰ προσεύχεται κανεῖς καὶ νὰ νηστεύῃ καὶ νὰ ζῆ μὲ συντριβὴν καρδίας. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐκατηχήθησαν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, κατώκουν μὲν εἰς τὰς πόλεις,

ἐρημίας κατειληφότων τὴν εὐλάβειαν ἐπεδείκνυντο· καὶ ἔτεροι δὲ πάλιν ἐργαστηρίων προεσιηκότες, ὡς Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας. Καὶ οἱ προφηῆται δὲ πάντες καὶ γυναῖκας εἶχον καὶ οἰκίας, ὡς ὁ Ἡσαΐας, ὡς ὁ Ἰεζεκιήλ, ὡς ὁ μέγας Μωϋ-
 5 σῆς, καὶ οὐδὲν ἐντεῦθεν εἰς ἀρετὴν παρεβλάβησαν.

Τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς ζηλώσαντες, διαπαντὸς εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, διαπαντὸς ὑμνῶμεν αὐτόν, καὶ σωφροσύνης καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐπιμελώμεθα, καὶ τὴν ἐν ταῖς ἐρημίαις φιλοσοφίαν εἰς τὰς πόλεις εἰσαγάγωμεν· ἵνα καὶ
 10 παρὰ Θεῷ εὐάρεστοι καὶ τοῖς ἀνθρώποις δόκιμοι φανῶμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, τιμὴ, κράτος, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 15 Ἀμήν.

ἔδεικναν ὅμως τὴν εὐλάβειαν ἐκείνων ποὺ κατέλαβον τὰς ἐρημίας· καὶ ἄλλοι δὲ πάλιν ἦσαν προϊστάμενοι ἐργαστηρίων, ὅπως ἡ Πρίσκιλλα καὶ ὁ Ἀκύλας¹⁸. Καὶ ὅλοι δὲ οἱ προφηταὶ καὶ γυναῖκας εἶχον καὶ οἰκίας, ὅπως ὁ Ἡσαΐας, ὅπως ὁ Ἰεζεκιήλ, ὅπως ὁ μέγας Μωϋσῆς, καὶ δὲν ἐζημιώθησαν εἰς τίποτε ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρετήν.

Μιμούμενοι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς ἃς εὐχαριστῶμεν πάντοτε τὸν Θεόν, ἃς ὑμνοῦμεν πάντοτε αὐτόν, καὶ ἃς φροντίζομεν διὰ τὴν σωφροσύνην καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς, καὶ ἃς εἰσαγάγομεν εἰς τὰς πόλεις τὴν φιλοσοφίαν ποὺ ἀσκεῖται εἰς τὰς ἐρημίας, ὥστε καὶ εἰς τὸν Θεὸν νὰ φανῶμεν ἀρεστοὶ καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀξιόλογοι καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει εἰς τὸν Πατέρα, δόξα, τιμὴ, καὶ δύναμις συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΣΤ΄
Ματθ. 16, 28 - 17, 9

«Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστώ-
των, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι
5 τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ
αὐτοῦ».

1. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ περὶ κινδύνων διελέχθη καὶ θανά-
του καὶ τοῦ πάθους τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τῆς τῶν μαθητῶν σφα-
γῆς καὶ τὰ αὐσιγηρὰ ἐπέταξεν ἐκείνα· καὶ τὰ μὲν ἦν ἐν
10 τῷ παρόντι βίῳ καὶ ἐν χερσὶ, τὰ δὲ ἀγαθὰ ἐν ἐλπίσι καὶ
προσδοκίαις· οἷον, τὸ σῶζειν τὴν ψυχὴν τοὺς ἀπολλύντας
αὐτήν, τὸ ἔρχεσθαι αὐτὸν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ,
τὸ ἀποδιδόναι τὰ ἔπαθλα· βουλόμενος καὶ τὴν ὄψιν αὐτῶν
πληροφορῆσαι, καὶ δεῖξαι τίς ποιέ ἐστιν ἡ δόξα ἐκείνη,
15 μεθ' ἧς μέλλει παραγίνεσθαι, ὡς ἐγχωροῦν ἦν αὐτοῖς μα-
θεῖν· καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον δείκνυσιν αὐτοῖς καὶ ἀπο-
καλύπτει ταύτην· ἵνα μήτε ἐπὶ τῷ οἰκείῳ θανάτῳ, μήτε ἐπὶ
τῷ τοῦ δεσπότου λοιπὸν ἀλγῶσι, καὶ μάλιστα Πέτρος ὀδυ-
νώμενος.

20 Καὶ ἄρα τί ποιεῖ. Περὶ γέννης καὶ βασιλείας διαλε-
χθεῖς· (τῷ τε γὰρ εἶπεῖν, «Ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπο-
λέσει αὐτήν· καὶ ὃς ἂν ἀπολέσῃ αὐτήν ἕνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει
αὐτήν»· καὶ τῷ εἶπεῖν, «ἀποδόσει ἑκάστῳ κατὰ τὴν προᾶξιν
αὐτοῦ», ἀμφοτέρω ταῦτα ἐδήλωσε)· περὶ ἀμφοτέρων τοίνυν
25 εἰπὼν, τὴν μὲν βασιλείαν τῇ ὄψει δείκνυσι, τὴν δὲ γέννηαν

ΟΜΙΛΙΑ ΝΣΤ΄
Ματθ. 16, 28 - 17, 9

«Ἀλήθεια σᾶς λέγω· ὑπάρχουν ὠρισμένοι ἀπὸ αὐ-
τοὺς ποὺ ἴστανται ἐδῶ, οἱ ὁποῖοι δὲν πρόκειται ν’ ἀ-
ποθάνουν, μέχρις ὅτου ἴδοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώ-
που νὰ ἔρχεται εἰς τὴν βασιλείαν του».

1. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀνέφερε πολλὰ σχετικὰ μὲ τοὺς κιν-
δύνους, τὸν θάνατον, τὸ πάθος του καὶ τὴν σφαγὴν τῶν μα-
θητῶν του καὶ ἔδωσε τὰς αὐστηρὰς ἐκεῖνας ἐντολάς, ἀπὸ
τὰς ὁποίας ἄλλαι μὲν ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθοῦν εἰς
τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ εὐρίσκοντο εἰς τὰ χέρια των ἤδη, ἐνῶ
τὰ ἀγαθὰ ἐξ αὐτῶν ἦσαν θέμα ἐλπίδων καὶ προσδοκιῶν, ὅ-
πως παραδείγματος χάριν ὅτι θὰ σώσουν τὴν ψυχὴν των
ἐκεῖνοι ποὺ θὰ χάσουν τὴν ζωὴν των, τὸ ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ
ἴδιος ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς του καὶ θ’ ἀπονεύμῃ τὰ βραβεῖα,
θέλων νὰ φέρῃ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἰς φῶς καὶ νὰ δείξῃ τί τέλος
πάντων εἶναι ἐκείνη ἡ δόξα, μὲ τὴν ὁποῖαν πρόκειται νὰ
ἔλθῃ, ὅσον φυσικὰ ἦτο δυνατόν νὰ γνωρίσουν αὐτὴν, τοὺς
ἀποκαλύπτει τὴν δόξαν αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν,
ὥστε νὰ μὴ ὑποφέρουν μελλοντικῶς οὔτε διὰ τὸν ἰδικόν των
θάνατον οὔτε διὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου, καὶ πρὸ παντὸς
νὰ μὴ ὑποφέρῃ ὁ Πέτρος ποὺ τόσον πολὺ ἔλυπεῖτο.

Καὶ πρόσεξε τί κάνει. Τοὺς ὠμίλησε περὶ τῆς γεέννης
καὶ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῇ,
«ἐκεῖνος ποὺ θὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του θὰ τὴν χάσῃ, ἐνῶ ἐκεῖ-
νος ποὺ θὰ τὴν χάσῃ ἐξ αἰτίας μου, θὰ τὴν σώσῃ», καὶ μὲ
τὸ νὰ εἰπῇ «ὅτι θὰ ἀμείψῃ τὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα
του», τὰ ἐφανέρωσε καὶ τὰ δύο αὐτά)· καὶ μολονότι τοὺς
ὠμίλησε καὶ διὰ τὰ δύο, ὅμως τοὺς φέρει εἰς τὸ φῶς μόνον
τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ’ ὅχι ἀκόμη καὶ τὴν γέεν-

οὐκέτι. Τί δή ποιε; "Οι εἰ μὲν ἄλλοι τινὲς ἦσαν παχύτεροι, ἀναγκαῖον καὶ τοῦτο ἦν· ἐπειδὴ δὲ εὐδόκιμοι καὶ εὐγνώμονες, ἀπὸ τῶν χρησιωτέρων αὐτοὺς ἐνάγει. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον δείκνυσι τοῦτο· ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτῶ τοῦτο μᾶλλον προεπω-
δ δέσιον ἦν. Οὐ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνο παραιτέχει τὸ μέρος· ἀλλ' ἔστιν ὅπου σχεδὸν καὶ ὑπ' ὄψιν αὐτὰ φέρει τὰ πράγματα τῆς γενένης· ὡς ὅταν τοῦ Λαζάρου τὴν εἰκόνα εἰσάγη, καὶ τοῦ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἀπαιτήσαντος μνημονεύη, καὶ τοῦ τὰ ρουπαρὰ ἐνδεδυμένου ἱμάτια, καὶ ἐτέρων πλειόνων.

10 «Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην». Ἐτερος δὲ μετὰ ὀκτώ φησιν, οὐκ ἐναντιούμενος τούτῳ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδων. Ὁ μὲν γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐφθέγγετο, κακείνην καθ' ἣν ἀνήγαγεν, εἶπεν· ὁ δὲ τὰς μετὰ τούτων μόνον. Σὺ δέ μοι
15 σκόπει πῶς ὁ Ματθαῖος φιλοσοφεῖ, οὐκ ἀποκρουπιόμενος τοὺς ἐναντιοῦ προσημαθέντας. Τοῦτο δὲ καὶ Ἰωάννης πολλαχοῦ ποιεῖ, τὰ ἐξαίρετα τοῦ Πέτρου ἐγκώμια μετὰ πολλῆς ἀναγράφων τῆς ἀληθείας. Βασκανίας γὰρ καὶ δόξης κενῆς πανταχοῦ καθαρὸς ἦν ὁ τῶν ἀγίων τούτων χορός.

20 Λαβὼν τοίνυν τοὺς κορυφαίους, ἀναφέρει εἰς ὄρος ὑψηλὸν καὶ ἰδίαν· καὶ μεταμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ

ναν. Καὶ διὰ ποῖον λόγον τὸ κάνει αὐτό; Διὰ τὸν λόγον ὅτι, ἔὰν μὲν ἦσαν κάποιοι ἄλλοι ποὺ ἦσαν πνευματικὰ κατώτεροι θὰ ἦτο καὶ αὐτὸ ἀναγκαῖον, ἐπειδὴ ὅμως ἦσαν πνευματικὰ προχωρημένοι καὶ καλοκάγαθοι, ἀρχίζει τὴν διδασκαλίαν του πρὸς αὐτοὺς πρῶτα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἦσαν πρὸ χρήσιμα. Καὶ δὲν τοὺς ἀποκαλύπτει τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μόνον δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ ἦτο ἐκεῖνο ποὺ ἤρμοζε περισσότερο εἰς αὐτόν. Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ τὸ δεύτερον μέρος παραβλέπει, ἀλλὰ εἰς πολλὰς περιπτώσεις σχεδὸν τοὺς ἀποκαλύπτει καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν γέενναν, ὅπως ὅταν τοὺς ἀναφέρῃ τὴν εἰκόνα τοῦ Λαζάρου, ὅταν τοὺς ὑπενθυμίξῃ ἐκεῖνον ποὺ ἀπῆτησε τὰ ἑκατὸν δηνάρια, τὸν ἐνδεδυμένον μὲ τὰ λερωμένα ἐνδύματα καὶ πολλὰ ἄλλα.

«Καὶ μετὰ ἕξ ἡμέρας, παίρνει μαζί του τὸν Πέτρον, τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην». Ἄλλος δὲ εὐαγγελιστὴς¹ λέγει ὅτι τοὺς παρέλαβε μετὰ ἀπὸ ὀκτῶ ἡμέρας, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Ματθαῖος, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ συμφωνεῖ πάρα πολύ. Διότι ὁ μὲν Λουκᾶς συμπεριέλαβε καὶ τὴν ἡμέραν ποὺ τοὺς εἶπε τὰ παραπάνω λόγια καὶ τὴν ἡμέραν ποὺ τοὺς ἀνέβασεν εἰς τὸ ὄρος, ὁ δὲ Ματθαῖος ἀνέφερε μόνον τὰς ἐνδιαμέσους ἡμέρας. Ἄλλὰ σὺ, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε πῶς ὁ Ματθαῖος φιλοσοφεῖ, χωρὶς ν' ἀποκρύπτῃ ἐκεῖνους ποὺ προετιμήθησαν ἀντ' αὐτοῦ. Τὸ ἴδιον πρᾶγμα τὸ κάνει καὶ ὁ Ἰωάννης εἰς πολλὰς περιπτώσεις, περιγράφων μὲ πολλὴν ἀλήθειαν τοὺς ὅλως ἰδιαιτέρους ἐπαίνους τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον. Διότι ἡ ὁμὰς αὐτῆ αὐτῶν τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ἦτο ἀπηλλαγμένη ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴν μοχθηρίαν καὶ τὴν κενοδοξίαν.

Ἄφου λοιπὸν ἐπῆρε μαζί του τοὺς κορυφαίους «τοὺς ὀδηγεῖ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλόν, καὶ ἐκεῖ μετεμορφώθη ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια των καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπόν του ὡς ἥλιος, τὰ δὲ ἐνδύματά του ἔγιναν λευκὰ

γένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς. Καὶ ὠφθησαν αὐτοῖς Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας συλλαλοῦντες μετ' αὐτοῦ».

Διατί τούτους παραλαμβάνει μόνους; Ὅτι οὗτοι τῶν ἄλλων ἦσαν ὑπερέχοντες. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἐκ τοῦ σφόδρα
 5 φιλεῖν αὐτὸν ἐδήλου τὴν ὑπεροχὴν· ὁ δὲ Ἰωάννης ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖσθαι· καὶ Ἰάκωβος δὲ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως ἧς ἀπεκρίνατο μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ λέγων· «Δυνάμεθα πιεῖν τὸ ποτήριον»· οὐκ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων, τῶν τε ἄλλων, καὶ ἀφ' ὧν ἐπλήρωσεν ἄ-
 10 περ εἶπεν. Οὕτω γὰρ ἦν σφοδρὸς καὶ βαρὺς Ἰουδαίοις, ὡς καὶ τὸν Ἡρώδην ταύτην δωρεὰν μεγίστην νομίσει χαρίσασθαι τοῖς Ἰουδαίοις, εἰ ἐκεῖνον ἀνέλοι.

Διατί δὲ μὴ εὐθέως αὐτοὺς ἀνάγει; Ὡστε μηδὲν παθεῖν ἀνθρώπινον τοὺς λοιποὺς μαθητάς. Διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰ
 15 ὀνόματα αὐτῶν λέγει τῶν ἀνιέναι μελλόντων. Καὶ γὰρ σφόδρα ἂν ἐπεθύμησαν οἱ λοιποὶ ἀκολουθεῖν, ὑπόδειγμα μέλλοντες τῆς δόξης ἐκείνης ὁρᾶν, καὶ ἤλγησαν ἂν ὡς παροφθέντες. Εἰ γὰρ καὶ σωματικώτερον τοῦτο ἐδείκνυ, ἀλλ' ὅμως πολλὴν ἐπιθυμίαν τὸ πρᾶγμα εἶχε. Τί δήποτε οὖν καὶ
 20 προλέγει; Ἴνα εὐμαθέστεροι περὶ τὴν θεωρίαν γένωνται, ἀφ' ὧν προεῖπε, καὶ σφοδριέρας ἐν τῷ τῶν ἡμερῶν ἀριθμῷ τῆς ἐπιθυμίας ἐμπλησοθέντες, οὕτω νηφούση καὶ μειωριμνημένη τῆς διανοίας παραγένηται. Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ Μωϋσῆν καὶ Ἡλίαν εἰς μέσον ἄγει; Πολλὰς ἂν ἔχοι τις
 25 εἰπεῖν αἰτίας· καὶ πρώτην μὲν ταύτην, ὅτι ἐπειδὴ οἱ ὄχλοι

ὡσάν τὸ φῶς. Καὶ παρουσιάσθησαν εἰς αὐτοὺς ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἥλιος συνομιλοῦντες μετὰ τοῦ Κυρίου».

Διὰ ποῖον λόγον ἐπῆρε μαζί του μόνον αὐτούς; Ἐπειδὴ αὐτοὶ ὑπερεῖχαν πνευματικὰ τῶν ἄλλων. Καὶ ἡ μὲν ὑπεροχὴ τοῦ Πέτρου συνίστατο εἰς τὸ ὅτι ἠγάπα πάρα πολὺ τὸν Κύριον, τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸ ὅτι ἠγαπᾶτο ἀπὸ τὸν Κύριον, τοῦ δὲ Ἰακώβου εἰς τὸ ὅτι ἀπεκρίθη καὶ εἶπε μαζί μὲ τὸν ἀδελφόν του, «ἢμποροῦμεν νὰ πῖωμεν τὸ ποτήριον»². Καὶ δὲν ὑπερεῖχε μόνον ἐξ αἰτίας τῆς ἀπαντήσεως πού ἔδωσεν, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῶν ἔργων του καὶ ἐκτὸς ὄλων αὐτῶν ἐπειδὴ ἐξεπλήρωσεν ὅλα ἐκεῖνα πού εἶπεν. Διότι ἦτο τόσον πολὺ ὀρμητικὸς καὶ τόσον μισητὸς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὥστε καὶ ὁ Ἡρώδης νὰ νομίση ὅτι ἡ μεγαλυτέρα δωρεὰ πού θὰ ἢμποροῦσε νὰ κάνη πρὸς τοὺς Ἰουδαίους δὲν ἦτο ἄλλη, παρὰ νὰ φονεύσῃ ἐκεῖνον³.

Διατί δὲ δὲν τοὺς ἀνεβάζει εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὸ ὄρος; Διὰ νὰ μὴ συμβῆ καὶ πάθουν τίποτε τὸ ἀνθρώπινον οἱ ὑπόλοιποι μαθηταί του. Διὰ τοῦτο ἄλλωστε καὶ δὲν ἀναφέρει τὰ ὀνόματα ἐκείνων πού ἐπρόκειτο ν' ἀνεβοῦν εἰς τὸ ὄρος. Καθ' ὅσον θὰ κατελαμβάνοντο ἀπὸ μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν καὶ οἱ ὑπόλοιποι, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο νὰ γίνουν θεαταὶ τῆς εἰκόνης ἐκείνης τῆς δόξης, καὶ θὰ ἐλυποῦντο πού θὰ ἠγνοοῦντο. Μολονότι βέβαια αὐτὸ ἦτο δεῖγμα κάποιας σωματικῆς ἀδυναμίας, ὅπως ὅποτε ὅμως τὸ πρᾶγμα αὐτὸ περιεῖχε πολλὴν ἐπιθυμίαν. Διατί λοιπὸν τέλος πάντων τοὺς τὰ προλέγει αὐτά; Διὰ νὰ τοὺς κάνη νὰ κατανοήσουν καλύτερα, ἀπὸ ὅσα τοὺς εἶπε, τὰ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ ἴδοῦν, καὶ καταληφθέντες ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἡμερῶν πού θὰ ἐμεσολάβει, νὰ προσέλθουν μὲ ἀπόλυτον πνευματικὴν καθαρότητα καὶ μὲ προσηλωμένην τὴν σκέψιν των εἰς αὐτά. Καὶ διατί ἐπίσης τοὺς παρουσιάζει τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἥλιαν; Πολλοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους θὰ ἢμποροῦσε κανεὶς ν' ἀναφέρῃ. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτόν, ὅτι δηλαδὴ ἐπειδὴ τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων ἔ-

ἔλεγον, οἱ μὲν Ἡλίαν, οἱ δὲ Ἰερεμίαν, οἱ δὲ ἓνα τῶν ἀρχαίων προφητῶν, τοὺς κορυφαίους ἄγει, ἵνα τὸ μέσον καὶ ἐντεῦθεν ἴδωσι τῶν δούλων καὶ τοῦ δεσπότου, καὶ ὅτι καλῶς ἐπηνέθη Πέτρος ὁμολογήσας αὐτὸν Υἱὸν Θεοῦ. Μει' ἐκεί-
5 νην δὲ καὶ ἐτέραν ἐστὶν εἰπεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ συνεχῶς ἐνεκάλουν αὐτῷ τὸ παραβαίνειν τὸν νόμον, καὶ βλάσφημον αὐτὸν εἶναι ἐνόμιζον, ὡς σφειτεριζόμενον δόξαν οὐ προσήκουσαν αὐτῷ τὴν τοῦ Πατρὸς, καὶ ἔλεγον «Οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ Σάββατον οὐ τηρεῖ»· καὶ πάλιν, «Περὶ
10 καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν»· ἵνα δειχθῇ ὅτι βασκανίας ἀμφοτέρωθεν τὰ ἐγκλήματα, καὶ ἑκατέρωθεν τούτων ἐστὶν ἀνεύθυνος, καὶ οὔτε νόμου παράβασις τὸ γινόμενον, οὔτε δόξης σφειτερισμὸς τῆς μὴ προσηκούσης τὸ λέγειν ἑαυτὸν ἴ-
15 σον τῷ Πατρὶ, τοὺς ἐν ἑκατέρῳ λάμπαντας τούτων εἰς μέσον ἄγει. Καὶ γὰρ Μωϋσῆς τὸν νόμον ἔδωκε, καὶ ἠδύνατο λογίσασθαι Ἰουδαῖοι, ὅτι οὐκ ἂν περιεῖδε παιτούμενον αὐτόν, ὡς ἐνόμιζον, οὐδ' ἂν τὸν παραβαίοντα αὐτόν καὶ τῷ τεθεικότι πολέμιον ὄντα ἐθεράπευσεν ἄν. Καὶ Ἡλίας δὲ ὑπὲρ τῆς
20 δόξης τοῦ Θεοῦ ἐζήλωσε, καὶ οὐκ ἂν, εἰ ἀντίθεος ἦν, καὶ Θεὸν ἑαυτὸν ἔλεγεν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Πατρὶ, μὴ ὢν ὅπερ ἔλεγε, μηδὲ προσηκόντως τοῦτο ποιῶν, παρέσιη καὶ αὐτὸς καὶ ὑπήκουσεν.

2. Ἔστι δὲ καὶ ἐτέραν αἰτίαν εἰπεῖν μετὰ τῶν εἰρημένων.
25 Ποίαν δὴ ταύτην; Ἴνα μάθωσιν, ὅτι καὶ θανάτου καὶ ζωῆς

3. Ἰω. 9, 16.

4. Ἐθανατώθη τὸ 44 μ.Χ. (Πράξ. 12, 1-2).

λεγον περὶ τοῦ Κυρίου ἄλλοι μὲν ὅτι εἶναι ὁ Ἥλιος καὶ ἄλλοι ὁ Ἰερεμίας, καὶ ἄλλοι τέλος ὅτι εἶναι κάποιος ἀπὸ τοὺς παλαιούς προφήτας, τοὺς παρουσιάζει τοὺς κορυφαίους ἐξ αὐτῶν, ὥστε καὶ ἀπ' αὐτὸ ν' ἀντιληφθοῦν τὴν διαφορὰν ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δούλων καὶ Κυρίου καὶ ὅτι ὀρθῶς ἐπηνέθη ὁ Πέτρος ποὺ ὡμολόγησεν αὐτὸν ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Μετὰ δὲ ἀπ' αὐτὸν τὸν λόγον ἤμποροῦμεν καὶ ἄλλον ν' ἀναφέρωμεν. Ἐπειδὴ ληλαδὴ τὸν ἐκατηγοροῦσαν συνεχῶς ὅτι παρέβαινε τὸν νόμον καὶ τὸν ἐθεωροῦσαν ὡς βλάσφημον, ἐπειδὴ τάχα ἰδιοποιεῖτο τὴν δόξαν ποὺ ἀνήκεν εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὄχι εἰς αὐτόν, καὶ ἔλεγον, «Αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Θεόν, διότι δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον»³, καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, «Δὲν σὲ λιθοβολοῦμεν ἐξ αἰτίας κάποιου καλοῦ ἔργου σου, ἀλλὰ ἐπειδὴ βλασφημεῖς καὶ μολονότι εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτὸν σου Θεόν»⁴, μὲ σκοπὸν νὰ δείξη ὅτι αἱ κατηγορίαι αὐταὶ ἦσαν ἀποτέλεσμα τοῦ φθόνου των καὶ ὅτι ἦτο ἀνεύθυνος καὶ διὰ τὰς δύο αὐτὰς κατηγορίας, καὶ ὅτι αὐτὸ ποὺ συνέβαινε δὲν ἀπετέλει παράβασιν τοῦ νόμου, οὔτε ἐσφετερίζετο δόξαν ποὺ δὲν ἀνήκεν εἰς αὐτόν μὲ τὸ ὅτι παρουσίαζε τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Πατέρα, παρουσιάζει αὐτοὺς ποὺ διέλαμψαν καὶ εἰς τὰς δύο αὐτὰς περιπτώσεις. Καθ' ὅσον ὁ Μωϋσῆς ἔδωσε τὸν νόμον καὶ ἤμποροῦσαν νὰ σκεφθοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρέβλεπε καταπατούμενον τὸν νόμον, ὅπως ἐνόμιζον αὐτοί, οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ ἐτιμοῦσεν αὐτόν ποὺ παρέβαινε τὸν νόμον καὶ ἦτο ἐχθρὸς ἐκείνου ποὺ τὸν ἔδωσεν. Καὶ ὁ Ἥλιος δὲ ἐπόθησε μὲ ζῆλον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ἦτο ὁ Χριστὸς ἀντίθεος καὶ ὠνόμαζε τὸν ἑαυτὸν του Θεόν, κάμνων ἴσον τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Πατέρα, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔλεγε καὶ ἐνεργῶν κατὰ τρόπον αὐθαίρετον καὶ ἀνάρμοστον, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρευρίσκετο ἐκεῖ καὶ νὰ ὑπήκουεν εἰς αὐτόν.

2. Ἄλλ' ὅμως εἶναι δυνατόν μαζὶ μὲ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ν' ἀναφέρωμεν καὶ ἄλλην αἰτίαν. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη;

ἐξουσίαν ἔχει, καὶ τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω κρατεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν τετελευτηκότα, καὶ τὸν οὐδέπω τοῦτο παθόντα εἰς μέσον ἄγει. Τὴν δὲ πέμπτην αἰτίαν (πέμπτη γὰρ αὕτη ἐστὶ πρὸς ταῖς εἰρημέναις) καὶ αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστὴς ἀπεκάλυψε. Τίς δὲ ἦν αὕτη; Δεῖξαι τοῦ σταυροῦ τὴν δόξαν καὶ παραμυθῆσθαι τὸν Πέτρον καὶ ἐκείνους δεδοικότας τὸ πάθος, καὶ ἀνασιῆσαι αὐτῶν τὰ φρονήματα. Καὶ γὰρ παραγενόμενοι οὐκ εἰσίγων, ἀλλ' ἐλάλουν», φησί, «τὴν δόξαν, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ»· τουτέστι, τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρόν· οὕτω γὰρ αὐτὸ καλοῦσιν ἀεὶ.

Οὐ ταύτη δὲ μόνον αὐτοὺς ἤλειφεν, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ ἀρετῇ τῶν ἀνδρῶν, ἣν μάλιστα παρ' αὐτῶν ἐζήτει. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀράτω τὸν σταυρόν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι», τοὺς μυριάκις ἀποθανόντας ὑπὲρ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων καὶ δήμου τοῦ πιστευθέντος αὐτοῖς, τούτους εἰς μέσον ἄγει. Καὶ γὰρ τούτων ἕκαστος τὴν ψυχὴν ἀπολέσας, εὗρεν αὐτήν. Καὶ γὰρ πρὸς τυράννους ἕκαστος ἐπαρρησιάσατο· ὁ μὲν πρὸς τὸν Αἰγύπτιον, ὁ δὲ πρὸς τὸν Ἀχαάθ· καὶ ὑπὲρ ἀγνωμόνων ἀνθρώπων καὶ ἀπειθῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν παρ' αὐτῶν σωζομένων εἰς τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων ἠχθησαν κίνδυνον· καὶ ἕκαστος αὐτῶν εἰδωλολατρίας ἀπαλλάξαι βουλόμενος, καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἰδιώτης ὢν· ὁ μὲν γὰρ βραδύγλωσσος καὶ ἰσχνόφωνος, ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἀγροικότερον διακείμενος· καὶ ἀκτημοσύνης δὲ πολλῆ παρ' ἑκατέρων ἢ ἀκρίθεια· οὔτε γὰρ Μωϋσῆς τι ἐκέκτητο, οὔτε Ἡλίας τι εἶχε πλέον τῆς μηλωτῆς· καὶ ταῦτα ἐν τῇ παλαιᾷ, καὶ οὐδὲ χάριν ἰσοαύτην λαβόντες σημείων. Εἰ γὰρ

5. Ἰω. 10, 33.

6. Ἐξ. κεφ. 5-12.

7. Γ' Βασ. 18, 16 ε'.

Διὰ νὰ μάθουν ~~ὅτι εἶναι κύριος τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς~~ καὶ ὅτι ἐξουσιάζει τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν παρουσιάζει καὶ ἐκεῖνον ποὺ εἶχεν ἀποθάνει καὶ ἐκεῖνον ποὺ οὐδέποτε ἀπέθανεν. Τὴν δὲ πέμπτην αἰτίαν (διότι αὐτὴ εἶναι πέμπτη εἰς τὴν σειρὰν τῶν λεχθέντων) τὴν ἐφάνερωσεν καὶ ὁ εὐαγγελιστής. Ποία δὲ ἦτο αὕτη; ~~Ἦθελε νὰ δείξη τὴν δόξαν τοῦ σταυροῦ καὶ νὰ παρηγορήσῃ τὸν Πέτρον καὶ ἐκείνους ποὺ ἐφοβοῦντο τὸ πάθος του καὶ νὰ ἐξυψώσῃ τὸ φρόνημά των.~~ Καθ' ὅσον ἐλθόντες ἐκεῖ δὲν παρέμειναν σιωπηλοί, ἀλλὰ, λέγει, «Συζητοῦσαν περὶ τῆς δόξης, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐκπληρώσῃ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα», δηλαδή τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρόν· διότι ἔτσι τὸ ὀνομάζουν πάντοτε αὐτό.

Καὶ δὲν τοὺς προετοιμάζει αὐτοὺς μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνδρῶν, τὴν ὁποίαν πρὸ πάντων ἐζήτει ἀπ' αὐτούς. Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν, «ἐὰν κάποιος θέλῃ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, ἅς σηκώσῃ τὸν σταυρόν του καὶ ἅς μὲ ἀκολουθήσῃ»⁵, παρουσιάζει ἐκείνους ποὺ ἀπέθανον ἀπείρους φορὰς χάριν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ λαοῦ ποὺ τοὺς ἐνεπιστεύθη αὐτός. Καθ' ὅσον καθένας ἀπὸ αὐτούς, ἀφοῦ ἔχασε τὴν ζωὴν του, ἔσωσε τὴν ψυχὴν του. Πράγματι ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ἀντεμετώπισε μὲ θάρρος τοὺς τυράννους· ὁ μὲν Μωϋσῆς τὸν Αἰγύπτιον⁶, ὁ δὲ Ἡλίας τὸν Ἀχαάβ⁷ καὶ ὅλα αὐτὰ χάριν ἀνθρώπων ἀγνωμόνων καὶ ἀπειθάρκων, φθάσαντες μάλιστα εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὁποίους εἶχον ἀναλάβει νὰ διασώσουν. Καὶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτούς, ἂν καὶ ἦτο ἰδιώτης, ἠθέλησε νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρίαν. Διότι ὁ μὲν Μωϋσῆς ἦτο βραδύγλωσσος καὶ ἰσχνόφωνος, ὁ δὲ Ἡλίας ἦτο καὶ ὁ ἴδιος πάρα πολὺ ἄξεστος. Καὶ οἱ δύο δὲ ἦσαν πλήρως ἀκτήμονες· διότι οὔτε ὁ Μωϋσῆς εἶχε κάτι τι, οὔτε ὁ Ἡλίας εἶχε κάτι ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὴν μηλωτὴν, καὶ ὅλα αὐτὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τότε ποὺ δὲν εἶχον ἀκόμη λάβει τόσῃν θαυματουργικὴν δύναμιν. Διότι, μολονότι ὁ Μωϋσῆς ἐχώρισεν εἰς τὰ δύο τὴν

καὶ θάλατταν ἔσχισε Μωϋσῆς, ἀλλὰ Πέτρος ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ἐβάδισε, καὶ ὄρη μεταθεῖναι ἱκανὸς ἦν, καὶ νοσήματα σωμαίων διώρθου παντοδαπά, καὶ δαίμονας ἤλαυνεν ἀγροίους, καὶ σκιᾶ σώματος τὰ μεγάλα ἐκεῖνα ἐθαυματούργει τερά-
5 σια, καὶ τὴν οἰκουμένην μειέσισεν ἅπασαν. Εἰ δὲ καὶ Ἡλίας νεκρὸν ἀνέσισεν, ἀλλ' οὗτοι μυρίους, καὶ ταῦτα μηδέπω Πνεύματος καταξιωθέντες. Ἄγει τοίνυν καὶ διὰ τοῦτο εἰς μέσον. Ἡβούλειο γὰρ αὐτοὺς τὸ δημαγωγικὸν τὸ ἐκείνων ζηλωσαι, καὶ τὸ εὐτινον, καὶ τὸ ἀκαμπές· καὶ γενέ-
10 σθαι ἐπεικειῖς κατὰ Μωϋσέα, καὶ ζηλωτὰς κατὰ τὸν Ἡλίαν, καὶ κηδεμονικοὺς ὁμοίως. Ὁ μὲν γὰρ λιμὸν τριῶν ἐτῶν ἤνεγκε διὰ τὸν δῆμον τὸν Ἰουδαϊκόν· ὁ δὲ ἔλεγεν· «Εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· ἐπεὶ καὶ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου ἡς ἔγραψας».

15 Τούτων δὲ ἀπάντων ἀνεμίμησεν διὰ τῆς ὄψεως. Καὶ γὰρ ἐν δόξῃ αὐτοὺς ἤγαγεν, οὐχ ἵνα μέχρι τούτων σιῶσιν, ἀλλ' ἵνα καὶ ὑπερβῶσι τὰ σκάμματα. Ὅτε γοῦν εἶπον, «εἰ-
 πωμεν πῦρ καταβῆναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ», καὶ ἐμνημόνευσαν Ἡλία ὡς τοῦτο πεποιηκότις, φησί· «Οὐκ οἶδατε ποίου πνεύ-
 20 ματός ἐστε»· εἰς ἀνεξικακίαν αὐτοὺς ἀλείφων διὰ τῆς κατὰ τὸ χάρισμα διαφορᾶς. Καὶ μή τις ἡμᾶς νομιζέτω καταγινώ-
 σκειν Ἡλίου, ὡς ἀτελοῦς· οὐ τοῦτό φαμεν· καὶ γὰρ σφόδρα τέλειος ἦν· ἀλλ' ἐν τοῖς καιροῖς τοῖς ἑαυτοῦ, ὅτε παιδικω-
 25 παιδαγωγίας. Ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς κατὰ τοῦτο τέλειος ἦν· ἀλλ' ὁμῶς κακείνου πλέον ἀπαιτοῦνται οὗτοι. «Ἐὰν γὰρ μὴ

8. Γ' Βασ. 17, 17-24.

9. Ἐξ. 32, 32.

10. Λουκᾶ 9, 54-55.

θάλασσαν, ἀλλ' ὅμως ὁ Πέτρος ἐβάδισεν ἐπάνω εἰς τὴν ὑγρὰν θάλασσαν καὶ ἔλαβε τὴν δύναμιν νὰ μετακινῇ ὄρη, καὶ ἐθεράπευε παντὸς εἶδους σωματικὰς ἀσθενείας καὶ δαίμονας ἀγρίους ἐξεδίωκε καὶ μὲ τὴν σκιὰν τοῦ σώματός του ἐνήργει τὰ μεγάλα ἐκεῖνα καὶ ὑπερφυσικὰ θαύματα καὶ ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην ὠδήγησεν εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ ὁ Ἡλίας, μολονότι ἀνέστησε νεκρόν*, ἀλλ' ὅμως αὐτοὶ ἀνέστησαν ἀπείρους καὶ ὅλα αὐτὰ πρὶν ἀκόμη τοὺς δοθῆ ἢ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τοὺς παρουσιάζει λοιπὸν ἐμπρὸς των καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον. Διότι ἤθελε νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ μιμηθοῦν μὲ πολὺν ζῆλον τὴν ἰκανότητα ἐκείνων νὰ καθοδηγοῦν τὸν λαὸν καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ρωμαλαιότητά των καὶ ἀκαμψίαν των, καὶ νὰ γίνουν ἐπεικεῖς, ὅπως ὁ Μωϋσῆς, καὶ ζηλωταὶ ὅπως ὁ Ἡλίας καὶ προστάται τοῦ λαοῦ ὅπως ἐκεῖνοι. Διότι ὁ μὲν Ἡλίας ἐπροκάλεσε πείναν τριῶν ἐτῶν πρὸς χάριν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἐνῶ ὁ Μωϋσῆς ἔλεγεν· «Ἐὰν μὲν συγχωρήσῃς τὴν ἀμαρτίαν των, συγχώρησέ την, ἐὰν ὄχι ἐξαφάνισε καὶ ἐμένα ἀπὸ τὴν βίβλον εἰς τὴν ὁποίαν μὲ ἔγραψες»⁹.

“Ὅλα αὐτὰ δὲ τοὺς τὰ ὑπενθύμιζε παρουσιάζων αὐτοὺς ἐμπρὸς των. Καθ' ὅσον παρουσίασεν αὐτοὺς περιβεβλημένους μὲ τὴν δόξαν των, ὄχι διὰ νὰ ἀρκεσθοῦν μόνον εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ὑπερπηθήσουν τὰ ἐμπόδια. “Ὅταν λοιπὸν εἶπον, «ἄς εἰποῦμεν νὰ κατεβῆ φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν»¹⁰ καὶ ἀνέφεραν τὸν Ἡλίαν, πού αὐτὸς εἶχε κάνει αὐτό, εἶπε· «Δὲν γνωρίζετε ποίου πνεύματος εἴσθε», προετοιμάζων αὐτοὺς διὰ τὴν ἀνεξικακίαν, διὰ τῆς ποικιλίας τῶν χαρισμάτων. Καὶ ἄς μὴ νομίζῃ κανεὶς ὅτι ἀποδίδομεν ἀτελείας εἰς τὸν Ἡλίαν· δὲν λέγομεν αὐτό, καθ' ὅσον ἦτο τέλειος κατὰ πάντα, ἀλλ' ἦτο τέλειος διὰ τὴν ἰδικὴν του ἐποχὴν, ὅταν ἡ πνευματικότης τῶν ἀνθρώπων ἦτο πολὺ ἀκόμη παιδικὴ καὶ ἐχρειάζοντο αὐτὴν τὴν παιδαγωγίαν. Διότι καὶ ὁ Μωϋσῆς, σύμφωνα μὲ αὐτά, ἦτο τέλειος, ἀλλ' ὅμως αἱ ἀπαιτήσεις ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι πολὺ πῶς μεγαλύτεραι ἀπ' ὅτι ἀπὸ

περισσεύση ἢ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Οὐ γὰρ εἰς Αἴγυπτον εἰσήεσαν, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, χαλεπώτερον Αἰγυπτίων διακειμένην· οὐδὲ τῷ Φα-
 5 ραῶ διαλεξόμενοι, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ πικτεύσοντες, αὐτῷ τῷ τῆς κακίας τυράννῳ. Καὶ γὰρ ἦν αὐτοῖς, κἀκεῖνον δῆσαι, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι πάντα· καὶ ταῦτα ἐποιοῦν οὐ θάλατταν ρηγνύντες, ἀλλὰ θυτὸν ἀσεβείας διὰ τῆς ράβδου τῆς Ἰεσοαί, πολλῶ χαλεπώτερα κύματα ἔχοντα. Ὅρα γοῦν
 10 πόσα ἐφόβει τοὺς ἀνθρώπους· θάνατος, πενία, ἀδοξία, τὰ μυρία πάθη· καὶ μᾶλλον ταῦτα ἔτιρεμον, ἢ τὸ πέλαγος τότε ἐκεῖνο οἱ Ἰουδαῖοι. Ἀλλ' ὅμως ἀπάντων τούτων ἔπεισεν αὐτοὺς καιριοτολμησαι, καὶ ὥσπερ διὰ ξηραῆς διαβῆναι μετὰ ἀσφαλείας ἀπάσης.

15 Πρὸς ταῦτα τοίνυν ἅπαντα αὐτοὺς ἀλείφων, παρηγε τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ λάμπαντας. Τί οὖν ὁ Πέτρος ὁ θερμός; «Καλόν ἐστὶν ὧδε εἶναι». Ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσεν, ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ παθεῖν, δεδοικῶς ἔτι καὶ τρέμων ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν, προσελθεῖν
 20 μὲν καὶ εἰπεῖν τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν οὐ τολμᾷ, ὅτι «ἰλεῶς σοι», ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου ἐκείνου τὰ αὐτὰ πάλιν αἰνίττειται δι' ἑτέρων ρημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὄρος καὶ πολλὴν τὴν ἀναχώρησιν καὶ τὴν ἐρημίαν, ἐνενόησεν ὅτι ἔχει πολλὴν ἀσφάλειαν τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου· οὐ μόνον δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ τό-
 25 που, ἀλλὰ καὶ τοῦ μηκέτι ἀπελθεῖν αὐτὸν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα· θούλει γὰρ αὐτὸν ἐκεῖ εἶναι διηνεκῶς· διὸ καὶ σκηνηῶν

11. Ματθ. 5, 20.

12. Ματθ. 16-22.

ἐκεῖνον. «Διότι ἐὰν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ξεπεράσῃ τὴν φαινομενικὴν ἀρετὴν τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»¹¹.

Πράγματι αὐτοὶ δὲν μετέβησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, πού ἦτο κατὰ πολὺ χειροτέρα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Οὔτε ἐπῆγαν διὰ νὰ συνομιλήσουν μὲ τὸν Φαραῶ, ἀλλὰ διὰ νὰ παλεύσουν μὲ τὸν διάβολον, αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν τύραννον τῆς κακίας. Καθ' ὅσον τὸ ἔργον των ἦτο καὶ ἐκεῖνον νὰ τὸν δέσουν καὶ νὰ ἀρπάσουν ὅλα τὰ πράγματά του. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαναν ὄχι χωρίζοντες εἰς τὰ δύο τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ τὸν βυθὸν τῆς ἀσεβείας, χρησιμοποιοῦντες τὴν ράβδον ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, πού εἶχε πολὺ πῶ φοβερώτερα κύματα. Σκέψου λοιπὸν πόσα ἦσαν ἐκεῖνα πού ἐφόβιζον τοὺς ἀνθρώπους· ὁ θάνατος, ἡ πτώχεια, ἡ ἀσημότης, τὰ ἄπειρα τὸν ἀριθμὸν πάθη· καὶ πολὺ περισσότερον ἔτρεμον δι' αὐτά, παρὰ οἱ Ἰουδαῖοι τότε διὰ τὸ πέλαγος ἐκεῖνο. Ἄλλ' ὅμως τοὺς ἔπεισε νὰ ριψοκινδυνεύσουν, ἀδιαφορῶντες δι' ὅλα αὐτά, καὶ νὰ τὰ διαβοῦν ὡσὰν διὰ ξηρᾶς μὲ ἀπόλυτον ἀσφάλειαν.

Μὲ σκοπὸν λοιπὸν νὰ τοὺς προετοιμάσῃ δι' ὅλα αὐτά, τοὺς παρουσίασεν ἐκείνους πού διέπρεψαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τί λέγει λοιπὸν ὁ ἐνθουσιώδης Πέτρος; «Καλὸν εἶναι νὰ μείνωμεν ἐδῶ». Διότι, ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ νὰ ὑποστῇ τὰ πάθη του, φοβούμενος ἀκόμη καὶ τρέμων δι' αὐτόν, δὲν τολμᾷ καὶ μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ νὰ τοῦ εἰπῇ τὰ ἴδια λόγια, δηλαδὴ «ἄς σὲ λυπηθῇ ὁ Θεός»¹², ἀλλ' ὅμως ἐξ αἰτίας ἐκείνου τοῦ φόβου ὑπαινίσσεται τὰ ἴδια μὲ ἄλλα λόγια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶδεν ὄρος καὶ μεγάλην τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς κατωκημένας περιοχὰς καὶ μεγάλην ἐρημίαν, ἐσκέφθη ὅτι ἦτο πολὺ ἀσφαλῆς ὁ Χριστὸς ἐξ αἰτίας τοῦ τόπου· καὶ ὄχι μόνον ἐξ αἰτίας τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ ποτὲ πλέον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Θέλει δηλαδὴ νὰ μείνῃ διὰ πάντα ἐκεῖ καὶ διὰ τοῦτο

μέμνηται. Εἰ γὰρ τοῦτο γένοιτο, φησὶν, οὐκ ἀναθησόμεθα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα· εἰ δὲ μὴ ἀναβαίημεν, οὐκ ἀποθανεῖται· ἐκεῖ γὰρ ἔφη τοὺς γραμματεῖς ἐπιθήσεσθαι αὐτῷ. Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐκ ἐτόλμησεν εἰπεῖν· ταῦτα δὲ βουλόμενος κατασκευά-
 5 σαι, ἔλεγεν ἐν ἀσφαλείᾳ· καλὸν ἔστιν ἡμᾶς ἐνιαῦθα εἶναι, ἔνθα καὶ Μωϋσῆς πάρεσι καὶ Ἡλίας· Ἡλίας ὁ ἐπὶ τοῦ ὄρους πῦρ κατενεγκών, καὶ Μωϋσῆς ὁ εἰς τὸν γνόφον εἰσελθών, καὶ τῷ Θεῷ διαλεχθεῖς· καὶ οὐδεὶς οὐδὲ εἴσεται ἔνθα ἔσμεν.

- 10 3. Εἶδες τὸν θερμὸν ἔρασιήν τοῦ Χριστοῦ; Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο ζήτει, ὅτι οὐκ ἦν ἐξησιασμένος ὁ τρόπος τῆς παρακλήσεως, ἀλλὰ πῶς θερμὸς ἦν, πῶς περιεκαίειτο τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι γὰρ οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἰσοῦτιον τρέμων ταῦτα ἔλεγεν, ἠνίκα αὐτοῦ τὸν ἐσόμενον προεμήνυε θάνατον καὶ τὴν ἔφοδον, ἄ-
 15 κούσον τί φησι· «Τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω»· «κἂν δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι». Ὅρα δὲ πῶς καὶ μέσοις αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις παρεβουλεύειτο. Τοσοῦτου γοῦν περισιῶτις δῆμου, οὐ μόνον οὐκ ἔφυγεν, ἀλλὰ καὶ τὴν μάχαιραν σπασάμενος, τὸ ὦτιον ἀπέκοψε τοῦ δούλου
 20 τοῦ ἀρχιερέως. Οὕτως οὐ τὸ καθ' ἑαυτὸν ἐσκόπει, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου ἔτρεμεν. Εἶτα ἐπειδὴ ἀποφαντικῶς ἐφθέγγατο, ἐπιλαμβάνεται ἑαυτοῦ, καὶ ἐννοήσας μὴ πάλιν ἐπιτιμηθῆ, φησὶν· «Εἰ θέλεις, ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν, καὶ Μωϋσῆ μίαν, καὶ Ἡλία μίαν». Τί λέγεις, ὦ
 25 Πέτροε; οὐ πρὸ μικροῦ τῶν δούλων αὐτὸν ἀπήλλαξας; πάλιν μετὰ τῶν δούλων αὐτὸν ἀριθμεῖς;

Εἶδες πῶς σφόδρα ἀτελεῖς ἦσαν πρὸ τοῦ σιαυροῦ; Εἰ γὰρ καὶ ἀπεκάλυψεν αὐτῷ ὁ Πατήρ, ἀλλ' οὐ διηνεκῶς κα-

13. Ἰω. 13, 37.

14. Μάρκ. 14, 31. Ματθ. 26, 35.

ένθυμεῖται τὰς σκηνάς. Διότι, λέγει, ἐὰν ἤθελε συμβῆ αὐτὸ δὲν θὰ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐὰν δὲ δὲν ἐπιστρέψωμεν ἐκεῖ δὲν θὰ ἀποθάνῃ· διότι ἐκεῖ εἶπεν ὅτι θὰ τὸν ἐπιτεθοῦν οἱ γραμματεῖς. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐτόλμησε μὲν νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ ἔτσι, θέλων ὅμως νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτά, ἔλεγε μὲ ἀσφάλειαν· Καλὸν εἶναι νὰ μείνωμεν ἐμεῖς ἐδῶ, ὅπου εὐρίσκονται καὶ ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἥλιος. Ὁ Ἥλιος, πού ἔδωσεν ἐντολὴ καὶ ἐρρίφθη πῦρ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ ὁ Μωϋσῆς, πού εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ θείου γνόφου καὶ συνωμίλησε μὲ τὸν Θεόν. Ἔτσι κανεῖς δὲν θὰ μάθῃ ποῦ εὐρισκόμεθα.

3. Εἶδες τὸν ἐνθουσιώδη φίλον τοῦ Χριστοῦ; Βέβαια μὴ ἐξετάζῃς αὐτό, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἦτο ἐνδεδειγμένος ὁ τρόπος τῆς παρακλήσεώς του, ἀλλ' ἐξήτασε τὸ πόσον ἐνθουσιώδης ἦτο, πῶς κατεκαίγετο διὰ τὸν Χριστόν. Διότι τὸ ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ ἔλεγε φοβούμενος τόσον πολὺ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἄκουσε τί λέγει, ὅταν ἀνεκοίνωσεν ὁ Χριστὸς τὴν σύλληψιν καὶ τὸν θάνατον πού ἔμελλε νὰ ὑποστῇ· «Θὰ θυσιάσω πρὸς χάριν σου τὴν ψυχὴν μου»¹³, καὶ «ἂν ἀκόμη χρειασθῇ ν' ἀποθάνω μαζί σου, δὲν θὰ σὲ ἀρνηθῶ»¹⁴. Πρόσεξε δὲ πῶς ἐρριψοκινδύνευεν, ἂν καὶ εὐρίσκετο μέσα εἰς τοὺς κινδύνους. Μολονότι δηλαδὴ ἦτο περικυκλωμένος ἀπὸ τόσον πλῆθος ἀνθρώπων, ὅχι μόνον δὲν ἔφυγεν, ἀλλ' ἀφοῦ ἔβγαλε τὴν μάχαιραν, ἔκυψε τὸ αὐτὶ τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως. Ἄρα λοιπὸν δὲν τὸν ἐνδιέφερε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' ἔτρεμε διὰ τὸν διδάσκαλόν του. Εἰς τὴν συνέχειαν δέ, ἐπειδὴ διεκήρυξε τὴν γνώμην του, σταματᾷ δι' ὀλίγον τὴν ὁρμὴν του, καὶ σκεπτόμενος μήπως καὶ πάλιν ἐπιτημηθῇ, λέγει· «Ἐὰν θέλῃς, ἃς στήσωμεν ἐδῶ τρεῖς σκηνάς, μίαν διὰ σένα, μίαν διὰ τὸν Μωϋσῆν καὶ μίαν διὰ τὸν Ἥλιαν». Τί εἶναι αὐτὸ πού λέγεις, Πέτρε; δὲν διεχώρισες πρὸ ὀλίγου τὸν Κύριον ἀπὸ τοὺς δούλους; πάλιν τὸν κατατάσσεις μεταξὺ τῶν δούλων;

Βλέπεις πόσον πολὺ ἀτελεῖς ἦσαν πνευματικῶς πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσίν του; Διότι μολονότι ὁ Πατὴρ τοῦ ἀπε-

ιεῖχε τὴν ἀποκάλυψιν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀγωνίας ἐταράχθη, οὐ-
 χι ταύτης ἧς εἶπον μόνης, ἀλλὰ καὶ ἐτέρας τῆς ἀπὸ τῆς ὀ-
 ψεως ἐκείνης. Οἱ γοῦν ἕτεροι εὐαγγελισταὶ τοῦτο δηλοῦν-
 τες, καὶ τὸ συγκεχυμένον αὐτοῦ τῆς γνώμης, μεθ' ἧς ταῦτα
 5 ἐφθέγγειο, ἀπὸ τῆς ἀγωνίας ἐκείνης δεικνύντες γεγενῆσθαι,
 ἔλεγον· ὁ μὲν Μάρκος, ὅτι «οὐ γὰρ ἤδει τί λαλήσει· ἔκφοβοι
 γὰρ ἐγένοντο»· ὁ δὲ Λουκᾶς μετὰ τὸ εἰπεῖν, «τρεῖς σκηναὶ
 ποιήσωμεν», ἐπήγαγεν, ὅτι «μὴ εἰδὼς ὃ λέγει». Εἶτα δη-
 λῶν ὅτι πολλῶ κατείχετο φόβῳ, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ λοιποί,
 10 φησί· «Βεβαρημένοι ἦσαν ὑπνω· καὶ διαγορηγορήσαντες εἶδον
 τὴν δόξαν αὐτοῦ»· ὑπνον ἐνιαῦθα καλῶν τὸν πολὺν κάρου
 τὸν ἀπ τῆς ὀψεως ἐκείνης αὐτοῖς ἐγγινόμενον. Καθάπερ
 γὰρ ὀφθαλμοὶ ἐξ ὑπερβαλλούσης λαμπηδόνος σκοιοῦνται, οὐ-
 τω καὶ τότε ἔπαθον. Οὐ γὰρ δὴ νύξ ἦν, ἀλλ' ἡμέρα· καὶ τὸ
 15 τῆς ἀνγῆς ὑπέρογκον ἐβάρει τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἀσθένειαν.

Τί οὖν; Αὐτὸς μὲν οὐδὲν φθέγγεται, οὐδὲ Μωϋσῆς,
 οὐδὲ Ἡλίας· ὁ δὲ πάντων μείζων καὶ ἀξιοπιστιότερος, ὁ Πα-
 τήρ, φωνὴν ἀφίησιν ἐκ τῆς νεφέλης. Διὰ τί ἐκ τῆς νεφέ-
 λης; Οὕτως αἰεὶ φαίνεται ὁ Θεός. «Νεφέλη γὰρ καὶ γνόφος
 20 κύκλω αὐτοῦ», καί, «κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης» καὶ πάλιν,
 «ὡς τινεὶς νέφη τὴν ἐπίθασιν αὐτοῦ»· καὶ «νεφέλη ὑπέλαβεν
 αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν»· καί, «ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου
 ἐρχόμενος ἐπὶ τῶν νεφελῶν». Ἴν' οὖν πιστεύσωσιν, ὅτι πα-
 ρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ φωνὴ φέρεται, ἐκεῖθεν ἔρχεται. Καὶ ἡ νε-
 25 φέλη φωτεινὴ. «Ἐτι γὰρ αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ νεφέλη
 φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς. Καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης

15. Μάρκ. 9, 6.

16. Λουκᾶ 9, 33.

17. Λουκᾶ 9, 32.

18. Ἰω. 14, 28.

19. Ψαλμ. 96, 2.

20. Ἦσ. 19, 1.

21. Ψαλ. 108, 3.

22. Πράξ. 1, 9.

23. Δαν. 7, 13.

κάλυψε τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅμως δὲν κατεῖχε διαρκῶς τὴν ἀποκάλυψιν, καὶ διὰ τοῦτο συνεκλονίσθη ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, ὅχι μόνον ἀπὸ αὐτὴν ποὺ προανέφερα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλην ποὺ ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι εἶδεν ἐκείνους. Θέλοντες λοιπὸν οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ νὰ δηλώσουν αὐτὸ καθὼς καὶ ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ἐξ αἰτίας τῆς συγχύσεως τῆς σκέψεώς του ποὺ ὠφείλετο ἢ σύγχυσις αὐτὴ εἰς τὴν ἀγωνίαν ποὺ τὸν κατέλαβεν, ἔλεγον, ὁ μὲν Μᾶρκος, ὅτι «δὲν ἐγνώριζε πράγματι τί νὰ εἰπῇ· διότι εἶχον κυριευθῆ ἀπὸ φόβον»¹⁵. ὁ Λουκᾶς πάλιν ἀφοῦ εἶπεν, «ἄς στήσωμεν τρεῖς σκηνάς», προσέθεσεν, ὅτι «δὲν ἐγνώριζεν αὐτὸ ποὺ ἔλεγεν»¹⁶. Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἦτο κυριευμένος ἀπὸ πολὺν φόβον, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ὑπόλοιποι μαθηταί, λέγει· «Ἦσθάνοντο νὰ τοὺς κυριεύῃ βαθὺς ὕπνος· καὶ ἀφοῦ ἐξύπνησαν εἶδον τὴν δόξαν του»¹⁷. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὕπνον ὀνομάζει τὴν βαθεῖαν νάρκην εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσαν ἐξ αἰτίας τῆς θεᾶς ἐκείνης. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ μάτι θαμβώνεται ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν λάμψιν, τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἔπαθον τότε καὶ αὐτοί. Διότι βέβαια δὲν ἦτο νύκτα, ἀλλ' ἡμέρα, καὶ ἡ ὑπερβολικὴ λάμψις ἤϋξανε τὴν ἀδυναμίαν τῶν ματιῶν.

Τί λοιπὸν; Αὐτὸς μὲν δὲν λέγει τίποτε, οὔτε ὁ Μωϋσῆς, οὔτε ὁ Ἡλίας, ἀλλ' ὁ Πατήρ, ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ ὅλους¹⁸ καὶ ὁ πρὸ ἀξιόπιστος, ἀφήνει ν' ἀκουσθῆ ἢ φωνὴ του μέσα ἀπὸ τὴν νεφέλην. Διατί ἀπὸ τὴν νεφέλην; Ἐπειδὴ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποκαλύπτεται πάντοτε ὁ Θεός· «Διότι νεφέλη καὶ γνόφος ὑπάρχει γύρω ἀπὸ τὸν Θεόν»¹⁹. καί, «Αὐτὸς κάθηται ἐπάνω εἰς ἀνάλαφρον νεφέλην»²⁰. καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Αὐτὸς ποὺ ἐπιβαίνει τῶν νεφῶν»²¹. καί, «νεφέλη ἔκρυσεν αὐτὸν ἀπὸ τὰ μάτια των»²². καί, «Ἔρχεται ὡσὰν Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω εἰς τὰς νεφέλας»²³. Ἔρχεται λοιπὸν ἡ φωνὴ ἀπὸ τὴν νεφέλην διὰ νὰ πιστεύσουν, ὅτι εἶναι φωνὴ τοῦ Θεοῦ ἢ φωνὴ ποὺ ἀκούεται. Καὶ ἡ νεφέλη ἦτο φωτεινὴ. Διότι, «Καθ' ὃν χρόνον αὐτὸς ὠμίλει, ἐφάνη νεφέλη φωτεινὴ ποὺ ἐσκέπασεν αὐτούς. Καὶ ἠκούσθη φωνὴ ποὺ ἤρχε-

λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησεν αὐτοῦ ἀκούειτε». Ὅταν μὲν γὰρ ἀπειλῆ, σκοτεινὴν δείκνυσιν, ὥσπερ ἐν τῷ Σινᾷ· «εἰσῆλθε γάρ», φησί, «εἰς τὴν νεφέλην καὶ εἰς τὸν γνόφον ὁ Μωϋσῆς, καὶ ὡς ἀτιμὶς οὕτως ἐ-
5 φέρειο ὁ καπνός»· καὶ ὁ προφήτης φησὶ περὶ τῆς ἀπειλῆς αὐτοῦ διαλεγόμενος· «σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων»· ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ οὐ φοβῆσαι ἐβούλει, ἀλλὰ διδάξαι, νεφέλη φωτεινή. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἔλεγε, «ποιήσωμεν τρεῖς σκηνάς», αὐτὸς δὲ ἀχειροποίητον ἔδειξε σκηνήν. Διὰ τοῦτο
5 ἐκεῖ μὲν καπνὸς καὶ ἀτιμὶς καμίνου· ἐνταῦθα δὲ φῶς ἄφατον καὶ φωνή. Εἴτα ἵνα δειχθῆ, ὅτι οὐ περὶ ἐνὸς ἀπλῶς τῶν τριῶν ἐλέχθη, ἀλλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ μόνον, ὅτι ἡ φωνὴ ἠνέχθη, ἐκποδῶν ἐγένοντο ἐκεῖνοι. Οὐδὲ γὰρ ἂν εἰ περὶ τινος αὐτῶν ἐλέγετο ἀπλῶς, οὗτος ἔμεινεν ἂν μόνος, ἀπο-
15 σχισθέντων τῶν δύο.

Τί οὖν οὐχὶ καὶ ἡ νεφέλη τὸν Χριστὸν μόνον ἀπέλαβεν, ἀλλὰ ἅπαντας; Εἰ τὸν Χριστὸν μόνον ἀπέλαβεν, ἐνομίσθη ἂν αὐτὸς ἀφεῖναι τὴν φωνήν. Διὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς τοῦτο αὐτὸ ἀσφαλιζόμενος, ὅτι ἐκ τῆς νεφέλης ἦν ἡ φωνή,
20 τοιτέσιν, ἐκ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τί φησιν ἡ φωνή; «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός». Εἰ δὲ ἀγαπητός, μὴ φοβοῦ, Πέτρε. Ἔδει μὲν γὰρ σε καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἤδη εἶδεναι καὶ πεπληροφορηθῆσαι περὶ τῆς ἀνασιτάσεως· ἐπειδὴ δὲ ἀγνοεῖς, κἂν ἀπὸ τῆς φωνῆς τοῦ Πατρὸς θάρρησον. Εἰ γὰρ
25 δυνατὸς ὁ Θεός, ὥσπερ οὖν καὶ δυνατὸς, εὐδηλον ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως. Μὴ τοίνυν δέδιδι τὰ δεινά. Εἰ δὲ οὐδέπω

24. Ἐξ. 24, 18.

25. Ψαλμ. 17, 12.

το ἀπὸ τὴν νεφέλην, λέγουσα· Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχω ὄλην τὴν στοργὴν μου· αὐτὸν νὰ ἀκούετε». Ὡστε λοιπὸν, ὅταν μὲν ἀπειλῆ, παρουσιάζει νεφέλην σκοτεινὴν, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ· διότι λέγει· «Εἰσῆλθεν ὁ Μωϋσῆς μέσα εἰς τὴν νεφέλην καὶ τὸν γνόφον καὶ ὁ καπνὸς ὡσὰν ἀτμὸς κατευθύνετο πρὸς τὰ ἐπάνω»²⁴· καὶ ὁ προφήτης, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀπειλῆς τοῦ Θεοῦ, λέγει· «Νέφη σκοτεινὰ βροχῆς φερόμενα ἀπὸ τοὺς ἀνέμους»²⁵. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ τοὺς φοβήσῃ ἀλλὰ νὰ τοὺς διδάξῃ, παρουσιάζει νεφέλην φωτεινὴν. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἔλεγε, «Ἄς στήσωμεν τρεῖς σκηνάς», αὐτὸς ὅμως παρουσίασεν ἀχειροποίητον σκηνήν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην παρουσιάζεται καπνὸς καὶ ἀτμὸς καμίνου, ἐνῶ ἐδῶ φῶς ἀπερίγραπτον καὶ ἀκούεται φωνή. Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ ἀποδειχθῆ, ὅτι ἡ φωνὴ ποὺ ἠκούσθη δὲν ἀνεφέρετο διὰ τὸν ἕνα ἀπλῶς ἀπὸ τοὺς τρεῖς, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸν Χριστόν, ἐκεῖνοι ἐξηφανίσθησαν. Διότι ὅπως-δήποτε ἂν τὰ λόγια ἐκεῖνα ἀνεφέροντο ἀπλῶς διὰ τὸν ἕνα ἀπὸ αὐτούς, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ μόνος ὁ Χριστὸς καὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν οἱ ἄλλοι δύο.

Τί λοιπὸν; ἡ νεφέλη δὲν ἐσκίασε μόνον τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους; Ἐὰν ἐσκίαζε μόνον τὸν Χριστόν, ἐνδεχομένως νὰ ἐνομίζετο ὅτι αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἠκούσθη ἡ φωνή. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς προφυλάσσωσιν ἀπὸ ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενον, λέγει, ὅτι ἡ φωνὴ ἠκούσθη μέσα ἀπὸ τὴν νεφέλην, δηλαδὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τί λέγει ἡ φωνή; «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός». Ἐὰν δέ, Πέτρε, αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγαπητός, μὴ φοβῆσαι. Βέβαια ἔπρεπε σὺ καὶ τὴν δύνάμιν του νὰ γνωρίζῃς ἤδη καὶ νὰ εἶχες πεισθῆ διὰ τὴν ἀνάστασίν του, ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἀγνοεῖς αὐτά, πάρε θάρρος τουλάχιστον ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ Πατρός. Διότι ἂν ὁ Θεὸς εἶναι δυνατός, ὅπως καὶ εἶναι ὅπως-δήποτε δυνατός, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι εἶναι ὁμοίως καὶ ὁ Υἱός. Μὴ φοβῆσαι λοιπὸν τὰς δοκιμασίας. Ἐὰν ὅμως ἀκό-

τοῦτο καταδέχη, κἄν ἐκεῖνο λογίζου, ὅτι καὶ Υἱός, καὶ φιλεῖται. «Οὗτος γὰρ ἐστίν», φησί, «ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός». Εἰ δὲ φιλεῖται, μὴ φοβοῦ. Οὐδεὶς γάρ, ἂν ἀγαπᾷ, προΐεται. Μὴ τοίνυν θορυβοῦ· κἄν μυριάκις αὐτὸν φιλήῃς, οὐ φιλεῖς
5 αὐτὸν τοῦ γεγεννηκότις ἴσον.

«Ἐν ᾧ εὐδόκησα». Οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἐγέννησε μόνον, φιλεῖ, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἴσος αὐτῷ κατὰ πάντα καὶ ὁμογνώμων ἐστίν. Ὡστε διπλοῦν τὸ φίλτρον, μᾶλλον δὲ καὶ τριπλοῦν· ἐπειδὴ Υἱός, ἐπειδὴ ἀγαπητός, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ εὐδόκησε.
10 Τί δέ ἐστίν, «ἐν ᾧ εὐδόκησα»; Ὡσανεὶ ἔλεγεν, ἐν ᾧ ἀναπαύομαι, ᾧ ἀρέσκομαι διὰ τὸ κατὰ πάντα ἐξισῶσθαι πρὸς αὐτὸν μετὰ ἀκριβείας, καὶ βούλημα ἐν ἐν αὐτῷ εἶναι καὶ τῷ Πατρὶ, καὶ μένοντα Υἱὸν κατὰ πάντα ἐν εἶναι πρὸς τὸν γεγεννηκότια. «Αὐτοῦ ἀκούετε». Ὡστε κἄν σιαυρωθῆναι
15 βουληθῆ, μὴ ἀντιπέσης.

«Καὶ ἀκούσαντες ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἤψατο αὐτῶν, καὶ εἶπεν· ἐγέρθητε, καὶ μὴ φοβεῖσθε. Ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν μόνον».

20 4. Ταῦτα ἀκούσαντες κατεπλάγησαν; Καίτοι καὶ πρὸ τούτου ἠνέχθη φωνὴ ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου τοιαύτη, καὶ ὄχλος παρῆν, καὶ οὐδεὶς οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαυε· καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν, διε καὶ θρονιὴν ἔλεγον γεγονέναι· ἀλλ' οὐδὲ τότε τοιοῦτον οὐδὲν ὑπέμειναν. Πῶς οὖν ἐν τῷ ὄρει ἔπεσον;
25 Ὅτι καὶ ἐρημία καὶ ὕψος καὶ ἡσυχία ἦν πολλή, καὶ μετα-

μη δὲν τὸ πιστεύῃς αὐτό, τουλάχιστον ἀναλογίσου ἐκεῖνο, ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαπᾶται ἀπὸ αὐτόν. Διότι λέγει, «Αὐτὸς εἶναι ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός». Ἐὰν δὲ ἀγαπᾶται, μὴ φοβῆσαι. Διότι κανεὶς δὲν ἐγκαταλείπει αὐτόν πού ἀγαπᾶ. Μὴ ἀνησυχῆς λοιπόν· καὶ ἂν ἀκόμη τὸν ἀγαπᾶς ἀπείρωσ, ὅμως δὲν τὸν ἀγαπᾶς ὅσον ἀκριβῶς τὸν ἀγαπᾶ ἐκεῖνος πού τὸν ἐγέννησεν.

«Εἰς τὸν ὁποῖον ἐπέδειξα ὅλην τὴν εὐαρέσκεϊάν μου». Βέβαια δὲν τὸν ἀγαπᾶ μόνον ἐπειδὴ τὸν ἐγέννησεν, ἀλλ' καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἴσος κατὰ πάντα καὶ ἔχει τὴν ἰδίαν γνώμην μὲ τὸν Πατέρα. Ἔρα εἶναι διπλῆ ἢ ἀγάπη του, ἢ καλύτερα καὶ τριπλῆ· ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι Υἱός, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαπητός καὶ ἐπειδὴ εἰς αὐτόν ἐπέδειξεν ὅλην τὴν εὐαρέσκεϊάν του. Τί σημαίνει δὲ «ἐν ᾧ εὐδόκησα»; Εἶναι ὡσὰν νὰ ἔλεγεν Ἐἰς τὸν ὁποῖον ἀναπαύομαι, εἰς τὸν ὁποῖον νοιώθω εὐχαρίστησιν. Διὰ τὸ ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἴσος κατὰ πάντα πρὸς τὸν Πατέρα καὶ εἶναι μία ἢ θέλησις αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς του, καί, χωρὶς νὰ παύῃ νὰ εἶναι Υἱός, εἶναι κατὰ πάντα ἕνα πρὸς αὐτόν πού τὸν ἐγέννησεν. «Αὐτόν νὰ ἀκούετε». Ὡστε λοιπόν καὶ ἂν ἀκόμη θελήσῃ νὰ σταυρωθῆ, δὲν πρέπει ν' ἀνισταθῆς.

«Καὶ ὅταν ἤκουσαν τὰ λόγια αὐτὰ ἔπεσαν κατὰ γῆς καὶ ἐφοβήθησαν πάρα πολύ. Καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐπλησίασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ἤγγισε καὶ τοὺς εἶπεν· Σηκωθῆτε καὶ μὴ φοβῆσθε. Ὅταν δὲ ἐσήκωσαν τὰ μάτια των δὲν εἶδον κανένα ἄλλον, παρὰ μόνον τὸν Ἰησοῦν.

4. Διατί κατελήφθησαν ἀπὸ ἐκπληξιν ὅταν τὰ ἤκουσαν αὐτά; Καθ' ὅσον βέβαια καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὰ πού συνέβησαν ἐδῶ ἠκούσθη παρομοία φωνὴ εἰς τὸν Ἰορδάνην καὶ ἦτο παρῶν ἐκεῖ πολὺ πλῆθος ἀνθρώπων, καὶ ὅμως κανεὶς δὲν ἔπαθε τότε κάτι παρόμοιον· καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν, ὅταν ἔλεγον ὅτι ἐγίνε βροντή²⁶, ἀλλ' ὅμως οὔτε καὶ τότε ἔπαθον κάτι παρόμοιον. Πῶς λοιπόν συνέβη καὶ ἔπεσον εἰς τὸ ὄρος μὲ τὸ πρόσωπον κατὰ γῆς; Διότι ἦτο καὶ ἐρημία καὶ ὕψος

μόρφωσις φρίκης γέμουσα, καὶ φῶς ἄκρατον, καὶ νεφέλη ἐκκρεμαμένη· ἅπερ ἅπαντα εἰς πολλὴν ἀγωνίαν αὐτοὺς ἐπέβαλε. Καὶ πανταχθὲν ἡ ἔκπληξις συνήγειτο, καὶ ἔπεσον φοβηθέντες τε ὁμοῦ καὶ προσκυνοῦντες. Ὡστε δὲ μὴ ἐπιπολὺ
 5 τὸ δέος μείναν ἐκβαλεῖν αὐτῶν τὴν μνήμην, εὐθέως ἔλυσεν αὐτῶν τὴν ἀγωνίαν, καὶ ὁρᾶται αὐτὸς μόνος, καὶ ἐντέλλεται αὐτοῖς μηδενὶ τοῦτο εἰπεῖν, ἕως ἂν ἐκ νεκρῶν ἀνασιῆ.

«Καταβαινόντων γὰρ αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους, ἐντείλειτο αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ ὄραμα, ἕως ἂν ἐκ νεκρῶν ἀνασιῆ. Ὅσα
 10 γὰρ μείζονα ἐλέγειτο περὶ αὐτοῦ, τοσοῦτω δυσπαραδεκτίτερα ἦν τοῖς πολλοῖς ἴοιτε· καὶ τὸ σκάνδαλον δὲ τὸ ἀπὸ τοῦ σιαυροῦ ἐπεκτείνειο μᾶλλον ἐντιεῦθεν. Διὰ τοῦτο κελεύει σιγᾶν, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ πάλιν τοῦ πάθους ἀναμιμνήσκων, καὶ μόνον οὐχὶ καὶ τὴν αἰτίαν λέγων, δι' ἣν καὶ σι-
 15 γᾶν ἐκέλευσεν. Οὐ γὰρ δὴ διαπαντὸς ἐκέλευσε μηδενὶ εἰπεῖν, ἀλλ' ἕως ἂν ἀνασιῆ ἐκ νεκρῶν. Καὶ τὸ δυσχερὲς σιγήσας, τὸ χρησιτὸν ἐμφαίνει μόνον.

Τί οὖν; μετὰ ταῦτα οὐκ ἔμελλον σκανδαλίζεσθαι; Οὐδαμῶς. Τὸ γὰρ ζητούμενον ὁ πρὸ τοῦ σιαυροῦ καιρὸς ἦν. Μετὰ
 20 γὰρ ταῦτα καὶ Πνεύματος κατηξιώθησαν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων εἶχον φωνὴν συνηγοροῦσαν αὐτοῖς, καὶ πάντα ὅσα ἔλεγον λοιπὸν εὐπαραδέκτος ἦν, σάλπιγγος λαμπρότερον τῶν πραγμάτων ἀνακηρυξιόντων αὐτοῦ τὴν ἰσχύν, καὶ οὐδενὸς

καὶ πολλὴ ἡσυχία, καὶ μεταμόρφωσις γεμάτη ἀπὸ φρίκην, καὶ φῶς ἀπαστράπτον καὶ νεφέλη μεγάλη καὶ διαρκής, καὶ αὐτὰ ὅλα ἦσαν ἐκεῖνα πού τοὺς ἔκαναν νὰ νοιώσουν ἀγωνίαν. Καὶ τὸ κάθε τι τοὺς ἐδημιουργοῦσεν ἔκπληξιν, καὶ διὰ τοῦτο ἔπεσον κατὰ γῆς γεμᾶτοι ἀπὸ φόβον καὶ συγχρόνως καὶ τὸν ἐπροσκύνησαν. Ἄλλ' ὅμως διὰ νὰ μὴ παραμείνη ἐπὶ πολὺ ὁ φόβος μέσα των καὶ χάσουν τὴν μνήμην των, ἀμέσως τοὺς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν καὶ ἐμφανίζεται αὐτὸς μόνος καὶ τοὺς δίδει ἐντολὴν νὰ μὴ εἰποῦν εἰς κανένα τὰ ὅσα συνέβησαν ἐδῶ, μέχρις ὅτου ἀναστηθῆ ἀπὸ τοὺς νεκρούς.

Διότι «Ἐνῶ κατέβαινον ἀπὸ τὸ ὄρος τοὺς ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ μὴ εἰποῦν εἰς κανένα τὸ ὄραμα, μέχρις ὅτου ἀναστηθῆ ἐκ νεκρῶν». Ὅσον δηλαδὴ ὑψηλότερα ἦσαν αὐτὰ πού ἐλέγοντο περὶ αὐτοῦ, τόσο καὶ πῶς δύσκολα ἐγίνοντο τότε ἀποδεκτὰ ἀπὸ τοὺς πολλούς. Καὶ αὐτὴ ἦτο μᾶλλον ἢ αἰτία τὸ ὅτι τὸ σκάνδαλον, πού προήρχετο ἀπὸ τὸν σταυρόν, ἐμεγάλωνεν ὅλον καὶ περισσότερο. Διὰ τοῦτο δίδει ἐντολὴν νὰ σιωποῦν, καὶ ὄχι ἀπλῶς αὐτό, ἀλλὰ τοὺς ὑπενθυμίζει καὶ πάλιν τὸ πάθος του, ὡσὰν κατὰ κάποιον τρόπον νὰ τοὺς ἔλεγε τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποῖαν ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ σιωποῦν. Διότι βέβαια δὲν τοὺς εἶπε νὰ μὴ τὸ εἰποῦν εἰς κανένα διὰ παντός, ἀλλὰ μέχρις ὅτου ἀναστηθῆ ἐκ νεκρῶν. Καὶ ἀφοῦ ἀπεσιώπησε τὸ δυσάρεστον, ἀποκαλύπτει μόνον αὐτὸ πού ἦτο ὠφέλιμον.

Τί λοιπόν; μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐπρόκειτο νὰ μὴ σκανδαλίζωνται; Ὅχι φυσικά. Ἄλλὰ ἐκεῖνο πού τὸν ἐνδιέφερε τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦτο ὁ χρόνος πρὸ τῆς σταυρικῆς του θυσίας. Διότι μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ κατηξιώθησαν νὰ λάβουν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ εἶχον καὶ τὰ θαύματα πού συνηγοροῦσαν δι' ὅλα αὐτά, καὶ ὅλα ὅσα ἔλεγον εἰς τὴν συνέχειαν ἐγίνοντο εὐκόλως ἀποδεκτά, διακηρύττοντα ἰσχυρότερον καὶ ἀπὸ σάλπιγγα τὴν δύναμίν του αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ κανὲν παρόμοιον σκάνδαλον δὲν ἐμεσολάβησεν εἰς ἐκεῖνα

σκανδάλου τοιούτου μεσολαβοῦντος τὰ γινόμενα. Οὐδὲν ἄρα τῶν ἀποσιόλων μακαριώτερον, καὶ μάλιστα τῶν τριῶν, οἳ καὶ ἐν τῇ νεφέλῃ ὁμωρόφιοι γενέσθαι κατηξιώθησαν τῷ Δεσπότῃ. Ἄλλ' ἂν θέλωμεν, ὁψόμεθα καὶ ἡμεῖς τὸν Χριστόν·
 5 οὐχ οὕτως ὡς ἐκεῖνοι τότε ἐν τῷ ὄρει, ἀλλὰ πολλῶ λαμπρότερον. Οὐ γὰρ οὕτως ὑστερον ἤξει. Τότε μὲν γὰρ τῶν μαθητῶν φειδόμενος, ἰσοῦτον παρήνοιξε μόνον τῆς λαμπρότητας, ὅσον ἠδύναντο ἐνεργεῖν· ὑστερον δὲ ἐν αὐτῇ τοῦ Πατρὸς τῇ δόξῃ ἤξει, οὐ μετὰ Μωϋσέως καὶ Ἡλία μόνον, ἀλλὰ
 10 μετὰ τῆς ἀπίρου τῶν ἀγγέλων στρατιᾶς, μετὰ τῶν ἀρχαγγέλων, μετὰ τῶν Χερουβίμ, μετὰ τῶν δήμων τῶν ἀπίρων ἐκείνων· οὐ νεφέλης γινομένης ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ συσπειλλομένου τοῦ οὐρανοῦ.

Καθάπερ γὰρ τοὺς δικασίας, ὅταν δημοσίᾳ κρίνωσι,
 15 τὰ παραπειάσματα συνελκύσαντες οἱ παρεσιῶτες πᾶσιν αὐτοὺς δεικνύουσιν· οὕτω δὴ καὶ τότε καθήμενον αὐτὸν ἅπαντες ὄφονται, καὶ πᾶσα ἡ ἀνθρωπίνη παρασιήσεται φύσις, καὶ αὐτὸς αὐτοῖς δι' ἑαυτοῦ ἀποκρίνεται· καὶ τοῖς μὲν ἐρεῖ «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου· ἐπείνασα γάρ, καὶ
 20 ἐδώκατέ μοι φαγεῖν»· τοῖς δὲ ἐρεῖ· «Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ· ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε κατὰσκήσω». Καὶ ἐναντία δὲ ψηφίζόμενος, τοῖς μὲν ἀποκρίνεται, ὅτι «Πορεύεσθε εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»· τοῖς δέ, «πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ».
 25 Καὶ τοὺς μὲν διχοτομήσει, καὶ παραδώσει τοῖς βασανισταῖς· τοὺς δὲ κελύσει δεθέντας χεῖρας καὶ πόδας εἰς τὸ σκότιον ἐκβληθῆναι τὸ ἐξώτερον. Καὶ μετὰ τὴν ἀξίνην ἡ κάμινος

27. Ματθ. 25, 34.

28. Ματθ. 25, 21.

29. Ματθ. 25, 41.

30. Ματθ. 25, 26.

πὸ συνέβαινον. Κατὰ συνέπειαν τίποτε δὲν ὑπῆρχε πιδ μακάριον ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἐκείνους πὸ κατηξιώθησαν νὰ παρευρεθοῦν μαζί με τὸν Κύριον μέσα εἰς τὴν νεφέλην. Ἄλλ' ἐὰν θέλωμεν, θὰ ἰδοῦμεν καὶ ἐμεῖς τὸν Χριστόν, ὅχι φυσικὰ ἔτσι ὅπως τὸν εἶδον ἐκεῖνοι τότε εἰς τὸ ὄρος, ἀλλὰ πολὺ πιδ λαμπρότερα. Βέβαια δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς τὸ μέλλον κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον με τότε. Διότι τότε μὲν, φροντίζων διὰ τοὺς μαθητάς του, τὸσον μόνον ἄφησε νὰ φανῆ ἀπὸ τὴν δόξαν του, ὅσον ἤμποροῦσαν νὰ βαστάσουν, ἐνῶ κατὰ τὴν μελλοντικὴν ἐμφάνισίν του θὰ ἔλθῃ ἐν μέσῳ τῆς δόξης τοῦ Πατρός του, ὅχι μόνον μαζί με τὸν Μωϋσοῦν καὶ τὸν Ἥλιαν, ἀλλὰ μαζί με τὴν ἄπειρον στρατιάν τῶν ἀγγέλων, μαζί με τοὺς ἀρχαγγέλους, μαζί με τὰ χερουβίμ, μαζί με τὰ ἀμέτρητα ἐκεῖνα πλήθη· καὶ δὲν θὰ παρουσιασθῆ τότε νεφέλη ἐπάνω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς θὰ περιορίσῃ τὸ μέγεθός του καὶ τὴν ὄψιν του.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν οἱ δικασταί, ὅταν δικάζουν δημοσίᾳ, ἀφοῦ οἱ φύλακες μαζεῦσουν τὰ παραπετάσματα, τοὺς παρουσιάζουν ἐμπρὸς εἰς ὄλους, ἔτσι λοιπὸν καὶ τότε θὰ τὸν ἰδοῦν ὄλοι νὰ κάθεται καὶ θὰ παρευρίσκωνται ὄλοι οἱ ἄνθρωποι, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος θὰ εἰπῆ πρὸς αὐτούς. Πρὸς ἄλλους μὲν θὰ εἰπῆ· «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, διότι ἐπέινασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω»²⁷, καὶ πρὸς ἄλλους δὲ θὰ εἰπῆ· «Εὔγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ· ἐπειδὴ ἐφάνης πιστὸς εἰς τὰ ὀλίγα, θὰ σοῦ ἐμπιστευθῶ πολὺ περισσότερα»²⁸. Καὶ πάλιν διακηρύσσων τὴν ἀντίθετον ἀπόφασίν του θὰ εἰπῆ πρὸς ἄλλους μὲν, «Πηγαίνετε εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον πὸ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους του»²⁹, πρὸς ἄλλους δέ, «Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ»³⁰. Καὶ τοὺς μὲν θὰ διαχωρίσῃ καὶ θὰ τοὺς παραδώσῃ εἰς τοὺς βασανιστάς, τοὺς δὲ θὰ δώσῃ ἐντολὴν νὰ τοὺς δέσουν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια καὶ νὰ τοὺς ρίψουν εἰς τὸ σκότος τὸ ἑξώτερον. Καὶ θ' ἀκο-

διαδέξεται, καὶ τὰ ἀπὸ τῆς σαγήνης ριπιόμενα ἐκεῖ ἐμπεσεῖται.

«Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσι ὡς ὁ ἥλιος»· μᾶλλον δὲ πλέον ἢ ὁ ἥλιος. Τοσοῦτον δὲ εἴρηται, οὐκ ἐπειδὴ τοσοῦτον
 5 αὐτῶν μόνον ἔσται τὸ φῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ ἄσιρου τούτου φαιδρότερον οὐκ ἴσμεν ἕτερον, ἀπὸ τοῦ γνωρίμου παρασιῆσαι ἠβουλήθη τὴν μέλλουσαν λαμπηδόνα τῶν ἀγίων. Ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ ὄρει εἰπὼν, ὅτι «ἐλάμψεν ὁ ἥλιος», διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν οὕτως εἴρηκεν. Ὅτι γὰρ τοῦ ὑποδείγματος μείζον
 10 ἦν τὸ φῶς, ἔδειξαν οἱ μαθηταὶ πεσόντες. Εἰ δὲ μὴ ἄκρατον ἦν τὸ φῶς, ἀλλὰ πῶ ἡλίῳ σύμμετρον, οὐκ ἂν ἔπεσον, ἀλλ' εὐκόλως ἤνεγκαν ἄν.

Οἱ μὲν οὖν δίκαιοι ἐκλάμπουσι ὡς ὁ ἥλιος, καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον τότε, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ τὰ ἔσχατα πείσονται. Τότε
 15 οὐχ ὑπομνημάτων δεήσει, οὐκ ἐλέγχων, οὐ μαρτύρων· πάντα γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ δικάζων, καὶ μάρτυς, καὶ ἔλεγχος, καὶ κριτής. Πάντα γὰρ οἶδε σαφῶς· «Πάντα γὰρ γυμνὰ καὶ τειραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ». Οὐ πλούσιος, οὐ πένης, οὐ δυνάστης, οὐ ἀσθενής, οὐ σοφός, οὐκ ἄσοφος, οὐ
 20 δοῦλος, οὐκ ἐλεύθερος οὐδεὶς ἐκεῖ φανεῖται, ἀλλὰ τῶν προσωπειῶν τούτων συντριβέντων ἢ τῶν ἔργων ἐξέτασις ἔσται μόνη. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἔταν τυραννίδος τις κρινηται ἢ φόνου, ὅπερ ἂν ἦ, καὶ ὑπαρχος, καὶ ὑπάτος, καὶ δαιοῦν, πάντα ἀφίπταιται τὰ ἀξιώματα, καὶ ὁ ἀλοὺς τὴν ἐ-
 25 σχάτην δίδωσι δίκην· πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖ τοῦτο ἔσται.

5. Ἴν' οὖν μὴ γένηται τοῦτο, ἀποθώμεθα τὰ ρουπαρὰ ἱμά-

81. Ματθ. 13, 43.

82. Ἐβρ. 4, 13.

λουθήσῃ τὴν ἀξίνην ἢ κάμινος καὶ θὰ ριφθοῦν ἐκεῖ μέσα ἐκεῖνα ποῦ θὰ πέσουν ἀπὸ τὸ δίκτυον.

«Τότε οἱ δίκαιοι θὰ ἐκλάμπουν ὅπως ὁ ἥλιος»³¹. μᾶλλον δὲ πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ὁ ἥλιος. Ἐλέχθη δὲ ὅτι θὰ λάμψη τόσον, ὅχι ἐπειδὴ θὰ εἶναι τόσον μόνον τὸ φῶς τῶν δικαίων, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν γνωρίζομεν ἄλλο ἄστρον φωτεινότερον ἀπὸ αὐτό, ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ ἀπὸ τὸ γνωστὸν αὐτὸ ἄστρον τὴν μελλοντικὴν λαμπρότητα τῶν ἀγίων. Διότι καὶ εἰς τὸ ὄρος, ὅταν εἶπεν, ὅτι «ἐλάμψεν ὡσάν τὸν ἥλιον», διὰ τὸν ἴδιον λόγον ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Τὸ ὅτι βέβαια τὸ φῶς ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλύτερον τοῦ παραδείγματος, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν κατὰ γῆς πτώσιν τῶν μαθητῶν του. Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο τὸ φῶς εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν λαμπρότερον, ἀλλ' ἦτο ἴσης λαμπρότητος μετὰ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πέσουν, ἀλλὰ θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὸ ὑποφέρουν εὐκόλως.

Οἱ μὲν δίκαιοι λοιπὸν θὰ ἐκλάμπουν τότε ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερον, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ θὰ ὑποστοῦν τὰ πῶς φοβερὰ πράγματα. Τότε δὲν θὰ χρειαθοῦν οὔτε ὑπομνήματα, οὔτε ἔλεγχοι, οὔτε μάρτυρες, διότι αὐτοὶ ποῦ θὰ δικάζῃ θὰ εἶναι τὰ πάντα, καὶ ὁ μάρτυς καὶ ὁ ἔλεγχος καὶ ὁ κριτής. Διότι ὅλα τὰ γνωρίζει ἀπολύτως: «Διότι ὅλα εἶναι γυμνά καὶ ἀκάλυπτα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ»³². Κανεῖς δὲν θὰ παρουσιασθῇ ἐκεῖ οὔτε ὡς πλούσιος, οὔτε ὡς πτωχός, οὔτε ὡς δυνάστης, οὔτε ὡς ἀνίσχυρος, οὔτε ὡς σοφός, οὔτε ὡς ἄσοφος, οὔτε ὡς δοῦλος, οὔτε ὡς ἐλεύθερος, ἀλλὰ ἀφοῦ συντριβοῦν αὐτὰ τὰ προσωπεῖα, θὰ ὑπάρχῃ μόνον ἡ ἐξέτασις τῶν ἔργων τοῦ καθενός. Διότι ἐὰν εἰς τὰ δικαστήρια, ὅταν κανεῖς δικάζεται διὰ τυραννίαν ποῦ ἤσκησεν ἢ διὰ φόνον, ὅτι καὶ ἂν εἶναι, εἴτε εἶναι ὑπαρχος, εἴτε ὑπατος, εἴτε ὁ,τιδήποτε ἄλλο, ὅλα τὰ ἀξιώματά του ἐξαφανίζονται καὶ ὁ συλληφθεὶς τιμωρεῖται μετὰ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν, πολὺν περισσότερον θὰ συμβῇ αὐτὸ τότε ἐκεῖ.

5. Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ μὴ συμβῇ αὐτό, ἃς ἀπορρίψω-

τια, ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός, καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ
 περισσελεῖ ἡμᾶς. Τί γὰρ καὶ φορτικὸν τῶν ἐπιταγμάτων;
 τί δὲ οὐ ράδιον; Ἐκκουσον γοῦν τοῦ προφήτου λέγοντος, καὶ
 ἴοιτε εἶση τὴν εὐκολίαν. «Οὐδὲ ἐὰν κάμψῃς ὡς κλοιὸν τὸν
 5 τράχηλόν σου, καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποσιρώσῃ, οὐδὲ οὔτω
 καλέσεις νησιείας δεκτὴν· ἀλλὰ λύε πάντα σύνδεσμον ἀδι-
 κίας, διάλυε σιραγγαλίαν βιαίων συναλλαγμάτων». Ὁρα σο-
 φίαν προφήτου. Θεὸς γὰρ τὰ φορτικὰ πρότερον καὶ ἀνελῶν,
 ἀπὸ τῶν εὐκόλων ἀξιοῖ σώζεσθαι, δεικνὺς ὅτι ὁ Θεὸς οὐ
 10 πόνων δεῖται, ἀλλ' ὑπακοῆς. Εἶτα δεικνὺς ὅτι εὐκόλον μὲν
 ἡ ἀρετὴ, βαρὺ δὲ καὶ φορτικὸν ἡ κακία, ἀπὸ τῶν ὀνομάτων
 γυμνῶν τοῦτο κατασκευάζει. Ἡ μὲν γὰρ κακία σύνδεσμος
 καὶ σιραγγαλία, φησὶν· ἡ δὲ ἀρετὴ τούτων ἀπάντων ἀπαλλαγὴ
 γὰρ καὶ διάλυσις. «Πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διάσπα» τὰ τῶν
 15 τόκων γραμματεῖα, τὰ τῶν δανεισμάτων οὔτω καλῶν. «Ἀ-
 πόλυε πεθραυσμένους ἐν ἀφέσει» τοὺς τειταλαιπωρημένους.
 Τοιοῦτον γὰρ ὁ χρεώσις· ὅταν ἴδῃ τὸν δανειστήν, κλᾶται
 αὐτοῦ ἡ διάνοια, καὶ θηροῦ μᾶλλον αὐτὸν δέδοικε. «Πτω-
 χοὺς ἀσιτέγους εἰσήγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου· ἐὰν ἴδῃς γυμνόν,
 20 περίβαλε, καὶ ἀπὸ τῶν οικείων τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑ-
 περόψει».

Ἐν μὲν οὖν τῇ πρώτῃ ἡμῖν γενομένη διαλέξει τὰ ἔπα-
 θλα διηγούμενοι, τὸν πλοῦτον ἐδείκνυμεν τὸν ἐκ τούτων·
 ἡμῖν δὲ ἴδωμεν εἴ τι τῶν ἐπιταγμάτων ἐστὶ δύσκολον, καὶ
 25 τὴν ἡμετέραν ὑπερβαῖνον φύσιν. Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦτον εὐρή-
 σομεν, ἀλλὰ τὸναντίον ἅπαν, ταῦτα μὲν πολλὴν ἔχοντα τὴν

33. Ἦσ. 58, 5-6.

34. Ἦσ. 58, 7.

μεν τὰ λερωμένα ἐνδύματά μας καὶ ἄς ἐνδυθῶμεν τὰ ὄπλα τοῦ φωτός, καὶ τότε θὰ μᾶς περιβάλῃ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ. Ποῖο λοιπὸν ἀπὸ τὰ παραγγέλματα εἶναι βαρὺ; ποῖο ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι εὐκόλον; Ἐκούσε λοιπὸν καὶ τὰ λόγια τοῦ προφήτου καὶ τότε θὰ κατανοήσῃς τὴν εὐκολίαν. «Οὔτε καὶ ἂν ἀκόμη λυγίσῃς τὸν τράχηλόν σου ὡσὰν τὸν κλοιὸν καὶ στρώσης διὰ νὰ κοιμηθῇς ἐπάνω εἰς σάκκον καὶ στάχτην, οὔτε καὶ ἔτσι εἶναι δυνατὸν νὰ ὀνομάσῃς τὴν νηστείαν σου εὐπρόδεκτον, ἀλλὰ μόνον ἐὰν διακόψῃς κάθε σχέσιν μὲ τὴν ἀδικίαν καὶ ξεσχίσῃς τὰς παρανόμους συμφωνίας πού ἔκανες μὲ τὴν χρῆσιν βίας»³³. Πρόσεχε τὴν σοφίαν τοῦ προφήτου. Ἐφοῦ παρουσίασε πρῶτα τὰ πολὺ βαρεῖα καὶ ἀπέρριψε τὴν ἀξίαν των, ζητεῖ νὰ ἐπιδιώκωμεν τὴν σωτηρίαν μας ἀπὸ τὰ εὐκόλα, κάμνων ἔτσι φανερόν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀπαιτεῖ ἀπὸ μέρους μας κόπους, ἀλλὰ ὑπομονήν. Εἰς τὴν συνέχειαν δείχνει ὅτι ἡ μὲν ἀρετὴ εἶναι εὐκόλον πρᾶγμα, ἡ δὲ κακία βαρὺ καὶ ἀπαίσιον πρᾶγμα, πρᾶγμα πού τὸ κάνει φανερόν ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν πραγμάτων. Διότι ἡ μὲν κακία, λέγει, ὅτι εἶναι σύνδεσμος καὶ διαστροφή, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ ἀπαλλαγὴ καὶ διάλυσις ὄλων αὐτῶν. «Ἐσχίσε κάθε ἄδικον συμφωνίαν» ὀνομάζων ἔτσι τὰ γραμμάτια τῶν τόκων καὶ τῶν δανεισμάτων. «Ἐφησε ἐλευθέρους τοὺς βασανισμένους», δηλαδὴ αὐτοὺς πού ἔχουν ταλαιπωρηθῆ. Διότι εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὐρίσκεται ὁ χρεώστης· ὅταν ἰδῇ τὸν δανειστήν, κλονίζεται ὁ νοῦς του καὶ τὸν φοβεῖται περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸ θηρίον. «Βάλε κάτω ἀπὸ τὴν στέγην τοῦ σπιτιοῦ σου τοὺς ἀσιτέγους πτωχοὺς, ἐὰν ἰδῇς γυμνόν, ἐνδυσέ τον, καὶ μὴ τὸν περιφρονήσῃς καὶ τὸν ξεχωρίσῃς ἀπὸ τοὺς οἰκείους σου»³⁴.

Κατὰ τὴν προηγουμένην μας λοιπὸν ὁμιλίαν, περιγράφοντες τὰ βραβεῖα, ἐφανερῶσαμεν τὸν πλοῦτον πού πηγάζει ἀπὸ αὐτά, τώρα δὲ ἄς ἐξετάσωμεν ἐὰν κάποιο ἀπὸ τὰ παραγγέλματα εἶναι δύσκολον καὶ ξεπερνᾷ τὴν δύναμίν μας. Ἄλλ' ὅμως τίποτε παρόμοιον δὲν θὰ εὕρωμεν, ἀλλὰ θὰ διαπιστώσωμεν ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, ὅτι δηλαδὴ αὐτὰ μὲν εἰ-

εὐκολίαν, τὰ δὲ τῆς κακίας πολὺν τὸν ἰδρωῖτα. Τί γὰρ δυσκο-
 λώτερον τοῦ δανείζειν, καὶ ὑπὲρ τόκων καὶ συναλλαγμάτων
 φροντίζειν, καὶ ἐγγύας ἀπαιτεῖν, καὶ δεδοικέναι καὶ τρέμειν
 ὑπὲρ ἐνεχύρων, ὑπὲρ τοῦ κεφαλαίου, ὑπὲρ τῶν γραμματειῶν,
 5 ὑπὲρ τῶν τόκων, ὑπὲρ τῶν ἐγγυωμένων; Τοιαῦτα γὰρ τὰ
 βιωτικά. Αὕτη γὰρ ἡ δοκοῦσα καὶ ἐπινοουμένη ἀσφάλεια πάν-
 των ἐστὶ σαθροτέρα καὶ ὑποπιος· τὸ δὲ ἔλεειν ῥάδιον, καὶ
 πάσης ἀπαλλάγιον φροντίδος.

Μὴ τοίνυν πραγματευώμεθα τὰς ἀλλοτριᾶς συμφοράς,
 10 μηδὲ καπηλεύωμεν τὴν φιλανθρωπίαν. Καὶ οἶδα μὲν, ὅτι
 πολλοὶ τούτων ἀηδῶς ἀκούουσι τῶν λόγων ἀλλὰ τί τὸ κέρ-
 дос τῆς σιγῆς; Κἂν γὰρ σιγήσω, καὶ μηδὲν ἐνοχλήσω διὰ
 ρημάτων, ἀδύνατον διὰ τῆς σιγῆς ταύτης ἀπαλλάξαι τῆς
 κολάσεως ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ἅπαν ἐντιεῦθεν γίνεται
 15 ἐπιτείνεται τὰ τῆς τιμωρίας, καὶ οὐχ ὑμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ἐμοὶ προξενεῖ τὴν κόλασιν ἢ τοιαύτη σιγή. Τίς οὖν ἡ τῶν
 ρημάτων χάρις, διὰν εἰς τὰ ἔργα μὴ βοηθῆ, ἀλλὰ καὶ κατα-
 βλάπη; Τί τὸ κέρδος, εὐφροᾶναι λόγῳ, καὶ λυπῆσαι πρά-
 γματι; τέρψαι τὴν ἀκοήν, καὶ κολάσαι τὴν ψυχὴν; Διόπερ
 20 ἀναγκαῖον ἐνιαῦθα λυπεῖν, ἵνα μὴ τιμωρίαν δῶμεν ἐκεῖ.
 Καὶ γὰρ δεινόν, ἀγαπητέ, δεινὸν καὶ πολλῆς δεόμενον थे-
 ραπείας νόσημα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐμπέπωκεν. Οἱ γὰρ
 μηδὲ ἐκ δικαίων πόνων θησαυρίζειν κελευόμενοι, ἀλλὰ τὰς
 οἰκίας ἀνοίγειν τοῖς δεομένοις, τὴν ἐτέρων καρποῦνται πε-
 25 νίαν, εὐπροόσωπον ἀρπαγὴν, εὐπροφάσισιον πλεονεξίαν ἐπι-
 νοοῦντες.

6. Μὴ γὰρ μοι λέγε τοὺς ἔξω νόμους· ἐπεὶ καὶ ὁ τελώνης

ναι πάρα πολὺ εὐκόλα, ἐνῶ τὰ παραγγέλματα τῆς κακίας ἔχουν πολὺν ἰδρῶτα. Διότι πράγματι, τί εἶναι δυσκολώτερον ἀπὸ τὸ νὰ δανείζη κανεὶς καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ τόκους καὶ συναλλάγματα καὶ νὰ ζητῇ ἐγγυήσεις καὶ νὰ φοβῆται καὶ νὰ τρέμῃ διὰ ἐνέχυρα, διὰ τὸ κεφάλαιον, διὰ τὰ γραμμάτια, διὰ τοὺς τόκους, διὰ τὰς ἐγγυήσεις; Τέτοια εἶναι τὰ κοσμικὰ πράγματα. Διότι ἡ φαινομενικὴ αὐτὴ καὶ ἐπινοουμένη ἀσφάλεια εἶναι ἡ πῶ σαθρὴ καὶ ὑποπτος, ἐνῶ τὸ νὰ ἐλεῆ κανεὶς εἶναι εὐκόλον καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε φροντίδα.

Ἄς μὴ ἐκμεταλλευώμεθα λοιπὸν τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, οὔτε νὰ κάνωμεν μέσον κερδοσκοπίας τὴν φιλανθρωπίαν. Καὶ γνωρίζω μὲν, ὅτι πολλοὶ ἀκούουν τὰ λόγια αὐτὰ μὲ πολλὴν δυσαρέσκειαν, ἀλλὰ ποῖον τὸ κέρδος ἐὰν σιωπήσω; Καθ' ὅσον ἐὰν σιωπήσω καὶ δὲν σᾶς ἐνοχλήσω καθόλου μὲ τὰ λόγια μου, εἶναι ἀδύνατον νὰ σᾶς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν κόλασιν μὲ τὴν σιωπὴν μου αὐτὴν, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ θὰ προκύψῃ ἀπ' αὐτὸ θὰ εἶναι ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, διότι ἔτσι γίνεται μεγαλυτέρα ἢ τιμωρία, καὶ ὄχι μόνον διὰ σᾶς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐμένα ἡ σιωπὴ μου αὐτὴ θὰ γίνῃ πρόξενος τιμωρίας. Ποῖον τὸ ὄφελος ἀπὸ τὰ εὐχάριστα λόγια, ὅταν δὲν βοηθοῦν εἰς τὰ ἔργα, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ βλάπτουν; Ποῖον τὸ κέρδος, νὰ σᾶς εὐχαριστήσω μὲ τὰ λόγια καὶ νὰ σᾶς λυπήσω εἰς τὴν πραγματικότητα; νὰ εὐχαριστήσω τὴν ἀκοήν σας καὶ νὰ βλάψω τὴν ψυχὴν σας; Ἄκριβῶς δι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς στενοχωρῶ ἐδῶ, διὰ νὰ μὴ τιμωρηθῶμεν ἐκεῖ. Διότι πράγματι εἶναι φοβερὴ, ἀγαπητέ, πολὺ φοβερὴ καὶ χρειάζεται μεγάλην θεραπείαν ἢ ἀσθένεια ποὺ ἐκυρίευσεν τὴν Ἐκκλησίαν. Καθ' ὅσον αὐτοὶ ποὺ ἔλαβον ἐντολὴν νὰ μὴ θησαυρίζουν οὔτε κἂν ἀπὸ δικαίους κόπους, ἀλλὰ νὰ ἀνοίγουν τὰς οἰκίας των εἰς ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, ἀποκομίζουν κέρδος ἀπὸ τὴν πτωχείαν τῶν ἄλλων, ἐπινοοῦντες κεκαλυμμένην ἄρπαγὴν καὶ φαινομενικὰ δικαιολογημένην πλεονεξίαν.

6. Μὴ μοῦ παρουσιάσης βέβαια τοὺς κοσμικοὺς νόμους·

νόμον πληροῖ τὸν ἔξωθεν, ἀλλ' ὅμως κολάζεται. Ὁ καὶ ἡ-
 μεῖς πεισόμεθα, ἐὰν μὴ ἀποσιῶμεν τοὺς πένητας ἐπιτιθέον-
 τες, καὶ τῇ χρεῖα καὶ τῇ ἀνάγκῃ ἀφορμῇ εἰς καπηλείαν ἀναί-
 σχυριον ἀποχρώμενοι. Διὰ γὰρ τοῦτο χρήματα ἔχεις, ἵνα
 5 λύσης πενίαν, οὐχ ἵνα πραγματοποιήσῃ πενίαν· σὺ δὲ ἐν προ-
 σήματι παραμυθίας μείζονα ἐργάζῃ τὴν συμφορὰν, καὶ πω-
 λεῖς φιλανθρωπίαν χρημάτων. Πώλησον, οὐ κωλύω, ἀλλὰ
 βασιλείας οὐρανῶν. Μὴ μικρὰν λάβῃς τιμὴν τοῦ τοσοῦτου
 καιροθώματος τόκον ἑκατοστιαῖον, ἀλλὰ τὴν ἀθάνατον ζωὴν
 10 ἐκείνην. Τί πτωχὸς εἶ, καὶ πένης καὶ μικρολόγος, ὀλίγου
 τὰ μεγάλα πωλῶν, χρημάτων ἀπολλυμένων, δέον βασιλείας
 αἰετιομένης; Τί τὸν Θεὸν ἀφείς, ἀνθρώπινα κερδαίνεις
 κέρδη; τί τὸν πλουτιοῦντα παραδραμών, τὸν οὐκ ἔχοντα ἐνο-
 χλεῖς, καὶ τὸν ἀποδιδόντα καιταλιπῶν, τῷ ἀγνωμονοῦντι συμ-
 15 θάλλεις; Ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖ ἀποδοῦναι· οὗτος δὲ καὶ δυσ-
 χεραίνει ἀποδιδούς. Οὗτος μόνις ἑκατοστὴν ἀποδίδωσιν· ἔ-
 κεῖνος δὲ ἑκατονταπλάσιον, καὶ ζωὴν αἰώνιον. Οὗτος μετὰ
 ὕβρεων καὶ λοιδοριῶν· ἐκεῖνος μετὰ ἐπαίνων καὶ εὐφημίας.
 Οὗτός σοι βασκανίαν ἐγείρει· ἐκεῖνος δὲ καὶ στεφάνους σοι
 20 πλέκει. Οὗτος μόνις ἐνταῦθα· ἐκεῖνος δὲ καὶ ἐκεῖ καὶ ἐν-
 ταῦθα. Ἄρ' οὐκ ἐσχάτης ταῦτα ἀνοίας, τὸ μηδὲ εἰδέναι
 κερδαίνειν; Πόσοι καὶ τὸ κεφάλαιον ἀπώλεσαν διὰ τόκους;
 πόσοι κινδύνοις περιέπεσον διὰ τόκους; πόσοι καὶ ἑαυτοὺς

διότι καὶ ὁ τελώνης ἐφαρμόζει τὸν νόμον τὸν κοσμικόν, ἀλλ' ὅμως τιμωρεῖται. Τὸ ἴδιον θὰ πάθωμεν καὶ ἐμεῖς, ἐὰν δὲν παύσωμεν νὰ συντρίβωμεν τοὺς πτωχοὺς, χρησιμοποιοῦντες ὡς ἀφορμὴν τῆς ἀδιανρόπου κερδοσκοπίας μας τὴν στέρησιν καὶ τὴν ἀνάγκην των. Διότι διὰ τοῦτο ἔχεις τὰ χρήματα, διὰ νὰ ἐξαφανίσῃς τὴν πτώχειαν καὶ ὄχι διὰ νὰ δημιουργήσῃς πτώχειαν. Σὺ ὅμως μὲ τὴν δικαιολογίαν τῆς παρηγορίας κάνεις μεγαλυτέραν τὴν συμφορὰν καὶ πωλεῖς ἔναντι χρημάτων τὴν φιλανθρωπίαν σου. Δὲν σ' ἐμποδίζω νὰ πωλήσῃς, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ κερδίσῃς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Μὴ λάβῃς μικρὰν ἀμοιβήν, τὸν ἐλάχιστον αὐτὸν δηλαδὴ τόκον, ἔναντι τοῦ τόσον μεγάλου κατορθώματός σου, ἀλλὰ λάβε ὡς ἀμοιβήν τὴν ἀθάνατον ἐκείνην ζωὴν. Διατί εἶσαι πτωχὸς καὶ πένης καὶ ἀσχολεῖσαι μὲ μικροπράγματα, πωλῶν ἔναντι ὀλίγων τὰ μεγάλα, ἔναντι χρημάτων ποὺ χάνονται, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὰ δίδῃς ἔναντι τῆς οὐρανίου βασιλείας ποὺ μένει διὰ παντός; Διατί ἀφήνεις τὸν Θεὸν καὶ φροντίζεις δι' ἀνθρώπινα κέρδη; διατί παραβλέπων τὸν πλούσιον, ἐνοχλεῖς αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει, καὶ ἐγκαταλείψας αὐτὸν ποὺ δίδει μὲ ἀφθονίαν, συμπράττεις μὲ τὸν ἀγνώμονα; Ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖ νὰ σοῦ δώσῃ δι' ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἔδωσες, ἐνῶ αὐτὸς δυσφορεῖ ἐπιστρέφων αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔδωσες. Αὐτὸς σοῦ δίδει μόλις καὶ μετὰ βίας ἓνα ἑκατοστὸν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔδωσες, ἐνῶ ἐκεῖνος ἑκατονταπλάσια καὶ ζωὴν αἰώνιον. Αὐτὸς σοῦ τὰ ἐπιστρέφει μὲ ὕβρεις καὶ λοιδορίας, ἐνῶ ἐκεῖνος μὲ ἐπαίνους καὶ ἐγκώμια. Αὐτὸς νοιώθει μέσα του φθόνον διὰ σένα, ἐνῶ ἐκεῖνος σοῦ πλέκει καὶ στεφάνους. Αὐτὸς ἀπλῶς καὶ μόνον καὶ μετὰ δυσκολίας εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν, ἐνῶ ἐκεῖνος καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ ζωὴν καὶ εἰς τὴν ἐδῶ. Ἐπομένως δὲν εἶναι αὐτὰ δεῖγματα ἐσχάτης ἀνοησίας, τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃς δηλαδὴ πῶς νὰ κερδίζῃς; Πόσοι δὲν ἔχασαν ἐξ αἰτίας τῶν τόκων καὶ τὸ κεφάλαιον; πόσοι δὲ δὲν περιέπεσαν ἐξ αἰτίας τῶν τόκων εἰς κινδύνους; πόσοι ἐξ αἰτίας τῆς ἀπεριγράπτου

καὶ ἐτέρους πενία περιέβαλον ἐσχάτη διὰ τὴν ἄφατον πλεονεξίαν;

Μὴ γάρ μοι τοῦτο εἶπης, ὅτι ἤδεται λαμβάνων, καὶ χάριν ἔχει τοῦ δανείσματος. Τοῦτο γὰρ διὰ τὴν σὴν ὠμότητα γίνεται. Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀβραὰμ τὴν γυναῖκα ἐκδιδούς τοῖς θαρβάροις, αὐτὸς κατεσκεύαζεν εὐπαράδεκτον γενέσθαι τὴν ἐπιβουλήν· ἀλλ' οὐχ ἐκῶν, ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον τοῦ Φιρῶ. Οὕτω καὶ ὁ πένης, ἐπειδὴ οὐδὲ τοῦτου ἄξιον αὐτὸν εἶναι νομίζεις, καὶ ὠμότητος ἀναγκάζεται χάριν εἰδέναί.

10 Σὺ δέ μοι δοκεῖς, κἂν κινδύνων ἀπαλλάξῃς, μισθὸν ἀπαιτεῖν τῆς ἀπαλλαγῆς ταύτης αὐτόν. Ἄπαγε, φησί, μὴ γένοιτο. Τί λέγεις; Τοῦ μείζονος ἀπαλλάττων, οὐ βούλει χρήματα ἀπαιτεῖν ὑπὲρ δὲ τοῦ ἐλάτιονος ισοσύτην ἐπιδείκνυσαι τὴν ἀπανθρωπίαν; Οὐχ ὁρᾷς ὅση τῷ πράγματι κεῖται
15 τιμωρία; οὐκ ἀκούεις ὅτι καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ τοῦτο κεκοιλνται; Ἀλλὰ τίς τῶν πολλῶν ὁ λόγος; Λαβὼν τὸν τόκον, πένητι δίδωμι, φησὶν. Εὐφήμει ἄνθρωπε· οὐ βούλεται τοιαύτας θυσίας ὁ Θεός. Μὴ σοφίζου τὸν νόμον. Βέλτιον μὴ δίδόναι πένητι, ἢ ἐντιεῦθεν δίδόναι· ὅτι τὸ ἐκ δικαίων πό-
20 νων συλλεγὲν ἀργύριον πολλάκις ποιεῖς εἶναι παράνομον διὰ τὰ πονηρὰ γεννήματα· ὥσπερ ἂν εἴ τις νηδὺν καλὴν ἀναγκάζοι τίκειν σκορπίους. Καὶ τί λέγω τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον; Οὐχὶ καὶ ὑμεῖς ρύπον αὐτὸ καλεῖτε; Εἰ δὲ οἱ κερδαίνοντες τοιαῦτα ψηφίζεσθε, ἐννόησον τίνα ὁ Θεὸς περὶ ὑμῶν
25 οἴσει τὴν ψῆφον.

35. Ἀνάγνωθι Γεν. 12, 11-20 .

36. Πρὸβλ. Δευτ. 23, 20-21.

πλεονεξίας των δὲν ὠδήγησαν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν χειρίστην πτώχειαν;

Μὴ μοῦ εἰπῆς βέβαια τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ νοιώθει εὐχαρίστησιν ὅταν παίρνη καὶ νοιώθει εὐγνωμοσύνην διὰ τὸ δάνεισμα χρημάτων. Διότι αὐτὸ συμβαίνει ἕξ αἰτίας τῆς ἀπανθρωπιᾶς σου. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἄβραάμ, ὅταν ἔδωκε τὴν γυναῖκα του εἰς τοὺς βαρβάρους, ὁ ἴδιος ἐβοήθησε νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ ἀπατηλὴ πρᾶξις του, δὲν τὸ ἔκανεν ὅμως μὲ τὴν θέλησίν του, ἀλλὰ ἀπὸ φόβον πρὸς τὸν Φαραῶν.³⁵ Ἔτοι καὶ ὁ πτωχός, ἐπειδὴ δὲν τὸν θεωρεῖς ἄξιον οὔτε καὶ δι' αὐτό, ἀναγκάζεται νὰ σοῦ χρεωστῇ χάριν καὶ δι' αὐτὴν τὴν σκληρότητά σου.

Σὺ ὅμως μοῦ δίδεις τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη βοηθήσης κάποιον ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κινδύνους, θὰ ζητήσης ἀπὸ αὐτὸν ἀμοιβὴν δι' αὐτὴν τὴν ἀπαλλαγὴν. Κάθε ἄλλο, θὰ εἰπῇ κάποιος, αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ συμβῇ. Μὰ τί λέγεις; Ἀπαλλάσσω αὐτὸν ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον κακόν, δὲν θέλεις νὰ ζητήσης χρήματα, ἐνῶ διὰ τὴν πιὸ ἐλαχίστην εὐεργεσίαν δείχνεις τόσον μεγάλην ἀπανθρωπιάν; Δὲν βλέπεις πόσον μεγάλη τιμωρία σοῦ ἐπιφυλάσσεται δι' αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν σου; δὲν ἀκούεις ὅτι αὐτὸ εἶχεν ἀπαγορευθῆ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην;³⁶ Μὰ θὰ εἰπῇ κάποιος, τὸν τόκον ποῦ παίρνω τὸν δίδω εἰς τὸν πτωχόν. Παῦσε, ἄνθρωπέ μου· δὲν θέλει ὁ Θεὸς τέτοιου εἴδους θυσίας. Μὴ παραβιάζης τὸν νόμον μὲ ἀπατηλὰς ἐπινοήσεις. Προτιμώτερον εἶναι νὰ μὴ δίδης εἰς τὸν πτωχόν, παρὰ νὰ δίδης κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Διότι τὰ χρήματα ποῦ ἀπεκτήθησαν μὲ δικαίους κόπους, τὸ κάνεις πολλὰς φορὰς νὰ εἶναι παράνομον ἕξ αἰτίας τῶν πονηρῶν καρπῶν του, ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐὰν ἤθελε κάποιος ἐξαναγκάσει μίαν καλὴν κοιλίαν νὰ γεννήσῃ σκορπιούς. Καὶ διατί ἀναφέρω τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ; Καὶ σεῖς δὲν ὀνομάζεται αὐτὴν τὴν πρᾶξιν βρωμεράν; Ἐὰν δὲ σεῖς ποῦ κερδίζετε ἔχετε τέτοιαν γνώμην, σκέψου ποίαν ἀπόφασιν θὰ λάβῃ ὁ Θεὸς διὰ σᾶς.

Εἰ δὲ βούλει καὶ τοὺς ἔξωθεν νομοθέτας ἐρέσθαι, ἀκού-
 ση ὅτι κακείοις τῆς ἐσχάτης ἀναισχυντίας τὸ πρᾶγμα δεῖ-
 γμα εἶναι δοκεῖ. Τοὺς γοῦν ἐν ἀξιώμασιν ὄντας, καὶ εἰς
 τὴν μεγάλην τελοῦντας βουλήν, ἣν σύγκλητον καλοῦσιν, οὐ θέ-
 5 μισ τοιούτοις κέρδεσι καταισχύνεσθαι· ἀλλὰ νόμος ἐστὶ παρ'
 αὐτοῖς ὁ τὰ τοιαῦτα ἀπαγορεύων κέρδη. Πῶς οὖν οὐκ ἄξιον
 φρίκης, εἰ μηδὲ ἰσαύτην ἀπονέμοις τῇ τῶν οὐρανῶν πολι-
 τείᾳ τιμὴν, ὅσην τῇ βουλῇ Ρωμαίων οἱ νομοθεταὶ ἀλλ' ἔ-
 λαιτον οἴοει τῆς γῆς ὁ οὐρανός, καὶ οὐδὲ αὐτὴν αἰσχύνῃ
 10 τοῦ πράγματος τὴν ἀλογίαν; Τί γὰρ τούτου γένοιτ' ἂν ἀλο-
 γώτερον, ἀλλ' ἢ ὅταν τις χωρὶς γῆς καὶ ὑειοῦ καὶ ἀρότρου
 διάζηται σπείρειν; Διὰ τοῦτο ζιζάνια θερίζουσι τὰ τῷ πυρὶ
 παραδιδόμενα οἱ τὴν πονηρὰν ταύτην ἐπινοήσαντες γεωρ-
 γίαν. Μὴ γὰρ οὐκ εἰσὶ δίκαιαι ἐμποροὶαί πολλαί; αἱ τῶν
 15 ἀγρῶν, αἱ τῶν ποιμνίων, αἱ τῶν βουκολίων, αἱ τῶν θρεμ-
 μάτων, αἱ τῶν χειρῶν, αἱ τῆς ἐπιμελείας τῶν ὄντων; Τί
 μαίρη καὶ παραπαίεις εἰκῆ γεωργῶν ἀκάνθας;

Ἄλλ' ἔχουσιν ἀποτυχίας οἱ τῆς γῆς καρποί, καὶ χάλυ-
 ζαν καὶ ἐρυσίθην καὶ ἐπομβρίας; Ἄλλ' οὐ ἰσαύτας, ὅσας οἱ
 20 τόκοι. Καὶ γὰρ ὅσα ἂν γένηται τοιαῦτα, περὶ τὴν πρόσοδον
 ἢ ζημίαν· τὸ δὲ κεφάλαιον ἔσται, ὁ ἀγρός. Ἐνιαῦθα δὲ
 πολλοὶ πολλάκις ἐν τῷ κεφαλαίῳ τὸ νανάγιον ὑπέμειναν·
 καὶ πρὸ τῆς ζημίας δὲ ἐν διηγεκῆ εἰσιν ἀθυμία. Οὐδέποτε
 γὰρ ἀπολαύει τῶν ὄντων ὁ δανειστής, οὐδὲ εὐφραίνεται ἐπὶ
 25 τούτοις, ἀλλ' ὅταν ὁ τόκος ἐνεχθῆ, οὐ χαίρει, ὅτι πρόσοδος

§7. Ἐρυσίθη· νόσος τῶν φυτῶν, ἰδίως τῶν σιτηρῶν, κοινῶς ἢ κα-
 πνιά, τὸ σιναπίδι.

Ἐὰν ὅμως θελήσῃς νὰ ἐρωτήσῃς καὶ τοὺς κοσμικοὺς νομοθέτας, θ' ἀκούσῃς ὅτι καὶ ἐκεῖνοι τὸ θεωροῦν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὡς δεῖγμα τῆς πρὸ φοβερῆς ἀναισχυντίας. Αὐτοὺς λοιπὸν ποὺ κατέχουν ἀξιώματα καὶ ὑπηρετοῦν εἰς τὴν μεγάλην βουλήν, ποὺ τὴν ὀνομάζουν σύγκλητον, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀτιμάζωνται μὲ παρόμοια κέρδη, ἀλλ' ὑπάρχει νόμος εἰς αὐτοὺς ποὺ ἀπαγορεύει τὰ κέρδη αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἄξιον φρίκης, ἐὰν δὲν ἤθελες ἀπονέμει οὔτε τόσην τιμὴν εἰς οὐράνιον πολιτείαν, ὅσην ἀπονέμουν οἱ νομοθέται εἰς τὴν βουλήν τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ θεωρεῖς τὸν οὐρανὸν κατώτερον ἀπὸ τὴν γῆν καὶ οὔτε κἂν ἐντρέπεσαι δι' αὐτὴν τὴν παράλογον ἐνέργειάν σου; Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πρὸ παράλογον ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τὸ νὰ βασίζεται δηλαδὴ κανεὶς νὰ σπείρῃ τὴν στιγμὴν ποὺ δὲν ὑπάρχουν οὔτε ἡ γῆ οὔτε ἡ βροχὴ οὔτε καὶ τὸ ἄροτρον; Διὰ τοῦτο αὐτοὶ ποὺ ἐπενόησαν αὐτὴν τὴν πονηρὰν καλλιέργειαν θερίζουν ζιζάνια ποὺ ρίπτονται εἰς τὸ πῦρ. Μήπως λοιπὸν δὲν ὑπάρχουν πολλαὶ ἐμπορίαι ποὺ εἶναι δίκαιαι, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τῶν ἀγρῶν, τῶν ποιμνίων, τῶν βοδιῶν, τῶν διαφόρων ἄλλων ζώων ποὺ τρέφει κανεὶς, τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας τῶν χειρῶν, τῶν διαφόρων ἄλλων προϊόντων τῆς φροντίδος του; Διατί φέρεσαι τόσο ἀνόητα καὶ δείχνεις τόσην παραφροσύνην καλλιεργῶν ἄδικα ἀκάνθας;

Ἄλλὰ μήπως ἔχουν ἀποτυχίας οἱ καρποὶ τῆς γῆς καὶ προσβάλλονται ἀπὸ τὴν χάλαζαν, τὴν ἐρυσίβην⁷⁷ καὶ τὰς καταρρακτώδεις βροχάς; Ἄλλ' ὅμως ὅχι τόσας πολλὰς, ὅσας ἔχουν οἱ τόκοι. Καθ' ὅσον ὅσα παρόμοια καὶ ἂν ἤθελον συμβῆ, ἡ ζημία θ' ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸ εἰσόδημα, ἐνῶ τὸ κεφάλαιον, δηλαδὴ ὁ ἀγρός, μένει ἄθικτος. Ἐνῶ εἰς περίπτωσιν αὐτὴν πολλοὶ πολλὰς φορὰς ὑπέστησαν τὸ ναυάγιον εἰς τὸ κεφάλαιον, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ζημίαν εὐρίσκονται εἰς συνεχῆ ἀγωνίαν. Διότι οὐδέποτε αὐτὸς ποὺ δανείζει δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀπολαύσῃ τὰ ὑπάρχοντά του, οὔτε εὐχαριστεῖται δι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη λάβῃ τὸν τόκον δὲν

γέγονεν, ἀλλὰ λυπεῖται, ὅτι οὐδέπω τὸ κεφάλαιον ἔφθασεν
 ὁ τόκος· καὶ πρὶν ἢ τέλειον τεχθῆναι τὸ κακὸν γέννημα τοῦτο,
 καὶ αὐτὸ ἰκτεῖν ἀναγκάζει, τοὺς τόκους κεφάλαιον ποιῶν,
 καὶ διαζόμενος τὰ ἄωρα καὶ ἀμβλωθρίδια προενεγκεῖν γεν-
 5 νήματα τῶν ἐχιδνῶν. Τοιοῦτον γὰρ οἱ τόκοι τῶν θηρίων
 ἐκείνων μᾶλλον καιροῦσι καὶ σπαράττουσι τὰς τῶν ἀθλίων
 ψυχάς. Τοῦτο σύνδεσμος ἀδικίας· τοῦτο σιραγγαλιὰ βιαίων
 συναλλαγμάτων. Δίδωμι γάρ, φησὶν, οὐχ ἵνα λάβῃς, ἀλλ'
 ἵνα πλείονα ἀποδῶς. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς οὔτε τὸ δίδόμενον κε-
 10 λεύει λαβεῖν· «δίδοιτε» γάρ, φησί, «παρ' ὧν οὐ προσδοκᾶτε
 λαβεῖν»· σὺ δὲ καὶ τοῦ διδομένου πλέον ἀπαιτεῖς, καὶ ὅπερ οὐκ
 ἔδωκας, τοῦτο ὡς ὀφειλόμενον ἀναγκάζεις καταθεῖναι τὸν
 εἰληφότα. Καὶ σὺν μὲν νομίζεις τὴν οὐσίαν σοι πλεονάζειν
 ἐντεῦθεν· ἀντὶ δὲ τῆς οὐσίας τὸ πῦρ ἀνάπτεις τὸ ἄσβεστον.
 15 "Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, ἐκκόψωμεν τὴν πονηρὰν νη-
 δὺν τῶν τόκων, πηρώσωμεν τὰς παρανόμους ὠδῖνας, ἀνα-
 ξηράνωμεν τὴν ὀλέθριον ταύτην γαστέρα, καὶ τὰ ἀληθῆ καὶ
 μεγάλα κέρδη διώκωμεν μόνα. Τίνα δὲ ταῦτά ἐστιν; Ἐκου-
 σον Παύλου λέγοντος, ὅτι «μέγας πορισμὸς ἢ εὐσέβεια μετὰ
 20 αὐταρκείας». Τοῦτον τοίνυν πλουτῶμεν τὸν πλοῦτον μόνον,
 ἵνα καὶ ἐνταῦθα ἀδείας ἀπολαύσωμεν, καὶ τῶν μελλόντων
 ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πα-
 τρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
 25 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

88. Λουκᾶ 6, 35.

89. Α' Τιμ. 6, 6.

καίρεται πού εἶχε κάποιο εἰσόδημα, ἀλλ' ἀντιθέτως λυπεῖται, διότι ὁ τόκος δὲν ἔφθασεν ἀκόμη τὸ κεφάλαιον. Καὶ ἔτσι πρὶν ἀκόμη τὸ κακὸν αὐτὸ βλάστημα γεννηθῆ τέλειον, τὸ ἐξαναγκάζει καὶ αὐτὸ νὰ γεννᾶ, κάμνων τοὺς τόκους κεφάλαιον, καὶ βιάζεται νὰ παρουσιάσῃ τὰ ἀνώριμα αὐτὰ καὶ πρόωρα γεννώμενα βλαστήματα τῶν φιδιῶν. Διότι τέτοιοι εἶναι οἱ τόκοι· κατασπαράττουν καὶ κατατρῶγουν τὰς ψυχὰς τῶν δυστυχισμένων ἀνθρώπων πολὺ πῶς χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ θηρία. Αὐτοὶ ἀποτελοῦν σύνδεσμον μὲ τὴν ἀδικίαν, αὐτοὶ διαστρεβλώνουν τὰς συμφωνίας πού γίνονται μὲ τὴν βίαν. Διότι, λέγει, δίδω ὄχι διὰ νὰ λάβῃς, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσῃς πολὺ περισσότερα. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς διατάσσει νὰ μὴ παίρῃ κανεὶς οὔτε κἂν αὐτὸ πού δίδει· διότι λέγει· «Νὰ δίδετε εἰς ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἀναμένετε νὰ πάρετε»²⁸. σὺ ὅμως ἀπαιτεῖς νὰ πάρῃς περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχεις δώσει, καὶ αὐτὸ πού δὲν ἔδωσες, αὐτὸ ἐξαναγκάζεις αὐτὸν πού τὸ ἐπῆρε νὰ σοῦ τὸ πληρώσῃ ὡσὰν νὰ σοῦ τὸ ὤφειλε. Καὶ σὺ μὲν νομίζεις ὅτι ἡ περιουσία σου αὐξάνεται ἀπὸ τὴν πρᾶξιν σου αὐτήν, ἀντὶ ν' αὐξήσῃς ὅμως τὴν περιουσίαν σου, ἀνάπτεις τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον.

“Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ μὴ συμβῆ αὐτό, ἃς ἀποκόψωμεν τὴν πονηρὰν αὐτὴν κοιλίαν τῶν τόκων, ἃς ἀκρωτηριάσωμεν τοὺς παρανόμους αὐτοὺς πόνους, ἃς ἀποξηράνωμεν τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν κοιλίαν καὶ ἃς ἐπιδιώκωμεν μόνον τὰ πραγματικὰ καὶ τὰ μεγάλα κέρδη. Ποῖα δὲ εἶναι αὐτά; “Ἄκουσε τὸν Παῦλον πού λέγει, ὅτι «ἡ εὐσέβεια εἶναι μεγάλη πηγὴ πλουτισμοῦ ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ ὀλιγάρκειαν»²⁹. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν πλοῦτον μόνον ἃς προσπαθοῦμεν νὰ ἀποκτῶμεν, ὥστε καὶ τὴν ἐπίγειον ἀσφάλειαν ν' ἀπολαύσωμεν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΖ΄
Ματθ. 17, 10 - 21

«Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· τί
οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἔλθεῖν
5 πρῶτον;».

1. Οὐκ ἄρα ἀπὸ τῶν Γραφῶν τοῦτο ἤδεσαν, ἀλλ' ἐκεῖνοι
αὐτοῖς διεσάφουν, καὶ περιεφέροιο ὁ λόγος οὗτος ἐν τῷ ἀ-
πείρω δήμῳ, καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Διὸ καὶ ἡ Σαμα-
ρεῖτις ἔλεγε· «Μεσσίας ἔρχεται· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγε-
10 λεῖ ἡμῖν πάντα»· καὶ αὐτοὶ ἠρώτων τὸν Ἰωάννην· «Ἡλίας
εἶ, ἢ ὁ προφήτης;». Ἐκράτει μὲν γάρ, ὅπερ ἔφην, ὁ λόγος,
καὶ ὁ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ περὶ τοῦ Ἡλία, οὐχ ὡς ἐχορῆν
δὲ παρ' ἐκείνων ἐρμηνευόμενος. Αἱ μὲν γὰρ Γραφαὶ δύο λέ-
γουσι τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ταύτην τε τὴν γεγεννημένην,
15 καὶ τὴν μέλλουσαν· καὶ ταύτας δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐ-
πεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα
ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σω-
φρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν». Ἴδου ἡ μία·
ἄκουσον πῶς καὶ τὴν ἐιρέαν δηλοῖ. Εἰπὼν γὰρ ταῦτα, ἐπή-
20 γαγε· «Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν
τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Καὶ οἱ προφηταὶ δὲ ἐκατέρως μέμνηται τῆς μέντοι μιᾶς,
τῆς δευτέρας, πρόδρομον λέγουσι τὸν Ἡλίαν ἔσεσθαι. Τῆς
μὲν γὰρ προτέρας ἐγένετο ὁ Ἰωάννης, ὃν καὶ Ἡλίαν ὁ Χρι-
25 στός ἐκάλει· οὐκ ἐπειδὴ Ἡλίας ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν διακονίαν

1. ἑαυτοὺς διορθῶμεν μὲ ἑαυτοῖς, πὸν ὑπάργει εἰς ἄλλους κώ-
δικας, πρὸς καλυτέραν ἀπόδοσιν τοῦ νοήματος.

2. Ἰω. 4, 25.

3. Ἰω. 1, 21.

4. Τίτ. 2, 11-12.

5. Τίτ. 2, 13.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΖ΄
Ματθ. 17, 10 - 21

«Καὶ τὸν ἠρώτησαν οἱ μαθηταὶ του, λέγοντες· Διατί λοιπὸν οἱ γραμματεῖς λέγουν, ὅτι πρέπει πρῶτα νὰ ἔλθῃ ὁ Ἥλιος;».

1. Ἄρα λοιπὸν οἱ γραμματεῖς δὲν τὸ ἐγνώριζον αὐτὸ ἀπὸ τὰς Γραφάς, ἀλλ' οἱ ἴδιοι ἔδιδον αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν εἰς αὐτοὺς¹ καὶ διεδίδετο αὐτὸς ὁ λόγος εἰς τὸ ἄπειρον πλῆθος τοῦ λαοῦ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Σαμαρεῖτις ἔλεγε· «Ἔρχεται ὁ Μεσσίας· ὅταν θὰ ἔλθῃ ἐκεῖνος θὰ μᾶς τὰ εἰπῇ ὅλα»². οἱ ἴδιοι δὲ οἱ γραμματεῖς ἠρώτων τὸν Ἰωάννην· «Εἶσαι ὁ Ἥλιος ἢ ὁ προφήτης;»³. Βέβαια, ὅπως προανέφερα, διεδίδετο ὁ λόγος καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ τοῦ Ἥλία, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐρμηνεύετο ἀπὸ ἐκείνους ὅπως ἔπρεπε. Διότι αἱ μὲν Γραφαὶ ὁμιλοῦν διὰ δύο παρουσίας τοῦ Χριστοῦ· καὶ δι' αὐτὴν ἢ ὁποία ἐπραγματοποιήθη, καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν. Θέλων ὁ Παῦλος νὰ δηλώσῃ αὐτάς, ἔλεγεν· «Ἐφανερώθη ἡ σωτήριος χάρις τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὥστε, ἀφοῦ ἀρνηθῶμεν τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, νὰ ζήσωμεν μὲ σωφροσύνην, δικαιοσύνην καὶ εὐσέβειαν»⁴. Αὐτὴ εἶναι ἡ μία παρουσία. Ἄκουσε πῶς ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἄλλην. Διότι μετὰ ἀπὸ αὐτὰ προσέθεσεν· «προσμένοντες νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ πανευτυχὴς ἐλπίς μας καὶ νὰ φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁵.

Ἄλλὰ καὶ οἱ προφῆται ὑπενθυμίζουν καὶ τὰς δύο. Τῆς μιᾶς λοιπόν, δηλαδὴ τῆς δευτέρας, θὰ εἶναι, λέγουν, πρόδρομος ὁ Ἥλιος⁶, διότι τῆς μὲν πρώτης πρόδρομος ἐγένετο ὁ Ἰωάννης, τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ὠνόμαζε καὶ Ἥλιον, ὅχι ἐπειδὴ ἦτο ὁ Ἥλιος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπραγματοποιεῖ τὸ ἔργον

6. Μαλ. 4, 4.

ἐπλήρου τὴν ἐκείνου. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος πρόδρομος ἔσται
 τῆς δευτέρας παρουσίας, οὕτω καὶ οὗτος τῆς προτιέρας ἐγένετο.
 Ἄλλ' οἱ γραμματεῖς ταῦτα συγγέροντες καὶ διαστρέφοντες τὸν
 δῆμον, ἐκείνης ἐμνημόνευον μόνης πρὸς τὸν δῆμον, τῆς δευ-
 5 τέρας παρουσίας, καὶ ἔλεγον, ὅτι εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός,
 ἔδει τὸν Ἡλίαν προλαβεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ λέγουσι
 «Πῶς οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, Ἡλίαν δεῖ ἔλθεῖν πρῶτον;». Διὰ
 τοῦτο καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην πέμψαντες οἱ Φαρισαῖοι ἠ-
 ρώτων «εἰ σὺ εἶ Ἡλίας;», οὐ μνημονεύοντες οὐδαμοῦ τῆς
 10 προτιέρας παρουσίας.

Τίς οὖν ἐστὶν ἡ λύσις, ἣν ὁ Χριστὸς ἐπήγαγεν; Ὅτι Ἡ-
 λίας μὲν ἔρχεται ἰότε πρὸ τῆς δευτέρας μου παρουσίας· καὶ
 νῦν δὲ ἐλήλυθεν Ἡλίας· τὸν Ἰωάννην οὕτω καλῶν. Οὗτος
 ἦλθεν Ἡλίας. Εἰ δὲ τὸν Θεοδίτην ζητοῖς, ἔρχεται. Διὸ καὶ
 15 ἔλεγεν· «Ἡλίας μὲν ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα». Ποῖα
 πάντα; Ἄπερ ὁ προφήτης ἔλεγε Μαλαχίας. «Ἀποστελῶ γὰρ
 ὑμῖν, φησί, Ἡλίαν τὸν Θεοδίτην, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν
 πατρὸς πρὸς υἱόν, μὴ ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην». Εἶδες
 ἀκρίβειαν προφητικῆς ρήσεως; Ἐπειδὴ γὰρ τὸν Ἰωάννην
 20 Ἡλίαν ἐκάλεσεν ὁ Χριστός, διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς διακονί-
 ας, ἵνα μὴ νομίσης τοῦτο καὶ παρὰ τοῦ προφήτου λέγεσθαι
 νῦν, προσέθηκεν αὐτοῦ καὶ τὴν πατρίδα, εἰπὼν, «τὸν Θεοδί-
 την»· Ἰωάννης δὲ Θεοδίτης οὐκ ἦν. Καὶ ἕτερον δὲ μετὰ τού-
 του παράσημον ἰδέησι λέγων, «μὴ ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν
 25 ἄρδην», τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ἐμφαίνων τὴν φο-
 βερὰν. Τῇ γὰρ προτιέρα οὐκ ἦλθε πατάξαι τὴν γῆν. «Οὐ γὰρ
 ἦλθον», φησί, «ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν
 κόσμον». Δηλῶν τοίνυν, ὅτι πρὸ ἐκείνης ἔρχεται ὁ Θεοδίτης

7. Ἰω. 1, 21.

8. Μαλ. 4, 5.

9. Ἰω. 12, 47.

ἐκεῖνου. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνος θὰ γίνῃ πρόδρομος τῆς δευτέρας παρουσίας, ἔτσι καὶ αὐτὸς ὑπῆρξε πρόδρομος τῆς πρώτης. Οἱ γραμματεῖς ὅμως συγχέοντες αὐτὰ καὶ παραπλανοῦντες τὸν λαόν, ἔκαμνον λόγον πρὸς αὐτὸν μόνον διὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ ἔλεγον, ὅτι ἐὰν αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός, ἔπρεπε νὰ ἦρχετο πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ὁ Ἡλίας. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ ἐρωτοῦν· «Πῶς οἱ γραμματεῖς λέγουν, ὅτι πρέπει ὁ Ἡλίας νὰ ἔλθῃ πρῶτος;». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἀποστείλαντες ἀνθρώπους των πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν ἠρώτουν· «Μήπως σὺ εἶσαι ὁ Ἡλίας;»⁷, μὴ κάμνοντες πουθενὰ λόγον διὰ τὴν πρώτην παρουσίαν.

Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ ἀπάντησις πού ἔδωσεν ὁ Χριστός; Ὅτι ὁ μὲν Ἡλίας θὰ ἔλθῃ τότε πρὶν ἀπὸ τὴν δευτέραν παρουσίαν του· καὶ τώρα δὲ ἦλθεν ὁ Ἡλίας, ὀνομάζων ἔτσι τὸν Ἰωάννην. Αὐτὸς ὁ Ἡλίας ἦλθεν. Ἐὰν δὲ θέλῃς τὸν Θεοβίτην, θὰ ἔλθῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ὁ μὲν Ἡλίας θὰ ἔλθῃ καὶ θὰ τακτοποιήσῃ ὅλα». Ποῖα ὅλα; Αὐτὰ ἀκριβῶς διὰ τὰ ὁποῖα ἔλεγεν ὁ προφήτης Μαλαχίας. Διότι λέγει· «Θ' ἀποστείλω εἰς σᾶς τὸν Ἡλίαν τὸν Θεοβίτην, ὁ ὁποῖος θὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν καρδίαν τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν του, διὰ νὰ μὴ ἔλθω καὶ ἐξολοθρεύσω τὴν γῆν ἐκ θεμελίων»⁸. Βλέπεις ἀκρίβειαν προφητικοῦ λόγου; Διότι, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ὠνόμασε τὸν Ἰωάννην Ἡλίαν, λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἔργου του, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι τὸ ἴδιο νόημα ἔχουν τώρα τὰ λόγια τοῦ προφήτου, προσέθεσε καὶ τὴν πατρίδα του, λέγων, «τὸν Θεοβίτην»· ἀσφαλῶς ὁ Ἰωάννης δὲν ἦτο Θεοβίτης. Μαζὶ δὲ μ' αὐτὸ προσθέτει καὶ ἄλλο χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, λέγων, «διὰ νὰ μὴ συμβῆ νὰ ἔλθω καὶ καταστρέψω ἐκ θεμελίων τὴν γῆν», δηλώνων μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τὴν φοβερὰν δευτέραν παρουσίαν του· διότι κατὰ τὴν πρώτην δὲν ἦλθε διὰ νὰ πατάξῃ τὴν γῆν· καθ' ὅσον λέγει· «Δὲν ἦλθα διὰ νὰ κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω τὸν κόσμον»⁹. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ εἶπε διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ Θεοβίτης θὰ ἔλθῃ πρὶν ἀπὸ τὴν δευτέραν παρουσίαν του, κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ

τῆς τὴν κρίσιν ἐχούσης, τοῦτο εἶρηκε. Καὶ τὴν αἰτίαν δὲ ὁ-
 μοῦ διδάσκει τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Τίς δὲ ἡ αἰτία; Ἴνα ἐλ-
 θὼν πείσῃ πιστεῦσαι τοὺς Ἰουδαίους τῷ Χριστῷ, καὶ μὴ πάν-
 τες ἄρδην ἀπόλωνται παραγενομένου. Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς εἰς
 5 ἐκείνην αὐτοὺς παραπέμπων τὴν μνήμην, φησί· «καὶ ἀποκα-
 ταστήσῃ πάντα», τουτέστι, διορθώσεται τὴν ἀπιστίαν τῶν Ἰου-
 δαίων τῶν τότε εὐρισκομένων. Διὸ καὶ σφόδρα ἀκριβέστατα
 εἶρηκεν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐποκαταστήσῃ καρδίαν υἱοῦ πρὸς
 πατέρα, ἀλλὰ, «πατὴρ πρὸς υἱόν». Ἐπειδὴ γὰρ πατέρες
 10 ἦσαν τῶν ἀποσιόλων οἱ Ἰουδαῖοι, τοῦτο λέγει, ὅτι ἀποκατα-
 στήσῃ τοῖς δόγμασι τῶν υἱῶν αὐτῶν, τουτέστι, τῶν ἀποσιό-
 λων, τὰς καρδίας τῶν πατέρων, τουτέστι, τοῦ γένους τῶν
 Ἰουδαίων τὴν διάνοιαν. «Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι Ἡλίας ἤδη ἦλ-
 θε, καὶ οὐκ ἔγνωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλη-
 15 σαν. Οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐ-
 τῶν. Τότε συνῆκαν, ὅτι περὶ Ἰωάννου εἶπεν αὐτοῖς». Καίτοι
 οὔτε οἱ γραμματεῖς τοῦτο εἶπον, οὔτε αἱ Γραφαί· ἀλλ' ἐπειδὴ
 λοιπὸν ὀξύτεροι ἐγένοντο καὶ προσεκτικώτεροι πρὸς τὰ λεγό-
 μενα, ταχέως συνέσαν.

20 Πόθεν δὲ ἔγνωσαν τοῦτο οἱ μαθηταί; Ἦν ἤδη προειρη-
 κῶς αὐτοῖς, «αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι», ἐνταῦ-
 θα δέ, ὅτι ἦλθε· καὶ πάλιν, ὅτι «Ἡλίας ἔρχεται καὶ ἀποκατα-
 στήσῃ πάντα». Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆς, μηδὲ πεπλανῆσθαι τὸν
 λόγον νομίσης, εἰ ποτὲ μὲν αὐτόν ἤξῃς, ποτὲ δὲ ἐληλυθέναι
 25 ἔφη. Πάντα γὰρ ἀληθῆ ταῦτα. Ὅταν μὲν γὰρ εἶπη, ὅτι
 «Ἡλίας μὲν ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσῃ πάντα», αὐτόν Ἡλίαν
 φησί, καὶ τὴν τότε ἐσομένην τῶν Ἰουδαίων ἐπιστροφὴν διαν

10. Πρβλ. Ρωμ. 11, 25-26.

11. Ματθ. 17, 12-13.

γίνῃ ἢ κρίσις. Συγχρόνως δὲ διδάσκει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παρουσίας του. Ποία δὲ εἶναι ἡ αἰτία αὐτή; Διὰ νὰ πείσῃ, ἀφοῦ ἔλθῃ, τοὺς Ἰουδαίους νὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Χριστόν, ὥστε νὰ μὴ ἐξολοθρευθοῦν ὅλοι ριζικῶς ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ Χριστός. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Κύριος τοὺς ὑπενθυμίζει αὐτό, λέγων, «καὶ θὰ τακτοποιήσῃ ὅλα», δηλαδὴ θὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν τοὺς τότε εὕρισκομένους Ἰουδαίους¹⁰. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀνέφερε μὲ πάρα πολὺ μεγάλην ἀκρίβειαν. Δὲν εἶπε δηλαδὴ, θ' ἀποκαταστήσῃ τὴν καρδίαν τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα του, ἀλλὰ, «τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν του». Διότι, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν πατέρες τῶν ἀποστόλων, λέγει αὐτό, ὅτι θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ νὰ πιστεύσουν εἰς τὰς ἀληθείας τῶν υἱῶν των, δηλαδὴ τῶν ἀποστόλων, τὰς καρδίας τῶν πατέρων, δηλαδὴ τὴν διάνοιαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ γένους. «Σὰς λέγω δέ, ὅτι ὁ Ἥλιος ἤδη ἦλθε καὶ δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν, ἀλλὰ τοῦ ἐπροξένησαν ὅσα κακὰ ἠθέλησαν. Ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρόκειται νὰ πάθῃ πολλὰ ἀπ' αὐτούς. Τότε ἀντελήφθησαν ὅτι μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ ἐννοοῦσε τὸν Ἰωάννην»¹¹. Μολονότι βέβαια οὔτε οἱ γραμματεῖς τὸ εἶπον αὐτό, οὔτε καὶ αἱ Γραφαί, ἀλλ' ἐπειδὴ πλέον ἔγιναν ὠριμώτεροι πνευματικὰ καὶ προσεκτικώτεροι πρὸς τὰ λόγια του, ἀμέσως ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῶν λόγων του.

Ἀπὸ ποῦ ὅμως τὸ ἀντελήφθησαν αὐτὸ οἱ μαθηταί του; Ἦδη τοὺς εἶχεν εἰπεῖ, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἥλιος, πὺ πρόκειται νὰ ἔλθῃ», ἐνῶ τώρα τοὺς λέγει, ὅτι ἦλθεν· καὶ πάλιν· «Θὰ ἔλθῃ ὁ Ἥλιος, ὁ ὁποῖος θὰ τακτοποιήσῃ ὅλα». Μὴ ἀνησυχήσῃς ὅμως, οὔτε νὰ σχηματίσῃς τὴν γνώμην ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ ἀντιφάσκουν, ἐπειδὴ ἄλλοτε μὲν εἶπεν ὅτι αὐτὸς ἦλθεν, ἄλλοτε δὲ ὅτι θὰ ἔλθῃ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀληθινά. Διότι ὅταν μὲν λέγῃ, ὅτι «Θὰ ἔλθῃ ὁ Ἥλιος καὶ θ' ἀποκαταστήσῃ τὰ πάντα», ἐννοεῖ τὸν ἴδιον τὸν Ἥλιον καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων πὺ πρόκειται νὰ γίνῃ τότε, ὅταν ὅμως λέγῃ, ὅτι «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πὺ πρόκειται νὰ ἔλθῃ»,

δὲ εἶπη, ὅτι «ὁ μέλλων ἔρχεσθαι», κατὰ τὸν τρόπον τῆς δια-
 κονίας Ἰωάννην Ἡλίαν καλεῖ. Καὶ γὰρ οἱ προφηταὶ ἕκαστον
 τῶν εὐδοκίμων βασιλέων Δαυὶδ ἐκάλουν, καὶ τοὺς Ἰουδαίους
 ἄρχοντας Σοδόμων καὶ υἱοὺς Αἰθιοπῶν, ἀπὸ τῶν τρόπων.
 5 Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος τῆς δευτέρας ἔσται παρουσίας, οὕτως οὗ-
 τος τῆς προτέρας ἐγένειο πρόδρομος.

2. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον Ἡλίαν αὐτὸν ὀνομάζει πανταχοῦ,
 ἀλλ' ἵνα δείξῃ σφόδρα αὐτὸν τῇ παλαιᾷ συμβαίνοντα, καὶ κατὰ
 προφητείαν καὶ τὴν παρουσίαν ταύτην οὖσαν. Διὸ καὶ ἐπάγει
 10 πάλιν, ὅτι «ἦλθε, καὶ οὐκ ἔγνωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἐποίησαν εἰς
 αὐτὸν πάντα ὅσα ἠθέλησαν». Τί ἐστι, «πάντα ὅσα ἠθέλησαν»;
 Ἐνέβαλον εἰς δεσμοπήριον, ὕβρισαν, ἀπέκτειναν, ἤνεγκαν
 τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακος. «Οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀν-
 θρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν». Ὁρᾷς πῶς πάλιν εὐκαί-
 15 ρως αὐτοὺς ἀναμνησκει τοῦ πάθους, ἀπὸ τοῦ πάθους τοῦ
 Ἰωάννου πολλὴν αὐτοῖς προξενῶν τὴν παραμυθίαν; Οὐ ταύτη
 δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ θαύματα εὐθέως ἐργάσασθαι μεγάλα.
 Καὶ γὰρ ἡνίκα ἂν περὶ τοῦ πάθους διαλέγηται, εὐθέως θαυ-
 ματουργεῖ, καὶ μετὰ τοὺς λόγους, καὶ πρὸ τῶν λόγων τούτων
 20 καὶ πολλαχοῦ τοῦτο παραιτηρήσαντά ἐστιν εὐρεῖν.

«Τότε γοῦν», φησί, «ἤρξατο δεικνύειν, ὅτι δεῖ αὐτὸν
 ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἀποκιανθῆναι καὶ πολλὰ πα-
 θεῖν». Τότε, πότε; Ὅτι ὡμολογήθη Χριστὸς καὶ Υἱὸς εἶναι
 τοῦ Θεοῦ. Πάλιν ἐν τῷ ὄρει, ὅτι τὴν θαυμασιὴν αὐτοῖς ἔδει-
 25 ξεν ὄψιν, καὶ περὶ τῆς δόξης αὐτοῦ διελέχθησαν οἱ προφη-
 ται, ἀνέμνησεν αὐτοὺς τοῦ πάθους. Εἰπὼν γὰρ τὴν κατὰ Ἰω-
 ἄνην ἱστορίαν, ἐπήγαγεν· «Οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου

12. Ἦσ. 1, 10.

13. Ματθ. 16, 21.

ὀνομάζει τότε Ἡλίαν τὸν Ἰωάννην λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἔργου του. Καθ' ὅσον καὶ οἱ προφηταὶ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς διαπρέψαντας βασιλεῖς τὸν ὠνόμαζον Δαυίδ, καὶ τοὺς Ἰουδαίους, ἐξ αἰτίας τῆς συμπεριφορᾶς των τοὺς ὠνόμαζον ἄρχοντας τῶν Σοδόμων¹² καὶ υἱοὺς τῶν Αἰθιόπων. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος θὰ εἶναι πρόδρομος τῆς δευτέρας παρουσίας, ἔτσι καὶ αὐτὸς ὑπῆρξε πρόδρομος τῆς πρώτης παρουσίας του.

2. Δὲν τὸν ὀνομάζει δὲ Ἡλίαν εἰς κάθε περίπτωσιν μόνον διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὴν πάρα πολὺ μεγάλην συμφωνίαν του μὲ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐγένετο κατόπιν προφητείας. Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει πάλιν, ὅτι «ἦλθε καὶ δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν, ἀλλὰ τοῦ ἐπροξένησαν ὅσα κακὰ ἠθέλησαν». Τί σημαίνει δὲ «πάντα ὅσα ἠθέλησαν»; Τὸν ἔκλεισαν εἰς τὴν φυλακὴν, τὸν ὕβρισαν, τὸν ἐφόνευσαν, καὶ μετέφεραν τὴν κεφαλὴν του ἐπάνω εἰς πινάκιον φαγητοῦ. «Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πρόκειται νὰ πάθῃ ἀπ' αὐτοὺς καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Βλέπεις πῶς πάλιν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν τοὺς ὑπενθυμίζει τὸ πάθος του, προξενῶν εἰς αὐτοὺς μεγάλην παρηγορίαν ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ Ἰωάννου; Καὶ ὄχι μόνον κατ' αὐτόν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐπιτελεῖ εὐθὺς ἀμέσως μεγάλα θαύματα. Καθ' ὅσον κάθε φορὰν ποὺ συνέβαινε νὰ ὁμιλῇ διὰ τὸ πάθος του, ἀμέσως ἐθαυματούργει, καὶ μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους του καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς λόγους του, καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς εἰς πολλὰς περιπτώσεις.

«Τότε λοιπόν», λέγει, «ἤρχισε νὰ φανερώνη εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι πρέπει νὰ μεταβῇ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου θὰ πάθῃ πολλὰ καὶ θὰ θανατωθῇ¹³. Τότε· πότε; "Ὅταν ὡμολογήθῃ ὅτι εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Πάλιν εἰς τὸ ὄρος, ὅταν ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὴν θαυμαστὴν δόξαν του, καὶ οἱ προφηταὶ ὡμίλησαν περὶ τῆς δόξης του, τοὺς ὑπενθύμισε τὸ πάθος του. Διότι, ἀφοῦ τοὺς διηγήθῃ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἰωάννην, ἐπρόσθεσεν· «Ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ

μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν». Καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν, ὅτι τὸν δαίμονα ἐξέβαλεν, ὃν οὐκ ἴσχυσαν οἱ μαθηταὶ ἐκβαλεῖν. Καὶ γὰρ καὶ τότε, «ἀνασιροφόμενων αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ», φησὶν, «εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
 5 παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν, καὶ ἀποκινοῦσιν αὐτὸν καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνασιήσεται». Τοῦτο δὲ ἐποίει, τῷ μεγέθει τῶν θαυμάτων τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης ὑποκεινόμενος, καὶ παντὶ τρόπῳ αὐτοὺς παραμυθούμενος, ὥσπερ καὶ ἐνιαῦθα τῇ μνήμῃ τοῦ θανάτου Ἰωάννου πολλὴν αὐ-
 10 τοῖς παρεῖχε τὴν παράκλησιν. Εἰ δὲ λέγοι τις· τίνος ἕνεκεν μὴ καὶ νῦν τὸν Ἥλιον ἀνασιήσας ἔπεμψεν, εἶγε ἰσοαῦτα αὐτοῦ μαρτυρεῖ τῇ παρουσίᾳ ἀγαθὰ; ἐροῦμεν, ὅτι καὶ νῦν τὸν Χριστὸν νομίζοντες Ἥλιον εἶναι, οὐκ ἐπίστευον αὐτῷ. «Οἱ μὲν» γὰρ, φησὶν, «Ἥλιον σε λέγουσιν, οἱ δὲ Ἰερεμίαν». Καὶ
 15 Ἰωάννου δὲ καὶ Ἥλιου οὐδὲν ἦν τὸ μέσον, ἢ ὁ χρόνος μόνος.

Πῶς οὖν τότε πιστεύουσι; φησί. Καὶ γὰρ ἀποκατασιήσει πάντα οὐ διὰ τὸ γνῶριμος εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ διαταθῆναι μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπὶ πλεον τοῦ Χριστοῦ τὴν δόξαν, καὶ παρὰ πᾶσιν εἶναι τοῦ ἡλίου φανερωτέραν.
 20 Ὅταν οὖν, ἰσοαύτης προλαβούσης ὑπολήψεως καὶ προσδοκίας, ἔλθῃ ἐκεῖνος τὰ αὐτὰ κηρύττων τούτῳ καὶ ἀναγγέλλων καὶ αὐτὸς τὸν Ἰησοῦν, εὐκολώτερον δέξονται τὰ λεγόμενα. Ὅταν δὲ εἴπῃ, «οὐκ ἔγνωσαν αὐτόν», καὶ ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτῶν ἀπολογεῖται. Καὶ οὐ ταύτῃ αὐτοὺς μόνον παραμυθεῖται,
 25 ἀλλὰ καὶ τῷ δεῖξαι ἀδίκως παρ' αὐτῶν πάσχοντα ἄπερ πά-

14. Ματθ. 17, 22-23.

15. Ματθ. 16, 14.

ἀνθρώπου πρόκειται νὰ πάθῃ ἀπὸ αὐτούς». Καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον πάλιν, ὅταν ἐξεδίωξε τὸν δαίμονα, τὸν ὁποῖον δὲν ἠμπόρεσαν οἱ μαθηταὶ του νὰ ἐκδιώξουν. Καθ' ὅσον καὶ τότε, λέγει, «Καθ' ὃν χρόνον διέμενον αὐτοὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πρόκειται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου νὰ παραδοθῆ εἰς τὰ χέρια τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι θὰ τὸν φονεύσουν καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν θ' ἀναστηθῆ»¹⁴. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαμνε διὰ νὰ ἐλαττώσῃ μὲ τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων του τὴν πάρα πολὺ μεγάλην λύπην των καὶ διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ μὲ κάθε τρόπον· καὶ ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὑπενθυμίζων εἰς αὐτοὺς τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου τοὺς ἔδιδε μεγάλην παρηγορίαν. Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος· Ἐπιτί καὶ τώρα δὲν ἀποπέλλει τὸν Ἡλίαν, ἀφοῦ τὸν ἀναστήσῃ, ἐφ' ὅσον ἡ παρουσία του πράγματι εἶναι πρόξενος τόσων ἀγαθῶν; θὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν, ὅτι καὶ τότε, θεωροῦντες τὸν Χριστὸν ὡς τὸν Ἡλίαν, δὲν ἐπίστευον εἰς αὐτόν. Διότι, λέγει, «Ἄλλοι μὲν νομίζουν ὅτι εἶσαι ὁ Ἡλίας, ἄλλοι δὲ ὁ Ἰερεμίας»¹⁵. Μεταξὺ δὲ τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἡλίου δὲν ὑπῆρχε καμμία διαφορὰ, παρὰ μόνον ὁ χρόνος.

Πῶς λοιπὸν τότε θὰ πιστεύσουν; θὰ εἰπῆ κάποιος. Καθ' ὅσον θ' ἀποκαταστήσῃ τὰ πάντα, ὅχι μόνον ἐπειδὴ εἶναι γνωστός, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ θὰ διαλάβῃ πολὺ περισσότερον μέχρι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἢ δόξα τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς ὄλους θὰ εἶναι πῶς φανερὴ καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ὄταν λοιπὸν, ἀφοῦ διαδοθῆ τόσον πολὺ ἡ φήμη καὶ ἡ προσδοκία περὶ αὐτοῦ, ἔλθῃ ἐκεῖνος κηρύττων τὰ ἴδια μὲ αὐτὸν καὶ ἀναγγέλλων καὶ αὐτὸς τὸν ἐρχομὸν τοῦ Ἰησοῦ, θὰ δεχθοῦν εὐκολώτερον τὰ λόγια του. Ὄταν δὲ λέγῃ, «δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν», εἶναι ὡσὰν νὰ ἀπολογῆται καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἰδίων. Καὶ δὲν τοὺς παρηγορεῖ μόνον μ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι δείχνει, ὅτι ἄδικα πάσχει ἀπὸ αὐτοὺς αὐτὰ πού πάσχει καὶ μὲ τὸ ὅτι συγκαλύπτει τὰ δυσάρεστα μὲ δύο θαύματα, καὶ μὲ τὸ θαῦμα τῆς μεταμορφώσεως εἰς τὸ ὄρος, καὶ μὲ

σχει, καὶ τῷ τὰ λυπηρὰ δύο συγκαλύψαι σημείοις, τῷ τε ἐν τῷ ὄρει, καὶ τῷ μέλλοντι γίνεσθαι.

Ταῦτα δὲ ἀκούσαντες, οὐκ ἐρωτῶσιν αὐτόν, πότιε ἔρχεται Ἡλίας, ἢ τῇ ἀθυμίᾳ πιεζόμενοι τοῦ πάθους, ἢ δεδοικότες.
 5 Πολλαχοῦ γὰρ ὅταν ἴδωσι μὴ βουλόμενόν τι σαφῶς εἰπεῖν, σιγῶσι λοιπόν. Ὅτι γοῦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ διατριβόντων εἶπε, «μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν», ἐπήγαγεν, ὁ Μάρκος μὲν, ὅτι «ἡγνόουν τὸ ρῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι», ὁ Λουκᾶς δέ, ὅτι «ἦν πα-
 10 ρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰσθωνται αὐτοῦ, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι περὶ τοῦ ρήματος».

Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπαιῶν αὐτόν, καὶ λέγων Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται, καὶ κακῶς πάσχει. Πολλάκις γὰρ
 15 πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ· καὶ προσήνεγκα αὐτόν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἴσχυσαν αὐτὸν θεραπεῦσαι. Τοῦτον τὸν ἄνθρωπον σφόδρα ἀσθενοῦντα κατὰ πίστιν δεικνυσιν ἡ Γραφή· καὶ ἐκ πολλῶν τοῦτο δῆλον· ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστόν, «τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατά», ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν
 20 αὐτόν τὸν προσελθόντα, «βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ», καὶ ἐκ τοῦ τὸν Χριστὸν κελεῦσαι τῷ δαίμονι, μηκέτι εἰσελθεῖν εἰς αὐτόν· καὶ ἐκ τοῦ πάλιν εἰπεῖν τὸν ἄνθρωπον τῷ Χριστῷ, εἰ δύνασαι».

Καὶ εἰ ἡ ἀπιστία αὐτοῦ γέγονεν αἰτία, φησί, τοῦ μὴ ἐξελθεῖν τὸν δαίμονα, τί τοῖς μαθηταῖς ἐγκαλεῖ; Δεικνὺς ὅτι δυνατὸν αὐτοῖς, καὶ χωρὶς τῶν προσαγόντων μετὰ πίστεως, πολ-
 25 λαχοῦ θεραπεῦσαι. Ὡσπερ γὰρ ἤρκει πολλάκις ἡ τοῦ προο-

16. Μάρκ. 9, 82.

17. Λουκᾶ 9, 45.

18. Μάρκ. 9, 28.

19. Μάρκ. 9, 24.

20. Μάρκ. 9, 22.

αὐτὸ πού πρόκειται νὰ συμβῆ εἰς τὸ μέλλον.

“Ὅταν δὲ τὰ ἤκουσαν αὐτὰ δὲν τὸν ἠρώτησαν, πότε θὰ ἔλθῃ ὁ Ἥλιος, ἢ ἐπειδὴ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ τὴν λύπην διὰ τὸ πάθος τοῦ ἢ ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο. Διότι εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὅταν τὸν βλέπουν νὰ μὴ θέλῃ νὰ τοὺς εἰπῆ κάτι καθαρὰ, σιωποῦν εἰς τὴν συνέχειαν. “Ὅταν λοιπὸν διέμενον εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εἶπεν. «Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρόκειται νὰ παραδοθῆ καὶ θὰ τὸν θανατώσουν», ἐπρόσθεσεν ὁ μὲν Μάρκος, ὅτι «δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ν’ ἀντιληφθοῦν τὰ λόγια τοῦ καὶ ἐφοβοῦντο νὰ τὸν ἐρωτήσουν»¹⁶, ὁ δὲ Λουκᾶς, ὅτι «ἦτο κρυμμένος ὁ λόγος αὐτὸς ἀπὸ αὐτοῦς, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀντιληφθοῦν, καὶ ἐφοβοῦντο νὰ τὸν ἐρωτήσουν τί ἔσημαινεν ὁ λόγος τοῦ»¹⁷.

«Ὅταν δὲ ἦλθον πρὸς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, ἐπλησίασε τὸν Ἰησοῦν κάποιος ἄνθρωπος, πού ἐγονάτισεν ἐμπρὸς τοῦ καὶ τοῦ ἔλεγε· Κύριε, λυπήσου τὸν υἱόν μου, διότι σεληνιάζεται καὶ ὑποφέρει πολύ. Πολλὰς φορές μάλιστα πίπτει εἰς τὴν φωτιὰν καὶ ἄλλοτε πάλιν εἰς τὸ νερό. Τὸν ἔφερα εἰς τοὺς μαθητάς σου καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ τὸν θεραπεύσουν». Τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν μᾶς τὸν παρουσιάζει ἡ Γραφή νὰ ἔχῃ πάρα πολὺ ἀδύνατον πίστιν, πρᾶγμα πού γίνεται φανερόν ἀπὸ πολλὰ μέρη· καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπεν ὁ Χριστός, «τὰ πάντα εἶναι δυνατὰ εἰς ἐκεῖνον πού πιστεύει»¹⁸, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπεν αὐτὸς πού τὸν ἐπλησίασε «βοήθησέ με εἰς τὴν ἀπιστίαν μου»¹⁹, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἔδωσεν ὁ Χριστὸς ἐντολὴν εἰς τὸν δαίμονα νὰ μὴ ξαναεισέλθῃ εἰς αὐτόν, ἀλλ’ ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εἰς τὸν Χριστὸν «ἐὰν ἠμπορῆς»²⁰.

Ἐὰν ὅμως, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἡ ἀπιστία αὐτοῦ ἔγινεν αἰτία νὰ μὴ ἐξέλθῃ ὁ δαίμων, διατί τότε κατηγορεῖ τοὺς μαθητάς του; Διὰ νὰ τοὺς δείξῃ, ὅτι καὶ χωρὶς τὴν πίστιν αὐτῶν πού τοὺς πλησιάζουν, πολλὰς φορές εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτοὺς νὰ θεραπεύσουν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς πολλὰς φο-

ἀγονιος πίσυς εἰς τὸ καὶ παρ' ἐλαιόνων λαβεῖν, οὕτω τῶν ποιούντων πολλάκις ἤρκεσεν ἡ δύναμις, καὶ μὴ πιστευόντων τῶν προσελθόντων, θαυματουργῆσαι. Καὶ ταῦτα ἀμφοτέρωθεν δεικνυται ἐν ταῖς Γραφαῖς. Οἱ τε γὰρ περὶ Κορνήλιον ἀπὸ τῆς 5 αὐτῶν πίστεως ἐπεσπίασαντο τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἑλισσαίου δέ, οὐδενὸς πιστεύσαντος, νεκρὸς ἀνέστη. Οἱ τε γὰρ ρίψαντες, οὐ διὰ πίστιν, ἀλλὰ διὰ δειλίαν ἔρριψαν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, φοβηθέντες τὸ πειρασιήριον, καὶ ἔφυγον· αὐτὸς τε ὁ ριφεὶς ἀποτεθνηκῶς ἦν, καὶ ἀπὸ μόνης 10 τῆς τοῦ ἁγίου σώματος δυνάμεως ἀνίστατο ὁ νεκρὸς. "Οθεν δῆλον ἐνταῦθα, ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ ἠσθένησαν, ἀλλ' οὐ πάντες· οἱ στυλοὶ γὰρ οὐ παρήσαν ἐκεῖ.

3. Θεὰ δὲ τούτου καὶ ἐτέρωθεν τὴν ἀγνωμοσύνην, πῶς ἐπὶ τοῦ ὄχλου ἐντυγχάνει τῷ Ἰησοῦ κατὰ τῶν μαθητῶν λέ- 15 γων, ὅτι «προσῆνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἴσχυσαν αὐτὸν θεραπεῦσαι». Ἀλλ' αὐτὸς ἀπαλλάττων αὐτοὺς τῶν ἐγκλημάτων ἐπὶ τοῦ δήμου, ἐκείνῳ τὸ πλέον λογίζεται. «ἜΩ γενεὰ» γὰρ, φησὶν, «ἄπιστος καὶ δεισιραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν;», οὐκ εἰς τὸ τούτου πρόσωπον μόνον 20 ἀπεινεύμενος, ἵνα μὴ ἀπορήσῃ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας Ἰουδαίους. Καὶ γὰρ εἰκὸς πολλοὺς τῶν παρόντων σκανδαλισθῆναι, καὶ τὰ μὴ προσήκοντα ἐννοῆσαι περὶ αὐτῶν. "Οταν δὲ εἴπῃ, «ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν;», δεικνυοὶ πάλιν ἀσπασιὸν ὄντα τὸν θάνατον αὐτῷ καὶ ἐπιθυ- 25 μίας τὸ προἄγμα, καὶ ποθεινὴν τὴν ἀποδημίαν· καὶ ὅτι οὐ τὸ στανρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ εἶναι μετ' αὐτῶν βαρὺ.

Οὐ μὴν ἔστι μεχρὶ τῶν ἐγκλημάτων· ἀλλὰ τί φησι;

21. Πράξ. 10, 1 ἐ.

22. Δ' Βασ. 13, 21.

23. Εὐρίσκοντο εἰς τὸ ὄρος μεταμορφώσεως (Πέτρος, Ἰάκωβος, Ἰωάννης),

ρὲς ἤρκει ἡ πίστις ἐκείνου ποὺ προσήρχετο εἰς τὸ νὰ ἐκπληρωθῇ τὸ αἴτημά του καὶ ἀπὸ πολὺ κατωτέρους, ἔτσι πολλὰς φορὰς ἤρκεσεν ἡ δύναμις ἐκείνων ποὺ ἐθεράπευον νὰ θαυματοουργήσουν καὶ χωρὶς νὰ πιστεύουν αὐτοὶ ποὺ προσήρχοντο. Καὶ αὐτὰ ἐπιβεβαιώνονται καὶ τὰ δύο ἀπὸ τὰς Γραφάς. Διότι καὶ οἱ περὶ τὸν Κορνήλιον ἔλαβον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς των²¹ καὶ εἰς τὴν περίπτωσηὶν τοῦ Ἑλισσαίου πάλιν ἀνέστη ὁ νεκρὸς, μολονότι δὲν ἐπίστευσε κανεὶς. Διότι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔρριψαν τὸ νεκρὸν σῶμα, τὸ ἔρριψαν ἐκεῖ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ὄχι ἀπὸ πίστιν, ἀλλὰ ἀπὸ δειλίαν, καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν τὰς δοκιμασίας, ἔφυγον, καὶ αὐτὸν ποὺ ἔρριψαν εἶχεν ἀποθάνει, καὶ ἀνεστήθη ὁ νεκρὸς ἀπὸ μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ ἁγίου σώματος²². Ἄρα εἶναι φανερὸν ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ οἱ μαθηταὶ ἔδειξαν ὀλιγοπιστίαν, ἀλλ' ὅμως ὄχι ὅλοι· διότι οἱ στυλοὶ δὲν ἦσαν παρόντες²³.

3. Ἄλλ' ὅμως πρόσεχε καὶ ἀπὸ ἄλλην ἄποψιν τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ, πῶς δηλαδὴ πλησιάζει τὸν Ἰησοῦν παρουσία τοῦ λαοῦ καὶ ὁμιλεῖ ἐναντίον τῶν μαθητῶν, λέγων, «τὸν ἔφερα εἰς τοὺς μαθητάς σου, καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ τὸν θεραπεύσουν». Αὐτὸς ὅμως ἀπαλλάσσει τοὺς μαθητάς του ἀπὸ τὰς κατηγορίας παρουσία τοῦ λαοῦ, καταλογίζει εἰς ἐκεῖνον τὸ μεγαλύτερον βάρος. Διότι, λέγει, «ῚΩ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, μέχρι πότε θὰ εὐρίσκωμαι μαζί σας;» καὶ δὲν ἀπευθύνεται μόνον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ ὀδηγήσῃ εἰς ἀμηχανίαν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλους τοὺς Ἰουδαίους. Καθ' ὅσον φυσικὸν ἦτο πολλοὶ ποὺ ἦσαν παρόντες νὰ σκανδαλισθοῦν καὶ νὰ σκεφθοῦν περὶ αὐτῶν πράγματα ποὺ δὲν ἤρμοζον. Ἄλλὰ καὶ ὅταν λέγῃ, «μέχρι πότε θὰ εὐρίσκωμαι μαζί σας;», δείχνει πάλιν ὅτι ὁ θάνατος εἶναι δι' αὐτὸν κάτι τι τὸ εὐπρόσδεκτον καὶ πρᾶγμα ἐπιθυμητὸν καὶ πολὺ ποθητὴ ἢ ἀποδημία, καὶ ὅτι εἶναι βαρὺ πρᾶγμα ὄχι τὸ νὰ σταυρωθῇ, ἀλλὰ τὸ νὰ εἶναι μαζί μ' αὐτούς.

Ἄλλ' ὅμως δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὰς κατηγορίας, ἀλλὰ

«Φέρειέ μοι αὐτὸν ὧδε». Καὶ αὐτὸς δὲ ἐρωτιᾷ αὐτὸν, πόσον χρόνον ἔχει, καὶ ὑπὲρ τῶν μαθητῶν ἀπολογούμενος, κακείνον ἄγων εἰς ἐλπίδα χρησιήν, καὶ τοῦ πιστεῦσαι, ὅτι ἔσται αὐτῷ ἀπαλλαγὴ τοῦ κακοῦ. Καὶ ἀφήσιν αὐτὸν σπαράττεισθαι, οὐ πρὸς ἐπίδειξιν (ἐπειδὴ γοῦν ὄχλος συνήγειο, καὶ ἐπειίμησεν αὐτῷ), ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν πατέρα· ἵν' ὅταν ἴδῃ θορυβούμενον ἀπὸ τοῦ κληθῆναι μόνον, κἂν οὕτως ἐναχθῆ εἰς τὴν πίσιν τοῦ ἐσομένου θαύματος. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι «ἐκ παιδός», καὶ ὅτι, «εἰ δύνασαι, βοήθει μοι»,

10 λέγει «Τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατά», πάλιν εἰς αὐτὸν περιτρέπων τὸ ἔγκλημα. Καὶ ὅτε μὲν ἔλεγεν ὁ λεπρός, «εἰ θέλεις, δύνασαι με καθαρίσαι», μαριυρῶν αὐτοῦ τῆ ἐξουσίᾳ, ἐπαινῶν αὐτὸν καὶ βεβαιῶν τὸ εἰρημένον, ἔλεγε· «θέλω, καθαρισθῆναι». Ὅτε δὲ οὕτως οὐδὲν ἄξιον τῆς αὐτοῦ δυνά-

15 μεως ἐφθέγγαστο εἰπὼν, «εἰ δύνασαι, βοήθει μοι», ὅρα πῶς αὐτὸ διορθοῦται, ὡς οὐ θεόντως εἰρημένον. Τί γὰρ φησιν; «Εἰ δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ τὸ πιστεύοντι». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτὸν ἐστὶ ἰοσαύτη παρ' ἐμοὶ δυνάμεως περιουσία, ὡς καὶ ἐτέρους δύνασθαι ποιεῖν ταῦτα θαυματουργεῖν.

20 Ὡστε ἂν πιστεύῃς ὡς δεῖ, καὶ αὐτὸς δύνασαι θεραπεῦσαι, φησί, καὶ τοῦτιον καὶ ἐτέρους πολλούς. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπήλλαξε τὸν δαιμονῶντα.

Σὺ δὲ μὴ μόνον ἐντιεῦθεν αὐτοῦ σκόπει τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ, οὗ συνε-

25 χῶρησεν ἕνδον εἶναι τὸν δαίμονα. Καὶ γὰρ εἰ μὴ πολλῆς προνοίας καὶ τότιε ἀπέλαυεν ὁ ἄνθρωπος, πάλαι ἂν ἀπολώλει. Καὶ γὰρ εἰς τὸ πῦρ αὐτὸν ἔβαλλε, φησί, καὶ εἰς τὸ

24. Μάρκ. 9, 22-23.

25. Λουκᾶ 5, 12-13.

τί λέγει; «Φέρετέ μου αὐτὸν ἐδῶ». Καὶ τὸν ἐρωτᾷ πόσα χρόνια εἶναι ἀσθενής, δικαιολογῶν ἔτσι καὶ τοὺς μαθητὰς του καὶ ἐκεῖνον ὀδηγῶν εἰς τὴν καλὴν ἐλπίδα καὶ εἰς τὸ νὰ πιστεύσῃ ὅτι θ' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ κακόν. Καὶ τὸν ἀφήνει νὰ σπαράζῃ ὄχι πρὸς ἐπίδειξιν (καθ' ὅσον καὶ τὸν ἐπετίμησεν ἐπειδὴ ἐσυγκεντρώνετο πολὺ πλῆθος), ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τοῦ πατρὸς του, ὥστε, ὅταν ἰδῇ τὸ δαιμόνιον νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀνησυχίαν διὰ τὸ ὅτι καὶ μόνον ὠδηγήθη ἐμπρὸς εἰς αὐτόν, ἔστω καὶ ἔτσι νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸ θαῦμα πού ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι «ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν», καὶ ὅτι, «ἐὰν ἡμπορῆς, βοήθησέ με», τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Κύριος· «Τὰ πάντα εἶναι δυνατὰ εἰς αὐτόν πού πιστεύει»²⁴, ἐπιρρίπτων καὶ πάλιν εἰς αὐτόν τὴν κατηγορίαν. Καὶ ὅταν μὲν ἔλεγεν ὁ λεπρός, «ἐὰν θέλῃς, ἡμπορεῖς νὰ με καθάρῃς», ὁμολογῶν μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ τὴν δύναμίν του, μὲ σκοπὸν νὰ τὸν ἐπαινέσῃ καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὰ λόγια του ἔλεγε· «θέλω, καθάρῃσου»²⁵. ὅταν ὅμως αὐτὸς δὲν εἶπε τίποτε πού νὰ ἦτο ἄξιον τῆς δυνάμεώς του, λέγων, «ἐὰν ἡμπορῆς, βοήθησέ με», πρόσεχε πῶς τὸ διορθώνει αὐτό, ὡς κάτι τὸ ἀνάρμοστον. Τί λέγει λοιπόν; «Ἐὰν ἔχῃς τὴν δύναμιν νὰ πιστεύσῃς, ὅλα εἶναι δυνατὰ εἰς ἐκεῖνον πού πιστεύει». Τὰ λόγια του αὐτὰ ἔχουν τὴν ἐξῆς σημασίαν· Τόσον μεγάλη ἀφθονία δυνάμεως ὑπάρχει εἰς ἐμένα ὥστε νὰ ἡμπορῶ καὶ ἄλλους νὰ κάνω ἱκανοὺς νὰ θαυματοουργοῦν. Ἄρα λοιπόν ἐὰν πιστεύῃς ὅπως πρέπει, καὶ ὁ ἴδιος, λέγει, ἡμπορεῖς νὰ θεραπεύσῃς καὶ αὐτόν καὶ πολλοὺς ἄλλους. Καὶ ἀφοῦ τὰ εἶπεν αὐτά, ἀπήλλαξε τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ τὸ δαιμόνιον.

Σὺ ὅμως μὴ σκέπτεσε μόνον ἀπὸ αὐτὸ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν εὐεργεσίαν του, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον ἐκεῖνον πού ἐπέτρεψε νὰ παραμείνῃ μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ δαιμόνιον. Καθόσον ἐὰν καὶ τότε δὲν ἐξεδηλώνετο εἰς τὸν ἄνθρωπον εἰς τόσον μεγάλον βαθμὸν ἢ πρόνοιά του, ἴσως νὰ εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀπολεσθῆ. Διότι, λέγει, τὸν ρίπτει καὶ εἰς τὴν φω-

- ὔδωρ. Ὁ δὲ ταῦτα ἰολμῶν καὶ ἀνεΐλεν ἄν πάντως, εἰ μὴ καὶ ἐν τοσαύτῃ μανίᾳ πολὺν ἐπέθηκεν ὁ Θεὸς αὐτῷ τὸν χαλινόν· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπ' ἐκείνων τῶν γυμνῶν, τῶν ἐν ταῖς ἐρημίαις τρεχόντων, καὶ λίθοις ἐαυτοὺς κατακοπιόντων.
- 5 Εἰ δὲ σεληνιαζόμενον καλεῖ, μηδὲν θορυβηθῆς· τοῦ γὰρ πατρὸς τοῦ δαιμονῶνιός ἐστιν ἡ φωνή. Πῶς οὖν φησι καὶ ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι σεληνιαζομένους πολλοὺς ἐθεράπευσεν; Ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας αὐτοὺς καλῶν. Ὁ γὰρ δαίμων ἐπὶ διαβολῇ τοῦ σιαιχείου καὶ ἐπιτίθειται τοῖς ἀλοῦσι, καὶ
- 10 ἀνίησιν αὐτοὺς, κατὰ τοὺς τῆς σελήνης δρόμους· οὐχ ὡς ἐκείνης ἐνεργούσης, ἅπαγε· ἀλλ' αὐτὸς τοῦτο κακουργῶν εἰς τὴν τοῦ σιαιχείου διαβολήν. Διὸ καὶ πεπλανημένη παρὰ τοῖς ἀνοήτοις ἐκράτησε δόξα, καὶ οὕτω τοὺς τοιοῦτους καλοῦσι δαίμονας ἀπαιώμενοι· οὐδὲ γὰρ ἐσσι τοῦτο ἀληθές.
- 15 «Τότε προσελθντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἰδίαν, ἠρώτησαν αὐτόν, τίνας ἔνεκεν οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτοὶ τὸν δαίμονα ἐκβαλεῖν». Ἐμοὶ δοκοῦσιν ἀγωνιᾶν καὶ δεδοικέναι, μήποτε τὴν χάριν, ἣν ἐπιστεύθησαν, ἀπώλεσαν. Ἐλαβον γὰρ ἐξουσίαν κατὰ δαιμόνων ἀκαθάρτων. Διὸ καὶ ἐρωτῶσι,
- 20 καὶ ἰδίαν αὐτῷ προσελθόντες, οὐκ αἰσχυνόμενοι (εἰ γὰρ τὸ ἔργον ἐξῆλθε καὶ ἠλέγχθησαν, περιττὸν ἦν αἰσχύνεσθαι λοιπὸν τὴν διὰ τῶν λόγων ὁμολογίαν), ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ ἀπορρήτου καὶ μεγάλου πράγματος ἔμελλον αὐτόν ἐρωτᾶν. Τί οὖν ὁ Χριστός; «Διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν», φησίν. «Ἐὰν
- 25 γὰρ ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, μετὰβηθι, καὶ μεταθήσεται, καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσεται ὑμῖν».

26. Μάρκ. 5, 1 ε.

27. Ματθ. 4, 24.

28. Ματθ. 10, 8.

τιὰν καὶ εἰς τὸ νερό. Αὐτὸς δὲ πού τολμᾷ τέτοια πράγματα ἐνδεχομένως καὶ νὰ τὸν ἐξωλόθρευεν, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἔθετε ἰσχυρὸν χαλινὸν εἰς τὴν τόσοσιν μεγάλην μανίαν του, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνων τῶν γυμνῶν πού ἔτρεχον εἰς τὰς ἐρημίας καὶ κατέσχιζον τὰ σώματά των μὲ λίθους²⁶. Ἐὰν δὲ τὸν ὀνομάζῃ σεληνιαζόμενον, μὴ ἀνησυχῆς καθόλου, διότι ἡ ὀνομασία αὐτὴ ἀπεδόθη ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ δαιμονιζομένου. Μὰ πῶς λοιπὸν τότε ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει, ὅτι ἐθεράπευσε πολλοὺς σεληνιαζομένους;²⁷ Ἡ ὀνομασία αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν. Διότι ὁ δαίμων διὰ νὰ διαστρέψῃ τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον καὶ ἐπιτείνει τὰς ἐπιθέσεις του ἐναντίον αὐτῶν πού ἔχει κατακυριεύσει καὶ χαλαρώνει αὐτάς, ἀναλόγως πρὸς τὰς διαφόρους φάσεις τῆς σελήνης. "Ὅχι βέβαια ὅτι ἐκείνη συντελεῖ εἰς τοῦτο, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ δαίμων διαπράττει αὐτὴν τὴν κακουργίαν διὰ νὰ διαστρέψῃ τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν ἀνοήτων αὐτὴ ἡ ἐσφαλμένη ἀντίληψις καὶ ἔτσι ἐσφαλμένως ὀνομάζουν αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους δαιμονισμένους· διότι οὔτε καὶ αὐτὸ εἶναι σωστόν.

«Τότε ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασαν οἱ μαθηταὶ τοῦ τὸν ἠρώτησαν ἰδιαιτέρως, διατί δὲν ἠμπόρεσαν αὐτοὶ νὰ ἐκδιώξουν τὸν δαίμονα». Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι ἐκυριεύθησαν ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ φόβον μὴ τυχόν ἔχασαν τὴν χάριν πού τοὺς ἐνεπιστεύθη. Διότι ἔλαβον ἐξουσίαν ἐναντίον τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων²⁸. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐρωτοῦν, ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασαν ἰδιαιτέρως, χωρὶς καμμίαν ἐντροπὴν (διότι ἐφ' ὅσον ἔλαβε τέλος ἡ πρᾶξις καὶ ἠλέχθησαν, ἦτο περιττὸν εἰς τὴν συνέχειαν νὰ ἐντρέπωνται νὰ εἰποῦν τὴν ἀδυναμίαν των), ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἐρωτήσουν δι' ἓνα ἀπόρρητον καὶ μεγάλο πρᾶγμα. Τί λοιπὸν τοὺς λέγει ὁ Χριστός; «Ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας σας», λέγει· «διότι ἐὰν ἔχετε πίστιν ὡσὰν τὸν κόκκον τοῦ σιναπιοῦ, θὰ εἰπῆτε εἰς τὸ ὄρος αὐτό, μετακινήσου, καὶ θὰ μετακινηθῇ, καὶ τίποτε δὲν θὰ σᾶς εἶναι ἀδύνατον».

Εἰ δὲ λέγοις, ποῦ ὄρος μειέθησαν; ἐκεῖνο ἂν εἶποιμι, ὅτι πολλῶ μείζονα ἐποίησαν, μωροὺς νεκροὺς ἀνασιήσαντες. Οὐδὲ γὰρ ἴσον, ὄρος μειασίῃσαι, καὶ θάνατον ἀπὸ σώματος κινήσαι. Λέγονται δὲ μετ' ἐκείνους ἅγιοί τινες ἐκείνων ἐ-
 5 λάτιους πολλῶ, καὶ ὄρη χρείας καλεσάσης μεταθεῖναι. "Ο-
 θεν δῆλον ὡς καὶ οὗτοι μειέθεσαν ἂν, καλούσης χρείας. Εἰ
 δὲ τότε οὐκ ἐγένετο χρεία, μὴ ἐγκάλει. "Αλλως δὲ καὶ αὐ-
 τὸς οὐκ εἶπεν, ὅτι μειασίῃσαι πάντως, ἀλλ' ὅτι δυνήσε-
 σθε καὶ τοῦτο. Εἰ δὲ οὐ μειέσθησαν, οὐκ ἐπειδὴ οὐκ ἠδυνή-
 10 θησαν (πῶς γάρ, οἱ τὰ μείζονα δυνηθέντες;), ἀλλ' ἐπειδὴ
 οὐκ ἐβουλήθησαν, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι χρείαν. Εἰκὸς δὲ καὶ
 γεγενῆσθαι τοῦτο, καὶ μὴ γεγράφθαι οὐδὲ γὰρ πάντα ἃ
 ἐθαυμασιόρησαν ἐγράφη. Τότε μέντοι ἀτελέσιτερον πολλῶ
 διέκειντο.

15 Τί οὖν; οὐδὲ ταύτην ἴην πίστιν εἶχον τότε; Οὐκ εἶχον
 οὐδὲ γὰρ αἰεὶ οἱ αὐτοὶ ἦσαν· ἐπεὶ καὶ Πέτρος νῦν μὲν μα-
 καρίζεται, νῦν δὲ ἐπιτιμᾶται· καὶ οἱ λοιποὶ δὲ εἰς ἄνοιαν
 σκώπιονται παρ' αὐτοῦ, ὅτι οὐ συνῆκαν τὸν περὶ τῆς ζύμης
 λόγον. Συνέβη δὲ καὶ τότε τοὺς μαθητὰς ἀσθενῆσαι· ἀτελέ-
 20 σιτερον γὰρ διέκειντο πρὸ τοῦ σιανροῦ. Πίστιν δὲ ἐνιαῦθα
 λέγει ἴην τῶν σημείων, καὶ σινάπεως μέμνηται, τὴν ἄφατον
 αὐτῆς δηλῶν δύναμιν. Εἰ γὰρ καὶ τῷ ὄγκῳ μικρὸν εἶναι
 τὸ σίνγηπι δοκεῖ, ἀλλὰ τῇ δυνάμει ἀπάντων ἐστὶ σφοδρότε-
 ρον. Δεικνὺς τοίνυν, ὅτι καὶ τὸ ἐλάχιστον τῆς γνησίας πί-
 25 σιτεως μεγάλα δύναται, ἐμνήσθη τοῦ σινάπεως· καὶ οὐδὲ μέ-

Ἐὰν ὅμως ἤθελες εἰπεῖ, εἰς ποίαν περίπτωσιν μετεκίνησαν ὄρος; θὰ ἤμποροῦσα νὰ σοῦ εἰπῶ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ ἦσαν πολὺ πρὸ μεγαλύτερα ἐκεῖνα πρὸς ἐπετέλεσαν, καθ' ὅσον ἀνέστησαν μυρίους νεκρούς. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα νὰ μετακινήσῃς ὄρος καὶ νὰ ἐκδιώξῃς τὸν θάνατον ἀπὸ τὸ νεκρὸν σῶμα. Ὁρισμένοι δὲ πρὸς ἔζησαν μετὰ ἀπὸ ἐκείνους καὶ ἦσαν κατὰ πολὺ κατώτεροί των ὀνομάζονται ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι καὶ ὄρη μετεκίνησαν ὅταν παρέστη ἀνάγκη. Εἶναι λοιπὸν ὀλοφάνερον ὅτι καὶ αὐτοὶ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ μετακινήσουν ὄροι ἐὰν τὸ ἀπαιτοῦσεν ἡ περίστασις. Ἐὰν ὅμως δὲν παρέστη τότε ἀνάγκη διὰ κάτι παρόμοιον, μὴ κατηγορῆς. Ἄλλωστε καὶ ὁ Κύριος δὲν εἶπεν, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ μετακινήσετε ὄρη, ἀλλ' ὅτι θὰ ἠμπορέσετε καὶ αὐτὸ νὰ τὸ κάνετε. Ἐὰν ὅμως δὲν μετεκίνησαν, συνέβη αὐτὸ ὅχι ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσαν (διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτό, τὴν στιγμὴν πρὸς αὐτοὶ ἠμπόρεσαν νὰ ἐπιτελέσουν τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά;), ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν καὶ ἐπειδὴ δὲν παρέστη ἀνάγκη. Ἴσως δὲ καὶ νὰ συνέβη αὐτὸ καὶ νὰ μὴ ἔχη γραφῆ· διότι δὲν ἐγράφησαν ὅλα τὰ θαύματα πρὸς ἐπετέλεσαν. Ἀλλὰ βέβαια τότε ἦσαν ἀκόμη πολὺ ἀτελεῖς πνευματικά.

Τί λοιπόν; δὲν εἶχον τότε οὔτε αὐτὴν τὴν πίστιν; Καὶ βέβαια δὲν τὴν εἶχον· διότι δὲν ἦσαν πάντοτε οἱ ἴδιοι· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πέτρος ἄλλοτε μὲν μακαρίζεται, ἄλλοτε δὲ ἐπιτιμᾶται. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπόλοιποι μαθηταὶ κατηγοροῦνται ἀπὸ τὸν Κύριον διὰ πνευματικὴν ἀτέλειαν, ὅταν δὲν ἀντελήφθησαν τὸν λόγον τοῦ περὶ τῆς ζύμης²⁹. Συνέβη δὲ καὶ τότε νὰ φανοῦν πνευματικὰ ἀδύνατοι· διότι ἦσαν πνευματικὰ πάρα πολὺ ἀτελεῖς πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσίν του. Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν πίστιν ἐννοεῖ ἐκείνην μὲ τὴν ὁποίαν ἠμποροῦσαν νὰ κάνουν θαύματα καὶ ἀναφέρει τὸν κόκκον τοῦ σιναπιοῦ, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ἀπερίγραπτον δύναμιν τῆς πίστεως. Διότι μολονότι τὸ σινάπι φαίνεται ὡς πρὸς τὸ μέγεθος μικρόν, ὅμως ἔχει τὴν πρὸς μεγάλην δύναμιν ἀπὸ ὅλα. Διὰ νὰ δείξῃ λοιπὸν ὅτι καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀκόμη, ἀλλὰ γνησίᾳ πίστις,

χρη τοῦτου ἔστι μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄρη προσέθηκε καὶ περαιτέρω προέβη. «Οὐδὲν» γάρ, φησὶν, «ἀδυνατήσει ὑμῖν».

4. Σὺ δὲ κἀνταῦθα αὐτῶν θαύμασον τὴν φιλοσοφίαν, καὶ τοῦ Πνεύματος τὴν ἰσχύν. Τὴν μὲν φιλοσοφίαν, ὅτι οὐκ ἔ-
5 κρησαν αὐτῶν τὸ ἐλάτιωμα, τοῦ δὲ Πνεύματος τὴν ἰσχύν, ὅτι τοὺς οὐδὲ κόκκον σινάπεως ἔχοντας οὕτω κατὰ μικρὸν ἀνήγαγεν, ὡς ποταμούς καὶ πηγὰς ἐν αὐτοῖς πίστεως ἀναδοῦναι.

«Τὸ δὲ γένος τοῦτο οὐκ ἐμπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ
10 καὶ νησιείῳ» τὸ τῶν δαιμόνων ἅπαν, οὐ τὸ τῶν σεληνιαζομένων λέγων μόνον. Ὅρα πῶς αὐτοῖς ἤδη τὸν περὶ νησιείας προκαταβάλλεται λόγον; Μὴ γάρ μοι ἀπὸ τῶν σπανιζόντων λέγε, ὅτι τινὲς καὶ χωρὶς νησιείας ἐξέβαλον. Εἰ γὰρ καὶ περὶ τῶν ἐπιτιμώντων τοῦτο ἂν εἴποι τις ἐνός που καὶ δευ-
15 τέρου, ἀλλὰ πάσχοντα ἀμήχανόν ποιε τρυφῶνια ἀπαλλαγῆναι τῆς μανίας ταύτης. Δεῖ γὰρ μάλιστα τοῦ πράγματος τοῦτου τῷ τὰ τοιαῦτα νοσοῦντι. Καὶ μὴν εἰ πίστεως χρεία, φησί, τί δεῖ νησιείας; Ὅτι μετὰ τῆς πίστεως κἀκεῖνο οὐ μικρὸν εἰσάγει τὴν ἰσχύν. Καὶ γὰρ φιλοσοφίαν πολλὴν ἐντί-
20 θησι, καὶ ἄγγελον ἐξ ἀνθρώπου κατασκευάζει, καὶ ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσι πυκτεύει· ἀλλ' οὐ καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ εὐχῆς, καὶ πρώτης εὐχῆς.

Ὅρα γοῦν ὅσα ἀγαθὰ ἐξ ἀμφοτέρων γίνεται. Ὅ γὰρ

ἤμπορεῖ μεγάλα πράγματα νὰ ἐπιτύχη, ἀνέφερε τὸ σινάπι· καὶ δὲν ἤρκεσθη μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε καὶ ὄρη καὶ ἐπροχώρησεν ἀκόμη περισσότερο. Διότι, λέγει, «τίποτε δὲν θὰ σᾶς εἶναι ἀδύνατον».

4. Σὺ ὅμως θαύμασε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν φιλοσοφίαν των καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος. Τὴν μὲν φιλοσοφίαν των, ἐπειδὴ δὲν ἔκρυψαν τὸ ἐλάττωμά των, τὴν δὲ δύναμιν τοῦ Πνεύματος, διότι τόσον πολὺ ἀνεβίβασεν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐκείνους ποὺ δὲν εἶχον πίστιν οὔτε ὡσὰν τὸν κόκκον τοῦ σιναπιῦ, ὥστε νὰ πηγᾶσουν ἀπὸ αὐτοὺς ποταμοὶ καὶ πηγαὶ πίστεως.

«Αὐτὸ δὲ τὸ γένος δὲν ἐκδιώκεται μὲ ἄλλον τρόπον, παρὰ μόνον μὲ προσευχὴν καὶ νηστείαν»· μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἐννοοῦσεν ὄχι μόνον τοὺς δαίμονας ποὺ κατέχουν τοὺς σεληνιαζομένους, ἀλλὰ ὅλον τὸ γένος τῶν δαιμόνων. Βλέπεις πῶς τώρα μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ τοὺς προετοιμάζει διὰ ν' ἀκούσουν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν νηστείαν; Μὴ μοῦ ἀναφέρης βέβαια τὰς σπανίας ἐκείνας περιπτώσεις ποὺ ὠρισμένοι ἐξέβαλον δαιμόνια, καὶ χωρὶς νηστείαν. Ἐὰν ὅμως θελήσῃ κάποιος νὰ τὸ προβάλλῃ αὐτὸ καὶ δι' ἐκείνους ποὺ ἐπιτιμοῦν ἓνα καὶ ἐνδεχομένως καὶ δύο, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀδύνατον, κάποιος ποὺ πάσχει καὶ κάνει τρυφηλὴν ζωὴν, ν' ἀπαλλαγῇ κάποτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν. Διότι αὐτὸς ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν αὐτὸς κατ' ἐξοχὴν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἄλλ' ὅμως, θὰ εἰπῇ κάποιος, ἐὰν ἔχωμεν πίστιν τί χρειάζεται ἡ νηστεία; Χρειάζεται ἐπειδὴ καὶ ἡ νηστεία μαζὶ μὲ τὴν πίστιν προσφέρει πολὺ μεγάλην δύναμιν. Καθ' ὅσον προσφέρει πολλὴν εὐσέβειαν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν μεταβάλλει ἀπὸ ἄνθρωπον εἰς ἄγγελον καὶ τὸν κάνει ν' ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ κἀνῃ μόνῃ της, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ προσευχὴ καὶ μάλιστα ἡ προσευχὴ κατέχει τὴν πρώτην θέσιν.

Πρόσεχε λοιπὸν πόσα εἶναι τὰ ἀγαθὰ ποὺ προέρχονται

εὐχόμενος ὡς χρῆ καὶ νησιεύων, οὐ πολλῶν δεῖται· ὁ δὲ
 πολλῶν μὴ δεόμενος οὐκ ἂν γένοιτο φιλοχρήματος· ὁ μὴ
 φιλοχρήματος, καὶ πρὸς ἔλεημοσύνην ἐπιτηδειότερος. Ὁ νη-
 σιεύων κοῦφός ἐστι καὶ ἐπιερωμένος, καὶ μετὰ νήψεως εὐ-
 5 χεται, καὶ τὰς ἐπιθυμίας σβέννυσι τὰς πονηράς, καὶ ἐξιλε-
 οῦται Θεόν, καὶ ταπεινοῖ τὴν ψυχὴν ἐπαιρουμένην. Διὰ τοῦτο
 καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀεὶ σχεδὸν ἐνήστευον. Ὁ εὐχόμενος μετὰ
 νησιείας διπλᾶς ἔχει τὰς πτέρυγας, καὶ τῶν ἀνέμων αὐτῶν
 κουφοτέρας. Οὐδὲ γὰρ χασμᾶται καὶ διατείνεται καὶ ναρ-
 10 κᾶ εὐχόμενος, ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοί· ἀλλ' ἔστι πρὸς
 σφοδρότερος, καὶ τῆς γῆς ἀνώτερος. Διὸ καὶ μάλιστα ὁ
 τοιοῦτος τοῖς δαίμοσιν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος. Οὐδὲν γὰρ
 ἀνθρώπου γνησίως εὐχομένου δυνατώτερον. Εἰ γὰρ γυνή
 ὤμῳ τινα ἄρχοντα, καὶ οὔτε Θεὸν φοβούμενον, οὔτε ἄν-
 15 θρωπον ἐντιρεπόμενον, ἴσχυσεν ἐπικάμψαι, πολλῶ μᾶλλον τὸν
 Θεὸν ἐπισπάσεται ὁ συνεχῶς αὐτῷ προσεδρεύων, καὶ γασ-
 τρὸς κραιῶν καὶ τρυφῆν ἐκβάλλων.

Εἰ δὲ ἀσθενές σοι τὸ σῶμα, ὥστε μὴ νησιεύειν διηνε-
 κῶς, ἀλλ' οὐκ εἰς προσευχὴν ἀσθενές, οὐδὲ πρὸς ὑπεροψί-
 20 αν γαστρὸς ἄτονον. Εἰ γὰρ καὶ νησιεύειν οὐ δύνασαι, ἀλλὰ
 μὴ τρυφᾶν δύνασαι· οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο, οὐδὲ πολὺ νη-
 σιείας ἀπέχον, ἀλλ' ἱκανὸν μὲν καὶ τοῦτο κατασπάσαι τῷ
 διαβόλῳ τὴν μαρτίαν. Καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτως ἐκείνῳ τῷ δαί-
 μοσι φίλον, ὡς τρυφή καὶ μέθη ἐπειδὴ καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ

ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο ἀρετάς. Διότι αὐτὸς ποὺ προσεύχεται καὶ νηστεύει ὅπως πρέπει, δὲν χρειάζεται πολλὰ πράγματα, αὐτὸς δὲ ποὺ δὲν χρειάζεται πολλὰ πράγματα δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ φιλοχρήματος καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι φιλοχρήματος εἶναι περισσότερο πρόθυμος διὰ ἐλεημοσύνην. Αὐτὸς ποὺ νηστεύει εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ βάρη, ἔχει περὰ καὶ προσεύχεται μὲ καθαρὴν καρδίαν, σβῆνει τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας καὶ ἐξευμενίζει τὸν Θεὸν καὶ ταπεινώνει τὴν ὑπερηφανευομένην ψυχὴν του. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι σχεδὸν πάντοτε ἐνήστευον. Αὐτὸς ποὺ προσεύχεται καὶ νηστεύει ἔχει διπλᾶς πτέρυγας, πῶ ἐλαφρὰς καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἀνέμους. Διότι δὲν χασμουριέται κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς οὔτε τεντώνεται οὔτε βυθίζεται εἰς ὕπνον, πρᾶγμα ποὺ τὸ παθαίνουν οἱ περισσότεροι, ἀλλ' ἔχει μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπὸ τὴν φωτιὰν καὶ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ γῆϊνα πράγματα. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῶν δαιμόνων. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν ὑπάρχει πῶ δυνατώτερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ποὺ ἡ προσευχὴ του εἶναι εἰλικρινής. Διότι ἐὰν γυναῖκα κατώρθωσε νὰ κάμψῃ κάποιον ἄρχοντα ποὺ δὲν ἐφοβεῖτο οὔτε τὸν Θεὸν οὔτε καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐντρέπετο, πολὺ πῶ εὐκόλα θὰ προσελκύσῃ τὸν Θεὸν ἐκεῖνος ποὺ ἐπιμένει διαρκῶς εἰς τὴν προσευχὴν του πρὸς αὐτὸν καὶ ἐξουσιάζει τὴν κοιλίαν του καὶ ἀποφεύγει τὴν τρυφηλὴν ζωὴν.

Ἐὰν ὅμως τὸ σῶμα σου εἶναι ἀσθενές, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῆς νὰ νηστεύῃς συνεχῶς, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι ἀσθενές καὶ διὰ τὴν προσευχὴν οὔτε ἀνίσχυρον διὰ νὰ περιφρονήσῃ τὴν κοιλίαν. Διότι ἐὰν δὲν ἡμπορῆς νὰ νηστεύῃς ὅμως ἡμπορεῖς νὰ μὴ κάνῃς τρυφηλὴν ζωὴν. Δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ μικρὸν πρᾶγμα, οὔτε ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν νηστείαν, ἀλλ' εἶναι ἰκανὸν καὶ αὐτὸ νὰ καταβάλλῃ τὴν μανίαν τοῦ διαβόλου. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἀγαπητὸν εἰς τὸν δαίμονα ἐκεῖνον, ὅσον ἡ τρυφηλὴ ζωὴ καὶ ἡ μέθη, διότι

ἔστιν ἀπάντων τῶν κακῶν. Διὰ ταύτης γοῦν ποιε τοὺς Ἰσρα-
 ηλίτας εἰς εἰδωλολατρείαν ἐνέβαλε· διὰ ταύτης τοὺς Σοδο-
 μίας εἰς παρανόμους ἀνήψεν ἔρωτας. «Τοῦτο» γάρ, φησί,
 «τὸ ἀνόμημα Σοδόμων· ἐν ὑπερηφανία, καὶ ἐν πλησμονῇ ἄρ-
 5 των, καὶ εὐθηνίαις ἐσπατάλων». Διὰ ταύτης μυρίους ἐτιέ-
 ρους ἀπώλεσε, καὶ τῇ γεέννῃ παρέδωκε. Τί γὰρ οὐκ ἐργά-
 ζεται κακὸν ἢ τρυφή; Χοίρους ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖ, καὶ
 χοίρων χείρους. Ὁ μὲν γὰρ χοῖρος βορβόρω ἐγκαλινδεῖται
 καὶ κόπρω τρέφεται, οὗτος δὲ ἐκείνης βδελυκτιότατον σι-
 10 τεῖται τράπεζαν, μίξεις ἐπινοῶν ἀθέτους, καὶ παρανόμους
 ἔρωτας. Ὁ τοιοῦτος οὐδὲν δαιμονῶντος διενήνοχεν· ὁμοίως
 γὰρ ἀναισχυντεῖ καὶ μαίνεται. Καὶ τὸν μὲν δαιμονῶντα κἂν
 ἐλεοῦμεν, τοῦτον δὲ ἀποσιτρεφόμεθα καὶ μισοῦμεν. Τί δήπο-
 τε; Ὅτι ἀνθαίρειον ἐπισπᾶται μανίαν, καὶ τὸ σιόμα καὶ
 15 τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ρῖνας, καὶ πάντα ἀπλῶς ὀχειοὺς ἀμά-
 ρας ἐργάζεται. Εἰ δὲ καὶ τὰ ἔνδον ἴδοις, ὄψει καὶ τὴν ψυ-
 χὴν καθάπερ ἐν τινι χειμῶνι καὶ κορυμῶ πεπηγυῖαν καὶ νυρ-
 κῶσαν, καὶ οὐδὲν τὸ σκάφος ὠφελῆσαι δυναμένην διὰ τὴν
 τοῦ χειμῶνος ὑπερβολήν.

20 Αἰσχύνομαι εἰπεῖν, ὅσα ἀπὸ τρυφῆς πάσχουσιν ἄνδρες
 καὶ γυναῖκες κακά· τῶ δὲ αὐτῶν καταλείπω συνειδῶν, τῶ
 ταῦτα ἀκριθέσιον εἰδῶν. Τί γὰρ αἰσχροτέρου γυναικὸς
 μεθνούσης ἢ ἀπλῶς παραφερομένης; Ὅσοι γὰρ ἀσθενέσιτε-
 ρον τὸ σκεῦος, τοσοῦτον πλέον τὸ ναυάγιον, ἢν τε ἐλευθέρα
 25 ἦ, ἢν τε δούλη. Ἡ μὲν γὰρ ἐλευθέρα ἐν μέσῳ τῶ θεάτρῳ

εἶναι ἢ πηγὴ καὶ ἢ μητέρα ὅλων τῶν κακῶν. Μὲ αὐτὴν λοιπὸν κάποτε ὠδήγησε τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ μὲ αὐτὴν παρέσυρε τοὺς Σοδομίτας εἰς παρανόμους ἔρωτας. Διότι λέγει «Αὐτὴ ἦτο ἡ παρανομία τῶν Σοδόμων· τὸ ὅτι ἦσαν ὑπερήφανοι, καὶ ἔκαναν σπάταλην ζωὴν μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἄρτων καὶ τὴν ἀφθονίαν των»³⁰. Μὲ αὐτὴν ὠδήγησεν εἰς ἀπώλειαν πλῆθος ἄλλων ἀνθρώπων καὶ τοὺς παρέδωσεν εἰς τὴν γέενναν. Διότι ποῖον κακὸν εἶναι αὐτὸ πού δὲν τὸ προξενεῖ ἢ τρυφηλὴ ζωὴ; Κάνει τοὺς ἀνθρώπους χοίρους καὶ μάλιστα χειροτέρους καὶ ἀπὸ χοίρους. Διότι ὁ μὲν χοῖρος κυλίνεται μέσα εἰς τὸν βουρκὸν καὶ τρέφεται μὲ τὴν κοπριάν, ἐνῶ αὐτὸς κάθεται καὶ τρώγει εἰς τράπεζαν πού εἶναι πιὸ βρομερὴ καὶ ἀπὸ ἐκείνην τοῦ χοίρου, ἐπινοῶν ἀνηθικούς συνουσίας καὶ παρανόμους ἔρωτας. Ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν διαφέρει εἰς τίποτε ἀπὸ τὸν δαιμονιζόμενον, διότι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον διαπράττει ἀναισχυντίας καὶ ἐνεργεῖ ὡς παράφρων. Καὶ τὸν μὲν δαιμονιζόμενον ἀκόμη καὶ τὸν ἐλεοῦμεν, ἐνῶ αὐτὸν τὸν ἀποφεύγομεν καὶ τὸν μισοῦμεν. Διατί τέλος πάντων ὅλα αὐτά; Διότι μὲ τὴν θέλησίν του φέρεται ὡς παράφρων καὶ τὸ στόμα του, τὰ μάτια του καὶ τὴν μύτην του καὶ ὅλα γενικῶς τὰ μεταβάλλει εἰς ὄχετὸν καὶ αὐλάκια ἀκαθαρσιῶν. Ἐὰν δὲ θελήσης νὰ ἰδῆς καὶ τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον, θὰ ἰδῆς καὶ τὴν ψυχὴν του νὰ εἶναι ὡσὰν μέσα εἰς κάποιαν κακοκαιρίαν καὶ παγωνιὰν παγωμένην καὶ ναρκωμένην καὶ νὰ μὴ ἡμπορῇ εἰς τίποτε νὰ ὠφελήσῃ τὸ σκάφος τῆς λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς κακοκαιρίας πού τὴν περιβάλλει.

Ἐντρέπομαι ν' ἀναφέρω τὰ κακὰ πού παθαίνουν ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὴν τρυφηλὴν ζωὴν, τὰ ἀφήνω δὲ εἰς τὴν συνείδησίν των πού τὰ γνωρίζει λεπτομερέστερον. Διότι τί ὑπάρχει αἰσχροτέρον ἀπὸ γυναῖκα πού μεθᾶ ἢ πού παραφέρεται γενικῶς; Ὅσον δὲ ἀσθενέστερον εἶναι τὸ σκεῦος, τόσον πιὸ μεγάλο εἶναι τὸ ναυάγιον, εἴτε αὐτὴ εἶναι ἐλευθέρα, εἴτε εἶναι δούλη. Διότι ἡ μὲν ἐλευθέρα διαπράττει

τῶν δούλων ἀσχημονεῖ, ἢ δὲ δούλη πάλιν ὁμοίως μεταξὺ
 τῶν δούλων· καὶ παρασκευάζουσι τοῦ Θεοῦ τὰ δῶρα βλασφη-
 μεῖσθαι παρὰ τῶν ἀνοήτων. Πολλῶν γοῦν ἀκούω λεγόντων,
 διὰ ταῦτα συμβαίνει τὰ πάθη, μὴ ἔστω οἶνος. Ὡ τῆς ἀνοίας·
 5 ὦ τῆς παραπληξίας. Ἄλλων ἀμαρτανόντων ταῖς τοῦ Θεοῦ
 δωρεαῖς ἐγκαλεῖς; καὶ πόσης τοῦτο μανίας; Μὴ γὰρ ὁ οἶνος
 ἐποίησεν, ἄνθρωπε, τοῦτο τὸ κακόν; Οὐχ ὁ οἶνος, ἀλλ' ἡ ἀ-
 κολασία τῶν ἀπολαυόντων κακῶς. Εἶπε τοίνυν, μὴ ἔστω
 μέθη, μὴ ἔστω τρυφή· εἰ δὲ λέγοις, μὴ ἔστω οἶνος, ἐρεῖς
 10 κατὰ μικρὸν προβαίνων, μὴ ἔστω σίδηρος, διὰ τοὺς ἀνδρο-
 φόνους· μὴ ἔστω νύξ, διὰ τοὺς κλέπιας· μὴ ἔστω φῶς, διὰ
 τοὺς σκοφάντιας· μὴ ἔστω γυνή, διὰ τὰς μοιχεῖας· καὶ πάν-
 τα ἀπλῶς ἀναιρήσεις.

Ἄλλὰ μὴ οὕτω ποιεῖ· σατανικῆς γὰρ τοῦτο γνώμης·
 15 μὴδὲ διάβαλλε τὸν οἶνον, ἀλλὰ τὴν μέθην· καὶ λαβὼν τοῦ-
 τον αὐτὸν νήφοντα, ὑπόγραφον πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀσχημοσύ-
 νην, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· οἶνος ἐδόθη, ἵνα εὐφραινώμεθα,
 οὐχ ἵνα ἀσχημονῶμεν· ἵνα γελῶμεν, οὐχ ἵνα γελώμεθα·
 ἵνα ὑγιαίνωμεν, οὐχ ἵνα νοσῶμεν· ἵνα ἀσθένειαν σώματος
 20 διορθωσώμεθα, οὐχ ἵνα ψυχῆς ἰσχὺν καταβάλωμεν. Ἐπί-
 μυσέ σε ὁ Θεὸς τῷ δώρῳ· τί σαυτὸν ὑβρίζεις τῇ ἀμετρῖᾳ;
 Ἄκουσον τί φησὶν ὁ Παῦλος· «οἶνω ὀλίγω χρῶ διὰ τὸν
 στόμαχόν σου, καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας». Εἰ δὲ ὁ ἁ-
 γιος ἐκεῖνος, καὶ νόσῳ κατεχόμενος, καὶ ἐπαλλήλους ἀρ-
 25 ρωσιᾶς ὑπομένων, οὐ μετέλαβεν οἴνου, ἕως ἐπέτρεψεν ὁ

ἀσχημοσύνας ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῶν δούλων, ἡ δὲ δούλη πάλιν ὁμοίως μεταξὺ τῶν δούλων καὶ γίνονται αἰτία νὰ βλασφημοῦνται τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους. Ἄκούω δὲ πολλοὺς πού λέγουν, ὅταν συμβαίνουν αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ πάθη, εἴθε νὰ μὴ ὑπῆρχεν ὁ οἶνος. Πόσον μεγάλη ἀλήθεια ἀνοησία, πόσον μεγάλη παραφροσύνη. Ἄλλοι ἀμαρτάνουν καὶ σὺ κατηγορεῖς τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ; πόσῃν ἀλήθεια τρέλλαν αὐτὸ δὲν ἀποδεικνύει; Μήπως λοιπὸν ὁ οἶνος, ἄνθρωπέ μου, ἐπροξένησεν αὐτὸ τὸ κακόν; Ὅχι ὁ οἶνος, ἀλλ' ἡ ἀκολασία αὐτῶν πού ἀπολαμβάνουν αὐτὸν κακῶς. Ἐπομένως εἶπε νὰ μὴ ὑπάρχη μέθη, νὰ μὴ ὑπάρχη τρυφηλὴ ζωὴ· ἐὰν ὅμως ἤθελες εἰπεῖ νὰ μὴ ὑπάρχη οἶνος, θὰ φθάσης σιγὰ - σιγὰ νὰ εἰπῆς νὰ μὴ ὑπάρχη σίδηρος, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχουν φονεῖς, νὰ μὴ ὑπάρχη νύκτα, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχουν κλέπται, νὰ μὴ ὑπάρχη φῶς, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχουν συκοφάνται, νὰ μὴ ὑπάρχη γυναῖκα, διὰ νὰ μὴ συμβαίνουν μοιχεῖαι καὶ γενικῶς θὰ τὰ καταργήσης ὅλα.

Ἄλλὰ μὴ σκέπτεσαι ἔτσι, διότι αὕτη εἶναι σατανικὴ σκέψις, οὔτε νὰ κατηγορῆς τὸν οἶνον, ἀλλὰ τὴν μέθην, καὶ ἀφοῦ πλησιάσης αὐτὸν πού μεθᾶ, τότε πού εἶναι νηφάλιος, περιγράψέ του ὄλην τὴν ἀσχημοσύνην του καὶ εἶπέ του, ὅτι ὁ οἶνος ἐδόθη διὰ νὰ εὐφραίνώμεθα καὶ ὄχι διὰ νὰ διαπράττωμεν ἀσχημοσύνας, διὰ νὰ γελῶμεν καὶ ὄχι νὰ γενώμεθα γελοῖοι, διὰ νὰ μᾶς χαρίζῃ ὑγείαν καὶ ὄχι διὰ νὰ ἀσθενῶμεν, διὰ νὰ θεραπεύσωμεν τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματός μας, καὶ ὄχι διὰ νὰ μᾶς ἐξασθενίσῃ τὴν ψυχὴν. Ὁ Θεὸς σὲ ἐτίμησε μὲ αὐτὸ τὸ δῶρον· διατί σὺ ὑβρίζεις τὸν ἑαυτόν σου μὲ τὸ νὰ μὴ τὸν χρησιμοποιῆς μὲ μέτρον; Ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Νὰ χρησιμοποιῆς ὀλίγον οἶνον διὰ τὸ στομάχι σου καὶ τὰς συχνὰς ἀσθενείας σου»²¹. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος ὁ ἅγιος δὲν ἔπιεν οἶνον μέχρις ὅτου τοῦ τὸ ἐπέτρεψεν ὁ διδάσκαλος, μολονότι ὑπέφερεν ἀπὸ ἀσθένειαν καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης ἀρρωστίας, ποίας συγχω-

διδάσκαλος, τίνα ἂν σχοίημεν συγγνώμην ἡμεῖς ἐν ὑγείᾳ μεθύοντες;

Ἐκείνῳ μὲν ἔλεγεν, «οἴνω ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου», ὑμῶν δὲ ἕκάστῳ τῶν μεθύοντων ἐρεῖ· οἴνω ὀλίγῳ χρῶ
 5 διὰ τὰς πορνείας, διὰ τὰς πικρὰς αἰσχρολογίας, διὰ τὰ ἐ-
 τέρας ἐπιθυμίας τὰς πονηράς, ἃς ἡ μέθη τίπτειν εἴωθεν.
 Εἰ δὲ μὴ θούλεσθε διὰ ταῦτα ἀπέχεσθαι, διὰ γοῦν τὰς ἀθυ-
 μίας τὰς ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰς ἀηδίας ἀπέχεσθε. Οἶνος γὰρ
 εἰς εὐφροσύνην ἐδόθη· «οἶνος γάρ», φησὶν, «εὐφραίνει καρ-
 10 διὰν ἀνθρώπου». ὑμεῖς δὲ καὶ ταύτην αὐτοῦ λυμαίνεσθε τὴν
 ἀρετήν. Ποία γὰρ εὐφροσύνη μὴ εἶναι ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἀλγη-
 δόνας μυρίας ἔχειν καὶ πάντα ὄραν περιφερόμενα, καὶ σκο-
 τοδίνῳ κατέχεσθαι, καὶ κατὰ τοὺς πυρέτιονας δεῖσθαι τῶν
 ἐλαίῳ καταβροχόντων τὰς κεφαλὰς;

15 Ταῦτά μοι οὐ πρὸς πάντας εἴρηται, μᾶλλον δὲ πρὸς
 πάντας· οὐκ ἐπειδὴ πάντες μεθύουσι· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἐπει-
 δὴ τῶν μεθύοντων οἱ μὴ μεθύοντες οὐ φροντίζουσι. Διὰ τοῦ-
 το καὶ πρὸς ὑμᾶς ἀποτείνομαι μᾶλλον, τοὺς ὑγιαίνοντας· ἐπεὶ
 καὶ ἰατρὸς τοὺς ἀρρωσιοῦντας ἀφείς, ἐκείνοις διαλέγεται
 20 τοῖς παρακαθημένοις αὐτοῖς. Πρὸς ὑμᾶς τοίνυν ἀποτείνω
 τὸν λόγον, παρακαλῶν μήτε ἀλῶναί ποιε τῷ πάθει τούτῳ,
 καὶ τοὺς ἀλόγους ἀνιμᾶσθαι, ἵνα μὴ τῶν ἀλόγων φαίνων-
 ται χεῖρους. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ πλεον τῆς χρείας οὐδὲν ἐπι-
 ζητεῖ· οὗτοι δὲ κἀκείνων ἀλογώτεροι γέγονασι, τοὺς τῆς
 25 συμμετρίας ὑπερβαίνοντας ὄρους. Πόσω γὰρ βελτίων τού-
 των ὁ ὄνος; πόσω δὲ ἀμείνων ὁ κύων; Καὶ γὰρ ἕκαστον
 τούτων τῶν ζώων, καὶ τῶν ἄλλων δὲ ἀπάντων, ἂν τε φα-

ρήσεως θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ τύχωμεν ἡμεῖς πὺ μεθοῦμεν ἐνῶ εἴμεθα ὑγιεῖς;

Εἰς ἐκεῖνον μὲν ἔλεγεν «Νὰ χρησιμοποιοῦνς ὀλίγον οἶνον διὰ τὸ στομάχι σου», ἐνῶ εἰς τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς πὺ μεθᾶτε θὰ εἶπῃ· Νὰ χρησιμοποιοῦνς ὀλίγον οἶνον, ὥστε ν' ἀποφεύγῃς τὰς πορνείας, τὰς συχνὰς αἰσχρολογίας καὶ τὰς ἄλλας πονηρὰς ἐπιθυμίας τὰς ὁποίας γεννᾷ συνήθως ἡ μέθη. Ἐὰν δὲ δὲν θέλετε νὰ τὸν ἀποφεύγετε δι' ὅλα αὐτά, τουλάχιστον ἀποφεύγετέ τον διὰ τὰς λύπας καὶ τὰς ἀηδίας πὺ πηγάζουν ἀπὸ αὐτόν. Διότι ὁ οἶνος ἐδόθη διὰ νὰ μᾶς εὐφραίνῃ· διότι λέγει· «Ὁ οἶνος εὐφραίνει τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου»³². σεῖς ὅμως καταστρέφετε καὶ αὐτὴν τὴν ιδιότητά του. Διότι ποίαν εὐφροσύνην μᾶς προξενεῖ, ὅταν εἴμεθα ἐκτὸς ἑαυτοῦ καὶ ὑποφέρωμεν ἀπὸ ἀπείρους πόνους καὶ ὅλα τὰ βλέπωμεν νὰ γυρίζουν ἄνω-κάτω καὶ κατεχώμεθα ἀπὸ ζάλην, καὶ χρειαζόμεθα, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πὺ ὑποφέρουν ἀπὸ πυρετόν, ἐκείνους πὺ καταβρέχουν μὲ ἔλαιον τὰς κεφαλὰς;

Τὰ λόγια μου αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν δι' ὅλους, ἢ καλύτερα δι' ὅλους ἐλέχθησαν. Ὅχι ἐπειδὴ ὅλοι μεθοῦν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν φροντίζουν δι' αὐτοὺς πὺ μεθοῦν ἐκεῖνοι πὺ δὲν μεθοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπευθύνομαι περισσότερο πρὸς ἐσᾶς πὺ εἴσθε ὑγιεῖς. Διότι καὶ ὁ ἰατρός, ἀφοῦ ἀφήσῃ τοὺς ἀσθενεῖς, συνομιλεῖ μὲ ἐκείνους πὺ κάθονται κοντὰ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Πρὸς ἐσᾶς λοιπὸν ἀπευθύνω τὸν λόγον καὶ σᾶς παρακαλῶ οὔτε ν' ἀφήσετε ποτὲ τὸν ἑαυτόν σας νὰ κυριευθῇ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος, καὶ νὰ φροντίζετε ἐκείνους πὺ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ αὐτό, ὥστε νὰ μὴ φαίνωνται χειρότεροι καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα. Διότι ἐκεῖνα μὲν δὲν ζητοῦν τίποτε περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ πὺ εἶναι ἀναγκαῖον, ἐνῶ αὐτοὶ ἔχουν γίνεαι ἀλογώτεροι καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα, καθ' ὅσον ὑπερβαίνουν τὰ ὅρια τοῦ μέτρου. Πόσον καλύτερος λοιπὸν εἶναι ἀπὸ αὐτοὺς ὁ ὄνος; πόσον δὲ καλύτερος ὁ σκύλος; Καθ' ὅσον τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ ζῶα αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλα γενικῶς τὰ ἄλλα, εἴτε εἶναι ἀνάγκη νὰ φάγῃ εἴτε εἶναι ἀ-

γεῖν, ἂν τε πιεῖν δέῃ, ὄρον τὴν αὐτάρκειαν οἶδε, καὶ πέρα
 τῆς χρείας οὐ πρόβεισι· καὶ μυρῖοι οἱ καταναγκάζοντες
 ὦσιν, οὐκ ἀνέξεται ἐξελθεῖν εἰς ἀμειρίαν. Οὐκοῦν ταύτη
 καὶ τῶν ἀλόγων χεῖρους ὑμεῖς, οὐ παρὰ τοῖς ὑγιαίνουσι
 5 μόνον, ἀλλὰ καὶ παρ' ὑμῖν αὐτοῖς. "Οτι γὰρ καὶ κυνῶν
 καὶ θῶν ἀτιμοτέρους ἑαυτοὺς εἶναι κεκρίκατε, δῆλον ἐ-
 κεῖθεν. Τὰ μὲν γὰρ ἄλογα ταῦτα οὐκ ἀναγκάζεις πέρα τοῦ
 μέτρου τροφῆς ἀπολαύειν· καὶ ἔρηταί τις, διατί; ἵνα μὴ
 καταβλάβῃς, ἐρεῖς· σαντιῶ δὲ οὐδὲ ταύτην παρέχεις τὴν
 10 πρόνοιαν. Οὕτω κακείνων σαντιὸν εὐτελέστερον εἶναι νομι-
 ζεις, καὶ περιορᾷς διηνεκῶς χειμαζόμενον.

Οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μέθης μόνον τὴν ἐκ τῆς
 μέθης βλάβην ὑπομένεις, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.
 Καὶ καθάπερ πυρριουῦ παρελθόντιος, ἢ ἐκ τοῦ πυρριουῦ μέ-
 15 νει λύμη· οὕτω καὶ μέθης ἀπελθούσης, ἢ τῆς μέθης ζάλη
 καὶ ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἐν τῷ σώματι σιρέφεται· καὶ τὸ μὲν
 ἄθλιον σῶμα κεῖται παραλυθὲν, καθάπερ ὑπὸ ναυαγίου σκά-
 φος· ἢ δὲ τούτου τάλαιπωροτέρα ψυχὴ, καὶ τούτου διαλυ-
 θέντιος τὸν χειμῶνα διεγείρει, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπτει,
 20 καὶ διὰν δοκῇ σωφρονεῖν, τότε μάλιστα μαίνεται, οἶνον καὶ
 πίθους καὶ φιάλας καὶ κρατῆρας φανταζομένη. Καὶ καθάπερ
 ἐν χειμῶνι παυθείσης τῆς ζάλης, ἢ διὰ τὸν χειμῶνα μένει
 ζημία· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Καὶ γὰρ ὥσπερ ἐκεῖ τῶν ἀ-
 γωγίμων, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐκβολὴ γίνεται σχεδὸν ἀπάν-

νάγκη νὰ πῆ, γνωρίζει ὡς ὄριον τὴν αὐτάρκειαν καὶ δὲν προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὸ ἀναγκαῖον· καὶ ἂν ἀκόμη ἄπειροι τὸ ἐξαναγκάζουν, δὲν θὰ θελήσῃ νὰ ξεπεράσῃ τὸ μέτρον. "Ἄρα λοιπὸν σεῖς εἴσθε χειρότεροι καὶ ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, ὅχι μόνον σύμφωνα μὲ τὴν λογικὴν τῶν ὑγιῶς σκεπτομένων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν σας ἀκόμη λογικὴν. Τὸ ὅτι βέβαια θεωρεῖτε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀξίους περισσότερας περιφρονήσεως ἀπὸ τοὺς σκύλους καὶ τοὺς ὄνους, γίνεται φανερὸν ἀπὸ ὅλα αὐτά. Διότι τὰ μὲν ἄλογα ζῶα δὲν τὰ ἐξαναγκάζεις νὰ φάγουν πέρα ἀπὸ τὴν κανονικὴν τροφήν· καὶ ἐὰν σὲ ἐρωτήσῃ κάποιος, διατί; θὰ τοῦ ἀπαντήσῃς, διὰ νὰ μὴ τοῦ προξενήσῃς ζημίαν· διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ὅμως δὲν λαμβάνεις οὔτε αὐτὴν τὴν πρόνοιαν. "Ἔτσι θεωρεῖς τὸν ἑαυτὸν σου πρὸ εὐτελεῖ ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ τὸν ἀφήνεις ἀβοήθητον ὥστε νὰ ὑποφέρῃ διαρκῶς.

Ἄλλὰ δὲν ὑπομένεις τὴν βλάβην ἀπὸ τὴν μέθην μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μέθης, ἀλλὰ καὶ μετὰ ὅταν περάσῃ ἡ ἡμέρα ἐκείνη. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, καὶ ἂν ἀκόμη περάσῃ ὁ πυρετός, παραμένει ἡ βλάβη ἀπὸ τὸν πυρετόν, ἔτσι καὶ ὅταν ἀκόμη περάσῃ ἡ μέθη, ἡ ζάλη ἀπὸ τὴν μέθην ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιδρῶ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ σῶμα. Καὶ τὸ μὲν ἄθλιον σῶμα εὐρίσκεται κάτω εἰς κατάστασιν παραλυσίας, ὅπως ἀκριβῶς τὸ σκάφος ποῦ ἐναυάγησεν, ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ ποῦ εἶναι πολὺ περισσότερον ταλαίπωρη ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ ὅταν αὐτὸ ἀκόμη ἔχει διαλυθῆ, διεγείρει τὴν συμφορὰν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπτει, καὶ ὅταν φαίνεται ὅτι σωφρονεῖ, τότε πρὸ πάντων ἐκδηλώνεται ἡ μανία του, καθόσον φέρει εἰς τὴν φαντασίαν του οἶνον, λιθάρια, φιάλας καὶ ποτήρια. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τὴν περίπτωσιν κακοκαιρίας καὶ ἂν ἀκόμη παύσῃ ἡ ἀνεμοθύελλα, ὅμως παραμένει ἡ ζημία ποῦ προεκλήθη ἀπὸ τὴν θύελλαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν. Καθ' ὅσον ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν τὰ μεταφερόμενα πράγματα, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἀποβάλλονται ὅλα σχεδὸν τὰ ἀγαθὰ.

των τῶν ἀγαθῶν. Κἂν σωφροσύνην εὖρη, κἂν αἰδῶ, κἂν
 σύνεσιν, κἂν ἐπιείκειαν, κἂν ταπεινοφροσύνην, πάντα ρίπτει
 εἰς τὸ τῆς παρανομίας πέλαγος ἢ μέθη. Ἐὰν τὰ μετὰ ταῦ-
 τα οὐκέτι ὅμοια. Ἐκεῖ μὲν γὰρ μετὰ τὴν ἐκβολὴν τὸ σκά-
 5 φος κουφίζεται, ἐπαῦθα δὲ βαρύνεται μᾶλλον. Ἐναντὶ γὰρ
 ἐκείνου τοῦ πλούτου δέχεται ψάμμον καὶ ὕδωρ ἀλμυρὸν,
 καὶ πάντα τὸν τῆς μέθης φορυτόν, ἅπερ ἅμα τοῖς ἐπιβάταις
 καὶ τῷ κυβερνήτῃ καταβαπίζει τὸ σκάφος εὐθέως.

Ἴν' οὖν μὴ ταῦτα πάσχωμεν, ἀπαλλάξωμεν ἑαυτοὺς τοῦ
 10 χειμῶνος. Οὐκ ἔστι μετὰ μέθης βασιλείαν οὐρανῶν ἰδεῖν.
 «Μὴ πλανᾶσθε» γάρ, φησὶν «οὐ μέθυσοι, οὐ λοῖδοροὶ βασι-
 λείαν Θεοῦ κληρονομήσουσι». Καὶ τί λέγω βασιλείαν; Μετὰ
 γὰρ μέθης οὐδὲ τὰ παρόντα ἐστὶν ἰδεῖν. Καὶ γὰρ τὰς ἡμέ-
 ρας νύκτας ἐργάζεται ἡμῖν ἡ μέθη, καὶ τὸ φῶς σκότιος· καὶ
 15 τῶν ὀφθαλμῶν ἀνεωγμένων οὐδὲ τὰ ἐν ποσὶ βλέπουσιν οἱ
 μεθύοντες. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ἀλλὰ καὶ μετὰ
 τούτων καὶ ἑτέραν χαλεπωτάτην ὑπομένουσι δίκην, ἀθυμίας
 ἀλόγους, μανίαν, ἀρρωστίαν, γέλωτα, ὄνειδος διηνεκῶς ὑ-
 πομένοντες. Ποία τοίνυν συγγνώμη τοῖς ἑαυτοὺς τοσοῦτοις
 20 περιπέρουσι κακοῖς; Οὐκ ἔστιν οὐδεμία.

Φύγωμεν ποίνην τὸ νόσημα ἵνα καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ
 τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
 πία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κρά-
 τος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας
 25 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἴτε λοιπὸν εὖρη σωφροσύνην, εἴτε ἐντροπήν, εἴτε σύνεσιν, εἴτε ἐπιείκειαν, εἴτε ταπεινοφροσύνην, ὅλα τὰ ρίπτει ἢ μέθη εἰς τὸ πέλαγος τῆς παρανομίας. Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι πλέον ὅμοια τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τὴν συνέχειαν. Διότι εἰς ἐκείνην μὲν τὴν περίπτωσιν μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν μεταφερομένων πραγμάτων τὸ σκάφος γίνεται ἐλαφρύτερον, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς μέθης γίνεται περισσότερο βαρύ. Διότι ἀντὶ ἐκείνου τοῦ πλούτου δέχεται ἄμμον καὶ ὕδωρ ἀλμυρὸν καὶ ὅλα τὰ ὑπολείμματα τῆς μέθης, τὰ ὅποια καταβυθίζουν ἀμέσως τὸ σκάφος μαζὶ μὲ τοὺς ἐπιβάτας καὶ τὸν κυβερνήτην.

Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ μὴ πάσχωμεν ὅλα αὐτά, ἃς ἀπαλλάξωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὴν θύελλαν αὐτὴν. Δὲν εἶναι δυνατὸν μεθῶν κανεὶς νὰ ἰδῆ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι λέγει· «Μὴ πλανᾶσθε· δὲν θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ οὔτε οἱ μέθυσοι οὔτε οἱ ὑβρισταί»²². Καὶ διατί λέγω τὴν βασιλείαν; Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει συνδέσει τὴν ζωὴν του μὲ τὴν μέθην δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε τὰ παρόντα πράγματα νὰ ἰδῆ. Καθ' ὅσον ἡ μέθη τὰς ἡμέρας τὰς κάνει νύκτας καὶ τὸ φῶς σκότιος, καὶ μολονότι αὐτοὶ ποὺ μεθοῦν ἔχουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια των δὲν βλέπουν οὔτε τὰ πόδια των. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ μόνον τὸ φοβερόν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὰ ὑφίστανται καὶ ἄλλην φοβερωτέραν τιμωρίαν, διότι καταλαμβάνονται ἀπὸ παράλογον λύπην, μανίαν, ἀσθένειαν, γέλωτα καὶ διαρκῶς χλευάζονται. Ποία λοιπὸν συγχώρησις ὑπάρχει δι' αὐτοὺς ποὺ κεντοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τόσα κακά; Δὲν ὑπάρχει καμμία.

Ἄς ἀποφύγωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, ὥστε καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς παρουσίας ζωῆς νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ μελλοντικά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις μαζὶ καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΗ΄
Ματθ. 17, 22 - 18, 6

«Ἀναστρεφόμενων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων καὶ ἀποκινηθῆναι αὐτὸν καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. Καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα».

1. Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσι, τίνας ἕνεκεν ἐνταῦθα διατρίβομεν διηνεκῶς; πάλιν περὶ τοῦ πάθους αὐτοῖς φησὶν ὁ περ ἀκούοντες οὐδὲ ἰδεῖν ἔβούλοντο τὰ Ἱεροσόλυμα. Ὅρα γοῦν πῶς καὶ τοῦ Πέτρου ἐπιτιμηθέντος, καὶ τῶν περὶ Μωϋσέα καὶ Ἡλίαν περὶ αὐτοῦ διαλεχθέντων, καὶ δόξαν τὸ πρᾶγμα καλεσάντων, καὶ τοῦ Πατρὸς ἄνωθεν φωνὴν ἀφέντος, καὶ σημείων ἰσοσύτων γενομένων, καὶ τῆς ἀνασιτάσεως ἐπὶ θύραις οὔσης (οὐδὲ γὰρ πολὺν ἔφησε χρόνον ἐν τῷ θανάτῳ μένειν, ἀλλὰ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεσθαι), οὐδὲ οὕτως ἀνήνεγκαν, ἀλλ' ἐλυπήθησαν· καὶ οὐδὲ ἀπλῶς, ἀλλὰ σφόδρα.

Ἐγένετο δὲ τοῦτο διὰ τὸ ἀγνοεῖν ἔτι τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν. Ὅπερ ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς αἰνιτιζόμενοι ἔλεγον· ὁ μὲν, διὸ «ἠγνόουν τὸ ρῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι», ὁ δέ, διὸ «ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰσθωνται, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι περὶ τοῦ ρήματος». Καὶ μὴν εἰ ἠγνόουν, πῶς ἐλυπήθησαν; Ὅτι οὐ

1. Λουκᾶ 9, 30-36.
2. Μάρκ. 9, 32.
3. Λουκᾶ 9, 45.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΗ΄
Ματθ. 17, 22 - 18, 6

«Καθ' ὃν χρόνον δὲ περιεφέροντο εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς· Πρόκειται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου νὰ παραδοθῆ εἰς τὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι θὰ τὸν θανατώσουν, ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν θ' ἀναστηθῆ. Καὶ ἐλυπήθησαν πάρα πολὺ».

Ι. Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπόν, διὰ ποῖον λόγον μένομεν συνεχῶς ἐδῶ; τοὺς ὁμιλεῖ καὶ πάλιν διὰ τὸ πάθος τοῦ αὐτοῦ ἀκριβῶς ἀκούοντες δὲν ἤθελον οὔτε νὰ ἴδουν τὰ Ἱεροσόλυμα. Πρόσεχε λοιπόν, πῶς, μολονότι καὶ ὁ Πέτρος ἐπετιμήθη καὶ συνωμίλησαν μὲ αὐτὸν ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἥλιος περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ καὶ ὠνόμασαν δόξαν τὸν θάνατόν του, καὶ ἄφησεν ὁ Πατήρ του ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ν' ἀκουσθῆ ἢ φωνή του¹, καὶ τόσα θαύματα ἔγιναν καὶ εὐρίσκετο πρὸ τῶν θυρῶν ἢ ἀνάστασις του (διότι δὲν εἶπεν ὅτι θὰ μείνη ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὸν θάνατον, ἀλλ' εἶπεν ὅτι θ' ἀναστηθῆ τὴν τρίτην ἡμέραν), οὔτε καὶ ἔτσι ἠμπόρεσαν νὰ ὑποφέρουν τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐλυπήθησαν· καὶ ὅχι ἀπλῶς ἐλυπήθησαν, ἀλλ' εἰς βαθμὸν ὑπερβολικόν.

Συνέβη δὲ αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ἀκόμη νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν δύναμιν τῶν λεγομένων. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ ὑπαινισσόμενοι ὁ Μᾶρκος καὶ ὁ Λουκᾶς ἔλεγον· ὁ μὲν, ὅτι «Δὲν ἠμποροῦσαν ν' ἀντιληφθοῦν τὸ νόημα τῶν λόγων του καὶ ἐφοβοῦντο νὰ τὸν ἐρωτήσουν»², ὁ δέ, ὅτι «Ἦτο κρυμμένον ἀπὸ αὐτοὺς τὸ νόημα τοῦ λόγου αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ τὸ ἐννοήσουν, καὶ ἐφοβοῦντο νὰ τὸν ἐρωτήσουν ποῖα εἶναι ἡ σημασία τοῦ λόγου αὐτοῦ»³. Ἄλλ' ὅμως, ἐὰν δὲν

πάντα ἠγνόουν· ἀλλ' ὅτι μὲν ἀποθανεῖται ἤδεσαν, συνεχῶς ἀκούοντες· ὅ, τί ποτε δὲ ἦν οὗτος ὁ θάνατος καὶ ὅτι ταχέως λυθήσεται καὶ μυρία ἐργάσεται ἀγαθὰ, τοῦτο οὐδέπω ἤδεσαν σαφῶς· οὐδὲ ὅ, τί ποτέ ἐστιν αὕτη ἡ ἀνάστασις, ἀλλ' 5 ἠγνόουν· διὸ ἤλγουν· καὶ γὰρ σφόδρα ἀντεῖχοντο τοῦ διδασκάλου.

«Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοῦμ, προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ, καὶ εἶπον· Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν τελεῖ τὰ δίδραχμα;». Καὶ τίνα ἐστὶ ταῦτα τὰ 10 δίδραχμα; Ὅτε τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων ἀπέκτεινεν ὁ Θεός, τότε τὴν Λευὴ φυλὴν ἀντὶ αὐτῶν ἔλαβεν. Εἶτα ἐπειδὴ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις πρωτοτόκων ἐλάτιων ὁ τῆς φυλῆς ἀριθμὸς ἦν, ἀντὶ τῶν λειπόντων εἰς τὸν ἀριθμὸν σίκλον ἐκέλευσεν εἰσενεχθῆναι· καὶ ἄλλως δὲ ἕξ ἐκείνου ἕ- 15 θος ἐκράτησε, τὰ πρωτότοκα τὸν φόρον τοῦτον εἰσφέρειν. Ἐπεὶ οὖν πρωτότοκος ἦν ὁ Χριστός, ἐδόκει δὲ τῶν μαθητῶν πρῶτος εἶναι ὁ Πέτρος, αὐτῷ προσέρχονται. Καὶ γὰρ, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, κατὰ πόλιν ἐκάστην ἀπήτουν· διὸ καὶ ἐν τῇ πατρίδι προσῆλθον αὐτῷ, ἐπειδὴ πατρὶς αὐτοῦ ἐνομίζετο ἡ 20 Καπερναοῦμ. Καὶ αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμησαν προσελθεῖν, τῷ Πέτρῳ δέ· καὶ οὐδὲ τούτῳ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, ἀλλ' ἐπεικέσιτον. Οὐδὲ γὰρ ἐγκαλοῦντες, ἀλλ' ἐρωτῶντες ἔλεγον· «Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;». Τὴν μὲν γὰρ προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν οὐδέπω εἶχον, ἀλλ'

4. Ἐξ. 12, 29.

5. Ἀριθ. 3, 45.

6. Ἀριθ. 3, 45έέ. Τὸ σίκλον ἢ σίγλον εἶχε ἀξίαν δύο δραχμῶν.

ἐννόησαν τὴν σημασίαν τοῦ λόγου αὐτοῦ πῶς τότε ἐλυπήθησαν; Διότι δὲν τοὺς ἦσαν ὅλα ἄγνωστα, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ τὸ ἐγνώριζον, διότι τὸ ἤκουον συνεχῶς αὐτό, τί τέλος πάντων ἦτο αὐτὸς ὁ θάνατος, καὶ ὅτι θὰ παύσῃ πολὺ γρήγορα ἢ ἰσχύς του καὶ ὅτι θὰ ἐπιφέρῃ ἀμέτρητα ἀγαθὰ, αὐτὸ δὲν τὸ ἐγνώριζαν ἀκόμη μὲ ἀπόλυτον ἀκρίβειαν· ἀκόμη δὲν ἐγνώριζον οὔτε καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάστασις του τί τέλος πάντων ἦτο, ἀλλὰ τὴν ἀγνοοῦσαν καὶ αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἐλυποῦντο· καθόσον ἦτο μεγάλη ἡ ἀφοσίωσις των πρὸς τὸν διδάσκαλόν των.

«Ὅταν δὲ ἦλθον εἰς τὴν Καπερναοῦμ, ἐπλησίασαν τὸν Πέτρον ἐκεῖνοι πού εἰσέπραττον τὴν συνδρομὴν τῶν δίδραχμων καὶ τοῦ εἶπον· Ὁ διδάσκαλός σας δὲν πληρώνει τὰ δίδραχμα;». Καὶ ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ δίδραχμα; Ὅταν ὁ Θεὸς ἐφόνευσε τὰ πρωτότοκα τέκνα τῶν Αἰγυπτίων⁴, τότε ἔλαβεν ἀντ' αὐτῶν τὴν φυλὴν τοῦ Λευῖ⁵. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῆς φυλῆς τοῦ Λευῖ ἦτο μικρότερος ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν πρωτοτόκων τῶν Ἰουδαίων, ἀντὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Λευιτῶν πού ὑπελείποντο διέταξε νὰ συνεισφέρουν τὸ σίκλον⁶. Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ τὸ γεγονός ἐκεῖνο ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τὰ πρωτότοκα νὰ πληρώνουν αὐτὸν τὸν φόρον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἦτο πρωτότοκος, ὁ δὲ Πέτρος ἐθεωρεῖτο πρῶτος μεταξὺ τῶν μαθητῶν, διὰ τοῦτο προσέρχονται εἰς αὐτόν. Καθ' ὅσον, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐζητοῦσαν τὸν φόρον αὐτὸν ἀπὸ κάθε πόλιν· διὰ τοῦτο καὶ προσῆλθον εἰς αὐτόν ὅταν εὕρισκετο εἰς τὴν πατρίδα του, ἐπειδὴ πατρίς του ἐθεωρεῖτο ἡ Καπερναοῦμ. Καὶ τὸν ἴδιον μὲν δὲν ἐτόλμησαν νὰ πλησιάσουν, ἀλλὰ ἐπλησίασαν τὸν Πέτρον· καὶ αὐτὸν δὲν τὸν ἐπλησίασαν μὲ μεγάλας ἀπαιτήσεις, ἀλλὰ μὲ μαλακὸν τρόπον. Οὔτε βέβαια διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν, ἀλλὰ ἀπλῶς διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσουν ἔλεγον· «Ὁ διδάσκαλός σας δὲν πληρώνει τὰ δίδραχμα;». Βέβαια δὲν εἶχον ἀκόμη τὴν πρέπουσαν γνώμην περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ συμπεριφορά των ἀπέναντί του ἦτο ὡσὰν νὰ ἦτο ἓνας ἀπλὸς ἄνθρω-

ὡς περὶ ἀνθρώπου οὕτω διέκειντο· πλὴν ἀπένεμόν τινα αἰδῶ καὶ τιμῆν, διὰ τὰ προλαβόντα σημεῖα.

Τί οὖν ὁ Πέτρος; Ναί, φησί. Καὶ τούτοις μὲν εἶπεν, ὅτι τελεῖ· αὐτῷ δὲ οὐκ εἶπεν, ἴσως ἐρυνθριῶν ὑπὲρ τούτων
 5 αὐτῷ διαλεχθῆναι. Διὸ ὁ ἡμέτερος καὶ πάντα σαφῶς εἰδώς, προλαβὼν αὐτόν φησι· «Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἰῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτριῶν;». Εἰπόντιος δέ, «ἀπὸ τῶν ἀλλοτριῶν», ἔφη· Ἐλευθεροί εἰσιν οἱ υἱοί. Ἰνα
 10 γὰρ μὴ νομίση ὁ Πέτρος, ὅτι παρ' ἐκείνων ἀκηκοὼς λέγει, προλαμβάνει αὐτό, τοῦτό τε αὐτὸ δηλῶν, καὶ παρησίαν αὐτῷ παρέχων ὀκνοῦντι προτέρω περὶ τούτων εἰπεῖν. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐλευθερος μὲν εἶμι τοῦ δοῦναι κῆνσον. Εἰ γὰρ οἱ τῆς γῆς βασιλεῖς παρὰ τῶν υἰῶν αὐτῶν οὐ
 15 λαμβάνουσιν, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἀρχομένων, πολλῷ μᾶλλον ἐμὲ ἀπηλλάχθαι δεῖ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης, οὐκ ἐπιγείου βασιλέως, ἀλλὰ τοῦ τῶν οὐρανῶν ὄντα με Υἱὸν καὶ βασιλέα.

Ὅρῳ πῶς διέστειλε τοὺς υἱούς, καὶ τοὺς οὐχ υἱούς; Εἰ δὲ οὐκ ἦν υἱός, εἰκῆ καὶ τὸ ὑπόδειγμα παρήγαγε τῶν
 20 βασιλέων. Ναί, φησὶν, υἱός, ἀλλ' οὐ γνήσιος. Οὐκοῦν οὐχ υἱός· εἰ δὲ οὐχ υἱός, οὐδὲ γνήσιος, οὐδὲ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀλλότριος. Εἰ δὲ ἀλλότριος, οὐδὲ τὸ παράδειγμα ἔχει τὴν οἰκείαν ἰσχύν. Αὐτὸς γὰρ οὐ περὶ τῷ υἰῶν ἀπλῶς, ἀλλὰ περὶ τῶν γνησίων διαλέγεται, καὶ ἰδίων, καὶ τῶν κοινωνούντων
 25 τοῖς γεγεννηκόσι τῆς βασιλείας. Διὸ καὶ πρὸς ἀντιδιαστολήν ἔθηκε τοὺς ἀλλοτρίους, ἀλλοτρίους καλῶν τοὺς οὐκ

πος· πλὴν ὅμως ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν κάποιον σεβασμὸν καὶ τιμὴν ἐξ αἰτίας τῶν θαυμάτων ποῦ εἶχον προηγηθῆ.

Ποίαν λοιπὸν ἀπάντησιν δίδει ὁ Πέτρος; «Ναί», λέγει. Καὶ πρὸς αὐτοὺς μὲν εἶπεν ὅτι πληρώνει, ἐνῶ πρὸς τὸν Χριστὸν δὲν εἶπεν, ἐνδεχομένως ἐπειδὴ ἐντρέπετο νὰ συζητήσῃ μὲ αὐτὸν περὶ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο ὁ γαλήνιος καὶ ὁ τὰ πάντα γνωρίζων μὲ ἀκρίβειαν ἀπόλυτον, τὸν προλαμβάνει καὶ τοῦ λέγει· «Ποία εἶναι ἡ γνώμη σου, Σίμων; οἱ ἐπίγειοι βασιλεῖς ἀπὸ ποίους λαμβάνουν δασμοὺς ἢ φόρον; ἀπὸ τοὺς υἱοὺς των ἢ ἀπὸ τοὺς ξένους;». Εἰς τὴν ἀπάντησίν του δέ, «ἀπὸ τοὺς ξένους», εἶπεν· «Ἐπομένως εἶναι ἐλεύθεροι οἱ υἱοὶ των». Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ λοιπὸν ὁ Πέτρος, ὅτι τοῦ ὠμίλησεν ἐπειδὴ ἤκουσεν ἀπὸ ἐκείνους τὴν συνομιλίαν, τὸν προλαμβάνει, φανερώνων εἰς αὐτὸν αὐτὸ ποῦ συνεζήτησαν, καὶ τοῦ παρέχει θάρρος, καθ' ὅσον ἐδίσταζε προηγουμένως νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτῶν. Ἡ σημασία δὲ τῶν λόγων του αὐτῶν εἶναι ἡ ἐξῆς· Εἶμαι ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ νὰ πληρώσω τὸν φόρον. Διότι, ἐὰν οἱ ἐπίγειοι βασιλεῖς δὲν λαμβάνουν φόρον ἀπὸ τοὺς υἱοὺς των, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἄρχουν, πολὺ περισσότερον πρέπει ἐγὼ νὰ εἶμαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπαίτησιν, διότι δὲν εἶμαι υἱὸς ἐπιγείου βασιλέως, ἀλλὰ υἱὸς τοῦ οὐρανόυ βασιλέως καὶ συγχρόνως καὶ βασιλεύς.

Βλέπεις πῶς διέκρινε τοὺς υἱοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δὲν ἦσαν υἱοί; Ἐὰν δὲ ὁ ἴδιος δὲν ἦτο υἱός, τότε ἄσκοπα ἀνέφερε καὶ τὸ παράδειγμα τῶν βασιλέων. Ναί, λέγει, εἶναι υἱός, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνήσιος. Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶναι υἱός· ἐὰν δὲ δὲν εἶναι υἱός, τότε δὲν εἶναι οὔτε γνήσιος, οὔτε εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἶναι ξένος. Ἐὰν δὲ εἶναι ξένος, τότε οὔτε τὸ παράδειγμα ἔχει καμμίαν ἀξίαν. Διότι αὐτὸς δὲν ὁμιλεῖ ἀπλῶς περὶ τῶν υἱῶν ἀλλὰ περὶ τῶν γνησίων υἱῶν, τῶν ἰδικῶν του, καὶ οἱ ὅποιοι εἶναι κοινωνοὶ τῆς βασιλείας μαζὶ μὲ αὐτοὺς ποῦ τοὺς ἐγέννησαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνέφερε τοὺς ξένους πρὸς διάκρισιν, ὀνομάζων ξένους αὐτοὺς ποῦ δὲν

ἐξ αὐτῶν γεννηθέντας· τοὺς δὲ αὐτῶν, οὓς ἐξ αὐτῶν γε-
γεννήκασι.

Σὺ δέ μοι σκόπει κἀκεῖνο, πῶς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν
τῷ Πέτρῳ γινῶσιν καὶ ἐντιεῦθεν βεβαιοῖ. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦ-
5 θα ἔσται, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συγκαταβάσεως τὸ αὐτὸ τοῦτο
δηλοῖ, ὅπερ πολλῆς ἦν σοφίας. Καὶ γὰρ ταῦτα εἰπὼν, φησὶν·
«Ἴνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς βάλε ἄγκι-
σιρον εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὸν ἀναβάνα πρῶτον ἰχθὺν ἄ-
ρον, καὶ εὗρήσεις ἐν αὐτῷ σιατῆρα· ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐ-
10 τοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ὅρα πῶς οὕτε παραιτηρεῖται τὸν
φόρον, οὕτε ἀπλῶς κελεύει δοῦναι, ἀλλὰ πρότερον δείξας
οὐκ ὄντα ὑπεύθυνον, τότε δίδωσι τὸ μὲν, ἵνα μὴ ἐκεῖνοι
σκανδαλισθῶσι, τὸ δέ, ἵνα μὴ οὗτοι. Οὐδὲ γὰρ ὡς ὀφείλων
δίδωσιν, ἀλλ' ὡς τὴν ἐκείνω ἀσθένειαν διορθοῦμενος.

15 2. Ἀλλαχοῦ μέντοι καταφρονεῖ τοῦ σκανδάλου, ὅτι περὶ
βρωμάτων διελέγειτο, διδάσκων ἡμᾶς εἰδέναι καιροὺς καθ'
οὓς δεῖ φροντίζειν τῶν σκανδαλιζομένων, καὶ καθ' οὓς δεῖ
καταφρονεῖν. Καὶ αὐτῷ δὲ τῷ τῆς δόσεως τρόπῳ δείκνυσι
ἑαυτὸν πάλιν. Τίνος γὰρ ἔνεκεν οὐκ ἐξ ἀποκειμένων κελεύει
20 δοῦναι; Ἴν', ὅπερ ἔφην, καὶ ἐν τούτῳ δείξῃ Θεὸν ἑαυτὸν
ὄντα τῶν ὄλων καὶ ὄτι καὶ τῆς θαλάττης κρατεῖ. Ἐδειξε
μὲν γὰρ καὶ ἤδη ἐπιτιμήσας, καὶ τὸν Πέτρον τοῦτον αὐτὸν
κελεύσας ἐπιβῆναι τῶν κυμάτων· δείκνυσι δὲ καὶ νῦν τὸ αὐτὸ
τοῦτο, εἰτέρῳ μὲν τρόπῳ, πολλὴν δὲ καὶ ἐν τούτῳ παρέχων
25 τὴν ἐκπληξιν. Οὐδὲ γὰρ μικρὸν ἦν ἀπὸ τῶν θυτῶν ἐκείνων

7. Στατήρ· νόμισμα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἰσοδυναμοῦσε δὲ πρὸς
τὸ ἐν τρισχιλιοστὸν τοῦ ταλάντου.

8. Ματθ. 15, 10-20.

9. Ματθ. 8, 26-28.

10. Ματθ. 14, 28-34.

ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτούς. Ὀνομάζει δὲ υἱοὺς αὐτῶν αὐτοὺς πού ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτούς.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε καὶ ἐκεῖνο, πῶς δηλαδὴ καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει τὴν γνῶσιν πού ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν Πέτρον. Καὶ δὲν ἐστάθη εἰς αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν συγκατάβασίν του φανερώνει αὐτὸ τὸ ἴδιο, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν μεγάλης σοφίας. Διότι πράγματι, ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, προσθέτει· «Ὅμως διὰ νὰ μὴ τοὺς σκανδαλίσωμεν, πήγαινε καὶ ρίψε ἀγκίστρι εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πάρε τὸ πρῶτον ψάρι πού θὰ πιασθῇ καὶ θὰ εὔρης μέσα εἰς αὐτὸ στατῆρα⁷. πάρε τον αὐτὸν καὶ δῶσε τον εἰς αὐτοὺς δι' ἐμένα καὶ δι' ἐσένα». Πρόσεχε πῶς οὔτε ἀρνεῖται νὰ πληρώσῃ τὸν φόρον, οὔτε ἀπλῶς προστάζει νὰ τὸν πληρώσουν, ἀλλὰ τότε τὸν πληρώνει, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπέδειξεν ὅτι δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος, ἀφ' ἐνός μὲν διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν ἐκεῖνοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν καὶ οἱ μαθηταί του. Διότι δὲν δίδει ἐπειδὴ εἶναι ὑποχρεωμένος, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ διορθώσῃ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων.

2. Εἰς ἄλλην ὅμως περίπτωσιν ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ σκάνδαλον, τότε δηλαδὴ πού ὠμιλοῦσε περὶ τῶν τροφῶν⁸, διδάσκων ἡμᾶς νὰ γνωρίζωμεν τὰς περιπτώσεις ἐκείνας κατὰ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ φροντίζωμεν ἐκείνους πού σκανδαλίζονται καὶ ἐκείνας κατὰ τὰς ὁποίας πρέπει ν' ἀδιαφορῶμεν. Ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς πληρωμῆς ἀποδεικνύει καὶ πάλιν ποῖος εἶναι. Διὰτί λοιπὸν δὲν δίδει ἐντολὴν νὰ πληρώσουν ἀπὸ τὰ χρήματα πού ὑπῆρχον; Διὰ νὰ δείξῃ μὲ αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν του, ὅπως προανέφερα, ὅτι εἶναι Θεὸς τῶν ὅλων καὶ ὅτι εἶναι κυρίαρχος καὶ αὐτῆς τῆς θαλάσσης. Καὶ τὸ ἀπέδειξε μὲν αὐτὸ προηγουμένως ὅταν ἐπετίμησε τὴν θάλασσαν⁹ καὶ ἐπρόσταξε τὸν ἴδιον τὸν Πέτρον νὰ βαδίσῃ ἐπάνω εἰς τὰ κύματα¹⁰, ἀποδεικνύει ὅμως αὐτὸ τὸ ἴδιο καὶ τώρα, μὲ ἄλλον μὲν τρόπον, προκαλῶν ὅμως καὶ μὲ αὐτὸ μεγάλην ἐκπληξιν. Διότι δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα νὰ

προειπεῖν, ὅτι καὶ πρῶτος ἐμπεσεῖται ὁ τὸν φόρον τελῶν
 ἰχθύς, καὶ ὡσερ ἀμφίβλησιρον εἰς τὴν ἄβυσσον ἐκείνην
 ἀφέντα αὐτοῦ τὸ πρόσιταγμα, ἀναγεῖν τὸν κομίζοντα τὸν σια-
 τήρα· ἀλλὰ θείας δυνάμεως καὶ ἀπορρήτου τὸ καὶ τὴν θά-
 5 λαιταν οὕτω ποιῆσαι δωροφορεῖν, καὶ πάντοθεν τὴν ὑπο-
 ταγὴν αὐτῆς ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ἡνίκα μαινομένη εἰσίγα, καὶ
 ὅτι τὸν σύνδουλον ἐδέχεται ἀγριαίνουσα, καὶ νῦν πάλιν, ὅτι
 πρὸς τοὺς ἀπαιουῦντας ὑπὲρ αὐτοῦ διαλύεται.

«Καὶ δὸς αὐτοῖς», φησί, «ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ». Εἶδες τὸ
 10 ὑπερβάλλον τῆς τιμῆς; Ἴδε καὶ τὸ φιλόσοφον τῆς Πέτρου
 γνώμης. Τοῦτο γὰρ οὐ φαίνεται Μάρκος, ὁ τούτου φοιτητής,
 γεγραφοκῶς τὸ κεφάλαιον, ἐπειδὴ πολλὴν ἐδείκνυ τὴν εἰς
 αὐτὸν τιμὴν· ἀλλὰ τὴν μὲν ἄρνησιν καὶ αὐτὸς ἔγραψε, τὰ
 δὲ ποιοῦντα αὐτὸν λαμπρὸν ἀπεσίγησεν, ἴσως τοῦ διδασκά-
 15 λου παραιτουμένου τὸ μεγάλα περὶ αὐτοῦ λέγειν. «Ἀντὶ ἐ-
 μοῦ δὲ καὶ σοῦ», εἶπεν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς πρωτότοκος ἦν.
 Ὡσερ δὲ ἐξεπλάγης τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν, οὕτω θαύ-
 μασον καὶ τοῦ μαθητοῦ τὴν πίστιν, ὅτι πράγματι ἀπόρω οὐ-
 τως ὑπήκουσε. Καὶ γὰρ σφόδρα ἄπορον ἦν κατὰ τὴν φύσιν.
 20 Διὸ καὶ τῆς πίστεως αὐτὸν ἀμειβόμενος, συνῆψεν ἑαυτῷ κατὰ
 τὴν τοῦ φόρου δόσιν.

«Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον τῷ Ἰησοῦ οἱ μαθηταὶ
 λέγοντες· Τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐ-
 ρανῶν;». Ἐπαθόν τι ἀνθρώπινον οἱ μαθηταί· διὸ καὶ ὁ
 25 εὐαγγελιστῆς ἐπισημαίνεται λέγων, ὅτι «ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ»,
 ὅτι πάντων αὐτὸν προεΐμωσε. Καὶ γὰρ καὶ Ἰακώβου καὶ

προείπη, ὅτι τὸ πρῶτον ψάρι πού θὰ πιασθῆ μέσα ἀπὸ ἐκείνους τοὺς βυθοὺς θὰ εἶναι ἐκεῖνο πού θὰ πληρώσῃ τὸν φόρον, καὶ ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ ἔρριψε τὸ πρόσταγμα τοῦ δίκτυον εἰς τὴν ἄβυσσον ἐκείνην, νὰ σύρῃ ἐπάνω τὸ ψάρι ἐκεῖνο πού εἶχε στατῆρα, ἀλλ' ἦτο αὐτὸ ἐνέργεια τῆς θείας καὶ ἀκαταλήπτου δυνάμεως, τὸ νὰ κάνῃ δηλαδὴ καὶ τὴν θάλασσαν νὰ δώσῃ τέτοια δῶρα καὶ μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀποδεικνύῃ τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς, καὶ ὅταν ἐγαλήνευεν, ἐνῶ ἐμαίνεται προηγουμένως, καὶ ὅταν ἐδέχετο τὸν σύνδουλον ἐνῶ ἐδέρετο ἀπὸ ἄγρια κύματα, καὶ τώρα πάλιν, ὅταν ἐξοφλῆ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ χρέος πρὸς αὐτοὺς πού τοῦ τὸ ἐζητοῦσαν.

«Καὶ δῶσε τους», λέγει, «δι' ἐμένα καὶ δι' ἐσένα». Εἶδες τὴν ὑπερβολικὴν τιμὴν; Πρόσεξε καὶ τὴν φιλόσοφον σκέψιν τοῦ Πέτρου. Διότι αὐτὸ τὸ κεφάλαιον φαίνεται ὅτι ὁ Μάρκος, ὁ μαθητὴς τοῦ Πέτρου, δὲν τὸ ἔγραψεν, ἐπειδὴ ἐδείκνυε τὴν μεγάλην τιμὴν πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ τὴν μὲν ἄρνησιν αὐτοῦ καὶ αὐτὸς τὴν ἔγραψεν, ὅμως ἀπεισιώπησεν ὅλα ἐκεῖνα πού τὸν ἔκαμνον ἔνδοξον, ἴσως ἐπειδὴ παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του νὰ μὴ ἀναφέρῃ τὰ μεγάλα περὶ αὐτοῦ. «Δι' ἐμένα καὶ δι' ἐσένα»· τὰ λόγια αὐτὰ τὰ εἶπεν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Πέτρος ἦτο πρωτότοκος. Ὅπως ἀκριβῶς δὲ ἐξεπλάγῃς ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι θαύμασε καὶ τὴν πίστιν τοῦ μαθητοῦ, διότι ὑπήκουσεν εἰς ἓνα τόσον παράξενον πρόσταγμα. Διότι πράγματι ἡ φύσις αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἦτο πάρα πολὺ παράδοξος. Διὰ τοῦτο διὰ ν' ἀμείψῃ καὶ τὴν πίστιν αὐτοῦ, τὸν συνένωσε μὲ τὸν ἑαυτόν του κατὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου.

«Κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν προσῆλθον εἰς τὸν Ἰησοῦν οἱ μαθηταὶ του καὶ τὸν ἠρώτησαν· Ποῖος λοιπὸν εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν;». Ἐπαθον οἱ μαθηταὶ του κάτι τὸ ἀνθρώπινον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς τὸ ἀναφέρει κατὰ τρόπον διακριτικὸν λέγων, ὅτι «κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν», ὅταν ἀπὸ ὅλους ἐτίμησεν αὐτόν ἰδιαιτέρως. Καθόσον καὶ ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην ἦτο

Ἰωάννου θάτερος πρωτότοκος ἦν, ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ὑπὲρ
 τούτων ἐποίησεν. Εἶτα αἰσχυρόμενοι τὸ πάθος ὁμολογῆσαι,
 ὅπερ ἔπαθον, φανερώς μὲν οὐ λέγουσι, Τίνος ἔνεκεν τὸν
 Πέτρον ἡμῶν προετίμησας; καί, εἰ μείζων ἡμῶν οὐτός ἐ-
 5 στιν; ἠσχύοντι γάρ· ἀδιορίστως δὲ ἐρωτῶσι· «Τίς ἄρα
 μείζων ἐσίν;». Ὅτε μὲν γὰρ τοὺς τρεῖς εἶδον προτιμωμέ-
 νους, οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθον, ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν ἕνα περιέστη
 τὸ τῆς τιμῆς, τότε ἤλγησαν. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ἕτερα πολλά συναγαγόντες, τὸ πάθος ἀνήψαν. Καὶ γὰρ εἰ-
 10 πεν αὐτῶ· «Σοὶ δώσω τὰς κλεῖς», καί, «Μακάριος εἶ, Σί-
 μων Βὰρ Ἰωνᾶ» καὶ ἐνιαῦθα, «Δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ
 σοῦ», καὶ τὴν ἄλλην δὲ παρρησίαν αὐτοῦ τὴν πολλὴν ὁρῶν-
 τες παρεκνίζοντο.

Εἰ δὲ ὁ Μάρκος φησιν, ὅτι οὐκ ἠρώτησαν, ἀλλ' ἐν ἐ-
 15 αὐτοῖς διελογίζοντο, οὐδὲν τοῦτο ἐναντίον ἐστὶν ἐκείνω. Εἰ-
 κὸς γὰρ αὐτοὺς κἀκεῖνο καὶ τοῦτο ποιῆσαι, καὶ πρότερον
 μὲν ἐν ἐτέρῳ καιρῶ τοῦτο παθεῖν, καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον,
 τότε δὲ καὶ ἐξειπεῖν, καὶ ἐν ἑαυτοῖς διαλογίσασθαι. Σὺ δὲ
 μοι μὴ τὸ ἔγκλημα μόνον ἴδης, ἀλλὰ κἀκεῖνο λογίζου· πρῶ-
 20 τον μὲν, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐνιαῦθα ζητοῦσιν· ἔπειτα, ὅτι καὶ
 τοῦτο ὑστερον τὸ πάθος ἀπέθεντο, καὶ τῶν πρωτείων ἀλλή-
 λους παραχωροῦσιν. Ἡμεῖς δὲ οὐδὲ εἰς τὰ ἐλατιώματα αὐ-
 τῶν φθάσαι δυνάμεθα, οὐδὲ ζητοῦμεν τίς μείζων ἐν τῇ βα-
 σιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ τίς μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς
 25 γῆς, τίς εὐπορώτερος, τίς δυνατώτερος.

Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἀνακαλύπτει αὐτῶν τὸ συνειδός,
 καὶ πρὸς τὸ πάθος ἀποκρίνεται, οὐχ ἀπλῶς πρὸς τὰ ρήματα.
 «Προσκαλεσάμενος γὰρ παιδίον», φησίν, «εἶπεν· ἐὰν μὴ

11. Ματθ. 16, 19.

12. Ματθ. 16, 17.

13. Μάρκ. 9, 34.

πρωτότοκος, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔκαμε τίποτε τὸ παρόμοιον καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Εἰς τὴν συνέχειαν αἰσθανόμενοι ἐντροπὴν νὰ ὁμολογήσουν τὸ πάθος των αὐτό, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκυριεύθη ἡ ψυχὴ των, δὲν τοῦ λέγουν μὲν φανερά· Διατί ἐπροτίμησες ἀπὸ ὅλους μας τὸν Πέτρον; καί, Μήπως αὐτὸς εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ἡμᾶς; διότι ἐντρέποντο· ἀλλ' ὅμως τὸν ἐρωτοῦν ἀόριστα· «Ποῖος λοιπὸν εἶναι μεγαλύτερος;». Διότι ὅταν μὲν εἶδον νὰ τιμῶνται ἰδιαίτερος οἱ τρεῖς μαθηταί του, δὲν ἔπαθον κάτι παρόμοιον, ὅταν ὅμως ἡ ἰδιαίτερα τιμὴ ἀπεδόθη εἰς τὸν ἕνα, τότε ἔνοιωσαν πόνον. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλ' ἀφοῦ ἔφερον εἰς τὴν μνήμην των καὶ πολλὰ ἄλλα ἤναψαν τὸ πάθος των. Καθ' ὅσον εἶπεν εἰς αὐτόν· «Εἰς ἐσένα θὰ δώσω τὰ κλειδιά»¹¹, καί, «Μακάριος εἶσαι, Σίμων, υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ»· καὶ τώρα πάλιν, «Δῶσε εἰς αὐτοὺς δι' ἐμένα καὶ δι' ἐσένα»¹², καὶ βλέποντες καὶ τὴν ἄλλην τὴν μεγάλην παρρησίαν του, ἐκυριεύοντο ἀπὸ δυσαρέσκειαν.

Ἐὰν ὅμως ὁ Μᾶρκος λέγῃ, ὅτι δὲν τὸν ἠρώτησαν, ἀλλ' ὅτι ἐσυλλογίζοντο¹³, ὡς πρὸς τίποτε αὐτὸ δὲν εἶναι ἀντίθετον μὲ ἐκεῖνο. Διότι φυσικὸν ἦτο αὐτοῖ νὰ πάθουν καὶ ἐκεῖνο καὶ αὐτό, καὶ παλαιότερα μὲν εἰς ἄλλην περίπτωσιν νὰ πάθουν αὐτό, μίαν καὶ δύο φορές, τότε δὲ καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσουν καὶ νὰ τοὺς βασανίζῃ καὶ τὴν σκέψιν των. Σὺ ὅμως σὲ παρακαλῶ μὴ βλέπῃς μόνον τὸ παράπτωμά των, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο νὰ σκέπτεσαι· πρῶτον μὲν ὅτι δὲν ζητοῦν τίποτε ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ πάθος τὸ ἀπέβαλον καὶ παραχωροῦν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον τὰ πρωτεῖα. Ἡμεῖς ὅμως δὲν ἠμποροῦμεν οὔτε εἰς τὰ ἐλαττώματά των νὰ φθάσωμεν, οὔτε ζητοῦμεν νὰ μάθωμεν ποῖος εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ ποῖος εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὴν βασιλείαν τῆς γῆς, ποῖος εἶναι πλουσιώτερος, ποῖος εἶναι ἰσχυρώτερος.

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἀποκαλύπτει τὴν σκέψιν των καὶ ἡ ἀπάντησις ποὺ δίδει ἀναφέρεται ὄχι ἀπλῶς εἰς τὰ λόγια, ἀλλὰ εἰς τὸ πάθος των. Διότι λέγει· «Ἀφοῦ προσε-

σιραφήτε, καὶ γένησθε ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὐ μὴ εἰσέλθη-
 τε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ὑμεῖς μὲν γάρ, φη-
 σίν, ἐξειμάζετε τίς μείζων καὶ περὶ πρωτείων φιλονεικεῖτε,
 ἐγὼ δὲ τὸν μὴ πάντων ταπεινότερον γενόμενον οὐδὲ τῆς εἰ-
 5 σόδου τῆς ἐκεῖ ἄξιον εἶναι φημι. Καὶ καλῶς καὶ τὸ ὑπό-
 δεῖγμα παράγει καὶ οὐ παράγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ παιδίον
 εἰς μέσον ἴσῃσι, καὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως αὐτοῦς ἐντρέπων, καὶ
 πείθων εἶναι ταπεινοὺς οὔτω καὶ ἀπλάσιους. Καὶ γὰρ φθό-
 νου καθαρὸν τὸ παιδίον καὶ κενοδοξίας καὶ τοῦ τῶν πρω-
 10 τεύων ἐρᾶν καὶ τὴν μεγίστην κέκτηται ἀρετὴν, τὴν ἀφέλει-
 αν καὶ τὸ ἀπλασιον καὶ ταπεινόν. Οὐκ ἄρα ἀνδρείας δεῖ μό-
 νον, οὐδὲ φρονήσεως, ἀλλὰ καὶ ταύτης τῆς ἀρετῆς, τῆς τα-
 πεινοφροσύνης λέγω καὶ τῆς ἀφελείας. Καὶ γὰρ καὶ ἐν
 τοῖς μεγίστοις χωλεύει τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τούτων ἡμῖν
 15 οὐ παρουσῶν. Τὸ παιδίον κἂν ὑβρίζηται, κἂν τύπηται, κἂν
 τιμᾶται, κἂν δοξάζεται, οὔτε ἐκεῖθεν δυσχεραίνει καὶ βα-
 σκαίνει, οὔτε ἐντεῦθεν ἐπαίρεται.

3. Εἶδες πῶς πάλιν ἡμᾶς πρὸς τὰ φυσικὰ κατορθώματα
 ἐκκαλεῖται, δεικνὺς ὅτι ἐκ προαιρέσεως ταῦτα κατορθοῦν
 20 δυνατόν, καὶ τὴν πονηρὰν Μανιχαίων ἐπισιομίζει λύτιαν;
 Εἰ γὰρ πονηρὸν ἢ φύσις, τίνος ἔνεκεν ἐκεῖθεν τῆς φιλοσο-
 φίας τὰ παραδείγματα ἔλκει; Παιδίον δέ μοι δοκεῖ σφόδρα
 παιδίον ἐν τῷ μέσῳ στήσαι, τῶν παθῶν ἀπάντων τούτων
 ἀπηλλαγμένον. Τὸ γὰρ τοιοῦτον παιδίον καὶ ἀπονοίας καὶ
 25 δοξομανίας καὶ βασκανίας καὶ φιλονεικίας καὶ πάντων
 τῶν τοιούτων ἀπήλλακται παθῶν, καὶ πολλὰς ἔχον τὰς ἀρε-
 τὰς, ἀφέλειαν, ταπεινοφροσύνην, ἀπραγμοσύνην, ἐπ' οὐδενὶ
 τούτων ἐπαίρεται ὅπερ διπλῆς ἐστὶ φιλοσοφίας, τὸ κερτιῆσθαι

κάλεσεν ἓνα παιδί, εἶπεν· ἐὰν δὲν ἀλλάξετε καὶ δὲν γίνετε ὡσὰν αὐτὸ τὸ παιδί, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Σεῖς δηλαδή, λέγει, ζητεῖτε νὰ μάθετε ποῖος εἶναι μεγαλύτερος καὶ φιλονεικεῖτε διὰ τὰ πρωτεῖα, ἐνῶ ἐγὼ σᾶς λέγω, ὅτι αὐτὸς ποὺ δὲν θὰ γίνῃ ταπεινότερος ἀπὸ ὅλους δὲν εἶναι ἄξιος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν. Καὶ εἶναι πολὺ ἐπιτυχὲς τὸ παράδειγμα ποὺ ἀναφέρει· καὶ δὲν τὸ ἀναφέρει ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ παιδί τοποθετεῖ εἰς τὸ μέσον, καὶ τοὺς κάνει βλέποντές το νὰ ἐντραποῦν καὶ τοὺς πείθει νὰ εἶναι ταπεινοὶ καὶ χωρὶς ὑποκρισίαν. Καθόσον τὸ παιδί εἶναι καθαρὸν ἀπὸ φθόνον, κενοδοξίαν καὶ ἀπὸ τὸ νὰ ποθῇ τὰ πρωτεῖα, καὶ κατέχει τὴν πῖο μεγάλην ἀρετὴν, τὴν ἀφέλειαν, τὸ ἀνυπόκριτον καὶ τὸ ταπεινόν. "Ἄρα δὲν χρειάζεται μόνον ἀνδρεία, οὔτε φρόνησις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀρετὴ, δηλαδή ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἀφέλεια. Καθ' ὅσον ἡ σωτηρία μας παρουσιάζει τὴν πῖο μεγάλην ἀτέλειαν, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν εἰς ἡμᾶς αὐταὶ αἱ ἀρεταί. Τὸ παιδί καὶ ἂν ἀκόμη ὑβρίζεται, καὶ ἂν κτυπᾶται, καὶ ἂν τιμᾶται, καὶ ἂν δοξάζεται, οὔτε ἐξ αἰτίας τῶν πρώτων δυσσαρεστεῖται καὶ φθονεῖ, οὔτε ἐξ αἰτίας τῶν δευτέρων ὑπερηφανεύεται.

3. Εἶδες πῶς πάλιν μᾶς προτρέπει πρὸς τὰς φυσικὰς ἀρετάς, δεικνύων εἰς ἡμᾶς ὅτι αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν προαίρεσίν μας, θέτων ἔτσι καλινάρι εἰς τὴν πονηρὰν λύσσαν τῶν Μανικαίων; Διότι ἐὰν ἡ φύσις εἶναι κάτι τὸ πονηρόν, διατί τότε λαμβάνει ἀπὸ ἐκεῖ τὰ παραδείγματα τῆς διδασκαλίας του; Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἔστησεν ἔμπροσθέν των ἓνα παιδί ποὺ ἦτο πάρα πολὺ μικρὸν καὶ ἦτο ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ πάθη. Διότι ἓνα τέτοιο παιδί εἶναι ἀπηλλαγμένον καὶ ἀπὸ ἀδιαντροπιά καὶ ἀπὸ δοξομανίαν καὶ ἀπὸ φθόνον καὶ ἀπὸ φιλονεικίας καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ παρόμοια πάθη, καὶ ἔχει πολλὰς ἀρετάς, ὅπως ἀφέλειαν, ταπεινοφροσύνην, ἀμεριμνησίαν, καὶ δὲν ὑπερηφανεύεται διὰ τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν διπλῆς ἀσκήσεως τῆς ἀρετῆς, τὸ ὅτι κατέχει ὅλα

ταῦτα, καὶ μὴ φουσᾶσθαι ἐπ' αὐτοῖς. Διόπερ αὐτὸ παρήγαγε, καὶ ἔστησεν ἐν τῷ μέσῳ· καὶ οὐ μέχρι τούτου μόνον τὸν λόγον κατέκλεισεν, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προάγει τὴν παραίνεσιν ταύτην, λέγων· «Καὶ ὅς ἐάν δέξηται παιδίον τοιοῦτον
 5 ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται». Οὐ γὰρ δὴ μόνον, φησὶν, ἐάν αὐτοὶ τοιοῦτοι γένησθε, μισθὸν λήψεσθε μέγαν· ἀλλὰ καὶ ἑτέρους τοιούτους τιμήσητε δι' ἐμέ, καὶ τῆς εἰς ἐκείνους τιμῆς βασιλείαν ὑμῖν ὀρίζω τὴν ἀμοιβήν. Μᾶλλον δὲ τὸ πολλῶ μείζον τίθησιν, «ἐμὲ δέχεται», λέγων. Οὕτω μοι
 10 σφόδρα ποθεινὸν τὸ ταπεινὸν καὶ ἄπλασιον. Παιδίον γὰρ ἐνιαῦθα τοὺς ἀνθρώπους τοὺς οὕτως ἀφελεῖς φησι καὶ ταπεινοὺς, καὶ ἀπερριμμένους παρὰ τοῖς πολλοῖς, καὶ εὐκαταφρονήτους.

Εἶτα εὐπαράδεκτον μείζονως ποιῶν τὸν λόγον, οὐκ ἀπὸ
 15 τῆς τιμῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κολάσεως αὐτὸν συνίστησιν, ἐπάγων καὶ λέγων· «Καὶ ὅς ἐάν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικῶς εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης». Ὡσπερ γὰρ οἱ τούτους τιμῶντες,
 20 φησί, δι' ἐμέ, τὸν οὐρανὸν ἔχουσι, μᾶλλον δὲ τῆς βασιλείας αὐτῆς μείζω τιμὴν, οὕτω δὴ καὶ οἱ ἀτιμάζοντες (τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ σκανδαλίσαι) τὴν ἐσχάτην δώσουσι δίκην. Εἰ δὲ σκάνδαλον τὴν ὕβριν καλεῖ, μὴ θαυμάσης· πολλοὶ γὰρ τῶν μικροψύχων οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐκ τοῦ παροφθῆναι καὶ καθυ-
 25 βρισθῆναι ἐσκανδαλίσθησαν.

Ἐπείρων τοίνυν καὶ αὐξὼν τὸ ἔγκλημα, τὴν ἐξ αὐτοῦ τίθησι βλάβην. Καὶ οὐκέτι ἀπὸ τῶν αὐτῶν τὴν τιμωρίαν ἐμφαίνει, ἀλλ' ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν γνωρίμων τὸ ἀφόρητον

αὐτὰ καὶ δὲν ὑπερηφανεύεται δι' αὐτά. Ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ ἔστησεν ἔμπροσθέν των, καὶ δὲν ἐτελείωσεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὸν λόγον του, ἀλλὰ καὶ ἐπεκτείνει ἀκόμη περισσότερο τὴν προτροπὴν αὐτὴν, λέγων· «Καὶ ἐκεῖνος ποῦ θὰ δεχθῆ ἔπ' ὀνόματί μου ἓνα τέτοιο παιδί, δέχεται ἐμένα». Διότι, λέγει, δὲν θὰ λάβετε μισθὸν μέγαλον ἐὰν μόνον γίνετε σεῖς ὡσὰν τὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη τιμήσετε εἰς τὸ ὄνομά μου καὶ ἄλλους ποῦ ὁμοιάζουν μὲ αὐτά, ὀρίζω διὰ τὴν τιμὴν πρὸς ἐκείνους ὡς ἀμοιβὴν σας τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Μᾶλλον δὲ θέτει τὸ πολὺ μεγαλύτερον, λέγων, «ἐμένα δέχεται». Τόσον πολὺ περιπόθητον μοῦ εἶναι τὸ ταπεινὸν καὶ τὸ ἀπροσποίητον. Παιδί δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὀνομάζει τοὺς ἀνθρώπους ποῦ εἶναι ἔτσι ἀφελεῖς καὶ ταπεινοὶ καὶ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὡς περιφρονημένοι καὶ εὐκαταφρόνητοι.

Εἰς τὴν συνέχειαν κάμνων τὸν λόγον του περισσότερο εἰ παράδεκτον τοὺς συνιστᾶ αὐτὸν ὄχι μόνον ἐξ αἰτίας τῆς τιμῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς κολάσεως, προσθέτων εἰς τὰ προηγούμενα καὶ λέγων· «Καὶ ἐκεῖνος ποῦ θὰ σκανδαλίση ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς, συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ κρεμασθῆ εἰς τὸν λαιμὸν μυλόπετρα καὶ νὰ καταποντισθῆ εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης». Διότι, λέγει, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποῦ τιμοῦν αὐτοὺς ἐξ αἰτίας μου ἔχουν ὡς ἀμοιβὴν τὸν οὐρανόν, μᾶλλον δὲ μεγαλυτέραν τιμὴν καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν βασιλείαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ποῦ περιφρονοῦν αὐτοὺς (αὐτὸ δηλαδὴ σημαίνει τὸ σκανδαλίσαι) θὰ ὑποστοῦν τὴν πρὸ βαρεῖαν τιμωρίαν. Ἐὰν δὲ ὀνομάζη τὴν ὕβριν σκάνδαλον, μὴ θαυμάσης· διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μικροψύχους δὲν ἐσκανδαλίσθησαν τυχαῖα ἀπὸ τὸ ὅτι περιεφρονήθησαν καὶ ὕβρισθησαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Διεγείρων λοιπὸν αὐτοὺς καὶ αὐξάνων τὸ ἀμάρτημα, παρουσιάζει τὴν βλάβην ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτό. Καὶ δὲν παρουσιάζει τὴν τιμωρίαν βάσει τῶν μελλοντικῶν γεγονότων, ἀλλὰ δεικνύει τὸ ἀνυπόφορον αὐτῆς ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶ-

αὐτῆς ἐνδείκνυται. Ὅταν γὰρ μάλιστα καθάψασθαι βούληται τῶν παχυτέρων, αἰσθητὰ ἄγει παραδείγματα. Διὸ καὶ ἐνιαυθὰ βουλόμενος δεῖξαι, ὅτι πολλὴν ὑποσιήσονται τὴν τιμωρίαν, καὶ καθικέσθαι τῆς τῶν διαπιτόντων αὐτοὺς ἀπονοίας, αἰσθητὴν τινα κόλασιν καὶ μέσον ἤγαγε, τὴν τοῦ μύλου καὶ τοῦ καταποντισμοῦ. Καίτοιγε ἀκόλουθον τῷ προτέρῳ ἦν εἰπεῖν Ὅ μὴ δεχόμενος ἕνα τῶν μικρῶν τούτων, ἐμὲ οὐ δέχεται ὁ πάσης κολάσεως πικρότερον ἦν ἄλλ' ἐπειδὴ τῶν σφόδρα ἀναισθήτων καὶ παχυτάτων, καίτοι φοβερὸν ὃν τοῦτο οὐχ οὕτω καθικνεῖτο, τίθησι μύλον καὶ καταποντισμόν. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι μύλος κρεμασθήσεται εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, ἀλλὰ, συμφέρει αὐτῷ τοῦτο ὑπομεῖναι, δεικνύς ὅτι ἕτερον τούτου χαλεπώτερον αὐτὸν ἀναμένει κακόν· εἰ δὲ τοῦτο ἀφόρητον, πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖνο.

Εἶδες πῶς ἐκατέρωθεν φοβερὰν ἐποίησε τὴν ἀπειλήν, τῇ μὲν τοῦ γνωρίμου παραδείγματος συγκρίσει σαφεσιέραν αὐτὴν ποιῶν, τῇ δὲ ἐνιεύθεν ὑπεροχῇ πολλῷ μείζονα τῆς ὀρωμένης φανιάζεσθαι παρασκευάσας; Εἶδες πῶς πρόρριζον ἀνέσπασε τῆς ἀπονοίας τὸ φρόνημα; πῶς ἰάσατο τῆς κενοδοξίας τὸ ἔλκος; πῶς ἐπαίδευσε μηδαμοῦ τῶν πρωτείων ἐρᾶν; πῶς ἔπεισε τοὺς ἐπιθυμοῦντας τῶν πρωτείων τὴν ἐσχάτην πανταχοῦ διώκειν τάξιν;

Οὐδὲν γὰρ ἀπονοίας χειρόν. Αὕτη καὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐξέλκιστοι φρενῶν, καὶ μωρῶν ἐπιτίθησι δόξαν μᾶλλον δὲ καὶ σφόδρα ἀνοήτους εἶναι ποιεῖ. Ὡσπερ γὰρ εἴ τις, τριπληγὺς ὢν, θιάζοιτο εἶναι τῶν ὀρῶν ὑψηλότερος, ἢ καὶ

ναι γνωστὰ εἰς ἡμᾶς. Διότι ὅταν πρόκειται ὄλως ἰδιαιτέρως νὰ ἐλέγξῃ τοὺς πνευματικὰ ἀτελεῖς, ἀναφέρει αἰσθητὰ παραδείγματα. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θέλων νὰ δείξῃ, ὅτι θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ τιμωρία πού θὰ ὑποστοῦν καὶ νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀνάρμοστον συμπεριφορὰν αὐτῶν πού περιφρονοῦν αὐτούς, ἀνέφερε κάποιαν αἰσθητὴν τιμωρίαν, τὴν μυλόπετραν καὶ τὸν καταποντισμόν. Μολονότι βέβαια θὰ ἦτο περισσότερο σύμφωνον πρὸς τὸ προηγούμενον ἐὰν ἔλεγεν· Ἐκεῖνος πού δὲν δέχεται κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς, δὲν δέχεται ἐμένα, πρᾶγμα πού ἦτο πικρότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην τιμωρίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ἀναισθήτους καὶ ὑλόφρονας, μολονότι αὐτὸ ἦτο πολὺ φοβερόν καὶ δὲν τοὺς ἐτρόμαζε καθόλου, ἀναφέρει τὴν μυλόπετραν καὶ τὸν καταποντισμόν. Καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ κρεμασθῇ μυλόπετρα εἰς τὸν λαιμόν του, ἀλλά, συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ ὑπομείνῃ αὐτό, δεικνύων ὅτι τὸν ἀναμένει ἄλλο κακὸν χειρότερον ἀπὸ αὐτό· ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀνυπόφορον, πολὺ περισσότερο θὰ εἶναι ἐκεῖνο.

Εἶδες πῶς καὶ μὲ τὰ δύο παραδείγματα ἀπέδειξε τὴν ἀπειλὴν φοβεράν, μὲ τὴν μὲν σύγκρισιν μὲ τὸ γνωστὸν παράδειγμα κατέστησεν αὐτὴν περισσότερο σαφῆ, μὲ τὴν δὲ ὑπεροχὴν αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἐδῶ τιμωρίαν τοὺς προετοίμασε νὰ φαντάζωνται ὅτι ἡ μέλλουσα τιμωρία θὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν ἐδῶ τιμωρίαν; Εἶδες πῶς ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν ρίζαν τοῦ τὸ φρόνημα τῆς ὑπερηφανείας; πῶς ἐθεράπευσε τὴν πληγὴν τῆς κενοδοξίας; πῶς τοὺς ἐδίδαξε νὰ μὴ ἐπιθυμοῦν εἰς καμμίαν περίπτωσιν τὰ πρωτεῖα; πῶς ἔπεισεν ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν τὰ πρωτεῖα νὰ ἐπιδιώκουν πάντοτε τὴν τελευταίαν θέσιν;

Τίποτε πράγματι δὲν εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειαν. Αὐτὴ μᾶς κάνει παράφρονας καὶ μᾶς προσθέτει τὴν δόξαν τῶν ἀνοήτων· μᾶλλον δὲ μᾶς κάνει εἰς πολὺ μέγαλον βαθμόν ἀνοήτους. Διότι ὅπως ἀκιρβῶς, ἐὰν κάποιος, ἐνῶ εἶναι ὕψους τριῶν πήχεων, ἠγωνίζετο μὲ πείσμα νὰ

νομίζοι τοῦτο, καὶ ἀναιεῖνοι ἑαυτὸν ὡς ὑπερβαλλόμενος αὐ-
 τῶν τὰς κορυφάς, οὐδὲν ἕτερον ζητήσομεν δεῖγμα ἀνοίας·
 οὕτω καὶ ὅταν ἄνθρωπον ἀπονενοημένον ἴδῃς, καὶ ἀπάντων
 βελτίονα ἑαυτὸν ἡγούμενον εἶναι, καὶ ὕβριν νομίζοντα τὸ
 5 μετὰ τῶν πολλῶν ζῆν, μὴ ζήτηι λοιπὸν ἕτερον ἔλεγχον ἰ-
 δεῖν τῆς ἐκείνου παρανοίας. Τῶν γὰρ φύσει μωρῶν πολὺ
 καταγελασιότερος οὗτος,, ὅσον καὶ ἐκὼν ταύτην δημιουργεῖ
 τὴν νόσον. Οὐ ταύτη δὲ μόνον ἄθλιος, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀναλγή-
 τως εἰς αὐτὸ τῆς κακίας ἐπίπτει τὸ βάραθρον. Πότε γὰρ
 10 ὁ τοιοῦτος ἐπιγνώσεται ἁμαρτίαν ὡς χροή; πότε αἰσθήσεται
 πλημμελῶν; Καὶ γὰρ ὡς ἀνδράποδον κακὸν καὶ αἰχμάλω-
 τον λαβὼν αὐτὸν ὁ διάβολος ἅπεισι, καὶ ἄγει καὶ φέρει,
 ραπίζων πάντοθεν καὶ μυρίαις περιβάλλον ὕβρεσιν. Εἰς
 τοσαύτην γὰρ αὐτοὺς ἄγει μωρίαν λοιπὸν, ὡς πείθειν καὶ
 15 κατὰ παίδων καὶ γυναικῶν μέγα φρονεῖν, καὶ κατὰ τῶν
 προγόνων τῶν οἰκείων. Ἐτέρους δὲ τοῦναντίον ἀπὸ τῆς τῶν
 προγόνων περιφανείας φουᾶσθαι παρασκευάζει· οὐ τί γέ-
 νοιτ' ἂν ἀνοησιότερον, ὅταν ἀπὸ τῶν ἐναντίων ὁμοίως φλε-
 γμαίνωσιν, οἱ μὲν ἐπειδὴ εὐτελεῖς ἔσχον πατέρας καὶ πάπ-
 20 πους καὶ ἐπιπάππους, οἱ δὲ ἐπειδὴ λαμπροὺς καὶ περιφα-
 νεῖς; Πῶς οὖν ἂν τις ἐκαιτέρων ταπεινώσειε τὴν φλεγμο-
 νήν; Πρὸς μὲν ἐκείνους λέγων· Ἀνάβηθι περαιτέρω τῶν
 πάππων καὶ τῶν προπάππων, καὶ πολλοὺς ἴσως εὐρήσεις
 μαγείρους, καὶ δνηλάτας, καὶ καπήλους· πρὸς δὲ τούτους,
 25 τοὺς ἀπὸ τῆς εὐτελείας τῶν προγόνων φουωμένους, τὸ ἐναν-

γίνῃ ὑψηλότερος ἀπὸ τὰ βουνά, ἢ καὶ ἐὰν εἶχε τὴν γνώμην ὅτι εἶναι ὑψηλότερος, καὶ ἐτέντωνε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὥστε νὰ ξεπεράσῃ τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, δὲν θὰ ζητήσωμεν ἄλλην ἀπόδειξιν τῆς παραφροσύνης του, ἔτσι καὶ ὅταν ἰδῆς ἄνθρωπον ὑπερήφανον καὶ ποῦ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνώτερον ἀπὸ ὄλους καὶ νομίζει ὕβριν τὸ νὰ ζῆ μαζί μὲ τὸν κόσμον, μὴ ζητᾶς λοιπὸν νὰ ἰδῆς ἄλλην ἀπόδειξιν τῆς παραφροσύνης του. Διότι αὐτὸς εἶναι πολὺ περισσότερον ἄξιος χλευασμοῦ ἀπὸ τὸν ἐκ φύσεως ἀνόητον, καθ' ὅσον μὲ τὴν θέλησίν του δημιουργεῖ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν. Καὶ δὲν εἶναι μόνον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἄθλιος, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ προχωρεῖ πρὸς αὐτὸ τὸ βάραθρον τῆς κακίας μὲ πλήρη ἀναισθησίαν. Πότε λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους θὰ λάβῃ συναίσθησιν τῆς ἁμαρτίας του ὅπως πρέπει; πότε θὰ συναισθανθῇ ὅτι ἁμαρτάνει; Καθ' ὅσον αὐτὸν τὸν ἔχει λάβει ὁ διάβολος ὡσὰν ἀνδράποδον καὶ τὸν σύρει μαζί του καὶ τὸν ὀδηγεῖ καὶ τὸν φέρνει, φέρων ἐναντίον του κτυπήματα ἀπὸ παντοῦ καὶ τὸν περιβάλλει μὲ ἀπείρους προσβολάς. Εἰς τόσον μεγάλην λοιπὸν μωρίαν τοὺς ὀδηγεῖ, ὥστε τοὺς πείθει νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ διὰ τὰ παιδιά των, τὰς γυναῖκας των καὶ διὰ τοὺς προγόνους των. Ἄλλους πάλιν ἀντιθέτως τοὺς κάνει νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ ἐξ αἰτίας τῆς λαμπρότητος τῶν προγόνων των· τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀνοητότερον ἀπὸ αὐτό, ὅταν καθ' ὅμοιον τρόπον φουντώνῃ τὸ πάθος των καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, οἱ μὲν ἐπειδὴ συνέβη νὰ εἶχον ἀσημάντους γονεῖς καὶ πάμπους καὶ προπάπους, οἱ δὲ ἐπειδὴ εἶχον λαμπροὺς καὶ σπουδαίους; Πῶς λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ μειώσῃ τὴν ἕξαψιν τοῦ πάθους καὶ τῶν δύο; Πρὸς τοὺς μὲν πρώτους μὲ τὸ νὰ λέγῃ· Ἄνεβα πρὸς ἑπάνω ἀπὸ τοὺς πάμπους καὶ τοὺς προπάπους καὶ θὰ εὕρῃς ἐνδεχομένως πολλοὺς μαγεῖρους, ὀδηγοὺς ὄνων καὶ καπήλους· πρὸς αὐτοὺς δέ, ποῦ ὑπερηφανεύονται ἐξ αἰτίας τῆς εὐτελείας τῶν προγόνων των, μὲ τὸ νὰ λέγῃ τὸ ἀντίθετον, ὅτι δηλαδὴ καὶ σὺ πάλιν ἐὰν προχωρήσῃς πρὸς ἑπάνω

τίον πάλιν, ὅτι καὶ σὺ πάλιν ἀνωτέρω προελθὼν τῶν προ-
γόνων, ὄψει πολλῶ σου λαμπροτέρους πολλούς.

4. Ὅτι γὰρ τοῦτον ἔχει τὸν δρόμον ἢ φύσις, φέρε καὶ
ἀπὸ τῶν Γραφῶν ὑμῖν ἀποδείξω. Ὁ Σολομῶν υἱὸς βασι-
5 λέως ἦν, καὶ βασιλέως λαμπροῦ· ἀλλ' ὁ τοῦτου πατήρ τῶν
εὐτελῶν καὶ ἀσήμεων, καὶ ὁ πρὸς μητρὸς δὲ πάππος ὁμοίως·
οὐδὲ γὰρ ἂν ψιλῶ σιραιώιη τὴν θυγατέρα ἐξέδωκεν. Εἰ
δὲ ἀναβαίης ἀνωτέρω πάλιν ἀπὸ τῶν εὐτελῶν τούτων, λαμ-
πρότερον ὄψει τὸ γένος καὶ βασιλικώτερον. Οὕτω καὶ ἐπὶ
10 τοῦ Σαούλ οὕτω καὶ ἐπὶ πολλῶν ἑτέρων εὗροι τις ἂν τοῦτο
συμβαῖνον.

Μὴ δὴ μέγα φρονῶμεν ἐντεῦθεν. Τί γὰρ ἐστι γένος; εἰ-
πέ μοι. Οὐδέν, ἀλλ' ἢ ὄνομα μόνον πράγματις ἔρημον· καὶ
τοῦτο εἴσεσθε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐπειδὴ δὲ οὕτω
15 πάρεσιν ἐκείνη, φέρε καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων ὑμᾶς πείσω-
μεν, ὅτι οὐδεμία ἐντεῦθεν ὑπεροχὴ. Καὶ γὰρ κἂν πόλεμος
καταλάβῃ κἂν λιμὸς κἂν ἕτερον ὀτιοῦν, πάντα ἐλέγχεται
ταῦτα τὰ τῆς εὐγενείας φύσηματα· κἂν νόσος ἐπέλθῃ, κἂν
λοιμὸς, οὐκ οἶδε διαγνῶναι τὸν πλούσιον καὶ τὸν πένητα,
20 τὸν ἔνδοξον καὶ τὸν ἄδοξον, τὸν εὐγενῆ καὶ τὸν οὐ τοιοῦτον·
οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε αἱ λοιπαὶ τῶν πραγμάτων μεταβολαί,
ἀλλ' ὁμοίως πᾶσι πάντα ἐπανίσταται· καὶ εἰ δεῖ τι καὶ
θαυμασιὸν εἰπεῖν, τοῖς πλουτοῦσι μᾶλλον. Ὅσῳ γὰρ ἀμε-
λέτητοι τούτων εἰσὶ, ἰσοούτω μᾶλλον ἀλόγνιες ἀπόλλυνται.
25 Καὶ ὁ φόβος δὲ παρὰ τοῖς πλουτοῦσι μείζων. Καὶ γὰρ ἄρ-

14. Δηλαδή ὁ Ἰεσσαί, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐγγονὸς τοῦ Βοὸξ καὶ τῆς Ρούθ, πατήρ δὲ τοῦ Δαυὶδ.

15. Σαούλ· πρῶτος βασιλεὺς τῶν Ἑβραίων, ἦτο δὲ υἱὸς τοῦ Κίς (Α' Βασ. 15, 1).

ἀπὸ τοὺς προγόνους σου, θὰ ἰδῆς πολλοὺς πολὺ πιδ λαμπροτέρους ἀπὸ ἑσένα.

4. Τὸ ὅτι λοιπὸν ἔτσι συμβαίνει ν' ἀκολουθοῦν αὐτὴν τὴν φυσικὴν πορείαν τὰ πράγματα, ἔμπρὸς νὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω καὶ ἀπὸ τὰς Γραφάς. Ὁ Σολομῶν ἦτο υἱὸς βασιλέως καὶ μάλιστα βασιλέως ἐνδόξου, ὁ πατέρας αὐτοῦ¹⁴ ὅμως ἦτο ἀπὸ τοὺς εὐτελεῖς καὶ ἀσημάντους, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ πάππος του ἀπὸ τὴν μητέρα του· ἄλλωστε δὲν θὰ ἔδιδε τὴν θυγατέρα του εἰς ἓνα ἀπλὸν στρατιώτην. Ἐὰν δὲ ἤθελες ἀναβῆ πάλιν ὑψηλότερα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς εὐτελεῖς προγόνους του θὰ ἔβλεπες τὸ γένος του λαμπρότερον καὶ βασιλικώτερον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ εὔρισκε κανεὶς νὰ συμβαίῃ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Σαοῦλ¹⁵ καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις πολλῶν ἄλλων.

Ἄς μὴ μεγαλοφρονῶμεν λοιπὸν ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Διότι εἶπέ μου· τί εἶναι τὸ γένος; Ἀπολύτως τίποτε, ἀλλ' ἀπλῶς ὄνομα μόνον χωρὶς καμμίαν ἀξίαν· καὶ αὐτὸ θὰ τὸ γνωρίσετε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦλθεν ἀκόμη ἐκείνη, ἔμπρὸς νὰ σᾶς παρουσιάσω πειστικὰ παραδείγματα καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν σήμερα, ὅτι ἀπὸ αὐτὸ δὲν προέρχεται καμμία ὑπεροχὴ. Καθ' ὅσον ἐὰν συμβῆ νὰ γίνῃ πόλεμος ἢ νὰ πέσῃ πείνα ἢ ὁ,τιδήποτε ἄλλο, καταργεῖται αὐτὴ ἢ ὑπερηφάνεια διὰ τὴν εὐγενικὴν καταγωγὴν· καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἀσθένεια ἢ λοιμώδης νόσος δὲν γνωρίζει νὰ διακρίνῃ τὸν πλούσιον καὶ τὸν πτωχόν, τὸν ἐνδοξον καὶ τὸν ἄδοξον, τὸν εὐγενῆ καὶ τὸν μὴ εὐγενῆ· οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε αἱ ὑπόλοιποι μεταβολαὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅλα ἐπαναστατοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐναντίον ὅλων· καὶ ἐὰν χρειάζεται νὰ εἰποῦμεν καὶ κάτι τὸ θαυμαστόν, ἐπαναστατοῦν πολὺ περισσότερον ἐναντίον τῶν πλουσίων. Διότι ὅσον περισσότερον ἀπροετοίμαστοι εἶναι δι' αὐτά, τόσον περισσότερον ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ἀπώλειαν ὅταν περιπέσουν εἰς παρομοίας καταστάσεις. Ἀλλὰ καὶ ὁ φόβος εἶναι μεγαλύτερος εἰς τοὺς πλουσίους. Καθ' ὅσον αὐτοὶ τρέμουν πολὺ περισσότερον τοὺς

χοντας οὔτοι μάλιστα τρέμουσι, καὶ τοὺς δῆμους τῶν ἀρχόντων οὐκ ἔλαιτον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλέον· πολλὰς γοῦν οἰκίας τοιαύτας ὁμοίως καὶ δῆμων θυμὸς καὶ ἀρχόντων ἀνέτριπεν ἀπειλή. Ὁ δὲ πένης ἐκατέρων τούτων τῶν κυμάτων
5 ἀπήλλακται.

Ὡστε ταύτην ἀφείς τὴν εὐγένειαν, εἰ θούλει μοι δεῖξαι ὅτι εὐγενὴς εἶ, δεῖξον τῆς ψυχῆς τὴν ἐλευθερίαν, οἷαν εἶχεν ὁ μακάριος ἐκείνος, καὶ ταῦτα πένης ὄν, ὁ λέγων τῷ Ἡρώδη «Οὐκ ἔξεσί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ
10 ἀδελφοῦ σου»· οἷαν ἐκέκτητο ὁ πρὸ ἐκείνου τοιοῦτος καὶ μετ' ἐκείνου τοιοῦτος, ὁ λέγων τῷ Ἀχαάθ· «Οὐ διασιτρέφω ἐγὼ τὸν Ἰσραήλ, ἀλλ' ἢ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς σου»· οἷαν εἶχον οἱ προφῆται, οἷαν οἱ ἀπόστολοι πάντες. Ἄλλ' οὐχ αἱ τῶν πλούτῳ δουλευόντων ψυχαὶ τοιαῦται, ἀλλ' ὥσπερ οἱ ὑπὸ
15 μυρίους ὄντες παιδαγωγοὺς καὶ δημίους, οὕτως οὐδὲ ἐπᾶραι τὸ ὄμμα τολμῶσι, καὶ ὑπὲρ ἀρειῆς παρρησιάσασθαι. Ὁ γὰρ τῶν χρημάτων ἔρωσ καὶ ὁ τῆς δόξης καὶ ὁ τῶν ἄλλων πραγμάτων, φοβερὸν εἰς αὐτοὺς βλέποντες, δουλοπρεπεῖς ποιῶσι καὶ κόλακας. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐλευθερίαν ἀναιρεῖ,
20 ὡς τὸ θιωτικοῖς ἐμπεπλέχθαι πράγμασι, καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι λαμπρὰ περιβεβλήσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἓνα δεσπότην καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ μυρίους ὁ τοιοῦτος ἔχει. Καὶ εἰ θούλεσθε καὶ ἀριθμηῆσαι τούτους, παραγάγωμεν ἓνα τινὰ τῶν εὐδοκιμούντων ἐν βασιλείοις, καὶ ἔστω αὐτῷ καὶ χρήματα πάμ-
25 πολλα καὶ δυναστεία μεγάλη καὶ πατρὶς ὑπερέχουσα καὶ προγόνων περιφάνεια καὶ ἀποβλεπέσθω παρὰ πάντων. Ἴδωμεν τοίνυν εἰ μὴ οὗτός ἐστιν ὁ πάντων δουλικώτερος·

16. Δηλαδή ὁ Ἰωάννης.

17. Μάρκ. 6, 18.

18. Γ' Βασ. 18, 18.

ἄρχοντας, καὶ τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερον· πράγματι λοιπὸν πολλὰς πλουσίας οἰκίας τὰς κατέστρεψε καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ θυμὸς τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἀπειλὴ τῶν ἀρχόντων. Ἐνῶ ὁ πτωχὸς εἶναι ἀπηλλαγμένος καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ κύματα.

Ὡστε λοιπὸν ἀφοῦ ἀφήσῃς κατὰ μέρος αὐτὴν τὴν εὐγένειαν, ἐὰν θέλῃς νὰ μοῦ δείξῃς ὅτι εἶσαι εὐγενής, δεῖξε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς, αὐτὴν ποὺ εἶχεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος¹⁶, καὶ αὐτὸ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἦτο πτωχός, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν εἰς τὸν Ἡρώδη· «Δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχῃς τὴν γυναῖκα τοῦ Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου»¹⁷. αὐτὴν ποὺ εἶχεν ἐκεῖνος ποὺ ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην καὶ ἦτο μακάριος πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν εἰς τὸ Ἀχαάβ· «Δὲν διαφθείρω ἐγὼ τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρός σου»¹⁸. αὐτὴν ποὺ εἶχον οἱ προφῆται, αὐτὴν ποὺ εἶχον ὅλοι οἱ ἀπόστολοι. Δὲν εἶναι ὅμως παρόμοιαι αἱ ψυχαὶ ἐκείνων ποὺ εἶναι δοῦλοι τοῦ πλούτου, ἀλλ' ὥσάν νὰ εὐρίσκωνται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἀπειρίων παιδαγωγῶν καὶ δημίων, δὲν τολμοῦν νὰ σηκώσουν τὸ βλέμμα των καὶ νὰ ὑπερασπισθοῦν μὲ θάρρος τὴν ἀρετὴν. Διότι ὁ ἔρωσ τῶν χρημάτων καὶ τῆς δόξης καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων, βλέποντες εἰς αὐτὰ κάτι τὸ φοβερόν, τοὺς κάνουν δουλοπρεπεῖς καὶ κόλακας. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν βλάπτει τὴν ἐλευθερίαν τόσον, ὅσον τὸ νὰ περιπλακῇ κανεὶς εἰς τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ νὰ ἐνδυθῇ ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι λαμπρά. Διότι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἓνα κύριον καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ' ἀπείρους τὸν ἀριθμόν. Καὶ ἐὰν θέλετε καὶ νὰ σᾶς τοὺς ἀριθμήσω ἄς πάρωμεν ὡς παράδειγμα ἓνα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κατέχουν ἐξέχουσας θέσιν εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα καὶ ἔστω ὅτι ἔχει καὶ πάρα πολλὰ χρήματα καὶ ἐξουσίαν μεγάλην καὶ κατάγεται ἀπὸ ἔνδοξον πατρίδα καὶ λαμπροὺς προγόνους καὶ ἔστω ὅτι θαυμάζεται ἀπὸ ὄλους. Ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν μήπως αὐτὸς εἶναι ὁ πῖδ δοῦλος ἀπὸ ὄλους. Καὶ ἄς τοποθετήσωμεν ἀπέναντί του, ὄχι ἀπλῶς

καὶ ἀντιστήσωμεν αὐτῷ, μὴ δοῦλον ἀπλῶς, ἀλλὰ δοῦλον
 δούλου· πολλοὶ γὰρ καὶ οἰκείται δούλους ἔχουσιν.

Οὗτος μὲν οὖν ὁ δοῦλος τοῦ δούλου ἓνα ἔχει δεσπότην.
 Τί γάρ, εἰ καὶ μὴ ἐλεύθερον; ἀλλ' ἓνα, καὶ πρὸς τὸ ἐκείνω
 5 δοκοῦν μόνον ὄρα. Καὶ γὰρ ὁ τοῦτου δεσπότης αὐτοῦ δοκῆ
 κρατεῖν, ἀλλὰ τέως ἐνὶ μόνῳ πείθεται· καὶ τὰ πρὸς ἐκεῖνον
 αὐτῷ καλῶς ἔχη, ἐν ἀδείᾳ τὸν ἅπαντα καθεδεῖται βίον. Οὗ-
 τος δὲ οὐχ ἓνα καὶ δύο μόνον, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ χαλεπωτέ-
 ρους ἔχει δεσπότης. Καὶ πρῶτον αὐτὸν τὸν βασιλεύοντα με-
 10 ριμνᾷ. Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον εὐτελεῆ δεσπότην ἔχειν, καὶ βασι-
 λέα ὑπὸ πολλῶν τὰ ὦτα διαθρουλλόμενον, καὶ νῦν μὲν τοῦ-
 των, νῦν δὲ ἐκείνων γινόμενον. Οὗτος καὶ μηδὲν ἑαυτῷ
 ταιτιομένους καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλὰ καὶ
 οὗτος, φησί, τὸν δεσπότην.

15 Καὶ ποῦ ἴσον ἓνα καὶ πολλοὺς ἔχειν τοὺς δεδιτιομένους
 αὐτόν; Μᾶλλον δὲ εἴ τις ἀκριβῶς ἐξειάσειεν, οὐδὲ ἓνα εὐ-
 ρήσει. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ἐκεῖνος δὲ οὐδένα ἔχει τὸν
 ἐπιθυμοῦντα αὐτὸν ἐκβαλεῖν τῆς δουλείας ταύτης καὶ εἰσα-
 γαγεῖν ἑαυτόν, ὅθεν οὐδὲ τὸν ἐπιβουλεύοντα ἐν τούτοις ἔχει,
 20 οὔτιοι δὲ οὐδὲ ἐτέραν σπουδὴν ἔχουσιν, ἀλλ' ἢ τὸ διασαλευ-
 σαι τὸν εὐδοκιμώτερον καὶ μᾶλλον ἀγαπώμενον παρὰ τῷ
 κρατοῦντι. Διὸ καὶ πάντας ἀνάγκη κολακεύειν, τοὺς μείζους,
 τοὺς ὁμοτίμους, τοὺς φίλους. Ἐνθα γὰρ βασκανία καὶ ὀφ-
 θηξ ἕως, οὐδὲ φιλίας εἰλικρινοῦς ἐστὶν ἰσχύς. Ὡσπερ

κάποιον δούλον, ἀλλὰ τὸν δούλον κάποιου δούλου, καθ' ὅσον καὶ πολλοὶ δούλοι ἔχουν δούλους.

Ὁ μὲν λιπὸν δούλος τοῦ δούλου ἔχει ἓνα κύριον. Τί σημασία ἔχει καὶ ἂν δὲν εἶναι ἐλεύθερος; ἀλλ' ὅμως ἔχει ἓνα κύριον καὶ ἔχει ἐστραμμένον τὸ βλέμμα του μόνον πρὸς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ. Καὶ ἂν βέβαια φαίνεται ὅτι εὐρίσκειται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κυρίου του, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐκτελεῖ τὰς ἐντολὰς ἐνὸς μόνου κυρίου, καὶ ἂν συμβαίη ἢ συμπεριφορά του πρὸς ἐκεῖνον νὰ εἶναι ἢ πρέπουσα, περνᾷ ὅλην τὴν ζωὴν του ἐν ἀπολύτῳ ἀσφαλείᾳ. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἔχει ἓνα καὶ δύο μόνον κυρίους, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ φοβερωτέρους. Καὶ πρῶτον φροντίζει δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα. Δὲν εἶναι δὲ τὸ ἴδιον πρᾶγμα νὰ ἔχη κανεὶς ἀσήμαντον κύριον, καὶ βασιλέα εἰς τὰ αὐτὰ τοῦ ὁποίου φθάνουν τόσαι φωναί, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐκπληροῖ τὰ αἰτήματα ἐκείνων, ἄλλοτε δὲ τῶν ἄλλων. Αὐτὸς καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχη συνείδησιν τίποτε ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν, ὅλους τοὺς ὑποπεύεται, καὶ αὐτοὺς πού ὑπηρετοῦν μαζί του εἰς τὸν στρατόν, καὶ αὐτοὺς πού εὐρίσκονται ὑπὸ τὰς διαταγὰς του καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος, λέγει, ὑποπεύεται τὸν κύριόν του.

Καὶ πῶς εἶναι τὸ ἴδιον τὸ νὰ ἔχη κανεὶς ἓνα κύριον καὶ πολλοὺς καὶ τοὺς ὁποίους φοβεῖται; Μᾶλλον δὲ ἐὰν κανεὶς ἠθελεν ἐξετάσει μὲ ἀκρίβειαν τὸ πρᾶγμα θὰ εὕρῃ νὰ μὴ ἔχη κανένα κύριον; Πῶς δὲ καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Ἐκεῖνος μὲν δὲν ἔχει κανένα πού νὰ θέλῃ νὰ τὸν ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν δουλείαν αὐτὴν καὶ νὰ τὴν ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος, καὶ ἐπομένως δὲν ἔχει καὶ κανένα πού νὰ τὸν ἐπιβουλεύεται, ἐνῶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν ἄλλην φροντίδα, παρὰ μόνον πῶς νὰ κλονίσουν ἐκεῖνον πού κατέχει ἐξέχουσας θέσιν καὶ ἀγαπᾶται περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἄρχει. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀναγκασμένοι ὅλους νὰ τοὺς κολακεύουν, τοὺς ἀνωτέρους των, τοὺς ἰσοτίμους των, τοὺς φίλους των. Καθ' ὅσον ὅπου ὑπάρχει φθόνος καὶ ἔρωσ δόξης, δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ἡ

γὰρ οἱ ὁμότεχνοι φιλεῖν ἀλλήλους οὐκ ἂν δύναιτο ἀκριβῶς
καὶ γνησίως, οὕτω καὶ οἱ ὁμίτιμοι καὶ τῶν αὐτῶν ἐρῶντες
ἐν τοῖς βιωτικοῖς. Ὅθεν καὶ ὁ πόλεμος ἔνδον πολὺς. Εἶδες
δεσποτῶν ἔσμον καὶ δεσποτῶν χαλεπῶν; Βούλει καὶ ἕτερον
5 ἐπιδείξω τούτου χαλεπώτερον; Οἱ μετ' αὐτὸν ἅπαντες πρὸ
αὐτοῦ γενέσθαι σπεύδουσιν, οἱ πρὸ αὐτοῦ κωλύσαι γενέσθαι
πλησίον καὶ παραδραμεῖν.

5. Ἄλλ' ὦ τοῦ θαύματος· ἐγὼ μὲν ὑπεσχόμεν δεσπότιας
δειξαι, ὁ δὲ λόγος ἡμῖν προϊὼν καὶ ἀγωνιζόμενος πλέον
10 τῆς ὑποσχέσεως ἐποίησε, πολεμίους ἀντὶ δεσποτῶν δείξας,
μᾶλλον δὲ καὶ πολεμίους καὶ δεσπότιας τοὺς αὐτούς. Θερα-
πεύονται μὲν γὰρ ὡς δεσπότιαι, φοβεροὶ δὲ εἰσιν ὡς πολέ-
μιοι καὶ ἐπιβουλεύουσιν ὡς ἐχθροί. Ὅταν οὖν τις τοὺς αὐ-
τούς καὶ κυρίους ἔχη καὶ ἐχθρούς, τί ταύτης τῆς συμφορᾶς
15 χειρόν γένοιτ' ἂν; Ὁ μὲν δοῦλος, κἂν ἐπιτάτῃται, ἀλλ' ὅ-
μως ἐπιμελείας ἀπολαύει παρὰ τῶν κελευόντων καὶ εὐνοί-
ας, οὗτοι δὲ καὶ ἐπιτάττονται καὶ πολεμοῦνται καὶ κατ' ἀλ-
λήλων ἐστήκασιν καὶ ἰσοούτω τῶν ἐν ταῖς μάχαις χαλεπώ-
τερον, ὅσῳ καὶ λάθρα κεντοῦσι, καὶ ἐν προσωπείῳ φίλων
20 τὰ τῶν ἐχθρῶν διατιθέασιν, καὶ ἐκ τῆς ἐτέρων πολλάκις
εὐδοκιμοῦσι συμφορᾶς.

Ἄλλ' οὐ τὰ ἡμέτερα ἰοιαῦτα· ἀλλὰ κἂν πράξῃ κακῶς ἕ-
τερος, πολλοὶ οἱ συναλγοῦντες· κἂν εὐδοκιμῇ, πολλοὶ οἱ συν-
ηδόμενοι. Ἄλλ' οὐχ ὁ ἀπόστολος· «Εἴτε γὰρ πάσχει», φησὶν,
25 «ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν μέ-
λος, ἐν μέλος δοξάζεται πάντα τὰ μέλη».

δύναμις τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἰδίαν τέχνην δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀγαπηθοῦν μεταξύ των πραγματικὰ καὶ ἀληθινά, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἰσότιμοι καὶ ἐπιδιώκουν τὰ ἴδια κοσμικὰ πράγματα. Ἐπομένως καὶ ὁ πόλεμος μεταξύ αὐτῶν εἶναι μεγάλος. Εἶδες πλῆθος κυρίων καὶ μάλιστα κυρίων φοβερῶν; Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ ἄλλον κύριον φοβερώτερον ἀπὸ αὐτόν; Ὅλοι οἱ κατώτεροί του προσπαθοῦν νὰ γίνουν ἀνώτεροί του καὶ αὐτοὶ ποὺ κατέχουν ἀνωτέραν θέσιν προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐμποδίσουν νὰ φθάσῃ πλησίον των καὶ νὰ τοὺς ξεπεράσῃ.

5. Ἄλλ' ὡ τοῦ θαύματος· ἐγὼ μὲν ὑπεσχέθην νὰ σοῦ δείξω κυρίους, ἀλλ' ὁ λόγος προχωρῶν καὶ παρουσιάζων διάφορα ἐπιχειρήματα ἔφθασε πέρα ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἀπέδειξεν ἐχθροὺς ἀντὶ κυρίως ἢ καλύτερα ἀπέδειξεν ὅτι οἱ ἴδιοι εἶναι καὶ ἐχθροὶ καὶ κύριοι. Διότι ὑπηρετοῦνται μὲν ὡς κύριοι, ἀλλ' εἶναι φοβεροὶ ὡς ἀντίπαλοι καὶ ἐπιβουλεύονται τοὺς ἄλλους ὡσὰν ἐχθροί. Ὅταν λοιπὸν κάποιος ἔχη τοὺς ἰδίους καὶ κυρίους καὶ ἐχθρούς, τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ φοβερώτερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν συμφορὰν; Ὁ μὲν δούλος καὶ ἂν διατάσσεται, ἀλλ' ὅμως δέχεται τὴν φροντίδα ἐκ μέρους ἐκείνων ποὺ τὸν διατάσσουν καθὼς καὶ τὴν εὐνοϊάν των, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ διατάσσονται καὶ πολεμοῦνται καὶ εἶναι ἀντίπαλοι μεταξύ των· καὶ εἶναι κατὰ πολὺ φοβερώτεροι ὡς πρὸς αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν εἰς τὰς μάχας, καθ' ὅσον καὶ ὕπουλα πληγώνουν καὶ φέροντες τὸ προσωπεῖον τῶν φίλων προξενοῦν αὐτὰ ποὺ διαπράττουν οἱ ἐχθροὶ καὶ πολλὰς φορές προκόπτουν ἀπὸ τὴν συμφορὰν τῶν ἄλλων.

Ἄλλὰ τὰ ἰδικὰ μας δὲν συμβαίνουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλ' ἐὰν συμβῇ κάποιος νὰ ὑποπέσῃ εἰς δυστυχίαν, ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ τὸν συλλυποῦνται, ἐὰν δὲ προκόπη, ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ χαίρονται μαζί του. Οὔτε ἡ παραγγελία τοῦ ἀποστόλου εἶναι παρομοία· διότι λέγει· «Ἐὰν ἓνα μέλος πάσχη, πάσχουν μαζί με αὐτὸ ὅλα τὰ μέλη· ἐὰν ἓνα μέλος δοξάζεται, χαίρονται μαζί με αὐτὸ ὅλα τὰ μέλη»¹⁹.

λος, συγκαίρει πάντα τὰ μέλη». Καὶ νῦν μὲν ἔλεγεν ὁ ταῦτα
 παραινῶν· «Τίς μού ἐστιν ἢ ἐλπίς ἢ χαρά, ἢ οὐχὶ καὶ ὑ-
 μέεις;»· νῦν δέ, «Ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς σιήκητε ἐν Κυ-
 ρίῳ»· νῦν δέ, «Ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας
 5 ἔγγραφα ὑμῖν», καί, «Τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκαν-
 δαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Τίνος οὖν ἔνεκεν ἔτι
 τῆς ζάλης ἀνεχόμεθα, καὶ τῶν κυμάτων τῶν ἔξωθεν, καὶ
 οὐ ἰρέχομεν ἐπὶ τὸν εὐδίων λιμένα τοῦτον, καὶ τὰ ὀνόματα
 ἀφέντες τῶν ἀγαθῶν, ἐπὶ τὰ πράγματα βαδίζομεν αὐτά;
 10 Δόξα γὰρ καὶ δυναστεία καὶ πλοῦτος καὶ εὐδοκίμησις καὶ
 πάντα τὰ τοιαῦτα, ὀνόματα παρ' ἐκείνοις, παρὰ δὲ ἡμῖν πρά-
 γματα ὥσπερ οὖν τὰ λυπηρά, θάνατος καὶ αἰτιμία καὶ πενία
 καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὀνόματα μὲν παρ' ἡμῖν, πράγματα δὲ παρ'
 ἐκείνοις.

15 Καὶ εἰ βούλει, τὴν δόξαν προῶτον εἰς μέσον ἀγάγωμεν,
 τὴν παρ' ἐκείνοις πᾶσιν ἐπέρασιον καὶ ποθεινὴν. Καὶ οὐ
 λέγω, διὸ ὀλιγοχρόνιος, οὐδ' ὄχι ταχέως σθέννυται ἀλλ' ὄχι
 ἀνθεῖ, τότε μοι δεῖξον αὐτόν. Μὴ περιέλης τῆς πόρνης τὰ ἐ-
 πιτίμματα καὶ τὰς ὑπογραφάς, ἀλλὰ κεκαλλώπισμένην εἰς
 20 μέσον ἄγε καὶ ἐπίδειξον ἡμῖν, ἵνα τότε αὐτῆς ἐλέγξω τὸ
 δυσειδές. Οὐκοῦν τὸ σχῆμα πάντως ἐρεῖς, καὶ τὸ πλῆθος
 τῶν ραβδούχων, καὶ τοῦ κήρυκος τὴν φωνήν, καὶ τῶν δήμων
 τὴν ὑπακοήν, καὶ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν σιγήν, καὶ τὸ τύπιε-
 σθαι τοὺς ἀπανιῶντας ἀπαντας, καὶ τὸ ὑπὸ πάντων περι-
 25 βλέπεσθαι. Οὐχὶ ταῦτά ἐστι τὰ λαμπρά; Φέρε οὖν, ἐξειά-
 σωμεν εἰ μὴ περιττὰ ταῦτα, καὶ ὑπόληψις μόνον ἀνόνητος.

Τί γὰρ ἐκεῖνος ἀπὸ τούτων βελτίων γίνεται, ἢ τὸ σῶμα,
 ἢ τὴν ψυχὴν; Τοῦτο γὰρ ἄνθρωπος. Ἐὰν ὑψηλότερος ἔσται

20. Α' Θεσ. 2, 19.

21. Α' Θεσ. 3, 8.

22. Β' Κορ. 2, 4.

23. Β' Κορ. 11, 29.

Καὶ ἄλλοτε μὲν ἔλεγεν αὐτὸς ποὺ ἔδιδεν αὐτὰς τὰς παραινέσεις· «Ποῖος ἄλλος εἶναι ἢ ἔλπις μου ἢ ἡ χαρὰ μου, ἐὰν δὲν εἴσθε σεῖς;»²⁰, ἄλλοτε δέ· «Διότι τώρα ζῶμεν, ἐὰν μένετε σταθεροὶ εἰς τὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Κυρίου»²¹. ἄλλοτε πάλιν· «Σᾶς ἔγραψα ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης θλίψεως καὶ τῆς στενοχωρίας τῆς καρδίας μου»²², καί, «Ποῖος ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; ποῖος σκανδαλίζεται καὶ δὲν κατακαίγομαι ἐγὼ ἀπὸ τὴν θλίψιν;»²³. Πρὸς ποῖον σκοπὸν λοιπὸν ἀνεχόμεθα ἀκόμη τὴν ζάλην καὶ τὰ κύματα τῶν κοσμικῶν ὑποθέσεων καὶ δὲν τρέχομεν πρὸς τὸν γαλήνιον αὐτὸν λιμένα, καὶ δὲν βαδίζομεν πρὸς τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ, ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν τὰ φαινομενικὰ ἀγαθὰ; Διότι ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ὁ πλοῦτος, ἡ προκοπὴ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, εἰς ἐκείνους ὑπάρχουν μόνον κατ' ὄνομα, εἰς ἡμᾶς ὅμως εἶναι πραγματικὰ ἀγαθὰ· ὅπως ἀκριβῶς βέβαια τὰ λυπηρά, θάνατος, ἀτιμία καὶ πτώχεια καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, εἰς ἡμᾶς μὲν θεωροῦνται ἀπλᾶ ὀνόματα, εἰς ἐκείνους δὲ εἶναι πράγματι λυπηρά.

Καὶ ἐὰν θέλης ἄς ἐξετάσωμεν κατὰ πρῶτον τὴν δόξαν ποὺ εἶναι ἀπὸ ὅλους ἐκείνους ἀξιαγάπητος καὶ ποθητή. Καὶ δὲν λέγω ὅτι διαρκεῖ πολὺ ὀλίγον καὶ ὅτι σβήνει πολὺ γρήγορα, ἀλλ' ὅταν εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς τότε νὰ μοῦ τὴν δείξης. Μὴ ἀφαιρέσης τῆς πόρνης τὰ βαψίματα καὶ τὰ καλλωπίσματα, ἀλλὰ νὰ μοῦ τὴν φέρης στολισμένην καὶ νὰ μοῦ τὴν δείξης, διὰ νὰ σοῦ παρουσιάσω τότε τὴν δυσωδίαν τῆς. Ὅπωςδήποτε λοιπὸν θὰ προβάλης τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισίν του, τὸ πλῆθος τῶν διαφόρων ἀξιωματούχων, τὴν φωνὴν τοῦ κήρυκος, τὴν ὑπακοὴν τοῦ λαοῦ, τὴν σιωπὴν ἐκ μέρους τῶν περισσοτέρων, τὰ θρηνολογήματα ὅλων ἐκείνων ποὺ τὸν συναντοῦν καὶ τὸ ὅτι θεωρεῖται ἀπὸ ὅλους πάρα πολὺ ἔξοχος. Δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ λαμπρά; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἐξετάσωμεν μὴ τυχὸν αὐτὰ εἶναι περιττὰ καὶ ὑπόληψις χωρὶς καμμίαν ὠφέλειαν.

Πράγματι ἔχων ἐκεῖνος ὅλα αὐτὰ κατὰ τί γίνεται καλύτερος ὡς πρὸς τὸ σῶμα ἢ τὴν ψυχὴν; Διότι αὐτὸ εἶναι ὁ

ἐντεῦθεν, ἢ ἰσχυρότερος, ἢ ὑγιεινότερος, ἢ ταχύτερος, ἢ τὰς αἰσθήσεις ὀξυτέρας κήσεται καὶ τρανοτέρας; Ἄλλ' οὐδεις ἂν ἔχοι τοῦτο εἰπεῖν. Ἴωμεν τοίνυν ἐπὶ τὴν ψυχὴν, μήποτε ἐκεῖ τι κέρδος προσγιγόμενον ἐντεῦθεν εὐρήσομεν.

5 **Τί οὖν;** σωφρονέστερος, ἐπιεικέστερος, συνειτώτερος ἀπὸ ταύτης ἔσαι τῆς θεραπείας ὁ τοιοῦτος; Οὐδαμῶς ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ἅπαν. Οὐ γὰρ ὅπερ ἐπὶ τοῦ σώματος, τοῦτο ἐνταῦθα συμβαίνει. Ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐδὲν πρὸς τὴν οἰκείαν προσλαμβάνει ἀρειὴν τὸ σῶμα· ἐνταῦθα δὲ οὐ μόνον τοῦτο

10 ἔστι τὸ δεινόν, ὅτι οὐδὲν καρποῦται χρησιόν, ἀλλ' ὅτι καὶ κακίαν δέχεται πολλὴν ἐντεῦθεν ἢ ψυχῇ. Καὶ γὰρ εἰς ἀπόνοιαν, καὶ κενοδοξίαν, καὶ ἄνοιαν, καὶ εἰς θυμὸν καὶ εἰς μυρία ἐλαιτώματα τοιαῦτα ἐντεῦθεν ἐκφέρεται.

Ἄλλὰ χαίρει, φησί, καὶ γάννυται τούτοις, καὶ φαιδρύνεται.

15 **Τὸν κολοφῶνα μοι τῶν κακῶν εἶπες,** καὶ τοῦ νοσήματος τὸ ἀνίατον. Ὁ γὰρ χαίρων ἐπὶ τούτοις, οὐδὲ ἀπαλλαγῆναι ραδίως ἂν θελήσειε τῆς ὑποθέσεως τῶν κακῶν, ἀλλ' ἀπειλείχισεν ἐναντιῶ τῆς θεραπείας τὴν ὁδὸν διὰ τῆς ἡδονῆς. Ὡστε τοῦτο μάλιστά ἐστι τὸ δεινόν, ὅτι οὐδὲ ἀλγεῖ,

20 ἀλλὰ καὶ χαίρει, τῶν νοσημάτων αὐξανομένων αὐτιῶ. Οὐδὲ γὰρ πανταχοῦ τὸ χαίρειν καλόν· ἐπεὶ καὶ κλέπται χαίρουσι κλέπιοντες, καὶ μοιχὸς διαφθείρων τὸν τοῦ πλησίον γάμον, καὶ ὁ πλεονέκτης ἀρπάζων, καὶ ὁ ἀνδροφόνος φονεύων. Μὴ τοίνυν εἰ χαίρει ἴδωμεν, ἀλλ' εἰ ἐπὶ χρησίμῳ· καὶ δια-

25 σκεψώμεθα, μήποτε τοιαύτην εὐρήσομεν τὴν χαρὰν, οἷαν τὴν τοῦ μοιχοῦ, καὶ τοῦ κλέπιου.

ἄνθρωπος. Ἐὰν γὰρ θὰ γίνῃ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀνώτερος ἢ ἰσχυρότερος ἢ ὑγιεινότερος ἢ ταχύτερος ἢ θὰ ἀποκτήσῃ περισσότερον ὄξυδερκεῖς καὶ καθαρωτέρας αἰσθήσεις; Ὅπως οὐδέποτε κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἰσχυρισθῇ αὐτό. Ἐὰν ἔλθωμεν λοιπὸν εἰς τὴν ψυχὴν, μήπως καὶ εὕρομεν ἐκεῖ νὰ συμβαίνει εἰς αὐτὴν κάποιο κέρδος. Τί λοιπὸν; Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ γίνῃ ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ὑπηρεσίας σωφρονέστερος, ἐπιεικέστερος καὶ συνετώτερος; Καθόλου, ἀλλὰ καὶ τελείως τὸ ἀντίθετον. Καθ' ὅσον δὲν συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν αὐτὸ ποὺ συμβαίνει εἰς τὸ σῶμα. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ σώματος δὲν λαμβάνει αὐτὸ τίποτε διὰ τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ψυχῆς ὄχι μόνον αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερόν, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἀποκομίζει τίποτε τὸ ὠφέλιμον, ἀλλὰ καὶ δέχεται αὐτὴ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ πολλὴν κακίαν. Καθ' ὅσον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὁδηγεῖται εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν, τὴν ματαιοδοξίαν, τὴν μωρίαν, τὸν θυμὸν καὶ εἰς ἄπειρα παρόμοια ἐλαττώματα.

Ἄλλ' ἂν εἰπῇ κάποιος, χαίρεται καὶ λάμπει ἀπὸ χαρὰν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ εὐφραίνεται. Μοῦ ἀνέφερες τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν καὶ τὸ ἀθεράπευτον τῆς ἀσθενείας. Διότι αὐτὸς ποὺ χαίρεται ἐξ αἰτίας ὄλων αὐτῶν, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θελήσῃ εὐκόλα ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν τῶν κακῶν, ἀλλ' ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὴν ἡδονὴν αὐτὴν τὴν ὁδὸν τῆς θεραπείας. Ὡστε λοιπὸν αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι τὸ φοβερόν, ὅτι οὔτε πονᾷ ποὺ αὐξάνονται αἱ ἀσθένειαι του, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ χαίρεται. Διότι δὲν εἶναι πάντοτε καλὸν τὸ νὰ χαίρεται κανεῖς· καθ' ὅσον καὶ οἱ κλέπτες χαίρονται ὅταν κλέπτουν, καὶ ὁ μοιχὸς ὅταν διαφθείρῃ τὸν γάμον τοῦ πλησίον του, καὶ ὁ πλεονέκτης ὅταν ἀρπάξῃ, καὶ ὁ φονιάς ὅταν φονεύῃ. Ἐὰν μὴ ἐξετάσωμεν λοιπὸν ἐὰν χαίρεται, ἀλλ' ἐὰν ἀπὸ τὴν χαρὰν του αὐτὴν ἔκῃ κάποια ὠφέλειαν, καὶ ἂν ἐρευνήσωμεν μὲ προσοχὴν μὴ τυχὸν καὶ εὕρομεν εἰς αὐτὸν παρομοίαν χαρὰν μὲ ἐκείνην ποὺ νοιώθει ὁ μοιχὸς καὶ ὁ κλέπτης.

Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἰπέ μοι, χαίρει; διὰ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν, καὶ τὸ δύνασθαι φουσᾶσθαι καὶ περιβλέπεσθαι; Καὶ τί τῆς ἐπιθυμίας ταύτης πονηρότερον γένοιτ' ἂν, καὶ τοῦ ἀτόπου τούτου ἔρωτος; Εἰ δὲ μὴ πονηρόν, παύσασθε
 5 τοὺς κενოდόξους σκώπιοντες, καὶ μυρίοις πλύνοντες σκώμμασι· παύσασθε τοῖς ἀπονενοημένοις καὶ ὑπερόπταις ἐπαρώμενοι. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἀνάσχοισθε. Οὐκοῦν μυρίας ἄξιοι καὶ αὐτοὶ κατηγορίας, κἂν μυρίους ἔχωσι ραβδούχους.

Καὶ ταῦτά μοι περὶ τῶν ἀνεκπιτέρων ἀρχόντων εἴρη-
 10 ται, ὡς τοὺς γε πλείονας καὶ λησιῶν, καὶ ἀνδροφόνων, καὶ μοιχῶν, καὶ τυμβωρύχων μείζονα ἀμαρτιάνοντας εὐρήσομεν, ἀπὸ τοῦ μὴ καλῶς κεχρηθῆσθαι τῇ ἀρχῇ. Καὶ γὰρ καὶ κλέπτουσιν ἐκείνων ἀναισχυντιότερον, καὶ σφάτιουσιν ἰταμώτερον, καὶ ἀσελγαίνουσι πολλῶ παρανομώτερον, καὶ διορύ-
 15 τουσιν, οὐ τοῖχον ἓνα, ἀλλὰ οὐσίας καὶ οἰκίας ἀπείρους, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας πολλὴν τὴν εὐκολίαν ἔχοντες. Καὶ δουλεύουσι δουλείαν χαλεπωτάτην, καὶ τοῖς πάθεσιν ὑποκύπτοντες ἀγεννῶς, καὶ τοὺς συνδούλους τύπιοντες ἀφειδῶς, καὶ τοὺς συνειδότης αὐτοῖς ἅπαντας τρέμοντες. Μόνος γὰρ ἐ-
 20 σιν ἐλεύθερος, καὶ μόνος ἄρχων, καὶ τῶν βασιλέων βασιλικώτερος, ὁ τῶν παθῶν ἀπηλλαγμένος.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, διώξωμεν τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καὶ τῆς πονηρᾶς δουλείας ἀπαλλάξωμεν ἑαυτούς· καὶ μήτε ἀρ-

Εἰπέ μου λοιπὸν σὲ παρακαλῶ, διὰ ποῖον λόγον χαίρεται; ἐπειδὴ θεωρεῖται σπουδαῖος ἐκ μέρους τῶν πολλῶν καὶ ἡμπορεῖ νὰ ὑπερηφανεύεται καὶ νὰ σέβεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Καὶ τί θὰ ἡμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν καὶ τὸν παράλογον αὐτὸν ἔρωτα; Ἐὰν αὐτὸ δὲν εἶναι κακὸν πρᾶγμα, παύσατε νὰ χλευάζετε τοὺς ματαιοδόξους καὶ νὰ τοὺς περιλούζετε μὲ ἀπείρους κοροϊδίας· παύσατε νὰ καταρᾶσθε τοὺς ἀνοήτους καὶ τοὺς ὑπερηφάνους. Ἄλλ' ὅμως δὲν θὰ ἡμπορούσατε νὰ τὸ ἀνεχθῆτε αὐτό. Ἄρα λοιπὸν καὶ αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι ἀπείρων κατηγοριῶν, ἔστω καὶ ἂν ἔχουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς των ἀπείρους ραβδούχους.

Καὶ αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ ἀπὸ ἐμένα περὶ τῶν ἀρχόντων πού εἶναι περισσότερον ὑποφερτοί, διότι θὰ εὕρωμεν ὅπως δὴποτε τοὺς περισσοτέρους νὰ διαπράττουν μεγαλύτερα ἁμαρτήματα καὶ ἀπὸ τοὺς ληστές, καὶ ἀπὸ τοὺς φονεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς μοιχοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς τυμβωρύχους, καθ' ὅσον δὲν κάνουν καλὴν χρῆσιν τῆς ἐξουσίας πού κατέχουν. Διότι πράγματι καὶ κλέπτουν κατὰ τρόπον περισσότερον ἀναίσχυντον ἀπὸ ἐκείνους, καὶ σφάζουν μὲ μεγαλυτέραν ἀναίσχυντίαν, καὶ διαπράττουν ἀκολασίας κατὰ πολὺ μεγαλύτερον παράνομον τρόπον, καὶ ὑποσκάπτουν ὄχι ἓνα τοῖχον, ἀλλὰ ἀπείρους περιουσίας καὶ οἰκίας καθ' ὅσον ἔχουν περισσότεραν εὐκολίαν ἐξ αἰτίας τῆς ἐξουσίας πού κατέχουν. Ἔτσι γίνονται δοῦλοι τῆς πῶ φοβεραῆς δουλείας, ὑποκύπτουν εἰς τὰ πάθη κατὰ τρόπον ἀγενῆ, κτυποῦν τοὺς συνδούλους των κατὰ τρόπον ἀπάνθρωπον, καὶ κάνουν νὰ τρέμουν ὄλους ἐκείνους πού τοὺς γνωρίζουν. Διότι ὁ μόνος πραγματικὰ ἐλεύθερος καὶ ὁ μόνος ἄρχων καὶ ὁ βασιλικώτερος τῶν βασιλέων εἶναι αὐτὸς πού εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ πάθη.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἃς ἐπιδιώξωμεν τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἃς ἀπαλλάξωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὴν πονη-

χῆς ὄγκον, μήτε πλούτου τυραννίδα, μήτε ἄλλο τι τοιοῦτον
 μακαριστὸν νομίζωμεν, ἀλλὰ ἀρετὴν μόνην. Οὕτω γὰρ καὶ
 τῆς ἐνταῦθα ἀπολαυσόμεθα ἀδείας, καὶ τῶν μελλόντων ἐπι-
 τευξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου
 5 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πα-
 τρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

ρὰν δουλείαν καὶ ἅς μὴ θεωροῦμεν ἀξιομακάριστον οὔτε ἐκεῖνον ποὺ κατέχει μεγάλην ἐξουσίαν, οὔτε τὴν τυραννίαν τοῦ πλούτου, οὔτε ὅτιδήποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν μόνην. Διότι ἔτσι θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν ἐδῶ ἐλευθερίαν καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, μαζὶ καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΘ΄
Ματθ. 18, 7 - 14

«Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων. Ἐνάγκη γάρ
ἐστὶν ἔλθειν τὰ σκάνδαλα, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ
5 ἐκείνῳ, δι’ οὗ τὰ σκάνδαλα ἔρχεται».

1. Καὶ εἰ ἄνάγκη ἐστὶν ἔλθειν τὰ σκάνδαλα, εἶποι τις ἂν
ἴσως τῶν ἐναντίων, τί ταλανίζει τὸν κόσμον, δέον ἀμῦναι
καὶ χεῖρα ὀρέξαι; Τοῦτο γὰρ ἰατροῦ καὶ προσιάτου· ἐκεῖνο
δὲ καὶ τοῦ τυχόντιος. Τί οὖν ἂν εἶποιμεν πρὸς τὴν οὕτως
10 ἀναίσχυντον γλῶττιαν; Καὶ τί τῆς θεραπείας ταύτης ἴσον
ἐπιζητεῖς; Καὶ γὰρ Θεὸς ὢν, ἄνθρωπος ἐγένετο διὰ σέ,
καὶ δούλου μορφήν ἔλαβε, καὶ τὰ ἔσχατα πάντα ὑπέστη, καὶ
οὐδὲν ἐνέλιπε τῶν εἰς αὐτὸν ἠκόσμιων. Ἄλλ’ ἐπειδὴ πλέον
οὐδὲν γέγονε τοῖς ἀγνώμοσι, διὰ τοῦτο αὐτοὺς ταλανίζει,
15 διὰ μετὰ τὴν ισοαύτην θεραπείαν ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀρρωσίας.
Ὡσπερ ἂν εἶ τις καὶ τὸν κάμνοντα πολλῆς ἀπολαύσαντα
ἐπιμελείας καὶ οὐκ ἐθελήσαντα νόμοις πεισθῆναι ἰατρικοῖς,
θρηγῶν λέγοι Ὁὐαὶ τῷ δεῖνι ἀνθρώπῳ ἀπὸ τῆς ἀρρωσίας,
ἣν διὰ τῆς οἰκείας ἠὔξησε ραθυμίας’.

20 Ἄλλ’ ἐκεῖ μὲν οὐδὲν ὄφελος ἀπὸ τοῦ θρηγῶν, ἐνταῦθα
δὲ καὶ τοῦτο εἶδος θεραπείας ἐστί, τὸ προειπεῖν τὸ ἐσόμενον
καὶ ταλανίσαι. Πολλοὶ γὰρ πολλάκις συμβουλευθέντες μὲν

ΟΜΙΛΙΑ ΝΘ΄

Ματθ. 18, 7 - 14

«Ἀλλοίμονον εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ σκάνδαλα· διότι εἶναι ἀναλόφευκτον νὰ συμβαίνουν τὰ σκάνδαλα, ἀλλ' ὅμως ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχεται τὸ σκάνδαλον».

1. Καὶ ἐὰν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν τὰ σκάνδαλα, θὰ ἠμποροῦσε ἴσως κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀντιτιθεμένους νὰ εἰπῇ, διατί ταλανίζει τὸν κόσμον, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὸν ὑπερασπίζεται καὶ νὰ τοῦ δίδῃ χεῖρα βοηθείας; Διότι αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τοῦ ἱατροῦ καὶ προσιάτου, ἐνῶ ἐκεῖνο τοῦ τυχόντος ἀνθρώπου. Τί λοιπὸν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν πρὸς αὐτὴν τὴν τόσον ἀναίσχυντον γλῶσσαν; Καὶ τί ζητεῖς νὰ εὗρης ἴσον μὲ αὐτὴν τὴν βοήθειαν; Καθ' ὅσον, ἐνῶ ἦτο Θεός, ἔγινεν ἄνθρωπος διὰ σένα, καὶ ἔλαβε τὴν μορφήν τοῦ δούλου καὶ ὑπέφερεν ὅλα τὰ πρὸ χειρότερα καὶ τίποτε δὲν παρέλειψεν ἀπὸ ἐκεῖνα πρὸς ἐξηριτῶντο ἀπὸ αὐτόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὡς πρὸς τίποτε δὲν ἤλλαξαν οἱ ἀχάριστοι ἄνθρωποι ὥστε νὰ γίνουν καλύτεροι, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ταλανίζει, ὅτι δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ τόσον μεγάλην θεραπείαν παρέμειναν εἰς τὴν ἀσθένειάν των. Ὅπως ἀκριβῶς θὰ ἠμποροῦσε κάποιος θρηνολογῶν νὰ εἰπῇ διὰ τὸν ἀσθενῆ ἐκεῖνον πρὸς τοῦ παρεσχέθη πολὺ μεγάλη ἱατρικὴ βοήθεια καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοὺς ἱατρικοὺς κανόνας. Ἄλλοίμονον εἰς τὸν τάδε ἄνθρωπον διὰ τὴν ἀσθένειάν του πρὸς τὴν ἠῦξῃσε λόγῳ τῆς ἀδιαφορίας του'.

Ἄλλ' εἰς ἐκείνην μὲν τὴν περίπτωσιν εἰς τίποτε δὲν ὠφελεῖ ὁ θρηῆνος, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ αὐτὸ εἶναι εἶδος θεραπείας, τὸ νὰ προεἰπῇ δηλαδὴ αὐτὸ πρὸς κεῖται νὰ συμβῇ καὶ νὰ τοὺς ταλανίσῃ. Διότι πολλοὶ πολλὰς

οὐδὲν ὠφελήθησαν, θρηνηθέντες δὲ ἀνήνεγκαν. Διὸ καὶ
 μάλιστα τὸ οὐαὶ τέθεικε, διεγείρων αὐτοὺς καὶ ἐναγωνίους
 ποιῶν καὶ ἐγρηγορέναι παρασκευάζων. Μετὰ δὲ τούτων
 καὶ τὴν εὐνοίαν ἐπιδείκνυται τὴν περὶ αὐτοὺς ἐκείνους,
 5 καὶ τὴν ἡμερότητα τὴν αὐτοῦ, ὅτι καὶ ἀντειπόντας θρηνεῖ,
 οὐ δυσχεραίνων μόνον, ἀλλὰ καὶ διορθούμενος καὶ τῷ θρήνῳ
 καὶ τῇ προορρήσει, ὥστε αὐτοὺς ἀνακιήσασθαι.

Καὶ πῶς ἐνι τοῦτο; φηοῖν. Εἰ γὰρ ἀνάγκη ἐλθεῖν τὰ
 σκάνδαλα, πῶς δυνατὸν ταῦτα διαφυγεῖν; "Οτι ἐλθεῖν μὲν
 10 τὰ σκάνδαλα ἀνάγκη· ἀπολέσθαι δὲ οὐ πάντως ἀνάγκη. "Ὡσπερ
 κὰν ἰατρὸς εἴποι (οὐδὲν γὰρ κωλύει τῷ αὐτῷ ὑποδεί-
 γμαι χρήσασθαι πάλιν), ἀνάγκη τὴν νόσον τήνδε ἐπισιῆναι,
 ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη διαφθαρῆναι πάντως ὑπὸ τῆς νόσου τὸν
 προσέχοντα. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ὅπερ ἔφην, μετὰ τῶν ἄλλων
 15 καὶ τοὺς μαθητὰς ἀφυπνίζων. "Ἴνα γὰρ μὴ νυσιάζωσιν, ὡς
 ἐπὶ εἰρήνην καὶ αἰάραχον βίον πεμπόμενοι, πολλοὺς ἐφε-
 σιῶτας αὐτοῖς δείκνυσι πολέμους, ἔξωθεν, ἔσωθεν. "Ὡπερ
 καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «Ἐξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φό-
 βου»· καί, «κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις»· καὶ Μιλησίοις δὲ
 20 διαλεγόμενος ἔφη· «καὶ ἀνασιήσονται τινες ἐξ ὑμῶν λα-
 λοῦντες διεστραμμένα». Καὶ αὐτὸς δὲ ἔλεγεν· «ἐχθροὶ τοῦ
 ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ». "Οτιαν δὲ ἀνάγκην εἶπη, οὐ
 τὸ ἀνθαίρειον τῆς ἐξουσίας ἀναιρῶν, οὐδὲ τὴν ἐλευθερίαν
 τῆς προαιρέσεως, οὐδὲ ἀνάγκη τινὶ πραγμάτων ὑποβάλλων
 25 τὸν βίον, φηοῖ ταῦτα· ἀλλὰ τὸ πάντως ἐσόμενον προλέγει

1. Β' Κορ. 7, 5.

2. Β' Κορ. 11, 26.

3. Πρ. 20, 30.

4. Ματθ. 10, 36.

φορὲς συμβουλευθέντες μὲν δὲν ὠφελήθησαν ὡς πρὸς τίποτε, θρηνηθέντες ὅμως συνῆλθον καὶ ἐσωφρονίσθησαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπάνω ἀπὸ αὐτὸ ἔθεσε τὸ «ἀλλοίμονον», διεγείρων αὐτοὺς καὶ ἐμβάλλων εἰς ἀγωνίαν καὶ προετοιμάζων αὐτοὺς νὰ ἐπαγρυπνοῦν. Ἀλλὰ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ δείχνει καὶ τὴν εὐνοιάν του πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καὶ τὴν ἡμερότητά του, διότι θρηνεῖ αὐτοὺς ἄν καὶ εἶναι ἐχθροί του, καὶ ὅχι μόνον δυσανασχετεῖ διὰ τὸ κατάντημά των, ἀλλὰ καὶ θέλει νὰ τοὺς διορθώσῃ καὶ μὲ τὸν θρῆνον καὶ μὲ τὸ ὅτι προλέγει τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ὥστε νὰ γίνουν καὶ πάλιν ἰδικοί του.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτό; θὰ εἰπῆ κάποιος. Διότι ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν τὰ σκάνδαλα, πῶς ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀποφύγῃ; Τὸ νὰ ἔλθουν μὲν τὰ σκάνδαλα εἶναι ἀνάγκη, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ὅμως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὀδηγηθῆ κανεὶς εἰς τὴν ἀπώλειαν. Ὅπως ἀκριβῶς ἂν ἤθελεν εἰπεῖ ὁ ἰατρὸς (διότι τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ πάλιν τὸ ἴδιο τὸ παράδειγμα), ὅτι θὰ ἔλθῃ κατ' ἀνάγκην αὐτὴ ἡ ἀσθένεια, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι ἀναγκασμένος ὅπωςδῆποτε ν' ἀποθάνῃ ἐκεῖνος πού προσέχει. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγεν, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα, μὲ σκοπὸν ν' ἀφυπνίσῃ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς μαθητάς του. Διότι διὰ νὰ μὴ νυστάζουν, ὡσὰν τάχα ν' ἀποστέλλωνται πρὸς εἰρηνικὸν καὶ ἀτάραχον βίον, τοὺς ἀποκαλύπτει ὅτι θὰ συναντήσουν πολλοὺς πολέμους, ἑξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς. Πρᾶγμα πού καὶ ὁ Παῦλος δηλώνων ἔλεγεν· «Ἀπὸ ἔξω ἀντιμετωπίζομεν πολέμους, ἀπὸ μέσα δὲ φόβους διὰ τοὺς ἀδελφούς»¹. καὶ «ἀντεμετώπισα κινδύνους μεταξὺ τῶν ψευδαδελφῶν»². καὶ συνομιλῶν μὲ τοὺς Μιλησίους ἔλεγε· «Θὰ παρουσιασθοῦν ἀνάμεσά σας ὠρισμένοι πού θὰ διδάσκουν ψευδῆ καὶ διεστραμμένα πράγματα»³. Καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου θὰ εἶναι οἱ ἰδικοί του»⁴. Ὅταν λοιπὸν ὁμιλῆ περὶ ἀνάγκης, δὲν καταργεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῶν πράξεων, οὔτε τὴν ἐλευθερίαν τῆς προαιρέσεως, οὔτε τὰ λέγει αὐτὰ διὰ νὰ περιορίσῃ τὸν βίον ἐντὸς ὠρισμένων

ὅπερ ὁ Λουκᾶς ἐτέρᾳ λέξει παρέσκησεν, εἰπὼν οὕτως· «ἀνέν-
δεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα».

Τί δέ ἐστι, «τὰ σκάνδαλα»; Τὰ κωλύματα τῆς ὁρθῆς ὁ-
δοῦ. Οὕτω καὶ οἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοὺς περὶ ταῦτα δεικνύς
5 καλοῦσι, τοὺς τὰ σώματα διασιτρέφοντας. Οὐ τοίνυν ἡ πρόρ-
ρησις αὐτοῦ τὰ σκάνδαλα ἄγει· ἄπαγε· οὐδὲ ἐπειδὴ προεῖπε,
διὰ τοῦτο γίνεται· ἀλλ' ἐπειδὴ πάντως ἔμελλεν ἔσεσθαι, διὰ
τοῦτο προεῖπεν· ὡς εἶγε μὴ ἐβούλοντο οἱ φέροντες αὐτὰ
πονηρεύεσθαι, οὐδ' ἂν ἦλθον· εἰ δὲ μὴ ἔμελλον ἔρχεσθαι,
10 οὐδ' ἂν προερχήθη. Ἐπειδὴ δὲ ἐκακούργησαν ἐκεῖνοι, καὶ
ἀνίατα ἐνόησαν, ἦλθον· καὶ προλέγει τὸ μέλλον ἔσεσθαι. Καὶ
εἰ διωρθώθησαν ἐκεῖνοι, φησί, καὶ μηδεὶς ἦν ὁ τὰ σκάνδα-
λα κομίζων, οὐκ ἔμελλεν ὁ λόγος οὗτος ψεύδους ἀλίσκεσθαι;
Οὐδαμῶς· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐλέχθη. Εἰ γὰρ ἔμελλον διορθοῦσθαι
15 πάντες, οὐκ ἂν εἶπεν, ὅτι ἀνάγκη ἐλθεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ προή-
δει ἀδιορθώτους ἔσομένους, διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι πάντως
ἦξοσι.

Καὶ τίνος ἔνεκεν αὐτοὺς οὐκ ἀνεῖλε; φησί. Τίμος γὰρ
ἔνεκεν ἀναιρεθῆναι ἔδει; διὰ τοὺς βλαπτομένους; Ἄλλ'
20 οὐκ ἐκεῖθεν οἱ βλαπτόμενοι ἀπόλλυνται, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑαυτῶν
ραθυμίας. Καὶ δηλοῦσιν οἱ ἐνάρετοι, οὐ μόνον οὐδὲν ἀδι-
κούμενοι ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα κερδαίνοντες· οἷος
ἦν ὁ Ἰώβ, οἷος ὁ Ἰωσήφ, οἷοι πάντες οἱ δίκαιοι καὶ οἱ
ἀπόστολοι. Εἰ δὲ ἀπόλλυνται πολλοί, παρὰ τὸν ἑαυτῶν ὕπνον.
25 Εἰ δὲ μὴ οὕτως εἶχεν, ἀλλὰ παρὰ τὰ σκάνδαλα ἢ ἀπώλεια,

πραγμάτων πού συμβαίνουν κατ' ἀνάγκην, ἀλλὰ προλέγει αὐτὸ πού ὅπωςδήποτε θὰ συμβῆ, πρᾶγμα πού καὶ ὁ Λουκᾶς παρουσίασε μὲ ἄλλας λέξεις, λέγων τὰ ἐξῆς· «Εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἔλθουν τὰ σκάνδαλα»⁵.

Ἄλλ' ὅμως τί εἶναι «τὰ σκάνδαλα»; Εἶναι τὰ ἐμπόδια τοῦ ὀρθοῦ δρόμου τῆς ζωῆς. Ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ θεάτρου ὀνομάζουν αὐτοὺς πού εἶναι ἐπιτήδριοι εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, αὐτοὺς πού διαφθείρουν τὰ σώματα. Ἐπομένως δὲν δημιουργεῖ ἢ πρόρρησις αὐτοῦ τὰ σκάνδαλα· μὴ γένοιτο· οὔτε ἐπειδὴ προεῖπε, διὰ τοῦτο συμβαίνουν αὐτά, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ὅπωςδήποτε νὰ συμβοῦν διὰ τοῦτο τὰ προεῖπε· διότι, ἐὰν βέβαια δὲν ἤθελον, αὐτοὶ πού τὰ προκαλοῦν, νὰ εἶναι καὶ νὰ διαπράττουν κακά, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθουν αὐτά· ἐὰν δὲ δὲν ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, οὔτε καὶ θὰ προελέγοντο. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι διέπραξαν κακουργήματα καὶ ἠσθένησαν κατὰ τρόπον ἀθεράπευτον, διὰ τοῦτο ἦλθον· ὁ ἴδιος δὲ προλέγει αὐτὸ πού πρόκειται νὰ συμβῆ. Καὶ θὰ εἰπῆ κάποιος· ἐὰν ἐκεῖνοι διωρθώνοντο καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς πού νὰ ἐδημιούργει τὰ σκάνδαλα, δὲν θὰ συνέβαιναν ὁ λόγος αὐτὸς ν' ἀποδειχθῆ ψευδής; Ἀσφαλῶς ὄχι· διότι δὲν θὰ ἐλέγετο· καθ' ὅσον ἐὰν ἐπρόκειτο ὅλοι νὰ διορθωθοῦν, δὲν θὰ ἔλεγεν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν, ἐπειδὴ ὅμως προεγνώριζεν ὅτι θὰ γίνουν ἀδιόρθωτοι μὲ τὴν θέλησίν των, διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ἔλθουν.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον, θὰ εἰπῆ κάποιος, δὲν τοὺς ἐξηφάνισεν αὐτούς; Καὶ διὰ ποῖον λόγον ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐξαφανίσῃ; ἐξ αἰτίας αὐτῶν πού βλάπτονται; Ἄλλ' αὐτοὶ πού βλάπτονται δὲν ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ἀπώλειαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἰδικῆς των ἀδιαφορίας. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς ἐναρέτους, οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον δὲν ζημιώνονται ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἔχουν ἀντιθέτως μεγάλην ὠφέλειαν· διότι τέτοιος ἦτο ὁ Ἰώβ, ὁ Ἰωσήφ καὶ ὅλοι οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἀπόστολοι. Ἐὰν ὅμως ἐχάθησαν πολλοὶ αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τοῦ ἰδικοῦ των ὕπνου. Ἐὰν

πάντας ἀπολέσθαι ἔδει. Εἰ δέ εἰσιν οἱ διαφεύγοντες, ὁ μὴ διαφεύγων ἑαυτῷ λογιζέσθω. Τὰ γὰρ σκάνδαλα, ὅπερ ἔφη, καὶ διεγείρει καὶ ὀξύτερος ποιεῖ καὶ ἀκονᾶ, οὐ μόνον τὸν φυλαιτόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν περιπεσόντα ταχέως ἀνασιάντα·
 5 ἀσφαλέστερον γὰρ αὐτὸν ἐργάζεται, καὶ δυσάλωτον μᾶλλον ποιεῖ.

“Ὡστε ἂν νήφωμεν, οὐ μικρὸν ἐντεῦθεν καρπούμεθα κέρδος, τὸ διηνεκῶς ἐγρηγορέναι. Εἰ γὰρ πολεμίων ὄντων καὶ τοσοῦτων πειρασμῶν ἐπικειμένων καθεύδομεν, τίνες ἂν
 10 εἶημεν ἐν ἀδείᾳ ζῶντες; Καὶ εἰ θούλει, τὸν πρῶτον ἄνθρωπον σκόπει. Εἰ γὰρ ὀλίγον χρόνον, τάχα δὲ οὐδὲ ἡμέραν ὄλην ἐν τῷ παραδείσῳ ζήσας, καὶ τρυφῆς ἀπολαύσας, εἰς τοσοῦτον ἤλασε κακίας, ὡς καὶ ἰσοθεῖαν φαντασθῆναι καὶ τὸν ἀπαιεῶνα εὐεργέτην νομίσει, καὶ μιᾶς μὴ κατασχεῖν
 15 ἐντολῆς, εἰ καὶ τὸν ἐφεξῆς θῖον ἀταλαίπωρον ἔζη, τί οὐκ ἂν εἰργάσατο;

2. Ἄλλ’ ὅταν ταῦτα εἰπώμεν, πάλιν ἕτερα ἀντιλέγουσιν, ἐρωτῶντες· ‘Καὶ διατί αὐτὸν τοιοῦτον ἐποίησεν ὁ Θεός;’. Οὐχὶ ὁ Θεός τοιοῦτον αὐτὸν ἐποίησεν ἄπαγε· ἐπεὶ οὐδ’ ἂν
 20 ἐκόλασεν. Εἰ γὰρ ἡμεῖς, ἐν οἷς ἂν ὦμεν αἵτιοι, οὐκ ἐγκαλοῦμεν τοῖς οἰκέταις, πολλῷ μᾶλλον ὁ τῶν ὅλων Θεός. Ἄλλὰ πόθεν τοῦτο ἐγένετο; φησί. Παρ’ ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἑαυτοῦ ραθυμίας. Τί ἐστι, ‘παρ’ ἑαυτοῦ’; Ἐρώτησον σεαυτὸν. Εἰ γὰρ μὴ παρ’ ἑαυτῶν εἰσι κακοὶ οἱ κακοί, μὴ κόλαζε τὸν
 25 οἰκέτην, μηδὲ ἐπιτίμα τῇ γυναικὶ ἐν οἷς ἂν ἁμαρτάνῃ, μηδὲ

δὲ δὲν εἶχον ἔτσι τὰ πράγματα, ἀλλ' ἡ ἀπώλεια προήρχετο ἀπὸ τὰ σκάνδαλα, ἔπρεπεν ὅλοι νὰ καθοῦν. Ἐφ' ὅσον ὅμως ὑπάρχουν αὐτοὶ ποὺ τὰ ἀποφεύγουν αὐτά, ἃς τὸ σκεφθῆ αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὰ ἀποφεύγει. Διότι τὰ σκάνδαλα, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα, καὶ διεγείρουν καὶ κάνουν τὸν ἄνθρωπον περισσότερο ἐνεργητικὸν καὶ τὸν κεντρίζουν ὄχι μόνον αὐτὸν ποὺ προφυλάσσεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ποὺ παρασύρεται πολὺ γρήγορα τὸν ἐπανορθώνουν· διότι τὸν καθιστοῦν περισσότερο ἀσφαλῆ καὶ τὸν κάνουν περισσότερο δυσκολοκατανίκητον.

“Ὡστε λοιπὸν ἐὰν ἐπαγρυπνοῦμεν δὲν εἶναι μικρὸν τὸ κέρδος ποὺ θὰ ἔχωμεν ἀπὸ αὐτό, θὰ εἶμεθα δηλαδὴ εἰς διαρκῆ ἐτοιμότητα. Διότι, ἐὰν, ἐνῶ ὑπάρχουν τόσοι ἐχθροὶ καὶ εὐρίσκονται ἔμπροσθέν μας τόσοι πειρασμοί, ἡμεῖς κοιμώμεθα, ποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶμεθα διὰ νὰ ζῶμεν μὲ ἀσφάλειαν; Καὶ ἐὰν θέλης ἐξέτασε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον. Διότι, ἐὰν, μολονότι ἔζησε τόσον ὀλίγον χρόνον μέσα εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἐνδεχομένως οὔτε κἂν μίαν ὀλόκληρον ἡμέραν καὶ ἀπήλαυσε τὴν τρυφήν αὐτοῦ, ἔφθασεν εἰς τόσον μεγάλην κακίαν, ὥστε καὶ ἰσοθεῖαν ἀκόμη νὰ φαντασθῆ καὶ νὰ θεωρήσῃ εὐεργέτην τὸν ἀπατεῶνα καὶ νὰ μὴ φυλάξῃ τὴν μίαν ἐντολὴν ποὺ τοῦ ἐδόθη, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διαπράξῃ ἐὰν ἔζη καὶ τὸν ὑπόλοιπον βίον του τελείως ἄκοπον;

2. Ἀλλὰ ὅταν τὰ εἰποῦμεν αὐτά, μᾶς προβάλλουν πάλιν ἄλλας ἀντιρρήσεις καὶ μᾶς ἐρωτοῦν· ‘Καὶ διατι ὁ Θεὸς τὸν ἔκανε τὸν ἄνθρωπον τέτοιον;’ Δὲν τὸν ἔκανε ὁ Θεὸς τέτοιον· μὴ γένοιτο· διότι τότε δὲν θὰ τὸν ἐτιμωροῦσε. Διότι ἐὰν ἡμεῖς, δι’ ὅσα πράγματα συμβαίνει νὰ εἶμεθα ὑπεύθυνοι, δὲν ἐπιπλήττωμεν τοὺς ὑπηρέτας μας, πολὺ περισσότερο δὲν τὸ κάνει αὐτὸ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. Ἀλλά, λέγει, ἀπὸ ποῦ συνέβη αὐτό; Ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὴν ἰδικήν του ἀδιαφορίαν. Τί σημαίνει, ‘ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του’; Ἐρώτησε τὸν ἑαυτὸν σου. Διότι ἐὰν οἱ κακοὶ δὲν εἶναι κακοὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των, τότε μὴ τιμωρῆς τὸν ὑπηρέτην σου, οὔτε νὰ

τύπτε τὸν υἱόν, μηδὲ ἐγκάλει τῷ φίλῳ, μηδὲ μίσει τὸν ἐπη-
 ρεάζοντά σε ἐχθρόν· πάντες γὰρ οὗτοι ἐλεεῖσθαι, οὐ κολί-
 ζεσθαι ἄξιοι, εἰ μὴ οἴκοθεν πλημμελοῦσιν.

Ἄλλ' οὐ δύναμαι φιλοσοφεῖν, φησί. Καίτοιγε ὅταν συνί-
 5 δης οὐκ ἐκείνων τὴν αἰτίαν οὔσαν, ἀλλ' ἀνάγκης ἐτιέρας,
 δύνασαι φιλοσοφεῖν. Ὅταν γοῦν ὑπὸ νόσου κατεχόμενος οἰ-
 κέτης μὴ ποιήσῃ τὰ ἐπιταχθέντα, οὐ μόνον οὐκ ἐγκαλεῖς,
 ἀλλὰ καὶ συγγινώσκεις. Οὕτω οὐ μάρτυς, ὅτι τὸ μὲν αὐτοῦ,
 τὸ δὲ οὐκ αὐτοῦ. Ὡστε κἀνταῦθα, εἰ ἤδεις ὅτι παρὰ τὸ γε-
 10 νέσθαι τοιοῦτος πονηρὸς ἦν, οὐ μόνον οὐκ ἂν ἐνεκάλεσας,
 ἀλλὰ καὶ συγγνώμην ἔδωκας ἂν. Οὐ γὰρ δήπου διὰ μὲν τὴν
 νόσον συγγινώσκεις, διὰ Θεοῦ δὲ δημιουργίαν οὐκ ἂν συνέ-
 γνως, εἶγε τοιοῦτος ἐξ ἀρχῆς γέγονε.

Καὶ ἐτιέρωθεν δὲ τοὺς τοιοῦτους ἐπισιομίσαι ράδιον·
 15 πολλὴ γὰρ τῆς ἀληθείας ἡ περιουσία. Διατί γὰρ μηδέποτε
 ἐνεκάλεσε οἰκέτη, ὅτι οὐκ ἔστι καλὸς τὴν ὄψιν, ὅτι οὐκ ἔστιν
 εὐμήκης τὸ σῶμα, ὅτι οὐκ ἔστι πιητός; Ὅτι τῆς φύσεως
 ταῦτα. Οὐκοῦν τῶν τῆς φύσεως ἐγκλημάτων ἀπήλλακται καὶ
 οὐδεὶς ἀντιρεῖ. Ὅταν οὖν ἐγκαλῆς, δεικνύεις ὅτι οὐ τῆς
 20 φύσεως τὸ ἀμάρτημα, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως. Εἰ γὰρ ἐν
 οἷς οὐκ ἐγκαλοῦμεν, μαρτυροῦμεν τῆς φύσεως εἶναι τὸ πᾶν,
 δῆλον ὅτι ἐν οἷς ἐπιτιμῶμεν, δηλοῦμεν ὅτι προαιρέσεώς ἐστι
 τὸ πλημμέλημα.

Μὴ τοίνυν μοι λογισμοὺς εἰς μέσον ἄγε διεστραμμένους,
 25 μηδὲ σοφίσματα καὶ πλοκάς ἀραχνῶν εὐτελεσιέρας, ἀλλ' ἐ-

ἐπιτιμᾶς τὴν γυναῖκα σου δι' ὅσα ἁμαρτήματα ἤθελε διαπραΰξει, οὔτε νὰ κτυπᾶς τὸν υἱόν σου, οὔτε νὰ κατηγορῆς τὸν φίλον σου, οὔτε νὰ μισῆς τὸν ἐχθρόν σου πού σε βλάπτει· διότι ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι ἐλέους καὶ ὄχι τιμωρίας, ἐὰν δὲν ἁμαρτάνουν μὲ τὴν θέλησίν των.

Ἄλλά, λέγει, δὲν ἤμπορῶ νὰ φιλοσοφῶ. Καὶ ὅμως, ὅταν διαπιστώσης ὅτι ἐκεῖνοι δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι, ἀλλὰ τὰ κάνουν ἀπὸ κάποιαν ἀνάγκην, ἤμπορεῖς τότε νὰ φιλοσοφῆς. Ὅταν δηλαδὴ κάποιος ὑπηρέτης σου λόγῳ ἀσθενείας δὲν ἐκτελέσῃ τὰ παραγγέλματά σου, ὄχι μόνον δὲν τὸν κατηγορεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν συγχωρεῖς. Ἔτσι σὺ ἐπιβεβαιώνεις, ὅτι διὰ τὸ μὲν ἓνα εἶναι ὑπεύθυνος αὐτὸς ὁ ἴδιος, διὰ τὸ ἄλλο δὲ δὲν εἶναι. Ὡστε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἐὰν ἐγνώριζες ὅτι ἀπὸ τὴν γέννησίν του ἦτο κακός, ὄχι μόνον δὲν θὰ τὸν ἐκατηγοροῦσες, ἀλλὰ καὶ θὰ τὸν ἐσυγχωροῦσες. Ὅπως δὴποτε λοιπὸν δὲν θὰ ἦτο δυνατόν, ἐὰν ἦτο ἐκ φύσεως τέτοιος, διὰ μὲν τὴν ἀσθένειαν νὰ τὸν συγχωρῆς, διὰ τὴν δημιουργίαν δὲ τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ ἤμπορῆς νὰ τὸν συγχωρήσης.

Ἄλλά καὶ μὲ ἄλλον τρόπον εἶναι εὐκόλον κανεῖς νὰ ἀποστομώσῃ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς· διότι εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ ἀφθονία τῆς ἀληθείας. Διατί δηλαδὴ ποτὲ δὲν ἐκατηγόρησες τὸν ὑπηρέτην, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὁμορφος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὑψηλόσωμος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι πτερωτός; Διότι αὐτὰ τὰ ἔχει ἐκ φύσεως. Ὡστε λοιπὸν ὁ δοῦλος σου εἶναι ἀπηλλαγμένος διὰ τὰ ἐκ φύσεως ἐλαττώματά του καὶ κανεῖς δὲν τὸ ἀρνεῖται. Ὅταν δηλαδὴ κατηγορῆς, δείχνεις ὅτι τὸ ἁμάρτημα δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προαιρέσεως. Ἐπομένως, ἐὰν αὐτὰ πού δὲν τὰ κατηγοροῦμεν, ἀποδεικνύομεν ὅτι ἡ εὐθύνη δι' ὅλα αὐτὰ εὐρίσκεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν φύσιν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καὶ ἐκεῖνα πού τὰ κατηγοροῦμεν, ἐπιβεβαιώνομεν ὅτι τὸ ἁμάρτημα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προαιρέσεως.

Μὴ λοιπὸν μοῦ προβάλλεις διεστραμμένας σκέψεις, οὔτε σοφίσματα καὶ περιπλέγματα πρὸς εὐτελεῖ καὶ ἀπὸ τῶν ἀ-

κεῖνο πάλιν ἀπόκριναί μοι πάντας ἀνθρώπους ὁ Θεὸς εἰργάσαι; Παρίπου δῆλον. Πῶς οὖν οὐ πάντες ἴσοι κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον καὶ τὸν τῆς κακίας; πόθεν οἱ ἀγαθοὶ καὶ χρηστοὶ καὶ ἐπεικεῖς; πόθεν οἱ φαῦλοι καὶ πονηροί. Εἰ
 5 γὰρ μὴ γνώμης ταῦτα δεῖται, ἀλλὰ φύσεώς ἐστι, πῶς οἱ μὲν τοῦτο εἶσιν, οἱ δὲ ἐκεῖνο; Εἰ μὲν γὰρ φύσει πάντες κακοί, οὐδένα οἶόν τε ἦν ἀγαθὸν εἶναι· εἰ δὲ ἀγαθὰ φύσει, οὐδένα κακόν. Εἰ γὰρ μία φύσις ἀνθρώπων ἀπάντων, ἔδει κατὰ τοῦτο πάντας ἓν εἶναι, εἴτε τοῦτο, εἴτε ἐκεῖνο ἔμελλον
 10 εἶναι. Εἰ δὲ λέγομεν, διὰ φύσει οἱ μὲν ἀγαθοί, οἱ δὲ κακοί, ὅπερ οὐκ ἂν ἔχοι λόγον, ὥσπερ ἀπεδείξαμεν, ἐχοῖν ἀκίνητα ταῦτα εἶναι· τὰ γὰρ τῆς φύσεως ἀκίνητα.

Σκόπει δέ. Θνητοὶ πάντες καὶ παθητοί, καὶ οὐδεὶς ἀπαθής, κἂν μυρία φιλονεικῆ. Νῦν δὲ ὁρῶμεν ἀπὸ χρησιῶν
 15 φαύλους πολλούς, καὶ ἀπὸ φαύλων χρηστοὺς γενομένους, τοὺς μὲν ραθυμῖα, τοὺς δὲ σπουδῆ· ὅπερ μάλιστα δείκνυσιν οὐκ ὄντα φύσεως ταῦτα. Οὔτε γὰρ μεταβάλλεται, οὔτε ἵνα προσγένηται σπουδῆς δεῖται τὰ φυσικά. Ὡσπερ γὰρ εἰς τὸ βλέπειν καὶ ἀκούειν οὐ δεόμεθα πόνου, οὕτως οὐδὲ ἐν τῇ
 20 ἀρετῇ ἰδρωτίων ἡμῖν ἔδει, εἰ τῇ φύσει αὐτῇ ἦν συγκεκληρωμένη. Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ φαύλους ἐποίει, δυνάμενος ἀγαθοὺς ποιῆσαι πάντας;

Πόθεν οὖν τὰ κακά; φησὶν. Ἐρώτησον σεαυτὸν· ἐμὸν γὰρ δεῖξαι, διὰ οὐχὶ φύσεως, οὐδὲ ἀπὸ Θεοῦ. Οὐκοῦν αὐτίματα;

ραχνῶν, ἀλλ' ἀπάντησέ μου καὶ πάλιν εἰς αὐτὸ τὸ ἐρώτημα· Ὁ Θεὸς τοὺς ἔκανεν ὄλους τοὺς ἀνθρώπους; Εἶναι ὀλοφάνερον αὐτό. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ὄλοι ἴσοι ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν; ἀπὸ ποίαν αἰτίαν ὑπάρχουν οἱ ἀγαθοί, οἱ ἐνάρετοι καὶ οἱ ἐπεικεῖς; ἀπὸ ποίαν αἰτίαν οἱ διεφθαρμένοι καὶ οἱ κακοί; Διότι ἐὰν αὐτὰ δὲν εἶναι ἀποτελεσμα τῆς προθέσεώς των, ἀλλ' εἶναι τῆς φύσεώς των, πῶς τότε ἄλλοι μὲν εἶναι τέτοιοι καὶ ἄλλοι διαφορετικοί; Διότι ἐὰν ὄλοι ἦσαν ἐκ φύσεως κακοί, κατὰ φυσικὸν λόγον κανεῖς δὲν θὰ ἦτο καλός, ἐὰν δὲ ἦσαν ἐκ φύσεως καλοί, κανεῖς δὲν θὰ ἦτο κακός. Ἐὰν δηλαδὴ μία ἦτο ἡ φύσις ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἔπρεπε τότε ὄλοι νὰ εἶναι ἓνα, εἴτε αὐτὸ ἐπρόκειτο νὰ εἶναι εἴτε ἐκεῖνο. Ἐὰν ὅμως θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰπούμεν, ὅτι ἐκ φύσεως οἱ μὲν εἶναι καλοί, οἱ δὲ κακοί, πρᾶγμα πού δὲν ἰσχύει, ὅπως ἀκριβῶς ἀπεδείξαμεν, ἔπρεπεν αὐτὰ νὰ εἶναι ἀμετάβλητα, καθ' ὅσον τὰ πράγματα τῆς φύσεως εἶναι ἀμετάβλητα.

Πρόσεχε δέ. Ὅλοι εἴμεθα θνητοὶ καὶ παθητοὶ καὶ κανεῖς δὲν εἶναι ἀπαθής, καὶ ἂν ἀκόμη προβάλλῃς μυρίας ἀντιρρήσεις. Σήμερα ὅμως βλέπομεν πολλοὺς ἀπὸ καλοὶ πού εἶναι νὰ γίνωνται κακοὶ καὶ ἀπὸ κακοὶ πού εἶναι νὰ γίνωνται καλοί, οἱ μὲν πρῶτοι ἀπὸ ἀδιαφορίαν, οἱ δὲ δεύτεροι ἀπὸ φροντίδα, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ πολὺ μεγάλην ἀπόδειξιν ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι τέτοια ἐκ φύσεως. Διότι τὰ φυσικὰ πράγματα οὔτε μεταβάλλονται, οὔτε χρειάζονται φροντίδα διὰ νὰ γίνουν καλύτερα. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ δὲν καταβάλλομεν κόπον διὰ νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ ἀκούωμεν, ἔτσι καὶ δὲν θὰ ἐχρειαζώμεθα ἰδρωτὰς διὰ τὴν ἀρετὴν, ἐὰν αὐτὴ συνέβαινε νὰ εἶναι ἠνωμένη μετὰ τὴν φύσιν. Διὰ ποῖον λόγον δὲ θὰ ἔκομνε κακοὺς, ἀφοῦ θὰ ἤμποροῦσεν ὄλους νὰ τοὺς κἀνη καλοὺς;

Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν, λέγει, ἦλθαν τὰ κακά; Ἐρώτησε τὸν ἑαυτὸν σου· διότι ἰδικόν μου ἔργον εἶναι νὰ δείξω, ὅτι δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν φύσιν, οὔτε ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐπομένως,

φησίν. Οὐδαμῶς. Ἄλλὰ ἀγέννητα; Εὐφήμει, ἄνθρωπε, καὶ ἀποπήδησον τῆς μανίας ταύτης, μιᾷ τιμῇ τὸν Θεὸν τιμῶν καὶ τὰ κακά, καὶ τιμῇ τῇ ἀνωτάτω. Εἰ γὰρ ἀγέννητα, καὶ ἰσχυρὰ ἔσται, καὶ οὐδὲ ἀνασπασθῆναι δυνήσεται, οὐδὲ εἰς
5 τὸ μὴ εἶναι χωρῆσαι. Ὅτι γὰρ τὸ ἀγέννητον ἀνώλεθρον, παντί που δῆλον.

3. Πόθεν δὲ καὶ ἀγαθοὶ τοσοῦτοι, τοσαύτην τοῦ κακοῦ τὴν δύναμιν ἔχοντες; πῶς οἱ γεννητοὶ τοῦ ἀγεννήτου ἰσχυρότεροι; Ἄλλ' ὁ Θεὸς αὐτὰ ἀναιρεῖ, φησί. Πότε; Πῶς δὲ
10 καὶ ἀναιρήσει τὰ ὁμότιμα καὶ ὁμοσθενῆ καὶ ὁμήλικα, ὡς ἂν τις εἴποι; Ὡ τῆς τοῦ διαδόλου κακίας· πόσον ἐξεῦρε κακόν· οἷα τὸν Θεὸν περιβαλεῖν ἔπεισε βλασφημίᾳ· οἷω προσήματι εὐσεβείας ἕτερον δύσφημον ἐπενόησε λόγον. Βουλόμενοι γὰρ δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἐξ αὐτοῦ τὸ κακόν, πονηρὸν ἄλλο
15 δόγμα εἰσήγαγον, ἀγέννητα αὐτὰ φήσαντες εἶναι.

Πόθεν οὖν τὰ κακά; φησίν. Ἐκ τοῦ θέλειν καὶ μὴ θέλειν. Αὐτὸ δὲ τὸ θέλειν καὶ μὴ θέλειν πόθεν; Παρ' ἡμῶν αὐτῶν. Σὺ δὲ ταῦτόν ποιεῖς ἐρωτιῶν, ὡς ἂν εἰ ἐρομένου σου, Ἐκ τῶν θέλειν καὶ μὴ θέλειν;· εἶτα εἰπόντις μου,
20 Ἐκ τοῦ μύειν καὶ μὴ μύειν· πάλιν ἔροιο, αὐτὸ δὲ τὸ μύειν καὶ μὴ μύειν πόθεν; εἶτα ἀκούσας ὅτι ἐξ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τοῦ θέλειν, αἰτίαν πάλιν ἑτέραν ζητοίης. Τὸ γὰρ κακὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ τὸ παρακοῦσαι Θεοῦ. Πόθεν οὖν τοῦτο, φησίν, εὗρεν ὁ ἄνθρωπος; Ἔργον γὰρ ἦν τοῦτο εὐ-
25 ρεῖν; εἶπέ μοι. Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τοῦτό φημι, ὅτι δύσκολον

λέγει, ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ μόνα των; Ἀσφαλῶς ὄχι. Μήπως εἶναι ἀγέννητα; Παῦσε ἄνθρωπέ μου, καὶ ἄφησε αὐτὴν τὴν μανίαν, τὸ νὰ τιμᾶς δηλαδὴ μὲ τὴν ἰδίαν τιμὴν τὸν Θεὸν καὶ τὰ κακά, καὶ μάλιστα μὲ τὴν μεγαλυτέραν τιμὴν. Διότι ἐὰν εἶναι ἀγέννητα, θὰ εἶναι καὶ ἰσχυρά, καὶ δὲν θὰ ἤμπορέση τίποτε νὰ τὰ διασαλεύσῃ, οὔτε νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν. Τὸ ὅτι βέβαια τὸ ἀγέννητον εἶναι καὶ αἰώνιον, εἶναι ὀλοφάνερον εἰς τὸν καθένα.

3. Ἀπὸ ποῦ δὲ ὑπάρχουν τόσοι πολλοὶ καλοὶ, ἀφοῦ τὸ κακὸν ἔχει τόσον μεγάλην δύναμιν; πῶς οἱ γεννητοὶ εἶναι ἰσχυρότεροι ἀπὸ τὸ ἀγέννητον κακόν; Ἀλλά, λέγει, ὁ Θεὸς θὰ τὰ ἐξολοθρεύσῃ αὐτά. Πότε; Πῶς δὲ θὰ ἐξολοθρεύσῃ τὰ ἰσότημα, ἰσοδύναμα καὶ συνομήλικα μὲ αὐτόν, ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κάποιος; Ὡ μῆγεθος τῆς κακίας τοῦ διαβόλου· πόσον κακὸν ἐπενόησεν· μὲ ποίαν βλασφημίαν ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ περιβάλουν τὸν Θεόν· μὲ ποῖον πρόσχημα εὐσεβείας ἐπενόησεν ἄλλον βλάσφημον λόγον. Διότι εἰς τὴν προσπάθειάν των ν' ἀποδείξουν, ὅτι τὸ κακὸν δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, ἐπενόησαν ἄλλην πονηρὰν διδασκαλίαν, λέγοντες ὅτι τὰ κακά εἶναι ἀγέννητα.

Ἀπὸ ποῦ λοιπόν, λέγει, προέρχονται τὰ κακά; Ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας θέλησιν καὶ τὴν ἄρνησίν μας. Ἀπὸ ποῦ δὲ προέρχεται αὐτὴ ἡ θέλησίς μας καὶ ἄρνησίς μας; Ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους. Σὺ δὲ κάνων αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν κάνεις τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ὡσὰν νὰ εἶχες ἐρωτήσῃ, Ἐπὸ ποῦ προέρχεται αὐτὴ ἡ δυνατότης τὸ νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ μὴ βλέπωμεν; ἔπειτα, ἀπαντῶν ἐγώ, Ἐπὸ τὸ νὰ κλείωμεν καὶ νὰ μὴ κλείωμεν τὰ μάτια μας, ἤθελες πάλιν ἐρωτήσῃ, Ἐπὸ ποῦ δὲ αὐτὸ τὸ νὰ κλείωμεν καὶ νὰ μὴ κλείωμεν τὰ μάτια; ἔπειτα ἀκούων ὅτι αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ τὴν θέλησίν μας, ἤθελες πάλιν ἀναζητήσῃ ἄλλην αἰτίαν. Διότι τὸ κακὸν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ παρακοὴ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ ποῦ, λέγει, εὔρεν αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος; Εἶπέ μου. Ἦτο δηλαδὴ δύσκολον νὰ τὰ εὔρη ὁ ἄνθρω-

τουτο· ἀλλὰ πόθεν ἠθέλησε παρακοῦσαι; Ἐκ τῆς ῥαθυμίας. Κύριος γὰρ ὢν ἑκατέρων, πρὸς τοῦτο μᾶλλον ἀπέκλινεν.

Εἰ δὲ ἀπορεῖς ἔτι καὶ ἰλιγγιᾶς ταῦτα ἀκούων, ἐγὼ σε ἐρήσομαι οὐδὲν δυσχερές, οὐδὲ ποικίλον, ἀλλὰ ἀπλοῦν τινα
 5 καὶ σαφῆ λόγον. Γέγονάς ποτε κακός, γέγονας δέ ποτε καὶ ἀγαθός; Ὁ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν. Ἐκράτησάς ποτε πάνθους, καὶ ἐάλως πάλιν ὑπὸ πάνθους; περιέπεσες μέθη, καὶ ἐκράτησας μέθης; ὠργίσθης ποτέ, καὶ οὐκ ὠργίσθης; παρεῖδες πένητα, καὶ οὐ παρεῖδες; ἐπόρνευσάς ποτε, καὶ ἐσωφρό
 10 νησας πάλιν; Πόθεν οὖν ταῦτα πάντα; εἶπέ μοι πόθεν; Κἄν γὰρ αὐτὸς μὴ λέγῃς, ἐγὼ ἐρῶ. Ὅτι τὸ μὲν ἐσπούδασας συντείνας σαυτὸν μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελύθης καὶ ἐρραθυμίσσας. Τοῖς μὲν γὰρ ἀπεγνωσμένοις καὶ διόλου οὔσιν ἐν κακία, καὶ ἀναισθητῶς ἔχουσι καὶ μαινομένοις, καὶ οὐκ ἐθέ
 15 λουσιν οὐδὲ ἀκούειν τὰ διορθοῦντα αὐτούς, οὐδὲ διαλέξομαι περὶ φιλοσοφίας· τοῖς δὲ ποτὲ μὲν ἐν τούτῳ, ποτὲ δὲ ἐν ἐκείνῳ γενομένοις ἠδέως ἐρῶ.

Ἐκράτησάς ποτε μὲν τὰ μὴ προσήκοντα· μετὰ δὲ ταῦτα κατακλασθεῖς ὑπὸ ἐλέου, καὶ τῶν σαυτοῦ μετέδωκας τῷ δεο
 20 μένῳ; Πόθεν οὖν αὕτη ἡ μεταβολή; οὐκ εὐδηλον διὰ τὴν ἀπὸ γνώμης καὶ προαιρέσεως; Εὐδηλον καὶ οὐκ ἔστιν ὅστις οὐκ ἂν εἶποι τοῦτο. Διὸ παρακαλῶ σπουδάζειν καὶ ἀρετῆς ἔχεισθαι, καὶ οὐδὲν δεήσεσθε τῶν ζητημάτων πούτων. Τὰ γὰρ κακά, ὀνόματά ἐστι μόνον, εἰάν θέλωμεν. Μὴ τοίνυν ζήτηι,

πος; Οὔτε ἐγὼ λέγω, ὅτι ἦτο δύσκολον αὐτό· ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον ἠθέλησε νὰ παρακούσῃ; Ἐπὶ ἀδιαφορίαν. Διότι ἂν καὶ ἦτο κύριος καὶ τῶν δύο, ἀπέκλινε μᾶλλον πρὸς αὐτό.

Ἐὰν λοιπὸν ἀπορῆς ἀκόμη καὶ μένης κατάπληκτος ἀκούων αὐτά, ἐγὼ δὲν θὰ σὲ ἐρωτήσω κάτι πού εἶναι δύσκολον, οὔτε περίπλοκον, ἀλλὰ θὰ σοῦ κάνω μίαν ἀπλῆν καὶ σαφῆ ἐρώτησιν. Ἐγίνες ποτὲ κακός, ἔγινες ποτὲ καὶ καλός; Αὐτὸ πού σοῦ λέγω σημαίνει τὸ ἐξῆς. Ἐγίνες ποτὲ κυρίαρχος κάποιου πάθους καὶ ἐκυριεύθης πάλιν ἀπὸ τὸ πάθος; περιέπεσες εἰς τὴν μέθην καὶ ὑπερίσχυσες τῆς μέθης; ὠργίσθης ποτὲ καὶ δὲν ὠργίσθης; παρέβλεψες πτωχὸν καὶ δὲν παρέβλεψες; ἐπόρνευσες ποτὲ καὶ ἐπέδειξες πάλιν σωφροσύνην; Ἐπὶ ποῦ λοιπὸν ὄλα αὐτά; εἶπέ μου· ἀπὸ ποῦ; Ἐὰν βέβαια σὺ δὲν θέλῃς νὰ ἀπαντήσῃς, θὰ σοῦ δώσω ἐγὼ τὴν ἀπάντησιν. Ὅτι κάποτε μὲν ἐπέδειξες φροντίδα καὶ ἐβοήθησες τὸν ἑαυτὸν σου, εἰς τὴν συνέχειαν ὅμως κατήργησες τὴν φροντίδα καὶ ἠδιαφόρησες. Πρὸς αὐτοὺς μὲν πού διέκοψαν κάθε ἐλπίδα διορθώσεώς των καὶ εἶναι βυθισμένοι ἐξ ὀλοκλήρου μέσα εἰς τὴν κακίαν καὶ εἶναι ἀναίσθητοι καὶ μανιακοὶ καὶ δὲν θέλουν οὔτε κἂν ν' ἀκούουν αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ διορθωθοῦν, δὲν θὰ ὁμιλήσω καὶ ἐγὼ περὶ εὐσεβείας, πρὸς αὐτοὺς ὅμως πού ἄλλοτε μὲν εὐρίσκονται εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἄλλοτε δὲ εἰς τὴν ἄλλην, εὐχαρίστως θὰ ὁμιλήσω.

Συνέβη κάποτε ν' ἀρπάσῃς αὐτὰ πού δὲν ἔπρεπεν; εἰς τὴν συνέχειαν δὲ καταληφθεὶς ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν ἔδωσες εἰς αὐτὸν πού εἶχεν ἀνάγκην καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικά σου; Ἐπὶ ποῦ λοιπὸν αὐτὴ ἡ μεταβολή; δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς σου ἀποφάσεως καὶ προαιρέσεως; Ὀλοφάνερον εἶναι· καὶ κανεὶς δὲν ὑπάρχει πού νὰ μὴ τὸ παραδέχεται αὐτό. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ φροντίζετε καὶ ν' ἀκολουθῆτε τὴν ἀρετὴν καὶ δὲν θὰ ἔχετε καμμίαν ἀνάγκην ἀπὸ παρόμοια ζητήματα. Διότι τὰ κακά, ἐὰν θέλωμεν, εἶναι μόνον ὀνόματα. Μὴ λοιπὸν ζητῆς νὰ εὖρης ἀπὸ

πόθεν τὰ κακά, μηδὲ διαπόρει· ἀλλ' εὐρῶν ὅτι ἀπὸ ραθυ-
 μίας μόνης, φεῦγε τὰ κακά. Κὰν εἶπη τις, ὅτι οὐ παρ' ἡ-
 μῶν ταῦτα· ὅταν ἴδῃς ὀργιζόμενον οἰκέτην, καὶ παροξυνόμε-
 νον γυναικί, καὶ ἐγκαλοῦντα παιδί, καὶ καταγινώσκοντα τῶν
 5 ἀδικούντων, εἶπε πρὸς αὐτόν· πῶς οὖν ἔλεγες, ὅτι οὐ παρ'
 ἡμῶν τὰ κακά; Εἰ γὰρ οὐ παρ' ἡμῶν, τίνας ἔνεκεν ἐγκαλεῖς;
 Εἶπε πάλιν· ἀπὸ σαυτοῦ λοιδορεῖς καὶ ὑβρίζεις; Εἰ
 μὲν γὰρ οὐκ ἀπὸ σαυτοῦ, μηδεὶς σοι ὀργιζέσθω· εἰ δὲ ἀπὸ
 σαυτοῦ, ἀπὸ σοῦ καὶ ἀπὸ τῆς σῆς ραθυμίας τὰ κακά. Τί
 10 δέ; νομίζεις εἶναί τινας ἀγαθούς; Εἰ μὲν γὰρ μηδεὶς ἀγα-
 θός, πόθεν σοι τὸ ὄνομα τοῦτο; πόθεν οἱ ἔπαινοι; Εἰ δὲ
 εἰσὶν ἀγαθοί, εὐδῆλον ὅτι καὶ τοῖς πονηροῖς ἐπιτιμῆσουσιν.
 Ἄλλ' εἰ μὴ τίς ἐστὶν ἐκὼν πονηρός, μηδὲ παρ' ἑαυτοῦ, ἀδί-
 κως εὐρεθήσονται ἐπιτιμῶντες οἱ ἀγαθοὶ τοῖς κακοῖς καὶ
 15 ἔσονται καὶ αὐτοὶ ταύτη κακοὶ πάλιν. Τί γὰρ ἂν κάκιον
 γένοιτ' ἂν τοῦ τὸν ἀνεύθυνον ὑποβάλλειν ἐγκλήμασιν; Εἰ δὲ
 μένουσιν ἡμῖν ἀγαθοὶ καὶ ἐπιτιμῶντες, καὶ τοῦτο μάλιστα
 τῆς ἀγαθότητος αὐτῶν δεῖγμα, καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοήτοις
 κἀντιεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐδεὶς οὐδέποτε ἀνάγκη κακός. Εἰ δὲ
 20 καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ζητοίης, πόθεν τὰ κακά; ἀπὸ ραθυ-
 μίας εἴπομι' ἂν, ἀπὸ ἀργίας, ἀπὸ τοῦ πονηροῖς συγγίνεσθαι,
 ἀπὸ τοῦ καταφρονεῖν ἀρετῆς· ἐντιεῦθεν καὶ τὰ κακά; καὶ τὸ
 ζητεῖν τινας, πόθεν τὰ κακά. Ὡς τῶν γε κατορθούντων οὐ-

ποῦ προέρχονται τὰ κακά, οὔτε καὶ ν' ἀπορῆς, ἀλλ' ἀφοῦ διεπίστωσες ὅτι εἶναι ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιαφορίας, ἀπόφευγε τὰ κακά. Καὶ ἂν κάποιος εἶπῃ, ὅτι αὐτὰ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅταν τὸν ἰδῆς νὰ ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ δούλου του καὶ νὰ διαπληκτίζεται μὲ τὴν γυναῖκα του καὶ νὰ ἐπιπλήσῃ τὸν υἱὸν του καὶ νὰ κατηγορῇ αὐτοὺς πρὸς ἀδικοῦν. Πῶς λοιπὸν ἔλεγες, ὅτι δὲν ἐξαρτῶνται τὰ κακά ἀπὸ ἡμᾶς; Ἐὰν δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς, διατί τότε κατηγορεῖς;

Εἶπε πάλιν πρὸς αὐτόν· Μὲ τὴν θέλησίν σου κατηγορεῖς καὶ ὑβρίζεις; Διότι ἐὰν μὲν δὲν τὸ κᾶνης αὐτὸ μὲ τὴν θέλησίν σου, κανεὶς δὲν πρέπει νὰ ὀργίζεται ἐναντίον σου, ἐὰν ὅμως τὸ κᾶνης μὲ τὴν θέλησίν σου, τότε τὰ κακά εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θελήσεώς σου καὶ τῆς ἀδιαφορίας σου. Τί δέ; πιστεύεις ὅτι ὑπάρχουν ὠρισμένοι καλοί; Διότι ἐὰν μὲν δὲν ὑπάρχη κανεὶς καλός, ἀπὸ ποῦ ὑπάρχει εἰς ἐσένα αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἀπὸ ποῦ οἱ ἔπαινοι; Ἐὰν ὅμως ὑπάρχουν καλοί, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καὶ τοὺς κακοὺς θὰ τοὺς κατηγορήσουν. Ἐὰν ὅμως κάποιος δὲν εἶναι μὲ τὴν θέλησίν του κακός, οὔτε ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, ἄδικα θὰ συμβῆ νὰ κατηγοροῦν οἱ καλοὶ τοὺς κακοὺς καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ πάλιν κακοί. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ν' ἀποδίδῃ κανεὶς κατηγορίας εἰς τὸν μὴ ἔνοχον; Ἐὰν ὅμως ὑπάρχουν μεταξύ μας καλοὶ καὶ ἐλέγχουν, καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι δεῖγμα τῆς ἀγαθότητός των, γίνεται φανερόν ἀπὸ αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς πάρα πολὺ ἀνοήτους, ὅτι κανεὶς ποτὲ δὲν γίνεται κακός κατ' ἀνάγκην. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐξακολουθῆς νὰ ζητῆς διὰ νὰ εὐρῆς, ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ κακά, θὰ ἤμποροῦσα νὰ σοῦ εἶπῶ, ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιαφορίας, τῆς ὀκνηρίας, τῆς συναναστροφῆς μὲ τοὺς κακοὺς, τῆς περιφρονήσεως τῆς ἀρετῆς. Ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται καὶ τὰ κακά καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἀπάντησις πρὸς αὐτοὺς πρὸς ἑρωτοῦν, ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ κακά. Διότι κανεὶς βέβαια ἀπὸ αὐτοὺς πρὸς ἄσκοῦν τὴν

δεις ταῦτα ἐπιζητεῖ, τῶν ἐπιεικῶς καὶ σωφρόνως ζῆν προ-
αιρουμένων, ἀλλ' οἱ πονηρὰ τολμῶντες, καὶ παραμυθίαν τι-
νὰ ἀνόνητον διὰ τούτων θουλόμενοι τῶν λόγων ἐπινοεῖν, ἀ-
ραχνῶν ὑφάσματα πλέκουσιν. Ἄλλ' ἡμεῖς ταῦτα μὴ
5 διὰ λόγων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων διαρρήξωμεν.

Οὐδὲ γὰρ ἀνάγκης ἐσὶ ταῦτα. Εἰ γὰρ ἀνάγκης ἦν,
οὐκ ἂν εἶπεν· «Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρ-
χεται». Ἐκείνους γὰρ μόνους ταλανίζει τοὺς ἐκ προαιρέσε-
ως πονηροὺς. Εἰ δέ, «δι' οὗ», λέγει, μὴ θαυμάσης. Οὐ γὰρ
10 ὡς ἐτέρου δι' αὐτοῦ εἰσάγοντος τοῦτο φησιν, ἀλλ' ὡς αὐτοῦ
τὸ πᾶν κατασκευάζοντος. Οἶδε γὰρ τὸ δι' οὗ, τὸ ὑφ' οὗ λέ-
γειν ἢ Γραφή· ὡς ἴσταν λέγει· «Ἐκκησάμην ἀνθρωπον διὰ
τοῦ Θεοῦ»· οὐ τὸ δεύτερον αἴτιον, ἀλλὰ τὸ πρῶτον τιθεῖσα.
Καὶ πάλιν· «Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἢ διασάφησις αὐτῶν ἐστι;»·
15 καί, «Πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ
Υἱοῦ αὐτοῦ».

4. Καὶ ἵνα μάθης, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάγκης, ἄκουσον καὶ
τῶν ἐξῆς. Μετὰ γὰρ τὸ ταλανίσαι, φησὶν· «Εἰ ἡ χεὶρ σου
ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοπον αὐτά, καὶ βάλε ἀπὸ
20 σοῦ. Καλὸν γὰρ σοί ἐστιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ
κυλλόν, ἢ δύο χεῖρας καὶ πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ
πῦρ. Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε
αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. Καλὸν σοί ἐστι μονόφθαλμον εἰσελ-
θεῖν εἰς τὴν ζωὴν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν
25 κάμινον τοῦ πυρός»· οὐ περὶ μελῶν ταῦτα λέγων· ἄπαγε·
ἀλλὰ περὶ φίλων, περὶ τῶν προσηκόντων, οὓς ἐν τάξει με-
λῶν ἔχομεν ἀναγκαίων. Τοῦτο καὶ ἀνωτέρω εἴρηκε, καὶ

6. Ἀντὶ τῆς γραφῆς 'ἀνόητον' προτιμῶμεν τὴν γραφὴν 'ἀνόνητον',
ποῦ ὑπάρχει εἰς ἄλλους κώδικας, πρὸς καλυτέραν ἀπόδοσιν τοῦ
νοήματος.

7. Γεν. 4, 1.

8. Γεν. 40, 8.

9. Α' Κορ. 1, 9.

10. Α' Κορ. 18, 10.

ἀρετὴν καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ζοῦν μὲ ἐπιείκειαν καὶ σωφροσύνην δὲν τὰ ἐπιζητεῖ αὐτά, ἀλλ' αὐτοὶ ποὺ διαπράττουν τὰ κακά, αὐτοὶ πλέκουν αὐτὰ τὰ ὑφάσματα τῶν ἀραχνῶν, θέλοντας μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια νὰ εὔρουν κάποιαν ἀνώφελον⁶ παρηγορίαν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἄς τὰ ξεσχίσωμεν αὐτὰ τὰ ὑφάσματα ὄχι μόνον μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα.

Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶναι τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνάγκης. Διότι ἐὰν ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς ἀνάγκης δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἰπῆ· «Ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, διὰ τοῦ ὁποίου ἔρχεται τὸ σκάνδαλον». Ταλανίζει δηλαδή μόνον ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀπὸ ἰδικὴν τῶν προαίρεσιν κακοί. Ἐὰν δὲ λέγῃ, «διὰ τοῦ ὁποίου», μὴ θαυμάσης. Καθ' ὅσον δὲν τὸ λέγει αὐτό, ὡσὰν νὰ ἀναφέρεται μὲ αὐτὸ εἰς κάποιον ἄλλον, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἀπὸ αὐτὸν ἐξαρτᾶται τὸ πᾶν. Διότι συνηθίζει ἡ Γραφή μὲ τὸ 'δι' οὗ' νὰ δηλώνῃ τὸ 'ὑφ' οὗ', ὅπως ὅταν λέγῃ· «Ἀπέκτησα ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ»⁷. μ' αὐτὸ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ δεύτερον αἴτιον, ἀλλ' εἰς τὸ πρῶτον. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Μήπως ὁ Θεὸς δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐρμηνεύει αὐτά;»⁸. καί, «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ Θεός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκλήθητε νὰ γίνετε μέτοχοι τῆς ζωῆς τοῦ Υἱοῦ του»⁹.

4. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν συμβαίνουν τὰ σκάνδαλα κατ' ἀνάγκην, ἄκουσε καὶ τὰ ἐξῆς. Διότι μετὰ τὸν ταλανισμόν, λέγει· «Ἐὰν τὸ χέρι σου ἦ τὸ πόδι σου σκανδαλίζῃ, κόψε τα καὶ πέταξέ τα μακρὰ. Σοῦ συμφέρει νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν μὲ ἓνα πόδι ἢ μὲ ἓνα χέρι, παρὰ μὲ δύο χέρια καὶ πόδια νὰ ριφθῆς εἰς τὸ αἰώνιον τὸ πῦρ. Καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς σὲ σκανδαλίζει, βγάλε τον καὶ πέταξέ τον μακρὰ. Εἶναι προτιμώτερον νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν μὲ ἓνα ὀφθαλμόν, παρὰ ἔχων δύο ὀφθαλμοὺς νὰ ριφθῆς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός». Αὐτὰ δὲν τὰ λέγει διὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὰ λέγει διὰ τοὺς φίλους, διὰ τοὺς συγγενεῖς, τοὺς ὁποίους χρειαζόμεθα ὅπως ἀκριβῶς τὰ μέλη τοῦ σώματός μας. Αὐτὸ

νῦν λέγει. Οὐδὲν γὰρ οὕτω βλαβερόν, ὡς συνουσία πονηρά.
 "Ὅσα γὰρ ἀνάγκη μὴ δύναται, δύναται φιλία πολλάκις καὶ
 εἰς βλάβην καὶ εἰς ὠφέλειαν. Διὸ μετὰ πολλῆς τῆς σφο-
 δρότητος τοὺς βλάπτοντας ἐκκόπτειν κελεύει, τούτους αἰνι-
 5 τόμενος τοὺς τὰ σκάνδαλα φέροντας.

Εἶδες πῶς τὴν ἐσομένην ἐκ τῶν σκανδάλων ἀνεκρού-
 σαιτο βλάβην; Τῷ προειπεῖν, ὅτι πάντως ἔσαι, ὥστε μηδέ-
 να ἐν ραθυμίᾳ εὐρεῖν, ἀλλὰ προσδοκῶντος αὐτὰ νήφειν·
 τῷ δεῖξαι μεγάλα ὄντα κακά· (οὐ γὰρ ἂν ἀπλῶς εἶπεν, «οὐ-
 10 αὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων», ἀλλὰ δεικνὺς μεγάλην
 τὴν ἐξ αὐτῶν λύμην)· τῷ ταλανίσαι πάλιν τὸν εἰσάγοντα αὐτὰ
 μειζόνως. Τὸ γὰρ εἶπεῖν, «πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ»,
 πολλὴν δεικνύντος ἦν τὴν τιμωρίαν· οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τῆ τοῦ παραδείγματος προσθήκη ἠϋξῆσε τὸν φόβον.

15 Εἶτα οὐκ ἀρκεῖται τούτοις, ἀλλὰ καὶ δείκνυσι τὴν ὁδόν,
 δι' ἧς ἂν τις διαφύγοι τὰ σκάνδαλα. Τίς δέ ἐστιν αὕτη;
 Τοὺς πονηροὺς, φησί, κἂν σφόδρα σοι φίλοι ᾧσιν, ἀπίστευτε
 τῆς φιλίας. Καὶ λέγει λογισμὸν ἀναντίρρητον. "Ἄν μὲν γὰρ
 μένωσι φίλοι, οὔτε αὐτοὺς κερδανεῖς, καὶ σαυτὸν προσαπο-
 20 λείψ· ἂν δὲ ἀποιέμῃς, τὴν γοῦν σαυτοῦ σωτηρίαν καρπώσῃ.
 "Ὡστε εἴ τινός σε φιλία βλάπτει, ἔκκοπτε ἀπὸ σοῦ. Εἴ γὰρ
 τῶν ἡμετέρων μελῶν πολλὰ πολλάκις ἀποιέμενομεν, διὰν
 αὐτὰ τε ἀνιάτως ἔχῃ καὶ τοῖς λοιποῖς λυμαίνηται, πολλῶ
 μᾶλλον ἐπὶ φίλων τοῦτο ποιεῖν χρή. Εἴ δὲ φύσει ἦν τὰ κα-

καὶ προηγουμένως τὸ εἶπε καὶ τώρα τὸ ἐπαναλαμβάνει. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν εἶναι τόσον βλαβερὸν, ὅσον εἶναι ἡ κακὴ συναναστροφή. Διότι ὅσα δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ κάνῃ ἡ ἀνάγκη, ἠμπορεῖ νὰ τὰ κάνῃ πολλές φορές ἡ φιλία καὶ πρὸς ζημίαν καὶ πρὸς ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο μᾶς προστάσσει μὲ πολλὴν δύναμιν ν' ἀποκόπτωμεν αὐτοὺς ποὺ μᾶς βλάπτουν, ὑπονοῶν αὐτοὺς ποὺ δημιουργοῦν τὰ σκάνδαλα.

Εἶδες πῶς ἀπέκρουσε τὴν βλάβην ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὰ σκάνδαλα; Μὲ τὸ ὅτι προεῖπεν, ὅτι ὀπωσδήποτε θὰ συμβοῦν αὐτά, ὥστε νὰ μὴ εὔρουν κανένα ἀδιάφορον, ἀλλὰ νὰ τὰ περιμένουν ἄγρυπνοι· μὲ τὸ ὅτι ἔδειξεν, ὅτι εἶναι μεγάλα κακὰ (διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Ἄλλοίμονον εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ σκάνδαλα», ἀλλ' ἔδειξεν ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ ζημία ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτά)· μὲ τὸ ὅτι πάλιν ἐταλάνισεν εἰς μεγάλον βαθμὸν αὐτὸν ποὺ τὰ προκαλεῖ. Διότι οἱ λόγοι του αὐτοί, «πλὴν ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον», ἐφανέρωνον τὴν μεγάλην τιμωρίαν· καὶ ὄχι μόνον μὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἀνέφερε καὶ τὸ παράδειγμα ἠύξησε τὸν φόβον.

Εἰς τὴν συνέχειαν δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ δείχνει τὴν ὁδόν, διὰ τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφύγῃ κανεὶς τὰ σκάνδαλα. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; Τοὺς κακοὺς, λέγει, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ φίλοι σου, ἀπόκοψε τὴν φιλίαν σου μὲ αὐτούς. Καὶ διατυπώνει συλλογισμὸν ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀντιρρήσεις. Διότι, ἐὰν μὲν ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι φίλοι σου, οὔτε αὐτοὺς θὰ τοὺς ὠφελήσῃς καὶ τὸν ἑαυτὸν σου θὰ ὀδηγήσῃς εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἂν ὅμως διακόψῃς τὴν σχέσιν σου μ' αὐτούς, θὰ ἐπιτύχῃς τότε τὴν ἰδικὴν σου τουλάχιστον σωτηρίαν. Ὡστε λοιπόν, ἐὰν ἡ φιλία κάποιου σὲ βλάπτει, ἀπομάκρυνέ τον ἀπὸ κοντά σου. Διότι, ἐὰν πολλές φορές ἀποκόπτωμεν πολλὰ ἀπὸ τὰ μέλη μας, ὅταν αὐτὰ εἶναι ἀθεράπευτα καὶ βλάπτουν καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέλη μας, πολὺ περισσότερον πρέπει αὐτὸ νὰ τὸ κάνωμεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φίλων μας. Ἐὰν ὅμως τὰ κακὰ ὑπῆρ-

κά, περιιτή πᾶσα αὕτη ἢ παραίνεις καὶ ἡ συμβουλή, περιι-
 τή ἢ διὰ τῶν εἰρημένων φυλακή. Εἰ δὲ οὐ περιιτή, ὡσπερ
 οὖν οὐδὲ περιιτή, εὐδηλον ὅτι γνώμησ ἢ πονηρία.

«Ὅρατε μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων». **5**
 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διαπαντὸς βλέπουσι
 τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Μικροὺς
 οὐ τοὺς ἀληθῶς μικροὺς καλεῖ, ἀλλὰ τοὺς νομιζομένους παρὰ
 τοῖς πολλοῖς, τοὺς πτωχοὺς, τοὺς εὐκαταφρονήτους, τοὺς ἀ-
 γνώστιας (πῶς γὰρ ἂν εἴη μικρὸς ὁ τοῦ κόσμου παντὸς ἀνιά-
10 ξιος; πῶς ἂν εἴη μικρὸς ὁ τῷ Θεῷ φίλος;), ἀλλὰ τοὺς πα-
 ρὰ τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοία τοιούτους νομιζομένους. Καὶ οὐ
 λέγει περὶ πολλῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ἑνός, κἀντιεῦθεν
 πάλιν ἀποτειχίζων τὴν τῶν πολλῶν σκανδάλων θλάβην. Ὡσ-
 περ γὰρ τὸ φεύγειν τοὺς πονηροὺς, οὕτω τὸ τιμᾶν τοὺς χρη-
15 σιτοὺς κέρδος ἔχει μέγιστον, καὶ διπλῆ γένοιτ' ἂν ἀσφάλεια
 τῷ προσέχοντι· μία μὲν ἐκ τοῦ τῶν σκανδαλιζόντων τὰς
 φιλίας ἐκτιμεῖν· ἑτέρα δὲ ἐκ τοῦ τοὺς ἁγίους τούτους ἔχειν
 ἐν θεραπείᾳ καὶ τιμῇ.

Εἶτα καὶ ἐτέρωθεν αὐτοὺς αἰδεσίμους ποιεῖ, λέγων·
20 «Ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον
 τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Ἐντιεῦθεν δῆλον, ὅτι ἁγ-
 γέλους ἔχουσιν οἱ ἅγιοι, ἢ καὶ πάντες. Καὶ γὰρ ὁ ἀπόστο-
 λός φησι περὶ τῆς γυναικός, ὅτι «Ὅφείλει ἐξουσίαν ἔχειν
 ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἁγγέλους». Καὶ ὁ Μωϋσῆς· «Ἐ-
25 σιτησεν δοῖα ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ». Ἐνταῦ-

χον ἐκ φύσεως, ἦτο περιττὴ ὅλη αὐτὴ ἢ παραίνεσις καὶ συμβουλή, περιττὴ ἦτο ἢ προφύλαξις διὰ τῶν ὄσων προελέχθησαν. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι περιττὴ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ δὲν εἶναι περιττὴ, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἢ κακία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς μας ἀποφάσεως.

«Προσέχετε νὰ μὴ περιφρονησέτε κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς. Διότι σᾶς λέγω, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἔχουν διαρκῶς ἐστραμμένον τὸ πρόσωπόν των πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου πού εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Μικροὺς δὲ δὲν ὀνομάζει αὐτοὺς πού πράγματι εἶναι μικροί, ἀλλ' αὐτοὺς πού οἱ πολλοὶ θεωροῦν ὡς μικροὺς, τοὺς πτωχοὺς, τοὺς περιφρονημένους, τοὺς ἀφανεῖς (διότι πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι μικρὸς αὐτὸς πού ἀξίζει ὅσον ὅλος ὁ κόσμος; πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι μικρὸς αὐτὸς πού εἶναι φίλος τοῦ Θεοῦ;), αὐτοὺς πού θεωροῦνται μικροὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν. Καὶ δὲν κάνει λόγον μόνον διὰ τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἕνα, καὶ ἔτσι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν προφυλάσσει ἀπὸ τὴν βλάβην πού προέρχεται ἀπὸ τὰ πολλὰ σκάνδαλα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ ν' ἀποφεύγη κανεὶς τοὺς κακοὺς ἀποκομίζει μεγάλην ὠφέλειαν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὅταν τιμᾷ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους, καὶ αὐτὸς πού προσέχει εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη διπλὴν ἀσφάλειαν· μίαν μὲν ἐκ τοῦ ὅτι ἀποκόπτει τὰς φιλίας ἐκείνων πού σκανδαλίζουν, δευτέραν δὲ ἐκ τοῦ ὅτι βοηθεῖ καὶ τιμᾷ αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ἀνθρώπους.

Εἰς τὴν συνέχειαν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον τοὺς παρουσιάζει ὅτι εἶναι ἄξιοι σεβασμοῦ, λέγων· «Διότι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουν διαρκῶς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου πού εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερόν, ὅτι οἱ ἅγιοι ἔχουν ἀγγέλους, καθὼς καὶ ὅλοι. Διότι καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει σχετικὰ μὲ τὴν γυναῖκα, ὅτι «ὀφείλει ἡ γυναῖκα νὰ ἔχη κάλυμμα εἰς τὴν κεφαλὴν της ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἀγγέλους»¹⁰. Καὶ ὁ Μωϋσῆς· «ᾤρισε τὰ σύνορα τῶν ἐθνῶν σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγγέλων

θα δὲ οὐ περὶ ἀγγέλων διαλέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀγγέλων ὑπερεχόντων. Ὅταν δὲ εἶπη, «τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου», οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν πλείονα παρρησίαν λέγει καὶ τὴν πολλὴν τιμὴν.

5 «Ἦλθε γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολω-
λός». Πάλιν ἕτερον λογισμόν τίθησι τοῦ προτέρου μείζονα,
καὶ παραβολὴν συνάπτει, δι' ἧς καὶ τὸν Πατέρα εἰσάγει
ταῦτα βουλόμενον. «Τί γὰρ ὑμῖν δοκεῖ;», φησὶν· «ἐὰν γέ-
νηται τινι ἀνθρώπῳ πρόβατα ἑκατὸν καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ
10 αὐτῶν, οὐχὶ ἀφείς τὰ ἐνενηκονταεννέα, πορευθεὶς ἐπὶ τὰ
ἄρη, ζητεῖ τὸ πλανώμενον; Καὶ ἐὰν γένηται εὐρεῖν αὐτό,
χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενηκονταεννέα τοῖς μὴ
πεπλανημένοις. Οὕτως οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ Πα-
τρὸς ὑμῶν, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων». Ὅρα
15 δι' ὅσων ἡμᾶς ἐνάγει εἰς τὴν τῶν εὐτελῶν ἀδελφῶν ἐπιμέ-
λειαν; Μὴ τοίνυν εἶπης, χαλκοτύπος ἐστὶν ὁ δεῖνα, ὑποδη-
μαιορράφος, γεωργός ἐστιν, ἀνόνητός ἐστι, καὶ καταφρονή-
σης. Ἴνα γὰρ μὴ τοῦτο πάθῃς, ὄρα διὰ πόσων σε πείθει
μειριάζειν, καὶ εἰς τὴν τούτων ἐπιμέλειαν ἐμβάλλει.

20 Ἔσθησε παιδίον καὶ φησὶ· «Γίνεσθε ὡς τὰ παιδία»
καί, «ὃς ἂν δέξηται παιδίον τοιοῦτον, ἐμὲ δέχεται»· καί,
«ὃς ἐὰν σκανδαλίσῃ», τὰ ἔσχατα πείσεται. Καὶ οὐδὲ ἠρκέσθη
τῷ παραδείγματι τοῦ μύλου, ἀλλὰ καὶ τὸ «οὐαὶ» προσέθηκε,
καὶ τοὺς τοιοῦτους ἐκτέμνειν ἐκέλευσε, κἂν ἐν τάξει χειρῶν
25 ὦσι καὶ ὀφθαλμῶν ἡμῖν. Καὶ ἀπὸ τῶν ἀγγέλων πάλιν τῶν
ἐγκεχειρισμένων αὐτοὺς τούτους τοὺς εὐτελεῖς ἀδελφούς,

11. Δευτ. 32, 8.

12. Πρὸβλ. Ματθ. 18, 3.

13. Ματθ. 18, 5.

14. Ματθ. 18, 6.

του Θεοῦ»¹¹. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ὁμιλεῖ μόνον διὰ ἀγγέλους, ἀλλὰ δι' ἀγγέλους πού ὑπερέχουν. Ὅταν δὲ λέγῃ, «τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός μου», δὲν ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν κατὰ πολὺ μεγαλυτέραν παρρησίαν των καὶ τὴν μεγάλην τιμὴν των.

«Διότι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἦλθε διὰ νὰ σώσῃ αὐτὸ πού εἶχε καθῆ». Πάλιν ἀναφέρει ἄλλον συλλογισμόν κατὰ πολὺ πῶς σπουδαιότερον ἀπὸ τὸν προηγούμενον καὶ ἐπισυνάπτει εἰς τὸν συλλογισμόν αὐτὸν καὶ παραβολήν, διὰ τῆς ὁποίας παρουσιάζει καὶ τὸν Πατέρα του νὰ θέλῃ αὐτὰ τὰ πράγματα. Διότι λέγει· «Τί νομίζετε· ἐὰν συμβῆ κάποιος ἄνθρωπος, πού ἔχει ἑκατὸν πρόβατα, καὶ καθῆ ἓνα ἀπὸ αὐτά, δὲν θὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ ὄρος, ἀφοῦ ἀφήσῃ τὰ ἐνενήντα ἐννέα, διὰ νὰ ἀναζητήσῃ αὐτὸ πού ἐχάθη; Καὶ ἂν συμβῆ νὰ τὸ εὔρῃ καίρεται πολὺ περισσότερον δι' αὐτό, παρὰ διὰ τὰ ἐνενήντα ἐννέα πού δὲν ἔχουν καθῆ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δὲν εἶναι θέλημα τοῦ Πατρός σας νὰ καθῆ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς». Βλέπεις μὲ πόσους τρόπους μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ νὰ φροντίζωμεν τοὺς ταπεινοὺς ἀδελφούς μας; Μὴ εἰπῆς λοιπὸν, ὅτι ὁ τάδε εἶναι καλκουργός, ὑποδηματοποιός, γεωργός, εἶναι μωρός, καὶ τὸν περιφρονήσῃς. Διὰ νὰ μὴ τὸ πάθῃς λοιπὸν αὐτό, πρόσεξε μὲ πόσα παραδείγματα σὲ πείθει νὰ εἶσαι μετριόφρων καὶ σὲ προτρέπει νὰ φροντίζῃς δι' αὐτούς.

Ἔστησε ἓνα παιδί ἐμπροσθεν αὐτῶν καὶ λέγει· «Γίνεσθε ὅπως τὰ παιδιά»¹². καί, «αὐτὸς πού θὰ δεχθῆ ἓνα τέτοιο παιδί δέχετε ἐμένα τὸν ἴδιον»¹³. καί, «αὐτὸς πού θὰ σκανδαλίσῃ»¹⁴ θὰ ὑποστῆ τὰ πῶς φοβερά. Καὶ δὲν ἠρκέσθη εἰς τὸ παράδειγμα τῆς μυλοπέτρας, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε καὶ τὸ «ἀλλοίμονον» καὶ ἐπρόσταξε ν' ἀποκόπτωμεν αὐτοὺς καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς εἶναι ἀπαραίτητοι ὅπως τὰ χέρια καὶ οἱ ὀφθαλμοί. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους πάλιν πού εἶναι φύλακες αὐτῶν τῶν ταπεινῶν ἀδελφῶν τοὺς παρουσιάζει ὅτι εἶναι ἄξιοι σεβασμοῦ, ἀκόμη δὲ καὶ ἀπὸ τὸ ἰδικόν του θέλημα καὶ τὸ πάθος (διότι ὅταν λέγῃ· «Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου διὰ

αἰδεσίμους ποιεῖ· καὶ ἀπὸ τοῦ οἰκείου θελήματος καὶ πά-
 θους (ὅτιαν γὰρ εἶπη, «Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι
 τὸ ἀπολωλός», καὶ τὸν σιαυρὸν δηλοῖ, καθάπερ καὶ Παῦλός
 φησι, περὶ ἀδελφοῦ λέγων· «δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανε»), καὶ
 5 ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ὅτι οὐδὲ ἀντιῶ δοκεῖ ἀπολέσθαι· καὶ ἀπὸ
 τῆς κοινῆς συνηθείας, ὅτι καταλιπὼν τὰ σεσωσμένα ὁ ποι-
 μὴν ζητεῖ τὸ ἀπολόμενον· καὶ ὅτιαν εὗρη τὸ πεπλανημένον,
 σφόδρα ἤδεται τῇ εὐρέσει καὶ τῇ σωτηρίᾳ τούτου.

5. Εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς οὕτω χαίρει ἐπὶ τῷ μικρῷ τῷ εὐ-
 10 ρεθέντι, πῶς οὐ καταφρονεῖς τῶν τῷ Θεῷ περισπουδάσιων,
 δέον καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν προέσθαι ὑπὲρ ἑνὸς τῶν μικρῶν
 τούτων; Ἄλλ' ἀσθενής ἐστι καὶ εὐτελής; Δι' αὐτὸ μὲν οὖν
 τοῦτο μάλιστα πάντα δεῖ ποιεῖν, ὥστε αὐτὸν διασώζειν. Καὶ
 γὰρ καὶ αὐτὸς τὰ ἐνενηκοντιαεννέα ἀφείς πρόβατα, ἐπ' ἐκεῖνο
 15 ἦλθε, καὶ οὐκ ἴσχυσε τῶν ἰσοούτων ὑἷ σωτηρία συσκιᾶσαι
 τοῦ ἑνὸς τὴν ἀπώλειαν. Ὁ δὲ Λουκᾶς, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν
 ὤμων ἤνεγκε, φησί· καὶ «μείζων ἐγένετο χαρὰ ἐπὶ ἐνὶ
 ἁμαρτωλῷ μειανοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐνενηκοντιαεννέα δικαίοις».
 Καὶ ἀπὸ τοῦ ἐγκαταλείπειν τὰ σεσωσμένα δι' αὐτό, καὶ ἀπὸ
 20 τοῦ μᾶλλον ἐπὶ τούτῳ ἠσθῆναι, πολλὴν ἔδειξε τὴν περὶ αὐ-
 τοῦ σπουδὴν.

Μὴ δὴ ἀμελῶμεν τῶν ψυχῶν τῶν τοιούτων. Καὶ γὰρ
 πάντα ταῦτα διὰ ταῦτα εἴρηται. Τῷ μὲν γὰρ ἀπειλήσαι μηδ'
 ὄλως ἐπιθήσεσθαι τῶν οὐρανῶν τὸν μὴ γενόμενον παιδίον,
 25 καὶ τοῦ μύλου μνησθῆναι, τὸν τῦφον κατήνεγκε τῶν ἀλαζό-
 ρων· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγάπη πολέμιον, ὥς ἀπόνοια· τῷ δὲ

15. Ρωμ, 14, 15.

16. Λουκᾶ 15, 5.

17. Πρβλ. Λουκᾶ 15, 7.

νὰ σώσῃ αὐτὸ πού ἔχει καθῆ», φανερώνει καὶ τὸν σταυρικὸν θάνατόν του, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος, ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ· «χάριν τοῦ ὁποίου ἀπέθανεν ὁ Χριστός»¹⁵), καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα, διότι οὔτε αὐτὸς θέλει νὰ καθῆ, καθὼς καὶ ἀπὸ αὐτὸ πού ἀποτελεῖ κοινὴν συνήθειαν, ὅτι δηλαδὴ ὁ ποιμὴν ἀφοῦ ἀφήσῃ αὐτὰ πού δὲν ἐχάθησαν, ψάχνει νὰ εὔρῃ αὐτὸ πού ἔχει καθῆ, καὶ ὅταν συμβῆ νὰ τὸ εὔρῃ τὸ χαμένον, χαίρεται πάρα πολὺ διὰ τὴν εὔρεσίν του καὶ τὴν σωτηρίαν του.

5. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Θεὸς νοιώθῃ τόσῃν χαρὰν δι' ἓνα μικρὸν ἄνθρωπον πού εὔρέθη καὶ ἐσώθη, πῶς σὺ περιφρονεῖς αὐτοὺς πού συγκεντρώνουν τόσῃν φροντίδα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἔπρεπε καὶ τὴν ζωὴν σου ἀκόμη νὰ θυσιάσῃς δι' ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς; Ἄλλ' εἶναι χωρὶς καμμίαν δύναμιν καὶ τελείως ἀσήμαντος; Μὰ ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον πρὸ πάντων πρέπει νὰ κάνωμεν τὰ πάντα, ὥστε νὰ τὸν σώσωμεν αὐτόν. Διότι καὶ αὐτός, ἀφοῦ ἄφησε τὰ ἐνενήντα ἐννέα, ἦλθε πρὸς ἐκεῖνο, καὶ δὲν ἠμπόρεσεν ἡ σωτηρία τῶν τόσων πολλῶν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἐνός. Ὁ δὲ Λουκᾶς λέγει, ὅτι τὸ μετέφερεν ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους του¹⁶, καὶ «συμβαίνει πολὺ πιὸ μεγαλυτέρα χαρὰ ὅταν μετανοῆ ἓνας ἁμαρτωλός, παρὰ διὰ τοὺς ἐνενήντα ἐννέα δικαίους»¹⁷. Καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐγκατέλειψε χάριν αὐτοῦ αὐτὰ πού ἦσαν σωσμένα καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐχάρη πολὺ περισσότερον διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, ἀπέδειξε τὴν μεγάλην φροντίδα του περὶ αὐτοῦ.

Ἄς μὴ δείχνωμεν λοιπὸν ἀδιαφορίαν διὰ τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Καθ' ὅσον ὄλα αὐτὰ δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἐλέχθησαν. Μὲ τὸ ὅτι δηλαδὴ ἠπείλησεν ὅτι μὲ κανένα τρόπον δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐκεῖνος πού δὲν θὰ γίνῃ ὡσὰν τὸ παιδί καὶ μὲ τὸ ὅτι ὑπενθύμισε τὴν μυλόπετραν, κατέβαλε τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν ἀλαζόνων· διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἐχθρικὸν εἰς τὴν ἀγάπην, ὅσον εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια. Μὲ τὸ ὅτι δὲ εἶπεν, «ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν

εἰπεῖν, «ἀνάγκη ἐστὶν ἔλθεῖν τὰ σκάνδαλα», ἐγρηγορέναι ἐποίησε· τῷ δὲ προσθεῖναι, «οὐαὶ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται», ἕκαστον σπουδάζειν μὴ δι' αὐτοῦ γενέσθαι παρεσκευάσε. Καὶ τῷ μὲν κελεῦσαι ἐκκόψαι τοὺς σκανδαλίζοντας, εὐ-
 5 κολον τὴν σωτηρίαν ἐποίησε· τῷ δὲ ἐπιτάξαι μὴ καταφρονεῖν αὐτῶν, καὶ μηδὲ ἀπλῶς ἐπιτάξαι, ἀλλὰ σφοδρῶς («ὄ-
 ρᾶτε» γάρ, φησί, «μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων»), καὶ τῷ εἰπεῖν, ὅτι «οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου», καί, «διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγώ»,
 10 καὶ «ὁ Πατήρ μου τοῦτο θούλει», τοὺς ὀφείλοντας αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι σπουδαιοτέρους ἐποίησεν.

Ὅραξ ὅσον τεῖχος αὐτοῖς περιήλασε, καὶ πόσῃ τῶν εὐκαταφρονήτων καὶ τῶν ἀπολλυμένων ποιεῖται σπουδὴν, ἀπειλῶν τε ἀνήκεστα κακὰ τοῖς ὑποσκελίζουσιν αὐτούς, καὶ
 15 μεγάλα ἐπαγγελλόμενος ἀγαθὰ τοῖς θεραπεῦοις καὶ ἐπιμελουμένοις, καὶ παρ' ἑαυτοῦ πάλιν τὸ ὑπόδειγμα φέρων καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς;

Τοῦτον καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, μηδὲν παραιτούμενοι τῶν δοκούντων εἶναι ταπεινῶν τε καὶ μοχθηρῶν ὑπὲρ τῶν ἀδελ-
 20 φῶν· ἀλλὰ κἂν διακονεῖσθαι δέῃ, κἂν μικρὸς ᾦ, κἂν εὐτελὴς ὑπὲρ οὗ τοῦτο γίνεται, κἂν ἐλίπονον τὸ πρᾶγμα ᾦ, κἂν ὄρη καὶ κρημνοὺς διαβαίνειν χρῆ, πάντα ἔστω φορητὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ. Οὕτω γὰρ περισπούδαστον ψυχὴ Θεῷ, ὥς μηδὲ τοῦ ἰδίου Υἱοῦ φείσασθαι. Διὸ παρακαλῶ, τοῦ ὄρ-
 25 θρου φανέντιος, εὐθέως ἐξιόντες ἀπὸ τῆς οἰκίας, τοῦτον ἕνα σκοπὸν ἔχωμεν, καὶ ταύτην πρὸ πάντων σπουδὴν, ὥστε τὸν κινδυνεύοντα ἐξαρπάσαι· οὐ λέγω τοῦτον μόνον τὸν κίνδυ-

τὰ σκάνδαλα», ἔκανε τοὺς ἐπιμελεῖς νὰ ἐπαγρυπνοῦν, μὲ τὸ ὅτι δὲ ἐπρόσθεσεν, «ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔρχεται τὸ σκάνδαλον», ἔκανε τὸν καθένα νὰ φροντίζῃ ὥστε νὰ ἔλθῃ τὸ σκάνδαλον δι’ αὐτοῦ. Καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔδωσεν ἐντολὴν ν’ ἀποκόπτωμεν αὐτοὺς ποὺ σκανδαλίζουν, ἔκανε εὐκόλον τὴν σωτηρίαν, μὲ τὸ ὅτι δὲ ἐπρόσταξε νὰ μὴ περιφρονοῦμεν τοὺς ταπεινοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἐπρόσταξεν, ἀλλὰ τὸ ἔκανε αὐτὸ κατὰ τρόπον πολὺ αὐστηρὸν (διότι λέγει, «προσέχετε μὴ συμβῆ καὶ περιφρονῆσετε κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς»), καὶ μὲ τὸ ὅτι εἶπεν, ὅτι «Οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου», καί, «διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγώ», καί, «Αὐτὸ θέλει ὁ Πατήρ μου», τοὺς ἔκανε αὐτοὺς ποὺ ὀφείλουν νὰ τοὺς φροντίζουν νὰ ἐπιδεικνύουν μεγαλυτέραν προσοχὴν.

Βλέπεις μὲ πόσον τεῖχος τοὺς περιέβαλε καὶ πόσῃν φροντίδα ἐπιδεικνύει διὰ τοὺς περιφρονημένους καὶ τοὺς χαμένους, καὶ ἀπειλῶν μὲ ἀνυπόφορα κακὰ αὐτοὺς ποὺ τοὺς παραβλέπουν καὶ ὑποσχόμενος μεγάλα ἀγαθὰ εἰς αὐτοὺς ποὺ τοὺς βοηθοῦν καὶ τοὺς φροντίζουν, προβάλλων πάλιν ὡς παράδειγμα καὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸν Πατέρα του;

Αὐτὸν λοιπὸν ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς μὴ παραλείποντες νὰ πράξωμεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μας τίποτε ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦνται ὡς ταπεινὰ καὶ ἐλεεινά· ἀλλὰ καὶ ἂν χρειασθῆ νὰ ὑπηρετήσωμεν κάποιον, εἴτε εἶναι μικρός, εἴτε εἶναι εὐτελής αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ ὁποίου γίνεται, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κοπιαστικὴ ἢ πρᾶξις αὐτή, καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῆ ὄρη καὶ κρημνοὺς νὰ διαβῶμεν, ὅλα ἄς θεωροῦνται ἀνεκτὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ μας. Διότι τόσον μεγάλην ἀξίαν ἔχει ἡ ψυχὴ διὰ τὸν Θεόν, ὥστε νὰ μὴ λυπηθῆ οὔτε καὶ τὸν Υἱὸν του. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, μόλις ἐξημερώσῃ, ἐξερχόμενοι ἀμέσως ἀπὸ τὸ σπίτι μας, ἄς ἔχωμεν αὐτὸν ὡς μοναδικὸν σκοπὸν καὶ αὐτὴν ὡς τὴν μεγαλυτέραν μας φροντίδα, τὸ νὰ σώσωμεν δηλαδὴ τὸν ἀδελφόν μας ποὺ κινδυνεύει· δὲν ἐννοῶ αὐτὸν μόνον τὸν φυσικὸν κίνδυνον, διότι

ρον τὸν αἰσθητόν, τοῦτο γὰρ οὐδὲ κίνδυνος, ἀλλὰ τὸν τῆς ψυχῆς, τὸν παρὰ τοῦ διαβόλου τοῖς ἀνθρώποις ἐπιφερόμενον. Καὶ γὰρ ὁ ἔμπορος, ὥστε αὐξῆσαι τὴν περιουσίαν, πέλαγος διαβαίνει καὶ ὁ χειροτέχνης, ὥστε προσθεῖναι τοῖς ὑπάρχουσιν, πάντα ποιεῖ.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν μὴ τῇ σωτηρίᾳ μόνον ἀρκώμεθα τῇ ἡμετέρᾳ, ἐπεὶ καὶ ταύτην λυμαινόμεθα. Καὶ γὰρ ἐν πολέμῳ καὶ παραιάξει ὁ πρὸς τοῦτο μόνον ὄρῳν στρατιώτης, ὅπως ἑαυτὸν διασώσειε φεύγων, καὶ τοὺς ἄλλους μεθ' ἑαυτοῦ προσαπόλλυσιν· ὥσπερ οὖν ὁ γενναῖος καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων τὰ ὄπλα τιθέμενος, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἑαυτὸν διασώζει. Ἐπεὶ οὖν καὶ τὰ ἡμέτερα πόλεμος, καὶ πολέμων ἀπάντων ὁ πικρότατος, καὶ παράταξις καὶ μάχη, ὡς ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ἐκέλευσεν, οὕτω τατιώμεθα ἐπὶ τῆς παραιάξεως, πρὸς σφραγῆς καὶ αἵματα καὶ φόνους παρεσκευασμένοι, πρὸς τὴν ὑπὲρ ἀπάντων σωτηρίαν βλέποντες, καὶ τοὺς ἐστηκότας ἀλείφοντες, καὶ τοὺς κειμένους ἐγείροντες. Καὶ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων ἐν ταύτῃ κεῖνται τῇ παραιάξει, τραύματα ἔχοντες, αἵμασι περιρροέμενοι, καὶ ὁ θεραπεύων οὐδεὶς, οὐ τοῦ λαοῦ τις, οὐχ ἱερεὺς, οὐκ ἄλλος οὐδεὶς, οὐ παρασιάτης, οὐ φίλος, οὐκ ἀδελφός· ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν σκοποῦμεν ἕκαστος. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἑαυτῶν κολοβοῦμεν. Ἡ γὰρ μεγίστη παρρησία καὶ εὐδοκίμησις, τὸ μὴ τὰ ἑαυτῶν σκοπεῖν. Διὰ τοι τοῦτο ἀσθενεῖς καὶ εὐκαταγώνιστοι εἰσὶν ἀνθρώποις καὶ διαβόλω, διτι τὸ ἐναντίον τούτου ζητοῦμεν, καὶ οὐ συνασπίζομεν ἀλλήλοις, οὐδὲ πεφράγμεθα τῇ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ, ἀλλ' ἐτέρας ἑαυτοῖς ἐπιζητοῦμεν φιλίας προ-

αὐτὸς δὲν εἶναι οὔτε κὰν κίνδυνος, ἀλλὰ τὸν κίνδυνον τῆς ψυχῆς, τὸν ὁποῖον δημιουργεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ διάβολος. Διότι καὶ ὁ ἔμπορος, μὲ σκοπὸν νὰ αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν του, διαπλέει τὸ πέλαγος, καὶ ὁ χειροτέχνης κάνει τὰ πάντα προκειμένου ν' αὐξήσῃ τὰ ὑπάρχοντά του.

Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἄς μὴ ἀρκοῦμεθα μόνον εἰς τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, διότι καὶ αὐτὴν τὴν καταστρέφομεν. Καθ' ὅσον ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος, ποὺ εἰς τὴν μάχην καὶ τὴν πολεμικὴν παράταξιν ποὺ ἀποβλέπει πρὸς αὐτὸ μόνον, πῶς δηλαδὴ νὰ φύγῃ καὶ νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ὀδηγεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς ἄλλους· ὅπως ἀκριβῶς πάλιν ὁ γενναῖος ποὺ ἀγωνίζεται καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, σώζει μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τὰ ἰδικά μας εἶναι πόλεμος καὶ ὁ πῶς φοβερὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς πολέμους, καὶ παράταξις πολεμικὴ καὶ μάχη, ὅπως διέταξεν ὁ βασιλεὺς μας, ἔτσι ἄς παρατασώμεθα εἰς τὰς θέσεις τῆς μάχης, προετοιμασμένοι διὰ σφαγὰς, αἵματα καὶ φόνους, ἔχοντες ὡς στόχον τὴν σωτηρίαν ὅλων γενικῶς, καὶ γυμνάζοντες αὐτοὺς ποὺ ἴστανται ὄρθιοι καὶ ἐγείροντες ἐκείνους ποὺ ἔπεσαν. Καθ' ὅσον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας εἶναι πεσμένοι εἰς αὐτὴν τὴν παράταξιν τῆς μάχης, ἔχοντες τραύματα καὶ λουσιμένοι μὲ αἷμα καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ τοὺς θεραπεύσῃ, οὔτε κάποιος ἀπὸ τὸν λαόν, οὔτε ἱερεὺς, οὔτε κανεὶς ἄλλος, οὔτε συστρατιώτης, οὔτε φίλος, οὔτε ἀδελφός, ἀλλ' ὁ καθένας φροντίζομεν διὰ τὰ ἰδικά μας. Διὰ τοῦτο καὶ παρουσιάζουν τὰς ἀτελείας των τὰ ἰδικά μας. Διότι ἢ πῶς μεγάλη παρρησία καὶ ὁ πῶς μεγάλος πλοῦτος εἶναι τὸ νὰ μὴ φροντίζωμεν διὰ τὰ ἰδικά μας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἴμεθα ἀσθενεῖς καὶ ὑποκύπτομεν εὐκόλα καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὸν διάβολον, ἐπειδὴ ἐπιδιώκομεν τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτό, καὶ δὲν εἴμεθα ἀναμεταξύ μας συνηνωμένοι, οὔτε περιεφρουρήσαμεν τοὺς ἑαυτούς μας μὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐπιζητοῦμεν διὰ τοὺς ἑαυτούς μας ἄλλας ἀφορμὰς φιλίας, ἄλλοι μὲν ἀπὸ

φράσεις, οἱ μὲν ἀπὸ συγγενείας, οἱ δὲ ἀπὸ συνηθείας, οἱ δὲ ἀπὸ κοινωνίας, οἱ δὲ ἀπὸ γεινιάσεως· καὶ πάντοθεν μᾶλλον ἔσμεν φίλοι, ἢ ἀπὸ εὐσεβείας, δέον ἐκ ταύτης μόνης συνάπτεσθαι τὰς φιλίας. Σὺν δὲ τοῦναντίον γίνεται Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλησιν ἔστιν ὅπου γινόμεθα φίλοι, ἢ τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις.

6. Ναί, φησὶν· ὁ μὲν γὰρ ἔστι μοχθηρός, ὁ δὲ χρησιὸς καὶ ἐπιεικής. Τί λέγει; μοχθηρὸν τὸν ἀδελφὸν καλεῖς, ὁ μὴδὲ ρακὰ καλεῖν κελεύμενος; καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριᾶς ἐκπομπεύων τὸν ἀδελφόν, τὸ μέλος τὸ σόν, τὸν τῶν αὐτῶν σοι κοινωνήσαντα ὠδίνων, τὸν τῆς αὐτῆς μετασχόντα τραπέζης; Ἄλλ' εἰ μὲν τινα κατὰ σάρκα ἀδελφὸν ἔχεις, κἂν μυρία ἐργάζεται κακά, σπουδάξεις αὐτὸν περιστέλλειν, καὶ νομίζεις καὶ αὐτὸς τῆς αἰσχύνῃς κοινωνεῖν, ἐκείνου
10 καταισχυνομένου· τὸν δὲ πνευματικὸν ἀδελφόν, δέον ἔλευθερῶσαι διαβολῆς, οὐ δὲ καὶ μυρίαις περιβάλλεις κατηγορίαις; Μοχθηρὸς γὰρ ἔστι δυσανάσχετος, φησὶν. Οὐκοῦν διὰ τοῦτο γενοῦ φίλος, ἵνα παύσῃς ὄντα τοιοῦτον, ἵνα μεταβάλῃς, ἵνα ἐπαναγάγῃς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν. Ἄλλ' οὐ πείθεται,
20 φησὶν, οὐδὲ ἀνέχεται συμβουλῆς. Πόθεν οἶσθα; παρήνεσας γὰρ, καὶ διορθῶσαι ἐπεχείρησας; Παρήνεσα πολλάκις, φησί. Ποσάκις; Πολλάκις· καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον. Βαβαί· τοῦτο πολλάκις; Εἰ γὰρ διὰ παντὸς τοῦτο ἐποίεις τοῦ χρόνου, καμεῖν ἐχρῆν καὶ ἀπαγορευῶσαι; Οὐχ ὁρᾶς πῶς διαπαντὸς

18. ρακὰ· παρ' Ἑβραίοις μωρός, ἄμναλος.

τὰς συγγενείας, ἄλλοι ἀπὸ τὰς γνωριμίας, ἄλλοι ἀπὸ τὰς συναναστροφάς, ἄλλοι δὲ ἀπὸ τὰς σχέσεις μας μὲ τοὺς γείτονάς μας· καὶ γινόμεθα πολὺ πρὸ εὐκολώτερα φίλοι ἀπὸ ὅπουδήποτε ἄλλου, παρὰ ἀπὸ εὐσέβειαν, ἐνῶ πρέπει μόνον ἀπὸ αὐτὴν νὰ συνάπτωμεν τὰς φιλίας μας. Σήμερα ὅμως συμβαίνει τελείως τὸ ἀντίθετον· πολλὰς φορὰς γινόμεθα φίλοι μὲ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς εἰδωλολάτρας, παρὰ μὲ τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας.

6. Ναί, λέγει· διότι ὁ μὲν ἕνας εἶναι πονηρός, ὁ δὲ ἄλλος καλὸς καὶ συνετός. Τί λέγεις; ὀνομάζεις κακὸν τὸν ἀδελφόν σου, σὺ ποὺ ἔλαβες ἐντολὴν νὰ μὴ τὸν ὀνομάζης οὔτε κἂν ρακά¹⁸; καὶ δὲν ἐντρέπεσαι, οὔτε κοκκινίζεις διασύρων τὸν ἀδελφόν σου, τὸ ἰδικόν σου μέλος, αὐτὸν ποὺ ἐδοκίμασε τοὺς ἰδίους πόνους μὲ ἐσένα, αὐτὸν ποὺ ἐκάθισε μαζὶ μὲ ἐσένα εἰς τὴν ἴδιαν τράπεζαν; Ἄλλ' ἐὰν μὲν ἔχῃς κάποιον κατὰ σάρκα ἀδελφόν, καὶ ἂν ἀκόμη διαπράττη ἄπειρα κακά, φροντίζεις νὰ τὸν ἐπαναφέρῃς εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον, καὶ νομίζεις ὅτι καὶ ὁ ἴδιος συμμετέχει εἰς τὴν ἐντροπὴν διὰ τοὺς ἐξευτελισμοὺς ἐκείνου, τὸν πνευματικὸν ἀδελφόν σου ὅμως, ποὺ ἐνῶ πρέπει νὰ τὸν ἐλευθερώσῃς ἀπὸ τὰς συκοφαντίας, σὺ τὸν περιβάλλεις καὶ μὲ ἀπείρους ἄλλας κατηγορίας; Μά, θὰ εἶπῃ κποιος, εἶναι κακὸς καὶ δύσκολα ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν ὑποφέρῃ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν γίνε φίλος του, διὰ νὰ τὸν παύσῃς ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι τέτοιος, διὰ νὰ τὸν μεταβάλῃς, διὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃς εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἀλλά, λέγει, δὲν πείθεται, οὔτε ἀνέχεται συμβουλήν. Ἀπὸ ποῦ τὸ γνωρίζεις; Μήπως τὸν συνεβούλευσες καὶ ἐπροσπάθησες νὰ τὸν διορθώσῃς; Τὸν συνεβούλευσα, λέγει, πολλὰς φορὰς. Πόσας φορὰς; Πολλὰς φορὰς καὶ διὰ πρώτην φορὰν καὶ διὰ δευτέραν. Ἀλήθεια! αὐτὸ εἶναι τὸ πολλὰς φορὰς; Διότι ἐὰν τὸ ἔκανες αὐτὸ καθ' ὄλον τὸν χρόνον, ἔπρεπε καὶ πάλιν ν' ἀποκάμῃς καὶ νὰ σταματήσῃς τὴν προσπάθειαν; Δὲν βλέπεις πῶς ὁ Θεὸς μᾶς συμβουλεύει ἀκατα-

ὁ Θεὸς ἡμῖν παραινεῖ, διὰ τῶν προφητῶν, διὰ τῶν ἀποστόλων, διὰ τῶν εὐαγγελιστῶν;

Τί οὖν; πάντα καιρωθώσομεν, καὶ πάντα ἐπέισθημεν; Οὐδαμῶς. Ἄρ' οὖν ἐπαύσατο παραινῶν; ἄρα ἐσίγησεν; Οὐ καθ' ἑκάστην λέγει τὴν ἡμέραν, «οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ», καὶ αὖξεται πολλοῖς τῶν χρημάτων ἢ περιουσία καὶ ἡ τυραννίς; Οὐ καθ' ἑκάστην βοᾷ, «ἄφειτε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν», καὶ ἡμεῖς ἐκθηριούμεθα μᾶλλον; Οὐ διαπαντὸς παραινεῖ κρατεῖν ἐπιθυμίας, καὶ εἶναι κρείττους ἢ-
 10 δονῆς πονηρᾶς, πολλοὶ δὲ χοίρων μᾶλλον ἐγκαλινδοῦνται τῇ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ; Ἄλλ' ὅμως οὐ παύεται λέγων. Τίνος οὖν ἕνεκα μὴ ταῦτα πρὸς ἑαυτοὺς λογιζόμεθα καὶ λέγομεν, ὅτι καὶ ἡμῖν ὁ Θεὸς διαλέγεται καὶ οὐκ ἀφίσταται τοῦτο ποιῶν, καίτοι πολλὰ παρακουόντων ἡμῶν; Διὰ ταῦτα ἔλεγεν, ὅτι
 15 «ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι». Εἰ γὰρ οὐκ ἄρκει εἰς σωτηρίαν ἡμῖν ἢ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἀρετὴ, ἀλλὰ δεῖ καὶ ἑτέρους ἔχοντας ἀπελθεῖν· ὅταν μήτε ἑαυτούς, μήτε ἑτέρους διασώσωμεν, τί πεισόμεθα; πόθεν ἐλπίδα λοιπὸν σωτηρίας ἔξομεν;

Ἄλλὰ τί ταῦτα ἐγκαλῶ, ὅταν μηδὲ τῶν συνοικούντων
 20 λόγον τινὰ ποιῶμεθα, γυναικὸς καὶ παίδων καὶ οἰκειῶν, ἀλλ' ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων μεριμνῶμεν, καθάπερ οἱ μεθύοντες, ὅπως οἱ μὲν οἰκέται πλείους γένοιοντο, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ἡμῖν διακονήσαιεν, οἱ δὲ παῖδες πολὺν παρ' ἡμῶν δέξαιοντο κληρὸν, ἢ δὲ γυνὴ χρυσία σχοίῃ καὶ ἱμάτια
 25 πολυτελεῖ καὶ κτήματα· καὶ μηδαμοῦ ἑαυτῶν φροντίζωμεν,

19. Ματθ. 6, 24. Λουκᾶ 16, 13.

20. Λουκᾶ 6, 37. Ματθ. 6, 14.

παύστως, διὰ τῶν προφητῶν, διὰ τῶν ἀποστόλων, διὰ τῶν εὐαγγελιστῶν;

Τί λοιπόν; Τὰ κατωρθώσαμεν ὅλα καὶ ἐπιστεύσαμεν εἰς ὅλα; Καθόλου. Μήπως λοιπὸν ἔπαυσε νὰ μᾶς συμβουλεύῃ; μήπως ἐσιώπησε; Δὲν λέγει καθημερινῶς, «δὲν ἤμπορεῖτε νὰ δουλεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν μαμωνᾶν»¹⁹, καὶ παρὰ ταῦτα αὐξάνεται εἰς πολλοὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν χρημάτων καὶ ἡ κυριαρχία αὐτῶν; Δὲν φωνάζει καθημερινῶς, «Συγχωρήσατε καὶ θὰ συγχωρηθῆτε καὶ σείς»²⁰, καὶ ἡμεῖς γινόμεθα ὅλον καὶ περισσότερον ἄγρια θηρία; Δὲν μᾶς συμβουλεύει ἀκαταπαύστως νὰ εἴμεθα κυρίαρχοι τῶν ἐπιθυμιῶν μας καὶ νὰ εἴμεθα ἀνώτεροι τῶν ἁμαρτωλῶν ἡδονῶν, παρὰ ταῦτα πολλοὶ κυλίνονται πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς χοίρους μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν; Ἄλλ' ὅμως δὲν παύει τὰς συμβουλὰς του. Διατί λοιπὸν δὲν τὰ ἀναλογιζόμεθα ὅλα αὐτὰ καὶ δὲν λέγομεν, ὅτι καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀπευθύνονται οἱ λόγοι αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν παύει νὰ τὸ κἀνῃ αὐτό, ἂν καὶ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ παρακούομεν; Διὰ τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι εἶναι «ὀλίγοι ἐκεῖνοι ποὺ σώζονται»²¹. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἀρκῆ διὰ τὴν σωτηρίαν μας ἡ ἰδική μας ἀρετή, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ φύγωμεν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν ἀφοῦ σώσωμεν καὶ ἄλλους, τί θὰ πάθωμεν ὅταν δὲν διασώσωμεν οὔτε τοὺς ἑαυτοὺς μας οὔτε ἄλλους; ἀπὸ ποῦ θὰ ἔχωμεν τότε ἐλπίδα σωτηρίας;

Ἄλλὰ διατί ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἔλεγκοί μου δι' αὐτά, ὅταν ἡμεῖς δὲν λέγωμεν τίποτε οὔτε καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη μὲ τοὺς ὁποίους συγκατοικοῦμεν, εἰς τὴν γυναῖκα μας, τὰ παιδιά μας, τοὺς δούλους μας, ἀλλὰ συγκεντρώνομεν τὸ ἐνδιαφέρον μας εἰς τελείως διαφορετικὰ πράγματα, ὅπως ἀκριβῶς οἱ μεθυσμένοι, συζητοῦντες ἄλλοι μὲν πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνουν περισσότεροι οἱ ὑπηρέται καὶ νὰ μᾶς ὑπηρετοῦν μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν, ἄλλοι δὲ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν τὰ παιδιά μας νὰ κληρονομήσουν μεγαλυτέραν περιουσίαν, ἡ δὲ γυναῖκα πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἔχῃ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ πολυτελεῖ ἑνδύματα καὶ ἄλλα πράγματα, καὶ

ἀλλὰ τῶν ἑαυτῶν; Οὔτε γὰρ τῆς γυναικὸς φροντίζομεν ἢ
 προνοοῦμεν, ἀλλὰ τῶν τῆς γυναικός· οὔτε τοῦ παιδίου, ἀλλὰ
 τῶν τοῦ παιδίου. Καὶ ταῦτόν ποιοῦμεν, οἷον ἂν εἶ τις οἰκίαν
 ὄρων κακῶς διακειμένην, καὶ τοὺς τοίχους κλινομένους, ἀ-
 5 φεῖς ἀνασιῆσαι τούτους, περιθόλους αὐτῇ μεγάλους ἔξωθεν
 καιασκευάζοι ἢ σώματος ἡσθενηκότις, τούτου μὲν μὴ ἐπι-
 μελοῖτο, ἱμάτια δὲ αὐτῷ χροσᾶ ὑφαίνοι ἢ τῆς δεσποίνης
 κακῶς διακειμένης, θεραιπαινίδων, καὶ ἰσιῶν, καὶ τῶν κα-
 τὰ τὴν οἰκίαν σκευῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελοῖτο, ἐκείνην
 10 ἀφεῖς ἐρριφθαι καὶ οἰμώζειν.

Τοῦτο γὰρ καὶ νῦν γίνεται καὶ τῆς ψυχῆς ἡμῖν κακῶς
 διακειμένης καὶ ἀθλίας, καὶ θυμουμένης, καὶ λοιδορουμένης,
 καὶ ἐπιθυμούσης ἀτόπως, καὶ κενοδοξούσης, καὶ στασιαζού-
 σης, καὶ πρὸς τὴν γῆν συρομένης, καὶ ὑπὸ θηρίων τοσοῦτων
 15 σπαραττιομένης, ἀφέντες αὐτῆς ἀπελάσαι τὰ πάθη, οἰκίας
 καὶ οἰκειῶν φροντίζομεν. Καὶ εἰ μὲν ἄρκτος λαθοῦσα ἀπο-
 φύγοι, τὰς οἰκίας ἀποκλείομεν, καὶ κατὰ τοὺς σιενωποὺς
 τρέχομεν, ὥστε μὴ περιπεσεῖν τῷ θηρίῳ· νυνὶ δὲ οὐχ ἑνὸς
 θηρίου, ἀλλὰ πολλῶν ἡμῖν λογισμῶν τοιούτων τὴν ψυχὴν
 20 σπαραττιόντων, οὐδὲ αἰσθησὶν λαμβάνομεν. Καὶ ἐν μὲν τῇ
 πόλει τοσαύτην ποιοῦμεθα σπουδὴν, ὥς ἐν ἐρήμῳ τόπῳ
 καὶ ἐν γαλεάγραις καθείργειν τὰ θηρία· καὶ οὔτε πρὸς τῷ
 βουλευτηρίῳ τῆς πόλεως, οὔτε πρὸς τοῖς βασιλείοις, ἀλλὰ

δὲν φροντίζομεν καθόλου διὰ τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ διὰ τὰ ἰδικὰ μας πράγματα; Διότι οὔτε διὰ τὴν γυναῖκα μας φροντίζομεν ἢ προνοοῦμεν, ἀλλὰ διὰ τὰ πράγματα τῆς γυναικός· οὔτε διὰ τὸ παιδί μας, ἀλλὰ διὰ τὰ πράγματα τοῦ παιδιοῦ μας. Καὶ κάνομεν τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ ἐκεῖνον, παραδείγματος χάριν, πού μολονότι βλέπει τὴν οἰκίαν του νὰ εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν καὶ τοὺς τοίχους τῆς λυγισμένους, ἀφήνων τὴν ἐπιδιόρθωσιν αὐτῶν, κατασκευάζει ἔξω ἀπὸ αὐτὴν μεγάλους περιβόλους· ἢ μολονότι τὸ σῶμα κάποιου εἶναι ἀσθενές, δὲν τὸ φροντίζει αὐτό, ἀλλὰ ὑφαίνει δι’ αὐτὸ ἐνδύματα χρυσᾶ, ἢ μὲ ἐκεῖνον πού μολονότι ἢ οἰκοδέσποινα εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ἀφήνει ἐκείνην παρημελημένην καὶ θρηνολογοῦσαν καὶ φροντίζει διὰ τὰς ὑπηρετίας, τὰ ὑφαινόμενα ὑφάσματα, τὰ σκεύη τῆς οἰκίας καὶ δι’ ὅλα τὰ ἄλλα.

Αὐτὸ λοιπὸν γίνεται καὶ τώρα, καὶ μολονότι ἡ ψυχὴ μας εὐρίσκεται εἰς κακὴν καὶ ἀθλίαν κατάστασιν καὶ ὀργίζεται καὶ ὑβρίζεται καὶ ἐπιθυμεῖ παράλογα πράγματα καὶ εἶναι κυριευμένη ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς κενοδοξίας καὶ ἐπαναστατεῖ καὶ σύρεται κάτω εἰς τὴν γῆν καὶ σπαράσσεται ἀπὸ τόσα πολλὰ θηρία, ἐγκαταλείποντες τὴν φροντίδα μας ν’ ἀπομακρύνωμεν τὰ πάθη αὐτά, συγκεντρώνομεν τὴν φροντίδα μας εἰς τὰς οἰκίας καὶ τοὺς ὑπηρέτας. Καὶ ἐὰν μὲν ἤθελε ξεφύγει κάποια ἀρκούδα κρυφά, κλείομεν καλὰ τὰς οἰκίας μας καὶ τρέχομεν πρὸς τοὺς στενοὺς δρόμους, ὥστε νὰ μὴ πέσωμεν ἐπάνω εἰς τὸ θηρίον, τώρα ὅμως, μολονότι ὄχι μόνον ἓνα θηρίον, ἀλλὰ πολλαὶ παρόμοιαι ὡσὰν τὸ θηρίον αὐτὸ σκέψεις μας κατασπαράσσουν τὴν ψυχὴν μας, ἡμεῖς οὔτε κἂν τὸ ἀντιλαμβανόμεθα. Καὶ εἰς μὲν τὴν πόλιν καταβάλλομεν τόσην φροντίδα, ὥστε νὰ κλείσωμεν ἀσφαλῶς τὰ θηρία μέσα εἰς ἔρημον τόπον καὶ εἰς θηριοτροφεία, καὶ τὰ κρατοῦμεν δεμένα ὄχι κοντὰ εἰς τὸ βουλευτήριον τῆς πόλεως, οὔτε κοντὰ εἰς τὰ δικαστήρια, οὔτε κοντὰ εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, ἀλλὰ εἰς κάποιο μέρος μακρὰ καὶ εἰς πολὺ

πόρρω που καὶ μακρὰν δεδεμένα κατέχομεν· ἐπὶ δὲ τῆς ἡν-
 χῆς, ἔνθα τὸ βουλευτήριον, ἔνθα τὰ βασίλεια, ἔνθα τὸ δι-
 κασιτήριον, ἀνεΐται τὰ θηρία, περὶ τὸν νοῦν αὐτὸν καὶ τὸν
 θρόνον τὸν βασιλικὸν κράζοντα καὶ θορυβοῦντα. Διὰ τοῦτο
 5 πάντα ἄνω καὶ κάτω γίνεται, καὶ πάντα μεσιὰ ταραχῆς,
 τὰ ἔνδον, τὰ ἔξω, καὶ οὐδὲν διεσιήκαμεν ἕκαστος ἡμῶν
 πόλεως ὑπὸ καταδρομῆς θαρβάρων θορυβουμένης· καὶ ταῦ-
 τὸν γίνεται, οἷον ἂν εἰ δράκοντιος νεοτιῖα σιρουνθῶν ἐπιτιθε-
 μένου, πανταχοῦ τρίζοντες οἱ σιρουνθοὶ πέτοινοι φοβούμενοι
 10 καὶ ταραχῆς γέμοντες, οὐκ ἔχοντες δὲ ὅποι καταλύσωσι τὴν
 ἀγωνίαν.

7. Διὸ παρακαλῶ, τὸν δράκοντα ἀνέλωμεν, συγκλείσω-
 μεν τὰ θηρία, ἀποπνίξωμεν, κατασφάξωμεν καὶ τοὺς πο-
 νηροὺς τούτους λογισμοὺς τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος παρα-
 15 δῶμεν, ἵνα μὴ καὶ ἡμῖν ἀπειλῇ τοιαῦτα ὁ προφήτης, οἷα καὶ
 τῇ Ἰουδαίᾳ, διὸ «ὄνοκένταυροι ἐκεῖ ὀρχήσονται καὶ ἐχῖνοι
 καὶ δράκοντες». Εἰσὶ γάρ, εἰσὶ καὶ ἄνθρωποι ὄνοκενταύρων
 χεῖρους, καθάπερ ἐν ἐρημίᾳ ζῶντες, καὶ λακτίζοντες· καὶ
 τὸ πλεόν τῆς νεότιχτος παρ' ἡμῖν τοιοῦτον. Καὶ γὰρ ἀγρίας
 20 ἔχοντες ἐπιθυμίας, οὕτω πηδῶσιν, οὕτω λακτίζουσιν, ἀχα-
 λίνωτοι περιϋόντες, καὶ τῇ σπουδῇ πρὸς οὐδὲν τῶν δεόν-
 των χρώμενοι. Αἴτιοι δὲ οἱ πατέρες, οἳ τοὺς μὲν πωλοδά-
 μνας ἀναγκάζουσι τοὺς ἵππους τῶν ἑαυτῶν μετὰ πολλῆς
 ρυθμίζεῖν τῆς ἐπιμελείας, καὶ οὐκ ἀφιασιν ἐπὶ πολὺ τοῦ
 25 πώλου τὴν ἡλικίαν ἀδάμασιον προελθεῖν, ἀλλὰ καὶ χαλινὸν
 καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπιτιθέασιν ἐκ προοιμίῶν· τοὺς δὲ αὐτῶν
 νέους ἐπὶ πολὺ περιορῶσιν ἀχαλινώτους περιϋόντας καὶ σω-
 φροσύνης ἐρήμους, πορνείας καὶ κύβοις καὶ ταῖς ἐν ταῖς

μεγάλην ἀπόστασιν, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ψυχῆς ὅμως τὰ θηρία ἔρχονται καὶ ἐγκαθίστανται ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκεται τὸ βουλευτήριον, ὅπου τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, ὅπου τὸ δικαστήριον, δηλαδὴ εἰς τὸν ἴδιον τὸν νοῦν καὶ τὸν βασιλικὸν θρόνον καὶ κραυγάζουν καὶ θορυβοῦν. Διὰ τοῦτο τὰ πάντα γίνονται ἄνω κάτω καὶ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ταραχὴν, καὶ τὰ ἐσωτερικά καὶ τὰ ἐξωτερικά, καὶ δὲν διαφέρομεν ὁ καθένας μας ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ πόλιν πού ἀναστατώνεται ἀπὸ ἐπιδρομὴν βαρβάρων. Καὶ συμβαίνει τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἐπιτίθεται κάποιος δράκων εἰς τὴν φωλεὰν τῶν σπουργιτιῶν, καὶ τὰ σπουργίτια πετοῦν πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις καὶ τσουρίζουν γεμᾶτα ἀπὸ φόβον καὶ ταραχὴν, μὴ ἔχοντα δὲ ποῦ νὰ καταφύγουν διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν.

7. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, ἅς φονεύσωμεν τὸν δράκοντα, ἅς κλειδώσωμεν τὰ θηρία, ἅς τὰ πνίξωμεν, ἅς τὰ κατασφάξωμεν· καὶ αὐτὰς τὰς πονηρὰς σκέψεις ἅς τὰς παραδώσωμεν εἰς τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὥστε νὰ μὴ μᾶς ἀπειλῇ καὶ ἡμᾶς ὁ προφήτης μὲ τὰς ἰδίας ἀπειλὰς πού ἠπείλησε τὴν Ἰουδαίαν, ὅτι «θὰ χοροπηδοῦν ἐκεῖ ἄγριοι ὄνοι καὶ ἀγριογούρουνα καὶ δράκοντες»²². Διότι πράγματι ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἀγρίους ὄνους, πού ζοῦν ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ εἰς τὴν ἐρημίαν καὶ κλωτσοῦν, καὶ παρόμοιον εἶναι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς νεολαίας μας. Καθ' ὅσον ἔχοντες οἱ νέοι μας ἀγρίας ἐπιθυμίας, πηδοῦν ὅμοια μὲ αὐτοὺς καὶ κλωτσοῦν, περιφέρονται παντοῦ ἀκαλίνωτοι καὶ δὲν καταβάλλουν καμμίαν φροντίδα πρὸς κάτι τὸ ὠφέλιμον. Αἴτιοι δὲ εἶναι οἱ γονεῖς των, οἱ ὁποῖοι τοὺς μὲν ἵπποδαμαστὰς τοὺς ἀναγκάζουν νὰ ἐκγυμνάζουν τοὺς ἵππους των μὲ πάρα πολλὴν προσοχὴν καὶ δὲν ἀφήνουν ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ παραμείνη ἀδάμαστον τὸ πωλάρι, ἀλλὰ ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς θέτουν εἰς αὐτὸ καὶ χαλινάρι καὶ ὄλα τὰ ἄλλα τὰ σχετικά, τοὺς νέους των ὅμως τοὺς παραβλέπουν καὶ τοὺς ἀφήνουν ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ περιφέρονται ἀκαλίνωτοι καὶ ἔρημοι ἀπὸ σωφροσύνην, ἀτιμαζόμενοι μὲ τὰς πορνείας καὶ

παρανόμοις θεάτροις διατριβαῖς καιαισχυνομένους, δέον πρό
 τῆς πορνείας γυναικὶ παραδοῦναι, γυναικὶ σώφροσι καὶ σο-
 φωτάτη· αὕτη γὰρ καὶ τῆς ἀτοπωτάτης ἀπάξει διατριβῆς
 τὸν ἄνδρα, καὶ ἀντὶ χαλινοῦ τῷ πῶλῳ γενήσεται. Οὐδὲ γὰρ
 5 ἐτέρωθεν αἱ πορνεῖαι καὶ αἱ μοιχεῖαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀφείους
 εἶναι τοὺς νέους. Ἐὰν γὰρ γυναῖκα ἔχη συνειήν, καὶ οἰκίας
 ἐπιμελήσεται καὶ δόξης καὶ ὑπολήψεως.

Ἄλλὰ νέος εἶσι, φησὶν. Οἶδα καὶ γὰρ. Εἰ γὰρ ὁ Ἰσαὰκ
 τεσσαράκοντα εἰῶν ὢν τὴν νύμφην ἠγάγειο, ἐν παρθενία
 10 τὴν ἡλικίαν πᾶσαν ἐκείνην διάγων, πολλῶ τοὺς ἐν τῇ χά-
 ριτι νέους τὴν φιλοσοφίαν ταύτην ἀσκεῖν ἔδει. Ἄλλὰ τί
 πάθω; Οὐκ ἀνέχεσθε τῆς σωφροσύνης αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι,
 ἀλλὰ περιορᾶτε καιαισχυνομένους, μολυνομένους, ἐναγεῖς γι-
 νομένους, οὐκ εἰδότες ὅτι γάμου κέρδος τὸ καθαρὸν διατη-
 15 ρῆσαι τὸ σῶμα· καὶ τοῦτο μὴ ἦ, οὐδὲν ὄφελος γάμου. Ὑμεῖς
 δὲ τοῦναντίον ποιεῖτε· διὰ μυρίων ἐμπλησθῶσι κηλίδων,
 ἵοιτε αὐτοὺς ἐπὶ γάμον ἄγετε, εἰκῆ καὶ μάτην.

Δεῖ γὰρ ἀναμεῖναι, φησὶν, ἵνα εὐδόκιμος γένηται, ἵνα
 ἐν τοῖς πολιτικοῖς λάμψη πράγμασι· τῆς δὲ ψυχῆς ὑμῖν οὐ-
 20 δεῖς λόγος, ἀλλὰ περιορᾶτε αὐτὴν ἐρριμμένην. Διὰ τοῦτο
 πάντα συγχύσεως γέμει, καὶ ἀταξίας καὶ ταραχῆς, ὅτι πάρερ-
 γον αὕτη, ὅτι τὰ μὲν ἀναγκαῖα ἡμέληται, τὰ δὲ εὐτελεῖ πολ-
 λῆς τυγχάνει προνοίας. Οὐκ οἶσθα, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον χαριῆ
 τῷ παιδί, ὡς τὸ φυλάξαι πορνικῆς ἀκαθαρσίας καθαρὸν;

τὰ τυχερὰ παιχνίδια καὶ τὶς διασκεδάσεις των εἰς τὰ παράνομα θέατρα, ἐνῷ θὰ ἔπρεπε πρὶν ἀπὸ τὴν πορνείαν νὰ τοὺς νυμφεύουν μὲ γυναῖκας σώφρονας καὶ πάρα πολὺ μυαλωμένας· καθ' ὅσον μία τέτοια γυναῖκα θ' ἀπομακρύνῃ τὸν ἄνδρα ἀπὸ τὴν παράνομην καὶ ἁμαρτωλὴν αὐτὴν διασκέδασιν καὶ θ' ἀναπληρώσῃ τὸν ρόλον ποὺ ἔχει ὁ καλινὸς εἰς τὸ πωλᾶρι. Διότι αἱ πορνεῖαι καὶ αἱ μοιχεῖαι δὲν ὀφείλουν τὴν ὑπαρξίν των πουθενὰ ἄλλοῦ, παρὰ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ νέοι ἀφήνονται ἐλεύθεροι. Ἄν λοιπὸν ὁ νέος ἔχῃ γυναῖκα συνετὴν θὰ φροντίσῃ αὐτὴ καὶ διὰ τὴν οἰκίαν καὶ διὰ τὴν φήμην του καὶ διὰ τὴν ὑπόληψίν του.

Ἄλλὰ, θὰ εἰπῇ κάποιος, εἶναι νέος. Καὶ ἐγὼ τὸ γνωρίζω. Διότι, ἐὰν ὁ Ἰσαὰκ ἐνυμφεύθῃ εἰς ἡλικίαν σαράντα ἐτῶν, ζήσας καθ' ὅλην τὴν προηγουμένην ζωὴν του ἐν παρθενίᾳ, πολὺ περισσότερον ἔπρεπεν οἱ νέοι ποὺ ἔλαβον τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ν' ἀσκοῦν αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν. Ἄλλὰ τί νὰ κάνω; Δὲν ἀνέχεσθε νὰ φροντίζετε διὰ τὴν σωφροσύνην των, ἀλλὰ τοὺς παραβλέπετε ἐνῷ ἀτιμάζονται, μολύνονται καὶ γίνονται βδελυροί, μὴ γνωρίζοντες, ὅτι τὸ κέρδος τοῦ γάμου εἶναι τὸ νὰ φυλάξουν καθαρὸν τὸ σῶμα των, ἐὰν δὲ δὲν συμβαίῃ αὐτό, δὲν ὠφελεῖ εἰς τίποτε ὁ γάμος. Σεῖς ὅμως κάνετε τὸ ἀντίθετον. Ὅταν γεμίσουν ἀπὸ ἀμετρήτους κηλίδας, τότε τοὺς ὀδηγεῖτε εἰς τὸν γάμον, τελείως ἄσκοπα καὶ ἄδικα.

Ἄλλὰ, θὰ εἰπῇ κάποιος, πρέπει νὰ περιμένωμεν, διὰ νὰ προκόψῃ εἰς τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ διαπρέψῃ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα. Διὰ τὴν ψυχὴν του ὅμως δὲν δείχνετε κανένα ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ τὴν παραβλέπετε ἂν καὶ εἶναι κάτω πεταμένη. Διὰ τοῦτο ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν καὶ ταραχὴν, ἐπειδὴ θεωρεῖται ἡ φροντίς διὰ τὴν ψυχὴν ὡς πάρεργον, καθ' ὅσον τὰ μὲν ἀναγκαῖα παραμελοῦνται, ἐνῷ ἀντιθέτως ἐπιδεικνύεται μεγάλη φροντίς διὰ τὰ τελείως ἀσήμαντα. Δὲν γνωρίζεις, ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν προδίδει τόσην χάριν εἰς τὸ παιδί, ὅσον τὸ νὰ τὸ φυλάξῃς

Ψυχῆς γὰρ ἴσον οὐδέν. "Οἱ «Τί ὠφελεῖται ἄνθρωπος»,
 φησὶν, «ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ
 ζημιωθῆ;». Ἀλλὰ γὰρ πάντα ὁ τῶν χρημάτων ἕρως ἀνέ-
 τρεψε καὶ κατέβαλε, καὶ τοῦ Θεοῦ τὸν ἀκριβῆ φόβον παρώ-
 5 θησεν, ὡπερ τις τύραννος ἀκρόπολιν, οὕτω τὰς τῶν ἀν-
 θρώπων ψυχὰς καταλαβών. Διὸ καὶ τῆς τῶν παίδων καὶ
 τῆς ἡμετέρας ἀμελοῦμεν σωτηρίας, ἐν μόνον σκοποῦντες,
 ὅπως εὐπορώτεροι γενόμενοι, πλοῦτον ἐτέροις ἀφῶμεν, κἀ-
 κείνοι πάλιν ἄλλοις, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους τοῖς μετ' αὐτούς,
 10 παράπομοί τινες τῶν ἡμετέρων γινόμενοι κτημάτων τε καὶ
 χρημάτων, ἀλλ' οὐ δεσπόται.

Ἐντεῦθεν πολλῆ ἡ ἄνοια· ἐντεῦθεν τῶν δούλων οἱ ἐ-
 λεύθεροι ἀτιμότεροι. Τοῖς μὲν γὰρ δούλοις, εἰ καὶ μὴ δι'
 αὐτούς, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς αὐτούς ἐπιτιμῶμεν· οἱ δὲ ἐλεύθεροι
 15 οὐδὲ ταύτης ἀπολαύουσι τῆς προνοίας, ἀλλὰ καὶ τούτων ἡμῖν
 εἰσὶν εὐτελέστεροι. Καὶ τί λέγω τῶν δούλων; Καὶ γὰρ καὶ
 βοσκημάτων οἱ παῖδες ἀτιμότεροι, καὶ ὄνων καὶ ἵππων μᾶλ-
 λον ἐπιμελούμεθα, ἢ παίδων. Κἂν μὲν ἡμίονόν τις ἔχῃ, πολ-
 λὴ ἡ φροντίς ὥστε ὀνηλάτην εὐρεῖν ἄριστον, καὶ μήτε ἀ-
 20 γνώμονα, μὴ κλέπιτην, μὴ μέθυσον, μὴ τῆς τέχνης ἄπειρον·
 ἂν δὲ ψυχῇ παιδὸς ἐπισιῆσαι δέῃ παιδαγωγόν, ἀπλῶς καὶ
 ὡς ἔιυχε τὸν ἐπελθόντα αἰρούμεθα. Καίτοιγε τῆς τέχνης ταύ-
 τῆς οὐκ ἔστιν ἄλλη μείζων. Τί γὰρ ἴσον τοῦ ρυθμίσει ψυ-
 χήν, καὶ διαπλάσει νέου διάνοιαν; Καὶ γὰρ παντὸς ζωγράφ-
 25 φου καὶ παντὸς ἀνδριαντοποιοῦ τὸν ταύτην ἔχοντα τὴν ἐπι-

καθαρόν ἀπὸ τὴν πορνικὴν ἀκαθαρσίαν; Καθ' ὅσον τίποτε δὲν ὑπάρχει ἴσον μὲ τὴν ψυχὴν. Διότι λέγει· «Εἰς τί ἔχει νὰ ὠφελῆθῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδήσῃ ὅλον τὸν κόσμον, ζημιωθῇ δὲ τὴν ψυχὴν του;»²³. Ἄλλ' ὅμως ὅλα τὸ ἀνέτρεψεν ὁ ἔρως τῶν χρημάτων καὶ τὰ κατέστρεψε καὶ ἀπεμάκρυνε τὸν ἀληθῆ φόβον πρὸς τὸν Θεόν, καὶ κατέλαβε τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἀκριβῶς κάποιος τύραννος κατακυριεύει τὸν ἀκρόπολιν. Διὰ τοῦτο ἀδιαφοροῦμεν καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν παιδιῶν μας καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν μας, ἔχοντες ἓνα μόνον σκοπόν, πῶς, γινόμενοι πλουσιώτεροι, ν' ἀφήσωμεν τὸν πλοῦτον εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ἐκεῖνοι πάλιν εἰς ἄλλους, καὶ οἱ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους εἰς τοὺς μετὰ ἀπὸ αὐτούς, καὶ γενόμεθα ἔτσι ὡσὰν κάποιοι μεταβιβασταὶ τῶν κτημάτων καὶ τῶν χρημάτων μας, ἀλλ' ὄχι κύριοι αὐτῶν.

Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ λοιπὸν ὑπάρχει τόση μωρία, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ οἱ ἐλεύθεροι ἔγιναν πολὺ πῖδ ἀξιοπεριφρόνητοι ἀπὸ τοὺς δούλους. Διότι τοὺς μὲν δούλους τοὺς ἐπιτιμῶμεν, ἂν καὶ ὄχι χάριν αὐτῶν τῶν ἰδίων, ἀλλὰ πρὸς ὄφελος ἰδικόν μας, οἱ ἐλεύθεροι ὅμως δὲν ἀπολαύουν οὔτε καὶ αὐτῆς τῆς προνοίας, ἀλλά, κατὰ τὴν γνώμην μου, εἶναι εὐτελέστεροι καὶ ἀπὸ αὐτούς. Καὶ τί λέγω ἀπὸ τοὺς δούλους; Καθ' ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα τὰ παιδιὰ εἶναι εὐτελέστερα, καὶ πολὺ περισσότερον φροντίζομεν τοὺς ὄνους καὶ τοὺς ἵππους, παρὰ τὰ παιδιά. Καὶ ἐὰν μὲν κάποιος ἔχη ἡμίονον, καταβάλλει μεγάλην φροντίδα, ὥστε νὰ εὖρη ἄριστον ὄνηγδὸν καὶ νὰ μὴ εἶναι ἀνόητος, οὔτε κλέπτης, οὔτε μέθυσος, οὔτε ἄπειρος τῆς τέχνης, ἂν ὅμως χρειασθῇ νὰ ἀναθέσωμεν τὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ εἰς κάποιον παιδαγωγόν, ἐκλέγομεν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν αὐτὸν ποὺ θὰ εὕρεθῃ ἐμπρὸς μας. Μολονότι βέβαια δὲν ὑπάρχει ἄλλη τέχνη μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτὴν. Διότι τί εἶναι ἴσον μὲ τὸ νὰ διαπλάσσης τὴν ψυχὴν καὶ νὰ διαπαιδαγωγήσης τὸν χαρακτῆρα τοῦ νέου; Καθ' ὅσον πρέπει ἐκεῖνος ποὺ ἀσκεῖ αὐτὴν τὴν τέχνην νὰ εἶναι προσεκτικώτερος ἀπὸ κάθε ζωγράφον καὶ ἀγαλματοποιόν. Ἡμεῖς δ-

σιήμην ἀκριθέστερον διακεῖσθαι χροί. Ἐπεὶ ἡμεῖς οὐδένα
 τούτου ποιούμεθα λόγον, ἀλλ' ἐν ὁρῶμεν μόνον, ὅπως παι-
 δευθῆ ἴην γλώττιαν. Καὶ τοῦτο δὲ διὰ χρήματα πάλιν ἐσπου-
 δάκαμεν. Οὐ γὰρ ἵνα δύνηται λέγειν, ἀλλ' ἵνα χρηματίζηται,
 5 μανθάνει τὸν λέγειν ὡς εἰ ἐξῆν καὶ χωρὶς τούτου πλουτεῖν,
 οὐδεὶς ἡμῖν ἦν οὐδὲ τούτου λόγος.

Εἶδες πόση τῶν χρημάτων ἡ τυραννίς; πῶς πάντα
 κατέσχε, καὶ καθάπερ ἀνδράποδά τινα καὶ θρέμματα δήσασα
 ἔλκει ὅπουπερ ἂν θέλῃ; Ἐπεὶ τί τὸ κέρδος ἀπὸ τῶν τοσοῦ-
 10 τῶν ἐγκλημάτων ἡμῖν; Ἐμεῖς μὲν γὰρ τοῖς λόγοις αὐτὴν
 βάλλομεν· ἐκεῖνη δὲ τοῖς ἔργοις ἡμῶν κρατεῖ. Πλὴν ἀλλ'
 οὐδὲ οὕτω παυσόμεθα τοῖς ἀπὸ τῆς γλώττης αὐτὴν βάλλον-
 τες ῥήμασιν. Ἐάν μὲν γὰρ γένηται τι πλεον, ἐκερδάνομεν
 καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς· ἂν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένῃτε, τό γε ἡ-
 15 μέτερον ἅπαν ἀπήρτισται. Ὁ δὲ Θεὸς καὶ ὑμᾶς ταύτης ἀπαλ-
 λάξειε τῆς νόσου καὶ ἡμᾶς ἐφ' ὑμῖν καυχᾶσθαι παρασκευά-
 σαιεν· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

μως δὲν κάνομεν κανένα λόγον περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀποβλέπομεν εἰς τοῦτο καὶ μόνον, πῶς ν' ἀσκηθῆ εἰς τὴν γλῶσσαν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον τὸ δείχνομεν καὶ πάλιν ἀποβλέποντες εἰς τὰ χρήματα. Διότι μαθαίνει νὰ ὁμιλῆ, ὄχι διὰ νὰ ἡμπορῆ νὰ ὁμιλῆ, ἀλλὰ διὰ νὰ κερδίζῃ χρήματα. Διότι ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ κερδίζῃ χρήματα καὶ χωρὶς αὐτό, οὔτε κὰν θὰ ἐκάμναμε λόγον καὶ περὶ αὐτοῦ.

Εἶδες πόσον μεγάλη εἶναι ἡ τυραννία αὐτῆ τῶν χρημάτων; Πῶς ὅλα τὰ κατεκυρίευσεν καὶ ἀφοῦ τὰ ἔδωκεν ὡσὰν κάποια ἀνδρόποδα καὶ ζῶα τὰ σύρει ὅπου ἀκριβῶς θέλει; Ἀλλὰ ποίαν ὠφέλειαν ἔχομεν ἡμεῖς ἀπὸ τὰς τόσας κατηγορίας; Διότι ἡμεῖς μὲν κτυπῶμεν αὐτὴν τὴν τυραννίαν τῶν χρημάτων μὲ τὰ λόγια, ἐνῶ ἐκείνη μᾶς κατακυριεύει μὲ τὰ ἔργα. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι θὰ παύσωμεν νὰ βάλλωμεν ἐναντίον αὐτῆς μὲ τὰ λόγια τῆς γλώσσης. Διότι ἐὰν μὲν προέλθῃ κάτι ἐπὶ πλεόν τὸ κέρδος θὰ εἶναι καὶ δι' ἡμᾶς καὶ δι' ἐσᾶς, ἂν ὅμως ἐπιμένετε εἰς τὰ ἴδια, τότε ὅ,τι ἐξηριτᾶτο ἀπὸ ἡμᾶς ἔγινεν. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ἃς ἀπαλλάξῃ καὶ ἐσᾶς ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν καὶ ἡμᾶς ἃς μᾶς κάμῃ νὰ καυχώμεθα διὰ σᾶς, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄
Ματθ. 18, 15 - 20

«Ἐὰν ἀμάριη εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδῃσας τὸν ἀδελφόν σου».

1. Ἐπειδὴ γὰρ σφοδρὸν κατέτεινε κατὰ τῶν σκανδαλιζόντων, καὶ πανταχόθεν αὐτοὺς ἐφόβησεν, ἵνα μὴ ταύτη γέγωνται πάλιν ὕπτιοι οἱ σκανδαλιζόμενοι, μηδὲ τὸ πᾶν νομίζοντες ἐφ' ἐτέρους ἐρριφθῆναι, εἰς ἐτέραν κακίαν ἐξέλθωσι, 15 θρυπιόμενοι καὶ πάντα θεραπεύεσθαι θέλοντες, καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἐξοκείλωσιν, ὅρα πῶς καὶ αὐτοὺς συσιέλλει πάλιν, καὶ κελεύει τὸν ἔλεγχον μεταξὺ τῶν δύο γίνεσθαι μόνων, ἵνα μὴ τῇ τῶν πλειόνων μαρτυρίᾳ βαρυτέραν ἐργάσῃται τὴν κατηγορίαν, καὶ ἰταμώτερος ἐκεῖνος γενόμενος δυσδιόρθω- 15 τος μείνῃ. Διὸ φησι, «μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου». «Κὰν ἀκούσῃ, ἐκέρδανας τὸν ἀδελφόν σου». Τί ἐστίν, «ἐὰν ἀκούσῃ»; Ἐὰν καταγνῶ ἑαυτοῦ, ἐὰν πεισθῇ ὅτι ἥμαρτιεν.

«Ἐκέρδανας τὸν ἀδελφόν σου». Οὐκ εἶπεν, ἔχεις ἰκανὴν τιμωρίαν, ἀλλ', «ἐκέρδανας τὸν ἀδελφόν σου», δεικνύς ὅτι 20 κοινή ζημία ἀπὸ τῆς ἔχθρας. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἐκέρδανεν ἐκεῖνος ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ σὺ αὐτὸν ἐκέρδανας· δι' ὧν ἔδειξεν ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ ἐκεῖνος ἐζημιοῦντο πρὸς τούτου, ὁ μὲν τὸν ἀδελφόν, ὁ δὲ τὴν οἰκείαν σωτηρίαν. Τοῦτο καὶ ἡνίκα ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐκάθητο, παρήγει· ποιῆ μὲν τὸν λελυπηκότα πρὸς τὸν 25 λυπηθέντα ἄγων καὶ λέγων, «ἐὰν τῷ θυσιαστηρίῳ παρεσιώς,

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄
Ματθ. 18, 15 - 20

«Ἐὰν δὲ ὁ ἀδελφός σου ἀμαρτήσῃ εἰς ἐσένα, πήγαινε καὶ ἔλεγξέ τον, ὅταν θὰ εἴσθε οἱ δύο σας μόνοι. Ἐὰν σὲ ἀκούσῃ, ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου».

1. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμίλησε πολὺ αὐστηρὰ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ σκανδαλίζουν καὶ τοὺς ἐφόβησεν ἀπὸ παντοῦ, διὰ νὰ μὴ καταληφθοῦν ἀπὸ ταραχὴν πάλιν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ αὐτοὶ ποὺ σκανδαλίζονται, οὔτε νὰ ὑποπέσουν εἰς ἄλλην κακίαν, νομίζοντες ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ ἐλέχθησαν δι' ἄλλους, καὶ περιπέσουν εἰς ὑπερηφάνειαν, κάμνοντες ζωὴν ἄσωτον καὶ θέλοντες τὰ πάντα νὰ εἶναι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των, πρόσεχε πῶς τοὺς περιορίζει πάλιν καὶ δίδει ἐντολὴν ὁ ἔλεγχος νὰ γίνεται μόνον μεταξὺ τῶν δύο, ὥστε νὰ μὴ καταστῆ ἡ κατηγορία βαρυτέρα μὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν περισσότερων καί, γενόμενος ἐκεῖνος θρασύτερος, παραμείνει δυσκολοδιόρθωτος. Διὰ τοῦτο λέγει, «μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνον». «Καὶ ἂν ἀκούσῃ, ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου». Τί σημαίνει, «ἐὰν ἀκούσῃ»; Ἐὰν ἀναγνωρίσῃ τὸ σφάλμα του, ἐὰν πεισθῆ ὅτι ἠμάρτησεν.

«Ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου». Δὲν εἶπεν, ἀρκετὰ τὸν ἐτιμώρησες, ἀλλ' «ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου», δεικνύων ὅτι εἶναι κοινὴ ἡ ζημία ἀπὸ τὴν ἔχθραν. Διότι δὲν εἶπεν, ἐκέρδησεν ἐκεῖνος τὸν ἑαυτόν του μόνον, ἀλλ' ὅτι σὺ ἐκέρδησες αὐτόν, καὶ μὲ αὐτὰ ἔδειξεν ὅτι πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἐζημιούντο καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος, ὁ μὲν ἕνας τὸν ἀδελφόν του, ὁ δὲ ἄλλος τὴν σωτηρίαν του. Τὴν ἰδίαν συμβουλήν ἔδιδε καὶ ὅταν ἐκάθητο εἰς τὸ ὄρος· ἄλλοτε μὲν ὀδηγῶν ἐκείνον ποὺ ἐπροξένησε τὴν λύπην πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἐλυπήθη καὶ λέγων, «Ἐάν, ἐνῶ θὰ εὐρίσκεσαι εἰς τὸ θυσιαστή-

ἐκεῖ μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ὕπαγε, διαλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου», ποτὲ δὲ τὸν ἠδικημένον κελεύων ἀφεῖναι τῷ πλησίον. «Ἄφες γὰρ ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν», λέγειν ἐ-
5 δίδαξεν.

Ἐνιαῦθα δὲ καὶ ἕτερον ἐπινοεῖ τρόπον. Οὐ γὰρ τὸν λυπηκότα, ἀλλὰ τὸν λυπηθέντα ἄγει πρὸς τοῦτον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος ὁ ἠδικηκῶς οὐκ εὐκόλως ἂν ἔλθοι πρὸς ἀπολογία ἀισχυρόμενος καὶ ἐρυθριῶν, τοῦτον πρὸς ἐκεῖνον ἔλκει
10 καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὥστε καὶ διορθῶσαι τὸ γεγεννημένον. Καὶ οὐ λέγει, κατηγορήσον, οὐδέ, ἐπιτίμησον, οὐδέ, δίκας ἀπαίτησον καὶ εὐθύνας, ἀλλά, «ἔλεγξον», φησὶν. Αὐτὸς μὲν γὰρ καθάπερ τινὶ κάρῳ τῷ θυμῷ καὶ τῇ αἰσχύνῃ κατέχεται μεθύων· δεῖ δὲ σὲ τὸν ὑγιαίνοντα πρὸς ἐκεῖνον τὸν νοσοῦ-
15 τα ἀπελθεῖν, καὶ ἀδημοσίειον ποιῆσαι τὸ δικαστήριον, καὶ εὐπαράδεκτον τὴν ἰατρειάν. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, ἔλεγξον, οὐχ ἕτερόν τί ἐστίν, ἢ ἀνάμνησον τοῦ ἁμαρτήματος, εἰπέ πρὸς αὐτὸν ἅπερ ἔπαθες παρ' αὐτοῦ· ὅπερ καὶ αὐτό, ἐὰν ὡς χροὴ γίνηται, μέρος ἐστὶν ἀπολογουμένου, καὶ σφόδρα ἐφελκομέ-
20 ρον πρὸς καταλλαγὴν.

Τί οὖν, ἐὰν ἀπειθῆ καὶ σκληρῶς διακέηται; «Παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἕτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ οἰόματος δύο μαρτύρων ἢ καὶ ἰταμώτερος, ἰσοσύτῳ μᾶλλον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ἰατρειάν σπεύδειν χροὴ, οὐκ ἐπὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἀγανά-
25 κτησιν. Καὶ γὰρ ἰατρός, διὰ τὸ ἴδῃ τὸ πάθος δυσένδοτον, οὐκ

1. Ματθ. 5, 23-24.

2. Ματθ. 6, 12.

ριον, θυμηθῆς ἐκεῖ, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει κάτι ἐναντίον σου, πῆγαινε καὶ συμφιλιώσου μὲ τὸν ἀδελφόν σου»¹, ἄλλοτε πάλιν δίδων ἐντολήν εἰς ἐκεῖνον πού ἠδικήθη νὰ συγχωρῇ τὸν πλησίον του. Διότι ἐδίδαξε νὰ λέγωμεν, «Συγχώρησε τὰ παραπτώματά μας, καθὼς καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν ἐκείνους πού μᾶς ἔβλαψαν»².

Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν ἐπινοεῖ καὶ ἄλλον τρόπον. Διότι δὲν ὀδηγεῖ ἐκεῖνον πού ἐπροξένησε τὴν λύπην, ἀλλὰ ὀδηγεῖ πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον πού ἐλυπήθη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνος πού ἔχει ἀδικήσει δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν εὐκόλως νὰ ἔλθῃ ν' ἀπολογηθῇ ἐπειδὴ θὰ ἐντρέπετο καὶ θὰ ἐκοκκίνιζεν, ὀδηγεῖ αὐτὸν πρὸς ἐκεῖνον· καὶ δὲν τὸν ὀδηγεῖ ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ διορθώσῃ αὐτὸ πού συνέβη. Καὶ δὲν λέγει, κατηγορήσέ τον, οὔτε, ἐπιτίμησέ τον, οὔτε ἀπαίτησε τιμωρίαν καὶ εὐθύνας, ἀλλὰ λέγει, «ἔλεγξέ τον». Διότι αὐτὸς μὲν μεθυσμένος ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐντροπὴν εὐρίσκεται ὡσὰν ἀκριβῶς εἰς κάποιαν κατάστασιν νάρκης, πρέπει δὲ σὺ πού εἶσαι ὑγιῆς νὰ μεταβῆς πρὸς ἐκεῖνον πού εἶναι ἀσθενὴς καὶ νὰ κάμῃς μυστικὴν δίκην καὶ εὐκολοαπόδεκτον θεραπείαν. Διότι οἱ λόγοι του, «ἔλεγξέ τον», δὲν σημαίνουν τίποτε ἄλλο, παρὰ ὑπενθύμισέ του τὸ ἁμαρτημά του, εἶπε πρὸς αὐτὸν αὐτὰ πού ἔπαθες ἀπὸ αὐτόν· καὶ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἐνέργεια, ἐὰν γίνεται ὅπως πρέπει, ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀπολογίας καὶ προσελκύει πάρα πολὺ πρὸς τὴν συμφιλίωσιν.

Τί λοιπόν, ἐὰν δὲν πείθεται καὶ ἐπιδεικνύῃ σκληρὰν συμπεριφορὰν; «Πάρε μαζί σου ἀκόμη ἓνα ἢ δύο, ὥστε νὰ ἀποδειχθῇ καὶ ἐπιβεβαιωθῇ ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν δύο μαρτύρων». Ὅσον περισσότερον δηλαδὴ ἀναιδέστερος εἶναι καὶ θρασύτερος, τόσον περισσότερον πρέπει ἡμεῖς νὰ σπεύδωμεν πρὸς θεραπείαν του καὶ δὲν πρέπει νὰ ὀργιζώμεθα καὶ ν' ἀγανακτῶμεν. Διότι καὶ ὁ ἰατρός, ὅταν ἰδῇ νὰ εἶναι ἀνυποχώρητος ἡ ἀσθένεια, δὲν ἐγκαταλείπει τὴν προσπάθειάν του, οὔτε δυσανασχετεῖ, ἀλλὰ τότε προετοιμάζεται

ἀφίσταται, οὐδὲ δυσχεραίνει, ἀλλὰ τότε μᾶλλον παρασκευάζεται· ὁ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖν κελεύει. Ἐπειδὴ γὰρ ἀσθενέσιμος μόνος ὢν ἐφάνης, γενοῦ δυνατώτερος τῇ προσθήκῃ. Καὶ γὰρ ἱκανοὶ οἱ δύο τὸν ἡμαρτηκότα ἐλέγξαι.

5 Ὁρᾶς ὡς οὐ τοῦ λελυπημένου ζητεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ λελυπηκότος; Ὁ γὰρ ἡδίκημένος οὗτός ἐστιν, ὁ ἀλούς ὑπὸ τοῦ πάθους· αὐτὸς ὁ νοσῶν καὶ ἀσθενῶν καὶ κάμων. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἐκεῖνον πρὸς τοῦτον ἄγει, νῦν μὲν μόνον, νῦν δὲ μεθ' ἑτέρων· εἰ δὲ ἐπιμένοι, καὶ μετὰ τῆς
10 ἐκκλησίας· «Εἶπὲν» γὰρ, φησί, «τῇ ἐκκλησίᾳ». Εἰ δὲ τὸ τούτου μόνον ἐζήτει, οὐκ ἂν ἐκέλευσεν ἑβδομηκοντάκις ἐπὶ μειανοσῦντι συγχωρεῖν· οὐκ ἂν ἰσοσυντάκις καὶ ἰσοσύντους ἐπέσιθυσεν αὐτῷ διορθωτὰς τοῦ πάθους· ἀλλ' ἐκ πρώτης αὐτὸν ἀδιορθωτὸν μείναντα συντυχίας εἶασεν ἂν νῦν δὲ καὶ
15 ἅπαξ καὶ δις καὶ τρεῖς αὐτὸν θεραπεῦσαι κελεύει, καὶ νῦν μὲν μόνον, νῦν δὲ μετὰ δύο, νῦν δὲ μετὰ πλειόνων.

Διὰ δὴ τοῦτο ἐπὶ μὲν τῶν ἕξωθεν οὐδὲν τοιοῦτον λέγει, ἀλλ' «ἐὰν τίς σε ραπίσῃ», φησὶν, «εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, σιρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην», ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως. Ὁ
20 περὶ γὰρ ὁ Παῦλός φησι λέγων· «τί μοι καὶ τοὺς ἕξωθεν κρίνειν;», τοὺς δὲ ἀδελφοὺς καὶ ἐλέγχειν καὶ ἀποσιρέφεισθαι κελεύει, καὶ ἀποιέμνειν μὴ πειθομένους, ἵνα ἐντραπῶσι. Τοῦτο καὶ ἐνταῦθα αὐτὸς ποιεῖ, περὶ τῶν ἀδελφῶν ταῦτα νομοθεσιῶν καὶ τρεῖς ἐφίσησιν αὐτῷ διδασκάλους
25 καὶ δικαστὰς, διδάσκοντας τὰ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μέθης

3. Ματθ. 18, 22.

4. Ματθ. 5, 39.

5. Α' Κορ. 5, 12.

πολὺ περισσότερον, πρᾶγμα ποὺ δίδει ἐντολὴν νὰ κάμνω-
μεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μόνος
σου ἐφάνης ἀσθενέστερος, γίνε ἰσχυρότερος μὲ τὴν πρόσθε-
σιν καὶ ἄλλου. Καθ' ὅσον οἱ δύο εἶναι ἄρκετοὶ νὰ ἐλέγξουν
αὐτὸν ποὺ ἠμάρτησεν.

Βλέπεις ὅτι δὲν ἔχει ἀπαιτήσεις μόνον ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ
ἐζημιώθη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἐπροξένησε τὴν βλά-
βην; Διότι αὐτὸς ποὺ πράγματι ἔχει ἀδικηθῆ εἶναι ἐκεῖνος
ποὺ ἐκυριεύθη ἀπὸ τὸ πάθος· αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ὑπο-
φέρει καὶ ἀσθενεῖ καὶ πάσχει. Διὰ τοῦτο πολλὰς φορές ἐ-
κεῖνον ὀδηγεῖ πρὸς αὐτόν, ἄλλοτε μὲν μόνον, ἄλλοτε δὲ μα-
ζὶ μὲ ἄλλους· ἐὰν ὅμως θελήσῃ νὰ ἐπιμένῃ, τότε καὶ μαζὶ
μὲ τὴν ἐκκλησίαν· διότι λέγει, «εἶπε εἰς τὴν ἐκκλησίαν».
Ἐὰν ὅμως ἐνδιεφέρετο μόνον δι' αὐτόν, δὲν θὰ ἔδιδεν ἐντο-
λὴν νὰ συγχωρῇ τὸν μετανοοῦντα ἐβδομήντα ἑπτὰ φορές³·
δὲν θὰ τοῦ ὤριζε τόσας πολλὰς φορές καὶ τόσους διορθωτὰς
τοῦ πάθους του, ἀλλὰ θὰ τὸν ἄφηνεν, ἐὰν ἔμεινεν ἀδιόρ-
θωτος ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν· τώρα ὅμως δίδει ἐντολὴν
νὰ καταβάλωμεν μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς προσπαθείας, καὶ
ἄλλοτε μὲν μόνοι, ἄλλοτε δὲ μαζὶ μὲ δύο ἄλλους καὶ ἄλ-
λοτε πάλιν μαζὶ μὲ περισσότερους.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τῶν Ἑθνι-
κῶν δὲν λέγει τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλὰ, λέγει, «ἐὰν κά-
ποιος σὲ κτυπήσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψε εἰς αὐτὸν
καὶ τὴν ἄλλην»⁴, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν λέγει
τὰ ἴδια. Πρᾶγμα βέβαια ποὺ λέγει καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὰ ἐ-
ξῆς λόγια· «Διὰ ποῖον λόγον νὰ κρίνω τοὺς μὴ χριστιαν-
οὺς;»⁵, ἐνῶ τοὺς ἀδελφοὺς προστάζει καὶ νὰ τοὺς ἐλέγχω-
μεν καὶ νὰ τοὺς ἀποστρεφώμεθα καὶ νὰ τοὺς ἀποκόπτωμεν
ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἐὰν δὲν πείθωνται, ὥστε νὰ
ἐντραποῦν. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ Κύριος εἰς τὴν περίπτωσιν
αὐτὴν, ὀρίζων αὐτοὺς τοὺς νόμους διὰ τοὺς ἀδελφούς, καὶ
ὀρίζει δι' αὐτὸν τρεῖς διδασκάλους καὶ δικαστὰς, διὰ νὰ διδά-
σκουν αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν κατὰ τὴν ὥραν τῆς μέθης. Διότι,

γινόμενα. Εἰ γὰρ καὶ αὐτός ἐστιν ὁ φθεγξάμενος καὶ ποιή-
 σας πάντα ἐκεῖνα τὰ ἄτοπα, ἀλλ' ὅμως ἐτέρων δεῖται τῶν
 διδαξόντων, καθάπερ οὖν καὶ ὁ μεθύων. Καὶ γὰρ πάσης μέ-
 θης θυμὸς καὶ ἁμαρτία ἐκσιταικώτερον, καὶ ἐν μείζονι
 5 τὴν ψυχὴν καθίστησι παραφροσύνῃ. Τίς γοῦν τοῦ Δαυὶδ
 συνειτώτερος ἦν; Ἄλλ' ὅμως ἁμαρτιῶν οὐκ ἤσθετο, τῆς ἐ-
 πιθυμίας τοὺς λογισμοὺς ἅπαντας κατεχούσης, καὶ ὡσπερ
 τινὸς καπνοῦ πληρούσης αὐτοῦ τὴν ψυχὴν. Διὰ τοῦτο ἐδεήθη
 10 αὐτὸν ὧν ἔπραξε. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ἄγει τούτους πρὸς
 τὸν ἡμαρτηκότα, διαλεξομένους αὐτῷ περὶ ὧν ἔπραξε.

2. Διὰ τί δὲ τούτῳ κελεύει ἐλέγξαι, καὶ οὐχ ἐτέρῳ;
 "Οτι τοῦτον ἐπεικέστεραν ἂν ἤνεγκε, τὸν ἠδικημένον, τὸν
 λελυπημένον, τὸν ἐπηρασμένον. Οὐ γὰρ ὁμοίως τις παρ'
 15 ἐτέρου περὶ τοῦ ὑβρισθέντος ἐλεγχόμενος φέρει, καὶ παρ'
 αὐτοῦ τοῦ ὑβρισμένου, μάλιστα διὰν μόνος ἢ διελέγχων αὐ-
 τόν. "Οταν γὰρ ὁ δίκην αὐτὸν ἀπαιτεῖν ὀφείλων, οὗτος καὶ
 τῆς σωτηρίας φαίνεται ἐπιμελούμενος τῆς αὐτοῦ, μάλιστα
 πάντων αὐτὸν δυσωπῆσαι δυνήσεται.

20 Ὅρας πῶς οὐ δίκης ἔνεκεν τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ διορ-
 θώσεως; Διὰ δὴ τοῦτο οὐκ εὐθέως τοὺς δύο κελεύει λα-
 βεῖν, ἀλλ' διὰν αὐτὸς ἀιονήσῃ· καὶ οὐδὲ τότε ἐπαφήσιν
 αὐτῷ πλῆθος, ἀλλὰ μέχρι δύο ποιεῖται τὴν προσθήκην, ἢ
 καὶ ἐνός· διὰν δὲ καὶ τούτων καταφρονήσῃ, τότε αὐτὸν ἐπὶ
 25 τὴν ἐκκλησίαν ἐξάγει. Οὕτω πολλὴν ποιεῖται σπουδὴν μὴ
 ἐκπομπεύεσθαι τὰ τῶν πλησίων ἁμαρτήματα. Καίτοιγε ἡ-

μολονότι ὁ ἴδιος εἶναι ἐκεῖνος πού εἶπε καὶ ἔπραξεν ὅλα αὐτὰ τὰ παράλογα, ἀλλ' ὅμως ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλους πού θὰ τὸν διδάξουν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς πού μεθᾶ. Καθ' ὅσον ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἁμαρτία δημιουργοῦν μεγαλυτέραν σύγχυσιν τοῦ νοῦ ἀπὸ κάθε μέθην καὶ ὀδηγοῦν τὴν ψυχὴν εἰς τὴν παραφροσύνην. Ποῖος λοιπὸν ὑπῆρξε συνετώτερος ἀπὸ τὸν Δαυίδ; Ἀλλ' ὅμως μολονότι ἠμάρτησε δὲν ἠσθάνθη τὴν ἁμαρτίαν του, ἐπειδὴ ἡ ἐπιθυμία κατεκυρίευσεν ὅλας τὰς σκέψεις του, καὶ ἐκάλυπτε τὴν ψυχὴν του ὡσὰν ἀκριβῶς κάποιος καπνός. Διὰ τοῦτο ἐχρειάσθη τὸν λύχνον ἀπὸ μέρους τοῦ προφήτου καὶ λόγια πού τοῦ ὑπενθύμιζον αὐτὰ πού διέπραξε⁶. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὀδηγεῖ αὐτοὺς πρὸς αὐτὸν πού ἠμάρτησε, διὰ νὰ συζητήσουν ἐκεῖνα πού διέπραξε.

2. Διὰ ποῖον λόγον ὅμως δίδει ἐντολὴν εἰς αὐτὸν νὰ τὸν ἐλέγξῃ καὶ ὄχι εἰς ἄλλον; Διότι θὰ ἠνείχετο αὐτὸν νὰ τὸν ἐλέγξῃ μὲ μεγαλυτέραν ἀνεκτικότητα, αὐτὸν πού τὸν ἠδίκησε, πού τὸν ἐλύπησε, πού τὸν ἔβλαψε. Διότι δὲν ἀνέχεται κανεὶς καθ' ὅμοιον τρόπον νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ ἄλλον, δι' αὐτὸν πού ὕβρισεν, καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ὕβρισθέντα, καὶ μάλιστα ὅταν εἶναι μόνος αὐτὸς πού τὸν ἐλέγχει. Διότι ὅταν αὐτὸς πού πρέπει νὰ τὸν τιμωρήσῃ, ὁ ἴδιος φαίνεται νὰ φροντίζῃ καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, θὰ ἠμπορέσῃ περισσότερο ἀπὸ ὅλους νὰ τὸν κἀνῃ νὰ νοιώσῃ ἐντροπὴν καὶ νὰ ζητήσῃ συγγνώμην.

Βλέπεις ὅτι αὐτὸ δὲν γίνεται διὰ νὰ τὸν τιμωρήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν διορθώσῃ; Διὰ τοῦτο λοιπὸν προστάσσει νὰ μὴ πάρῃ μαζί του ἀμέσως τοὺς δύο μάρτυρας, ἀλλ' ὅταν αὐτὸς θὰ δείξῃ ἀδιαφορίαν· καὶ οὔτε καὶ τότε ἐπιτρέπει νὰ εἶναι πολὺ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ ἐπιτρέπει νὰ πάρῃ μαζί του μέχρι δύο ἢ καὶ μόνον ἕνα· ὅταν ὅμως καὶ αὐτοὺς τοὺς περιφρονήσῃ, τότε τὸν ὀδηγεῖ ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν δείχνει μεγάλο ἐνδιαφέρον ὥστε νὰ μὴ γνωστοποιοῦνται τὰ ἁμαρτήματα τοῦ πλησίον. Μολονότι βέβαια

δύνατο ἐξ ἀρχῆς τοῦτο κελεῦσαι· ἀλλ' ἵνα μὴ τοῦτο γίνηται, οὐκ ἐκέλευσεν, ἀλλὰ μετὰ μίαν καὶ δευτέραν παραίνεσιν τοῦτο νομοθειεῖ. Τί δέ ἐστιν, «ἐπὶ σιόματος δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σιαθήσεται πᾶν ῥῆμα»; Ἔχεις μαρτυρίαν ἰκα-
 5 νήν, φησὶν, ὅτι τὸ σανιοῦ ἅπαν ἐποίησας, ὅτι οὐδὲν ἐνέλι-
 πες τῶν εἰς σὲ ἠκόντων. «Ἐὰν δὲ καὶ τούτων παρακούσῃ, εἰπέ τῇ ἐκκλησίᾳ»· τουτέστι, τοῖς προεδρεύουσιν. «Ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔσιω σοι ὡς ἐθνικὸς καὶ ὁ τε-
 λώνης». Δοιπὸν γὰρ ἀνίατα ὁ τοιοῦτος νοσεῖ.

10 Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς πανταχοῦ τὸν τελώνην εἰς ὑπό-
 δειγμα τῆς μεγίστης τίθησι κακίας. Καὶ γὰρ ἀνωτέρω φη-
 σὶν «Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;», καὶ προῖων
 πάλιν· «Καὶ τελῶναι καὶ πόρνοι προάξουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν
 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»· τουτέστιν, οἱ σφόδρα κατεγνωσμέ-
 15 νοι καὶ καταδικασμένοι. Ἀκουέτωσαν οἱ κέρδεσιν ἐπιπη-
 δῶντες ἀδίκους, οἱ τοὺς τόκους ἐπὶ τόκοις ἀριθμοῦντες. Δια-
 τί δὲ αὐτὸν μετ' ἐκείνων ἔταξε; Παραμυθούμενος τὸν ἠδι-
 κημένον καὶ φοβῶν αὐτόν. Τοῦτο οὖν ἢ κόλασις μόνον; Οὐ-
 χί· ἀλλ' ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς. «Ὁ ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς,
 20 ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ οὐκ εἶπε τῷ προέ-
 δρω τῆς ἐκκλησίας, δῆσον τὸν τοιοῦτον, ἀλλά, «ἐὰν δήσης»,
 αὐτῷ τῷ λελυπημένῳ τὸ πᾶν ἐπιτρέπων καὶ ἄλυτα μένει

7. Ματθ. 5, 46.

8. Ματθ. 21, 31.

ἤμποροῦσεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν ἐντολήν, διὰ ν' ἀποφύγῃ ὅμως τὴν κοινοποίησιν τῶν ἀμαρτημάτων, δὲν ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν, ἀλλὰ προχωρεῖ εἰς αὐτὴν τὴν νομοθεσίαν μετὰ ἀπὸ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν συμβουλήν. Τί σημαίνει ὅμως, «διὰ νὰ στηριχθῆ ἡ ἀλήθεια κάθε λόγου ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιβεβαίωσιν δύο ἢ καὶ τριῶν μαρτύρων»; Ἔχεις, λέγει, ἱκανοποιητικὴν μαρτυρίαν, ὅτι ἔπραξες ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐσένα, ὅτι τίποτε δὲν παρέλειψες ἀπὸ αὐτὰ πού ὤφειλες νὰ πράξῃς. «Ἐὰν ὅμως δὲν τοὺς ἀκούσῃ καὶ αὐτούς, ἀνάφερέ το εἰς τὴν ἐκκλησίαν», δηλαδὴ εἰς τοὺς προΐσταμένους αὐτῆς. «Ἐὰν ὅμως δὲν ἀκούσῃ καὶ τοὺς προΐσταμένους τῆς ἐκκλησίας, τότε νὰ τὸν θεωρῆς ὡσὰν ἔθνικὸν καὶ ὡσὰν τελώνην». Διότι ἡ ἀσθένεια αὐτοῦ πλέον εἶναι ἀθεράπευτος.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε, πῶς εἰς κάθε περίπτωσιν προβάλλει ὡς παράδειγμα τῆς μεγίστης κακίας τὸν τελώνην. Καθ' ὅσον καὶ προηγουμένως λέγει· «Μήπως καὶ οἱ τελῶναι δὲν κάνουν τὸ ἴδιο;»⁷, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν· «Καὶ οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι θὰ εἰσέλθουν πρὶν ἀπὸ ἐσᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁸, δηλαδὴ οἱ πάρα πολὺ ἀξιοκατάκριτοι καὶ καταδικασμένοι. Ἄς τὸ ἀκούουν αὐτοὶ πού τρέχουν ὡσὰν τρελλοὶ εἰς τὰ ἄδικο κέρδη, αὐτοὶ πού ἐπάνω εἰς τοὺς τόκους προσθέτουν ἄλλους τόκους. Διατί ὅμως κατέταξεν αὐτὸν μαζὶ μὲ ἐκείνους; Διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὸν ἠδίκημένον καὶ διὰ νὰ φοβήσῃ αὐτὸν πού τὸν ἠδίκησεν. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι μόνον ἡ τιμωρία; Ὁχι, ἀλλὰ ἄκουε καὶ τὰ εἰς τὴν συνέχειαν. «Αὐτὸ πού θ' ἀφήσετε ἀσυγχώρητον ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, θὰ εἶναι ἀσυγχώρητον καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Καὶ δὲν εἶπεν εἰς τὸν προΐστάμενον τῆς ἐκκλησίας, μὴ συγχωρήσῃς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ', «ἐὰν δὲν τὸν συγχωρήσῃς», ἀναθέτων εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἀδικηθέντα τὸ πᾶν· καὶ παραμένουν ἀσυγχώρητα τὰ ἀμαρτήματά του. Κατὰ συνέπειαν θὰ ὑποστῆ τὴν πῶς φοβερὰν τιμωρίαν· δὲν

τὰ δεσμά. Οὐκοῦν τὰ ἔσχατα πείσεται δεινά· ἀλλ' οὐχὶ ὁ ἀγαγὼν αἷτιος, ἀλλ' ὁ μὴ θελήσας πεισθῆναι.

Εἶδες πῶς αὐτὸν διπλαῖς κατέδησεν ἀνάγκαις, καὶ τῇ ἐντεῦθεν τιμωρία καὶ τῇ ἐκεῖ κολάσει; Ταῦτα δὲ ἠπειλίησεν, ἵνα μὴ ταῦτα συμβαίη· ἀλλὰ φοβούμενος καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκβολήν, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ κίνδυνον, καὶ τὸ ἐν οὐρανοῖς δεδέσθαι, ἡμερώτερος γένηται. Καὶ ταῦτα εἰδώς, εἰ καὶ μὴ προσιμίων, ἐν γοῦν τῷ πλήθει τῶν δικαστηρίων ἐκλύσει τὴν ὀργήν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ πρῶτον
10 καὶ δεύτερον καὶ τρίτον ἐπέστησε κριτήριον, καὶ οὐκ εὐθέως ἐξέκοψεν, ἵνα κἂν τοῦ πρώτου παρακούσῃ, τῷ δευτέρῳ εἴξῃ· κἂν ἐκεῖνο διαπιύσῃ, τὸ τρίτον φοβηθῆ· κἂν τούτου μηδένα ποιῆται λόγον, τὴν μέλλουσαν καταπλαγῆ τιμωρίαν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ψῆφόν τε καὶ δίκην.

15 «Πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν δύο συμφωνήσωσιν ἐξ ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ παντὸς πράγματι οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὐ γὰρ ἐὰν ὧσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν». Ὁρᾷς πῶς καὶ
20 ἐτέρωθεν παραλύει τὰς ἔχθρας, καὶ τὰς μικροψυχίας ἀναιρεῖ, καὶ πρὸς ἀλλήλους συνάγει, καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς κολάσεως μόνης τῆς εἰρημένης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν τῶν ἐκ τῆς ἀγάπης; Καὶ γὰρ ἀπειλήσας ἐκεῖνα τῇ φιλονεικίᾳ, τὰ μεγάλα ἐνταῦθα τῆς συμφωνίας τίθησιν ἔπαθλα, εἶγε καὶ τὸν
25 Πατέρα πείθουσιν οἱ συμφωνοῦντες, ὑπὲρ ὧν αἰτοῦσι, καὶ τὸν Χριστὸν ἔχουσιν εἰς τὸ μέσον.

Ἄρ' οὖν οὐδαμοῦ εἰσι δύο συμφωνοῦντες; Καὶ πολλοῦ μὲν οὖν, τάχα δὲ καὶ πανταχοῦ. Πῶς οὖν οὐ πάντα

θα εἶναι ὅμως αἴτιος ἐκεῖνος πού τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' αὐτὸς πού δὲν ἠθέλησε νὰ ζητήσῃ συγγνώμην.

Εἶδες πῶς τὸν συνεκράτησε μὲ δύο τρόπους, καὶ μὲ τὴν ἐδῶ τιμωρίαν καὶ μὲ τὴν τιμωρίαν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν; Ὄρισεν αὐτὰς τὰς ἀπειλάς, διὰ νὰ μὴ συμβαίνουν αὐτά, ἀλλὰ, φοβούμενος καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν κίνδυνον ἀπὸ τὸ νὰ μείνῃ ἀσυγχώρητον τὸ ἀμάρτημά του καὶ τὸ νὰ μείνῃ ἀσυγχώρητον καὶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, νὰ γίνῃ ἡμερώτερος. Καὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ὀργὴν του, ἂν ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, τουλάχιστον ὕστερα ἀπὸ πολλὰ δικαστήρια. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὤρισε καὶ πρῶτον καὶ δεύτερον καὶ τρίτον δικαστήριον καὶ δὲν τὸν ἀπέκοψεν ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμήν, ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπακούσῃ εἰς τὸ πρῶτον, νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ δεύτερον· καὶ ἂν ἀδιαφορήσῃ τελείως καὶ δι' αὐτό, νὰ κατακυριευθῇ ἀπὸ φόβον διὰ τὴν μέλλουσαν τιμωρίαν καὶ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἀπόφασιν καὶ καταδίκην.

«Πάλιν σᾶς διαβεβαιῶν, ὅτι, ἐὰν δύο ἀπὸ σᾶς συμφωνήσουν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν διὰ κάθε πρᾶγμα πού θὰ ζητήσουν, θὰ τὸ λάβουν ἀπὸ τὸν Πατέρα μου τὸν οὐράνιον. Διότι ὅπου εἶναι συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ὄνομά μου δύο ἢ τρεῖς, ἐκεῖ ἀνάμεσά των εὐρίσκομαι καὶ ἐγώ». Βλέπεις πῶς καὶ μὲ ἄλλον τρόπον διαλύει τὰς ἔχθρας καὶ καταργεῖ τὰς μικροψυχίας καὶ συμφιλιώνει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀναφερθεῖσαν τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ πού πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀγάπην; Διότι πράγματι, ἀφοῦ ἠπείλησε μὲ ἐκεῖνα διὰ τὴν φιλονεικίαν, παρουσιάζει ἐδῶ τὰ μεγάλα ἔπαθλα τῆς συμφωνίας, καθ' ὅσον αὐτοὶ πού συμφωνοῦν καὶ τὸν Πατέρα πείθουν δι' ὅσα ζητοῦν πρὸ αὐτόν, καὶ ἔχουν ἀνάμεσά των τὸν Χριστόν.

Μήπως ὅμως εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ὑπάρχουν δύο πού νὰ συμφωνοῦν; Καὶ βέβαια ὑπάρχουν εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ἴσως δὲ καὶ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις. Πῶς λοιπὸν δὲν κατορθώνουν πάντοτε νὰ συμφωνήσουν; Ἐπει-

ἐπιτυχάνουσι; "Οτι πολλάι αἱ αἰτίαι τοῦ ἀποτυχάνειν.
 "Ἡ γὰρ ἀσύμφορα πολλάκις αἰτοῦσι. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ
 ἕτεροί τινες, ὅπου γε καὶ Παῦλος τοῦτο ἔπαθεν, ἥνικα ἤ-
 κουσεν, «ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθε-
 5 νείᾳ τελειοῦται»; "Ἡ ἀνάξιοι τῶν ταῦτα ἀκηκοῦτων εἰσὶ,
 καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν οὐκ εἰσφέρουσι· αὐτὸς δὲ τοὺς κατ'
 ἐκείνους ἐπιζητεῖ· διὰ τοῦτό φησιν, «ἐξ ὑμῶν» τῶν ἐναρέ-
 των, τῶν ἀγγελικὴν ἐπιδεικνυμένων πολιτείαν. "Ἡ κατὰ
 τῶν λελυπηκότων εὐχονται, ἐκδικίαν καὶ τιμωρίαν ἐπιζη-
 10 τοῦντες, ὅπερ ἐστὶ κωλυμένον· «Εὐχεσθε» γάρ, φησὶν,
 «ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν». "Ἡ ἀμετανόητα ἁμαρτάνοντες
 αἰτοῦσιν ἔλεον, ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον λαβεῖν, οὐ μόνον ἂν
 αὐτοὶ αἰτῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι πολλὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρ-
 ρησίαν ἔχοντες ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλῶσι· καθάπερ καὶ Ἰε-
 15 ρεμίας εὐχόμενος ὑπὲρ Ἰουδαίων ἤκουσε· «Μὴ προσεύχου
 περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαί σου». "Ἄν δὲ
 πάντα παρῆ καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῆς καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ
 πάντα εἰσφέρεις καὶ θίον παρέχης ἀποστολικὸν καὶ ὁμόνοιαν
 καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον ἔχης, ἐπιτεύξῃ παρακαλῶν·
 20 φιλάνθρωπος γὰρ ὁ Δεσπότης.

3. Εἶτα ἐπειδὴ εἶπε, «παρὰ τοῦ Πατρὸς μου», ἵνα δείξῃ
 ἑαυτὸν ὄντα τὸν παρέχοντα, καὶ οὐ τὸν γεγεννηκότα μόνον,
 ἐπήγαγεν· «οὐ γὰρ ἐὰν ᾧσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ
 ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν». Τί οὖν; οὐκ εἰσὶ δύο
 25 ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ; Εἰσὶ μὲν, σπανίως
 δέ. Οὐ γὰρ ἀπλῶς τὴν σύνοδον λέγει, οὐδὲ τοῦτο ἐπιζητεῖ
 μόνον, ἀλλὰ μάλιστα μὲν, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπον, καὶ τὴν

9. Ματθ. 5, 44.
 10. Ἰερ. 11, 14.

δὴ εἶναι παλλαὶ αἱ αἰτίαι τῆς ἀποτυχίας. Ἡ ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς ζητοῦν ἀσύμφορα πράγματα. Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἂν αὐτὸ συμβαίνη εἰς ὠρισμένους, καθ' ἣν στιγμὴν καὶ ὁ Παῦλος τὸ ἔπαθεν αὐτό, ὅταν ἤκουσε, «Σοῦ ἀρκεῖ ἡ χάρις μου· διότι ἡ δύναμίς μου ἀποδεικνύεται τελεία, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀδυναμία»; Ἡ ἐπειδὴ εἶναι ἀνάξιοι αὐτῶν ποὺ ἤκουσαν αὐτά, καὶ δὲν προσφέρουν αὐτὰ ποὺ ἐξηρτῶνται ἀπὸ αὐτούς· ὁ Κύριος ὅμως θέλει αὐτοὺς ποὺ εἶναι ὡσὰν ἐκείνους, καὶ διὰ τοῦτο λέγει, «ἀπὸ σαῶς» τοὺς ἐναρέτους, ποὺ ἡ ζωὴ σας ὁμοιάζει μὲ τὴν ζωὴν τῶν ἀγγέλων. Ἡ διότι εὐχονται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τοὺς ἔβλαψαν, ἐπιδιώκοντες ἐκδίκησιν καὶ τιμωρίαν, πράγμα ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνεταί· διότι, λέγει, «εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν σας»⁹. Ἡ διότι, μολονότι ἡμάρτησαν, ζητοῦν ἔλεον χωρὶς νὰ μετανοήσουν, πράγμα ποὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ λάβουν, ὅχι μόνον ἂν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι παρακαλοῦν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη παρακαλοῦν ὑπὲρ αὐτῶν ἄλλοι, ποὺ ἔχουν μεγαλυτέραν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, πράγμα ποὺ συνέβη ν' ἀκούσῃ καὶ ὁ Ἱερემίας ὅταν προσηύχετο ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων· «Μὴ προσεύχου δι' αὐτὸν τὸν λαόν, διότι δὲν θὰ εἰσακούσω τὴν προσευχὴν σου»¹⁰. Ἄν ὅμως ὑπάρχουν ὅλα μαζὶ καὶ ζητῆς αὐτὰ ποὺ σοῦ συμφέρουν καὶ κἀνης ἀπὸ μέρους σου ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ σένα καὶ κἀνης ζωὴν ἀποστολικὴν καὶ ἔξης ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον σου, θὰ εἰσακουσθοῦν αἱ παρακλήσεις σου· διότι ὁ Κύριος εἶναι φιλόανθρωπος.

3. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ εἶπεν, «ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ὁ ἴδιος παρέχει τὰ ἀγαθὰ καὶ ὅχι μόνον ὁ Πατήρ του, προσέθεσεν· «διότι ὅπου εἶναι συγκεντρωμένοι δύο ἢ τρεῖς εἰς τὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ ἀνάμεσά των εἶμαι καὶ ἐγώ». Τί λοιπόν; δὲν ὑπάρχουν δύο ἢ τρεῖς συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ὄνομά του; Ὑπάρχουν μὲν, ἀλλὰ σπανίως. Διότι δὲν ἐννοεῖ ἀπλῶς τὴν συγκέντρωσιν, οὔτε αὐτὸ μόνον ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπα, μαζὶ μὲ αὐτὸ θέλει κατ' ἐξοχὴν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν· ἔπειτα

ἄλλην ἀρειὴν μετὰ τούτου· ἔπειτα δὲ καὶ τοῦτο αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἀπαιτεῖ τῆς ἀκριθείας. Ὁ γὰρ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· εἴ τις ἐμὲ τῆς πρὸς τὸν πλησίον φιλίας ὑπόθεσιν προηγουμένην ἔχει, μετ' αὐτοῦ ἔσομαι, ἂν καὶ τὰ ἄλλα ἐνάρετος ᾖ.
5 Νυνὶ δὲ τοὺς πλείονας ὁρῶμεν ἐτέρας ἔχοντας φιλίας ἀφορμὰς. Ὁ μὲν γὰρ ὅτι φιλεῖται, φιλεῖ· ὁ δέ, ὅτι ἐτιμῆθη· ὁ δέ, ὅτι ἐν ἐτέρῳ τινὶ βιωτικῷ πράγματι γέγονεν αὐτῷ χρήσιμος ὁ δεῖνα· ὁ δέ, δι' ἕτερόν τι τοιοῦτον διὰ δὲ τὸν Χριστὸν δύσκολόν ἐστιν εὑρεῖν τινα γνησίως καὶ ὡς ἔχοῃν
10 φιλεῖν τὸν πλησίον φιλοῦντα. Οἱ γὰρ πλείους ἀπὸ τῶν βιωτικῶν εἰσι συνδεδεμένοι πραγμάτων ἀλλήλοις.

Ἄλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως ἐφίλει, ἀλλὰ διὰ τὸν Χριστόν· διὸ καὶ μὴ φιλούμενος οὕτως ὥσπερ ἐφίλει, οὐ κατέλυσε τὴν ἀγάπην, ἐπειδὴ ρίζαν ἰσχυρὰν κατεβάλετο τοῦ φιλοῦ.
15 Ἄλλ' οὐχὶ τὰ νῦν· ἀλλὰ πάντα ἐξετάζοντες εὐρήσομεν παρὰ τοῖς πολλοῖς φιλίας ποιητικὰ μᾶλλον ἢ τοῦτο. Καὶ εἴ τις μοι παρέσχεν ἐξουσίαν ἐν τοσοῦτῳ πλήθει τὴν ἐξέτασιν ποιήσασθαι ταύτην, ἔδειξα ἂν τοὺς πλείονας ἀπὸ τῶν βιωτικῶν προφάσεων ἀλλήλοις συνδεδεμένους. Καὶ δῆλον τοῦτο
20 ἀπὸ τῶν αἰτιῶν τῶν τὴν ἔχθραν ἐργαζομένων. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῶν ἐπικήρων τούτων εἰσὶν ἀλλήλοις συνημμένοι, διὰ τοῦτο οὔτε θερμοὶ πρὸς ἀλλήλους εἰσὶν, οὔτε διηνεκεῖς· ἀλλὰ καὶ ὕβρις, καὶ χρημάτων ζημία, καὶ φθόνος, καὶ κενοδοξίας ἔρωσ, καὶ πᾶν τοιοῦτον ἐπελθὸν διακόπτει τὸ φιλοῦ.
25 Ἄλλ' οὐ γὰρ εὐρίσκει τὴν ρίζαν πνευματικὴν. Ὡς εἶγε ταύτη ἦν, οὐδὲν ἂν τῶν βιωτικῶν τὰ πνευματικὰ διέλυσεν. Ἡ γὰρ διὰ τὸν Χριστὸν ἀγάπη βεβαία καὶ ἀρραγὴς καὶ ἀνά-

δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν συγκέντρωσιν ἀπαιτεῖ νὰ γίνε-
ται μὲ κάθε προσοχὴν. Διότι τὰ λόγια του αὐτὰ ἔχουν τὴν
ἐξῆς σημασίαν. Ἐὰν κάποιος θέτῃ ἔμμενα ὡς προϋπόθεσιν τῆς
φιλίας του πρὸς τὸν πλησίον, θὰ εὐρίσκομαι μαζί του ἔαν
εἶναι ἐνάρετος καὶ πρὸς τὰ ἄλλα. Σήμερα ὅμως βλέπομεν
τοὺς περισσοτέρους νὰ ἔχουν ἄλλας ἀφορμὰς φιλίας. Ὁ
μὲν ἓνας ἀγαπᾷ, ἐπειδὴ ἀγαπᾶται· ὁ ἄλλος δὲ ἐπειδὴ ἐτιμή-
θη· ὁ ἄλλος, ἐπειδὴ κάποιος τὸν ἐβοήθησεν εἰς κάποιαν
κοσμικὴν ὑπόθεσιν του· ὁ ἄλλος, διὰ κάποιαν ἄλλην παρο-
μοίαν αἰτίαν· ἀλλὰ διὰ νὰ εὐρωμεν κάποιον νὰ ἀγαπᾷ τὸν
πλησίον του ἀληθινὰ ἐξ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅπως
πρέπει, εἶναι δύσκολον. Διότι οἱ περισσότεροι συνάπτουν
τὰς μεταξύ των φιλίας ἀπὸ κοσμικὰς ἀφορμὰς.

Ὁ Παῦλος ὅμως δὲν ἀγαποῦσεν ἔτσι, ἀλλὰ διὰ τὸν Χρι-
σιόν· διὰ τοῦτο ἂν καὶ δὲν ἠγαπᾶτο τόσον ὅσον ἀγαποῦσε, δὲν
διέλυσε τὴν ἀγάπην, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη του εἶχε πολὺ ἰσχυ-
ρὰν ρίζαν. Σήμερα ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλ' ἔαν
ἐξετάσωμεν τὰ πράγματα, θὰ εὐρωμεν ὅτι τὰς περισσοτέ-
ρας φορὰς συνδέονται οἱ ἄνθρωποι μὲ ἀφορμὴν τὴν φιλίαν
καὶ ὄχι αὐτὴν τὴν ἀγάπην. Καὶ ἔαν κάποιος μοῦ παρεῖχεν
αὐτὴν τὴν δυνατότητα νὰ κάνω αὐτὴν τὴν ἐξέτασιν εἰς ἓνα
τόσον μεγάλο πλῆθος, θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποδείξω, ὅτι οἱ
περισσότεροι εἶναι συνδεδεμένοι μεταξύ των ἐξ ἀφορμῆς
κοσμικῶν ὑποθέσεων. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰς αἰ-
τίας ποὺ δημιουργοῦν τὴν ἔχθραν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι
συνδεδεμένοι μεταξύ των ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἀσημάντων
ἀφορμῶν, διὰ τοῦτο ἡ σύνδεσις των αὐτῆ δὲν εἶναι θερμὴ
οὔτε καὶ συνεχὴς, ἀλλὰ μόλις παρουσιασθῇ κάποια προσβο-
λὴ, χρηματικὴ ζημίᾳ, φθόνος, ματαιόδοξος ἔρως, καὶ κάθε τι
τὸ παρόμοιον, διακόπτει τὴν ἀγάπην· διότι δὲν εὐρίσκει
πνευματικὴν ρίζαν. Καθ' ὅσον, ἔαν ὑπῆρχεν αὐτὴ ἡ πνευμα-
τικὴ ρίζα, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν κανένα ἀπὸ τὰ κοσμικὰ
πράγματα νὰ διαλύσῃ τὰ πνευματικά. Διότι ἡ ἀγάπη ποὺ ἔ-
χει ὡς αἰτίαν τὸν Χριστὸν εἶναι σταθερά, ἀδιάσπαστος καὶ

λωιος, καὶ οὐδὲν αὐτὴν διασπάσαι δυνήσεται· οὐ διαβολαί, οὐ κίνδυνοι, οὐ θάνατος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Καὶ γὰρ μυρία πάθη ὁ οὕτω φιλῶν, πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀγάπης ὁρῶν οὐκ ἀποστήσεται. Ὁ μὲν γὰρ διὰ τὸ φιλεῖσθαι
 5 φιλῶν, καὶ ἀηδὲς τι πάθη, διαλύει τὴν ἀγάπην· ὁ δὲ ἐκεῖθεν συνδεδεμένος οὐδέποτε ἀποστήσεται. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει».

Τί γὰρ ἔχεις εἰπεῖν; ὅτι τιμώμενος ὑβρίζει; διτι εὐεργειτούμενος σφάξαι ἠβουλήθη; Ἀλλὰ καὶ τοῦτό σε μᾶλλον
 10 φιλεῖν παρασκευάζει, ἂν διὰ τὸν Χριστὸν φιλήῃς. Ἄ γὰρ ἔστιν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀναιρεπικὰ ἀγάπης, ταῦτα ἐνιαῦθα κατασκευαστικὰ γίνεται. Πῶς; Πρῶτον μὲν, διτι σοι μισθῶν αἴτιος ὁ τοιοῦτός ἐστι· δεύτερον, διτι πλείονος δεῖται βοηθείας ὁ διακείμενος οὕτω, καὶ θεραπείας πολλῆς. Διὰ τοι
 15 τοῦτο ὁ οὕτω φιλῶν οὐ γένος ἐξειτάζει, οὐ παιρίδα, οὐ πλοῦτον, οὐ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλὰ καὶ μισῆται, καὶ ὑβρίζηται, καὶ ἀναιροῖται, μένει φιλῶν, ἱκανὴν ἔχων ὑπόθεσιν τοῦ φιλεῖν, τὸν Χριστὸν· ὅθεν καὶ ἴσταιται πεπηγώς, βέβαιος, ἀπερίτρεπτος, πρὸς ἐκεῖ-
 20 νον ὁρῶν.

Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὕτως ἐφίλησε τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἀγνώμονας, τοὺς ὑβριστάς, τοὺς βλασφήμους, τοὺς μισούντας, τοὺς οὐδὲ ἰδεῖν αὐτὸν θέλοντας, τοὺς ξύλα καὶ λίθους

11. Α' Κορ. 13, 8.

ἄφθαρτος, καὶ τίποτε δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὴν καταλύσῃ· οὔτε συκοφανταί, οὔτε κίνδυνοι, οὔτε θνατος, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη, αὐτὸς πού ἀγαπᾷ ἔτσι, πάθῃ ἀμέτρητα κακά, δὲν θὰ διαλύσῃ τὴν σύνδεσίν του αὐτὴν, ἐπειδὴ στηρίζεται εἰς αὐτὴν τὴν βασικὴν προϋπόθεσιν τῆς ἀγάπης. Διότι ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ ἐπειδὴ ἀγαπᾶται, καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ συμβῆ κάτι τὸ δυσάρεστον, διαλύει τὴν ἀγάπην, ἐνῶ ἐκεῖνος πού εἶναι συνδεδεμένος ἐξ αἰτίας ἐκείνης τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ποτὲ δὲν θὰ διακόψῃ τὴν σύνδεσίν του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε καταλύεται»¹¹.

Τί ἔχεις νὰ εἰπῆς; ὅτι σὲ ὑβρίζει μολονότι σὺ τὸν τιμᾷς; τὸ ὅτι ἠθέλησε νὰ σὲ σφάξῃ, ἐνῶ σὺ τὸν εὐεργετεῖς; Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ σοῦ γίνεται ἀφορμὴ νὰ τὸν ἀγαπᾷς περισσότερο, ἂν τὸν ἀγαπᾷς ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐκεῖνα πού γίνονται αἰτία διαλύσεως τῆς ἀγάπης διὰ τοὺς ἄλλους, αὐτὰ διὰ τοὺς χριστιανοὺς γίνονται αἰτία ἀγάπης. Πῶς; Πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς σοῦ γίνεται αἰτία μισθῶν· δεύτερον, ὅτι αὐτὸς πού δείχνει τέτοια συμπεριφορὰν, ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ μεγαλυτέραν βοήθειαν καὶ περισσοτέραν εἰδικὴν φροντίδα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν αὐτὸς πού ἀγαπᾷ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν ἐξετάζει γένος, οὔτε πατρίδα, οὔτε πλοῦτον, οὔτε τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτόν, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη μισῆται, καὶ ἂν ἀκόμη ὑβρίζεται, καὶ ἂν ἀκόμη φονεύεται, ἐξακολουθεῖ ν' ἀγαπᾷ, ἔχων ὡς ἰσχυρὸν στήριγμα τῆς ἀγάπης του τὸν Χριστόν· διὰ τοῦτο καὶ μένει ἀκλόνητος, σταθερός, ἀμετακίνητος, ἔχων ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν του πρὸς τὸν Χριστόν.

Διότι πράγματι ὁ Χριστὸς ἔτσι ἠγάπησε τοὺς ἐχθρούς του, τοὺς ἀγνώμονας, τοὺς ὑβριστάς, τοὺς βλασφήμους, αὐτοὺς πού τὸν ἐμισοῦσαν, αὐτοὺς πού δὲν ἤθελον οὔτε νὰ

προτιμῶντας αὐτοῦ ἀγάπης, καὶ ἀγάπην τὴν ἀνωτάτω, καὶ μεθ' ἣν ἕτεραν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν. «Μείζονα γὰρ ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει», φησί, «ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ». Καὶ τοὺς σιαυρώσαντας δὲ αὐτόν, 5 καὶ ἰοσαῦτα εἰς αὐτόν ἐμπαροινήσαντας, ὄρα πῶς μένει θεραπεύων. Καὶ γὰρ τῷ Πατρὶ περὶ αὐτῶν διαλέγεται λέγων «ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασιν τί ποιοῦσι. Καὶ τοὺς μαθητὰς δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς αὐτοὺς ἀπέστειλε.

Ταύτην τοίνυν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀγάπην ζηλώσωμεν, πρὸς 10 ταύτην ἀπιδώμεν, ἵνα μιμηταὶ γενόμενοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

12. Ἰω. 15, 13.

13. Λουκᾶ 23, 34.

τὸν ἰδοῦν, αὐτοὺς ποὺ ἀντὶ αὐτοῦ ἐπροτιμοῦσαν τὰ ξύλα καὶ τοὺς λίθους· αὐτοὺς ὅλους τοὺς ἠγάπησε καὶ μάλιστα μὲ τὸν ὑψηλότερον τρόπον τῆς ἀγάπης, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρεθῇ ἄλλη ἀγάπη μετὰ ἀπὸ αὐτήν. Διότι, λέγει, «Κανεῖς δὲν ἔχει μεγαλυτέραν ἀγάπην ἀπὸ αὐτήν, ὥστε νὰ θυσιάσῃ τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τῶν φίλων του»¹². Καὶ αὐτοὺς δὲ ποὺ τὸν ἐσταύρωσαν καὶ διέπραξαν τόσα παράλογα εἰς βάρος του, πρόσεχε πῶς ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν φροντίδα του. Καθ' ὅσον συνομιλεῖ μὲ τὸν Πατέρα του ὑπὲρ αὐτῶν, λέγων· «Συγχώρησέ τους· διότι δὲν γνωρίζουν τί κάνουν»¹³. Εἰς τὴν συνέχειαν δὲ καὶ τοὺς μαθητάς του ἀπέστειλε πρὸς αὐτούς.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀγάπην ἃς ἐπιδιώξωμεν καὶ ἡμεῖς, πρὸς αὐτὴν ἃς στρέψωμεν τὰ βλέμματά μας, ὥστε γενόμενοι μιμηταὶ τοῦ Χριστοῦ, νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ καὶ τὰ μελλοντικά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΑ΄
Ματθ. 18, 21 - 35

«Τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπε· Κύριε, πο-
σάκις ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω
5 αὐτῷ; ἕως ἐπιτάκις; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, οὐ λέ-
γω σοι ἕως ἐπιτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπιά».

1. Ἐνόμισε μέγα τι λέγειν ὁ Πέτρος· διὸ καὶ ὡς φιλο-
τιμούμενος ἐπήγαγεν, «ἕως ἐπιτάκις». Τοῦτο γάρ, φησί,
δ ἐκέλευσας ποιεῖν, ποσάκις ποιήσω; Ἄν γὰρ αἰὲ μὲν
10 ἁμαριάνῃ, αἰὲ δὲ ἐλεγχόμενος μετανοῆ, ποσάκις τούτου ἀ-
νέχεσθαι κελεύεις ἡμᾶς; Ἐκείνῳ μὲν γὰρ τῷ μὴ μετανο-
οῦντι, μηδὲ καταγινώσκοντι ἑαυτοῦ, πέρας ἐπέθηκας εἰπὼν,
«ἔστω σοι ὡς ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης»· τούτῳ δὲ οὐκέτι,
ἀλλ' ἐκέλευσας αὐτὸν προσίεσθαι. Ποσάκις οὖν αὐτὸν ὀφεί-
15 λω φέρειν ἐλεγχόμενον καὶ μετανοοῦντα; ἄρκεῖ ἐπιτάκις;

Τί οὖν ὁ Χριστός, ὁ φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθὸς Θεός;
«Οὐ λέγω σοι ἕως ἐπιτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπιά»·
οὐκ ἀριθμὸν τιθεὶς ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸ ἄπειρον καὶ διηγε-
κὲς καὶ αἰεῖ. Ὡσπερ γὰρ τὸ μυριάκις τὸ πολλάκις δηλοῖ,
20 οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Καὶ γὰρ τό, «στεῖρα ἔτεκεν ἐπιά», τὸ
πολλά φησιν ἢ Γραφή. Ὡστε οὐκ ἀριθμῶ συνέκλεισε τὴν
ἄφεισιν, ἀλλὰ τὸ διηγεκὲς ἐδήλωσε καὶ αἰεῖ. Τοῦτο γοῦν
καὶ διὰ τῆς παραβολῆς τῆς ἐφεξῆς κειμένης ἔδειξεν. Ἴνα
γὰρ μὴ δόξη τισὶ μεγάλα καὶ φορτικὰ ἐπιτάτιεν εἰπὼν, «έ-

1. Ματθ. 18, 17.

2. Α' Βασ. 2, 5.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΑ΄
Ματθ. 18, 21 - 35

«Τότε τὸν ἐπλησίασεν ὁ Πέτρος καὶ τοῦ εἶπεν· Κύριε, πόσας φορές νὰ συγκωρήσω τὸν ἀδελφόν μου, ἐὰν ἐξακολουθῆ νὰ μὲ βλάπτῃ; μέχρι ἑπτὰ φορές; Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· Δὲν σοῦ λέγω μέχρι ἑπτὰ φορές, ἀλλὰ μέχρι ἑβδομήντα φορές τὸ ἑπτά».

1. Ἐνόμισεν ὁ Πέτρος ὅτι λέγει κάτι τὸ σπουδαῖον, διὰ τοῦτο καὶ ὡσὰν μὲ κάποιαν γενναιοδωρίαν προσέθεσε, «μέχρι ἑπτὰ φορές;». Αὐτὸ δηλαδή, λέγει, πὺ ἐπρόσταξες νὰ πράττῃ κανεῖς, μέχρι πόσας φορές νὰ τὸ πράξω; Διότι ἐὰν πάντοτε ἀμαρτάνῃ, ἀλλὰ ἐλεγχόμενος μετανοῆ, μέχρι πόσας φορές μᾶς προστάσεις νὰ τὸ ἀνεχώμεθα αὐτό; Διότι δι' ἐκεῖνον πὺ δὲν μετανοεῖ, οὔτε ἀναγνωρίζει τὸ πταῖσμα του, ἔδωσες ὀριστικὴν προσταγὴν μὲ τοὺς λόγους, «Νὰ τὸν θεωρῆς ὡσὰν ἔθνικὸν καὶ τελώνην»¹. δι' αὐτὸν ὅμως δὲν ἔδωσες ἀκόμη μίαν τέτοιαν ἐντολήν, ἀλλὰ ἐπρόσταξες νὰ τὸν πλησιάζωμεν. Πόσας φορές λοιπὸν ὀφείλω νὰ τὸν συγκωρῶ, ὅταν ἐλεγχόμενος μετανοῆ; Ἄρκοῦν ἑπτὰ φοραί;

Ποίαν ἀπάντησιν λοιπὸν δίδει ὁ Χριστός, ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς Θεός; «Δὲν σοῦ λέγω μέχρι ἑπτὰ φορές, ἀλλὰ μέχρι ἑβδομήντα φορές τὸ ἑπτά»· εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ὀρίζει κάποιον ἀριθμὸν, ἀλλὰ ἐνοεῖ τὸ ἄπειρον, τὸ συνεχὲς καὶ τὸ παντοτινόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ μυριάκις σημαίνει πολλὰς φορές, ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν. Καθ' ὅσον καὶ μὲ τό, «ἢ στείρα ἐγέννησεν ἑπτὰ τέκνα»². δηλώνει ἡ Γραφὴ τὸ πολλά. Ὡστε δὲν περιώρισε τὴν συγκώρησιν εἰς κάποιον ἀριθμὸν, ἀλλὰ μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ ἐδήλωσε τὸ διαρκὲς καὶ τὸ παντοτινόν. Αὐτὸ βέβαια τὸ ἀπέδειξε καὶ μὲ τὴν παραβολὴν πὺ ἀνέφερεν εἰς τὴν συνέχειαν. Διὰ νὰ μὴ φανῆ δηλαδή εἰς ὠρισμένους ὅτι αἱ

ἑβδομηκοντάκις ἐπιά), προσέθηκε τὴν παραβολὴν ταύτην, ὁμοῦ τε ἐνάγων εἰς ὅπερ εἴρηκε, καὶ τὸν μέγιστον φρονοῦντα ἐπὶ τούτῳ κατασιέλλων, καὶ δεικνὺς οὐ βαρὺ τὸ πρᾶγμα ὄν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὐκόλον.

5 Διὰ τοι τοῦτο τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν εἰς μέσον ἤγαγεν, ἵνα τῇ παραθέσει, φησί, μάθῃς, ὅτι καὶ ἑβδομηκοντάκις ἐπὶ ἀφῆς, καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ ἁμαρτήματα διηγεκῶς συγχωρῆς τῷ πλησίον, ὅσον σταγῶν ὕδατος πρὸς τὸ πέλαγος ἄπειρον, τοσοῦτον, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλέον ἀποδέει
 10 σου ἢ φιλανθρωπία πρὸς τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἣς ἐν χρεῖα κατέστηκας δικάζεσθαι μέλλων καὶ εὐθύνας παρέχειν. Διὸ καὶ ἐπήγαγε λέγων «Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἠθέλησε συναῖραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν,
 15 προσηνέχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων. Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσε πρᾶθῆναι αὐτόν, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχεν». Εἵτα ἐπειδὴ φιλανθρωπίας ἀπήλαυσεν οὗτος, ἐξελθὼν ὀφείλοντα αὐτῷ σύνδουλον ἑκατὸν δηνάρια ἔπνιγε· καὶ τούτοις
 20 κινήσας τὸν δεσπότην, παρεσκέυασεν εἰς δεσμοκτήριον πάλιν αὐτόν ἐμβαλεῖν, ἕως ἂν ἀποτίσῃ τὸ πᾶν.

Εἶδες ὅσον τὸ μέσον τῶν εἰς ἄνθρωπον καὶ εἰς Θεὸν ἁμαρτημάτων; Ὅσον τὸ μέσον μυρίων ταλάντων καὶ ἑκατὸν δηναρίων· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλέον. Γίνεται δὲ τοῦ-

ἐντολαί του εἶναι δύσκολαι καὶ δυσβάστακται, ἀφοῦ εἶπεν, «ἐβδομήντη ἐπὶ φοράς τὸ ἐπτά», προσέθεσεν αὐτὴν τὴν παραβολὴν, καὶ διὰ νὰ μᾶς προτρέψῃ πρὸς αὐτὸ πού εἶπε προηγουμένως, καὶ διὰ νὰ ταπεινώσῃ τὸν μεγαλοφρονοῦντα δι' αὐτό, καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἐντολή του δὲν εἶναι βαρεῖα, ἀντιθέτως μάλιστα ὅτι εἶναι πολὺ εὐκόλος.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρουσίασε τὴν ἰδικήν του φιλανθρωπίαν, ὥστε, λέγει, μὲ τὴν ἀντιπαραβολὴν αὐτῆς νὰ μάθῃς, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη συγχωρήσῃς τὸν πλησίον σου ἐβδομήντη φοράς τὸ ἐπτά, καὶ ἂν ἀκόμη συγχωρῆς πάντοτε ὅλα γενικῶς τὰ ἁμαρτήματά του, ὅσον ὑπολείπεται ἡ σταγὼν ὕδατος ἀπὸ τὸ ἄπειρον πέλαγος, τόσον πολὺ, μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ πολὺ περισσότερον ὑπολείπεται ἡ ἰδική σου φιλανθρωπία ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἔχεις ἀνάγκην, καθ' ὅσον πρόκειται νὰ δικασθῆς καὶ ν' ἀπολογηθῆς δι' ὅσα ἔπραξες. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε τὰ ἑξῆς· «Ὡμοιάζει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μὲ ἄνθρωπον βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ ξεκαθαρίσῃ τοὺς λογαριασμοὺς του μὲ τοὺς δούλους του. Ὄταν δὲ ἤρχισε τὸ ξεκαθάρισμα τῶν λογαριασμῶν, ὠδηγήθη ἐνώπιόν του κάποιος πού τοῦ ὤφειλε δέκα χιλιάδας τάλαντα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε νὰ τὰ πληρώσῃ, διέταξε ὁ βασιλεὺς νὰ πωληθῇ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἡ γυναῖκα του, τὰ παιδιὰ του καὶ ὅλα ὅσα εἶχεν». Εἰς τὴν συνέχειαν ἐπειδὴ ὁ δοῦλος αὐτὸς ἔτυχε φιλανθρωπίας, ἀφοῦ ἔφυγεν ἀπὸ τὸν βασιλέα, κατεπίεζε κάποιον σύνδουλόν του, πού τοῦ ὤφειλεν ἑκατὸν δηνάρια. Ἡ ἐνέργειά του αὐτὴ παρώργισε τὸν κύριόν του καὶ τὸν ἔκανε νὰ τὸν κλείσῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν φυλακὴν, μέχρι πού νὰ ἐξοφλήσῃ ὅλο τὸ χρέος του.

Εἶδες πόση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἁμαρτημάτων πού γίνονται πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸς τὸν Θεόν; Ὅση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δέκα χιλιάδων τάλάντων καὶ τῶν ἑκατὸν δηναρίων· μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα. Συμβαίνει δὲ αὐτὸ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς διαφορᾶς πού ὑ-

το καὶ ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν προσώπων, καὶ ἀπὸ τῆς συνε-
 χείας τῶν ἁμαρτημάτων. Ἀνθρώπου μὲν γὰρ ὁρῶντος, καὶ
 ἀφισιάμεθα, καὶ ὀκνοῦμεν ἁμαρτάνειν Θεοῦ δὲ καθ' ἑκά-
 στην βλέποντος τὴν ἡμέραν, οὐκ ἀπεχόμεθα, ἀλλὰ καὶ πράτ-
 5 τομεν ἄδεῶς ἅπαντα, καὶ φθεγγόμεθα. Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς εὐεργεσίας, καὶ ἀπὸ τῆς τιμῆς ἧς
 ἀπηλαύσαμεν, χαλεπώτερα γίνεται τὰ ἁμαρτήματα.

«Καὶ εἰ θούλεσθε μαθεῖν, πῶς ἐσσι μυρία τάλαντα, μᾶλ-
 λον δὲ καὶ πολλῶ πλείονα τὰ εἰς αὐτὸν ἁμαρτήματα, δεῖξαι
 10 πειράσομαι διὰ βραχέων. Ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ τοῖς πρὸς κα-
 κίαν ρέπουσι καὶ διηνεκῶς ἁμαρτάνειν φιλοῦσι πλείονα πι-
 ράσχω τὴν ἄδειαν, ἢ τοὺς ἐπιεικιστέρους εἰς ἀπόγνωσιν
 ἐμβάλω, καὶ τὸ τῶν μαθητῶν εἴπωσι τίς δύναται σωθῆναι;».
 Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐρῶ, ἵνα τοὺς προσέχοντας ἀσφαλε-
 15 στέρους ἐργάσωμαι καὶ ἐπιεικιστέρους. Οἳ τε γὰρ ἀνίατα
 νοσοῦντες καὶ ἀνάλητοι, καὶ τούτων χωρὶς τῶν λόγων,
 οὐκ ἀφίστανται τῆς οἰκείας ραθυμίας τε καὶ πονηρίας· εἰ
 δὲ καὶ ἐντεῦθεν πλείονα λαμβάνοιεν ἀφορμὴν ὀλιγωρίας,
 οὐ τῶν λεγομένων ἢ αἰτία, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀναισθησίας·
 20 ὡς τὰ γε λεγόμενα καὶ συστειλαὶ δυνήσεται καὶ καταλύξαι
 τοὺς προσέχοντας μᾶλλον· οἳ τε ἐπιεικέστεροι, ὅταν ἴδωσι
 μὲν τὸν ὄγκον τῶν ἁμαρτημάτων, μάθωσι δὲ καὶ τὴν δύνα-
 μιν τῆς μετανοίας, μᾶλλον αὐτῆς ἀνθέξονται· διόπερ ἀναγ-
 καῖον εἰπεῖν. Ἐρῶ τοίνυν καὶ θήσω τὰ ἁμαρτήματα, ὅσα
 25 τε εἰς Θεὸν πλημμελοῦμεν καὶ ὅσα εἰς ἀνθρώπους· καὶ θήσω

πάρχει μεταξύ τῶν προσώπων, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἀμαρτάνομεν, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς συνεχείας τῶν ἀμαρτημάτων. Διότι ὅταν μᾶς βλέπῃ κάποιος ἄνθρωπος ἀποφεύγομεν καὶ διστάζομεν ν' ἀμαρτάνωμεν, μολονότι ὅμως ὁ Θεὸς μᾶς βλέπει καθημερινῶς, δὲν τὴν ἀποφεύγομεν τὴν ἀμαρτίαν, ἀντιθέτως μάλιστα καὶ πράττομεν καὶ λέγομεν τὰ πάντα χωρὶς κανένα φόβον. Καὶ ὅχι μόνον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ γίνονται φοβερώτερα τὰ ἀμαρτήματά μας πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς τιμῆς ποὺ ἀπηλαύσαμεν ἐκ μέρους αὐτοῦ.

Καὶ ἐὰν θέλετε νὰ μάθετε πῶς ἰσοδυναμοῦν τὰ πρὸς τὸν Θεὸν ἀμαρτήματα μὲ δέκα χιλιάδας τάλαντα, μᾶλλον δὲ καὶ μὲ πολὺ περισσότερα, θὰ προσπαθῆσω ἐν συντομίᾳ νὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω. Φοβοῦμαι ὅμως μήπως αὐξήσω τὴν ἀφοβίαν ἐκείνων ποὺ ρέπουν πρὸς τὴν κακίαν καὶ ἀγαποῦν ν' ἀμαρτάνουν συνεχῶς, ἢ μήπως ὀδηγήσω εἰς ἀπελπισίαν τοὺς ἀγαθοτέρους καὶ εἰποῦν τὰ λόγια τῶν μαθητῶν· «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ σωθῆ;»³. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως θὰ ὀμιλήσω, διὰ νὰ κάνω αὐτοὺς ποὺ προσέχουν περισσότερο ἀσφαλεῖς καὶ περισσότερο ἐναρέτους. Διότι αὐτοὶ ποὺ πάσχουν ἀπὸ ἀθεράπευτον ἀσθένειαν καὶ εἶναι ἀναίσθητοι, καὶ χωρὶς αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν ραθυμίαν των καὶ τὴν πονηρίαν των, ἐὰν δὲ συμβῆ ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν λόγων νὰ λάβουν ἀφορμὴν πρὸς αὐξήσιν τῆς ἀδιαφορίας των, δὲν εἶναι αἰτία οἱ λόγοι μου, ἀλλ' ἡ ἀναισθησία ἐκείνων· καθ' ὅσον βέβαια τὰ λόγια μου ἔχουν τὴν δύναμιν καὶ νὰ περιορίσουν τὸ κακὸν καὶ νὰ ὀδηγήσουν εἰς μεγαλύτεραν συντριβὴν καρδίας ἐκείνους ποὺ προσέχουν. Καὶ οἱ ἀγαθότεροι, ὅταν ἴδοῦν τὸν ὄγκον τῶν ἀμαρτημάτων καὶ μάθουν τὴν δύναμιν τῆς μετανοίας, θὰ δώσουν μεγαλύτεραν προσοχὴν εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ εἰπῶ. Θὰ ὀμιλήσω λοιπὸν καὶ θὰ ἐκθέσω τὰ ἀμαρτήματα ποὺ διαπράττομεν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους· καὶ θὰ ἐκθέσω ὅχι τὰ ἰδιαίτερα ἀμαρτήματα, ἀλλὰ τὰ κοινά·

οὐ τὰ ἴδια, ἀλλὰ τὰ κοινά· τὰ δὲ ἴδια ἕκαστος συναπιέτω
λοιπὸν ἀπὸ τοῦ συνειδότιος. Ποιήσω δὲ τοῦτο, πρότερον τὰς
εὐεργεσίας θεῖς τοῦ Θεοῦ.

Τίνες οὖν αἱ εὐεργεσίαι; Ἐποίησεν ἡμᾶς οὐκ ὄντας,
5 καὶ πάντα δι' ἡμᾶς εἰργάσατο τὰ ὀρώμενα, οὐρανόν, θάλατ-
ταν, γῆν, ἀέρα, τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα, ζῶα, φυτά, σπέρματα·
δεῖ γὰρ ἐπιτεμεῖν διὰ τὸ πέλαγος τῶν ἔργων τὸ ἄπειρον.
Ψυχὴν ζῶσαν ἡμῖν ἐνέπνευσε μόνοις τοιαύτην τῶν ἐπὶ γῆς,
παράδεισον ἐφύτευσε, βοηθὸν ἔδωκε, πᾶσι τοῖς ἀλόγοις ἐπέ-
10 σιησε, δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσε. Μετὰ ταῦτα γενόμενον
ἀγνώμονα περὶ τὸν εὐεργέτην μείζονος ἠξίωσε δωρεᾶς.

2. Μὴ γὰρ τοῦτο ἴδης μόνον, ὅτι ἐξέβαλε παραδείσου,
ἀλλὰ καὶ τὸ κέρδος σκόπει τὸ ἐκ τούτου γενόμενον. Μετὰ
γὰρ τὸ ἐκβαλεῖν παραδείσου, καὶ τὰ μυρία ἐκεῖνα ἐργάσα-
15 σθαι ἀγαθὰ, καὶ τὰς ποικίλας οἰκονομίας ἐπιτελέσαι, καὶ
τὸν Υἱὸν ἔπεμψε τὸν ἑαυτοῦ ὑπὲρ τῶν εὐεργειηθέντων καὶ
μισούντων, καὶ τὸν οὐρανὸν ἡμῖν ἀνέωξε, καὶ τὸν παράδει-
σον αὐτὸν ἀνεπέτασε, καὶ υἱοὺς ἡμᾶς ἐποίησε, τοὺς ἐχθρούς,
τοὺς ἀγνώμονας. Διὸ καὶ εὐκαιρὸν νῦν εἰπεῖν· «ὦ θάθος
20 πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ». Ἐδωκε δὲ ἡμῖν
καὶ θάπτισμα ἀφέσεως ἁμαρτημάτων, καὶ τιμωρίας ἀπαλ-
λαγῆν, καὶ βασιλείας κληρονομίαν, καὶ μυρία ἐπηγγείλατο
κατορθοῦσθαι ἀγαθὰ, καὶ χεῖρα ὤρεξε, καὶ Πνεῦμα ἐξέχεεν
εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν.

25 Τί οὖν; μετὰ τισαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ, πῶς ἡμᾶς
διακεῖσθαι ἐχρῆν; ἄρα εἰ καὶ καθ' ἑκάστην ἀπεθνήσκομεν
τὴν ἡμέραν ὑπὲρ τοῦ οὐτίως ἡμᾶς φιλοῦντος, ἐξείννυμεν ἂν

ιὰ δὲ ἰδιαίτερα ἄς τὰ προσθέτῃ ὁ καθένας μόνος του ἐξετάζων τὴν συνείδησίν του. Θὰ τὸ κάνω δὲ αὐτό, ἀφοῦ πρῶτα ἐκθέσω τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ.

Ποῖαι λοιπὸν εἶναι αἱ εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ; Μᾶς ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὸ μηδέν, καὶ ἔκαμεν ὅλα ὅσα βλέπομεν δι' ἡμᾶς, τὸν οὐρανόν, τὴν θάλασσαν, τὴν γῆν, τὸν ἀέρα, τὰ ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς αὐτά, τὰ ζῶα, τὰ φυτά, τὰ σπέρματα· ὅμως πρέπει νὰ συντομεύσω ἐξ αἰτίας τοῦ ἀπείρου ἀριθμοῦ τῶν ἔργων. Ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα τῆς γῆς μόνον εἰς ἡμᾶς ἐνέπνευσε τοιαύτην ζωντανὴν ψυχὴν, ἐφύτευσε παράδεισον, μᾶς ἔδωσε βοηθόν, μᾶς ἔκανε κυριάρχους ὅλων τῶν ἀλόγων ὄντων, καὶ μᾶς ἐστεφάνωσε μὲ δόξαν καὶ τιμὴν. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐπέδειξεν ἀχαριστίαν πρὸς τὸν εὐεργέτην, τὸν ἠξίωσε μεγαλυτέρας δωρεᾶς.

2. Δὲν πρέπει βέβαια νὰ προσέξῃς μόνον τὸ ὅτι τὸν ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἀλλὰ πρόσεχε καὶ τὸ κέρδος ποὺ προῆλθεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν του. Διότι μετὰ τὴν ἐκδίωξιν ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ ἀφοῦ μᾶς ἐχάρισε τὰ ἄπειρα ἐκεῖνα ἀγαθὰ καὶ ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὰ διάφορα σχέδια τῆς οἰκονομίας του, ἔστειλε καὶ τὸν Υἱόν του πρὸς ἐκείνους ποὺ ἠυεργέτησε καὶ ἐμισήθη, μᾶς ἤνοιξε τὸν οὐρανόν, καὶ τὸν παράδεισον τὸν ἴδιον ἤπλωσεν ἐμπρὸς μας, καὶ ἔκαμεν υἱούς του ἡμᾶς, τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἀχαρίστους. Διὰ τοῦτο καὶ τώρα εἶναι κατάλληλη στιγμή νὰ ἐκφωνήσωμεν· «Ὡ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ»⁴. Μᾶς ἔδωσε δὲ καὶ τὸ βάπτισμα πρὸς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν καὶ τὴν κληρονομίαν τῆς βασιλείας, καὶ ὑπεσχέθη ἀμέτρητα ἀγαθὰ εἰς ὅσους θὰ ἔπραττον τὰς ἐντολάς του, καὶ ἤπλωσε χεῖρα βοηθείας, καὶ ἐχάρισε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς τὰς καρδίας μας.

Τί λοιπόν; ποῖα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ διαγωγὴ μας μετὰ ἀπὸ τόσα πολλὰ καὶ τόσον μεγάλα ἀγαθὰ; Ἐν ἰσχυρῶς ἐὰν καθημερινῶς ἀπεθνήσκομεν πρὸς χάριν ἐκείνου ποὺ τόσον πολὺ μᾶς ἀγαπᾷ, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πληρώσωμεν τὴν ἀξίαν

τὴν ἀξίαν, μᾶλλον δὲ τὸ πολλοσιτὸν τῆς ὀφειλῆς καιριεύμεν; Οὐδαμῶς· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πάλιν εἰς τὸ κέρδος τὸ ἡμέτερον περιίσιαι. Πῶς οὖν διακείμεθα οἱ οὕτω διακείσθαι ὀφείλοντες; Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς τοὺς νόμους
5 ἐνυθρίζομεν τοὺς αὐτοῦ. Ἀλλὰ μὴ ἀγανακίσητε, ἂν ἐπαφῶ τὴν γλῶτταν τοῖς ἁμαρτάνουσιν· οὐ γὰρ ὑμῶν καιηγορήσω μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑμαυτοῦ.

Πόθεν οὖν βούλεσθε ἄρξομαι; ἀπὸ τῶν δούλων; ἀπὸ τῶν ἐλευθέρων; ἀπὸ τῶν σιραινομένων; ἀπὸ τῶν ἰδιοτιῶν;
10 ἀπὸ τῶν ἀρχόντων; ἀπὸ τῶν ἀρχομένων; ἀπὸ τῶν γυναικῶν; ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν; ἀπὸ τῶν γερόντων; ἀπὸ τῶν νέων; ἀπὸ ποίας ἡλικίας; ἀπὸ ποίου γένους; ἀπὸ ποίου ἀξιώματος; ἀπὸ ποίου ἐπιτηδεύματος; Βούλεσθε ἀπὸ τῶν σιραινομένων ποιήσομαι τὴν ἀρχήν; Τί τοίνυν οὐχ ἁμαρτάνουσιν
15 οὗτοι, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑβρίζοντες, λοιδορούμενοι, μινύμενοι, τὰς ἀλλοτριὰς πραγματευόμενοι συμφοράς, λύκοις εἰκότιες, πλημμελημάτων οὐδέποτε καθαρεύοντες, πλὴν εἰ μὴ καὶ τὴν θάλατταν εἶποι τις κυμάτων εἶναι ἐκτός; Ποῖον γὰρ αὐτοῖς πάθος οὐκ ἐνοχλεῖ; ποῖον δὲ νόσημα οὐ πολιορκεῖ
20 αὐτῶν τὴν ψυχὴν; Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς ὁμοτίμους ζηλοτύπως διάκεινται, καὶ φθονοῦσι καὶ κενοδοξοῦσι· πρὸς δὲ τοὺς ὑποπειθαγμένους, πλεονεκτικῶς· πρὸς δὲ τοὺς δίκαις ἔχοντας, καὶ ὡς εἰς λιμένα κατατρέχοντας, πολεμίως καὶ ἐπιόρκως. Πόσαι παρ' αὐτοῖς ἀρπαγαί· πόσαι πλεονεξίαι
25 πόσαι σκοφαντίαι καὶ καπηλεῖαι· πόσαι κολακεῖαι δουλοπρεπεῖς. Φέρε οὖν, καθ' ἕκαστον ἀρμόσωμεν τὸν τοῦ Χριστοῦ νόμον.

«Ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, μωρέ, ἐνοχος ἔσαι τῇ γεέννῃ τοῦ πυρός». «Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυ-

αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν, ἢ καλύτερα θὰ ἐξωφλούσαμεν ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον τῆς ὀφειλῆς μας; Ἀσφαλῶς ὄχι, καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ θὰ κατέληγεν εἰς τὴν ἰδικὴν μας καὶ πάλιν ὠφέλειαν. Ποίαν διαγωγὴν λοιπὸν ἐπιδεικνύομεν ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ὀφείλομεν νὰ συμπεριφερόμεθα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Καθημερινῶς ἐπιδεικνύομεν ἀσέβειαν πρὸς τοὺς νόμους του. Μὴ ἀγανακτῆσετε ὅμως, ἐὰν στρέψω τὴν γλῶσσαν μου πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας· διότι δὲν θὰ κατηγορήσω μόνον ἐσᾶς ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτὸν μου.

Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θέλετε ν' ἀρχίσω; ἀπὸ τοὺς δούλους; ἀπὸ τοὺς ἐλευθέρους; ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς; ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας; ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας; ἀπὸ τοὺς ἀρχομένους; ἀπὸ τὰς γυναῖκας; ἀπὸ τοὺς ἄνδρας; ἀπὸ τοὺς γέροντας; ἀπὸ τοὺς νέους; ἀπὸ ποίαν ἡλικίαν; ἀπὸ ποῖον γένος; ἀπὸ ποῖον ἀξίωμα; ἀπὸ ποῖον ἐπάγγελμα; Θέλετε ν' ἀρχίσω ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς; Ποία ἀμαρτία ὑπάρχει πού δὲν τὴν κάνουν αὐτοί, οἱ ὅποιοι καθημερινῶς ὑβρίζουν, κοροϊδεύουν, φέρονται ὡσὰν μανιακοί, οἱ ὅποιοι προξενοῦν τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, πού ὁμοιάζουν μὲ λύκους, πού οὐδέποτε εἶναι καθαροὶ ἀπὸ ἀμαρτήματα, παρὰ μόνον ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι καὶ ἡ θάλασσα εἶναι χωρὶς κύματα; Πράγματι ποῖον πάθος δὲν τοὺς ἐνοχλεῖ; ποῖον δὲ νόσημα δὲν πολιορκεῖ τὴν ψυχὴν των; Διότι πρὸς μὲν τοὺς ἰσοτίμους των ἐπιδεικνύουν ζήλειαν, φθόνον καὶ κενοδοξίαν, πρὸς δὲ τοὺς κατωτέρους των συμπεριφέρονται κατὰ τρόπον ἀλαζονικόν· πρὸς ἐκείνους πάλιν πού ἔχουν δικαστικὰς διαφορὰς καὶ προσφεύγουν πρὸς αὐτούς, ὡσὰν εἰς λιμένα, ἐπιδεικνύουν ἐχθρότητα καὶ παραβαίνουν τοὺς ὄρκους των. Πόσας ἀρπαγὰς δὲν διαπράττουν; πόσας πλεονεξίας; πόσας συκοφαντίας καὶ αἰσχροκερδείας; πόσας δουλοπρεπεῖς κολακείας; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς ἐφαρμόσωμεν τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν καθένα.

«Ἐκεῖνος πού θ' ἀποκαλέσῃ τὸν ἀδελφόν του, ἄμωρέ, θὰ παραδοθῆ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός»⁵. «Αὐτὸς πού βλέ-

μῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν». «Ἐὰν μή τις ταπεινώσῃ ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Οὗτοι δὲ καὶ ἐπιτηδεύουσι τυφον, κατὰ τῶν ὑψηλῶν καὶ παραδεδομένων καὶ τρεμόντων αὐτοὺς καὶ δεδοικῶτων, 5
 5 θηρίου γινόμενοι χαλεπώτεροι. Διὰ μὲν τὸν Χριστὸν οὐδὲν ποιῶντες, πάντα δὲ διὰ τὴν γαστέρα, διὰ τὰ χρήματα, διὰ τὴν κενοδοξίαν. Ἔρα ἔνι ἀριθμῆσαι διὰ ρημάτων τὴν τῶν πραγμάτων πλημμέλειαν; Τί ἂν τις εἴποι τὰς χλευασίας αὐτῶν, τὸν γέλωτα, τὰς ἀκαίρους διαλέξεις, 10
 10 τὰς αἰοχρολογίας; Περὶ δὲ πλεονεξίας οὐδὲ εἰπεῖν ἔνι. Καθάπερ γὰρ οἱ ἐν τοῖς ὄρεσι μοναχοὶ οὐδὲ τί ποιέ εἰσιν ἢ πλεονεξία ἴσασιν, οὕτως οὐδὲ οὗτοι ἄλλ' ἀπεναντίας ἐκείνοις. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ διὰ τὸ πόρρω τοῦ νοσήματος εἶναι ἀγνοοῦσι τὸ πάθος, οὗτοι δὲ διὰ τὸ σφόδρα ἐν αὐτῷ μεθύειν οὐδὲ αἰσθάνονται ὅσον ἐσὶ τὸ κακόν. Οὕτω γὰρ παρῶ- 15
 15 σαιτο τὴν ἀρετὴν ἢ κακία αὐτὴ καὶ τυραννεῖ, ὡς μηδὲ ἔγκλημα βαρὺ εἶναι νομίζεσθαι αὐτὴν παρὰ τοῖς μαινομένοις ἐκείνοις.

Ἄλλὰ θούλεσθε τούτους ἀφέντες, ἐφ' ἐτέρους ἔλθωμεν 20
 20 ἐπεικισιτέρους; Φέρε οὖν, τὸ τῶν δημιουργῶν γένος καὶ χειροτεχνῶν ἐξειάσωμεν. Οὗτοι γὰρ μάλιστα δοκοῦσιν ἐκ δικαίων διαζῆν πόνων, καὶ τῶν ἰδρώτων τῶν ἑαυτῶν. Ἄλλὰ καὶ οὗτοι θίαν μὴ προσέχωσιν ἑαυτοῖς, πολλὰ ἐντεῦθεν συνάγουσιν ἑαυτοῖς κακά. Τὴν γὰρ ἀπὸ τῆς πράσεως καὶ 25
 25 ἀγορασίας ἀδικίαν ἐπεισάγουσι τῇ τῶν δικαίων πόνων ἐρ-

6. Ματθ. 5, 28.

7. Πρὸς Ματθ. 18, 3-4.

πει τὴν γυναῖκα μὲ πονηρὰν ἐπιθυμίαν, διέπραξεν ἤδη μοιχείαν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του»⁶. «Ἐὰν κάποιος δὲν ταπεινώσῃ τὸν ἑαυτὸν του ὡσὰν αὐτὸ τὸ παιδί, δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁷. Ἀντίθετα ὅμως αὐτοὶ ἀσκοῦν ὡς ἐπάγγελμά των τὴν ἀλαζονείαν των κατὰ τῶν ὑπηκόων των ποὺ εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των καὶ τοὺς τρέμουν καὶ τοὺς φοβοῦνται, καὶ γίνονται ἔτσι φοβερώτεροι καὶ ἀπὸ τὸ θηρίον. Διὰ μὲν τὸν Χριστὸν δὲν κάνουν τίποτε, ἀλλ' ὅλα τὰ κάνουν διὰ τὴν κοιλίαν των, διὰ τὰ χρήματα, διὰ τὴν ματαιοδοξίαν των. Εἶναι δυνατὸν ἄρα γέν' ἀπαριθμῆσῃ κανεὶς μὲ λόγια τὰ πλημμελήματά των εἰς τὰ διάφορα ἔργα των; Τί θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ διὰ τοὺς χλευασμοὺς των, τὸν γέλωτά των, τὰς γεμάτας φλυαρίας συζητήσεις των, τὰς αἰσχρολογίας των; Διὰ δὲ τὴν πλεονεξίαν των δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς οὔτε καὶ νὰ ὀμιλήσῃ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ μοναχοί, ποὺ ζοῦν εἰς τὰ ὄρη, δὲν γνωρίζουν καθόλου τί τέλος πάντων εἶναι ἡ πλεονεξία, ἔτσι οὔτε καὶ αὐτοί, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἀντίθετον μὲ ἐκείνους. Διότι οἱ μὲν μοναχοὶ δὲν γνωρίζουν τὸ πάθος αὐτὸ ἐπειδὴ εὐρίσκονται μακριὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόσημα, ἐνῶ αὐτοὶ ἐπειδὴ μεθύουν πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτό, οὔτε καὶ αἰσθάνονται πόσον μεγάλο κακὸν εἶναι. Τόσον πολὺ δηλαδὴ ἀπεμάκρυνε τὴν ἀρετὴν αὐτὴ ἢ κακία καὶ τόσον μεγάλος τύραννος ἔγινεν, ὥστε οὔτε κὰν νὰ θεωρῆται ἔγκλημα βαρὺ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς μανιακοὺς.

Ἄλλὰ θέλετε ν' ἀφήσωμεν αὐτοὺς καὶ νὰ ἔλθωμεν πρὸς ἄλλους ἐπεικεστέρους; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἃς ἐξετάσωμεν τὴν τάξιν τῶν διαφόρων βιοτεχνικῶν ἐπαγγελμάτων καὶ τῶν χειροτεχνῶν. Αὐτοὶ λοιπὸν θεωροῦνται περισσότερο ἀπὸ ὄλους ὅτι ζοῦν ἀπὸ τοὺς δικαίους κόπους των καὶ τοὺς ἰδρωτάς των. Ἀλλὰ καὶ αὐτοί· ὅταν δὲν προσέχουν τοὺς ἑαυτοὺς των, ἐπισωρεύουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των πολλὰ κακά. Διότι εἰσάγουν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν δικαίων κόπων των τὴν ἀδικίαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ

γασία, καὶ ὄρκους καὶ ἐπιρκίας καὶ ψευδολογίας προστι-
 θέασι τῇ πλεονεξία πολλάκις, καὶ τῶν βιωτικῶν μόνων
 εἰσὶ πραγμάτων, καὶ τῇ γῆ προσηλωμένοι διατελοῦσι καὶ
 ὅπως μὲν χρηματίζονται, πάντα πράττουσιν· ὅπως δὲ μετα-
 5 δοῖεν τοῖς δεομένοις, οὐ πολλὴν τίθενται τὴν σπουδὴν, ἀεὶ
 τὰ ὄντα αὐξεῖν βουλόμενοι. Τί ἂν τις εἴποι τὰς λοιδορίας
 τὰς ὑπὲρ τῶν τοιούτων, τὰς ὕβρεις, τὰ δανείσματα, τοὺς
 τόκους, τὰ συναλλάγματα τὰ πολλῆς γέμοντα καπηλείας, τὰς
 ἐμπορίας τὰς ἀναισχύντους;

10 3. Ἀλλὰ θούλεσθε καὶ τούτους ἀφέντες, ἐφ' ἐτέρους
 ἔλθωμεν, τοὺς δὴ δοκοῦντας εἶναι δικαιότερους; Τίνες οὖν
 εἰσιν οὗτοι; Οἱ τοὺς ἀγροὺς κεκτημένοι, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς
 γῆς δρεπόμενοι πλοῦτιον. (Καὶ τί τούτων γένοιτ' ἂν ἀδικώ-
 τερον; Εἰ γάρ τις ἐξειάσειε πῶς τοῖς ἀθλίοις καὶ ταλαι-
 15 πώροις κέχρηται γεωργοῖς, βαρβάρων αὐτοὺς ὠμοτέρους
 ὄψεται. Τοῖς γὰρ ἐν λιμῶ ἡκομένοις, καὶ δι' ὄλης πονου-
 μένοις τῆς ζωῆς, καὶ τελέσματα διηνεκῆ καὶ ἀφόρητα ἐπι-
 τιθέασι, καὶ διακονίας ἐπιπόνους ἐπιτάττουσι, καὶ ὡς ὄνοις
 καὶ ἡμιόνοις, μᾶλλον δὲ ὡς λίθοις τοῖς ἐκείνων κέχρηται
 20 σώμασιν, οὐδὲ μικρὸν ἀναπνεῦσαι συγχωροῦντες, καὶ παρε-
 χούσης τῆς γῆς, καὶ μὴ παρεχούσης, ὁμοίως αὐτοὺς κατα-
 τείνουσι, καὶ οὐδεμιᾶς αὐτοῖς συγγνώμης μεταδιδάσιν· οὐ
 τί γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον, ὅταν δι' ὀλοκλήρου τοῦ χειμῶνος
 πονέσαντες, καὶ κρυμῶ καὶ ὄμβρω καὶ ἀγρουπνίαις δαπανη-
 25 θέντες, κεναῖς ἀναχωρήσωσι ταῖς χερσίν, ἔτι καὶ προσοφεί-
 λοντες, καὶ τοῦ λιμοῦ τούτου καὶ τοῦ ναυαγίου τὰς τῶν ἐπι-
 τρώπων βασάνους καὶ τοὺς ἐλκυσμοὺς καὶ τὰς ἀπαιτήσεις

τὴν πώλησιν καὶ τὴν ἀγορὰν καὶ προσθέτουσιν πολλὰς φορὰς εἰς τὴν πλεονεξίαν των καὶ ὄρκους καὶ ἐπιπορκίας καὶ ψευδολογίας, καὶ ἐνδιαφέρονται μόνον διὰ τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ εἶναι προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν. Καὶ ὅλα μὲν τὰ κάνουσιν μὲ σκοπὸν ν' ἀποκτήσουσιν χρήματα, δὲν ἐνδιαφέρονται ὅμως καὶ πολὺ διὰ νὰ δώσουσιν εἰς ἐκείνους πού ἔχουσιν ἀνάγκην, διότι ἐπιθυμοῦσιν ν' αὐξάνεται συνεχῶς ἡ περιουσία των. Τί θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῆ διὰ τὰς λοιδορίας ὑπὲρ ὅλων αὐτῶν, τὰς ὕβρεις, τὰ δανείσματα, τοὺς τόκους, τὰς γεμάτας ἀπὸ αἰσχροκέρδειαν συναλλαγὰς των, τὰς ἀναισχύντους ἀγοραπωλησίας των;

3. Ἄλλὰ θέλετε νὰ τοὺς ἀφήσωμεν καὶ αὐτοὺς καὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς ἄλλους, εἰς ἐκείνους πού θεωροῦνται δικαιοτέροι; Ποῖοι λοιπὸν εἶναι αὐτοί; Εἶναι ἐκεῖνοι πού ἔχουσιν τὰ κτήματα καὶ ἀποκομίζουν τὸν πλοῦτον πού προέρχεται ἀπὸ τὴν γῆν. Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀδικώτερον ἀπὸ αὐτούς; Διότι ἐὰν ἤθελεν ἐξετάσει κανεὶς πῶς μεταχειρίζονται τοὺς ἀθλίους καὶ ταλαιπώρους γεωργοὺς, θὰ εὔρισκεν ὅτι εἶναι σκληρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Καθ' ὅσον αὐτοὶ ἐπιβάλλουσιν συνεχεῖς καὶ ἀβαστάκτους φόρους εἰς ἐκείνους πού λειώνουσιν ἀπὸ τὴν πείναν καὶ καταπονοῦνται εἰς ὅλην των τὴν ζωὴν, τοὺς ἀναθέτουσιν κοπιαστικὰς ὑπηρεσίας, καὶ μεταχειρίζονται τὰ σώματά των ὡσὰν ὄνους καὶ ἡμίονους, ἢ καλύτερα ὡσὰν λίθους, δὲν τοὺς ἀφήνουν οὔτε ἐλάχιστον νὰ ξεκουρασθοῦν, καί, εἴτε παρέχει ἀγαθὰ ἡ γῆ, εἴτε δὲν παρέχει, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τοὺς βασανίζουν, καὶ δὲν ἐπιδεικνύουσιν ἀπέναντί των καμμίαν ἐπιείκειαν. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἐλεεινότερον ἀπὸ αὐτό, ὅταν, μολονότι ἐκοπίασαν ὀλόκληρον τὸν χειμῶνα καὶ ἐπέρασαν τὴν ζωὴν των μέσα εἰς τὸ κρύο καὶ τὴν βροχὴν καὶ τὰς ἀγρυπνίας, ἀναχωροῦσιν μὲ ἄδεια χέρια, καὶ μάλιστα καὶ ὀφείλοντες ἐπὶ πλέον, καὶ φοβούμενοι καὶ νοιώθοντες φρίκην περισσότερον διὰ τὰ βασανιστήρια τῶν ἐπιστατῶν καὶ τὰς συλλήψεις διὰ τῆς βίας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ὀφειλῶν

καὶ τὰς ἀπαγωγὰς καὶ τὰς ἀπαραιτήτους λειτουργίας μᾶλλον δεδοικότες καὶ φρόνιοντες;

Τί ἂν τις εἶποι τὰς ἐμπορίας, ἃς αὐτοὺς ἐμπορεύονται, τὰς καπηλείας, ἃς αὐτοὺς καπηλεύουσιν, ἀπὸ μὲν τῶν πόνων αὐτῶν καὶ τῶν ἰδρώτων ληνοὺς καὶ ὑπολήνια πληροῦντες, αὐτοῖς δὲ οἴκαδε οὐδὲ ὀλίγον εἰσαγαγεῖν ἐπιτρέποντες μέτρον, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸν καρπὸν εἰς τοὺς τῆς παρανομίας αὐτῶν ἀντιλοῦντες πίδους, καὶ ὀλίγον αὐτοῖς ὑπὲρ τούτου προσοριπιοῦντες ἀργύριον; **Κ**αὶνὰ δὲ καὶ γένη τόκων ἐπι-
 10 ροῦσι, καὶ οὐδὲ τοῖς Ἑλλήνων νόμοις νενομισμένα, καὶ δα-
 νειομάτων γραμματεῖα πολλῆς γέμονια τῆς ἀρᾶς συντιθέ-
 ουν. Οὐδὲ γὰρ ἑκατοσιῆν τοῦ παντός, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ τοῦ
 παντός ἀπαιτεῖν θιάζονται καὶ ταῦτα τοῦ ἀπαιτουμένου καὶ
 γυναῖκα ἔχοντος, καὶ παιδιά τρέφοντος, καὶ ἀνθρώπου ὄν-
 15 τος, καὶ τοῖς οἰκείοις πόνοις καὶ τὴν ἄλω καὶ τὴν ληνὸν
 πληροῦντος.

Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐννοοῦσι. Διὸ δὴ τὸν προφήτην εὐ-
 καιρον παραστησάμενον εἶπεῖν «ἔκκοιθη, οὐρανέ, καὶ φρί-
 ξον, γῆ» εἰς ὄσσην θηριωδίαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐξε-
 20 σακχεύθη. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ τέχνας, οὐδὲ γεωργίαν, οὐδὲ
 σιραιάν, οὐδὲ ἀγροὺς διαβάλλων, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτούς. Ἐπεὶ
 καὶ ὁ Κορνήλιος ἑκατοντάρχης ἦν, καὶ ὁ Παῦλος σκυτιό-
 μος, καὶ μετὰ τὸ κήρυγμα τῆ τέχνη ἐκέχρητο· καὶ ὁ Δαυὶδ
 βασιλεὺς ἦν καὶ ὁ Ἰωβ χωρίων ἀπήλαυσε καὶ πολλῶν προσό-
 25 δων· καὶ οὐδὲν ἦν ἐντεῦθεν κώλυμα οὐδενὶ τούτων πρὸς
 ἀρετήν.

Ταῦτι' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, καὶ τὰ μυρία τάλαντα
 ἀναλογιζόμενοι, κἂν ἐντεῦθεν ἐπειχθῶμεν πρὸς τὸ ἀφιέναι
 τοῖς πλησίον τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα καὶ εὐτελεῖ. Καὶ γὰρ λόγος

των καὶ τὰς ἀπαγωγὰς καὶ τὰς καταναγκαστικὰς ἐργασίας, παρὰ τὴν πείναν καὶ τὸ ναυάγιον;

Τί θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ διὰ τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς, τὰς ὁποίας αὐτοὶ κάνουν, τὰς κερδοσκοπίας πού διαπράττουν εἰς βάρος των, γεμίζοντες ἀπὸ μὲν τοὺς κόπους των καὶ τοὺς ἰδρωτάς των ἀποθήκας μεγάλας καὶ μικράς, ἐνῶ εἰς αὐτοὺς δὲν ἐπιτρέπουν νὰ φέρουν εἰς τὴν οἰκίαν των οὔτε κἂν τὴν ἐλαχίστην ποσότητα, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸν καρπὸν τὸν συγκεντρώνουν εἰς τὰ παράνομα πιθάρια των, καὶ δίδουν ὀλίγα μόνον χρήματα εἰς αὐτοὺς δι' ὅλα αὐτά; Ἀκόμη ἐπινοοῦν καὶ νέας μεθόδους εἰσπράξεως τόκων, πού δὲν ἐπιτρέπονται οὔτε καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους τῶν Ἑλλήνων, καὶ συντάσσουν γραμμάτια δανειστικὰ γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν κατάραν. Διότι δὲν ἀπαιτοῦν κατὰ τρόπον ἐκβιαστικὸν τὸ ἑκατοστὸν τῶν χρημάτων πού ἐδάνεισαν, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ αὐτῶν, καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ αὐτός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ ἀπαιτοῦν, ἔχει γυναῖκα καὶ τρέφει παιδιὰ καὶ εἶναι ἄνθρωπος καὶ μὲ τοὺς κόπους του γεμίζει καὶ τὸ ἄλώνι καὶ τὸ πατητήρι των.

Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν σκέπτονται. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶναι ἐπίκαιρον νὰ ἐνθυμηθῶμεν τοὺς λόγους τοῦ προφήτου πού λέγει· «Στάσου, οὐρανέ, κατάπληκτος καὶ φριξέ γῆ»⁸. εἰς πόσῃν θηριωδίαν κατέπεσε μὲ μανίαν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέγω διὰ νὰ κατηγορήσω τὰς τέχνας, οὔτε τὴν γεωργίαν, οὔτε τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα, οὔτε τοὺς ἀγρούς, ἀλλ' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους. Διότι καὶ ὁ Κορνήλιος ἦτο ἑκατόνταρχος καὶ ὁ Παῦλος βυρσοδέψης καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ κήρυγμα ἤσκει τὴν τέχνην του, καὶ ὁ Δαυὶδ ἦτο βασιλεὺς καὶ ὁ Ἰὼβ εἶχε κτήματα καὶ εἶχε πολλὰ ἔσοδα, ἀλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔγινεν ἐμπόδιον εἰς κανένα ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τὴν ἀρετὴν των.

Ἔχοντες λοιπὸν αὐτὰ εἰς τὸν νοῦν μας καὶ ἀναλογιζόμενοι τὰ μύρια τάλαντα, ἃς ὀδηγηθῶμεν, ἔστω καὶ κατ' αὐτὸν ἰὸν τρόπον, εἰς τὸ ν' ἀφήσωμεν εἰς τὸν πλησίον μας τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα καὶ εὐτελεῖ. Καθ' ὅσον θὰ μᾶς ζητηθῇ εὐθύνη

ἡμῖν γίνεται τῶν ἐμπιστευθεισῶν ἡμῖν ἐντολῶν, καὶ οὐκ ἔχομεν πάντα καιθαλεῖν, οὐδ' ἂν ὀτιοῦν ποιήσωμεν. Διὰ τοῦτο ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πρὸς ἔκτισιν εὐκόλον τε καὶ ραδίαν ὁδόν, καὶ πάντα δυναμένην διαλύσασθαι ἐκεῖνα, τὸ μὴ
 5 μνησικακεῖν λέγω. Ἴν' οὖν τοῦτο μάθωμεν καλῶς, ἀκούσωμεν ὁδῶ προϊόντες τῆς παραβολῆς ἀπάσης.

«Προσηνέχθη γὰρ αὐτῷ, φησὶν, εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων. Οὐκ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποῦσαι, ἐκέλευσεν αὐτὸν πρᾶθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ παιδιά». Τίνος
 10 ἔνεκεν; εἶπέ μοι. Οὐκ ἐξ ὀμότητος, οὐδὲ ἀπανθρωπίας· καὶ γὰρ εἰς αὐτὸν ἡ ζημία περιῦστατο πάλιν· δούλη γὰρ ἦν κακείνη· ἀλλ' ἐξ ἀφάτου κηδεμονίας. Βούλεται γὰρ αὐτὸν πιῆσαι διὰ τῆς ἀπειλῆς ταύτης, ἵνα εἰς ἰκειτηρίαν ἀγάγη, οὐχ ἵνα πρᾶθῃ. Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἐποίησε, οὐκ ἂν ἐπέ-
 15 ρενσεν αὐτοῦ τῆ ἀιτήσῃ, οὐδ' ἂν τὴν χάριν ἔδωκε. Διαιτί οὖν πρὸ τοῦ λογοθεσίου τοῦτο οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ ἀφῆκε τὸ ὀφλημα; Διδάξαι βουλόμενος πόσων αὐτὸν ὀφλημάτων ἐλευθεροῖ, ἵνα κὰν ταύτη ἡμερώτερος περὶ τὸν σύνδουλον γένηται. Εἰ γὰρ καὶ μαθὼν τοῦ ὀφλήματος τὸν ὄγκον, καὶ
 20 τῆς συγχωρήσεως τὸ μέγεθος, ἐπέμενεν ἄγχων τὸν σύνδουλον, εἰ μὴ τοσοῦτοις αὐτὸν προπαίδευσεν φαρμάκοις, ποῦ οὐκ ἂν ἐξηλθεν ὀμότητος; Τί οὖν ἐκεῖνος; «Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω», φησὶν. «Ὁ δὲ κύριος αὐτοῦ σπλαγχνισθεὶς, ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν
 25 αὐτῷ».

Εἶδες πάλιν φιλανθρωπίας ὑπερβολήν; Ἐναβολὴν ἐξήγησε μόνον καιροῦ καὶ ὑπέρθεσιν ὁ οἰκέτης· ὁ δὲ μεῖζον

διὰ τὰς ἐντολὰς ποὺ μᾶς ἐνεπιστεύθησαν, καὶ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τὰ ξεπληρώσωμεν ὅλα αὐτά, οὔτε καὶ ἂν ἀκόμη πράξωμεν ὅ,τιδήποτε. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε πρὸς ἐξόφλησιν αὐτῶν εὐκόλον καὶ ἀπλῆν ὁδόν, ποὺ ἠμπορεῖ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐμπόδια νὰ τὰ ὑπερνικήσῃ, τὸ ν' ἀποφεύγωμεν δηλαδὴ τὴν μνησικακίαν. Καὶ διὰ νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν αὐτὸ ἃς ἀκούσωμεν ἐν συνεχείᾳ ὀλόκληρον τὴν παραβολήν.

«Ὡδηγήθη λοιπόν», λέγει, «ἐνώπιόν του κάποιος ποὺ τοῦ ὤφειλε δέκα χιλιάδας τάλαντα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε νὰ τὰ πληρώσῃ, ἔδωσεν ἐντολήν νὰ πωληθῇ ὁ ἴδιος καὶ ἡ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του». Διὰ ποῖον λόγον, εἶπέ μου, τὸ ἔκανε αὐτό; Ὅπως δὲν τὸ ἔκανε ἀπὸ σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν, καθ' ὅσον αὐτὸς καὶ πάλιν ἐζημιώνετο, διότι καὶ ἐκείνη ἦτο ἰδική του δούλη, ἀλλὰ ἀπὸ ἄπειρον ἐνδιαφέρον. Διότι ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν φοβήσῃ μὲ τὴν ἀπειλήν του αὐτήν, ὥστε νὰ τὸν κάνῃ νὰ τὸν παρακαλέσῃ, καὶ ὄχι νὰ πωληθῇ. Ἐὰν βέβαια αὐτὸς ἦτο ὁ σκοπὸς του, δὲν θὰ εἰσῆκουε τὴν παράκλησίν του οὔτε θὰ τοῦ ἔδιδε χάριν. Διατί λοιπόν δὲν τὸ ἔκανε αὐτὸ πρὶν τοῦ ζητήσῃ τὴν ὀφειλήν του, οὔτε τοῦ ἐχάρισε τὴν ὀφειλήν; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὸν κάνῃ νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ πόσας ὀφειλάς του τὸν ἀπαλλάσσει, ὥστε ἔστω καὶ ἔτσι νὰ τὸν κάνῃ νὰ γίνῃ πιὸ ἐπεικὴς πρὸς τὸν σύνδουλόν του. Διότι, ἐάν, μολονότι ἐγνώρισεν τὸν ὄγκον τῆς ὀφειλῆς του καὶ τὸ μέγεθος τῆς συγχωρήσεως, ἐπέμενε νὰ καταπιέζῃ τὸν σύνδουλόν του, εἰς ποῖον βαθμὸν σκληρότητος δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσῃ, ἐὰν δὲν τὸν εἶχε προηγουμένως παιδεύσει μὲ τόσα πολλὰ φάρμακα; Καὶ τί κάνει ἐκεῖνος; «Δίξε μακροθυμία δι' ἐμένα», λέγει, «καὶ θὰ σοῦ τὰ πληρώσω ὅλα. Ἐπειδὴ ὁ κύριός του τὸν ἐλυπήθη τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον καὶ τοῦ ἐχάρισε τὸ δάνειον».

Εἶδες καὶ πάλιν ὑπερβολικὸν μέγεθος φιλανθρωπίας; Ἀπλῶς καὶ μόνον ὁ δοῦλος ἐζήτησεν ἀναβολὴν καὶ μεταθεσιν τοῦ χρόνου ἐξοφλήσεως τῆς ὀφειλῆς του, ἐκεῖνος ὁμῶς τοῦ ἔδωσε πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐζήτησε,

ἢ ἤτησεν ἔδωκεν, ἄφειν ὀλοκλήρου τοῦ δανείσματος καὶ συγχώρησιν. Ἐβούλειο μὲν γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς δοῦναι, ἀλλ' οὐκ ἐβούλειο αὐτοῦ εἶναι τὸ δῶρον μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τούτου ἰκειτηρίας, ἵνα μὴ ἀστεφάνωτος ἀπέλθῃ. Ὅτι γὰρ
 5 αὐτοῦ τὸ πᾶν ἦν, εἰ καὶ προσέπεσεν οὔτις καὶ ἐδεήθη, ἢ αἰτία τῆς συγχωρήσεως ἐδήλωσε· «σπλαγχνισθεὶς γὰρ ἀφῆκεν αὐτῷ». Ἄλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἐβούλειο κἀκεῖνόν τι δοκεῖν συνεισφέρειν, ἵνα μὴ σφόδρα ἦ καιησοχυμμένος· καὶ ἵνα παιδευθεὶς ἐν ταῖς οἰκείαις συμφοραῖς συγγνωμονικῶς
 10 γένηται τῷ συνδούλῳ.

4. Μέχρι μὲν οὖν τούτου καλὸς οὔτις καὶ εὐάρεστος· καὶ γὰρ ὠμολόγησε, καὶ ἐπηγγείλατο ἀποδώσειν τὸ ὄφλημα, καὶ προσέπεσε, καὶ παρεκάλεσε, καὶ κατέγνω τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, καὶ ἔγνω τὸ μέγεθος τοῦ ὀφλήματος. Ἄλλὰ
 15 σμὲν ὠμοί, ἀλλ' ἐαυτοῖς. Ὅταν οὖν βούλῃ μνησικακεῖν, ἐνθέως, οὐδὲ μετὰ χρόνον πολύν, ἀλλ' εὐθέως ἔναυλον ἔχων τὴν εὐεργεσίαν, εἰς κακίαν ἀπεχρήσατο τῇ δωρεᾷ, καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τῇ παρὰ τοῦ δεσπότου αὐτῷ παρασχεθείσῃ. (Εὐρών γὰρ ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὀφείλοντα αὐτῷ ἕκαιόν
 20 δηνάρια, ἔπνιγεν αὐτὸν λέγων· ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις). Εἶδες δεσπότου φιλανθρωπίαν; εἶδες δούλου ὠμότητα; Ἀκούσατε οἱ ὑπὲρ χρημάτων ταῦτα ποιοῦντες. Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτημάτων οὐ χρεῖ, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ χρημάτων.

Τί οὖν ἐκεῖνος; «Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι
 25 ἀποδώσω». Ὁ δὲ οὐδὲ τὰ ρήματα ἠδέσθη, δι' ὧν ἐσώθη (καὶ γὰρ αὐτὸς ταῦτα εἰπὼν, ἀπηλλάγη τῶν μυρίων ταλάν-

τὸν συνεχώρησε δηλαδὴ καὶ τοῦ ἐχάρισεν ὀλόκληρον τὸ δάνειον. Ἦθελε βέβαια καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τοῦ τὸ χάριση, ὅμως δὲν ἤθελε νὰ εἶναι αὐτοῦ καὶ μόνον τὸ δῶρον, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ τῆς ἰδικῆς του παρακλήσεως, ὥστε νὰ μὴ φύγη χωρὶς στέφανον. Ἄλλὰ τὸ ὅτι τὸ πᾶν ἐξηριᾶτο ἀπὸ αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν ὁ δοῦλος του ἔπεσεν εἰς τὰ πόδια του καὶ τὸν παρεκάλεσε, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν αἰτίαν τῆς συγχωρήσεως· διότι, λέγει, «τὸν ἐλυπήθη καὶ τοῦ ἐχάρισε τὴν ὀφειλὴν του». Παρὰ ταῦτα ὅμως καὶ πάλιν ἤθελε νὰ νομίζῃ ἐκεῖνος ὅτι καὶ ὁ ἴδιος συνέβαλεν εἰς κάτι, διὰ νὰ μὴ νοιώθῃ πάρα πολὺ μεγάλην ἐντροπὴν καὶ συγχρόνως, διδαχθεὶς ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του συμφοράς, νὰ παρέχῃ εὐκολώτερον συγχώρησιν εἰς τὸν σύνδουλόν του.

4. Μέχρι ἐδῶ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐφάνη ὅτι εἶναι καλὸς καὶ εὐάρεστος, καθ' ὅσον καὶ ὠμολόγησε καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐξοφλήσῃ τὴν ὀφειλὴν του, καὶ ἔπεσεν εἰς τὰ πόδια τοῦ κυρίου του καὶ τὸν παρεκάλεσε, καὶ κατενόησε τὰ ἁμαρτήματά του καὶ ἀνεγνώρισε τὸ μέγεθος τῆς ὀφειλῆς του. Τὰ ὅσα ὅμως συνέβησαν εἰς τὴν συνέχειαν εἶναι ἀνάξια τῶν προηγουμένων. Διότι μόλις ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου του, οὔτε κἂν μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν, ἐνῶ ἀκόμη ἤχοῦσεν εἰς τὰ αὐτιά του ἡ εὐεργεσία ποῦ τοῦ ἔγινεν, ἔκανε κακὴν χρῆσιν τῆς δωρεᾶς καὶ τῆς ἐλευθερίας ποῦ τοῦ ἐδόθη ἐκ μέρους τοῦ κυρίου του. Διότι, λέγει, «Ἔῤυρε κάποιον ἀπὸ τοὺς συνδούλους του, ποῦ τοῦ ὄφειλεν ἑκατὸν δηνάρια, καὶ τὸν κατεπίεζε, λέγων· ἐπέστρεψέ μου αὐτὰ ποῦ μοῦ ὀφείλεις». Εἶδες τοῦ κυρίου τὴν φιλανθρωπίαν; εἶδες τοῦ δούλου τὴν σκληρότητα; Ἀκούσατε αὐτὰ ὅσοι κάμνετε αὐτὰ ὑπὲρ τῶν χρημάτων. Διότι ἐὰν δὲν πρέπει νὰ γίνωνται αὐτὰ χάριν τῶν ἁμαρτημάτων, πολὺ περισσότερον δὲν πρέπει νὰ γίνωνται χάριν τῶν χρημάτων.

Τί κάνει λοιπὸν ἐκεῖνος; «Δεῖξε μακροθυμίαν πρὸς χάριν μου καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐξοφλήσω ὅλα». Αὐτὸς ὅμως οὔτε τὰ λόγια ἐσεβάσθη, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐσώθη (καθ' ὅσον καὶ αὐτὸς τὰ

των) καὶ οὐδὲ τὸν λιμένα ἐπέγνω, δι' οὗ τὸ ναύαγιον διέφυγεν, οὐ τὸ σχῆμα τῆς ἰκειτηρίας ἀνέμνησεν αὐτὸν τῆς τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας, ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνα ὑπὸ τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ὠμότητος καὶ τῆς μνησικακίας ἐκβαλὼν, 5 θηρίου παντὸς χαλεπώτερος ἦν, ἄγγων τὸν σύνδουλον. Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; σεαυτὸν ἀπαιτῶν οὐκ αἰσθάνη, κατὰ σεαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθῶν, καὶ τὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν δωρεάν ἀνακαλούμενος;

Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐνενόησεν, οὐδὲ ἐμνήσθη τῶν αὐτοῦ, 10 οὐδὲ ἐνέδωκε· καίτοιγε οὐχ ὑπὲρ τῶν ἴσων ἢ ἰκειτηρία. Ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ μυρίων ταλάντων, ὁ δὲ ὑπὲρ ἑκατὸν δηναρίων παρεκάλει· καὶ ὁ μὲν τὸν σύνδουλον, ὁ δὲ τὸν δεσπότην· καὶ ὁ μὲν τελείαν συγχώρησιν ἔλαβεν, ὁ δὲ ἀναβολὴν ἤτει. Καὶ οὐδὲ ταύτην αὐτὸς ἐδίδου· «ἔβαλε γὰρ αὐτὸν εἰς 15 φυλακὴν. Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ, κατηγόρησαν αὐτοῦ πρὸς τὸν δεσπότην». Οὐδὲ ἀνθρώποις τοῦτο ἄρεσιτὸν ἦν, μήτιγε Θεῷ. Συνήλγησαν οὖν οἱ μὴ ὀφείλοντες. Τί οὖν ὁ δεσπότης;

«Πονηρὲ δοῦλε, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, 20 ἐπεὶ παρεκάλεσάς με· οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα;». Ὅρα πάλιν τὴν ἡμερότητα τοῦ δεσπότου. Κρίνεται πρὸς αὐτὸν καὶ ἀπολογεῖται, μέλλον ἀναιρέπειν αὐτοῦ τὴν δωρεάν· μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτὸς ἀνέτρεψεν, ἀλλ' ὁ λαβὼν. Διό φησι· «Πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκεί-

ἴδια λόγια εἶπε καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ὀφειλὴν τῶν δέκα χιλιάδων ταλάντων) καὶ οὔτε τὸ λιμάνι κατενόησε, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέφυγε τὸ ναυάγιον, οὔτε καὶ ὁ ὅμοιος τρόπος τῆς παρακλήσεως ὑπενθύμισεν εἰς αὐτὸν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ κυρίου του, ἀλλ' ὅλα ἐκεῖνα ἀφοῦ τὰ παραμέρισεν ἐξ αἰτίας τῆς πλεονεξίας του καὶ τῆς σκληρότητός του καὶ τῆς μνησικακίας του, ἔγινε φοβερώτερος ἀπὸ κάθε θηρίον καὶ κατεπίεζε τὸν σύνδουλόν του. Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνεις, ἄνθρωπέ μου; ἐνῶ ἀπαιτεῖς νὰ ἐξοφληθῇ αὐτὸ ποὺ σοῦ ὀφείλει δὲν ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι σπρώχνεις τὸ ξίφος κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ὅτι μὲ τὴν ἐνέργειάν σου αὐτὴν ὅτι ἀνακαλεῖς τὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν δωρεάν ποὺ σοῦ ἔγινεν;

Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη, οὔτε ἐνεθυμήθη τὴν ἰδικὴν του κατάστασιν, οὔτε ὑπεχώρησεν, ἂν καὶ βέβαια ἢ παράκλησις ποὺ τοῦ ἐγίνετο δὲν ἀφοροῦσεν ἴσην ὀφειλὴν. Διότι αὐτὸς μὲν παρεκάλει διὰ δέκα χιλιάδας τάλαντα, ὁ σύνδουλός του ὅμως διὰ ἑκατὸν δηνάρια· καὶ ὁ μὲν ἕνας παρεκάλει τὸν σύνδουλόν του, ὁ δὲ ἄλλος τὸν κύριόν του· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἔλαβε πλήρη συγχώρησιν, ἐνῶ αὐτὸς ἐζήτει ἀπλῶς ἀναβολήν, ἀλλὰ καὶ οὔτε αὐτὴν τὴν ἔδωσε· διότι, λέγει, «τὸν ἔβαλεν εἰς τὴν φυλακὴν. Ἰδόντες ὅμως οἱ σύνδουλοί του τὸν κατηγόρησαν εἰς τὸν κύριόν των». Αὐτὴ ἡ ἐνέργεια δὲν ἦτο ἀρεστὴ οὔτε εἰς τοὺς ἀνθρώπου καὶ ἀσφαλῶς οὔτε καὶ εἰς τὸν Θεόν. Ἐλυπήθησαν λοιπὸν μαζὶ μὲ ἐκεῖνον καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ὤφειλον. Τί κάνει λοιπὸν ὁ κύριος;

«Πονηρὲ δοῦλε, ὄλην τὴν ὀφειλὴν σου ἐκείνην σοῦ τὴν ἐχάρισα, ἐπειδὴ μὲ παρεκάλεσες· δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ εὐσπλαγχνισθῆς τὸν σύνδουλόν σου, ὅπως ἐγὼ εὐσπλαγχνίσθην ἐσένα;». Πρόσεχε πάλιν τὴν ἡμερότητα τοῦ κυρίου. Κάνει σύγκρισιν τοῦ ἑαυτοῦ του πρὸς αὐτὸν καὶ ἀπολογεῖται, ἐπειδὴ πρόκειται ν' ἀνακαλέσῃ τὴν δωρεάν· μᾶλλον δὲ δὲν τὴν ἀνεκάλεσεν αὐτός, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἔλαβε. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅλην τὴν ὀφειλὴν σου ἐκείνην σοῦ τὴν

νην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με· οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου;». Εἰ γὰρ καὶ βαρὺ σοι τὸ πρᾶγμα εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ἔδει καὶ πρὸς τὸ κέρδος ἰδεῖν, τὸ γεγενημένον, τὸ ἐσόμενον. Εἰ καὶ ἐπαχθὲς τὸ ἐπίταγμα, τὸ ἔπα-
5 θλον ἐννοῆσαι ἔδει· μηδὲ ὅτι λελύπηκεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ὅτι σὺ Θεὸν παρώξυνας, ὃν ἀπὸ ψιλῆς ἰκτιηρίας κατήλλαξας. Εἰ δὲ καὶ οὕτω σοι φορτικὸν τὸ φίλον γενέσθαι τῷ λελυπηκόι, πολλῷ βαρύτερον τὸ εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν· καὶ εἰ τοῦτο ἀνιέθηκας ἐκείνῳ, ἴοιτε ἂν ἔγνωσ, ὅτι πολλῷ τοῦτο κο-
10 φότερον. Καὶ ὅτι μὲν μυρία τάλαντα ὤφειλεν, οὐκ ἐκάλεσε πονηρόν, οὐδὲ ὕβρισην, ἀλλ' ἠλέησεν, ὅτι δὲ περὶ τὸν σύνδουλόν ἀγνώμων ἐγένετο, ἴοιτε λέγει, «πονηρὸν δούλε».

Ἀκούσωμεν, οἱ πλεονέκται· καὶ γὰρ πρὸς ἡμᾶς ὁ λόγος. Ἀκούσωμεν, καὶ οἱ ἀνηλεεῖς καὶ ὠμοί· ὅτι οὐχ ἑτέροις ἐ-
15 σμέν ὠμοί, ἀλλ' ἑαυτοῖς. Ὅταν οὖν βούλη μνησικακεῖν, ἐνόησον ὅτι σαυτῷ μνησικακεῖς, οὐχ ἑτέρῳ· ὅτι τὰ σαυτοῦ καιαδεομεῖς ἁμαρτήματα, οὐ τὰ τοῦ πλησίον. Σὺ μὲν γάρ, ὅπερ ἂν ἐργάση τούτῳ, ὡς ἄνθρωπος ἐργάζη, καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ· ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μειζρόνως σε τιμω-
20 ρήσεται, καὶ τιμωρίαν τὴν ἐκεῖ. «Παρέδωκε γὰρ αὐτόν, ἕως οὗ ἀποδώ τὸ ὀφειλόμενον»· τουτέστι, διηνεκῶς· οὔτε γὰρ ἀποδώσει ποτέ. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐγένου τῇ εὐεργεσίᾳ βελτίων, λείπεται τῇ τιμωρίᾳ σε διορθοῦσθαι. Καίτοιγε ἀμειψόμενα τὰ χαρίσματα καὶ αἱ δωρεαί, ἀλλὰ τοσοῦτον ἔ-
25 σχυσεν ἢ κακία, ὡς καὶ τοῦτον λύσαι τὸν νόμον.

Τί τοίνυν τοῦ μνησικακεῖν χαλεπώτερον, ὅταν δωρεὰν

ἐχάρισα, ἐπειδὴ μὲ παρεκάλεσες· δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ εὐσπλαγχνισθῆς τὸν σύνδουλόν σου;». Διότι καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ φαίνεται αὐτὸ βαρὺ, ὅμως ἔπρεπε νὰ προσέξῃς καὶ τὸ κέρδος ποῦ σοῦ ἔγινε καὶ αὐτὸ ποῦ πρόκειται νὰ σοῦ γίνῃ. Καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ἐντολὴ εἶναι δύσκολος, ἔπρεπε νὰ σκεφθῆς τὸ ἔπαθλον· οὔτε ὅτι σὲ ἐλύπησεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ὅτι σὺ παρώργισες τὸν Θεόν, μὲ τὸν ὁποῖον συνεφιλιώθης μὲ μίαν ἀπλῆν παράκλησιν. Ἐὰν ὅμως σοῦ ἦτο δύσκολον νὰ συμφιλιωθῆς καὶ ἔτσι μὲ αὐτὸν ποῦ σὲ ἐλύπησε, πολὺ πιὸ φοβερόν εἶναι νὰ ριφθῆς εἰς τὴν γέενναν· καὶ ἂν αὐτὸ τὸ ἐσύγκρινες μὲ ἐκεῖνο, τότε θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀντιληφθῆς, ὅτι αὐτὸ ἦτο πολὺ πιὸ ἐλαφρόν. Καὶ ὅταν μὲν ὤφειλε δέκα χιλιάδας τάλαντα, δὲν τὸν ὠνόμασε πονηρόν οὔτε τὸν ὕβρισεν, ἀλλὰ τὸν ἠλέησεν, ὅταν ὅμως ἐπέδειξεν ἀχαριστίαν πρὸς τὸν σύνδουλόν του, τότε τὸν ὀνομάζει «πονηρὸ δοῦλε».

Ἄς τὰ ἀκούσωμεν αὐτὰ ὅσοι εἴμεθα πλεονέκται· διότι καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀπευθύνεται ὁ λόγος αὐτός. Ἄς τὰ ἀκούσωμεν καὶ ὅσοι εἴμεθα ἄσπλαχνοι καὶ σκληροί· διότι δὲν εἴμεθα σκληροὶ διὰ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας. Ὅταν λοιπὸν θέλῃς νὰ μνησικακῆς, σκέψου ὅτι μνησικακεῖς εἰς βάρος σου καὶ ὄχι ἐναντίον τοῦ ἄλλου· διότι τὰ ἰδικὰ σου ἁμαρτήματα καθιστᾶς ἀσυγχώρητα καὶ ὄχι τοῦ πλησίον σου. Διότι σὺ μὲν ὅ,τι καὶ ἂν κάνῃς εἰς βάρος αὐτοῦ, τὸ κάνεις ὡς ἄνθρωπος καὶ ἰσχύει μόνον εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν· ὁ Θεὸς ὅμως δὲν θὰ σὲ τιμωρήσῃ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ μὲ μεγαλυτέραν τιμωρίαν, καὶ μάλιστα μὲ τιμωρίαν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Διότι, λέγει, «τὸν παρέδωσεν εἰς τὰ βασάνα, ἕως ὅτου ἐξοφλήσῃ ὅλον τὸ χρέος του»· δηλαδὴ αἰώνίως· διότι οὐδέποτε θὰ τὸ ἐξοφλήσῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἔγινες καλύτερος μὲ τὴν εὐεργεσίαν, ἐναπομένει νὰ διορθωθῆς μὲ τὴν τιμωρίαν. Ἄν καὶ βέβαια τὰ χαρίσματα καὶ αἱ δωρεαὶ εἶναι ἀμετάκλητα», ἀλλ' ὅμως τόση ἦτο ἡ δύναμις τῆς κακίας, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν νόμον νὰ τὸν καταργήσῃ.

Ἐπομένως τί εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὴν μνησικακίαν,

θείαν ισοσύνην καὶ τηλικαύτην ἀναιρέπον φαίνηται; Καὶ οὐδὲ ἀπλῶς αὐτὸν παρέδωκεν, ἀλλὰ ὀργισθεῖς. "Ὅτε μὲν γὰρ ἐκέλευσε προθῆναι, οὐκ ἦν ὀργῆς τὰ ρήματα - οὐκοῦν οὐδὲ ἐποίησεν -, ἀλλ' ἀφορμὴ φιλανθρωπίας μεγίστη· νυνὶ δὲ ἀγανακτιήσεως πολλῆς ἢ ψῆφος, καὶ τιμωρίας, καὶ κολάσεως. Τί οὖν ἡ παραβολὴ θούλειαι; «Ὅτι ποιήσει καὶ ὑμῖν», φησὶν, «ὁ Πατήρ μου, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῶ ἀδελφῶ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς καρδίας ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν». Οὐ λέγει, ὁ Πατήρ ὑμῶν, ἀλλ', «ὁ Πατήρ μου». Οὐ γὰρ ἄξιον τοῦ τοιούτου καλεῖσθαι Πατέρα τὸν Θεόν, τοῦ οὗτω πονηροῦ καὶ μισανθρώπου.

5. Δύο τοίνυν ἐνταῦθα ζητεῖ, καὶ καταγινώσκειν ἡμᾶς τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ἐτέροις ἀφιέναι καὶ ἐκεῖνο διὰ τοῦτο, ἵνα εὐκολώτερον τοῦτο γένηται (ὁ γὰρ τὰ ἑαυτοῦ ἐννοῶν, 15 συγγνωμονικώτερος ἔσται τῶ συνδούλῳ)· καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀφιέναι ἀπὸ σιόματος, ἀλλ' ἀπὸ καρδίας.

Μὴ δὴ καθ' ἑαυτῶν τὸ ξίφος ὠθῶμεν μνησικακοῦντες. Τί γὰρ σε καὶ τοιοῦτον ἐλύπησεν ὁ λελυπηκῶς, οἷον σὺ σαυτὸν ἐργάση τῆς ὀργῆς μεμνημένος, καὶ ἐπισπώμενος κατὰ 20 σαυτοῦ τὴν καταδικάζουσάν σε παρὰ Θεοῦ ψῆφον; "Ἄν μὲν γὰρ νήφης καὶ φιλοσοφῆς, εἰς τὴν ἐκείνου κεφαλὴν περισιτήσεται τὸ δεινόν, κακείνος ἔσται ὁ πάσχων κακῶς· ἂν δὲ μένης ἀγανακτιῶν καὶ δυσχεραίνων, τότε αὐτὸς ὑποσιτήσῃ τὴν βλάβην, οὐ παρ' ἐκείνου, ἀλλὰ παρὰ σαυτοῦ. Μὴ

ὅταν αὐτὴ φαίνεται ν' ἀνατρέπη μίαν τόσοον μεγάλην καὶ τέτοιου εἴδους θείαν δωρεάν; Καὶ δὲν τὸν παρέδωσεν ἀπλῶς εἰς τὰ βάσανα, ἀλλὰ ἐξοργισθεῖς. Διότι ὅταν ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ πωληθῆ δὲν ἦσαν τὰ λόγια του ἀποτέλεσμα ὀργῆς — διὰ τοῦτο βέβαια καὶ δὲν τὸ ἔκανεν αὐτό —, ἀλλ' ἦτο πάρα πολὺ μεγάλη ἀφορμὴ φιλανθρωπίας, τώρα ὅμως ἡ ἀπόφασίς του εἶναι ἀποτέλεσμα μεγάλης ἀγανακτήσεως καὶ ἀποβλέπει πρὸς μεγάλην τιμωρίαν καὶ κόλασιν. Τί θέλει λοιπὸν νὰ μᾶς διδάξη ἢ παραβολή; «Τὸ ἴδιο», λέγει, «θὰ κάνῃ καὶ ὁ Πατήρ μου εἰς ἐσᾶς, ἐὰν δὲν συγχωρήσετε ὁ καθένας σας μέσα εἰς τὴν καρδίαν σας τὰ παραπτώματά των». Δὲν λέγει, ὁ Πατήρ σας, ἀλλ' «ὁ Πατήρ μου». Διότι δὲν ἦτο ἄξιος ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ ὀνομάζεται ὁ Θεὸς Πατήρ του, αὐτὸς ποὺ ἦτο πονηρὸς καὶ μισάνθρωπος.

5. Δύο λοιπὸν πράγματα ζητεῖ ἐδῶ ὁ Κύριος· καὶ ν' ἀναγνωρίζωμεν τὰ ἁμαρτήματά μας καὶ νὰ συγχωρῶμεν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων. Καὶ πρέπει νὰ ἔχωμεν ἐπίγνωσιν τῶν ἁμαρτιῶν μας διὰ νὰ συγχωρῶμεν εὐκολώτερον τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων (διότι αὐτὸς ποὺ ἔχει ἐπίγνωσιν τῶν ἰδικῶν του ἁμαρτιῶν, εὐκολώτερον συγχωρεῖ τὸν σύνδουλόν του)· καὶ ἡ συγχώρησις δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἀπλῶς μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν καρδίαν.

Ἄς μὴ σπρώχνωμεν λοιπὸν τὸ ξίφος εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ἐπιδεικνύοντες μνησικακίαν. Διότι τί εἶναι αὐτὸ ποὺ σοῦ ἔκανεν αὐτὸς ποὺ σὲ ἐλύπησε τόσοον πολὺ, ὥστε νὰ ἤμπορῆ νὰ ἐξισωθῆ μὲ τὸ κακὸν ποὺ θὰ προξενήσῃς σὺ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὸ νὰ διατηρῆς τὴν ὀργὴν σου καὶ νὰ ἐπισύρῃς ἔτσι ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ; Ἄν λοιπὸν εἶσαι νηφάλιος καὶ ἀντιμετωπίζεις μὲ φιλόσοφον διάθεσιν τὰ πράγματα, τὸ κακὸν θὰ μετατεθῆ εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκείνου καὶ ἐκεῖνος θὰ εἶναι αὐτὸς ποὺ θὰ κακοπαθῆ. Ἐνῶ ἂν ἐξακολουθῆς νὰ διατηρῆς τὴν ἀγανάκτησίν σου καὶ τὴν λύπην σου, τότε ὁ ἴδιος θὰ ζημιωθῆς ὄχι ἀπὸ μέρους ἐκείνου, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν σου.

τοίνυν λέγε, ὅτι ὕβρισε καὶ διέβαλε καὶ μυρία εἰργάσατο
κακά· ὅσα γὰρ ἂν εἶπης, τοσοῦτω μᾶλλον δεικνύεις αὐτὸν
εὐεργέτην. Ἔδωκε γὰρ ἀφορμὴν ἀπολούσασθαι τὰ ἁμαρτή-
ματα· ὥστε ὅσα ἂν μείζονα ἠδίκηκώς ἦ, τοσοῦτω μείζονος
5 ἁμαρτημάτων ἀφέσεως αἰτιός σοι καθίσταται. Ἄν γὰρ ἐ-
θέλωμεν, οὐδεὶς ἡμᾶς ἀδικῆσαι δυνήσεται· ἀλλὰ καὶ οἱ
ἐχθροὶ τὰ μέγιστα ὠφελήσουσιν ἡμᾶς.

Καὶ τί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; Τοῦ γὰρ διαβόλου τί
γένοιτ' ἂν πονηρότερον; ἀλλ' ὅμως καὶ ἐκεῖθεν πολλὴν ἀ-
10 φορμὴν εὐδοκιμήσεως ἔχομεν, καὶ δείκνυσιν ὁ Ἰώβ. Εἰ
δὲ ὁ διάβολος ἀφορμὴ γέγονε στεφάνων, τί δέδοικας ἀνθρώ-
πον ἐχθρόν; Ὅρα οὖν ὅσα κερδαίνεις, πρῶτος τὰς τῶν
ἐχθρῶν φέρων ἐπηρείας. Πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον, ἁμαρ-
τημάτων ἀπαλλαγὴν· δεύτερον, καρτερίαν καὶ ὑπομονήν·
15 τρίτον, ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν. Ὁ γὰρ τοῖς λυποῦσιν
οὐκ εἰδὼς ὀργίζεσθαι, πολλῶ μᾶλλον τοῖς φιλοῦσιν αὐτὸν
ἐπιηδέιος ἔσται. Τέταρτον, τὸ καθαρεύειν ὀργῆς διηνεκῶς·
ᾧ οὐδὲν γένοιτ' ἂν ἴσον. Ὁ γὰρ ὀργῆς καθαρεύων, εὐδι-
λον διὰ καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀθυμίας ἀπήλλακται, καὶ οὐκ ἀνα-
20 λώσει τὸν βίον εἰς ματαιοπονίας καὶ ὀδύνας. Ὁ γὰρ οὐκ
εἰδὼς ἀπεχθάνεσθαι, οὐδὲ λυπεῖσθαι οἶδεν, ἀλλὰ τρυφῆς
ἀπολαύσεται καὶ μυρίων ἀγαθῶν. Ὡστε ἑαυτοὺς τιμωρού-
μεθα μισοῦντες ἐτέρους· ὥσπερ οὖν καὶ ἑαυτοὺς εὐεργετιοῦ-
μεν ἀγαπῶντες. Πρὸς τοῦτοις ἅπασιν αἰδέσιμος ἔση καὶ
25 αὐτοῖς τοῖς ἐχθροῖς, κἂν δαίμονες ᾧσι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔ-

Μὴ λέγῃς λοιπόν, ὅτι σὲ ὕβρισε καὶ σὲ ἐσυκοφάντησε καὶ σοῦ ἐπροξένησεν ἀμέτρητα κακά· διότι ὅσα περισσότερα εἶπῃς, τόσον μεγαλύτερον εὐεργέτην σου τὸν παρουσιάζεις, καθ' ὅσον σοῦ ἔδωσε τὴν ἀφορμὴν νὰ καθαρισθῆς ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά σου. Ἐπομένως ὅσον μεγαλύτεραι εἶναι αἱ ἀδικίαι ποῦ σοῦ ἔκανε, τόσον περισσότερον γίνεται αἴτιος διὰ νὰ συγχωρηθοῦν τὰ ἀμαρτήματά σου. Διότι ἐὰν θέλωμεν κανεὶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς ἀδικήσῃ, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ οἱ ἐχθροὶ μας θὰ μᾶς ὠφελήσουν πάρα πολύ.

Καὶ διατί ἀναφέρω τοὺς ἀνθρώπους; Διότι τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πονηρότερον ἀπὸ τὸν διάβολον; ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸς μᾶς γίνεται μεγάλη ἀφορμὴ προκοπῆς μας εἰς τὴν ἐρετὴν, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν Ἰώβ. Ἐὰν δὲ ὁ διάβολος ἔγινεν ἀφορμὴ στεφάνων, τί φοβεῖσαι τὸν ἐχθρὸν καὶ συνάνθρωπόν σου; Πρόσεχε λοιπὸν πόσα κερδίζεις, ὅταν ἀντιμετωπίζῃς μὲ ἐπιείκειαν τὰς ἐχθρότητας ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν σου. Τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον, ὅτι ἀπαλλάσσεισαι ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά σου. Δεύτερον ἀποκτᾶς καρτερίαν καὶ ὑπομονήν. Τρίτον γίνεσαι ἐπιεικὴς καὶ φιλόανθρωπος. Διότι αὐτὸς ποῦ γνωρίζει νὰ μὴ ὀργίζεται ἐναντίον ἐκείνων ποῦ τὸν λυποῦν, θὰ γίνῃ πρὸς ὠφέλιμος καὶ εὐνοϊκὸς πρὸς αὐτοὺς ποῦ τὸν ἀγαποῦν. Τέταρτον εἶναι πάντοτε καθαρὸς ἀπὸ ὀργήν, πράγμα μὲ τὸ ὁποῖον τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῆ. Διότι αὐτὸς ποῦ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ὀργήν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἔχει ἀπαλλαγῆ καὶ ἀπὸ τὴν λύπην ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ δὲν θὰ περάσῃ τὴν ζωὴν του μὲ ἀσκότους κόπους καὶ ὀδύνας. Πράγματι αὐτὸς ποῦ δὲν γνωρίζει νὰ μισῇ τοὺς ἄλλους, δὲν γνωρίζει οὔτε καὶ νὰ λυπηταί, ἀλλὰ θ' ἀπολαύσῃ τρυφήν καὶ ἄπειρα ἀγαθά. Ὡστε τοὺς ἑαυτοὺς μας τιμωροῦμεν, ὅταν μισοῦμεν τοὺς ἄλλους, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια τοὺς ἑαυτοὺς μας εὐεργετοῦμεν ὅταν ἀγαπῶμεν τοὺς συνανθρώπους μας. Ἐκτὸς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ σὲ σέβωνται ὅλοι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ σου ἀκόμη καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι δαίμονες· μᾶλλον δὲ οὔτε κἂν θὰ ἔχῃς εἰς τὸ

Ξεις λοιπὸν ἐχθρὸν διακείμενος οὕτω. Τὸ δὲ πάντων μεῖ-
ζον καὶ πρῶτον, τὴν τοῦ Θεοῦ κερδαίνεις φιλανθρωπίαν· κἄν
ἡμαρτηκῶς ἦς, τεύξῃ συγγνώμης· κἄν κατωρθωκῶς ἦς,
πλείονα προσλήψῃ παρορησίαν. Ἄνύσωμεν τοίνυν τὸ μηδένα
5 μισεῖν, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ἡμᾶς φιλήσῃ· ἵνα κἄν μυρίων τα-
λάντων ὦμεν ὑπεύθυνοι, σπλαγχνισθῇ καὶ ἐλεήσῃ.

Ἄλλ' ἠδίκησαι παρ' αὐτοῦ; Οὐκοῦν ἐλέησον αὐτόν, μὴ
μισήσης· δάκρυσον καὶ θρήνησον, μὴ ἀποσιραφῆς. Οὐ γὰρ
σὺ εἶ ὁ προσκεκρουκῶς τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐκεῖνος· σὺ δὲ καὶ
10 εὐδοκίμησας, ἐὰν ἐνέγκῃς. Ἐννόησον, ὅτι σταυροῦσθαι μέλ-
λων ὁ Χριστὸς, ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὲν ἔχαιρεν, ὑπὲρ δὲ τῶν σταυ-
ρούντων ἐδάκρυεν. Οὕτω καὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι χροή· καὶ ὅσα
ἂν ἀδικώμεθα, τοσοῦτω μᾶλλον θρηνεῖν τοὺς ἀδικοῦντας.
Ἡμῖν μὲν γὰρ πολλὰ ἐντεῦθεν τὰ ἀγαθὰ· ἐκείνοις δὲ τὰ
15 ἐναντία. Ἄλλ' ἐπὶ πάντων ὕβρισε καὶ εἰτύπησεν; Οὐκοῦν
ἐπὶ πάντων ἑαυτὸν ἥσχυνε καὶ ἠτίμασε, καὶ μυρίων κατη-
γόρων ἤνοιξε σιόματα, καὶ σοὶ πλείονας τοὺς σιεφάνους ὕ-
φηγε, καὶ πολλοὺς σοι τῆς μακροθυμίας συνήγαγε κήρυκας.

Ἄλλὰ πρὸς εἰτέρους διέβαλε; Καὶ τί τοῦτο, τοῦ Θεοῦ
20 ὄντιος τοῦ μέλλοντιος ἀπαιτεῖν τὰς εὐθύνας, ἀλλ' οὐκ ἐκείνων
τῶν ἀκουσάντων; Ἐαντιῷ γὰρ προσέθηκε κολάσεως ὑπόθε-
σιν, ἵνα μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν οἰκείων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν περὶ
σοῦ διελέχθη, παράσχῃ λόγον. Καὶ σὲ μὲν πρὸς ἀνθρώπους
διέβαλεν, αὐτὸς δὲ πρὸς Θεὸν διεβλήθη. Εἰ δὲ οὐκ ἀρκεῖ
25 σοι ταῦτα, ἐννόησον ὅτι καὶ ὁ δεσπότης σου διεβλήθη, καὶ

ἐξῆς ἐχθρόν ἐὰν ζῆς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως καὶ τὸ πρῶτον ἀπὸ ὅλα εἶναι ὅτι κερδίζεις τὴν φιланθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν ἔχης ἀμαρτήσῃ, θὰ λάβῃς συγχώρησιν, ἂν δὲ ζῆς ἐνάρετα, θ' ἀποκτήσῃς περισσότεραν παρηγοσίαν. Ἄς προσπαθοῦμεν λοιπὸν νὰ ἐπιτύχωμεν ὥστε νὰ μὴ μισοῦμεν κανένα, διὰ νὰ μᾶς ἀγαπήσῃ καὶ ὁ Θεός, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ὑπεύθυνοι μυρίων ταλάντων, νὰ μᾶς σπλαγχνισθῇ καὶ νὰ μᾶς ἐλεήσῃ.

Μήπως ὅμως ἡδίκηθης ἀπὸ αὐτόν; Ἐλέησέ τον λοιπὸν καὶ μὴ τὸν μισήσῃς· κλαῦσε καὶ θρήνησε δι' αὐτόν καὶ μὴ τὸν ἀποστραφῆς. Διότι δὲν εἶσαι σὺ ἐκεῖνος ποὺ ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐκεῖνος· μάλιστα δὲ καὶ θὰ σημειώσῃς πρόοδον εἰς τὴν ἀρετὴν, ἐὰν ὑποφέρῃς τὴν ἀδικίαν. Ἀναλογίσου, ὅτι ὅταν ἐπρόκειτο ὁ Χριστὸς νὰ σταυρωθῇ, ὑπὲρ μὲν τοῦ ἑαυτοῦ του ἐχαίρετο, ἐδάκρυζεν ὅμως ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ τὸν ἐσταύρωνον. Ἔτσι πρέπει καὶ ἐμεῖς νὰ συμπεριφερώμεθα· καὶ ὅσον περισσότερο θὰ ἀδικούμεθα, τόσον περισσότερο νὰ θρηνοῦμεν δι' αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἀδικοῦν. Διότι ἡμεῖς θ' ἀποκομίσωμεν ἀπὸ ἐκεῖ πολλά ἀγαθά, ἐνῶ ἐκεῖνοι τὰ ἀντίθετα. Μήπως ὅμως ἐπὶ πλέον σὲ ὕβρισε καὶ σὲ ἐκτύπησεν; Μὰ τότε παρουσία ὄλων κατεντρόπιασε τὸν ἑαυτόν του καὶ τὸν ἠτίμασε καὶ ἤνοιξε τὰ στόματα ἀπείρων κατηγορῶν, ἐνῶ δι' ἐσένα ὕφανε περισσότερους στεφάνους καὶ ἔγινεν αἰτία ν' ἀποκτήσῃς πολλοὺς κήρυκας τῆς μακροθυμίας σου.

Μήπως ὅμως σὲ ἐσυκοφάντησεν εἰς ἄλλους; Καὶ τί μ' αὐτό, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ ζητήσῃ ἀπὸ ἐσένα εὐθύνας καὶ ὄχι ἐκεῖνοι ποὺ ἤκουσαν νὰ σὲ συκοφαντῇ; Διότι εἰς τὸν ἑαυτόν του προσέθεσεν αἰτίαν διὰ τιμωρίαν, ὥστε ν' ἀπολογηθῇ ὄχι μόνον διὰ τὰ ἰδικά του ἀμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα εἶπεν ἐναντίον σου. Καὶ ἐσένα μὲν σὲ ἐσυκοφάντησε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐσυκοφαντήθη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὅμως δὲν σοῦ ἀρκοῦν αὐτά, ἀναλογίσου ὅτι καὶ ὁ Κύριός σου ἐσυκοφαντήθη

ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ πρὸς τοὺς
 μάλιστα φιλουμένους· καὶ ὁ τοῦτου μονογενῆς πάλιν τὰ αὐτά.
 Διὸ ἔλεγεν· «Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοῦλ ἐκάλεσαν, πολ-
 λῶ μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ;». Καὶ οὐ διέβαλεν αὐτὸν
 5 μόνον ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ ἐπιστεύθη· καὶ
 διέβαλεν, οὐ τὰ τυχόντα, ἀλλὰ τὰ μέγιστα ὀνειδίη καὶ ἐγ-
 κλήματα. Καὶ γὰρ δαιμονῶνια αὐτὸν ἔφησε καὶ πλάνον
 εἶναι καὶ ἀντίθεον.

Ἄλλὰ καὶ εὐεργειήσας ἔπαυες κακῶς; Καὶ διὰ τοῦτο
 10 μάλιστα ὑπὲρ μὲν τοῦ ποιήσαντος θρήνηι καὶ ἄλγει, ὑπὲρ
 δὲ σεαυτοῦ καὶ χαῖρε, διὸ Θεῶ γέγονας ὅμοιος, τῷ τὸν ἥ-
 λιον ἀναιτέλλοντι ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς. Εἰ δὲ καὶ ὑπερ-
 βαίνει σε τὸ τὸν Θεὸν μιμεῖσθαι· καίτοιγε τῷ νήφοντι οὐδὲ
 τοῦτο δύσκολον· ἀλλ' ὅμως εἴ σου μείζον εἶναι τοῦτό σοι
 15 δοκεῖ, φέρε σε πρὸς τοὺς συνδούλους ἀγάγωμεν· πρὸς τὸν
 Ἰωσήφ, τὸν μυρία παθόντα καὶ εὐεργειήσαντα τοὺς ἀδελ-
 φούς· πρὸς τὸν Μωϋσέα, τὸν μετὰ μυρίας ἐπιβουλάς ὑπὲρ
 αὐτῶν δεηθέντα· πρὸς τὸν μακάριον Παῦλον, τὸν οὐδὲ ἀρι-
 θυμῆσαι ἔχοντα ἅπερ ἔπαυε παρ' αὐτῶν, καὶ ἀξιούντα ἀνά-
 20 θεμα εἶναι ὑπὲρ αὐτῶν· πρὸς τὸν Στέφανον, τὸν λιθαζόμε-
 νον καὶ παρακαλοῦντα λυθῆναι αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην.

Καὶ ταῦτα πάντα ἐννοήσας, ἔκβαλε πᾶσαν ὀργήν, ἵνα
 καὶ ἡμῖν ὁ Θεὸς ἀφῆ πάντα τὰ παραπτώματα, χάριτι καὶ
 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ
 25 Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ
 ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10. Ματθ. 10, 25.

11. Πρὸς Ματθ. 5, 45.

12. Πρὸς Ρωμ. 9, 3.

13. Πρὸς Πράξ. 7, 59.

καὶ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα πρὸς ἐκείνους πού ἤγάπα πάρα πολὺ καὶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς του πάλιν ἔπαθε τὰ ἴδια. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ἐὰν τὸν οἰκοδεσπότην τὸν ἀπεκάλεσαν Βεελζεβούλ, πόσον μᾶλλον τοὺς ἰδικούς του;»¹⁰. Καὶ ὄχι μόνον ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων τὸν ἐουκοφάντησεν, ἀλλὰ καὶ ἔγινε πιστευτός· καὶ δὲν ἦσαν τυχαῖαι αἱ διαβολαί του, ἀλλὰ τὸν διέβαλε μὲ τὰ μεγαλύτερα ὄνειδα καὶ ἐγκλήματα. Καθ' ὅσον τὸν ἀπεκάλεσε καὶ δαιμονισμένον καὶ πλάνον καὶ ἀντίθεον.

Μήπως ὅμως ἂν καὶ τὸν εὐεργέτησες, σοῦ ἔκανε κακόν; Μὰ ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ὑπὲρ ἐκείνου μὲν νὰ θρηνηῖς, ὑπὲρ δὲ τοῦ ἑαυτοῦ σου νὰ χαίρεσαι, διότι ἔγινες ὅμοιος μὲ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς¹¹. Ἐὰν ὅμως ὑπερβαίνῃ τὰς δυνάμεις σου νὰ μιμῆσαι τὸν Θεόν, ἂν καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι δύσκολον διὰ τὸν νηφάλιον ἄνθρωπον, ἐὰν λοιπὸν παρ' ὅλα αὐτὰ νομίζῃς ὅτι αὐτὸ ὑπερβάλλει τὰς δυνάμεις σου, ἐμπρὸς νὰ σὲ ὀδηγήσω πρὸς τοὺς συνδούλους σου, πρὸς τὸν Ἰωσήφ, πού ἂν καὶ ἔπαθε μύρια ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ὅμως τοὺς εὐεργέτησεν· πρὸς τὸν Μωϋσῆν, πού παρὰ τὰς ἀπείρους ἐπιβουλάς, προσηυχήθη ὑπὲρ αὐτῶν πού τὸν διέβαλον· πρὸς τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀπαριθμῆσῃ αὐτὰ πού ἔπαθεν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ πού παρ' ὅλα αὐτὰ ἤσχετο ν' ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὸν Χριστὸν χάριν αὐτῶν¹². πρὸς τὸν Στέφανον, πού κατὰ τὴν ὥραν τοῦ λιθοβολισμοῦ του παρεκάλει τὸν Θεὸν νὰ τοὺς συγχωρήσῃ αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν των¹³.

Αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ τὰ βάλῃς καλὰ εἰς τὸν νοῦν σου, διώξε ἀπὸ μέσα σου κάθε ὀργήν, ὥστε καὶ ὁ Θεὸς νὰ συγχωρήσῃ εἰς ἡμᾶς ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα καὶ δύναμις καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΒ΄

Ματθ. 19, 1 - 15

«Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους
τούτους, μετήρην ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦλθεν ἐπὶ
5 τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου».

1. Συνεχῶς τὴν Ἰουδαίαν ἀφείς διὰ τὴν βασκανίαν τὴν
ἐκείνων, νῦν ἐπιχωριάζει λοιπόν, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐγγὺς
ἔμελλεν εἶναι οὐ μὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τέως ἄνεισιν, ἀλλ'
εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας. «Καὶ ἐλθόντι ἠκολούθησαν αὐτῷ
10 ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς». Οὔτε τῇ τῶν λόγων
διδασκαλίᾳ διηνεκῶς ἐνδιατρίβει, οὔτε τῇ τῶν σημείων θαυ-
ματουργίᾳ· ἀλλὰ νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο ποιεῖ, ποικί-
λων τὴν σωτηρίαν τῶν προσεδρευόντων καὶ ἐπομένων, ὥστε
ἀπὸ μὲν τῶν σημείων ἀξιόπιστος, ἐν οἷς ἔλεγε, φανῆναι
15 διδάσκαλος, ἀπὸ δὲ τῆς τῶν λόγων διδασκαλίας ἐπιτεῖναι
τὸ ἀπὸ τῶν σημείων κέρδος. Τοῦτο δὲ ἦν τὸ πρὸς θεογνωσίαν
αὐτοὺς χειραγωγῆσαι.

Σὺ δέ μοι κάκεῖνο σκόπει, πῶς ὀλοκλήρους δήμους πα-
ραιτρέχουσιν ἐνὶ ρήματι οἱ μαθηταί, οὐ κατὰ ὄνομα ἕκαστον
20 ἀπαγγέλλοντες τῶν θεραπευομένων. Οὐ γὰρ εἶπον, ὅτι ὁ
δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ', ὅτι πολλοί, τὸ ἀκόμψαστον παιδεύον-
τες. Ἐθεράπευε δὲ ὁ Χριστός, ἐκείνους τε εὐεργειῶν, καὶ
δι' ἐκείνων πολλοὺς ἐτέρους. Ἡ γὰρ τῆς τούτων ἀσθενείας
διόρθωσις ἐτέροις ὑπόθεσις θεογνωσίας ἐγίνετο. Ἄλλ' οὐχὶ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΒ΄

Ματθ. 19, 1 - 15

«Καὶ ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἐτελείωσεν τοὺς λόγους του αὐτοῦς, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν καὶ ἦλθεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἰουδαίας πέραν ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην».

1. Μολονότι συνεχῶς ἀπέφευγε τὴν Ἰουδαίαν ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου ἐκείνων, τώρα ἐπισκέπτεται πλέον αὐτὴν συχνα, ἐπειδὴ τὸ πάθος του εὐρίσκετο πλησίον· καὶ δὲν ἀνέβη βέβαια ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλ' ἔρχεται εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἰουδαίας. «Καὶ ὅταν ἦλθεν ἐκεῖ τὸν ἠκολούθησεν πολὺ πλῆθος λαοῦ καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀσθενεῖς των». Οὔτε συνεχῶς ἀσχολεῖται μὲ τὴν διδασκαλίαν διὰ τῶν λόγων, οὔτε μὲ τὴν ἐπιτέλεσιν θαυμάτων, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν κάνει αὐτό, ἄλλοτε δὲ ἐκεῖνο, ποικίλλων ἔτσι τὰ μέσα σωτηρίας ἐκείνων πού ἔμενον πλησίον του καὶ τὸν ἠκολούθουν, ὥστε ἀπὸ μὲν τὰ θαύματα νὰ γίνεται ἀξιόπιστος διδάσκαλος δι' ὅσα τοὺς ἐδίδασκεν, ἀπὸ δὲ τὴν διδασκαλίαν διὰ τῶν λόγων ν' αὐξήσῃ τὸ κέρδος των πού προήρχετο ἀπὸ τὰ θαύματα. Τὸ κέρδος των δὲ αὐτὸ ἦτο τὸ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε καὶ ἐκεῖνο, πῶς δηλαδὴ οἱ μαθηταὶ του παραλείπουν μὲ μίαν λέξιν ὀλόκληρα πλήθη λαοῦ, μὴ ἀναφέροντες ὀνομαστικῶς τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς θεραπευομένους. Διότι δὲν εἶπον ὅτι ἐθεραπεύθησαν ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἀλλ' ὅτι ἐθεραπεύθησαν πολλοί, διδάσκοντες ἔτσι τὴν ἀποφυγὴν τῆς καυχήσεως. Μὲ τὰς θεραπείας πού ἔκανεν ὁ Χριστός, καὶ ἐκείνους εὐηργέτει καὶ διὰ μέσῳ ἐκείνων καὶ πολλοὺς ἄλλους. Διότι ἡ θεραπεία τῆς ἀσθενείας ἐκείνων ἐγένετο αἰτία γνώσεως τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς

τοῖς Φαρισαίοις, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἐκθηριοῦν-
ται καὶ προσέρχονται αὐτῷ πειράζοντες. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν
γινομένων ἐπιλαβέσθαι οὐκ εἶχον, προβλήματα αὐτῷ προ-
βάλλουσι. «Προσελθόντες γὰρ αὐτῷ καὶ πειράζοντες ἔλε-
5 γον· εἰ ἔξεσιν ἀνθρώπων ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ
πᾶσαν αἰτίαν;».

Ἔφη τῆς ἀνοίας. Ἔφασκε ἐπισιομίζειν αὐτὸν διὰ τῶν ζη-
τημάτων, καίτοιγε ἤδη λαβόντες αὐτοῦ τεκμήριον τῆς δυνά-
μεως ταύτης. Ὅτι γοῦν περὶ τοῦ Σαββάτου πολλὰ διελέ-
10 χθησαν, ὅτι εἶπον, ὅτι βλασφημεῖ, ὅτι εἶπον, ὅτι δαιμόνιον
ἔχει, ὅτι τοῖς μαθηταῖς ἐπειμήσαν διὰ τῶν σπορίμων βα-
δίζουσιν, ὅτι περὶ ἀνίπων διελέχθησαν χειρῶν, πανταχοῦ
ἀπορράγας αὐτῶν τὰ σιόματα, καὶ τὴν ἀναίσχυντον ἐμφρά-
ξας γλῶτταν, οὕτω παρέπεμψεν. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως
15 ἀφίστανται. Τοιοῦτον γὰρ ἢ πονηρία, τοιοῦτον ἢ βασκανία,
ἀναίσχυντον καὶ ἱαμόν· κἂν μυριάκις ἐπισιομισθῇ, μυριάκις
ἐφίσταται πάλιν.

Σὺ δέ μοι σκόπει καὶ τὴν ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐρωτήσεως
κακουργίαν. Οὐδὲ γὰρ εἶπον αὐτῷ· ἐκέλευσας μὴ ἀφιέναι
20 γυναῖκα - καὶ γὰρ ἤδη ἦν περὶ τοῦ νόμου τούτου διαλεχθεῖς,
ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐμνημόνευσαν ἐκείνων τῶν ρημάτων -, ἀλλ'
ὠρμήθησαν μὲν ἐκεῖθεν, οἰόμενοι δὲ μείζονα ποιεῖν τὴν ἐνέ-
δραν, καὶ θουλόμενοι εἰς ἀντινομίας ἀνάγκην αὐτὸν ἐμβαλεῖν,
οὐ λέγουσι, διατί ἐνομοθέτησας τὸ καὶ τό; ἀλλ' ὡς οὐδενὸς
25 εἰρημένου, ἐρωτῶσιν, «εἰ ἔξεσιν», προσδοκῶντες ὅτι ἐπιλέ-
λησται εἰρηκῶς· καὶ ὄντες ἔτοιμοι, εἰ μὲν εἴποι, ὅτι ἔξεσιν

1. Πρὸς Ματθ. 12, 1-21.

2. Πρὸς Ματθ. 9, 3.

3. Πρὸς Ἰω. 10, 20.

4. Πρὸς Ματθ. 12, 2.

5. Πρὸς Μάρκ. 7, 5.

6. Πρὸς Ματθ. 5, 31-32.

ἄλλους. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς Φαρισαίους, ἀλλὰ καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον γίνονται φοβερώτερα θηρία καὶ τὸν πλησιάζουν μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξουν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤμποροῦσαν, στηριζόμενοι εἰς τὰ ὅσα ἔκανε, νὰ τὸν κατηγορήσουν καὶ νὰ τὸν συλλάβουν, διὰ τοῦτο προβάλλουν προβλήματα πρὸς λύσιν. Διότι, λέγει, «Τὸν ἐπλησίασαν οἱ Φαρισαῖοι μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξουν καὶ τοῦ ἔλεγον· μήπως ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἄνδρα νὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκα του δι' ὅποιανδήποτε αἰτίαν;».

Ὡ τῆς ἀνοησίας των. Ἐνόμιζον ὅτι θὰ τὸν ἀπεστόμων διὰ τῶν ἐρωτήσεων των, ἂν καὶ βέβαια εἶχον λάβει ἤδη ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του αὐτῆς. Ὅταν δηλαδὴ εἶχον μακρὰν συζήτησιν περὶ τῆς ἀργίας τοῦ Σοββάτου¹, ὅταν εἶπον ὅτι βλασφημεῖ², ὅταν εἶπον ὅτι ἔχει δαιμόνιον³, ὅταν κατηγορήσαν τοὺς μαθητάς του ποὺ ἐβάδιζον διὰ μέσου τῶν χωραφιῶν μὲ σῖτον⁴, ὅταν συνεζήτησαν μαζί του περὶ ἀνίπτων χειρῶν⁵, εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις, ἀφοῦ ἔκλεισε τὰ στόματά των καὶ ἔφραξε τὴν ἀναίσχυντον γλῶσσαν των, τοὺς ἀπεμάκρυνε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ κοντὰ του. Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι παραιτοῦνται. Διότι τέτοιο ἀναίσχυντον καὶ θρασὺ πάθος εἶναι ἢ πονηρία, τέτοιο πάθος εἶναι ὁ φθόνος· καὶ ἂν ἀκόμη ἀποστομωθῇ μυρίας φορές, ἐπιτίθεται καὶ πάλιν ἀπείρους φορές.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε τὴν κακουργίαν των καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ἐρωτήσεως. Διότι δὲν τοῦ εἶπον, Ἐπρόσταξες νὰ μὴ ἀφήνῃ κανεὶς τὴν γυναῖκα του — καθ' ὅσον εἶχεν ἤδη ὁμιλήσει περὶ τοῦ νόμου αὐτοῦ⁶, παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἐμνημόνευσαν ἐκείνους τοὺς λόγους —, ἀλλ' ὠρμήθησαν μὲν ἀπὸ ἐκεῖ, νομίζοντες ὅμως ὅτι θὰ τοῦ στήσουν μεγαλυτέραν ἐνέδραν καὶ θέλοντες νὰ τὸν ὀδηγήσουν κατ' ἀνάγκην εἰς ἀντίφασιν, δὲν τοῦ λέγουν, διατί ἐνομοθέτησες αὐτὸ καὶ αὐτό; ἀλλ', ὡσὰν νὰ μὴ εἶχε λεχθῆ τίποτε, τὸν ἐρωτοῦν, «ἐὰν ἐπιτρέπεται», ἀναμένοντες ὅτι ἔχει λησμονήσει ὅτι ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ· καὶ εἶναι ἔτοιμοι, ἐὰν μὲν εἰπῇ

ἀφείναι, ἀντιθεῖναι αὐτῷ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα, καὶ εἰπεῖν πῶς οὖν εἴρηκας τὰ ἐναντία; εἰ δὲ τὰ αὐτὰ πάλιν ἄπερ καὶ ἔμπροσθεν, ἀντιθεῖναι τὸ Μωϋσέως.

Τί οὖν αὐτός; Οὐκ εἶπε, «τί με πειράζετε, ὑποκριταί;»,
 5 καίτοιγε μετὰ ταῦτα λέγει, ἀλλ' ἐνταῦθα οὐ φησι τοῦτο. Τί δήποτε; Ἴνα μετὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τὴν ἡμερότητα ἐπιδείξηται. Οὔτε γὰρ ἀεὶ σιγᾷ, ἵνα μὴ νομίσωσι λανθάνειν, οὔτε ἀεὶ ἐλέγχει, ἵνα παιδεύσῃ ἡμᾶς ἡμέρως πάντα φέρειν. Πῶς οὖν αὐτοῖς ἀποκρίνεται; «Οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι
 10 ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; καὶ εἶπεν ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Ὡστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄν-
 15 θρωπος μὴ χωριζέτω».

Ὅρα σοφίαν διδασκάλου. Ἐρωτηθεὶς γάρ, «εἰ ἔξεστιν», οὐκ εὐθέως εἶπεν, οὐκ ἔξεστιν, ἵνα μὴ θορυβηθῶσι καὶ ταραχθῶσιν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀποφάσεως διὰ τῆς καιασκευῆς κατέσκησε δῆλον τοῦτο, δεικνύς ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦ Πατρὸς
 20 αὐτοῦ ἐστὶ τὸ πρόσταγμα, καὶ ὅτι οὐκ ἐναντιούμενος Μωϋσεὶ ταῦτα ἐπέταξεν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συμβαίνων. Σκόπει δὲ αὐτὸν οὐκ ἀπὸ τῆς δημιουργίας ἰσχυριζόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ προσιάγματος αὐτοῦ. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἐποίησεν ἕνα ἄνδρα καὶ μίαν γυναῖκα μόνον ἀλλ' ὅτι καὶ τοῦτο
 25 ἐκέλευσεν, ὥστε τὸν ἕνα τῆ μιᾷ συνάπτειν. Εἰ δὲ ἐβούλειο ταύτην μὲν ἀφιέναι, ἐτέραν δὲ ἐπεισάγειν, ἕνα ἄνδρα

7. Ματθ. 22, 18.

8. Πρὸβλ. Γεν. 2, 24.

ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ ἀφήσουν τὰς γυναῖκας των, νὰ τοῦ ἀντι-
 παραθέσουν τὰ αὐτὰ πού ὁ ἴδιος εἶπε παλαιότερον καὶ νὰ
 τοῦ εἰποῦν· Πῶς λοιπὸν τότε εἶχες εἶπει τὰ ἀντίθετα; ἔαν
 ὅμως καὶ πάλιν ἐπαναλάβῃ τὰ ἴδια πού εἶπε καὶ παλαιότερα,
 νὰ τοῦ προβάλουν τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν αὐτός; Δὲν εἶπε, «Διατί μὲ πειράζε-
 τε, ὑποκριταί;»⁷, ἂν καὶ βέβαια εἰς τὴν συνέχειαν τὸ λέγει
 καὶ αὐτό, ἀλλὰ τώρα δὲν τοὺς τὸ λέγει αὐτό. Πρὸς ποῖον
 σκοπὸν λοιπὸν; Διὰ νὰ τοὺς δείξῃ μαζὶ μὲ τὴν δύναμίν του
 καὶ τὴν πραότητα του. Οὔτε βέβαια πάντοτε σιωπᾷ, διὰ νὰ
 νομίσουν ὅτι δὲν γνωρίζει τὰς σκέψεις των, οὔτε δὲ τοὺς
 ἐλέγχει πάντοτε, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ τὰ ὑποφέρωμεν ὅλα
 μὲ πραότητα. Ποίαν λοιπὸν ἀπάντησιν τοὺς δίδει; «Δὲν ἀνε-
 γνώσατε, ὅτι ὁ Θεὸς πού ἐδημιούργησε τὰ πάντα, ἀπὸ τὴν
 ἀρχὴν ἔκανε τὸν ἄνδρα μαζὶ μὲ τὴν γυναῖκα; καὶ εἶπεν·
 Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν πατέρα του καὶ
 τὴν μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθῇ εἰς τὴν γυναῖκα του
 καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα⁸. Ἔρα δὲν εἶναι πλέον δύο,
 ἀλλὰ μία σάρκα. Αὐτὸ λοιπὸν πού ὁ Θεὸς συνήνωσεν, ὁ
 ἄνθρωπος ἄς μὴ τὸ χωρίζῃ».

Πρόσεχε σοφίαν διδασκάλου. Διότι, ἐρωτηθεὶς, «ἔαν
 ἐπιτρέπεται», δὲν ἀπήντησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, δὲν ἐπιτρέ-
 πεται διὰ νὰ μὴ θορυβηθοῦν καὶ ταραχθοῦν, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ
 τὴν ἀπόφασίν του τὸ ἔκανε αὐτὸ φανερόν ἀπὸ τὴν δημι-
 ουργίαν, δεικνύων ὅτι καὶ αὐτὸ ἦτο πρόσταγμα τοῦ Πατρός
 του, καὶ ὅτι δὲν ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν διὰ νὰ ἔλθῃ
 εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν Μωϋσῆ, ἀλλὰ καὶ συμφωνῶν πάρα πολὺ
 μὲ αὐτόν. Καὶ πρόσεχε ὅτι δὲν ἐπικυρώνει τὴν προσταγὴν
 του αὐτὴν μόνον ἀπὸ τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ
 πρόσταγμα τοῦ Πατρός. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ἐδημιούργησεν
 ἕνα μόνον ἄνδρα καὶ μίαν γυναῖκα, ἀλλ' ὅτι ἔδωκε καὶ αὐ-
 τὴν τὴν ἐντολὴν, ὥστε ὁ ἄνδρας νὰ εἶναι προσκολλημένος
 εἰς τὴν γυναῖκα του. Ἐὰν ὅμως ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ χωρίζῃ ὁ
 ἄνδρας τὴν γυναῖκα του καὶ νὰ παίρνη ἄλλην, δημιουργή-

ποιήσας, πολλὰς ἂν ἔπλασε γυναῖκας. Νῦν δὲ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς δημιουργίας καὶ τῷ τρόπῳ τῆς νομοθεσίας ἔδειξεν, ὅτι ἓνα δεῖ μιᾷ συνοικεῖν διαπαντός, καὶ μηδέποτε διαρρήγνυσθαι. Καὶ ὄρα πῶς φησὶν· «ὁ ποιήσας ἐξ ἀρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησε»· τούτέστιν, ἐκ μιᾶς ρίζης ἐγένοντο· καὶ εἰς ἓν σῶμα συνῆλθον· «ἔσονται γὰρ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν».

Εἴτα φοβερόν ποιῶν τὸ ταύτης κατηγορεῖν τῆς νομοθεσίας, καὶ πηγνὺς τὸν νόμον, οὐκ εἶπε, μὴ διασπᾶτε τοῖνον, μηδὲ χωρίζετε, ἀλλ' ὅτι «ὁ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος
 10 μὴ χωρίζεται». Εἰ δὲ Μωϋσέα προβάλλη, ἐγὼ σοι λέγω τὸν Μωϋσέως δεσπότην, καὶ μετὰ τούτου καὶ τῷ χρόνῳ ἰσχυρίζομαι. Ὁ γὰρ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ πρεσβύτερος οὗτος ὁ νόμος, εἰ καὶ δοκεῖ παρ' ἐμοῦ νῦν εἰσάγεσθαι, καὶ μετὰ πολλῆς κείμενος τῆς
 15 σπουδῆς. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς προσήγαγε τὴν γυναῖκα τῷ ἀνδρὶ, ἀλλὰ καὶ μητέρα ἀφεῖναι ἐκέλευσε καὶ πατέρα. Καὶ οὐδὲ ἐλθεῖν πρὸς τὴν γυναῖκα ἀπλῶς ἐνομοθέτησεν, ἀλλὰ καὶ κολληθῆναι, τῷ τρόπῳ τῆς λέξεως τὸ ἀδιάσπαστον ἐμφαίνων. Καὶ οὐδὲ τούτῳ ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν μείζονα
 20 συνάφειαν ἐπεζήτησεν· «ἔσονται γάρ», φησὶν, «οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν».

2. Εἴτα ἐπειδὴ τὸν παλαιὸν ἀνέγνω νόμον, τὸν καὶ διὰ πραγμάτων καὶ διὰ ρημάτων εἰσενεχθέντα, καὶ ἀξιόπιστον ἀπὸ τοῦ δεδωκότιος ἀπέφηνε, μετ' ἐξουσίας λοιπὸν καὶ αὐ-
 25 τὸς ἐρμηνεύει καὶ νομοθετεῖ λέγων· «ᾧστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία». Ὡσπερ οὖν σάρκα τεμεῖν ἑναγές, οὕτω καὶ

σας τὸν ἕνα ἄνδρα, θὰ ἐδημιούργει πολλὰς γυναῖκας. Τώρα ὅμως καὶ μὲ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας καὶ μὲ τὸν τρόπον τῆς νομοθεσίας ἔδειξεν, ὅτι ὁ κάθε ἄνδρας πρέπει νὰ συζῆ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του μὲ μίαν γυναῖκα καὶ νὰ μὴ διασπᾶ ποτὲ τὸν ζυγὸν αὐτόν. Καὶ πρόσεχε τί λέγει· «Αὐτὸς ποὺ ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅτι τὸν ἐδημιούργησεν ἄνδρα καὶ γυναῖκα»· δηλαδὴ ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ μίαν ρίζαν· καὶ συνηνώθησαν εἰς ἕνα σῶμα· διότι, λέγει, «θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα».

Εἰς τὴν συνέχειαν μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι φοβερὸν τὸ νὰ κατηγορῆ κανεὶς αὐτὴν τὴν νομοθεσίαν καὶ διὰ νὰ σταθεροποιήσῃ τὸν νόμον, δὲ εἶπε, Μὴ διασπᾶτε λοιπὸν τὴν συζυγίαν, οὔτε νὰ χωρίζετε τὴν γυναῖκα, ἀλλ' εἶπεν· «Αὐτὸ ποὺ ὁ Θεὸς συνήνωσεν, ὁ ἄνθρωπος ἄς μὴ τὸ χωρίσῃ». Ἐὰν ὅμως σὺ προβάλλῃς τὸν Μωϋσέα, ἐγὼ σοῦ προβάλλω τὸν Κύριον τοῦ Μωϋσέως καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ σοῦ παραθέτω καὶ τὸν χρόνον. Διότι ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν αὐτοὺς ἀπὸ ἄνδρα καὶ γυναῖκα. Καὶ αὐτὸς ὁ νόμος εἶναι πολὺ παλαιός, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι εἰσάγεται τώρα ἀπὸ ἐμένα, καὶ ὅτι περιέχει αὐτὸς ὅλως ἰδιαιτέραν φροντίδα. Διότι δὲν προσέθεσεν ἀπλῶς εἰς τὸν ἄνδρα τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ ἔδωσεν ἐντολὴν ν' ἀφήνῃ καὶ τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του. Καὶ δὲν ἐνομοθέτησεν ἀπλῶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὴν γυναῖκα του, ἀλλὰ καὶ νὰ προσκολληθῇ εἰς αὐτήν, δεικνύων μὲ τὴν ἔννοιαν αὐτῆς τῆς λέξεως τὸ ἀδιάσπαστον. Καὶ δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς αὐτό, ἀλλ' ἐπεδίωξε καὶ ἄλλην μεγαλύτεραν ἔνωσιν· διότι λέγει· «θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα».

2. Ἀκολουθῶς ἐπειδὴ ἀνέγνωσε τὸν παλαιὸν νόμον, ποὺ ἐπεβεβαιώθη καὶ μὲ τὰ γεγονότα καὶ μὲ τοὺς λόγους, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι ἀξιόπιστος καὶ ἀπὸ τὸν νομοθέτην, εἰς τὴν συνέχειαν καὶ ὁ ἴδιος ἐρμηνεύει καὶ νομοθετεῖ μὲ ἐξουσίαν, λέγων· «Ὡστε δὲν εἶναι πλέον δύο, ἀλλὰ μία σὰρξ». Ὡπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἶναι βδελυρὸν πρᾶγμα νὰ κόπῃ κανεὶς τὴν σάρκα, ἔτσι εἶναι παράνομον καὶ τὸ νὰ

γυναῖκα διασιῆσαι παράνομον. Καὶ οὐκ ἔσιη μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐπήγαγε, λέγων· «ὃ οὖν Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω», δεικνὺς ὅτι καὶ παρὰ φύσιν καὶ παρὰ νόμον τὸ γινόμενον· παρὰ φύσιν μὲν, ὅτι μία δια-
5 τέμνεται σάρξ· παρὰ νόμον δέ, ὅτι τοῦ Θεοῦ συνάφαντος καὶ κελεύσαντος μὴ διαχωρίζεσθαι, αὐτοὶ συνεπιτίθεσθε τοῦτο δρᾶν.

Τί οὖν μετὰ ταῦτα ἐχρῆν; οὐχ ἡουχάσαι καὶ ἐπαινέσαι τὸ εἰρημένον; οὐχὶ θαυμάσαι τὴν σοφίαν; οὐκ ἐκπλαγῆναι
10 τὴν συμφωνίαν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα; Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ποιῶσιν, ἀλλ' ὡς δῆθεν ἐπαγωνιζόμενοί φασι· «πῶς οὖν Μωϋσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἀπολύσαι αὐτήν;». Καίτοιγε τοῦτο λοιπὸν οὐκ αὐτοὺς ἔδει προβαλεῖν, ἀλλ' αὐτὸν αὐτοῖς· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐπεμβαίνει, οὐδὲ λέ-
15 γει τοῦτο αὐτοῖς, ὅτι τοῦδε οὐκ εἰμὶ λοιπὸν ὑπεύθυνος ἐγώ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο διαλύεται. Καὶ μὴν εἰ ἀλλότριος ἦν τῆς παλαιᾶς, οὐκ ἂν ἠγωνίσαιτο ὑπὲρ Μωϋσέως· οὐκ ἂν ἀπὸ τῶν ἅπαξ ἐν ἀρχῇ γενομένων ἰσχυρίσαιτο· οὐκ ἂν ἐσπούδασε τὰ αὐτοῦ δεῖξαι συμβαίοντα τοῖς παλαιοῖς. Καίτοιγε πολλὰ καὶ
20 ἄλλα Μωϋσῆς ἐκέλευσε, καὶ τὰ περὶ βρωμάτων, καὶ τὰ περὶ Σαββάτου· τίνος οὖν ἕνεκεν οὐδαμοῦ αὐτὸν προβάλλονται, ὡς ἐνταῦθα; Βουλόμενοι τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν ἐπισιραιεῦσαι αὐτῷ. Καὶ γὰρ ἀδιάφορον Ἰουδαίοις τοῦτο ἦν, καὶ πάντες τοῦτό γε ἔπρατιον. Διὰ δὴ τοῦτο τοσοῦτων
25 ἐν τῷ ὄρει λεχθέντων, ταύτης ἐμέμνητο μόνης τῆς ἐντε-
 λῆς νῦν.

χωρίση κανείς τὴν γυναῖκα του. Καὶ δὲν ἔσταμάτησε μέχρις ἔδῳ, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ τὸν Θεόν, λέγων· «Αὐτὸ ποῦ ὁ Θεὸς τὸ συνήνωσεν, ὁ ἄνθρωπος ἅς μὴ τὸ χωρίζη», δεικνύων ἔτσι ὅτι αὐτὸ ποῦ συμβαίνει εἶναι ἀντίθετον καὶ πρὸς τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὸν νόμον· εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν φύσιν, διότι ἀποκόπεται ἢ μία σὰρξ, ἀντίθετον δὲ πρὸς τὸν νόμον, διότι μολονότι ὁ Θεὸς τοὺς συνήνωσε καὶ ἐπρόσταξε νὰ μὴ χωρίζουν, αὐτοὶ ἐπιτίθενται μαζὶ μὲ σκοπὸν νὰ χωρίσουν.

Τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κάνουν μετὰ ἀπὸ αὐτά; δὲν ἔπρεπε νὰ ἡσυχάσουν καὶ νὰ ἐπαινέσουν αὐτὸ ποῦ ἐλέχθη; δὲν ἔπρεπε νὰ θαυμάσουν τὴν σοφίαν; δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ τὴν συμφωνίαν του πρὸς τὸν Πατέρα; Ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν κάνουν, ἀλλ' ὡς δῆθεν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τοῦ νόμου λέγουν· «Πῶς λοιπὸν τότε ὁ Μωϋσῆς διέταξε νὰ δίδῃ ἔγγραφον διαζυγίου καὶ νὰ τὴν χωρίζη; Ἄν καὶ βέβαια αὐτὸ δὲν ἔπρεπε νὰ τοῦ τὸ προβάλλουν αὐτοί, ἀλλ' αὐτὸς εἰς αὐτούς· καὶ ὅμως δὲν ἐπεμβαίνει, οὔτε τοὺς λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶμαι ἐγὼ ὑπεύθυνος πλέον δι' αὐτό· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀναιρεῖ. Καὶ ὅμως ἐὰν ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, δὲν θὰ ἠγωνίζετο ὑπὲρ τοῦ Μωϋσέως· δὲν θὰ ἐπεβεβαίωνε μὲ ἐπιμονὴν τοὺς λόγους του μὲ ἐκεῖνα ποῦ συνέβησαν μίαν φορὰν εἰς τὴν ἀρχήν· δὲν θὰ ἐφρόντιζε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αἱ ἐντολαὶ του συμφωνοῦν μὲ τοὺς παλαιοὺς νόμους. Καὶ βέβαια ὁ Μωϋσῆς ἐνομοθέτησε καὶ πολλοὺς ἄλλους νόμους, καὶ τοὺς νόμους διὰ τὰ φαγητὰ καὶ τοὺς νόμους διὰ τὸ Σάββατον· διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν τὸν προβάλλουν ποτὲ ἄλλοτε, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν; Ἐπειδὴ ἤθελον νὰ διεγείρουν ἐναντίον του τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν, καθ' ὅσον οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἀδιάφοροι δι' αὐτὸ καὶ ὅλοι σχεδὸν ἐχώριζον τὰς γυναῖκας των. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἂν καὶ τόσα ἐλέχθησαν κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν, ἐνεθυμήθησαν τώρα αὐτὴν καὶ μόνον.

Ἄλλ' ὅμως ἡ ἀπόρητος σοφία καὶ ὑπὲρ τούτων ἀπολο-
 γεῖται, καὶ φησι «Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν»
 οὕτως ἐνομοθέτησε. Καὶ οὐδὲ ἐκεῖνον ἀφήσιν ὑπὸ κατη-
 γορίαν μένειν, ἐπειδὴ καὶ τὸν νόμον αὐτὸς ἦν αὐτῷ δεδω-
 5 κώς· ἀλλ' ἐξαιρεῖται αὐτὸν τοῦ ἐγκλήματος, καὶ τὸ πᾶν εἰς
 τὴν ἐκείνων περιτρέπει κεφαλὴν· ὃ πανταχοῦ ποιεῖ. Καὶ
 γὰρ ὅτε τοὺς μαθητὰς τίλλοντας τοὺς σιάχνους ἠιῶντο, δεί-
 κνυσιν αὐτοὺς ὄντας ὑπευθύνους· καὶ ὅτε παράβασιν ἐνε-
 κάλουν περὶ τοῦ μὴ ρίπτεσθαι τὰς χεῖρας, δείκνυσιν αὐτοὺς
 10 ὄντας τοὺς παραβάτας· καὶ ἐπὶ τοῦ Σαββάτου δέ, καὶ παν-
 ταχοῦ, καὶ ἐνιαῦθα ὁμοίως. Εἶτα ἐπειδὴ φορτικὸν ἦν τὸ
 εἰρημένον, καὶ πολλὴν ἔφερον αὐτοῖς τὴν διαβολήν, ταχέως
 πάλιν ἐπὶ τὸν ἀρχαῖον ἀνάγει νόμον τὸν λόγον, λέγων ὅπερ
 καὶ ἔμπροσθεν εἶπεν· «ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐκ ἐγένετο οὕτω»·
 15 τοιέσιν, διὸ διὰ τῶν πραγμάτων ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς
 ἐνομοθέτησε τὰ ἐναντία. Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσι, πόθεν δῆλον
 διὸ διὰ τὴν ἡμῶν σκληρότητα τοῦτο εἶπε Μωϋσῆς; ἐκεῖθεν
 πάλιν αὐτοὺς ἐπισιομίζει. Εἰ γὰρ οὗτος προηγούμενος ἦν ὁ
 νόμος καὶ συμφέρων, οὐκ ἂν ἐκεῖνος ἐξ ἀρχῆς ἐδόθη· οὐκ
 20 ἂν οὕτω πλάτιων ἔπλασεν ὁ Θεός· οὐκ ἂν τοιαῦτα εἶπε.

«Λέγω δὲ ὑμῖν, διὸ ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,
 παρεκτὸς λόγου πορνείας, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται»·
 Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἐπειθόμισε, μετὰ αὐθεντίας νομοθετεῖ
 λοιπόν, ὡς περὶ ἐπὶ τῶν βρωμάτων, ὡς περὶ ἐπὶ τοῦ Σαββά-
 25 του. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν βρωμάτων τερψάμενος αὐτοὺς, τότε
 διελέχθη τοῖς ὄχλοις, διὸ «οὐ τὸ εἰσερχόμενον κοινοῖ τὸν

Ἄλλ' ὅμως ἡ ἀπόρρητος σοφία ἀπολογεῖται καὶ δι' αὐτὰ καὶ λέγει· «Ὁ Μωϋσῆς ἐξ αἰτίας τῆς σκληροκαρδίας σας» ἐθέσπισεν αὐτὸν τὸν νόμον. Καὶ δὲν ἀφήνει οὔτε ἐκεῖνον νὰ τὸν κατηγοροῦν, ἐπειδὴ καὶ τὸν νόμον αὐτὸν αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν ἔδωσεν εἰς αὐτόν· ἀλλὰ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν κατηγορίαν καὶ ἐπιρρίπτει ὅλην τὴν εὐθύνην εἰς ἐκείνους, πρᾶγμα ποῦ τὸ κάνει πάντοτε. Διότι καὶ ὅταν κατηγοροῦν τοὺς μαθητάς του ποῦ ἐξεφλούδιζον τὰ στάχυα, ἀπέδειξεν ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἦσαν ὑπεύθυνοι· καὶ ὅταν τοὺς κατηγοροῦν ὅτι παρέβαινον τὸν νόμον ποῦ ἔτρωγον μὲ ἄνιπτα χέρια, ἀπέδειξεν ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ παραβάται καὶ διὰ τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου καὶ διὰ κάθε ἄλλην περίπτωσιν ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν συνέβη τὸ ἴδιον. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐπειδὴ ἦσαν βαρεῖα τὰ λόγια του καὶ ἀπέδιδον εἰς αὐτοὺς μεγάλην κατηγορίαν, ἀμέσως φέρει καὶ πάλιν τὸν λόγον πρὸς τὸν ἀρχαῖον νόμον, λέγων αὐτὸ ποῦ εἶπε καὶ προηγουμένως· «Ἄλλ' ὅμως δὲν συνέβαινε ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν»· δηλαδή ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ἐνομοθέτησε τὰ ἀντίθετα. Διὰ νὰ μὴ λέγουν δηλαδή, Ἄπὸ ποῦ φαίνεται ὅτι ὁ Μωϋσῆς τὸ εἶπεν αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς σκληροκαρδίας μας; τοὺς ἀποστομώνει καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν νόμον. Διότι ἐὰν ὁ νόμος αὐτὸς ἦτο παλαιότερος καὶ συμφέρων, δὲν θὰ ἐδίδετο ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν· δὲν θὰ ἔπλαθεν ὁ Θεὸς ἔτσι τὸν ἄνθρωπον ὅταν τὸν ἐδημιούργει· δὲν θὰ ἔλεγεν αὐτοὺς τοὺς λόγους.

«Ἄλλ' ὅμως σᾶς λέγω, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ θὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκα δι' ὅποιανδήποτε ἄλλην αἰτίαν, ἐκτὸς ἀπὸ πορνείαν, καὶ ἠυμφευθῆ ἄλλην, διαπράττει μοιχείαν». Ἄφοῦ δηλαδή τοὺς ἀπεστόμωσεν, εἰς τὴν συνέχειαν νομοθετεῖ μὲ αὐθεντίαν, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φαγητῶν, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου. Καθ' ὅσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φαγητῶν, ὅταν ἀνέτρεψε τὰ ἐπιχειρήματά των, τότε διετύπωσε πρὸς τὰ πλήθη τὴν διδασκαλίαν, ὅτι «δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνο ποῦ

ἄνθρωπον»· καὶ ἐπὶ τοῦ Σαββάτου ἐπισιομίσας αὐτοὺς φησιν· «ὥστε ἔξεστιν ἐν Σαββάτῳ καλῶς ποιεῖν»· καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ τοῦτο.

Ἄλλ' ὅπερ ἐκεῖ συνέβη, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα. Ὡσπερ
 5 γὰρ ἐκεῖ τῶν Ἰουδαίων ἐπισιομισθέντων οἱ μαθηταὶ ἐθορυβήθησαν καὶ προσελθόντες αὐτῷ μετὰ Πέτρου ἔλεγον, «φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην», οὕτω καὶ νῦν θορυβηθέντες ἔλεγον· «εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου, συμφέρει μὴ γαμῆσαι». Καὶ γὰρ νῦν ἐνόησαν μᾶλλον ἢ πρό-
 10 τερον τὸ λεχθέν. Διὰ τοῦτο τότε μὲν ἐσίγησαν, νῦν δέ, ἐπειδὴ ἀντίρροησι καὶ ἀπόκρισις γέγονε, καὶ ἐρώτησις καὶ πεῦσις, καὶ σαφέστερος ὁ νόμος ἐφάνη, ἐρωτιῶσιν αὐτόν. Καὶ φανερῶς μὲν ἀντιπεῖν οὐ τολμῶσι τὸ δὲ ἐξ αὐτοῦ θαρρῶς δοκοῦν εἶναι καὶ φορτικὸν εἰς μέσον προάγουσι, λέγοντες·
 15 «εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει γαμῆσαι». Καὶ γὰρ σφόδρα ἐπαχθὲς ἐδόκει εἶναι τὸ γυναικα πάσης κακίας γέμουσαν ἔχειν, καὶ ἀνέχεσθαι ἀνημέρου θηρίου διαπαντὸς ἔνδον συγκεκλεισμένου.

3. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι σφόδρα τοῦτο αὐτοὺς ἐθορύβει ὁ
 20 Μάρκος αὐτὸ δηλῶν ἔλεγεν, ὅτι καὶ ἰδίαν εἶπον αὐτῷ. Τί δέ ἐστιν, «εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός»; Τουτέστιν, εἰ διὰ τοῦτο συνήφθη, ἵνα ἐν ὧσιν ἢ ἐκεῖνο, εἰ αἰτίαν λήφεται ἐπὶ τούτοις ὁ ἀνὴρ, καὶ πανταχοῦ παρανομεῖ ἐκβάλλων, κουφότερον πρὸς ἐπιθυμίαν
 25 μάχεσθαι φύσεως καὶ πρὸς ἑαυτόν, ἢ πρὸς γυναῖκα πονη-

9. Ματθ. 15, 11.
 10. Ματθ. 12, 12.
 11. Ματθ. 13, 36.
 12. Μάρκ. 10, 10.

τρώγει»⁹. καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ὁμιλίας του περὶ τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου ἀφοῦ τοὺς ἀπεστόμωσεν, εἶπεν· «Ὡστε ἐπιτρέπεται κανεῖς νὰ πράττῃ τὸ καλὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου»¹⁰. αὐτὸ λοιπὸν κάνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ συνέβη τότε, τὸ ἴδιο συνέβη καὶ τώρα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τότε, ὅταν ἀπεστομώθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀνησούχησαν οἱ μαθηταί, καὶ τὸν ἐπλησίασαν μαζὶ μὲ τὸν Πέτρον καὶ τοῦ ἔλεγον, «ἐξήγησέ μας τί σημαίνει ἡ παραβολὴ αὐτὴ»¹¹, ἔτσι καὶ τώρα θορυβηθέντες ἔλεγον· «Ἐὰν ἔτσι ἔχῃ τὸ πρᾶγμα τῆς σχέσεως τοῦ ἀνδρὸς μετὰ τῆς γυναικός, τοῦ συμφέρει νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς γάμον». Καθ' ὅσον αὐτὴν τὴν φορὰν ἀντελήφθησαν καλύτερα τὸ νόημα τῶν λόγων του, παρὰ προηγουμένως. Διὰ τοῦτο τότε μὲν ἐσιώπησαν, ἐνῶ τώρα, ἐπειδὴ διετυπώθη ἀντίρρησις καὶ ἀπάντησις, ἐρώτησις καὶ ἐξήγησις, καὶ ἐφάνη σαφέστερος ὁ νόμος, τὸν ἐρωτοῦν. Καὶ δὲν τολμοῦν βέβαια νὰ διατυπώσουν τὰς ἀντιρρήσεις των φανερά, ἀλλὰ προβάλλουν τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὴ ἡ ἐντολὴ ἐφαίνετο βαρεῖα καὶ δυσβάστακτος, καὶ λέγουν· «Ἐὰν ἔτσι ἔχῃ τὸ θέμα τοῦ διαζυγίου τοῦ ἀνδρὸς μὲ τὴν γυναῖκα του, δὲν τοῦ συμφέρει νὰ συνάψῃ γάμον». Πράγματι τοὺς ἐφαίνετο πολὺ βαρὺ νὰ ἔχουν μίαν γυναῖκα γεμάτην ἀπὸ κάθε εἶδους κακίαν καὶ νὰ ἀνέχωνται νὰ ἔχουν κλεισμένον μέσα εἰς τὴν οἰκίαν των εἰς ὅλην τὴν ζωὴν των ἓνα ἀνήμερον θηρίον.

3. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ τοὺς ἀνησυχοῦσε πάρα πολὺ, ὁ Μάρκος, θέλων νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἔλεγεν, ὅτι αὐτὰ τὰ εἶπαν πρὸς αὐτὸν κατ' ἰδίαν¹². Τί σημαίνει ὅμως, «εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός»; Δηλαδή, ἐὰν ἠνώθησαν δι' αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ εἶναι ἓνα σῶμα, ἢ ἐκεῖνο, ἐὰν πρόκειται νὰ κατηγορηθῇ ὁ ἄνδρας δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν καὶ παρανομεῖ εἰς κάθε περίπτωσιν ποὺ χωρίζει τὴν γυναῖκα του, εἶναι ἐλαφρότερον νὰ πολεμᾷ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς φύσεως καὶ τὸν ἑαυτὸν του,

ράν. Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐκ εἶπεν οὐκί, ναί, κουφότερον, καὶ ποίει τοῦτο· ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι νόμος τὸ πρᾶγμα ἐστιν· ἀλλ' ἐπήγαγεν· «οὐ πάντες χωροῦσιν, ἀλλ' οἷς δέδοται», ἐπαίρων τὸ πρᾶγμα, καὶ δεικνὺς μέγα ἄν, καὶ ταύτη ἐφελ-
δ κόμενος καὶ προτιρέπων.

Ἄλλ' ὄρα ἐνταῦθα ἐναντιολογίαν. Αὐτὸς μὲν γὰρ μέγα φησὶ τοῦτο· ἐκεῖνοι δὲ κουφότερον. Καὶ γὰρ ἀμφότερα ἔδει γενέσθαι, καὶ παρ' αὐτοῦ μέγα ὁμολογηθῆναι, ἵνα προθυμοτέρους ἐργάσῃται, καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων παρ' αὐτοῖς
10 κουφότερον δειχθῆναι, ἵνα καὶ ταύτη μᾶλλον τὴν παρθενίαν ἔλονται καὶ τὴν ἐγκράτειαν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ περὶ παρθενίας εἰπεῖν ἐπαχθὲς εἶναι ἐδόκει, ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ νόμου τούτου εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦς ἐκείνην ἐνέβαλεν. Εἶτα τὸ δυνατὸν δεικνὺς φησιν· «εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ
15 κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως· καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», διὰ τούτων λανθανόντως ἐνάγων αὐτοὺς εἰς τὴν τοῦ πράγματος αἴρεσιν, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἀρετῆς ταύτης
20 κατὰσκευάζων, καὶ μόνον οὐχὶ λέγων, ὅτι ἐγνόησον, εἰ ἐκ φύσεως τοιοῦτος ἦς, ἢ παρὰ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπηρεαζόντων τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑπέμεινας, τί ἂν ἐποίησας, τῆς ἀπολαύσεως μὲν ἐστειρημένος, μισθὸν δὲ οὐκ ἔχων;

Οὐκοῦν εὐχαρίστει τῷ Θεῷ νῦν, ὅτι μετὰ μισθοῦ καὶ
25 σιεφάνων τοῦτο ὑπομένεις, ὃ χωρὶς σιεφάνων ἐκεῖνοι μᾶλ-

παρὰ μὲ γυναῖκα πονηράν. Καὶ τί λέγει ὁ Χριστός; Δὲν εἶπε, Ναί, εἶναι ἐλαφρότερον, καὶ κάμνε αὐτό, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι νόμος, ἀλλὰ προσέθεσεν· «Δὲν ἤμποροῦν ὅλοι νὰ τὸν κατανοήσουν αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει δοθῆ αὐτὴ ἡ ἱκανότης», παρουσιάζων τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ὡς κάτι τὸ ὑψηλὸν καὶ δείχνει ὅτι εἶναι πολὺ σπουδαῖον, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς προσελκύει καὶ τοὺς προτρέπει.

Ἄλλὰ πρόσεχε ἐδῶ ἀντιλογίαν. Διότι ὁ μὲν Κύριος λέγει ὅτι αὐτὸ εἶναι μέγαλο πρᾶγμα, ἐνῶ ἐκεῖνοι ὅτι εἶναι ἐλαφρότερον. Καὶ βέβαια ἔπρεπε καὶ τὰ δύο νὰ γίνουν· καὶ ἀπὸ τὸν Κύριον νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι εἶναι μέγαλο πρᾶγμα, ὥστε νὰ τοὺς κἀνῃ προθυμοτέρους, καὶ μὲ τὰ ἰδικά των λόγια νὰ δειχθῆ ὅτι εἶναι ἐλαφρότερον, ὥστε καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ προτιμήσουν περισσότερο τὴν παρθενίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν. Διατί, ἐπειδὴ ἐφαίνετο ὅτι θὰ ἦτο δυσάρεστον νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ περὶ παρθενίας, ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νόμου αὐτοῦ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ἐκείνην τῆς ἀγαμίας. Ἔπειτα δὲ διὰ νὰ δείξῃ τὸ δυνατόν τῆς παρθενίας λέγει· «Ὑπάρχουν εὐνοῦχοι, ποὺ ἐγεννήθησαν ἔτσι ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητέρας των καὶ ὑπάρχουν εὐνοῦχοι ποὺ εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καὶ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι εὐνοῦχοι ποὺ εὐνούχισαν τοὺς ἑαυτοὺς των διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», ὀδηγῶν αὐτοὺς μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωνται, εἰς τὴν προτίμησιν τῆς ἀγαμίας καὶ ἀποδεικνύων ὅτι εἶναι δυνατόν ν' ἀσκήσῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, καὶ εἶναι ὡσὸν νὰ τοὺς λέγῃ· Σκέψου δηλαδή, ἐὰν ἐκ φύσεως ἦσουν εὐνοῦχος ἢ ἐὰν σοῦ ἐγίνετο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ καταστρέφουσιν αὐτὴν τὴν ἐκ φύσεως ὁρμὴν, τί θὰ ἤμποροῦσες νὰ κἀνης ποὺ ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ εἶχες στερηθῆ αὐτὴν τὴν ἀπόλαυσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν θὰ εἶχες ἀμοιβήν;

λοιπὸν εὐχαρίστει τώρα τὸν Θεόν, διότι ὑπομένεις μὲ μισθὸν καὶ στεφάνους αὐτό, ποὺ ἐκεῖνοι τὸ ὑπομένουν χω-

λον δὲ οὐδὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πολλῶν κουφότερον, τῇ τε ἐλπίδι διορθούμενος, καὶ τῷ συνειδῶτι τοῦ κατορθώματος, καὶ μηδὲ τὴν ἐπιθυμίαν οὕτω κυμαίνουσαν ἔχων. Οὐ γὰρ οὕτως ἐκτομὴ μέλους, ὡς λογισμοῦ χαλινός, τὰ τοιαῦτα οἶδε κατασιέλλειν κύματα, καὶ γαλήνην ποιεῖν μᾶλλον δὲ λογισμὸς μόνος. Διὰ τοῦτο τοίνυν ἐκείνους παρήγαγεν, ἵνα τούτους ἀλείψῃ· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο κατεσκεύαζε, τί βούλεται ὁ περὶ τῶν ἄλλων εὐνούχων λόγος αὐτῷ; Ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι «εὐνούχισαν ἑαυτούς», οὐ τῶν μελῶν λέγει τὴν ἐκτομὴν ἅπαγε· ἀλλὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν τὴν ἀναίρεσιν. Ὡς ὁ γε τὸ μέλος ἐκτεμών, καὶ ἀρχῆ ἐστὶν ὑπεύθυνος, καθὼς ὁ Παῦλος φησὶν «ὄφελον καὶ ἀποκόβονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς».

Καὶ μάλα εἰκότως. Καὶ γὰρ τὰ τῶν ἀνδροφόνων ὁ τοιοῦτος τολμᾶ, καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ διαβάλλουσι τὴν δημιουργίαν δίδωσιν ἀφορμὴν, καὶ τῶν Μανιχαίων ἀνοίγει τὰ στόματα, καὶ τοῖς παρ' Ἑλλησιν ἀκρωτηριαζομένοις τὰ αὐτὰ παρανομεῖ. Τὸ γὰρ ἀποκόπτειν τὰ μέλη, δαιμονικῆς ἐνεργείας καὶ σατανικῆς ἐπιβουλῆς ἐξ ἀρχῆς γέγονεν ἔργον· ἵνα τοῦ Θεοῦ τὸ ἔργον διαβάλλωσιν· ἵνα τὸ ζῶον τοῦτο λυμῆνωνται· ἵνα μὴ τῇ προαιρέσει, ἀλλὰ τῇ τῶν μελῶν φύσει τὸ πᾶν λογισάμενοι, οὕτως ἀδεῶς ἁμαρτάνουσιν αὐτῶν οἱ πολλοί, ἅτε ἀνεύθυνοι ὄντες· καὶ διπλῆ παραβλάψωσι τὸ ζῶον τοῦτο, καὶ τῷ τὰ μέλη πηροῦν, καὶ τῷ τῆς προαιρέσεως τὴν ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν προθυμίαν κωλύειν.

25 Ταῦτα δὲ ὁ διάβολος ἐνομοθέτησε, πρὸς τοῖς εἰρημένοις

ρίς σιεφάνους· μᾶλλον δὲ οὔτε καὶ τὸ ὑπομένεις, ἀλλὰ θὰ σοῦ εἶναι αὐτὸ καὶ πολὺ ἐλαφρότερον, διότι θὰ σὲ διορθώνη καὶ ἡ ἐλπίς καὶ ἡ συναίσθησις τοῦ κατορθώματος, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴν ἐπιθυμίαν θὰ ἔχης τόσον πολὺ ἀναβράζουσιν. Διότι δὲν γνωρίζει νὰ καθησυχάζῃ τόσον τὰ παρόμοια κύματα καὶ νὰ φέρῃ γαλήνην ἢ ἀποκοπὴ ἑνὸς μέλους τοῦ σώματος, ὅσον ὁ χαλινὸς τοῦ λογισμοῦ, ἢ καλύτερα μόνος τοῦ ὁ λογισμός. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀνέφερον ἐκείνους, διὰ νὰ διδάξῃ καὶ προετοιμάσῃ τοὺς μαθητὰς του· διότι ἐὰν δὲν ἀπέβλεπον εἰς αὐτό, τότε πρὸς ποῖον σκοπὸν ἀνέφερε τοὺς ἄλλους εὐνούχους; Ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι εὐνούχισαν τοὺς ἑαυτοὺς των», δὲν ἐννοεῖ τὴν ἀποκοπὴν τῶν μελῶν· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν καταστροφὴν τῶν πονηρῶν λογισμῶν. Διότι αὐτὸς ποὺ ἀποκόπτει τὸ μέλος του εἶναι ἄξιος κατάρτας, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Ἐμποροῦν, ἐὰν θέλουν καὶ νὰ εὐνουχισθοῦν αὐτοὶ ποὺ σᾶς ἀναστατώνουν»¹⁸.

Καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον, καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους διαπράττει ἐκεῖνα ποὺ διαπράττουν οἱ ἄνθρωποφόνοι καὶ δίδει ἀφορμὴν εἰς αὐτοὺς ποὺ διαβάλλουν τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνοίγει τὰ στόματα τῶν Μανιχαίων καὶ κάνει τὴν ἰδίαν παρανομίαν μὲ τοὺς εἰδωλολάτρας ποὺ εὐνουχίζονται. Διότι τὸ ν' ἀποκόπη κανεὶς τὰ μέλη τοῦ σώματος εἶναι ἔργον ποὺ ἔχει τὴν ἀρχὴν του εἰς τὴν δαιμονικὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν σατανικὴν ἐπιβουλήν· ἤρχισε μὲ σκοπὸν νὰ διαβάλλουν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ· διὰ νὰ καταστρέψουν τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ· τὸ ἔκαναν αὐτὸ διὰ νὰ μὴ στηρίζωνται εἰς τὴν προαίρεσίν των οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ νὰ ἀποδίδουν τὸ πᾶν εἰς τὴν φύσιν τῶν μελῶν, καὶ ἔτσι χωρὶς φόβον ν' ἁμαρτάνουν οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι εἶναι ἀνεύθυνοι· καὶ προξενοῦν διπλῆν βλάβην εἰς τὸν ἄνθρωπον· καὶ μὲ τὸ ὅτι ἀποκόπτουν τὰ μέλη του καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐμποδίζουν τὴν προθυμίαν πρὸς ἐκλογὴν τῶν ἀγαθῶν κατὰ προαίρεσιν.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνομοθέτησεν ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς

καὶ ἕτερον πονηρὸν δόγμα εἰσάγων, καὶ τῷ περὶ εἰμαρμένης καὶ ἀνάγκης καὶ ἐντεῦθεν προοδοποιῶν λόγῳ, καὶ πανταχοῦ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν ἡμῖν ἐλευθερίαν λυμαινόμενος, καὶ πείθων φυσικὰ εἶναι τὰ κακά, καὶ πολλὰ ἕτερα ἐντεῦθεν ὑποσπεύρων δόγματα πονηρά, εἰ καὶ μὴ προφανῶς. Τοιαῦτα γὰρ τοῦ διαβόλου τὰ δηλητήρια. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ φεύγειν τὴν τοιαύτην παρανομίαν. Μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων οὐδὲ τὰ τῆς ἐπιθυμίας ἡμερώτερα ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερα γίνεται. Ἐτέρωθεν γὰρ ἔχει τὰς πηγὰς τὸ σπέρμα τὸ ἐν ἡμῖν, καὶ ἐτέρωθεν κυμαίνει. Καὶ οἱ μὲν ἀπὸ ἐγκεφάλου, οἱ δὲ ἀπὸ ὀσφύος τὸν οἴσιρον ἐκείνον φύεσθαι λέγουσιν· ἐγὼ δὲ οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν εἶποιμι ἄν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ γνώμης ἀκολάστου καὶ διανοίας ἡμελημένης· καὶ ἀντιση σωφρονη, τῶν φυσικῶν κινήματιν βλάβος οὐδέν.

15 Εἰπὼν τοίνυν τοὺς εὐνούχους, τοὺς εἰκῆ καὶ μάτην εὐνούχους, εἰ μὴ τῷ λογισμῷ καὶ αὐτοὶ σωφρονοῖεν, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῶν οὐρανῶν παρθενεύοντις, πάλιν ἐπάγει λέγων· «ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω»· «προθυμοτέρους τε ποιῶν τῷ δεῖξαι ὑπέρογκον ὄν τὸ κατόρθωμα, καὶ οὐκ ἀφίεις εἰς ἀνάγκην νόμου τὸ πρᾶγμα κατακλεισθῆναι, διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ ἡμερότητα. Καὶ τοῦτο εἶπεν, διε σφόδρα ἔδειξε δυνατὸν ὄν, ἵνα πλείων τῆς προαιρέσεως ἢ φιλοτιμία γένηται.

4. Καὶ εἰ προαιρέσεώς ἐσσι, φησί, πῶς ἀρχόμενος ἔλεγεν, «οὐ πάντες χωροῦσιν, ἀλλ' οἷς δέδοται»; Ἴνα μάθῃς

ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα, εἰσάγει καὶ ἄλλο πονηρὸν δόγμα καὶ προετοιμάζει μὲ τὸν λόγον αὐτὸν τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς εἰμαρμένης καὶ τῆς ἀνάγκης, καὶ καταστρέφει ἀπὸ παντοῦ τὴν ἐλευθερίαν ποῦ ἐδόθη εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ διδάσκει ὅτι τὰ κακὰ εἶναι ἐκ φύσεως καὶ διασπείρει μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν πολλὰς ἄλλας πονηρὰς διδασκαλίας, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη δὲν γίνωνται ἀντιληπταί. Διότι τέτοια εἶναι τοῦ διαβόλου τὰ δηλητήρια. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ ἀποφεύγη κανεὶς τὴν παρανομίαν αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Διότι μετὰ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν οὔτε καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν γενετήσιον ἐπιθυμίαν ἔγιναν ἡμερώτερα ἀπὸ τότε ἕως τώρα, ἀλλὰ γίνονται χειρότερα. Διότι ἄλλοῦ ἔχει τὰς πηγὰς τοῦ σπέρμα ποῦ εὐρίσκεται μέσα μας καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ δημιουργεῖ τὴν ταραχήν. Καὶ ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι ὁ οἶστρος αὐτὸς βλαστάνει ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον, ἄλλοι δὲ ἀπὸ τὴν ὀσφύν· ἐγὼ ὅμως θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ ὅτι δὲν βλαστάνει ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀκόλαστον διάθεσιν καὶ τὴν ἀδιάφορον διάνοιαν· διότι ἐὰν αὕτη σωφρονῆ, καμμία ζημία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὰς φυσικὰς παρορμήσεις.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὠμίλησε διὰ τοὺς εὐνούχους, ποῦ εἶναι εὐνούχοι τυχαῖα καὶ χωρὶς κανένα σκοπὸν, ἐὰν δὲν ἤθελον ἐπιδείξει καὶ αὐτοὶ σωφροσύνην, καὶ δι' ἐκείνους ποῦ ἀσκοῦν τὴν παρθενίαν χάριν τοῦ οὐρανοῦ, πάλιν προσθέτει τὰ ἐξῆς λόγια· «Αὐτὸς ποῦ ἠμπορεῖ νὰ δεχθῆ αὐτὰ τὰ λόγια καὶ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ ὡς τὰ ἐφαρμόσῃ», καὶ κάμνει αὐτοὺς προθυμοτέρους μὲ τὸ ὅτι ἔδειξεν ὅτι εἶναι ὑπέρογκον τὸ κατόρθωμα, καὶ δὲν ἄφησε τὸ πρᾶγμα νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νόμου, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπείρου ἀγαθότητός του. Καὶ αὐτὸ τὸ εἶπεν, ὅταν ἔδειξεν ὅτι εἶναι εἰς μέγαλον βαθμὸν κατορθωτὸν, ὥστε νὰ γίνῃ μεγαλυτέρα ἢ προθυμία τῆς προαιρέσεως.

4. Καὶ ἐάν, λέγει, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεσιν, πῶς τότε ἔλεγεν ὅταν ἤρχισε νὰ ὁμιλῆ διὰ τὸ θέμα αὐτό, «δὲν ἠμποροῦν ὅλοι νὰ δεχθῶν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν αὐτὸν

δι μέγας ὁ ἄθλος, οὐχ ἵνα ἀποκλήρωσιν τινα ἠναγκασμένην
 ὑποπιεύσης. Δέδοται γὰρ ἐκείνοις, τοῖς βουλομένοις. Εἶπε
 δὲ οὕτω, δεικνὺς δι πολλῆς δεῖ τῆς ἄνωθεν ροπῆς τῷ εἰς
 τοῦτο εἰσελθόντι τὸ σκάμμα, ἧς ἀπολαύσεται πάντως ὁ βου-
 5 λόμενος. Ἔθος γὰρ αὐτῷ ταύτη κεχρηῆσθαι τῇ λέξει, διαν
 μέγα τὸ καιροθούμενον ἦ, ὡς διαν λέγει· «Ὑμῖν δέδοται
 γινῶναι τὰ μοιτήρια». Καὶ δι τοῦτο εἰσιν ἀληθές, δῆλον
 καὶ ἐκ τοῦ παρόντος. Εἰ γὰρ τῆς ἄνωθεν δόσεως μόνης ἐστὶ,
 καὶ οὐδὲν αὐτοὶ συνεισφέρουσιν οἱ παρθενεύοντες, περιπιῶς
 10 αὐτοῖς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐπηγγείλατο, καὶ τῶν
 ἄλλων αὐτοὺς διεῖλεν εὐνούχων. Σὺν δέ μοι σκόπει, πῶς
 ἐξ ὧν ἕτεροι πονηρεύονται, κερδαίνουσιν ἕτεροι. Οἱ μὲν γὰρ
 Ἰουδαῖοι μηδὲν μαθόντες ἀπῆλθον - οὐδὲ γὰρ ἵνα μάθωσιν
 ἠρώτων - οἱ δὲ μαθηταὶ καὶ ἐντεῦθεν ἐκέρδανον.
 15 «Τότε προσηνέχθη αὐτῷ παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῆ
 αὐτοῖς, καὶ προσεύξῃται καὶ ἐπειμήσῃ οἱ μαθηταὶ αὐτοῖς.
 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἄφειτε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με·
 τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἐπι-
 θεὶς αὐτοῖς τὰς χεῖρας, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν». Καὶ τίνας ἐνε-
 20 κεν οἱ μαθηταὶ ἀπεσόβουν τὰ παιδία; Ἀξιόματος ἕνεκεν.
 Τί οὖν αὐτός; Διδάσκων αὐτοὺς μειριάζειν, καὶ τυφον
 καιαπαιεῖν κοσμικόν, καὶ λαμβάνει καὶ ἐναγκαλίζεται, καὶ

τὸν λόγον, ἀλλὰ ἐκεῖνοι μόνον εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει δοθῆ αὐτὸ τὸ χάρισμα»; Διὰ νὰ μάθης ὅτι αὐτὸ εἶναι μεγάλο κατόρθωμα καὶ ὄχι διὰ νὰ ὑποπτευθῆς ὅτι πρόκειται διὰ κάποιαν ἀναγκαστικὴν προτίμησιν. Διότι ἔχει δοθῆ εἰς ἐκείνους πού τὸ ἐπιθυμοῦν. Ὁμίλησε δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι χρειάζεται μεγάλην βοήθειαν ἀπὸ ἄνωθεν ἐκεῖνος πού θὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, τὴν ὁποίαν θὰ τὴν ἔχῃ ὅπωςδήποτε αὐτὸς πού ἐπιθυμεῖ. Διότι συνηθίζει ὁ Κύριος νὰ χρησιμοποιοῖ αὐτὴν τὴν λέξιν, ὅταν εἶναι μεγάλο τὸ ἀγώνισμα, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Εἰς ἐσᾶς ἔχει δοθῆ νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ»¹⁴. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθὲς γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ ὅσα λέγει ἐδῶ. Διότι ἐὰν τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἄνωθεν βοήθειαν καὶ δὲν προσφέρουν τίποτε αὐτοὶ πού ἀσκοῦν τὸν παρθενικὸν βίον, τότε εἶναι περιττὴ ἡ ὑπόσχεσίς του εἰς αὐτοὺς περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ ὁ διαχωρισμὸς των ἀπὸ τοὺς ἄλλους εὐνοῦχους. Ἀλλὰ σὺ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πῶς ἄλλοι ὠφελοῦνται ἀπὸ ἐκεῖνα πού οἱ ἄλλοι τὰ θεωροῦν πονηρά. Διότι οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἀπῆλθον χωρὶς νὰ μάθουν τίποτε — ἄλλωστε οὔτε τὸν ἐρωτοῦσαν διὰ νὰ μάθουν — ἐνῶ οἱ μαθηταὶ του καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀπεκόμιζον μεγάλο κέρδος.

«Τότε ὠδηγήθησαν ἔμπροσθέν του παιδιὰ διὰ νὰ θέσῃ τὰ χέρια του ἐπάνω των καὶ νὰ προσευθηθῆ δι' αὐτά· οἱ μαθηταὶ του ὅμως ἐπέπληξαν αὐτούς. Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν πρὸς αὐτούς. Ἀφήσατε τὰ παιδιὰ νὰ ἔλθουν πρὸς ἐμένα· διότι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνήκει εἰς αὐτοὺς πού θὰ γίνουν ὅμοιοι μὲ αὐτά. Καὶ ἀφοῦ ἔθεσε τὰ χέρια του ἐπάνω των, ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἐκεῖ». Καὶ διὰ ποῖον λόγον οἱ μαθηταὶ ἀπεμάκρυνον τὰ παιδιὰ ἀπὸ κοντά του; Λόγω τοῦ ἀξιωματός των. Τί κάνει λοιπὸν αὐτός; Μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ εἶναι μετριόφρονες καὶ νὰ περιφρονοῦν τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀφήνει νὰ τὸν πλησιάσουν καὶ τὰ ἀγκαλιάζει, καὶ ὑπόσχεται τὴν βασιλείαν του εἰς ἐκείνους πού εἶναι καὶ

τοῖς τοιοῦτοις τὴν βασιλείαν ἐπαγγέλλεται ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶρηκεν.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, εἰ βουλοίμεθα κληρονόμοι γενέσθαι τῶν οὐρανῶν, τὴν ἀρετὴν ταύτην μετὰ πολλῆς κησώμεθα
 5 τῆς ἐπιμελείας. Οὗτος γὰρ φιλοσοφίας ὄρος, μετὰ συνέσεως ἄπλασιον εἶναι τοῦτο θίος ἀγγελικός. Καὶ γὰρ πάντων τῶν παθῶν καθαρεύει ἡ ψυχὴ τοῦ παιδίου. Τοῖς λελυπηκόσιν οὐ μνησικακεῖ, ἀλλ' ὡς φίλοις προσέρχεται, ὡς οὐδενὸς γενομένου. Καὶ ὅσα ἂν παρὰ τῆς μητρὸς μασιχθῆ, ταύτην ἐπι-
 10 ζητεῖ καὶ πάντων αὐτὴν προτιμᾷ. Κἂν βασιλίδα δείξῃς μετὰ διαδήματος, οὐ προτιθήσῃ τῆς μητρὸς ράκια περιβεβλημένης, ἀλλ' ἔλοιπο ἂν μᾶλλον ἐκείνην ἰδεῖν μετὰ τούτων, ἢ τὴν βασιλίδα μετὰ κόσμου. Τὸ γὰρ οἰκεῖον καὶ ἀλλότριον οὐ πενία καὶ πλούτω, ἀλλὰ φιλία διαγινώσκειν οἶδε. Καὶ
 15 τῶν ἀναγκαίων οὐδὲν πλέον ἐπιζητεῖ, ἀλλ' ὅσον ἐμπλησθῆναι τοῦ μασιοῦ, καὶ ἀφίσταται τῆς θηλῆς. Τὸ παιδίον οὐ λυπεῖται ἐφ' οἷς ἡμεῖς· οἷον ἐπὶ ζημίᾳ χρημάτων, καὶ τοῖς τοιοῦτοις· καὶ οὐ χαίρει πάλιν ἐφ' οἷς ἡμεῖς, τοῖς ἐπικήροις τοῦτοις· οὐκ ἐπιθήται πρὸς κάλλη σωμάτων. Διὰ
 20 τοῦτο ἔλεγε, «τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν», ἵνα τῇ προαιρέσει ταῦτα ἐργαζώμεθα, ἃ τῇ φύσει τὰ παιδιά ἔχει.

Ἐπειδὴ γὰρ οἱ Φαρισαῖοι οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν, ὡς ἀπὸ κακουργίας καὶ ἀπονοίας ἔπρατιον ἃ ἔπρατιον, διὰ τοῦτο
 25 ἄνω καὶ κάτω τοὺς μαθητὰς ἀφελεῖς εἶναι κελεύει, ἐκείνους τε αἰνιτιζόμενος, καὶ τούτους παιδεύων. Καὶ γὰρ οὐδὲν οὐ-

θὰ γίνουιν ὅμοιοι μὲ αὐτά, πρᾶγμα ποὺ τὸ εἶχεν εἶπεῖ καὶ προηγουμένως.

Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἐὰν θέλωμεν νὰ γίνωμεν κληρονόμοι τῶν οὐρανῶν, ἅς κάνωμεν κτῆμα μας αὐτὴν τὴν ἀρετὴν μὲ πολλὴν φροντίδα. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ δεῖγμα τῆς εὐσεβείας, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς εἰλικρινῆς ἐνσυνειδήτως· αὐτὸ εἶναι ἀγγελικὴ ζωὴ. Καθ' ὅσον ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ εἶναι καθαρὴ ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη. Δὲν εἶναι μνησίκακον ἐναντι ἐκείνων ποὺ τὸ ἔχουν λυπήσει, ἀλλ' ὡς φίλος τοὺς πλησιάζει, ὡσὰν νὰ μὴ συνέβη τίποτε. Καὶ ὅσον ξύλον καὶ ἂν φάγη ἀπὸ τὴν μητέρα του, ζητεῖ αὐτὴν καὶ τὴν προτιμᾷ ἀπὸ ὅλους. Καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ δείξης μίαν βασίλισσαν μὲ τὸ στέμμα της, δὲν τὴν θέτει ἐπάνω ἀπὸ τὴν μητέρα του ποὺ φορεῖ κουρελιασμένα ἐνδύματα, ἀλλὰ θὰ ἐπροτιμοῦσε πολὺ περισσότερο νὰ ἰδῆ τὴν μητέρα του μὲ κουρελιασμένα ἐνδύματα, παρὰ τὴν βασίλισσαν μὲ τὰ λαμπρὰ στολίδια της. Διότι γνωρίζει νὰ διακρίνη τὸ ἰδικόν του καὶ τὸ ξένον ὅχι μὲ τὴν πτωχείαν καὶ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγάπην. Καὶ τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν ζητεῖ ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ τόσον μόνον ὅσον νὰ χορτάσῃ μὲ τὸ γάλα τοῦ μαστοῦ καὶ μετὰ ἀφήνει καὶ τὴν θηλήν. Τὸ παιδὶ δὲν λυπεῖται δι' ἐκεῖνα ποὺ λυπούμεθα ἡμεῖς, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι διὰ τὴν ζημίαν ἀπὸ τὰ χρήματα καὶ δι' ὅλα τὰ παρόμοια. Οὔτε πάλιν χαίρεται δι' ὅσα χαιρόμεθα ἡμεῖς, δι' ὅλα αὐτὰ τὰ φθαρτὰ πράγματα· δὲν κατακυριεύεται ἀπὸ σφοδρὸν πάθος διὰ τὰ κάλλη τῶν σωμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγεν, «διότι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνήκει εἰς αὐτοὺς ποὺ θὰ γίνουιν ὅμοιοι μὲ αὐτά», ὥστε νὰ πράττωμεν μὲ τὴν προαίρεσίν μας αὐτὰ ποὺ τὰ παιδιὰ τὰ ἔχουν ἀπὸ τὴν φύσιν των.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Φαρισαῖοι αὐτὰ ποὺ ἔπραττον τὰ ἔπραττον ὅχι ἀπὸ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν, παρὰ μόνον ἀπὸ κακουργίαν καὶ ἀλαζονείαν, διὰ τοῦτο μὲ κάθε τρόπον διδάσκει τοὺς μαθητάς του νὰ εἶναι ἀπονήρευτοι, ὑπονοῶν μὲν ἐκείνους ὡς πονηροὺς, διδάσκων δὲ αὐτοὺς. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον τόσον εἰς τὴν ἀλαζονείαν, ὅ-

τως εἰς ἀλαζονείαν ἐπαίρει, ὡς ἀρχὴ καὶ προεδρία. Ἐπεὶ
 οὖν ἔμελλον οἱ μαθηταὶ ἀπολαύειν τιμῆς πολλῆς κατὰ τὴν
 οἰκουμένην ἅπασαν, προκαταλαμβάνει αὐτῶν τὴν διάνοιαν,
 οὐκ ἀφίεις ἀνθρώπινόν τι παθεῖν, οὐδὲ τιμὰς ἀπαιτεῖν παρὰ
 5 τοῦ πλήθους, οὐδὲ τὸ σοβεῖν πρὸ αὐτῶν. Εἰ γὰρ καὶ μικρὰ
 ταῦτα εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ μεγάλων κακῶν ἐσὶν αἷτια. Οὕ-
 τω γοῦν οἱ Φαρισαῖοι παιδοιτριβούμενοι εἰς τὴν κορωνίδα
 τῶν κακῶν ἐξέπεσον, τοὺς ἀσπασμούς, τὰς προεδρίας, τοὺς
 μεσσαμοὺς ἐπιζητοῦντες· ἀπὸ γὰρ τούτων εἰς δοξομανίαν,
 10 εἶτα ἐκεῖθεν εἰς ἀσέβειαν ἐξώκειλαν. Διὰ δὴ τοῦτο ἐκεῖνοι
 μὲν ἄρὰν ἐπισπασάμενοι διὰ τοῦ πειράζειν, ἀπῆλθον τὰ παι-
 δία δὲ εὐλογίαν, ἅτε τούτων ἀπάντων ἠλευθερωμένα.

Γενώμεθα δὴ καὶ ἡμεῖς κατὰ τὰ παιδιά, καὶ τῇ κακίᾳ
 νηπιιάζωμεν. Οὐ γὰρ ἐσὶν, οὐκ ἔσιν ἐτιέρος ἰδεῖν τὸν
 15 οὐρανόν· ἀλλ' ἀνάγκη πάντως εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν τὸν ὑ-
 πουλον καὶ πονηρόν. Καὶ πρὸ τῆς γεέννης δὲ ἐνιαῦθα τὰ
 ἔσχατα πεισόμεθα. «Ἐὰν γὰρ κακὸς γένη», φησί, «μόνος
 ἀντλήσεις τὰ κακά· ἐὰν δὲ ἀγαθός, σαιτιῶ καὶ τῶ πλησίον».

Σκόπει γοῦν, ὡς τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων συνέβη.
 20 Οὔτε γὰρ πονηρότερόν τι τοῦ Σαοὺλ γέγονεν, οὔτε ἀπλού-
 στερον καὶ ἀφελέστερον τοῦ Δαυὶδ. Τίς οὖν ὁ ἰσχυρότερος
 ἦν; Οὐ δεύτερον αὐτὸν εἰς χεῖρας ἔλαβεν ὁ Δαυὶδ, καὶ
 κύριος τοῦ ἀνελεῖν γενόμενος, ἀπέσιτη; οὐχ ὡς ἐν σαγήνῃ
 καὶ δεσποτηρίῳ συνειλημμένον εἶχε, καὶ ἐφείλοτο; Καὶ
 25 ταῦτα καὶ ἐτέρων παροξυνόντων, καὶ αὐτὸς καὶ μυρία ἐγκα-
 λεῖν ἔχων ἐγκλήματα· ἀλλ' ὁμοῦς ἀφῆκε σῶον ἀπελθεῖν.

σον ἢ ἐξουσία καὶ τὰ ἀξιώματα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο οἱ μαθηταί του ν' ἀπολαύσουν μεγάλης τιμῆς ἀπὸ ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, παιδεύει ἐκ τῶν προτέρων τὴν σκέψιν των καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ πάθουν κάτι τὸ ἀνθρώπινον, οὔτε νὰ ζητοῦν τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους οὔτε νὰ καυχῶνται ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὰ φαίνωνται ἀσήμαντα, ἀλλ' ὅμως γίνονται αἰτία μεγάλων κακῶν. Καὶ οἱ Φαρισαῖοι λοιπὸν διδασκόμενοι καὶ ζῶντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, κατέληξαν εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, ἐπιζητοῦντες τοὺς ἀσπασμούς, τὰς τιμητικὰς θέσεις, τὸ νὰ συγκεντρώνουν τὸ ἐνδιαφέρον ὅλων· διότι ἀπὸ αὐτὰ παρεσύρθησαν καὶ ἔπεσαν εἰς τὴν δοξομανίαν καὶ ἀπὸ αὐτὴν εἰς τὴν ἀσέβειαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐκεῖνοι μὲν ἔφυγαν ἀπὸ κοντά του ἀφοῦ ἀπέσπασαν, πειράζοντες αὐτόν, κατάραν διὰ τὸν ἑαυτὸν των, τὰ παιδιά ὅμως ἀπέσπασαν ἀπὸ αὐτὸν εὐλογίαν, ἐπειδὴ ἦσαν ἀπηλλαγμένα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ κακά.

Ἄς γενώμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὅμοιοι μὲ τὰ παιδιά καὶ ἅς ὁμοιάζωμεν τὰ νήπια ὡς πρὸς τὴν κακίαν. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν εἶναι δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἰδοῦμεν τὸν οὐρανόν· ἀλλ' ὅπωςδήποτε ὁ ὕπουλος καὶ πονηρὸς θὰ ριφθῆ κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν γέενναν. Ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέενναν θὰ ὑποστοῦμεν ἐδῶ τὰ φοβερώτερα κακά. Διότι λέγει· «Ἐὰν γίνῃς κακός, μόνος σου θὰ ὑποστῆς τὰ κακά· ἐὰν ὅμως γίνῃς ἀγαθός, θὰ ὠφελήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὸν πλησίον σου»¹⁵.

Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τοὺς παλαιότερους. Διότι οὔτε τίποτε ἄλλο ὑπῆρξε πονηρότερον ἀπὸ τὸν Σαούλ, οὔτε εἰλικρινέστερον καὶ πιὸ ἀπονήρευτον ἀπὸ τὸν Δαυῖδ. Ποῖος λοιπὸν ἦτο ὁ ἰσχυρότερος; Δὲν συνέλαβεν ὁ Δαυῖδ δύο φοράς τὸν Σαούλ, καὶ μολοντί ἤμποροῦσε νὰ τὸν φονεύσῃ, τὸ ἀπέφυγε; δὲν τὸν εἶχε συλλάβει ὡσὰν μέσα εἰς δίκτυον καὶ φυλακὴν, καὶ ὅμως τὸν ἐλυπήθη; Καὶ ὅλα αὐτά, ἂν καὶ οἱ ἄλλοι τὸν προέτρεπον καὶ ὁ ἴδιος εἶχεν ἀπείρους κατηγορίας ἐναντίον του. Ἀλλ' ὅμως τὸν ἄφησε

Καίτοι ὁ μὲν μετὰ πάσης αὐτὸν τῆς σιραιᾶς ἐδίωκεν, ὁ δὲ μετὰ ὀλίγων φυγάδων ἀπεγνωσμένων ἦν, ἀλώμενος καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβων, ἀλλ' ὅμως ὁ φυγάς τοῦ βασιλέως περιεγένειο· ἐπειδὴ ὁ μὲν μετὰ ἀπλότητος, ὁ δὲ μετὰ
5 πονηρίας παρειάτιετο. Τί γὰρ ἂν γένοιτο πονηρότερον ἐκείνου, ὅς τὸν αὐτῷ σιραιηγοῦντα, καὶ τοὺς πολέμους ἅπαντας κατορθοῦντα, καὶ τῆς νίκης καὶ τῶν τροπαίων τοὺς μὲν πόνους ὑπομένοντα, τοὺς δὲ στεφάνους ἐκείνῳ κομίζοντα ἀνελεῖν ἐπεχείρει;

10 5. Τοιοῦτον γὰρ ἡ βασκανία· αἰεὶ τοῖς οἰκείοις ἐπιβουλεύει καλοῖς, καὶ τὸν ἔχοντα αὐτὴν τήκει, καὶ μυρίαὶς περιβάλλει συμφοραῖς. Καὶ ὁ δαίλαιος γοῦν ἐκεῖνος, ἕως ὅτε ὁ Δαυὶδ ἀπέσιη, οὐκ ἔρρηξε τὴν φωνὴν ἐκείνην τὴν ἐλεεινὴν, ὀλοφύρομενος καὶ λέγων· «θλίβομαι σφόδρα, καὶ οἱ ἀλλόφυλοι πο-
15 λεμοῦσιν ἐν ἐμοί, καὶ Κύριος ἀπέσιη ἀπ' ἐμοῦ». Ἔως ὅτε ἐχωρίσθη τοῦ Δαυὶδ, οὐκ ἔπεσεν ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ ἐν δόξῃ ἦν· καὶ γὰρ εἰς τὸν βασιλέα τοῦ σιραιηγοῦ διέβαιναν ἡ δόξα. Οὐδὲ γὰρ τυραννικὸς ἦν ὁ ἀνὴρ, οὐδὲ θρόνου ἐκβαλεῖν ἐπεχείρει, ἀλλ' αὐτῷ πάντα καιώρθου,
20 καὶ σφόδρα περὶ αὐτὸν διέκειτο· καὶ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα δῆλον.

Ὅτε μὲν γὰρ ὑπ' αὐτῷ ταιτόμενος ἦν, ἴσως τῷ νόμῳ τῆς ὑποταγῆς ταῦτα ἂν τις λογίσαιτο τῶν οὐκ ἀκριβῶς ἐξειαζόντων· ἐπειδὴ δὲ ἐξήγαγον ἑαυτὸν τῆς βασιλείας ἐ-
25 κείνου, τί λοιπὸν ἦν τὸ κατέχον αὐτόν, καὶ πείθον τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ἀπέχεσθαι πολέμου; μᾶλλον δέ, τί οὐκ ἦν τὸ παροξύνον ἐπὶ τὴν σφαγὴν; Οὐ πονηρὸς καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ

νὰ φύγη σῶος. Καὶ μολονότι βέβαια ὁ μὲν Σαοὺλ τὸν κατεδίωκε μὲ ὄλον τὸν στρατόν του, ὁ δὲ Δαυῖδ περιεπλανᾶτο καὶ ἐγκατέλειπε τὸν ἕνα τόπον μετὰ τὸν ἄλλον μαζὶ μὲ ὀλίγους ἀπελπισμένους φυγάδας, ἀλλ' ὅμως ὁ φυγὰς ὑπερίσχυσε τοῦ βασιλέως, ἐπειδὴ ὁ μὲν Δαυῖδ τὸν ἀντεμετώπιζε μὲ εἰλικρίνειαν, ὁ δὲ Σαοὺλ τὸν ἐπολεμοῦσε μὲ πονηρίαν. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πονηρότερον ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος ἐπεχειρεῖ νὰ φονεύσῃ τὸν στρατηγόν του, πού καὶ τοὺς πολέμους ὄλους ἐκέρδιζε καί, μολονότι ὑπέφερε τοὺς κόπους τῆς νίκης καὶ τῶν τροπαίων, ὅμως προσέφερε τοὺς στεφάνους εἰς ἐκεῖνον;

5. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ φθόνος· διαρκῶς ἐπιβουλεύεται τὰ ἰδικά του κακά, φθείρει ἐκεῖνον πού τὸν ἔχει καὶ τὸν περιβάλλει μὲ ἀμετρήτους συμφοράς. Καὶ ὁ ἄθλιος λοιπὸν ἐκεῖνος, ἕως τότε πού ὁ Δαυῖδ ἔφυγεν ἀπὸ κοντά του, δὲν ἔβγαλε τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνην φωνὴν του θρηνηῶν καὶ λέγων· «Εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ λύπη μου καὶ οἱ ἄλλοεθνεῖς πολέμοῦν ἐναντίον μου, καὶ ὁ Κύριος μὲ ἐγκατέλειψεν»¹⁶. Μέχρι πού ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸν Δαυῖδ, δὲν διεξήγαγεν ὁ ἴδιος πόλεμον, ἀλλ' εἶχε καὶ ἀσφάλειαν καὶ δόξαν, καθ' ὅσον ἡ δόξα τοῦ στρατηγοῦ μετεβιβάζετο εἰς τὸν βασιλέα. Διότι ὁ Δαυῖδ οὔτε ἠγάπα τὴν ἐξουσίαν, οὔτε ἐπεχειρεῖ νὰ τὸν ἐκθρονίσῃ, ἀλλ' ὅλα τὰ ἔκανε χάριν αὐτοῦ καὶ τὸν περιέβαλλε μὲ πολλὴν συμπάθειαν, πρᾶγμα πού γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν συνέχειαν.

Ἐνδεχομένως ὅμως θὰ ἤμποροῦσε κάποιος, ἀπὸ αὐτοὺς πού δὲν ἐξετάζουν τὰ πράγματα μὲ ἀκρίβειαν, νὰ σκεφθῇ ὅτι αὐτὰ συνέβαινον ἐν ὧσιν ὁ Δαυῖδ εὕρισκετο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σαοὺλ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τῆς ὑποταγῆς· ὅταν ὅμως ἔπαυσε νὰ εὕρισκεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκεῖνου, τί τὸν ἠμπόδιζε πλέον καὶ τὸν παρώτρυνε νὰ ἀποφεύγῃ τὸν πόλεμον πρὸς ἐκεῖνον; ἢ καλύτερα ποῖον ἦτο ἐκεῖνο πού δὲν τὸν παρώτρυνε πρὸς τὴν σφαγὴν; Δὲν συμπεριφέρθη πρὸς αὐτὸν μὲ πονηρίαν μίαν καὶ δύο καὶ πολλὰς

πολλάκις περὶ αὐτὸν γέγονεν; οὐχὶ παθὼν εὖ; οὐχὶ μηδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν; οὐκ ἐπικίνδυνος αὐτῷ καὶ ἐπισφαλῆς ἡ βασιλεία αὐτοῦ καὶ ἡ σωτηρία ἦν; οὐ πλανᾶσθαι ἔδει διηνεκῶς καὶ φεύγειν, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων τρέμειν, ζῶντος
5 ἐκείνου καὶ κρατοῦντος;

Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων αὐτὸν ἠνάγκασεν αἰμάξαι τὸ ξίφος· ἀλλὰ καὶ καθεύδοντα ὄρῳν, καὶ δεδεμένον, καὶ μόνον, καὶ ἐν μέσοις αὐτοῖς, καὶ τῆς κεφαλῆς ἀψάμενος, καὶ πολλῶν ὄντων τῶν διεγειρόντων, καὶ Θεοῦ ψῆφον εἶναι λε-
10 γόντων τὴν τοιαύτην εὐκαιρίαν, ἐκεῖνος καὶ ἐπειμήσθη τοῖς παρορμῶσι, καὶ ἀπέσχετο τοῦ φόνου, καὶ σῶον ἐξέπεμψε καὶ ὑγιῆ· καὶ ὥσπερ σωματοφύλαξ ὢν αὐτοῦ μᾶλλον, καὶ ὑπασπιστής, οὐ πολέμιος, οὕτως ἐνεκάλει τῷ στρατοπέδῳ τὴν εἰς τὸν βασιλέα προδοσίαν. Τί ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν
15 τῆς ψυχῆς; τί τῆς ἡμερότητας ἐκείνης; Τοῦτο γὰρ δυνατὸν μὲν καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων συνιδεῖν· πολλῶ δὲ πλεον καὶ ἐκ τῶν νυκτὶ γενομένων. Ὅτιαν γὰρ τὴν ἡμετέραν καταμάθωμεν φανλότητα, τότε ἀκριθέστερον εἰσόμεθα τῶν ἀγίων ἐκείνων τὴν ἀρετήν.

20 Διὸ παρακαλῶ πρὸς τὸν ζῆλον ἐκείνων τρέχειν. Καὶ γὰρ εἰ δόξης ἐρᾶς, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιβουλεύεις τῷ πλησίον, τότε αὐτῆς ἀπολαύση μειζόνως, διὰν αὐτὴν διαπίψας ἀπόσχη τῆς ἐπιβουλῆς. Ὡσπερ γὰρ τὸ μὴ χρηματίζεσθαι φιλαργυρίας ἐναντίον, οὕτω πρὸς τὸ δόξης ἐπιτυχεῖν, τὸ μὴ δόξης
25 ἐρᾶν. Καὶ εἰ θούλεσθε, καθ' ἕκαστον ἐξετάσωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς γεέννης ἡμῖν φόβος οὐδεὶς, οὐδὲ τῆς βασιλείας λόγος πολὺς, φέρε καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων ὑμᾶς ἐναγάγωμεν.

φοράς; δὲν τὸν εὐηργέτησε; δὲν εἶχε καμμίαν κατηγορίαν ἐναντίον του; δὲν ἦτο ἐπικίνδυνος εἰς αὐτὸν καὶ ἐπισηφαλῆς ἡ βασιλεία καὶ ἡ σωτηρία τοῦ Σαούλ; δὲν ἦτο ἀναγκασμένος νὰ περιπλανᾶται συνεχῶς καὶ νὰ φεύγῃ καὶ νὰ νοιώθῃ τὸν πῶς φοβερὸν τρόπον, ἐν ὧσιν ἔζη ἐκεῖνος καὶ ἐβασίλευεν;

“Ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἠνάγκασε νὰ βάψῃ τὸ ζῆφος του εἰς τὸ αἷμα, ἀλλ’ ἂν καὶ τὸν ἔβλεπε νὰ κοιμᾶται, καὶ δεδωμένον, καὶ μόνον, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἰδικῶν του, καὶ ἤγγισε τὴν κεφαλὴν του, καὶ ἦσαν πολλοὶ ἐκεῖνοι πού τὸν παρώτρυνον ἐναντίον του καὶ ἔλεγον ὅτι κατ’ ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ ἐδόθη αὐτῇ ἡ εὐκαιρία, ἐκεῖνος καὶ ἐπέπληξεν ἐκείνους πού τὸν παρωθοῦσαν εἰς ἐκδίκησιν, καὶ ἀπέφυγε τὸν φόνον καὶ τὸν ἄφησε νὰ φύγῃ σῶος καὶ ὑγιῆς. Καὶ ὡσὰν νὰ ἦτο σωματοφύλαξ αὐτοῦ μᾶλλον καὶ ὑπασπιστῆς παρὰ ἐχθρὸς του, ἔτσι κατηγορεῖ τοὺς στρατιώτας διὰ τὴν προδοσίαν των πρὸς τὸν βασιλέα. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξισωθῇ πρὸς αὐτὴν τὴν ψυχὴν; τί πρὸς ἐκείνην τὴν πραότητα; Αὐτὸ βέβαια εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἀντιληφθῇ κανεὶς καὶ ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, πολὺ περισσότερον ὅμως καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού τώρα συμβαίνουν. Διότι ὅταν κατανοήσωμεν τὴν ἰδικὴν μας φαυλότητα, τότε θὰ γνωρίσωμεν μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τὴν ἀρετὴν ἐκείνων τῶν ἀγίων.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ νὰ μιμούμεθα τὸν ζῆλον ἐκείνων. Καθ’ ὅσον ἐὰν ἀγαπᾶς τὴν δόξαν καὶ διὰ τοῦτο ἐπιβουλεύεσαι τὸν πλησίον σου, τότε θ’ ἀπολαύσῃς αὐτὴν εἰς μεγαλύτερον βαθμόν, ὅταν περιφρονήσῃς αὐτὴν καὶ παύσῃς νὰ ἐπιβουλεύεσαι τὸν πλησίον σου. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ μὴ συγκέντρωσις χρημάτων εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν φιλαργυρίαν, ἔτσι καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ κανεὶς τὴν δόξαν, δὲν πρέπει νὰ ἀγαπᾷ τὴν δόξαν. Καὶ ἐὰν θέλετε ὡς ἐξετάσωμεν τὸ καθὲν χωριστά. Ἄλλ’ ἐπειδὴ δὲν νοιώθομεν κανένα φόβον διὰ τὴν γέενναν καὶ δὲν δείκνομεν καὶ πολὺ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐμπρὸς νὰ σᾶς ὀδηγήσω πρὸς αὐτὰ ἔστω καὶ ἀπὸ τὰ παρόντα πράγματα.

Τίνες γάρ εἰσιν οἱ καιαγέλαστοι; εἶπέ μοι οὐχὶ οἱ
 διὰ δόξαν τι ποιοῦντες τὴν τῶν πολλῶν; Τίνες δὲ ἐπαινετοί;
 οὐχὶ οἱ τὸν παρὰ τῶν πολλῶν διαπιύοντες ἔπαινον; Οὐκοῦν
 εἰ τὸ κενῆς δόξης ἐρᾶν ἐπονείδιστον, ὁ δὲ κενόδοξος οὐ
 5 δύναται λαθεῖν ἐρῶν αὐτῆς, ἐπονείδιστος ἔσται πάντως, καὶ
 γέγονεν αὐτῷ τὸ δόξης ἐρᾶν ἀτιμίας αἴτιον. Οὐ ταύτη δὲ
 μόνον καιαιοχύνεται, ἀλλὰ καὶ τῷ πολλὰ ἀναγκάζεσθαι ποι-
 εῖν αἰσχρά, καὶ δουλοπρεπείας τῆς ἐσχάτης γέμοντα. Καὶ
 ὡσπερ εἰς τὸ κερδαίνειν βλάπτεσθαι μάλιστα ἀπὸ τοῦ νο-
 10 σήματος τῆς φιλοκερδείας εἰώθασιν οἱ ἄνθρωποι (πολλὰς
 γοῦν ἀπάτας ὑφίστανται, καὶ τὰ μικρὰ κέρδη μεγάλας ποιεῖ
 ζημίας· διὸ καὶ εἰς παροιμίαν ὁ λόγος οὗτος ἐξενίκησεν),
 οὕτω καὶ τῷ λάγνῳ κώλυμα πρὸς τὸ ἡδονῆς ἀπολαύειν τὸ
 πάθος γίνεται. Τοὺς γοῦν σφόδρα καταφερεῖς καὶ γυναικο-
 15 δούλους, τούτους μάλιστα ὡς ἀνδράποδα περιφέρουσιν αἱ
 γυναῖκες, καὶ οὐκ ἂν ποτε καιαξιώσαιεν ἐκεῖναι ὡς ἀν-
 δράσιν αὐτοῖς κεχροῆσθαι, ραπίζουσαι, διαπιύουσαι, ἄγουσαι
 καὶ περιάγουσαι πανταχοῦ, καὶ θρουπιόμεναι, καὶ πάντα ἐπι-
 τάτιουσαι μόνον.
 20 Οὕτω καὶ τοῦ ἀπονενοημένου καὶ δοξομανοῦντος καὶ δο-
 κοῦντος εἶναι ὑψηλοῦ, οὐδὲν ταπεινώτερον καὶ ἀτιμότερον.
 Καὶ γὰρ φιλόνεικον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ πρὸς οὐ-
 δὲν ἕτερον ἀντικαθίσταται, ὡς πρὸς ἀλαζόνα καὶ ὑπερόπτην
 καὶ δόξης δοῦλον. Καὶ αὐτὸς δὲ ἐκεῖνος, ὥστε διατηρῆσαι
 25 τὸ σχῆμα τῆς ἀπονοίας, τὰ τῶν ἀνδραπόδων πρὸς τοὺς πλεί-

Εἶπέ μου λοιπόν· ποῖοι εἶναι ἄξιοι μεγαλυτέρου γέλωτος; δὲν εἶναι αὐτοὶ ποὺ κάνουν κάτι διὰ νὰ ἀποσπάσουν τὴν δόξαν τῶν πολλῶν; Ποῖοι δὲ ἄξιοι ἐπαίνου; δὲν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ περιφρονοῦν τὸν ἔπαινον ἐκ μέρους τῶν πολλῶν; Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἐπονείδιστον πράγμα τὸ ν' ἀγαπᾶ κανεὶς τὴν κενοδοξίαν, ὁ δὲ κενόδοξος δὲν ἤμπορεῖ, ἀγαπῶν αὐτήν, νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων, ὅπωςδὴποτε θὰ περιφρονηθῇ καὶ ἔτσι ἔχει γίνεῖ εἰς αὐτὸν ἡ ἀγάπη τῆς ξόξης αἰτία περιφρονήσεως. Καὶ δὲν περιφρονεῖται μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὅτι ἀναγκάζεται νὰ κἀνῃ πολλὰ αἰσχρὰ πράγματα καὶ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τὴν χειροτέραν δουλοπρέπειαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι συνήθως βλάπτονται πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τῆς φιλοκερδείας προσπαθοῦντες νὰ κερδίσουν περισσότερα (διότι ὑφίστανται πολλὰς ἀπάτας καὶ τὰ μικρὰ κέρδη ἐπιφέρουν πολλὰς ζημίας, διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος αὐτὸς κατήντησε νὰ εἶναι παροιμώδης), ἔτσι καὶ εἰς τὸν φιλήδονον γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἡδονῆς τὸ ἴδιον τὸ πάθος του. Διότι τοὺς ἐπιθυμοῦντας εἰς μεγάλον βαθμὸν τὰς σαρκικὰς ἀπολαύσεις καὶ τοὺς γυναικοδούλους, αὐτοὺς κατ' ἔξοχὴν περιφέρουν αἱ γυναῖκες ὡς ἀνδράποδα καὶ οὐδέποτε θὰ ἤμποροῦσαν οἱ γυναῖκες νὰ τοὺς θεωρήσουν αὐτοὺς ὡς ἄνδρας, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ραπίζουν, τοὺς πτύουν, τοὺς σύρουν καὶ τοὺς φέρουν ὅπου θέλουν, τοὺς κάνουν ὅτι θέλουν καὶ πάντα μόνον διαταγὰς τοὺς δίνουν.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δὲν ὑπάρχει τίποτε ταπεινότερον καὶ ἀτιμότερον ἀπὸ τὸν ἀλαζόνα καὶ δοξομανῆ καὶ ἔχοντα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι σπουδαῖος. Καθ' ὅσον τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶναι φιλόνεικον καὶ πρὸς κανένα ἄλλον δὲν συμπεριφέρεται ἔτσι, ὅπως πρὸς τὸν ἀλαζόντα καὶ ὑπερήφανον καὶ δοῦλον τῆς δόξης. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ὁ ἀλαζὼν προκειμένου νὰ διατηρήσῃ τὸ σχῆμα τῆς ἀλαζονείας, ἐπιδεικνύει πρὸς τοὺς περισσοτέρους τὰ δείγματα τῶν δούλων, κολακεύων αὐτούς, ἐκδουλεύων, καὶ ὑπηρετεῖ τὴν

ονας ἐπιδείκνυται, κολακεύων, θεραπεύων, παντὸς ἀργυρω-
νήτου δουλείαν δουλεύων χαλεπωτέραν.

Ταῦτι' οὖν ἅπαντα εἰδότες, καταθώμεθα ταῦτα τὰ πάθη,
ἵνα μὴ καὶ ἐνταῦθα δίκην δῶμεν, καὶ ἐκεῖ κολασθῶμεν
δ ἀπέραντα. Γενώμεθα τῆς ἀρετῆς ἐρασται. Οὕτω γὰρ καὶ
πρὸ τῆς βασιλείας τὰ μέγιστα ἐνταῦθα καρπωσόμεθα καλά,
καὶ ἀπελθόντες ἐκεῖ τῶν αἰώνιων μεθέξομεν ἀγαθῶν ὧν
γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
10 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

δουλείαν ἐκείνην πού εἶναι χειροτέρα ἀπὸ τὴν δουλείαν κάθε ἀγορασθέντος μὲ χρήματα δοῦλον.

Γνωρίζοντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἅς ἀποβάλωμεν αὐτὰ τὰ πάθη, ὥστε καὶ ἐδῶ νὰ μὴ τιμωρηθῶμεν καὶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν νὰ μὴ τιμωρηθῶμεν αἰωνίως. Ἄς γίνωμεν ἐρασταὶ τῆς ἀρετῆς. Διότι ἔτσι καὶ τὰ μεγαλύτερα καλὰ θὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν πρὶν ἀπὸ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, καὶ ὅταν θὰ μεταβῶμεν, ἐκεῖ θὰ γίνωμεν μέτοχοι καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει δόξα καὶ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΓ΄
Ματθ. 19, 16 - 26

«Καὶ ἰδοὺ εἰς προσελθῶν εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;».

5 1. Τινὲς μὲν διαβάλλουσι τὸν νεανίσκον τοῦτον, ὡς ὑ-
-πουλὸν τινα καὶ πονηρόν, καὶ μετὰ πείρας τῷ Ἰησοῦ προσελ-
-θόντα· ἐγὼ δὲ φιλάργυρον μὲν αὐτὸν καὶ χρημάτων ἐλάτι-
-τονα οὐκ ἂν παραιτησαίμην εἰπεῖν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς
-τοιοῦτον αὐτὸν ἤλεγξεν ὄντα· ὑπουλον δὲ οὐδαμῶς, διὰ τὸ
10 μῆτε ἀσφαλὲς εἶναι τῶν ἀδήλων κατατολμᾶν, καὶ μάλιστα
-ἐν ἐγκλήμασι, καὶ τὸ τὸν Μάρκον ταύτην ἀνηρηκέναι τὴν
-ὑποψίαν· καὶ γὰρ φησιν, ὅτι «προσδραμῶν καὶ γονυπειῶν
-παρεκάλει αὐτόν», καὶ ὅτι «ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἠγά-
-πησεν αὐτόν». Ἀλλὰ πολλὴ τῶν χρημάτων ἢ τυραννίς, καὶ
15 δῆλον ἐντεῦθεν· κἂν γὰρ τὰ ἄλλα ὤμεν ἐνάρετοι, πάντα
-αὕτη λυμαίνεται τὰ ἄλλα. Εἰκότως οὖν καὶ ὁ Παῦλος ρι-
-ζαν αὐτὴν ἀπάντων τῶν κακῶν εἶναι ἔφησε· «ρίζα γὰρ
-πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία», φησί.

Διατί οὖν οὕτω πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο ὁ Χριστός,
20 λέγων· «οὐδεὶς ἀγαθός»; Ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπῳ προσῆλθε
-πιλῶ, καὶ ἐνὶ τῶν πολλῶν, καὶ διδασκάλῳ Ἰουδαϊκῶ· διὰ
-δὴ τοῦτο ὡς ἄνθρωπος αὐτῷ διαλέγεται. Καὶ γὰρ πολλαχοῦ
-πρὸς τὰς ὑπονοίας τῶν προσιόντων ἀποκρίνεται, ὡς διαν

1. Μάρκ. 10, 17.

2. Μάρκ. 10, 21.

3. Α΄ Τιμ. 6, 10.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΓ΄
Ματθ. 19, 16 - 26

«Καὶ τότε τὸν ἐπλησίασε κάποιος καὶ τοῦ εἶπεν· Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί νὰ κάνω διὰ νὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνιον ζωὴν;».

1. Ὁρισμένοι κατηγοροῦν τὸν νέον αὐτὸν ὡς ὑπουργὸν καὶ πονηρὸν καὶ ὁ ὁποῖος ἐπλησίασε τὸν Ἰησοῦν μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ· ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ μὴ εἰπῶ ὅτι ἦτο φιλάργυρος καὶ δοῦλος τῶν χρημάτων, ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς τὸν ἠλεγξεν ὡς ἄνθρωπον αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ὑπουργὸν ὅμως δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸν ὀνομάσω μὲ κανένα τρόπον, καὶ διότι δὲν εἶναι ἀσφαλὲς τὸ νὰ ἐπιχειρῇ κανεὶς νὰ κρίνῃ τὰ ἄγνωστα πράγματα καὶ ἰδίως ὅταν πρόκειται διὰ κατηγορίας, καὶ διὰ τὸ ὅτι ὁ Μάρκος ἔχει ἀναιρέσει αὐτὴν τὴν ὑπόψιν· καθ' ὅσον λέγει, ὅτι «ἔτρεξε πρὸς αὐτὸν καὶ ἀφοῦ ἐγονάτισεν ἐμπρὸς του, τὸν παρεκάλει»¹, καὶ ὅτι «ὁ Ἰησοῦς τὸν ἐκοίταταξε κατὰ πρόσωπον καὶ τὸν ἠγάπησεν»². Ἄλλ' ὅμως εἶναι μεγάλη καὶ τυραννικὴ ἡ δύναμις τῶν χρημάτων καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ τὴν περιπτώσιν αὐτὴν· διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ἐνάρετοι, αὐτὴ τὰ καταστρέφει ὅλα τὰ ἄλλα. Δικαίως λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος ὠνόμασεν αὐτὴν ρίζαν ὄλων γενικῶς τῶν κακῶν· διότι λέγει· «Ἡ φιλαργυρία εἶναι ρίζα ὄλων τῶν κακῶν»³.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔδωσε τέτοιου εἶδους ἀπάντησιν, λέγων, «κανεὶς δὲν εἶναι ἀγαθός»; Ἐπειδὴ τὸν ἐπλησίασεν ὡς νὰ ἦτο κάποιος ἀπλοῦς ἄνθρωπος καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ δάσκαλος τῶν Ἰουδαίων· διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὡς ἄνθρωπος συζητεῖ μαζί του. Καθ' ὅσον εἰς πολλὰς περιπτώσεις δίδει ἀπάντησιν εἰς τὰς σκέψεις

λέγει· «ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἶδαμεν», καί, «ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαντοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής». Ὅταν οὖν εἶπῃ, «οὐδεὶς ἀγαθός», οὐχ ἑαυτὸν ἐκβάλλων τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι τοῦτο λέγει· ἅπαγε· οὐ γὰρ εἶπε, τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐκ εἰμὶ ἀγαθός, ἀλλ', «οὐδεὶς ἀγαθός»· τουτέστιν, οὐδεὶς ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο ὅταν λέγῃ, οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀποσιερῶν ἀγαθότητος λέγει, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολήν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «εἰ μὴ εἰς, ὁ Θεός». Καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ μου, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἐξεκάλυπεν ἑαυτὸν τῷ νεανίσκῳ.

Οὕτω καὶ ἀνωτέρω ἐκάλει τοὺς ἀνθρώπους· λέγων· «εἰ δὲ ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν». Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ πονηροὺς ἐκάλεσεν, οὐ τῆς φύσεως ἀπάσης πονηρίαν καταγινώσκων (τὸ γὰρ, ὑμεῖς, οὐχ ὑμεῖς οἱ ἄνθρωποι φησιν), ἀλλὰ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθότητα τῆ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι παραβάλλων, οὕτως ὠνόμασε· διὰ τοῦτο καὶ ἐπήγαγε· «πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατήρ ὑμῶν δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτουῦσιν αὐτόν;».

Καὶ τί τό κατεπιῖγον ἦν, φησίν, ἢ τί τὸ χρήσιμον, ὥστε οὕτως αὐτὸν ἀποκρίνασθαι; Ἀνάγει αὐτὸν κατὰ μικρόν, καὶ παιδεύει κολακείας ἀπηλλάχθαι πάσης, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀπάγων, καὶ τῷ Θεῷ προσηλῶν, καὶ πείθων τὰ μέλλοντα ζητεῖν, καὶ εἰδέναι τὸν ὄντως ἀγαθόν, καὶ τὴν ρίζαν καὶ τὴν πηγὴν ἀπάντων, καὶ αὐτῷ τὰς τιμὰς ἀναφέρειν. Ἐπεὶ καὶ ὅταν λέγῃ, «μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς»,

4. Ἰω. 4, 22.

5. Ἰω. 5, 81.

6. Ματθ. 7, 11.

7. Αὐτόθι.

ἐκείνων πού τὸν πλησιάζουν, ὅπως ὅταν λέγῃ· «ἡμεῖς προσκυνοῦμεν αὐτὸ πού τὸ γνωρίζομεν»⁴, καί· «Ἐὰν ἐγὼ ὁ ἴδιος δίδω μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθής»⁵. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ, «κανεῖς δὲν εἶναι ἀγαθός», δὲν τὸ λέγει αὐτὸ μὲ σκοπὸν ν' ἀποκλείσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ἀγαθός, μὴ σκεφθῆς κάτι τέτοιο· διότι δὲν εἶπε, 'διατί μὲ ὀνομάζεις ἀγαθόν; δὲν εἶμαι ἀγαθός', ἀλλ' ὅτι «κανεῖς δὲν εἶναι ἀγαθός»· δηλαδὴ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ ἀκόμη ὅταν τὸ λέγῃ, δὲν τὸ λέγει διὰ νὰ ἀποκλείσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα, ἀλλὰ τὸ λέγει ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν· «παρὰ μόνον ἕνας, ὁ Θεός». Καὶ δὲν εἶπε, 'παρὰ μόνον ὁ Πατήρ μου', διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν ἐφανέρωσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὸν νεανίσκον.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ προηγουμένως ἀπεκάλει τοὺς ἀνθρώπους πονηρούς, λέγων· «Ἐὰν ὅμως σεῖς, ἐνῶ εἴσθε πονηροί, γνωρίζετε νὰ δίδετε καλὰ πράγματα εἰς τὰ τέκνα σας»⁶. Καθ' ὅσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην τοὺς ὠνόμασε πονηρούς, θεωρῶν ὅχι ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πονηρὰν (διότι τὸ σεῖς δὲν σημαίνει ὅλοι σεῖς οἱ ἄνθρωποι), ἀλλὰ τοὺς ὠνόμασεν ἔτσι συγκρίνων τὴν ἀγαθότητα τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε· «πόσον μᾶλλον ὁ Πατήρ σας θὰ δώσῃ ἀγαθὰ εἰς αὐτοὺς πού τοῦ ζητοῦν;»⁷.

Ἄλλὰ θὰ εἰπῆ κάποιος· ποία ἀνάγκη ὑπῆρχεν ἢ ποία ὠφέλεια, ὥστε νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν; Τὸν ἀνεβάζει πνευματικὰ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τὸν διδάσκει ν' ἀπαλλαγῇ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴν κολακείαν, ἀποσπῶν αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πράγματα καὶ προσηλῶν εἰς τὸν Θεόν, καὶ τὸν πείθει νὰ ζητῇ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ καὶ νὰ γνωρίσῃ αὐτὸν πού πράγματι εἶναι ἀγαθὸν καὶ ρίζα καὶ πηγὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν, καὶ εἰς αὐτὸν ν' ἀποδίδῃ τὰς τιμὰς. Διότι καὶ ὅταν λέγῃ, «μὴ ὀνομάσετε κανένα διδάσκαλον ἐπάνω εἰς τὴν

πρὸς ἀντιδιαστολήν αὐτοῦ τοῦτο φησιν, καὶ ἵνα μάθωσι τίς ἡ
 πρώτη τῶν ὄντων ἀπάντων ἀρχή. Οὐδὲ γὰρ μικρὰν ὁ νεα-
 νίσκος ἐπεδείξατο προθυμίαν τέως, εἰς ἔρωτα τοιοῦτον ἐμ-
 πεσῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν μὲν πειραζόντων, τῶν δὲ ὑπὲρ
 5 νοσημάτων προσιόντων, ἢ τῶν οἰκείων, ἢ τῶν ἀλλοτριῶν,
 αὐτὸς ὑπὲρ ζωῆς αἰωνίου καὶ προσιών καὶ διαλεγόμενος.
 Καὶ γὰρ λιπαρὰ ἦν ἡ γῆ καὶ πίων, ἀλλὰ τῶν ἀκανθῶν τὸ
 πλήθος τὸν σπόρον συνέπνιγε.

Σκόπει γοῦν πῶς ἐσσι παρεσκευασμένος τέως πρὸς τὴν
 10 τῶν ἐπιταγμάτων ὑπακοήν. «Τί γὰρ ποιήσας», φησί, «ζωὴν
 αἰώνιον κληρονομήσω;». Οὕτως ἔτοιμος ἦν πρὸς ἐργασίαν
 τῶν λεχθησομένων. Εἰ δὲ πειράζων προσῆλθεν, ἐδήλωσεν
 ἂν ἡμῖν καὶ τοῦτο ὁ εὐαγγελιστής, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλ-
 λων ποιεῖ, ὡς ἐπὶ τοῦ νομικοῦ. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς εἰσήγησεν,
 15 ὁ Χριστὸς αὐτὸν οὐκ ἂν εἶασε λαθεῖν, ἀλλ' ἤλεγξεν ἂν σα-
 φῶς, ἢ καὶ ἠνίξαιτο, ὥστε μὴ δόξαι ἠπαιτηκέναι καὶ λανθάνειν,
 καὶ ταύτηθλαβῆναι. Εἰ πειράζων προσῆλθεν, οὐκ ἂν
 ἀπῆλθε λυπούμενος ἐφ' οἷς ἤκουσε. Τοῦτο γοῦν οὐδεὶς πο-
 ιε ἔπαυε τῶν Φαρισαίων, ἀλλ' ἠγριαίνοντο ἐπισιομιζόμενοι.
 20 Ἄλλ' ἄπεισι κατηφής· ὅπερ οὐ μικρὸν σημεῖον ἦν τοῦ μὴ
 μετὰ πονηρᾶς γνώμης αὐτὸν προσελθεῖν, ἀλλ' ἀσθενεσιτέρας,
 καὶ ἐπιθυμεῖν μὲν τῆς ζωῆς, κατέχεσθαι δὲ ἐτέρῳ πάθει
 χαλεπωτάτῳ.

Εἰπόντος τοίνυν τοῦ Χριστοῦ, «εἰ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς
 25 τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς», λέγει «ποίας;»· οὐχὶ πει-

8. Πρὸβλ. Ματθ. 23, 8.

9. Πρὸβλ. Ματθ. 22, 35-40.

γῆν»*, τὸ λέγει ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ νὰ γνωρίσουν οἱ ἄνθρωποι ποία εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ ὄλων γενικῶς τῶν ὄντων. Οὔτε βέβαια ἦτο μικρὰ ἡ προθυμία πού ἔδειξεν ὁ νεανίσκος τότε, καθ' ὅσον κατελήφθη ἀπὸ τέτοιον ἔρωτα, τὴν στιγμὴν πού ἄλλοι μὲν τὸν ἐπείραζον, ἄλλοι τὸν ἐπλησίασαν διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀσθενείας των ἢ τὰς ἀσθενείας τῶν συγγενῶν των ἢ τῶν ξένων, αὐτὸς ὅμως καὶ τὸν ἐπλησίασε καὶ ἐσουζητοῦσε διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διότι ἦτο μὲν ἡ ψυχὴ του εὐφορος καὶ πλουσία, ἀλλ' ὅμως τὸ πλῆθος τῶν ἀκανθῶν κατέπνιγε τὸν σπόρον.

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ἦτο τὴν στιγμὴν ἐκείνην προετοιμασμένος διὰ τὴν ὑπακοὴν τῶν προσταγμάτων. Διότι λέγει «Τί νὰ κάνω διὰ νὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνιον ζωὴν;». Ἔτσι ἦτο προετοιμασμένος πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ὄσων θὰ τοῦ ἔλεγεν. Ἐὰν ὅμως τὸν ἐπλησίασε μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ, θὰ μᾶς τὸ ἔλεγεν ὁπωσδήποτε ὁ εὐαγγελιστῆς καὶ αὐτό, πρᾶγμα πού τὸ κάνει καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις, ὅπως δηλαδὴ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ νομικοῦ*. Ἐὰν ὅμως καὶ αὐτὸς τὸ ἀπεισιώπησεν, ὁ Χριστὸς δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν ἀφήσῃ ἀπαρατήρητον, ἀλλὰ θὰ τὸν ἤλεγχε κατὰ τρόπον φανερόν ἢ καὶ θὰ ἔκανε κάποιον ὑπαινιγμόν, ὥστε νὰ μὴ σχηματισθῇ ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἐπλανήθη καὶ διεύφυγε τὴν προσοχὴν του, καὶ ζημιωθῇ ἔτσι περισσότερο. Ἐὰν τὸν ἐπλησίασε μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ δὲν θὰ ἔφευγε λυπημένος δι' ὅσα ἤκουσε. Διότι αὐτὸ κανεῖς ποτὲ ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους δὲν τὸ ἔπαθεν, ἀλλ' ἐξηγριώνοντο ὅταν τοὺς ἔκλεινε τὰ στόματα. Ὅμως δὲν συνέβη αὐτὸ εἰς τὸν νέον, ἀλλὰ φεύγῃ καταλυπημένος, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ ὄχι μικρὰν ἀπόδειξιν, ὅτι δὲν τὸν ἐπλησίασε μὲ πονηρὰν διάθεσιν, ἀλλὰ μὲ ἐξασθενημένην, καὶ ἐπιθυμεῖ μὲν τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἀλλ' ὅμως εἶναι κατακυριευμένος ἀπὸ ἄλλο φοβερώτατον πάθος.

Ὅταν λοιπὸν ὁ Χριστὸς τοῦ εἶπεν, «Ἐὰν θέλῃς νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν ζωὴν, φύλαξε τὰς ἐντολάς», λέγε: «ποί-

ράζων, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ νομίζων εἰέρας τινὰς παρὰ τὰς νομικὰς εἶναι τὰς τῆς ζωῆς προξένους αὐτῷ γενησομένας· ὁ σφόδρα ἐπιθυμοῦντιος ἦν. Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἀπὸ τοῦ νόμου, φησί· «ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου». Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔσση, ἀλλὰ πάλιν ἐρωτᾷ, «τί ἔτι ὑστερῶ;», ὃ καὶ αὐτὸ σημεῖον ἦν τῆς σφοδρᾶς ἐπιθυμίας αὐτοῦ. Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τὸ νομίζειν αὐτὸν ὑστερεῖν, μηδὲ ἠγεῖσθαι ἀρκεῖν τὰ εἰρημένα εἰς τὸ τυχεῖν ὧν ἐπεθύμει. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ ἔμελλε μέγα τι ἐπιπάτειν, προτιθήσῃ τὰ ἔπαθλα, καὶ φησὶν· «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς· καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς· καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι».

2. Εἶδες πόσα θραβεῖα, πόσους στεφάνους τίθησιν τῷ σιαδίῳ ιούτῳ; Εἰ δὲ ἐπέιραζεν, οὐκ ἂν αὐτῷ ταῦτα εἶπε. Νυνὶ δὲ καὶ λέγει, καὶ ὥσπερ αὐτὸν ἐφελκύσασθαι, καὶ τὸν μισθὸν αὐτῷ δείκνυσι πολὺν ὄντα, καὶ τῇ γνώμῃ αὐτοῦ τὸ πᾶν ἐπιτρέπει, διὰ πάντων συσκιάζων τὸ δοκοῦν εἶναι βαρὺ τῆς παραινέσεως. Διὸ καὶ πρὶν εἰπεῖν τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν πόνον, τὸ θραβεῖον αὐτῷ δείκνυσι, λέγων, «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι», καὶ τότε φησί, «πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς, καὶ εὐθέως πάλιν τὰ ἔπαθλα, «ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι». Καὶ γὰρ τὸ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, μεγάλη ἀντίδοσις.

«Καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς». Ἐπειδὴ γὰρ περὶ χρημάτων ἦν ὁ λόγος, καὶ πάντων αὐτὸν γυμνωθῆναι παρήγει, δεικνὺς διὸ οὐκ ἀφαιρεῖται τὰ ὄντα, ἀλλὰ προσιθήσῃ

ας;» ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἄλλαι εἶναι ἐκεῖναι αἱ ἐντολαί, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου, πού θὰ τοῦ ἐχάριζον τὴν αἰώνιον ζωὴν, πρᾶγμα πού χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπον πού εἶναι κυριευμένος ἀπὸ σφοδρὰν ἐπιθυμίαν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς τοῦ εἶπε νὰ φυλάττῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου, ἀπαντᾷ· «ὅλα αὐτὰ τὰ ἐφύλαξα ἀπὸ τὴν νεανικὴν μου ἡλικίαν». Καὶ δὲν ἐσταμάτησε μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ πάλιν ἐρωτᾷ· «Εἰς τί ἀκόμη ὑστερῶ;», πρᾶγμα πού ἀπεδείκνυε καὶ αὐτὸ τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν του. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα τὸ ὅτι ἐνόμιζεν ὅτι ὑστερεῖ εἰς κάτι, καὶ τὸ ὅτι ἐθεώρει ἀνεπαρκεῖς τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὰ πού ἐπεθύμει. Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ δώσῃ κάποια μεγάλην ἐντολήν, προσθέτει τὰ ἔπαθλα καὶ λέγει· «ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος, πῆγαινε, πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ θὰ ἔχῃς θησαυρὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς· καὶ τότε ἔλα καὶ ἀκολούθησέ με».

2. Εἶδες πόσα βραβεῖα καὶ πόσους στεφάνους ὀρίζει δι' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα; Ἐὰν ὅμως τὸν ἐπείραζε, δὲν θὰ τοῦ ἔλεγεν αὐτά. Τώρα ὅμως καὶ τὰ λέγει, καὶ διὰ νὰ τὸν προσελκύσῃ τοῦ φανερώνῃ ὅτι εἶναι πολὺ μέγας ὁ μισθός, καὶ ἀφήνει τὸ πᾶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ, ἐπικαλύπτων μὲ ὅλα ὅσα λέγει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι βαρεῖα ἢ παραίνεσις. Διὰ τοῦτο καὶ πρὶν εἰπῆ τὸ ἀγώνισμα καὶ τὸν κόπον, τοῦ φανερώνῃ τὸ βραβεῖον, λέγων· «ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος», καὶ τότε τοῦ λέγει, «πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς», καὶ ἀμέσως πάλιν ἀναφέρει τὰ βραβεῖα· «καὶ θὰ ἔχῃς θησαυρὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τότε ἔλα καὶ ἀκολούθησέ με». Καθ' ὅσον τὸ νὰ ἀκολουθῇ αὐτὸν ἦτο πολὺ μεγάλη ἀνταμοιβή.

«Καὶ θὰ ἔχῃς θησαυρὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ λόγος ἦτο διὰ τὰ χρήματα καὶ τὸν συνεβούλευε ν' ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ ὅλα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν τοῦ ἀφαιρεῖ

τοῖς οὖσι, καὶ πλείονα ὢν ἐκέλευσε παρασχεῖν ἔδωκεν· οὐ
 πλείονα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰσοσούτω μείζονα, ὅσον γῆς οὐ-
 ρανός, καὶ ἔτι πλέον. Θησαυρὸν δὲ εἶπε, τὸ δαριλὲς τῆς
 ἀντιδόσεως, τὸ μόνιμον δηλῶν, τὸ ἄσυλον, ὡς ἐνεχώρει
 5 διὰ τῶν ἀνθρωπίνων αἰνίξασθαι τῷ ἀκούοντι. Οὐκ ἄρα ἀρ-
 κεῖ τὸ χρημάτων καταφροεῖν, ἀλλὰ δεῖ καὶ διαθρέψαι πέ-
 νητας, καὶ προηγουμένως ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ· ἰουτέ-
 σσι, πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ κελεύόμενα ποιεῖν, πρὸς σφαγὰς
 εἶναι ἕτοιμον, καὶ θάνατον καθημερινόν. «Εἴ τις γὰρ θέλει
 10 ὁπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν
 σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι». Ὡστε τοῦ ρῖψαι τὰ
 χρήματα πολλῷ μείζον τοῦτο τὸ ἐπίταγμα, τὸ καὶ αὐτὸ τὸ
 αἷμα ἐκχεῖν· οὐ μικρὸν δὲ εἰς τοῦτο τὸ χρημάτων ἀπηλλά-
 χθαι συμβάλλεται.

15 «Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος, ἀπῆλθε λυπούμενος». Εἶτα
 ὡσπερ δεικνὺς ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι οὐκ ἀπεικός τι πέπον-
 θε, φησὶν· «ἦν γὰρ ἔχων χρήματα πολλά». Οὐ γὰρ ὁμοίως
 καιέχονται οἱ τὰ ὀλίγα ἔχοντες, καὶ οἱ πολλῇ βαπτιοθέντες
 περιουσία· τυραννικώτερος γὰρ τότε ὁ ἔρως γίνεται. Ὅπερ
 20 ἀεὶ λέγων οὐ παύομαι, ὅτι ἡ προσθήκη τῶν ἐπεισιόντων μεί-
 ζονα ἀνάπτει τὴν φλόγα, καὶ πενεσιέρους ἐργάζεται τοὺς
 κτωμένους, εἶγε ἐν πλείονι καθίστησιν αὐτοὺς ἐπιθυμία, καὶ
 μᾶλλον αἰοθάνεσθαι τῆς ἐνδείας ποιεῖ. Σκόπει γοῦν καὶ
 ἐνιαῦθα οἷαν ἐπεδείξατο τὴν ἰσχὺν τὸ πάθος. Τὸν γὰρ μετὰ
 25 χαρᾶς προσελθόντια καὶ προθυμίας, ἐπειδὴ ἐκέλευσεν ὁ Χρι-

αὐτὰ πού ἔχει, ἀλλ' ὅτι τοῦ προσθέτει καὶ ἄλλα εἰς αὐτὰ πού ἔχει, τοῦ ἔδωσε περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ πού τοῦ εἶπε νὰ δώσῃ· καὶ ὄχι μόνον περισσότερα, ἀλλὰ καὶ τόσον σπουδαιότερα, ὅσον εἶναι ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀκόμη περισσότερον. Θησαυρὸν δὲ ὠνόμασε τὴν μεγαλοδωρίαν τῆς ἀνταμοιβῆς, μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ τὴν μονιμότητα καὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, ὅπως δηλαδὴ ἦτο δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ τὸν νέον εἰς τὴν γνῶσιν, χρησιμοποιοῦν ἀνθρώπινα παραδείγματα. Ἐπομένως δὲν ἀρκεῖ νὰ περιφρονῇ κανεὶς τὰ χρήματα, ἀλλὰ πρέπει νὰ δώσῃ τροφήν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα νὰ ἀκολουθῇ τὸν Χριστόν, δηλαδὴ νὰ πράττῃ ὅλα τὰ προστάγματά του καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμος διὰ σφαγὴν χάριν αὐτοῦ καὶ διὰ καθημερινὸν θάνατον. Διότι, «ἐὰν κάποιος θέλῃ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, νὰ ἀπαρνηθῇ τὸν ἑαυτόν του, νὰ λάβῃ τὸν σταυρόν του καὶ ἄς μὲ ἀκολουθῇ»¹⁰. Ὡστε εἶναι πολὺ πῶς ἀνωτέρα ἢ ἐντολὴ αὐτὴ τὸ νὰ θυσιάσῃ κανεὶς τὴν ζωὴν του ἀπὸ τὸ νὰ περιφρονῇ τὰ χρήματα, καὶ δὲν εἶναι μικρὰ ἢ συμβολὴ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ χρήματα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐντολῆς αὐτῆς.

«Ἀκούσας ὅμως ὁ νεανίσκος αὐτὰ, ἔφυγε λυπημένος». Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ δείξῃ ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι δὲν ἦτο αὐτὸ πού ἔπαθε κάτι τὸ φυσικόν, λέγει· «διότι εἶχε πολλὰ χρήματα». Δὲν εἶναι δηλαδὴ κυριευμένοι ἀπὸ τὸ ἴδιον πάθος αὐτοὶ πού ἔχουν ὀλίγα καὶ αὐτοὶ πού ἔχουν πάρα πολὺ μεγάλην περιουσίαν· διότι τότε γίνεται πῶς τυραννικὸς ὁ πόθος των διὰ τὰ χρήματα. Συμβαίνει δηλαδὴ αὐτὸ πού δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ λέγω, ὅτι ἡ προσθήκη τῶν ἐκάστοτε ἀποκτωμένων χρημάτων ἀνάπτει κατὰ πολὺ περισσότερον τὴν φλόγα καὶ κάνει πῶς πτωχοὺς αὐτοὺς πού τὰ ἀποκτοῦν, καθ' ὅσον ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς μεγαλυτέραν ἐπιθυμίαν δι' αὐτὰ καὶ τοὺς κάνει νὰ αἰσθάνωνται πολὺ περισσότερον τὴν πτωχείαν των. Καὶ πρόσεχε λοιπὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ποίαν δύναμιν παρουσίασε τὸ πάθος αὐτό. Διότι ἐκεῖνον πού ἦλθε πρὸς τὸν Κύριον μὲ χαρὰν καὶ προθυμίαν, ἐπειδὴ

σιὸς ρῆμαι τὰ χρήματα, οὕτω κατέχωσε καὶ ἐβάραησεν, ὡς
μηδὲ ἀποκρίνασθαι περὶ τούτων ἀφεῖναι, ἀλλὰ σιγήσαντα
καὶ κατηφῆ καὶ στυγρὸν γενόμενον ἀπελθεῖν.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Πῶς δυσκόλως οἱ πλούσιοι εἰσε-
5 λεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», οὐ τὰ χρήμα-
τα διαβάλλων, ἀλλὰ τοὺς κατεχομένους ὑπ' αὐτῶν. Εἰ δὲ
πλούσιος δυσκόλως, πολλῶ μᾶλλον ὁ πλεονέκτης. Εἰ γὰρ
τὸ μὴ δοῦναι τὰ ἑαυτοῦ πρὸς βασιλείαν ἐμπόδιον, τὸ καὶ τὰ
ἐτέρων λαβεῖν ἐννόησον πόσον σωρεύει τὸ πῦρ. Τί δήποτε
10 δὲ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε, ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσε-
ται, πένησιν οὔσι καὶ οὐδὲν κεκτημένοις; Παιδεύων αὐτοὺς
μὴ αἰσχύνεσθαι τὴν πενίαν, καὶ ὡσανεὶ ἀπολογούμενος αὐ-
τοῖς ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐπιτρέψαι ἔχειν.

Εἰπὼν δὲ δύσκολον, προῖὼν δείκνυοιεν ὅτι καὶ ἀδύνατον,
15 καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐπιτάσεως ἀδύνα-
τον καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ παραδείγματος ἐδήλωσε, τοῦ κατὰ
τὴν κάμηλον καὶ τὴν βελόνην. «Εὐκοπώτερον», φησί, «κά-
μηλον εἰσελθεῖν διὰ τρυπήματος ραφίδος, ἢ πλούσιον εἰς
τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ὅθεν δείκνυται ὅτι οὐχ ὁ τυ-
20 χῶν μισθὸς τοῖς πλουτιοῦσι καὶ δυναμένοις φιλοσοφεῖν. Διὸ
καὶ Θεοῦ ἔργον ἔφησεν εἶναι αὐτό, ἵνα δείξῃ, ὅτι πολλῆς
δεῖ τῆς χάριτος τῷ μέλλοντι τοῦτο καιροθοῦν. Τῶν γοῦν
μαθητῶν ταραχθέντων ἔλεγε· «παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύ-
νατον, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατά».

25 Καὶ τίνος ἕνεκεν οἱ μαθηταὶ ταραττονται, πένητες ὄν-
τες, καὶ σφόδρα πένητες; τίμος οὖν ἕνεκεν θορυβοῦνται; Ὑ-

ὁ Χριστὸς τὸν προέτρεψε ν' ἀπαρνηθῆ τὰ χρήματα, τόσον πολὺ τὸν ἐξουθένωσε καὶ κατέβαλε τὰς δυνάμεις του, ὥστε δὲν τὸν ἄφησε οὔτε κἂν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς ὅσα τοῦ εἶπεν, ἀλλ' ἔφυγε σιωπηλός, σκυθρωπὸς καὶ καταλυπημένος.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Πόσον δύσκολα θὰ εἰσέλθουν οἱ πλούσιοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», κατηγορῶν ὅχι τὰ χρήματα, ἀλλ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι δοῦλοι εἰς αὐτά. Ἐὰν δὲ θὰ εἰσέλθῃ δύσκολα ὁ πλούσιος, πολὺ πῶς δύσκολα θὰ εἰσέλθῃ ὁ πλεονέκτης. Διότι, ἐὰν ἀποτελῆ ἐμπόδιον διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν τὸ νὰ μὴ δίδῃ κανεὶς, σκέψου πόσῃν φωτιᾷ ἐπισωρεύει τὸ νὰ παίρῃ καὶ τὰ πράγματα τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ πρὸς ποῖον σκοπὸν ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι δύσκολα θὰ εἰσέλθῃ ὁ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐφ' ὅσον ἦσαν πτωχοὶ καὶ δὲν εἶχον τίποτε; Μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ μὴ ἐντρέπωνται τὴν πτωχείαν καὶ ἀπολογούμενος κατὰ κάποιον τρόπον πρὸς αὐτοὺς διὰ τὸ ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ ἔχουν τίποτε.

Ἀφοῦ δὲ τοὺς εἶπεν ὅτι εἶναι δύσκολον, ἐν συνεχείᾳ τονίζει ὅτι εἶναι καὶ ἀδύνατον, καὶ ὅχι ἀπλῶς ἀδύνατον, ἀλλ' ἀδύνατον εἰς ὑπερβολικὸν βαθμόν, πρᾶγμα ποὺ τὸ ἐφανέρωσε μὲ τὸ παράδειγμα τῆς καμήλου καὶ τῆς βελόνης. Διότι λέγει· «εὐκολώτερον εἶναι νὰ περάσῃ μία κάμηλος ἀπὸ τὴν τρύπαν τῆς βελόνης, παρὰ νὰ εἰσέλθῃ ὁ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ἀποδεικνύεται λοιπὸν ἐξ αὐτοῦ ὅτι δὲν θὰ εἶναι τυχαία ἡ ἀμοιβὴ ἐκείνων ποὺ εἶναι πλούσιοι καὶ ἠμποροῦν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβειαν. Διὰ τοῦτο καὶ εἶπεν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ δείξῃ δηλαδή, ὅτι χρειάζεται πολλὴν χάριν ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ τὸ κατορθώσῃ αὐτό. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐταράχθησαν οἱ μαθηταὶ του, εἶπεν· «Εἰς μὲν τοὺς ἀνθρώπους αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, εἰς τὸν Θεὸν ὅμως τὰ πάντα εἶναι δυνατά».

Καὶ διὰ ποῖον λόγον οἱ μαθηταὶ ταρασσονται, καθ' ἣν στιγμὴν ἦσαν πτωχοὶ καὶ μάλιστα πάρα πολὺ πτωχοί; διὰ

πὲρ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας ἀλγοῦντες, καὶ πολλὴ πρὸς
 ἄπαιας φιλοσοργίαν ἔχοντες, καὶ τὰ τῶν διδασκάλων ἤδη
 σπλάγγνα ἀναλαβόντες. Οὕτω γοῦν ἔτρεμον καὶ ἐδεδοίκει-
 σαν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἀπὸ τῆς ἀποφάσεως ταύ-
 5 τῆς, ὥστε πολλῆς δεηθῆναι τῆς παρακλήσεως. Διὰ τοῦτο
 πρότερον ἐμβλέψας αὐτοῖς εἶπε· «τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύ-
 νατα, δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ». Ἡμέρω γὰρ ὄμμαι καὶ πράξω
 φρόντισαν αὐτῶν τὴν διάνοιαν παραμυθησάμενος, καὶ τὴν
 ἀγωνίαν καταλύσας (τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν ὁ εὐαγγελιστῆς
 10 εἰπὼν, «ἐμβλέψας»), τότε καὶ διὰ τῶν ρημάτων αὐτοῦς ἀ-
 νήσοι, τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν εἰς μέσον ἀγαγόν, καὶ οὕτω
 ποιήσας θαρρεῖν. Εἰ δὲ θούλει καὶ τὸν τρόπον μαθεῖν, καὶ
 πῶς ἂν τὸ ἀδύνατον γένοιτο δυνατόν, ἄκουε. Οὐδὲ γὰρ διὰ
 τοῦτο εἶπε, «τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα, δυνατὰ παρὰ τῷ
 15 Θεῷ», ἵνα ἀναπέσης, καὶ ὡς ἀδυνάτων ἀπόσχη, ἀλλ' ἵνα
 τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος ἐννοήσας, ἐπιπηδήσης ραδί-
 ως, καὶ τὸν Θεὸν παρακαλέσας συνεφάπασθαί σοι τῶν κα-
 λῶν τούτων ἄθλων, τῆς ζωῆς ἐπιτύχης.

3. Πῶς οὖν ἂν γένοιτο τοῦτο δυνατόν; Ἄν ρίψῃς τὰ
 20 ὄντια, ἂν κενώσῃς τὰ χρήματα, ἂν τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας
 ἀποσιῆς. Ὅτι γὰρ οὐ τῷ Θεῷ μόνον αὐτὸ λογίζεται, ἀλλὰ
 διὰ τοῦτο εἶπεν, ἵνα δείξῃ τὸν ὄγκον τοῦ κατορθώματος, ἄ-
 κουσον τῶν μειὰ ταῦτα. Πέτρον γὰρ εἰπόντις, «ἰδοὺ ἡμεῖς
 ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι», καὶ ἐρωτήσαν-
 25 τος, «τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;», τὸν μισθὸν ὀρίσας ἐκείνοις, ἐπή-
 γαγε· «καὶ πᾶς ὅστις ἀφήκεν οἰκίας ἢ ἀγροὺς ἢ ἀδελφοὺς

ποίαν αἰτίαν λοιπὸν ἀνησχοῦν; Ἐπειδὴ ἐπονοῦσαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων καὶ ἔτρεφον μεγάλην στοργὴν πρὸς ὅλους καὶ ἐθεωροῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς των ὡς διδασκάλους των. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν λοιπὸν ἔτρεμον καὶ εἶχον κυριευθῆ ἀπὸ φόβον δι' ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως, καὶ συνεπῶς εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ πολλὴν παρηγορίαν. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἐκοίταξεν, εἶπεν· «Αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀδύνατα διὰ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι δυνατὰ διὰ τὸν Θεόν». Ἀφοῦ λοιπὸν μὲ τὸ ἡμερον καὶ πρῶτον βλέμμα του παρηγόρησε τὴν γεμάτην ἀπὸ ταραχὴν σκέψιν των καὶ διέλυσε τὴν ἀγωνίαν των (διότι αὐτὸ τὸ ἔκανε φανερὸν ὁ εὐαγγελιστῆς μὲ τὸν λόγον του, «ἐμβλέψας»), εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς καθησυχάζει καὶ μὲ τοὺς λόγους του, ἀφοῦ παρουσίασε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔτσι τοὺς ἐγέμισε μὲ θάρρος. Ἄλλ' ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς καὶ τὸν τρόπον καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσε τὸ ἀδύνατον νὰ γίνῃ δυνατόν, ἄκουε. Διότι δὲν εἶπε μὲ τὸν σκοπὸν αὐτὸν τοὺς λόγους, «αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀδύνατα διὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι δυνατὰ διὰ τὸν Θεόν», διὰ νὰ ἀπελπισθῆς δηλαδὴ καὶ νὰ παραιτηθῆς μὲ τὴν σκέψιν ὅτι εἶναι ἀδύνατα, ἀλλὰ τὰ εἶπε μὲ σκοπὸν, ὥστε, ἀφοῦ κατανοήσης τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, νὰ σπεύσης μὲ εὐκολίαν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἐπικαλούμενος καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς καλοὺς αὐτοὺς ἀγῶνας σου, νὰ ἐπιτύχῃς τὴν αἰώνιον ζωὴν.

3. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσεν αὐτὸ νὰ ἐπιτευχθῆ; Ἄν ἀπαρνηθῆς τὰ ὑπάρχοντά σου, ἂν μοιράσῃς τὰ κρήματα σου, ἂν ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν σου. Τὸ ὅτι λοιπὸν αὐτὸ δὲν εἶναι ἔργον μόνον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ εἶπεν αὐτὸ μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, ἄκουσε τὰ ὅσα λέγει εἰς τὴν συνέχειαν. Διότι ὅταν ὁ Πέτρος εἶπεν, «Νὰ ἡμεῖς ἐγκατελείψαμεν τὰ πάντα καὶ σὲ ἠκολουθήσαμεν», καὶ ἠρώτησεν, «ποία λοιπὸν θὰ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ μας;», ὀρίζων τὸ μισθὸν δι' ἐκείνους, προσέθεσεν· «Καὶ ὁ καθένας ποὺ ἐγκατέλειπεν οἰκίας, ἀγροῦς, ἀδελ-

ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα, ἕκαστον ἀπλασίονα λήφεται
καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. Οὕτω τὸ ἀδύνατον γίνε-
ται δυνατὸν. Ἀλλὰ πῶς αὐτὸ τοῦτο γένοιτ' ἂν, φησί, τὸ ἀ-
φείναι; πῶς δυνατὸν τὸν βαπτισθέντα ἅπαξ ἐπιθυμία τοι-
5 αὐτῆ χρημάτων ἀνενεγκεῖν; Ἐάν ἄρξῃται ἐκ τῶν ὄντων κε-
νοῦν, καὶ τὰ περιττὰ περικόπτειν. Οὕτω γὰρ καὶ περαιτέρω
προσθήσεται, καὶ εὐκολώτερον λοιπὸν δραμεῖται.

Μὴ τοίνυν ὑφ' ἐν τὸ πᾶν ζητήσης, ἀλλ' ἡρέμα καὶ κατὰ
μικρὸν ἀνάβαινε τὴν κλίμακα ταύτην, τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν σε
10 ἀνάγουσαν, εἰ δυσχερές σοι τὸ ἀθρόον φαίνεται. Καθάπερ
γὰρ οἱ πυρέτιοντες, δριμεῖαν χολὴν ἔνδον ἔχοντες πλεονά-
ζουσαν, ὅταν ἐπεμβάλωσι σῖτα καὶ ποιά, οὐ μόνον οὐ κα-
τασθεννύουσι τὸ δίψος, ἀλλὰ καὶ ἀνάπιοι τὴν φλόγα·
οὕτω καὶ οἱ φιλοχρήματοι, ὅταν τῇ πονηρᾷ ταύτῃ ἐπιθυμία
15 καὶ τῆς χολῆς ἐκείνης δριμνύτερα τὰ χρήματα ἐπεμβάλωσι,
μᾶλλον αὐτὴν ἐκκαίουσιν. Οὐδὲν γὰρ αὐτὴν οὕτως ἴσθη-
σιν, ὡς τὸ ἀποσιῆσαι τέως τῆς τοῦ κερδαίνειν ἐπιθυμίας,
ὥσπερ οὖν τὴν δριμεῖαν χολὴν ὀλιγοσιτία καὶ κένωσις.
Τοῦτο δὲ αὐτὸ πόθεν ἔσται; φησὶν. Ἐάν ἐννοήσης, ὅτι πλου-
20 τῶν μὲν οὐδέποτε παύση διψῶν, καὶ τηκόμενος τῇ τοῦ πλεί-
ονος ἐπιθυμίᾳ· ἀπαλλαγείς δὲ τῶν ὄντων, καὶ τὸ νόσημα
δυσνήση σιῆσαι τοῦτο.

Μὴ τοίνυν περιβάλλου πλείονα, ἵνα μὴ ἀκίχῃτα διώκῃς,
καὶ ἀνίατα νοσῆς, καὶ πάντων ἐλεεινότερος ἢς τοιαῦτα λυι-
25 τῶν. Ἀπόκριται γάρ μοι, τίνα ἂν φαίημεν βασανίζεσθαι καὶ

φούς, ἀδελφάς, πατέρας ἢ μητέρα, θὰ λάβῃ ἑκατονταπλάσια καὶ θὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν». Ἔτσι τὸ ἀδύνατον γίνεται δυνατόν. Ἀλλὰ θὰ εἰπῇ κάποιος· πῶς αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε νὰ πραγματοποιηθῇ; πῶς εἶναι δυνατόν αὐτὸς ποὺ κατεκυριεύθη μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους ν' ἀπαρνηθῇ τὰ χρήματά του; Ἄν ἀρχίσῃ νὰ μοιράζῃ τὰ ὑπάρχοντά του καὶ νὰ περικόπη τὰ περιττὰ πράγματα. Διότι ἔτσι θὰ προχωρήσῃ καὶ πρὸ πέρα καὶ θὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἕξῃς εὐκολώτερον.

Μὴ ζητήσῃς λοιπὸν νὰ ἀνεβῆς ἀμέσως, ἐὰν σοῦ φαίνεται δύσκολον τὸ διὰ μιᾶς ἀνάβασμα, ἀλλὰ ἀνάβαινε ἡρεμα καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν κλίμακα αὐτὴν ποὺ σὲ ὀδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ πυρετόν, ἔχοντες μέσα των εὐκολοερέθιστον καὶ πλεονάζουσαν χολήν, ὅταν προσθέσουν τροφὰς καὶ ποτά, ὄχι μόνον δὲν σβήνουν τὴν δίψαν των, ἀλλὰ καὶ ἀνάπτουν τὴν φλόγα, ἔτσι καὶ οἱ φιλοχρήματοι, ὅταν προσθέτουν τὰ χρήματα εἰς τὴν πονηρὰν αὐτὴν ἐπιθυμίαν, ποὺ εἶναι πολὺ πρὸ εὐκολοερέθιστος ἀπὸ ἐκείνην τὴν χολήν, τὴν ἀνάπτουν ἀκόμη περισσότερο. Τίποτε λοιπὸν δὲν καθησυχάζει αὐτὴν τὴν φιλοχρηματίαν τόσον, ὅσον ἡ ἀπομάκρυνσις κατ' ἀρχὴν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ κέρδους, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ τὴν εὐκολοερέθιστον χολήν τὸ ὀλίγον φαγητόν καὶ ἡ ἀποβολή. Ἀλλὰ, θὰ εἰπῇ κάποιος, πῶς θὰ γίνῃ αὐτό; Ἐὰν κατανοήσῃς, ὅτι ὅσον μὲν αὐξάνονται τὰ πλούτη σου, ποτὲ δὲν θὰ σταματήσῃ ἡ δίψα σου δι' αὐτὰ καὶ νὰ βασανίζεσαι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ περισσοτέρου, ὅταν ὅμως ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά σου, θὰ ἤμπορέσῃς καὶ τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν νὰ τὴν καθησυχάσῃς.

Μὴ περιβάλλεσαι λοιπὸν ἀπὸ περισσότερα, διὰ νὰ μὴ ἐπιδιώκῃς ἀκατόρθωτα πράγματα καὶ ὑποφέρῃς ἀθεράπευτα καὶ νὰ γίνεσαι ἔτσι, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς τῆς λύσσης, ἐλεεινότερος ἀπὸ ὄλους. Διότι εἶπέ μου· ποῖος, θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, βασανίζεται καὶ ὑποφέρει, αὐτὸς

ὀδυνᾶσθαι, τὸν ἐπιθυμοῦντα σιτίων καὶ πότων πολυτελῶν, καὶ οὐκ ἔχοντα ἀπολαῦσαι ὡς βούλεται, ἢ τὸν οὐκ ἔχοντα ἐπιθυμίαν τοιαύτην; Εὐδηλον διὰ τὸν ἐπιθυμοῦντα μὲν, οὐ δυνάμενον δὲ μειασχεῖν ὧν ἐπιθυμεῖ. Οὕτω γὰρ ἐστὶ τοῦτο
 5 ὀδυνηρόν, τὸ ἐπιθυμοῦντα μὴ ἀπολαύειν, καὶ διψῶντα μὴ πίνειν, ὡς καὶ τὴν γέενναν βουλόμενον ἡμῖν ὑπογράψαι τὸν Χριστόν, τοῦτον αὐτὴν ὑπογράψαι τὸν τρόπον, καὶ τὸν πλούσιον οὕτως εἰσαγαγεῖν ἀποτηγανιζόμενον· ἐπιθυμῶν γὰρ σταγόνος ὕδατος, καὶ μὴ ἀπολαύων, οὕτως ἐκολάζετο.

10 Οὐκοῦν ὁ μὲν χρημάτων καταφρονῶν ἔστησε τὴν ἐπιθυμίαν· ὁ δὲ πλουτεῖν βουλόμενος, καὶ περιβάλλεσθαι πλείω, ἀνῆψε μᾶλλον, καὶ οὐδέπω ἴσταιται· ἀλλὰ καὶ μυσία λάβη τάλαντα, ἐτιέρων τοσοῦτων ἐπιθυμεῖ· καὶ τούτων ἐπιτύχη, πάλιν δις τοσοῦτων ἄλλων ἐφίεται· καὶ προΐων, καὶ τὰ
 15 ὄρη καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν καὶ πάντα εὐχεται αὐτῷ γενέσθαι χρυσόν, καινὴν τινα μανίαν μαινόμενος καὶ φοβεράν, καὶ οὐδέποτε οὕτω σβεσθῆναι δυναμένην. Καὶ ἵνα μάθῃς, διὰ οὐ τῇ προσθήκῃ, ἀλλὰ τῇ ἀφαιρέσει τοῦτο ἴσταιται τὸ κακόν· Εἴ σοι γέγονεν ἐπιθυμία ποιεῖ ἄτιπος πῆναι
 20 καὶ δι' ἀέρος ἐνεχθῆναι, πῶς ἂν τὴν ἄτιπον ταύτην ἔσβεσας ἐπιθυμίαν; ἢ τῷ πείσαι τὸν λογισμόν, διὰ ἀδυνάτων ἐπιθυμεῖ, καὶ οὐδενὶ τούτων ἐπιχειρεῖν δεῖ; Εὐδηλον διὰ τῷ πείσαι τὸν λογισμόν.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, φησί, ἀδύνατον. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ἀδυνα-
 25 τώτερον, τὸ τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ὄρον εὑρεῖν. Καὶ γὰρ εὐ-

πὸ ἐπιθυμεῖ πολυτελῆ φαγητὰ καὶ ποτὰ καὶ δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὰ ἀπολαύσῃ ὅπως θέλει, ἢ αὐτὸς πὸ δὲν εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τέτοιαν ἐπιθυμίαν; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι βασανίζεται αὐτὸς πὸ ἔχει μὲν αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀπολαύσῃ αὐτὰ πὸ ἐπιθυμεῖ. Τόσον δηλαδὴ ὀδυνηρὸν εἶναι αὐτό, τὸ νὰ μὴ ἤμπορῇ ν' ἀπολαύσῃ κανεὶς αὐτὸ πὸ ἐπιθυμεῖ καὶ τὸ νὰ διψᾷ καὶ νὰ μὴ πίνῃ, ὥστε, θέλων ὁ Χριστὸς νὰ μᾶς παρουσιάσῃ διὰ παραδείγματος τὴν γέενναν, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ τὴν περιγράψῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὸν πλούσιον νὰ κατακαίεται ἔτσι¹¹. ἐτιμωρεῖτο δηλαδὴ μὲ τὸ ὅτι ἐπιθυμοῦσε μίαν σταγόνα ὕδατος καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὴν ἀπολαύσῃ.

Ἐκεῖνος λοιπὸν πὸ περιφρονεῖ τὰ χρήματα κατέπαυσε τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν, ἐνῶ αὐτὸς πὸ ἐπιθυμεῖ νὰ πλουτῇ καὶ ν' ἀποκτήσῃ περισσότερα, τὴν ἤναψε περισσότερον τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ οὐδέποτε ἀρκεῖται εἰς αὐτὰ πὸ ἔχει· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἀποκτήσῃ ἅπειρα τάλαντα, ἐπιθυμεῖ ἄλλα τόσα· καὶ ἂν τὰ ἀποκτήσῃ καὶ αὐτά, ἐπιθυμεῖ καὶ πάλιν ἄλλα διπλάσια ἀπὸ αὐτά, καὶ προχωρῶν, εὔχεται καὶ τὰ ὄρη καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα καὶ ὅλα γενικῶς νὰ γίνουν πρὸς χάριν του χρυσός, κατεχόμενος ἀπὸ μίαν νέαν μορφήν φοβερᾶς μανίας, πὸ δὲν ἤμπορεῖ ἔτσι νὰ σβῆσῃ ποτέ. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι τὸ κακὸν αὐτὸ δὲν σταματᾷ μὲ τὴν προσθήκην, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀφαίρεσιν, πρόσεξε τὸ ἑξῆς· Ἐὰν κάποτε σοῦ ἐγεννᾶτο ἡ παράλογος ἐπιθυμία νὰ πετάξῃς καὶ νὰ μεταβῆς κάπου διὰ τοῦ ἀέρος, πῶς θὰ ἤμποροῦσες νὰ σβήσῃς αὐτὴν τὴν παράλογον ἐπιθυμίαν σου; μὲ τὸ νὰ κάνῃς πτερὰ καὶ νὰ κατασκευάσῃς ἄλλα ὄργανα, ἢ μὲ τὸ νὰ πείσῃς τὸν λογισμὸν σου, ὅτι ἐπιθυμεῖ ἀκατόρθωτα πράγματα καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπικειρῇ κανένα ἀπὸ αὐτά; Ὀλοφάνερον εἶναι μὲ τὸ νὰ πείσῃς τὸν λογισμὸν σου.

Ἄλλὰ, θὰ εἶπῃ κάποιος, ἐκεῖνο εἶναι ἀδύνατον. Ὅμως καὶ αὐτὸ εἶναι πρὸ ἀκατόρθωτον, τὸ νὰ εὔρῃς δηλαδὴ τέρμα διὰ τὴν ἐπιθυμίαν σου. Καθ' ὅσον εἶναι εὐκολώτερον, ἂν

κολώτερον ἀνθρώπους ὄντας πιῆναι ἢ τῆ προσθήκῃ τοῦ
 πλείονος παῦσαι τὸν ἔρωτα. Ὅταν μὲν γὰρ ἦ δυνατὰ τὰ
 ἐπιθυμητά, τῆ ἀπολαύσει παραμυθεῖσθαι δυνατόν, ὅταν δὲ
 ἀδύνατα, εἰ δεῖ σπουδάζειν μόνον, τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἡμᾶς
 5 αὐτοὺς ἀπχαγεῖν, ὡς εἰέριος γε οὐκ ἔνδον ἀρακτιήσασθαι τὴν
 ψυχὴν. Ἴνα οὖν μὴ περιττὰ ὀδυνώμεθα, τὸν διηνεκῶς λυ-
 ποῦντα ἔρωτα τῶν χρημάτων καὶ οὐδέποτε σιγῆσαι ἀνεχό-
 μενον ἀφέντες, ἐφ' ἕτερον μεθορμισώμεθα, τὸν καὶ μακαρί-
 ουσ ἡμᾶς ποιοῦντα, καὶ πολλὴν ἔχοντα τὴν εὐκολίαν, καὶ
 10 τῶν ἄνω θησαυρῶν ἐπιθυμήσωμεν. Οὔτε γὰρ πόνος ἐνιαῦθα
 τοσοῦτος, καὶ τὸ κέρδος ἄφρατον, καὶ ἀποτιχεῖν οὐκ ἔστι τὸν
 καὶ ὀπωσοῦν ἀγρυπνοῦντα καὶ νήφοντα καὶ τῶν παρόντων
 ὑπερορῶντα· ὥσπερ οὖν τὸν δουλεύοντα αὐτοῖς καὶ ἐκδεδο-
 μένον εἰσάπαξ ἀνάγκη πᾶσα ἐκπεσεῖν ἐκείνων.

15 4. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενος, τὴν πονηρὰν ἐπιθυ-
 μίαν ἐκβαλε τῶν χρημάτων. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἔχοις ἂν εἰπεῖν,
 διτι τὰ μὲν παρόντα δίδωσι, τῶν δὲ μελλόντων ἀποστερεῖ καί-
 τοι καὶ εἰ τοῦτο ἦν, ἐσχάτη τοῦτο κόλασις καὶ τιμωρία. Νῦν
 δὲ οὐδὲ τοῦτο ἔστι. Μειὰ γὰρ τῆς γεέννης καὶ πρὸ τῆς γεέν-
 20 νης ἐκείνης, καὶ ἐνιαῦθα εἰς χαλεπωτέραν σε ἐμβάλλει
 κόλασιν. Καὶ γὰρ οἰκίας πολλὰς ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἀνέτριψε,
 καὶ χαλεποὺς πολέμους ἀνερρίπισε, καὶ βιαίῳ θανάτῳ κα-
 τιαλῦσαι τὸν θίον κατηνάγκασε· καὶ πρὸ τῶν κινδύνων δὲ τού-
 των τῆς ψυχῆς λυμαίνεται τὴν εὐγένειαν καὶ δειλὸν καὶ
 25 ἄνανδρον καὶ θρασὺν καὶ ψεύστην καὶ συκοφάντην καὶ ἄρ-

καὶ εἴμεθα ἄνθρωποι, νὰ πετάξωμεν, παρὰ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἐπὶ πλέον νὰ σταματήσωμεν τὴν σφοδρὰν αὐτὴν ἐπιθυμίαν. Διότι ὅταν εἶναι κατορθωτὰ αὐτὰ πού ἐπιθυμοῦμεν, εἶναι δυνατὸν νὰ παρηγορηθῇ κανεὶς καὶ μὲ τὴν ἀπόλαυσιν, ὅταν ὅμως εἶναι ἀκατόρθωτα, μία πρέπει νὰ εἶναι τότε ἡ φροντίς μας, πῶς ν' ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν μας, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ξανακερδίσωμεν τὴν ψυχὴν μας. Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ μὴ στενοχωρούμεθα διὰ περιττὰ πράγματα, ἀφοῦ ἀποβάλωμεν τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν διὰ τὰ χρήματα, πού συνεχῶς μᾶς λυπεῖ καὶ οὐδέποτε ἀνέχεται νὰ σταματήσῃ, ἄς στραφῶμεν πρὸς ἄλλην, πού μᾶς κάνει μακαρίους καὶ εἶναι πολὺ εὐκόλος, καὶ ἄς ἐπιθυμήσωμεν τοὺς θησαυροὺς τῶν οὐρανῶν. Διότι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν δὲν ὑπάρχει οὔτε κόπος τόσον μεγάλος, τὸ δὲ κέρδος εἶναι ἀπερίγραπτον, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτύχη ἐκεῖνος πού κατὰ κάποιον τρόπον ἐπαγρυπνεῖ, φροντίζει καὶ περιφρονεῖ τὰ παρόντα· ἐνῶ ἀντιθέτως αὐτὸς πού εἶναι δοῦλος τῶν ὑλικῶν πραγμάτων καὶ ἔχει δώσει ἐξ ὀλοκλήρου τὸν ἑαυτὸν του εἰς αὐτὰ ἅπαξ διὰ παντός, ὅπως οἴηται αὐτὸς θ' ἀναγκασθῇ κάποτε νὰ τ' ἀποχωρισθῇ.

4. Ἀναλογιζόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτά, βγάλε ἀπὸ μέσα σου τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων. Βέβαια οὔτε καὶ αὐτὸ ἠμπορεῖς νὰ μοῦ εἰπῆς, ὅτι σοῦ δίδει μὲν αὐτὴ τὰ παρόντα, ἀλλ' ὅμως σοῦ στερεῖ τὰ μέλλοντα· καὶ ἂν ἀκόμη βέβαια συνέβαινεν αὐτό, θὰ ἦτο χειροτέρα κόλασις καὶ τιμωρία. Τώρα ὅμως οὔτε αὐτὸ εἶναι δυνατὸν. Διότι μαζὶ μὲ τὴν γέενναν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέενναν ἐκείνην, καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν σοῦ γίνεται πρόξενος χειροτέρας κολάσεως. Καθ' ὅσον ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ πολλὰς οἰκίας κατέστρεψε καὶ φοβεροὺς πολέμους ὑπεκίνησε καὶ ὠδήγησε κατ' ἀνάγκην τὴν ζωὴν εἰς βίαιον θάνατον· καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς κινδύνους δὲ αὐτοὺς καταστρέφει τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς, καὶ κατέστησε πολλὰς φορές, αὐτὸν πού διακατέχεται ἀπὸ αὐτὴν,

παγα καὶ πλεονέκτην καὶ τὰ ἔσχατα πάντα τὸν ἔχοντα πολ-
λάκις εἰργάσαιτο.

Ἄλλ' ἴσως τὴν λαμπηδόνα τοῦ ἀργυρίου καὶ τῶν οἰκε-
τῶν τὸ πλῆθος καὶ τῶν οἰκοδομημάτων τὸ κάλλος καὶ τὴν
5 θεραπείαν τὴν ἐπ' ἀγορᾶς ὄρων καταγοητεύση; Τίς οὖν ἂν
γένοιτο θεραπεία τῷ πονηρῷ τραύματι τούτῳ; Ἄν ἐννο-
ήσης, πῶς σοι ταῦτα τὴν ψυχὴν διατίθῃσι· πῶς σκοτεινὴν
καὶ ἔρημον καὶ αἰσχροὴν αὐτὴν κατασκευάζει καὶ δυσειδῆ·
ἂν λογίσῃ μεθ' ὅσων ταῦτα ἐκτιήθη κακῶν, μεθ' ὅσων φυλάι-
10 τεται πόνων, μεθ' ὅσων κινδύνων· μᾶλλον δὲ οὐδὲ φυλάτιε-
ται μέχρι τέλους, ἀλλ' ὅταν ἀπάντων διαφύγῃ τὰς λαβὰς, ὁ
θάνατος ἐπελθὼν ταῦτα μὲν εἰς τὰς τῶν σῶν ἐχθρῶν πολ-
λάκις ἐξήγαγε χεῖρας, σὲ δὲ ἔρημον λαβῶν ἄπεισιν, οὐδὲν
τούτων ἐπισυρόμενον, ἀλλ' ἢ τὰ τραύματα καὶ τὰ ἔλκη μό-
15 νον, ἅπερ ἐκ τούτων λαβοῦσα ἄπεισιν ἢ ψυχῇ.

Ὅταν οὖν ἴδῃς τινὰ λάμποντα ἔξωθεν ἀπὸ τῶν ἱματίων
καὶ τῆς πολλῆς δορυφορίας, ἀνάπτυξον αὐτοῦ τὸ συνειδός,
καὶ πολλὴν εὐρήσεις τὴν ἀράχνην ἔνδον, καὶ πολλὴν τὴν κό-
ριν ὄψει. Ἐννόησον τὸν Παῦλον, τὸν Πέτρον ἐννόησον τὸν
20 Ἰωάννην, τὸν Ἡλίαν· μᾶλλον δὲ αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν
οὐκ ἔχοντα ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι. Ἐκείνου ζηλωτὴς γε-
νοῦ, καὶ τῶν ἐκείνου δούλων, καὶ τὸν ἄφαιτον τούτων φανιά-
ζου πλοῦτιον. Εἰ δὲ μικρὸν διαβλέψας ἐκ τούτων σκοιωθείης
πάλιν, καθάπερ ἔν τινι ναυαγίῳ καιραιγίδος ἐπελθούσης,
25 ἄκουσον τῆς ἀποφάσεως τοῦ Χριστοῦ τῆς λεγούσης, ὅτι
ἀδύνατον πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
Καὶ πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην θές τὰ ὄρη καὶ τὴν γῆν καὶ
τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα, εἰ θεούλει, τῷ λόγῳ ποιήσον εἶναι

δειλόν, ἄνανδρον, θρασύν, ψεύστην, συκοφάντην, ἄρπαγα, πλεονέκτην καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο χειρότερον.

Ἄλλὰ μήπως καταγοητεύεσαι, ὅταν βλέπῃς τὴν λάμπιν τῶν χρημάτων καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρετῶν καὶ τὸ κάλλος τῶν οἰκοδομημάτων καὶ τὰς τιμὰς ὅταν διέρχεσαι ἀπὸ τὴν ἀγοράν; Ποία λοιπὸν θεραπεία θὰ ἤμπορέσῃ νὰ εὐρεθῇ διὰ τὸ πονηρὸν αὐτὸ τραῦμα; Ἄν σκεφθῆς, πῶς καταντοῦν ὅλα αὐτὰ τὴν ψυχὴν σου· πῶς τὴν καθιστοῦν σκοτεινὴν, ἔρημον, αἰσχροὴν καὶ ἄσχημον· ἂν ἀναλογισθῆς μὲ τὴν βοήθειαν πόσων κακῶν ἀπεκτήθησαν αὐτά, μὲ πόσους κόπους φυλάσσονται μέχρι τέλους, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη ἀποφύγῃ κανεὶς ὄλων τὰς ἄρπαγὰς, ἐλθὼν ὁ θάνατος, πολλὰς φορὰς ὀδηγεῖ αὐτὰ εἰς τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν σου, ἐσένα δὲ σὲ παίρνει γυμνὸν ἀπὸ ὅλα καὶ φεύγει, χωρὶς νὰ σύρῃς ἀπὸ ὀπίσω σου τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά, παρὰ μόνον τὰ τραύματα καὶ τὰς πληγὰς, τὰ ὁποῖα ἐπῆρεν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἡ ψυχὴ καὶ φεύγει.

Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς κάποιον νὰ λάμπῃ ἐξωτερικὰ ἀπὸ τὰ ἐνδύματά του καὶ τὴν μεγάλην ἀκολουθίαν του, ἀνάλυσε λεπτομερῶς τὴν συνείδησίν του, καὶ θὰ εὕρῃς μέσα της πολλὴν πονηρίαν καὶ θὰ ἰδῆς νὰ ὑπάρχῃ μέσα της πολλὴ σκόνῃ. Ἀναλογίσου τὸν Παῦλον, τὸν Πέτρον· σκέψου τὸν Ἰωάννην, τὸν Ἡλίαν· ἢ καλύτερα σκέψου τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ποῦ δὲν εἶχε ποῦ νὰ κλίνῃ τὴν κεφαλὴν του. Γίνε μιμητὴς ἐκείνου καὶ τῶν δούλων ἐκείνου καὶ νὰ φέρῃς εἰς τὴν φαντασίαν σου τὸν ἀπερίγραπτον πλοῦτον αὐτῶν. Ἐὰν ὅμως διὰ μίαν στιγμὴν ρίψῃς τὸ βλέμμα σου πρὸς τὰ χρήματα καὶ σκοτισθῇ καὶ πάλιν τὸ μυαλόν σου, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν κάποιου ναυαγίου τὴν στιγμὴν ποῦ ἔρχεται ἡ καταγίς, ἄκουσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ Χριστοῦ ποῦ λέγει, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ὁ πλούσιος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν θέσε τὰ ὄρη, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ κάνε τα ὅλα αὐτά, ἐὰν θέλῃς, μὲ τὴν σκέψιν σου χρυσόν· θὰ δια-

χρυσόν· οὐδὲν γὰρ ἴσον ὕψει τῆς ζημίας τῆς ἐκεῖθεν σοι γινομένης.

Καὶ σὺ μὲν πλέθρων γῆς τόσων καὶ τόσων μέμνησαι, καὶ οἰκιῶν δέκα καὶ εἴκοσιν ἢ καὶ πλειόνων, καὶ θαλανείων
 5 τοσοῦτων, καὶ ἀνδραπόδων χιλίων ἢ δις τοσοῦτων, καὶ ὀχημάτων ἀργυρενδέτων καὶ χρυσοπάσιων, ἐγὼ δὲ ἐκεῖνό φημι εἰ τῶν πλουτούντων ὑμῶν ἕκαστος, τὴν πενίαν ταύτην ἀφείς (πενία γὰρ ταῦτα πρὸς ὃ μέλλω λέγειν), ὀλόκληρον ἐκέκμητο κόσμον, καὶ ἕκαστος αὐτῶν τοσοῦτους εἶχεν ἀνθρώπους, ὅσοι
 10 νῦν εἰσι πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης, καὶ οἰκουμένην ἕκαστος, καὶ γῆν καὶ θάλατταν, καὶ πανταχοῦ οἰκοδομήματα, καὶ πόλεις καὶ ἔθνη, καὶ πανταχόθεν ἀντὶ ὕδατος, ἀντὶ πηγῶν αὐτῷ χρυσίον ἐπέρρει, τριῶν ὀβολῶν οὐκ ἂν ἔφην ἀξίους εἶναι τοὺς οὕτω πλουτούντας, τῆς βασιλείας ἐκπε-
 15 σόντας. Εἰ γὰρ νῦν χρημάτων τῶν ἀπολλυμένων ἐφιέμενοι, διὰ μὴ ἐπιτύχωσι, βασανίζονται, εἰ λάβοισεν αἴσθησιν τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐκείνων, τί λοιπὸν ἀρκέσει εἰς παραμυθίαν αὐτοῖς; Οὐκ ἔστιν οὐδέν.

Μὴ τοίνυν μοι λέγε τὴν τῶν χρημάτων περιουσίαν, ἀλλ' ἐννόει τὴν ζημίαν ὄσσην ἐκ ταύτης οἱ ταύτης ὑπομένουσιν ἐ-
 20 ρασαί, ἀντὶ τούτων τοὺς οὐρανούς ἀπολλύντες, καὶ ταῦτὸν πάσχοντες, ὅσον ἂν εἴ τις τῆς ἐν βασιλείοις μεγίστης τιμῆς ἐκπεσὼν, κόπρου θημωνίαν ἔχων, μέγα ἐπὶ ταύτῃ φρονοίη. Οὐδὲν γὰρ ἐκείνης ἢ τῶν χρημάτων διαφέρει σωρεία· μᾶλ-
 25 λον δὲ καὶ θελίτων ἐκείνη. Ἡ μὲν γὰρ καὶ πρὸς γεωργίαν ἐπιτήδειος, καὶ πρὸς θαλανείου ἔκκαυσιν, καὶ πρὸς ἄλλα

12. Θαλανεῖον· δημόσιον ἢ ἰδιωτικὸν κατάστημα λουτρῶνων, ἦτοι τὸ λουτρόν.

πιστώσης λοιπὸν τότε ὅτι τίποτε δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐξιωθῆ μετὴν ζημίαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτά.

Καὶ σὺ μὲν σκέπτεσαι τόσα καὶ τόσα στρέμματα γῆς, καὶ τὰς δέκα ἢ εἴκοσι οἰκίας ἢ καὶ περισσοτέρας, καὶ τὰ τόσα πολλὰ βαλανεῖα¹², καὶ τοὺς χιλίους δούλους ἢ τὰς δύο χιλιάδας αὐτῶν, καὶ τὰ ἀργυροστόλιστα καὶ χρυσοστόλιστα ὀχήματα, ἐγὼ ὅμως σοῦ λέγω ἐκεῖνο· Ἐὰν ὁ καθένας ἀπὸ σᾱς τοὺς πλουσίους, ἐγκατέλειπεν αὐτὴν τὴν πτωχείαν (διότι αὐτὰ εἶναι πτωχεῖα ἐν συγκρίσει μετ' ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ σᾱς εἰπῶ), καὶ ἀπέκτα ὀλόκληρον κόσμον καὶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς εἶχε τόσοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι τώρα κατοικοῦν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ εἶχεν ὁ καθένας ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ παντοῦ εἶχεν οἰκοδομήματα καὶ πόλεις καὶ ἔθνη, καὶ ἀπὸ παντοῦ ἔρρει πρὸς χάριν τοῦ ἀντὶ ὕδατος, ἀντὶ πηγῶν, χρυσός, δὲν θὰ ἤμποροῦσα νὰ εἰπῶ ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν αὐτὰ τὰ τόσα πλούτη ὅτι ἀξίζουν τρεῖς ὀβολούς, ἐὰν ἤθελον ἀποκλεισθῆ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Διότι ἐὰν τώρα, ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποκτήσουν χρήματα, βασανίζονται ὅταν δὲν ἐπιτύχουν εἰς τὴν προσπάθειάν των αὐτὴν, ἐὰν ἤθελον λάβει γνῶσιν τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, τί θὰ ἀρκοῦσε τότε διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ; Δὲν ὑπάρχει τίποτε.

Μὴ μοῦ προβάλλῃς λοιπὸν τὴν ἀφθονίαν τῶν χρημάτων, ἀλλὰ νὰ σκέπῃς πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ζημία ποὺ ὑφίστανται οἱ ἐρασταὶ αὐτῆς, οἱ ὅποιοι ἀντὶ τούτων χάνουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ παθαίνουν τὸ ἴδιο πρᾶγμα ποὺ παθαίνει κάποιος, ἐὰν ἤθελε συμβῆ νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν τιμητικὴν τοῦ θέσιν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ποὺ θεωρεῖ πολὺ σπουδαῖον πρᾶγμα τὴν μίαν σωρὸν κοπριάς ποὺ ἔχει. Καθ' ὅσον ὡς πρὸς τίποτε δὲν διαφέρει ἡ συγκέντρωσις τῶν χρημάτων ἀπὸ ἐκείνην, μᾶλλον δὲ εἶναι καὶ καλυτέρα. Διότι ἡ μὲν κοπριά εἶναι χρήσιμος καὶ διὰ τὴν γεωργίαν καὶ διὰ τὴν θέρμανσιν τοῦ λουτροῦ καὶ δι' ἄλλα παρόμοια, ὁ κρυμ-

τοιαῦτα, ὁ δὲ καιροωρυγμένος χρυσὸς πρὸς οὐδὲν τούτων. Καὶ εἶθε μόνον ἄχρησιος ἦν· ἔτι δὲ καὶ πολλὰς ἀνάπει τῷ ἔχοντι τὰς καμίνας, εἰ μὴ εἰς δέον αὐτῷ χρῆσαιτο· τὰ γοῦν μυρία κακὰ ἐντεῦθεν φύεται. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἔξωθεν
 5 ἀκρόπολιν κακῶν τὴν φιλαργυρίαν ἐκάλουν· ὁ δὲ μακάριος Παῦλος πολλῷ βέλτιον καὶ ἐμφαντικώτερον, ρίζαν αὐτῆν τῶν κακῶν ἀπάντων εἰπών.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, μάθωμεν ζηλοῦν τὰ ἄξια ζήλου· μὴ τὰς λαμπρὰς οἰκοδομάς, μηδὲ τοὺς πολυτελεῖς ἀ-
 10 γρούς, ἀλλὰ τοὺς πολλὴν παρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἔχοντας ἄνδρας, τοὺς ἐν οὐρανῷ πλουτοῦντας, τοὺς τῶν θησαυρῶν ἐκείνων κυρίους, τοὺς ὄντως πλουσίους, τοὺς διὰ Χριστὸν πένητας, ἵνα τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ
 15 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μένος ὅμως μέσα εἰς τὴν γῆν χρυσὸς δὲν εἶναι χρήσιμος διὰ κανένα ἀπὸ αὐτά. Καὶ μακάρι νὰ ἦτο μόνον ἄχρηστος· ὅμως τώρα ἀνάπτει καὶ πολλὰς καμίνους εἰς ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἔχει, ἐὰν συμβῆ νὰ μὴ τὸν χρησιμοποιοῖ ὅπως πρέπει· διότι τὰ περισσότερα κακὰ προέρχονται ἀπὸ αὐτόν. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν εἰδωλολάτραι ἀπεκάλουν τὴν φιλαργυρίαν ἀκρόπολιν τῶν κακῶν, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος τὴν ἐχαρακτήρισε κατὰ τρόπον καλύτερον καὶ παραστατικώτερον, ὀνομάσας αὐτὴν ρίζαν ὅλων τῶν κακῶν.

Ἔχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, ἅς μάθωμεν νὰ εἴμεθα μιμηταὶ τῶν πραγμάτων ἐκείνων ποὺ εἶναι ἄξια μιμήσεως. Ὅχι τὰς λαμπρὰς οἰκοδομάς, οὔτε τοὺς πλουσίους ἀγρούς, ἀλλὰ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους ποὺ ἔχουν πολλὴν παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐκείνους ποὺ εἶναι πλούσιοι εἰς τὸν οὐρανόν, τοὺς κυρίους τῶν θησαυρῶν ἐκείνων, τοὺς πραγματικὰ πλουσίους, τοὺς πτωχοὺς χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ὥστε καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΔ΄
Ματθ. 19, 27 - 20, 16

«Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· Ἴδὸν ἡμεῖς
ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι τί ἄρα ἔ-
5 σται ἡμῖν;».

1. Ποία πάντα, ὦ μακάριε Πέτρε; τὸν κάλαμον; τὸ δί-
κινον; τὸ πλοῖον; τὴν τέχνην; Ταῦτά μοι πάντα λέγεις;
Ναί, φησὶν. Ἄλλ' οὐ διὰ φιλοτιμίαν ταῦτα λέγω, ἀλλ' ἵνα
διὰ τῆς ἐρωτήσεως ταύτης τὸν τῶν πενήτων εἰσαγάγω δῆ-
10 μον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος, «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι,
πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις
θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς», ἵνα μὴ λέγη τις τῶν πενήτων· Τί
οὖν; ἐὰν μὴ ἔχω ὑπάρχοντα, οὐ δύναμαι τέλειος εἶναι; ἐ-
ρωτᾷ Πέτρος, ἵνα σὺ μάθῃς ὁ πέννης, ὅτι οὐδὲν ἐντεῦθεν
15 ἠλάτιωσαι· ἐρωτᾷ Πέτρος, ἵνα μὴ παρὰ Πέτρου μαθὼν
ἀμφιβάλλῃς (καὶ γὰρ ἀτελής ἦν ἔτι, καὶ Πνεῦματος ἔρη-
μος), ἀλλὰ παρὰ τοῦ τοῦ Πέτρου διδασκάλου δεξάμενος τὴν
ἀπόφασιν θαρροῆς. Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς ποιοῦμεν· οἰκειού-
μεθα πράγματα πολλάκις ὑπὲρ ἀλλοτριῶν διαλεγόμενοι οὐ-
20 τω καὶ ὁ ἀπόστολος ἐποίησεν, ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης
τὴν πεῖσιν αὐτῷ ταύτην προσαγαγών. Ἐπεὶ διτι γε τὰ ἐ-
αντιοῦ ἤδει σαφῶς, δῆλον ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων·

ΟΜΙΛΙΑ ΕΔ΄
Ματθ. 19, 27 - 20, 16

«Ἀπεκρίθη τότε ὁ Πέτρος καὶ τοῦ εἶπε· Νά, ἡμεῖς τὰ ἀφήσαμεν ὅλα καὶ σὲ ἠκολουθήσαμεν· ποῖα λοιπὸν θὰ εἶναι ἡ ἀμοιβή μας;».

1. Ποῖα ὅλα, μακάριε Πέτρε; τὸν κάλαμον; τὸ δίκτυον, τὸ πλοῖον, τὴν τέχνην; Αὐτὰ εἶναι τὰ ὅλα πού μου λέγεις; Ναί, λέγει. Ὅμως δὲν τὰ λέγω αὐτὰ ἀπὸ φιλοδοξίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ παρουσιάσω μὲ τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν τὸ πλῆθος τῶν πτωχῶν ἀνθρώπων. Διότι, ἐπειδὴ ὁ Κύριος εἶπεν, «Ἐὰν θέλης νὰ εἶσαι τέλειος, πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ θὰ ἔχῃς θησαυρὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς»¹, διὰ νὰ μὴ λέγῃ κάποιος ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς· ‘Τί λοιπὸν; ἐὰν δὲν ἔχω ὑπάρχοντα, δὲν ἠμπορῶ νὰ γίνω τέλειος;’ ἐρωτᾷ ὁ Πέτρος, διὰ νὰ μάθῃς σὺ ὁ πτωχός, ὅτι δὲν ἔχεις νὰ ζημιωθῆς εἰς τίποτε ἀπὸ τὴν πτωχείαν σου αὐτὴν· ἐρωτᾷ ὁ Πέτρος, διὰ νὰ μὴ ἔχῃς καμμίαν ἀμφιβολίαν, πληροφορούμενος τοῦτο ἀπὸ τὸν Πέτρον (καθ’ ὅσον ἦτο ἀκόμη πνευματικὰ ἀτελής καὶ δὲν εἶχε λάβει τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος), ἀλλὰ δεχόμενος τὴν ἀπόφασιν τοῦ διδασκάλου τοῦ Πέτρου νὰ πάρῃς θάρρος. Διότι ἀκριβῶς τὸ ἴδιον κάμνομεν καὶ ἡμεῖς· πολλὰς φοράς δηλαδὴ, ὁμιλοῦντες διὰ λογαριασμὸν ἄλλων παρουσιάζομεν ὡς ἰδικά μας τὰ ὑπὸ συζήτησιν πράγματα· τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ὁ ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος ἔκανε τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν εἰς τὸν Κύριον ἐξ ὀνόματος ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Διότι τὸ ὅτι βέβαια εἶχε σαφῆ γνῶσιν ὅλων τῶν σχετικῶν μὲ αὐτόν, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως. Αὐτὸς δηλαδὴ πού ἔλαβεν ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν, ὅπωςδήποτε θὰ

ὁ γὰρ τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν ἐντεῦθεν ἤδη δεξάμενος, πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἐκεῖ θαρρεῖν εἶχε.

Σκόπει δὲ καὶ πῶς ἀκριβῶς ἀποκρίνεται, ὡς ὁ Χριστὸς ἐπεζήτησε. Καὶ γὰρ αὐτὸς παρὰ τοῦ πλουσίου δύο ταῦτα ἤτησε· δοῦναι πτωχοῖς τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἀκολουθεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς τὰ δύο ταῦτα τίθησι, τὸ ἀφεῖναι καὶ ἀκολουθεῖν· «ἰδοὺ γὰρ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα», φησί, «καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι». Τό τε γὰρ ἀφεῖναι διὰ τὸ ἀκολουθεῖν γέγονεν, ἢ τε ἀκολούθησις ἐκ τοῦ ἀφεῖναι εὐκολωτέρα κα-
 10 τέστι, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀφεῖναι θαρρεῖν καὶ χαίρειν αὐτοῦς παρεσκεύαζε. Τί οὖν αὐτός; «Ἄμην λέγω ὑμῖν, διὲ ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δέκα φυλὰς
 15 τοῦ Ἰσραήλ».

Τί οὖν; καὶ Ἰούδας, φησί, καθεδεῖται; Οὐδαμῶς. Πῶς οὖν φησὶν, «ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους καθεδεῖσθε»; πῶς τὰ τῆς ὑποσχέσεως πληρωθήσεται; Ἄκουσον πῶς καὶ τίτι λόγῳ. Νόμος ἐστὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ κείμενος, διὰ Ἱερεμίου
 20 τοῦ προφήτου τοῖς Ἰουδαίοις ἀναγνωσθεῖς, καὶ ταῦτα λέγων· «Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν, τοῦ ἐξαίρειν καὶ ἀπολλύειν· καὶ ἐὰν ἐπιστρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν, μετανοήσω καὶ ἀπὸ τῶν κακῶν, ὧν ἐλογισάμην ποιῆσαι αὐτοῖς. Καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ
 25 βασιλείαν, τοῦ ἀνοικοδομεῖν καὶ καταφρυτεύειν· καὶ ἐὰν ποιήσωσι τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν μου, τοῦ μὴ ἀκούειν τῆς φωνῆς μου, μετανοήσω καὶ περὶ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐλάλησα ποιῆσαι αὐτοῖς». Τὸ αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν χρησιῶν δια-

εἶχε πολὺ μεγαλυτέραν ἐλπίδα διὰ νὰ λάβῃ καὶ τὰ ἐκεῖ ἀγαθά.

Πρόσεχε δὲ τὴν ἀκριβῆ ἐρώτησιν τοῦ Πέτρου εἰς αὐτὸ πού ἐζήτησεν ὁ Χριστός. Καθ' ὅσον ὁ Κύριος ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν πλούσιον δύο πράγματα· νὰ μοιράσῃ τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πέτρος προβάλλει αὐτὰ τὰ δύο, τὸ ὅτι τὰ ἄφησεν ὅλα καὶ τὸ ὅτι τὸν ἠκολούθησε· διότι λέγει· «Νὰ ἡμεῖς τὰ ἀφήσαμεν ὅλα καὶ σὲ ἠκολουθήσαμεν». Διότι καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῶν πάντων ἔγινε διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, καὶ ἡ ἀκολουθήσις ἔγινεν εὐκολωτέρα ἐξ αἰτίας τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν πάντων καὶ τοὺς προετοιμάζε νὰ ἔχουν θάρρος καὶ νὰ χαίρωνται διὰ τὸ ὅτι τὰ ἐγκατέλειψαν ὅλα. Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Κύριος; «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι κατὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν πάντων, ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ καθῆσῃ ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον τῆς δόξης του, καὶ σεῖς πού μὲ ἠκολουθήσατε θὰ καθήσετε ἐπάνω εἰς δώδεκα θρόνους καὶ θὰ κρίνετε τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ».

Τί λοιπὸν; θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος· καὶ ὁ Ἰούδας θὰ καθῆσῃ ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον; Ἀσφαλῶς ὄχι. Πῶς λοιπὸν τότε λέγει, «σεῖς θὰ καθήσετε ἐπάνω εἰς δώδεκα θρόνους»; πῶς θὰ ἐκπληρωθῇ ἡ ὑπόσχεσις αὐτή; Ἄκουσε πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον θὰ γίνῃ αὐτό. Ὑπάρχει νόμος δοθεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν, πού ἀνεγνώσθη ἀπὸ τὸν προφήτην Ἰερεμίαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, πού λέγει τὰ ἐξῆς· «Θὰ ὁμιλήσω διὰ τὸ τέλος τοῦ ἔθνους καὶ τὴν βασιλείαν, τὸ ὅτι δηλαδὴ θὰ τὰ ἐξαφανίσω καὶ θὰ τὰ καταστρέψω· καὶ ἐὰν θὰ ἐπιστρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τὰ κακὰ πού διαπράττει, θ' ἀλλάξω καὶ ἐγὼ γνώμην διὰ τὰ κακὰ πού ἐσκέφθην νὰ κάνω ἐναντίον των. Καὶ ἀκόμη θὰ ὁμιλήσω διὰ ἔθνος καὶ βασιλείαν τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ οἰκοδομήσω καὶ νὰ φυτεύσω· καὶ ἐὰν πράξουν πονηρὰ ἐνώπιόν μου, ὥστε νὰ ἀκούσουν τὴν φωνήν μου, θὰ ἀλλάξω καὶ ἐγὼ γνώμην διὰ τὰ καλὰ πού εἶπα ὅτι θὰ τοὺς κάνω»*. Διότι, λέγει, διαφυλάσσω τὴν ἰδίαν μεταχείρισιν

φυλάττω ἔθος, φησί. Καὶ γὰρ εἶπω τοῦ ἀνοικοδομεῖν, ἀναξίους δὲ ἑαυτοὺς παράσχωσι τῆς ὑποσχέσεως, οὐκέτι ποιήσω. Ὅπερ γέγονεν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου πλασθέντος. «Ὁ τρύμος γὰρ ὑμῶν», φησί, «καὶ ὁ φόβος ἔσται ἐπὶ τὰ θηρία»,
 5 καὶ οὐκ ἐγένετο· ἀνάξιον γὰρ ἑαυτὸν τῆς ἀρχῆς ἀπέφηεν ὡπερ οὖν καὶ Ἰούδας.

Ἴνα γὰρ μήτε ταῖς ἀποφάσεσι τῆς κολάσεως ἀπογνόντες τινὲς σκληρότεροι γένωνται, μήτε ταῖς τῶν χρησιῶν ὑποσχέσεσιν ἀπλῶς ραθυμότεροι κατασιῶσιν, ἀυφότερα ταῦτα
 10 ἰαῖται διὰ τοῦ προειρημένου, ταυτὶ λέγων· καὶ ἀπειλήσω, μὴ ἀπογνῶς· δύνασαι γὰρ μετανοῆσαι, καὶ λῦσαί μου τὴν ἀπόφασιν, ὡς Νινευῖται· καὶ ὑπόσχωμαί τι χρησιόν, μὴ ἀναπέσης διὰ τὴν ὑπόχρεσιν. Ἄν γὰρ ἀνάξιος φανῆς, οὐδὲν σε ὠφελήσῃ τὸ ὑποσχεσθαι με, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τιμωρήσεται
 15 ἐγὼ γὰρ ἀξίω ὄντι ὑπισχνούμαι. Διὰ τοῦτο καὶ τότε διαλεγόμενος τοῖς μαθηταῖς, οὐχ ἀπλῶς ἐπηγγείλατο· οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὑμεῖς, μόνον, ἀλλὰ προσέθηκεν, «οἱ ἀκολουθήσαντές μοι», ἵνα καὶ τὸν Ἰούδαν ἐκβάλῃ, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ἐφελκύσῃται. Οὔτε γὰρ πρὸς ἐκείνους εἶρηται μόνους,
 20 οὔτε πρὸς Ἰούδαν λοιπὸν ἀνάξιον γεγενημένον.

Τοῖς μὲν οὖν μαθηταῖς τὰ μέλλοντα ἐπηγγείλατο, λέγων, «καθίσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους», ἦσαν γὰρ ὑψηλότεροι λοιπόν, καὶ οὐδὲν τῶν παρόντων ἐζήτουν· τοῖς δὲ ἄλλοις καὶ τὰ ἐνιαῦθα ὑπισχνεῖται. «Καὶ πᾶς», γὰρ, φησί,
 25 «ὅστις ἀφῆκεν ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἢ οἰκίαν, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός

καὶ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς. Καὶ ἂν ἀκόμη δηλαδὴ εἰπῶ ὅτι θὰ τοὺς ἀναστήσω εἰς ἔθνος μέγα, δὲν θὰ τηρήσω τὴν ὑπόσχεσίν μου, ἐὰν δὲν ἀποδειχθοῦν ἄξιοι τῆς ὑποσχέσεως πού τοὺς ἔδωσα. Πρᾶγμα πού συνέβη καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπον πού ἔπλασε. Διότι λέγει, «Θὰ σᾶς τρέμουν καὶ θὰ σᾶς φοβοῦνται τὰ θηρία»³, ἀλλ' ὅμως δὲν συνέβη αὐτό, διότι ἀπέδειξε ἰὸν ἑαυτὸν του ἀνάξιον αὐτῆς τῆς ὑποσχέσεως, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ὁ Ἰούδας.

Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ μὴν γίνουν ὠρισμένοι σκληρότεροι ἐξ αἰτίας τῆς ἀπογνώσεώς των διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς κολάσεως, οὔτε νὰ καταστοῦν ραθυμότεροι ἀρκούμενοι ἀπλῶς εἰς τὰς ἀγαθὰς ὑποσχέσεις, προλαμβάνει καὶ θεραπεύει καὶ τὰ δύο αὐτὰ μὲ αὐτὸ πού προελέχθη, λέγων κατὰ κάποιον τρόπον τὸ ἐξῆς· Καὶ ἂν ἀκόμη σὲ ἀπειλήσω, μὴ ἀπελπιθῆς· διότι ἠμπορεῖς νὰ μετανοήσης καὶ νὰ ἀλλάξης τὴν ἀπόφασίν μου, ὅπως οἱ Νινευῖται· καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ ὑπόσχομαι κάποιο ἀγαθόν, μὴ δείξης ἀδράνειαν ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ὑποσχέσεώς μου. Διότι ἐὰν φανῆς ἀνάξιος, δὲν θὰ σὲ ὠφελήσῃ εἰς τίποτε ἢ ὑπόσχεσίς μου, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ θὰ σοῦ γίνῃ αἰτία νὰ τιμωρηθῆς· διότι ἐγὼ ὑπόσχομαι εἰς αὐτοὺς πού εἶναι ἄξιοι. Διὰ τοῦτο καὶ τότε ὁμιλῶν πρὸς τοὺς μαθητὰς του, δὲν τοὺς ὑπεσχέθη ἀπλῶς, οὔτε εἶπε σεῖς μόνον, ἀλλὰ προσέθεσε, «σεῖς πού μὲ ἠκολουθήσατε», ὥστε καὶ τὸν Ἰούδαν ν' ἀποκλείσῃ ἀπὸ αὐτούς, καὶ νὰ προσελκύσῃ τοὺς μεταγενεστέρους ἀνθρώπους. Διότι οἱ λόγοι του δὲν ἀπηυθύνοντο μόνον πρὸς ἐκείνους, οὔτε πρὸς τὸν Ἰούδαν πού ἀπεδείχθη εἰς τὴν συνέχειαν ἀνάξιος.

Εἰς μὲν λοιπὸν τοὺς μαθητὰς του ὑπεσχέθη τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, λέγων, «θὰ καθήσετε εἰς δώδεκα θρόνους», καθ' ὅσον πλέον εἶχον γίνεαι πνευματικώτεροι καὶ δὲν ἐζήτησαν τίποτε ἀπὸ τὰ ἐπίγεια, ἐνῶ εἰς τοὺς ἄλλους ὑπόσχεται καὶ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ. Διότι λέγει· «Καὶ ὁ καθένας πού ἄφησεν ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἢ οἰκίαν χάριν τοῦ ὀνόματός μου, θὰ λάβῃ

μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, καὶ ζω-
 ἴην αἰῶνιον κληρονομήσει». Ἴνα γὰρ μὴ τινες ἀκούσαντες
 τό, ὑμεῖς, ἐξαίρειον τῶν μαθητῶν τοῦτο εἶναι νομίσωσι
 (λέγω δὴ τὸ τῶν μεγίστων καὶ πρωτείων ἐν τοῖς μέλλουσι
 5 ἀπολαύειν), ἐξέτεινε τὸν λόγον καὶ ἤπλωσε τὴν ὑποχρεοῖν ἐπὶ
 τὴν γῆν ἅπασαν, καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων καὶ τὰ μέλλοντα
 πισιτοῦται. Καὶ τοῖς μαθηταῖς δὲ ἐν προοιμίῳ, ὅτι ἀτε-
 λέστερον διέκειντο, ἀπὸ τῶν παρόντων διελέγετο. Ὅτι γὰρ
 εἴλκυσεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ τῆς τέχνης ἀπέστησε,
 10 καὶ ἀφείναι τὸ πλοῖον ἐκέλευσεν, οὐκ οὐρανῶν, οὐ θρόνων
 ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ τῶν ἐνιαῦθα πραγμάτων, εἰπὼν· «ποιή-
 σω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων»· ἐπειδὴ δὲ ὑψηλοτέρους εἰργά-
 σαιτο, τότε λοιπὸν καὶ περὶ τῶν ἐκεῖ διαλέγεται.

2. Τί δέ ἐστι, «κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσρα-
 15 ἡλ»; Τουτέστι, κατακρίνοντες. Οὐ γὰρ δικασταὶ μέλλουσι
 καθεδεῖσθαι· ἀλλ' ὥσπερ τὴν βασιλίαν τοῦ νότου κατα-
 κρινεῖν τὴν γενεὰν ἐκείνην ἔφησε, καὶ οἱ Νινευῖται δὲ κα-
 τακρинуοῦσιν αὐτούς· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶ-
 πε, τὰ ἔθνη καὶ τὴν οἰκουμένην, ἀλλά, τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσρα-
 20 ἡλ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἦσαν τεθραμμένοι καὶ νόμοις
 καὶ ἔθεσι καὶ πολιτείᾳ οἷ τε Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἀπόστολοι, διαν-
 λέγωσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι διὰ τοῦτο οὐκ ἠδυνήθημεν πιστεῦ-
 σαι τῷ Χριστῷ, ὅτι ὁ νόμος ἐκώλυσε τὰ παραγγέλματα αὐ-
 τοῦ δέχεσθαι, τούτους εἰς μέσον παραγαγόν, τοὺς τὸν αὐτὸν
 25 δεξαμένους νόμον καὶ πιστεύσαντας, κατακρινεῖ πάντας ἐ-
 κείνους· ὅπερ καὶ ἤδη ἔλεγε, «διὰ τοῦτο κριταὶ ὑμῶν αὐ-
 τοὶ ἔσονται».

Καὶ τί μέγα αὐτοῖς ἐπηγγέλλαιτο, φησὶν, εἰ ὅπερ ἔχουσι

4. Ματθ. 4, 19.

5. Ματθ. 12, 42.

6. Ματθ. 12, 41.

7. Ματθ. 12, 27.

ἐκατονταπλάσια εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ θὰ κληρονομήσῃ καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν». Διὰ νὰ μὴ νομίσουν δηλαδὴ ὠρισμένοι, ὅταν ἤκουσαν τὸ «σεῖς», ὅτι αὐτὸ ἀφοροῦσεν ἀπλῶς καὶ μόνον τοὺς μαθητὰς του (ἐννοῶ δηλαδὴ τὸ ὅτι θὰ ἀπολαύσουν τὰ μέγιστα ἀγαθὰ καὶ τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν), ἐπεξέτεινε τὸν λόγον καὶ ἤπλωσε τὴν ὑπόσχεσίν του εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν, καὶ ἀπὸ τὰ παρόντα ἀγαθὰ ἐπιβεβαιώνει καὶ τὰ μέλλοντα. Καὶ τοὺς μαθητὰς του δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅταν ἀκόμη ἦσαν πνευματικὰ ἀτελεῖς, τοὺς ὠμιλοῦσε μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ὅταν δηλαδὴ τοὺς ἐκάλεσεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν τέχνην των καὶ τοὺς διέταξε νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ πλοῖον, δὲν τοὺς ὠμίλησε διὰ οὐρανούς οὔτε διὰ θρόνους, ἀλλὰ τοὺς ὠμίλησε διὰ πράγματα τῆς ἐδῶ ζωῆς, λέγων, «θὰ σᾶς κάνω ἀλιεῖς ἀνθρώπων»⁴. ὅταν ὅμως τοὺς ἀνέβασε πνευματικά, τότε πλέον τοὺς ὀμιλεῖ καὶ διὰ τὰ πράγματα τῆς ἄλλης ζωῆς.

2. Τί σημαίνει ὅμως, «κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ»; Σημαίνει ὅτι θὰ τοὺς κατακρίνουν. Δὲν πρόκειται δηλαδὴ νὰ καθίσουν ὡσάν δικασταί, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἶπεν, ὅτι ἡ βασίλισσα τοῦ νότου θὰ κατακρίνη τὴν γενεὰν ἐκείνην⁵, καὶ οἱ Νινευῖται πάλιν ὅτι θὰ κατακρίνουν αὐτούς⁶, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε, τὰ ἔθνη καὶ τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχον ἀνατραφῆ μὲ τοὺς ἰδίους νόμους, τὰ ἔθιμα καὶ τὸ πολίτευμα καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἀπόστολοι, ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι θὰ προβάλλουν ὡς ἐπιχείρημα, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὸν Χριστόν, διὰ τὸ ὅτι ὁ νόμος μᾶς ἠμπόδισε νὰ δεχθῶμεν τὰ παραγγέλματα αὐτοῦ, θὰ παρουσιάσῃ αὐτούς εἰς τὸ μέσον, πού ἐδέχθησαν τὸν ἴδιον νόμον καὶ ἐπίστευαν, καὶ θὰ κατακρίνη ὅλους ἐκείνους, πρᾶγμα πού ἤδη τὸ εἶπεν εἰς ἄλλην περίπτωσιν ὅταν ἔλεγε· «διὰ τοῦτο αὐτοὶ θὰ γίνουν κριταί σας»⁷.

Καὶ ποία εἶναι, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἡ μεγάλη ὑπόσχεσις

οὐκ οἶδον οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ ἐπαθλόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τούτῳ παρηνίξαιτό τι πλέον
 5 ἐκείνων. Περὶ μὲν γὰρ ἐκείνων ἀπλῶς εἶπεν, «ἄνδρες Νι-
 νευῖται ἀνασιήσονται, καὶ κατακρινούσι τὴν γενεὰν ταύτην»,
 καὶ, «βασιλίσα νότιου κατακρινεῖ», περὶ δὲ τούτων, οὐχ ἀ-
 πλῶς οὕτως· ἀλλ᾽ ἄλλῃ πῶς· «Ὅταν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
 10 που ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, τότε καὶ ὑμεῖς καθίσεσθε ἐπὶ
 δώδεκα θρόνους», φησί δηλῶν, ὅτι καὶ συμβασιλεύσουσι
 καὶ κοινωνήσουσι τῆς δόξης ἐκείνης. «Εἰ γὰρ ὑπομένομεν,
 φησί, καὶ συμβασιλεύσομεν». Οὐδὲ γὰρ καθέδραν οἱ θρόνοι
 δηλοῦσι· μόνος γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ καθεδούμενος καὶ κρίνων·
 ἀλλὰ τιμὴν καὶ δόξαν ἄφατον παρεδήλωσε διὰ τῶν θρόνων.
 15 Τούτοις μὲν οὖν ταῦτα εἶπε· τοῖς δὲ λοιποῖς πᾶσι ζωὴν
 αἰώνιον, καὶ ἑκατονταπλασίονα ἐντεῦθεν. Εἰ δὲ τοῖς λοι-
 ποῖς, πολλῶ μᾶλλον καὶ τούτοις, καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἐν τῷ
 αἰῶνι τούτῳ. Καὶ τοῦτο γοῦν ἐξέβη. Κάλαμον γὰρ καὶ δί-
 κτινον ἀφέντες, τὰς πάντων οὐσίας μετ' ἐξουσίας εἶχον,
 20 τὰς τιμὰς τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν χωρίων, καὶ ἀντὶ τὰ σώματα
 τῶν πιστευόντων. Καὶ σφαγῆναι γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν πολλάκις
 εἶλοντο, ὡς καὶ Παῦλος πολλοῖς μαρτυρεῖ, διὰ τὴν λέγην· «εἰ
 δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ
 μοι». Ὅταν δὲ λέγῃ, διὰ τὴν λέγην ἀφῆκε γυναῖκα, οὐ
 25 τοῦτό φησιν, ὥστε ἀπλῶς διασπᾶσθαι τοὺς γάμους· ἀλλ' ὁ

8. Ματθ. 12, 41.

9. Ματθ. 12, 42.

10. Β' Τιμ. 2, 12.

11. Γαλ. 4, 15.

ποῦ ἔδωσεν εἰς αὐτούς, ἐάν, αὐτὸ ποῦ ἔχουν οἱ Νινευῖται καὶ ἡ βασίλισσα τοῦ νότου, αὐτὸ θὰ ἔχουν καὶ αὐτοί; Ἐκτὸς αὐτὸ αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ προηγουμένως ὑπεσχέθη εἰς αὐτούς καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ὑπόσχεται ἄλλα, καὶ δὲν θὰ εἶναι αὐτὸ μόνον τὸ βραβεῖον των. Ἄλλωστε καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεσίν του αὐτὴν ὑπηνίχθη κάτι περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους. Διότι διὰ μὲν ἐκείνους ἀπλῶς εἶπεν, «Θ' ἀναστηθῶν ἄνδρες Νινευῖται καὶ θὰ κατακρίνουν τὴν γενεὰν αὐτὴν»⁸, καί, «Ἡ βασίλισσα τοῦ νότου θὰ τὴν κατακρίνη»⁹, ἐνῶ δι' αὐτούς δὲν λέγει ἀπλῶς αὐτό· ἀλλὰ τί λέγει; «Ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ καθῆσθαι ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον τῆς δόξης του, τότε καὶ σεῖς θὰ καθῆσθε ἐπάνω εἰς δώδεκα θρόνους», λέγει, δηλώνων, ὅτι καὶ θὰ συμβασιλεύσουν καὶ θὰ καταστοῦν κοινωνοὶ τῆς δόξης ἐκείνης. Διότι λέγει· «Ἐὰν ὑπομένωμεν, θὰ συμβασιλεύσωμεν»¹⁰. Οἱ θρόνοι βέβαια δὲν φανερώνουν καθέδραν, διότι ὁ Κύριος εἶναι μόνον ἐκεῖνος ποῦ θὰ καθῆσθαι εἰς τὸν θρόνον καὶ θὰ κρίνη, ἀλλὰ διὰ τῶν θρόνων ὑπηνίχθη ἀπερίγραπτον τιμὴν καὶ δόξαν.

Εἰς μὲν τοὺς ἀποστόλους λοιπὸν εἶπεν αὐτὰ, εἰς δὲ τοὺς ὑπολοίπους ὅλους γενικῶς εἶπεν ὅτι θὰ κληρονομήσουν ζωὴν αἰώνιον καὶ πολὺ περισσότερα εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν. Ἐὰν δὲ αὐτὰ τὰ ὑπεσχέθη εἰς αὐτούς, πολὺ περισσότερο ὑπεσχέθη εἰς αὐτούς καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς τῆς ζωῆς. Καὶ αὐτὸ βέβαια ἐξεπληρώθη. Διότι ἐγκαταλείψαντες τὴν κάλαμον καὶ τὸ δίκτυον, ἦσαν κυρίαρχοι τῶν περιουσιῶν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀξιῶν τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν κτημάτων καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν σωμάτων τῶν πιστευόντων. Καθ' ὅσον ἐπροτίμησαν πολλὰς φορὰς καὶ ν' ἀποθάνουν χάριν αὐτῶν, καθὼς τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Παῦλος διὰ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ὅπως ὅταν λέγη· «Ἐὰν ἦτο δυνατόν θὰ ἐβγάζατε καὶ τὰ μάτια σας ἀκόμη καὶ θὰ μοῦ τὰ ἐδίδατε»¹¹. Ὅταν ὁμοίως λέγη, ὅτι «ὁ καθένας ποῦ ἄφησε τὴν γυναῖκα του», δὲν τὸ λέγει αὐτό, ὥστε εἰς τὰ καλὰ καθούμενα νὰ διαλύωνται οἱ γάμοι, ἀλλ' αὐτὸ ποῦ ἔλεγε περὶ τῆς ψυχῆς, ὅτι δηλαδὴ

περὶ τῆς ψυχῆς ἔλεγεν, ὅτι «ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἑμοῦ, εὐρήσει αὐτήν», οὐχ ἵνα ἀναιρωῶμεν ἑαυτούς, οὐδ' ἵνα πάντων προτιμῶμεν τὴν εὐσέβειαν· τοῦτο καὶ ἐπὶ γυναικὸς καὶ ἀδελφῶν φησι.

- 5 Δοκεῖ δέ μοι καὶ τοὺς διωγμοὺς ἐνιαῦθα αἰνίτιεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἦσαν καὶ πατέρες εἰς ἀσέβειαν ἔλκοντες παῖδας, καὶ γυναῖκες ἄνδρας· διὰ ταῦτα κελεύουσι, φησί, μήτε γυναῖκες ἔσιωσαν, μήτε πατέρες· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωρίζέσθω».
- 10 Ἀνασιήσας τοίνυν πάντων τὰ φρονήματα, καὶ πείσας καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης θαρρεῖν, προσέθηκεν, ὅτι «πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι». Τοῦτο δὲ εἰ καὶ ἀδιορίστως καὶ περὶ πολλῶν καὶ ἐτέρων εἴρηται καὶ περὶ τούτων, καὶ περὶ Φαρισαίων τῶν
- 15 ἀπειθούντων· ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπεν, ὅτι «πολλοὶ ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ· οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἔξω βληθήσονται».

Εἶτα ἐπάγει καὶ παραβολήν, εἰς πολλὴν προθυμίαν ἀλείφω
 20 γων τοὺς ὑστερηκότας. «Ὅμοία γάρ ἐστι», φησί, «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρωτὶ μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. Καὶ συμφωνήσας μετ' αὐτῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτούς εἰς τὸν ἀμπελῶνα. Καὶ τῇ τρίτῃ ὥρᾳ εἰ-
 25 δεν ἄλλους ἐσιῶτας ἀργούς, κἀκείνοις εἶπεν· Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον, δώσω ὑμῖν.

12. Ματθ. 10, 39.

13. Α' Κορ. 7, 15.

14. Ματθ. 8, 11-12.

15. Ἦτοι περὶ τὴν ἐνάτην πρωτὴν ὥραν.

16. Δηλαδή τὴν δωδεκάτην μεσημβρινήν.

«αὐτὸς ποὺ θὰ χάσῃ τὴν ζωὴν τοῦ χάριν ἐμοῦ, θὰ κερδίσῃ αὐτήν»¹², δὲν τὸ ἔλεγε διὰ νὰ φονεύωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, οὔτε διὰ νὰ χωρίζωμεν αὐτήν ἀπὸ τὸ σῶμα ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη, ἀλλὰ τὸ ἔλεγε διὰ νὰ προτιμῶμεν τὴν εὐσέβειαν ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο, τὸ ἴδιο λέγει καὶ ὅταν ὁμιλῇ περὶ ἐγκαταλείψεως τῆς γυναικὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν.

Ἄλλ' ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐδῶ ὑπαινίσσεται καὶ τοὺς διωγμοὺς. Διότι, ἐπειδὴ ὑπῆρχον πολλοὶ καὶ πατέρες ποὺ προσέλκυον τὰ παιδιὰ των εἰς τὴν ἀσέβειαν, καὶ γυναῖκες τοὺς ἄνδρας των, ὅταν, λέγει, σᾶς διατάσσουν παρόμοια πράγματα, νὰ μὴ τοὺς θεωρῆτε οὔτε γυναῖκας οὔτε πατέρας, πρᾶγμα βέβαια ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐὰν ὅμως ὁ ἄπιστος σύζυγος θέλῃ νὰ χωρίσῃ, ἅς χωρίζῃ»¹³. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐξύψωσε τὸ φρόνημα ὄλων καὶ τοὺς ἔπεισε νὰ ἔχουν θάρρος καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ δι' ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, προσέθεσεν, ὅτι «Πολλοὶ ποὺ εἶναι ἐδῶ πρῶτοι θὰ γίνουν ἐκεῖ τελευταῖοι, καὶ οἱ τελευταῖοι ἐδῶ θὰ γίνουν ἐκεῖ πρῶτοι». Αὐτὸ δὲ ἂν καὶ ἔχει λεχθῆ ἀορίστως καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἔχει λεχθῆ καὶ δι' αὐτοὺς καὶ διὰ τοὺς Φαρισαίους ποὺ δὲν ἐπίστευον, πρᾶγμα ποὺ καὶ προηγουμένως εἶπεν, ὅτι δηλαδὴ «Πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν ἀντιολίαν καὶ τὴν δύσιν καὶ θὰ καθήσουν μαζὶ μὲ τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας θὰ ριφθοῦν ἔξω ἀπὸ αὐτήν»¹⁴.

Ἀκολουθῶς προσθέτει καὶ παραβολήν, διὰ νὰ προτρέψῃ νὰ δείξουν μεγάλην προθυμίαν ἐκεῖνοι ποὺ καθυστέρησαν εἰς τὸ θέμα τῆς πίστεως. «Διότι», λέγει, «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον οἰκοδεσπότην, ὁ ὁποῖος ἐξῆλθε πρῶτῃ - πρῶτῃ διὰ νὰ μισθώσῃ ἐργάτας διὰ τὸ ἀμπέλι του. Καὶ ἀφοῦ συνεφώνησε μὲ αὐτοὺς ἀπὸ ἕνα δηνάριον τὴν ἡμέραν, τοὺς ἔστειλεν εἰς τὸ ἀμπέλι του. Καὶ κατὰ τὴν τρίτην ὥραν¹⁵ εἶδεν ἄλλους χωρὶς ἐργασίαν καὶ εἶπε καὶ εἰς ἐκείνους· Πηγαίνετε καὶ σεῖς εἰς τὸ ἀμπέλι μου καὶ θὰ σᾶς δώσω αὐτὸ ποὺ δικαιοῦσθαι. Καὶ περὶ τὴν ἕκτην¹⁶ ὥραν κα-

Καὶ περὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως. Περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν εἶδεν ἄλλους ἐσιῶτας ἀργούς, καὶ λέγει αὐτοῖς· Τί ὧδε ἐσιήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· Οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. Λέγει αὐτοῖς·
 5 Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα μου, καὶ ὁ ἐὰν ἦ δίκαιον, λήψεσθε.

Ὁρίας δὲ γενομένης, λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ· Κάλεσον τοὺς ἐργάτας, καὶ δὸς αὐτοῖς τὸν μισθόν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἔσχατων ἕως τῶν πρώτων.
 10 Καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον. Καὶ οἱ πρώτοι ἐνόμισαν ὅτι πλείονα λήφονται, καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον. Καὶ λαθόντες ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου, λέγοντες· Οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς βασιάσασαι
 15 τὸ θῆρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἐνὶ αὐτῶν εἶπεν· Ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συμφώνησάς με; Ἄρον τὸ σόν, καὶ ὑπάγε· θέλω δὲ καὶ τοῦτω τῷ ἔσχατῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί. Ἦ οὐκ ἔξεστί μοι ὁ θέλω ποιῆσαι ἐν τοῖς ἐμοῖς; Εἰ ὁ ὀφθαλμὸς σου πονηρὸς ἐστιν,
 20 ὅτι ἐγὼ ἀγαθὸς εἰμι; Οὕτως ἔσσονται οἱ ἔσχατοι πρώτοι, καὶ οἱ πρώτοι ἔσχατοι. Πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί».

3. Τί βούλεται ἡμῖν ἡ παραβολὴ αὕτη; Οὐ γὰρ συνάδει τῷ πρὸς τῷ τέλει λεχθέντι τὸ ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ τοῦναντίον
 25 ἅπαν ἐμφαίνει. Ἐν ταύτῃ μὲν γὰρ δείκνυσιν ἅπαντας τῶν αὐτῶν ἀπολαύοντας, καὶ οὐ τοὺς μὲν ἐκβαλλομένους, τοὺς δὲ εἰσαγομένους· αὐτὸς δὲ καὶ πρὸ τῆς παραβολῆς καὶ μετὰ τὴν παραβολὴν τοῦναντίον εἶπεν, ὅτι «ἔσσονται οἱ πρώτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρώτοι»· τουτέστιν, ὅτι καὶ αὐτῶν

17. Δηλαδή τὴν τρίτην ἀπογευματινὴν.

18. Δηλαδή τὴν πέμπτην ἀπογευματινὴν.

19. Ματθ. 20, 1-16.

θῶς καὶ τὴν ἐνάτην¹⁷ ἔκανε τὸ ἴδιον. Περὶ τὴν ἐνδεκάτην¹⁸ ὥραν εἶδεν ἄλλους νὰ στέκωνται χωρὶς ἐργασίαν καὶ λέγει εἰς αὐτούς· Διατί ἔχετε μείνει ἐδῶ ὅλην τὴν ἡμέραν χωρὶς ἐργασίαν; Αὐτοὶ δὲ τοῦ λέγουν· Διότι δὲν μᾶς ἐμίσθωσε κανεὶς. Λέγει εἰς αὐτούς· Πηγαίνετε καὶ σεῖς εἰς τὸ ἀμπέλι μου καὶ θὰ λάβετε αὐτὸ πού εἶναι δίκαιον.

Ὅταν δὲ ἐβράδυασε, λέγει ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ ἀμπελιοῦ εἰς τὸν ἐπιστάτην του· Κάλεσε τοὺς ἐργάτας καὶ δῶσε τοὺς τὸν μισθὸν τοὺς, ἀρχίζων ἀπὸ τοὺς τελευταίους καὶ φθάνων μέχρι τοὺς πρώτους. Καὶ ἀφοῦ ἦλθον ἐκεῖνοι πού ἐπῆγαν νὰ ἐργασθοῦν περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, ἔλαβον ἀπὸ ἓνα δηνάριον ὁ καθένας. Ἐλθόντες δὲ οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν ὅτι θὰ λάβουν περισσότερα, ἀλλ' ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀπὸ ἓνα δηνάριον ὁ καθένας. Καὶ ἀφοῦ τὸ ἔλαβον ἐγόγγυζον ἐναντίον τοῦ οἰκοδεσπότου, λέγοντες· Αὐτοὶ πού ἦλθαν τελευταῖοι, εἰργάσθησαν μίαν ὥραν καὶ τοὺς ἐπλήρωσε τὰ ἴδια πού ἐπλήρωσε εἰς ἡμᾶς πού ὑπεφέραμεν ὅλον τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα; Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη εἰς κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τοῦ εἶπεν· Φίλε, δὲν σὲ ἀδικῶ· δὲν ἔκανες μαζί μου συμφωνίαν διὰ ἓνα δηνάριον; Πάρε τὸ ἰδικόν σου καὶ πήγαινε· θέλω δὲ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τελευταῖον νὰ δώσω ὅσα καὶ εἰς ἐσένα. Μήπως δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ κάνω ὅ,τι θέλω τὰ ἰδικά μου; Ἦ τὸ μάτι σου εἶναι πονηρόν, ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι ἀγαθός; Ἔτσι θὰ γίνουν οἱ τελευταῖοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι τελευταῖοι. Διότι εἶναι πολλοὶ οἱ καλεσμένοι, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἐκλεκτοί»¹⁹.

3. Τί θέλει νὰ μᾶς διδάξη αὐτὴ ἡ παραβολή; Διότι δὲν εἶναι σύμφωνος ἡ ἀρχὴ αὐτῆς πρὸς αὐτὸ πού ἐλέχθη εἰς τὸ τέλος, ἀλλὰ φανερῶνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Διότι εἰς αὐτὴν παρουσιάζονται ὅλοι νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ ἴδια, καὶ ὄχι ἄλλοι μὲν νὰ ἐκδιώκωνται, ἄλλοι δὲ νὰ εἰσάγωνται εἰς τὴν βασιλείαν, ἐνῶ ὁ ἴδιος καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν παραβολὴν καὶ μετὰ τὴν παραβολὴν εἶπε τὸ ἀντίθετον, ὅτι «οἱ πρῶτοι θὰ γίνουν τελευταῖοι καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι» δηλαδή θὰ γί-

τῶν πρώτων πρώτοι, οὐχὶ πρώτων μερόντων, ἀλλ' ἐσχάτων
 ἐκείνων γενομένων. Ὅτι γὰρ τοῦτο δηλοῖ, ἐπήγαγε· «πολλοὶ
 γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί»· ὥστε διπλῆ κἀκείνους
 δακεῖν, καὶ τούτους παραμυθήσασθαι καὶ προτρέψαι. Ἡ δὲ
 5 παραβολὴ οὐ τοῦτο φησιν· ἀλλ' ὅτι τῶν εὐδοκίμων καὶ πολλὰ
 πεπονηκότων ἔσονται ἴσοι. «Ἴσους γὰρ αὐτοὺς ἡμῖν ἐποίη-
 σας», φησί, «τοῖς βασιάσαι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν
 καύσωνα». Τί οὖν ἐσιν ὃ φησιν ἡ παραβολή; ἀναγκαῖον
 γὰρ τοῦτο πρώτον ποιῆσαι σαφές, καὶ τότε ἐκεῖνο διαλύσομεν.
 10 Ἀμπελῶνα μὲν, τὰ ἐπιτάγματα τοῦ Θεοῦ φησιν εἶναι,
 καὶ τὰς ἐντολάς· χρόνον δὲ τῆς ἐργασίας, τὸν παρόντα βίον·
 ἐργάτας δέ, τοὺς διαφόρως καλουμένους ἐπὶ τὰ προσιάγμα-
 τα· πρώτῃ δὲ καὶ περὶ τρίτην καὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην καὶ ἐνδε-
 κάτην ὥραν, τοὺς ἐν διαφόροις ἡλικίαις προσελθόντας καὶ
 15 εὐδοκιμήσαντας. Ἀλλὰ τὸ ζητούμενον ἐκεῖνό ἐστιν, εἰ λαμ-
 πρῶς εὐδοκιμηκότις οἱ πρώτοι, καὶ ἀρέσαντες τῷ Θεῷ,
 καὶ δι' ὅλης ἡμέρας λάμπαντες ἀπὸ τῶν πόνων, τῷ ἐσχάτῳ
 τῆς κακίας κατέχονται πάθει, βασκανία καὶ φθόνῳ. Ἰδόντες
 γὰρ αὐτοὺς τῶν αὐτῶν ἀπολελευκτότας, φασίν· «οὔτιοι οἱ ἔ-
 20 σχυοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους αὐτοὺς ἡμῖν ἐποίησας,
 τοῖς βασιάσαι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα;».
 Καὶ ταῦτα μηδὲν μέλλοντες ζημιοῦσθαι, μηδὲ εἰς τὸν ἑαυτῶν
 ἐλαιοῦσθαι μισθόν, ἐδυσχέραινον καὶ ἠγανάκιον ἐπὶ τοῖς
 ἀλλοτριῶν ἀγαθοῖς· ὃ φθόνου καὶ βασκανίας ἦν. Καὶ τὸ ἔτι
 25 πλεόν, ὅτι καὶ ὁ οἰκοδεσπότης ὑπὲρ αὐτῶν δικαιολογούμενος
 καὶ πρὸς τὸν εἰρηκότα ταῦτα ἀπολογούμενος, πονηρίας αὐτὸν
 κρίνει καὶ βασκανίας ἐσχάτης, λέγων· «οὐχὶ δηναρίου συρε-

νουν πρῶτοι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶναι πρῶτοι, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ μείνουν πρῶτοι, ἀλλὰ θὰ γίνουν τελευταῖοι. Καὶ αὐτὸ βέβαια τὸ φανερῶνουν οἱ λόγοι ποὺ προσέθεσε· «Διότι πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, ἀλλ' εἶναι ὀλίγοι οἱ ἐκλεκτοί»· ὥστε διπλᾶ καὶ ἐκείνους νὰ λυπήσῃ καὶ αὐτοὺς νὰ παρηγορήσῃ καὶ νὰ προτρέψῃ. Ἡ παραβολὴ ὅμως δὲν λέγει τὸ ἴδιον, ἀλλ' ὅτι θὰ γίνουν ἴσοι μὲ ἐκείνους ποὺ ἠὺδοκίμησαν καὶ ἔχουν κοπιάσει πάρα πολύ. Διότι λέγει· «Τοὺς ἔκανες ἴσους μὲ ἡμᾶς ποὺ ἐβαστάσαμεν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα». Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγει ἡ παραβολή; διότι ἀνάγκη εἶναι αὐτὸ πρῶτα νὰ κάνωμεν σαφές, καὶ μετὰ νὰ ἐξηγήσωμεν ἐκεῖνο.

Ἄμπέλι μὲν λέγει ὅτι εἶναι τὰ προστάγματα καὶ αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ, χρόνος τῆς ἐργασίας, ὅτι εἶναι ἡ παροῦσα ζωὴ, ἐργάται εἶναι οἱ καλούμενοι κατὰ διάφορον τρόπον νὰ τηρήσουν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, πρῶτὴ δέ, τρίτη, ἕκτη, ἐνάτη καὶ ἐνδεκάτη ὥρα, εἶναι οἱ ἄνθρωποι ποὺ προσῆλθον καὶ ἠὺδοκίμησαν κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας. Ἄλλὰ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα μας εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἐὰν δηλαδὴ οἱ πρῶτοι, ποὺ ἠὺδοκίμησαν εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ ἐφάνησαν ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔλαμψαν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μὲ τοὺς κόπους των, εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὸ φοβερώτερον πάθος τῆς κακίας, τὴν ζήλειαν δηλαδὴ καὶ τὸν φθόνον. Διότι ὅταν τοὺς εἶδον νὰ ἀμείβωνται μὲ τὸν ἴδιον μισθόν, εἶπον· «Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι εἰργάσθησαν μίαν μόνον ὥραν καὶ τοὺς ἔκανες ἴσους μὲ ἡμᾶς, ποὺ ἐβαστάσαμεν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα;». Καὶ ὅλα αὐτὰ ἄν καὶ δὲν ἐπρόκειτο νὰ ζημιωθοῦν εἰς τίποτε, οὔτε νὰ ἐλαττωθῇ ὁ μισθός των, ἀλλ' ὅμως ἐδυσανασχετοῦσαν καὶ ἀγανακτοῦσαν διὰ τὰ ξένα ἀγαθὰ, πρᾶγμα ποὺ ἦτο δεῖγμα τοῦ φθόνου καὶ τῆς ζηλείας των. Καὶ τὸ πῶς σπουδαιότερον ἀκόμη εἶναι ὅτι καὶ ὁ οἰκοδεσπότης δικαιολογῶν αὐτοὺς καὶ ἀπολογούμενος πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τοῦ εἶπεν αὐτά, τὸν κρίνει ἔνοχον πονηρίας καὶ τῆς χειροτέρας ζηλείας, λέγων· «Δὲν συνεφώ-

φώνησάς μοι; Ἄρα τὸ σὸν καὶ ὑπάγε· θέλω δὲ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί. Εἰ ὁ ὀφθαλμὸς σου πονηρὸς ἐστίν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθὸς εἰμι;».

Τί οὖν ἐστὶ τὸ κατασκευαζόμενον ἐκ τούτων; Καὶ γὰρ
5 καὶ ἐγὼ ἐτέρων παραβολῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐστὶν ἰδεῖν. Καὶ γὰρ ὁ Υἱὸς ὁ εὐδόκιμος αὐτὸ τοῦτο εἰσάγεται πεπονθῶς, ὅτε εἶδε τὸν ἄσωτον ἀδελφὸν πολλῆς ἀπολαύσαντα τιμῆς, καὶ πλείονος ἢ αὐτός. Ὡσπερ γὰρ οὗτοι πλείονος ἀπέλαυσαν τῷ πρώτῳ λαβεῖν, οὕτω καὶ ἐκεῖνος μειζόνως τῇ πε-
10 ριουσίᾳ τῶν δεδομένων ἐτιμᾶτο· καὶ ταῦτα αὐτὸς μαρτυρεῖ ὁ εὐδόκιμος. Τί οὖν ἐστὶν εἰπεῖν; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς τοιαῦτα δικαιολογούμενος ἢ ἐγκαλῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἄπαγε· φθόνου γὰρ καὶ βασκανίας τὸ χωρίον ἐκεῖνο καθαρὸν. Εἰ γὰρ ἐνιαῦθα ὄντες οἱ ἅγιοι καὶ τὰς ψυχὰς ἑαυτῶν ὑπὲρ
15 τῶν ἁμαρτωλῶν διδόασιν, πολλῶ μᾶλλον ὁρῶντες ἐκεῖ τούτων ἀπολαύοντα χαίρουσι, καὶ οἰκεῖα νομίζουσιν εἶναι ἀγαθὰ.

Τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτως ἐσχημάτισε τὸν λόγον; Παραβολὴ τὸ λεγόμενον ἦν· διόπερ οὐδὲ χρὴ πάντα τὰ ἐν ταῖς παραβολαῖς καὶ λέξιν περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ τὸν σκοπὸν
20 μαθόντας, δι' ὃν συνειτέθη, τοῦτον δρέπεσθαι, καὶ μηδὲν πολυπραγμονεῖν περαιτέρω. Τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτω συνειτέθη αὕτη ἢ παραβολή, καὶ τί κατασκευάσαι βούλεται; Προθυμοτέρους ποιῆσαι τοὺς ἐν ἐσχάτῳ γήρα μεταβαλλομένους καὶ γινομένους βελτίονας, μηδὲ ἀφείναι νομίζειν ἔλαττον
25 ἔχειν. Διὰ δὴ τοῦτο εἰσάγει καὶ δυσχεραίνοντα ἐτέρους ἐπι

νησες μαζί μου δι' ἓνα δηνάριον; Πάρε τὸ ἰδικόν σου καὶ πήγαινε· θέλω καὶ εἰς τὸν τελευταῖον νὰ δώσω ὅσα ἔδωσα καὶ εἰς ἐσένα. Ἐάν εἶναι τὸ μάτι σου πονηρόν, ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι ἀγαθός;».

Τί θέλει λοιπὸν μὲ αὐτὰ νὰ μᾶς διδάξῃ; Καθ' ὅσον καὶ εἰς ἄλλας παραβολὰς εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν τὸ ἴδιο μὲ αὐτό. Διότι καὶ ὁ καλὸς υἱὸς φαίνεται νὰ παθαίνει ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ἴδιον, ὅταν εἶδε τὸν ἄσωτον ἀδελφόν του νὰ ἀπολαύῃ μεγάλης τιμῆς καὶ μάλιστα πολὺ πῶς μεγαλυτέρας ἀπὸ ὅ,τι αὐτός²⁰. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ἀπήλαυσαν περισσότερα, ἐπειδὴ ἔλαβον πρῶτοι τὸν μισθόν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ἐτιμᾶτο εἰς μέγαν βαθμὸν μὲ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν πού τοῦ προσεφέρθησαν, πρᾶγμα πού ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν καλὸν υἱόν. Τί ἡμποροῦμεν λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς πού νὰ ἡμπορῇ νὰ προβάλλῃ τέτοιου εἶδους δικαιολογίας ἢ κατηγορίας εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· δὲν εἶναι δυνατόν, καθ' ὅσον ὁ κῶρος ἐκεῖνος εἶναι καθαρὸς ἀπὸ φθόνου καὶ ζήλειαν. Διότι ἐὰν οἱ ἅγιοι, εὕρισκόμενοι ἐδῶ, καὶ τὰς ψυχὰς των ἀκόμη δίδουν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀμαρτωλῶν, πολὺ περισσότερον χαίρουν ἐκεῖ πού βλέπουν αὐτοὺς ν' ἀπολαμβάνουν ἀγαθὰ καὶ τὰ θεωροῦν ὡς ἰδικὰ των ἀγαθὰ.

Πρὸς ποῖον λοιπὸν σκοπὸν ἐπαρουσίασεν ἔτσι τὸν λόγον; Αὐτὸ πού εἶπεν ἦτο παραβολή· διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ τὰ ἐξετάζωμεν κατὰ λέξιν αὐτὰ πού περιέχονται εἰς τὰς παραβολὰς, ἀλλ', ἀφοῦ μάθωμεν τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἐλέχθη ἡ παραβολή, αὐτὸν ἄς κάνωμεν κτῆμα μας καὶ νὰ μὴ ἀσχολούμεθα ἄδικα μὲ τὰ παρὰ πέρα. Πρὸς ποῖον σκοπὸν λοιπὸν παρουσιάσθη ἔτσι αὕτη ἡ παραβολή καὶ τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ; Διὰ νὰ κάνῃ προθυμότερους αὐτοὺς πού εἰς πολὺ προχωρημένην ἡλικίαν μετανοοῦν καὶ γίνονται καλύτεροι καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ νομίζουν ὅτι μειονεκτοῦν ἔναντι τῶν ἄλλων. Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρουσιάζει καὶ νὰ δυσανασχετοῦν τοὺς ἄλλους διὰ τὰ

τοῖς τούτων ἀγαθοῖς, οὐχ ἵνα δείξῃ τηκομένους καὶ δακρυ-
 μένους ἐκείνους· ἄπαγε· ἀλλ' ἵνα διδάξῃ τούτους τισαύτης
 ἀπολαύσαντας τιμῆς, ἢ καὶ φθόνον ἐτέροις τεκεῖν ἠδύνατο.
 Ὁ καὶ ἡμεῖς πολλάκις ποιοῦμεν λέγοντες, ὅτι ὁ δεῖνά μοι
 5 ἐνεκάλεσεν, ὅτι σε τισαύτης ἠξίωσα τιμῆς· οὔτε ἐγκληθέν-
 τες, οὔτε ἐκεῖνον διαβαλεῖν θέλοντες, ἀλλὰ τούτῳ δεῖξαι τὸ
 μέγεθος τῆς δωρεᾶς ἧς ἀπήλαυσεν.

Ἀλλὰ τί δήποτε οὐ πάντας εὐθέως ἐμισθώσατο; Τὸ εἰς
 αὐτὸν ἦκον, ἅπαντας· εἰ δὲ οὐχ ὁμοῦ πάντες ὑπήκουσαν, τὴν
 10 διαφορὰν ἢ τῶν κληθέντων γνώμη πεποίηκε. Διὰ τοῦτο οἱ
 μὲν πρωί, οἱ δὲ τρίτῃ, οἱ δὲ ἕκτῃ, οἱ δὲ ἐνάτῃ ὥρᾳ κα-
 λοῦνται, οἱ δὲ ἐνδεκάτῃ, ὅτι ἐμελλον ὑπακούσεσθαι. Τοῦτο
 καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «ὥτε δὲ εὐδόκησεν ὁ ἀφορίσας με
 ἐκ κοιλίας μητρὸς μου». Πότε δὲ εὐδόκησεν; Ὅτι ἐμελλεν
 15 ὑπακούσεσθαι. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐβούλειτο καὶ ἐκ προοιμίῳ·
 ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς οὐκ ἂν εἶξε, τότε εὐδόκησεν, ὅτι καὶ αὐτὸς
 ἐμελλε πείθεσθαι. Οὕτω καὶ τὸν λησιτὴν ἐκάλεσε, καίτοι δυ-
 νάμενος καὶ ἔμπροσθεν αὐτὸν καλέσαι· ἀλλ' ἐκεῖνος οὐκ ἂν
 ὑπήκουσεν. Εἰ γὰρ ὁ Παῦλος ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἂν ὑπήκουσε,
 20 πολλῶ μᾶλλον ὁ λησιτῆς. Εἰ δὲ οὗτοι λέγουσιν, «οὐδεὶς ἡμᾶς
 ἐμισθώσατο», μάλιστα μὲν, ὅπερ ἔφη, οὐ χρὴ πάντα περι-
 εργάζεσθαι τὰ ταῖς παραβολαῖς· ἐνιαῦθα δὲ οὐδὲ ὁ οἰκο-
 δεσπότης φαίνεται τοῦτο λέγων, ἀλλ' ἐκεῖνοι· αὐτὸς δὲ αὐ-
 τοὺς οὐκ ἐλέγχει, ἵνα μὴ διαπορήσῃ, ἀλλ' ἐπισπάσῃται. Ὅτι

ἀγαθὰ πού λαμβάνουν αὐτοί, ὅχι διὰ νὰ δείξῃ ἐκείνους νὰ λειώνουν ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ τὴν λύπην των, μακρὰ αὐτὴ ἢ σκέψις, ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξῃ αὐτούς, ὅτι ἀπολαμβάνουν τόσον μεγάλην τιμὴν, πού θὰ ἤμποροῦσε καὶ φθόνον νὰ γεννήσῃ εἰς τοὺς ἄλλους, πρᾶγμα πού καὶ ἡμεῖς κάνομεν πολλὰς φορὰς λέγοντες, ὅτι ὁ τάδε μὲ κατηγορήσῃ πού σὲ ἐτίμησα τόσον πολὺ, ἂν καὶ οὔτε κατηγορήθημεν οὔτε θέλομεν νὰ διαβάλωμεν ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸ λέγομεν μὲ σκοπὸν νὰ δείξωμεν εἰς ἐκεῖνον τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς πού ἀπήλαυσεν.

Ἄλλὰ διὰ ποῖον λόγον τέλος πάντων δὲν τοὺς ἐμίσησεν ὅλους μαζί; Ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν, τοὺς ἐμίσησεν ὅλους μαζί, ἐὰν ὅμως δὲν ὑπήκουσαν ὅλοι μαζί, τὴν διαφορὰν τὴν ἐδημιούργησεν ἢ διάθεσις αὐτῶν πού προσεκλήθησαν. Διὰ τοῦτο προσεκλήθησαν ἄλλοι τὸ πρῶν, ἄλλοι τὴν τρίτην ὥραν, ἄλλοι τὴν ἕκτην, ἄλλοι τὴν ἑνάτην καὶ ἄλλοι τὴν ἑνδεκάτην, ὅταν δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ ὑπακούσῃ ὁ καθένας. Τοῦτο δηλώνων καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὅταν δὲ εὐδόκησεν αὐτὸς πού μὲ ἐξεχώρισεν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου»²¹. Πότε δὲ εὐδόκησεν; Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ὑπακούσῃ. Διότι ὁ μὲν Θεὸς ἤθελε νὰ τὸν καλέσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν θὰ ἠκολούθει, τότε εὐδόκησεν, ὅταν καὶ ὁ ἴδιος ἐπρόκειτο νὰ ὑπακούσῃ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐκάλεσε καὶ τὸν ληστήν, ἂν καὶ ἤμποροῦσεν ἀπὸ προηγουμένως νὰ τὸν καλέσῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν θὰ ὑπήκουεν τότε. Διότι ἐὰν δὲν θὰ ὑπήκουεν ὁ Παῦλος ἀπὸ τὴν ἀρχήν, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ὑπήκουεν ὁ ληστής. Ἐὰν ὅμως αὐτοὶ λέγουν, «κανεῖς δὲν μᾶς ἐμίσησεν», αὐτὸ εἶναι πρὸ πάντων ἐκεῖνο, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὅτι δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ περιεργαζώμεθα ὅλα ἐκεῖνα πού κρύπτονται εἰς τὰς παραβολάς· ἄλλωστε ἐδῶ οὔτε ὁ οἰκοδεσπότης φαίνεται νὰ τὸ λέγῃ αὐτό, ἀλλ' ἐκεῖνοι· καὶ αὐτὸς βέβαια δὲν τοὺς ἐλέγχει, διὰ νὰ μὴ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς ἀμηχανίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ. Τὸ ὅτι

γὰρ πάντας τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον, ἐκ πρώτης ἐκάλει, ἐδήλωσε καὶ ἡ παραβολὴ λέγουσα, ὅτι ἀπὸ πρωὶ ἐξῆλθε μισθώσασθαι.

4. Πάντοθεν οὖν δῆλον ἡμῖν, ὅτι πρὸς τοὺς ἐκ πρώτης
 5 ἡλικίας, καὶ τοὺς ἐν γῆρα καὶ βράδιον ἀρειῆς ἐπειλημμένους
 εἴρηται ἡ παραβολή· πρὸς ἐκείνους μὲν, ἵνα μὴ ἀπονοῶνται,
 μηδὲ ὄνειδίῳσι τοῖς περὶ τὴν ἐνδεκάτην· πρὸς τούτους δέ,
 ἵνα μάθωσιν, ὅτι ἐστὶ καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὸ πᾶν ἀνακτῆ-
 σασθαι. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ σφοδρότητος διελέγετο, καὶ τοῦ
 10 χρήματα ρῖψαι, καὶ καταφρονῆσαι τῶν ὄντων ἀπάντων, πολ-
 λοῦ δὲ τοῦτο ἐδεῖτο τοῦ τόπου καὶ νεανικῆς προθυμίας, ἀνά-
 πτων ἐν αὐτοῖς γλῶσσα ἀγάπης, καὶ εὖτινον ποιῶν τὴν γνώ-
 μην, δείκνυσιν ὅτι δυνατὸν καὶ ὕστερον ἐλθόντας τῆς πάσης
 λαβεῖν ἡμέρας τὸν μισθόν.

15 Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐ λέγει, ἵνα μὴ πάλιν αὐτοὺς ἀπονοήσῃ·
 δείκνυσιν δὲ ὅτι τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἐστὶ τὸ πᾶν, καὶ
 διὰ ταύτην οὐκ ἐκπεσοῦνται, ἀλλ' ἀπολαύσονται καὶ αὐτοὶ
 τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν. Καὶ τοῦτο μάλιστα ἐστὶν ὃ θούλει
 διὰ τῆς παραβολῆς κατασκευάσαι ταύτης. Εἰ δὲ ἐπάγει, ὅτι
 20 «οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι·
 πολλοὶ γὰρ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί», μὴ θαυμάσης. Οὐ
 γὰρ ὡς ἐκ τῆς παραβολῆς τοῦτο συναγαγὼν φησιν, ἀλλὰ τοῦτο
 λέγει, ὅτι ὥσπερ τοῦτο συνέβη, οὕτω καὶ κεῖνο συμβήσεται.

Ἐνταῦθα μὲν γὰρ οὐκ ἐγένοντο οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, ἀλλὰ
 25 τῶν αὐτῶν πάντες ἀπήλυσαν παρ' ἐλπίδα καὶ παρὰ προσδο-
 κίαν. Ὡσπερ δὲ τοῦτο παρ' ἐλπίδα καὶ παρὰ προσδοκίαν ἐξέ-

λοιπὸν τοὺς ἐκάλεσεν ὅλους ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν, τὸ ἐδήλωσε καὶ ἡ παραβολὴ μὲ τοὺς λόγους, ὅτι ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ πρῶν διὰ νὰ μισθώσῃ ἐργάτας.

4. Εἶναι ὀλοφάνερον λοιπὸν εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἡ παραβολὴ αὐτὴ ἐλέχθη καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν ἀπὸ τὴν πρώ-την ἡλικίαν τὴν ἀρετὴν καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἐπέδειξαν ἐνδιαφέρον δι' αὐτὴν εἰς πολὺ μεγάλην ἡλικίαν καὶ πολὺ καθυστερημένα. Πρὸς μὲν τοὺς πρώτους διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται οὔτε νὰ κατηγοροῦν ἐκείνους ποὺ προσῆλθον κατὰ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους, διὰ νὰ μάθουν, ὅτι εἶναι δυνατὸν καὶ ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου νὰ ἐπανεύρουν καὶ πάλιν τὸ πᾶν. Διότι, ἐπειδὴ τοὺς ὠμιλοῦσε διὰ ὑπερβολικὴν προθυμίαν καὶ διὰ ἐγκατάλειψιν τῶν χρημάτων καὶ διὰ περιφρόνησιν ὅλων γενικῶς τῶν πραγμάτων, πρᾶγμα ποὺ ἀπαιτοῦσε πολλὴν δύναμιν καὶ νεανικὴν προθυμίαν, ἀνάπτων ἐντὸς των τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης καὶ ἐνισχύων τὴν διάθεσίν των, τοὺς δεικνύει ὅτι εἶναι δυνατόν, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη ἔλθουν ἀργότερα, νὰ λάβουν τὸν μισθὸν ὀλοκλήρου τῆς ἡμέρας.

Δὲν τοὺς τὸ λέγει ὁμοῦς ἔτσι, διὰ νὰ μὴ τοὺς κἀνὴ πάλιν νὰ ὑπερηφανευθοῦν, ἀλλὰ τοὺς ἀποκαλύπτει ὅτι τὸ πᾶν ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν, καὶ ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτῆς δὲν θὰ ἀποκλεισθοῦν, ἀλλὰ θ' ἀπολαύσουν καὶ αὐτοὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν. Καὶ αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θέλει νὰ διδάξῃ μὲ αὐτὴν τὴν παραβολὴν. Ἐὰν ὁμοῦς προσθέτῃ, ὅτι «Καθ' ὁμοῖον τρόπον λοιπὸν οἱ τελευταῖοι θὰ γίνουν πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι τελευταῖοι· διότι εἶναι πολλοὶ οἱ καλεσμένοι, ὀλίγοι ὁμοῦς οἱ ἐκλεκτοί», μὴ θαυμάσης. Διότι αὐτὸ δὲν τὸ εἶπεν ὡσάν συμπέρασμα τῆς παραβολῆς, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸ συνέβη, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ συμβῇ καὶ ἐκεῖνο.

Εἰς τὴν περίπτωσιν λοιπὸν αὐτὴν δὲν ἔγιναν οἱ πρῶτοι τελευταῖοι, ἀλλ' ὅλοι, χωρὶς νὰ τὸ ἐλπίζουν καὶ χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν, ἀπήλαυσαν τὰ ἴδια ἀγαθά. Ὅπως ἀκριβῶς

θη, καὶ τῶν ἔμπροσθεν ἐγένοντο ἴσοι οἱ μετὰ ταῦτα· οὕτω καὶ τὸ τούτου πλέον συμβήσεται καὶ παραδοξότερον, τὸ καὶ ἔμπροσθεν γενέσθαι τῶν πρώτων τοὺς ἐσχάτους, καὶ μετὰ τούτους τοὺς πρώτους. Ὡστε ἕτερον ἐκεῖνο, καὶ ἕτερον τοῦ-
 5 το. Δοκεῖ δέ μοι ταῦτα λέγειν Ἰουδαίους αἰνιτιόμενος, καὶ τῶν πιοιῶν τοὺς ἐξ ἀρχῆς λάμπαντας, ἕτερον δὲ ἀμελήσαν-
 τας ἀρετῆς, καὶ εἰς τοῦπίσω κατενεχθέντας· κακείνους πάλιν τοὺς ἀπὸ κακίας ἀνενεγκόντας, καὶ πολλοὺς ὑπερακοντί-
 σαντας. Ὁρῶμεν γὰρ τὰς τοιαύτας μεταβολάς, καὶ ἐπὶ τί-
 10 σιως καὶ ἐπὶ βίου γινομένας.

Διὸ παρακαλῶ, πολλὴν ποιησώμεθα σπουδὴν, καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως ἐστάται τῆς ὁρθῆς, καὶ βίον ἐπιδείκνυσθαι ἄριστον. Ἄν γὰρ μὴ καὶ βίον προσθῶμεν τῆς πίστεως ἄξιον, τὴν ἐσχάτην δώσομεν δίκην. Καὶ τοῦτο ἔδειξε μὲν καὶ ἀπὸ τῶν
 15 ἄνωθεν χρόνων ὁ Μακάριος Παῦλος, ὅτι ἔλεγεν, ὅτι «πάν-
 τες τὸ αὐτὸ βρωμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐ-
 τὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον», καὶ προσθεῖς, ὅτι οὐκ ἐσώθη-
 σαν «κατεσιζώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ἐδειξε δὲ καὶ ἐπὶ
 τῶν εὐαγγελιστιῶν ὁ Χριστός, ὅτι εἰσήγαγέ τινας δαίμονας
 20 ἐκβαλόντας καὶ προφητεύσαντας, καὶ εἰς κόλασιν ἀπαγομέ-
 νους. Καὶ πᾶσαι δὲ αὐτοῦ αἱ παραβολαί, οἷον ἢ τῶν παρ-
 θένων, ἢ τῆς σαγήνης, ἢ τῶν ἀκανθῶν, ἢ τοῦ δένδρου τοῦ
 μὴ ποιῶντος καρπὸν, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἀρετῆν ἐπιζητοῦσι.
 Περὶ μὲν γὰρ δογμάτων ὀλιγάκις διαλέγεται· οὐδὲ γὰρ δεῖ-
 25 ται πόνον τὸ πρᾶγμα· περὶ δὲ βίου πολλάκις, μᾶλλον δὲ παν-
 ταχοῦ· διηνεκῆς γὰρ ὁ πρὸς τοῦτο πόλεμος, διὸ καὶ ὁ πόνος.

Καὶ τί λέγω πολιτείαν ὀλόκληρον; Καὶ γὰρ μέρος αὐτῆς

22. Α' Κορ. 10, 3-5.

23. Πρὸβλ. Ματθ. 7, 22-23.

αὐτὸ συνέβη παρ' ἐλπίδα καὶ παρὰ προσδοκίαν καὶ ἔγιναν αὐτοὶ ποὺ ἤλθον ἀργότερα ἴσοι μὲ ἐκείνους ποὺ ἤλθον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἔτσι θὰ συμβῆ καὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι πρὸ παράδοξον ἀπὸ αὐτό, τὸ νὰ γίνουν δηλαδὴ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι τελευταῖοι. "Ὡστε ἄλλο εἶναι τὸ ἓνα καὶ ἄλλο τὸ ἄλλο. "Ἐχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει ὑπονοῶν τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς πιστοὺς ἐκείνους ποὺ κατ' ἀρχὴν διαπρέπουν εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ὕστερα γίνονται ἀδιάφοροι δι' αὐτὴν καὶ ὠδηγήθησαν εἰς χειροτέραν θέσιν, καθὼς καὶ ἐκείνους πάλιν ποὺ ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν κακίαν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ὑπερέβαλον πολλούς. Διότι βλέπομεν τὰς μεταβολὰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους νὰ συμβαίνουν καὶ εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὴν ζωὴν.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πολλὴν προθυμίαν καὶ νὰ μένωμεν ἀκλόνητοι εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν ἄριστον βίον. Διότι ἐὰν δὲν ἐπιδείξωμεν καὶ βίον ἀντάξιον τῆς πίστεως, θὰ ὑποσιῶμεν τὴν πρὸ φοβερὰν τιμωρίαν. Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἔδειξεν ὁ μακάριος Παῦλος καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συνέβησαν κατὰ τοὺς πρώτους ἐκείνους χρόνους, ὅταν ἔλεγεν, ὅτι «Ὅλοι ἔφαγον τὴν ἰδίαν πνευματικὴν τροφήν καὶ ὅλοι ἔπιον τὸ ἴδιον πνευματικὸν ποτόν», καὶ προσέθεσεν, ὅτι δὲν ἐσώθησαν· «διότι ἔπεσαν νεκροὶ εἰς τὴν ἔρημον»²². Ἀλλὰ τὸ ἔδειξε καὶ ὁ Χριστὸς καὶ εἰς τοὺς εὐαγγελιστάς, ὅταν παρουσίασεν ὠρισμένους ποὺ ἐξεδίωξαν δαίμονας καὶ ἐπροφήτευσαν, καὶ παρὰ ταῦτα ὠδηγήθησαν εἰς τὴν κόλασιν²³. Ἀλλὰ καὶ ὅλαι αἱ παραβολαὶ του, ὅπως ἡ τῶν παρθένων, τῆς σαγήνης, τῶν ἀκανθῶν, τοῦ δένδρου ποὺ δὲν ἔκανε καρπὸν, ζητοῦν τὴν ἀρετὴν ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰ ἔργα. Πράγματι, διὰ μὲν τὰ δόγματα ὁμιλεῖ πολὺ σπάνια, διότι αὐτὸ δὲν ἀπαιτεῖ πολὺν κόπον, ἐνῶ πολλὰς φορὰς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς, μᾶλλον δὲ πάντοτε· διότι εἶναι διαρκῆς ὁ πόλεμος πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ κόπος εἶναι διαρκῆς.

Καὶ διατί λέγω δι' ὀλόκληρον τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τοῦ

παροφθὲν μεγάλα ἐπάγει κακά· οἷον ἐλεημοσύνη παροφθεῖ-
 σα εἰς γέενναν ἐμβάλλει τοὺς ὑστερηκότας· καίτοι οὐχ ὀλό-
 κληρος τοῦτο ἀρειή, ἀλλὰ μέρος αὐτῆς. Ἄλλ' ὅμως καὶ αἱ
 παρθένοι διὰ τὸ μὴ ταύτην ἔχειν ἐκολάσθησαν· καὶ ὁ πλού-
 5 σιος διὰ τοῦτο ἀπειθαγανίζετο· καὶ οἱ πεινῶνια μὴ θρέψαν-
 τες ἐντεῦθεν μετὰ τοῦ διαδόλου καταδικάζονται. Πάλιν τὸ
 μὴ λαιδορεῖν μέρος αὐτῆς ἐστὶν ἐλάχισιον· ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦ-
 το ἐκβάλλει τοὺς μὴ κατωρθωκότας. «Ὁ γὰρ εἰπὼν τῷ ἀδελ-
 φῷ αὐτοῦ, μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός».
 10 Πάλιν ἡ σωφροσύνη καὶ αὐτὴ μέρος ἐστὶν· ἀλλ' ὅμως χωρὶς
 ταύτης οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. «Εἰρήνην» γάρ, φησί,
 «διώκειτε, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν
 Κύριον».

Καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη δὲ ὁμοίως μόριόν ἐστὶν ἀρειῆς·
 15 ἀλλ' ὅμως κἂν ἕτερά τις ἐπιτελέσῃ καλά, ταύτην δὲ μὴ κατορ-
 θώσῃ, ἀκάθαρτος παρὰ τῷ Θεῷ. Καὶ δῆλον ἐκ τοῦ Φαρι-
 σαίου, ὃς μυρίοις κομῶν ἀγαθοῖς, ἐντεῦθεν πάντα ἀπώλε-
 σεν. Ἐγὼ δὲ ἡ καὶ τούτων πλέον εἰπεῖν ἔχω πάλιν. Οὐ
 γὰρ δὴ μόνον ἐν ἡμῶν παροφθὲν ἀποκλείει τὸν οὐρανὸν
 20 ἡμῖν, ἀλλὰ κἂν γένηται μὲν, μὴ μετὰ τῆς προσηκούσης δὲ
 ἀκριθείας καὶ ὑπερβολῆς, τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν ποιεῖ. «Ἐὰν
 γὰρ μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν, φησὶν, πλέον τῶν
 γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐκ εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν βασι-
 λείαν τῶν οὐρανῶν». Ὡστε κἂν ἐλεημοσύνην δῶς, μὴ πλείο-
 25 να δὲ ἐκείνων, οὐκ εἰσελεύσῃ.

Καὶ πόσην ἐκεῖνοι παρεῖχον ἐλεημοσύνην; φησί. Τοῦτο

24. Ματθ. 5, 22.

25. Ἐβρ. 12, 14.

26. Ματθ. 5, 20.

ἀνθρώπου; Καθ' ὅσον καὶ μέρος αὐτῆς ἂν παραλειφθῆ, προξενεῖ μεγάλα κακά, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἐλεημοσύνη ἂν παραλειφθῆ ρίπτει εἰς τὴν γέενναν αὐτοὺς ποὺ ὑστέρησαν εἰς αὐτήν, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ὀλόκληρος ἡ ἀρετὴ, ἀλλὰ μέρος αὐτῆς. Ἄλλ' ὅμως καὶ αἱ παρθένοι ἐτιμωρήθησαν ἐπειδὴ δὲν εἶχον αὐτήν· καὶ ὁ πλούσιος διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατεκαίγεται· καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔθρεψαν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν πεινασμένον, καταδικάζονται μαζὶ μὲ τὸν διάβολον. Ἐπίσης τὸ νὰ μὴ λαιδορῆ κανεὶς ἀποτελεῖ ἐλάχιστον μέρος τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸ ἐκδιώκει ἀπὸ τὴν βασιλείαν ἐκείνους ποὺ δὲν τὸ κατώρθωσαν αὐτό. «Διότι αὐτὸς ποὺ θὰ εἰπῆ τὸν ἀδελφόν του, μωρέ, θὰ κριθῆ ἔνοχος καὶ θὰ ριφθῆ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός»²⁴. Καὶ ἡ σωφροσύνη πάλιν καὶ αὐτὴ εἶναι μέρος τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὅμως χωρὶς αὐτὴν κανεὶς δὲν θὰ ἴδῃ τὸν Κύριον. Διότι λέγει· «Προσπαθήτε νὰ ἔχετε εἰρήνην μὲ ὅλους καὶ ἀγιασμόν, χωρὶς τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν θὰ ἴδῃ τὸν Κύριον»²⁵.

Καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη δὲ ὁμοίως ἀποτελεῖ μῦριον τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς κάνῃ ἄλλα καλά, δὲν κατορθώσῃ ὅμως αὐτήν, εἶναι ἀκάθαρτος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸν Φαρισαῖον, ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο διὰ τὰ ἄπειρα καλά ποὺ ἔκανε, ὅμως τὰ ἔχασεν ὅλα ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ὑπερηφανείας του. Ὅμως ἐγὼ ἔχω καὶ πάλιν νὰ σᾶς εἰπῶ κάτι ἐπὶ πλεόν ἀπὸ αὐτά. Ὅτι δηλαδὴ δὲν ἀποκλείει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν μόνον ἓνα ἂν παραλειφθῆ ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη γίνεται ὄχι ὅμως μὲ πρέπουσαν ἀκρίβειαν καὶ ὑπερβολήν, ἔχει καὶ πάλιν τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. «Διότι», λέγει, «ἐὰν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ξεπεράσῃ τὴν ἀρετὴν τῶν γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»²⁶. Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη δώσης ἐλεημοσύνην, ἐὰν δὲν δώσης περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔδιδον ἐκεῖνοι, δὲν θὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

Ἄλλὰ θὰ εἰπῆ κάποιος· Καὶ πόσῃν ἐλεημοσύνην ἔδιδον

γὰρ αὐτὸ εἰπεῖν θούλομαι νῦν, ἵνα οἱ μὲν μὴ διδόντες διανασιῶσι πρὸς τὸ δοῦναι, οἱ δὲ διδόντες μὴ μέγα φρονῶσιν, ἀλλὰ προσθήκην ἐργάζονται. Τί οὖν ἐδίδοσαν ἐκεῖνοι; Τῶν ὄντων ἀπάντων δεκάτην, καὶ πάλιν ἐτέραν δεκάτην, καὶ μετὰ ταύτην, τρίτην ὥστε παρ' οὐδὲν τὸ τρίτον τῆς οὐσίας παρεῖχον· τρεῖς γὰρ δεκάται συντιθέμεναι τοῦτο ποιοῦσι. Καὶ μετὰ τούτων καὶ ἀπαρχάς, καὶ πρωτότοκα, καὶ ἕτερα πλείονα· οἷον τὰ ὑπὲρ ἁμαρτημάτων, τὰ ὑπὲρ καθαρισμῶν, τὰ ἐν ἐορταῖς, τὰ ἐν τῷ ἰωβηλαίῳ, τὰ ἐν ταῖς τῶν χρεῶν ἀποκοπαῖς, καὶ τῶν οἰκειῶν ἀφρέσει, καὶ τοῖς δανείσμασι τοῖς τόκων ἀπηλλαγμένοις. Εἰ δὲ ὁ τὸ τρίτον δούς τῶν ὄντων, μᾶλλον δὲ τὸ ἡμῖν (μετὰ γὰρ τούτων ἐκεῖνα συντιθέμενα τὸ ἡμιού ἐστιν), εἰ τοίνυν ὁ τὸ ἡμῖν διδούς, οὐδὲν μέγα ἐργάζεται· ὁ μὴδὲ τὸ δέκατον παρέχων τίνος ἄξιος ἔσται; Εἰκότως ἔλεγεν, «ὀλίγοι οἱ σφζόμενοι».

5. Μὴ δὴ καταφρονῶμεν τῆς κατὰ τὸν θίον ἐπιμελείας. Εἰ γὰρ μέρος αὐτοῦ καταφρονούμενον ἐν ἰσαύτην φέρει τὴν ἀπώλειαν, διὰ πανταχόθεν ὤμεν τῇ καταδικαζούσῃ ψήφῳ, πῶς διαφευξώμεθα τὴν κόλασιν; ποίαν δὲ οὐ ἴσομεν δίκην;

20 Καὶ ποία ἡμῖν σωτηρίας ἐλπίς, φησὶν, εἰ τῶν ἀπηριθμημένων ἕκαστον τὴν γέενναν ἡμῖν ἀπειλεῖ; Καὶ ἐγὼ τοῦτο ἰέγω· πλὴν ἐὰν προσέχωμεν, δυνατὸν σωθῆναι, τὰ τῆς ἐλεημοσύνης κατασκευάζοντα φάρμακα, καὶ τὰ τραύματα θεραπείας. Οὐ γὰρ οὕτως ἔλαιον σῶμα ρώννυσιν, ὡς φιλανθρώπια ψυχὴν καὶ ρώννυσι, καὶ ἀχείρωτον πᾶσιν ἐργάζεται, καὶ ἀνάλωτον τῷ διαβόλῳ ποιεῖ. "Οπου γὰρ ἂν κατὰσχη,

ἐκεῖνοι; Αὐτὸ λοιπὸν θέλω καὶ ἐγὼ νὰ οἶμαι εἰπῶ τώρα, ὥστε αὐτοὶ μὲν ποὺ δὲν δίδουν νὰ παρακινηθοῦν νὰ δίδουν, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ δίδουν νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν, ἀλλὰ νὰ τὴν αὐξάνουν συνεχῶς. Τί λοιπὸν ἔδιδον ἐκεῖνοι; Ἔδιδον τὸ ἓνα δέκατον ὅλης τῆς περιουσίας των καὶ πάλιν ἄλλο ἓνα δέκατον, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τρίτον δέκατον· ὥστε ἔδιδον σχεδὸν τὸ ἓνα τρίτον τῆς περιουσίας των· διότι ἐὰν προστεθοῦν τὰ τρία δέκατα κάνουν αὐτό. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ προσέφερον καὶ τὰς ἀπαρχὰς καὶ τὰ πρωτότοκα καὶ πολλὰ ἄλλα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὰς ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων προσφοράς, τὰς ὑπὲρ τῶν καθαρισμῶν, τὰς κατὰ τὰς ἑορτάς, τὰς κατὰ τὸ ἰωβηλαῖον ἔτος, τὰς προσφοράς παραγραφῆς τῶν χρεῶν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων καὶ τὰ ἀπηλλαγμένα τόκων δάνεια. Ἐὰν δὲ αὐτὸς ποὺ δίδει τὸ τρίτον τῆς περιουσίας του, ἢ καλύτερα τὸ ἥμισυ (διότι προστιθέμενα αὐτὰ μαζὶ μὲ ἐκεῖνα κάνουν τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας), ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς ποὺ δίδει τὸ ἥμισυ, δὲν κάνει τίποτε τὸ σπουδαῖον, αὐτὸς ποὺ δὲν δίδει οὔτε κἂν τὸ δέκατον τῆς περιουσίας του τίνας ἄξιος θὰ εἶναι; Εἶχε δίκαιον λοιπὸν ποὺ ἔλεγεν, «εἶναι ὀλίγοι οὗτοι ποὺ σώζονται».

5. Ἄς μὴ περιφρονοῦμεν λοιπὸν τὴν φροντίδα διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας. Διότι ἐὰν μόνον ἓνα μέρος αὐτῆς περιφρονούμενον ὀδηγεῖ εἰς τόσον μεγάλην ἀπώλειαν, ὅταν εἴμεθα ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τῆς καταδικαζούσης ἀποφάσεως ἀπὸ παντοῦ, πῶς θ' ἀποφύγωμεν τὴν τιμωρίαν; ποίαν τιμωρίαν δὲν θὰ ὑποστῶμεν; Καὶ ποία ἐλπίς σωτηρίας, λέγει, ὑπάρχει δι' ἡμᾶς, ἐὰν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀριθμήσαμεν μᾶς ἀπειλῇ μὲ τὴν γέενναν; Καὶ ἐγὼ αὐτὸ λέγω· ἐκτὸς βέβαια ἐὰν προσέχωμεν, ὅποτε εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῶμεν, παρασκευάζοντες τὰ φάρμακα τῆς ἐλεημοσύνης καὶ θεραπεύοντες τὰ τραύματα. Διότι δὲν τονώνει τὸ σῶμα τόσον πολὺ τὸ λάδι, ὅσον ἐνδυναμώνει τὴν ψυχὴν ἢ φιλανθρωπία, ποὺ τὴν καθιστᾷ ἀκατανίκητον ἀπὸ ὄλους καὶ ἀπόρθητον ἀπὸ τὸν διάβολον. Καθ' ὅσον ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν τὴν πιά-

διολισθαίνει λοιπόν, οὐκ ἐῶντος τοῦ ἐλαίου τούτου τοῖς νό-
τοις τοῖς ἡμετέροις ἐνιζάνειν τὰς ἐκείνου λαβάς. Τούτω τοί-
νων ἑαυτοὺς συνεχῶς ἀλείφωμεν τῷ ἐλαίῳ. Καὶ γὰρ ὑγιείας
ἐστὶν ὑπόθεσις, καὶ φωτὸς χορηγία, καὶ φαιδρότητος ἀφορμή.

5 Ἄλλ' ὁ δεῖνα, φησί, τόσα καὶ τόσα ἔχει τάλαντα χρυ-
σίου, καὶ οὐδὲν προτίεται. Καὶ τί τοῦτο πρὸς σέ; Οὔτω γὰρ
θαυμασιότερος σὺ φανήσῃ, ὅταν ἀπὸ πενίας φιλοτιμότερος
ἐκείνου γένη. Οὔτω καὶ Μακεδόνας ὁ Παῦλος ἐθαύμασεν
οὐχ ὅτι παρέσχον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν πτωχείᾳ ὄντες παρέσχον.
10 Μὴ δὴ πρὸς τούτους ἴδῃς, ἀλλὰ πρὸς τὸν κοινὸν ἀπάντων
διδάσκαλον, ὃς οὐκ εἶχε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι.

Καὶ διατί, φησὶν, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τοῦτο οὐ ποιεῖ;
Μὴ κρῖνε ἕτερον, ἀλλὰ σεαυτὸν ἀπάλλαξον τῆς κατηγορίας.
Ἐπεὶ μείζων ἢ κόλασις, ὅταν καὶ ἐτέροις ἐγκαλῆς, καὶ αὐ-
15 τὸς μὴ ποιῆς· ὅταν ἄλλους κρίνων, τῷ αὐτῷ κρίματι πάλιν
ὑπεύθυνος ἦς καὶ αὐτός. Εἰ γὰρ οὐδὲ κατορθοῦντας κρίνειν
ἐφίεται ἐτέρους, πολλῶ μᾶλλον πιαίονιας. Μὴ τοίνυν κρί-
νωμεν ἐτέρους, μηδὲ πρὸς ἐτέρους ραθυμοῦντας βλέπωμεν,
ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκεῖθεν τὰ ὑποδείγματα φέρωμεν.
20 Μὴ γὰρ ἐγὼ σε εὐηργέτησα; μὴ γὰρ ἐγὼ σε ἐλυτρώσάμην,
ἵνα πρὸς ἐμὲ βλέπῃς; Ἐτερός ἐστιν ὁ ταῦτά σοι παρασχών.
Τί τὸν δεσπότην ἀφείς, πρὸς τὸν σὺνδουλον ὀργᾶς; Οὐκ ἤ-
κουσας αὐτοῦ λέγοντος, «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι
καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»; καὶ πάλιν, «ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι
25 πρῶτος, ἔστω πάντων διάκονος»; καὶ πάλιν, «καθὼς ὁ Υἱ-
ὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι»;

27. Ματθ. 11, 29.

28. Ματθ. 20, 26.

ση, ξεγλιστρᾶ πλέον, διότι δὲν ἀφήνει τὸ λάδι αὐτὸ τὰ χέρια του νὰ συγκρατήσουν τὰ νῶτα μας. Ἄς ἀλείφωμεν λοιπῶν συνεχῶς τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ αὐτὸ τὸ λάδι. Διότι εἶναι ὑπόθεσις ὑγείας, χορηγία φωτὸς καὶ ἀφορμὴ χαρᾶς.

Ἄλλ' ὁ τάδε, θὰ εἶπῃ κάποιος, ἔχει τόσα πολλὰ τάλαντα χρυσοῦ καὶ δὲν δίδει τίποτε. Καὶ τί σχέσιν ἔχει αὐτὸ μὲ σένα; Διότι ἔτσι θὰ φανῆς θαυμασιότερος, ἀφοῦ θὰ γίνῃς πρὸ γενναιόδωρος, ἂν καὶ εἶσαι πτωχός. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον καὶ ὁ Παῦλος ἐθαύμασε τοὺς Μακεδόνας, ὅχι ἐπειδὴ προσέφερον, ἀλλ' ἐπειδὴ προσέφερον, μολονότι ἦσαν πτωχοί. Μὴ βλέπῃς λοιπὸν αὐτούς, ἀλλὰ βλέπε τὸν κοινὸν διδάσκαλον ὅλων γενικῶς, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε ποῦ νὰ γείρη τὸ κεφάλι του.

Καὶ διατί, θὰ εἶπῃ κάποιος, ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε δὲν τὸ κάνει αὐτό; Μὴ κρίνῃς ἄλλον, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν σου ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. Διότι ἡ κόλασις εἶναι μεγαλυτέρα, ὅταν καὶ τοὺς ἄλλους κατηγορῆς διὰ κάτι καὶ ὁ ἴδιος δὲν τὸ πράττει· ὅταν κρίνων τοὺς ἄλλους εἶσαι καὶ σὺ ὁ ἴδιος ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἴδιο πρᾶπτωμα. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἐπιτρέπῃ οὔτε τοὺς ἐναρέτους νὰ κρίνουν τοὺς ἄλλους, πολὺ περισσότερον δὲν ἐπιτρέπει νὰ τὸ κάνουν αὐτοὶ ποὺ ὑποπίπτουν εἰς παιίσματα. Ἄς μὴ κρίνωμεν λοιπὸν τοὺς ἄλλους, οὔτε νὰ βλέπωμεν τοὺς ἄλλους ποὺ δείχνουν ἀδιαφορίαν, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν τὸ βλέμμα μας ἐστραμμένον πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον νὰ παίρνωμεν τὰ παραδείγματα. Διότι, μήπως ἐγὼ σὲ εὐεργέτησα; μήπως ἐγὼ σὲ ἐλύτρωσα, ὥστε νὰ ἔχῃς ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν σου πρὸς ἐμένα; Ἄλλος εἶναι αὐτὸς ποὺ σοῦ τὰ ἐχάρισεν αὐτά. Διατί ἀφήνεις τὸν Κύριον καὶ βλέπεις πρὸς τὸν σύνδουλον; Δὲν τὸν ἤκουσες ποὺ λέγει, «Μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι εἶμαι πρῶτος καὶ ταπεινὸς κατὰ τὴν καρδίαν»²⁷; καὶ πάλιν· «αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ εἶναι πρῶτος μεταξύ σας, ὀφείλει νὰ εἶναι δοῦλος ὅλων»²⁸; καὶ πάλιν· «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἦλθε διὰ νὰ ὑπηρετηθῇ, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπηρε-

Καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν, ἵνα μὴ προσπαιῶν τοῖς ραθύμοις τῶν συνδούλων μένης ἐν ὀλιγωρίᾳ, ἀφέλκων σε τούτων φησίν· «ὕπόδειγμα ἔδωκα ὑμῖν ἔμανιόν, ἵνα καθὼς ἐποίησα, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε».

5 Ἄλλ' οὐκ ἔστι σοι διδάσκαλος ἀρειῆς τῶν συνόντιων ἀνθρώπων οὐδείς, οὐδὲ οἶος εἰς ταῦτα ἐνάγειν; Οὐκοῦν πλείων ὁ ἔπαινος, μεῖζον τὸ ἐγκώμιον, ὅτι μηδὲ διδασκάλων εὐπορῶν γέγονας σὺ θαυμασιός. Καὶ γὰρ δυνατὸν τοῦτο καὶ σφόδρα ράδιον, ἐὰν θέλωμεν· καὶ δηλοῦσιν οἱ πρῶτοι
10 ταῦτα κατορθώσαντες· οἶον Νῶε, Ἀβραάμ, ὁ Μελχισεδέκ, ὁ Ἰώβ, καὶ οἱ κατ' ἐκείνους ἅπαντες ἄνθρωποι πρὸς οὓς ἀναγκαῖον καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὄραν, ἀλλὰ μὴ πρὸς τούτους, οὓς οὐδέποτε παύεσθε ζηλοῦντες, καὶ ἐν τοῖς συλλόγοις τοῖς ἡμετέροις περιφέροντες. Καὶ γὰρ οὐδὲν ἄλλο
15 πανταχοῦ λεγόντων ἀκούω, ἀλλ' ἢ ταυτὶ τὰ ρήματα· Ὁ δεῖνα ἐκτίησαιο πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, ὁ δεῖνα πλουτεῖ, οἰκοδομεῖ.

Τί κέχηρας, ἄνθρωπε, ἔξω; τί πρὸς ἐτέρους βλέπεις; Εἰ βούλει πρὸς ἐτέρους ἰδεῖν, τοὺς κατορθοῦντας βλέπε,
20 τοὺς εὐδοκιμοῦντας, τοὺς τὸν νόμον μετὰ ἀκριβείας ἀποπληροῦντας, μὴ τοὺς προσκεκρουκότας καὶ ἠτιμωμένους. Ἄν γὰρ πρὸς τούτους βλέπης, πολλὰ ἐντεῦθεν συλλέξεις κακά, εἰς ραθυμίαν ἐμπίπιων, εἰς ἀπόνοιαν, εἰς τὸ καταδικάζειν ἐτέρους· ἐὰν δὲ τοὺς κατορθοῦντας ἀριθμῆς, εἰς ταπεινοφρο-
25 σύνην, εἰς σπουδὴν, εἰς κατάνυξιν, εἰς τὰ μυρία σεαυτὸν εἰσάξεις ἀγαθά. Ἀκουσον τί ἔπαθεν ὁ Φαρισαῖος, ἐπειδὴ τοὺς κατορθοῦντας ἀφείξ, τὸν πιαίσαντα εἶδεν· Ἀκουσον καὶ φοβήθητι. Βλέπε πῶς θαυμασιὸς ἐγένετο ὁ Δαυὶδ, ἐπειδὴ

29. Ματθ. 20, 28.

30. Ἰω. 13, 15.

ιήση»²⁹; Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν μετὰ ἀπὸ αὐτά, διὰ νὰ μὴ παίρνης ἀφορμὴν ἀπὸ τοὺς ἀδιαφόρους συνδούλους σου καὶ μένης ἀδιάφορος καὶ σὺ, σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ αὐτοὺς μὲ τοὺς λόγους του· «Σᾶς ἔδωσα ὡς παράδειγμα τὸν ἑαυτὸν μου, ὥστε, ὅπως ἐγὼ ἔπραξα, καὶ σεῖς νὰ πράττετε»³⁰.

Ἄλλὰ δὲν ὑπάρχει κανεὶς διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς δι' ἐσένα ἀπὸ τοὺς γύρω σου συνανθρώπους, οὔτε κάποιος σχετικὸς πού νὰ σοῦ ὑποδείξῃ αὐτά; Τότε λοιπὸν θὰ εἶναι μεγαλύτερος ὁ ἔπαινος καὶ μεγαλύτερον τὸ ἐγκώμιον, διότι ἔγινες σὺ θαυμαστὸς χωρὶς νὰ ἔχῃς διδασκάλους. Καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι δυνατὸν καὶ πάρα πολὺ εὔκολον, ἐὰν θέλωμεν ἡμεῖς, καὶ τὸ ἐπιβεβαιώνουν αὐτοὶ πού πρῶτοι τὸ κατώρθωσαν αὐτό, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ Νῶε, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Μελχισεδέκ, ὁ Ἰὼβ καὶ ὅλοι οἱ παρόμοιοι μὲ αὐτοὺς ἄνθρωποι, πρὸς τοὺς ὁποίους πρέπει καθημερινῶς νὰ ἔχωμεν ἐστραμμένα τὰ βλέμματά μας, καὶ ὄχι πρὸς αὐτούς, τοὺς ὁποίους δὲν παύετε ποτὲ νὰ μιμῆσθε καὶ νὰ τοὺς προβάλλετε διαρκῶς εἰς τὰς συγκεντρώσεις σας. Καθ' ὅσον παντοῦ, τίποτε ἄλλο δὲν ἀκούω νὰ λέγουν, παρὰ αὐτὰ ἐδῶ τὰ λόγια· Ὁ τάδε ἀπέκτησε τόσα καὶ τόσα πλέθρα γῆς, ὁ τάδε εἶναι πλούσιος, ὁ τάδε κτίζει σπίτια.

Διατί, ἄνθρωπέ μου, μένεις μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα σου βλέπων τοὺς ἔξω; διατί προσέχεις τοὺς ἄλλους; Ἐὰν θέλῃς νὰ προσέχῃς τοὺς ἄλλους, πρόσεχε τοὺς ἐναρέτους, αὐτοὺς πού ἐπρόκοψαν εἰς τὴν ἀρετὴν, αὐτοὺς πού τηροῦν μὲ ἀκρίβειαν τὸν νόμον, καὶ ὄχι τοὺς καταπατοῦντας καὶ περιφρονοῦντας αὐτόν. Διότι ἐὰν προσέχῃς αὐτούς, θ' ἀποκομίσῃς ἀπὸ αὐτοὺς πολλὰ κακά, θὰ γίνῃς ἀδιάφορος, ἐγωιστής, καταδικαστὴς τῶν ἄλλων, ἐνῶ ἐὰν ἀπαριθμῇς τοὺς ἐναρέτους θὰ ὀδηγήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου εἰς ταπεινοφροσύνην, εἰς προθυμίαν, εἰς κατάνυξιν, εἰς τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ. Ἄκουσε τί ἔπαθεν ὁ Φαρισαῖος, ἐπειδὴ παρέβλεψε τοὺς ἐναρέτους καὶ ἐπρόσεξε τὸν ἁμαρτωλόν· ἄκουσε καὶ φοβήσου. Πρόσεχε πῶς ὁ Δαυὶδ ἔγινε θαυμαστός, ἐπειδὴ εἶχεν ἐστραμμένον τὸ

πρὸς τοὺς προγόνους αὐτοῦ τοὺς καὶ ἀρειτὴν ἔβλεπε. «Πάροικος γάρ», φησὶν, «ἐγὼ εἶμι καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου». Καὶ γὰρ οὗτος, καὶ πάντες οἱ καὶ αὐτόν, τοὺς ἡμαρτηκότητας ἀφέρντες, τοὺς εὐδοκιμηκότητας ἐνενοῦν.

5 Τοῦτο καὶ σὺ ποιεῖ. Οὐδὲ γὰρ δικαστὴς αὐτὸς κάθησαι τῶν ἐτέροις πεπλημμελημένων, οὐδὲ ἐξεταστὴς τῶν ἄλλοις ἁμαρτιανομένων· σαντιῶ κρίνειν, οὐχ ἐτέροις ἐπειάγης. «Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, φησὶν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δέ, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα». Σὺ δὲ τὴν τάξιν ἀνέτρεψας, σαντὸν μὲν οὐ μεγάλων, οὐ μικρῶν παισιμάτων ἀπαιτῶν εὐθύνας, τὰ δὲ ἐτέρων μετὰ ἀκριβείας περιεργαζόμενος.

Ἄλλὰ μηκέτι τοῦτο ποιῶμεν, ἀλλὰ ταύτην ἀφέρντες τὴν ἀταξίαν, δικαστήριον ἐν ἡμῖν αὐτοῖς καθίσωμεν τῶν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἁμαρτιανομένων, αὐτοὶ κατήγοροι καὶ δικασταὶ καὶ
15 δῆμιοι τῶν πλημμελημάτων γινόμενοι.

Εἰ βούλει καὶ τὰ ἐτέρων πολυπραγμονεῖν, τὰ κατορθώματα, μὴ τὰ ἁμαρτήματα περιεργάζου· ἵνα καὶ ἐκ τῆς μνήμης τῶν οἰκείων πλημμελημάτων, καὶ ἐκ τοῦ ζήλου τῶν ἐτέροις κατορθουμένων, καὶ ἐκ τῆς τοῦ ἀπαραιτήτου δικαστηρίου πα-
20 ρασιάσεως, καθ' ἑκάστην ὥσπερ πλήκτρῳ τινὶ τῆ συνειδήσει ντυτόμενοι, εἰς ταπεινοφροσύνην καὶ μείζονα σπουδὴν ἑαυτοὺς εἰσάγοντες, τῶν μελλόντων ἐπιτευξώμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν
25 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

31. Ψαλμ. 38, 13.

32. Α' Κορ. 11, 31-32.

βλέμμα του πρὸς τοὺς προγόνους του ποὺ ἔζησαν ἐνάρετα. Διότι λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι πάροικος καὶ παρεπίδημος, ὅπως ὅλοι οἱ πρόγονοί μου»³¹. Πράγματι καὶ αὐτὸς καὶ ὅλοι οἱ παρόμοιοι μὲ αὐτὸν παρέβλεψαν τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἐσκέπτοντο αὐτοὺς ποὺ προέκοψαν εἰς ἀρετὴν.

Αὐτὸ κάμνε καὶ σύ. Διότι δὲν κάθεσαι σὺ ὡς δικαστῆς τῶν παραπτωμάτων τῶν ἄλλων, οὔτε ὡς ἐξεταστῆς τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἄλλων· ἔλαβες ἐντολὴν νὰ κρίνης τὸν ἑαυτὸν σου καὶ ὄχι τοὺς ἄλλους. «Διότι», λέγει, «ἐὰν κρίνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καταδικασθῶμεν· ὅταν δὲ κρινώμεθα, παιδαγωγούμεθα ὑπὸ τοῦ Κυρίου»³². Σὺ ὅμως ἀνέτρεψες τὴν τάξιν, καὶ διὰ μὲν τὸν ἑαυτὸν σου δὲν ζητεῖς εὐθύνας οὔτε διὰ τὰ μεγάλα, οὔτε διὰ τὰ μικρὰ ἁμαρτήματα, τὰ παραπτώματα ὅμως τῶν ἄλλων τὰ περιεργάζεσαι μὲ λεπτομέρειαν.

Ἄς μὴ τὸ κάνωμεν λοιπὸν εἰς τὸ ἐξῆς αὐτό, ἀλλ' ἀφοῦ τὴν ἐγκαταλείψωμεν αὐτὴν τὴν ἀταξίαν, ἃς θέσωμεν μέσα μας δικαστήριον διὰ τὰ ἰδικὰ μας ἁμαρτήματα, καὶ ἃς γίνωμεν οἱ ἴδιοι κατήγοροι καὶ δικασταὶ καὶ δῆμιοι τῶν παραπτωμάτων μας.

Ἐὰν δὲ θέλης νὰ ἀσχολῆσαι καὶ μὲ τὰ θέματα τῶν ἄλλων, ἐξέταζε τότε τὰ κατορθώματά των καὶ ὄχι τὰ ἁμαρτήματά των, ὥστε καὶ μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἰδικῶν μας παραπτωμάτων καὶ μὲ τὸν ζῆλον ποὺ θὰ ἐπιδεικνύωμεν διὰ τὰ κατορθώματα τῶν ἄλλων, καὶ μὲ τοὺς ἐλέγχους τοῦ ἀπαραιτήτου δικαστηρίου κεντούμενοι ὡσὰν μὲ πληκτρον καθημερινὰ εἰς τὴν συνείδησίν μας, ὀδηγοῦντες τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς ταπεινοφροσύνην καὶ μεγαλυτέραν προθυμίαν, θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΕ΄
Ματθ. 20, 17 - 28

«Καὶ ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, παρέλα-
βε τοὺς δώδεκα μαθητὰς καὶ ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ
5 εἶπεν αὐτοῖς· ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ
ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦ-
σι καὶ γραμματεῦσι, καὶ κατακρινούσιν αὐτὸν θανάτῳ·
καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι
καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
10 ἐγεροθήσεται».

1. Οὐκ ἀνθρώπον ἀναβαίνει εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς Γαλι-
λαιας ἐλθὼν· ἀλλὰ πρότερον θαυματουργήσας καὶ ἐπισιο-
μίας Φαρισαίους, καὶ διαλεχθεὶς τοῖς μαθηταῖς περὶ ἀ-
κημοσύνης, «Εἰ γὰρ θέλεις τέλειος εἶναι», φησί, «πώλη-
15 σὸν σου τὰ ὑπάρχοντα», καὶ περὶ παρθενίας, «Ὁ δυνάμενος
χωρεῖν, χωρεῖτω», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης, «Ἐὰν μὴ
στραφῆτε γὰρ καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε
εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», καὶ περὶ ἀντιδόσεως τῶν
ἐνταῦθα, «Ὅστις γὰρ ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελ-
20 φὰς ἑκατονιαπλασίονα λήγεται ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ», καὶ περὶ
τῶν ἀμοιβῶν τῶν ἐκεῖ, «Καὶ ζωὴν» γὰρ, φησί, «αἰώνιον
κληρονομήσει», τότε προσβάλλει τῇ πόλει λοιπὸν, καὶ μέλ-
λων ἀνιέναι, πάλιν περὶ τοῦ πάθους διαλέγεται. Ἐπειδὴ
γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτούς, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τοῦτο συμβῆναι,
25 ἐπιλανθάνεσθαι, συνεχῶς αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει, ἐγγυμνά-
ζων αὐτῶν τὴν διάνοιαν τῇ πυκνότητι τῆς ἀναμνήσεως, καὶ
τὴν λύπην ὑποκειμένην. Καὶ ἰδίαν δὲ αὐτοῖς διαλέγεται
ἀναγκαίως· οὐ γὰρ ἔδει εἰς πολλοὺς ἐξενεχθῆναι τὸν περὶ

1. Ματθ. 19, 21.
2. Ματθ. 19, 12.
3. Ματθ. 18, 3.

4. Ματθ. 19, 29.
5. Ματθ. 19, 29.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΞ΄
Ματθ. 20, 17 - 28

«Καὶ ὅταν ἀνέβαινεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, παρέλαβε τοὺς δώδεκα μαθητάς του ἰδιαίτερος καὶ καθὼς ἐβάδιζαν τοὺς εἶπεν· Ἴδου ἀνεβαίνομεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρόκειται νὰ παραδοθῆ εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς καὶ θὰ τὸν καταδικάσουν εἰς θάνατον. Καὶ θὰ τὸν παραδώσουν εἰς τοὺς ἔθνικοὺς διὰ νὰ τὸν ἐμπαίξουν καὶ νὰ τὸν μαστιγώσουν, ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατόν του, θὰ ἀναστηθῆ».

1. Δὲν ἀνεβαίνει ἀμέσως εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅταν ἦλθεν ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτα ἔκανε θαύματα καὶ ἀπεστόμωσε τοὺς Φαρισαίους καὶ ὠμίλησεν εἰς τοὺς μαθητάς του περὶ ἀκτημοσύνης, «Διότι», λέγει, «ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος, πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου»¹, καὶ περὶ παρθενίας, «Αὐτὸς ποὺ ἠμπορεῖ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ αὐτά, ὡς τὰ ἐφαρμόσῃ»², καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης, «Διότι, ἐὰν δὲν ἀλλάξετε διαγωγὴν καὶ δὲν γίνετε ὡσὰν τὰ παιδιά, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»³, καὶ περὶ τῆς ἀνταποδόσεως ἐδώ εἰς τὸν κόσμον, «Διότι αὐτὸς ποὺ ἄφησεν οἰκίας ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς νὰ λάβῃ πολλαπλάσια εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν»⁴, καὶ περὶ τῶν ἀμοιβῶν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, «Διότι», λέγει, θὰ κληρονομήσῃ ζωὴν αἰώνιον»⁵, τότε πλέον ἔρχεται εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁμιλεῖ πάλιν διὰ τὸ πάθος του ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀνεβῆ εἰς αὐτήν. Διότι, ἐπειδὴ ἦτο φυσικὸν οἱ μαθηταί του, ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ συμβῆ αὐτό, νὰ τὸ λησμονοῦν, διὰ τοῦτο τοὺς τὸ ὑπενθυμίζει συνεχῶς, γυμνάζοντας ἔτσι τὸ μυαλό τους μὲ τὰς συχνὰς ὑπενθυμίσεις καὶ μειώνοντας τὴν λύπην τους. Ἄλλ' ὅμως κατ' ἀνάγκην ὁμιλεῖ τοὺς μαθητάς του ἰδιαίτερος, ἐπειδὴ δὲν ἔ-

τούτων λόγον, οὐδὲ σαφῶς λεχθῆναι· οὐδὲν γὰρ ἐκ τούτου πλέον ἐγίνετο. Εἰ γὰρ οἱ μαθηταὶ ἐθορυβοῦντο ταῦτα ἀκούοντες, πολλῶ μᾶλλον ὁ τῶν πολλῶν δῆμος.

Τί οὖν; οὐκ ἐλέχθη τοῖς πολλοῖς; φησὶν. Ἐλέχθη μὲν
 5 καὶ πρὸς τοὺς πολλούς, οὐχ οὕτω δὲ σαφῶς. «Λύσαιτε»
 γὰρ, φησί, «τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερωῶ
 αὐτόν», καὶ «σημεῖον ἐπιζητεῖ ἢ γενεὰ αὕτη, καὶ σημεῖον
 οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ»· καὶ πάλιν
 «Ἐτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἶμι, καὶ ζητήσεται με, καὶ
 10 οὐχ εὐρήσετε». Τοῖς δὲ μαθηταῖς οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὥσπερ
 τὰ ἄλλα σαφέστερον ἔλεγεν, οὕτω καὶ τοῦτο εἶπε.

Καὶ τίνος ἔνεκεν, εἰ μὴ συνίεσαν οἱ πολλοὶ τῶν λεγο-
 μένων τὴν δύναμιν, καὶ ἐλέγετο; Ἴνα μάθωσι μετὰ ταῦτα,
 διτι προειδῶς ἐπὶ τὸ πάθος ἦει καὶ ἐκῶν, οὐκ ἀγνοῶν,
 15 οὐδὲ ἀναγκαζόμενος. Τοῖς μαθηταῖς δὲ οὐ διὰ τοῦτο μόνον
 προὔλεγεν, ἀλλ', ὅπερ ἔφη, ἵνα ἐγγυμνασθέντες τῇ προσδο-
 κίᾳ, ράδιον ἐνέγκωσι τὸ πῦθος, καὶ μὴ ἀμελέτητον ἐπελθόν
 ταράξῃ σφόδρα αὐτούς. Διὰ τοι τοῦτο ἐξ ἀρχῆς μὲν τὸν
 θάνατον ἔλεγε μόνον, διτι δὲ ἐμελέτησαν καὶ ἐνεγυμνάσαντο,
 20 καὶ τὰ ἄλλα προσετίθησιν· οἷον, διτι παραδώσουσι τοῖς ἔθνε-
 σιν, διτι ἐμπαίξουσιν καὶ μαστιγώσουσι τούτου τε ἔνεκεν, καὶ
 ἵνα διὰ τὰ σκινθροπὰ ἐξελθόντα ἴδωσι, καὶ τὴν ἀνάστασιν
 ἐντεῦθεν προσδοκήσωσιν. Ὁ γὰρ τὰ λυποῦντα οὐκ ἀποκρυ-

6. Ἰω. 2, 19.

7. Ματθ. 12, 39.

8. Ἰω. 7, 33-34.

πρεπε τὰ πλήθη νὰ γνωρίσουν τὸν λόγον του σχετικὰ μὲ αὐτά, οὔτε ἔπρεπε νὰ λεχθοῦν αὐτὰ καθαρὰ, ἀφοῦ δὲν ἐπρόκειτο νὰ προκύψῃ ἀπὸ αὐτὸ τίποτε τὸ ἐπὶ πλέον. Διότι ἔὰν οἱ μαθηταὶ του, ἀκούοντες αὐτά, ἐθορυβοῦντο, πολὺ περισσότερον θὰ συνέβαινεν αὐτὸ εἰς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ.

Τί λοιπόν; θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος· δὲν ἐλέχθη αὐτὸ εἰς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ; Ἐλέχθη βέβαια καὶ εἰς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, ὄχι ὅμως τόσο καθαρὰ. Διότι, λέγει, «Κρημνίσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνεγείρω»⁶, καὶ «Ἡ γενεὰ αὕτη ζητεῖ θαῦμα, καὶ ὅμως δὲν θὰ τῆς δοθῇ θαῦμα, παρὰ μόνον τὸ θαῦμα τοῦ Ἰωνᾶ»⁷. καὶ πάλιν· «Ὁλίγον χρόνον ἀκόμη εἶμαι μαζί σας, καὶ θὰ μὲ ζητήσετε, ἀλλὰ δὲν θὰ μὲ εὔρετε»⁸. Εἰς τοὺς μαθητὰς του ὅμως δὲν ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς τοὺς ἔλεγε σαφέστερον τὰ ἄλλα, ἔτσι ἀκριβῶς τοὺς εἶπε καὶ αὐτό.

Διατί ὅμως τοὺς τὸ ἔλεγεν αὐτό, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπρόκειτο οἱ περισσότεροι νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ βαθύτερον νόημα τῶν λόγων; Διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν ἀργότερα, ὅταν θὰ συνέβαιναν αὐτά, ὅτι ἐβάδιζε πρὸς τὸ πάθος του προγνωρίζοντας αὐτὸ καὶ μὲ τὴν θέλησίν του, καὶ ὄχι χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ, οὔτε ὑποκινούμενος ἀπὸ κάποιαν ἀνάγκην. Ἄλλ' ὅμως εἰς τοὺς μαθητὰς του δὲν τὰ προέλεγεν αὐτὰ δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν λόγον, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἀσκούμενοι μὲ τὴν προσδοκίαν, νὰ ἠμπορέσουν νὰ ὑποφέρουν εὐκολώτερα τὸ πάθος, καὶ νὰ μὴ συγκλονισθοῦν εἰς μέγαν βαθμὸν ἔὰν αὐτὸ ἤρχετο ἐντελῶς ἀπροσδόκητα. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἔλεγε μόνον διὰ τὸν θάνατον, ὅταν ὅμως τὸ ἐσυνειδητοποίησαν αὐτὸ καὶ προητοιμάσθησαν καταλλήλως, τότε πλέον προσθέτει καὶ τὰ ἄλλα, ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι θὰ τὸν παραδώσουν εἰς τοὺς ἐθνικούς, ὅτι θὰ τὸν ἐμπαίξουν καὶ θὰ τὸν μαστιγώσουν. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ λοιπόν, ἀλλὰ καὶ ὅταν θὰ ἔβλεπαν νὰ περνοῦν τὰ δυσάρεστα, νὰ ἀνέμεναν, ἐξ αἰτίας τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ πάθους του, νὰ ἴδοῦν μὲ ἀγωνίαν καὶ τὴν ἀνάστασίν του. Καθ'

ψάμενος, καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι ἐπονείδιστα, εἰκότως ἔμελλε καὶ περὶ τῶν χρησιῶν πιστεύεσθαι.

Σκόπει δέ μοι, πῶς καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ σαφῶς τὸ προᾶγμα οἰκονομεῖ. Οὔτε γὰρ ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς εἶπεν, ἵνα
5 μὴ διαταράξῃ· οὔτε πρὸς αὐτῷ τῷ καιρῷ, ἵνα μὴ κἀντιϋ-
θεν θορυβήσῃ· ἀλλ' ὅτε πείραν αὐτοῦ τῆς δυνάμεως ἔλαβον
ἀρκοῦσαν, ὅτε μεγάλας ἔδωκε τὰς ἐπαγγελίας περὶ τῆς ζω-
ῆς τῆς αἰωνίου, τότε καὶ τὸν περὶ τούτων ἐμβάλλει λόγον,
καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ πολλάκις, ἐνυφαίνων αὐτὸν τοῖς θαύ-
20 μασι καὶ ταῖς διδασκαλίαις.

Ἔτερος δὲ εὐαγγελιστῆς φησιν, ὅτι καὶ τοὺς προφήτας
παρῆγε μάρτυρας· ἄλλος δὲ φησιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ οὐ συνίε-
σαν τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἦν κεκρυμένον τὸ ρῆμα ἀπ' αὐτῶν,
καὶ δις ἐθαμβοῦντο ἀκολουθοῦντες αὐτῷ. Οὐκοῦν ἀνήρηται,
15 φησί, τῆς προρρήσεως τὸ κέρδος. Εἰ γὰρ μὴ ἤδεσαν ἅπερ
ἤκουον, οὐδὲ προσδοκᾶν εἶχον· μὴ προσδοκῶντες δέ, οὐδέ
γυμνάζεσθαι ταῖς ἐλπίσιν. Ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον τούτου ἀπο-
ρώτερόν φημι, ὅτι εἰ μὴ ἤδεσαν, πῶς ἐλυποῦντο; Καὶ γὰρ
ἕτερός φησιν, ὅτι ἐλυποῦντο. Εἰ τοίνυν μὴ ἤδεσαν, πῶς ἐ-
20 λυποῦντο; πῶς Πέτρος ἔλεγεν· «ὦλεώς σοι, οὐ μὴ ἔσαι
σοι τοῦτο;».

Τί οὖν ἔσιν εἰπεῖν; Ὅτι μὲν ἀποθανεῖται, ἤδεσαν, εἰ
καὶ μὴ σαφῶς τῆς οἰκονομίας ἠπίσταντο τὸ μυσιήριον· οὔτε
δὲ τὴν ἀνάστασιν σαφῶς ἠπίσταντο, οὔτε ἅπερ ἔμελλε κα-

-
9. Πρὸβλ. Λουκᾶ 18, 31.
10. Πρὸβλ. Λουκᾶ 18, 34.
11. Πρὸβλ. Μάρκ. 10, 32.
12. Πρὸβλ. Ματθ. 17, 23.
13. Ματθ. 16, 22.

ὅσον αὐτὸς ποὺ δὲν ἀπέκρυψε τὰ δυσάρεστα καὶ αὐτὰ ποὺ ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν πολὺ ἀτιμωτικά δι' αὐτόν, πολὺ φυσικὸν ἦτο νὰ γίνῃ πιστευτὸς καὶ διὰ τὰ εὐχάριστα πράγματα.

Ἄλλ' ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε πῶς οἰκονομεῖ τὰ πράγματα κατὰ τρόπον ἄριστον καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν χρόνον ἀκόμη. Διότι οὔτε ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τοὺς τὸ εἶπε, διὰ νὰ μὴ τοὺς κλονίσῃ, οὔτε ὅταν ἐπλησίασεν ἄρκετὰ τὸ πάθος του, διὰ νὰ μὴ τοὺς θορυβήσῃ καὶ πάλιν, ἀλλὰ ὅταν ἐσυνειδητοποίησαν εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν τὴν δύναμίν του καὶ τοὺς ἔδωσε μεγάλας ὑποσχέσεις περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, τότε πλέον τοὺς ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὸ πάθος του μίαν φοράν, δύο καὶ πολλάκις, συνυφαίνοντας τοὺς λόγους του αὐτοὺς περὶ τοῦ πάθους μὲ τὰ θαύματα καὶ τὴν διδασκαλίαν του.

Ἄλλος δὲ εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι παρουσίαζεν ὡς μάρτυρας περὶ τοῦ πάθους του καὶ τοὺς προφήτας⁹. Ἄλλος πάλιν λέγει, ὅτι οἱ μαθηταί του δὲν ἀντελήφθησαν τοὺς λόγους του, ἀλλ' ἦτο κρυμμένον εἰς αὐτοὺς τὸ νόημα τῶν λόγων του¹⁰, καὶ ὅτι τὸν ἀκολουθοῦσαν κατάπληκτοι¹¹. Ἄρα λοιπὸν, θὰ εἶπῃ κάποιος, δὲν εἶχαν καμμίαν ὑφέλειαν ἀπὸ τὴν πρόρρησίν του. Διότι, ἐὰν δὲν κατενόουν αὐτὰ ποὺ ἤκουον, δὲν θὰ εἶχαν καὶ καμμίαν προσδοκίαν, μὴ ἔχοντες δὲ καμμίαν προσδοκίαν, οὔτε καὶ θὰ ἐγυμνάζοντο μὲ τὰς ἐλπίδας. Ἄλλ' ἐγὼ λέγω καὶ κάτι ἄλλο ποὺ εἶναι ἕξιον μεγαλυτέρας ἀπορίας, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν δὲν κατενόουν τοὺς λόγους του, πῶς τότε ἐλυποῦντο; Καθ' ὅσον ἄλλος εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι ἐλυποῦντο¹². Ἐὰν λοιπὸν δὲν κατενόουν τοὺς λόγους του, πῶς ἐλυποῦντο; πῶς ὁ Πέτρος ἔλεγεν· «Ὁ Θεὸς νὰ σὲ λυπηθῇ καὶ νὰ σὲ φυλάξῃ, Κύριε, ἀπὸ τὰ κακὰ αὐτά· ὅχι δὲν πρέπει νὰ σοῦ συμβοῦν αὐτὰ ποὺ εἶπε»¹³.

Ποίαν ἀπάντησιν λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ δώσωμεν; Ἐγνώριζαν μὲν ὅτι θὰ ἀποθάνῃ, ἃν καὶ βέβαια δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ κατανοήσουν πλήρως τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ· οὔτε τὴν ἀνάστασίν του ἐγνώριζαν πλήρως, οὔτε αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ κάνῃ· καὶ αὐτὰ ἀκόμη ἦ-

τορθούν· καὶ τοῦτο ἦν κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἤλθουν. Ἐτέρους μὲν γὰρ ὑφ' ἐτέρων ἀνασιάντας εἶδον αὐτὸν δὲ τινα ἀνασιήσαντα ἐναντιόν, καὶ οὕτως ἀνασιήσαντα ὡς μηκέτι λοιπὸν ἀποθανεῖν, οὐδέποτε εἶδον. Τοῦτο οὖν οὐ
 5 συνίεσαν πολλάκις λεγόμενον· ἀλλ' οὐδὲ αὐτῶς οὗτος ὁ θάνατος τί ποιέ ἐσι, καὶ πῶς ἐπελεύσεται, σαφῶς ἠπίσταντο. Διὸ καὶ ἐθαμβοῦντο ἀκολουθοῦντες αὐτῶ· οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ἔμοιγε δοκεῖ καὶ ἐκπλήττειν αὐτοὺς περὶ τοῦ πάθους διαλεγόμενος.

10 2. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἐποίει θαρροεῖν αὐτούς, καὶ ταῦτα συνεχῶς περὶ τῆς ἀνασιάσεως ἀκούοντας. Καὶ γὰρ μετὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ἐθοροῦβει, τὸ ἀκούειν ὅτι ἐμπαίξουσι καὶ μαστιγώσουσι, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ὅτι γὰρ ἐνενόησαν τὰ θαύματα, τοὺς δαιμονοῦντας οὓς
 15 ἠλευθέρωσε, τοὺς νεκροὺς οὓς ἤγειρε, τὰ ἄλλα πάντα ἄπερ ἐθανματιούργει, εἶτα ἤκουσαν τούτων, ἐξεπλήττοντο, εἰ ὁ ταῦτα ποιῶν ταῦτα πείσεται. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἀπορίαν ἐνέπιπτον, καὶ νῦν μὲν ἐπίστανον, νῦν δὲ ἠπίστουν, καὶ νοῆσαι οὐκ εἶχον τὰ λεγόμενα. Οὕτω γοῦν οὐ συνῆκαν σαφῶς
 20 τὸ λεγόμενον, ὡς τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου παρατὰ προσελθεῖν, καὶ περὶ προεδρίας αὐτῶ διαλεχθῆναι. «Θέλομεν» γὰρ, φησὶν, «ἵνα εἰς ἓκ δεξιῶν σου καθίσῃ, καὶ εἰς ἓξ εὐωρύμων». Πῶς οὖν οὗτος ὁ εὐαγγελιστὴς φησιν, ὅτι ἡ μήτηρ προσῆλθεν; Ἀμφότερα γενέσθαι εἰκός. Τὴν γὰρ μητέρα
 25 παρέλαβον, ὡς μείζονα τὴν ἰκετηρίαν ἐργασόμενοι, καὶ ταύ-

14. Μάρκ. 10, 35-38.

15. Πρὸς Ματθ. 20, 20.

σαν κρυμμένα δι' αὐτούς. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καὶ ἔλυ-
 ποῦντο. Διότι εἶδαν ἄλλους νὰ ἀνασταίνωνται ἀπὸ ἄλλους,
 ἀλλ' δὲν εἶχαν ἰδεῖ ἀκόμη κάποιον νὰ ἀνασταίνῃ τὸν ἑαυ-
 τόν του, καὶ μάλιστα νὰ τὸν ἀνασταίνῃ κατὰ τοιοῦτον τρό-
 πον, ὥστε εἰς τὸ ἐξῆς πλέον νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν ν' ἀποθά-
 νῃ. Αὐτὸ λοιπόν, ἂν καὶ τοὺς τὸ ἔλεγε πολλὰς φορές, ὅμως
 δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν. Ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐτὸν
 τὸν ἴδιον τὸν θάνατον, τί τέλος πάντων εἶναι καὶ πῶς ἐπρό-
 κειτο νὰ συμβῇ δὲν τὸ ἐγνώριζαν καθαρά. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν
 ἀκολουθοῦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ θαυμασμόν. Καὶ ὅχι δὲ μόνον δι'
 αὐτό, ἀλλὰ ἐγὼ τουλάχιστον νομίζω ὅτι ἐξεπλήσσοντο ἀ-
 κούοντες τοὺς λόγους του περὶ τοῦ πάθους του.

2. Ἀλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν τοὺς ἔκανε νὰ
 λαμβάνουν θάρρος, μολονότι ἤκουαν συνεχῶς νὰ τοὺς ὀμι-
 λῇ περὶ τῆς ἀναστάσεώς του. Καθ' ὅσον μαζὶ μὲ τὸν θάνατόν
 του ἦτο καὶ αὐτὸ πού κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἔκανε ν' ἀνησυχοῦν,
 τὸ ὅτι ἤκουαν, ὅτι θὰ τὸν ἐμπαίξουν καὶ θὰ τὸν μαστιγώ-
 σουν καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. Διότι ὅταν ἐνεθυμήθησαν τὰ
 θαύματα πού ἔκανε, τοὺς δαιμονισμένους πού ἠλευθέρωσε,
 τοὺς νεκροὺς πού ἀνέστησε καὶ ὅλα τὰ ἄλλα θαύματα πού
 ἐπιτελοῦσε καὶ ἤκουσαν ἐν συνεχείᾳ τὰ λόγια του αὐτά,
 κατελήφθησαν ἀπὸ ἔκπληξιν, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ πάθῃ
 αὐτά, αὐτὸς πού ἐνήργει ὅλα αὐτά. Διὰ τοῦτο καὶ κατελαμ-
 βάνοντο ἀπὸ ἀπορίαν, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐπίστευαν, ἄλλοτε δὲ
 ἔδειχναν δυσπιστίαν καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κατανοήσουν
 τὰ λόγια του. Εἰς τόσον μεγάλον βαθμὸν μάλιστα ἔφθασεν
 ἡ ἀδυναμία των ν' ἀντιληφθοῦν καθαρὰ τὰ λόγια τοῦ Κυ-
 ρίου, ὥστε εὐθὺς ἀμέσως νὰ τὸν πλησιάσουν οἱ υἱοὶ τοῦ
 Ζεβεδαίου καὶ νὰ συζητήσουν μαζὶ του διὰ τὴν πρωτοκαθε-
 δρίαν. Διότι, λέγει, εἶπαν· «Θέλουμεν νὰ καθίσωμεν ὁ ἓνας
 ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὰ ἀριστερά σου»¹⁴. Πῶς τότε
 λοιπόν ὁ εὐαγγελιστῆς Ματθαῖος λέγει, ὅτι ἐπλησίασε τὸν
 Κύριον ἢ μητέρα αὐτῶν;¹⁵ φυσικὸν ἦτο καὶ τὰ δύο νὰ συνέ-
 βησαν. Διότι παρέλαβαν τὴν μητέρα τους, μὲ σκοπὸν νὰ με-

τη τὸν Χριστὸν δυσωπήσοντες. "Οι γὰρ τοῦτο ἀληθές, ὑπερ ἔφην, καὶ αὐτῶν μᾶλλον ἢ αἴτησις ἦν, καὶ αἰσχυνόμενοι προβάλλονται τὴν ἱεροῦσαν, σκόπει πῶς πρὸς αὐτοὺς ἀποιεῖνει τὸν λόγον ὁ Χριστός. Μᾶλλον δὲ μάθωμεν τί πρό-
 5 τερον αἰτοῦσι, καὶ ἀπὸ ποίας γνώμη, καὶ πόθεν ἐπὶ τοῦτο ἦλθον.

Πόθεν οὖν ἐπὶ τοῦτο ἦλθον; Ἐώρων ἑαυτοὺς τιμωμένους παρὰ τοὺς ἄλλους, καὶ προσεδόκησαν ἐντιεῦθεν ἐπιτεύξασθαι καὶ τῆς αἰτήσεως ταύτης. Ἄλλὰ τί ποιέ ἐσιν ὁ αἰτοῦσιν;
 10 Ἄκουσον ἐιτέρου εὐαγγελιστοῦ τοῦτο σαφῶς ἐκκαλύπτιοντος. «Διὰ γὰρ τὸ ἐγγὺς εἶναι», φησί, «τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ δοκεῖν διτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἤδη ἀποφανεῖται», ταῦτα ἦ-
 τουν. Ἐνόμιζον γάρ, διτι ἐπὶ θύραις αὕτη καὶ αἰδοθητή, καὶ ἀπολαύσαντες ὧν ἦτιον, οὐδὲν ὑποσιήσονται τῶν λυ-
 15 πηρῶν. Οὐδὲ γὰρ δι' αὐτὴν μόνον αὐτὴν ἐζήτουν, ἀλλ' ὡς καὶ διαφενξόμενοι τὰ δυσχερῆ. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς τούτων πρῶτον αὐτοὺς ἀπάγει τῶν λογισμῶν, κελεύων σφαγὰς καὶ κινδύνους καὶ τὰ ἔσχατα ἀναμένειν δεινά. «Δύνασθε» γάρ, φησί, «πιεῖν τὸ ποιήριον ὃ ἐγὼ πίνω;».

20 Ἄλλὰ μηδεὶς θορυβείσθω, τῶν ἀποσιόλων οὕτως ἀτελῶς διακειμένων. Οὕπω γὰρ ὁ στανρὸς ἦν τελεσθεῖς, οὕπω πνεύματος χάρις δοθεῖσα. Εἰ δὲ βούλει μαθεῖν αὐτῶν τὴν ἀρετὴν, μετὰ ταῦτα αὐτοὺς κατάμαθε, καὶ ὄψει παντὸς πάθους ἀνωτέρους. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐκκαλύπτει αὐτῶν τὰ ἐλαιώμα-

γαλώσουν τὴν παράκλησίν τους, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ συγκινήσουν τὸν Χριστόν. Τὸ ὅτι λοιπὸν εἶναι ἀληθινὸν αὐτὸ ποῦ εἶπα καὶ ὅτι ἡ παράκλησις ἦτο μᾶλλον ἰδική τους, ἀλλὰ παρουσιάζουν ἀπὸ ἐντροπὴν τὴν μητέρα τους, πρόσεξε πῶς ὁ Χριστὸς ἀπευθύνει πρὸς αὐτοὺς τὸν λόγον. Καλύτερα ὅμως ἄς προσπαθήσωμεν νὰ γνωρίσωμεν κατὰ πρῶτον ποῖον εἶναι αὐτὸ ποῦ ζητοῦν, μὲ ποίαν διάθεσιν τὸ ζητοῦν καὶ τί ἦτο ἐκεῖνο ποῦ τοὺς ὠδήγησε νὰ ἐνεργήσουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ἐκ τίνος λοιπὸν παρακινούμενοι ἔφθασαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν τους; Ἐβλεπαν ὅτι ἔχαιρον ἐκτιμήσεως ἐκ μέρους τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἤλπισαν ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ ἐπιτύχουν νὰ ἐκπληρωθῇ καὶ αὐτὴ ἡ αἴτησις τους. Ἀλλὰ τί τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ζητοῦν; Ἄκουσε ἄλλον εὐαγγελιστὴν ὁ ὁποῖος ἀποκαλύπτει αὐτὸ πολὺ καθαρά. Διότι, λέγει, ἐζητοῦσαν αὐτὰ «ἐπειδὴ ἐπλησίαζαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἐνόμιζαν ὅτι ἀμέσως θ' ἀποκαλυφθῇ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»¹⁶. Ἐνόμιζαν δηλαδή, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐρίσκεται πλησίον τους καὶ ὅτι εἶναι αἰσθητή, καὶ ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὑποστοῦν τίποτε τὸ δυσάρεστον, ἐὰν ἤθελαν ἐπιτύχει αὐτὸ ποῦ ἐζητοῦσαν. Διότι δὲν ἐζητοῦσαν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μόνον δι' αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰ δυσάρεστα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς κατ' ἀρχὴν τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ αὐτὰς τὰς σκέψεις λέγοντάς τους ὅτι πρέπει ν' ἀναμένουν σφαγᾶς, κινδύνους καὶ τὰ πιδό φοβερώτερα κακά. Διότι, λέγει, «Ἐμπορεῖτε νὰ πείτε τὸ ποτήριον ποῦ πίνω ἐγώ;».

Ἀλλὰ κανεὶς ἄς μὴ ἀνησυχῇ, ἐπειδὴ εἶναι τόσον ἀτελής ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῶν μαθητῶν. Διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη λάβει χώραν τὸ σταυρικὸν πάθος τοῦ Κυρίου καὶ οὔτε εἶχεν ἀκόμη δοθῇ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐὰν ὅμως θέλῃς νὰ γνωρίσης τὴν ἀρετὴν τους, ἐξέτασέ τους μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ γεγονότα, καὶ θὰ τοὺς εὔρησ νὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ κάθε πάθος. Διότι ἀκριβῶς διὰ τοῦτο φανερώνει τὰ ἐ-

τα, ἵνα μετὰ ταῦτα γινῶς, ἴνες ἀπὸ τῆς χάριτος ἐγένοντο. Ὅτι μὲν οὖν οὐδὲν πνευματικὸν ἦτουν, οὐδὲ ἔννοιαν τῆς ἄνω βασιλείας εἶχον, δῆλον ἐντεῦθεν. Πλὴν ἴδωμεν καὶ πῶς προσέρχονται καὶ τί λέγουσι.

5 «Θέλομεν», φησὶν, «ἵνα ὃ ἐὰν αἰτήσωμέν σε ποιήσης ἡμῖν». Καὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός· «Τί θέλετε;»· οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἵνα ἀναγκάσῃ ἀποκρίνασθαι, καὶ ἀνακαλύψῃ τὸ ἔλκος, καὶ οὕτως ἐπιθῆ τὸ φάρμακον. Οἱ δὲ ἐρυθριῶντες καὶ αἰσχυνόμενοι, ἐπειδὴ ὑπὸ πάθους ἀνθρωπίνου πρὸς
10 τοῦτο ἦσαν, καὶ ἰδίαν ἐκτὸς τῶν μαθητῶν λαβόντες αὐτὸν ἠρώτησαν. Προεπορεύθησαν γάρ, φησὶν, ὥστε μὴ γενέσθαι αὐτοῖς καιάδηλον, καὶ οὕτως εἶπον ἅπερ ἐβούλοντο. Ἐβούλοντο δέ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἐπειδὴ ἤκουον, ὅτι «Ἐπὶ δώδεκα θρόνους καθεδεῖσθε», τὴν προεδρίαν τῆς καθέδρας ταύτης
15 λαβεῖν. Καὶ ὅτι μὲν τῶν ἄλλων πλέον εἶχον, ἤδεσαν· ἐδεδοίκεσαν δὲ Πέτρον, καὶ λέγουσιν· «εἰπέ, ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου καθίσῃ καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων»· καὶ καιτελείγουσι λέγοντες, «εἰπέ».

Τί οὖν αὐτός; Δηλῶν, ὅτι οὐδὲν πνευματικὸν ἦτουν,
20 οὔτε εἰ ἤδεσαν πάλιν ὅπερ ἦτουν, εἰόλμησαν ἂν τοσοῦτον αἰτῆσαι, φησὶν· «Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε»· πῶς μέγα, πῶς θαυμασιόν, πῶς ὑπερβαῖνον καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις. Εἶτα ἐπάγει· «Δύνασθε πιεῖν τὸ ποιήριον, ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι;». Εἶδες
25 πῶς εὐθέως ἀπήγαγε τῆς ὑπονοίας, ἀπὸ τῶν ἐναντίων αὐ-

17. Μάρκ. 10, 35.

18. Μάρκ. 10, 36.

19. Μάρκ. 10, 35.

20. Ματθ. 19, 28.

λαττώματά τους, ὥστε εἰς τὴν συνέχειαν νὰ γνωρίσης ποῖοι ἔγιναν μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν ἐζητοῦσαν τίποτε τὸ πνευματικόν, οὔτε εἶχαν καμμίαν ἰδέαν διὰ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν. Πλὴν ὅμως ἐμεῖς ἄς ἐξετάσωμεν καὶ πῶς τὸν πλησιάζουν καὶ τί τοῦ λέγουν.

«Θέλομεν», λέγει, «νὰ πραγματοποιήσης αὐτὸ ποῦ θὰ σοῦ ζητήσωμεν»¹⁷. Καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαντᾷ πρὸς αὐτούς· «Τί θέλετε;»¹⁸. Ὅχι ἐπειδὴ τὸ ἀγνοοῦσεν, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς ἐξαναγκάσῃ ν' ἀπαντήσουν διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ τραῦμα, καὶ ἔτσι νὰ θέσῃ τὸ φάρμακον. Ἐκεῖνοι ὅμως, κατακόκκινοι ἀπὸ ἐντροπὴν, ἐπειδὴ ἔφθασαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν τους ὑποκινούμενοι ἀπὸ ἀνθρώπινον πάθος, τὸν ἐπῆραν ἰδιαίτε- ρως μακρὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους μαθητὰς καὶ τὸν ἠρώτησαν. Διότι, λέγει, ἐπλησίασαν πολὺ κοντὰ του¹⁹, ὥστε νὰ μὴ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ ἄλλοι μαθηταί, καὶ ἔτσι τοῦ εἶπαν αὐτὰ ποῦ ἤθελαν. Ἦθελαν δέ, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐπειδὴ ἤκουαν, ὅτι «Θὰ καθίσετε ἐπάνω εἰς δώδεκα θρόνους»²⁰, νὰ λάβουν τὴν προεδρίαν αὐτῆς τῆς καθέδρας. Καὶ τὸ ἐγνώριζαν βέβαια ὅτι ἔχαιρον ἰδιαίτερας ἐκτιμήσεως ἀπὸ τὸν Κύριον ἔναντι τῶν ἄλλων μαθητῶν, ἀλλ' ἐφοβοῦντο τὸν Πέτρον καὶ ἔτσι τοῦ λέγουν· «Δῶσε ἐντολήν, ὥστε νὰ καθίσῃ ἕνας εἰς τὰ δεξιὰ σου καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὰ ἀριστερά σου»· καὶ τὸν ἐκβιάζουν, λέγοντές του, «δῶσε ἐντολήν».

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Κύριος; Διὰ ν' ἀντιληφθοῦν, ὅτι δὲν ἐζητοῦσαν τίποτε τὸ πνευματικόν, οὔτε πάλιν, ἐὰν ἐγνώριζαν αὐτὸ ποῦ ἐζητοῦσαν, θὰ ἐτολμοῦσαν νὰ τὸ ζητήσουν κατὰ τέτοιον τρόπον, τοὺς λέγει· «Δὲν γνωρίζετε τί ζητεῖτε», διότι αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλο, πάρα πολὺ ἄξιον θαυμασμοῦ, ποῦ ὑπερβαίνει καὶ τὰς οὐρανίους δυνάμεις. Ἀκολούθως προσθέτει· «Ἦμπορεῖτε νὰ πῖετε τὸ ποτήριον, τὸ ὁποῖον ἐγὼ πρόκειται νὰ πῖω, καὶ νὰ βαπτισθῆτε μὲ τὸ βάπτισμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐγὼ θὰ βαπτισθῶ;». Βλέπεις πῶς τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν σκέψιν αὐτὴν, ὁμιλώντας τους διὰ τὰ

τοῖς διαλεχθεῖς; Ὑμεῖς μὲν γὰρ περὶ τιμῆς καὶ σιεφάνων
 μοι διαλέγεσθε, φησὶν, ἐγὼ δὲ περὶ ἀγώνων ὑμῖν καὶ ἰδρώ-
 των. Οὐ γὰρ ἐστὶν οὗτος ὁ τῶν ἐπάθλων καιρός, οὐδὲ νῦν
 ἢ δόξα μου φανεῖται ἐκείνη, ἀλλὰ σφαγῆς καὶ πολέμων
 5 καὶ κινδύνων τὰ παρόντα. Καὶ ὄρα πῶς τῷ τρόπῳ τῆς ἐ-
 ρωιτήσεως καὶ προιρέπει καὶ ἐφέλκεται. Οὐ γὰρ εἶπε, Ἐύνα-
 σθε σφαγῆναι; δύνασθε τὸ αἷμα ὑμῶν ἐκχεεῖν; ἀλλὰ πῶς;
 «Δύνασθε πιεῖν τὸ ποιήριον;». Εἶτα ἐφελκόμενός φησιν·
 «Ὅ ἐγὼ μέλλω πίνειν», ἵνα τῇ πρὸς αὐτὸν κοινωνία προθυ-
 10 μότεροι γένωνται. Καὶ βάπτισμα αὐτὸ πάλιν καλεῖ, δεικνὺς
 μέγαν ἀπὸ τῶν γινομένων τὸν καθαροὺν ἐσόμενον τῇ οἰ-
 κουμένῃ.

«Λέγουσιν αὐτῷ· δυνάμεθα». Ἀπὸ τῆς προθυμίας εὐθέ-
 ως ἐπηγγείλαντο, οὐδὲ τοῦτο εἰδότες ὅπερ εἶπον, ἀλλὰ προσ-
 15 δοκῶντες ἀκούσασθε ὅπερ ἤτησαν. Τί οὖν αὐτός; «Τὸ μὲν
 ποιήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι,
 βαπτισθήσεσθε». Μεγάλα αὐτοῖς προεφήτευσεν ἀγαθὰ· του-
 τέστι, μαρτυροῦ καταξιωθήσεσθε, καὶ ταῦτα πείσεσθε ἅπερ
 ἐγὼ· βιαίῳ θανάτῳ τὴν ζωὴν καταλύσετε καὶ τούτων μοι
 20 κοινωνήσετε. «Τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων
 οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτιόμασθε παρὰ τοῦ Πα-
 τρός μου».

3. Ἐπάρας αὐτῶν τὰς ψυχάς, καὶ ὑψηλοτέρας ποιήσας,
 καὶ πρὸς λύπην ἀχειρώτους ἐργασάμενος, τότε διορθοῦται
 25 αὐτῶν τὴν αἴτησιν. Ἀλλὰ τί ποιεῖ εἶσι τὸ νῦν εἰρημένον;
 Καὶ γὰρ δύο εἰσὶ τὰ ζητούμενα παρὰ πολλῶν· ἓν μὲν, εἰ

ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ πού ἐζήτησαν; Διότι, λέγει, σεῖς μὲν μου ὁμιλεῖτε περὶ τιμῆς καὶ στεφάνων, ἐνῶ ἐγὼ σᾶς ὁμιλῶ δι' ἀγῶνας καὶ ἰδρωτάς. Καθ' ὅσον ὁ παρῶν καιρὸς δὲν εἶναι καιρὸς ἐπάθλων, οὔτε τώρα πρόκειται ν' ἀποκαλυφθῇ ἡ δόξα μου ἐκείνη, ἀλλ' ὁ παρῶν καιρὸς εἶναι καιρὸς σφαγῆς, πολέμων καὶ κινδύνων. Καὶ πρόσεξε πῶς, μὲ τὴν ἐρώτησιν πού τοὺς κάνει, καὶ τοὺς προτρέπει καὶ τοὺς προσελκύει; Διότι δὲν εἶπεν, "Ἡμπορεῖτε νὰ σφαγῆτε; ἡμπορεῖτε νὰ χύσετε τὸ αἷμα σας;"; ἀλλὰ τί τοὺς εἶπεν; «Ἡμπορεῖτε νὰ πῖετε τὸ ποτήριον;». Ἐπειτα διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ λέγει· «τὸ ὁποῖον πρόκειται ἐγὼ νὰ πῶ;», ὥστε νὰ τοὺς κἀνῃ προθυμοτέρους εἰς τὰς σχέσεις τους μὲ αὐτόν. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τὸ ὀνομάζει καὶ βάπτισμα τὸ πάθος του, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι θὰ εἶναι πολὺ μέγας ὁ καθαρισμὸς τῆς οἴκουμένης πού θὰ προέλθῃ ἀπὸ αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν.

«Λέγουν εἰς αὐτόν· ἡμποροῦμεν». Λόγω τῆς προθυμίας των ὑπεσχέθησαν ἀμέσως, χωρὶς νὰ γνωρίζουν οὔτε καὶ αὐτὸ πού εἶπαν τί ἐσήμαινεν, ἀλλὰ τὸ εἶπαν μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀκούσουν αὐτὸ πού ἐζήτησαν. Τί λοιπὸν τοὺς ἀπαντᾷ ἐκεῖνος; «Τὸ μὲν ποτήριόν μου θὰ τὸ πῖετε καὶ ἐσεῖς, καὶ τὸ βάπτισμα μὲ τὸ ὁποῖο θὰ βαπτισθῶ ἐγὼ, θὰ βαπτισθῆτε καὶ ἐσεῖς». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς τοὺς προεφήτευσεν πολὺ μέγала ἀγαθὰ· δηλαδή, θὰ ἀξιωθῆτε νὰ ὑποστῆτε καὶ ἐσεῖς τὸ μαρτύριόν μου καὶ θὰ πάθετε αὐτὰ πού θὰ ὑποστῶ ἐγὼ, διότι θὰ τελειώσετε τὴν ζωὴν σας μὲ βίαιον θάνατον, καὶ ἔτσι θὰ γίνετε μέτοχοι τῶν παθημάτων μου. «Τὸ νὰ καθήσετε ὅμως εἰς τὰ δεξιά μου καὶ εἰς τὰ ἀριστερά μου δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα, ἀλλ' αὐτὸ θὰ δοθῇ εἰς ἐκείνους πού ἔχει ἐτοιμασθῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα μου».

3. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἐγέμισεν τὰς ψυχὰς των μὲ θάρρος καὶ τὰς ἀνύψωσεν πνευματικὰ καὶ τὰς ἔκανε ἀκαταβλήτους ἀπὸ τὴν λύπην, τότε πλέον διορθώνει καὶ τὸ αἴτημά τους. Ἀλλὰ τί τέλος πάντων σημαίνουν οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Κυρίου; Καθ' ὅσον δύο εἶναι αἱ ἐξηγήσεις πού δίδουν οἱ πολ-

ἡτοιμάσται τισι τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· ἕτερον δέ, εἰ ὁ πάντων Κύριος ἐκείνοις, οἷς ἡτοιμάσται, κύριος οὐκ ἔστι παρασχεῖν. Τί οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον; Ἐάν τὸ πρότερον λύσωμεν, τότε καὶ τὸ δεύτερον τοῖς ζητοῦσιν ἔσται σαφές.

5 Τί οὖν ἐστι τοῦτο; Οὐδεὶς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καθεδεῖται, οὐδὲ ἐξ εὐωνύμων. Ἄβατος γὰρ πᾶσιν ὁ θρόνος ἐκεῖνος· οὐκ ἀνθρώποις λέγω καὶ ἁγίοις καὶ ἀποστόλοις, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀρχαγγέλοις καὶ πάσαις ταῖς ἄνω δυνάμεσιν. Ὡς γοῦν ἐξαίρετον τοῦ Μορογενοῦς τίθησιν αὐτὸ ὁ Παῦλος

10 λέγων· «Πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἶρηκέ ποτε· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου; Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους φησὶν· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα· πρὸς δὲ τὸν Υἱόν, Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός».

Πῶς οὖν φησι, «Τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι», ὡς ὄντων τινῶν τῶν καθεδουμένων; Οὐχ ὡς ὄντων, ἄπαγε· ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν ἀπεκρίνατο τῶν ἐρωτῶντων, συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ διανοίᾳ. Οὐδὲ γὰρ ἤδεσαν τὸν ὑψηλὸν θρόνον ἐκεῖνον καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδραν, ὅπου γε καὶ τὰ πολλῶν

20 τοῦτων καταδεέστερα καὶ καθ' ἡμέραν αὐτοῖς ἐνηχούμενα ἠγνόουν· ἀλλ' ἐν ἐζήτουν μόνον, τῶν πρωτείων ἀπολαῦσαι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων σιῆσαι καὶ μηδένα εἶναι πρὸ αὐτῶν πικρὸν αὐτῶν ὅπερ καὶ ἤδη ἔφθην εἰπών, ὅτι ἐπειδὴ δώδεκα θρόνους ἤκουσαν, ἀγνοήσαντες ὃ τι ποιέ ἐστι τὸ εἰρημένον, τὴν

λοί. Τὸ πρῶτον εἶναι, ἐὰν ἔχη ἐτοιμασθῆ δι' ὠρισμένους νὰ καθίσουν εἰς τὰ δεξιά του, τὸ δὲ δεύτερον, ἐὰν ὁ Κύριος ὄλων ἐκείνων, διὰ τοὺς ὁποίους ἔχουν ἐτοιμασθῆ, δὲν ἔχη τὴν δύναμιν νὰ τοὺς τὰ παράσχη. Τί λοιπὸν σημαίνουν οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Κυρίου; Ἐὰν λύσωμεν τὸ πρῶτον ἐρώτημα, τότε θὰ γίνῃ σαφὲς εἰς τοὺς ἐρευνητὰς καὶ τὸ δεύτερον. Ποία λοιπὸν ἡ σημασία αὐτοῦ; Κανεὶς δὲν θὰ καθίσῃ εἰς τὰ δεξιά του, οὔτε εἰς τὰ ἀριστερά του. Διότι ὁ θρόνος ἐκεῖνος εἶναι ἀπλησίαστος δι' ὅλους γενικῶς· καὶ δὲν ἐννοῶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀγίους καὶ τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους καὶ δι' ὅλας γενικῶς τὰς οὐρανίους δυνάμεις, καθὼς βέβαια καὶ ὁ Παῦλος παρουσιάζει αὐτὸ ὡς ἀποκλειστικὸν γνῶρισμα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ μὲ τοὺς λόγους του· «Πρὸς ποῖον δὲ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ἔχει εἰπεῖ ποτέ· Κάθεσε εἰς τὰ δεξιά μου; Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει· Ἐκεῖνος ποὺ κάνει τοὺς ἀγγέλους του ὡσὰν τοὺς ἀνέμους· πρὸς δὲ τὸν Υἱόν· Ὁ θρόνος σου, Θεέ μου»²¹.

Πῶς λοιπὸν λέγει, «Τὸ νὰ καθίσῃ εἰς τὰ δεξιά μου καὶ εἰς τὰ ἀριστερά μου δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα νὰ τὸ δώσω», ὡσὰν νὰ ὑπάρχουν ὠρισμένοι ποὺ ἤδη κάθονται ἐκεῖ; Δὲν τὸ λέγει ὡσὰν νὰ ὑπάρχουν ἐκεῖ καθισμένοι· μακρὰ ἀπὸ ἐδῶ αὐτὴ ἡ σκέψις· ἀλλ' ἀπήντησεν εἰς τὴν σκέψιν αὐτῶν ποὺ τὸν ἠρώτησαν, δείχνοντας συγκατάβασιν εἰς τὴν ἀτελεῆ ἀκόμη πνευματικότητά των. Διότι δὲν ἐγνώριζαν ἀκόμη τὸν ὑψηλὸν ἐκεῖνον θρόνον καὶ τὴν εἰς τὰ δεξιά τοῦ Πατρὸς καθέδραν τοῦ Υἱοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν ἀγνοοῦσαν ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἦσαν κατὰ πολὺ κατώτερα αὐτῶν καὶ ἤκουαν καθημερινῶς νὰ τοὺς ὁμιλῇ δι' αὐτά. Ἄλλ' ἓνα μόνον ἐζητοῦσαν· ν' ἀπολαύσουν τὰ πρωτεῖα καὶ νὰ τοποθετηθοῦν μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ μὴ εἶναι κανεὶς πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς κοντὰ εἰς τὸν Κύριον. Καὶ ὅπως προανέφερα, ἐπειδὴ ἤκουσαν νὰ τοὺς ὁμιλῇ διὰ δώδεκα θρόνους, μὴ ἀντιληφθέντες τὸ βαθύτερον νόημα τῶν λόγων του, ἐζήτησαν νὰ

προεδρίαν ἐπεζήτησαν.

“Ὁ τοίνυν φησὶν ὁ Χριστός, τοῦτό ἐστιν ἀποθανεῖσθε
 μὲν δι’ ἐμὲ καὶ σφαγήσεσθε τοῦ κηρύγματος ἕνεκεν καὶ
 κοινωνήσετέ μοι κατὰ τὸ πάθος· οὐ μὴν ἀρκεῖ τοῦτο ποιῆ-
 5 σαι τῆς προεδρίας ὑμᾶς ἀπολαῦσαι, καὶ τὴν πρώτην τάξιν
 κατασχεῖν. Ἐάν γάρ τις ἕτερος ἔλθῃ μετὰ τοῦ μαρτυρίου
 καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρειτὴν κεκημημένος πολλῶ πλείονα
 ὑμῶν, οὐκ ἐπειδὴ φιλῶ νῦν ὑμᾶς, καὶ τῶν ἄλλων προκρίνω,
 διὰ τοῦτο παρυσάμενος ἐκεῖνον τὸν ἀπὸ τῶν ἔργων κηρυ-
 10 τόμενον, ὑμῖν δώσω τὰ πρωτεῖα. Ἄλλ’ οὕτω μὲν οὐκ εἶπεν,
 ὥστε μὴ λυπηῖσθαι· αἰνιγματωδῶς δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο αἰνίττε-
 ται λέγων· «Τὸ μὲν ποιήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα,
 ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ καθίσει ἐκ δε-
 15 σξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι, ἀλλ’

Τίσι δὲ ἠτιοῦμασται; Τοῖς ἀπὸ τῶν ἔργων δυναμένοις
 γενέσθαι λαμπροῖς. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, οὐκ ἔστιν ἐμὸν
 δοῦναι, ἀλλὰ τοῦ Πατρός μου, ἵνα μὴ ἀσθενεῖν, μηδὲ ἀπο-
 νεῖν αὐτὸν φαίῃ τις πρὸς τὴν ἀντίδοσιν· ἀλλὰ πῶς; «Οὐκ
 20 ἔστιν ἐμὸν, ἀλλ’ ἐκείνων οἷς ἠτιοῦμασται». Ἰνα δὲ καὶ σα-
 φέστερον ὃ λέγω γένηται, ἐπὶ ὑποδείγματι αὐτὸ γυμνάσοι-
 μεν, καὶ ὑποδώμεθα εἶναι τινα ἀγωνοθέτην, εἶτα ἀθλητὰς
 ἀρίστους πολλοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα καιέναι τοῦτον, καὶ τινὰς
 δύο προσελθόντας τῶν ἀθλητῶν τῶν μάλιστα ὤκειωμένων
 25 τῷ ἀγωνοθέτῃ λέγειν, ὅτι ποιήσουν ἡμᾶς στεφανωθῆναι καὶ
 ἀνακηρυχθῆναι, θαρροῦντας τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοίᾳ καὶ φι-

τοὺς δοθῆ ἢ πρωτοκαθεδρία.

Οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ ἔχουν τὴν ἐξῆς σημασίαν. Θ' ἀποθάνετε βέβαια δι' ἐμένα καὶ θὰ σφαγῆτε χάριν τοῦ κηρύγματος καὶ θὰ ὑποστῆτε τὸ ἴδιον πάθος μὲ τὸ ἰδικόν μου, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ σᾶς κάνῃ ν' ἀπολαύσετε τὴν πρωτοκαθεδρίαν καὶ νὰ καταλάβετε τὴν πρώτην θέσιν. Διότι ἐὰν ἔλθῃ κάποιος ἄλλος, ὁ ὁποῖος, μαζὶ μὲ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ἔχει ἀποκτήσει καὶ ὅλην τὴν ἄλλην γενικῶς τὴν ἀρετὴν κατὰ πολὺ περισσότερον ἀπὸ σᾶς, δὲν σημαίνει, ἐπειδὴ σᾶς ἀγαπῶ τώρα ἐσᾶς καὶ σᾶς προτιμῶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅτι θὰ παραβλέψω ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐκεῖνον πού λάμπει μὲ τὰ ἔργα του, καὶ θὰ δώσω εἰς ἐσᾶς τὰ πρωτεῖα. Ὅμως δὲν τοὺς ὠμίλησεν ἔτσι, διὰ νὰ μὴ τοὺς λυπήσῃ, ἀλλὰ κατὰ τρόπον αἰνιγματικὸν τοὺς εἶπε τὸ ἴδιο πρᾶγμα, λέγοντάς τους· «Τὸ μὲν ποτήριόν μου θὰ τὸ πῖετε, καὶ τὸ βάπτισμα, τὸ ὁποῖο ἐγὼ βαπτίζομαι, θὰ βαπτισθῆτε· ὅμως τὸ νὰ καθήσετε εἰς τὰ δεξιά μου καὶ ἀριστερά μου, αὐτὸ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ θὰ δοθῆ εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐτοιμασθῆ».

Διὰ ποίους ὅμως ἔχει ἐτοιμασθῆ; Δι' ἐκείνους πού ἤμποροῦν νὰ γίνουν ἔνδοξοι μὲ τὰ ἔργα τους. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε, Ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα νὰ τὸ δώσω αὐτό', ἀλλ' εἶπε, τοῦτο εἶναι δικαίωμα τοῦ Πατρός μου, ὥστε νὰ μὴ ἠμπορῆ κανεὶς νὰ εἰπῆ ὅτι αὐτὸς δὲν ἠμπορεῖ ἢ ὅτι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν τῆς ἀνταποδόσεως ἀγαθῶν. Ἄλλὰ ποίαν ἀπάντησιν ἔδωσεν; «Δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ θὰ δοθῆ εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐτοιμασθῆ». Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως ἀκόμη πιὸ σαφές αὐτὸ πού λέγω, ἃς τὸ ἐξηγήσωμεν βάσει ἐνὸς παραδείγματος, καὶ ἃς ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει κάποιος ἀγωνοθέτης καὶ ὅτι εἰς τὴν συνέχειαν προσῆλθαν πολλοὶ ἄριστοι ἀθληταὶ διὰ νὰ μετᾶσχουν εἰς τὸν ἀγῶνα. Δύο δὲ ἀπὸ τοὺς ἀθλητάς, πού ἦσαν πάρα πολὺ γνωστοὶ εἰς τὸν ἀγωνοθέτη, στηριζόμενοι εἰς τὴν εὐνοίαν καὶ φιλίαν αὐτοῦ, πλησιάσαντες αὐτὸν τοῦ εἶπαν νὰ ἐνεργήσῃ ἔτσι,

λίαν· ἐκεῖνον δὲ πρὸς αὐτοὺς λέγειν, οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτοιμάσται ἀπὸ τῶν πόνων καὶ τῶν ιδρώτων· ἄρ' οὖν καταγνωσόμεθα αὐτοῦ ἀσθένειαν; Οὐδαμῶς; ἀλλ' ἀποδεξόμεθα αὐτὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἀπροσω-
 5 πολήπιου.

Ὡσπερ οὖν ἐκεῖνον οὐκ ἂν φαίημεν ἀτιμοῦντα μὴ διδόναι τὸν στέφανον, ἀλλὰ μὴ βουλόμενον διαφθεῖραι τῶν ἀγώνων τὸν νόμον, μηδὲ συνταράξαι τοῦ δικαίου τὴν τάξιν· οὕτω δὴ καὶ τὸν Χριστὸν εἶπομι ἂν τοῦτο εἰρηκέναι, παν-
 10 ταχόθεν αὐτοὺς συνελαύνοντα, μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, εἰς τὴν τῶν οἰκείων καιροθωμάτων ἐπίδειξιν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως ἔχειν. Διὰ τοῦτο φησιν, «οἷς ἠτοιμάσται». Τί γάρ, φησίν, ἐὰν ἕτεροι φανῶσιν ὑμῶν βελτίους; τί δὲ ἂν μείζονα ἐργάσωνται; Μὴ γὰρ ἐπειδὴ
 15 μαθηταί μου γέγονατε, διὰ τοῦτο τῶν πρωτείων ἀπολαύσεσθε, ἐὰν μὴ τῆς ἐκλογῆς αὐτοὶ ἄξιοι φανῆτε;

Ὅτι γὰρ αὐτὸς Κύριός ἐστι τοῦ παντός, δῆλον ἐξ αὐτοῦ αὐτὸς πᾶσαν ἔχει τὴν κτίσιν. Καὶ γὰρ Πέτρος οὕτω φησίν· «Ἐγὼ σοι δώσω τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν». Καὶ ὁ Παῦλος
 20 δὲ τοῦτο δηλῶν ἔλεγε· «Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ὁ δίκαιος κριτὴς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ». Ἐπιφάνεια δὲ τοῦ Χριστοῦ γέγονεν. Ὅτι δὲ Παῦλον οὐδεὶς πρῶτος σιγή-
 25 σεται, παντὶ που δῆλον. Εἰ δὲ ἀσαφέστερον ταῦτα εἶρηκε, μὴ θαυμάσης. Παραπεμπόμενός τε γὰρ αὐτοὺς οἰκονομικῶς,

22. Ματθ. 16, 19.

23. Β' Τιμ. 4, 8.

ὥστε νὰ στεφανωθοῦν καὶ νὰ ἀνακηρυχθοῦν νικηταί. Ἐκεῖνος ὅμως λέγει πρὸς αὐτούς, ὅτι αὐτὸς δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ τὸ πράξῃ αὐτό, ἀλλὰ ἡ νίκη θὰ δοθῇ εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐτοιμασθῆ, οἱ ὁποῖοι θὰ κοπιᾶσουν καὶ θὰ ἰδρῶσουν. Ἡμποροῦμεν ἄρα γε νὰ τοῦ καταλογίσωμεν ἀδυναμίαν; Ἀσφαλῶς ὄχι· ἀλλ' ἀντιθέτως θ' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι αὐτὸς εἶναι δίκαιος καὶ ἀμερόληπτος.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ὅτι αὐτὸς δὲν ἔχει δύναμιν, ἐπειδὴ δὲν δίδει τὸν στέφανον, μὲ σκοπὸν νὰ μὴ καταλύσῃ τὸν νόμον τῶν ἀγώνων, καὶ νὰ μὴ διαταράξῃ τὴν τάξιν τοῦ δικαίου, ἔτσι λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς τὸ εἶπεν αὐτὸ μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς παρακινήσῃ μὲ κάθε τρόπον νὰ στηρίζουν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας των καὶ τῆς προκοπῆς των εἰς τὴν ἀρετὴν εἰς τὰ προσωπικά των κατορθώματα πού γίνονται μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει, «εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐτοιμασθῆ». Διότι, λέγει, τί θὰ συμβῆ ἂν παρουσιασθοῦν ἄλλοι καλύτεροι ἀπὸ σᾶς; τί δέ, ἂν ἐπιτελέσουν μεγαλύτερα ἔργα; Ἡ νομίζετε, ἐπειδὴ ἔχετε γίνει μαθηταί μου, ὅτι θ' ἀπολαύσετε ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ τὰ πρωτεῖα, ἂν δὲν φανῆτε σεῖς οἱ ἴδιοι ἄξιοι τῆς ἐκλογῆς;

Τὸ ὅτι λοιπὸν αὐτὸς εἶναι Κύριος τοῦ σύμπαντος, εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὸς κρίνει τὸ σύμπαν. Καθ' ὅσον λέγει τὰ ἐξῆς εἰς τὸν Πέτρον· «Ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν»²². Καὶ ὁ Παῦλος δέ, διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἔλεγε· «Τώρα πλέον μοῦ ἀπομένει ὁ στέφανος τῆς δικαιοσύνης, τὸν ὁποῖον θὰ μοῦ δώσῃ ὁ Κύριος ὁ δίκαιος κριτὴς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς κρίσεως· καὶ δὲν θὰ τὸν δώσῃ μόνον εἰς ἐμένα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὄλους ἐκείνους πού ἔχουν ἀγαπήσει τὴν ἐμφάνισίν του»²³. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον ἔχει γίνει. Τὸ ὅτι δὲ κανεὶς δὲν θὰ σταθῇ πρὶν ἀπὸ τὸν Παῦλον, εἶναι φυσικὰ ὀλοφάνερον. Ἐὰν ὅμως αὐτὰ τὰ ἔχη εἰπεῖ κατὰ τρόπον μὴ σαφῆ, μὴ ἀπορῆς. Διότι ἤθελε, δείχνοντας ὄλην τὴν συγκατάθεσίν του, νὰ τοὺς

ὥστε μὴ ὑπὲρ πρωτείων ἐνοχλεῖν εἰκῆ καὶ μάτην (καὶ γὰρ ἀπὸ πάνθους τοῦτο ἔπασχον ἀνθρώπινου), καὶ μὴ λυπηῖσθαι βουλόμενος αὐτούς, τῇ ἀσαφείᾳ ἀμφότερα ταῦτα κατορθοῖ.

«Τότε ἠγανάκησαν οἱ δέκα περὶ τῶν δύο». Τότε, πότε;
 5 "Οἱ ἐπειμήσεν αὐτοῖς. "Ἐως μὲν γὰρ τοῦ Χριστοῦ ἡ ψῆφος ἦν, οὐκ ἠγανάκουν, ἀλλ' ὀρῶντες αὐτοὺς προτιμωμένους, ἔστεργον καὶ ἐσίγων, αἰδούμενοι τὸν διδάσκαλον καὶ τιμῶντες· καὶ εἰ κατὰ διάνοιαν ἤλγουν, ἀλλ' εἰς μέσον τοῦτο ἐξενεγκεῖν οὐκ ἐτόλμων. Καὶ πρὸς Πέτρον δέ τι πα-
 10 θόντες ἀνθρώπινον, ὅτι τὰ δίδραχμα ἔδωκεν, οὐκ ἐδυοχέραν, ἀλλ' ἠρώτησαν μόνον «Τίς ἄρα μείζων ἐστίν;». Ἐπειδὴ δὲ τῶν μαθητῶν ἐνιαῦθα ἡ αἴτησις ἦν, ἀγανακτοῦσι. Καὶ οὐδὲ ἐνιαῦθα εὐθέως ἀγανακτοῦσιν, ὅτι ἤτησαν, ἀλλ' ὅτι αὐτοῖς ἐπειμήσεν ὁ Χριστὸς καὶ ἔφησεν οὐκ ἀπολαύ-
 15 πεισθαι τῶν πρωτείων αὐτοῦς, εἰ μὴ παράσχοιεν ἑαυτοῦς τούτων ἀξίους.

4. Εἶδες πῶς ἀτελέστερον πάντες διέκειντο, καὶ οὗτοι κατεξανισιτάμενοι τῶν δέκα, καὶ ἐκεῖνοι φθονοῦντες τοῖς δυοῖν; Ἄλλ', ὅπερ ἔφην, μετὰ ταῦτά μοι αὐτοὺς δεῖξον,
 20 καὶ ὄψει πάντων τούτων ἀπηλλαγμένους τῶν παθῶν. Ἄκουσον γοῦν πῶς οὗτος αὐτοῦς ὁ Ἰωάννης, ὁ νῦν προσελθὼν ὑπὲρ τούτων, πανταχοῦ τῶν πρωτείων τῷ Πέτρῳ παραχωρεῖ, καὶ δημηγοροῦντι καὶ θαυματουργοῦντι ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων. Καὶ οὐκ ἀποκρύπτει αὐτοῦ τὰ κατορ-
 25 θώματα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁμολογίαν λέγει, ἣν πάντων οἰγώντων ἐπεδείξατο, καὶ τὴν εἰς τὸν ἴαφρον εἴσοδον, καὶ προ-

24. Πρὸβλ. Ματθ. 17, 24-27.

25. Ματθ. 18, 1.

26. Πρὸβλ. Πράξ. 3, 1έ.

προφυλάξη μὲ τοὺς λόγους του, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἐνοχλοῦν ἄδικα καὶ ἄσκοπα διὰ τὰ πρωτεῖα (καθ' ὅσον αὐτὸ συνέβαινεν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν), καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ τοὺς στενοχωρήσῃ· καὶ μὲ τὴν ἀσάφειαν αὐτὴν ἐπιτυχάνει καὶ τὰ δύο.

«Τότε ἠγανάκτησαν οἱ δέκα ὑπόλοιποι μαθηταὶ διὰ τὴν διαγωγὴν αὐτῶν τῶν δύο». Τότε· πότε; "Ὅταν τοὺς ἐπέπληξεν. Διότι, ὅσον χρόνον ἢ προτίμησις ἀποτελοῦσεν ἀφ' ἑαυτῶν τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἀγανακτοῦσαν, ἀλλὰ βλέποντες αὐτοὺς νὰ προτιμῶνται, τὸ ἀπεδέχοντο καὶ ἐσιωποῦσαν, ἐπειδὴ ἐσέβοντο τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν ἐτιμοῦσαν· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐλυποῦντο εἰς τὴν σκέψιν των, ὅμως δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ τὸ φανερώσουν αὐτό. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Πέτρου, ὅταν τοῦ ἔδωσε τὰ δίδραχμα²⁴, μολονότι παρουσίασαν κάποια ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, ὅμως δὲν ἐλυπήθησαν, ἀλλ' ἀπλῶς τὸν ἠρώτησαν, «Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ μεγαλύτερος;»²⁵. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ αἴτημα ἦτο τῶν μαθητῶν, ἀγανακτοῦν. Ἀλλὰ οὔτε καὶ πάλιν ἀγανακτοῦν ἀμέσως, μόλις τὸ ἐζήτησαν, ἀλλ' ὅταν ὁ Χριστὸς τοὺς ἐπέπληξε καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι δὲν θὰ ἀπολαύσουν τὰ πρωτεῖα, ἐὰν δὲν κάνουν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀξίους δι' αὐτά.

4. Εἶδες πόσον ἀτελής ἦτο ἡ πνευματικότης ὄλων τῶν μαθητῶν του, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ δύο νὰ ἐπιχειροῦν νὰ ἐπιβληθοῦν τῶν δέκα, καὶ ἐκεῖνοι νὰ φθονοῦν τοὺς δύο; Ἀλλὰ, ὅπως προανέφερα, σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ τοὺς δείξης μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ τοὺς ἰδῆς ὄλους νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὰ πάθη τους αὐτά. "Ἀκουσε λοιπὸν πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης, πού τῶρα προσῆλθε καὶ ἤθελε νὰ ἐξουσιάσῃ αὐτούς, εἰς κάθε περίπτωσιν παραχωρεῖ τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Πέτρον, καὶ εἰς τὸ κήρυγμα καὶ εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν θαυμάτων εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων²⁶. Καὶ δὲν ἀποκρύπτει τὰ κατορθώματα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του διακηρύττει, πρᾶγμα πού τὸ ἔκανε ὅταν ὄλοι ἐσιωποῦσαν, καὶ τὴν εἴσοδόν του εἰς τὸν τάφον

είθῃσιν ἑαυτοῦ τὸν ἀπόστολον. Ἐπειδὴ γὰρ ἀμφότεροι παρέ-
 μειναν σιαυρουμένῳ, τὸ ἑαυτοῦ ἐγκώμιον ὑποκειμένον φη-
 σιν, διὸ γνῶριμος ἦν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος τῷ ἱερεῖ. Ὁ δὲ
 Ἰάκωβος μακρὸν μὲν οὐκ ἐπέζησε χρόνον ἐκ προσιμίων
 5 δὲ οὕτω διεθερμάνθη, καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἀφείλκε πρὸς
 ὕψος ἀνέδραμεν ἄφαιτον, ὡς εὐθέως σφαγῆναι. Οὕτω πάντων
 ἔνεκεν μετὰ ταῦτα ἄκροι ἐγένοντο. Ἀλλὰ τότε ἠγανάκησαν.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Προσκαλεσάμενος αὐτούς φησιν· οἱ
 ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν». Ἐπειδὴ γὰρ
 10 ἐθορυβήθησαν καὶ ἐταράχθησαν, τῇ κλήσει πρὸ τοῦ λόγου
 αὐτοῦ καταπραῦνει, καὶ τῷ πλησίον αὐτοῦ ἐπισπάσασθαι.
 Καὶ γὰρ οἱ δύο, τοῦ χοροῦ τῶν δέκα ἑαυτοῦ ἀπορρήξαντες,
 ἐγγύτερον εἰσιτήκεσαν ἰδιολογούμενοι. Διὰ τοῦτο καὶ τού-
 τος πλησίον ἄγει τούτῳ τε αὐτῷ, καὶ τῷ τὸ εἰρημένον
 15 ἐκπομπεῦσαι καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἐξαγαγεῖν, παραμυθούμε-
 νος τὸ πάθος καὶ τούτων κακείνων. Καὶ οὐχ ὡς ἔμπροσθεν,
 οὕτω καὶ νῦν κατασιέλλει. Πρῶτον μὲν γὰρ παιδία ἄγει
 εἰς μέσον, καὶ τὸ ἀφελὲς αὐτῶν καὶ τὸ ταπεινὸν μιμεῖσθαι
 κελεύει ἐνταῦθα δὲ πληκτικώτερον ἀπὸ τοῦ ἐναντίου ἐν-
 20 τρέπει λέγων· «Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐ-
 τῶν, καὶ οἱ μεγάλοι καιεξουσιάζουσι· παρὰ δὲ ὑμῖν οὐκ
 ἔσται οὕτως· ἀλλ' ὁ θέλων ἐν ὑμῖν γενέσθαι μέγας, οὕτως
 ἔστω πάντων διάκονος, καὶ ὁ θέλων εἶναι πρῶτος, ἔστω
 πάντων ἔσχατος», δεικνὺς διὸ ἐθνικῶν τὸ τοιοῦτον, τὸ τῶν
 25 πρωτείων ἐρεῖν.

ἀναφέρει καὶ παρουσιάζει πρὶν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του τὸν Πέτρον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ καὶ οἱ δύο παρευρέθησαν πλησίον τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ὥραν τῆς σταυρώσεώς του, μειώνων τὸ ἰδικόν του ἐγκώμιον, λέγει, ὅτι «ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν ἀρχιερέα»²⁷. Ὁ δὲ Ἰάκωβος δὲν ἔζησε μὲν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἀλλὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔδειξε τόσην θερμὴν πίστεωσ καὶ ἐγκαταλείψας ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ἔφθασεν εἰς ὕψος ἀπερίγραπτον, ὥστε ἀμέσως νὰ σφαγῆ. Ἔτσι ἀργότερα ἐξ αἰτίας ὄλων αὐτῶν ἔφθασαν εἰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ τότε ἠγανάκτησαν.

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Ἀφοῦ τοὺς προσεκάλεσε, λέγει· Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατατυραννοῦν τοὺς λαοὺς των». Διότι ἐπειδὴ ἐθορυβήθησαν καὶ ἐταράχθησαν, τοὺς καθησυχάζει, πρὶν νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ, μὲ τὴν πρόσκλησίν του καὶ μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἐκάλεσε πλησίον του. Καθ' ὅσον οἱ δύο, ἐπειδὴ εἶχαν ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὴν ομάδα τῶν δέκα, ἐστέκοντο πλησιέστερα πρὸς αὐτόν, συνομιλοῦντες μὲ αὐτόν ἰδιαιτέρως. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὺς τοὺς προσκαλεῖ πλησίον του, θέλοντας μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ τὸ αἴτημά των νὰ διαπομπεύσῃ καὶ νὰ τὸ ἀνακοινώσῃ εἰς τοὺς ἄλλους, θεραπεύοντας τὸ πάθος καὶ αὐτῶν καὶ ἐκεῖνων. Καὶ δὲν θεραπεύει τὸ πάθος των αὐτὸ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὅπως τὸ ἔκανε προηγουμένως. Διότι εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν ὀδηγεῖ παιδιὰ εἰς τὸ μέσον καὶ τοὺς παροτρύνει νὰ μιμοῦνται τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν ταπείνωσιν αὐτῶν, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ προτροπὴ γίνεται μὲ αὐστηρότερον τόνον, καὶ μὲ ἀντίθετα παραδείγματα, λέγοντάς τους· «Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατατυραννοῦν τοὺς λαοὺς των καὶ οἱ μεγάλοι ἀξιωματοῦχοι τοὺς μεταχειρίζονται ὡσὰν δούλους των. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ συμβῆ τὸ ἴδιο μεταξὺ σας, ἀλλ' αὐτὸς ποὺ θέλει ἀπὸ σᾶς νὰ γίνῃ μέγας, αὐτὸς πρέπει νὰ γίνῃ ὑπέρτης ὄλων, καὶ αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ εἶναι πρῶτος, ὀφείλει νὰ γίνῃ δούλος ὄλων», ἀποδεικνύοντας, ὅτι εἶναι ἴδιον γνώρισμα τῶν ἐθνικῶν τὸ νὰ ἐπιδιώκουν μὲ μανίαν τὰ πρωτεῖα.

Καὶ γὰρ τυραννικὸν τὸ πάθος, καὶ συνεχῶς ἐνοχλοῦν
καὶ μεγάλοις ἀνδράσι διὰ τοῦτο καὶ σφοδριέρας δεῖται
πληγῆς. Διὸ καὶ αὐτὸς βαθύτερον αὐτῶν καθικνεῖται, τῆ
τῶν ἐθνῶν παραθέσει φλεγμαίνουσαν αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἐν-
8 τρέπων· καὶ τῶν μὲν τὸν φθόνον, τῶν δὲ τὴν ἀπόνοιαν ὑπο-
τέμνεται, μόνον οὐχὶ λέγων· μὴ ἀγανακτεῖτε ὡς ὑβρισμένοι.
Ἐαυτοὺς γὰρ μάλιστα θλάπιουσὶ τε καὶ καταισχύνουσιν οἱ
οὔτω τὰ πρωιεῖα ζητοῦντες· ἐν γὰρ τοῖς ἐσχάτοις εἰσὶν.
Οὐ γὰρ εἰσι τὰ παρ' ἡμῖν οἷα τὰ ἔξωθεν. Οἱ μὲν γὰρ ἄρ-
10 χοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν· παρ' ἐμοὶ δὲ ὁ
ἐσχαίος οὔτις πρῶτός ἐστιν.

“Οἱ δὲ οὐχ ἀπλῶς ταῦτα λέγω, δι' ὧν ποιῶ καὶ πά-
σχω λάβε τὴν ἀπόδειξιν τῶν εἰρημένων. Ἐγὼ γὰρ τι καὶ
πλέον ἐποίησα. Βασιλεὺς γὰρ τῶν ἄνω δυνάμεων ὢν, ἄν-
15 θρωπος ἠβουλήθη γενέσθαι καὶ καταφρονηθῆναι κατεδε-
ξάμην καὶ ὑβρισθῆναι. Καὶ οὐδὲ τούτοις ἠρκέσθην, ἀλλὰ
καὶ ἐπὶ θάνατον ἦλθον. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ὡσπερ ὁ Υἱὸς
τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ
δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν». Οὐδὲ γὰρ
20 μέχρι τούτου ἔσθην, φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν ἔδωκα λύ-
τρον καὶ ὑπὲρ ἰνῶν; Τῶν ἐχθρῶν. Σὺ δὲ ἂν ταπεινωθῆς,
ὑπὲρ σαυτοῦ, ἐγὼ δὲ ὑπὲρ σοῦ.

Μὴ τοίνυν φοβηθῆς, ὡς τῆς τιμῆς σου καθαιρουμένης.
“Ὅσον γὰρ ἂν ταπεινωθῆς, οὐ δύνασαι ἰσοοῦτιον κατελθεῖν,

Πράγματι εἶναι τυραννικὸν τὸ πάθος αὐτὸ καὶ συνεχῶς ἐνοχλεῖ καὶ τοὺς μεγάλους ἄνδρας, καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο χρειάζεται καὶ βαθυτέραν πληγὴν. Ἔτσι λοιπὸν προχωρεῖ εἰς μεγαλύτερον βάθος, καὶ καταπραΰνει τὴν ὀργισμένην ψυχὴν των, παραθέτοντας τὸ παράδειγμα τῶν ἐθνικῶν. Καὶ θεραπεύει τῶν μὲν τὸν φθόνον, τῶν δὲ τὴν ἀλαζονείαν, λέγοντάς τους σχεδόν· Μὴ ἀγανακτῆτε ὡσὰν νὰ ἔχετε ὑβρισθῆ. Διότι αὐτοὶ ποὺ ζητοῦν τὰ πρωτεῖα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, βλάπτουν κατ' ἐξοχὴν καὶ κατεντροπιάζουν τοὺς ἑαυτοὺς των, διότι τοποθετοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των μεταξὺ τῶν τελευταίων. Δὲν εἶναι ὅμως τὰ ἰδικά μας διδάγματα ὅμοια μὲ τὰ τῶν ἐθνικῶν. Διότι οἱ μὲν ἄρχοντες τῶν ἐθνικῶν κατατυραννοῦν τοὺς λαοὺς των, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὰ ἰδικά μας διδάγματα αὐτὸς ποὺ εἶναι δοῦλος τῶν ἄλλων, εἶναι πρῶτος εἰς ἀξίαν.

Τὸ ὅτι δὲ αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν ἀπλῶς λόγον, λάβε ὡς ἀπόδειξιν τῶν λόγων μου αὐτὰ τὰ ὁποῖα κάνω καὶ πάσχω. Ἄλλ' ἐγὼ ἔκανα καὶ κάτι περισσότερον. Διότι μολονότι ἤμουν βασιλεὺς τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἠθέλησα νὰ γίνω ἄνθρωπος καὶ κατεδέχθην νὰ περιφρονηθῶ καὶ νὰ ὑβρισθῶ. Καὶ οὔτε καὶ εἰς αὐτὰ ἤρκεσθην, ἀλλὰ καὶ ἔφθασα μέχρι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἦλθε διὰ νὰ ὑπηρετηθῆ, ἀλλὰ νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ νὰ δώσῃ τὴν ζωὴν του ὡς λύτρον χάριν τῆς σωτηρίας τῶν πολλῶν ἀνθρώπων». Δὲν ἔσταμάτησα δηλαδή, λέγει, μέχρις εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν μου ἔδωσα ὡς λύτρον. Καὶ χάριν ποίων ἔκανα αὐτὴν τὴν θυσίαν; Χάριν τῶν ἐχθρῶν. Καὶ σὺ μὲν ἐὰν ταπεινωθῆς, τὸ· κάνεις χάριν τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἐνῶ ἐγὼ ἐταπεινώθην πρὸς χάριν σου.

Ἐπομένως μὴ φοβηθῆς μὲ τὴν σκέψιν ὅτι χάνεται ἡ ἀξιοπρέπειά σου. Διότι ὅσον καὶ ἂν ταπεινωθῆς, δὲν ἡμπορεῖς νὰ κατέλθῃς εἰς τόσον χαμηλὸν σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον

ὅσον ὁ Δεσπότης σου. Ἄλλ' ὅμως ἡ καιάθαις αὕτη πάντων
 ἀνάθαις γέγονε, καὶ τὴν δόξαν ἐκλάμψαι πεποίηκε τὴν
 ἑαυτοῦ. Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ γενέσθαι ἄνθρωπος, παρ' ἀγγέ-
 λοις ἐγνωρίζετο μόνοις· ἐπειδὴ δὲ ἄνθρωπος ἐγένετο καὶ
 5 ἔσταιρωθῆ, οὐ μόνον ἐκείνην οὐκ ἠλάτιωσε τὴν δόξαν, ἀλλὰ
 καὶ ἑτέραν προσέλαβε, τὴν ἀπὸ τῆς γνώσεως τῆς οἰκου-
 μένης. Μὴ δὴ φοβηθῆς, ὡς τῆς τιμῆς σου καθαιρουμένης,
 εἰάν ταπεινώσης σαυτὸν· ταύτη γὰρ μᾶλλον ἐπαίρειαί μου
 ἢ δόξα· ταύτη γίνεται μείζων. Αὕτη τῆς βασιλείας ἡ θύρα.
 10 Μὴ δὴ τὴν ἐναντίαν ἔλθωμεν, μηδὲ ἑαυτοῖς πολεμῶμεν. Ἐ-
 ἂν γὰρ βουληθῶμεν μεγάλοι φαίνεσθαι, οὐκ ἐσόμεθα μεγά-
 λοι, ἀλλὰ καὶ πάντων ἀτιμότεροι.

Εἶδες πῶς πανταχοῦ ἀπὸ τῶν ἐναντίων αὐτοὺς προιρέ-
 πει, διδοὺς αὐτοῖς ὄπερ ἐπιθυμοῦσι; Καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἔμπρο-
 15 σθεν διὰ πολλῶν τοῦτο ἐδείξαμεν· καὶ ἐπὶ τῶν φιλοχρημά-
 των καὶ τῶν κενοδοξούντων οὕτως ἐποίησε. Τίνος γὰρ
 ἔνεκεν, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ἐλεεῖς; ἵνα δόξης ἀπο-
 λαύσης; Οὐκοῦν μὴ ποιεὶ οὕτω, καὶ ἀπολαύσῃ πάντως. Τί-
 νος δὲ ἔνεκεν θησαυρίζεις; ἵνα πλουτῆς; Οὐκοῦν μὴ θη-
 20 σαυρίσης, καὶ πλουτήσεις. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Τίνος ἔνε-
 κεν τῶν πρωτείων ἐρᾷς; ἵνα πρὸ τῶν ἄλλων ᾗς; Οὐκοῦν
 τὴν ἐσχάτην ἐπίλεξαι ἰάξιν, καὶ τότε τῶν πρωτείων ἀπο-
 λαύσῃ. Ὡστε εἰ θέλεις γενέσθαι μέγας, μὴ ζήτει γενέσθαι
 μέγας, καὶ τότε ἔσῃ μέγας. Ἐκεῖνο γὰρ μικρὸν ἐστὶν εἶναι.
 25 5. Ὅρας πῶς αὐτοὺς ἀπήγαγε τοῦ νοσήματος, ἰῶ δει-
 ξαι καὶ ἐκεῖθεν ἐκπίπτοντας, καὶ ἐντεῦθεν ἐπιτυγχάνοντας·
 ἵνα τὸ μὲν φύγῃσι, τὸ δὲ διώκῃσι. Καὶ τῶν ἐθνῶν δὲ διὰ

κατῆλθεν ὁ Κύριός σου. Ἄλλ' ὅμως ἡ ταπείνωσις αὐτῆ ἔγινεν αἰτία ἀνυψώσεως ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἐκλάμψη ἡ δόξα τοῦ Χριστοῦ. Διότι πρὶν γίνῃ ἄνθρωπος, ἦτο γνωστὸς μόνον εἰς τοὺς ἀγγέλους, ὅταν ὅμως ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἐσταυρώθη, ὅχι μόνον δὲν ἠλάττωσεν ἐκείνην τὴν δόξαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλην ἀπέκτησεν, ἀπὸ τὸ ὅτι τὸν ἐγνώρισεν ὅλη ἡ οἰκουμένη. Μὴ λοιπὸν φοβηθῆς, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι δῆθεν χάνεις τὴν ἀξιοπρέπειάν σου, ἐὰν ταπεινωθῆς· διότι μὲ τὴν ταπείνωσίν σου αὐτὴν αὐξάνεται ἡ δόξα σου, μὲ αὐτὴν γίνεται ἀκόμη μεγαλυτέρα. Αὐτὴ εἶναι ἡ πόρτα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ἄς μὴ ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν τὴν ἀντίθετον ὁδόν, οὔτε νὰ πολεμῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας. Διότι ἐὰν θελήσωμεν νὰ φαινώμεθα μεγάλοι, δὲν θὰ γίνωμεν μεγάλοι, ἀλλ' ἀντιθέτως θὰ γίνωμεν οἱ πιὸ ἀσήμαντοι ἀπὸ ὅλους.

Εἶδες ὅτι εἰς κάθε περίπτωσιν τοὺς διδάσκει μὲ τὰ ἀντίθετα παραδείγματα, δίδοντάς τους αὐτὸ πού ἐπιθυμοῦν; Καὶ αὐτὸ προηγουμένως τὸ ἀπεδείξαμεν πολλὰς φορές, διότι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φιλαργύρων καὶ τῶν κενόδοξων ἔτσι ἐνήργησεν. Διατί λοιπὸν, λέγει, κάνεις τὴν ἐλεημοσύνην ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους; διὰ νὰ ἀπολαύσης δόξαν; Μὴ τὸ κάνης λοιπὸν αὐτὸ καὶ ὅπωςδήποτε θ' ἀπολαύσης δόξαν. Πρὸς ποῖον δὲ σκοπὸν θησαυρίζεις; Διὰ νὰ ἔχης πλοῦτη; Λοιπὸν, μὴ θησαυρίσης ἐδῶ καὶ θὰ γίνῃς πλούσιος ἐκεῖ. Ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆν. Διατί ποθεῖς τὰ πρωτεῖα; Διὰ νὰ εἶσαι πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Λοιπὸν διάλεξε τὴν τελευταίαν θέσιν, καὶ τότε θὰ ἀπολαύσης τὰ πρωτεῖα. Ὡστε ἐὰν θέλῃς νὰ γίνῃς μέγας, μὴ ζητῆς νὰ γίνῃς μέγας, καὶ τότε θὰ γίνῃς μέγας. Διότι αὐτὸ θὰ εἴπῃ νὰ εἶσαι μικρός.

5. Βλέπεις πῶς τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸ νόσημα, μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἀπέδειξεν ὅτι ἡ μὲν φιλοπρωτία τοὺς ὀδηγεῖ εἰς ἀποτυχίαν, ἐνῶ ἡ ταπείνωσις εἰς ἐπιτυχίαν, ὥστε τὸ μὲν νὰ ἀποφύγουν τὸ δὲ νὰ ἐπιδιώκουν. Καὶ τοὺς ἐθνικοὺς δὲ διὰ

τοῦτο ἀνέμνησεν, ἵνα καὶ ταύτη τὸ προᾶγμα ἐπονείδιστον καὶ
 βδελυκτὸν ἀποδείξῃ. Τὸν γὰρ ἀπονεννημένον ἀνάγκη ταπει-
 νὸν εἶναι, καὶ τὸναντίον τὸν ταπεινόφρονα ὑψηλόν. Τοῦτο
 γὰρ τὸ ὕψος τὸ ἀληθὲς καὶ γνήσιον, καὶ οὐκ ἐν ὀνόματι
 5 μόνον, οὐδὲ ἐν προσηγορίᾳ ὄν. Καὶ τὸ μὲν ἔξωθεν ἀνάγκης
 ἐστὶ καὶ φόβου· τοῦτο δὲ τῷ τοῦ Θεοῦ προσέοικεν. Ὁ τοι-
 οῦτος, κἂν παρὰ μηδενὸς θαυμάζηται, ὑψηλὸς μένει· ὥσπερ
 οὖν ἐκεῖνος, κἂν παρὰ πάντων θεραπεύηται, πάντων ἐστὶ τα-
 πεινότερος. Καὶ ἡ μὲν κατὰ ἀνάγκην ἐστὶ τιμὴ, ὅθεν καὶ
 10 διαρρεῖ ραδίως· ἡ δὲ ἐκ προαιρέσεως, ὅθεν καὶ μένει
 βεβαία. Ἐπεὶ καὶ τοὺς ἁγίους διὰ τοῦτο θαυμάζομεν, ὅτι
 πάντων ὄντες μείζους, πάντων μᾶλλον ἑαυτοὺς ἐταπείνουσι.
 Διὸ καὶ μέχρι τῆς σήμερον μένουσιν ὄντες ὑψηλοί, καὶ οὐ-
 δὲ ἡ τελευταῖα τὸ ὕψος ἐκεῖνο καιήνεγκεν.

15 Εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἀπὸ λογισμῶν ἐξειτάσωμεν τοῦτο
 αὐτό. Ὑψηλὸς εἶναι λέγεται τις, ἢ διὰ τὴν μήκει τοῦ σώ-
 μαιος τοῦτο ἢ, ἢ διὰ τὴν ἐφ' ὑψηλοῦ τόπου ἐσιτηκῶς τύχῃ
 καὶ ταπεινὸς ὡσαύτως ἀπὸ τῶν ἐναντίων. Ἴδωμεν οὖν
 τίς τοιοῦτός ἐστιν, ὁ ἀλαζῶν ἢ ὁ μειριάζων· ἵνα ἴδῃς, ὅτι
 20 οὐδὲν ταπεινοφροσύνης ὑψηλότερον, καὶ οὐδὲν ἀλαζονείας
 χθαμαλώτερον. Ὁ μὲν οὖν ἀλαζῶν πάντων βούλεται εἶναι
 μείζων, καὶ οὐδένα ἑαυτοῦ ἄξιον εἶναι φησι, καὶ ὅσης ἂν
 τύχῃ τιμῆς, πλείονος ἐρᾷ καὶ ἀντέχεται, καὶ οὐδεμιᾶς τειυχη-
 κέναι νομίζει, καὶ διαπιτύει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τῆς παρ'
 25 αὐτῶν ἐφίεται τιμῆς· οὗ τί γένοιτ' ἂν ἀλογώτερον; Καὶ

τοῦτο τοὺς ἀνέφερεν, ὥστε καὶ μὲ τὸ παράδειγμα αὐτὸ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι ἐπονείδιστον καὶ σιχαμερόν. Διότι πρέπει ὁ μὲν ὑπερήφανος νὰ εἶναι ἀσήμαντος, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ ταπεινόφρων νὰ εἶναι ὑψηλός. Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι τὸ ἀληθινὸν καὶ γνήσιον ὕψος, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι μόνον κατὰ λέξιν οὔτε ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν. Καὶ τὸ μὲν ὕψος τοῦ κόσμου εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης καὶ φόβου, ἐνῶ τὸ ὕψος αὐτὸ ὁμοιάζει μὲ τὸ ὕψος τοῦ Θεοῦ. Ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θαυμάζεται ἀπὸ κανένα, παραμένει ὑψηλός, ὅπως ἀκριβῶς πάλιν ἐκεῖνος, καὶ ἂν ἀκόμη ὑπηρετῆται ἀπὸ ὄλους, εἶναι πῶς ἀσήμαντος ἀπὸ ὄλους. Καὶ ἡ μὲν μία τιμὴ εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης, διὰ τοῦτο δὲ καὶ χάνεται εὐκόλα, ἐνῶ ἡ ἄλλη πηγάζει ἀπὸ τὴν θέλησιν, καὶ διὰ τοῦτο παραμένει σταθερά. Ἐξ ἄλλου καὶ τοὺς ἀγίους διὰ τοῦτο τοὺς θαυμάζομεν, διότι, μολονότι ἦσαν ἀνώτεροι ὄλων, παρὰ ταῦτα ἐταπείνωσαν τοὺς ἑαυτούς των περισσότερον ἀπὸ ὄλους. Διὰ τοῦτο καὶ μέχρι σήμερα παραμένουν ὑψηλοὶ καὶ οὔτε ὁ θάνατός των κατέστρεψε τὸ ὕψος ἐκεῖνο.

Ἐὰν ὅμως θέλετε, ἄς ἐξετάσωμεν τὸ ἴδιο αὐτὸ θέμα βάσει συλλογισμῶν. Κάποιος λέγεται ὅτι εἶναι ὑψηλός, ἢ ὅταν εἶναι ὑψηλός ὡς πρὸς τὸ μῆκος τοῦ σώματός του, ἢ ὅταν συμβαίῃ νὰ στέκεται εἰς ὑψηλὸν μέρος. Κατὰ τὸν ἴδιον συλλογισμὸν κάποιος ὀνομάζεται χαμηλός, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀντιθέτων γνωρισμάτων. Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν ποῖος εἶναι πραγματικὰ ὁ ὑψηλός, ὁ ἀλαζών ἢ ὁ ταπεινός, ὥστε νὰ ἀντιληφθῆς ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ὑψηλότερον ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τίποτε χαμηλότερον ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν. Ὁ μὲν λοιπὸν ἀλαζών ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὄλους καὶ κανένα δὲν παραδέχεται ὡς ἰσάξιόν του, καὶ ὁποιασδήποτε τιμῆς καὶ ἂν τύχῃ, ἐπιθυμεῖ καὶ ἐπιδιώκει μεγαλύτεραν τιμὴν καὶ πιστεύει ὅτι δὲν ἔτυχε καμμιᾶς τιμῆς καὶ περιφρονεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν τιμοῦν. Τί θὰ ἤμποροῦσε λοιπὸν νὰ θεωρηθῆ παραλο-

γὰρ αἰνίγμαι τοῦτο ἔοικεν. Οὓς γὰρ οὐδὲν ἠγεῖται, παρὰ τούτων δοξάζεσθαι βούλεται.

Εἶδες πῶς ἐπαρθῆναι βουλόμενος καταπίπει, καὶ χαμαὶ ἔσηκεν; "Οτι γὰρ οὐδὲν εἶναι νομίζει πάντας ἀνθρώπους πρὸς ἑαυτόν, αὐτὸς ἀποφαίνεται τοῦτο γὰρ ἀλαζονεία. Τί τοίνυν πρὸς τὸν οὐδὲν ὄντα πίπεις; τί παρ' ἐκείνου ζητεῖς τιμὴν; τί τοσοῦτους ὄχλους περιάγεις; Ὁρᾷς ταπεινὸν καὶ ἐπὶ ταπεινοῦ ἐσιγηκότα; Φέρε οὖν ἐξειτάσωμεν τὸν ὑψηλόν.

Οἶδεν οὗτος ὅσον ἄνθρωπος, καὶ ὅτι μέγα ἄνθρωπος, καὶ 10 ὅτι πάντων ἐστὶν ἔσχατος, καὶ διὰ τοῦτο ἧς ἂν ἀπολαύση τιμῆς, μέγα τοῦτο τίθεται. "Ωστε οὗτος μὲν ἑαυτῷ ἀκολουθεῖ καὶ ἔστιν ὑψηλὸς καὶ τὴν ψῆφον οὐ μεταίθησιν· οὓς γὰρ ἠγεῖται μεγάλους, καὶ τὰς παρὰ τούτων τιμὰς μεγάλας εἶναι νομίζει, καὶ μικραὶ τύχῳσιν οὔσαι, ἐπειδὴ μεγάλους ἐκεί- 15 νους ἠγεῖται. Ὁ δὲ ἀλαζὼν τοὺς μὲν τιμῶντας οὐδὲν εἶναι νομίζει, τὰς δὲ παρ' αὐτῶν τιμὰς μεγάλας εἶναι ψηφίζειται. Πάλιν ὁ ταπεινὸς ὑπ' οὐδενὸς ἀλίσκεται πάνθους· οὐκ ὀργή τούτῳ διενοχλῆσαι δυνησεται, οὐ δόξης ἔρωσ, οὐ βασκανία, οὐ ζηλοτυπία· τῆς δὲ τούτων ἀπηλλαγμένης ψυχῆς τί γένοιτ' 20 ἂν ὑψηλότερον; Ὁ δὲ ἀλαζὼν ἅπανσι τούτοις κατέχεται, καθάπερ τις οκώληξ ἐγκαλινδούμενος βορβορόφῳ· καὶ γὰρ καὶ ζηλοτυπία καὶ βασκανία καὶ θυμὸς αἰεὶ τὴν ἐκείνου διενοχλεῖ ψυχὴν.

Τί οὖν ὑψηλός; ὁ τῶν παθῶν ἀνώτερος, ἢ ὁ δοῦλος αὐ- 25 τῶν; ὁ τρέμων αὐτὰ καὶ δεδοικώς, ἢ ὁ ἀχείρωτος καὶ οὐδαμῶς ὑπ' αὐτῶν ἀλισκόμενος; Ποῖον ὄντιν ὑψηλότερον

γώτερον ἀπὸ αὐτό; Πράγματι αὐτὸ ὁμοιάζει μὲ αἴνιγμα. Διότι ἐκείνους, πού δὲν ὑπολογίζει καθόλου, ἀπὸ αὐτοὺς θέλει νὰ δοξάζεται.

Εἶδες πῶς ἐκεῖνος, πού θέλει νὰ ὑψώνεται, καταπίπτει καὶ ἴσταται χαμηλά; Διότι τὸ ὅτι θεωρεῖ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς μὴ ἔχοντας καμμίαν ἀξίαν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἑαυτὸν του τὸ διακηρύσσει ὁ ἴδιος. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἀλαζονεία. Διατί λοιπὸν καταφεύγεις πρὸς ἐκεῖνον πού τὸν θεωρεῖς τελείως ἀσήμαντον; Διατί ζητεῖς νὰ τιμηθῆς ἀπὸ ἐκεῖνον; Διατί φέρεις μαζί σου τόσον πλῆθος ἀνθρώπων; Βλέπεις τὸν ταπεινόν, πού ἴσταται χαμηλά; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς ξετάσωμεν τὸν πνευματικὰ ὑψηλόν.

Αὐτὸς γνωρίζει πόσον ἀξίζει ὁ ἄνθρωπος καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μέγας, ἀλλὰ συγχρόνως ὅτι εἶναι καὶ ἔσχατος ὄλων, καὶ διὰ τοῦτο ὅποιανδήποτε τιμὴ καὶ ἂν τοῦ ἀποδοθῆ τὴν θεωρεῖ μεγάλην. Ὡστε, αὐτὸς ἀκολουθεῖ τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἶναι ὑψηλὸς καὶ δὲν ἀλλάσσει τὴν γνώμην του. Διότι ἐκείνους πού θεωρεῖ μεγάλους, θεωρεῖ καὶ τὰς τιμὰς αὐτῶν μεγάλας, καὶ ἂν ἀκόμη συμβαίη νὰ εἶναι μικραί, ἐπειδὴ θεωρεῖ αὐτοὺς μεγάλους. Ὁ ἀλαζὼν ὅμως ἐκείνους πού τὸν τιμοῦν δὲν τοὺς ὑπολογίζει καθόλου, ἐνῶ τὰς τιμὰς των τὰς θεωρεῖ μεγάλας. Ἐπίσης ὁ ταπεινὸς δὲν κυριεύεται ἀπὸ κανένα πάθος. Οὔτε ἡ ὀργὴ ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ, οὔτε ὁ ἔρωσ τῆς δόξης, οὔτε ὁ φθόνος, οὔτε ἡ ζηλοτυπία. Τί λοιπὸν ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὑψηλότερον ἀπὸ μίαν τέτοιαν ψυχὴν, πού εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ὅλα αὐτά; Ὁ δὲ ἀλαζὼν ἐξουσιάζεται ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὅπως ἀκριβῶς κάποιος σκώληξ πού κυλίνεται μέσα εἰς τὸν βοῦρκον. Διότι καὶ ἡ ζηλοτυπία καὶ ὁ φθόνος καὶ ὁ θυμὸς ἐνοχλοῦν συνεχῶς τὴν ψυχὴν του.

Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ ὑψηλός; Αὐτὸς πού ἐξουσιάζει τὰ πάθη του ἢ αὐτὸς πού εἶναι δοῦλος εἰς αὐτά; Αὐτὸς πού τρέμει καὶ τὰ φοβεῖται ἢ αὐτὸς πού εἶναι ἀκατανίκητος καὶ μὲ κανένα τρόπον δὲν κυριεύεται ἀπὸ αὐτά; Ποῖον

πέτεσθαι φαίημεν ἄν; τὸν τῶν χειρῶν καὶ τῶν καλάμων τοῦ θηραιτοῦ ὑψηλότερον ὄντα, ἢ τὸν μηδὲ καλάμου ἀφιέντα δεηθῆναι τὸν θηραιτὴν, ἐκ τοῦ χαμαὶ πέτεσθαι, καὶ μὴ δύνασθαι μειωρίζεσθαι ποιε; Οὐκοῦν τοιοῦτος ὁ ἀπονενοημέ-
 5 ρος ἐστί· καὶ γὰρ ἐκάστη παγὶς εὐκόλως αὐτὸν αἶρεϊ, ἅτε χαμαὶ ἔρποντα.

6. Εἰ δὲ βούλει, καὶ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου τοῦτο ἐξέτασον. Τί γὰρ διαβόλου ταπεινότερον γένοιτ' ἄν, ἐπειδὴ ἐπήρθη; τί δὲ ἀνθρώπου ὑψηλότερον, τοῦ ταπεινοῦν
 10 ἑαυτὸν βουλομένου; Ὁ μὲν γὰρ χαμαὶ σύρειται ὑπὸ τὴν πτέρναν κείμενος τὴν ἡμετέραν («πατεῖτε» γὰρ, φησὶν, «ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων»), ὁ δὲ μετὰ τῶν ἀγγέλων ἕστηκεν ἄνω. Εἰ δὲ καὶ ἐξ ἀνθρώπων τοῦτο βούλει μαθεῖν ὑπερηφάνων, ἐννόησον τὸν θάρβαρον ἐκείνον, τὸν τοσαύτην
 15 ἄγونيا στρατιάν, ὃς οὐδὲ τὰ πᾶσι δῆλα ἠπίσιτατο· οἷον, διὸ ὁ λίθος ἦν λίθος, καὶ τὰ εἰδωλα, εἰδωλα· διὸ καὶ τούτων κατώτερος ἦν. Οἱ δὲ εὐσεβεῖς καὶ πιστοὶ καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἵενται ὧν τί γένοιτ', ἄν ὑψηλότερον; οἱ καὶ ἀντὶς ὑπερβαίνουσι τοῦ οὐρανοῦ τὰς ἀψίδας, καὶ ἀγγέλους παρερχόμενοι, παρε-
 20 σιήκασιν αὐτῷ τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ.

Ἴνα δὲ καὶ ἐτέρωθεν μάθῃς αὐτῶν τὴν εὐτέλειαν, τίς ἄν ταπεινωθεῖη; ὁ βοηθούμενος παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁ πολεμούμενος; Εὐδηλον διὸ πολεμούμενος. Οὐκοῦν ἄκουσον περὶ ἐκατέρων τούτων τί φησὶν ἡ Γραφή. «Ὁ Θεὸς ὑπε-
 25 ρηγάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν». Πάλιν

πιτηνὸν θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ὅτι πετᾶ ὑψηλότερα; Αὐτὸ ποῦ εὐρίσκεται ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τὰ καλάμια τοῦ κυνηγοῦ, ἢ ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἀφήνει τὸν κυνηγὸν οὔτε κἂν νὰ χρειασθῇ καλάμια, καθ' ὅσον πετᾶ χαμηλὰ καὶ δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ πετάξῃ ὑψηλὰ; Τέτοιος λοιπὸν εἶναι ὁ ἀλαζών· καθ' ὅσον κάθε παγίδα τὸν συλλαμβάνει εὐκόλα, ἐπειδὴ σύρεται εἰς τὸ χῶμα.

6. Ἐὰν ὅμως θέλῃς ἐξέτασε αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός τοῦ πονηροῦ ἐκεῖνου δαίμονος. Διότι πράγματι τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ πρὸ ταπεινὸν ἀπὸ τὸν διάβολον, ἐπειδὴ ἐκυριεύθη ἀπὸ ἀλαζονείαν; τί δὲ πρὸ ὑψηλὸν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ποῦ μὲ τὴν θέλησίν του ταπεινώνει τὸν ἑαυτὸν του; Διότι ὁ μὲν διάβολος σύρεται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν πτέρναν μας. Διότι λέγει· «Νά πατήτε ἐπάνω εἰς τὰ φίδια καὶ τοὺς σκορπιούς»²⁸, ὁ δὲ ταπεινὸς ἄνθρωπος ἴσταται ὑψηλὰ μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους. Ἐὰν δὲ θέλῃς τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ διδαχθῆς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, σκέψου τὸν βάρβαρον ἐκεῖνον, ποῦ ὀδηγεῖ τόσον μεγάλην στρατιάν καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἐγνώριζεν οὔτε αὐτὰ ἀκόμη ποῦ εἶναι εἰς ὄλους γνωστά. Ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅτι ἡ πέτρα ἦτο πέτρα, καὶ τὰ εἶδωλα ὅτι ἦσαν εἶδωλα. Διὰ τοῦτο καὶ ἦτο κατώτερος ἀπὸ αὐτά. Ἐνῶ οἱ εὐσεβεῖς καὶ πιστοὶ ἄνθρωποι ἀνεβαίνουν ὑψηλότερα καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Τί λοιπὸν ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτούς; Διότι αὐτοὶ ὑπερβαίνουν καὶ αὐτὰς τὰς ἀψίδας τοῦ οὐρανοῦ καὶ προσπερνοῦντες τοὺς ἀγγέλους ἴστανται γύρω ἀπὸ τὸν βασιλικὸν θρόνον.

Ἄλλὰ διὰ νὰ ἀντιληφθῆς καὶ ἀπὸ ἄλλην ἄποψιν τὴν εὐτέλειαν τῶν ἀλαζόνων σὲ ἐρωτῶ· Ποῖος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ταπεινωθῇ; Αὐτὸς ποῦ βοηθεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν, ἢ αὐτὸς ποῦ πολεμεῖται ἀπὸ αὐτόν; Εἶναι ὀλοφάνερρον, ὅτι θὰ ταπεινωθῇ αὐτὸς ποῦ πολεμεῖται. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει διὰ τὸν καθένα ἀπὸ αὐτούς ἡ ἀγία Γραφή· «Ὁ Θεὸς ἀντιτάσσεται εἰς τοὺς ὑπερηφάνους, ἐνῶ δίδει τὴν χάριν του εἰς

σε καὶ ἕτερον ἐρήσομαι. Τίς ὑψηλότερος; ὁ ἱερόμενος τῷ Θεῷ, καὶ θυσίαν προσάγων, ἢ ὁ πόρρω που τῆς παρησιίας ὢν τῆς πρὸς αὐτόν; Καὶ ποίαν θυσίαν προσφέρει ὁ ταπεινός; φησὶν. Ἔκκουσον τοῦ Δαυὶδ λέγοντος· «Θυσία τῷ Θεῷ
 5 πνεῦμα συντριμμένον· καρδίαν συντριμμένην καὶ τειταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει».

Εἶδες τοῦτον τὸ καθαρόν; Βλέπε καὶ ἐκείνου τὸ ἀκάθαρτον. Ἐκκάθαριος γὰρ παρὰ Θεῷ πᾶς ὑψηλοκάρδιος». Πρὸς τοῦτοις ὁ μὲν ἔχει ἀναπαυόμενον ἐπ' αὐτῷ τὸν Θεὸν
 10 («Ἐπὶ τίνα γὰρ ἐπιβλέψω», φησὶν, «ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν προῶν καὶ ἡσυχίον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;»), ὁ δὲ μετὰ τοῦ διαδόλου σύρεται· ὁ γὰρ τετυφωμένος τὰ ἐκείνου πείσεται. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· «Μήπως τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέση τοῦ διαδόλου». Καὶ τοῦναντίον δὲ οὐ βούλεται αὐτῷ
 15 συμβαίνει. Βούλεται μὲν γὰρ ἀπονοεῖσθαι, ὥστε τιμᾶσθαι· ὁ δὲ μάλιστα πάντων καταφρονούμενος αὐτός ἐστιν. Οἱ γὰρ καταγέλαστοι, οἱ πᾶσιν ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι, οἱ εὐχείρωτοι τοῖς ἐχθροῖς, οἱ πρὸς ὀργὴν εὐέμπωτοι, οἱ ἀκάθαρτοι παρὰ Θεῷ, οὗτοι μάλιστα πάντων εἰσὶ. Τί τοίνυν τοῦτου χειρὸν
 20 γένοιτ' ἄν; Τὸ γὰρ πέρας τοῦτο ἐστὶ τῶν κακῶν. Τί δὲ τῶν ταπεινῶν ἥδιον; τί δὲ μακαριώτερον, διὰ ποθεινοὶ καὶ ἐπέραστοι ὧσι τῷ Θεῷ; Καὶ τῆς παρ' ἀνθρώπων δὲ οὗτοι μάλιστα ἀπολαύουσι δόξης, καὶ πάντες αὐτοὺς ὡς πατέρας τιμῶσιν, ὡς ἀδελφούς ἀσπάζονται, ὡς οἰκεῖα μέλη προσί-
 25 ενται.

Γενώμεθα τοίνυν ταπεινοί, ἵνα γενώμεθα ὑψηλοί. Καὶ γὰρ μεθ' ὑπερβολῆς πολλῆς ταπεινοὶ ἢ ἀπόνοια. Τοῦτο ἐ-

29. Ἰακ. 4, 6.

30. Ψαλμ. 50, 19.

31. 31. Παροιμ. 16, 5.

32. Ἦσ. 66, 2.

33. Α' Τιμ. 3, 6.

ιους ταπεινούς»²⁹. Ἀλλὰ θὰ σὲ ἐρωτήσω καὶ κάτι ἄλλο. Ποῖος εἶναι ὑψηλότερος; Αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀφιερωμένος εἰς τὸν Θεὸν καὶ προσφέρει θυσίαν εἰς αὐτόν, ἢ αὐτὸς ποὺ εὐρίσκεται πολὺ μακρὰν τῆς παρρησίας πρὸς αὐτόν; Ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος. Καὶ ποίαν θυσίαν προσφέρει ὁ ταπεινόφρων; Ἐκούσε τὸν Λαυῖδ ποὺ λέγει· «Θυσία εἰς τὸν Θεὸν εἶναι τὸ συντετριμμένον πνεῦμα. Ὁ Θεὸς δὲ δὲν θὰ ἀποστραφῇ τὴν συντετριμμένην καὶ ταπεινὴν καρδίαν»³⁰.

Εἶδες τοῦ ταπεινοῦ τὴν καθαρότητα; Πρόσεξε καὶ τὸ ἀκάθαρτον τοῦ ὑπερηφάνου. «Κάθε ὑπερήφανος εἶναι ἀκάθαρτος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»³¹. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὁ ταπεινὸς ἔχει τὸν Θεὸν ποὺ εὐχαριστεῖται μὲ αὐτόν. Διότι λέγει· «Πρὸς ποῖον νὰ κοιτάξω, παρὰ πρὸς τὸν πρῶον, τὸν ἡσυχον καὶ αὐτὸν ποὺ φοβεῖται τοὺς λόγους μου;»³², ἐνῶ αὐτὸς σύρεται μαζὶ μὲ τὸν διάβολον· διότι ὁ ὑπερήφανος θὰ πάθῃ αὐτὰ ποὺ ἔπαθεν ἐκεῖνος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Μὴ τυχὸν ὑπερηφανευθῇ καὶ πέσῃ εἰς τὴν καταδίκην, ποὺ ἔπεσε καὶ ὁ διάβολος»³³. Ἀλλὰ τοῦ συμβαίνει καὶ τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ θέλει. Διότι θέλει νὰ εἶναι ὑπερήφανος, διὰ νὰ τιμᾶται. Ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ περιφρονεῖται περισσότερο ἀπ' ὅλους. Διότι αὐτοὶ κατ' ἐξοχὴν εἶναι περισσότερο ἀπ' ὅλους οἱ καταγέλαστοι, οἱ ἐχθροὶ καὶ ἀντίπαλοι ὄλων, οἱ νικώμενοι εὐκολὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των, οἱ παρασυρόμενοι εὐκολὰ ἀπὸ τὴν ὀργήν, οἱ ἀκάθαρτοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρθῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτό; Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος τῶν κακῶν. Τί εἶναι ὅμως γλυκύτερον ἀπὸ τοὺς ταπεινοὺς; Τί δὲ μακαριώτερον καθ' ἣν στιγμὴν τοὺς ποθεῖ καὶ τοὺς ἀγαπᾷ ὁ Θεός; Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους των ἐκτιμῶνται πάρα πολὺ, καὶ ὅλοι τοὺς τιμοῦν ὡς πατέρας, τοὺς ἀγαποῦν ὡς ἀδελφοὺς καὶ τοὺς πλησιάζουν ὡς ἰδικὰ των πρόσωπα.

Ἄς γίνωμεν λοιπὸν ταπεινοί, διὰ νὰ γίνωμεν ὑψηλοί. Καθ' ὅσον ἡ ὑπερηφάνεια ταπεινώνει εἰς ὑπερβολικὸν βα-

ταπείνωσε τὸν Φαραώ. «Οὐκ οἶδα» γάρ, φησί, «τὸν Κύριον», καὶ μυιῶν καὶ βαιράχων καὶ κάμπης ἐγένετο χείρων, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτοῖς ὄπλοις καὶ ἵπποις κατεπονίξειτο. Ἀπεναντίας τούτῳ Ἀβραάμ, «Ἐγὼ δέ», φησὶν, «εἰμὶ γῆ καὶ 5 σποδός», καὶ μυριῶν βαρβάρων ἐκράτησε καὶ εἰς μέσον ἐμπροσθῶν Αἰγυπτίων, ἐπανήει λαμπρότερον τοῦ προτέρου τρόπαιον φέρων, καὶ ταύτης ἀντεχόμενος τῆς ἀρειῆς ἀεὶ ὑψηλότερος ἐγίνετο. Διὰ τοῦτο ἄδεται πανταχοῦ, διὰ τοῦτο σιεφانوῦται καὶ ἀνακηρύσσεται· ὁ δὲ Φαραώ καὶ γῆ καὶ 10 σποδός, καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον ἕτερον. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀποσιρέφεται ὁ Θεὸς ὡς ὑπερηφανίαν. Διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς πάντα ἐποίησεν, ἵνα τοῦτο ἐξέλη τὸ πάθος. Διὰ τοῦτο θνητοὶ γεγόναμεν, καὶ ἐν λύπαις καὶ ἐν ὀδυρμοῖς· διὰ τοῦτο ἐν πόνῳ καὶ ἐν ἰδρωτί καὶ ἐν ἐργασίᾳ διηνεκεῖ 15 καὶ τειταλαιπωρημένη. Καὶ γὰρ ἐξ ἀπονοίας ἡμαρτιεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, προσδοκήσας ἰσοθεῖαν. Διὰ τοῦτο οὐτε ἄπερ εἶχεν ἔμεινεν ἔχων, ἀλλὰ καὶ τούτων ἐξέπεσε. Τοιοῦτον γὰρ ἢ ἀπόνοια· οὐ μόνον οὐδὲν ἡμῖν προστίθησι κατόρθωμα βίου, ἀλλὰ καὶ ἃ ἔχομεν ὑποτέμνεται ὥσπερ οὖν ἢ ταπεινοφροσύνη 20 οὐ μόνον τῶν ὄντων οὐδὲν ὑποτέμνεται, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ ὄντα προστίθησι.

Ταύτην τοίνυν ζηλώσωμεν, ταύτην διώξωμεν, ἵνα καὶ τῆς παρούσης ἀπολαύσωμεν τιμῆς, καὶ τῆς μελλούσης ἐπιτύχωμεν δόξης, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν 25 Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, κράτις, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

34. Ἐξ. 5, 2.

35. Γεν. 18, 27.

θμόν. Αὐτὴ ἔταπείνωσε τὸν Φαραῶ. Διότι, λέγει, «Δὲν γνωρίζω τὸν Κύριον»³⁴, καὶ ἔγινεν ἔτσι κατώτερος ἀπὸ τὰς μυῖας, τοὺς βατράχους καὶ τὴν κάμπιαν καὶ ἐν συνεχείᾳ κατεποντίσθη μαζὶ μὲ τὰ ὄπλα του καὶ τὰ ἄλογά του. Τελείως τὸ ἀντίθετον συνέβη μὲ τὸν Ἀβραάμ, πού εἶπεν· «Ἐγὼ εἶμαι χῶμα καὶ στάκτη»³⁵, καὶ κατενίκησεν ἀπείρους βαρβάρους καὶ μολονότι εὐρέθη ἀνάμεσα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ἐπέστρεψε φέρων λαμπρότερον τρόπαιον ἀπὸ τὸ προηγούμενον, καὶ ἀκολουθῶν αὐτὴν τὴν ἀρετὴν ἐγένετο διαρκῶς καὶ ὑψηλότερος. Διὰ τοῦτο ἐγκωμιάζεται εἰς κάθε περίπτωσιν, διὰ τοῦτο στεφανώνεται καὶ ἐπαινεῖται, ἐνῶ ὁ Φαραῶ ἔγινε καὶ χῶμα καὶ στάκτη καὶ ὅτιδῆποτε ἄλλο ὑπάρχει εὐτελέστερον ἀπὸ αὐτά. Διότι τίποτε δὲν ἀποστρέφεται τόσον ὁ Θεός, ὅσον τὴν ὑπερηφάνειαν. Διὰ τοῦτο εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἔκανε τὰ πάντα, διὰ νὰ ἐξαφανίσῃ αὐτὸ τὸ πάθος. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἐγίναμεν θνητοὶ καὶ μᾶς συνοδεύουν διαρκῶς ἡ λύπη καὶ οἱ ὀδυρμοί. Διὰ τοῦτο ζῶμεν μέσα εἰς τὸν πόνον, τοὺς ἰδρωῖτας καὶ μὲ διαρκῆ καὶ καταπιεστικὴν ἐργασίαν. Καθ' ὅσον ἡ ἀλαζονεὶα ὠδήγησε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐπειδὴ ἤλπισε νὰ γίνῃ ἴσος μὲ τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο οὔτε καὶ ἐκεῖνα πού εἶχε διετήρησεν, ἀλλὰ ἐξέπεσεν καὶ ἀπὸ αὐτά. Τόσον μεγάλο κακὸν εἶναι ἡ ἀλαζονεὶα· διότι ὄχι μόνον δὲν προσθέτει κανένα κατόρθωμα εἰς τὴν ζωὴν μας, ἀλλὰ ἐξαφανίζει καὶ τὰ ὅσα ἔχομεν. Ὅπως ἀκριβῶς πάλιν ἡ ταπεινοφροσύνη ὄχι μόνον δὲν καταστρέφει κανένα ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχομεν, ἀλλὰ προσθέτει καὶ αὐτὰ πού δὲν ἔχομεν.

Αὐτὴν λοιπὸν ἄς ποθήσωμεν, αὐτὴν ἄς ἐπιδιώξωμεν, ὥστε καὶ τὴν ἐπίγειον τιμὴν ν' ἀπολαύσωμεν, καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν μέλλουσαν δόξαν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὀποῖον ἀνήκει εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα δόξα καὶ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΣ΄

Ματθ. 20, 29 — 21, 11

«Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἰεριχώ, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί. Καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες διὲν Ἰησοῦς παράγει, 5 ἔκραζον λέγοντες· Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, υἱὸς Δαυΐδ».

1. Ὅρα πόθεν παρῆλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ποῦ πρὸ τούτου διέτριβεν· ὃ καὶ μάλιστα ζητήσεως ἄξιον εἶναί μοι δοκεῖ, διατί μὴ καὶ πρόωγν ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀλλὰ διὰ τῆς Σαμαρείας. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τοῖς φιλομαθέσιν ἀφήσομεν. Εἰ γὰρ τις ἀκριβοῶς ἐξειτάζειν ἐθέλοι, εὐρήσει τὸν Ἰωάννην αἰνιξάμενον αὐτὸ καλῶς καὶ τὴν αἰτίαν τεθεικότα. Ἡμεῖς δὲ τῶν προκειμένων ἐχώμεθα, καὶ τῶν τυφλῶν τούτων ἀκούσωμεν, οἳ πολλῶν βλεπόντων ἦσαν ἀμεί- 15 νους. Οὔτε γὰρ τὸν ὁδηγοῦντα ἔχοντες, οὔτε ἰδεῖν αὐτὸν δυνάμενοι ἐπισιάντα, ὅμως ἐφιλονεῖκουν ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν καὶ μεγάλη ἤρξαντο φωνῇ κράζειν καὶ ἐπισιομισθέντες μᾶλλον ἐβόων. Τοιοῦτον γὰρ ψυχὴ καρτερικὴ δι' αὐτῶν τῶν κωλύοντων αἴρεται. Ὁ δὲ Χριστὸς εἶα αὐτοὺς ἐπισιομίζε- 20 σθαι, ἵνα μειζρόνως αὐτῶν ἡ προθυμία φαίνεται, καὶ μάθῃς ἀξίως αὐτοὺς ἀπολαύοντας τῆς θεραπείας. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐρωτᾷ, Πιστεύετε; ὅπερ ἐπὶ πολλῶν ποιεῖ· ἢ γὰρ κραυγὴ

1. Ἰω. 4, 1ε.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΣ΄
Ματθ. 20, 29 — 21, 11

«Καὶ ἐνῶ αὐτοὶ ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν Ἱεριχώ, τὸν ἠκολούθησε μεγάλο πλῆθος λαοῦ. Καὶ νά, δύο τυφλοὶ ποὺ ἐκάθηντο εἰς τὴν ἄκρην τοῦ δρόμου, μόλις ἤκουσαν ὅτι περνᾷ ὁ Ἰησοῦς ἄρχισαν νὰ φωνάζουν δυνατὰ λέγοντες· Ἐλέησέ μας, Κύριε, υἱὲ τοῦ Δαυίδ».

1. Πρόσεχε ἀπὸ ποῦ ἦλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ποῦ διέμενε πρὶν ἀπ' αὐτό, πρᾶγμα πού, κατὰ τὴν γνώμην μου, εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἄξιον ἐρεύνης, διατί δηλαδὴ καὶ προηγουμένως δὲν μετέβη ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀλλὰ μετέβαινε διὰ μέσου τῆς Σαμαρείας. Ἄλλ' αὐτὸ ἄς τὸ ἀφήσωμεν διὰ τοὺς φιλομαθεῖς. Διότι ἐὰν κάποιος ἤθελε τὸ ἐξετάσει μὲ ἀκρίβειαν, θὰ εὔρη ὅτι ὁ Ἰωάννης ὑπηνίχθη αὐτὸ πολὺ καθαρὰ καὶ ὅτι ἀνέφερε καὶ τὴν αἰτίαν. Ἡμεῖς ὅμως ἄς ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτὰ ποὺ ἔχομεν ἔμπροσθέν μας καὶ ἄς ἀκούσωμεν τοὺς τυφλοὺς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κατὰ πολὺ καλύτεροι ἀπὸ πολλοὺς ποὺ βλέπουν. Χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε ὁδηγὸν καὶ χωρὶς νὰ ἠμποροῦν νὰ ἰδοῦν τὸν Κύριον ποὺ ἦλθεν ἐκεῖ, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ἐφιλονεικοῦσαν νὰ ἔλθουν πλησίον του καὶ ἤρχισαν νὰ φωνάζουν μὲ δυνατὴν φωνὴν καὶ ἐμποδιζόμενοι νὰ φωνάζουν, αὐτοὶ ἐφώναζον ἀκόμη περισσότερο. Διότι τέτοια εἶναι ἡ καρτερικὴ ψυχὴ. Ὁ δὲ Χριστὸς ἄφηνεν αὐτοὺς νὰ τοὺς ἐμποδίζουν νὰ φωνάζουν, διὰ νὰ γίνεταί φανερὴ εἰς πῶς μεγάλον βαθμὸν ἡ προθυμία των καὶ διὰ νὰ μάθης ὅτι μὲ τὴν ἀξίαν των ἀπήλαυσαν τὴν θεραπείαν. Διὰ τοῦτο, δὲν τοὺς ἐρωτᾷ, Πιστεύετε; πρᾶγμα ποὺ κάνει εἰς πολλοὺς ἄλλους, διότι ἡ κραυγὴ καὶ ὁ ἐρχο-

καὶ ἡ πρόσοδος ἤρκει πᾶσι καιάδηλον ποιῆσαι τὴν πίστιν αὐτῶν.

Ἐντεῦθεν μάνθανε, ἀγαπητέ, ὅτι κἂν σφόδρα εὐτελεῖς ὦμεν καὶ ἀπερριμμένοι, μετὰ σπουδῆς δὲ προσίωμεν τῷ Θεῷ, 5 καὶ δι' ἡμῶν αὐτῶν δυνησόμεθα ἀνύειν ὅπερ ἂν αἰτῶμεν. Ὅρα γοῦν καὶ οὗτοι πῶς οὐδένα τῶν ἀποσιόλων συνήγορον ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τοὺς ἐπισιομίζοντας, ἴσχυσαν ὑπερβῆναι τὰ κωλύματα καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν τὸν Ἰησοῦν. Καίτοι παρρησίαν βίου οὐδεμίαν αὐτοῖς μαρτυρεῖ ὁ εὐαγγελιοιότης, ἀλλ' ἤρκεσεν ἀντὶ πάντων αὐτοῖς ἡ προθυμία. Τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν. Κἂν ἀναβάλληται τὴν δόσιν ὁ Θεὸς κἂν πολλοὶ οἱ ἀπάγοντες, μὴ ἀποσιῶμεν αἰτοῦντες. Ταύτη γὰρ μάλιστα τὸν Θεὸν ἐπισπασόμεθα. Ὅρα γοῦν καὶ ἐνταῦθα πῶς τὴν σφοδρὰν αὐτῶν προθυμίαν οὐχ ἡ πε- 15 νία, οὐχ ἡ πῆρσις, οὐ τὸ μὴ ἀκουσθῆναι, οὐ τὸ παρὰ τῶν ὄχλων ἐπιτιμηθῆναι, οὐκ ἄλλο οὐδὲν διεκώλυσε. Τοιοῦτόν ἐστι ψυχὴ ζέουσα καὶ πονουμένη.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐφώνησεν αὐτοὺς καὶ εἶπε· τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν; Λέγουσιν αὐτῷ· Κύριε, ἵνα ἀνοιγῶσιν 20 ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί». Τίνος ἕνεκεν αὐτοὺς ἐρωτᾷ; Ἰνα μὴ τις νομίση, ὅτι ἄλλα βουλομένοις λαβεῖν ἄλλα δίδωσι. Καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ πανταχοῦ πρότερον τὴν ἀρειτὴν τῶν θεραπευομένων καιάδηλον ποιεῖν καὶ ἐκκαλύπτειν ἅπασιν, καὶ τότε ἐπάγειν τὴν ἰατρείαν· δι' ἓν μὲν, ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους 25 εἰς ζῆλον ἀγάγη· δι' ἕτερον δέ, ἵνα δείξῃ τῆς δωρεᾶς ἀξίως ἀπολαύοντας. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐπὶ τῆς Χαναanaίας

μός των ἐκεῖ ἦσαν ἀρκετὰ διὰ νὰ φανερώσουν εἰς ὅλους τὴν πίστιν των.

Ἐκ τούτου μάθαινε, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα πάρα πολὺ ἄσημοι καὶ καταφρονημένοι, ἀλλὰ προσερχόμεθα εἰς τὸν Θεὸν μὲ πολλὴν προθυμίαν, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ μόνοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὸ πού ζητοῦμεν. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ αὐτοὶ πῶς χωρὶς νὰ ἔχουν ὡς συνήγορον κανένα ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ἀντιθέτως μάλιστα καὶ πολλοὺς πού τοὺς ἠμπόδιζον νὰ φωνάζουν, κατῴρθωσαν νὰ ξεπεράσουν τὰ ἐμπόδια καὶ νὰ ἔλθουν πλησίον τοῦ Ἰησοῦ. Ἐὰν καὶ βέβαια ὁ εὐαγγελιστὴς δὲν ἀναφέρει καμμίαν ἀξιέπαινον πράξιν πού νὰ τοὺς ἔδιδε παρηγοσίαν, ἀλλ' ἤρκεσεν ἀντὶ ὅλων αὐτῶν ἀπλῶς καὶ μόνον ἡ προθυμία των. Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἄς μιμηθῶμεν. Καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Θεὸς ἀναβάλλῃ τὴν δόσιν καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι πού διώχνουν ἀπὸ κοντὰ του, ἄς μὴ παύσωμεν νὰ ζητοῦμεν. Διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατ' ἐξοχὴν θ' ἀποσπάσωμεν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Πρόσεχε βέβαια καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πῶς οὔτε ἡ πτώχεια των, οὔτε ἡ τύφλωσίς των, οὔτε τὸ ὅτι ὑπῆρχε περίπτωσις νὰ μὴ εἰσακουσθοῦν, οὔτε ἐπιτίμησις ἐκ μέρους τοῦ ὄχλου, οὔτε τίποτε ἄλλο ἠμπόδισε τὴν μεγάλην προθυμίαν των. Τέτοια εἶναι ἡ ψυχὴ πού κατακαίεται ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ μοχθεῖ διὰ τὴν ἀρετὴν.

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Τοὺς ἐφώναξε καὶ τοὺς εἶπε· Τί θέλετε νὰ κάνω δι' ἐσᾶς; Τοῦ λέγουν· Κύριε, θέλομεν ν' ἀνοιγοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ μας». Διὰ ποῖον λόγον τοὺς ἐρωτᾷ; Διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἄλλα θέλουν νὰ λάβουν, ἐνῶ αὐτὸς τοὺς δίδει ἄλλα. Καθ' ὅσον συνηθίζει ὁ Κύριος εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις νὰ φανερώνη κατ' ἀρχὴν τὴν ἀρετὴν τῶν θεραπευομένων καὶ νὰ τὴν ἀποκαλύπτῃ πρὸς ὅλους καὶ μετὰ νὰ παρέχῃ τὴν θεραπείαν, ἀφ' ἐνός μὲν διὰ νὰ κάνῃ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τοὺς μιμηθοῦν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀξίως ἀπολαύουν τῆς δωρεᾶς. Αὐτὸ βέβαια ἔκανε καὶ εἰς τὴν Χαναναίαν γυναῖκα, αὐτὸ

ἐποίησε γυναικός, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ ἑκατοντάρχου, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς αἱμορροούσης· μᾶλλον δὲ ἢ θαυμασία γυνὴ ἐκείνη καὶ προῦλαβε τοῦ Δεσπότου τὴν πεῦσιν· ἀλλ' ὁμως οὐδὲ οὕτως αὐτὴν παρέδραμεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἰατρείαν·
 5 καὶ ἀδήλον αὐτὴν ποιεῖ. Οὕτως αὐτῷ πανταχοῦ περιποῦ-
 δασιον ἦν ἀνακηρύττειν τῶν προσιόντων αὐτῷ τὰ κατορθώματα, καὶ πολλῶν μείζονα ἀποφαίνειν τῶν ὄντων· ὃ δὲ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ.

Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπον ὅπερ ἐβούλοντο, σπλαγχνισθεὶς ἤφα-
 10 το αὐτῶν. Αὕτη γὰρ μόνον ἡ αἰτία τῆς ἰατρείας, δι' ἣν εἰς τὸν κόσμον ἦλθεν. Ἀλλ' ὁμως εἰ καὶ ἔλεος ἦν καὶ χάρις, τοὺς ἀξίους ἐπιζητεῖ. Ὅτι δὲ ἄξιοι, δῆλον καὶ ἐξ ὧν ἐβόησαν καὶ ἐξ ὧν λαβόντες οὐκ ἀπεπήδησαν, ὃ πολλοὶ ποιοῦσι, μετὰ τὰς εὐεργεσίας ἀγνωμονοῦντες. Ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνοι τοι-
 15 οῦτοι· ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς δόσεως καρτερικοὶ καὶ μετὰ τὴν δόσιν εὐγνώμονες· καὶ γὰρ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

«Καὶ ὅτε ἤγγισεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθεν εἰς Βηθ-
 φαγῆ πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν
 αὐτοῦ, λέγων· πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν
 20 καὶ εὗρήσετε ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαν-
 τες ἀγάγειέ μοι. Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπη τι, ἐρεῖτε, διὸ ὁ
 Κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει καὶ εὐθέως ἀποσιέλλει αὐτούς.
 Τοῦτο δὲ γέγονε, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου
 Ζαχαρίου· εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου
 25 ἔρχεται σοι πρῶτος καὶ ἐπιβεθηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον
 νῖον ὑποζυγίου».

Καίτοι πολλάκις ἐπέβη τῶν Ἱεροσολύμων πρότερον, ἀλλ' οὐδέποτε μετὰ ἰσαύτης περιφανείας. Τί οὖν τὸ αἴτιον; Προ-

καὶ εἰς τὸν ἑκατόνταρχον, αὐτὸ καὶ εἰς τὴν αἰμορροοῦσαν, μᾶλλον δὲ ἢ θαυμασία ἐκείνη γυναῖκα ἐπρόλαβε τὴν ἐρώτησιν τοῦ Κυρίου, ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι τὴν ἄφησε νὰ φύγη ἀπαρατήρητος, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ τὴν θεραπείαν τὴν φανερώνει εἰς ὄλους. Ἔτσι ἐφρόντιζε πάρα πολὺ νὰ διακηρύσση τὰ κατορθώματα αὐτῶν πού τὸν ἐπλησίαζον καὶ νὰ τὰ παρουσιάσῃ πολὺ πιδὲ μεγαλύτερα ἀπὸ ὅ,τι ἦσαν, πρᾶγμα βέβαια πού κάνει καὶ τώρα.

Ἔπειτα, ἀφοῦ εἶπαν αὐτὸ πού ἤθελον, τοὺς εὐσπλαγχνίσθη καὶ ἤγγισε τὰ μάτια των. Αὕτῃ βέβαια ἢ εὐσπλαγχνία εἶναι ἢ μοναδικὴ αἰτία τῆς θεραπείας, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον. Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ ἦτο ἀποτέλεσμα ἐλέους καὶ χάριτος, ὅμως ἐπιζητεῖ τοὺς ἀξίους. Τὸ ὅτι δὲ ἦσαν ἀξιοὶ τῆς χάριτος, γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐφώναξαν δυνατὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι, ὅταν ἔλαβον τὴν δωρεάν, δὲν ἔφυγον μακρὰ ἀπὸ τὸν Κύριον, πρᾶγμα πού τὸ κάνουν πολλοί, δείχνοντες ἀγνωμοσύνην μετὰ τὰς εὐεργεσίας. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἦσαν τέτοιοι, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν θεραπείαν ἦσαν καρτερικοὶ καὶ μετὰ τὴν δωρεάν εὐγνώμονες, καθ' ὅσον ἠκολούθησαν αὐτόν.

«Καὶ ὅταν ἐπλησίασεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Βηθφαγῆ, πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν, ἀπέστειλεν ὁ Κύριος δύο ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, λέγων· Πηγαίνετε εἰς τὴν κώμην πού εὐρίσκεται ἀπέναντί μας καὶ θὰ εὔρετε μίαν ὄνον δεμένην καὶ ἓνα πουλᾶρι μαζὶ μὲ αὐτήν· νὰ τὴν λύσετε καὶ νὰ μοῦ τὴν φέρετε. Καὶ ἐὰν κάποιος σᾶς εἰπῇ κάτι, νὰ εἰπῆτε, ὅτι ὁ Κύριος τὰ χρειάζεται· καὶ ἀμέσως θὰ τὰ στείλῃ. Αὐτὸ δὲ ἔγινε, διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ἐκεῖνο πού ἐλέχθη διὰ τοῦ προφήτου Ζαχαρίου· Νὰ εἰπῆτε εἰς τὴν θυγατέρα Σιών, Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται πρὸς ἐσένα πρῶτος καὶ καθισμένος ἐπάνω εἰς ἓνα πουλᾶρι πού εἶναι γεννημένον ἀπὸ ὄνον πού ἔχει σύρει ζυγόν»².

Μολονότι πολλὰς φορὰς προηγουμένως ἀνέβη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, οὐδέποτε ὅμως τὸ ἔκανε αὐτὸ μὲ τόσην μεγα-

οίμια ἦν τότε τῆς οἰκονομίας· καὶ οὔτε αὐτὸς σφόδρα κατὰ-
 δηλος ἦν, οὔτε ὁ καιρὸς τοῦ παθεῖν ἐγγύς· διόπερ ἀδιαφο-
 ρώτερον αὐτοῖς ἀνεμίγνυτο καὶ μᾶλλον κρύπτων ἑαυτὸν.
 Οὔτε γὰρ ἂν ἐθαυμάσθη φαινόμενος οὔτω καὶ εἰς μείζονα
 5 ἂν αὐτοὺς ἐξήγαγεν ὁργήν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς αὐτοῦ δυ-
 νάμεως πείραν ἔδωκεν ἱκανήν καὶ ὁ σιαυρὸς ἐπὶ θύραις
 ἦν, μειζόνως ἐκλάμπει λοιπὸν καὶ μετὰ πλείονος ἅπαντα
 πράττει περιφανείας τὰ μέλλοντα αὐτοὺς ἐκκαίειν. Δυνατὸν
 μὲν γὰρ ἦν καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦτο γενέσθαι· ἀλλ' οὐ
 10 χρήσιμον, οὐδὲ λυσιτελές οὔτω.

Σὺ δέ μοι θέα ὅσα θαύματα γίνεται καὶ ὅσαι πληροῦν-
 ται προφητεῖαι. Εἶπεν, ὅτι εὐρήσετε ὄνον· προεῖπεν ὅτι οὐ-
 δεῖς κωλύσει, ἀλλ' ὅτι ἀκούσαντες σιγήσουσι. Τοῦτο δὲ οὐ
 μικρὸν κριμα Ἰουδαίων, εἰ τοὺς οὐδέποτε γνωρίμους αὐτῶ,
 15 οὐδὲ φανέντας, πείθει τὰ αὐτῶν προέσθαι καὶ μηδὲν ἀντι-
 πεῖν καὶ διὰ τῶν μαθητῶν· οὔτοι δὲ αὐτῶ θαυματουργοῦντι
 παρόντες οὐκ ἐπέισθησαν.

2. Μηδὲ μικρὸν εἶναι νομίσης τὸ γεγενημένον. Τίς γὰρ
 αὐτοὺς ἔπεισε, τῶν ἰδίων ἀφαιρουμένων καὶ ταῦτα πένητας
 20 ὄντας ἴσως καὶ γεωργοὺς, μὴ ἀντιπεῖν; Τί λέγω μὴ ἀντι-
 πεῖν; μὴ ἐρέσθαι ἢ καὶ ἐρομένους σιγήσαι καὶ παραχωρη-
 σαι; Καὶ γὰρ ἀμφότερα ὁμοίως θαυμασιὰ ἦν, καὶ εἰ μηδὲν
 εἶπον, ἐλκομένων τῶν ὑποζυγίων, καὶ εἰ εἰπόντες καὶ ἀ-
 κούσαντες, ὅτι ὁ Κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει, παρεχώρησαν
 25 καὶ οὐκ ἀντίειπον, καὶ ταῦτα οὐκ αὐτὸν ὁρῶντες, ἀλλὰ τοὺς

λοπρέπειαν. Ποία λοιπὸν ἦτο ἡ αἰτία; Ἦτο τότε ἡ ἀρχὴ τῆς θείας οἰκονομίας καὶ οὔτε ὁ ἴδιος ἦτο πάρα πολὺ γνωστός, οὔτε ἦτο κοντὰ ὁ καιρὸς τοῦ πάθους· καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀνεμιγνύετο μὲ αὐτοὺς χωρὶς καμμίαν φροντίδα καὶ μᾶλλον ἀπέκρυπτε τὸν ἑαυτόν του. Διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ θαυματούνη, ἐὰν ἐνεφανίζετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὅπωςδήποτε θὰ τοὺς ἐξώργιζεν εἰς πολὺ μεγάλον βαθμόν. Ὅταν ὅμως ἀπέδειξε κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικὸν τὴν δύναμίν του καὶ εὕρισκετο πολὺ πλησίον ὁ σταυρικὸς θάνατός του, τότε πλέον ἐκλάμπει κατὰ πολὺ περισσότερον καὶ πράττει μὲ μεκαλυτέραν μεγαλοπρέπειαν ὅλα ἐκεῖνα πού ἐπρόκειτο νὰ τοὺς καίουν. Ἦτο δυνατὸν βέβαια αὐτὸ νὰ γίνῃ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο τόσοσὺν χρησίμων, οὔτε τόσοσὺν ὠφέλιμον.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε πόσα θαύματα γίνονται τώρα καὶ πόσαι προφητεῖαι ἐκπληροῦνται. Εἶπεν, ὅτι θὰ εὔρετε ὄνον· προεἶπεν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐμποδίση κανεὶς καὶ ὅτι θὰ σιωπήσουν ὅταν ἀκούσουν τὴν αἰτίαν. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ὄχι μικρὰν καταδίκην διὰ τοὺς Ἰουδαίους, τὸ ὅτι πείθει αὐτούς, πού δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ γνωστοί του οὔτε τοὺς εἶδε ποτέ, νὰ παρέχουν τὰ ἰδικά των καὶ νὰ μὴ φέρουν καμμίαν ἀντίρρησην καὶ μάλιστα διὰ τῶν μαθητῶν του, ἐνῶ αὐτοί, ἂν καὶ ἦσαν παρόντες ὅταν ἐθαυματοουργοῦσε, δὲν ἐπίστευσαν.

2. Οὔτε νὰ θεωρήσης ἀσήμαντον αὐτὸ πού συνέβη. Διότι ποῖος τοὺς ἔπεισε, ἐνῶ ἀφηροῦντο τὰ ὑπάρχοντά των καὶ ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἴσως καὶ γεωργοί, νὰ μὴ προβάλλουν καμμίαν ἀντίρρησην; Μὰ διατί λέγω, νὰ μὴ προβάλλουν ἀντίρρησην; χωρὶς νὰ ἐρωτήσουν ἢ καὶ ἂν ἀκόμη ἐρωτήσουν νὰ σιωπήσουν νὰ τὰ παραχωρήσουν; Καθ' ὅσον καὶ τὰ δύο ἦσαν ἐξ Ἰσου θαυμαστά, καὶ τὸ ὅτι δὲν εἶπαν τίποτε, ἐνῶ ἔπαιρναν τὰ ὑποζύγια των, καὶ τὸ ὅτι καὶ ἂν εἶπαν κάτι, ὅταν ὅμως ἤκουσαν, ὅτι ὁ Κύριός των τὰ χρειάζεται, τὰ παρέχώρησαν καὶ δὲν ἔφεραν καμμίαν ἀντίστασιν, καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ δὲν ἔβλεπον τὸν ἴδιον, ἀλλὰ τοὺς μαθητάς του.

μαθητίας. Ἀπὸ τούτων αὐτοὺς παιδεύει, ὅτι καὶ Ἰουδαίους ἐδύνατο καὶ ἄκοιτας κωλύσαι διόλου μέλλοντας αὐτῷ ἐπιέναι, καὶ ἀφώνους καιασιῆσαι, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησε. Καὶ ἕτερον δὲ μετὰ τούτων διδάσκει τοὺς μαθητίας, ὅπερ ἂν αἰτήσῃ
 5 διδόναι· καὶ αὐτὴν κελεύσῃ τὴν ψυχὴν προσέσθαι, καὶ ταύτην παρέχειν, καὶ μὴ ἀντιλέγειν. Εἰ γὰρ οἱ ἄγνωστοι αὐτῷ παρεχώρησαν, πολλῷ μᾶλλον αὐτοὺς ἀπάντων ἐξίσιασθαι δεῖ.

Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ἑτέραν πάλιν προφητείαν ἐπλήρου διπλῆν· τὴν μὲν δι' ἔργων, τὴν δὲ διὰ ρημάτων.
 10 Καὶ ἡ μὲν διὰ τῶν ἔργων ἦν, ἡ διὰ τῆς καθέδρας τοῦ ὄνου· ἡ δὲ διὰ τῶν ρημάτων, ἡ τοῦ προφήτου Ζαχαρίου· καὶ γὰρ εἶπεν, ὅτι καθεδεῖται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ὄνου. Καὶ καθίσας αὐτὸς καὶ πληρώσας αὐτήν, ἑτέραν πάλιν ἐδίδου προφητείας ἀρχήν, δι' ὧν ἐποίει τὰ μέλλοντα προδιατυπῶν. Πῶς
 15 καὶ τίνι τρόπῳ; Τῶν ἀκαθάρτων ἐθνῶν τὴν κλήσιν προανεφώνει καὶ ὅτι αὐτοῖς ἐπαναπαύσεται, καὶ εἴξουσιν αὐτῷ καὶ ἔφονται· καὶ προφητεία διεδέχεται προφητείαν.

Ἐμοὶ δὲ οὐ διὰ τοῦτο δοκεῖ μόνον ἐπὶ τὸν ὄνον καθίσαι, ἀλλὰ καὶ μέτρον ἡμῖν φιλοσοφίας παρέχων. Οὐ γὰρ δι
 20 μόνον προφητείας ἐπλήρου, οὐδὲ δόγματα ἐφύτευσε, τὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ τὸν βίον ἡμῖν διώρθου δι' αὐτῶν τούτων, πανταχοῦ κανόνας ἡμῖν τιθεὶς τῆς ἀναγκαίας χρείας καὶ διὰ πάντων τὴν ζωὴν κατορθῶν τὴν ἡμετέραν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἠνίκα τίκιεσθαι ἔμελλεν, οὐκ ἐπεζήτησε λαμ
 25 πρὸν οἰκίαν, οὐδὲ μητέρα πλοουσίαν καὶ περιφανῆ, ἀλλὰ πτωχήν, καὶ μνησιῆρα τέκτονα ἔχουσα, καὶ ἐν καλύβῃ γενναῖται καὶ ἐν γάτρῃ τίθεται καὶ μαθητίας ἐκλέγων, οὐ ρή-

Μὲ αὐτὰ τοὺς διδάσκει, ὅτι καὶ τοὺς Ἰουδαίους, πού ἐσχεδίαζον νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον του, ἤμποροῦσε νὰ τοὺς ἐμποδίση τελείως καὶ νὰ τοὺς κἀνῆ ἀφώνους, ἀλλὰ δὲν τὸ ἠθέλησε. Καὶ ἄλλο δὲ μαζὶ μὲ αὐτὰ διδάσκει εἰς τοὺς μαθητὰς του, ὅτι δηλαδὴ καὶ ἂν ζητήσῃ νὰ τοῦ τὸ δίδουν· καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς διέτασσε νὰ θυσιάσουν τὴν ζωὴν των καὶ αὐτὴν νὰ τοῦ τὴν προσφέρουν, χωρὶς καμμίαν ἀντίρρησην. Διότι ἐὰν οἱ ἄγνωστοὶ τοῦ παρεχώρησαν τὰ ζῶα των, πολὺ περισσότερον αὐτοὶ πρέπει νὰ ἐγκαταλείπουν τὰ πάντα.

Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτὰ πού ἐλέχθησαν καὶ ἄλλην πάλιν διπλῆν προφητείαν ἐξεπλήρωνε, τὴν μὲν μίαν μὲ τὰ ἔργα του, τὴν δὲ ἄλλην μὲ τὰ λόγια. Καὶ αὕτῃ πού ἐξεπληροῦτο μὲ τὰ ἔργα ἦτο τὸ ὅτι ἐκάθισεν ἐπάνω εἰς ὄνον, ἡ δὲ ἄλλη, πού ἐξεπληροῦτο μὲ τὰ λόγια, ἦτο ἡ προφητεία τοῦ προφήτου Ζαχαρίου, καθ' ὅσον αὐτὸς εἶπεν, ὅτι θὰ καθίσῃ ὁ βασιλεὺς ἐπάνω εἰς ὄνον. Καὶ ἀφοῦ ὁ Κύριος ἐκάθισε καὶ ἐξεπλήρωσεν αὐτὴν, ἔδωσε πάλιν τὴν ἀρχὴν ἄλλης προφητείας, προδιατυπῶνων δηλαδὴ, μὲ τὰ ὅσα ἔπραττεν, ὅλα ἐκεῖνα πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Προεκήρυττε τὴν κλῆσιν τῶν ἀκαθάρτων ἐθνῶν καὶ ὅτι θὰ εὕρη ἀνάπαυσιν εἰς αὐτὰ καὶ ὅτι θὰ δεχθοῦν τὴν κλῆσιν καὶ θὰ τὰν ἐκολουθήσουν· καὶ ἔτσι ἡ μία προφητεία διεδέχετο τὴν ἄλλην.

Ἐγὼ ὅμως ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν ἐκάθισε μόνον δι' αὐτὸ ἐπάνω εἰς τὸν ὄνον, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς δώσῃ μέτρον εὐσεβείας. Διότι δὲν ἐξεπλήρωνε μόνον προφητείας, οὔτε ἐφύτευε τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν μας διώρθωνε μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια, θέτων εἰς κάθε περίπτωσιν κανόνας τῆς πρεπούσης συμπεριφορᾶς καὶ ὁδηγῶν ἔτσι τὴν ζωὴν μας εἰς ἐπιτυχίαν. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ γεννηθῇ, δὲν ἐζήτησε μεγαλοπρεπῆ οἰκίαν, οὔτε μητέρα πλουσίαν καὶ περιφανῆ, ἀλλὰ πτωχὴν, πού εἶχε μνηστῆρα ξυλουργόν, καὶ γεννᾶται μέσα εἰς καλύβαν καὶ τοποθετεῖται εἰς τὴν φάτνην. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐξέλεγε τοὺς μα-

τορας καὶ σοφούς, οὐδὲ εὐπόρους καὶ εὐγενεῖς, ἀλλὰ πέ-
νητας καὶ ἐκ πενήτων καὶ πάντιθεν ἀσήμους ἐξέλεξε· καὶ
τράπεζαν παραιθέμενος, ποτὲ μὲν κριθίνους ἄριτους παρα-
τίθεται, ποτὲ δὲ πρὸς αὐτὸν τὸν καιρὸν ἐξ ἀγορᾶς τοὺς μι-
5 θητὰς ὠνεῖσθαι κελεύων· καὶ σιβάδα ποιῶν, ἀπὸ χόριου
ποιεῖ· καὶ ἱμάτια ἀμφιεννύμενος, εὐτελῆ καὶ τῶν πολλῶν
οὐδὲν διαφέροντα περιβάλλεται· οἰκίαν δὲ οὐδὲ ἔσχεν.

Εἰ δὲ καὶ μεταβῆναι ἐκ τόπου εἰς τόπον ἔδει, ὁδοιπο-
ρῶν τοῦτο ποιεῖ, καὶ οὕτως ὁδοιπορῶν, ὡς καὶ κοπιᾶν.
10 Καὶ καθήμενος οὐ θρόνου δεῖται, οὐδὲ προσκεφαλαίου, ἀλλ’
ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ποτὲ μὲν ἐν ὄρει, ποτὲ δὲ παρὰ τὴν πηγὴν·
καὶ οὐ παρὰ τὴν πηγὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ μόνος καὶ Σαμα-
ρείτιδι διαλέγεται. Πάλιν λύπης μέτρα τιθεῖς, ἥνικα θρη-
νῆσαι ἔδει, δακρῦει ἡρέμα, πανταχοῦ κανόνας, ὅπερ ἔφην,
15 καὶ ὄρους πηγνύς, μέχρι τοῦ προβαίνειν δεῖ, καὶ περαιτέρω
μηκέτι. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τῶν, ἐπειδὴ συνέβαινέ τινας ἀουτε-
νεσιέρους ὄντας ὑποζυγίων δεῖσθαι, κἀνταῦθα μέτρον ἔθη-
κε, δεικνὺς διὸ οὐχ ἵππους, οὐδὲ ἡμιόνους ζεύξαντας φέρε-
σθαι δεῖ, ἀλλὰ ὄνω κεχοῆσθαι καὶ περαιτέρω μὴ προβαί-
20 νειν καὶ πανταχοῦ τῆς χρείας εἶναι.

Ἴδαμεν δὲ καὶ τὴν προφητείαν, τὴν διὰ τῶν ρημάτων·
τὴν διὰ τῶν πραγμάτων. Τίς οὖν ἡ προφητεία; «Ἴδου ὁ
βασιλεύς σου ἔρχεται σοι πρῶτος καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑπο-
ζύγιον καὶ πῶλον νέον»· οὐχὶ ἄρματα ἐλαύνων, ὡς οἱ λοι-
25 ποὶ βασιλεῖς· οὐ γόρους ἀπαιτῶν, οὐ σοβῶν καὶ δορυφό-
ρους περιάγων· ἀλλὰ πολλὴν τὴν ἐπιείκειαν κἀντιεῦθεν ἐπι-

θητάς των, ἐξέλεξεν ὄχι ρήτορας καὶ σοφούς, οὔτε πλουσίους καὶ εὐγενικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ πτωχούς, πού κατήγοντο ἀπὸ πτωχούς, καὶ ἦσαν ἄσημοι ἀπὸ κάθε ἄποψιν. Καὶ ὅταν παραθέτη τράπεζαν, ἄλλοτε μὲν παραθέτει κριθίνους ἄρτους, ἄλλοτε δὲ ἀποστέλλει τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ τοὺς μαθητάς του ν' ἀγοράσουν φαγώσιμα ἀπὸ τὴν ἀγοράν. Καὶ ὅταν κατασκευάζῃ τὸ στρῶμα του, τὸ κατασκευάζει ἀπὸ χόρτον· καὶ τὰ ἐνδύματα πού φορεῖ εἶναι εὐτελῆ καὶ δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ αὐτὰ πού φοροῦν οἱ ἄλλοι, οἰκίαν δὲ οὔτε κἂν εἶχεν.

Ἐὰν δὲ ἐχρειάζετο νὰ μεταβῆ ἀπὸ ἓνα τόπον εἰς ἄλλον, τὸ κάνει αὐτὸ ἄδοιπορῶν, καὶ τόσον ὀδοιπορεῖ, ὥστε καὶ νὰ νοιώθῃ κούρασιν. Καὶ ὅταν κάθεται, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ θρόνον, οὔτε ἀπὸ προσκεφάλαιον, ἀλλὰ κάθεται ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος, ἄλλοτε μὲν εἰς τὸ ὄρος, ἄλλοτε δὲ κοντὰ εἰς τὴν πηγὴν, καὶ ὄχι μόνον κοντὰ εἰς τὴν πηγὴν, ἀλλὰ καὶ μόνος καὶ συνομιλεῖ μὲ τὴν Σαμαρείτιδα³. Πάλιν μὲ σκοπὸν νὰ θέσῃ μέτρον εἰς τὴν λύπην, ὅταν ἐχρειάζετο νὰ θρηνήσῃ, δακρύζει ἤρεμα, θέτων εἰς κάθε περίπτωσιν, ὅπως εἶπα, κανόνας καὶ ὅρια, μέχρι πού δηλαδὴ πρέπει νὰ προχωροῦμεν καὶ οὐδέποτε νὰ προχωροῦμεν πρὸ πέρα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ τώρα, ἐπειδὴ συνέβαινεν ὠρισμένοι πού ἦσαν ἀσθενεῖς νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ὑποζύγια, ἔθεσε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μέτρον, δεικνίων ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ ζευχθοῦν οὔτε ἵπποι οὔτε ἡμίονοι διὰ τὴν μεταφορὰν των, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιοῦν ὄνον καὶ νὰ μὴ προχωροῦν πρὸ πέρα καὶ πάντοτε νὰ ἀρκοῦνται εἰς τὰ ἀναγκαῖα.

Ἄς ἰδοῦμεν δὲ καὶ τὴν προφητείαν πού διευτυπώθη μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ προφητεία; «Ἴδου ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται πρὸς ἐσένα πρῶτος καὶ εἶναι καθισμένος ἐπάνω εἰς ὑποζύγιον καὶ νέον πουλάρη· δὲν διέρχεται καθισμένος ἐπάνω εἰς ἄρματα, ὅπως οἱ λοιποὶ βασιλεῖς, δὲν ζητεῖ φόρους, οὔτε δημιουργεῖ θόρυβον περιβαλλόμενος ἀπὸ δορυφόρους, ἀλλὰ δεικνύων

δεικνύμενος. Ἐρώτησον τοίνυν τὸν Ἰουδαῖον ποῖος βασι-
 λεὺς ἐπὶ ὄνου ὀχούμενος ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ; Ἄλλ' οὐκ ἂν
 ἔχοι εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ τοῦτον μόνον. Ἐποίει δὲ ταῦτα, ὅπερ
 ἔφην, τὰ μέλλοντα προδηλῶν. Ἐνιαῦθα γὰρ ἡ Ἐκκλησία
 5 δηλοῦται διὰ τοῦ πῶλου καὶ ὁ λαὸς ὁ νέος, ὁ ποτὲ μὲν
 ἀκάθαρτος, μετὰ δὲ τὸ καθίσαι τὸν Ἰησοῦν καθαρὸς γενό-
 μενος.

Καὶ ὄρα διόλου τὴν εἰκόνα σωζομένην. Οἱ γὰρ μαθη-
 ται λύουσι τὰ ὑποζύγια. Διὰ γὰρ τῶν ἀποσιόλων κακέϊνοι
 10 καὶ ἡμεῖς ἐκλήθημεν διὰ τῶν ἀποσιόλων προσήχθημεν. Ἐ-
 πειδὴ δὲ καὶ ἡ ἡμετέρα εὐδοκίμησις ἐκείνους παρεζήλωσε,
 διὰ τοῦτο φαίνεται ἡ ὄνος ἀκολουθοῦσα τῷ πῶλῳ. Μετὰ
 γὰρ τὸ καθίσαι τὸν Χριστὸν ἐπὶ τὰ ἔθνη, τότε ἤξουσι κα-
 κέϊνοι παραζηλοῦντες. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν·
 15 «Ὅτι πῶρωσις ἀπὸ μέρους τοῦ Ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ
 τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθη· καὶ οὕτω πᾶς Ἰσραὴλ
 σωθήσεται». Ὅτι γὰρ προφητεία ἦν, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημέ-
 ρων. Οὐ γὰρ ἂν ἐμέλησε τῷ προφήτῃ μετὰ τισαύτης ἀκρι-
 θείας τοῦ ὄνου τὴν ἡλικίαν εἰπεῖν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν. Οὐ ταῦτα
 20 δὲ μόνου δηλοῦνται διὰ τῶν εἰρημένων, ἀλλ' ὅτι καὶ μετ'
 εὐκολίας αὐτοὺς ἄξουσιν οἱ ἀπόσιολοι. Ὡσπερ γὰρ ἐνιαῦθα
 οὐδεὶς ἀντιῆκεν εἰς τὸ κατασχεῖν, οὕτως δὲ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν
 οὐδεὶς ἠδυνήθη διακωλύσαι τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἔμπρο-
 σθεν. Οὐ κἀνήται δὲ ἐπὶ γυμνὸν τὸν πῶλον, ἀλλ' ἐπὶ τὰ
 25 ἱμάτια τῶν ἀποσιόλων. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν πῶλον ἔλαβον, ἄ-

καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν εἰς πολὺ μεγάλον βαθμὸν τὴν ἐπιείκειάν του. Ἐρώτησε λοιπὸν τὸν Ἰουδαῖον· Ποῖος βασιλεὺς ἦλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καθισμένος ἐπάνω εἰς ὄνον; Δὲν θὰ ἔχη ὅμως νὰ σοῦ ἀναφέρῃ ἄλλον, παρὰ μόνον αὐτόν. Τὰ ἔκαμνε δὲ αὐτά, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα, προαποκαλύπτων αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν. Διότι πράγματι ἐδῶ μὲ τὸ πουλάρι συμβολίζεται ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ νέος λαός, ὁ ὁποῖος κάποτε μὲν ἦτο ἀκάθαρτος, ἀπὸ τότε ὅμως πού ἐκάθισεν ὁ Ἰησοῦς ἔγινε καθαρός.

Καὶ πρόσεχε τὴν εἰκόνα πού εὐρίσκει ἐφαρμογὴν ἐξ ὀλοκλήρου. Οἱ μαθηταὶ δηλαδὴ λύουν τὰ ὑποζύγια· διὰ τῶν ἀποστόλων λοιπὸν ἐκλήθημεν εἰς τὴν πίστιν καὶ ἐκεῖνοι καὶ ἡμεῖς· διὰ τῶν ἀποστόλων ὠδηγήθημεν κοντὰ εἰς τὸν Κύριον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἰδική μας εὐδοκίμησις εἰς τὴν πίστιν ἔκανε καὶ ἐκείνους νὰ μᾶς μιμηθοῦν, διὰ τοῦτο φαίνεται ἡ ὄνος νὰ ἀκολουθῇ τὸ πουλάρι. Διότι μετὰ τὴν διάδοσιν τῆς πίστεως εἰς τὰ ἔθνη, τότε θὰ ἔλθουν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι μιμούμενοι ἐκείνους. Καὶ αὐτὸ δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Διότι μέρος τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ περιέπεσεν εἰς ἀναισθησίαν, μέχρις ὅτου εἰσέλθουν ὅλοι οἱ ἐθνικοὶ καὶ ἔτσι θὰ σωθῇ ὅλος ὁ ἰσραηλιτικὸς λαός»⁴. Τὸ ὅτι λοιπὸν ἦτο προφητεία, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν. Διότι ἄλλως δὲν θὰ τὸν ἐνδιέφερε τὸν προφήτην ν' ἀναφέρῃ μὲ τόσην ἀκρίβειαν τὴν ἡλικίαν τοῦ ὄνου, ἐὰν δὲν εἶχεν αὐτὴν τὴν σημασίαν. Καὶ δὲν δηλοῦνται μὲ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν μόνον αὐτά, ἀλλ' ὅτι καὶ μὲ εὐκολίαν θὰ ὀδηγήσουν αὐτοὺς οἱ ἀπόστολοι εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ δὲν ἔφερε κανεὶς οὐδεμίαν ἀντίρρησην εἰς τὸ νὰ πάρουν τὰ ὑποζύγια, ἔτσι καὶ μὲ τοὺς ἐθνικοὺς κανεὶς ἀπὸ τοὺς προηγουμένους κυρίους των δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐμποδίσῃ αὐτοὺς νὰ τοὺς προσελκύσουν εἰς τὴν πίστιν. Δὲν κάθεται δὲ ὁ Κύριος ἐπάνω εἰς γυμνὸν πουλάρι, ἀλλ' ἐπάνω εἰς τὰ ἐνδύματα τῶν ἀποστόλων. Διότι ἀπὸ τὴν στιγμὴν πού ἔλαβον τὸ πουλάρι, προσφέρουν εἰς τὴν συνέχειαν τὰ πάντα εἰς αὐτόν, καθὼς

παντα λοιπὸν προίενται, καθὼς καὶ Παῦλος ἔλεγεν «ἐγὼ δὲ ἥδιιστα δαπανήσω καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν».

Σκόπει δὲ τὸ εὐήγιον τοῦ πάλου, πῶς ἀδάμαστος ὢν
 5 καὶ χαλινοῦ ἄπειρος, οὐκ ἐσκίριτησεν, ἀλλ' εὐτάκτως ἐφέρειο.
 Ὁ καὶ αὐτὸ προφητεία τοῦ μέλλοντος ἦν, δηλοῦσα τὸ κατα-
 πεινῆς τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν ἀθρόαν εἰς εὐταξίαν μεταβολήν.
 Καὶ γὰρ πάντα τὸ ρῆμα εἰργάσατο τὸ λέγον· «λύσαντες ἀγά-
 γειέ μου· ὥστε τὰ ἄτακτα εὐτακτα, καὶ τὰ ἀκάθαρα γε-
 10 νέσθαι λοιπὸν καθαρὰ.

3. Ἄλλ' ὄρα τὸ ταπεινὸν τῶν Ἰουδαίων. Τοσαῦτα θαύ-
 ματα εἰργάσατο, καὶ οὐδέποτε αὐτὸν οὕτως ἐξεπλάγησαν
 ἐπειδὴ δὲ εἶδον ὄχλον συνιρέχοντα, τότε θαυμάζουσιν. «Ἐ-
 σείσθη γὰρ πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα· τίς ἐστὶν οὗτος; Οἱ δὲ
 15 ὄχλοι ἔλεγον οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης, ὁ ἀπὸ Να-
 ζαρετ τῆς Γαλιλαίας». Καὶ διε ἔδοξαν μέγα τι λέγειν, τότε
 χαμαίζηλος ἦν αὐτῶν ἡ γνώμη, καὶ ταπεινὴ καὶ σεσουμένη.
 Ταῦτα δὲ αὐτὸς ἐποίει, οὐ πομπὴν τινα ἐπιδεικνύμενος, ἀλλ'
 ὁμοῦ μὲν, ὅπερ εἶπον, καὶ προφητείας πληρῶν καὶ φιλοσοφί-
 20 αν παιδεύων, ὁμοῦ δὲ καὶ τοὺς μαθητὰς παραμυθούμενος
 λυπουμενούς διὰ τὸν θάνατον, καὶ δεικνὺς διὰ ταῦτα πάντα
 πάσχει ἐκῶν. Σὺ δὲ μοι θαύμασον τοῦ προφήτου τὴν ἀκρι-
 βειαν, πῶς πάντα προεῖπε· καὶ τὰ μὲν ὁ Δαυΐδ, τὰ δὲ ὁ
 Ζαχαρίας προανεφώνησεν.

25 Οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν καὶ ὑμνοῦμεν καὶ τὰ ἱμάτια
 προώμεθα τοῖς αὐτὸν φέρουσι. Τίνος γὰρ ἂν εἴημεν ἄξιοι,
 διὰν οἱ μὲν τὴν ὄνον περιβάλλωσιν εἰς ἡν ἐκάθητο, οἱ δὲ
 τοῖς ποσὶν αὐτῆς ὑποσιρωγνύωσι τὰ ἱμάτια, ἡμεῖς δὲ αὐτὸν

5. Β' Κορ. 12, 15.

6. Ματθ. 21, 10-11.

καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐγὼ δὲ πολὺ εὐχαρίστως θὰ δαπανήσω χρήματα καὶ θὰ δαπανήσω καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν μου διὰ νὰ σώσω τὰς ψυχὰς σας»⁵.

Πρόσεχε δὲ τὸ ὑπάκουον τοῦ πουλαριοῦ, πῶς δηλαδή, ἂν καὶ ἦτο ἀδάμαστον καὶ ἄπειρον ἀπὸ χαλινάρι, δὲν ἔδειξεν ἀνυπακοήν, ἀλλ' ἠκολούθει μὲ προθυμίαν, πρᾶγμα ποῦ καὶ αὐτὸ ἀπετέλει προφητείαν διὰ τὰ μελλοντικά, δηλοῦσα τὴν εὐκολον προσέλευσιν τῶν ἐθνικῶν καὶ τὴν ἐξ ὀλοκλήρου μεταβολὴν αὐτῶν πρὸς τὴν ἐνάρετον ζωὴν. Καθ' ὅσον ὅλα αὐτὰ ἐπιτεύχθησαν μὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· «Λύσατέ τον καὶ φέρετέ τον εἰς ἐμένα»· ὥστε τὰ ἄτακτα ἔγιναν εἰς τὸ ἐξῆς ὑπάκουα καὶ τὰ ἀκάθαρτα καθάρα.

3. Πρόσεχε ὅμως καὶ τὴν μηδαμινότητα τῶν Ἰουδαίων. Τόσα θαύματα ἔκανε καὶ οὐδέποτε ἐξεπλάγησαν τόσον πολὺ δι' αὐτά, μόλις ὅμως εἶδον τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ νὰ τρέχουν πλησίον του, τότε τὸν θαυμάζουν. «Διότι ἐσείσθη ὅλη ἡ πόλις, λέγουσα· Ποῖος εἶναι αὐτός; τὰ δὲ πλήθη τοῦ λαοῦ ἔλεγον· Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰησοῦς ὁ προφήτης, ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας»⁶. Καὶ ὅταν ἀντελήφθησαν ὅτι τὰ πλήθη ἔλεγον κάτι τὸ σημαντικόν, τότε ἡ γνώμη των ἦτο χαμαίζηλος καὶ ταπεινὴ καὶ ἐξευτελιστικὴ. Ὁ Κύριος ὅμως τὰ ἔκανε αὐτά, ὄχι πρὸς ἐπίδειξιν κάποιας θριαμβευτικῆς πομπῆς, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἶπα, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν προφητείαν καὶ νὰ διδάξῃ ταπεινώσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ παρηγορήσῃ τοὺς μαθητὰς του ποῦ ἔλυποῦντο διὰ τὸν θάνατόν του, καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ πάσχει μὲ τὴν θέλησίν του. Ἀλλὰ σὺ θαύμασε, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ προφήτου, πῶς δηλαδή ὅλα τὰ προεῖπε· καὶ ἄλλα μὲν προεῖπεν ὁ Δαυΐδ, ἄλλα δὲ ὁ Ζαχαρίας.

Ἔτσι ἄς κάμνωμεν καὶ ἐμεῖς καὶ ἄς ὑμῶμεν καὶ ἄς δίδωμεν τὰ ἐνδύματά μας εἰς ἐκείνους ποῦ κηρύσσουν τὸν Χριστόν. Διότι ποίαν ἀξίαν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχωμεν, ὅταν ἄλλοι μὲν ἀπὸ ἐκείνους ἐνδύουν τὴν ὄνον ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἐκάθετο, ἄλλοι δὲ στρώνουν τὰ ἐνδύματά των κάτω

γυμνὸν ὀρώντες, καὶ οὐδὲ ἀποδῦναι κελευόμενοι, ἀλλ' ἀπὸ
 τῶν κειμένων δαπανᾶν, μηδὲ οὕτως ὤμεν φιλότιμοι; κἀκεῖ-
 νοι μὲν παρακολουθῶσιν ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν, ἡμεῖς δὲ καὶ
 προσιόντια παραπεμπόμεθα καὶ διακρουόμεθα καὶ ὑβρίζω-
 5 μεν; Πόσης ταῦτα κολάσεως ἄξια; πόσης τιμωρίας; Προσέρ-
 χειαί σοι δεόμενος ὁ δεσπότης, καὶ οὐδὲ ἀκοῦσαι θούλει τῆς
 ἰκτειρίας, ἀλλ' ἐγκαλεῖς καὶ ἐπιτιμᾶς, καὶ ταῦτα ἀκούσας
 τοιούτων ρημάτων. Εἰ δὲ ἓνα ἄριον διδοὺς καὶ ἀργύριον
 ὀλίγον, οὕτω θάνασος εἶ καὶ ὀλίγωρος καὶ ὀκνηρός, εἰ
 10 πάντα κενῶσαι ἔδει, τίς ἂν ἐγένου; Οὐχ ὀρᾶς τοὺς ἐν τῷ
 θεάτρῳ φιλοτίμους, ὅσα ταῖς πόρναις προΐενται; σὺ δὲ οὐδὲ
 τὸ ἡμῖσι τοιούτων δίδως, οὐδὲ τὸ πολλοσιὸν πολλάκις.

Ἄλλ' ὁ μὲν διάβολος κελεύει δοῦναι τοῖς τυχοῦσι, γέεν-
 ναν προξενῶν, καὶ δίδως· ὁ δὲ Χριστὸς τοῖς δεομένοις, θι-
 15 σιλίαν ἐπαγγελλόμενος, καὶ οὐ μόνον οὐ δίδως, ἀλλὰ καὶ
 ὑβρίζεις· καὶ αἰρῆ μᾶλλον ὑπακοῦσαι τῷ διαβόλῳ, ἵνα κω-
 λασθῆς, ἢ πεισθῆναι τῷ Χριστῷ καὶ σωθῆναι. Καὶ τί ταύ-
 τῆς χειρόν γένοιτ' ἂν τῆς παραπληξίας; Ὁ μὲν γέενναν
 προξενεῖ, ὁ δὲ βασιλείαν καὶ τοῦτον ἀφέντες, ἐκείνῳ προσ-
 20 τρέχετε. Καὶ τὸν μὲν προσιόντια παραπέμπεσθε, τὸν δὲ μα-
 κρὰν ὄντια προσκαλεῖσθε. Καὶ αὐτὸν γίνεται, οἶον ἂν εἰ βα-
 σιλεὺς μὲν ἀλουργίδα ἔχων, καὶ διάδημα προτεινόμενος μὴ

ἀπὸ τὰ πόδια του, ἐνῶ ἡμεῖς, ἂν καὶ τὸν βλέπομεν γυμνὸν καὶ χωρὶς νὰ παραγγελλώμεθα νὰ ἐνδυθῶμεν, ἀλλὰ νὰ δαπανῶμεν ἀπλῶς ἀπὸ αὐτὰ πού μᾶς περισσεύουν, νὰ μὴ δείχνωμεν οὔτε καὶ ἔτσι φιλοτιμίαν; καὶ ἐκεῖνοι μὲν τὸν ἀκολουθοῦν βαδίζοντες καὶ ἔμπροσθέν του καὶ ὀπισθὲν του, ἐνῶ ἡμεῖς, ἂν καὶ ἔρχεται πλησίον μας, ἐν τούτοις τὸν ἀπομακρύνωμεν, τὸν ἀποφεύγομεν καὶ τὸν περιφρονοῦμεν; Πόσης κολάσεως εἶναι ἄξια αὐτά; πόσης τιμωρίας; Σὲ πλησιάζει ὁ Κύριος καὶ σὲ παρακαλεῖ, καὶ οὔτε κἂν θέλεις ν' ἀκούσης τὴν παράκλησίν του, ἀντιθέτως μάλιστα τὸν κατηγορεῖς καὶ τὸν ἐπιτιμᾷς καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού ἔχεις ἀκούσει τέτοιους λόγους. Ἐὰν δὲ δίδων ἓνα μόνον ἄρτον καὶ ὀλίγα χρήματα, εἶσαι τόσον πολὺ σκληρὸς καὶ ἀδιάφορος καὶ ὀκνηρὸς, ἐὰν παρίστατο ἀνάγκη νὰ τὰ δώσης ὅλα, ποῖος θὰ ἐγίνοντο τότε; Δὲν βλέπεις αὐτοὺς πού ἐπιδεικνύουν γενναιοδωρίαν εἰς τὰ θέατρα, πόσα προσφέρουν εἰς τὰς πόρναις; σὺ ὅμως οὔτε τὸ ἥμισυ ἀπὸ αὐτὰ δίδεις καὶ πολλὰς φοράς οὔτε καὶ τὸ ἐλάχιστον ἀπὸ αὐτά.

Καὶ ὁ μὲν διάβολος σὲ προτρέπει νὰ δίδῃς εἰς τοὺς τυχόντας, προξενῶν τὴν γέενναν, καὶ σὺ δίδεις, ἐνῶ ὁ Χριστὸς σοῦ λέγει νὰ δίδῃς εἰς αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην καὶ σοῦ ὑπόσχεται δι' αὐτὸ οὐράνιον βασιλείαν, καὶ σὺ ὄχι μόνον δὲν δίδεις, ἀλλὰ καὶ ὑβρίζεις· καὶ προτιμᾷς μᾶλλον νὰ ὑπακούσης εἰς τὸν διάβολον, διὰ νὰ τιμωρηθῆς, παρὰ νὰ ὑπακούσης εἰς τὸν Χριστὸν καὶ νὰ σωθῆς. Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραπληξίαν; Ὁ μὲν διάβολος προξενεῖ γέενναν, ὁ δὲ Χριστὸς βασιλείαν, σεῖς ὅμως ἀφήνετε τὸν Χριστὸν καὶ τρέχετε κοντὰ εἰς τὸν διάβολον. Καὶ αὐτὸν πού ἔρχεται πλησίον σας τὸν ἀπομακρύνετε, ἐνῶ αὐτὸν πού εὐρίσκεται μακρὰ τὸν προσκαλεῖτε. Καὶ συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιον, ὅπως δηλαδὴ ἓνας βασιλεύς, πού φορεῖ τὴν βασιλικὴν πορφύραν καὶ προβάλλει τὸ στέμμα του, νὰ μὴ ἔχη τὴν δύναμιν νὰ πείσῃ, ἐνῶ κάποιος λη-

πειθοί, λησιῆς δὲ μάχαιραν ἐπισείων, καὶ θάνατον ἀπειλῶν πείθοι.

Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, ἀγαθητοί, διαβλέψωμεν ὅψ' ἔγωγε πότε, καὶ ἀνανήψωμεν. Καὶ γὰρ ἐγὼ λοιπὸν αἰσχύνομαι περὶ ἐλεημοσύνης διαλεγόμενος, διὰ τὸ πολλάκις περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως εἰπὼν, μηδὲν ἄξιον ἀνύσαι τῆς παραινέσεως. Γέγονε μὲν γάρ τι πλεόν, οὐ ἰσοοῦτον δὲ ὅσον ἐβουλόμην. Ὁρῶ μὲν γὰρ σπείροντας ὑμᾶς, οὐ δαφιλεῖ δὲ τῇ δεξιᾷ. Διὸ καὶ φοβοῦμαι μήπως καὶ φειδομένως θερίσητε.

10 Ὅτι γὰρ φειδομένως σπείρομεν, ἐξειτάσωμεν, εἰ δοκεῖ, τίνες πλείους ἐν τῇ πόλει, πένητες ἢ πλούσιοι καὶ τίνες οὔτε πένητες, οὔτε πλούσιοι, ἀλλ' οἱ μέσην χώραν ἔχοντες. Οἶον, ἔστι τὸ δέκατον μέρος πλουσίων, καὶ τὸ δέκατον πενήτων τῶν οὐδὲν ὄλως ἐχόντων· οἱ δὲ λοιποὶ τῶν μέσων εἰσὶ.

15 Διέλωμεν τοίνυν εἰς τοὺς δεομένους τὸ πᾶν πλῆθος τῆς πόλεως καὶ ἔψρεσθε τὴν αἰσχύνην ὅση. Οἱ μὲν γὰρ σφόδρα πλουτοῦντες ὀλίγοι οἱ δὲ μετ' ἐκείνους πολλοί· πάλιν οἱ πένητες πολλῶ τούτων ἐλάτιους. Ἄλλ' ὅμως ἰσοοῦτων ὄντων τῶν δυναμένων τοὺς πεινῶντας τρέφειν, πολλοὶ πεινῶντες καθεύδουσιν· οὐ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι μετ' εὐκολίας αὐτοῖς ἐπαρκεῖν τοὺς ἔχοντας, ἀλλὰ διὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν. Εἰ γὰρ διέλοιντο οἱ τε πλουτοῦντες, οἱ τε μετ' ἐκείνους, τοὺς δεομένους ἄριων καὶ ἐνδυμάτων, μόλις ἂν πεντήκοντα ἀνδράσιν ἢ καὶ ἑκατὸν λάχοι

25 πένης εἴς.

Ἄλλ' ὅμως καὶ ἐν ἰσοαύτῃ ἀφθονίᾳ τῶν προσιησομένων ὄντες, ὀδύρονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Καὶ ἵνα μάθης αὐ-

στῆς πού σείει τὴν μάχαιράν του καὶ ἀπειλεῖ μὲ θάνατον νὰ ἤμπορῃ νὰ πείθῃ.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν αὐτά, ἀγαπητοί, ἅς ἀνοίξωμεν τέλος πάντων μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ μάτια μας καὶ ἅς συνέλθωμεν ἀπὸ τὸν ὕπνον. Καθ' ὅσον ἐγὼ ἐντρέπομαι πλεόν νὰ ὀμιλῶ περὶ ἐλεημοσύνης, ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς σᾶς ὠμίλησα περὶ αὐτοῦ τοῦ θέματος, δὲν ἤμπόρεσα ὅμως νὰ ἐπιτύχω τίποτε ἀντάξιον τῆς παρακλήσεώς μου. Ἐσημειώθη βέβαια κάποια πρόδος, ὄχι ὅμως τόση, ὅσην ἤθελα. Διότι σᾶς βλέπω μὲν νὰ σπείρετε, ὄχι ὅμως μὲ γεμᾶτο τὸ χέρι. Διὰ τοῦτο καὶ φοβοῦμαι μήπως δὲν θερίσετε μὲ ἀφθονίαν. Τὸ ὅτι βέβαια σπείρομεν χωρὶς ἀπλοχεριάν, ἅς ἐξετάσωμεν, ἐὰν θέλετε, ποῖοι εἶναι περισσότεροι εἰς τὴν πόλιν, οἱ πτωχοὶ ἢ οἱ πλούσιοι, καὶ ποῖοι δὲν εἶναι οὔτε πτωχοὶ οὔτε πλούσιοι, ἀλλ' εὐρίσκονται εἰς μίαν μέσην κατάστασιν. Ἔστω λοιπὸν ὅτι τὸ ἓνα δέκατον εἶναι πλούσιοι καὶ τὸ ἓνα δέκατον πτωχοὶ πού δὲν ἔχουν ἐντελῶς τίποτε, οἱ δὲ ὑπόλοιποι εὐρίσκονται εἰς τὴν μέσην κατάστασιν. Ἄς μοιράσωμεν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην ὀλόκληρον τὸ πλῆθος τῆς πόλεως καὶ θὰ ἰδῆτε πόση εἶναι ἡ ἐντροπή. Διότι οἱ μὲν πάρα πολὺ πλούσιοι εἶναι ὀλίγοι, οἱ δὲ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς πολλοί, οἱ πτωχοὶ πάλιν εἶναι πολὺ ὀλιγώτεροι ἀπὸ αὐτούς. Ἄλλ' ὅμως ἐνῷ εἶναι τόσοι αὐτοὶ πού ἤμποροῦν νὰ διατρέψουν τοὺς πτωχοὺς, παρ' ὅλα αὐτὰ πολλοὶ πεινασμένοι εὐρίσκονται εἰς τὸ κρεββάτι, ὄχι βέβαια ἐπειδὴ δὲν ἐπαρκοῦν αὐτοὶ πού ἔχουν διὰ νὰ διατρέψουν μὲ ἄνεσιν τοὺς πεινασμένους, ἀλλὰ λόγῳ τῆς μεγάλης τῶν σκληρότητος καὶ ἀπανθρωπίας. Διότι ἐὰν ἤθελον μοιρασθῆ, οἱ πλούσιοι μαζὶ μὲ τοὺς μετὰ ἀπὸ αὐτούς, αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τροφήν καὶ ἐνδύματα, μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας θὰ ἀντιστοιχῇ εἰς τοὺς πενήντα ἢ ἑκατὸν πλουσίους ἄνδρας ἓνας πτωχός.

Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ εἶναι τόσοι πολλοὶ αὐτοὶ πού ἤμποροῦν νὰ βοηθήσουν, ἐν τούτοις καθημερινὰ ὀδύρονται οἱ

τῶν τὴν ἀπανθρωπίαν, ἐνὸς τῶν ἐσχάτων εὐπόρων καὶ τῶν
 μὴ σφόδρα πλουτούντων πρόσδοτον ἢ ἐκκλησία ἔχουσα, ἐννόη-
 σον ὅσαις ἐπαρκεῖ καθ' ἑκάστην ἡμέραν χήραις, ὅσαις παρ-
 θένοις· καὶ γὰρ εἰς τὸν τῶν τρισχιλίων ἀριθμὸν ὁ κατάλογος
 5 αὐτῶν ἔφθασε. Μειὰ τούτων τοῖς τὸ δεσμοπήριον οἰκοῦσι,
 τοῖς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ κάμνουσι, τοῖς ὑγιαίνουσι, τοῖς ἀπο-
 δημοῦσι, τοῖς τὰ σώματα λελωθημένοις, τοῖς τῷ θυσιαστη-
 ρίῳ προσεδρεύουσι, καὶ τροφῆς ἐνδυμάτων ἕνεκεν, τοῖς ἀ-
 πλῶς προσιοῦσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν· καὶ οὐδὲν αὐτῇ τὰ
 10 τῆς οὐσίας ἠλάττωται. Ὡστε εἰ δέκα ἄνδρες μόνον οὕτως
 ἠθέλησαν ἀναλίσκειν, οὐδεὶς ἦν πένης.

4. Καὶ τί ἔμελλον, φησὶν, οἱ παῖδες ἡμῶν διαδέχεσθαι;
 Τὸ κεφάλαιον ἔμενε, καὶ ἡ πρόσδοτος πάλιν πλείων ἐγίνετο,
 ἐν οὐρανῷ θησαυριζομένων αὐτοῖς τῶν κτημάτων. Ἄλλ' οὐ
 15 θούλεσθε οὕτω; Κἂν ἐξ ἡμισείας κἂν ἀπὸ τρίτης μοίρας κἂν
 ἀπὸ τετάρτης κἂν ἀπὸ δεκάτης. Διὰ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ χά-
 ριν δέκα πόλεων πένητας δυνατὸν ἦν θρέψαι τὴν πόλιν τὴν
 ἡμετέραν. Καὶ εἰ θούλεσθε, ποιήσωμέν τινα τούτων συλλο-
 γισμὸν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ συλλογισμοῦ χρεία· καὶ γὰρ αὐτό-
 20 θεν κατὰδηλὸς ἐστὶν ἡ εὐκολία τοῦ πράγματος. Ὅρατε γοῦν
 εἰς τὰς λειτουργίας τὰς πολιτικάς, ὅσα οἰκία μία ἀναλίσκου-
 σα πολλάκις οὐκ ὤκνησεν, ἀλλ' οὐδὲ μικρὸν ἤσθετο τῆς δυ-
 πάνης· ἦν εἰ τῶν πλουσίων ἕκαστος εἰς τοὺς πένητας λει-
 τουργεῖν λειτουργίαν ἐβούλετο, ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπή
 25 ἦρπασεν ἂν τὸν οὐρανόν.

Τίς οὖν ἂν εἶη συγγνώμη, ποία ἀπολογίας σκιά, διὰ
 μηδὲ ὧν ἀφίστασθαι μέλλομεν πάντως ἀπαγόμενοι ἐντεῦθεν,
 μηδὲ τούτων μεταδιδῶμεν τοῖς δεομένοις μειὰ δαφιλείας
 τσαύτης, μεθ' ὅσης τοῖς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἕτεροι, καὶ ταῦτα

πτωχοί. Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῆς τὴν ἀπανθρωπίαν αὐτῶν, σκέψου, ὅτι ἡ ἐκκλησία, ἂν καὶ ἔχει τὰ ἔσοδα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς τελευταίους πλουσίους, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν πάρα πολλὰ πλούτη, πόσας χήρας καὶ πόσας παρθένους ἐπαρκεῖ διὰ νὰ διατρέφῃ· καθ' ὅσον ὁ κατάλογος αὐτῶν ἔφθασεν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν τριῶν χιλιάδων. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς σκέψου καὶ τοὺς φυλακισμένους, τοὺς ἀρρώστους, τοὺς ὑγιεῖς, τοὺς ξένους, τοὺς σωματικῶς ἀναπήρους, αὐτοὺς ποὺ μένουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔχοντες ἀνάγκην ἀπὸ τροφὴν καὶ ἐνδύματα, αὐτοὺς ποὺ ἀπλῶς ζητοῦν καθημερινὰ βοήθειαν, καὶ ὅμως καθόλου δὲν ἔχει ἐλαττωθῆ ἡ περιουσία της. Ὡστε, ἐὰν μόνον δέκα ἄνδρες ἤθελον νὰ ἐξοδεύουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν θὰ ὑπῆρχε κανεὶς πτωχός.

4. Καὶ θὰ εἰπῆ κάποιος· τί ἐπρόκειτο τότε νὰ κληρονομήσουν τὰ παιδιά μας; Τὸ κεφάλαιον θὰ παρέμενε καὶ τὰ ἔσοδα πάλιν θὰ ἠῦξανον, διότι τὰ κτήματά των θὰ ἐθησαυρίζοντο δι' αὐτὰ εἰς τὸν οὐρανόν. Ἀλλὰ δὲν θέλετε ἔτσι; βοηθήσατε τότε ἔστω κατὰ τὸ ἥμισυ, κατὰ τὸ ἓνα τρίτον, κατὰ τὸ ἓνα τέταρτον, κατὰ τὸ ἓνα δέκατον. Διότι ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἡ πόλις μας ἠμπορεῖ νὰ διαθρέψῃ τοὺς πτωχοὺς δέκα πόλεων. Καὶ ἐὰν θέλετε, ἅς κάνωμεν κάποιον παρόμοιον συλλογισμόν, μᾶλλον δὲ οὔτε κἂν χρειάζεται συλλογισμός, καθ' ὅσον ἡ εὐκολία τοῦ πράγματος εἶναι ὀλοφάνερη ἀπὸ μόνῃ της. Προσέξατε λοιπὸν πόσα ἐξοδεύει χωρὶς κανένα δισταγμὸν μία οἰκία διὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα, καὶ ὅμως οὔτε κἂν ἠσθάνθη ποτὲ τὴν δαπάνην· ἐὰν αὐτὴν τὴν δαπάνην ἤθελε τὴν προσφέρει ὁ κάθε πλούσιος διὰ τὸ θέμα βοηθείας τῶν πτωχῶν, θὰ ἐκέρδιζε μέσα εἰς ἐλάχιστον χρόνον τὸν οὐρανόν.

Ποία συγχώρησις λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ, ποία σκιὰ ἀπολογίας, ὅταν οὔτε καὶ ἐκεῖνα, ποὺ πρόκειται ὀπωσδήποτε νὰ τὰ ἐγκαταλείψωμεν φεύγοντες ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, δὲν τὰ δίδωμεν εἰς ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκην μὲ τὴν ἀφθονίαν, μὲ ὅσην τὰ δίδουν οἱ ἄλλοι εἰς τοὺς θεα-

ισοαῦτια μέλλοντες καρποῦσθαι ἐκ τούτων; Ἔδει μὲν γάρ, εἰ καὶ διαπαντός ἐνιαῦθα ἤμεν, μηδὲ οὕτω φείδεσθαι τῆς καλῆς ταύτης δαπάνης· διὰ δὲ μικρὸν ὑστερον ἐντεῦθεν ἀπαγόμεθα, καὶ πάντων ἀφελκόμεθα γυμνοί, ποίαν ἔξομεν
 5 ἀπολογία, μηδὲ ἀπὸ τῶν προσόδων παρέχοντες τοῖς λιμώτι-
 τισι καὶ ἀγχομένοις; Οὐδὲ γὰρ ἀναγκάζω σε τὰ ὄντα μειῶ-
 σαι· οὐκ ἐπειδὴ μὴ θούλομαι, ἀλλ' ἐπειδὴ σφόδρα ὀκνοῦντα ὄρω. Οὐ τοίνυν τοῦτό φημι· ἀλλ' ἀπὸ τῶν καρπῶν ἀνάλωσον,
 καὶ μηδὲν θησαυρίσης ἐντεῦθεν. Ἄρκεϊ σοι ὡσπερ ἐκ πηγῆς
 10 ἔχειν ἐπιρρέοντα τὰ χρήματα τῶν προσόδων· ποίησον κοι-
 νωνοὺς τοὺς πένητας, καὶ γενοῦ καλὸς οἰκονόμος τῶν παρὰ
 τοῦ Θεοῦ σοι δοθέντων.

Ἄλλὰ τελέσματα δίδωμι, φησί. Διὰ τοῦτο οὖν καταφρο-
 νεῖς, διὲν ἐνιαῦθα οὐδεὶς ἀπαιεῖ; κἀκεῖνῳ μὲν τῷ, κἂν ἐνέγ-
 15 γκη, κἂν μὴ ἐνέγκη ἢ γῆ, λαμβάνοντι μετὰ ἀνάγκης καὶ
 σιρεβλοῦντι οὐ τολμᾶς ἀντιπεῖν τῷ δὲ οὕτως ἡμέρω καὶ
 ἰοίε ἀπαιτοῦντι, διὰν ἐνέγκη ἢ γῆ, οὐδὲ μέχρι λόγου ἀπο-
 κρίνη; Καὶ τίς σε ἐξαιρήσεται τῶν ἀκαριτερότητων ἐκείνων
 κολάσεων; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Εἰ γὰρ ἐπειδὴ ἐκεῖ πάντως
 20 ἔφεται τιμωρία χαλεπωτάτη μὴ δόντι, διὰ τοῦτο γίνη σπου-
 δαῖος περὶ τὴν ἔκτισιν, ἐννόησον διὲν καὶ ἐνιαῦθα χαλεπω-
 τέρα· οὐ τὸ δεθῆναι, οὐδὲ τὸ εἰς δεσμοτήριον ἐμπεσεῖν, ἀλλὰ
 τὸ ἀπελθεῖν εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Πάντων οὖν ἕνεκεν ταῦ-
 25 τια πρῶτον καταθῶμεν τὰ τελέσματα. Καὶ γὰρ πολλή ἢ εὐ-
 κολία καὶ μείζων ὁ μισθὸς καὶ πλείων ἢ ἐμπορία καὶ χείρων

τρίνους, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ πρόκειται νὰ καρπωθοῦν ἀπὸ αὐτὰ τόσον μεγάλην ὠφέλειαν; Διότι ἔπρεπε, καὶ ἂν ἀκόμη ἐζούσαμεν διαρκῶς εἰς τὴν γῆν, οὔτε τότε νὰ εἴμεθα φειδωλοὶ δι' αὐτὴν τὴν καλὴν δαπάνην, ὅταν ὅμως μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θ' ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ ἐδῶ καὶ θὰ συρθῶμεν γυμνοὶ ἀπὸ ὅλα, ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, τὴν στιγμὴν ποὺ δὲν δίδομεν οὔτε καὶ ἀπὸ τὰ περισσεύματά μας εἰς τοὺς πεινασμένους καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην; Δὲν σὲ ἐξαναγκάζω βέβαια νὰ μειώσης τὰ ὑπάρχοντά σου, ὅχι ἐπειδὴ δὲν θέλω, ἀλλ' ἐπειδὴ σὲ βλέπω πάρα πολὺ διστακτικόν. Δὲν σοῦ λέγω λοιπὸν αὐτό, ἀλλὰ δαπάνησε ἀπὸ τοὺς καρποὺς καὶ μὴ συγκεντρώσης τίποτε ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὰς ἀποθήκας σου. Σοῦ ἀρκοῦν τὰ χρήματα τῶν εἰσοδημάτων σου ποὺ τρέχουν ὡσὰν ἀπὸ πηγῆν· κάνε κοινωνοὺς σου εἰς αὐτὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ γίνε καλὸς διαχειριστὴς αὐτῶν ποὺ σοῦ ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν.

Καλά, ἀλλ' ὅμως, θὰ εἰπῆ κάποιος, πληρῶνω φόρους. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τοὺς περιφρονεῖς, ἐπειδὴ δὲν σοῦ ζητεῖ κανεὶς ἐδῶ; καὶ εἰς ἐκεῖνον μὲν πού, εἴτε παράγει ἢ γῆ εἴτε ὅχι, σοῦ τὰ παίρνει ἀναγκαστικὰ καὶ σὲ κακομεταχειρίζεται, δὲν τολμᾷς νὰ προβάλης καμμίαν ἀντίρρησην, ὅμως εἰς αὐτὸν ποὺ σοῦ ζητεῖ μὲν τόσην ἡμερότητα καὶ μάλιστα ὅταν σοῦ προσφέρῃ ἢ γῆ, δὲν δέχεσαι νὰ τοῦ εἰπῆς οὔτε ἓνα λόγον; Καὶ ποῖος θὰ σὲ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς ἀνυποφόρους ἐκεῖνας τιμωρίας; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φόρων θ' ἀκολουθήσῃ ὅπωςδήποτε ἢ φοβερωτάτη τιμωρία ἐὰν δὲν θὰ πληρώσης, καὶ διὰ τοῦτο φροντίζεις διὰ τὴν πληρωμὴν των, σκέψου ὅτι καὶ ἐδῶ θὰ εἶναι πολὺ πιὸ φοβερά· ὅχι τὸ νὰ δεθῆς καὶ νὰ ριφθῆς εἰς τὴν φυλακὴν, ἀλλὰ τὸ νὰ ὀδηγηθῆς εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Ἐξ αἰτίας λοιπὸν ὅλων αὐτῶν ἃς φροντίζομεν νὰ ἐξοφλῶμεν κατὰ πρῶτον αὐτοὺς τοὺς φόρους. Καθ' ὅσον εἶναι πολὺ εὐκόλο πρᾶγμα καὶ ὁ μισθὸς πολὺ πιὸ μέγας καὶ τὸ κέρδος περισσότερο καὶ χειροτέρα ἢ τιμωρία ἐὰν δεῖξω-

ἡ κόλασις ἀγνωμονοῦσιν ἡμῖν. Κόλασις γὰρ διαδέχεται τέλος οὐκ ἔχουσα. Εἰ δὲ τοὺς σιραιώτας μοι λέγεις τοὺς ὑπὲρ σοῦ πολεμοῦντας βαρβάροις, ἔστι καὶ ἐνταῦθα σιραιτόπεδον, τὸ τῶν πτωχῶν, καὶ πόλεμος ὃν ὑπὲρ σοῦ πολεμοῦσιν οἱ πένητες. Ὅταν γὰρ λάβωσιν, εὐχόμενοι τὸν Θεὸν ἴλεω ποιοῦσιν· ἴλεω δὲ ποιοῦντες, ἀποκρούονται ἀντὶ βαρβάρων τὰς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλάς· οὐκ ἀφιασι σφοδρὸν εἶναι τὸν πονηρὸν, οὐδὲ ἐπιτίθεσθαι συνεχῶς, ἀλλ' ἐκλύουσιν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν.

10 5. Ὅρῶν τοίνυν τοὺς σιραιώτας καθ' ἐκάστην ἡμέραν πυκιεύοντας ὑπὲρ σοῦ τῷ διαβόλῳ διὰ τῶν δεήσεων καὶ τῶν εὐχῶν, ἀπαίτησον σαυτὸν τὴν καλὴν ταύτην εἰσφορὰν, τὰς ἐκείνων τροφάς. Καὶ γὰρ ἡμερος ὢν ὁ βασιλεὺς οὗτος, οὐκ ἔδωκέ σοι τοὺς ἀπαιτοῦντας, ἀλλ' ἐκόγια θούλειαι κα-
15 ταθεῖναι· καὶ κατὰ μικρὸν καταβάλης, δέχεται· καὶ ἀπορῶν διὰ πολλοῦ χρόνου καιαθῆς, οὐ καιεπείγει τὸν οὐκ ἔχοντα. Μὴ δὴ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ καταφρονῶμεν, ἀλλὰ θησαυρίζωμεν ἐναντιοῖς μὴ ὀργήν, ἀλλὰ σωτηρίαν· μὴ θάνατον, ἀλλὰ ζωὴν· μὴ κόλασιν καὶ τιμωρίαν, ἀλλὰ τιμὰς καὶ στεφά-
20 ρους. Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δοῦναι μισθὸν τῆς μετακομιδῆς τῶν εἰσφερομένων· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα καμεῖν ἐξαργυρίζον-
τας. Ἄν καταβάλης αὐτά, αὐτὸς αὐτὰ μειαιθήσιν εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ Δεσπότης· αὐτός σοι τὴν πραγματείαν κατασκευάζει κερδαλεωτέραν. Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα παράπομπον εὐρεῖν
25 τῶν καταβληθέντων· μόνον κατάβαλε, καὶ εὐθέως ἄνεισιν· οὐχ ἵνα σιραιῶται ἕτεροι τραφῶσιν, ἀλλ' ἵνα σοι μένη μετ' ἐμπορίας πολλῆς.

μεν ἀγνωμοσύνην. Διότι ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν ἐδῶ ζωὴν κόλασις πού δὲν ἔχει τέλος. Ἐὰν δὲ μοῦ προβάλλῃς τοὺς στρατιώτας σου πού πολεμοῦν πρὸς χάριν σου τοὺς βαρβάρους, ὑπάρχει καὶ ἐδῶ στρατόπεδον, τὸ στρατόπεδον τῶν πτωχῶν, καὶ πόλεμος τὸν ὁποῖον οἱ πτωχοὶ κάνουν δι' ἐσένα. Διότι ὅταν λάβουν τὴν βοήθειάν σου, κάνουν τὸν Θεὸν μὲ τὰς εὐχὰς των νὰ εὐνοήσῃ τὸν πόλεμόν σου· κερδίζοντες δὲ τὴν εὐνοϊάν του, ἀποκρούουν, ἀντὶ τῶν βαρβάρων, τὰς ἐπιβουλάς τῶν δαιμόνων· δὲν ἀφήνουν τὸν πονηρὸν νὰ εἶναι ὀρμητικὸς, οὔτε νὰ ἐπιτίθεται συνεχῶς, ἀλλὰ διαλύουν τελείως τὴν δύναμίν του.

5. Βλέπων λοιπὸν αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας καθημερινῶς νὰ ἀγωνίζονται πρὸς χάριν σου ἐναντίον τοῦ διαβόλου διὰ τῶν παρακλήσεών των καὶ τῶν προσευχῶν των, ζήτησε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σου αὐτὴν τὴν καλὴν εἰσφοράν, τὴν τροφήν δηλαδὴ αὐτῶν. Διότι, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἶναι ἡμέρος, δὲν σοῦ ἔδωσεν ἐκείνους πού θὰ ζητήσουν τὴν τροφήν, ἀλλὰ θέλει μὲ τὴν θέλησί σου νὰ τὴν προσφέρῃς· καὶ ἂν ἀκόμη τὴν καταβάλλῃς μὲ μικρὰς δόσεις, τὴν δέχεται· καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκεσαι εἰς ἀπορίαν καὶ τὴν προσφέρῃς ἐντὸς μεγάλου χρονικοῦ διαστήματος, δὲν κάνει βιαστικὸν ἐκεῖνον πού δὲν ἔχει. Ἄς μὴ καταφρονῶμεν λοιπὸν τὴν μακροθυμίαν του, καὶ ὡς θησαυρίζωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας ὄχι ὀργήν, ἀλλὰ σωτηρίαν· ὄχι θάνατον, ἀλλὰ ζωὴν· ὄχι κόλασιν καὶ τιμωρίαν, ἀλλὰ τιμὰς καὶ στεφάνους. Δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ πληρώσῃς διὰ τὴν μεταφορὰν αὐτῶν πού δίδεις· δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ κουρασθῇς συγκεντρῶντων θησαυρόν. Ἄν προσφέρῃς αὐτὰ, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τὰ μεταφέρει αὐτὰ εἰς τὸν οὐρανόν· ὁ ἴδιος καθιστᾷ μεγαλύτερον τὸ κέρδος τῆς προσφορᾶς σου. Δὲν χρειάζεται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ εὕρῃς συνοδὸν δι' αὐτὰ πού καταβάλλεις· μόνον δῶσε, καὶ ἀμέσως αὐτὰ μεταφέρονται, ὄχι διὰ νὰ τραφοῦν ἄλλοι στρατιῶται, ἀλλὰ διὰ νὰ φυλαχθοῦν δι' ἐσένα μὲ πολὺ κέρδος.

Ἐνιαῦθα μὲν γὰρ ἅπερ ἂν δῶς, ἀναλαβεῖν οὐκ ἔνι· ἐκεῖ δὲ μετὰ πολλῆς ἀπολήψεως πάλιν αὐτὰ τῆς τιμῆς καὶ κερδανεῖς μείζω καὶ πνευματικώτερα κέρδη. Ἐνιαῦθα τὰ διδόμενα ἀπαίτηοίς ἐσιν· ἐκεῖ χρῆσις καὶ δάνειον καὶ ὄφλημα. Καὶ γὰρ χειρόγραφά σοι ἐποίησεν ὁ Θεός· «ὁ γὰρ ἐλεῶν», φησί, «πτωχόν, δανείζει Θεῶν». Ἔδωκέ σοι καὶ ἀρραβῶνα καὶ ἐγγυητάς, καὶ ταῦτα Θεὸς ὢν. Ποῖον ἀρραβῶνα; Τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, τὰ αἰσθητά, τὰ πνευματικά, τὰ προοίμια τῶν μελλόντων. Τί τοίνυν ἀναβάλλη καὶ ὀκνεῖς, 10 τισαῦτα ἤδη λαβών, τισαῦτα προσδοκῶν; Ἄ μὲν γὰρ ἔλαβες, ἔστι ταῦτα· σῶμα αὐτός σοι διέπλασε· ψυχὴν αὐτός σοι ἐνέθηκεν· εἰμίμησέ σε λόγῳ μόνον τῶν ἐπὶ γῆς· τῶν ὀρωμένων σοι ἀπάντων τὴν χρῆσιν ἔδωκεν· ἔχαρίσαστό σοι τὴν ἑαυτοῦ γνῶσιν· τὸν Υἱὸν ἐπέδωκεν ὑπὲρ σοῦ· θάππισμα τούτων 15 ούτιων γέμον ἀγαθῶν ἐδωρήσαστο· ἔδωκέ σοι τράπεζαν ἱεράν· ἐπηγγείλατο βασιλείαν καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά. Τισαῦτα τοίνυν λαβών, τισαῦτα μέλλων λαμβάνειν (πάλιν γὰρ τὸ αὐτὸ ἐρῶ), περὶ χρήματα ἀπολλύμενα μικρολογῆ; καὶ ποίαν ἔξεις συγγνώμην;

20 Ἄλλὰ τοὺς παῖδας πάντως ὀρᾷς, καὶ διὰ τούτους ἀναδύη; Καὶ μὴν κἀκείνους παιδεύσαστο τισαῦτα κερδαίνειν κέρδη. Καὶ γὰρ εἰ ἀργύριον ἦν σοι δεδανεισμένον καὶ τόκους φέρον, εἶτα ὀφειλέτης εὐγνώμων ἦν, μυριάκις ἂν εἴλου ἀντὶ τοῦ χρυσοῦ τὸ γραμματεῖον καταλιπεῖν τῷ παιδί, ὥστε αὐτῷ 25 τὰς προσόδους γενέσθαι πολλάς, καὶ μὴ ἀναγκάζεσθαι περιεῖναι καὶ ζητεῖν ἐτέρους τοὺς δανεισομένους. Καὶ νῦν τοῦτο δὸς τὸ χειρόγραφον τοῖς παιδίοις, καὶ κατάλιπε τὸν Θεόν

“Ὅσα λοιπὸν θὰ δώσης ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ πάρης πίσω, ἐκεῖ ὅμως θὰ τὰ πάρης πάλιν μὲ μεγάλην τιμὴν καὶ θὰ εἶναι μεγαλύτερα καὶ πνευματικώτερα τὰ κέρδη σου. Ἐδῶ αὐτὰ πού δίδεις ἀποτελοῦν ἀπαίτησιν, εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ὅμως συγκέντρωσις θησαυροῦ, δάνειον καὶ ὀφειλή. Καθ’ ὅσον ὁ Θεὸς σοῦ ἔδωσε γραμμάτια εἰσπράξεως· διότι λέγει· «Αὐτὸς πού ἐλεεῖ τὸν πτωχόν, δανεῖζει εἰς τὸν Θεόν»⁷. Σοῦ ἔδωσε καὶ ἀρραβῶνα καὶ ἐγγυητὰς, καὶ ὅλα αὐτὰ ἐνῶ εἶναι Θεός. Ποῖος εἶναι ἀρραβών; Τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς, τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ πνευματικά, πού ἀποτελοῦν προοίμια διὰ τὰ μελλοντικά. Διατί λοιπὸν ἀναβάλλεις καὶ ἀδιαφορεῖς, τὴν στιγμὴν πού τόσα πολλὰ ἔλαβες καὶ τόσα πολλὰ ἐλπίζεις νὰ λάβῃς; Αὐτὰ λοιπὸν πού ἔλαβες εἶναι τὰ ἐξῆς· Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸ σῶμα σου· ὁ ἴδιος ἔθεσε μέσα σου τὴν ψυχὴν· ἐσένα μόνον ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα τῆς γῆς σὲ ἐτίμησε μὲ τὸν λόγον· σοῦ ἔδωσε τὴν δυνατότητα νὰ ἐξουσιάζῃς καὶ νὰ χρησιμοποιοῖς ὅλα ὅσα βλέπεις· σοῦ ἐχάρισε τὴν δυνατότητα νὰ τὸν γνωρίσης· προσέφερε δι’ ἐσένα τὸν Υἱόν του· σοῦ ἐδώρησε τὸ βάπτισμα πού εἶναι γεμᾶιον ἀπὸ τόσα πολλὰ ἀγαθὰ· σοῦ ἔδωσε τὴν ἱερὰν τράπεζαν· σοῦ ὑπεσχέθη τὴν οὐράνιον βασιλείαν καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ. Ἐλαβες λοιπὸν τόσα πολλὰ, πρόκειται νὰ λάβῃς τόσα πολλὰ (πάλιν θὰ ἐπαναλάβω τὸ ἴδιο), καὶ φέρεσαι μὲ τίσσιν μικροπρέπειαν διὰ τὰ χρήματα πού χάνονται; καὶ ποίαν συγγνώμην θὰ ἔχῃς;

Μήπως λοιπὸν βλέπεις τὰ παιδιά σου καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν ἀποφεύγεις νὰ δώσης; Ἄλλ’ ὅμως καὶ ἐκεῖνα δίδαξέ τα τέτοια κέρδη νὰ συγκεντρώνουν. Καθ’ ὅσον ἐὰν εἶχες δανείσει χρήματα καὶ ἐλάμβανες τόκους καὶ ἦτο ὁ ὀφειλέτης καλὸς εἰς τὴν δόσιν τῶν τόκων, χιλίας φορὰς θὰ ἐπροτιμοῦσες ἀντὶ τῶν χρημάτων ν’ ἀφήσης εἰς τὸ παιδί σου τὸ γραμμάτιον, ὥστε νὰ ἔχῃ μεγάλα ἔσοδα καὶ νὰ μὴ ἀναγκάζεται νὰ ψάχνῃ νὰ εὔρῃ ἄλλους διὰ νὰ δανείσῃ τὰ χρήματα. Καὶ τώρα αὐτὸ τὸ γραμμάτιον δῶσε εἰς τὰ παιδιά σου καὶ ἄφησε

αὐτοῖς ὀφειλέτην. Σὺ δὲ τοὺς μὲν ἀγροὺς οὐ πωλεῖς καὶ δίδως τοῖς παιδίοις, ἀλλ' ἕως, ὅπως ἡ πρόσσδος μένη, καὶ ὁ τῶν χρημάτων πλεονασμὸς αὐτοῖς γένηται πλείων ἐντεῦθεν· τὸ δὲ χειρόγραφον τοῦτο, παντὸς ἀγροῦ καὶ προσόδων εὐπορώτερον καὶ ἰσοσῦτους φέρον καρπούς, τοῦτο δέδοικας καταλιπεῖν; καὶ πόσης ἂν εἶη τοῦτο εὐηθείας τε καὶ παραπληξίας; Καὶ ταῦτα εἰδὼς ὅτι κἂν αὐτοῖς αὐτὸ καταλίπης, καὶ αὐτὸς αὐτὸ λαβὼν ἀπελεύσῃ πάλιν· τοιαῦτα γὰρ τὰ πνευματικὰ· πολλὴν ἔχει τὴν φιλοτιμίαν.

10 Μὴ δὴ πιωχεύωμεν, μηδὲ ἀπάνθρωποι καὶ ὤμοι περὶ ἡμᾶς αὐτοὺς γινώμεθα, ἀλλ' ἐμπορευσώμεθα τὴν καλὴν ταύτην πραγματείαν· ἵνα καὶ αὐτοὶ λαβόντες αὐτὴν ἀπέλθωμεν καὶ τοῖς υἱοῖς τοῖς ἐναντιῶν καταλείψωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυ-
 15 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὸν Θεὸν ὀφειλέτην αὐτῶν. Ἄλλ' ὅμως σὺ τοὺς μὲν ἀγροὺς δὲν τοὺς πωλεῖς διὰ νὰ τοὺς δώσης εἰς τὰ παιδιά σου καὶ τοὺς ἀφήνεις ὥστε νὰ λαμβάνουν ἀπὸ αὐτοὺς εἰσοδήματα καὶ ν' αὐξάνη ἔτσι εἰς αὐτὰ τὸ περίσσευμα τῶν χρημάτων, αὐτὸ δὲ τὸ γραμμάτιον ποὺ ἀποδίδει πολὺ περισσότερα ἔσοδα ἀπὸ κάθε ἀγρὸν καὶ ἀποφέρει τόσους πολλοὺς καρπούς, αὐτὸ φοβεῖσαι νὰ τοὺς τὸ ἀφήσης; καὶ πόσης μωρίας καὶ παραφροσύνης δὲν θὰ ἦτο δεῖγμα αὐτό; Καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμήν ποὺ γνωρίζεις ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη τὸ ἀφήσης εἰς αὐτά, θὰ τὸ λάβῃς καὶ ὁ ἴδιος μαζί σου ὅταν θὰ φύγῃς· διότι τέτοια εἶναι τὰ πνευματικά· περιέχουν μεγάλην γενναιοδωρίαν.

Ἄς μὴ κάνωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας πτωχοὺς, οὔτε νὰ γινώμεθα ἀπάνθρωποι καὶ σκληροὶ πρὸς τοὺς ἴδιους τοὺς σαυτοὺς μας, ἀλλ' ἄς συγκεντρώσωμεν αὐτὸ τὸ καλὸν κέρδος, ὥστε καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ τὸ πάρωμεν μαζί μας φεύγοντες ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὰ παιδιά μας νὰ τὸ ἀφήσωμεν, καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ'
Ματθ. 21, 12 - 32

- «Καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, ἐξέβαλε πάν-
τας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ,
5 καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυθισιῶν κατέσειρεψε, καὶ
τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς, καὶ
λέγει αὐτοῖς· γέγραπται, ὁ οἶκός μου οἶκος προσευ-
χῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον
λησιῶν».
- 10 1. Τοῦτο καὶ Ἰωάννης φησὶν· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐν ἀρχῇ
τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος δὲ πρὸς τῷ τέλει. "Ὅθεν εἰκὸς δεύτε-
ρον γεγενῆσθαι τοῦτο, καὶ κατὰ διαφόρους καιρούς. Καὶ δῆ-
λον καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων, καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως. Ἐκεῖ
μὲν γὰρ ἐν αὐτῷ τῷ Πάσχα παρεγένετο· ἐνιαῦθα δὲ προ-
15 πολλοῦ. Καὶ κεῖ μὲν λέγουσιν Ἰουδαῖοι· «Τί σημεῖον δεικνύ-
εις ἡμῖν;», ἐνιαῦθα δὲ σιγῶσι, καίτοι ἐπιτιμηθέντες, διὰ τὸ
ἤδη θαυμάζεσθαι αὐτὸν παρὰ πᾶσι. Τοῦτο δὲ κατηγορία
μείζων Ἰουδαίων, ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δις τοῦτο αὐτοῦ ποιή-
σαντος, ἐνέμενον ἔτι τῇ καπηλείᾳ καὶ ἀντίθεον αὐτὸν εἶναι
20 ἔλεγον, δέον κἀντιεῦθεν μαθεῖν αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα
τιμὴν καὶ τὴν οἰκείαν ἰσχύν. Καὶ γὰρ καὶ ἐθαυμασιούργησε,
καὶ ἐώρων τοὺς λόγους τοῖς πράγμασι συμφωνοῦντας. Ἀλλ'
οὐδὲ οὕτως ἐπέιθοντο, ἀλλ' ἠγανάκτουν· καὶ ταῦτα τοῦ προ-
φήτου βοῶντος ἀκούοντες, καὶ τῶν παιδίων παρὰ καιρὸν

1. Ἦσα. 56, 7.

2. Πρὸβλ. Ἰω. 2, 14 ἐξέ.

3. Πρὸβλ. Ἰω. 2, 13.

4. Ἰω. 2, 18.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ΄
Ματθ. 21, 12 - 32

«Καὶ ἀφοῦ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν ναόν, ἐξεδίωξεν ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐπωλοῦσαν καὶ ἠγόραζον μέσα εἰς τὸν ναὸν καὶ κατέστρεψε τὰ τραπέζια τῶν ἀργυραμοιβῶν καὶ τὰ καθίσματα ἐκείνων ποὺ ἐπωλοῦσαν τὰς περισσότεράς, καὶ λέγει εἰς αὐτούς: Ἔχει γραφῆ, ὁ οἶκος μου θὰ ὀνομασθῆ οἶκος προσευχῆς¹. σεῖς ὅμως τὸν μετατρέψατε εἰς σπήλαιον ληστῶν».

1. Τὸ ἴδιο λέγει καὶ ὁ Ἰωάννης· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ εὐαγγελίου², αὐτὸς δὲ πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ. Ἐπομένως φυσικὸν εἶναι αὐτὸ τὸ γεγονός νὰ συνέβη καὶ ἄλλην φοράν καὶ εἰς διαφορετικὸν χρόνον. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν. Διότι κατὰ μὲν τὸν Ἰωάννην αὐτὸ συνέβη κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα³, ἐνῶ κατὰ τὸν Ματθαῖον πολὺ πρὶν ἀπὸ αὐτό. Καὶ ἐκεῖ μὲν οἱ Ἰουδαῖοι λέγουν· «Ποῖον σημεῖον ἔχεις νὰ μᾶς δείξης;»⁴, ἐνῶ ἐδῶ σιωποῦν, ἂν καὶ τοὺς ἐπετίμησε, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐθαυμάζετο ἀπὸ ὅλους. Αὐτὸ δὲ ἀποτελεῖ μεγαλυτέραν κατηγορίαν διὰ τοὺς Ἰουδαίους, διότι μολονότι ὁ Κύριος τὸ ἔκανε αὐτὸ μίαν καὶ δύο φορές, αὐτοὶ συνέχιζον ἀκόμη τὴν καπηλείαν καὶ τὸν ὠνόμαζον ἀντίθεον, ἐνῶ ἔπρεπεν ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ νὰ πληροφορηθοῦν τὴν τιμὴν τοῦ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὴν ἰδικὴν του δύναμιν. Καθ' ὅσον καὶ ἐθαυματούργησε καὶ ἔβλεπον τὰ λόγια του νὰ συμφωνοῦν μὲ τὰ ἔργα του. Καὶ ὅμως οὔτε καὶ ἔτοι ἐπίστευον εἰς αὐτὸν ἀλλ' ἠγανάκτουν· καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ ἤκουον τὸν προφήτην νὰ τὸν διακηρύσσει καὶ τὰ παιδιὰ, παρὰ τὸ μικρὸν τῆς ἡλικίας των, νὰ τὸν ἐξυμνοῦν.

ἡλικίας ἀνακηρυτιόντων αὐτόν. Διόπερ καὶ αὐτὸς τὸν Ἡσαΐαν αὐτοῖς ἐπιειχίζει καιήγορον, λέγων· «ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται».

Οὐ ταύτη δὲ μόνον δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ
 5 καὶ τῷ θεραπεῦσαι ποικίλα νοσήματα· «προσηλθὼν γὰρ αὐτῷ
 χωλοὶ καὶ τυφλοὶ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς»· καὶ τὴν δύναμιν
 αὐτοῦ καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐνδείκνυται. Οἱ δὲ οὐδὲ οὕτως ἐπί-
 θοντο, ἀλλὰ μετὰ τῶν λοιπῶν θαυμάτων καὶ τῶν παίδων
 ἀκούοντες ἀνακηρυτιόντων αὐτόν, ἀπεπνίγοντο, καὶ φασιν·
 10 «οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσι;». Καὶ μὴν τοῦτο τοῦ Χρι-
 στοῦ ἦν εἰπεῖν πρὸς αὐτούς· οὐκ ἀκούετε τί οὗτοι λέγουσι;
 ὡς γὰρ Θεῷ ἤδον ἐκεῖνοι. Τί οὖν αὐτός; Ἐπειδὴ τοῖς φα-
 νεροῖς ἀνιέλεγον, ἐπιπληκτικώτερον κέχρηται τῇ διορθώσει,
 λέγων· «οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐκ σιόματος νηπίων καὶ θηλα-
 15 ζόντων καιηρίσω αἶνον;». Καὶ καλῶς εἶπεν, «ἐκ σιόματος».
 Οὐ γὰρ τῆς διανοίας αὐτῶν ἦν τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ τῆς αὐ-
 τοῦ δυνάμεως τραπούσης τὸ τῆς γλώττης ἐκείνων ἄωρον.
 Τοῦτο δὲ καὶ τύπος τῶν ἐθνῶν ἦν, τῶν ψελλίζόντων καὶ
 ἀθρόον ἠχησάντων μεγάλα μετὰ διανοίας καὶ πίστεως. Καὶ
 20 τοῖς ἀποσιόλοις δὲ ἐντεῦθεν οὐ μικρὰ παράκλησις. Ἴνα
 γὰρ μὴ διαπορῶσι, πῶς ἰδιῶται ὄντες δυνήσονται τὸ κήρυ-
 γμα καταγγεῖλαι, προλαβόντες οἱ παῖδες πᾶσαν αὐτῶν ἐξέ-
 βαλον τὴν ἀγωνίαν, διὸ δώσει καὶ αὐτοῖς λόγον ὁ τούτους
 ποιήσας ὑμνεῖν.

25 Οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τῆς φύσεώς ἐστι δη-
 μιουργός, ἐδήλου τὸ θαῦμα. Οἱ μὲν οὖν παῖδες, καίτοι ἄω-
 ρον ἔχοντες τὴν ἡλικίαν, εὖσημα ἐφθέγγοντο καὶ τοῖς ἄνω

Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τοὺς προβάλλει ὡς κατήγορόν των τὸν Ἡσαΐαν, λέγοντα· «Ὁ οἶκος μου θὰ ὀνομασθῆ οἶκος προσευχῆς».

Δὲν ἀποδεικνύει ὅμως μόνον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἐξουσίαν του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐθεράπευσε διάφορα νοσήματα· διότι «τὸν ἐπλησίασαν χωλοὶ καὶ τυφλοὶ καὶ τοὺς ἐθεράπευσε», δεικνύων ἔτσι τὴν δύναμίν του καὶ τὴν ἐξουσίαν του. Αὐτοὶ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἐπίστευον, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὰ ὑπόλοιπα θαύματά του καὶ ἀκούοντες τὰ παιδιὰ νὰ τὸν ἐξυμνοῦν, κατελαμβάνοντο ἀπὸ στενοχωρίαν καὶ ὀργὴν ἐναντίον του καὶ λέγουν· «Δὲν ἀκούεις τί λέγουν αὐτά;». Ἄν καὶ βέβαια ὁ Χριστὸς ἔπρεπε νὰ τοὺς εἰπῆ τὰ λόγια αὐτά· Ἐὰν ἀκούετε τί λέγουν αὐτά;» διότι τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα τὸν ἐξυμνοῦσαν ὡς Θεόν. Τί κάνει λοιπὸν αὐτός; Ἐπειδὴ προέβαλλον φανερὰ ἀντιρρήσεις, χρησιμοποιοεῖ κατὰ τρόπον πρὸς ἐπιτιμητικὸν τὴν διόρθωσιν, λέγων· «Δὲν ἔχετε διαβάσει ποτέ, ὅτι ἀπὸ στόματα νηπίων καὶ πού θηλάζουν ἀκόμη συνέταξες ὕμνον τέλειον;»⁵. Καὶ πολὺ ὀρθὰ εἶπεν, «ἀπὸ τὸ στόμα». Διότι τὰ λόγια των δὲν προήρχοντο ἀπὸ τὴν διάνοιάν των, ἀλλ' ἀπὸ τὴν δύναμίν του, πού καθίστα μεγάλην καὶ σπουδαίαν τὴν ἀνώριμον γλῶσσαν τῶν παιδιῶν. Αὐτὸ δὲ ἀποτελοῦσε καὶ προτύπωσιν διὰ τοὺς ἐθνικούς, πού ὠμιλοῦσαν μὲ ἀσάφειαν διὰ τὸν Θεὸν καὶ ἀμέσως διεκκήρυξαν μὲ βροντερὴν φωνὴν μὲ ἐπίγνωσιν καὶ πίστιν. Καὶ διὰ τοὺς ἀποστόλους δὲ δὲν ἦτο μικρὰ ἢ παρηγορία πού προέκυπτεν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός. Διότι, διὰ νὰ μὴ ἀποροῦν, πῶς, ἐνῶ εἶναι ἰδιῶται, θὰ ἤμπορέσουν νὰ διαδώσουν τὸ κήρυγμα τοῦ διδασκάλου των, ἀφοῦ τοὺς ἐπρόλαβον τὰ παιδιὰ τοὺς ἀπήλλαξαν ἀπὸ κάθε ἀγωνίαν, πιστεύσαντες, ὅτι θὰ δώσῃ καὶ εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν νὰ κηρύξουν αὐτὸς πού ἔκανε τὰ παιδιὰ νὰ τὸν ἐξυμνοῦν.

Καὶ ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ τὸ θαῦμα αὐτὸ ἐδήλωνεν ὅτι ὁ Κύριος ἦτο καὶ δημιουργὸς τῆς φύσεως. Τὰ μὲν παιδιὰ λοιπόν, ἂν καὶ εἶχον ἀνώριμον ἡλικίαν, ὠμιλοῦσαν μὲ πολ-

συνωδά, οἱ δὲ ἄνδρες παραφροσύνης γέμοντα καὶ μανίας. Τοιοῦτον γὰρ ἢ κακία. Ἐπεὶ οὖν πολλὰ ἦν αὐτοὺς τὰ παροξύνοντα, τὰ παρὰ τῶν ὄχλων, τὰ παρὰ τῆς ἐκβολῆς τῶν πωλούντων, τὰ τῶν θαυμάτων, τὰ τῶν παιδίων, πάλιν αὐ-
 5 τοὺς καταλιμπάνει, χαλῶν αὐτῶν τὸν ὄγκον τοῦ πάθους, καὶ μὴ βουλόμενος ἄρχεσθαι τῆς διδασκαλίας, ἵνα μὴ ζέοντες τῷ φθόνῳ δυσχεραίνωσιν ἐπιπλέον πρὸς τὰ λεγόμενα.

«Πρωίας δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν, ἐπέινασε». Πῶς πρωίας πεινᾷ; Ὅτε συνεχώρησε τῇ σαρκί, τότε ἐπιδείκνυ-
 10 ται αὐτῆς τὸ πάθος. «Καὶ ἰδὼν συκῆν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὔρεν εἰ μὴ φύλλα μόνον». Ἄλλος φησὶν εὐαγγελιστῆς, ὅτι οὐδέπω καιρὸς ἦν· εἰ δὲ καιρὸς οὐκ ἦν, πῶς ἕτερος εὐαγγελιστῆς φησὶν, «ἦλθεν, εἰ ἄρα εὔροι καρπὸν ἐν αὐτῇ»; Ὅθεν δῆλον, ὅτι τῆς ὑπονοίας τῶν μαθη-
 15 τῶν ἦν τοῦτο, ἀτελέστερον ἔτι διακειμένων. Καὶ γὰρ τὰς ὑπονοίας τῶν μαθητῶν πολλαχοῦ γράφουσι οἱ εὐαγγελισταί. Ὡσπερ οὖν τοῦτο τῆς ὑπονοίας αὐτῶν ἦν, οὕτω καὶ τὸ νομίζειν διὰ τοῦτο αὐτήν κατηρᾶσθαι, διὰ τὸ μὴ ἔχειν καρπόν.

20 Τίνος οὖν ἕνεκεν κατηράσθη; Τῶν μαθητῶν ἕνεκεν, ἵνα θαρσῶσιν. Ἐπειδὴ γὰρ πανταχοῦ μὲν εὐηργείει, οὐδένα δὲ ἐκόλασεν· ἔδει δὲ καὶ τῆς τιμωρητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἀπόδειξιν παρασχεῖν, ἵνα μάθωσι καὶ οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι δυνάμενος ξηρᾶναι τοὺς σταυροῦντας αὐτόν,
 25 ἐκὼν συγχωρεῖ καὶ οὐ ξηραίνει οὐκ ἐβούλειο δὲ τοῦτο εἰς ἀνθρώπους ἐνδείξασθαι εἰς τὸ φυτὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τῆς τιμωρητικῆς τὴν ἀπόδειξιν παρέσχειο. Ὅταν δὲ εἰς

6. Ματθ. 21, 17.

7. Πρβλ. Μάρκ. 11, 13.

8. Μάρκ. 11, 13,

λὴν σαφήνειαν καὶ σύμφωνα μὲ τὸν οὐράνιον τρόπον, ἐνῶ οἱ ἄνδρες ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ παραφροσύνης καὶ μανίας. Διότι τέτοια εἶναι ἡ κακία. Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλὰ ἦσαν ἐκεῖνα ποῦ ἔκαναν αὐτοὺς νὰ ὀργίζωνται, αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πλήθους, τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐκδίωξιν τῶν ἐμπόρων, τὰ θαύματα, ὁ ὕμνος τῶν παιδιῶν, διὰ τοῦτο τοὺς ἐγκαταλείπει καὶ πάλιν⁶, καὶ κατευνάζων ἔτσι τὸ μέγεθος τοῦ πάθους των καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε ν' ἀρχίσῃ τὴν διδασκαλίαν του, μὴ τυχὸν διακαϊόμενοι ἀπὸ τὸν φθόνον των δημιουργήσουσιν μεγαλυτέρας δυσχερείας εἰς τὴν διδασκαλίαν του.

«Ὅταν δὲ ἐπέστρεψε τὸ πρῶν εἰς τὴν πόλιν, ἐπείνασε». Μὰ πῶς πεινᾷ τὸ πρῶν; Ὅταν τὸ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν σάρκα, τότε αὐτὴ φανερώνει καὶ τὸ πάθος της. «Καὶ ἰδὼν μίαν συκῆν δίπλα εἰς τὸν δρόμον, ἐπλησίασε πρὸς αὐτήν, καὶ δὲν εὔρε τίποτε εἰς αὐτήν, παρὰ μόνον φύλλα». Ἄλλος εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι δὲν ἦτο ἡ ἐποχὴ ἀκόμη τῶν καρπῶν⁷. Ἐὰν ὅμως δὲν ἦτο καιρὸς τῶν καρπῶν, πῶς ἄλλος εὐαγγελιστῆς λέγει, «Καὶ ἦλθε μὴ τυχὸν εὔρη καρπὸν εἰς αὐτήν»⁸; Ἄρα γίνεται φανερὸν ὅτι αὐτὸ ἦτο σκέψις τῶν μαθητῶν του, ἀφοῦ ἀκόμη πνευματικὰ ἦσαν ἀτελεῖς, καθ' ὅσον εἰς πολλὰς περιπτώσεις οἱ εὐαγγελισταὶ γράφουν τὰς σκέψεις τῶν μαθητῶν του. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτὸ ἦτο σκέψις τῶν μαθητῶν του, ἔτσι καὶ ἦτο ἰδικὴ των σκέψις τὸ νὰ νομίζουσι ὅτι δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὴν κατηράσθη, ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν εἶχε καρπὸν.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὴν κατηράσθη; Ἐξ αἰτίας τῶν μαθητῶν του, ὥστε νὰ λάβουν θάρρος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ παντοῦ εὐηργέτει καὶ δὲν ἐτιμωροῦσε κανένα, ἀλλ' ἔπρεπε καὶ τὴν τιμωρητικὴν δύναμίν του νὰ δείξῃ, διὰ νὰ γνωρίσουν καὶ οἱ μαθηταὶ του καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ἡμπορεῖ νὰ ξηράνη καὶ αὐτοὺς ποῦ θὰ τὸν σταυρώσουσιν, ἀλλὰ μὲ τὴν θέλησίν του τοὺς συγχωρεῖ καὶ δὲν τοὺς ξηραίνει, καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν ἤθελε νὰ τὸ φανερώσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀπέδειξε τὴν τιμωρητικὴν ἐνέργειάν του εἰς τὸ φυτόν. Ὅταν δὲ κάτι

τόπους ἢ εἰς φυτὰ ἢ εἰς ἄλογα γίνηται τι τοιοῦτον, μὴ ἀκριβολογοῦ, μηδὲ λέγε· Ἐπεὶ οὖν δικαίως ἐξηράνθη ἡ σικκῆ, εἰ καιρὸς οὐκ ἦν; τοῦτο γὰρ ἐσχάτης ληθωρίας λέγειν· ἀλλὰ τὸ θαῦμα ὄρα καὶ θαύμαζε καὶ δόξαζε τὸν θαυματουργόν.
 5 Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν χοίρων πολλοὶ τοῦτο εἰρήκασιν τῶν καταποντισθέντων, τὸν τοῦ δικαίου γυμνάζοντες λόγον· ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα προσεκτέον αὐτοῖς· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἄλογα, ὥσπερ ἐκεῖνο φυτὸν ἄφυχον.

Τίτος οὖν ἕνεκεν περιέκειται τοιοῦτον σχῆμα τῷ προ-
 10 γματι, καὶ τῆς καιάρας αὕτη ἡ πρόφασις; Ὅπερ ἔφην, τῆς τῶν μαθητῶν ὑπονοίας τοῦτο ἦν. Εἰ δὲ μηδέπω καιρὸς ἦν, εἰκῆ τινες τὸν νόμον δηλοῦσθαι ἐνταῦθα λέγουσι. Καὶ γὰρ τούτου καρπὸς ἦν ἡ πίστις, καὶ τότε ἦν ὁ καιρὸς τοῦ καρποῦ τούτου, καὶ ἤνεγκε γοῦν αὐτόν. «Ἦδη γὰρ αἱ χῶραι
 15 λευκαί εἰσι πρὸς θερισμόν», φησί· καὶ «ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ἃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε».

2. Οὐκ ἄρα τούτων τι αἰνίττεται ἐνταῦθα, ἀλλ' ὅπερ ἔφην ἐστί, τὴν δύναμιν ἐπιδείκνυται τὴν τιμωρητικὴν· καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ λέγειν, «οὐπω γὰρ ἦν καιρός», δείκνυσι δηλῶν δι-
 20 προηγουμένως εἰς τοῦτο ἦλθεν, οὐ διὰ τὴν πείνην, ἀλλὰ διὰ τοὺς μαθητάς, οἳ καὶ σφόδρα ἐθαύμασαν, καίτοι πολλῶν ἤδη σημείων γενομένων μειζόνων· ἀλλ' ὅπερ ἔφην, ξένον τοῦτο ἦν· νῦν γὰρ πρῶτον τὴν τιμωρητικὴν ἐπεδείξατο δύναμιν. Διὸ οὐδὲ ἐν ἄλλῳ φυτῷ, ἀλλ' ἐν τῷ πάντων ὑγρο-
 25 τάτῳ τὸ θαῦμα ἐποίησεν, ὥστε κἀντεῦθεν μεῖζον φανῆναι τὸ θαῦμα. Καὶ ἵνα μάθῃς, διτι δι' αὐτοὺς τοῦτο γέγονεν, ἵνα εἰς τὸ θαρσεῖν αὐτοὺς ἀλείψῃ, ἄκουε τῶν ἐξῆς ὧν λέγει.

9. Ἰω. 4, 35.

10. Ἰω. 4, 38.

παρόμοιον συμβαίνῃ εἰς τόπους ἢ εἰς φυτὰ ἢ εἰς ἄλογα ζῶα, μὴ ἐξετάζῃς μὲ λεπτομέρειαν τὰ πράγματα, οὔτε νὰ λέγῃς· Ἐὰν λοιπὸν ἦτο δικαιολογημένη ἡ ξήρασις τῆς συκῆς, ἐὰν δὲν ἦτο καιρὸς τῶν καρπῶν; διότι αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς πρὸ χειροτέρας μωρολογίας· ἀλλὰ πρόσεχε τὸ θαῦμα καὶ θαύμαζε καὶ δόξαζε τὸν θαυματουργόν. Διότι καὶ διὰ τοὺς χοίρους πρὸς ἐπνίγησαν πολλοὶ τὸ εἶπαν αὐτό, ἐξετάζοντες ἐὰν αὐτὸ ἦτο δίκαιον, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πρέπει νὰ προσέξωμεν τὰ λόγια των, καθ' ὅσον καὶ αὐτὰ ἦσαν ἄλογα ζῶα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνο φυτὸν ἄψυχον.

Διὰ ποῖον λόγοι λοιπὸν τὸ γεγονός αὐτὸ λαμβάνει αὐτὴν τὴν μορφήν καὶ γίνεται ἡ αἰτία τῆς κατάρας; Ὅπως προανέφερα αὐτὸ ἦτο σκέψις τῶν μαθητῶν. Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς τῶν καρπῶν, ἄδικα ὠρισμένοι λέγουσιν, ὅτι ἐδῶ ἐννοεῖται ὁ νόμος. Καθ' ὅσον καρπὸς αὐτοῦ ἦτο ἡ πίστις, καὶ τότε ἦτο ὁ καιρὸς αὐτοῦ τοῦ καρποῦ καὶ φυσικὰ τὸν παρήγαγε. Διότι λέγει· «Τὰ χωράφια πλέον εἶναι λευκὰ καὶ ἕτοιμα πρὸς θερισμόν»⁹· καί· «Σᾶς ἀπέστειλα νὰ θερίζετε ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα σεῖς δὲν ἔχετε κοπιήσει»¹⁰.

2. Ἐπομένως δὲν ὑπαινίσσεται ἐδῶ κάτι παρόμοιον, ἀλλὰ δηλοῖ ἐκεῖνο πρὸς εἶπα, δηλαδὴ δείχνει τὴν τιμωρητικὴν δύναμίν του· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς λόγους· «διότι δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς»· δηλώνει δηλαδὴ ὅτι ἦλθε πρὸς τὴν συκὴν πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ καρποῦ, ὅχι ἐπειδὴ ἐπεινοῦσεν, ἀλλὰ χάριν τῶν μαθητῶν του, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐθαύμασαν πάρα πολύ, ἂν καὶ εἶχον γίνεαι ἤδη πολλὰ μεγαλύτερα θαύματα· ἀλλ' ὅπως προανέφερον, τὸ θαῦμα αὐτὸ ἦτο παράξενον· διότι διὰ πρώτην φοράν τώρα ἔδειξε τὴν τιμωρητικὴν δύναμίν του. Διὰ τοῦτο δὲν ἔκανε τὸ θαῦμα εἰς ἄλλο φυτόν, ἀλλ' εἰς αὐτὸ πρὸς εὐδόκιμον, ὥστε ἔτσι τὸ θαῦμα νὰ φανῇ μεγαλύτερον. Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῆς, ὅτι τὸ θαῦμα αὐτὸ ἔγινε χάριν αὐτῶν, διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ δηλαδὴ νὰ ἔχουν θάρρος, ἄκουε αὐτὰ πρὸς λέγει εἰς τὴν συνέχειαν.

Τί δέ φησιν; Καὶ ὑμεῖς μείζονα ἐργάσεσθε, ἐὰν θέλη-
τε πιστεύειν, καὶ εὐχῆ θαρρεῖν. Ὁρᾷς ὅτι τὸ πᾶν δι' αὐτοὺς
γέγονεν, ὥστε μὴ δεδοικέναι καὶ τρέμειν ἐπιβουλάς; Διὸ
καὶ δεύτερον τοῦτο λέγει, εὐχῆ προσηλῶν καὶ πίσει. Οὐ
5 γὰρ δὴ τοῦτο ἐργάσεσθε μόνον, φησίν, ἀλλὰ καὶ ὄρη μετα-
στήσετε, καὶ ἕτερα πλείονα ποιήσετε, πίσει καὶ εὐχῆ θαρ-
ροῦντες.

Ἄλλ' οἱ ἀλαζόνες Ἰουδαῖοι καὶ τευφωμένοι, διακόψαι
βουλόμενοι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, προσελθόντες ἠρώτων
10 «ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;». Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς σημείοις
ἐπισκῆψαι οὐκ εἶχον, τὴν τῶν καπηλευόντων ἐν τῷ ἱερῷ
προφέρουσιν αὐτῷ διόρθωσιν. Τοῦτο δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἰωάν-
νῃ φαίνονται ἐρωτῶντες, εἰ καὶ μὴ τούτοις τοῖς ῥήμασιν,
ἀλλὰ τῇ αὐτῇ γνώμῃ. Καὶ γὰρ ἐκεῖ λέγουσι «τί σημεῖον
15 δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;». Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν ἀποκρι-
νεται αὐτοῖς λέγων «λύσατε τὸν νᾶν τοῦτον, καὶ ἐγὼ ἐν τρι-
σὶν ἡμέραις ἐγερωῶ αὐτόν», ἐνταῦθα δὲ εἰς ἀπορίαν αὐτοὺς
ἐμβάλλει. Ὅθεν δῆλον, ὅτι τότε μὲν ἀρχὴ καὶ προσίμιον
ἦν τῶν θαυμάτων, ἐνταῦθα δὲ τέλος. Ὁ δὲ λέγουσι, τοῦτό
20 ἔστι τὸν διδασκαλικὸν ἐδέξω θρόνον; ἱερεὺς ἐχειροτονήθης,
ὅτι τισαύτην ἐξουσίαν ἐπεδείξω; φησί. Καὶ μὴν οὐδὲν ἐποι-
ησεν ἀνθάδειαν ἔχον, ἀλλὰ τῆς εὐταξίας προενόησε τοῦ
ἱεροῦ· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἔχοντες εἰπεῖν, τούτῳ ἐπισκῆπτουσι.
Καὶ ὅτε μὲν ἐξέβαλεν, οὐκ ἐτόλμησαν εἰπεῖν οὐδέν, διὰ τὰ
25 θαύματα· ἐπειδὴ δὲ ὄφθη, τότε ἐπιτιμῶσι.

11. Ἰω. 2, 18.

12. Ἰω. 2, 19.

Τί λέγει λοιπόν; Καὶ ἐσεῖς θὰ κάνετε μεγαλύτερα θαύματα, ἐὰν θελήσετε νὰ πιστεύσετε καὶ ἐὰν στηρίζετε τὴν πίστιν καὶ τὸ θάρρος σας εἰς τὴν προσευχὴν. Βλέπεις ὅτι τὸ πᾶν δι' αὐτοὺς ἔγινεν, ὥστε νὰ μὴ φοβοῦνται καὶ νὰ μὴ τρέμουν τὰς ἐπιβουλὰς; Διὰ τοῦτο καὶ διὰ δευτέραν φορὰν τὸ λέγει αὐτό, ἐπειδὴ θέλει νὰ τοὺς προσηλώσῃ εἰς τὴν προσευχὴν καὶ εἰς τὴν πίστιν. Διότι, λέγει, δὲν θὰ κάνετε βέβαια μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὄρη θὰ μετακινήσετε καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα θὰ πραγματοποιήσετε, στηριζόμενοι εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν προσευχὴν.

Οἱ ἀλαζόνες ὅμως Ἰουδαῖοι καὶ κυριευμένοι ἀπὸ τὸν φθόνον ἐπειδὴ ἤθελον νὰ διακόψουν τὴν διδασκαλίαν του, ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασαν τὸν ἠρώτησαν· «Μὲ ποίαν ἐξουσίαν τὰ κάνεις αὐτά;». Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀμφισβητήσουν τὰ θαύματά του, τοῦ προβάλλουν τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν ναὸν τῶν πωλητῶν. Τὸ ἴδιο δὲ φαίνεται νὰ τὸν ἐρωτοῦν καὶ κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ἰωάννου, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὰς ἰδίας λέξεις, ἀλλὰ μὲ τὴν αὐτὴν διάθεσιν. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ τοῦ λέγουν· «Ποῖον σημεῖον ἔχεις νὰ μᾶς δείξης, ὅτι ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ κάνῃς αὐτά;»¹¹. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν δίδει τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν· «Κρημνίσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν»¹², ἐνῶ ἐδῶ τοὺς ἐμβάλλει εἰς ἀπορίαν. Ἐπομένως γίνεται φανερόν, ὅτι τότε μὲν ἦτο ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ προσίμιον τῶν θαυμάτων, ἐνῶ ἐδῶ τὸ τέλος. Τὰ λόγια των ἔχουν τὴν ἐξῆς σημασίαν. Κατέλαβες τὸν διδασκαλικὸν θρόνον; ἐχειροτονήθης, τοῦ λέγουν, ἱερεὺς, ὥστε νὰ ἐπιδεικνύῃς τόσον μεγάλην ἐξουσίαν; Ἄν καὶ βέβαια τίποτε δὲν ἔκανε ποὺ νὰ ἔδεικνεν αὐθάδειαν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐνδιεφέρθη διὰ τὴν καλὴν τάξιν τοῦ ναοῦ· ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχον τίποτε ἄλλο νὰ εἰποῦν, τὸν κατηγοροῦν δι' αὐτό. Καὶ ὅταν μὲν ἐξεδίωξε τοὺς πωλητὰς, δὲν ἐτόλμησαν νὰ τοῦ εἰποῦν τίποτε, ἐξ αἰτίας τῶν θαυμάτων ποὺ ἔκανεν· ὅταν ὅμως παρουσιάσθῃ καὶ πάλιν ἔμπροσθέν των, τότε τὸν κατηγοροῦν.

Τί οὖν αὐτός; Οὐκ ἐξ εὐθείας αὐτοῖς ἀποκρίνεται, δεικνύς ὅτι εἰ ἤθελον ἰδεῖν αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, ἠδύναντο· ἀλλ' ἀντερωτᾷ αὐτοὺς λέγων «τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἐστίν; ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων;». Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία; Μεγίστη μὲν οὖν. Εἰ γὰρ εἶπον, 'ἐξ οὐρανοῦ', εἶπεν ἂν αὐτοῖς· 'Διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;' Εἰ γὰρ ἐπίστευσαν, οὐκ ἂν ἠρώτησαν ταῦτα. Περὶ γὰρ αὐτοῦ ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι «οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ»· καί, «ἰδοὺ ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»· καί, «οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»· καί, «ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν»· καὶ ἕτι «τὸ πύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ». Ὡστε εἰ ἐπίστευσαν ἐκείνω, οὐδὲν ἦν τὸ καλύον αὐτοὺς εἰδέναί ἐν ποία ἐξουσία ταῦτα ποιεῖ.

15 Εἴτα ἐπειδὴ κακουροῦντες ἔλεγον, «οὐκ ἴσμεν», οὐκ εἶπεν, οὐδὲ ἐγὼ οὐκ οἶδα· ἀλλὰ τί; «οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν». Εἰ μὲν γὰρ ἠγνόουν, διδάσκεσθαι αὐτοὺς ἔδει· ἐπειδὴ δὲ ἐκακούρουν, εἰκότως οὐδὲν αὐτοῖς ἀποκρίνεται. Καὶ πῶς οὐκ εἶπον, ὅτι ἐξ ἀνθρώπων τὸ βάπτισμα; «Ἐφοβοῦντο τοὺς ὄχλους», φησὶν. Εἶδες διεστραμμένην καρδίαν; Πανταχοῦ τοῦ Θεοῦ καταφρονοῦσι καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντα πράττονται. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτον δι' αὐτοὺς ἐφοβοῦντο, οὐκ αἰδούμενοι τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ τῷ Χριστῷ πιστεύειν διὰ τοὺς ἀνθρώπους οὐκ ἤθελον· καὶ πάντα ἐντιεῖ-
25 θεν αὐτοῖς ἐτίκειτο τὰ κακά.

Εἰτιὰ φησι «Τί ὑμῖν δοκεῖ; Ἄνθρωπος εἶχε υἱοὺς δύο,

13. Λουκᾶ 8, 16.

14. Ἰω. 1, 29.

15. Ἰω. 1, 34.

16. Ἰω. 3, 31.

17. Ματθ. 3, 12.

Τί κάνει λοιπὸν αὐτός; Δὲν τοὺς ἀπαντᾷ κατ' εὐθεΐαν, δεικνύων ἔτσι, ὅτι ἐὰν ἤθελον νὰ ἴδουν τὴν ἐξουσίαν του, ἠμποροῦσαν, ἀλλὰ τοὺς ἐρωτᾷ καὶ ὁ ἴδιος τὸ ἐξῆς· «Τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου ἀπὸ ποῦ προήρχετο; ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἢ ἀπὸ τοὺς ἐνθρώπους;». Καὶ ποῖον ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐρωτήσεως; Ἀσφαλῶς ἦτο πάρα πολὺ μεγάλο. Διότι ἐὰν ἔλεγον, 'ἀπὸ τὸν οὐρανόν', θὰ ἠμποροῦσε νὰ τοὺς εἰπῇ· 'Διατί λοιπὸν δὲν ἐπιστεύσατε εἰς αὐτόν;'. Διότι ἐὰν εἶχον πιστεύσει, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τοῦ κάνουν αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν. Διότι ἐκεῖνος διὰ τὸν Ἰησοῦν εἶπεν τοὺς λόγους· «Δὲν εἶμαι ἰκανὸς νὰ λύσω τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματός του»¹³· καί, «Νὰ ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»¹⁴· καί, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»¹⁵· καί, «Ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους»¹⁶· καὶ ὅτι «Κρατεῖ εἰς τὸ χέρι του τὸ φτυάρι καὶ θὰ καθαρῖση τελείως τὸ ἀλώνι του»¹⁷. Ὡστε, ἐὰν εἶχον πιστεύσει εἰς ἐκεῖνον, δὲν ὑπῆρχε καμμία δυσκολία εἰς αὐτοὺς νὰ ἀντιληφθοῦν μὲ ποίαν ἐξουσίαν ἐνεργεῖ αὐτά.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ γεμᾶτοι ἀπὸ κακίαν ἔλεγον αὐτοί, «δὲν γνωρίζομεν», δὲν εἶπεν, οὔτε καὶ ἐγὼ δὲν γνωρίζω, ἀλλὰ τί λέγει; «Οὔτε ἐγὼ σᾶς λέγω μὲ ποίαν ἐξουσίαν πράττω αὐτά». Διότι ἐὰν μὲν δὲν τὸ ἐγνώριζον, ἔπρεπε νὰ τοὺς διδάξῃ· ἐπειδὴ ὅμως ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ κακίαν, κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον δὲν δίδει καμμίαν ἀπάντησιν εἰς αὐτούς. Καὶ πῶς δὲν εἶπον, ὅτι τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου ἦτο ἀνθρώπινον; Διότι «ἐφοβοῦντο τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ», λέγει. Εἶδες καρδίαν διεστραμμένην; Εἰς κάθε περίπτωσιν περιφρονοῦν τὸν Θεὸν καὶ ὅλα τὰ πράττουν διὰ νὰ ἐπιδειχθοῦν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Καθ' ὅσον καὶ τὸν Ἰωάννην ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρώπων τὸν ἐφοβοῦντο, ὅχι ἐπειδὴ τὸν ἐσέβοντο, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρώπων· καὶ εἰς τὸν Χριστὸν ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρώπων δὲν ἤθελον νὰ πιστεύσουν καὶ ὅλα τὰ κακὰ δι' αὐτοὺς ἐγεννῶντο ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν.

Εἰς τὴν συνέχειαν λέγει· «Τί γνώμην ἔχετε δι' αὐτό;

καὶ λέγει τῷ πρώτῳ· ὕπαγε, σήμερον ἐργάζου εἰς τὸν ἀμπε-
 λῶνα. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, οὐ θέλω· ὕστερον δὲ μετα-
 μεληθεὶς ἀπῆλθε. Καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ, εἶπεν ὡσαύ-
 τως. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ἐγώ, Κύριε· καὶ οὐκ ἀπῆλθε.
 5 Τίς οὖν ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τοῦ Πατρὸς τὸ θέλημα; Λέγου-
 σιν, ὁ πρῶτος».

Πάλιν διὰ παραβολῶν αὐτοὺς ἐλέγχει, τὴν τε αὐτῶν
 ἀγνωμοσύνην, καὶ τὸ τῶν σφόδρα κατεγνωσμένων καταπει-
 θῆς αἰνητιόμενος. Τὰ γὰρ τέκνα ταῦτα τὰ δύο τοῦτο δηλοῖ,
 10 ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων γέγονε. Καὶ γὰρ
 ἐκεῖνοι οὐκ ὑποσχόμενοι ἀκούσεσθαι, οὐδὲ γενόμενοι ἀκροα-
 ται τοῦ νόμου, διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξαντο τὴν ὑπακοήν·
 καὶ οὗτοι εἰπόντες, «πάντα ὅσα ἂν εἶπη ὁ Θεός, ποιήσομεν
 καὶ ἀκουσόμεθα» διὰ τῶν ἔργων παρήκουσαν. Διὰ τοι τοῦτο
 15 ἵνα μὴ νομίσωσι τὸν νόμον αὐτοὺς ὠφελεῖν, δείκνυσιν ὅτι
 αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο αὐτοὺς καταδικάζει· ὅπερ οὖν καὶ ὁ
 Παῦλός φησιν, ὅτι «οὐκ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι πα-
 ρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιοθήσονται». Διὰ
 τοῦτο ἵνα καὶ αὐτοκατακρίτους ποιήσῃ, παρ' αὐτῶν ἐξερε-
 20 χθῆναι παρασκευάζει τὴν ψῆφον· ὅπερ καὶ ἐν τῇ ἐπιούσῃ
 παραβολῇ ποιεῖ τοῦ ἀμπελῶνος.

3. Καὶ ἵνα τοῦτο γένηται, ἐπ' ἄλλου προσώπου γυμνάζει
 τὸ ἔγκλημα. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ εὐθείας οὐκ ἠθέλησαν ὁμολο-
 γῆσαι, διὰ παραβολῆς αὐτοὺς ἐμβάλλει λοιπὸν εἰς ὅπερ
 25 ἐβούλει. Ὅτε δὲ οὐ συνιέντες τὰ λεγόμενα τὴν ψῆφον ἐξη-
 νεγκαν, τότε ἀποκαλύπτει τὸ συνεσκιασμένον λοιπὸν, καὶ λέ-
 γει «ὅτι τελῶναι καὶ πόρνοι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βα-
 σιλίαν τῶν οὐρανῶν. Ἦλθε γὰρ ὁ Ἰωάννης πρὸς ὑμᾶς

18. Ματθ. 21, 28-31.

19. Ἐξ. 19, 8.

20. Ρωμ. 2, 13.

Κάποιος ἄνθρωπος εἶχε δύο υἱοὺς καὶ λέγει εἰς τὸν πρῶτον· Πήγαινε σήμερα νὰ ἐργασθῆς εἰς τὸ ἀμπέλι. Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε, δὲν θέλω. Ὑστερα δὲ μετενόησε καὶ ἐπῆγε νὰ ἐργασθῆ. Ἐπῆγε μετὰ εἰς τὸν δεύτερον καὶ εἶπε καὶ εἰς αὐτὸν τὸ ἴδιο. Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε· θὰ ὑπάγω, κύριε· καὶ δὲν ἐπῆγε. Ποῖος λοιπὸν ἀπὸ τοὺς δύο ἔκανε τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς του; Τοῦ λέγουν· ὁ πρῶτος»¹⁸.

Πάλιν τοὺς ἐλέγχει μὲ παραβολάς, ὑπαινισσόμενος καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν εὐπειθείαν τῶν εἰδωλολατρῶν πού τοὺς ἐπεριφρονοῦσαν πάρα πολύ. Διότι οἱ δύο αὐτοὶ υἱοὶ αὐτὸ δηλώνουν, πρᾶγμα πού συνέβη καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων. Καθ' ὅσον οἱ ἐθνικοὶ ἂν καὶ δὲν ὑπεσχέθησαν νὰ ὑπακούσουν καὶ δὲν ὑπῆρξαν ἀκροαταὶ τοῦ νόμου, ἀπέδειξαν τὴν ὑπακοήν των μὲ τὰ ἔργα των. Ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἂν καὶ εἶπαν, «Ὅλα ὅσα θὰ προστάξῃ ὁ Θεός, θὰ τὰ πράξωμεν καὶ θὰ ὑπακούσωμεν εἰς αὐτά»¹⁹, ὅμως εἰς τὴν πρᾶξιν παρήκουσαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ὁ νόμος τοὺς ὠφελεῖ, τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ νόμος τοὺς καταδικάζει, πρᾶγμα πού καὶ ὁ Παῦλος τὸ λέγει ὡς ἐξῆς· «Δὲν εἶναι δίκαιοι ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ αὐτοὶ πού ἀκούουν τὸν νόμον, ἀλλὰ θὰ δικαιωθοῦν αὐτοὶ πού ἐφαρμόζουν αὐτόν»²⁰. Διὰ τοῦτο, θέλων νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ κατακρίνουν μόνοι των τοὺς ἑαυτοὺς των, προετοιμάζει τὰ πράγματα, ὥστε μόνοι νὰ βγάλουν τὴν ἀπόφασιν, πρᾶγμα πού κάνει καὶ εἰς τὴν παροῦσαν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος.

3. Καὶ διὰ νὰ συμβῆ αὐτὸ ἐπιρρίπτει τὴν κατηγορίαν εἰς ἄλλο πρόσωπον. Διότι, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποσπάσῃ ἀπ' εὐθείας τὴν ὁμολογίαν των, τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὴν συνέχειαν μὲ τὴν παραβολὴν ἐκεῖ ὅπου ἤθελεν. Ὅταν δέ, μὴ ἀντιληφθέντες τὸ νόημα τῶν λόγων του, ἔβγαλον τὴν ἀπόφασιν, τότε ἀποκαλύπτει πλέον αὐτὸ πού ὑπονοοῦσε καὶ λέγει· «Διότι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρνοι εἰσέρχονται πρὶν ἀπὸ ἐσᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι ἦλθεν ὁ Ἰωάν-

ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε ὑστερον, τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ». Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, πρόβναι προάγουσιν ὑμᾶς, ἔδοξεν ἂν φορτικὸς εἶναι αὐτοῖς ὁ λόγος· νυνὶ δέ, μετὰ τὴν αὐτῶν ψῆφον ἀποφαινόμενος, ἀνεπαχθῆς εἶναι δοκεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν αἰτίαν προστίθησι.

Τίς δὲ ἦν αὕτη; «ἦλθεν Ἰωάννης», φησί, «πρὸς ὑμᾶς», οὐ πρὸς ἐκείνους· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ «ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης». Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἔχετε ἐγκαλεῖν, ὅτι ἡμελημέ-
 10 γος τις ἦν καὶ οὐδὲν ὠφελῶν· ἀλλὰ καὶ ὁ θίος ἀνεπίληπτος καὶ ἡ πρόνοια πολλή, καὶ οὐ προσέσχετε αὐτῷ. Καὶ μετὰ τούτου καὶ ἕτερον ἔγκλημα, ὅτι τελῶναι προσέσχον· καὶ μετὰ τούτου πάλιν ἄλλο, ὅτι οὐδὲ μετ' ἐκείνους ὑμεῖς. Ἔδει μὲν γὰρ καὶ πρὸ αὐτῶν· τὸ δὲ μηδὲ μετ' αὐτούς, πάσης συγγνώ-
 15 μης ἐστειρημένον ἦν· καὶ ἄφατος κἀκείνων ἔπαινος, καὶ τούτων κατηγορία. Πρὸς ὑμᾶς ἦλθε, καὶ οὐ προσήκασθε· οὐκ ἦλθε πρὸς ἐκείνους, καὶ ἐδέξαντο· καὶ οὐδὲ ἐκείνους ἔσχετε διδασκάλους.

Ὅρα διὰ πόσων ἐκείνων δείκνυται τὸ ἐγκώμιον, καὶ
 20 τούτων ἡ κατηγορία. Πρὸς ὑμᾶς ἦλθεν, οὐ πρὸς ἐκείνους. Ὑμεῖς οὐκ ἐπιστεύσατε· τοῦτο ἐκείνους οὐκ ἐσκανδάλισεν. Αὐτοὶ ἐπίστευσαν· τοῦτο ὑμᾶς οὐκ ὠφέλησε. Τὸ δέ, «προάγουσιν», οὐχ ὡς τούτων ἐπομένων, ἀλλ' ὡς ἐλπίδα ἐχόντων, εἰ ἂν ἐθέλωσιν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ὡς ζηλοτυπία διεγείρει τοὺς
 25 παχυτέρους. Διὰ τοῦτο αἰεὶ λέγει· «οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ

νης πρὸς ἐσαῖς, βαδίζων τὸν δρόμον τῆς δικαιοσύνης, καὶ δὲν ἐπιστεύσατε εἰς αὐτόν, ἐνῶ οἱ τελῶναι ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· σείς ὅμως ἂν καὶ τὸν εἶδατε, δὲν μετενοήσατε ἔστω καὶ ἀργότερα, ὥστε νὰ πιστεύσετε εἰς αὐτόν». Διότι ἐὰν ἔλεγεν ἀπλῶς, αἱ πόρναι εἰσέρχονται πρὶν ἀπὸ ἐσαῖς, θὰ τοὺς ἐφαίνετο ὁ λόγος ἐνοχλητικός, ἐνῶ τώρα πού διατυπώνει τὴν σκέψιν του μετὰ τὴν ἰδικὴν των γνώμην, φαίνεται ὁ λόγος του ὑποφερτός. Διὰ τοῦτο προσθέτει καὶ τὴν αἰτίαν.

Ποία δὲ ἦτο αὐτή; «Ἦλθεν», λέγει, «ὁ Ἰωάννης πρὸς ἐσαῖς», ὅχι πρὸς ἐκείνους· καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ «βαδίζων τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης». Οὔτε βέβαια ἤμπορεῖτε νὰ τὸν κατηγορήσετε, ὅτι ἦτο κάποιος ἀδιάφορος καὶ ὅτι δὲν ὠφελούσαν εἰς τίποτε, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του ἦτο ἀνεπίληπος καὶ ἡ φροντίς του μεγάλη, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως δὲν τὸν ἐπροσέξατε. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ τοὺς κατηγορεῖ καὶ δι' ἄλλο πρᾶγμα, ὅτι δηλαδὴ οἱ τελῶναι τὸν ἐπρόσεξαν· καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν τοὺς κατηγορεῖ καὶ δι' ἄλλο, ὅτι δηλαδὴ δὲν τὸν ἐπρόσεξαν οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτούς. Φυσικὰ ἔπρεπε πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς νὰ πιστεύσουν, τὸ ὅτι ὅμως δὲν ἐπίστευσαν οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτούς, αὐτὸ δὲν ἔχει καμμίαν συγχώρησιν· καὶ εἶναι μὲν ἀπερίγραπτος ὁ ἔπαινος ἐκείνων, ἐνῶ αὐτῶν ἡ κατηγορία. Πρὸς ἐσαῖς ἦλθε καὶ δὲν τὸν ἐδέχθητε, δὲν ἐπῆγε πρὸς ἐκείνους καὶ τὸν ἐδέχθησαν καὶ οὔτε κἂν ἐκείνους ἐδέχθητε ὡς διδασκάλους σας.

Πρόσεχε μὲ πόσους τρόπους ἀποδεικνύεται τὸ ἐγκώμιον ἐκείνων καὶ ἡ κατηγορία αὐτῶν. Πρὸς ἐσαῖς ἦλθεν, ὅχι πρὸς ἐκείνους. Σείς δὲν ἐπιστεύσατε· αὐτὸ δὲν τοὺς ἐσκανδάλισεν ἐκείνους. Αὐτοὶ ἐπίστευσαν· αὐτὸ δὲν σαῖς ὠφέλησε. Τὸ δέ, «εἰσέρχονται πρὶν ἀπὸ ἐσαῖς», δὲν τὸ εἶπε μὲ τὴν σημασίαν ὅτι θ' ἀκολουθήσουν καὶ αὐτοί, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ ὅτι ὑπάρχει ἐλπίς διὰ κάτι παρόμοιον, ἐὰν τὸ θελήσουν. Διότι τίποτε δὲν διεγείρει τόσον πολὺ αὐτοὺς πού εἶναι πνευματικῶς ἀτελεῖς, ὅσον ἡ ζήλεια. Διὰ τοῦτο πάντοτε λέγει· «Οἱ πρῶτοι θὰ γίνουν τελευταῖοι, καὶ οἱ τελευταῖοι

- οί ἔσχατοι προῶτιον». Διὰ τοῦτο καὶ πόρνας παρήγαγε καὶ
 τελώνας, ἵνα παραζηλώσωσι. Καὶ γὰρ τὰ δύο ταῦτα ἄκρα
 ἁμαρτήματα, ἐξ ἔρωτος χαλεποῦ τικίόμενα, τὸ μὲν ἀπὸ σο-
 μάτων, τὸ δὲ ἀπὸ χρημάτων ἐπιθυμίας. Δείκνυσι δέ, ὅτι
 5 τοῦτο μάλιστα ἐστὶν ἀκούσαι νόμου Θεοῦ, τὸ Ἰωάννη πιστεῦ-
 σαι. Οὐκ ἄρα χάριτος μόνης τὸ εἰσελθεῖν πόρνας, ἀλλὰ καὶ
 δικαιοσύνης. Οὐ γὰρ πόρνοι μένουσαι εἰσῆλθον, ἀλλ' ὑπα-
 κούσασαι καὶ πιστεύουσαι καὶ καθαρισθεῖσαι καὶ μεταβι-
 λόμεναι, οὕτως εἰσῆλθον.
- 10 Εἶδες πῶς ἀνεπαχθῆ τὸν λόγον ἐποίησε καὶ τομώτερον,
 ἀπὸ τῆς παραβολῆς, ἀπὸ τῆς τῶν πορνῶν ἐπαγωγῆς; Οὐδὲ
 γὰρ εἶπεν εὐθέως, διατί οὐκ ἐπιστεύσατε Ἰωάννη; ἀλλ' ὁ
 πολλῶ πληκτικώτερον ἦν, τοὺς τελώνας καὶ τὰς πόρνας
 προθεῖς, τότε τοῦτο ἐπήγαγεν, ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀ-
 15 κολουθίας διελέγχων αὐτῶν τὸ ἀσύγνωστον, καὶ δεικνύς,
 ὅτι διὰ φόβον ἀνθρώπων πάντα ποιοῦσι καὶ δόξαν κενήν.
 Καὶ γὰρ τὸν Χριστὸν οὐχ ὠμολόγουν διὰ φόβον, ἵνα μὴ
 ἀποσυνάγωγοι γένωνται καὶ τὸν Ἰωάννην πάλιν οὐκ ἐτόλ-
 μων κακίῃσιν· οὐδὲ τοῦτο δι' εὐλάβειαν, ἀλλὰ διὰ φόβον.
- 20 Ἄπερ ἅπαντα ἤλεγξε διὰ τῶν εἰρημένων, καὶ χαλεπωτέραν
 ἴσπερον ἐπήγαγε τὴν πληγὴν, εἰπὼν «ὧμεῖς ἰδόντες οὐ μει-
 μελήθητε ἕσπερον, τοῦ πιστεῦσαι αὐτῶ». Κακὸν μὲν γὰρ
 καὶ τὸ παρὰ τὴν ἀρχὴν μὴ ἐλέσθαι τὸ καλόν· μείζων δὲ κατη-
 γορία, τὸ μηδὲ μεταθέσθαι. Μάλιστα γὰρ τοῦτο ἐργάζεται
 25 πολλοὺς πονηροὺς, ὃ καὶ νῦν πάσχοντες ἐνίοις ὁροῦ ὑπὸ ἀναι-
 σθησίας ἐσχάτης.

Ἄλλὰ μηδεὶς ἔσιω τοιοῦτος· ἀλλὰ καὶ εἰς ἔσχατον κατε-

πρῶτοι»²¹. Διὰ τοῦτο ἀνέφερε καὶ τὰς πόρναις καὶ τοὺς τελώνας διὰ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ζηλεύσουν. Καθ' ὅσον τὰ δύο αὐτὰ χειρότερα ἁμαρτήματα γεννῶνται ἀπὸ τὸν ἀφύσικον ἔρωτα, τὸ μὲν ἓνα ἀπὸ τὸν σωματικὸν ἔρωτα, τὸ δὲ ἄλλο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν διὰ τὰ χρήματα. Τοὺς ἀποδεικνύει λοιπόν, ὅτι αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν σημαίνει νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ πιστεύσουν δηλαδὴ εἰς τὸν Ἰωάννην. Ἐπομένως δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα μόνον τῆς θείας χάριτος τὸ νὰ εἰσέλθουν αἱ πόρναι εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἀλλὰ καὶ δικαιοσύνης. Διότι δὲν εἰσηλθον ἐνῶ ἦσαν πόρναι, ἀλλ' εἰσηλθον ἀφοῦ ὑπήκουσαν, ἐπίστευσαν, ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἤλλαξαν τρόπον ζωῆς.

Εἶδες πῶς ἔκανε τὸν λόγον ἀνεκτικὸν καὶ πιὸ ἀποτελεσματικὸν μὲ τὴν παραβολὴν καὶ τὴν ἀναφορὰν τῶν πορνῶν; Δὲν τοὺς εἶπε δηλαδὴ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, διατί δὲ ἐπιστεύσατε εἰς τὸν Ἰωάννην; ἀλλ' ἀφοῦ ἀνέφερον εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτὸ πού ἦτο πιὸ πληκτικόν, δηλαδὴ τοὺς τελώνας καὶ τὰς πόρναις, τότε προσέθεσε καὶ αὐτό, ἐλέγχων ἀπὸ τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν πραγμάτων ὡς ἀσυγχώρητον τὴν συμπεριφορὰν των καὶ δεικνύων, ὅτι ὅλα τὰ κάνουν ἀπὸ τὸν φόβον τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ ματαιοδοξίαν. Καθ' ὅσον καὶ εἰς τὸν Χριστὸν δὲν ἐπίστευον, διὰ νὰ μὴ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν, καὶ τὸν Ἰωάννην πάλιν δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ τὸ κατηγορήσουν, ὅχι ἀπὸ εὐλάβειαν καὶ αὐτό, ἀλλὰ ἀπὸ φόβον. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἠλεγξε μὲ ὅλα ὅσα εἶπε καὶ εἰς τὴν συνέχειαν προσέθεσε τὸ πληγμα κατὰ τρόπον πιὸ δραστικὸν μὲ τοὺς λόγους: «Σεῖς ὅμως ἂν καὶ τοὺς εἶδατε δὲν μετενοήσατε εἰς τὴν συνέχειαν, ὥστε νὰ πιστεύσετε εἰς αὐτόν». Ἦτο κακὸν λοιπόν τὸ ὅτι δὲν ἐπροτίμησαν τὸ καλὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν; μεγαλυτέρα ὅμως εἶναι ἡ κατηγορία διὰ τὸ ὅτι δὲν μετενόησαν. Διότι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνο πού κάνει πολλοὺς πονηροὺς, πρᾶγμα πού βλέπω καὶ τώρα μερικοὺς νὰ τὸ παθαίνουν κυριευμένοι ἀπὸ τὴν πιὸ φοβερὰν ἀναισθησίαν.

Κανεῖς ὅμως νὰ μὴ εἶναι τέτοιος; ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη

νεχθῆ κακίας, μὴ ἀπογινωσκείω τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολήν. Ράδιον γὰρ ἐξ αὐτῶν τῶν βαράθρων τῆς πονηρίας ἀνενεγκεῖν. Ἡ οὐκ ἠκούσατε πῶς ἐκείνη ἢ πόρνη, ἢ ἐπὶ ἀσελγείᾳ πάντας παρελάσασα, πάντας ἀπέκρουσεν ἐν εὐλαβείᾳ; Οὐ τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις λέγω, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, τὴν ἐκ Φοινίκης τῆς παρανομωτάτης πόλεως. Καὶ γὰρ αὕτη πόρνη ποιὲ παρ' ἡμῖν ἦν, τὰ πρωτεῖα ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἔχουσα, καὶ πολὺ τὸ ὄνομα αὐτῆς πανταχοῦ, οὐκ ἐν τῇ πόλει τῇ ἡμετέρᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέχρι
 10 Κιλικῶν καὶ Καππαδοκῶν. Καὶ πολλὰς μὲν ἐκένωσεν οὐσίας, πολλοὺς δὲ εἶλεν ὀρφανούς· πολλοὶ δὲ αὐτὴν καὶ εἰς γοητείαν διέβαλλον, ὡς οὐ τῇ τοῦ σώματος ὥρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς φαρμάκοις ἐκεῖνα τὰ δίκτυα πλέκουσαν. Εἶλέ ποιε καὶ βασιλίδος ἀδελφὸν αὕτη ἢ πόρνη· καὶ γὰρ πολλὴ ἦν αὐ-
 15 τῆς ἢ τυραννίς. Ἄλλ' ἀθρόον οὐκ οἶδ' ὅπως, μᾶλλον δὲ οἶδα σαφῶς· βουληθεῖσα γὰρ καὶ μεταβληθεῖσα, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν ἐπισπασαμένη· κατεφρόνησεν ἀπάντων ἐκείνων, καὶ ρίψασα τοῦ διαδόλου τὰς μαγγανείας, πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνέδραμε. Καίτοιγε οὐδὲν αἰσχροτέρον αὐτῆς ἦν, διε ἐπὶ
 20 τῆς σκηνῆς ἦν· ἀλλ' ὅμως ὕστερον πολλὰς παρήλασε τῇ τῆς ἐγκρατείας ὑπερβολῇ, καὶ σάκκον περιθεμένη, πάντα τὸν χρόνον οὕτως ἤσκεῖτο.

Ταύτης ἔνεκεν καὶ ὑπαρχος ἠνωχλήθη καὶ σιραιῶται ὠπλίσθησαν, καὶ μετασιῆσαι πρὸς τὴν σκηνὴν αὐτὴν οὐκ
 25 ἴσχυσαν, οὐδὲ ἐξαγαγεῖν τῶν ὑποδεξαμένων αὐτὴν παρθένων. Αὕτη μυστηρίων καταξιωθεῖσα τῶν ἀπορρητίων, καὶ τῆς χάριτος ἀξίαν ἐπιδειξαμένη σπουδῆν, οὕτω τὸν θίον

κυριευθῆ ἀπὸ τὴν πιὸ φοβερὰν κακίαν, ἃς μὴ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀπόγνωσιν διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ πρὸς τὸ καλύτερον. Διότι εἶναι εὐκόλον νὰ ἀνασυρθῆ ἐπάνω μέσα ἀπὸ τὰ βάραθρα τῆς πονηρίας. Ἡ δὲν ἠκούσατε πῶς ἐκείνη ἡ πόρνη, ποὺ ὑπερέβαλεν ὄλους ὡς πρὸς τὴν ἀσέλγειαν, ἐκάλυψεν ὄλους μὲ τὴν εὐλάβειάν της; Δὲν ἐννοῶ αὐτὴν ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὰ εὐαγγέλια, ἀλλὰ τὴν πόρνην τῆς ἰδικῆς μας γενεᾶς, ποὺ κατήγετο ἀπὸ τὴν πιὸ παράνομον πόλιν, τὴν Φοινίκην. Καθ' ὅσον αὐτὴ κάποτε ἦτο πόρνη ποὺ ἔζη μεταξύ μας, ποὺ κατεῖχε τὰ πρωτεῖα εἰς τὰ θέατρα καὶ ἦτο πολὺ γνωστὸν τὸ ὄνομά της παντοῦ, ὄχι μόνον εἰς τὴν ἰδικὴν μας πόλιν, ἀλλὰ καὶ μέχρι τὴν χώραν τῶν Κιλικῶν καὶ τῶν Καππαδοκῶν. Καὶ πολλὰς μὲν περιουσίας κατεδαπάνισε, πολλοὺς δὲ ἄφησεν ὀρφανούς· πολλοὶ δὲν τὴν κατηγόρησαν καὶ διὰ μαγείαν, ὅτι δηλαδὴ συνελάμβανεν εἰς τὰ δίκτυά της ὄχι μόνον μὲ τὴν σωματικὴν της ὠραιότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ μαγικὰ ἐκεῖνα φάρμακά της. Κάποτε μάλιστα συνέλαβεν αὐτὴ ἡ πόρνη καὶ τὸν ἀδελφὸν τῆς βασιλίσης· καθ' ὅσον ἦτο μεγάλη ἡ δύναμις της. Ἀλλὰ ἐντελῶς ἔξαφνικά, δὲν γνωρίζω πῶς, μᾶλλον δὲ τὸ γνωρίζω πολὺ καλά· διότι ἠθέλησε καὶ μετενόησε καὶ ἀπέσπασε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· περιεφρόνησεν ὄλα ἐκεῖνα καὶ ἀφοῦ ἀπέρριψε τὰς μαγείας τοῦ διαβόλου, ἔτρεξε πρὸς τὸν οὐρανόν. Μολονότι βέβαια δὲν ὑπῆρχε τίποτε πιὸ αἰσχρὸν ἀπὸ αὐτὴν, ὅταν εἰργάζετο εἰς τὸ θέατρον, ἀλλ' ὅμως πολλὰς ὑπερέβαλε μὲ τὴν ὑπερβολικὴν της ἐγκράτειαν καὶ ἀφοῦ ἐνεδύθη τὸν σάκκον τῆς μετανοίας, ἔζησεν ὄλον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον της ἀσκουμένη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἔλυπήθη καὶ ὁ ὕπαρχος καὶ οἱ στρατιῶται ἦλθον ἐναντίον της ὠπλισμένοι, ὅμως δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὴν ἐπαναφέρουν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου, οὔτε νὰ τὴν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὰς παρθένους ποὺ τὴν ὑπεδέχθησαν. Αὐτὴ ἀφοῦ κατηξιώθη τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων καὶ ἐπέδειξε ζῆλον ἀντάξιον τῆς θείας χάριτος, ἔτσι ἐτελείω-

κατέλυσεν, ἅπαντα ἀπονηραμένη διὰ τῆς χάριτος, καὶ μετὰ
 τὸ βάπτισμα πολλὴν ἐπιδειξαμένη τὴν φιλοσοφίαν. Οὐδὲ γὰρ
 ψιλῆς ὄψεως μειέδωκε τοῖς ποιε ἔρασιαῖς ἐπὶ τοῦτο ἐλθοῦ-
 σιν, ἀποκλείσασα ἑαυτὴν καὶ ἔτη πολλὰ καθάπερ ἐν δεσμο-
 5 τηρίῳ διατελέσασα. Οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ
 οἱ πρῶτοι ἔσχατοι· οὕτω πανταχοῦ πεπωρωμένης ἡμῖν ψυχῆς
 δεῖ καὶ τὸ κωλύον οὐδὲν γενέσθαι μέγαν καὶ θαυμασιόν.

4. Μηδεὶς τοίνυν τῶν ἐν κακίᾳ ἀπογινωσκέτω· μηδεὶς
 ἐν ἀρετῇ ὦν νυσταζέτω. Μήτε οὖτος θαρρείτω· πολλάκις
 10 γὰρ αὐτὸν ἢ πρόρη παρελεύσεται· μήτε ἐκεῖνος ἀπογινωσκέ-
 τω· δυνατὸν γὰρ αὐτῷ καὶ τοὺς πρώτους παρελθεῖν. Ἐκουσον
 τί φησιν ὁ Θεὸς πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ. «Εἶπον μετὰ τὸ
 πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα, πρὸς με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ
 ἀνέστρεψεν». Ὅταν ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν σφοδρὰν ἀγάπην
 15 τοῦ Θεοῦ, οὐ μέμνηται τῶν προτέρων. Οὐκ ἔστιν ὡς ἄνθρω-
 πος ὁ Θεός· οὐ γὰρ ὄνειδίζει τὰ παρελθόντα, οὐδὲ λέγει,
 διατί τοσοῦτον ἀπελείφθης χρόνον, ἂν μετανοήσωμεν· ἀλλ'
 ἀγαπᾷ, διὰν προσέλθωμεν· μόνον ὡς χρὴ προσέλθωμεν.

Κολληθῶμεν αὐτῷ σφοδρῶς, καὶ προσηλώσωμεν τῷ ὑό-
 20 θῳ αὐτοῦ τὰς καρδίας ἡμῶν. Τοιαῦτα γέγονεν οὐκ ἐν τῇ
 Καινῇ μόνον πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ. Τί γὰρ τοῦ
 Μαρασῆ χειρόν; Ἄλλ' ἠδυνήθη τὸν Θεὸν ἐξιλεώσασθαι.
 Τί τοῦ Σολομῶνος μακαριώτερον; ἀλλ' ἀπονυσιάξας ἔπεσε.
 Μᾶλλον δὲ καὶ ἀμφότερα ἐν ἐνὶ ἔχω δεῖξαι γενόμενα, ἐν τῷ

22. Ἱερ. 3, 7.

23. Πρ6βλ. Δ' Βασ. 21, 1-18 καὶ Β' Παραλ. 33, 1-20.

σε τὴν ζωὴν τῆς, καθάρισσα ὅλα τὰ ἁμαρτήματά τῆς μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιδείξασα μετὰ τὸ βάπτισμά τῆς πολλὴν εὐσέβειαν. Διότι δὲν ἐδέχθη οὔτε κὰν νὰ τὴν ἰδοῦν ἀπλῶς οἱ ἄλλοτε ἐρασταί τῆς ποὺ ἤλθον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἀλλ' ἀπεμονώθη καὶ ἐπέρασε τὴν ὑπόλοιπον ζωὴν τῆς ὡσὰν νὰ ἔζη μέσα εἰς φυλακὴν. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ τελευταῖοι θὰ γίνουν πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι τελευταῖοι· ἔτσι πρέπει πάντοτε ἡ ψυχὴ μας νὰ κατακαίεται ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς πίστεως καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ κανένα ἐμπόδιον ὥστε νὰ γίνῃς μέγας καὶ θαυμαστός.

4. Κανεῖς λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν νὰ μὴ περιέρχεται εἰς ἀπόγνωσιν καὶ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἐναρέτους νὰ μὴ μένη ἀδρανής· καὶ αὐτὸς ἀκόμη νὰ μὴ λαμβάνῃ θάρρος ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι ἐνάρετος, διότι πολλὰς φορὰς ἡ πόρνη θὰ τὸν ὑποσκελίσῃ· οὔτε καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς ὅμως νὰ μὴ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀπόγνωσιν, διότι εἶναι δυνατὸν αὐτὸς νὰ ξεπεράσῃ καὶ τοὺς πρῶτους. "Ἄκουσε τί λέγει ὁ Θεὸς πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ· «Εἶπα πρὸς αὐτὴν μετὰ τὴν διάπραξιν ὅλων αὐτῶν τῶν πορνειῶν, ἐπίστρεψε πλησίον μου, καὶ δὲν ἐπέστρεψεν²²." Ὅταν ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, δὲν ἐνθυμεῖται τὰ προηγούμενα. Δὲν εἶναι ὁ Θεὸς ὅπως οἱ ἄνθρωποι· διότι δὲν ἐπιτιμᾷ τὰς προηγουμένας πράξεις μας, οὔτε λέγει, ἐὰν μετανοήσωμεν, διατί ἄφησες νὰ περάσῃ τόσος χρόνος· ἀλλὰ μᾶς ἀγαπᾷ ὅταν ἐπιστρέψωμεν κοντά του, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐπιστρέψωμεν ὅπως πρέπει.

"Ἄς ἀφοσιωθῶμεν εἰς τὸν Θεὸν μετὰ δλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μας καὶ ἄς προσηλώσωμεν τὰς καρδίας μας εἰς τὸν φόβον πρὸς αὐτόν. Τέτοια γεγονότα συνέβησαν ὄχι μόνον εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Παλαιάν. Διότι ποῖος ὑπῆρξε χειρότερος ἀπὸ τὸν Μανασσοῦ²³; Ἄλλ' ὅμως ἠμπόρεσε νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεόν. Ποῖος ὑπῆρξε μακαριώτερος ἀπὸ τὸν Σολομῶντα; ἀλλ' ἐπειδὴ ἔδειξεν ἀδιαφορίαν ἔπεσε. Μᾶλλον δὲ ἠμπορῶ νὰ σοῦ δείξω ὅτι καὶ τὰ δύο

παιρὶ ἰῶ ἰούτου· καὶ γὰρ καὶ καλὸς καὶ κακὸς ποιε γέγονεν ὁ αὐτός. Τί τοῦ Ἰούδα μακαριώτερον; ἀλλ' ἐγένετο προδότης. Τί τοῦ Μαιθαίου ἀθλιώτερον; ἀλλ' ἐγένετο εὐαγγελιστής. Τί τοῦ Παύλου χειρὸν; ἀλλ' ἐγένετο ἀπόστολος. Τί τοῦ Σίμωνος ζηλωτιώτερον; ἀλλ' ἐγένετο καὶ αὐτὸς ἀπάντων ἀθλιώτερος. Πόσας τοιαύτας ἐτέρας βούλει ἰδεῖν μεταβολάς, καὶ πάσαι γεγενημένας καὶ νῦν γινομένας καθ' ἑκάστην ἡμέραν;

Διὰ δὴ τοῦτο λέγω, μήτε ὁ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀπογινωσκέτω, 10 μήτε ὁ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ θαρροσίτω. Πρὸς μὲν γὰρ τοῦτόν φησιν, «ὁ δοκῶν ἐσιτάται, βλεπέτω μὴ πέσῃ», πρὸς δὲ ἐκεῖνον «μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται;», καὶ «τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε». Πάλιν πρὸς τοῦτους φησί, γρηγορεῖτε· πρὸς δὲ ἐκείνους· «ἔγρισε, ὁ καθείδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν». Οὗτοι μὲν γὰρ φυλάξαι 15 δέονται ὅπερ ἔχουσιν, ἐκεῖνοι δὲ γενέσθαι ὅπερ οὐκ εἰσὶν· οὗτοι διατηρῆσαι τὴν ὑγίειαν, ἐκεῖνοι τῆς ἀρρωστίας ἀπαλλαγῆναι· κάμνουσι γὰρ· ἀλλὰ πολλοὶ καὶ τῶν καμνόντων ὑγιαίνουσι, καὶ τῶν ὑγαινόντων ραθυμήσαντες ἀρρωστοῦσι. 20 Πρὸς μὲν οὖν ἐκείνους φησὶν· «ἴδε, ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἁμαρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται»· πρὸς δὲ τοῦτους· «θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι; ἐγερεῖς ἄρον τὴν κλίνην σου, καὶ ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου».

Δεινὴ γάρ, δεινὴ παράλυσις ἁμαρτία· μᾶλλον δὲ οὐ 25 ράλυσις μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι χαλεπώτερον. Οὐ γὰρ ἐν ἀργίᾳ μόνον ἀγαθῶν ἐστὶν ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐνεργείᾳ κακῶν. Ἄλλ' ὅμως κἂν οὕτω διακείμενος ἦς, καὶ θε-

24. Δηλαδή τὸν Δαυίδ.

25. Α' Κορ. 10, 12.

26. Ἰερ. 8, 4.

27. Ἦσ. 35, 3. Ἐδρ. 12, 12.

28. Ἐφ. 5, 14.

29. Ἰω. 5, 14.

30. Ἰω. 5, 6-8.

συνέβησαν εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ²⁴. καθ' ὅσον αὐτὸς ὁ ἴδιος ὑπῆρξεν ἄλλοτε μὲν καλὸς ἄλλοτε δὲ κακός. Ποῖος ὑπῆρξε μακαριώτερος ἀπὸ τὸν Ἰούδα; ἀλλ' ἔγινε προδότης. Ποῖος ἦτο ἀθλιώτερος ἀπὸ τὸν Ματθαῖον; ἀλλ' ἔγινεν εὐαγγελιστής. Ποῖος ὑπῆρξε θερμότερος ἀπὸ τὸν Σίμωνα; ἀλλ' ἔγινε καὶ αὐτὸς ὁ πῶς ἄθλιος ἀπὸ ὄλους. Πόσας ἄλλας παρομοίας μεταβολὰς θέλεις νὰ ἰδῆς πού καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν συνέβησαν καὶ σήμερα συμβαίνουν καθημερινῶς;

Διὰ τοῦτο λοιπὸν σὰς λέγω, οὔτε ὁ θεατρίνος νὰ μὴ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀπόγνωσιν, οὔτε αὐτὸς πού ζῆ ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας νὰ ἔχη τόσον μεγάλον θάρρος. Διότι πρὸς αὐτὸν μὲν λέγει, «Αὐτὸς πού νομίζει ὅτι ἴσταται καλά, ἃς προσέκη μὴ τυχὸν καὶ πέση»²⁵, πρὸς ἐκεῖνον δέ· «Μήπως αὐτὸς πού πίπτει δὲν σηκώνεται;»²⁶. καί· «Σηκώσατε τὰ ἀτονισμένα χέρια καὶ τὰ παραλυμένα γόνατα»²⁷. Καὶ πάλιν πρὸς αὐτοὺς μὲν λέγει, «γρηγορεῖτε», ἐνῶ πρὸς ἐκείνους· «Σήκω σὺ πού κοιμᾶσαι καὶ ἀνάστα ἀπὸ τὸν ὕπνον τῶν νεκρῶν»²⁸. Διότι αὐτοὶ μὲν πρέπει νὰ διαφυλάξουν αὐτὸ πού ἔχουν, ἐνῶ ἐκεῖνοι πρέπει νὰ γίνουν ἐκεῖνο πού δὲν εἶναι· αὐτοὶ πρέπει νὰ διατηρήσουν τὴν υἰεῖαν, ἐκεῖνοι δὲ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν. Βέβαια εἶναι ἀσθενεῖς· ἀλλὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς θεραπεύονται καὶ ἀπὸ τοὺς υἰεῖς γίνονται ἀσθενεῖς ἐὰν δείξουν ραθυμίαν. Πρὸς ἐκείνους λοιπὸν λέγει· «Πρόσεχε, ἔγινες υἰεῖς· μὴ ἀμαρτάνης εἰς τὸ ἐξῆς, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ τίποτε τὸ χειρότερον»²⁹. πρὸς αὐτοὺς δέ· «Θέλεις νὰ γίνης υἰεῖς; σήκω, πᾶρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε εἰς τὸ σπίτι σου»³⁰.

Πράγματι εἶναι φοβερὰ παράλυσις ἢ ἀμαρτία· ἢ καλύτερα δὲν εἶναι μόνον παράλυσις, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο φοβερότερον, διότι ὁ ἀμαρτωλὸς ἄνθρωπος ὄχι μόνον δὲν παράγει ἀγαθὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ διαπράττει κακὰ ἔργα. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκεσαι εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ θελήσης νὰ σηκωθῆς ἔστω καὶ ὀλίγον, ἐξαφανίζονται ὅλα τὰ

λήσης μικρὸν διανασιῆναι, πάντα λύεται τὰ δεινά. Κἄν
 τριακονταοκτὼ ἔτη ἔχης, σπουδάσης δὲ γενέσθαι ὑγιής, οὐ-
 δεις ὁ κωλύων. Πάρεσι καὶ νῦν ὁ Χριστὸς καὶ λέγει, «ἄρον
 τὴν κλίνην σου»· μόνον θέλησον διανασιῆναι μὴ ἀπογνῶς.
 5 Οὐκ ἔχεις ἄνθρωπον; ἀλλ' ἔχεις Θεόν. Οὐκ ἔχεις τὸν
 βάλλοντά σε εἰς τὴν κολυμβήθραν; ἀλλ' ἔχεις τὸν οὐκ ἀφίεντά
 σε δεηθῆναι κολυμβήθρας. Οὐκ ἔχεις τὸν ἐκεῖ σε ρίποντα;
 ἀλλ' ἔχεις τὸν κελεύοντά σοι ἄραι τὴν κλίνην. Οὐκ ἔστιν
 εἰπεῖν, «ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει».
 10 Ἄν γὰρ θελήσης κατελθεῖν εἰς τὴν πηγὴν, οὐδεις ὁ κωλύ-
 ων. Οὐκ ἀναλίσκεται, οὐ δαπανᾶται ἡ χάρις· πηγὴ τίς ἐ-
 στιν ἀναβλύζουσα διηνεκῶς· ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάν-
 τες θεραπεύμεθα καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα.

Προσερχώμεθα τοίνυν καὶ νῦν. Καὶ γὰρ Ραὰβ πόρνη ἦν,
 15 ἀλλ' ἐσώθη· καὶ ὁ λησιτὴς ἀνδροφόνος ἦν, ἀλλὰ παραδεί-
 σου πολίτης ἐγένετο. Καὶ ὁ μὲν Ἰούδας μετὰ τοῦ διδασκάλου
 ὄν, ἀπώλειτο· ὁ δὲ λησιτὴς ἐν σιαυρῷ ὄν, μαθητὴς ἐγένετο.
 Ταῦτα τοῦ Θεοῦ τὰ παράδοξα. Οὕτως οἱ μάγοι εὐδοκίμη-
 σαν· οὕτως ὁ τελώνης εὐαγγελιστὴς ἐγένετο· οὕτως ὁ βλά-
 20 σφημος ἀπόστολος.

5. Ταῦτα ὄρα, καὶ μηδέποτε ἀπογνῶς, ἀλλ' αἰεὶ θάρσει
 καὶ διανάσιησον σαυτόν. Ἄψαι μόνον τῆς ἐκεῖ φερούσης
 ὁδοῦ, καὶ προθήσῃ ταχέως. Μὴ τὰς θύρας ἀποκλείσης· μὴ
 τὴν εἴσοδον φράξης. Βραχὺς ὁ παρὼν καιρὸς, ὀλίγος ὁ πό-
 25 ρος. Εἰ δὲ καὶ πολὺς ἦν, οὐδὲ οὕτως ἀπαγορεύειν ἔδει. Κἄν
 γὰρ μὴ κάμῃς τὸν κάλλιστον τοῦτον κάματον τὸν ἐν τῇ μετα-
 νοίᾳ καὶ τῇ ἀρετῇ, ἐν τῷ κόσμῳ πάντως καμῇ καὶ ταλαι-
 πωρήσεις ἐτιέρως. Εἰ δὲ καὶ ἐνιαῦθα κάκεῖ κάματος, διατί
 μὴ τοῦτον αἰετούμεθα τὸν πολὺν ἔχοντα τὸν καρπὸν καὶ με-

δεινά. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι παράλυτος ἐπὶ τριάντα ὀκτὼ ἔτη καὶ θελήσης νὰ γίνης ὑγιής, κανεὶς δὲν σὲ ἐμποδίζει. Εἶναι παρῶν καὶ τώρα ὁ Χριστὸς καὶ λέγει· «σῆκωσε τὸ κρεβάτι σου»· μόνον θέλησε νὰ σηκωθῆς καὶ μὴ καταληφθῆς ἀπὸ ἀπόγνωσιν. Δὲν ἔχεις ἄνθρωπον; ἔχεις ὅμως Θεόν. Δὲν ἔχεις αὐτὸν ποὺ θὰ σὲ βάλη εἰς τὴν κολυμβήθραν; ἔχεις ὅμως ἐκεῖνον, ποὺ δὲν σ' ἀφήνει νὰ χρειασθῆς τὴν κολυμβήθραν. Δὲν ἔχεις αὐτὸν ποὺ θὰ σὲ ρίψῃ ἐκεῖ; ἔχεις ὅμως ἐκεῖνον ποὺ σὲ προστάσσει νὰ σηκώσης τὸ κρεβάτι σου. Δὲν ὑπάρχει τὸ ἐνδεχόμενον νὰ εἰπῆς· «ἐνῶ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, καταβαίνει ἄλλος πρὶν ἀπὸ ἐμένα»³¹. Διότι ἐὰν θελήσης νὰ καταβῆς εἰς τὴν πηγὴν, κανεὶς δὲν σ' ἐμποδίζει. Δὲν ἐξοδεύεται, δὲν δαπανᾶται ἡ χάρις· εἶναι πηγὴ ποὺ ἀναβλύζει συνεχῶς ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν τῆς χάριτος αὐτοῦ θεραπευόμεθα ψυχικῶς καὶ σωματικῶς.

Ἄς ἐρχώμεθα λοιπὸν καὶ σήμερα κοντά του. Καθ' ὅσον καὶ ἡ Ραὰβ πόρνη ἦτο, ἀλλ' ἐσώθη· καὶ ὁ λησιτῆς ἦτο φονιάς, ἀλλ' ἔγινε πολίτης τοῦ παραδείσου. Καὶ ὁ μὲν Ἰούδας, ἂν καὶ εὐρίσκετο κοντὰ εἰς τὸν διδάσκαλόν του, ἀλλ' ὅμως ἐχάθη, ἐνῶ ὁ λησιτῆς, μολονότι εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, ἔγινε μαθητής. Αὐτὰ εἶναι τὰ παράδοξα τοῦ Θεοῦ. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ μάγοι ἔγιναν ἐνάρετοι, ἔτσι ὁ τελώνης ἔγινεν εὐαγγελιστής, ἔτσι ὁ βλάσφημος ἔγινεν ἀπόστολος.

5. Αὐτὰ πρόσεχε καὶ μὴ περιέλθης ποτὲ εἰς ἀπόγνωσιν, ἀλλὰ πάντοτε ἄγγισε τὴν ὁδὸν ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ ἀμέσως θὰ τὴν διανύσης. Μὴ κλείσης τὰς θύρας, μὴ φράξης τὴν εἴσοδον. Εἶναι σύντομος ὁ παρῶν καιρὸς, ὀλίγος ὁ κόπος. Καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο πολὺς, οὔτε τότε ἔπρεπε νὰ περιέλθης εἰς ἀπόγνωσιν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑποβληθῆς εἰς αὐτὸν τὸν ἄριστον κόπον ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ὅπως ὅποτε ὅμως εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν θὰ κουρασθῆς καὶ θὰ ταλαιπωρηθῆς κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐὰν δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν καὶ εἰς ἐκείνην ὑπάρχει κόπος, διατί νὰ μὴ προτιμήσωμεν αὐτὸν τὸν κόπον ποὺ ἔχει

γάλην τὴν ἀμοιβήν; Καίτοιγε οὐδὲ ὁ αὐτὸς κάματος οὕτως κάκεϊνος. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς βιωτικοῖς καὶ κίνδυνοι συνεχεῖς καὶ ζημίαι ἐπάλληλοι καὶ ἡ ἐλπίς ἄδηλος καὶ δουλοπρέπεια πολλὴ καὶ χρημάτων καὶ σωμάτων καὶ ψυχῆς δαπάνη· καὶ
 5 ἴσως ἡ τῶν καρπῶν ἀντίδοσις πολὺ τῆς ἐλπίδος καταδεεσιέ-
 ρα, ἂν ἄρα βλασιήση.

Οὐδὲ γὰρ πανταχοῦ φέρει καρπὸν ὁ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἰδρώς· πλὴν ἀλλὰ καὶ ὅταν μὴ διαπέση, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἐνέγκῃ τὴν φορὰν, ἐν βραχεῖ παραμένει τῷ χρόνῳ.
 10 Ὅταν γὰρ γηράσης καὶ μηκέτι λοιπὸν ἀκριβοῦς τῆς ἀπολαύσεως τὴν αἰσθησὶν ἔχῃς, τότε σοι φέρει τὰς ἀμοιβὰς ὁ πόνος. Καὶ ὁ μὲν πόνος ἐν ἀκμάζοντι σώματι· ὁ δὲ καρπὸς καὶ ἡ τρυφή ἐν γεγηρακίῳ καὶ παρεϊμένῳ, ὅταν καὶ τὴν αἰσθησὶν ὁ χρόνος καταμαράνη· καίτοι εἰ μὴ κατεμάρανεν,
 15 ἡ τῆς τελευτῆς ἐλπίς οὐκ ἠφίει τρυφᾶν. Ἐκεῖ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὁ μὲν πόνος, ἐν φθορᾷ καὶ τελευτιῶντι σώματι· ὁ δὲ στέφανος, ἐν ἀκηράτῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ τέλος οὐκ ἔχοντι. Καὶ ὁ μὲν πόνος καὶ πρῶτος καὶ βραχύς· ἡ δὲ ἀντίδοσις καὶ ὑσιέρα καὶ ἄπειρος, ἵνα μετὰ ἀδείας ἀναπαύῃ λοιπὸν, μη-
 20 δὲν προσδοκῶν ἀηδές. Οὐ γὰρ ἔστι μεταβολὴν δεῖσαι λοιπὸν, οὐδὲ ἔκπιωσιν, καθάπερ ἐνταῦθα.

Ποῖα οὖν ταῦτα ἀγαθὰ, τὰ μήτε ἀσφαλῆ, καὶ βραχέου καὶ σήλινα, καὶ πρὶν ἢ φανῆναι ἀφανιζόμενα, καὶ μετὰ πολλῶν κτώμενα πόνων; Ποῖα δὲ ἐκείνων ἀγαθὰ ἴσα, τῶν ἀ-
 25 κινήτων, τῶν ἀγηράτων, τῶν μηδένα μόχθου ἐχόντων, τῶν καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀγώνων τοὺς σιεφάνους σοι κομιζόν-

πολὺν καρπὸν καὶ πολλὴν ἀμοιβήν; Ἐὰν καὶ βέβαια δὲν εἶναι ὁ ἴδιος κόπος καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωση. Διότι εἰς μὲν τὰ κοσμικὰ πράγματα ὑπάρχουν καὶ συνεχεῖς κίνδυνοι καὶ ζημίαι ποὺ διαδέχονται ἢ μία τὴν ἄλλην καὶ ἢ ἔλπις δὲν εἶναι φανερά, καὶ μεγάλη δουλοπρέπεια καὶ ἀπώλεια τῶν χρημάτων, τῶν σωμάτων καὶ τῶν ψυχῶν. Ἀλλὰ καὶ τότε ἡ ἀνταπόδοσις τῶν καρπῶν εἶναι πολὺ κατωτέρα τῆς ἐλπίδος, ἂν τύχη καὶ βλαστήση.

Πράγματι δὲν φέρει πάντοτε ὁ ἰδρῶς τῶν κοσμικῶν πραγμάτων καρπὸν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀποβῆ μάταιος ὁ κόπος καὶ φέρῃ πολὺν καρπὸν, καὶ πάλιν διαρκεῖ ὀλίγον χρόνον. Διότι ὅταν γηράσης καὶ δὲν θὰ ἔχῃς πλέον τὴν δύναμιν ν' ἀπολαύσης πλήρως τὸν ἰδρῶτα τῶν κόπων σου, τότε ὁ κόπος σοῦ φέρει τὰς ἀμοιβάς. Καὶ ὁ μὲν κόπος λαμβάνει χώραν ὅταν τὸ σῶμα εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀκμὴν, ἐνῶ ὁ καρπὸς καὶ ἡ τρυφή ὅταν γηράση καὶ ἀτονίση τὸ σῶμα καὶ ὅταν ὁ χρόνος καταμαράνη τὰς αἰσθήσεις. Καὶ ἂν ἀκόμη βέβαια δὲν τὰς κατεμάρανεν, ἡ ἀναμονὴ καὶ πάλιν τοῦ θανάτου δὲν ἐπιτρέπει τὴν τρυφήν. Εἰς τὴν περίπτωση ὅμως τῶν πνευματικῶν πραγμάτων δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ὁ μὲν κόπος λαμβάνει χώραν εἰς τὸ φθαρτὸν καὶ ἀποθνήσκον σῶμα, ὁ δὲ στέφανος εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀφθαρτον καὶ ἀθάνατον καὶ δὲν ἔχει τέλος. Καὶ ὁ μὲν κόπος προηγεῖται καὶ εἶναι σύντομος, ἡ δὲ ἀμοιβὴ ἀκολουθεῖ καὶ εἶναι ἄπειρος, ὥστε εἰς τὸ ἐξῆς ν' ἀναπαύεσαι χωρὶς κανένα φόβον καὶ χωρὶς νὰ περιμένῃς κανένα δυσάρεστον. Διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ φοβηθῆς καμμίαν μεταβολήν, οὔτε ἔκπτωσιν, ὅπως συμβαίνει ἐδῶ.

Τί λογῆς λοιπὸν ἀγαθὰ εἶναι αὐτά, ποὺ δὲν εἶναι ἀσφαλῆ, ἔλλ' εἶναι σύντομα καὶ πῆλινα, καὶ πρὶν ἀκόμη φανοῦν, ἐξαφανίζονται καὶ ἀποκτῶνται μὲ πολλοὺς κόπους; Ποῖα δὲ ἀγαθὰ εἶναι ἴσα μὲ ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶναι ἀμετάβλητα, ποὺ δὲν γηράσκουν, ποὺ δὲν ἀπαιτοῦν κανένα κόπον, ποὺ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων σοῦ προσφέρουν τοὺς

των; Ὁ γὰρ χρημάτων καταφρονῶν καὶ ἐντεῦθεν ἤδη λαμβάνει τὸν μισθόν, φροντίδος ἀπαλλαιτόμενος, βασκανίας, σοκοφαντίας, ἐπιβουλῆς, φθόνου. Ὁ σώφρων, καὶ κοσμίως ζῶν, καὶ πρὸ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας στεφανοῦται καὶ τρυφᾷ, ἀσχιμοσύνης, γέλωτος, κινδύνων, κατηγορίας, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀπαλλαιτόμενος δεινῶν. Τὰ ἄλλα πάντα ὁμοίως τῆς ἀρετῆς μέρη ἐντεῦθεν ἤδη ἡμῖν δίδωσι τὴν ἀμοιβήν.

Ἴν' οὖν καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, φύγωμεν κακίαν καὶ ἐλώμεθα ἀρετήν. Οὕτω γὰρ καὶ ἐνταῦθα τρυφήσομεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα στεφάνων ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στεφάνους; Διότι αὐτὸς ποὺ περιφρονεῖ τὰ χρήματα καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν λαμβάνει ἤδη τὸν μισθόν, ἀπαλλασσόμενος ἀπὸ τὴν φροντίδα, τὴν ζήλειαν, τὰς συκοφαντίας, τὰς ἐπιβουλὰς, τὸν φθόνον. Αὐτὸς ποὺ εἶναι σῶφρων καὶ ζῆ μὲ κοσμιότητα καὶ πρὶν φύγη ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον λαμβάνει τοὺς στεφάνους καὶ ἀπολαύει τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του, ἀπαλλασσόμενος ἀπὸ τὴν ἀσχημοσύνην, τὴν γελοιοποίησιν, τοὺς κινδύνους, τὰς κατηγορίας καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ κακά. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶδη τῆς ἀρετῆς μᾶς παρέχουν ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν ἀκόμη τὴν ἀμοιβήν.

“Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ τὰ μέλλοντα, ἅς ἀποφύγωμεν τὴν κακίαν καὶ ἅς προτιμήσωμεν τὴν ἀρετήν. Διότι μ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἐδῶ θ' ἀπολαύσωμεν τοὺς κόπους μας καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τοὺς μελλοντικούς στεφάνους, τοὺς ὁποίους εὐχομαι ὅλοι μας νὰ τοὺς ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΗ΄
Ματθ. 21, 33 - 46

« Ἀλλην παραβολὴν ἀκούσατε. Ἐν ἑνὶ οἰ-
κοδομοποιῆται, οἷς ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ φραγμὸν
5 αὐτῷ περιέθηκε καὶ ὠρυξε ληνὸν καὶ ὠκοδόμησε
πύργον· καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν.
Ἐπεὶ δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν ἀπέστειλε τοὺς
δούλους αὐτοῦ λαβεῖν τοὺς καρπούς. Καὶ λαθόντες
οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους, οὓς μὲν ἔδειραν, οὓς δὲ
10 ἀπέκτειναν, οὓς δὲ ἐλιθοβόλησαν. Πάλιν ἀπέστειλεν
ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων καὶ ἐποίησαν
αὐτοῖς ὡσαύτως. Ἐπειὴ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς
τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων· Ἴσως ἐντραπήσονται τὸν
υἱόν μου. Οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱόν, εἶπον ἐν
15 ἑαυτοῖς· Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκτεί-
νωμεν αὐτὸν καὶ κατήσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐ-
τοῦ. Καὶ ἐκβάλοντες ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτει-
ναν. Ἐπειὴ οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί
ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις; Λέγουσιν αὐτῷ·
20 Κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς καὶ τὸν ἀμπελῶνα
ἐκδώσει γεωργοῖς ἑτέροις, οἵτινες ἀποδώσουσι τοὺς
καρπούς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰη-
σοῦς· Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς Γραφαῖς· λίθον
ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη
25 εἰς κεφαλὴν γωνίας; παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ
ἔστι θαυμασιὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. Διὰ τοῦτο λέγω
ὑμῖν, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ
καὶ δοθήσεται ἔθνη ποιῶντι τοὺς καρπούς αὐτῆς.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΗ΄
Ματθ. 21, 33 - 46

«Ἀκούσατε ἄλλην παραβολήν. Ἐπῆρχε κάποιος οἰκοδεσπότης πού ἐφύτευσεν ἄμπελον καὶ ἐτοποθέτησε γύρω ἀπὸ αὐτὴν φράκτιν καὶ ἔσκαψε μέσα εἰς αὐτὴν ἓνα πατητήρι καὶ ἔκτισε πύργον καὶ τὴν ἐνεπιστεύθη εἰς γεωργούς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς ἄλλην χώραν. Ὄταν δὲ ἐπλησίασεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν ἀπέστειλε τοὺς δούλους του πρὸς τοὺς γεωργούς διὰ νὰ λάβουν τοὺς καρπούς. Καὶ ἀφοῦ οἱ γεωργοὶ συνέλαβαν τοὺς δούλους του, ἄλλους μὲν τοὺς ἔδειραν, ἄλλους δὲ τοὺς ἐφόνευσαν καὶ ἄλλους τοὺς ἐλιθοβόλησαν. Ἀπέστειλε καὶ πάλιν ὁ οἰκοδεσπότης ἄλλους δούλους περισσότερους ἀπὸ τοὺς πρώτους, καὶ ἔκαναν εἰς αὐτοὺς τὰ ἴδια. Ὑστερα ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν του, λέγων· Ἴσως νὰ ἐντραποῦν τὸν υἱὸν μου. Οἱ γεωργοὶ ὅμως, ὅταν εἶδαν τὸν υἱόν, εἶπαν μεταξύ των· Αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος· ἐλάτε, ἃς τὸν φονεύσωμεν, ὥστε νὰ κάνωμεν ἰδικήν μας τὴν κληρονομίαν του. Καὶ ἀφοῦ τὸν ὠδήγησαν ἔξω ἀπὸ τὴν ἄμπελον, τὸν ἐφόνευσαν. Ὄταν λοιπὸν θὰ ἔλθῃ ὁ κύριος τῆς ἀμπέλου, τί πρέπει νὰ κάνῃ εἰς τοὺς γεωργούς ἐκείνους; Λέγουν εἰς αὐτόν· Θὰ τοὺς τιμωρήσῃ, ὡσὰν κακοὶ πού εἶναι, μὲ τὸν πιὸ κακὸν τρόπον καὶ θὰ παραδώσῃ τὴν ἄμπελον εἰς ἄλλους γεωργούς, οἱ ὅποιοι θὰ δώσουν εἰς αὐτόν τοὺς ὀφειλομένους καρπούς εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν. Λέγει εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς· Δὲν ἀνεγνώσατε ποτὲ εἰς τὰς Γραφάς, ὅτι λίθον, πού τὸν ἀπέρριψαν ὡς ἀκατάλληλον οἱ κτίσται, αὐτὸς ἔγινεν ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος¹; Αὐτὸ ἔγινεν ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ εἶναι θαυμαστὸν εἰς τὰ μάτια τῶν πιστῶν. Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω, ὅτι θὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ σᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ δοθῇ εἰς ἔθνος, πού θὰ παράγῃ ἀγαθοὺς καρπούς. Καὶ

Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν».

1. Πολλὰ ἀπὸ τῆς παραβολῆς ταύτης αἰνίττειται τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, τὴν εἰς αὐτοὺς ἄνωθεν γεγενημένην·
 5 τὸ ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν φονικόν· τὸ μηδὲν παραλειφθῆναι τῶν ἠκόντων εἰς ἐπιμέλειαν· τὸ καὶ προφητῶν σφαγέντων μὴ ἀποσιραφῆναι αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὸν Υἱὸν πέμψαι· τὸ καὶ τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι Θεόν· τὸ μεγάλα αὐτοῦ τὸν θάνατον κατορθώσειν· τὸ τὴν ἐσχάτην
 10 δίκην τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ τολμήματος αὐτοὺς ὑπομένειν· τῶν ἐθνῶν τὴν κλήσιν, τῶν Ἰουδαίων τὴν ἔκπιωσιν. Διὰ τοῦτο αὐτὴν μετὰ τὴν ἔμπροσθεν τίθησιν, ἵνα δείξῃ κἀντεῦθεν τὸ ἔγκλημα μεῖζον καὶ σφόδρα ἀσύγνωστον. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ὅτι ἰσοαύτης τυχόντες ἐπιμελείας, πορνῶν
 15 καὶ τελωνῶν ἠτιθήθησαν, καὶ παρὰ ἰσοοῦτον.

Θέα δὲ καὶ αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν τὴν πολλὴν καὶ τὴν τούτων ἀργίαν τὴν ἄφατον. Καὶ γὰρ ἃ τῶν γεωργῶν ἦν, αὐτὸς ἐποίησε· τὸ φραγμὸν περιθεῖναι, τὸ φυτεῦσαι τὸν ἀμπελῶνα, τὰ ἄλλα πάντα· καὶ μικρὸν αὐτοῖς κατέλιπε, τὸ ἐπιμε-
 20 λεῖσθαι, τῶν ὄντων καὶ διαφυλάξαι τὰ δοθέντα. Οὐδὲν γὰρ ἦν ἐλλειφθέν, ἀλλὰ πάντα ἀπηρτισμένα· καὶ οὐδὲ οὕτως ἐκέρδαναν, καὶ ταῦτα ἰσοούτων ἀπολαύσαντες παρ' αὐτοῦ. Ὅτι γὰρ ἐξ Αἰγύπτου ἐξῆλθον, καὶ νόμον ἔδωκε καὶ πόλιν ἀνέστησε καὶ ναὸν ὠκοδόμησε καὶ θυσιασιήριον κατεσκεύασε.
 25 «Καὶ ἀπεδήμησε»· τουτέστιν, ἐμακροθύμησεν, οὐκ ἀεὶ τοῖς

ἐκεῖνος πού θὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς τὸν λίθον αὐτόν, θὰ συντριβῆ· καὶ εἰς ἐκεῖνον πού θὰ πέσῃ ὁ λίθος αὐτός, θὰ τὸν κατακομματιάσῃ καὶ θὰ τὸν διασκορπίσῃ ὡσάν σκόνην»².

1. Πολλὰ ὑπαινίσσεται μὲ αὐτὴν τὴν παραβολὴν· τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ πού ἔδειξεν πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ ὑψηλά, τὴν φονικὴν διάθεσιν πού εἶχαν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, τὸ ὅτι δὲν παρελείφθη τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔπρεπε διὰ τὴν φροντίδα των, τὸ ὅτι δὲν τοὺς ἀπεστράφη καὶ ὅταν ἀκόμη ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας, ἀλλ' ἀπέστειλε καὶ τὸν Υἱόν του, τὸ ὅτι ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ μὲ τὸν θάνατόν του πολλά, τὸ ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ὑπομένουν τὴν βαρεῖαν τιμωρίαν τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ τολμήματός των ἐκείνου, τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν ἐκπτώσιν τῶν Ἰουδαίων. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν τοποθετεῖ μετὰ τὴν προηγουμένην, διὰ νὰ δείξῃ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅτι τὸ ἔγκλημά των εἶναι πολὺ μέγαλο καὶ εἰς μέγαλον βαθμὸν ἀσυγχώρητον. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὸ ὅτι, ἂν καὶ τόσον μεγάλης φροντίδος ἔτυχον ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, παρὰ ταῦτα ὑπεσκελίσθησαν ἀπὸ τὰς πόρναις καὶ τοὺς τελώνας, καὶ μάλιστα εἰς πολὺ μέγαλον βαθμὸν.

Πρόσεχε ὅμως καὶ τὴν μεγάλην πρόνοιαν αὐτοῦ δι' αὐτοὺς καὶ τὴν ἀπερίγραπτον ἀπραξίαν αὐτῶν. Καθ' ὅσον αὐτὰ πού ἦσαν ἔργον τῶν γεωργῶν, τὰ ἔκανε ὁ ἴδιος· ἐτοποθέτησε δηλαδὴ τὸν φράκτην, ἐφύτευσε τὴν ἄμπελον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα· καὶ ἄφησε δι' αὐτοὺς μικρὸν ἔργον, τὸ νὰ φροντίζουν διὰ τὴν ἄμπελον καὶ νὰ διαφυλάξουν αὐτὰ πού τοὺς ἐνεπιστεύθησαν. Διότι τίποτε δὲν παρελείφθη, ἀλλὰ τὰ πάντα ἔγιναν εἰς τὴν ἐντέλειαν. Καὶ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἐκέρδισαν τίποτε, καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ τόσων εὐεργεσιῶν καὶ τόσης φροντίδος ἔτυχον ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅταν ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, καὶ νόμον τοὺς ἔδωσε καὶ πόλιν τοὺς ἔκτισε καὶ ναὸν τοὺς ὑποκόδομησε καὶ τοὺς κατεσκεύασε θυσιαστήριον. «Καὶ ἔφυγε δι' ἄλλην χώραν», δηλαδή, ἔδειξε μακροθυμίαν, δὲν τοὺς ἐτιμωροῦσε πάντοτε ἀμέ-

ἀμαρτήμασι παραπόδας ἐπάγων τὰς τιμωρίας· τὴν γὰρ ἀποδημίαν τὴν πολλὴν αὐτοῦ μακροθυμίαν φησί.

«Καὶ ἀπέσειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ», τοιτέσι, τοὺς προφήτας· «τὸν καρπὸν λαβεῖν», τοιτέσι, τὴν ὑπακοήν, τὴν
5 διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν. Οἱ δὲ κἀνιαῦθα τὴν κακίαν ἐπεδείξαντο, οὐ τῷ μὴ δοῦναι τὸν καρπὸν τοσαύτης ἀπολαύσασιας ἐπιμελείας, ὅπερ ἀργίας ἦν, ἀλλὰ καὶ τῷ δυσχερᾶναι πρὸς τοὺς ἐλθόντας. Τοὺς γὰρ οὐκ ἔχοντας δοῦναι καὶ ὀφείλοντας, οὐκ ἀγανακτεῖν ἐχρῆν, οὐδὲ δυσχεραίνειν, ἀλλὰ
10 παρακαλεῖν. Οἱ δὲ οὐ μόνον ἠγανάκτησαν, ἀλλὰ καὶ αἱμάτων τὰς χεῖρας ἐνέπλησαν· καὶ δίκην ὀφείλοντες, αὐτοὶ δίκην ἀπήτουν. Διὰ τοῦτο καὶ δευτέρους ἔπεμψε καὶ τρίτους, ἵνα δειχθῇ καὶ ἡ τούτων κακία, καὶ ἡ τοῦ πέμψαντος φιλανθρωπία.

15 Καὶ διατί μὴ τὸν Υἱὸν εὐθέως ἀπέσειλεν; Ἴνα ἐκ τῶν εἰς ἐκείνους γενομένων καταγρόντες ἑαυτῶν, καὶ τὸν θυμὸν ἀφέρντες, ἐκείνον ἐντραπῶσιν ἐλθόντα. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι λόγοι ἀλλὰ τέως ἐπὶ τὰ ἐξῆς ἴωμεν. Τί δέ ἐστι τό, «ἴσως ἐντραπήσονται»; Οὐχὶ ἀγνοοῦντος, ἄπαγε· ἀλλὰ θε-
20 λογιστοῦ δεῖξαι τὸ ἀμάρτημα μέγα, καὶ ἀπολογίας πάσης ἐστερημένον. Ἐπεὶ αὐτὸς εἰδώς, ὅτι ἀναιρήσουσιν, ἔπεμψε. Λέγει δέ, «ἐντραπήσονται», τὸ γενέσθαι ὀφείλον ἀπαγγέλλων· ὅτι ἔδει αὐτοὺς ἐντραπήναι. Ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, «ἐὰν ἄρα ἀκούσωσιν»· οὐδὲ ἐκεῖ ἀγνοῶν· ἀλλ' ἵνα μὴ λέ-
25 γωσί τινες τῶν ἀγνωμόνων, ὅτι ἡ πρόβρρησις αὐτοῦ γέγονεν ἀναγκαστικὴ τῆς παρακοῆς, διὰ τοῦτο οὕτω σχηματίζει τὰς λέξεις, «ἐὰν ἄρα», λέγων, καὶ «ἴσως». Εἰ γὰρ καὶ περὶ τοὺς δούλους ἀγνώμονας ἐγένοντο, τὸ τοῦ Υἱοῦ ἀξίωμα αἰδε-

ως μετὰ τὴν διάπραξιν τῶν ἁμαρτιῶν· δηλαδὴ ὀνομάζει ἀποδημίαν τὴν μεγάλην μακροθυμίαν του.

«Καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους του», δηλαδή, τοὺς προφήτας, «διὰ νὰ λάβουν τοὺς καρπούς», δηλαδή, τὴν ὑπακοήν, πὺ θὰ ἀπεδεικνύετο μὲ τὰ ἔργα των. Αὐτοὶ ὅμως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἔδειξαν τὴν κακίαν των, ὅχι μόνον διότι δὲν ἀπέδωσαν τοὺς καρπούς, ἂν καὶ ἔτυχον τόσης μεγάλης φροντίδος ἐκ μέρους του, πρᾶγμα πὺ ἀποδεικνύει τὴν ἀδιαφορίαν των, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐφέρθησαν μὲ σκληρότητα πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους του. Διότι ἐκεῖνοι πὺ δὲν εἶχον νὰ δώσουν, ἂν καὶ ἦσαν ὀφειλέται, δὲν ἔπρεπε νὰ ἀγανακτοῦν, οὔτε νὰ ἐπιδεικνύουν σκληρότητα, ἀλλὰ νὰ παρακαλοῦν. Αὐτοὶ ὅμως, ὅχι μόνον ἠγανάκτησαν, ἀλλὰ καὶ ἐγέμισαν τὰ χέρια των μὲ αἷμα, καί, ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθοῦν, ἐζήτησαν νὰ γίνουν τιμωροί. Διὰ τοῦτο ἔστειλε καὶ δευτέρους καὶ τρίτους ἀπεσταλμένους διὰ νὰ ἀποδειχθῇ καὶ ἡ κακία αὐτῶν καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ.

Καὶ διατί δὲν ἔστειλεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸν Υἱόν του, διὰ νὰ ἔλθουν εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ ἑαυτοῦ των ἀπὸ ὅσα ἔκαναν εἰς βάρος τῶν ἀπεσταλμένων του καὶ ἀφοῦ ἀφήσουν τὴν ὀργὴν των, νὰ ἐντραποῦν αὐτόν, ὅταν θὰ ἤρχετο; Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄλλοι λόγοι, ἀλλὰ τώρα ἂς προχωρήσωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς παραβολῆς. Τί σημαίνει λοιπὸν τό «Ἴσως νὰ ἐντραποῦν»; Δὲν σημαίνει ἄγνοϊαν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ θέλει νὰ δείξῃ ὅτι τὸ ἁμάρτημα εἶναι μεγάλο καὶ στερεῖται κάθε ἀπολογίας. Διότι αὐτὸς τὸν ἔστειλεν ἂν καὶ ἐγνώριζεν ὅτι θὰ τὸν φονεύσουν. Λέγει δέ, «θὰ ἐντραποῦν», διὰ νὰ δείξῃ τί πρέπει νὰ γίνῃ, ὅτι δηλαδὴ ἔπρεπε νὰ ἐντραποῦν. Διότι ἄλλοῦ λέγει· «Μήπως καὶ ἀκούσουν»³. οὔτε καὶ ἐκεῖ δείχνει ἄγνοϊαν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ λέγουν ὠρισμένοι ἀγνώμονες, ὅτι ἡ πρόρρησις αὐτοῦ ἔγινεν ἀναγκαστικὴ αἰτία τῆς παρακοῆς των, διὰ τοῦτο ὁμιλεῖ κατ' αὐτόν τὸν τρόπον καὶ λέγει· «Μὴ τυχόν» καὶ «Ἴσως». Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἐφάνησαν ἀχάριστοι πρὸς τοὺς δούλους, ἔπρεπε νὰ σεβα-

οδηῆναι ἐχοῦν.

Τί οὖν οὗτοι; Δέον προσδραμεῖν, δέον αἰτῆσαι συγγνώ-
 μην ἐπὶ τοῖς πεπλημμελημένοις, καὶ ἐπαγωνίζονται τοῖς
 προτέροις, ἐπαποδύονται τοῖς μιάσμασιν, ἀεὶ τὰ πρότερα τοῖς
 5 δευτέροις ἀποκρύπτοντες· ὁ καὶ αὐτὸς δηλῶν ἔλεγε· «πλη-
 ρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν». Ἐνωθεν γὰρ αὐ-
 τοῖς ταῦτα ἐνεκάλουν οἱ προφηταὶ λέγοντες· «αἱ χεῖρες ὑμῶν
 αἷματος πλήρεις»· καί, «αἷματα ἐφ' αἵμασι μίσγοιοι»· καί,
 «οἰκοδομοῦντες Σιών ἐν αἵμασιν». Ἄλλ' οὐκ ἐσωφρονίζοντο·
 10 καίτοι ταύτην λαβόντες πρώτην τὴν ἐντολήν, τὸ «οὐ φονεύ-
 σεις», καὶ μυρίων ἐτέρων κελευσθέντες ἀπέχεσθαι διὰ τοῦ-
 το, καὶ διὰ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν εἰς τὴν φυλακὴν τῆς
 ἐντολῆς ταύτης ἐναγόμενοι.

Ἄλλ' ὅμως τὴν πονηρὰν ἐκείνην οὐκ ἀπέθεντο συνή-
 15 θειαν· ἀλλὰ τί λέγουσιν ἰδόντες αὐτόν; «Δεῦτε, ἀποκτείνω-
 μεν αὐτόν». Τίνος ἕνεκεν καὶ διατί; τί ποτε ἔχοντες ἐγκα-
 λεῖν ἢ μικρὸν ἢ μέγα; Ὅτι ἐτίμησεν ὑμᾶς, καὶ Θεὸς ὢν,
 ἄνθρωπος ἐγένετο δι' ὑμᾶς, καὶ τὰ μυρία ἐκεῖνα εἰργάσατο
 θαύματα; ἀλλ' ὅτι τὰ ἁμαρτήματα συνεχώρει; ἀλλ' ὅτι ἐπὶ
 20 βασιλείαν ἐκάλει; Ὅρα δὲ μετὰ τῆς ἀσεβείας καὶ τὴν ἄ-
 νοιαν πολλὴν οὖσαν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς σφαγῆς πολλῆς γέ-
 μουσαν παραπληξίας. «Ἀποκτείνωμεν γὰρ αὐτόν», φησί,
 «καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία». Καὶ ποῦ ἀποκτεῖνται βου-
 λεύονται; Ἐξω τοῦ ἀμπελῶνος.

25 2. Εἶδες πῶς προφητεύει καὶ τὸν τόπον, ἐνθα ἔμελλε
 σφάττεισθαι; «Καὶ ἐκβαλλόντες ἀπέκτειναν». Καὶ ὁ μὲν Λου-
 κᾶς φησιν, ὅτι αὐτὸς ἀπεφήνατο ὁ παθεῖν ἔδει τούτους, κά-

4. Ματθ. 23, 32.

5. Ἦσ. 1, 15.

6. Ὠσ. 4, 5.

7. Μιχ. 3, 10.

8. Λουκᾶ 20, 14.

σθοῦν τὸ ἀξίωμα τοῦ υἱοῦ.

Τί ἔκαναν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι; Ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τρέξουν καὶ νὰ πέσουν εἰς τὰ πόδια του, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ζητήσουν συγγνώμην διὰ τὰ ἁμαρτήματά των, αὐτοὶ ἀγωνίζονται νὰ ὑπερβοῦν τὰ προηγούμενα ἐγκλήματα των, ἐπιδίδονται μὲ τὰ μιάσματα καὶ διαρκῶς μὲ τὰ νέα πλημμελήματά των καλύπτουν τὰ προηγούμενα, πρᾶγμα ποῦ διὰ νὰ τὸ δηλώσῃ ὁ Κύριος, ἔλεγε· «Συμπληρώσατε ἐκεῖνα ποῦ λείπουν ἀπὸ τοὺς πατέρας σας»⁴. Βέβαια καὶ οἱ προφηταὶ τοὺς κατηγοροῦσαν παλαιότερον δι' αὐτὰ καὶ τοὺς ἔλεγον· «Τὰ χέρια σας εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἷμα»⁵, καί, «ἀναμειγνύουν αἷματα μὲ αἷματα»⁶, καί, «Αὐτοὶ ποῦ κτίζουν τὴν Σιών μὲ αἷματα»⁷. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐσωφρονίζοντο, μολοντί αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ἔλαβαν πρώτην, τὸ «οὐ φονεύσεις», καὶ ἔλαβον ἐντολὴν νὰ ἀποφεύγουν πολλὰ ἄλλα χάριν αὐτοῦ καὶ μὲ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους ὠδηγοῦντο εἰς τὴν φύλαξιν αὐτῆς τῆς ἐντολῆς.

Ὅμως δὲν ἐγκατέλειψαν τὴν πονηρὰν ἐκείνην συνήθειάν των. Ἄλλὰ τί λέγουν ὅταν τὸν εἶδον; «Ἐλάτε, ἄς τὸν φονεύσωμεν». Πρὸς ποῖον σκοπὸν καὶ διατί; Ποίαν τέλος πάντων μικρὰν ἢ μεγάλην κατηγορίαν εἶχατε νὰ τοῦ ἀποδώσετε; Τὸ ὅτι σᾶς ἐτίμησε καί, ἂν καὶ ἦτο Θεός, ἔγινεν ἄνθρωπος πρὸς χάριν σας καὶ ἔκανε τὰ ἀμέτρητα ἐκεῖνα θαύματα; ἢ ἐπειδὴ συνεχώρει τὰ ἁμαρτήματα; ἢ ἐπειδὴ σᾶς ἐκαλοῦσεν εἰς τὴν βασιλείαν; Πρόσεξε ὅμως μαζὶ μὲ τὴν ἀσέβειάν των καὶ τὴν μεγάλην ἀφροσύνην των καὶ τὴν αἰτίαν τῆς σφαγῆς ποῦ ἦτο γεμάτη ἀπὸ μεγάλην παραπληξίαν, «Ἄς τὸν φονεύσωμεν», λέγει, «καὶ θὰ γίνῃ ἔτσι ἡ ἄμπελος ἰδική μας κληρονομία»⁸. Καὶ ποῦ σκέπτονται νὰ τὸν φονεύσουν; Ἐξω ἀπὸ τὴν ἄμπελον.

2. Εἶδες πῶς προφητεύει καὶ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ θανατωθῇ; «Καὶ ἀφοῦ τὸν ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὴν ἄμπελον τὸν ἐφόνευσαν». Καὶ ὁ μὲν Λουκᾶς λέγει, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπεν αὐτὸ ποῦ ἔπρεπε νὰ πάθουν αὐτοί,

κεῖνοι εἶπον, «μὴ γένοιτο», καὶ τὴν μαρτυρίαν ἐπήγαγεν. Ἐμβλέψας γὰρ αὐτοῖς εἶπε· τί οὖν ἐσὶ τὸ γεγραμμένον, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· καὶ πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' αὐτόν, συνθλασθήσεται;». Ὁ δὲ Μαιθαῖος, ὅτι αὐτοὶ τὴν ψῆφον ἐξήνεγκαν. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἐναντιολογίας. Καὶ γὰρ ἀμφοτέρωθεν γέγονε· καὶ τὴν ψῆφον αὐτοὶ ἐξήνεγκαν καθ' ἑαυτῶν, καὶ πάλιν αἰσθόμενοι τῶν εἰρημένων εἶπον, «μὴ γένοιτο»· καὶ τὸν προφήτην αὐτοῖς ἐπειείχισε, πείθων αὐτούς, ὅτι πάντως ἔσται
 5
 10 τοῦτο.

Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτω τὰ ἔθνη σαφῶς ἀπεκάλυψεν, ὥστε μηδεμίαν αὐτοῖς παρασχεῖν λαβήν, ἀλλ' ἠνίξαιτο εἰπὼν, «δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις». Διὰ τοῦτο δὴ καὶ διὰ παραβολῆς εἶρηκεν, ἵνα αὐτοὶ τὴν ψῆφον ἐξενέγκωσιν, ὅπερ καὶ
 15 ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ γέγονεν, ὅτι ἔκρινε τὴν παραβολὴν τοῦ Νάθαν. Σὺ δέ μοι σκόπει κἀντιεῦθεν πῶς δικαία ἡ ψῆφος, ὅταν αὐτοὶ οἱ μέλλοντες κολάζεσθαι ἑαυτοὺς καταδικάζωσιν.

Εἶτα ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὐ μόνον ἡ τοῦ δικαίου φύσις ἀλήθει, ἀλλὰ καὶ ἄνωθεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις προὔλε-
 20 γε ταῦτα καὶ ὁ Θεὸς οὕτως ἐψηφίζετο, καὶ προφητείαν ἐπήγαγε καὶ ἐντροπικῶς αὐτοῖς ἐπιτιμᾷ λέγων· «οὐδέποτε ἀγνώστε, ὅτι λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἔστι θαυμασιὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν»· διὰ πάντων δεικνύς,
 25 ὅτι οἱ μὲν ἐκβάλλεσθαι ἔμελλον ἀπιστοῦντες, τὰ δὲ ἔθνη

9. Λοικᾶ 20, 16.

10. Λοικᾶ 20, 17-18.

ὅτι ἐκεῖνοι ἀπήντησαν, «μὴ γένοιτο»⁹, καὶ προσέθεσεν αὐτὸς τὴν μαρτυρίαν τῆς Γραφῆς· διότι λέγει, «τοὺς ἐκοίταζε εἰς τὰ μάτια καὶ τοὺς εἶπε· Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ πού ἔχει γραφῆ, λίθον, πού τὸν ἀπέρριψαν ὡς ἀκατάλληλον οἱ οἰκοδόμοι, αὐτὸς ἔγινεν ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος, καὶ ὁ καθένας πού θὰ προσκόψῃ ἐπάνω εἰς τὸν λίθον αὐτόν, θὰ κατακομματιασθῆ;»¹⁰. Ὁ δὲ Ματθαῖος λέγει ὅτι οἱ ἴδιοι διετύπωσαν τὴν ἀπόφασιν. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ ἀντίφασιν, καθ' ὅσον συνέβησαν καὶ τὰ δύο· καὶ οἱ ἴδιοι ἐσκέφθησαν τὴν ἀπόφασιν, καὶ ὅταν πάλιν ἀντελήφθησαν τὴν σημασίαν τῶν λόγων του εἶπον, «μὴ γένοιτο»· καὶ ἀκόμη τοὺς ἀνέφερε καὶ τὸν προφήτην, πείθων αὐτούς, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ συμβῆ αὐτό.

Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι τοὺς ἀπεκάλυψε καθαρὰ τοὺς ἐθνικούς, ὥστε νὰ μὴ τοὺς δώσῃ καμμίαν ἀφορμὴν κατηγορίας, ἀλλ' ἀπλῶς τοὺς ὑπηνίχθη μὲ τοὺς λόγους· «θὰ παραδώσῃ τὴν ἄμπελον εἰς ἄλλους». Διὰ τοῦτο βέβαια τοὺς ὠμίλησε μὲ παραβολήν, ὥστε αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ βγάλουν τὴν ἀπόφασιν, πρᾶγμα πού συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Δαυΐδ, ὅταν ἔκρινε τὴν παραβολὴν τοῦ προφήτου Νάθαν. Σὺ ὅμως σὲ παρακαλῶ πρόσεχε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πόσον δικαία εἶναι ἡ ἀπόφασις τῆς τιμωρίας, τὴν στιγμὴν πού καὶ οἱ ἴδιοι, πού ἐπρόκειτο νὰ τιμωρηθοῦν, καταδικάζουν τοὺς ἑαυτούς των.

Ἀκολουθῶς διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι ὄχι μόνον ἡ φύσις τοῦ δικαίου τὸ ἀπαιτοῦσεν αὐτό, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προέλεγεν αὐτὸ καὶ ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ, προσέθεσε καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ προφήτου καὶ τοὺς ἐπιτιμᾶ κατὰ τρόπον πού νὰ νοιώσουν ἐντροπήν, λέγων· «Δὲν ἀνεγνώσατε ποτὲ εἰς τὰς Γραφάς, ὅτι λίθον, πού τὸν ἀπέρριψαν ὡς ἀκατάλληλον οἱ οἰκοδόμοι, αὐτὸς ἔγινεν ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος; αὐτὸ ἔγινεν ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ εἶναι θαυμαστὸν εἰς τὰ μάτια μας», δεικνύων μὲ ὅλα αὐτά, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐκδιωχθοῦν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας των, ἐνῶ τὰ ἔθνη θὰ εἰσῆγοντο εἰς τὴν

εἰσάγεσθαι. Τοῦτο καὶ διὰ τῆς Χανααίας, τοῦτο καὶ διὰ τοῦ ὄνου καὶ διὰ τοῦ ἑκατοντάρχου καὶ δι' ἄλλων πολλῶν παραβολῶν ἠνίξαιτο· τοῦτο καὶ νῦν. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· «Πα-
 5 ρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμασιὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡ-
 σοι ἂν καὶ αὐτοὶ πιστεύσωσιν, ἔσονται ἕν, καίτοι τοσοῦτου τοῦ μέσου ὄντιος ἔμπροσθεν.

Εἶτα, ἵνα μάθωσιν ὅτι οὐδὲν τῷ Θεῷ ἐναντίον τῶν γι-
 νομένων ἦν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὐαπόδεκτον τὸ συμβαῖνον
 10 καὶ παράδοξον καὶ τῶν δρώντων ἕκαστον ἐκπλήττιον (καὶ γὰρ ἦν θαῦμα σφόδρα ἄφατον), ἐπήγαγε λέγων· «παρὰ Κυ-
 ρίου ἐγένετο αὕτη». Λίθον δὲ ἑαυτὸν καλεῖ καὶ οἰκοδόμους τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων· ὃ καὶ Ἰεζεκιήλ φησιν·
 «οἱ οἰκοδομοῦντες τὸν τοῖχον καὶ ἀλείφοντες ἀναριτύως».
 15 Πῶς δὲ ἀπεδοκίμασαν; Λέγοντες, «οὔτις οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ»· «οὔτις πλανᾷ τὸν ὄχλον»· καὶ πάλιν· «Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις».

Εἶτα, ἵνα γνῶσιν ὅτι οὐ μέχρι τοῦ ἐκβληθῆναι αὐτοὺς ἡ ζημία, ἐπήγαγε καὶ τὰς κολάσεις, λέγων· «πᾶς ὁ πίπτων
 20 ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δι' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν». Δύο φησὶν ἀπωλείας ἐνταῦθα· μίαν μὲν, τὴν ἀπὸ τοῦ προσκόψαι καὶ σκανδαλισθῆναι· τοῦτο γὰρ ἔ-
 σουν, «ὁ πίπτων ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον»· ἐτέραν δέ, τὴν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν καὶ τῆς συμφορᾶς καὶ πανωλεθρίας, ἦν
 25 καὶ σαφῶς προεδίλωσεν εἰπών, «λικμήσει αὐτόν». Διὰ τού-
 των καὶ τὴν ἀνάστασιν ἠνίξαιτο τὴν ἑαυτοῦ.

Ὁ μὲν οὖν προφήτης Ἡσαίας τὸν ἀμπελῶνα αἰτιᾶσθαι

11. Ἰεζ. 13, 10.

12. Ἰω. 9, 16.

13. Ἰω. 7, 12.

14. Ἰω. 8, 48.

βασιλείαν. Τὸ ἴδιον ὑπηνίχθη καὶ μὲ τὴν Χαναanaίαν, τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸν ὄνον, καὶ μὲ τὸν ἑκατόνταρχον καὶ μὲ πολλὰς ἄλλας παραβολὰς· τὸ ἴδιον ὑπαινίσσεται καὶ τώρα. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν· «Αὐτὸ ἔγινεν ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ εἶναι θαυμαστὸν εἰς τὰ μάτια μας», φανερώνων ἐκ τῶν προτέρων ὅτι οἱ ἔθνικοὶ ποὺ θὰ πιστεύσουν, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ὅσοι τυχὸν πιστεύσουν, θὰ ἀποτελέσουν ἓνα σῶμα, ἃν καὶ τόση ἀπόστασις ὑπῆρχε προηγουμένως μεταξύ των.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι τίποτε ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν δὲν ἦτο ἀντίθετον πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι τοῦ ἦτο καὶ πολὺ ἀρεστὸν αὐτὸ ποὺ συνέβαινε καὶ παράδοξον καὶ ποὺ προεκάλει κατάπληξιν εἰς τὸν καθένα ποὺ τὸ ἔβλεπε (καθ' ὅσον ἦτο θαῦμα εἰς μεγάλον βαθμὸν ἀπερίγραπτον), προσέθεσεν· «Αὐτὸ ἔγινεν ἀπὸ τὸν Κύριον». Λίθον δὲ ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν του καὶ οἰκοδόμους τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων, πρᾶγμα ποὺ τὸ κάνει καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ· «Αὐτοὶ ποὺ οἰκοδομοῦν τὸν τοῖχον καὶ ἀλείφουν χωρὶς τάξιν»¹¹. Πῶς δὲ τὸν ἀπεδοκίμασαν; Λέγοντες· «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν»¹². «αὐτὸς πλανᾷ τὸν λαόν»¹³. καὶ πάλιν· «Σὺ εἶσαι Σαμαρεΐτης καὶ εἶσαι δαιμονισμένος»¹⁴.

Ἔπειτα διὰ νὰ κατανοήσουν, ὅτι ἡ ζημία τῶν δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ ἔξωσις των ἀπὸ τὴν βασιλείαν, προσέθεσε καὶ τὰς τιμωρίας, λέγων· «Ὁ καθένας ποὺ θὰ προσκόψη ἐπάνω εἰς τὸν λίθον αὐτὸν θὰ κατακομματιασθῇ· καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ θὰ πέσῃ ὁ λίθος αὐτός, θὰ τὸ συνθλίψῃ καὶ θὰ τὸν διασκορπίσῃ ὡσὰν σκόνην». Δύο ἀπωλείας ἀναφέρει ἐδῶ· ἡ μία προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι θὰ σκοντάψουν εἰς αὐτὸν καὶ θὰ σκανδαλισθοῦν· διότι αὐτὸ σημαίνει τό, «αὐτὸς ποὺ θὰ προσκόψη εἰς τὸν λίθον αὐτόν». Ἡ ἄλλη δὲ εἶναι ἡ ἀπώλεια ποὺ θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν ἄλωσιν, τὴν συμφορὰν καὶ τὴν πανωλεθρίαν των, τὴν ὁποίαν προεῖπε καθαρὰ μὲ τοὺς λόγους· «λικιήσει αὐτόν». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὑπηνίχθη καὶ τὴν ἰνάστασίν του.

Ὁ μὲν λοιπὸν προφήτης Ἡσαΐας λέγει ὅτι ὁ Κύριος

φησιν αὐτόν, ἐνταῦθα δὲ καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ λαοῦ διαβάλλει. Καὶ ἐκεῖ μὲν φησι «τί ἔδει με ποιῆσαι τῷ ἀμπελωσί μου, καὶ οὐκ ἐποίησα;»· καὶ ἀλλαγῶς πάλιν «τί εὔρον οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν ἐμοὶ πλημμέλημα;»· καὶ πάλιν, «λαός μου, 5 τί ἐποίησά σοι; ἢ τί ἐλύπησά σε;», δεικνὺς αὐτῶν τὴν ἀχαριστιον γνώμην, καὶ ὅτι πάντων ἀπολαύοντες, τοῖς ἐναντίοις ἡμείθοντο· ἐνταῦθα δὲ μετὰ πλείονος τίθησιν αὐτὸ ὑπερβολῆς. Οὐ γὰρ αὐτὸς ἀποφαίνεται λέγων· «τί ἔδει με ποιῆσαι, καὶ οὐκ ἐποίησα;», ἀλλ' αὐτοὺς ἐκείνους εἰσάγει ψηφίζομένους, 10 ὅτι οὐδὲν ἐνέλιπε, καὶ καταδικάζοντας ἑαυτούς. Ὅταν γὰρ εἴπωσιν, ὅτι «κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς καὶ τὸν ἀμπελωσίνα ἐκδώσει εἰτέροις γεωργοῖς», οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο λέγουσι, μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας τὴν ψῆφον· ἐκφέροντες.

15 Τοῦτο καὶ Στέφανος αὐτοῖς ὄνειδίζει, ὃ καὶ μάλιστα αὐτοὺς ἔδακνεν, ὅτι πολλῆς ἀπολαύσαντες ἀεὶ προνοίας, τοῖς ἐναντίοις ἡμείθοντο τὸν εὐεργέτην· ὅπερ καὶ αὐτὸ μέγιστον ἦν σημεῖον τοῦ μὴ τὸν κολάζοντα, ἀλλὰ τοὺς κολαζομένους αἰτίους εἶναι τῆς τιμωρίας τῆς ἐπαγομένης αὐτοῖς. 20 Τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα δείκνυται διὰ τῆς παραβολῆς, διὰ τῆς προφητείας. Οὐδὲ γὰρ ἠρκέσθη τῇ παραβολῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ προφητείαν διπλῆν ἐπήγαγε, τὴν μὲν τοῦ Δαυΐδ, τὴν δὲ παρ' ἑαυτοῦ.

Τί οὖν ἐχρῆν ταῦτα ἀκούσαντας ποιεῖν; οὐχὶ προσκυνῆσαι; οὐχὶ θαυμάσαι τὴν κηδεμονίαν, τὴν ἔμπροσθεν, τὴν μετὰ ταῦτα; Εἰ δὲ μηδενὶ τούτων ἐγένοντο βελτίους, τῷ γοῦν φόβῳ τῆς κολάσεως οὐκ ἔδει γενέσθαι σωφρονεσιέ- 25 ρους; Ἀλλ' οὐκ ἐγένοντο· ἀλλὰ τί μετὰ ταῦτα; «Ἀκούσαν-

15. Ἦσ. 5, 4.

16. Ἰερ. 2, 5.

17. Μιχ. 6, 3.

18. Πρβλ. Πράξ. κεφ. 6-7.

κατηγορεῖ τὸν ἀμπελῶνα, ἐδῶ ὅμως κατηγορεῖ καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ λαοῦ. Καὶ ἐκεῖ μὲν λέγει· «Τί ἔπρεπε νὰ κάνω εἰς τὸν ἀμπελῶνα μου καὶ δὲν τὸ ἔκανα;»¹⁵. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Ποῖον πλημμέλημα εὔρον εἰς ἐμένα οἱ πατέρες σας;»¹⁶· καὶ πάλιν· «Λαέ μου, τί σοῦ ἔκανα; ἢ εἰς τί σὲ ἐλύπησα;»¹⁷, δεικνύων τὴν ἀχάριστον γνώμην των καὶ ὅτι, μολονότι ἀπήλαυον τὰ πάντα, ἀνταπέδιδον εἰς αὐτὰ τὰ ἀντίθετα· εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν παρουσιάζει τὴν ἀχαριστίαν αὐτῶν μὲ μεγαλυτέραν ὑπερβολήν. Διότι δὲν διατυπώνει ὁ ἴδιος τὴν σκέψιν του, λέγων, «τί ἔπρεπε νὰ κάνω, καὶ δὲν τὸ ἔκανα;», ἀλλὰ παρουσιάζει ἐκείνους τοὺς ἰδίους νὰ βεβαιώνουν ὅτι δὲν ἔλειπε τίποτε, καὶ νὰ καταδικάζουν ἔτσι τοὺς ἑαυτοὺς των. Διότι ὅταν λέγουν, ὅτι «θὰ ἐξολοθρευθῆ με θάνατον κακὸν αὐτοὺς πού εἶναι κακοὶ καὶ θὰ παραδώσῃ τὴν ἄμπελον εἰς ἄλλους γεωργοὺς», τίποτε ἄλλο δὲν λέγουν, παρὰ τὴν καταδίκην των, καὶ μὲ πολὺν κατηγορηματικὸν τρόπον ἐκφέρουν τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν.

Διὰ τὸ ἴδιον πρᾶγμα τοὺς κατηγορεῖ καὶ ὁ Στέφανος¹⁸, πρᾶγμα πού τοὺς ἐπλήγωνε περισσότερο, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ἔτυχον πάντοτε μεγάλης φροντίδος ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὅμως αὐτοὶ ἀνταπέδιδον τὰ ἀντίθετα εἰς τὸν εὐεργέτην, πρᾶγμα πού καὶ αὐτὸ ἦτο μεγάλη ἀπόδειξις, ὅτι αἴτιος τῆς τιμωρίας πού τοὺς ἐπεβάλλετο δὲν ἦτο ὁ τιμωρῶν, ἀλλ' οἱ ἴδιοι οἱ τιμωρούμενοι. Αὐτὸ βέβαια ἀποδεικνύεται καὶ ἐδῶ μὲ τὴν παραβολὴν καὶ μὲ τὴν προφητείαν. Διότι δὲν ἤρκεσθη μόνον εἰς τὴν παραβολήν, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ διπλὴν προφητείαν, ἡ μία ἦτο τοῦ Δαυΐδ καὶ ἡ ἄλλη ἰδική του.

Τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κάνουν ὅταν ἤκουσαν αὐτά; δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν προσκυνήσουν; δὲν ἔπρεπε νὰ θαυμάσουν τὴν φροντίδα του δι' αὐτοὺς καὶ τὴν παλαιὰν καὶ τὴν τωρινήν; Ἐὰν δὲ μὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔγιναν καλύτεροι, δὲν ἔπρεπε τούλάχιστον νὰ γίνουν φρονιμότεροι ἀπὸ τὸν φόβον τῆς κολάσεως; Ἄλλ' ὅμως δὲν ἔγιναν. Καὶ τί ἔκαναν ὕστερα ἀπὸ αὐτά; «ὅταν ἤκουσαν αὐτά», λέγει, «ἐκατάλα-

τες», φησὶν, «ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει. Καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν διὰ τοὺς ὄχλους, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον». Ἡ σιδάνονιο γὰρ λοιπόν, ὅτι αὐτοὺς ἠρίτιετο. Ποιὲ μὲν οὖν καιεχόμενος, διὰ μέσου αὐτῶν ἀναχωρεῖ, καὶ οὐχ ὄραται· ποιὲ δὲ φαινόμενος, ὠδίνουσαν αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν ἐπέχει. Ὁ καὶ θαυμάζοντες ἔλεγον· «οὐχ οὐτός ἐστιν Ἰησοῦς; ἴδε παρορησία λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν».

Ἐνιαῦθα δέ, ἐπειδὴ τῷ φόβῳ τοῦ πλήθους καιείχοντο, ἀρκεῖται τούτῳ καὶ οὐ παραδοξοποιεῖ, ὥσπερ ἔμπροσθεν, διὰ μέσου ἀναχωρῶν καὶ μὴ φαινόμενος. Οὐ γὰρ ἐβούλετο πάντα ὑπὲρ ἄνθρωπον ποιεῖν, ὥστε πιστευθῆναι τὴν οἰκονομίαν. Οἱ δὲ οὐδὲ ἀπὸ τοῦ πλήθους ἐσωφρονίζοντο, οὐδὲ ἀπὸ τῶν εἰρημένων· οὐ τὴν τῶν προφητῶν μαρτυρίαν, οὐ τὴν ἑαυτῶν ἡδοῦντο ψῆφον, οὐ τὴν τῶν πολλῶν γνώμην οὕτω καθάπαξ αὐτοὺς ἢ φιλαρχία καὶ ὁ τῆς κενοδοξίας ἐπήρωσεν ἔρωσ καὶ τὸ τὰ πρόσκαιρα ζητεῖν.

3. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐπὶ κεφαλὴν ὠθεῖ καὶ κατὰ κρημνῶν φέρει· οὐδὲν οὕτω ποιεῖ τῶν μελλόντων ἐκπίπτειν, ὡς τὸ προσηλωσθαι τοῖς ἐπικήροις τούτοις· οὐδὲν οὕτω ποιεῖ καὶ τούτων κακείνων ἀπολαύειν, ὡς τὸ πάντων ἐκεῖνα προτιμᾶν. «Ζητεῖτε» γάρ, φησὶν ὁ Χριστός, «τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προσιεθήσεται ὑμῖν». Καίτοι εἰ μὴδὲ τοῦτο προσέκειο, οὐδὲ οὕτως αὐτῶν ἐφίεσθαι ἔδει. Νῦν δὲ ἐν τῷ λαβεῖν ἐκεῖνα, καὶ ταῦτά ἐστι προσλαβεῖν· καὶ οὐδὲ οὕτως ἔνιοι πείθονται· ἀλλὰ λίθοις ἀναισθήτοις εἰκόλασι καὶ σκιάς διώκουσιν ἡδονῆς.

19. Ἰω. 7, 25-26.

19a. Ματθ. 6, 33.

20. Λουκᾶ 2, 14.

βαν ὅτι δι' αὐτοὺς τὰ λέγει. Καὶ ἐνῶ ἐζητοῦσαν νὰ τὸν συλλάβουν, ἐφοβήθησαν τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, διότι τὸν ἐθεωροῦσαν ὡς προφήτην». Διότι ἀντελαμβάνοντο πλέον, ὅτι ὑψηλίσσετο αὐτούς. Καὶ ἄλλοτε μὲν, ἐνῶ εὐρίσκεται ἀνάμεσά των, φεύγει διὰ μέσου αὐτῶν καὶ δὲν τὸν βλέπουν, καὶ ἄλλοτε πάλιν, ἐνῶ τὸν βλέπουν καὶ ἐπιθυμοῦν σφόδρα νὰ τὸν συλλάβουν, συγκρατεῖ τὴν ἐπιθυμίαν των αὐτήν, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον τὸν ἐθαύμαζον καὶ ἔλεγον· «Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς; Νά, τοὺς ὁμιλεῖ μὲ παρρησίαν καὶ δὲν τοῦ λέγουν τίποτε»¹⁹.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὅμως ἐπειδὴ συνεκρατοῦντο ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ πλήθους, ἀρκεῖται εἰς αὐτὸ καὶ δὲν ἐνεργεῖ θαύματα ὅπως προηγουμένως, πὺ ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἀνάμεσά τους καὶ δὲν τὸν ἔβλεπον. Διότι δὲν ἤθελε πάντοτε νὰ ἐνεργῇ ὡς ὑπεράνθρωπος διὰ νὰ γίνῃ πιστευτὴ ἢ οἰκονομία τῆς σαρκώσεως. Αὐτοὶ ὅμως οὔτε ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐσωφρονίζοντο, οὔτε ἀπὸ τοὺς λόγους του, οὔτε τὴν μαρτυρίαν τῶν προφητῶν ἐσέβοντο, οὔτε τὴν ἰδικὴν των γνώμην, οὔτε τὴν γνώμην τῶν πολλῶν. Τόσον πολὺ τοὺς ἐτύφλωσεν ἅπαξ διὰ παντὸς ἡ φιλαρχία καὶ ὁ ἔρωσ τῆς κενοδοξίας καὶ ἡ ἐπιδίωξις τῶν προσκαίρων πραγμάτων.

3. Πράγματι τίποτε δὲν προκαλεῖ τὴν παραφροσύνην καὶ δὲν ὀδηγεῖ εἰς τὸν κρημνόν, τίποτε δὲν συντελεῖ τόσον εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ὅσον ἡ προσήλωσις εἰς αὐτὰ τὰ φθαρτά. Τίποτε δὲν συντελεῖ εἰς τὸ ν' ἀπολαύῃ κανεὶς καὶ τὰ ἐδῶ ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐκεῖ, ὅσον ἡ προτίμησις τῶν οὐρανίων ἀπὸ ὅλα γενικῶς. Διότι λέγει ὁ Χριστός· «Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τότε θὰ σαῶς δοθοῦν καὶ ὅλα τὰ ἐπίγεια»²⁰. Καθ' ὅσον βέβαια ἐὰν δὲν ὑπῆρχε δυνατότης ἀποκτήσεως τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, δὲν ἔπρεπε τότε οὔτε τὰ ἐπίγεια νὰ ἐπιθυμῇ κανεὶς. Τώρα ὅμως ἐὰν λάβῃ ἐκεῖνα εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τὰ ἐδῶ· καὶ ὅμως ὠρισμένοι οὔτε καὶ ἔτσι πείθονται, ἀλλ' ὁμοιάζουν μὲ ἀναισθήτους λίθους καὶ ἐπιδιώκουν τὰς σκιάς τῆς ἡδονῆς.

Τί γὰρ ἤδὺ τῶν ἐν τῷ παρόντι βίω; τί δὲ τερπνόν;
 Μετὰ γὰρ παρησίας ὑμῖν πλείονος διαλεχθῆναι βούλομαι
 σήμερον· ἀλλὰ ἀνάσχεσθε, ἵνα μάθητε ὅτι ὁ δοκῶν οὗτος
 φορτικὸς εἶναι βίος καὶ ἐπαχθής, ὁ τῶν μοναχῶν λέγω καὶ
 5 τῶν ἐσταυρωμένων, πολὺ τούτου τοῦ δοκοῦντος εἶναι προση-
 νοῦς καὶ ἀπαλωτέρου γλυκύτερός ἐστι καὶ ποθεινότερος.
 Καὶ τούτου μάρτυρες ὑμεῖς, οἱ θάνατον πολλάκις αἰτήσαντες
 ἐν ταῖς καταλαβούσαις ὑμᾶς περισιτάσεσι καὶ ἀθυμίαις, καὶ
 ἐκείνους μακαρίσαντες τοὺς ἐν ὄρεσι, τοὺς ἐν σπηλαίοις,
 10 τοὺς μὴ γεγαμηκόδιας, τοὺς τὸν ἀπρόαγμονα βίον ζῶντας,
 οἳ τε ἐν ταῖς τέχναις, οἳ τε ἐν ταῖς στρατείαις, οἳ τε ἀπλῶς
 ζῶντες καὶ εἰκῆ, καὶ ἐν τῇ σκηνῇ διημερεύοντες καὶ ταῖς
 ὀρχήσιραις. Καὶ γὰρ ἐκεῖθεν, εἰ καὶ μυρία ἡδοναὶ βρῦειν
 δοκοῦσι καὶ εὐφροσύνης πηγαί, ἀλλὰ μυρία τίκεται πικρό-
 15 τερα θέλη. Ἐὰν γὰρ ἀλῶ τις ἔρωτι κόρης τινὸς τῶν ὀρχου-
 μένων ἐκεῖ, ὑπὲρ μυρίας στρατείας, ὑπὲρ μυρίας ἀποδημίας
 χαλεπωτέραν ὑποσιήσεται θάσανον, πάσης πόλεως πολιορ-
 κουμένης ἀθλιώτερον διακείμενος. Πλὴν ἀλλ' ἵνα μὴ ἐκεῖνα
 ἐξειτάσωμεν τέως, τῷ συνειδῶτι ταῦτα ἀφέντες τῶν ἐαλω-
 20 κότων, γέρε περὶ τοῦ τῶν πολλῶν διαλεχθῶμεν βίου· καὶ
 τοσοῦτον εὐρήσομεν τὸ μέσον ἑκατέρας τῆς ζωῆς ταύτης, ὅ-
 σον λιμένος καὶ πελάγους συνεχῶς ἀνέμοις διακοπτιομένου
 τὸ διάφορον.

Σκόπει δὲ ἀπὸ τῶν καταγωγῶν εὐθέως τὰ προοίμια
 25 τῆς εὐημερίας. Ἀγορὰς γὰρ καὶ πόλεις καὶ τοὺς ἐν μέσῳ
 φυγόντες θορόβους, τὸν ἐν ὄρεσι βίον εἴλοντο, τὸν οὐδὲν
 ἔχοντα κοινὸν πρὸς τὰ παρόντα, τὸν οὐδὲν ἀνθρώπινον ὑπομέ-
 ροντα, οὐ λύπην βιωτικὴν, οὐκ ὀδύνην, οὐ φροντίδα τισαύ-

Διότι ποῖον ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς εἶναι εὐχάριστον; Θέλω πράγματι σήμερα νὰ σᾶς ὀμιλήσω μὲ μεγαλυτέραν παρρησίαν. Δείξατε λοιπὸν ὑπομονὴν ὥστε νὰ γνωρίσετε, ὅτι ἡ ζωὴ ἐκείνη πού θεωρεῖται φορτικὴ καὶ ἀνυπόφορος, δηλαδὴ ἡ ζωὴ τῶν μοναχῶν καὶ τῶν προσηλωμένων εἰς τὸν Θεόν, εἶναι πολὺ πιὸ γλυκυτέρα καὶ πιὸ ποθητὴ ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν, πού νομίζομεν εὐκόλον καὶ ἐλαφράν. Καὶ μάρτυρες δι' αὐτὸ εἶσθε σεῖς, πού πολλὰς φορὰς εἰς τὰς δυσκολίας καὶ τὰς στενοχωρίας σας ἐζητήσατε τὸν θάνατον ὡς λυτρωτὴν καὶ ἐμακαρίσατε ἐκείνους πού ζοῦν εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰ σπήλαια, πού δὲν ἤλθον εἰς γάμον καὶ ζοῦν τὴν χωρὶς κοσμικὰς φροντίδας ζωὴν, καὶ σεῖς πού εἶσθε τεχνῖται ἢ στρατιῶται ἢ ζῆτε ἀπλῶς ἔτσι χωρὶς κανένα σκοπὸν καὶ περνᾶτε τὴν ἡμέραν σας εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ θεάτρου καὶ τῆς ὀρχήστρας. Καθ' ὅσον ἀπὸ ἐκεῖ, ἂν καὶ ὑπάρχει ἡ ἀντίληψις ὅτι ἀναβλύζουν ἀμέτρητοι ἡδοναὶ καὶ πηγαὶ εὐφροσύνης, ἐν τούτοις ἀπὸ ἐκεῖ προέρχονται κατὰ τρόπον ἀνυπολόγιστον τὰ πιὸ φαρμακερὰ βέλη. Διότι ἐὰν κάποιος αἰχμαλωτισθῇ ἀπὸ τὸν ἔρωτα κάποιας ἀπὸ τὰς γυναῖκας τῆς ὀρχήστρας, θὰ βασανισθῇ περισσότερον ἀπὸ ὅσον θὰ ἐβασανίζετο εἰς μυρίας ἐκστρατείας καὶ εἰς μυρίας ἀποδημίας καὶ θὰ ζῆ εἰς ἀθλιωτέραν κατάστασιν ἀπὸ μίαν πόλιν πολιορκουμένην. Ἄλλ' ὅμως διὰ νὰ μὴ ἐξετάσωμεν τώρα ἐκεῖνα, ἀφοῦ τὰ ἀφήσωμεν εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν πού ἔχουν γίνεαι αἰχμάλωτοι αὐτοῦ τοῦ πάθους, ἐμπρὸς νὰ ὀμιλήσωμεν διὰ τὴν ζωὴν τῶν πολλῶν ἐν γένει, καὶ θὰ εὐρωμεν ὅτι ὑπάρχει τόση διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν τρόπων ζωῆς, ὅση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ λιμένος καὶ πελάγους, πού συνεχῶς σαρώνεται ὑπὸ ἀνέμων.

Πρόσεχε λοιπὸν ἀπὸ τὸν τόπον διαμονῆς τὰ προοίμια τῆς εὐημερίας. Διότι οἱ μοναχοὶ ἀφοῦ ἀπέφυγον τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς πόλεις καὶ τοὺς κοσμικοὺς θορύβους, ἐπροτίμησαν τὴν ζωὴν εἰς τὰ ὄρη, ἡ ὁποία δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν πρὸς τὰ παρόντα πράγματα, οὔτε βιωτικὴν λύπην, οὔτε ὀδύνην,

την, οὐ κινδύνους, οὐκ ἐπιβουλὰς, οὐ βασκανίαν, οὐ ζηλο-
 τυπίαν, οὐκ ἔρωτας ἀτόπους, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν.
 Ἐντεῦθεν ἤδη τὰ τῆς βασιλείας μελειῶσι, νάπαις ὀμιλοῦν-
 τες καὶ ὄρεσι καὶ πηγαῖς, καὶ ἡσυχία καὶ ἡρεμία πολλῇ,
 5 καὶ πρὸ τούτων ἀπάντων τῷ Θεῷ. Καὶ παντὸς μὲν θορύβου
 τὸ δωμάτιον αὐτοῖς καθαρὸν, παντὸς δὲ πάθους ἡ ψυχὴ καὶ
 νοσήματος ἐλευθέρη, λεπτὴ καὶ κούφη, καὶ τοῦ λεπιοτάτου
 ἀέρος σφόδρα καθαρωτέρη. Ἔργον δὲ αὐτοῖς, ὅπερ ἦν καὶ
 τῷ Ἀδὰμ παρὰ τὴν ἀρχὴν καὶ πρὸ τῆς ἁμαρτίας, ὅτι τὴν
 10 δόξαν ἡμφιεσμένος ἦν καὶ τῷ Θεῷ μετὰ παρρησίας ὠμίλει,
 καὶ τὸ χωρίον ἐκεῖνο τὸ πολλῆς γέμον μακαριότητος ὄκει.
 Τί γὰρ οὗτοι χεῖρον ἐκείνου διάκεινται, ὅτι πρὸ τῆς πα-
 ρακοῆς ἐτέθη ἐργάζεσθαι τὸν παράδεισον; Οὐδεμία φρονίς
 ἦν αὐτῷ βιωτικὴ; ἀλλ' οὐδὲ τούτοις. Θεῷ διελέγειο μετὰ
 15 καθαρῶς συνειδήσιος; τοῦτο καὶ οὗτοι μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ
 μείζονα ἔχουσι παρρησίαν ἐκείνου, ὅσω καὶ μείζονος ἀπολε-
 λαύκασι χάριτος διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χορηγίας.

Ἐχρῆν μὲν οὖν ὑμᾶς ὄψει ταῦτα παραλαμβάνειν· ἐπειδὴ
 δὲ οὐ βούλεσθε, ἀλλ' ἐν θορύβοις καὶ ἀγοραῖς διατρίβετε,
 20 καὶ λόγῳ γοῦν διδάξωμεν ὑμᾶς, ἐν μέρος ἀπολαβόντες αὐ-
 τῶν τῆς διαγωγῆς· πάντα γὰρ οὐ δυνατὸν ἐπελθεῖν τὸν
 ἐκείνων βίον. Οὗτοι οἱ φωσιῆρες τῆς οἰκουμένης, ἐπειδὴ
 ἥλιος ἀνίστη, μᾶλλον δὲ πολλῶ πρὸ τῆς ἀκτίνος, ἀπὸ τῆς
 εὐνῆς ἀνασιάντες, ὑγιεῖς καὶ ἐγρηγορότιες καὶ νήφοντες (οὐ-
 25 τε γὰρ λύπη τις καὶ φρονίς, οὔτε καρῆθαρία καὶ πόνος
 καὶ πραγμάτων ὄχλος, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδὲν αὐ-
 τοῖς ἐνοχλεῖ, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι διάγουσιν ἐν οὐρανῷ)·
 ἀνασιάντες τοίνυν εὐθέως ἀπὸ τῆς εὐνῆς φαιδροὶ καὶ

οὔτε τόσον μεγάλην φροντίδα, οὔτε κινδύνους, οὔτε ἐπιβουλάς, οὔτε φθόνον, οὔτε ζηλοτυπίαν, οὔτε παραλόγους ἔρωτας, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον. Ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν ἤδη μελετοῦν τὰ τῆς οὐρανόου βασιλείας, ὁμιλοῦντες μὲ τὰς κοιλάδας, τὰ ἔρη, τὰς πηγὰς, τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἡρεμίαν καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μὲ τὸν Θεόν. Καὶ τὸ δωμάτιόν των εἶναι καθαρὸν ἀπὸ κάθε θόρυβον, ἢ δὲ ψυχὴ των εἶναι ἐλευθέρᾳ ἀπὸ κάθε πάθος καὶ ἀσθένειαν, λεπτὴ καὶ ἐλαφρὰ καὶ πρὸ καθαρὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν λεπτότατον ἀέρα. Τὸ ἔργον των δὲ εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ ἔργον ποῦ εἶχεν ὁ Ἀδὰμ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὅταν ἐφόρει ὡς ἔνδυμα τὴν δόξαν καὶ ὠμιλοῦσε μὲ τὸν Θεὸν μὲ παρρησίαν καὶ ἐκατοικοῦσεν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον ποῦ ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ μακαριότητα. Πράγματι ὡς πρὸς τί αὐτοὶ εἶναι κατώτεροι ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ, ὅταν, πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν ἐτοποθετήθη νὰ καλλιεργῇ τὸν παράδεισον; Δὲν εἶχε καμμίαν βιωτικὴν φροντίδα; Ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτοὶ ἔχουν. Ὁμιλοῦσε μὲ τὸν Θεὸν μὲ καθαρὰν συνείδησιν; τὸ ἴδιον κάνουν καὶ αὐτοί· μᾶλλον δὲ ἔχουν μεγαλυτέραν παρρησίαν ἀπὸ ἐκεῖνον, τόσον μεγαλυτέραν, ὅσον μεγαλυτέραν χάριν ἔχουν ἀπολαύσει μὲ τὴν χορηγίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ τὰ ἐβλέπατε αὐτὰ οἱ ἴδιοι μὲ τὰ μάτια σας, ἐπειδὴ ὅμως δὲν θέλετε, ἀλλὰ περνᾶτε τὸν καιρὸν σας μέσα εἰς τοὺς θορύβους καὶ τὰς ἀγοράς, θὰ σᾶς τὰ παρουσιάσω ἔστω καὶ διὰ τοῦ λόγου, διὰ νὰ γνωρίσετε ἓνα μόνον μέρος ἀπὸ τὸν τρόπον ζωῆς αὐτῶν, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετάσωμεν ὅλον τὸν βίον ἐκείνων. Αὐτοὶ οἱ φωσιτῆρες τῆς οἴκουμένης, ὅταν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, μᾶλλον δὲ πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς, ἀφοῦ σηκωθοῦν ἀπὸ τὸ κρεβάτι των, ὑγιεῖς, γεμᾶτοι πνευματικὴν διαύγειαν καὶ νηφαλιότητα, (διότι οὔτε καμμία λύπη καὶ φροντίς τοὺς ἐνοχλεῖ, οὔτε βάρος εἰς τὸ κεφάλι των καὶ πόνος καὶ στενοχώρια, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ ζοῦν ὡσὰν ἄγγελοι εἰς τὸν οὐρανόν)· ἀφοῦ λοιπὸν σηκωθοῦν ἀπὸ τὸ

γεγηθότες, καὶ χορὸν ἕνα σιτησάμενοι, ἐν φαιδρῶ τῷ συνει-
 δότι συμφώνως ἅπαντες, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος, ὕμνους
 εἰς τὸν τῶν ὄλων ἄδουσι Θεόν, γεραίνοντές τε αὐτὸν καὶ
 χάριν εἰδότες ὑπὲρ ἁπάντων αὐτῷ, τῶν τε ἰδίων, τῶν τε
 5 κοινῶν εὐεργειημάτων. Ὡστε, εἰ δοκεῖ, τὸν Ἀδὰμ ἀφέν-
 τες, ἐρωτήσωμεν τί τῶν ἀγγέλων οὗτος διέστηκεν ὁ χορὸς
 τῶν ἐπὶ γῆς ἄδόντων καὶ λεγόντων «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ,
 καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Καὶ ἡ σιολὴ
 δὲ αὐτοῖς τῆς ἀνδρίας ἀξία. Οὐ γὰρ δὴ κατὰ τοὺς ἐλκεχι-
 10 τωνας καὶ ἐκνενευρισμένους καὶ διακλωμένους εἰσὶν ἐστολι-
 σμένοι, ἀλλὰ κατὰ τοὺς μακαρίους ἐκείνους ἀγγέλους, τὸν
 Ἥλιαν, τὸν Ἐλισσαῖον, τὸν Ἰωάννην, κατὰ τοὺς ἀποσιτό-
 λους· τῶν ἱματίων κατεσκευασμένων αὐτοῖς, τοῖς μὲν ἀπὸ
 τριχῶν αἰγῶν, τοῖς δὲ ἀπὸ τριχῶν καμήλων· εἰσὶ δὲ οἷς καὶ
 15 δέρματα ἤρκεσε μόνον, καὶ ταῦτα πάλαι πεπονηκότα.

Εἴτα ἐπειδὴν τὰς ᾠδὰς ἐκείνας εἴπωσι, τὰ γόνατα κάμ-
 ψαντες, τὸν ὑμνηθέντα Θεὸν παρακαλοῦσιν ὑπὲρ πραγμάτων,
 ὧν ἔνιοι οὐδὲ εἰς ἔννοιαν ταχέως ἔρχονται. Αἰτοῦσι γὰρ
 τῶν μὲν παρόντων οὐδέν· οὐδεὶς γὰρ αὐτοῖς τούτων λόγος·
 20 τὸ δὲ μετὰ παρησίας σιῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ
 φοβεροῦ, διὰν ἔλθῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς ὁ μονογενὴς
 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ μηδένα ἀκοῦσαι τῆς φοβερᾶς ἐκείνης
 φωνῆς τῆς λεγούσης, «οὐκ οἶδα ὑμᾶς», καὶ ὥστε μετὰ κα-
 θαρῶ συνειδότος καὶ πολλῶν τῶν κατορθωμάτων τὸν ἐπί-
 25 μοχθον τοῦτον διανύσαι θίον καὶ τὸ χαλεπὸν πλεῦσαι πέ-
 λαγος ἐξ οὐρίας. Ἠγεῖται δὲ αὐτοῖς τῆς εὐχῆς, ὁ πατήρ
 καὶ ὁ προεσιηκῶς. Εἴτα ἀνασιάντες καὶ τελέσαντες τὰς ἀ-
 γίας ἐκείνας καὶ συνεχεῖς εὐχάς, ἀνισχούσης τῆς ἀκτῖνος,

κρεβάτι των πολὺ ἐνωρὶς τὸ πρῶτ' γεμᾶτοι ἀπὸ καρὰν καὶ εὐχαρίστησιν καὶ ἀφοῦ στήσουν ἓνα χορὸν ὅλοι μαζί, μὲ χαρούμενην συνείδησιν καὶ μὲ στόμα, ψάλλουν ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὅλων καὶ τὸν δοξολογοῦν καὶ τὸν εὐχαριστοῦν δι' ὅλας τὰς εὐεργεσίας του, τὰς ἀτομικὰς καὶ τὰς κοινὰς. Ὡστε λοιπὸν ἐὰν θέλετε, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὸν Ἀδάμ, ἃς ἐρωτήσωμεν ὡς πρὸς τί διαφέρει τῶν ἀγγέλων ὁ χορὸς αὐτὸς ποὺ ψάλλει εἰς τὴν γῆν καὶ λέγει· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»²⁰. Ἀκόμη δὲ καὶ ἡ ἐνδυμασία των εἶναι ἀνταξία τῆς ἀρετῆς των. Διότι βέβαια δὲν εἶναι στολισμένοι ὡσὰν ἐκείνους ποὺ περιφέρονται μὲ τοὺς χιτῶνας των εἰς τὰς ὁδοὺς, τοὺς μαλθακοὺς καὶ χαυνωμένους, ἀλλὰ ὡσὰν τοὺς μακαρίους ἐκείνους ἀγγέλους, τὸν Ἡλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, τὸν Ἰωάννην καὶ τοὺς ἀποστόλους, τῶν ὁποίων τὰ ἐνδύματα ἦσαν κατεσκευασμένα, τῶν μὲν ἀπὸ τρίκας αἰγῶν, τῶν δὲ ἀπὸ τρίκας καμήλων, δι' ὠρισμένους μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς ἤρκεσαν καὶ μόνον τὰ δέρματα τῶν ζώων καὶ αὐτὰ πολὺ πεπαλαιωμένα

Ἐπειτα, ἀφοῦ ψάλλουν τοὺς ὕμνους ἐκείνους καὶ κάμψουν τὰ γόνατα, παρακαλοῦν τὸν Θεὸν ποὺ ἐξύμνησαν διὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὠρισμένοι οὔτε καὶ νὰ τὰ σκεφθοῦν ἤμποροῦν μὲ εὐκολίαν. Διότι τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα δὲν ζητοῦν καὶ κανένα λόγον δὲν κάνουν δι' αὐτά, ἀλλὰ ζητοῦν νὰ ἠμπορέσουν νὰ σταθοῦν μὲ παρρησίαν πρὸ τοῦ φοβεροῦ βήματος, ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ κανεὶς νὰ μὴ ἀκούσῃ τὴν φοβερὰν ἐκείνην φωνήν, ποὺ λέκει, «δὲν σᾶς γνωρίζω»²¹, καὶ ἀκόμη νὰ διανύσουν τὸν ἐπίπονον αὐτὸν βίον μὲ καθαρὰν συνείδησιν καὶ πολλὴν προκοπὴν εἰς ἔργα ἀρετῆς καὶ νὰ πλεύσουν μὲ γαλήνην τὸ φοβερὸν πέλαγος. Προΐσταται δὲ αὐτῶν κατὰ τὴν προσευχὴν αὐτὴν ὁ πατήρ, ὁ ἡγούμενος αὐτῶν. Ἐν συνεχείᾳ, ἀφοῦ σηκωθοῦν καὶ τελειώσουν τὰς ἀγίας ἐκείνας καὶ συνεχεῖς προσευχάς, μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου μεταβαίνει ὁ καθένας εἰς τὴν ἐργασίαν του, συγκεν-

εἰς ἔργον ἄπεισιν ἕκαστος, πολλὴν πρόσοδον ἐνιεῦθεν τοῖς δεομένοις συνάγοντες.

4. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τοῖς διαβολικοῖς ἐναντοῦς ἐκδιδόντες χοροῖς καὶ τοῖς ἄσμοσι τοῖς πορνικοῖς καὶ ἐν θεάτροις καθήμενοι; Αἰσχύνομαι μὲν γὰρ μεμνημένος ἐκείνων πλὴν διὰ τὴν ἀσθένειαν ὑμῶν ἀνάγκη καὶ τοῦτο ποιῆσαι. Καὶ γὰρ ὁ Παῦλος φησιν· «ὥσπερ γὰρ παρεσιήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ, οὕτω νῦν παρασιήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν». Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, 10 φέρε παρεξειάσωμεν τὸν χορὸν τὸν ἐκ τῶν πορνευομένων γυναικῶν καὶ τῶν ἡταιρηκότων νέων συνεσιῶτα ἐν τῇ σκηνῇ, καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν τῶν μακαρίων τούτων, εἰς ἡδονῆς λόγον, δι' ἣν μάλιστα πολλοὶ τῶν ραθύμων νέων ἀλίσκονται ταῖς ἐκείνων παγίοι. Τοσοῦτον γὰρ τὸ μέσον εὐρήσομεν, ὅσον 15 εἰ ἀγγέλων τις ἤκουσεν ἁδόντων ἄνω τὴν παναρμόνιον μελωδίαν ἐκείνην καὶ κυνῶν καὶ χοίρων ἐπὶ τῆς κοπρίας κατωρομένων καὶ γρυζόντων. Διὰ τούτων μὲν γὰρ τῶν σιομάτων ὁ Χριστός, δι' ἐκείνων δὲ τῆς γλώττης ὁ διάβολος φθέγγεται. Ἀλλὰ σύριγγες συνηχοῦσιν ἐκείνοις ἀσῆμω φωνῇ καὶ 20 ἀτερπεῖ τῇ ὄψει, τῶν γνάθων αὐτοῖς φυσωμένων καὶ τῶν νεύρων διασπωμένων; Ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνηχεῖ χάρις, ἀντὶ αὐλοῦ καὶ κιθάρας καὶ σύριγγος τοῖς τῶν ἁγίων σιόμασι κεχρημένη. Μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν εἴπωμεν, οὐ δυνατὸν παρασιῆσαι τὴν ἡδονὴν διὰ τοὺς τῷ πηλῷ καὶ τῇ 25 πλινθείᾳ προσηλωμένους. Διὰ τοῦτο καὶ ἐβουλόμην τινὰ τῶν περὶ ταῦτα μαινομένων λαβεῖν καὶ ἀπαγαγεῖν ἐκεῖ καὶ δεῖξαι τῶν ἁγίων τὸν χορὸν τούτων, καὶ οὐκ ἂν ἐδέησέ

τρώνοντες μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν πολλὰ ἔσοδα δι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην.

4. Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνα ποὺ παραδίδουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τοὺς διαβολικοὺς χοροὺς καὶ τὰ πορνικὰ τραγούδια καὶ συχνάζουν εἰς τὰ θέατρα; καὶ βέβαια ἐντρέπομαι νὰ τοὺς φέρω εἰς τὴν μνήμην μου, ἀλλ' ὅμως χάριν τῆς ἰδικῆς σας ἀσθένειας εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ κάνω καὶ αὐτό. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Παῦλος λέγει «Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν προσφέρατε τὰ μέλη σας σκλάβους εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἔτσι τώρα νὰ προσφέρετε τὰ μέλη σας δοῦλα εἰς τὴν ἀρετὴν πρὸς ἁγιασμόν σας»²². Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἐμπρὸς ἃς ἐξετάσωμεν παραλλήλως καὶ τὸν χορὸν ποὺ ἀπαρτίζουν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου αἱ πορνεύομεναι γυναῖκες καὶ οἱ θηλυπρεπεῖς νέοι καὶ τὸν χορὸν τῶν μακαρίων αὐτῶν μοναχῶν ἀπὸ πλευρᾶς ἡδονῆς, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας μάλιστα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ραθύμους νέους συλλαμβάνονται εἰς τὰς παγίδας αὐτῶν. Καὶ θὰ εὔρωμεν πράγματι νὰ ὑπάρχη τόση διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν χορῶν, ὅση θὰ ὑπῆρχεν ἐὰν κάποιος εἶχεν ἀκούσει ἀγγέλους νὰ ψάλλουν εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν παναρμόνιον ἐκείνην μελωδίαν, καὶ σκύλους καὶ χοίρους νὰ οὐρλιάζουν καὶ νὰ μουγκρίζουν ἐπάνω εἰς τὴν κοπριάν. Διότι μὲ τὰ μὲν στόματα τῶν μοναχῶν δοξάζεται ὁ Χριστός, μὲ τὴν γλῶσσαν δὲ ἐκείνου ὑμνεῖται ὁ διάβολος. Μήπως ὅμως ἐκεῖ ἤχοῦν αὐλοὶ μαζὶ μὲ τὴν χωρὶς καμμίαν ἀξίαν φωνήν των καὶ τὴν ἀπαίσιαν ὄψιν των, καθὼς φουσκώνουν αἱ σιαγόνες των καὶ τεντώνουν τὰ νεῦρα των; Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μοναχῶν ἐνηχεῖ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, χρησιμοποιοῦσα τὰ στόματα τῶν ἁγίων ἀντὶ αὐλοῦ, κιθάρας καὶ φλογέρας. Μᾶλλον δὲ ὅσα καὶ νὰ εἶπω, δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ παρουσιάσω τὴν ἡδονὴν, δι' αὐτοὺς ποὺ εἶναι προσκολλημένοι εἰς τὴν λάσπην καὶ τὸ χῶμα. Διὰ τοῦτο καὶ θὰ ἤθελα νὰ πάρω κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μανιακοὺς καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσω ἐκεῖ καὶ νὰ τοῦ δείξω τὸν χορὸν αὐτῶν τῶν ἁγίων καὶ δὲν θὰ ἐχρειάζετο εἰς τὸ ἐξῆς κανένας λόγος μου.

μοι λόγον λοιπόν. Πλήν κἂν πρὸς πηλίνους διαλεγόμεθα, πειρασόμεθα καὶ τῷ λόγῳ κἂν κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἀνασπάσαι τῆς ἰλῦος καὶ τῶν τελευμάτων.

Ἐκεῖθεν μὲν γὰρ εὐθέως πῦρ δέχεται ἔρωτος αἰόπου
 5 ὁ ἀκροατής· ὡς γὰρ οὐκ ἀρκούσης τῆς ὕψεως τῆς πόρνης φλέξει τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φωνῆς προσιθέασι λύμην· ἐνταῦθα δέ, κἂν ἔχη τι τοιοῦτον ἢ ψυχὴ, ἀποιίθεται εὐθέως. Οὐχ ἡ φωνὴ δὲ μόνον, οὐδὲ ἡ ὄψις, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια μᾶλλον τούτων θορυβεῖ τοὺς ὁρῶντας. Κἂν πένης ἢ
 10 τις τῶν παχυτέρων καὶ ἡμελημένων, ἀπὸ τῆς θεωρίας μυρία ἀποδυσπειθήσει πολλάκις καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔρει, ὅτι ἡ μὲν πόρνη καὶ ὁ ἠταιρηκὼς, μαγείρων τέκνα καὶ σκυτιόμων, πολλάκις δὲ καὶ οἰκειῶν, ἐν ἰσαύτῃ ζῶσι τρυφῇ, ἐγὼ δὲ ἐλεύθερος καὶ ἐξ ἐλευθέρων, δικαίους πόνους αἰρούμενος,
 15 οὐδὲ ὄναρ ταῦτα φαντασθῆναι δύναμαι· καὶ οὕτως ἐμπροσθεῖς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἄπεισιν. Ἐπὶ δὲ τῶν μοναχῶν οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ἅπαν. Ὅταν γὰρ ἴδῃ πλουσίων παῖδας καὶ προγόνων περιφανῶν ἐκγόνους τοιαῦτα ἡμφιεσμένους ἱμάτια, οἷα οὐδὲ οἱ ἔσχατοι τῶν πενήτων, καὶ
 20 ἐπὶ τούτῳ χαίροντας, ἐννοήσατε πόσῃ τῆς πενίας παραμυθίαν δεξάμενος ἄπεισι. Κἂν πλούσιος ἢ, σωφρονοιθεῖς ἀναχωρεῖ, βελτίων γενόμενος.

Πάλιν ἐν μὲν τῷ θεάτρῳ διὰ ἴδωσι χρυσοῖα περικειμένην τὴν πόρνην, ὁ μὲν πένης οἰμώζεται καὶ θρηνήσει, τὴν
 25 ἑαυτοῦ γυναῖκα οὐδὲν τοιοῦτον ἔχουσαν βλέπων, οἱ δὲ πλουτοῖντες ὑπερόψονται καὶ διαπιύουσιν ἀπὸ τῆς θέας ταύτης

Ἄλλὰ ὅμως ἔστω καὶ ἂν ὀμιλῶ πρὸς ἀνθρώπους μὲ γήϊνα φρονήματα, θὰ προσπαθῆσω μὲ τὸν λόγον, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον νὰ τοὺς ἀποσύρω ἀπὸ τὴν λάσπην καὶ τὸν βοῦρκον.

Λοιπὸν ἀπὸ μὲν τὰ θέατρα ὁ ἀκροατῆς δέχεται κατ' εὐθεΐαν τὸ πῦρ τοῦ παραλόγου ἔρωτος. Διότι, ὡσὰν νὰ μὴ ἄρκοῦσεν ἡ παρουσία τῆς πόρνῆς διὰ νὰ τοῦ ἀνάψῃ τὴν σκέψιν τοῦ προστίθεται καὶ ἡ καταστροφή ἀπὸ τὴν φωνήν της, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μοναχῶν καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ψυχὴ πάσχη ἀπὸ κάτι παρόμοιον, τὸ ἀποβάλλει ἀμέσως. Ὅχι μόνον δὲ ἡ φωνή, οὔτε καὶ ἡ ὄψις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνδυμασία ἐρεθίζει ἀκόμη περισσότερο τοὺς θεατάς. Καὶ ἂν ὁ προσηλωμένος εἰς τὴν ὕλην καὶ ἀδιάφορος θεατῆς συμβῆ νὰ εἶναι κάποιος πτωχός, ἀπὸ τὸ θέαμα θὰ ἀγανακτήσῃ πολλὰς φορὰς καὶ θὰ εἰπῆ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ὅτι ἡ μὲν πόρνη καὶ ὁ θηλυπρεπὴς νέος, ἂν καὶ εἶναι παιδιὰ μαγείρων καὶ ὑποδηματοποιῶν, πολλὰς φορὰς δὲ καὶ δούλων, ζοῦν μέσα εἰς τόσην τρυφήν, ἐνῶ ἐγώ, ἂν καὶ εἶμαι ἐλεύθερος καὶ κατάγομαι ἀπὸ ἐλευθέρους γονεῖς, προτιμῶν τοὺς δικαίους τόπους, δὲν ἠμπορῶ οὔτε εἰς τὸν ὕμνον μου νὰ τὰ φαντασθῶ αὐτά· καὶ ἀφοῦ κατακυριευθῆ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀπὸ τὴν στενοχώριαν θὰ φύγῃ. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μοναχῶν ὅμως δὲν συμβαίνει τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλὰ τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον. Διότι, ὅταν ἰδῆ τὰ παιδιὰ τῶν πλουσίων καὶ τοὺς ἀπογόνους τῶν ἐνδόξων προγόνων νὰ φοροῦν τέτοιου εἴδους ἐνδύματα, πού δὲν τὰ φοροῦν οὔτε οἱ τελευταῖοι ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς, καὶ νὰ χαίρωνται ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, σκεφθῆτε πόσῃν παρηγορίαν τῆς πτωχείας παίρνει καὶ φεύγει. Καὶ ἂν συμβῆ νὰ εἶναι πλούσιος, ἀναχωρεῖ, ἀφοῦ σωφρονισθῆ, γενόμενος καλύτερος.

Ἐπίσης, εἰς μὲν τὸ θέατρον, ὅταν ἰδοῦν τὴν πόρνην νὰ στολίζεται μὲ χρυσᾶ κοσμήματα, ὁ μὲν πτωχὸς θὰ στενοχωρηθῆ καὶ θὰ θρηνήσῃ, βλέπων τὴν γυναῖκα του νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε παρόμοιον, οἱ δὲ πλούσιοι θὰ περιφρονήσουν καὶ θὰ ἐγκαταλείψουν τὰς συζύγους των ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ θεά-

τὰς συνοικούσας αὐτοῖς. Ὅταν γὰρ καὶ σχῆμα καὶ βλέμμα
 καὶ φωνὴν καὶ βᾶδισιν πάντα διακεκλασμένα ἐκείνη παρέχη
 τοῖς ὀρῶσιν, ἐμπρησθέντες ἀναχωροῦσι, καὶ αἰχμάλωτοι λοι-
 πὸν εἰς τὰς οἰκίας εἰσέρχονται τὰς ἑαυτῶν. Ἐντεῦθεν αἱ
 5 ὕβρεις καὶ αἱ ἀτιμίαι, ἐντεῦθεν αἱ ἀπέχθειαι, οἱ πόλεμοι,
 οἱ θάνατοι οἱ καθημερινοί· ἐντεῦθεν ἀβίωτος τοῖς ἀλοῦσιν
 ὁ βίος, καὶ ἡ συνοικοῦσα λοιπὸν ἀηδὴς καὶ τὰ παιδιά οὐχ
 ὁμοίως ποθεινὰ καὶ πάντα ἄνω καὶ κάτω τὰ τῆς οἰκίας,
 καὶ ὑπ' αὐτῆς λοιπὸν τῆς ἀκτῖνος ἐνοχλεῖσθαι δοκεῖ. Ἄλλ'
 10 οὐκ ἀπὸ τῶν χωρῶν τούτων ἀηδία τις τοιαύτη, ἀλλ' ἡμέρον
 καὶ προῶν δέξεται ἢ γυνὴ τὸν ἄνδρα, πάσης ἡδονῆς ἀτόπου
 ἀπηλλαγμένον, καὶ εὐκολώτερον αὐτῷ χρήσεται, ἢ πρὸ τού-
 του. Τοιαῦτα ὁ μὲν χορὸς ἐκεῖνος τίπτει κακά, οὔτις δὲ
 ἀγαθά· ὁ μὲν ἀπὸ προβάτων λύκους ποιῶν, οὔτις δὲ ἀπὸ
 15 λύκων ἀρνειοὺς ἐργαζόμενος.

Ἄλλ' οὕτω περὶ τῆς ἡδονῆς οὐδὲν οὐδέπω τάχα εἰρή-
 καμεν. Καὶ τί γένοιτ' ἂν ἡδίων τοῦ μὴ θορυβεῖσθαι μηδὲ
 ὀδυνᾶσθαι τὴν διάνοιαν, μηδὲ ἀθυμεῖν καὶ σιένειν; Πλὴν
 ἀλλὰ καὶ περαιτέρω τὸν λόγον προαγάγωμεν, καὶ ἑκατέρας
 20 τῆς ὁδῆς καὶ τῆς θέας τὴν ἀπόλαυσιν ἐξετάσωμεν καὶ ὀ-
 ψώμεθα τὴν μὲν μέχρις ἐσπέρας μένουσαν, ἕως ἂν ἐν τῷ
 θεάτρῳ καθέζηται ὁ θεατής, μετὰ δὲ ταῦτα κένιτρον παντὸς
 χαλεπώτερον ἀνιῶσιν αὐτόν· ἐνιαῦθα δὲ διηγεκῶς ἐνακμά-
 ζουσαν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἐωρακότων. Καὶ γὰρ καὶ τῶν ἀν-
 25 δρῶν τὸν τύπον καὶ τοῦ τόπου τὸ τερπνὸν καὶ τῆς διαγωγῆς
 τὸ γλυκὺ καὶ τῆς πολιτείας τὸ καθαρὸν καὶ τῆς καλλίστης

ματος. Διότι ὅταν ἡ πόρνη προβάλλῃ εἰς τοὺς θεατὰς κατὰ τρόπον προκλητικὸν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὸ βλέμμα, καὶ τὴν φωνὴν καὶ τὸ βάδισμα καὶ τὰ πάντα, φεύγουν ἐκεῖνοι ἀπὸ ἐκεῖ κατακυριευμένοι ἀπὸ τὴν φλόγα ἐκείνην καὶ μεταβαίνουν ἔτοι αἰχμάλωτοι εἰς τὰ σπίτια των. Ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται αἱ ὕβρεις καὶ αἱ ἀτιμώσεις, ἀπὸ ἐδῶ αἱ περιφρονήσεις, αἱ διαμάχαι καὶ οἱ καθημερινοὶ θάνατοι. Ἀπὸ ἐδῶ γίνεται ἀνυπόφορη ἡ ζωὴ δι' αὐτοὺς πού αἰχμαλωτίζονται ἀπὸ τὴν πόρνην καὶ ἡ σύζυγος προκαλεῖ εἰς τὸ ἐξῆς ἀηδίαν, καὶ τὰ παιδιὰ δὲν εἶναι ἀγαπητὰ ὅπως πρῶτα, καὶ γίνονται ὅλα ἄνω κάτω εἰς τὸ σπίτι, καὶ φαίνεται ὅτι ἐνοχλεῖται καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἡλιακὴν ἀκτίνα. Ὅμως δὲν προκαλεῖται καμμία παρομοία ἀηδία ἀπὸ τοὺς χοροὺς τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ θὰ δεχθῆ ἡ σύζυγος τὸν ἄνδρα ἡμέρον καὶ πρῶον, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ κάθε παράλογον ἡδονὴν καὶ θὰ εἶναι ἡ συμπεριφορὰ του περισσότερο εὐχάριστος τώρα, παρὰ προηγουμένως. Ὁ μὲν χορὸς λοιπὸν τῶν θεάτρων γεννᾷ κακά, τῶν δὲ μοναχῶν ἀγαθὰ. Καὶ ὁ μὲν ἕνας ἀπὸ πρόβατα δημιουργεῖ λύκους, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἀπὸ λύκους δημιουργεῖ ἀρνιά.

Ἄλλ' ὅμως φαίνεται πῶς δὲν εἶπαμεν τίποτε ἀκόμη διὰ τὴν ἡδονήν. Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πιδὲ εὐχάριστον ἀπὸ τὸ νὰ μὴ ταρασσεται οὔτε νὰ ὑποφέρῃ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου οὔτε νὰ στενοχωρῆται καὶ νὰ ἀναστενάξῃ; Πλὴν ὅμως πρέπει νὰ συνεχίσωμεν ἀκόμη τὸν λόγον καὶ ἄς ἐξετάσωμεν τὴν ἀπόλαυσιν πού χαρίζει κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἄσματα καὶ τὰ θεάματα· καὶ θὰ ἰδοῦμεν ὅτι ἡ μὲν μία διαρκεῖ μόνον μέχρι τὴν ἑσπέραν, ὅσον χρόνον δηλαδὴ ὁ θεατῆς εὐρίσκεται εἰς τὸ θέατρον, ἐνῶ ὕστερα τὸν κάνει νὰ ὑποφέρῃ φοβερώτερον ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο αἰχμηρὸν ἀντικείμενον, ἐνῶ αὐτὴ πού προέρχεται ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς αὐξάνει συνεχῶς μέσα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν θεατῶν. Καθ' ὅσον καὶ τὸν τύπον τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ εὐχάριστον τοῦ τόπου καὶ τὴν γλυκύτητα τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ τρόπου ζωῆς των καὶ τὴν χάριν τοῦ ὠραισταίου καὶ

ἁδῆς καὶ πνευματικῆς τὴν χάριν, ἔχουσιν ἑαυτοῖς διαπαντὸς ἐνιζάνοντα. Οἱ γοῦν τούτων ἀπολαύοντες διηνεκῶς τῶν λιμένων, ὥσπερ τινὰ χειμῶνα λοιπὸν φεύγουσι τῶν πολλῶν τοὺς θορύβους. Οὐκ ἄδοντες δὲ μόνον καὶ εὐχόμενοι, ἀλλὰ
 5 καὶ ταῖς βίβλοις προσηλωμένοι, τερπνόν τι θέαμα τοῖς ὁρῶσίν εἰσιν. Ἐπειδὴν γὰρ τὸν χορὸν διαλύσωσιν, ὁ μὲν τὸν Ἑσαΐαν λαβὼν ἐκείνῳ διαλέγεται, ὁ δὲ τοῖς ἀποσιόλοις ὁμιλεῖ, ἕτερος τὰ παρ' ἐτέρων πονηθέντα ἔπεισι, καὶ φιλοσοφεῖ περὶ Θεοῦ, περὶ τοῦδε τοῦ παντός, περὶ τῶν ὁρωμένων,
 10 περὶ τῶν ἀοράτων, περὶ αἰσθητῶν, περὶ νοητῶν, περὶ τῆς εὐτελείας τούτου τοῦ θίου, περὶ τῆς τοῦ μέλλοντος μεγαλειότητος.

5. Καὶ τρέφονται τροφὴν ἀρίστην, οὐ σάρκα ἀλόγων ἐφημένας παραιθέμενοι, ἀλλὰ λόγια Θεοῦ ὑπὲρ μέλι καὶ
 15 κηρίον, μέλι θαυμάσιον καὶ πολλῶ κρεῖττον ἢ κατὰ τὴν ἔρημον ὁ Ἰωάννης τὸ παλαιὸν ἐσιπεῖτο. Τὸ γὰρ μέλι τοῦτο οὐ μέλιται τινες ἄγριαι τοῖς ἄνθεσιν ἐφιζάνουσαι συλλέγουσιν, οὐδὲ δρόσον πεπαίνουσαι τοῖς σίμβλοις ἐνιᾶσιν, ἀλλ' ἡ τοῦ Πνεύματος κατασκευάζουσα χάρις, ἀντὶ κηρίων καὶ σίμ-
 20 βλων καὶ συρίγγων ταῖς τῶν ἁγίων ἐναποτίθεται ψυχαῖς, ὥσπερ εἶναι τῶ βουλομένῳ μετὰ ἀδείας ἐσθίειν διηνεκῶς. Ταύτας δὴ οὖν τὰς μελίτας καὶ αὐτοὶ μιμούμενοι, περιττανται τοῖς κηρίοις τῶν ἁγίων βιβλίων, πολλὴν ἐντεῦθεν δρεπόμενοι τὴν ἡδονήν.

25 Καὶ εἰ βούλει μαθεῖν τὴν τροπὴν τὴν ἐκείνων, ἐγγὺς γενοῦ, καὶ ὄψει τοιαῦτα ἐρευγομένους αὐτούς, προσηγῆ πάντα καὶ ἡδέα, καὶ εὐωδίας γέμοντα πνευματικῆς. Οὐδὲν αἰ-

πνευματικοῦ αὐτοῦ ἄσματος τὰ διατηροῦν σταθερὰ μέσα των εἰς ὄλην τὴν ζωὴν των. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ ἀπολαμβάνουν διαρκῶς αὐτὰ τὰ λιμάνια, ἀποφεύγουν εἰς τὸ ἕξις τοὺς θορύβους τοῦ κόσμου ὡσὰν κάποιαν κακοκαιρίαν. Καὶ ἀποτελοῦν εὐχάριστον θέαμα δι' αὐτοὺς ποὺ τοὺς βλέπουν, ὄχι μόνον ὅταν ψάλλουν καὶ προσεύχονται, ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὰς ἱεράς Γραφάς. Διότι μόλις τελιώσουν τὴν προσευχὴν, ἄλλος μὲν παίρνει τὸ βιβλίον τοῦ Ἑσαΐου καὶ ὁμιλεῖ μὲ αὐτόν, ἄλλος ὁμιλεῖ μὲ τοὺς ἀποστόλους καὶ ἄλλος μελετᾷ τὰ συγγράματα ἄλλων καὶ φιλοσοφεῖ περὶ τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ σύμπαντος, περὶ τῶν ὁρατῶν, περὶ τῶν ἀοράτων, περὶ τῶν αἰσθητῶν, περὶ τῶν πνευματικῶν, περὶ τῆς εὐτελείας τῆς παρουσίας ζωῆς καὶ περὶ τοῦ μεγαλείου τῆς μελλούσης.

5. Ἀκόμη τρέφονται μὲ ἀρίστην τροφὴν θέτοντες εἰς τὴν τράπεζαν των ὄχι ἐψημένας σάρκας ἀλόγων ζώων, ἀλλὰ τρεφόμενοι μὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι γλυκύτερα ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθραν, ποὺ εἶναι μέλι θαυμάσιον καὶ πολὺ καλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Ἰωάννης ἐτρέφετο τὴν παλαιὰν ἐποχὴν εἰς τὴν ἔρημον. Διότι αὐτὸ τὸ μέλι δὲν τὸ συγκεντρώνουν ὠρισμένα ἄγρια μέλισσαι, ποὺ κάθονται ἐπάνω εἰς τὰ λουλούδια, οὔτε καθιστοῦν γλυκεῖαν τὴν δροσιὰν καὶ τὴν ἐναποθέτουν εἰς τὰς κυψέλας, ἀλλὰ τὸ κατασκευάζει ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸ ἐναποθέτει, ἀντὶ τῶν κηρηθρῶν, τῶν κυψελῶν, καὶ τῶν σπηλαίων, εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν, ὥστε, ἐκεῖνος ποὺ θέλει, νὰ ἡμπορῇ νὰ τρώγῃ συνεχῶς χωρὶς φόβον. Αὐτὰς λοιπὸν τὰς μελίσσας μιμούμενοι καὶ αὐτοὶ πετοῦν γύρω ἀπὸ τὰς κηρήθρας τῶν ἁγίων βιβλίων, ἀποκομίζοντες ἀπὸ αὐτὰ μεγάλην ἡδονήν.

Καὶ ἐὰν θέλῃς νὰ γνωρίσης τὴν τράπεζαν ἐκείνων, πλησίασε καὶ θὰ ἀκούσης νὰ λέγουν τέτοια λόγια, ποὺ εἶναι ὅλα εὐχάριστα καὶ γλυκὰ καὶ γεμᾶτα ἀπὸ πνευματικὴν εὐωδίαν. Κανένα αἰσχρὸν λόγον δὲν ἡμποροῦν νὰ εἰποῦν τὰ

σχορὸν ἐκεῖνα τὰ σιόματα ἐξενεγκεῖν δύναται ρῆμα, οὐδὲν
 εὐτράπελον, οὐδὲν τραχύ, ἀλλὰ πάντα τῶν οὐρανῶν ἄξια.
 Οὐκ ἄν τις ἀμάριοι, τὰ μὲν σιόματα τῶν πολλῶν τῶν ἐν
 ἀγοραῖς συρομένων καὶ πρὸς τὰ βιωτικὰ λυσοώντων, βορ-
 5 βόρου τινὸς ὀχειοῖς παραβάλλον, τὰ δὲ τούτων πηγαῖς μέλι
 ρεούσαις καὶ νάματα προχεούσαις καθαρὰ. Εἰ δέ τις ἐδυσχέ-
 ρανεν, ὅτι τὰ τῶν πολλῶν βορβόρου τινὸς προσεῖπον ὀχειοῦς,
 ἴστω ὅτι σφόδρα φειδόμενος εἶπον. Ἡ γὰρ Γραφή οὐδὲ
 τούτῳ κέχρηται τῷ μέτρῳ, ἀλλ' ἐτέρῳ πολλῷ σφοδριτέρῳ
 10 παραδείγματι. «Ἰδὲ» γάρ, φησί, «ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐ-
 τῶν καὶ τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν». Ἀλλ' οὐ τὰ
 ἐκείνων τοιαῦτα, ἀλλ' εὐωδίας γέμει πολλῆς.

Καὶ τὰ μὲν ἐνιαῦθα τοιαῦτα· τὰ δὲ ἐκεῖ ποῖος ἡμῖν
 παραστήσει λόγος; ποία ἐννοήσει διάνοια; τὴν λῆξιν τὴν
 15 ἀγγελικὴν, τὴν μακαριότητα τὴν ἄφρασιον, τὰ ἀπόρρητα
 ἀγαθὰ; Τάχα πολλοὶ διεθερμάνθητε νῦν, καὶ εἰς ἐπιθυ-
 μίαν ἐνεπέσειτε τῆς καλῆς ταύτης πολιτείας· ἀλλὰ τί τὸ κέρ-
 δος, διὰν ἐνιαῦθα ὄντες μόνον τοῦτο ἔχητε τὸ πῦρ, ἐξελ-
 θόντες δὲ σβέσητε τὴν φλόγα καὶ καταμαρανθῆ οὗτος ὁ πόθος;
 20 Πῶς οὖν, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται; Ὡς ἔσσι σοι θερμοὺς
 οὗτος ὁ ἔρως, ἀπελθε πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ἀγγέλους,
 ἀνάκασσον αὐτὸν πλέον. Οὐ γὰρ οὕτως ὁ παρ' ἡμῶν λόγος
 δυνήσεταιί σε ἀνάψαι, ὡς ἡ τῶν πραγμάτων θέα. Μὴ εἴπης,
 διαλεχθῶ τῇ γυναικὶ καὶ διαλύσω τὰ πράγματα προῶτον.
 25 Ἀρχὴ ραθυμίας αὕτη ἢ ἀναβολή. Ἄκουσον ὅτι συνιάξα-
 νθαι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἠθέλησέ τις, καὶ οὐκ εἴασεν ὁ προφή-

23. Ψαλμ. 139, 4.

24. Ψαλμ. 5, 10.

25. Πρβλ. Γ' Βασιλ. 19, 20.

στόματα ἐκεῖνα, οὔτε εὐτράπελον, οὔτε σκληρόν, ἀλλ' ὅλα ὅσα λέγουν εἶναι ἀντάξια τῶν οὐρανῶν. Καὶ δὲν θὰ ἤθελεν ἀποτύχει κανεὶς ἐὰν παρωμοίαζε τὰ μὲν στόματα τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, πού περιφέρονται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ κά- νουν ὡσὰν λυσσασμένοι διὰ τὰ βιωτικὰ πράγματα, μὲ ὀχε- τοὺς κάποιου βούρκου, τὰ δὲ στόματα τῶν μοναχῶν μὲ πη- γὰς πού ρέουν μέλι καὶ ἀναβλύζουν νάματα καθαρὰ. Καὶ ἐὰν κάποιος ἐδυσανασχέτησεν ἐπειδὴ ὠνόμασα τὰ στόματα τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ὀχετοὺς κάποιου βούρκου, ἅς γνω- ρίζῃ ὅτι τὸ εἶπα αὐτὸ ἀπὸ πολὺ μεγάλο ἐνδιαφέρον. Διότι ἡ ἀγία Γραφή κάνει χρῆσιν αὐτοῦ τοῦ μέτρου, ἀλλὰ χρησι- μοποιεῖ ἄλλο πολὺ πιὸ χειρότερον παράδειγμα. Διότι, λέγει, «δηλητήριον φιδιῶν ὑπάρχει κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη των»²³ καὶ «ὁ λάρυγξ των ὁμοιάζει μὲ τάφον ἀνοιγμένον»²⁴. Ὅμως δὲν εἶναι παρόμοια τὰ στόματα τῶν μοναχῶν, ἀλλ' εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν εὐωδίαν.

Καὶ ἔτσι μὲν ἔχουν τὰ τῶν μοναχῶν, ποῖος ὅμως ἀνθρώ- πινος λόγος θὰ παραστήσῃ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τὸν οὐρα- νόν; Ποῖος νοῦς ἠμπορεῖ νὰ τὰ συλλάβῃ; τὸ ἀγγελικὸν τέ- λος, τὴν ἐνέκφραστον μακαριότητα, τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ; Ἴσως εἰς πολλοὺς τώρα νὰ ἤναψεν ἡ φλόγα καὶ νὰ ἐκυ- ριεύθητε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μιμηθῆτε αὐτὸν τὸν ἐνάρε- τον τρόπον ζωῆς· ποῖον ὅμως τὸ κέρδος, ὅταν ἔχετε τὴν φλόγα αὐτὴν μόνον ἐν ὧσιν εὐρίσκεσθε ἐδῶ, καὶ ὅταν φύ- γετε, θὰ σβήσετε αὐτὴν καὶ θὰ μαρανθῇ ὁ πόθος σας αὐτός;

Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάνωμεν διὰ νὰ μὴ συμβῇ αὐτό; Ὅσον ἀκόμη ὁ πόθος σου αὐτός εἶναι θερμός, πῆγαινε πρὸς ἐκείνους τοὺς ἀγγέλους καὶ κάνε ν' αὐξήθῃ ἡ φλόγα αὐτοῦ περισσότερο. Διότι ὁ ἰδικός μου λόγος δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν ἀνάψῃ τόσον, ὅσον ἡ θεὰ τῶν πραγμάτων. Μὴ εἰπῆς, θὰ συζητήσω μὲ τὴν σύζυγόν μου καὶ θὰ τακτοποιήσω πρῶ- τα τὰ προβλήματά μου Ἡ ἀναβολὴ αὐτὴ εἶναι ἀρχὴ τῆς ρα- θυμίας. Ἄκουσε ὅτι κάποιος ἠθέλησε νὰ ἀποχαιρετήσῃ τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκίας του καὶ δὲν τὸν ἄφησεν ὁ προφήτης²⁵.

της. Καὶ τί λέγω συνιάξασθαι; Θάψαι παιτέρα ἠθέλησεν ὁ
μαθητής, καὶ οὐδὲ τοῦτο συνεχώρησεν ὁ Χριστός. Καίτι
τί σοι πρᾶγμα ἀναγκαῖον οὕτως εἶναι δοκεῖ, ὡς κηδεῖα
παιρός; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἐπέτρεψε. Τί δήποτε; "Οτι σφο-
5 δρὸς ἐφῄσθηκεν ὁ διάβολος, παρείδυσίν τινα βουλόμενος
λαβεῖν· κἂν ὀλίγης ἀσχολίας ἐπιλάβηται καὶ ἀναβολῆς, με-
γάλην ἐργάζεται ραθυμίαν. Διὰ τοῦτο παραινεῖ τις, «μὴ ἀνα-
βάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας». Οὕτω γὰρ δυνήσῃ τὰ πλείονα
κατορθοῦν, οὕτω καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν σου καλῶς διακεί-
10 σεται. «Ζητεῖτε» γάρ, φησί, «τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ
ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν». Εἰ γὰρ ἡμεῖς τοὺς τὰ
ἑαυτῶν ὑπερορῶντας, καὶ τῶν ἡμετέρων τὴν ἐπιμέλειαν
προτιθέντας, ἐν πολλῇ καθισιῶμεν ἀμεριμνία· πολλῶ μᾶλλον
ὁ Θεός, ὁ καὶ χωρὶς τούτων κηδόμενος καὶ προνοῶν.

15 Μὴ τοίνυν φροντίσης τῶν σῶν, ἀλλὰ ἄφες αὐτὰ τῷ
Θεῷ. Ἄν γὰρ σὺ φροντίσης, ὡς ἄνθρωπος φροντίζεις·
ἂν δὲ ὁ Θεὸς προνοήσῃ, ὡς Θεὸς προνοεῖ. Μὴ φροντίσης
αὐτῶν ἀφεις τὰ μείζω, ἐπεὶ αὐτὸς οὐ σφόδρα αὐτῶν προ-
νοήσῃ. Ἴν' οὖν σφόδρα αὐτῶν προνοῆ, αὐτῷ μόνῳ πάντα
20 ἐπίτρεπον. Ἄν γὰρ καὶ αὐτὸς αὐτὰ μεταχειρίσῃ, ἀφεις τὰ
πνευματικά, οὐ πολλὴν αὐτῶν αὐτὸς ποιήσεται πρόνοιαν. Ἴν'
οὖν καὶ σοὶ ταῦτα εὖ διακίηται, καὶ φροντίδος ἀπαλλαγῆς
ἀπάσης, ἔχον τῶν πνευματικῶν, ὑπερόρα τῶν βιωτικῶν·
οὕτω γὰρ καὶ τὴν γῆν ἔξεις μετὰ τῶν οὐρανῶν, καὶ τῶν
25 μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτεύξῃ, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

26. Πρβλ. Λουκᾶ 9, 59-60.

27. Σοφ. Σειράχ 5, 7.

28. Ματθ. 6, 33.

Καὶ διατί λέγω νὰ ἀποχαιρετήσῃ; Νὰ θάψῃ τὸν πατέρα του ἠθέλησεν ὁ μαθητής, καὶ οὔτε αὐτὸ τοῦ ἐπέτρεψεν ὁ Χριστός²⁶. Ἄν καὶ βέβαια ποῖον πρᾶγμα σοῦ φαίνεται τόσο ἀναγκαῖον, ὅσον ἡ κηδεῖα τοῦ πατρός; ἀλλ' ὅμως οὔτε αὐτὸ τὸ ἐπέτρεψεν. Διατί λοιπόν; Διότι ὁ διάβολος παραμονεύει μὲ ἀλύγιστον τὴν ὁρμὴν του διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ κάποιαν διείσδυσιν· καὶ ἐὰν συμβῆ νὰ εὕρῃ μικρὰν φροντίδα καὶ ἀναβολήν, δημιουργεῖ μεγάλην ἀδιαφορίαν. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος συμβουλεύει· «Μὴ ἀναβάλλῃς ἀπὸ τὴν μίαν ἡμέραν εἰς ἄλλην ἡμέραν»²⁷. Διότι ἔτσι θὰ ἡμπορέσῃς νὰ ἐπιτύχῃς περισσότερα πράγματα, ἔτσι καὶ αἱ ὑποθέσεις τοῦ σπιτιοῦ σου θὰ ρυθμισθοῦν καλύτερα. Διότι λέγει· «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν»²⁸. Διότι, ἐὰν ἡμεῖς ἀπαλλάσωμεν ἀπὸ κάθε φροντίδα ἐκείνους ποὺ ἀδιαφοροῦν διὰ τὰς ἰδικὰς των ὑποθέσεις καὶ ἐπιφορτίζονται τὰς ἰδικὰς μας, πολὺ περισσότερο θὰ τὸ κἀνῆ αὐτὸ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐπιδεικνύει καὶ χωρὶς αὐτὰ τὴν φροντίδα του καὶ τὴν πρόνοιάν του.

Μὴ φροντίζῃς λοιπὸν διὰ τὰ ἰδικὰ σου θέματα, ἀλλ' ἐμπιστεύσου αὐτὰ εἰς τὸν Θεόν. Διότι, ἐὰν φροντίσῃς ἐσύ, φροντίζεις ὡς ἄνθρωπος, ἂν ὅμως δείξῃ πρόνοιαν ὁ Θεός, προνοεῖ ὡς Θεός. Μὴ φροντίσῃς δι' αὐτά, ἀδιαφορῶν διὰ τὰ σπουδαιότερα, διότι ὁ Θεὸς δὲν θὰ δείξῃ πολὺ ἐνδιαφέρον δι' αὐτά. Διὰ νὰ προνοῆ λοιπὸν εἰς μέγαν βαθμὸν δι' αὐτὰ ὁ Θεός, ἐμπιστεύσου ὅλα αὐτὰ εἰς αὐτόν. Διότι, ἐὰν σὺ ὁ ἴδιος ἀσχοληθῇς μὲ αὐτὰ ἀφήνων τὰ πνευματικά, δὲν θὰ δείξῃ μεγάλην πρόνοιαν δι' αὐτὰ ὁ Θεός. Ἄρα λοιπὸν διὰ νὰ ἔχουν καλὴν ἐξέλιξιν τὰ θέματά σου καὶ ν' ἀπαλλαγῇς ἀπὸ κάθε φροντίδα, φρόντισε διὰ τὰ πνευματικά καὶ περιφρόνησε τὰ ὑλικά· διότι ἔτσι καὶ τὴν γῆν θὰ ἐπιτύχῃς μαζὶ μὲ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ μελλοντικά ἀγαθὰ θὰ ἐπιτύχῃς, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΘ΄
Ματθ. 22, 1 - 14

«Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πάλιν ἐν παραβο-
λαῖς. Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπω
5 βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Καὶ
ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημέ-
νους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν. Πά-
λιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων· εἴπατε τοῖς
κεκλημένοις, τὸ ἄριστόν μου ἠτοιμάσα, οἱ ταῦροί μου
10 καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς
τοὺς γάμους. Οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς
τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ. Οἱ δὲ
λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ἕβρισαν καὶ
ἀπέκτειναν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας ὠργίσθη, καὶ
15 πέμψας τὰ σιραιεύματα αὐτοῦ, ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς
ἐκείνων, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε. Τότε λέγει
τοῖς δούλοις· ὁ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κε-
κλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι. Πορεύεσθε ἐπὶ τὰς διεξό-
δους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν εὑρητε, καλέσατε εἰς
20 τοὺς γάμους. Καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι εἰς τὰς ὁδούς,
συνήγαγον πάντας ὅσους εὑρον, πονηροὺς καὶ ἀγα-
θούς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος τῶν κεκλημένων. Εἰσελ-
θὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι, εἶδεν ἄνθρωπον οὐκ
ἔχοντα ἔνδυμα γάμου· καὶ λέγει αὐτῷ· ἑταῖρε, πῶς
25 εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; Ὁ δὲ ἐφι-
μώθη. Ὁ δὲ εἶπε τοῖς διακόνοις· δῆσαντες αὐτοῦ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΘ΄
Ματθ. 22, 1 - 14

«Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πάλιν μὲ παραβολάς. Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἔκανε τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ του. Καὶ ἔστειλε τοὺς δούλους του νὰ καλέσουν τοὺς καλεσμένους εἰς τοὺς γάμους, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἤθελον νὰ ἔλθουν. Πάλιν ἔστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων· Εἴπατε εἰς τοὺς καλεσμένους· τὸ γεῦμα μου εἶναι ἕτοιμογ, οἱ ταῦροι καὶ τὰ μανάρια μου εἶναι σφαγμένα καὶ ὅλα εἶναι ἕτοιμα· ἐλᾶτε εἰς τοὺς γάμους. Αὐτοὶ ὅμως ἔδειξαν ἀδιαφορίαν καὶ μετέβησαν, ἄλλος μὲν εἰς τὸ χωράφι του καὶ ἄλλος εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του, οἱ δὲ ὑπόλοιποι, ἀφοῦ συνέλαβον τοὺς δούλους του, τοὺς ἐκακοποίησαν καὶ τοὺς ἐφόνευσαν. Ὅταν ὅμως ὁ βασιλεὺς τὰ ἤκουσεν αὐτά, ὠργίσθη καὶ ἔστειλε τὸν στρατόν του, ἐφόνευσεν ἐκείνους τοὺς φονεῖς καὶ κατέκαυσε τὴν πόλιν των. Τότε λέγει εἰς τοὺς δούλους του· Ὁ μὲν γάμος εἶναι ἕτοιμος, ἀλλ' οἱ καλεσμένοι δὲν ἦσαν ἄξιοι. Πηγαίνετε εἰς τὰ σταυροδρόμια καὶ ὅσους θὰ βρῆτε καλέσατέ τους εἰς τοὺς γάμους. Καὶ ἀφοῦ ἐβγῆκαν οἱ δοῦλοι εἰς τοὺς δρόμους, ἐμάζευσαν ὅλους ὅσους εὔρον, κακοὺς καὶ καλοὺς, καὶ ἐγένισεν ἡ αἴθουσα τῶν γάμων ἀπὸ τοὺς καλεσμένους. Ὅταν ὅμως εἰσῆλθεν ὁ βασιλεὺς διὰ νὰ ἰδῆ τοὺς καλεσμένους, εἶδε κάποιον ἄνθρωπον ποὺ δὲν εἶχεν ἔνδυμα γάμου καὶ τοῦ λέγει· Φίλε, πῶς εἰσῆλθες ἐδῶ χωρὶς νὰ ἔχῃς τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου; Αὐτὸς δὲ δὲν ἀπήντησεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἶπεν εἰς τοὺς ὑπηρέτας· Δέσατέ τον πόδια καὶ χέρια καὶ

πόδας καὶ χεῖρας, ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότιον τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλανθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί».

1. Εἶδες καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ παραβολῇ
 5 τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν δούλων τὸ μέσον; εἶδες πολλὴν μὲν ἑκα-
 τέρων τῶν παραβολῶν τὴν συγγένειαν, πολλὴν δὲ καὶ τὴν
 διαφορὰν; Καὶ γὰρ αὕτη δείκνυσι καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν μακρο-
 θυμίαν καὶ τὴν πρόνοιαν τὴν πολλήν, καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀ-
 γνωμοσύνην. Ἄλλ' ἔχει τι καὶ πλεον ἐκείνης αὕτη. Προανα-
 10 φωνεῖ μὲν γὰρ καὶ τὴν ἔκπιωσιν τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὴν
 κλῆσιν πῶν ἐθνῶν, δείκνυσι δὲ μετὰ τούτου καὶ τοῦ θίου
 τὴν ἀκρίθειαν, καὶ ὅση τοῖς ἀμελοῦσιν ἡ δίκη κεῖται. Καὶ
 καλῶς αὕτη μετ' ἐκείνην ἐστίν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «δοθή-
 σεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς», δηλοῖ λοιπὸν
 15 ἐνταῦθα καὶ ποίῳ ἔθνει καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄ-
 φαιτον εἰς τοὺς Ἰουδαίους πάλιν τὴν πρόνοιαν ἐπιδείκνυται.
 Ἐκεῖ μὲν γὰρ πρὸ τοῦ σιαυροῦ φαίνεται καλῶν, ἐνταῦθα
 δὲ καὶ μετὰ τὸ σφαγῆναι ἐπίκειται ἐπισπώμενος αὐτούς.
 Καὶ ὅτε τὴν χαλεπωτάτην αὐτοὺς ἔδει δοῦναι δίκην, τότε καὶ
 20 εἰς γάμους αὐτοὺς ἔλκει καὶ τῇ τιμῇ τῇ ἀνωτάτῳ τιμῇ.
 Καὶ ὅρα πῶς καὶ ἐκεῖ οὐ πρότερα τὰ ἔθνη, ἀλλ' Ἰουδαίους,
 καὶ ἐνταῦθα πάλιν. Ἄλλ' ὥσπερ ἐκεῖ, ὅτε οὐκ ἠθέλησαν αὐ-
 τὸν δέξασθαι, ἀλλὰ καὶ ἐλθόντα ἔσφαξαν, τότε ἔδωκε τὸν
 ἀμπελῶνα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ὅτε μὴ ἠθέλησαν παραγενέ-
 25 σθαι ἐν τῷ γάμῳ, τότε ἐτιέρους ἐκάλεσε. Τί τοίνυν γένοιτ'
 ἂν αὐτῶν ἀγνωμονέστερον, ὅταν ἐπὶ γάμους καλούμενοι

ρίψατέ τον εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ θὰ εἶναι τὸ κλάμα καὶ τὸ τρίξιμον τῶν δοντιῶν. Διότι πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἐκλεκτοί».

1. Ἀντελήφθης τὴν διαφορὰν ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς προηγουμένης παραβολῆς τοῦ υἱοῦ καὶ αὐτῆς ἐδῶ τῆς παραβολῆς τῶν δούλων; ἀντελήφθης, ὅτι ὑπάρχει μεγάλη μὲν συγγένεια μεταξὺ τῶν δύο παραβολῶν, ἀλλὰ καὶ πολὺ μεγάλη διαφορά; Καθ' ὅσον καὶ αὐτὴ δείχνει καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν μεγάλην μακροθυμίαν καὶ τὴν πρόνοιαν, καὶ τὴν ἰουδαϊκὴν ἀγνωμοσύνην. Ἄλλ' αὐτὴ ἔχει καὶ κάτι ἐπὶ πλεόν ἀπὸ ἐκείνην. Διότι προλέγει μὲν καὶ τὴν ἔκπτωσιν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνικῶν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὰ δείχνει καὶ τὴν ὀρθότητα τοῦ βίου καὶ πόση τιμωρία ἐπιφυλάσσεται δι' ἐκεῖνους ποὺ θὰ δείξουν ἀδιαφορίαν. Καὶ πολὺ ὀρθὰ αὐτὴ ἢ παραβολὴ ἀναφέρεται μετὰ ἀπὸ ἐκείνην. Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «θὰ δοθῆ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἰς ἔθνος ποὺ θὰ παράγῃ τοὺς καρπούς της»¹, ἀποκαλύπτει λοιπὸν ἐδῶ καὶ εἰς ποῖον ἔθνος θὰ δοθῆ· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ δείχνει καὶ πάλιν τὴν ἀπερίγραπτον πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Διότι εἰς ἐκείνην μὲν τὴν παραβολὴν φαίνεται νὰ τοὺς καλῆ πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσίν του, ἐνῶ εἰς αὐτὴν καὶ μετὰ τὴν σφαγὴν του φροντίζει νὰ τοὺς προσκαλῆ κοντὰ του. Καὶ τότε ποὺ ἔπρεπεν αὐτοὶ νὰ ὑποστοῦν τὴν πιδ φοβερὰν τιμωρίαν, ἀκριβῶς τότε καὶ εἰς τοὺς γάμους τοὺς προσκαλεῖ καὶ τοὺς τιμᾶ μὲ τὴν ἀνωτάτην τιμὴν. Καὶ πρόσεχε, ὅτι καὶ ἐκεῖ δὲν προσκαλεῖ πρῶτα τοὺς ἐθνικούς, ἀλλὰ τοὺς Ἰουδαίους, τὸ ἴδιο δὲ κάνει καὶ ἐδῶ. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ, τότε ἔδωσεν τὸν ἀμπελῶνα εἰς τοὺς ἄλλους, ὅταν δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν δεχθοῦν ἀλλὰ καὶ τὸν ἔσφαξαν ὅταν ἦλθεν, ἔτσι καὶ ἐδῶ, τότε ἐκάλεσεν ἄλλους εἰς τοὺς γάμους, ὅταν δὲν ἠθέλησαν αὐτοὶ νὰ ἔλθουν. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀχαριστίαν των, καθ' ἣν στιγμὴν ἀποσκιρτοῦν τὴν ὥραν ποὺ προσκαλοῦνται εἰς τοὺς γάμους; Διότι

ἀποπηδῶσι; Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἔλοιτο ἐπὶ γάμους ἔλθειν, καὶ γάμους βασιλέως, καὶ βασιλέως νιῶ ποιῶντος γάμους;

Καὶ τίνας ἔνεκεν γάμος εἴρηται; φησὶν. Ἴνα μάθησ τοῦ Θεοῦ τὴν κηδεμονίαν, τὸν πόθον τὸν περὶ ἡμᾶς, πῶν
 5 πραγμάτων τὴν φαιδρότητα, ὡς οὐδὲν λυπηρὸν ἐκεῖ, οὐδὲ σκυθρωπὸν, ἀλλὰ πάντα χαρᾶς γέμει πνευματικῆς. Διὰ τοῦτο καὶ νυμφίον αὐτὸν Ἰωάννης καλεῖ· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ»· καὶ πάλιν, «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν
 10 καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν». Τί οὖν οὐκ αὐτῷ ἀρμόζεσθαι λέγεται ἢ νύμφη, ἀλλὰ τῷ Υἱῷ; Ὅτι ἢ τῷ Υἱῷ ἀρμοζομένη τῷ Πατρὶ ἀρμόζεται. Καὶ γὰρ ἀδιάφορον τῇ Γραφῇ τοῦτο ἢ τοῦτο λέγεσθαι, διὰ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας. Ἀπὸ τοῦτου καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀνεκήρυξεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς
 15 ἔμπροσθεν τὸν θάνατον εἶπε, δείκνυσιν ὅτι καὶ μετὰ τὸν θάνατον πότε οἱ γάμοι, τότε ὁ νυμφίος. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως οὗτοι γίνονται θελίους, οὐδὲ ἡμερώτεροι οὐ τί γένοιντ' ἂν χειρόν; Καὶ γὰρ αὕτη τρίτη κατηγορία. Πρώτη μὲν, διὰ προφῆτας ἀπέκτειναν· ἔπειτα, διὰ τὸν Υἱόν· μετὰ ταῦτα,
 20 διὰ καὶ ἀνελόγους, καὶ εἰς τοὺς γάμους τοῦ ἀναιρεθέντος καλούμενοι παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀναιρεθέντος, οὐ παραγίνονται, ἀλλ' αἰτίας πλάττουσι, ζεύγη βοῶν, καὶ ἀγρούς, καὶ γυναῖκας. Καίτοι δοκοῦσιν εὐλογοὶ αἱ προφάσεις εἶναι, ἀλλ' ἐντεῦθεν μανθάνομεν, κἄν ἀναγκαῖα ἢ τὰ κατέχοντα, πάντων
 25 προτιμώτερα ποιεῖσθαι τὰ πνευματικὰ. Καὶ καλεῖ οὐχὶ προσφάτως, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου. «Εἴπατε» γάρ, φησί, «τοῖς κεκλημένοις»· καὶ πάλιν, «καλέσατε τοὺς κεκλημένους»,

2. Ἰω. 3, 29.

3. Β' Κορ. 11, 2.

4. Ἐφ. 5, 32.

5. Λουκᾶ 18, 18-20.

ποιος δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ ἔλθῃ εἰς γάμους βασιλέως καὶ μάλιστα γάμους τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως;

Καὶ διατί, θὰ εἶπῃ κάποιος, ὠνομάσθη τὸ γεγονὸς αὐτὸ γάμος; Διὰ νὰ γνωρίσῃς τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ, τὴν μεγάλην ἀγάπην του πρὸς ἐμᾶς, τὸ χαρωπὸν τοῦ γεγονότος, διότι τίποτε τὸ λυπηρὸν δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ οὔτε δυσάρεστον, ἀλλ' ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πνευματικὴν χαράν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης τὸν ὀνομάζει νυμφίον², διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «σᾶς ἡρραβώνισα μὲ ἕνα ἄνδρα»³· καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Αὐτὸ τὸ μυστήριον εἶναι μεγάλο· κατὰ τὴν γνώμην μου δὲ ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν»⁴. Διατί λοιπὸν δὲν λέγεται ὅτι ἡ νύμφη δὲν ἀρραβωνίζεται μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μὲ τὸν Υἱόν; Διότι ἡ νύμφη ποῦ ἀρραβωνίζεται μὲ τὸν Υἱόν, συνδέεται καὶ μὲ τὸν Πατέρα. Καθ' ὅσον ἡ Γραφὴ ἀναφέρει αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο χωρὶς καμμίαν διάκρισιν, διότι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος τοῦ Πατρός. Μὲ αὐτὴν τὴν παραβολὴν προεἶπε καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ προηγουμένως ὠμίλησε διὰ τὸν θάνατόν του, δείχνει ἰώρα, ὅτι καὶ μετὰ τὸν θάνατον τότε θὰ γίνουν οἱ γάμοι, τότε θὰ ἔλθῃ ὁ νυμφίος. Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι γίνονται αὐτοὶ καλύτεροι, οὔτε ἡμερώτεροι· τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτό. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ τρίτη κατηγορία. Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας· ἡ δευτέρα, ὅτι ἐφόνευσαν καὶ τὸν Υἱόν· εἰς τὴν συνέχειαν, ἂν καὶ ἐφόνευσαν τὸν Υἱόν, καὶ καλοῦνται εἰς τοὺς γάμους τοῦ φονευθέντος Υἱοῦ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν φονευθέντα, δὲν προσέρχονται, ἀλλὰ προβάλλουν δικαιολογίας, ζεύγη βοδιῶν, ἀγροὺς καὶ γυναῖκας⁵. Μολονότι βέβαια αἱ προφάσεις φαίνονται δικαιολογημέναι, ἀλλ' ἀπὸ ἐδῶ διδασκόμεθα, καὶ ἂν ἐκόμη εἶναι ἀναγκαῖα τὰ ὑλικά καθήκοντά μας, πρέπει πρὶν ἀπὸ ὅλα νὰ προτιμῶνται τὰ πνευματικά. Καὶ ἡ πρόσκλησις δὲν γίνεται τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ πολλὴν χρόνον. Διότι λέγει «εἶπατε εἰς τοὺς καλεσμένους»· καὶ πάλιν· «καλέσατε τοὺς καλεσμένους», πρᾶγμα ποῦ ἔκα-

ὅπερ μείζονα τὴν κατηγορίαν ἐποίει.

Καὶ πότε ἐκλήθησαν; Διὰ τῶν προφητῶν ἀπάντων, διὰ Ἰωάννου πάλιν· αὐτῷ γὰρ παρέλεμπεν ἅπαντας, λέγων· «ἐκεῖνον δεῖ ἀξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλατιοῦσθαι»· δι' αὐτοῦ πάλιν
 5 τοῦ Υἱοῦ· «θεῦτε γὰρ πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς»· καὶ πάλιν, «εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω». Οὐ διὰ ρημάτων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων αὐτοὺς ἐκάλει, καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν διὰ Πέτρου καὶ τῶν κατ' αὐτόν. «Ὁ γὰρ
 10 ἐνεργήσας», φησί, «Πέτρω εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη». Ἐπειδὴ γὰρ τὸν Υἱὸν ἰδόντες ὠργίσθησαν καὶ ἀνεῖλον, διὰ τῶν δούλων καλεῖ πάλιν. Καὶ ἐπὶ τί καλεῖ; Ἐπὶ μόχθον καὶ πόνους καὶ ἰδρω-
 τας; Οὐχί, ἀλλ' ἐπὶ τρυφήν· «οἱ ταῦροι γὰρ μοι», φησί, «καὶ
 15 τὰ σιτιατὰ τεθυμένα». Ὅρα πόση ἢ πανδαισία· πόση ἢ φιλοτιμία. Καὶ οὐδὲ τοῦτο αὐτοὺς ἐνέτριψε, ἀλλ' ὅσω μειζόνως ἐμακροθύμησε, τοσοῦτω μείζονως ἐσκληρύνοντο. Οὐδὲ γὰρ ἀσχολούμενοι, ἀλλ' ἀμελήσαντες οὐκ ἦλθον.

Πῶς οὖν οἱ μὲν γάμους, οἱ δὲ ζεύγη βοῶν προβάλλον-
 20 ται; ταῦτα γοῦν ἀσχολίας. Οὐδαμῶς· τῶν γὰρ πνευματικῶν καλούντων, οὐκ ἔστιν ἀσχολία οὐδεμία ἀναγκαία. Ἐμοὶ δὲ δοκοῦσι καὶ ταύταις ταῖς προφάσεσι κεχρηῆσθαι, τῆς ἀμελείας παρακαλύμματα ταῦτα προβαλλόμενοι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον τὸ δεινόν, διὸ οὐκ ἦλθον, ἀλλὰ καὶ τὸ πολλῶ χαλεπώτερον
 25 καὶ μανικώτερον, τὸ καὶ συγκόψαι τοὺς ἐλθόντας, καὶ ὑ-

6. Ἰω. 3, 30.

7. Ματθ. 11, 28.

8. Ἰω. 7, 37.

9. Γαλ. 2, 8.

νε μεγαλυτέραν τὴν κατηγορίαν

Καὶ πότε ἐκλήθησαν; Κατ' ἀρχὴν μὲ ὅλους τοὺς προφήτας καὶ ὕστερα διὰ τοῦ Ἰωάννου· διότι πρὸς τὸν Χριστὸν τοὺς ἔστελλεν ὅλους, λέγων· «Ἐκεῖνος πρέπει ν' αὐξάνῃ, ἐγὼ δὲ νὰ μικραίνω»⁶. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἴδιον τὸν Υἱὸν του· διότι λέγει· «Ἐλᾶτε πρὸς ἐμένα ὅλοι οἱ κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ξεκουράσω»⁷. καὶ πάλιν· «Ἐὰν κάποιος διψᾷ, ἄς ἔλθῃ πρὸς ἐμένα καὶ ἄς πῖῃ»⁸. Καὶ δὲν τοὺς ἐκάλει μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν διὰ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν συνεργατῶν του. «Διότι», λέγει, «αὐτὸς ποὺ ἐνήργησεν εἰς τὸν Πέτρον, ὥστε νὰ γίνῃ ἀπόστολος τῶν περιτμημένων, ἐνήργησε καὶ εἰς ἐμένα, ὥστε νὰ γίνω ἀπόστολος εἰς τὰ ἔθνη»⁹. Διότι, ἐπειδὴ ὠργίσθησαν μόλις εἶδον τὸν Υἱὸν καὶ τὸν ἐφόνευσαν, εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς προσκαλεῖ διὰ τῶν δούλων. Καὶ διατί πρᾶγμα τοὺς καλεῖ; Διὰ μόχθους καὶ κόπους καὶ ἰδρῶτας; Ὁχι, ἀλλὰ δι' ἀπόλαυσιν· διότι λέγει· «Οἱ ταῦροι καὶ τὰ μανάρια εἶναι σφαγμένα». Πρόσεχε πόσον πολὺ πλούσιον εἶναι τὸ συμπόσιον, πόσον μεγάλη ἡ τιμὴ ποὺ τοὺς γίνεται. Καὶ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἐφιλοτιμήθησαν, ἀλλ' ὅσον μεγαλυτέραν μακροθυμίαν ἐδείκνυε, τόσον ἐμεγάλωνεν ἡ σκληρότης αὐτῶν. Καὶ δὲν ἤλθον ὄχι ἐπειδὴ ἦσαν ἀπησυχολημένοι, ἀλλὰ ἀπὸ ἀδιαφορίαν.

Πῶς λοιπὸν ἄλλοι μὲν προβάλλουν ὡς δικαιολογίαν γάμους καὶ ἄλλοι ζεύγη βοδιῶν; Ἀσφαλῶς αὐτὰ εἶναι ἀπασχόλησις. Δὲν εἶναι καθόλου ἀπασχόλησις· διότι ὅταν ὑπάρχῃ πρόσκλησις διὰ πνευματικὰ πράγματα, δὲν εἶναι ἀναγκαῖα καμμία ἄλλη ἀπασχόλησις. Ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐχρησιμοποίησαν αὐτὰς τὰς προφάσεις διὰ νὰ τὰς προβάλουν ὡς προκαλύμματα τῆς ἀδιαφορίας των. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ φοβερόν, τὸ ὅτι δὲν ἤλθον δηλαδή, ἀλλὰ τὸ πιὸ φοβερόν καὶ τὸ μεγαλύτερον δεῖγμα τῆς παραφροσύνης των εἶναι τὸ ὅτι ἔδεραν χωρὶς κανένα οἶκτον αὐτοὺς ποὺ ἤλ-

βρίσκει, καὶ ἀνελεῖν τοῦτο τοῦ προτέρου χεῖρον. Ἐκεῖνοι
 μὲν γὰρ ἦλθον ἀπαιτοῦντες πρόσδοτον καὶ καρπούς, καὶ ἐ-
 σφάγησαν, οὗτοι δὲ εἰς γάμους καλοῦντες τοῦ παρ' αὐτῶν
 σφαγέτης, καὶ οὗτοι πάλιν φονεύονται. Τί ταύτης τῆς μα-
 5 νίας ἴσον; Τοῦτο καὶ Παῦλος ἐγκαλῶν αὐτοῖς ἔλεγε· «τῶν
 καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας,
 καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων».

Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσιν, διὰ ἀντίθεός ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο
 οὐ παραγινόμεθα, ἄκουσον τί λέγουσιν οἱ καλοῦντες· διὰ ὃ
 10 Παιήρ ἐστιν ὁ ποιῶν τοὺς γάμους, καὶ αὐτὸς ὁ καλῶν.
 Τί οὖν μετὰ ταῦτα; Ἐπειδὴ οὐκ ἠθέλησαν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ
 ἀνεῖλον τοὺς ἐπ' αὐτοὺς ἐλθόντας, κατακαίει τὰς πόλεις,
 καὶ τὰ σιραιόπεδα πέμπας, ἀνεῖλεν αὐτούς. Ταῦτα δὲ λέ-
 γει, προδηλῶν τὰ ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου γενόμενα,
 15 καὶ διὰ καὶ τὸν Πατέρα παρώξυναν, αὐτῷ μὴ πιστεύσαντες·
 αὐτὸς γοῦν ἐστιν ὁ ἐπεξελθὼν. Διὰ τοι τοῦτο οὐκ εὐθέως
 ἀναιρεθέντις τοῦ Χριστοῦ γέγονεν ἡ ἄλωσις, ἀλλὰ μετὰ
 τεσσαράκοντα ἔτη, ἵνα δείξῃ αὐτοῦ τὴν μακροθυμίαν· διὲ
 ἀπέκτειναν τὸν σιέφανον, διὲ ἀνεῖλον Ἰάκωβον, διὲ ὑβρίσαν
 20 τοὺς ἀποσιόλους. Εἶδες πραγμάτων ἀλήθειαν καὶ τάχος;
 Ἐπι γὰρ Ἰωάννου ζῶντις καὶ ἐπιέρων πολλῶν τῶν τῷ Χρι-
 στῷ συγγενομένων, ταῦτα ἐξέβαινε· καὶ μάρτυρες ἦσαν τῶν
 γινομένων οἱ ταῦτα ἀκούσαντες.

Ὅρα τοίνυν κηδεμονίαν ἄφαιτον. Ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα,
 25 πάντα ἐποίησε καὶ ἀπήρτισε· τῶν οἰκειῶν ἀναιρεθέντων,
 ἐτιέρους ἀπέσειλε δούλους· ἐκείνων σφαγέντων, τὸν Υἱὸν
 ἐπεμψε· καὶ τούτου ἀναιρεθέντις, καλεῖ αὐτοὺς εἰς τοὺς γά-

θον, τοὺς ἐκακοποίησαν καὶ τοὺς ἐφόνευσαν· αὐτὸ ἦτο χειρότερον ἀπὸ τὸ προηγούμενον. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἦλθον διὰ νὰ ζητήσουν τὴν ἐσοδεῖαν καὶ τοὺς καρποὺς καὶ ἐσφάγησαν, ἐνῶ αὐτοὶ καλοῦντες αὐτοὺς εἰς τοὺς γάμους αὐτοῦ πού ἐσφάγη ὑπ' αὐτῶν, φονεύονται καὶ αὐτοί. Τί ἤμπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ μὲ αὐτὴν τὴν μανίαν; Δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα κατηγορῶν ὁ Παῦλος αὐτούς, ἔλεγεν· «Οἱ ὅποιοι καὶ τὸν Κύριον ἐφόνευσαν καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς προφήτας καὶ ἐμᾶς κατεδίωξαν»¹⁰.

Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ λέγουν, ὅτι εἶναι ἀντίθεος καὶ διὰ τοῦτο δὲν προσερχόμεθα, ἄκουσε τί λέγουν αὐτοὶ πού τοὺς προσκαλοῦν· Ὁ Πατὴρ εἶναι αὐτὸς πού κάνει τοὺς γάμους καὶ ὁ ἴδιος τοὺς προσκαλεῖ. Τί ἀκολουθεῖ εἰς τὴν συνέχειαν; Ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἔλθουν, ἀλλὰ καὶ ἐφόνευσαν αὐτοὺς πού ἦλθον νὰ τοὺς καλέσουν, κατακαίει τὰς πόλεις τῶν, καὶ ἀφοῦ ἀπέστειλε στρατόν, ἐξωλόθρευσεν αὐτούς. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει, προλέγων τὰ ὅσα συνέβησαν ἐπὶ Βεσπασιανοῦ καὶ ἐπὶ Τίτου, καὶ ὅτι καὶ τὸν Πατέρα ἐξώργισαν, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ἐπέτρεψε τὴν καταστροφὴν τῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ δὲν ἔγινεν ἀμέσως μετὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μετὰ σαράντα χρόνια, διὰ νὰ δείξῃ τὴν μακροθυμίαν του· ἡ καταστροφὴ ἔγινεν ἀφοῦ ἐφόνευσαν τὸν Στέφανον, ἀφοῦ ἐφόνευσαν τὸν Ἰάκωβον, ἀφοῦ ἐκακοποίησαν τοὺς ἀποστόλους. Εἶδες πραγματοποιήσιν προφητειῶν καὶ ταχύτητα πραγματοποιήσεως αὐτῶν; Διότι αὐτὰ συνέβησαν ἐνῶ ἔζη ἀκόμη ὁ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς πού συναναστράφησαν τὸν Χριστὸν καὶ ἦσαν μάρτυρες τῶν ὄσων συνέβησαν αὐτοὶ πού τὰ ἤκουσαν αὐτά.

Πρόσεχε λοιπὸν ἀπερίγραπτον κηδεμονίαν. Ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ὅλα τὰ ἔκανε καὶ τὰ ἐτακτοποίησε· καὶ μολονότι ἐφονεύθησαν οἱ δοῦλοι, ἔστειλεν ἄλλους δούλους· καὶ ὅταν καὶ ἐκεῖνοι ἐσφάγησαν, ἔστειλε τὸν Υἱόν του· καὶ ὅταν καὶ ἐκεῖνος ἐφονεύθη, τοὺς καλεῖ καὶ πάλιν εἰς

μους· οὐκ ἠθέλησαν ἐλθεῖν. Ἐῖτα πέμπει ἐτέρους δούλους· οἱ δὲ καὶ τούτους ἀνεῖλον· Τότε λοιπὸν αὐτοὺς ἀναιρεῖ, ἅτε ἀνίατα νοσοῦντας. "Οτι γὰρ ἀνίατα ἐνόσουν, οὐ τὰ γεγενημένα ἔδειξε μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ πορνῶν καὶ τελωνῶν πιστευσάντων, αὐτοὶ ταῦτα ἐποίησαν. "Ὡστε οὐκ ἀφ' ὧν ἐτόλμησαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν ἕτεροι κατώρθωσαν, κατακρίνονται οὗτοι. Εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι οὐ τότε ἐκλήθησαν οἱ ἐξ ἔθνῶν, ὅτι ἐμασίχθησαν καὶ μυρία ἔπαθον οἱ ἀποστολοὶ, ἀλλ' εὐθέως μετὰ τὴν ἀνάστασιν (τότε γὰρ φησὶν αὐτοῖς, «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»), εἵπομεν ἄν, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν αὐτοῖς διελέγοντο πρῶτοις. Καὶ γὰρ πρὸ τοῦ σταυροῦ φησὶν αὐτοῖς· «πορεύεσθε ἐπὶ τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ»· καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ καὶ ἐκέλευσεν αὐτοῖς διαλέγεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ εἶπε, «μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη», ἀλλὰ μέλλων εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβαίνειν, ἐδήλωσεν ὅτι ἐκείνοις διαλέξονται πρῶτοις. «Λήψεσθε γὰρ δύναμιν», φησὶν, «ἐπελθόντιος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πάσῃ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς»· καὶ ὁ Παῦλος πάλιν· «ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀποστολοὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους πρῶτον ἐχώρησαν, καὶ πολὺν ἐν Ἱερουσαλήμ διατριψάντες χρόνον, εἶτα ὑπ' αὐτῶν ἐλαθέντες, οὕτω διεσπάρασαν εἰς τὰ ἔθνη.

2. Σὺ δὲ ὄρα κἀντιεῦθεν τὴν φιλοτιμίαν. «Ὅσους ἐὰν εὗρητε», φησί, «καλέσατε εἰς τοὺς γάμους». Πρὸ τούτου μὲν γὰρ, ὅπερ ἔφη, καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλησι διελέγον-

11. Ματθ. 28, 19.

12. Ματθ. 10, 6.

13. Πρ. 1, 8.

14. Γαλ. 2, 8.

τοὺς γάμους· ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἔλθουν. Εἰς τὴν συνέχειαν στέλλει ἄλλους δούλους· αὐτοὶ ὅμως καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐφόνευσαν. Τότε λοιπὸν καταστρέφει αὐτούς, ἐπειδὴ ἦτο ἀθεράπευτος ἢ ἀσθένειά των. Τὸ ὅτι βέβαια ἦτο ἀθεράπευτος ἢ ἀσθένειά των, τὸ ἀπέδειξαν ὄχι μόνον τὰ ὅσα συνέβησαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι, ἂν καὶ ἐπίστευσαν αἱ πόρνοι καὶ οἱ τελῶναι, αὐτοὶ διέπραξαν ὅλα αὐτά. Ὡστε κατακρίνονται ὄχι μόνον ἀπὸ ὅσα διέπραξαν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα κατώρθωσαν οἱ ἄλλοι. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἤθελεν εἰπεῖ, ὅτι δὲν ἐκλήθησαν τότε οἱ ἐθνικοί, ὅταν δηλαδὴ ἐμαστιγώθησαν οἱ ἀπόστολοι καὶ ἔπαθον τόσα πολλά, ἀλλ' ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάστασιν (διότι τότε λέγει εἰς αὐτούς, «πηγαίνετε καὶ κάνατε μαθητὰς μου ὅλα τὰ ἔθνη»¹¹), θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ τοῦ εἰποῦμεν, ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσίν του καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν, μὲ αὐτοὺς κατ' ἀρχὴν εἶχε συνδιαλαγὰς. Καθ' ὅσον πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσίν του λέγει πρὸς αὐτούς· «Πηγαίνετε πρὸς τὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ»¹²· καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν σταυρὸν δὲν τοὺς ἠμπόδισεν, ἀλλ' ἔδωκεν ἐντολὴν πρὸς αὐτοὺς νὰ κηρύσσουν τὸ εὐαγγέλιον. Μολονότι βέβαια εἶπε, «κάνατε μαθητὰς μου ὅλα τὰ ἔθνη», ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἀνεβῆ εἰς τὸν οὐρανόν, εἶπεν εἰς ἐκείνους νὰ κηρύξουν πρῶτα. Διότι λέγει· «Θὰ λάβετε δύναμιν, ὅταν θὰ ἔλθῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς ἐσᾶς, καὶ θὰ γίνετε μάρτυρες μου καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἰουδαίαν καὶ μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς»¹³. Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν· «Αὐτὸς ποὺ ἐνήργησεν εἰς τὸν Πέτρον, ὥστε νὰ γίνῃ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν»¹⁴. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι κατ' ἀρχὴν μετέβησαν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἀφοῦ διέμειναν ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, εἰς τὴν συνέχειαν, ἀφοῦ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ αὐτούς, τότε διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ ἔθνη.

2. Σὺ ὅμως πρόσεχε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κυρίου «Ὅσους θὰ εὔρετε», λέγει, «καλέσατέ τους εἰς τοὺς γάμους». Διότι πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ποὺ προανέφερα, ἐκήρυττον καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ πρὸς τοὺς

το, ἐπὶ πλείον ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ διατριβόντες, ἐπειδὴ ἐπέμενον ἐπιβουλεύοντες αὐτοῖς, ἀκουσον Παύλου τὴν παραβολὴν ἐρμηνεύοντος ταύτην, καὶ λέγοντος οὕτως· «ὧμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δε
 5 ἀναξίους ἑαυτοὺς ἐκρίνατε, ἰδὸν στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη». Διὰ τοῦτό φησι καὶ αὐτός· «ὧ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλήμενοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι». Ἦιδει μὲν οὖν καὶ πρὸ τούτου τοῦτο· ἀλλ' ἵνα μηδεμίαν αὐτοῖς καταλίπη ἀναισχύντου τινὸς ἀντιλογίας πρόφασιν, καίπερ εἰδώς, πρὸς
 10 αὐτοὺς πρῶτους καὶ ἦλθε καὶ ἔπεμψεν, ἐκείνους τε ἐπιστομίζων, καὶ ἡμᾶς παιδεύων τὰ παρ' ἑαυτῶν ἅπαντα πληροῦν, κἂν μηδεὶς μηδὲν κερδαίνειν μέλλῃ. Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἦσαν ἄξιοι, «πορεύεσθε», φησὶν, «εἰς τὰς τριόδους, καὶ ὅσους ἐὰν εὔρητε, καλέσαιτε», καὶ τοὺς τυχόντας καὶ τοὺς
 15 ἀπερριμμένους. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἔλεγεν, ὅτι «πρόρ-
 ναι καὶ τελῶναι κληρονομήσουσι τὸν οὐρανόν», καί, «οἱ πρῶτοι ἔσχατοι ἔσονται, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι», δείκνυσιν ὅτι δικαίως ταῦτα γίνεται· ὃ μάλιστα πάντων ἔδακνεν Ἰουδαίους, καὶ τῆς κατασκαφῆς χαλεπώτερον μᾶλλον ἔκνιζε, τὸ εἰς
 20 τὰ ἐκείνων, καὶ πολλῶ μείζω τῶν ἐκείνων, τοὺς ἐξ ἐθνῶν ὁρᾶν εἰσαγομένους.

Εἶτα ἵνα μηδὲ οὗτοι τῇ πίστει θαρρήσωσι μόνη, καὶ περὶ τῆς κρίσεως αὐτοῖς διαλέγεται τῆς ἐπὶ ταῖς πονηραῖς πράξεις, τοῖς μὲν οὐδέπω πεπιστευκῶσι περὶ τοῦ προσελθεῖν τῇ
 25 πίστει, τοῖς δὲ πεπιστευκῶσι περὶ τῆς κατὰ τὸν βίον ἐπιμελείας. Ἐνδυμα γὰρ βίος ἐστὶ καὶ πράξις. Καὶ μὴν χάριτος ἦν ἡ κλήσις· τίνος οὖν ἔνεκεν ἀκριβολογεῖται; Ὅτι τὸ μὲν

15. Πρ. 13, 46.

16. Ματθ. 21, 31.

17. Ματθ. 19, 30.

ἔθνικούς, καὶ ἐπερνοῦσαν τὸν περισσότερον χρόνον των διαμένοντες εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἐπειδὴ ὄμως ἐπέμενον οἱ Ἰουδαῖοι νὰ τοὺς ἐπιβουλεύωνται, ἄκουσε τὸν Παῦλον πού ἐρμηνεύει αὐτὴν τὴν παραβολὴν καὶ λέγει τὰ ἑξῆς· «Εἰς ἐσᾶς ἦτο κατ' ἀρχὴν ἀναγκαῖον νὰ κηρυχθῆ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὄμως ἐφάνητε ἀνάξιοι νὰ δεχθῆτε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, στρεφόμεθα πλέον πρὸς τὰ ἔθνη»¹⁵. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ αὐτός· «ὁ μὲν γάμος εἶναι ἕτοιμος, οἱ καλεσμένοι ὄμως δὲν ἦσαν ἄξιοι». Βέβαια αὐτὸ τὸ ἐγνώριζε καὶ πρὶν νὰ συμβῆ, ἀλλ' ὄμως διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ καμμίαν πρόφασιν ἀναισχύντου ἀντιλογίας, μολονότι τὸ ἐγνώριζε, πρὸς αὐτοὺς πρῶτα καὶ ὁ ἴδιος ἦλθε καὶ ἄλλους ἀπέστειλεν ἐν συνεχείᾳ, καὶ ἀποστομῶνων ἔτσι ἐκείνους καὶ διδάσκων ἡμᾶς νὰ κάμνωμεν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἂν ἀκόμη πρόκειται κανεὶς νὰ μὴ κερδίσῃ τίποτε ἀπὸ αὐτό. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἦσαν ἄξιοι, «πηγαίνετε», λέγει, «εἰς τὰ σταυροδρόμια καὶ καλέσατε ὅσους θὰ εὔρετε», καὶ αὐτοὺς πού θὰ εὔρισκωνται ἐκεῖ κατὰ τύχην καὶ τοὺς περιφρονημένους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνεχῶς ἔλεγεν, ὅτι «πόρνοι καὶ τελῶναι θὰ κληρονομήσουν τὸν οὐρανόν»¹⁶, καὶ «οἱ πρῶτοι θὰ γίνουν τελευταῖοι καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι»¹⁷, ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὰ δικαίως γίνονται, πρᾶγμα πού κατ' ἐξοχὴν ἐνοχλοῦσε τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐπεύραζε πολὺ φοβερώτερα αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴν κατακρήμνισιν τοῦ ναοῦ, τὸ νὰ βλέπουν δηλαδὴ νὰ εἰσάγωνται οἱ ἔθνη καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερον, εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην πού ἀνῆκεν εἰς αὐτούς.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μὴ ἐπαναπαυθοῦν καὶ αὐτοὶ ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς τὴν πίστιν, τοὺς ὀμιλεῖ καὶ περὶ τῆς κρίσεως διὰ τὰς πονηρὰς πράξεις, τῶν μὲν ἀπίστων ἀκόμη διὰ τὸ ὅτι δὲν προσῆλθον εἰς τὴν πίστιν, τῶν δὲ πιστῶν διὰ τὴν ἀνάλογον φροντίδα πού ἔδειξαν εἰς τὴν ζωὴν των. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἔνδυμα εἶναι ὁ τρόπος ζωῆς καὶ αἱ πράξεις. Καὶ βέβαια ἡ κλήσις εἶναι ἔργον τῆς χάριτος. Διατί ὄμως ὀμιλεῖ μὲ τὴν ἀκρίβειαν; Διὰ τὸ ὅτι ἡ μὲν

κληθῆναι καὶ καθαρῶν, χάριτος ἦν, τὸ δὲ κληθέντα καὶ καθαρὰ ἐνδυσάμενον μεῖναι τοιαῦτα διατηροῦντα, τῆς τῶν κληθέντων σπουδῆς. Τὸ κληθῆναι οὐκ ἀπὸ τῆς ἀξίας γέγονεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς χάριτος. Ἔδει τοίνυν ἀμείψασθαι τὴν
 5 χάριν καὶ μὴ ισοαύτην ἐπιδείξασθαι πονηρίαν μετὰ τὴν τιμὴν.

Ἄλλ' οὐκ ἀπήλαυσα, φησὶν, ὅσον Ἰουδαῖοι. Καὶ μὴν πολλῶ μειζόνων ἀπήλαυσας ἀγαθῶν. Ἄ γὰρ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου παρεσκευάζετο ἐκείνοις ταῦτα ἀθρόον ἔλαβες σύ,
 10 οὐκ ὢν ἄξιος. Διὸ καὶ Παῦλος λέγει κατὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν. Ἄ γὰρ ἐκείνοις ὠφείλειτο, ταῦτα ἔλαβες. Διὸ καὶ πολλὴ κεῖται ἡ δίκη τοῖς ἑρραθυμηκόσι. Καθάπερ γὰρ ἐκείνοι τῷ μὴ ἐλθεῖν ὑβρίσαν, οὕτω καὶ οὐ τῷ οὕτω κατακλιθῆναι μετὰ βίου διεφθαρμένου. Τὸ γὰρ
 15 ρυπαροῖς ἱματίοις εἰσελθεῖν τοῦτο ἔστι βίον ἀκάθαρτον ἔχοντα ἀπελθεῖν ἐντεῦθεν διὸ καὶ ἐφιμοῦτο. Ὅρᾳς πῶς, καίτοι οὕτω τοῦ πράγματιος ὄντιος καταδήλου, οὐ πρότερον κολάζει, ἕως ἂν αὐτὸς ὁ ἡμαρτηκῶς τὴν ψῆφον ἐξενέγκῃ; Τῷ γὰρ μηδὲν ἔχειν ἀντειπεῖν κατέκρινεν ἑαυτὸν, καὶ οὐ
 20 τω πρὸς τὰς ἀπορρήτους αἴρειται κολάσεις. Μὴ γὰρ δὴ σκότος ἀκούσας, τούτῳ νομίσης αὐτὸν τιμωρεῖσθαι, τῷ εἰς ἀφεγγὲς πέμπεσθαι χωρίον μόνον, ἀλλ' ὅπου καὶ ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ θρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Τοῦτο δὲ λέγει, τὰς ἀκαριτερήτους ἐνδεικνύμενος ὀδύνας.

25 Ἀκούσατε ὅσοι μωσιθηρίων ἀπολαύσαντες, καὶ τοῖς γάμοις παραγενόμενοι, ρυπαροῖς τὴν ψυχὴν περιβάλλετε πράξεις. Ἀκούσατε πόθεν ἐκλήθητε. Ἀπὸ τῆς τριόδου. Τί ὄντιες; Χωλοὶ καὶ ἀνάπηροὶ κατὰ ψυχὴν, ὃ πολλῶ χαλε-

κλήσις καὶ ἡ κάθαρσις εἶναι ἔργον τῆς χάριτος, τὸ νὰ παραμείνη ὅμως κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐκλήθησαν καὶ ἐνεδύθησαν καθαρὰ ἐνδύματα μὲ τέτοια ἐνδύματα, ὀφείλεται εἰς τὴν φροντίδα αὐτῶν ποὺ ἐκλήθησαν. Ἡ κλήσις δὲν ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς ἀξίας των, ἀλλὰ κατὰ θεϊαν χάριν. Ἐπρεπε λοιπὸν ἡ χάρις νὰ ἀμείψῃ αὐτὸν ποὺ ὑπήκουσε καὶ νὰ μὴ δείξῃ ὁ τιμηθεὶς τόσῃν κακίαν μετὰ τὴν τιμὴν ποὺ τοῦ ἔγινεν.

Ἄλλὰ, θὰ εἰπῆ κάποιος, δὲν ἀπήλαυσα αὐτὰ ποὺ ἀπήλαυσαν οἱ Ἰουδαῖοι. Καὶ ὅμως ἀπήλαυσε πολὺ περισσότερα ἀγαθὰ. Διότι αὐτὰ ποὺ προετοιμάζοντο δι' ἐκείνους καθ' ὅλον τὸν χρόνον, αὐτὰ σὺ τὰ ἔλαβες εἰς μίαν στιγμὴν χωρὶς νὰ εἶσαι ἀξίος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Τὰ δὲ ἔθνη νὰ δοξάσουν τὸν Θεὸν διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν του πρὸς αὐτά»¹⁸. Διότι αὐτὰ ποὺ ἠτοιμάζοντο δι' ἐκείνους, αὐτὰ τὰ ἔλαβες ἐσύ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναμένει μεγάλη τιμωρία ἐκείνους ποὺ θὰ δείξουν ἀδιαφορίαν. Καθ' ὅσον, ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνοι τὸν προσέβαλον ποὺ δὲν προσῆλθον, ἔτσι καὶ σὺ τὸν προσβάλλεις μὲ τὸ νὰ καθήσῃς εἰς τὴν τράπεζαν μὲ τέτοιον διεφθαρμένον βίον. Διότι αὐτὸ σημαίνει ἢ εἴσοδος μὲ ρυπαρὰ ἐνδύματα· τὸ νὰ φύγῃ δηλαδὴ κανεὶς ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν μὲ βίον ἀκάθαρτον· καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καὶ ἔσιώπα. Βλέπεις, πῶς, ἂν καὶ εἶναι τόσον ὀλοφάνερον τὸ πρᾶγμα, δὲν τιμωρεῖ κατ' ἀρχὴν, προτοῦ ὁ ἴδιος ὁ ἁμαρτωλὸς γίνῃ αἴτιος τῆς καταδίκης του; Διότι, μὲ τὸ νὰ μὴ ἔχη νὰ εἰπῆ τίποτε, κατέκρινε τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἔτσι ὀδηγεῖται πρὸς τὰς ἀπεριγράπτους τιμωρίας. Μὴ νομίσης, ὅμως, ἀκούων σκοτός, ὅτι αὐτὸς τιμωρεῖται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὀδηγούμενος δηλαδὴ ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς σκοτεινὸν μέρος, ἀλλ' ὀδηγεῖται ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ κλάμα καὶ ὁ τριγμὸς τῶν δοντιῶν. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει διὰ νὰ δείξῃ τὰ ἀνυπόφορα βάσανα.

Ἀκούσατε ὅσοι ἀπηλαύσατε τῶν μυστηρίων καὶ περιβάλλετε τὴν ψυχὴν σας μὲ ρυπαρὰς πράξεις ἂν καὶ προσήλθατε εἰς τοὺς γάμους. Ἀκούσατε ἀπὸ ποῦ προσεκλήθητε. Ἀπὸ τὰ σταυροδρόμια. Τί ἤσασθε προηγουμένως; χωλοὶ

πώτερον τῆς τοῦ σώματος λώθης. Αἰδέσθητε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ καλέσαντος, καὶ μηδεὶς μενέτω ρυπαρὰ ἔχων ἱμάτια, ἀλλ' ἕκαστος ἡμῶν περιεργαζέσθω τὴν σιολὴν τῆς ψυχῆς. Ἀκούσατε, γυναῖκες· ἀκούσατε, ἄνδρες. Οὐ τοῦτων ἡ-
 5 μῖν δεῖ τῶν ἱματίων τῶν χρυσοπάσιων, τῶν τὰ ἔξωθεν ἡμῖν καλλωπιζόντων, ἀλλ' ἐκείνων τῶν τὰ ἔνδον. Ἐως ἂν ταῦτα ἔχωμεν, ἐκεῖνα περιθέσθαι δύσκολον. Οὐκ ἔστιν ὁμοῦ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καλλωπίζειν. Οὐκ ἔστιν ὁμοῦ καὶ μαμωνᾷ δουλεύειν, καὶ Χριστῷ ὑπακούειν ὡς χρῆ.

10 Ἀποδώμεθα τοίνυν ταύτην τὴν τυραννίδα τὴν χαλεπὴν. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις τὸν μὲν οἶκον ἐκόσμηι, παραπειάσματα χρυσῶ κρεμάσας, σὲ δὲ ἐν ρακίοις γυμνὸν ἐποίει καθῆσθαι, πρῶ-
 15 ως ἂν ἤνεγκας. Ἀλλ' ἰδοὺ νῦν τοῦτο σὺ σαυτὸν ἐργάζῃ, τὴν μὲν οἰκίαν τῆς ψυχῆς σου, τὸ σῶμα λέγω, μυρίοις παρα-
 15 πειάσμασι καλλωπίζων, ἐκείνην δὲ ἐν ρακίοις ἀφείς καθῆ-
 σθαι. Οὐκ οἶσθα, ὅτι τὸν βασιλέα τῆς πόλεως μᾶλλον κοσμεῖ-
 σθαι δεῖ; Διὰ τοι τοῦτο τῇ μὲν πόλει παραπειάσματα ἐκ λί-
 νου κατεσκευάσται, τῷ δὲ βασιλεῖ ἀλουργίς καὶ διάδημα. Οὕτω καὶ σὺ, τὸ μὲν σῶμα πολλῶ φανλοτέρῳ περιέβαλε σιο-
 20 λῇ, τὸν δὲ νοῦν ἀλουργίδα ἔνδυσον, καὶ σιέφανον ἐπίθες αὐ-
 τῷ, καὶ κάθισον ἐπὶ ὀχήμεαιος ὑψηλοῦ καὶ περιφανοῦς. Νῦν γὰρ τοῦναντίον ποιεῖς, τὴν μὲν πόλιν καλλωπίζων ποικίλως, τὸν δὲ βασιλέα νοῦν ἀφείς σύρεσθαι δεδεδεμένον ὀπίσω τῶν ἀλόγων παθῶν. Οὐκ ἐννοεῖς, ὅτι εἰς γάμον ἐκλήθης, καὶ
 25 Θεοῦ γάμον; σὺ λογιζῃ πῶς εἰς ταύτας τὰς πασιτάδας τὴν κληθεῖσαν ψυχὴν εἰσιέναι χρῆ, χρυσοσωτοῖς χρυσοῖς περιδε-

καὶ ψυχικὰ ἀνάπηροι, πρᾶγμα ποῦ εἶναι κατὰ πολὺ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀκρωτηρίασιν τοῦ σώματος. Σεβασθῆτε τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ ποῦ σᾶς ἐκάλεσε καὶ κανεὶς ἄς μὴ συνεχίσῃ νὰ μένη μὲ ρυπαρὰ ἐνδύματα, ἀλλ' ὁ καθένας ἄς φροντίζῃ διὰ τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς του. Ἀκούσατε, γυναῖκες· ἀκούσατε, ἄνδρες. Δὲν χρειαζόμεθα αὐτὰ τὰ χρυσοῦφानτα ἐνδύματα, ποῦ μᾶς στολίζουν ἐξωτερικὰ, ἀλλ' ἐκεῖνα ποῦ μᾶς στολίζουν ἐσωτερικὰ. Ἐν ὅσῳ θὰ ἔχωμεν αὐτά, εἶναι δύσκολον νὰ ἐνδυθῶμεν ἐκεῖνα. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καλλωπίζωμεν συγχρόνως καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. Δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ εἰς τὸν μαμωνᾶν νὰ δουλεύῃς καὶ εἰς τὸν Χριστὸν νὰ ὑπακούῃς ὡς πρέπει.

Ἄς ἐκδιώξωμεν λοιπὸν ἀπὸ ἐπάνω μας αὐτὴν τὴν φοβερὴν τυραννίδα. Διότι οὔτε θὰ τὸ ἠνέχεσο μὲ εὐχαρίστησιν, ἔὰν κάποιος τὴν μὲν οἰκίαν του τὴν ἐστόλιζε κοσμῶν αὐτὴν μὲ χρυσᾶ παραπετάσματα, ἐσένα δὲ σὲ προσεκάλει νὰ καθήσῃς εἰς τὴν τράπεζάν του κουρελιάρην καὶ γυμνόν. Ἄλλὰ νὰ τώρα σὺ τὸ κάνεις αὐτὸ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου· τὴν μὲν οἰκίαν τῆς ψυχῆς σου, δηλαδὴ τὸ σῶμα, τὸ καλλωπίζεις μὲ ἄπειρα παραπετάσματα, τὴν δὲ ψυχὴν σου τὴν ἀφήνεις νὰ κάθεται μέσα εἰς αὐτὸ μὲ κουρέλια. Δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς πόλεως πρέπει πρὸ πάντων νὰ στολίζεται; Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο διὰ μὲν τὴν πόλιν ἔχουν κατασκευασθῆ παραπετάσματα ἀπὸ λινόν, διὰ δὲ τὸν βασιλέα ἀλουργίς καὶ στέμμα. Ἔτσι καὶ σὺ, τὸ μὲν σῶμα ἐνδυσέ το μὲ πολὺ ἀσήμαντον στολὴν, τὸν δὲ νοῦν ἐνδυσέ τον μὲ ἀλουργίδα καὶ βάλε ἐπάνω εἰς αὐτὸν στέφανον καὶ βάλε τον νὰ καθήσῃ ἐπάνω εἰς ὄχημα ὑψηλὸν καὶ περίλαμπρον. Τώρα ὅμως κάνεις τὸ ἀντίθετον· τὴν μὲν πόλιν τὴν καλλωπίζεις ποικιλοτρόπως, τὸν βασιλέα ὅμως νοῦν τὸν ἀφήνεις νὰ σύρεται δεμένος ὀπίσω ἀπὸ τὰ παράλογα πάθη. Δὲν σκέπτεσαι, ὅτι ἐκλήθης εἰς γάμον καὶ μάλιστα γάμον Θεοῦ; δὲν ἀναλογίζεσαι πῶς πρέπει νὰ εἰσέρχεται εἰς αὐτοὺς τοὺς νυμφικοὺς θαλάμους ἢ καλεσμένη ψυχὴ, ἐνδεδυμένη δηλαδὴ μὲ χρυσᾶ

βλημένην, πεποικιλμένην;

3. Βούλει σοι δείξω τοὺς οὕτως ἐστολισμένους; τοὺς ἔνδυμα ἔχοντας γάμου; Ἀναμνήσθητι τῶν ἁγίων ἐκείνων, ὑπὲρ ὧν πρόην ὑμῖν διελέχθην, τῶν τὰ τρίχινα ἔχόντων ἱμάτια, τῶν τὰς ἐρήμους οἰκούντων. Οὗτοι μάλιστα εἶσιν οἱ τὰ ἐνδύματα τῶν γάμων ἐκείνων ἔχοντες· καὶ δῆλον ἐντεῦθεν ὅσας ἂν αὐτοῖς δῶς πορφυρίδας, οὐκ ἂν ἔλοιντο λαβεῖν· ἀλλ' ὥσπερ βασιλεύς, εἰ τοῦ πτωχοῦ τὰ ράκιά τις λαβὼν, κελεύει ταῦτα αὐτὸν ἐνδυθῆναι, βδελύξαιτο ἂν τὴν σιολήν, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι τὴν ἀλουργίδα τὴν ἐκείνου. Οὐδαμόθεν δὲ ἐτέρωθεν τοῦτο πάσχουσιν, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ εἰδέναί τὸ κάλλος τῆς ἐναντιῶν σιολῆς. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἀλουργὸν ἐκείνην χλαυρίδα διαπιύουσιν ὡς ἀράχνην. Ταῦτα γὰρ αὐτοὺς ὁ σάκκος ἐδίδαξε· καὶ γὰρ εἶσιν αὐτοῦ τοῦ βουλεύοντος ὑψηλότεροι 10 πολλῶ καὶ λαμπρότεροι. Καὶ ἐν δυνηθῆς τὰς πύλας ἀναπιύξαι τοῦ νοῦ, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῶν κατιδεῖν καὶ τὸν ἔνδον ἅπαντα κόσμον, καὶ εἰς τὴν γῆν καταπέσοις, οὐ φέρων τῆς εὐμορφίας τὴν λαμπηδόνα καὶ τὴν αἴγλην τῶν ἱματίων ἐκείνων καὶ τὴν ἀστραπὴν τοῦ συνειδότης αὐτῶν.

20 Ἐχομεν γὰρ εἰπεῖν καὶ παλαιοὺς ἄνδρας μεγάλους καὶ θαυμασιούς· ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς παχυτέρους τὰ δρώμενα ὑποδείγματα μᾶλλον ἐνάγει, διὰ τοῦτο ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὰς σκηναὺς πέμπω τῶν ἁγίων ἐκείνων. Οὐδὲν γὰρ ἔχουσι λυπηρὸν, ἀλλ' ἅτε ἐν οὐρανοῖς πηξάμενοι τὰς καλύβας, οὕτω πόρρω 25 τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ μοχθηρῶν ἐσκήνωνται, σιραιοπεδευόμενοι κατὰ τοῦ διαβόλου, καὶ ὥσπερ χορεύοντες, οὕτω πο-

19. Δηλαδή στον Χριστόν. «Ὅσοι εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε Χριστόν ἐνεδώσασθε».

κροσσωτὰ καὶ καλλωπισμένη;

3. Θέλεις νὰ σοῦ δείξω αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἔτσι στολισμένοι; αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἔνδυμα γάμου; Ἐνθυμίσου ἐκείνους τοὺς ἁγίους, περί τῶν ὁποίων σᾶς ὠμίλησα παλαιότερα, ποὺ φοροῦν τρίχινα ἐνδύματα καὶ κατοικοῦν εἰς τὰς ἐρήμους. Αὐτοὶ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ φοροῦν τὰ ἐνδύματα ἐκείνων τῶν γάμων· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ἐξῆς· ὅσα δηλαδὴ βασιλικά ἐνδύματα καὶ ἂν τοὺς δώσης, δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσαν νὰ τὰ λάβουν· ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς βασιλεύς, ἂν κάποιος, ἀφοῦ ἐλάμβανε τὰ κουρελιασμένα ἐνδύματα τοῦ πτωχοῦ, προέτρεπεν αὐτὸν νὰ ἐνδυθῆ αὐτά, θὰ ἐβδελύσσετο τὴν στολήν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι συχαίνονται τὴν βασιλικὴν στολήν. Καὶ συμβαίνει αὐτὸ εἰς αὐτοὺς ὄχι διὰ κάποιαν ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅτι γνωρίζουν τὸ κάλλος τῆς ἰδικῆς των στολῆς¹⁹. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ βασιλικὸν ἐκεῖνο ἔνδυμα τὰ περιφρονοῦν ὡσὰν ἀράχνην. Καὶ ὅλα αὐτὰ βέβαια τοὺς τὰ ἐδίδαξεν ὁ σάκκος ποὺ φοροῦν· καθ' ὅσον εἶναι πολὺ πρὸ ὑψηλότεροι καὶ λαμπρότεροι καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα. Καὶ ἂν ἤμπορέσης ν' ἀνοίξης τὰς πύλας τοῦ νοῦ των καὶ νὰ ἐξετάσης τὴν ψυχὴν των καὶ ὅλον τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον των, καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελες κατέλθῃ εἰς τὴν γῆν, δὲν θὰ ἤμπορέσης ν' ἀνθέξης τὴν λαμπρότερα τῆς ὀμορφιάς των καὶ τὴν λάμψιν τῶν ἐνδυμάτων ἐκείνων καὶ τὴν ἀπαστράπτουσαν συνείδησίν των.

Ἐμποροῦμεν βέβαια καὶ παλαιοὺς ἄνδρας ν' ἀναφέρωμεν μεγάλους καὶ θαυμαστούς, ἐπειδὴ ὅμως τοὺς πνευματικὰ ἀνωρίμους τοὺς παρακινοῦν κατὰ πολὺ περισσότερον τὰ βλεπόμενα πράγματα, διὰ τοῦτο σᾶς παραπέμπω πρὸς τὰς σκηναὶς ἐκείνων τῶν ἁγίων. Διότι αὐτοὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ λυπηρόν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔστησαν τὰς καλύβας των εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἔχουν κατασκηνώσει πάρα πολὺ μακρὰ ἀπὸ τὰ δυσάρεστα τῆς παρούσης ζωῆς καί, συναθροίζοντες στρατὸν ἐναντίον τοῦ διαβόλου, πολεμοῦν αὐτὸν ὡσὰν νὰ χορεύουν.

λεμοῦσιν αὐτιῶ. Διὰ τοι τοῦτο καλύβας πηξάμενοι, πόλεις καὶ ἀγορὰς καὶ οἰκίας ἔφυγον. Τὸν γὰρ πολεμοῦντα οὐκ ἔνι ἐν οἰκίᾳ καθῆσθαι, ἀλλὰ σχεδιάσαντα τὴν οἴκησιν, ὡς μέλλοντα εὐθέως ἐπανίστασθαι, οὕτω κατοικεῖν.

- 5 Τοιοῦτοι ἐκεῖνοι πάντες, ἀπεναντίας ἡμῖν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ οὐχ ὡς ἐν στρατοπέδῳ, ἀλλ' ὡς ἐν πόλει εἰρηνικῇ ζῶμεν. Τίς γὰρ ἐπὶ στρατοπέδου ποτὲ θεμελῖους καταβάλλεται, καὶ οἰκίαν οἰκοδομεῖται, ἢν μικρὸν ὑστερον ἀπολιμπάνειν μέλλει; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς· ἀλλὰ κἂν ἐπιχειρήσῃ τις, ὡς προ-
- 10 δόξης ἀναιρεῖται. Τίς ἐπὶ στρατοπέδου πλῆθρα γῆς ὠνεῖται, καὶ πραγματείας συντίθησιν; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς· καὶ μάλα εὐκότως. Πολεμῆσαι γάρ, φησί, παραγέγονας, οὐ καπηλεῦσαι. Τί τοίνυν φιλοπονεῖς περὶ τὸν τόπον, ὃν μικρὸν ὑστερον ἀφήσεις; Ὅταν ἀπέλθωμεν εἰς τὴν παιρίδα, ταῦτα ποίει.
- 15 Ταῦτα καὶ σοὶ λέγω νῦν ἐγώ. Ὅταν ἀναχωρήσωμεν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἄνω, ταῦτα ποίει· μᾶλλον δὲ οὐδὲν σοὶ δεῖ πόνων ἐκεῖ· λοιπὸν ὁ βασιλεὺς σοὶ πάντα ἐργάσεται. Ἐνιαῦθα δὲ ἀρκεῖ τάφρον περιελάσαι μόνον καὶ χάρακα πήξασθαι· οἰκοδομῆς δὲ οὐδεμίᾳ χρεία. Ἄκουσον οἶος τῶν ἀμαξοβίων
- 20 Σκυθῶν ὁ βίος, οἷαν τοὺς νομάδας φασὶν ἔχειν διαγωγὴν. Οὕτω τοὺς Χριστιανοὺς ζῆν ἔδει· περιῖέναι τὴν οἰκουμένην, πολεμοῦντας τῷ διαβόλῳ, αἰχμαλώτους ρουμένους τοὺς ὑπ' ἐκείνου κατεχομένους καὶ πάντων ἀπηλλάχθαι τῶν διωτικῶν. Τί κατασκευάζεις οἰκίαν, ἄνθρωπε, ἵνα μᾶλλον
- 25 σαντιὸν δῆσῃς; Τί κατορύττεις θησαυρόν, καὶ καλεῖς κατὰ σαντιοῦ τὸν πολέμιον; τί περιβάλλεις τείχη, καὶ σαντιῶ κα-

20. Αὐτοὶ δὲν εἶχον μόνιμον κατοικίαν, ἀλλὰ μετεκινοῦντο διαρκῶς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, μεταφέροντες τὰ πράγματά των ἐπάνω εἰς ἀμαξαν ἕξ οὗ καὶ ἀμαξοβίοι καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου.

Διὰ τοῦτο λοιπόν, στήσαντες καλύβας, ἐγκατέλειψαν πόλεις καὶ ἀγορὰς καὶ οἰκίας. Διότι αὐτὸς ποὺ πολεμᾷ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κάθεται εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλὰ νὰ κτίζῃ τὴν κατοικίαν του ὡσὰν νὰ πρόκειται ν' ἀναχωρήσῃ ἀπ' αὐτὴν ἀμέσως καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ κατοικῇ εἰς αὐτήν.

Τέτοιοι ἦσαν ὅλοι ἐκεῖνοι, μὲ ἐμᾶς ὅμως συμβαίνει τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον. Καθ' ὅσον ἡμεῖς ζῶμεν ὄχι ὡσὰν εἰς στρατόπεδον, ἀλλ' ὡσὰν εἰς πόλιν εἰρηνικὴν. Διότι ποῖος ποτὲ εἰς στρατόπεδον θέτει θεμέλια καὶ κτίζει οἰκίαν, τὴν ὁποίαν πρόκειται μετὰ ἀπὸ ὀλίγον νὰ ἐγκαταλείψῃ; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιχειρήσῃ κανεὶς νὰ τὸ κἀνῃ, φονεύεται ὡσὰν προδότης. Ποῖος ἀγοράζει μέσα εἰς τὸν χῶρον τοῦ στρατοπέδου ὠρισμένην ἔκτασιν γῆς καὶ ἐγκαθιστᾷ εἰς αὐτὴν ἐμπορικὴν ἐπιχείρησιν; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς· καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον· διότι, λέγει, ἦλθες νὰ πολεμήσῃς καὶ ὄχι ν' ἀσχοληθῆς μὲ ἐμπόριον. Διατί λοιπὸν κοπιᾶζεις διὰ τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ τὸν ἐγκαταλείψῃς; Ὅταν θὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν πατρίδα τότε κάμνε αὐτά. Τὰ ἴδια σὲ συμβουλεύω καὶ ἐγὼ τώρα. Ὅταν φύγωμεν καὶ μεταβῶμεν εἰς τὴν οὐράνιον πόλιν, τότε κάμνε τα αὐτά· ἢ καλύτερα ἐκεῖ δὲν χρειάζεσαι κανένα κόπον· διότι ἐκεῖ ὅλα θὰ σοῦ τὰ κἀνῃ ὁ βασιλεὺς σου. Ἐδῶ σοῦ εἶναι ἀρκετὸν ν' ἀνοίξῃς ἓνα μόνον αὐλάκι καὶ νὰ στήσῃς ἓνα πάσσαλον καὶ δὲν χρειάζεται νὰ κατασκευάσῃς καμμίαν οἰκοδομήν. Ἀναλογίσου ποῖος εἶναι ὁ τρόπος ζωῆς τῶν ἀμαξοβίων Σκυθῶν¹⁰, ποὺ ὁμοιάζει μὲ τὴν ζωὴν τῶν νομάδων.

Ἔτσι ἔπρεπε καὶ οἱ Χριστιανοὶ νὰ ζοῦν· νὰ περιέρχωνται τὴν οἰκουμένην, νὰ πολεμοῦν τὸν διάβολον, νὰ ἐλευθερώνουν ἐκείνους ποὺ συνελήφθησαν ὑπ' αὐτοῦ αἰχμάλωτοι καὶ νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ὅλας τὰς κοσμικὰς φροντίδας. Διατί κτίζεις, ἄνθρωπε, οἰκίαν, διὰ νὰ δέσης περισσότερον τὸν ἑαυτὸν σου; Διατί κρύπτεις μέσα εἰς τὴν γῆν θησαυρὸν καὶ καλεῖς ἐναντίον σου τὸν ἐχθρόν; διατί περιβάλλεις μὲ τεῖχη τὴν οἰκίαν σου καὶ κατασκευάζεις φυ-

τασκευάζεις φυλακήν; Εἰ δὲ δύσκολα ταῦτα εἶναι σοι δοκεῖ,
 ἀπέλθωμεν πρὸς τὰς ἐκείνων σκηνάς, ἵνα διὰ τῶν ἔργων
 μάθωμεν τὴν εὐκολίαν. Καλύβας γὰρ ἐκεῖνοι πηξάμενοι,
 καὶ ἀποσιῆναι δέη τούτων, οὕτως ἀφίστανται, ὥσπερ οἱ
 5 στρατιῶται ἐν εἰρήνῃ τὸ στρατόπεδον ἀφέντες. Καὶ γὰρ
 οὕτως ἐσκήνωται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ ἥδιον. Καὶ γὰρ ἥδι-
 ον ἰδεῖν ἐρημίαν σκηνάς ἔχουσαν μοναχῶν συνεχεῖς, ἢ στρα-
 τιώτας ἐν στρατοπέδῳ παραπειάσματα τείνοντας καὶ δόρατα
 πηγνυμένους καὶ τῆς τῶν δοράτων αἰχμῆς φάρη κροκωτὰ
 10 ἐξαριωνίας, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων χαλκᾶς ἐχόντων κεφα-
 λάς, καὶ πολὺ τῶν ἀσπίδων ἀσιράπιοντας τοὺς ὀμφαλοὺς,
 καὶ σιδήρῳ τεθωρακισμένους ὅλους διόλου, καὶ βασιλεία
 ἐσχεδιασμένα, καὶ πεδίον ἠπλωμένον πολὺ, καὶ ἀριστοποι-
 ούμενους καὶ ἀβλοῦντας. Οὐδὲ γὰρ οὕτω τερπνὸν τὸ θεά-
 15 τρον τοῦτο, οἷον ὃ ἐγὼ λέγω νῦν. Ἄν γὰρ ἀπέλθωμεν εἰς
 τὴν ἔρημον, καὶ ἴδωμεν τῶν τοῦ Χριστοῦ στρατιωτῶν τὰς
 σκηνάς, οὐ παραπειάσματα τεινόμενα ὀφόμεθα, οὐδὲ αἰχμᾶς
 δοράτων, οὐδὲ πέπλους χρυσοῦς θόλον βασιλικὴν ποιούντας,
 ἀλλ' οἷον ἂν εἴ τις ἐν γῆ πολλῶ ταύτης μακροτέρῃ καὶ ἀπείρῃ
 20 πολλοὺς ἔτεινεν οὐρανοῦς, καινὸν καὶ φορικῶδες ἂν ἔδειξε
 τὸ θέαιρον, οὕτω καὶ ἐκεῖ θεάσασθαι ἔνι. Οὐδὲν γὰρ αὐτῶν
 τὰ καταγώγια χεῖρον τῶν οὐρανῶν διάκεινται· καὶ γὰρ ἄγ-
 γελοι καιάγονται πρὸς αὐτοὺς καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπό-
 τῆς. Εἰ γὰρ πρὸς τὸν Ἀβραάμ ἦλθον, ἄνδρα γυναῖκα ἔχοντα
 25 καὶ παιδιά τρέφοντα, ἐπειδὴ φιλόξενον εἶδον διὰ πολλῶ
 πλείονα εὖρωσιν ἀρετήν, καὶ ἄνθρωπον σώματος ἀπαλλα-

λακὴν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου; Ἐὰν δὲ αὐτὰ σοῦ φαίνονται δύσκολα, ἃς μεταβῶμεν πρὸς τὰς σκηνάς ἐκείνων, ὥστε διὰ τῶν ἔργων νὰ γνωρίσωμεν τὴν εὐκολίαν. Διότι ἐκεῖνοι στήσαντες καλύβας, καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῆ ν' ἀποχωρισθοῦν αὐτάς, μὲ τόσην εὐκολίαν τὰς ἐγκαταλείπουν, ὅπως ἀκριβῶς οἱ στρατιῶται ἐγκαταλείπουν ἐν καιρῷ εἰρήνης τὸ στρατόπεδον. Πράγματι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχουν στήσει τὰς σκηνάς των, μᾶλλον δὲ καὶ μὲ πολὺ μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν. Καθ' ὅσον εἶναι εὐχάριστον νὰ βλέπῃς μίαν ἔρημον τοποθεσίαν νὰ ἔχη συνεχεῖς σκηνάς τῶν μοναχῶν, παρὰ στρατιώτας νὰ στήνουν ἀντίσκηνα εἰς στρατόπεδον καὶ νὰ θέτουν μέσα εἰς τὴν γῆν δόρατα καὶ νὰ κρεμοῦν ἀπὸ τὴν αἰχμὴν τῶν δοράτων κροκοβαμένους χιτῶνας, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ποὺ φοροῦν χάλκινα κράνη καὶ ν' ἀπαστρέπτουν εἰς μὲγάλον βαθμὸν αἱ στραγγύλαι ἐπιφάνειαι τῶν ἀσπίδων, καὶ νὰ εἶναι ἐντελῶς καλυμμένοι μὲ σιδηρένιους θώρακας, καὶ κτίρια ἀρχιτεκτονικὰ κατασκευασμένα, καὶ μεγάλην ἔκτασιν στρατοπέδου, καὶ στρατιώτας ἄλλους μὲν νὰ τρώγουν καὶ ἄλλους νὰ διασκεδάζουν. Πράγματι αὐτὸ τὸ θέαμα δὲν εἶναι τόσον εὐχάριστον, ὅσον αὐτὸ ποὺ ἐγὼ σᾶς περιγράφω τώρα. Διότι ἐὰν μεταβῶμεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἰδοῦμεν τὰς σκηνάς τῶν στρατιωτῶν τοῦ Χριστοῦ, δὲν θὰ ἰδοῦμεν στήμενας σκηνάς, οὔτε αἰχμὰς δοράτων, οὔτε χρυσᾶ πέπλα, παριστάνοντα βασιλικὰς αἰθούσας, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν κάποιος ἐτέντωνε πολλοὺς οὐρανοὺς εἰς γῆν πολὺ πῖο μεγάλην ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἀπέραντον, θὰ παρουσίαζε ἓνα παράδοξον καὶ φρικιαστικὸν θέαμα, τὰ ἴδια ἀκριβῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς καὶ ἐκεῖ. Διότι τὰ καταγώγια τῶν ἀσκητῶν δὲν εἶναι ὡς πρὸς τίποτε κατώτερα τῶν οὐρανῶν, καθ' ὅσον κατεβαίνουν πρὸς αὐτοὺς ἄγγελοι καθὼς καὶ ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων. Διότι, ἐὰν ἦλθον εἰς τὸν Ἀβραάμ, ποὺ ἦτο ἄνθρωπος ἑγγαμος καὶ πατὴρ τέκνων ἐπειδὴ τὸν εἶδον φιλόξενον, πολὺ περισσότερον κατέρχονται ἐδῶ καὶ ψάλλουν τὴν πρέπουσαν εἰς αὐτοὺς ὑμνωδίαν, ὅταν εὔρουν περισ-

γένια, καὶ ἐν σαρκὶ σαρκὸς ὑπερορῶνια, πολλῶ μᾶλλον ἐν-
ταῦθα διατριβουσι, καὶ χορεύουσι τὴν αὐτοῖς πρόπουσαν
χορείαν. Καὶ γὰρ τράπεζα παρ' ἐκείνοις πάσης πλεονεξίας
καθαρά, καὶ φιλοσοφίας μεσιτή.

- 5 Οὐχ αἱμάτων χεῖμαρροι παρ' αὐτοῖς, οὐδὲ κρεῶν κατα-
κοπαί, οὐδὲ καρηθαρῖαι, οὐδὲ καρνηκεῖαι, οὐδὲ κνῖσαι παρ'
αὐτοῖς ἀηδεῖς, οὐδὲ καπνὸς ἀτερπής, οὐδὲ δρόμοι καὶ θόρου-
βοι καὶ ταραχαὶ καὶ κραυγαὶ ἐπαχθεῖς, ἀλλ' ἄριστος καὶ ὕ-
δωρ· τὸ μὲν ἐκ πηγῆς καθαρᾶς, τὸ δὲ ἀπὸ πόνων δικαίων.
- 10 Εἰ δέ που καὶ φιλοτιμότερον ἐσιτάσασθαι βουληθεῖεν, ἀκρό-
δρουα ἢ φιλοτιμία γίνεται· καὶ μείζων ἐνταῦθα ἢ ἡδονή,
ἢ ἐν ταῖς βασιλικαῖς τραπέζαις. Οὐδεὶς ἐνταῦθα φόβος καὶ
τρόμος, οὐκ ἄρχων ἐνεκάλεσεν, οὐ γυνὴ παρώξυνεν, οὐ παι-
δίον εἰς ἀθυμίαν ἐνέβαλεν, οὐ γέλωσ ἀτακτικὸς ἐξέλυσεν, οὐ
- 15 κολάκων πλήθος ἐφύσησεν· ἀλλ' ἄγγέλων ἐστὶν ἢ τράπεζα,
πάσης τοιαύτης ταραχῆς ἀπηλλαγμένη. Καὶ σιθὰς αὐτοῖς
χόριος ἀπλῶς ὑπόκειται, καθάπερ ἐν ἐρήμῳ ἀρισιοποιῶν ὁ
Χριστὸς ἐποίησε. Πολλοὶ δὲ οὐδὲ ὑπωρόφιοι τοῦτο ποιοῦσιν,
ἀλλ' ἀντὶ σιέγης τὸν οὐρανὸν ἔχουσι, καὶ τὴν σελήνην ἀντὶ
- 20 φωτὸς λύχνου, οὐ δεομένου ἐλαίου, οὐδὲ τοῦ διακονησο-
μένου· ἐκείνοις μόνοις ἀξίως ἄνωθεν αὕτη φαίνει.

4. Ταύτην καὶ ἄγγελοι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν τράπεζαν
θεωροῦντες, τέρπονται καὶ ἡδονται. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρ-
τωλῶ μετανοοῦντι χαίρουσιν, ἐπὶ δικαίοις ισοούτοις μιμου-
25 μένοις αὐτοὺς τί οὐκ ἐργάζονται; Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ δεσπότης
καὶ δοῦλος· πάντες δοῦλοι, πάντες ἐλεύθεροι. Καὶ μὴ νο-
μίσης αἰνίγμα εἶναι τὸ εἰρημένον· καὶ γὰρ δοῦλοι ἀλλήλων,
καὶ δεσπότηται ἀλλήλων εἰσὶν. Οὐκ ἔστιν ἐσπέρας καταλαβού-

21. Ἀκρόδρουα: καρποὶ ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἰδίως αὐτοὶ ποὺ
μετὰ τὴν ὠρίμανσιν ἔχουν ξυλῶδες καὶ σκληρὸν κέλυφος, ὡς κά-
στανα, ξυλοκέρατα κλπ.

22. Λουκᾶ 15, 7.

σοτέραν ἀρετὴν καὶ ἄνθρωπον ποῦ ἀπηλλάγη τοῦ σώματος καὶ ποῦ περιφρονεῖ τὴν σάρκα, ἂν καὶ περιβάλλεται ἀπὸ τὴν σάρκα. Καθ' ὅσον καὶ τράπεζα παρατίθεται εἰς αὐτοὺς ποῦ εἶναι καθαρὰ ἀπὸ κάθε πλεονεξίαν καὶ γεμάτη μὲ φιλοσοφίαν.

Δὲν ὑπάρχουν εἰς αὐτοὺς χεῖμαρροι αἱμάτων, οὔτε τεμάχια κρεάτων, οὔτε κεφαλόπονοι, οὔτε φαγητὰ καρυκευμένα, οὔτε ἀηδιαστικαὶ ὀσμαὶ ψητῶν, οὔτε δυσάρεστος καπνός, οὔτε δρόμοι καὶ θόρυβοι καὶ ταραχαὶ καὶ θόρυβοι ἐνοχλητικοί, ἀλλ' ὑπάρχει ψωμὶ καὶ νερό, τὸν μὲν νερὸ προερχόμενον ἀπὸ πηγὴν καθαρὰν, τὸ δὲ ψωμὶ ἀπὸ κόπους δικαίους. Ἐὰν ὅμως ἤθελον ἐπιθυμήσει νὰ φάγουν καὶ κάτι ἐπὶ πλέον, ἢ ἐπιθυμία αὐτὴ ἐκπληρώνεται μὲ ἀκρόδρυα²¹, καὶ εἶναι μεγαλυτέρα ἢ ἡδονὴ εἰς τὰς τραπέζας αὐτάς, παρὰ εἰς τὰς βασιλικὰς τραπέζας. Διότι δὲν ὑπάρχει ἐδῶ κανεὶς φόβος καὶ τρόμος, οὔτε κατηγορία ἄρχοντος, οὔτε ἐρεθισμὸς ἐκ μέρους γυναικός, οὔτε παιδὶ ποῦ νὰ προκαλῆ στενοχώριαν, οὔτε συμβαίνουν γέλια ἀπρεπῆ, οὔτε ὑπερφάνεια προερχομένη ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν κολάκων, ἀλλ' ἡ τράπεζα εἶναι ἀγγελικὴ, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε παρομοίαν ταραχὴν. Καὶ διὰ στρῶμα χρησιμοποιοῦν ἀπλῶς χόρτα, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη εἰς τὴν ἔρημον, ὅταν ὁ Χριστὸς παρέθεσε τράπεζαν (πολλαπλασιάζων τοὺς ἄρτους). Πολλοὶ δὲ δὲν χρησιμοποιοῦν οὔτε καὶ ὑπόστεγον, ἀλλ' ἔχουν ἀντὶ στέγης τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν σελήνην ἀντὶ λυχνarioῦ φωτός, ποῦ δὲν χρειάζεται λάδι οὔτε καὶ ὑπηρέτην· μόνον εἰς ἐκείνους φωτίζει ἀπὸ ὑψηλὰ ἐπαξίως.

4. Αὐτὴν τὴν τράπεζαν βλέποντες καὶ οἱ ἄγγελοι ἀπὸ τὸν οὐρανόν, χαίρονται καὶ εὐχαριστιοῦνται. Διότι, ἐὰν χαίρωνται ὅταν μετανοῇ ἓνας ἁμαρτωλός²², τί δὲν θὰ κάνουν ὅταν τόσοι πολλοὶ μιμοῦνται αὐτούς; Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ κύριος καὶ δοῦλος· ὅλοι εἶναι δοῦλοι, ὅλοι εἶναι ἐλεύθεροι. Καὶ μὴ θεωρήσης αὐτὸν τὸν λόγον ὡσάν ἀίνιγμα, διότι αὐτοὶ πράγματι εἶναι μεταξύ των καὶ δοῦλοι καὶ κύριοι ὁμοίως. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔλθῃ ἑσπέρας καὶ νὰ τοὺς εὔρῃ νὰ

σης ἐν κατηφείᾳ γενέσθαι, ὅπερ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων πί-
 σχουσι, τὰς ἐκ τῶν μεθήμερινῶν κακῶν ἀναλογιζόμενοι φρον-
 τίδας. Οὐκ ἔστι μετὰ τὸ δεῖπνον μεριμνήσαι λησιὰς καὶ
 ἀποκλείσαι θύρας καὶ ἐπιθεῖναι μοχλοῦς, οὐδὲ τᾶλλα δεῖσαι,
 5 ἃ πολλοὶ δεδοίκασι, τοὺς λύχνους μετὰ ἀκριθείας κοιμίζον-
 τες, μή που σπινθήρ ἐμπρήσῃ τὴν οἰκίαν. Καὶ ἡ διάλεξις
 δὲ αὐτοῖς τῆς αὐτῆς γέμει γαλήνης. Οὐ γὰρ ταῦτα, ἅπερ
 ἡμεῖς διαλεγόμεθα, φθέγγονται, τὰ μηδὲν πρὸς ἡμᾶς· ὁ
 δεῖνα γέγονεν ἄρχων, ὁ δεῖνα ἐπαύσατο τῆς ἀρχῆς, ὁ δεῖνα
 10 ἐτελεύτησε καὶ τὸν κλῆρον διεδέξατο ξίερος, καὶ ὅσα τοι-
 αῦτα· ἀλλ' αἰεὶ περὶ τῶν μελλόντων φθέγγονται καὶ φιλο-
 σοφοῦσι· καὶ ὥσπερ ἐτέραν οἰκοῦντες οἰκουμένην, ὥσπερ
 εἰς αὐτὸν μετασιάντες τὸν οὐρανόν, ὥσπερ ἐκεῖ ζῶντες,
 οὕτω τὰ ἐκεῖ πάντα διαλέγονται, περὶ τῶν κόλπων τοῦ Ἄ-
 15 βραάμ, περὶ τῶν σιεφάνων τῶν ἀγίων, περὶ τῆς μετὰ Χρι-
 στοῦ χορείας· καὶ τῶν παρόντων αὐτοῖς οὐδὲ μνήμη τις, οὐδὲ
 λόγος· ἀλλ' ὥσπερ ἡμεῖς οὐκ ἂν ἀξιώσαιμὲν τι εἰπεῖν περὶ
 ὧν οἱ μύρμηκες κατὰ τὰς ὀπὰς καὶ τοὺς χηραμοὺς πράττου-
 σιν, οὕτως οὐδὲ ἐκεῖνοι, τί ποιοῦμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ περὶ τοῦ
 20 βασιλέως τοῦ ἄνω, περὶ τοῦ πολέμου τοῦ ἐν χερσὶ, περὶ
 τῶν τοῦ διαβόλου μηχανημάτων, περὶ τῶν κατορθωμάτων
 ὧν οἱ ἅγιοι κατώρθωσαν.

Τί τοίνυν πρὸς ἐκείνους ἡμεῖς παραβαλλόμενοι μυρ-
 μήκων διενηρόχαμεν; Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι τῶν σωματικῶν
 25 ἐπιμελοῦνται, οὕτω καὶ ἡμεῖς· καὶ εἶθε τούτων μόνων ἡμεῖς·
 νῦν δὲ καὶ πολλῶ χειρόνων. Οὐ γὰρ τῶν ἀναγκαίων ἐπι-
 μελούμεθα μόνον, καθάπερ ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ τῶν περιττῶν.

εἶναι στενοχωρημένοι, πρᾶγμα πού παθαίνουν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους σκεπτόμενοι τὰς φροντίδας τῶν καθημερινῶν κακῶν. Δὲν εἶναι ἀνάγκη μετὰ τὸ δεῖπνον νὰ φροντίσουν ν' ἀσφαλισθοῦν ἀπὸ ληστὰς καὶ νὰ κλείσουν τὰς θύρας, καὶ νὰ θέσουν μοχλοὺς, οὔτε νὰ φοβηθοῦν ὄλα τὰ ἄλλα, πού φοβοῦνται πολλοί, σβήνοντες μὲ πολλὴν προσοχὴν τὰ λυχνάρια μὴ τυχὸν κάποιος σπινθήρ προκαλέσῃ πυρκαϊὰν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἄλλὰ καὶ ἡ μεταξὺ των συζήτησις εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴν ἰδίαν γαλήνην. Διότι δὲν συζητοῦν αὐτὰ πού συζητοῦμεν ἑμεῖς, πού δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν καθόλου, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ τάδε ἔγινεν ἄρχων, ὁ τάδε ἔχασε τὴν ἐξουσίαν, ὁ τάδε ἀπέθανε καὶ ἄλλος ἐκληρονόμησε τὴν περιουσίαν του καὶ τόσα παρόμοια, ἀλλὰ συνεχῶς συζητοῦν καὶ φιλοσοφοῦν διὰ τὰ μελλοντικὰ πράγματα· καὶ ὡσὰν νὰ κατοικοῦν εἰς ἄλλην οἰκουμένην, ὡσὰν νὰ μετέβησαν εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, ὡσὰν νὰ ζοῦν ἐκεῖ, ἔτσι συζητοῦν ὄλα τὰ σχετικὰ μὲ ἐκεῖ, τὰ περὶ τῶν κόλπων δηλαδὴ τοῦ Ἀβραάμ, περὶ τῶν στεφάνων τῶν ἀγίων, περὶ τῆς κορείας τοῦ Χριστοῦ· καὶ καμμία σκέψις δὲν δημιουργεῖται εἰς αὐτοὺς διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα, οὔτε καὶ συζητοῦν τίποτε σχετικόν, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἑμεῖς δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θελήσωμεν νὰ εἰποῦμεν κάτι δι' ἐκεῖνα πού κάνουν τὰ μυρμήγκια μέσα εἰς τὰς ὀπὰς καὶ τὰς φωλεὰς των, ἔτσι οὔτε καὶ ἐκεῖνοι ἀσχολοῦνται μὲ ἐκεῖνα πού κάμνομεν ἑμεῖς, ἀλλὰ συζητοῦν περὶ τοῦ οὐρανόου βασιλέως, περὶ τοῦ πολέμου πού προβάλλει ἐμπρὸς των, περὶ τῶν μηχανορραφιῶν τοῦ διαβόλου, περὶ τῶν κατορθωμάτων πού ἐπέτυχον οἱ ἅγιοι.

Ὡς πρὸς τί λοιπὸν διαφέρομεν ἑμεῖς ἀπὸ τὰ μυρμήγκια, συγκρινόμενοι πρὸς ἐκείνους; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνα φροντίζουν διὰ τὰ σωματικὰ πράγματα, ἔτσι καὶ ἑμεῖς· καὶ μακάρι νὰ ἐφροντίζαμεν μόνον δι' αὐτά, ἐνῶ ἑμεῖς τώρα φροντίζομεν διὰ πολὺ πῶς χειρότερα. Διότι δὲν φροντίζομεν μόνον διὰ τὰ ἀναγκαῖα, ὅπως ἀκριβῶς τὰ μυρμήγκια, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ περιττά. Καθ' ὅσον ἐκεῖνα μὲν χρησιμοποιοῦν τρῶ-

Οἱ μὲν γὰρ πόρον παντὸς ἐγκλήματος ἀπηλλαγμένον μειέ-
 ρονται· ἡμεῖς δὲ πᾶσαν πλεονεξίαν· καὶ οὐδὲ τὰ μυρμῆκων
 μιμούμεθα, ἀλλὰ τὰ τῶν λύκων, τὰ τῶν παρδάλεων· μᾶλ-
 λον δὲ καὶ ἐκείνων χεῖρους. Ἐκείνοις μὲν γὰρ ἡ φύσις
 5 οὕτως ἔδωκε τρέφεσθαι· ἡμᾶς δὲ λόγῳ καὶ ἰσονομίᾳ τειί-
 μηκεν ὁ Θεός, καὶ τῶν θηρίων γεγόναμεν χεῖρους. Καὶ ἡμεῖς
 μὲν τῶν ἀλόγων χεῖρους, ἐκεῖνοι δὲν τῶν ἀγγέλων ἴσοι, ξέ-
 νοι καὶ παρεπίδημοι τῶν ἐνιαῦθα ὄντες· καὶ πάντα αὐτοῖς
 ἐνήλλακται πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἐνδύματα, καὶ τροφή, καὶ οἰκία,
 10 καὶ ὑποδήματα, καὶ λαλιά. Καὶ εἴ τις ἐκείνων ἤκουσε δι-
 λεγομένων καὶ ἡμῶν, τότε ἂν ἔγνω καλῶς πῶς οἱ μὲν οὐρα-
 νοπολιταί, ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τῆς γῆς ἄξιοι. Διὰ δὴ τοῦτο, ἐπει-
 δάν τις ἀξίωμα περιβεβλημένος πρὸς αὐτούς, τότε μάλιστα
 ἐλέγχεται ὁ τῦφος ἅπας. Ὁ γὰρ γηπόνος ἐκεῖνος, καὶ ὁ
 15 πάντων ἄπειρος τῶν βιωτικῶν, τοῦ σιραιηγοῦ καὶ μέγα ἐπὶ
 τῇ ἀρχῇ φρονοῦντος πλησίον κάθηται ἐπὶ σιβάδος, ἐπὶ προσ-
 κεφαλαίου ρυπῶντος. Οὐ γὰρ εἰσιν οἱ αἴροντες αὐτὸν καὶ
 φουσῶντες, ἀλλὰ παντὸν γίνεται, οἷον ἂν εἴ τις παρὰ χρυσο-
 χόου ἔλθοι καὶ ροδωνιάν· καὶ γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ καὶ
 20 ἀπὸ τῶν ρόδων δέχεταιί τινα λαμπηδόνα· οὕτω καὶ ἐκεῖνοι, ἀπὸ
 τῆς αὐτῆς τῆς τούτων κερδαίνοντες μικρόν, τῆς ἀπονοίας τῆς
 ἔμπροσθεν ἐπαλλάττονται. Καὶ ὡσπερ εἴ τις εἰς ὑψηλὸν ἔλθοι
 τόπον, καὶ σφόδρα βραχὺς ἦ, ὑψηλὸς φαίνεται, οὕτω καὶ
 οὗτοι, πρὸς τὰς ὑψηλὰς αὐτῶν ἐρχόμενοι διανοίας, τοιοῦτοι
 25 φαίνονται, ἕως ἂν ἐκεῖ μένωσι, κατελθόντες δὲ ταπεινοῦνται

πουρὸς ἐξεύρεσιν τῶν ἀναγκαίων ἀπηλλαγμένα ἀπὸ κάθε κατηγορίας, ἐνῶ ἡμεῖς χρησιμοποιοῦμεν κάθε μορφήν πλεονεξίας· καὶ οὔτε τὰ ἔργα τῶν μυρμηγκιῶν μιμούμεθα, ἀλλὰ τὰ ἔργα τῶν λύκων, τῶν λεοπαρδάλεων, μᾶλλον δὲ εἴμεθα χειρότεροι καὶ ἀπὸ ἐκείνους. Διότι ἐκεῖνα ἡ φύσις ἔτσι τὰ ἔκανε νὰ τρέφονται, ἐνῶ ἡμεῖς ὁ Θεὸς μᾶς ἐτίμησε μὲ λόγον καὶ ἰσονομίαν, καὶ ὅμως ἐγίναμεν χειρότεροι ἀπὸ τὰ θηρία. Καὶ ἡμεῖς μὲν εἴμεθα χειρότεροι ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, ἐνῶ οἱ ἀσκηταὶ εἶναι ἴσοι μὲ τοὺς ἀγγέλους, ζῶντες ὡσὰν ξένοι καὶ παρεπίδημοι εἰς τὴν γῆν, καὶ ὡς πρὸς ὅλα διαφέρουν αὐτοὶ ἀπὸ ἡμᾶς, εἰς τὰ ἐνδύματα, τὴν τροφήν, τὴν οἰκίαν, τὰ ὑποδήματα, τὴν ὁμιλίαν. Καὶ ἐὰν κάποιος ἤκουσε καὶ ἐκείνους νὰ συζητοῦν καὶ ἡμᾶς, τότε θὰ ἤμποροῦσε ν' ἀντιληφθῆ πλήρως, πῶς, ἐκεῖνοι μὲν εἶναι οὐρανοπολίται, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν ἀξίζομεν οὔτε νὰ ζῶμεν εἰς τὴν γῆν. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐὰν κάποιος ἀξιωματοῦχος μεταβῆ πρὸς αὐτούς, τότε κατ' ἐξοχὴν ἐλέγχεται ἢ ὅλη ἀνθρωπίνη ἀλαζονεία. Διότι ἐκεῖνος ὁ γεωργὸς καὶ ποὺ εἶναι ἄπειρος ἀπὸ κάθε τι βιωτικόν, κάθεται κοντὰ εἰς τὸν στρατηγόν, ποὺ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν του μέγαν λόγῳ τοῦ ἀξιωματός του, ἐπάνω εἰς σωρὸν χόρτων καὶ εἰς προσκέφαλον γεμᾶτο ἀπὸ ρύπον. Διότι δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ αὐτοὶ ποὺ τὸν μεταφέρουν καὶ τὸν κολακεύουν, ἀλλὰ συμβαίνει τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν κάποιος ἤθελε μεταβῆ πλησίον χρυσοχόου καὶ τριανταφυλλιᾶς, καθ' ὅσον, ὅπως ἐκεῖνος δέχεται καὶ ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ ἀπὸ τὰ τριαντάφυλλα κάποια ἀκτινοβολίαν, ἔτσι καὶ οἱ ἀξιωματοῦχοι, λαμβάνοντες κάποια μικρὰν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν λάμπην τῶν ἀσκητῶν, ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἀλαζονείαν των. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἀναβῆ εἰς ὑψηλὸν τόπον, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ κοντὸς σωματικῶς, φαίνεται ὑψηλός, ἔτσι καὶ αὐτοί, ἐρχόμενοι πρὸς τὰς ὑψηλὰς σκέψεις ἐκείνων, φαίνονται ὑψηλοὶ ὅσον χρόνον μείνουν ἐκεῖ, ὅταν ὅμως κατεβοῦν χάνουν τὸ πνευματικὸν ὕψος των, καθ' ὅσον κατε-

πάλιν, ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου καταβαίνοντες. Οὐδὲν παρ' ἐκείνοις βασιλεύς, οὐδὲν ὑπαρχος, ἀλλ' ὡσπερ ἡμεῖς τῶν παιδίων ταῦτα παιζόντων γελῶμεν, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι τὴν φλεγμονὴν τῶν ἔξω σοθούντων διαπιύουσι. Καὶ δῆλον ἐντεῦθεν· εἰ
 5 γὰρ τις αὐτοῖς δοίη μετὰ ἀσφαλείας βασιλείαν, οὐκ ἂν ποιεῖλοιντο· εἴλοντο δ' ἂν, εἰ μὴ μεῖζον αὐτῆς ἐφρόνουν, εἰ μὴ πρόσκαιρον τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐνόμιζον.

Τί οὖν; οὐκ αὐτομολήσομεν πρὸς τισαύτην μακαριότητα; οὐχ ἤξομεν πρὸς τοὺς ἀγγέλους τούτους; οὐ ληψόμεθα καθαρὰ
 10 ἱμάτια, καὶ ἐμπομπεύσομεν τοῖς γάμοις τούτοις, ἀλλὰ μενοῦμεν προσαιτουῦντες, τῶν ἐν ταῖς τριόδοις πτωχῶν οὐδὲν ἄμεινον διακείμενοι, μᾶλλον δὲ πολλῶ χειρὰν καὶ ἀθλιώτερον; Καὶ γὰρ ἐκείνων πολλῶ χειρὸς οἱ κακῶς πλουτιοῦντες, καὶ βέλτιον ἐπαιτεῖν ἢ ἀρπάζειν· τὸ μὲν γὰρ ἔχει συγγνώμην,
 15 τὸ δὲ κόλασιν φέρει· καὶ ὁ μὲν οὐδὲν προσκρούει Θεῷ, οὗτος δὲ καὶ ἀνθρώποις καὶ Θεῷ· καὶ τοὺς μὲν πόνους ὑφίσταται τῆς ἀρπαγῆς, τὴν δὲ ἀπόλαυσιν ἕτεροι πολλάκις ἐκαρπώσαντο ἅπασαν.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες καὶ ἀποθέμενοι τὴν πλεονεξίαν πάσαν,
 20 πλεονεκτήσωμεν τὰ ἄνω, μετὰ πολλῆς σπουδῆς τὴν βασιλείαν ἀρπάζοντες. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἔστι ραθυμοῦντιὰ τινα εἰς αὐτὴν εἰσελθεῖν. Γένοιτο δὲ πάντας σπουδαίους καὶ ἐγρηγορίας γεγονότας ταύτης ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
 25 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

βαίνουν ἀπὸ τὸ ὕψος ἐκεῖνο. Τίποτε δὲν ἀξίζει δι' αὐτοὺς ὁ βασιλεύς, τίποτε καὶ ὁ ὑπαρχος, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἐμεῖς γελῶμεν ὅταν τὰ παιδιά παίζουν τέτοια παιχνίδια, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι περιφρονοῦν τὰ ἐρεθίσματα πού προέρχονται ἀπὸ τοὺς δῆθεν ὑπερηφάνους τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ἐξῆς· Ἐὰν δηλαδὴ κάποιος ἤθελε δώσει εἰς αὐτοὺς βασιλείαν τελείως ἀσφαλῆ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὴν δεχθοῦν ποτέ· θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὴν προτιμήσουν, ἐὰν δὲν ἐπίστευον εἰς κάτι ἀνώτερον ἀπὸ αὐτήν, ἐὰν δὲν ἐθεωροῦσαν τὸ γεγονός αὐτὸ ὡς κάτι τὸ πρόσκαιρον.

Τί λοιπόν; δὲν θὰ προσφύγωμεν πρὸς μίαν τόσο μεγάλην μακαριότητα; δὲν θὰ μεταβῶμεν πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους; δὲν θὰ φορέσωμεν καθαρὰ ἐνδύματα διὰ ν' ἀκολουθήσωμεν τοὺς γάμους αὐτοῦς, ἀλλὰ θὰ παραμείνωμεν ἐπαῖται, ζῶντες ὡς πρὸς τίποτε καλύτερα ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς τῶν σταυροδρομίων, μᾶλλον δὲ κατὰ πολὺ χειρότερα καὶ ἀθλιώτερα; Καθ' ὅσον εἶναι πολὺ πιὸ χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους, ὅσοι πλουτίζουν παράνομα, καὶ εἶναι προτιμότερον νὰ ζητιανεύη κανεὶς παρὰ ν' ἀρπάζη· διότι τὸ μὲν πρῶτον εἶναι δυνατόν νὰ συγχωρηθῆ, τὸ δεύτερον ὅμως εἶναι ἄξιον κατηγορίας· καὶ ὁ μὲν ζητιάνος δὲν προσκoύει ὡς πρὸς τίποτε εἰς τὸν Θεόν, αὐτὸς πού ἀρπάζει ὅμως παρανομεῖ καὶ ἔναντι τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔναντι τοῦ Θεοῦ· καὶ τοὺς μὲν κόπους τῆς ἀρπαγῆς τοὺς ὑφίσταται, τὴν εὐχαρίστησιν ὅμως τῆς ἀρπαγῆς πολλάκις τὴν ἐκαρπώθησαν ὀλόκληρον ἄλλοι.

Γνωρίζοντες λοιπόν αὐτὰ καὶ ἀπορρίπτοντες τὴν πλεονεξίαν ἐξ ὀλοκλήρου, ἅς προσπαθοῦμεν νὰ συγκεντρῶνωμεν περισσότερον οὐράνιον πλοῦτον, ἀρπάζοντες μὲ πολλὴν προθυμίαν τὴν οὐράνιον βασιλείαν. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν εἶναι δυνατόν κάποιος πού εἶναι ράθυμος νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν. Εἴθε δὲ ἀφοῦ ὅλοι γίνουν πρόθυμοι καὶ ἐπάγρῳπνοι νὰ ἐπιτύχουν αὐτήν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ο΄
Ματθ. 22, 15 - 33

«Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον,
ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ».

5 1. «Τότε»· πότε; “Οἱε μάλιστα κατανυγῆναι ἔδει, ὅτι
ἐκπλαγῆναι τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτι φοβηθῆναι τὰ μέλλοντα,
ὅτι ἀπὸ τῶν παρελθόντων καὶ περὶ τῶν μελλόντων πιστεῦσαι
ἔχρῃν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν πραγμάτων τὰ εἰρημένα ἔβόα. Καὶ
γὰρ τελῶναι καὶ πύρραι ἐπίστευσαν, καὶ προφητῆται καὶ δίκαιοι
10 ἀνηρέθησαν, καὶ ἀπὸ τούτων ἔχρῃν καὶ περὶ τῆς ἀπωλείας
ἐαυτῶν μὴ ἀντιλέγειν, ἀλλὰ καὶ πιστεύειν καὶ σωφρονίζεσθαι.
Ἄλλ’ ὅμως οὐδὲ οὕτω λήγει τὰ τῆς κακίας αὐτῶν, ἀλλ’ ὠ-
δίνει καὶ πρόβεισι περαιτέρω. Καὶ ἐπειδὴ κατασχεῖν αὐτὸν οὐκ
εἶχον (ἐφοβοῦντο γὰρ τοὺς ὄχλους), ἐτίεραν ἤλθον ὁδόν,
15 ὡς δὴ εἰς κίνδυνον ἐμβαλοῦντες, καὶ δημοσίων ποιήσοντες
ἀδικημάτων ὑπεύθυνον.

«Ἀποσιέλλουσι γὰρ αὐτῶ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν
Ἑρωδιανῶν, λέγοντες· διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθῆς εἶ,
καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει σοι
20 περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων. Εἶ-
πέ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; ἔξεσι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, ἢ
οὐ;». Καὶ γὰρ φόρου λοιπὸν ἦσαν ὑποτελεῖς, τῶν πραγμάτων
αὐτοῖς εἰς τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν μεταπεσόβων. Ἐπειδὴ οὖν
εἶδον, ὅτι οἱ πρὸ τούτου διὰ τοῦτο ἀπέθανον, οἱ περὶ Θεοῦ δ᾿

ΟΜΙΛΙΑ Ο΄
Ματθ. 22, 15 - 33

«Τότε ἀφοῦ ἐπῆγαν οἱ Φαρισαῖοι ἀπεφάσισαν νὰ τὸν παγιδεύσουν μὲ τὰ λόγια».

1 «Τότε»· πότε; Ὅταν πρὸ πάντων ἔπρεπε νὰ δείξουν κατάνυξιν, ὅταν ἔπρεπε νὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν του, ὅταν ἔπρεπε νὰ φοβηθοῦν διὰ τὰ μέλλοντα, ὅταν ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν καὶ διὰ τὰ μέλλοντα λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἀπὸ τὰ παρόντα. Καθ' ὅσον τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἐβροντοφώναζον καὶ περὶ τῶν γεγονότων τοῦ μέλλοντος. Διότι πράγματι τελῶναι καὶ πόρναι ἐπίστευσαν, καὶ προφηῆται καὶ δίκαιοι ἐφονεύθησαν, καὶ ἔπρεπεν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν ἀμφιβολίαν καὶ περὶ τῆς ἰδικῆς των ἀπωλείας, ἀλλ' ἀντιθέτως ἔπρεπε καὶ νὰ πιστεύουν καὶ νὰ σωφρονίζωνται. Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἐδῶ τερματίζουν τὰ τῆς κακίας των, ἀλλ' αὐτὴ αὐξάνεται διαρκῶς καὶ προχωροῦν ἀκόμη παραπέρα. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸν συλλάβουν (διότι ἐφοβεῦντο τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ), μετεχειρίσθησαν ἄλλην ὁδόν, ἠθέλησαν δηλαδὴ νὰ τὸν παρουσιάσουν ὡς ἐπικίνδυνον καὶ ὡς ὑπεύθυνον δημοσίων ἀδικημάτων.

«Ἀποστέλλουν λοιπὸν πρὸς αὐτὸν τοὺς μαθητὰς των μαζὶ μὲ τοὺς Ἡρωδιανούς, λέγοντες· Διδάσκαλε, γνωρίζομεν ὅτι εἶσαι ἀληθινὸς διδάσκαλος καὶ ὅτι διδάσκεις ἀληθινὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν σὲ νοιάζει διὰ κανένα· διότι δὲν δίδεις σημασίαν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν ἀνθρώπων. Εἰπέ λοιπὸν εἰς ἡμᾶς, ποία εἶναι ἡ γνώμη σου; Ἐπιτρέπεται νὰ πληρώνωμεν φόρον εἰς τὸν Καίσαρα ἢ ὄχι;». Καθ' ὅσον βέβαια ἦσαν φόρου ὑποτελεῖς, ἀφοῦ τὰ πράγματά των εἶχον περιέλθει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγνώριζον, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἰούδα, πὺ ἐ-

καὶ Ἰούδαν, ὡς ἀποσιασίαν μελειήσαντες, ἐβούλοντο καὶ αὐ-
 τὸν διὰ τῶν λόγων τούτων εἰς τοιαύτην ὑποψίαν ἐμβαλεῖν. Διὰ
 τοῦτο καὶ τοὺς αὐτῶν μαθητὰς καὶ τοὺς Ἡρώδου στρατιώτας
 ἔπεμπον, διπλοῦν, ὡς ὄνοντο, τὸν κρημνὸν ἑκατέρωθεν ὁρύ-
 5 τόντες καὶ πάντοθεν τιθέντες τὴν παγίδα, ἵνα ὅπερ ἂν εἴπη,
 ἐπιλάβωνται· καὶ μὲν ὑπὲρ τῶν Ἡρωδιανῶν ἀποκρίνηται, αὐ-
 τοὶ ἐγκαλέσωσιν, ἂν δὲ ὑπὲρ αὐτῶν, ἐκεῖνοι κατηγορήσωσι.
 Καίτοιγε ἦν δεδοκῶς τὰ δίδραχμα, ἀλλ' οὐκ ἤδεσαν τοῦτο.
 Καὶ ἑκατέρωθεν μὲν αὐτὸν προσεδόκων αἰρήσειν, ἐπεθύμουν
 10 δὲ μᾶλλον κατὰ τῶν Ἡρωδιανῶν αὐτὸν εἰπεῖν τι. Διὸ καὶ
 τοὺς μαθητὰς πέμπουσιν, εἰς τοῦτο ὠθοῦντας αὐτὸν τῇ παρου-
 σίᾳ, ἵνα παραδῶσι τῷ ἡγεμόνι ὡς τύραννον. Τοῦτο γὰρ καὶ
 ὁ Λουκᾶς αἰνιτιζόμενος ἐδήλου λέγων, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ὄχλων
 ἠρώτων, ὡς μείζονα γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν. Ἐγένετο δὲ
 15 τοῦναντίον ἅπαν· ἐν πλείονι γὰρ θεάτρῳ τῆς αὐτῶν ἀνοίας
 παρεῖχον τὴν ἀπόδειξιν.

Καὶ ὄρα τὴν κολακείαν καὶ τὸν ἐγκεκρυμμένον δόλον. «Οἴ-
 δαμεν», φησὶν, «ὅτι ἀληθὴς εἶ». Πῶς οὖν ἐλέγετε, ὅτι πλάνος
 ἐστὶ καὶ πλανᾷ τὸν ὄχλον καὶ δαιμόνιον ἔχει καὶ οὐκ ἔστιν
 20 ἀπὸ Θεοῦ; πῶς πρὸ μικροῦ ἐβουλεύεσθε αὐτὸν ἀνελεῖν; Ἀλλὰ
 πάντα γίνονται, ἅπερ ἂν ἡ ἐπιβουλὴ ὑπαγορεύσῃ. Ἐπειδὴ γὰρ
 πρὸ μικροῦ εἰπόντες μετὰ ἀνυπακομίας, «ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα
 ποιεῖς;», πρὸς τὴν ἐρώτησιν οὐκ ἔτυχον ἀποκρίσεως, προσδο-
 κῶσιν αὐτὸν τῇ κολακείᾳ χαννοῦν καὶ πείθειν εἰπεῖν τι κατὰ
 25 τῶν καθεσιώτων νόμων καὶ τῇ κρατούσῃ πολιτείᾳ τὸ ὑπεναν-
 τίον. Ὅθεν καὶ τὴν ἀλήθειαν μαρτυροῦσιν αὐτῷ, ὁμολογοῦν-

ζησαν πρὶν ἀπὸ αὐτόν, ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐθανατώθησαν, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπεχείρησαν ἀποστασίαν, ἤθελον καὶ αὐτὸν μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς μίαν παρομοίου εἴδους ὑποψίαν. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἰδικούς των μαθητὰς ἀπέστειλλον καὶ τοὺς στρατιώτας τοῦ Ἡρώδου, σκάποντες διπλόν, ὡς ἐπίστευον, κρημνὸν γύρω ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ θέτοντες ἀπὸ παντοῦ τὴν παγίδα των, ὥστε, ὅτιδήποτε καὶ ἂν ἤθελεν εἰπεῖ, νὰ τὸν συλλάβουν. Ἐὰν μὲν ὀμιλήσῃ ὑπὲρ τῶν Ἡρωδιανῶν νὰ τὸν κατηγορήσουν αὐτοί, ἂν δὲ ὑπὲρ αὐτῶν, νὰ τὸν κατηγορήσουν ἐκεῖνοι. Μολονότι βέβαια εἶχε πληρώσει τὰ δίδραχμα, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐγνώριζον αὐτό. Καὶ ἐπερίμεναν νὰ φέρῃ ἀντίρρησης καὶ πρὸς τοὺς δύο, ἀλλ' ἐπεθύμουν πολὺ περισσότερο νὰ εἰπῇ κάτι ἐναντίον τῶν Ἡρωδιανῶν. Διὰ τοῦτο ἀποστέλλουν καὶ τοὺς μαθητὰς των, ὠθοῦντες αὐτόν, μὲ τὴν παρουσίαν αὐτῶν, πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν, ὥστε νὰ τὸν παραδώσουν εἰς τὸν ἡγεμόνα ὡσὰν τύραννον. Αὐτὸ βέβαια καὶ ὁ Λουκᾶς τὸ ἐδήλωσεν ὑπαινισσόμενος, λέγων ὅτι τὸν ἐρωτοῦσαν παρουσίᾳ τοῦ πλήθους τοῦ λαοῦ, ὥστε νὰ ἔχουν πολὺ περισσοτέρους μάρτυρας. Ἄλλ' ὅμως συνέβη ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον· διότι παρουσίᾳ περισσοτέρου πλήθους θεατῶν ἀπέδειξαν τὴν ἀνοησίαν των.

Καὶ πρόσεχε τὴν κολακείαν των καὶ τὸν καλυμμένον δόλον των. «Γνωρίζομεν», λέγουν, «ὅτι εἶσαι ἀληθινὸς διδάσκαλος». Πῶς λοιπὸν ἐλέγατε, ὅτι εἶναι πλάνος καὶ ὅτι πλανᾷ τὸν λαὸν καὶ ὅτι ἔχει δαιμόνιον καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Θεόν; πῶς πρὶν ἀπὸ ὀλίγον ἠθέλατε νὰ τὸν φονεύσετε; Ἄλλ' ὅλα γίνονται ὅπως ἀκριβῶς τὰ εἶχεν ὑπαγορεύσει ἡ συκοφαντικὴ των διάθεσις. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ ὀλίγον τὸν ἠρώτησαν μὲ αὐθάδειαν, «Μὲ ποίαν ἐξουσίαν τὰ κάνεις αὐτά;», καὶ δὲν ἔλαβον ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησίν των, ἀναμένουν νὰ τὸν ἐξαπατήσουν μὲ τὴν κολακείαν των καὶ νὰ τὸν πείσουν νὰ εἰπῇ κάτι ἐναντίον τῶν ἰσχυόντων νόμων καὶ ἀντίθετον πρὸς τὴν κυβερνώσαν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο βεβαιώνουν ὅτι λέγει καὶ τὴν ἀλήθειαν,

τες τὸ ὄν· πλήν οὐκ ὀρθῆ γνώμη, οὐδὲ ἐκόντες· καὶ προσιθέασι λέγοντες· «οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός».

“Ορα πῶς εἶσι δῆλοι βουλόμενοι εἰς τούτους μᾶλλον ἐμβαλεῖν αὐτὸν τοὺς λόγους, τοὺς ποιούντας αὐτὸν καὶ Ἡρώδη προσκροῦσαι καὶ τυράννου ὑποψίαν λαβεῖν, ὡς κατεξανιστάμενον τῶν νόμων, ἵν’ ὡς σιασιασὴν καὶ τύραννον κολάσωσιν. Τὸ γάρ, «οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός», καί, «οὐ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπου», περὶ Ἡρώδου καὶ Καίσαρος ἠνίτιοιτο λέγοντες. «Εἰπέ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ;». Νῦν τιμᾶτε καὶ 10 διδάσκαλον νομίζετε, ἐν οἷς τὰ περὶ τῆς σωτηρίας ὑμῶν διέλεγειο καταφρονήσαντες καὶ ὑβρίσαντες πολλάκις. “Οθεν καὶ σύμψηφοι γεγόνασι. Καὶ ὄρα τὸ κακοῦργον. Οὐ λέγουσιν, ‘εἰπέ ἡμῖν τί τὸ καλόν, τί τὸ συμφέρον, τί τὸ νόμιμον;’, ἀλλά, «τί σοι δοκεῖ;». Οὕτω πρὸς ἓν τοῦτο ἔβλεπον, τὸ προδοῦναι αὐτὸν 15 καὶ ἐκπολεμῶσαι τῷ κρατοῦντι. Καὶ ὁ Μάρκος δὲ τοῦτο δηλῶν, καὶ τὸ ἀνθάδες αὐτῶν σαφέστερον ἐκκαλύπτων καὶ τὴν φοινικὴν αὐτῶν γνώμην, φησὶν αὐτοὺς εἰρηκέναι· «δῶμεν Καίσαρι κῆνσον, ἢ μὴ δῶμεν;». Οὕτω θυμοῦ μὲν ἔπνεον καὶ ὠδινον ἐπιβουλήν, ὑπεκρίνοντο δὲ θεραπείαν.

20 Τί οὖν αὐτός; «Τί με πειράζετε, ὑποκριταί;». Εἶδες πῶς πληκτικώτερον αὐτοῖς διαλέγεται; Ἐπειδὴ γὰρ ἀπηρτισμένη καὶ πρόσδηλος ἦν ἡ κακία, βαθυτέραν δίδωσι τὴν τομήν, πρῶτον αὐτοὺς συγγέων καὶ ἐπισιομίζων, τῷ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν εἰς μέσον ἀγαγεῖν, καὶ δῆλον ἅπασι ποιεῖν μεθ’ οἷας αὐτῷ 25 προσέρχονται διανοίας. Ταῦτα δὲ ἐποίει, ἀνασιέλλων αὐτῶν

ὁμολογῶντες ἔτσι τὴν πραγματικότητα, πλὴν ὅμως ὄχι μὲ ὀρθὴν σκέψιν, οὔτε καὶ μὲ τὴν θέλησίν των· καὶ προσθέτουν τοὺς λόγους· «Δὲν φοβεῖσαι ἐσὺ κανένα».

Πρόσεχε πῶς ἀποκαλύπτονται θέλοντες νὰ τὸν ὀδηγήσουν νὰ εἰπῇ ἐκεῖνα τὰ λόγια, πού θὰ τὸν παρουσιάσουν ἀντίθετον καὶ πρὸς τὸν Ἡρώδη καὶ θὰ δημιουργήσῃ τὴν ὑποψίαν ὅτι εἶναι τύραννος, ὡς ἀντιτιθέμενος πρὸς τοὺς νόμους, ὥστε νὰ τὸν τιμωρήσουν ὡς στασιαστὴν καὶ τύραννον. Διότι τό, «Δὲν φοβεῖσαι ἐσὺ κανένα», καί, «Δὲν δίδεις ἐσὺ σημασίαν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν ἀνθρώπων», τὸ ἔλεγον ὑπονοοῦντες τὸν Ἡρώδη καὶ τὸν Καίσαρα. «Εἶπέ λοιπὸν εἰς ἡμᾶς, ποία εἶναι ἡ γνώμη σου;». Τώρα τιμᾶτε καὶ θεωρεῖτε διδάσκαλον ἐκεῖνον, πού ὅταν σᾶς ὠμιλοῦσε διὰ τὴν σωτηρίαν σας τὸν ἐπεριφρονήσατε καὶ πολλὰς φορὰς τὸν ὑβρίσατε. Ἐπομένως παρουσιάσθησαν ὡς συμφωνοῦντες μαζί του. Καὶ πρόσεχε τὴν κακουργίαν των. Δὲν λέγουν, Ἐἶπέ μας ποῖο εἶναι τὸ καλόν, ποῖο τὸ συμφέρον, ποῖο τὸ νόμιμον;», ἀλλά, «ποία εἶναι ἡ ἰδική σου γνώμη;». Μὲ αὐτὸ πρὸς ἕνα καὶ μόνον ἀπέβλεπον, νὰ τὸν κατηγορήσουν καὶ νὰ τὸν παρουσιάσουν ὡς ἐχθρὸν τοῦ ἄρχοντος. Καὶ ὁ Μᾶρκος δὲ τὸ δηλώνει αὐτὸ καὶ ἀποκαλύπτει σαφέστερον τὴν αὐθάδειάν των καὶ τὴν φονικὴν διάθεσίν των, λέγων ὅτι αὐτοὶ τὸν ἠρώτησαν· «Νὰ πληρώνωμεν φόρον εἰς τὸν Καίσαρα ἢ νὰ μὴ πληρώνωμεν;»¹. Ἔτσι ἦσαν μὲν γεμᾶτοι ἀπὸ θυμὸν καὶ ἐφούντωνεν ἡ συκοφαντικὴ των διάθεσις, ἀλλ' ὑπεκρίνοντο ὑποταγὴν.

Τί τοὺς ἀπαντᾷ λοιπὸν αὐτός. «Τί μὲ πειράζετε, ὑποκριταί;». Βλέπεις πῶς τοὺς ὀμιλεῖ κατὰ τρόπον πού τοὺς πλήττει εἰς μεγάλον βαθμόν; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ κακία των ἦτο ὠλοκληρωμένη καὶ ὀλοφάνερος, τοὺς δίδει βαθύτερον κτύπημα, κατὰ πρῶτον συγχέων αὐτοὺς καὶ κλείνων τὰ στόματά των φέρων εἰς τὸ μέσον τὰ κρυπτὰ σχέδιά των καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀποκαλύπτων εἰς ὅλους μὲ ποίας διαθέσεις τὸν πλησιάζουν. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔκανε, μὲ σκοπὸν νὰ μειώσῃ τὴν

τὴν κακίαν, ὥστε μὴ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειροῦντας κατα-
 βλάπτεσθαι. Καίτοιγε τὰ ρήματα πολλῆς ἔγεμε θεραπείας·
 καὶ γὰρ καὶ διδάσκαλον ἐκάλουν καὶ ἀλήθειαν ἐμαρτύρουν καὶ
 τὸ ἀπροσωπόληπτον ἀλλὰ Θεὸς ὢν, οὐδενὶ τούτων παρελογί-
 5 ζετο. Ὅθεν κἀκείνους ἐχρῆν σιοχάζεσθαι, ὅτι οὐ σιοχασμοῦ
 ἢ ἐπίπληξις ἦν, ἀλλὰ σημεῖον τοῦ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν εἰδέναι.

2. Οὐ μὴν μέχρι τῆς ἐπιπλήξεως ἔσση· καίτοιγε ἦρκει
 μόνον ἐλέγξαντα τὴν γνώμην αὐτῶν, καταιοχῦναι αὐτῶν τὴν
 πονηρίαν· ἀλλ' οὐχ ἴσταιται μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ ἐτέρως
 10 ἀπορράπτει αὐτῶν τὰ σιόματα. («Ἐπιδείξατε γάρ μοι», φησί,
 «τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου»). Καὶ ὡς ἐπέδειξαν, ὅπερ αἰεὶ ποιεῖ,
 διὰ τῆς ἐκείνων γλώττης ἐκφέρει τὴν ἀπόφασιν, καὶ αὐτοὺς
 ψηφίσασθαι παρασκευάζει, ὅτι ἔξεσιν· ὅπερ λαμπρὰ καὶ σα-
 φῆς ἦν νίκη. Ὡστε διὰν ἐρωτιᾶ, οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτιᾶ, ἀλλὰ ταῖς
 15 οἰκείαις αὐτῶν ἀποκρίσεσιν ὑπευθύνους αὐτοὺς ποιῆσαι βου-
 λόμενος. Ἐπειδὴ γὰρ ἐρωτηθέντες, «τίνος ἢ εἰκῶν;», εἶπον,
 ὅτι Καίσαρος, φησὶν· «ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι». Οὐ
 γὰρ ἔστι τοῦτο δοῦναι, ἀλλ' ἀποδοῦναι· καὶ τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς
 εἰκόνης καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς δείκνυται.

20 Εἶτα ἵνα μὴ εἴπωσιν, ὅτι ἀνθρώποις ἡμᾶς ὑποτάττετε;
 ἐπήγαγε, «καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ». Ἐξεσιν γὰρ καὶ ἀν-
 θρώποις τὰ αὐτῶν πληροῦν, καὶ Θεῷ διδόναι τὰ τῷ Θεῷ
 παρ' ἡμῶν ὀφειλόμενα. Διὸ καὶ Παῦλός φησιν· «ἀπόδοτε
 πᾶσι τὰς ὀφειλάς· τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ

κακίαν των, ὥστε νὰ μὴ ἐπιχειροῦν καὶ πάλιν νὰ τὸν βλάψουν μὲ τὰς ἰδίας ἐνεργείας των. Μολονότι βέβαια τὰ λόγια των ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν τιμὴν· καθ' ὅσον καὶ διδάσκαλον τὸν ὠνόμαζον καὶ ἐπεβεβαίωνον ὅτι λέγει τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι δὲν ἦτο προσωπολήπτης· ἐπειδὴ ὅμως ἦτο Θεός, τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν ὑπῆρχε πού νὰ μὴ τὸ ἐγνώριζε. Διὰ τοῦτο ἔπρεπε καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἀναλογίζωνται, ὅτι ἡ ἐπίπληξις του δὲν ἦτο προῖόν στοχασμοῦ, ἀλλ' ἀπόδειξις ὅτι γνωρίζει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των.

2. Δὲν ἐσταμάτησεν ὅμως μέχρι τὴν ἐπίπληξιν, ἂν καὶ ἦτο ἀρκετὸν καὶ μόνον τὸ ὅτι ἤλεγξε τὴν σκέψιν των νὰ κατασχύνη τὴν πονηρίαν των· ἀλλ' ὅμως δὲν σταματᾷ μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπον τοὺς ἀποστομώνει. Διότι τοὺς λέγει «Δείξατέ μου τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου». Καὶ μόλις τὸ ἔδειξαν, πρᾶγμα πού πάντοτε κάνει, τοὺς ἀπαντᾷ μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια των καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ παραδεχθοῦν, ὅτι ἐπιτρέπεται, πρᾶγμα πού ἦτο λαμπρὰ καὶ φανερὴ νίκη. Ὡστε ὅταν ἐρωτᾷ, δὲν ἐρωτᾷ ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ τοὺς παρουσιάσῃ ὑπευθύνους ἀπὸ τὰς ἰδικὰς των ἀπαντήσεις. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοὺς ἠρώτησε «ποίου εἶναι ἡ εἰκὼν πού παρουσιάζει τὸ νόμισμα;», καὶ εἶπον, ὅτι εἶναι τοῦ Καίσαρος, τοὺς λέγει «πληρώσατε τὰ τοῦ Καίσαρος εἰς τὸν Καίσαρα». Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει νὰ δώσουν, ἀλλὰ ν' ἀποδώσουν, πρᾶγμα πού ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν εἰκόνα καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιγραφήν.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μὴ εἰποῦν, 'εἰς τοὺς ἀνθρώπους μᾶς ὑποτάσσεις;', ἐπρόσθεσε, «καὶ τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὸν Θεὸν ἀποδώσατέ τα εἰς τὸν Θεόν». Διότι εἶναι δυνατὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐκπληρώνη κανεὶς τὰς ὑποχρεώσεις του καὶ εἰς τὸν Θεὸν ν' ἀποδίδῃ αὐτὰ πού ὀφείλομεν ν' ἀποδίδωμεν εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἀποδίδετε πρὸς ὅλους τὰς ὀφειλάς σας· εἰς ἐκεῖνον πού ὀφείλετε τὸν φόρον, τὸν φόρον, εἰς ἐκεῖνον πού ὀφείλετε τὸν δασμόν, τὸν δασμόν, καὶ εἰς ἐκεῖνον πού ὀφείλετε τὸν

τέλος· τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον». Σὺ δὲ ὅταν ἀκούσης, «ἀπόδος τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι», ἐκεῖνα γίνωσκε λέγειν αὐτὸν μόνον, τὰ μηδὲν τὴν εὐσέβειαν παραβλάπιοντα· ὡς ἂν τι τοιοῦτον ἦ, οὐκέτι Καίσαρος, ἀλλὰ τοῦ διαδόλου φόρος ἐστὶ καὶ
5 τέλος τὸ τοιοῦτον.

Ταῦτα ἀκούσαντες ἐπεισιμίσθησαν καὶ ἐθαύμασαν τὴν σοφίαν. Οὐκοῦν πιστεῦσαι ἐχορῆν, οὐκοῦν ἐκπλαγῆναι. Καὶ γὰρ θεότιμος αὐτοῖς παρέσχεν ἀπόδειξιν, τὰ ἀπόρητα ἐκκαλύψας καὶ μετ' ἐπιεικείας αὐτοὺς ἐπειτόμισε. Τί οὖν;
10 ἐπίστευσαν; Οὐδαμῶς· ἀλλ' «ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον», καὶ μετ' αὐτοὺς προσῆλθον οἱ Σαδδουκαῖοι. Ὡ τῆς ἀνοίας. Ἐκείνων ἐπισιμισθέντων οὗτοι προσβάλλουσι, δέον ὀκνηροτέρους γενέσθαι. Ἀλλὰ τοιοῦτον ἢ θρασύτης, ἀναίσχυντον καὶ ἱλαμὸν καὶ ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγ-
15 γελιστῆς ἐκπλητιόμενος αὐτῶν τὴν ἄνοιαν, αὐτὸ τοῦτο ἐπισημαίνεται λέγων, ὅτι «ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον». «Ἐν ἐκείνῃ» ποία; Ἐν ἣ τὴν ἐκείνων κακουργίαν ἤλεγξε καὶ κατήσχυνεν αὐτούς.

Τίνες δὲ εἰσιν οὗτοι; Αἴρεσις Ἰουδαίων ἐτέρα παρὰ
20 τοὺς Φαρισαίους, κακείνων πολὺν καταδεεσιτέρα, λέγουσα μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μήτε ἄγγελον, μήτε πνεῦμα. Παχύτεροι γάρ τινες οὗτοι καὶ περὶ τὰ σωματικὰ ἐπισημένοι. Πολλαὶ γὰρ καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων αἵρέσεις ἦσαν. Διὸ καὶ Παῦλος λέγει «Φαρισαῖός εἰμι, τῆς ἀκριβεσιότητος αἵρέσεως παρ' ἡμῖν».
25 Καὶ ἐξ εὐθείας μὲν οὐδὲν οὗτοι περὶ ἀνασιάσεως λέγουσι λόγον δὲ τινα πλάττουσι καὶ προᾶγμα συντιθέασιν, ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐδὲ γεγενημένον, οἰόμενοι εἰς ἀπορίαν αὐτὸν ἐμβα-

2. Ρωμ. 13, 7.

3. Πρ. 26, 5.

φόβον, τὸν φόβον»². Σὺ ὅμως ὅταν ἀκούσης, «ἀπόδωσε τὰ τοῦ Καίσαρος εἰς τὸν Καίσαρα», γνῶριζε ὅτι αὐτὸς παραγγέλλει ἐκεῖνα μόνον, πὺ δὲν παραβλάπτουν τὴν εὐσέβειαν· διότι ἐὰν συμβαίῃ κάτι τέτοιο, αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ ὀφειλὴν πρὸς τὸν Καίσαρα, ἀλλὰ τὸ παρόμοιον εἶναι φόρος καὶ δασμὸς τοῦ διαβόλου.

Ὅταν τὰ ἤκουσαν αὐτὰ οἱ Φαρισαῖοι ἀπεστομώθησαν καὶ ἐθαύμασαν τὴν σοφίαν του. Βέβαια ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν καὶ νὰ ἐπλαγοῦν ἀπὸ τὰ λόγια του, καθ' ὅσον τοὺς ἔδωσε δείγματα τῆς θεότητός του καὶ μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἀπεκάλυψε τὰ μυστικὰ σχέδιά των καὶ μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἀπεστόμωσε μὲ ἐπιείκειαν. Τί λοιπόν; ἐπίστευσαν; Καθόλου, ἀλλ' «ἀφοῦ ἄφησαν αὐτὸν ἀνεχώρησαν», καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ἐπλησίασαν οἱ Σαδδουκαῖοι. Πόση ἀλήθεια ἀνοησία! Μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποστόμωσιν ἐκείνων ἐπιτίθενται ἐναντίον του αὐτοί, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ γίνουν διστακτικώτεροι. Ἄλλὰ τέτοια εἶναι ἡ θρασύτης· εἶναι πρᾶγμα ἀναίσχυντον καὶ γεμᾶτον ἀπὸ αὐθάδειαν καὶ ἐπιχειρεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς ἀδυνάτους ἀκόμη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς γεμᾶτος ἀπὸ ἐκπληξιν διὰ τὴν ἀνοησίαν των αὐτῆν, ἐπισημαίνει αὐτὴν μὲ τοὺς λόγους, ὅτι «τὸν ἐπλησίασαν τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἡμέραν». «Ἐν ἐκείνῃ»· ποίαν δηλαδή. Τὴν ἡμέραν πὺ ἤλεγξε τὴν κακουργίαν τῶν Φαρισαίων καὶ κατετρόπωσεν αὐτούς.

Ποῖοι δὲ ἦσαν αὐτοί; Ἄλλη ἰουδαϊκὴ αἵρεσις παραπλησία τῆς αἵρέσεως τῶν Φαρισαίων, κατὰ πολὺ κατωτέρα αὐτῆς, πὺ δὲν ἐπίστευον οὔτε εἰς ἀνάστασιν, οὔτε εἰς ἀγγέλους οὔτε εἰς πνεῦμα. Διότι αὐτοὶ ἦσαν περισσότερο ὑλισταὶ καὶ ἦσαν προσκολλημένοι εἰς τὰ σωματικὰ πράγματα. Πράγματι ὑπῆρχον πολλαὶ αἵρέσεις μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος λέγει· «Εἶμαι Φαρισαῖος, τῆς πιδ ἀυστηρᾶς αἵρέσεως τῆς θρησκείας μας»³. Καὶ δὲν λέγουν μὲν κατ' εὐθεῖαν τίποτε περὶ ἀναστάσεως, ἀλλὰ πλάθουν κάποιαν φανταστικὴν ὑπόθεσιν καὶ προβάλλουν, κατὰ τὴν γνώμην μου, κάποιο πρᾶγμα πὺ δὲν συνέβη, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι

λειν, καὶ θέλοντες ἀναιρέσαι ἀμφότερα, καὶ τὸ ἀνάσσειν εἶναι καὶ τὸ τοιαύτην ἀνάσσειν.

Πάλιν δὲ καὶ οὗτοι μετ' ἐπεικειάς δῆθεν προσβάλλουσι, λέγοντες· «Διδάσκαλε, Μωϋσῆς εἶπεν· ἐὰν ἀποθάνῃ τις, μὴ
 5 ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς τὴν γυναῖκα καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ. Ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἐπιὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος γαμήσας ἐτελεύτησε καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκε τὴν γυναῖκα τῷ ἀδελφῷ. Ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος, ἕως τῶν ἐπιὰ. Ὑστερον δὲ ἀπέθανε καὶ ἡ γυ-
 10 νή. Ἐν τῇ οὖν ἀνασιάσει τίνος τῶν ἐπιὰ ἔσαι γυνή;». Ὅρα τούτοις διδασκαλικῶς ἀποκρινόμενον. Εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ κακουργίας προσῆλθον, ἀλλ' ὅμως καὶ ἀγνοίας ἢ ἐρώτησις ἦν μᾶλλον. Διὸ οὐδὲ λέγει αὐτοῖς, ὑποκριταί.

Εἶτα ἵνα μὴ ἐγκαλέσῃ, διαίτι ἐπιὰ μίαν ἔσχον, προσειθέα-
 15 σι τὸν Μωϋσέα· καίτιογε, ὅπερ ἔφθην εἰπών, πλάσμα ἦν, ὡς ἔγωγε οἶμαι. Οὐ γὰρ ἂν ὁ τρίτος ἔλαβε, τοὺς δύο νυμφίους νεκροὺς γενομένους ἰδών· εἰ δὲ ὁ τρίτος, ἀλλ' οὐχ ὁ τέταρτος, οὐδὲ ὁ πέμπτος· εἰ δὲ καὶ οὗτοι, πολλῷ μᾶλλον ὁ ἕκτος ἢ ὁ ἕβδομος οὐκ ἂν προσῆλθον, ἀλλ' οἰωνίσαντο ἂν
 20 τὴν γυναῖκα. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι. Εἰ γὰρ νῦν πολλοὶ τοῦτο πάσχουσι, πολλῷ μᾶλλον τότι ἐκεῖνοι· ὅπου γε καὶ χωρὶς τούτου πολλάκις τὸ οὕτω συνοικεῖν ἔφυγον, καὶ ταῦτα τοῦ νόμου καταυγάζοντος. Οὕτω γοῦν ἡ Ροῦθ ἢ Μωαβῆτις ἐκείνη γυνὴ πρὸς τὸν μακροτέρω τῆς συγγενείας ἐξεκυλίσθη·
 25 καὶ ἡ Θάμαρ δὲ ἐντεῦθεν παρὰ τοῦ κηδεσίου κλέψαι σπέρμα καταναγκάζετο.

θὰ τὸν φέρουν εἰς ἀμηχανίαν, καὶ ἐπιδιώκοντες ν' ἀνατρέψουν καὶ τὰ δύο· καὶ τὸ ὅτι θὰ γίνῃ ἀνάστασις καὶ ὅτι ἡ ἀνάστασις θὰ εἶναι τέτοιου εἴδους.

Πάλιν δὲ καὶ αὐτοὶ τὸν προκαλοῦν μὲ κάποιαν δῆθεν ἠπιότητα, λέγοντες· «Διδάσκαλε, ὁ Μωϋσῆς εἶπεν· ἐὰν κάποιος ἀποθάνῃ χωρὶς νὰ ἔχῃ τέκνα, θὰ νυμφευθῇ ὁ ἀδελφός του τὴν γυναῖκα καὶ θ' ἀναστήσῃ ἀπογόνους διὰ τὸν ἀδελφόν του. Ὑπῆρχον δὲ μεταξύ μας ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος νυμφευθεὶς, ἀπέθανε καί, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀπογόνους, ἄφησε τὴν γυναῖκα του εἰς τὸν ἀδελφόν του. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὸν δεύτερον καὶ μὲ τὸν τρίτον μέχρι καὶ τὸν ἕβδομον. Ὑστερα ἀπέθανε καὶ ἡ γυναῖκα. Κατὰ τὴν ἀνάστασιν λοιπὸν ποίου θὰ εἶναι ἡ γυναῖκα;». Πρόσεχε πού τοὺς ἀπαντᾷ ὡσὰν διδάσκαλος. Διότι ἂν καὶ τὸν ἐπλησίασαν ἀπὸ πονηρίαν, ἀλλ' ὅμως περισσότερον ἢ ἐρώτησίς των ἦτο ἐρώτησις ἀγνοίας. Διὰ τοῦτο δὲν τοὺς ὀνομάζει ὑποκριτάς.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μὴ τοὺς κατηγορήσῃ, διατί οἱ ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἔλαβον μίαν γυναῖκα, ἀναφέρει καὶ τὸν Μωϋσῆ· ἂν καὶ βέβαια, ὅπως προανέφερα, ἦτο, κατὰ τὴν γνώμην μου, φανταστικὴ ὑπόθεσις. Διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν νυμφευθῇ ὁ τρίτος, βλέπων τοὺς δύο πρώτους νυμφίους νὰ πεθαίνουν· ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἔκανεν ὁ τρίτος, δὲν θὰ τὸ ἔκαμνεν ὁ τέταρτος, οὔτε καὶ ὁ πέμπτος· καὶ ἂν δὲ τὸ ἔκαμνον αὐτοί, κατὰ ἓνα μεγαλύτερον λόγον δὲν θὰ τὴν ἐνυμφεύοντο ὁ ἕκτος ἢ ὁ ἕβδομος, ἀλλὰ θὰ ἐθεωροῦσαν τὴν γυναῖκα σημαδιακὴν. Διότι τέτοιοι εἶναι οἱ Ἰουδαῖοι. Ἐὰν βέβαια αὐτὸ συμβαίνοι τῶρα εἰς πολλούς, πολὺ περισσότερον συνέβαινε τότε εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι πολλὰς φορὰς καὶ χωρὶς νὰ συμβῇ αὐτὸ ἀπέφευγον τὴν συνοίκησιν αὐτοῦ τοῦ εἴδους, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού τοὺς τὸ ὑπεχρέωνεν ὁ νόμος. Ἔτσι λοιπὸν ἡ Ρούθ, ἡ Μωαβίτις ἐκείνη γυναῖκα, ἔλαβεν ἄνδρα τῆς τὸν μακρυνὸν συγγενῆ τῆς, καὶ ἡ Θάμαρ πάλιν διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐξηναγκάζετο νὰ κλέψῃ σπέρμα ἀπὸ τὸν πενθερόν της.

Καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ ἔπλασαν δύο ἢ τρεῖς, ἀλλ' ἐπιά;
 Ὡστε ἐκ περισσοῦς κωμωδῆσαι, ὡς ὄντιο, τὴν ἀνάσσιασιν.
 Διὸ καὶ λέγουσι, «πάντες ἔσχον αὐτήν», ὡς εἰς ἄπορόν τι
 αὐτὸν ἐμβάλλοντες. Τί οὖν ὁ Χριστός; Πρὸς ἀμφοτέρω ἀπο-
 5 κρίνεται, οὐ πρὸς τὰ ρήματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην ἰσιτά-
 μενος, καὶ πανταχοῦ τὰ ἀπόροητα αὐτῶν ἐκκαλύπτων, καὶ ποτὲ
 μὲν αὐτὰ ἐκπομπεύων, ποτὲ δὲ τῷ συνειδῶτι τῶν ἐρωτιῶν-
 των ἀφιεῖς τὸν ἔλεγχον. Ὅρα γοῦν ἐνταῦθα πῶς ἀμφοτέρω
 δείκνυσι, καὶ ὅτι ἀνάσσιασις ἔσται, καὶ ὅτι οὐ τοιαύτη ἀνά-
 10 σσιασις, οἷαν ὑποπιεύουσι. Τί γάρ φησι; «Πλανᾶσθε, μὴ εἰ-
 δότες τὰς Γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Ἐπειδὴ
 γὰρ ὡς εἰδότες, Μωϋσέα προβάλλονται καὶ τὸν νόμον, δεί-
 κνυσιν ὅτι τοῦτο μάλιστα ἀγνοούντων ἔσσι τὰς Γραφάς τὸ
 ἐρώτημα. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τὸ πειράζειν αὐτοῖς ἦν, ἐκ τοῦ
 15 τὰς Γραφάς ἀγνοεῖν, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν μὴ εἰδέναι
 ὡς χρή. Τί οὖν θαυμασιόν, φησὶν, εἰ ἐμὲ πειράζετε τὸν ἔτι
 ἀγνοούμενον ὑμῖν, ὅπου γε οὐδὲ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν ἴστε,
 ἣς τοσαύτην πείραν εἰλήφατε, καὶ οὔτε ἐκ κοινῶν ἐννοιῶν,
 οὔτε ἀπὸ Γραφῶν αὐτὴν ἔγνωτε· εἰ ἄρα καὶ κοινοὶ λογισμοὶ
 20 τοῦτο παρέχουσιν εἰδέναι, ὅτι τῷ Θεῷ πάντα δυνατά.

3. Καὶ πρῶτον μὲν πρὸς τὸ ἐρωτηθὲν ἀποκρίνεται. Ἐ-
 πειδὴ γὰρ τοῦτο αἴτιον ἦν αὐτοῖς τοῦ μὴ νομίζειν ἀνάσσιασιν,
 τὸ νομίζειν τοιαύτην εἶναι τὴν τῶν πραγμάτων καιάσσιασιν,
 τὸ αἴτιον θεραπεύει, εἶτα καὶ τὸ σύμπλωμα (ἀπὸ γὰρ τούτου
 25 καὶ τὸ νόσημα γέγονε), καὶ δείκνυσι τῆς ἀνασιτάσεως τὴν
 ἰσόπον. «Ἐν γὰρ τῇ ἀνασιτάσει», φησὶν, «οὔτε γαμοῦσιν, οὐ-

Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἔπλασαν μὲ τὴν φαντασίαν τοὺς δύο ἢ τρεῖς, ἀλλὰ ἑπτὰ ἀδελφοὺς; Μὲ σκοπὸν νὰ γελοιοποιήσουν, ὅπως ἐνόμιζον, εἰς πολὺν μεγάλον βαθμὸν τὴν ἀνάστασιν. Διὰ τοῦτο καὶ λέγουν, «ὄλοι ἐνυμφεύθησαν αὐτὴν», ὥστε νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς ἀμηχανίαν. Ποίαν ἀπάντησιν λοιπὸν δίδει ὁ Χριστός. Δίδει ἀπάντησιν καὶ πρὸς τὰ δύο, καὶ συγκεντρώνει τὴν προσοχὴν τοῦ ὄχι εἰς τὰ λόγια των, ἀλλὰ εἰς τὰς σκέψεις των, καὶ πάντοτε φέρει εἰς τὸ φῶς τὰ ἀπόκρυφα σχέδιά των, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐκπομπεύων αὐτά, ἄλλοτε δὲ ἀφήνων τὸν ἔλεγχον εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν πρὸς τὸν ἐρωτοῦν. Πρόσεχε λοιπὸν ἐδῶ πῶς δεικνύει καὶ τὰ δύο, καὶ ὅτι θὰ συμβῆ ἀνάστασις καὶ ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἡ ἀνάστασις τέτοια, ὅπως τὴν φαντάζονται αὐτοί. Τί λέγει δηλαδή; «Πλανᾶσθε, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζετε τὰς Γραφάς, οὔτε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Ἐπειδὴ δηλαδὴ προβάλλουν τὸν Μωϋσῆ καὶ τὸν νόμον ὡς δῆθεν γινῶσται αὐτοῦ, ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸ τὸ ἐρώτημα εἶναι κατ' ἐξοχὴν δεῖγμα ἀγνοίας τῶν Γραφῶν. Διότι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔφθانون εἰς τὸ σημεῖον νὰ τὸν πειράζουν, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι δηλαδὴ δὲν γνώριζον τὰς Γραφάς καὶ ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἐγνώριζον ὅπως ἔπρεπε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Τί τὸ ἀξιοθαύμαστον λοιπόν, λέγει, ἐὰν πειράζετε ἐμένα, τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζετε ἀκόμη, καθ' ἣν στιγμὴν δὲν γνωρίζετε οὔτε καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας τόσην ἀπόδειξιν ἔχετε λάβει, καὶ δὲν τὴν ἐγνώρισατε οὔτε ἀπὸ τὰς κοινὰς ἐννοίας οὔτε ἀπὸ τὰς Γραφάς, μολονότι βέβαια καὶ ἡ κοινὴ λογικὴ παρέχει αὐτὴν τὴν δυνατότητα γνώσεως, ὅτι δηλ. εἰς τὸν Θεὸν εἶναι τὰ πάντα δυνατά.

3. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐρώτησίν των. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτὸ ἦτο ἡ αἰτία τὸ ὅτι δὲν ἐπίστευον εἰς ἀνάστασιν, τὸ ὅτι ἐνόμιζον ὅτι ἦτο τέτοια ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, κατ' ἀρχὴν θεραπεύει τὴν αἰτίαν τῆς ἀπιστίας καὶ ἔπειτα καὶ τὴν συνέπειαν αὐτῆς (διότι ἀπὸ αὐτὸ προήρχετο καὶ τὸ νόσημα), καὶ δεικνύει τὸν τρόπον τῆς ἀναστάσεως. Διότι λέγει «Κατὰ τὴν ἀνάστασιν οὔτε νυμφεύονται,

- τε γαμίσκονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι Θεοῦ ἐν οὐρανῷ». Ὁ δὲ Λουκᾶς φησιν «ὡς υἱοὶ Θεοῦ». Εἰ τοίνυν οὐ γαμοῦσι, περιιτὴ ἢ ἐρώτησις. Οὐ μὴν ἐπειδὴ οὐ γαμοῦσι, διὰ τοῦτο ἄγγελοι, ἀλλ' ἐπειδὴ ὡς ἄγγελοι, διὰ τοῦτο οὐ γαμοῦσιν.
- 5 Ἀπὸ τούτου καὶ ἕτερα πολλὰ ἀνεῖλεν, ἅπερ ἅπαντα δι' ἐνὸς ρήματος ὁ Παῦλος ἠνείκατο εἰπὼν «παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου». Καὶ διὰ μὲν τούτων ἐδήλωσεν ἡλικὸν ἢ ἀνάσιασις· ὅτι δὲ καὶ ἀνάσιασίς ἐστι, δείκνυσι. Καίτοι συν-
 αποδέδεικται τῷ εἰρημένῳ καὶ τοῦτο, ἀλλ' ὅμως ἐκ περιορι-
 10 σίας τῷ λόγῳ πάλιν προσιῆθησι λέγων. Οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸ ἐρώτημα ἔστι μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἔννοιαν αὐτῶν. Οὕτως διὰ μὴ σφόδρα κακουργῶσιν, ἀλλ' ἀγνοοῦντες ἐρω-
 τῶσι, καὶ ἐκ περιουσίας διδάσκει· διὰ δὲ ἀπὸ κακίας μόνης, οὐδὲ πρὸς τὰ ἐρωτώμενα ἀποκρίνεται.
- 15 Καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως ἐπιστοιμίζει αὐτούς, ἐπειδὴ κακεῖνοι Μωϋσέα προεβάλοντο, καὶ φησιν «περὶ δὲ τῆς ἀνασιάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστι Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων». Οὐαὶ τῶν οὐκ ὄντων, φησί,
 20 καὶ καθάπαξ ἀφανισθέντων, καὶ οὐκέτι ἀνασιτησομένων. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἤμην, ἀλλ', εἰμὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν ζώντων. Ὡσπερ γὰρ ὁ Ἀδάμ, εἰ καὶ ἔζη τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἀπέθανε τῇ ἀποφάσει, οὕτω καὶ οὗτοι, εἰ καὶ εἰτεθνήκεσαν, ἔζων τῇ ὑποσχέσει τῆς ἀνασιάσεως.
- 25 Πῶς οὖν φησιν ἀλλαχοῦ, «ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ»; Ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐναντίον τοῦτο ἐκεῖνω. Νεκρῶν

4. Λουκᾶ 20, 36.

5. Α' Κορ. 7, 31.

6. Ἐξ. 8, 6.

7. Ρωμ. 14, 9.

οὔτε ὑπανδρεύονται, ἀλλ' εἶναι ὅπως οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν οὐρανόν». Ὁ δὲ Λουκᾶς λέγει, «ὅπως οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»⁴. Ἐὰν λοιπὸν δὲν νυμφεύονται, εἶναι περιττὴ ἡ ἐρώτησις. Βέβαια εἶναι ἄγγελοι, ὅχι ἐπειδὴ δὲν νυμφεύονται, ἀλλ' ἐπειδὴ ζοῦν ὡς ἄγγελοι, διὰ τοῦτο δὲν νυμφεύονται. Μὲ τὴν ἀπάντησίν του αὐτὴν καὶ πολλὰ ἄλλα ἀνήρησε, τὰ ὁποῖα ὅλα μαζὶ ὑπηνίχθη ὁ Παῦλος μὲ ἓνα λόγον του ὡς ἐξῆς· «Διότι παρέρχεται ἡ μορφή τοῦ κόσμου αὐτοῦ»⁵. Καὶ μὲ αὐτὰ ἐφανέρωσε μὲν τί λογῆς θὰ εἶναι ἡ ἀνάστασις, ἀποδεικνύει ὅμως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀνάστασις. Μολονότι βέβαια ἀποδεικνύεται μὲ τοὺς λόγους του αὐτοῦ καὶ αὐτό, ἀλλ' ὅμως ἐπεκτείνει τὸν λόγον του καὶ προσθέτει καὶ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἄλλα λόγια. Διότι δὲν ἐσταμάτησε μόνον εἰς τὸ ἐρώτημά των, ἀλλ' ἐπροχώρησε καὶ εἰς τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των. Ἔτσι, ὅταν δὲν εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ κακουργία των, ἀλλὰ τὸν ἐρωτοῦν ἀπὸ ἄγνοϊαν, τοὺς διδάσκει τότε ἐν ἐκτάσει, ὅταν ὅμως ἐρωτοῦν ἀπὸ κακίαν καὶ μόνον, τότε δὲν ἀπαντᾷ οὔτε καὶ εἰς τὰς ἐρωτήσεις των.

Καὶ πάλιν τοὺς ἀποστομώνει ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Μωυσέως, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι προέβαλλον τὸν Μωυσοῦ, καὶ λέγει· «Σχετικὰ δὲ μὲ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν δὲν ἀνεγνώσατε, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; Δὲν εἶναι ὁ Θεός, Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων»⁶. Δὲν εἶναι, λέγει, Θεὸς ἀνυπάρκτων καὶ πού ἐξηφανίσθησαν ἅπαξ διὰ παντός καὶ πού δὲν πρόκειται ν' ἀναστηθοῦν. Διότι δὲν εἶπεν, «Ἡμουν», ἀλλ' «εἶμαι»· εἶμαι Θεὸς αὐτῶν πού ὑπάρχουν καὶ πού εἶναι ζωντανοί. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἀδάμ, ἃν καὶ ἔζη κατὰ τὴν ἡμέραν πού ἔφαγεν ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ ἀπηγορευμένου δένδρου, ὅμως ἀπέθανεν ὡς πρὸς τὴν ἀπόφασίν του, ἔτσι καὶ αὐτοί, ἃν καὶ εἶχον ἀποθάνει, ἔζων μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἀναστάσεως.

Πῶς λοιπὸν λέγει εἰς ἄλλο σημεῖον, «διὰ νὰ γίνῃ κυρίαρχος τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζώντων»⁷; Ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἀντιτίθεται εἰς ἐκεῖνο. Διότι ἐδῶ ὀνομάζει νεκροὺς καὶ αὐτοὺς

γὰρ ἐνιαυθὰ φησι, τῶν καὶ αὐτῶν ζήσεσθαι μελλόντων. Ἄλλως δὲ καὶ ἕτερον τό, «ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ», καὶ τό, «ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ». Οἶδε δὲ καὶ ἄλλην νεκρότητα, περὶ ἧς φησιν· «ἄφετε τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς».

«Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ». Οὐδὲ ἐνιαυθὰ οἱ Σαδδουκαῖοι· ἀλλ' οὗτοι μὲν ἡτιθέμενοι ἀναχωροῦσι, τὸ δὲ ἀδέκαστον πλῆθος καρποῦται τὴν ὠφέλειαν. Ἐπεὶ οὖν τοιαύτη ἡ ἀνάστασις, φέρε πάντα ποιῶμεν, ἵνα τῶν πρωτείων ἐκεῖ τύχωμεν. Εἴ δὲ δοκεῖ, καὶ πρὸ τῆς ἀνασιάσεως δείξωμεν ὑμῖν τινὰς ταῦτα ἐντεῦθεν ἐπιτηδεύοντας καὶ καρπουμένους, πάλιν ἐπὶ τὰς ἐρήμους ἀπελθόντες. Πάλιν γὰρ τῶν αὐτῶν ἄφομαι λόγων, ἐπειδὴ μετὰ πλείονος ἡδονῆς ἀκούοντις ὑμᾶς βλέπω. Ἴδωμεν τοίνυν καὶ τήμερον τὰ σιραιτόπεδα τὰ πνευματικά· Ἴδωμεν τὴν φόβου καθαρὰν ἡδονήν. Οὐ γὰρ μετὰ δοράτων εἰσὶν ἐσκηνωμένοι, καθάπερ οἱ σιραιῶται (ἐνιαυθὰ γὰρ πρόωγν κατέλυσα τὸν λόγον), οὐδὲ μετὰ ἀσπίδων καὶ θωράκων, ἀλλὰ γυμνοὺς ὄφει τούτων ἀπάντων, καὶ τοιαῦτα ἐργαζομένους, ὅλα οὐδὲ μετὰ ὀπλῶν ἐκεῖνοι. Καὶ εἴ δύνασαι συνιδεῖν, ἐλθέ, καὶ χειρὰ μοι ὄρεξον, καὶ ἴωμεν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἀμφοτέρω, καὶ ἴδωμεν τὴν παράταξιν. Καὶ γὰρ καὶ οὗτοι καθ' ἑκάστην πολεμοῦσι τὴν ἡμέραν καὶ σφάτιουσι τοὺς ὑπεναντίους καὶ νικῶσι τὰς ἐπιθυμίας ἀπάσας τὰς ἐπιθυλουούσας ἡμῖν. Καὶ ὄφει ταύτας ἐρριμμένας χαμαί, καὶ μηδὲ σπαίρειν δυναμένας· ἀλλὰ τὸ ἀποσιολικὸν ἐκεῖνο διὰ τῶν ἔργων δεικνύμενον, διὸ «οἱ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσιαύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις».

Εἶδες πλῆθος νεκρῶν κειμένων, ἐσφαγμένων τῇ μαχαί-

8. Λουκᾶ 9, 60.

9. Γαλ. 5, 24.

πού πρόκειται νὰ ζήσουν εἰς τὸ μέλλον. Ἄλλωστε δὲ εἶναι ἄλλο πρᾶγμα τὸ «ἐγὼ ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ» καὶ τὸ «διὰ νὰ ἐξουσιάσῃ νεκροὺς καὶ ζῶντας». Γνωρίζει δὲ καὶ ἄλλην νεκρότητα, περὶ τῆς ὁποίας λέγει· «Ἀφήσατε τοὺς νεκροὺς νὰ θάψωσιν τοὺς νεκροὺς των»⁸.

«Καὶ ὅταν ἤκουσαν τὰ πλήθη τοὺς λόγους αὐτοὺς ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν του». Οὔτε συμπεριλαμβάνονται μεταξὺ αὐτῶν καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι· ἀλλ' αὐτοὶ μὲν μετὰ τὴν ἤτταν των ἀναχωροῦν, τὸ δὲ ἀμερόληπτον πλήθος καρποῦται τὴν ὠφέλειαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τέτοια εἶναι ἡ ἀνάστασις, ἃς κάνωμεν τὰ πάντα, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ πρωτεῖα ἐκεῖ. Ἐὰν δὲ θέλετε, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν νὰ σᾶς δείξωμεν ὠρισμένους πού ἐπιδιώκουν αὐτὰ καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ ἀπολαμβάνουν τοὺς καρπούς, πάλιν θὰ μεταβῶμεν νοερῶς εἰς τὰς ἐρήμους. Πάλιν δηλαδὴ θ' ἀναφέρω τοὺς ἰδίους λόγους, ἐπειδὴ σᾶς βλέπω ν' ἀκοῦτε μὲ πάρα πολλὴν εὐχαρίστησιν. Ἄς στρέψωμεν λοιπὸν τοὺς ὀφθαλμούς μας καὶ σήμερον πρὸς τὰ πνευματικὰ στρατόπεδα καὶ ἃς ἐξετάσωμεν τὴν ἡδονὴν πού εἶναι καθαρὴ ἀπὸ φόβον. Διότι δὲν ἔχουν κατασκηνώσει μὲ δόρατα, ὅπως ἀκριβῶς οἱ στρατιῶται (διότι ἐδῶ παλαιότερα τελείωσα τὸν λόγον), οὔτε μὲ ἀσπίδας καὶ θώρακας, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἰδῆς γυμνοὺς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ παρόμοια καὶ νὰ πράττουν τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἤμποροῦν ἐκεῖνοι νὰ τὰ πράξουν οὔτε μὲ τὰ ὄπλα. Καὶ ἐὰν ἤμπορῆς νὰ τοὺς ἐξετάσῃς μαζί μου, ἔλα καὶ δῶσε μου χεῖρα βοηθείας καὶ ἃς μεταβῶμεν καὶ οἱ δύο εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν καὶ ἃς ἰδοῦμεν τὴν παράταξιν. Καθ' ὅσον καὶ αὐτοὶ πολεμοῦν καθημερινῶς καὶ σφάζουν τοὺς ἐχθροὺς καὶ νικοῦν ὅλας τὰς ἐπιθυμίας πού μᾶς ἐπιβουλεύονται. Καὶ θὰ τὰς ἰδῆς νὰ εἶναι πεταγμένοι κάτω καὶ νὰ μὴ ἤμποροῦν οὔτε νὰ σπαράξουν, ἀλλ' ν' ἀποδεικνύεται διὰ τῶν ἔργων τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο λόγιον, ὅτι «οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας»⁹.

Εἶδες πλῆθος νεκρῶν πού εὐρίσκονται κάτω πεταγμένοι,

ρα τοῦ Πνεύματος; Διὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκεῖ μέθη, οὐδὲ
 ἀδηφαγία. Καὶ δείκνυσιν ἡ τράπεζα καὶ τὸ τρόπαιον τὸ ἐπ'
 αὐτῇ ἐσσηκός. Ἡ γὰρ μέθη καὶ ἡ ἀδηφαγία κεῖται νεκρὰ
 διὰ τῆς ὑδροποσίας τροπωθεῖσα, τὸ πολυειδὲς τοῦτο καὶ
 5 πολυκέφαλον θηρίον. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς μυθοποιουμένης
 Σκύλλης καὶ Ὑδρας, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μέθης πολλάς ἐστι
 κεφαλὰς ἰδεῖν ἐντεῦθεν πορνείαν, ἐκεῖθεν ὀργήν, ἄλλοθεν
 βλακείαν, ἐτέρωθεν ἔρωτας ἀτόπους φρομένους· ἀλλὰ πάντα
 ταῦτα ἀνήρηται. Καίτοιγε ἐκεῖνα πάντα τὰ σιραιτόπεδα, κἂν
 10 μυρίων περιγέωνται πολέμων, ὑπὸ τούτων ἀλίσκονται καὶ
 οὔτε ὄπλα, οὔτε δόρατα, οὐχ ὅπερ ἂν ἕτερον ἦ, δύναται πρὸς
 ταύτας σιῆσαι τὰς φάλαγγας, ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς γίγαντας,
 τοὺς ἄριστιάς, τοὺς τὰ μυρία ἀνδραγαθοῦντας εὗροις ἂν
 χωρὶς δεσμῶν δεδεδεμένους ὑπνω καὶ μέθη, χωρὶς σφαγῆς
 15 καὶ τραυμάτων, καθάπερ τοὺς τειτραυματισμένους, κειμένους,
 μᾶλλον δὲ καὶ χαλεπώτερον. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ κἂν σπαίρου-
 σιν, οὔτιοι δὲ οὐδὲ τοῦτο, ἀλλ' εὐθέως καταπίπτουσιν.

Ὅρας δι τι μεῖζον τοῦτο τὸ σιραιτόπεδον καὶ θαυμασιότε-
 ρον; τοὺς γὰρ ἐκείνων περιγινομένους πολεμίους ἀναιρεῖ τῷ
 20 θελήσει μόνον. Οὕτω γὰρ αὐτὴν ἀσθενῆ τὴν μητέρα ἀπάντων
 τῶν κακῶν ποιοῦσιν, ὡς μηδὲ ἐνοχλεῖν λοιπὸν τοῦ δὲ σιρα-
 τηγοῦ κειμένου καὶ τῆς κεφαλῆς ἀνηρημένης, καὶ τὸ λοιπὸν
 σῶμα ἡσυχάζει. Καὶ τὴν νίκην ταύτην ἕκαστον τῶν ἐκεῖ
 μερόντων ἐργαζόμενον ἴδοι τις ἂν. Οὐ γὰρ ὡσπερ ἐπὶ τού-
 25 τῶν τῶν πολέμων, εἰάν ὑφ' ἑνός τις λάβῃ πληγὴν, ἐτέρω

καὶ ποὺ ἔχουν σφαγῆ ἀπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ μέθη οὔτε πολυφαγία. Καὶ τὸ ἀποδεικνύει αὐτὸ ἡ τράπεζα καὶ τὸ τρόπαιον ποὺ εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς αὐτήν. Διότι ἡ μέθη καὶ ἡ πολυφαγία εἶναι νεκρά, κατατροπωθεῖσα διὰ τῆς ὑδροποσίας, τὸ πολύμορφον αὐτὸ καὶ πολυκέφαλον θηρίον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μυθικῆς Σκύλλας καὶ τῆς Ὑδρας, ἔτσι καὶ εἰς τὴν μέθην εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν πολλὰς κεφαλὰς· ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὴν πορνείαν, ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν ὀργήν, ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν βλακείαν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ φυτρώνουν οἱ παράλογοι ἔρωτες· ὅλα αὐτὰ ὅμως εἰς αὐτοὺς ἔχουν ἐξαφανισθῆ. Μολονότι βέβαια ὅλα ἐκεῖνα τὰ στρατεύματα, ἂν καὶ νικοῦν εἰς πάρα πολλοὺς πολέμους, ὅμως κατακυριεύονται ἀπὸ αὐτὰ τὰ πάθη· καὶ οὔτε ὄπλα, οὔτε δόρατα, οὔτε οἰοδήποτε ἄλλο ἠμπορεῖ ν' ἀντισταθῆ ἀπέναντι εἰς αὐτὰς τὰς φάλαγγας, ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς γίγαντας, ποὺ ἀριστεύουν καὶ ἐπιτυγχάνουν ἀμέτρητα ἀνδραγαθήματα, εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς εὕρῃς χωρὶς δεσμὰ δεμένους μὲ τὸν ὕπνον καὶ τὴν μέθην, χωρὶς σφαγὴν καὶ τραύματα, νὰ εἶναι ἐξαπλωμένοι ὅπως ἀκριβῶς οἱ τραυματισμένοι, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς πολὺ πῶς χειροτέραν κατάστασιν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν τουλάχιστον σπαράζουσιν, ἐνῶ αὐτοὶ δὲν παθαίνουν οὔτε αὐτό, ἀλλ' ἀμέσως πίπτουν κάτω.

Βλέπεις αὐτὸ τὸ στράτευμα ὅτι εἶναι πολὺ πῶς σπουδαῖον καὶ πολὺ πῶς ἀξιοθαύμαστον; διότι καταβάλλει τοὺς ἐχθροὺς ποὺ ἔρχονται ἐναντίον του ἀπλῶς καὶ μόνον μὲ τὴν θέλησιν. Τόσον πολὺ δὲ ἐξασθενοῦν αὐτήν, ποὺ εἶναι μητέρα ὅλων τῶν κακῶν, ὥστε εἰς τὸ ἐξῆς οὔτε κἂν νὰ τοὺς ἐνοχλῆ· διότι ὅταν ὁ στρατηγὸς εὐρίσκεται κατάκοπος καὶ ἔχει συντριβῆ ἢ κεφαλή, ἡσυχάζει καὶ τὸ ὑπόλοιπον τὸ σῶμα. Καὶ τὴν νίκην αὐτὴν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν ἰδῆς νὰ τὴν κατορθῶνῃ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ διαμένουν ἐκεῖ. Διότι δὲν συμβαίνει ἐδῶ αὐτὸ ποὺ συμβαίνει μὲ τοὺς ἐχθρούς, ἐὰν δηλαδὴ κάποιος πληγῶθῃ ἀπὸ κάποιον, νὰ πίπτῃ κάτω μία διὰ πάντα νεκρός, καὶ νὰ μὴ χρειάζεται εἰς τὸ ἐξῆς τὸ κτύπημα ἀπὸ κάποιον ἄλλον,

λοιπὸν οὐκ ἔστι βαρὺς καιταπесῶν ἅπαξ· ἀλλ' ἀνάγκη πάντας
τὸ θηρίον τοῦτο παίειν· καὶ ὁ μὴ πλήξας αὐτήν καὶ κατα-
βαλὼν, ἐνοχλεῖται πάντως.

4. Εἶδες νίκην λαμπράν; Οἶον γὰρ τὰ σιραιόπεδα τὰ παν-
5 ταχοῦ τῆς οἰκουμένης ὁμοῦ συνελθόντα σιῆσαι τροπαιον οὐκ
ἰσχύει, τοῦτο ἕκαστος ἐκείνων ἴσῃσι καὶ πάντα ἀναμέμικται
τειρωμένα, παράφορα παραπληξίας ρήματα, νοήματα μα-
νικά, ἀηδῆς τῦφος, πάντα ὅσα ἀπὸ μέθης ὀπλίζονται. Καὶ
μιμοῦνται τὸν ἑαυτῶν δεσπότην, ὃν ἡ Γραφή θαυμάζουσα
10 ἔλεγεν· «ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται· διὰ τοῦτο ὑψώσει
κεφαλὴν».

Βούλεσθε καὶ ἕτερον πλήθος νεκρῶν ἰδεῖν; Ἴδωμεν τὰς
ἐκ τῆς τροφῆς ἐπιθυμίας, τὰς ἐκ τῶν ὄψοποιῶν, τῶν μα-
γείρων, τῶν τραπεζοποιῶν, τῶν πλακουντιοποιῶν. Αἰσχύνομαι
15 μὲν γὰρ πάντα διηγούμενος· πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐρῶ τὰς ὄρνεις
τὰς ἀπὸ Φάσιδος, τοὺς ζωμοὺς τοὺς χύδην μιγνυμένους, τὰ
ὕγρα, τὰ ξηρὰ ἐδέσματα, τοὺς περὶ τούτων κειμένους νόμους.
Καθάπερ γὰρ τινὰ πόλιν διοικοῦντες καὶ σιραιόπεδα δια-
τάτιοντες, οὔτιω καὶ οὔτιοι, τὸ καὶ τὸ πρῶτον, καὶ τὸ καὶ τὸ
20 δεύτερον νομοθειοῦσι καὶ καιταίτιοι. Καὶ οἱ μὲν πρῶτον
ὄρνεις ἐπ' ἀνθρώκων ὠπιημένας, ἐνδοθεν μεμεσιωμένας ἰ-
χθύων εἰσάγουσιν, ἕτεροι δὲ ἄλλοθεν τὰ προοίμια ποιοῦνται
τῶν παρανόμων τούτων δείπνων· καὶ ἄμιλλα πολλὴ περὶ τού-
των, καὶ ὑπὲρ ποιότητος καὶ ὑπὲρ ἰάξεως καὶ ὑπὲρ πλήθους·
25 καὶ φιλοτιμοῦνται ἐφ' οἷς καιορύττεσθαι ἔδει, οἱ μὲν διὰ τὸ
ἡμῶν τῆς ἡμέρας ἀνάλωσαν, οἱ δὲ πᾶσαν αὐτήν, οἱ δὲ διὰ
καὶ τὴν νύκτα προσέθηκαν λέγοντες. Ἴδε τὸ μέτρον, ταλαί-

ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη ὅλοι νὰ κτυποῦν τὸ θηρίον αὐτό· καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν τὴν ἐκτύπησε θανάσιμα καὶ δὲν τὴν κατέβαλε ὅπως δῆποτε ἐνοχλεῖται ἀπὸ αὐτήν.

4. Εἶδες νίκην λαμπράν; Διότι ἕνα τέτοιο τρόπαιον ποὺ δὲν ἤμποροῦν νὰ τὸ στήσουν ἐὰν συγκεντρωθοῦν τὰ στρατεύματα ὀλοκλήρου τῆς οἴκουμένης, αὐτὸ τὸ στήνει ὁ καθένας ἀπὸ ἐκείνους. Καὶ ὅλα εὐρίσκονται κάτω πληγωμένα καὶ ἀνακατωμένα, παράφορα λόγια παραφροσύνης, σκέψεις μανιώδεις, ἡ ἀηδιαστικὴ ἀλαζονεία, ὅλα γενικῶς ἐκεῖνα ποὺ ὀπλίζονται ἀπὸ τὴν μέθην. Καὶ μιμοῦνται τὸν Κύριόν των, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Γραφή μὲ θαυμασμὸν ἔλεγεν· «Θὰ πῆ ἀπὸ χεῖμαρρον ποὺ εὐρίσκεται παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ διὰ τοῦτο θὰ ὑψώσῃ τὴν κεφαλὴν του»¹⁰.

Θέλετε νὰ ἰδῆτε καὶ ἄλλο πλῆθος νεκρῶν; Ἄς ἰδοῦμεν τὰς ἐπιθυμίας ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν τρυφήν, αὐτὰς ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ πολυτελεῖ φαγητά, ἀπὸ τοὺς μαγεῖρους, ἀπὸ τοὺς τραπεζοκόμους καὶ τοὺς ζαχαροπλάστας. Ἐντρέπομαι βέβαια νὰ τὰ διηγοῦμαι ὅλα αὐτά, πλὴν ὅμως θ' ἀναφέρω τὰ πουλιὰ ἀπὸ τὴν Φάσιδα, τοὺς ζωμοὺς μὲ τὴν τόσσην ποικιλίαν των, τὰ ποτά, τοὺς ξηροὺς καρπούς, τοὺς νόμους σχετικὰ μὲ ὅλα αὐτά. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ διοικοῦν κάποιαν πόλιν καὶ διατάσσουν στρατεύματα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ νομοθετοῦν καὶ ὀρίζουν ποῖο φαγητὸν θὰ εἶναι τὸ πρῶτον, ποῖο τὸ δεύτερον. Καὶ ἄλλοι μὲν παρουσιάζουν ὡς πρῶτον φαγητὸν πουλιὰ ψημένα ἐπάνω εἰς τὰ κάρβουνα γεμᾶτα ἐσωτερικὰ μὲ ψάρια, ἄλλοι δὲ κατ' ἄλλον τρόπον παρασκευάζουν τὰ εἰς τὴν ἀρχὴν προσφερόμενα φαγητὰ αὐτῶν τῶν παρανόμων δείπνων. Καὶ ὑπάρχει μεγάλη ἄμιλλα δι' ὅλα αὐτά, καὶ διὰ τὴν ποιότητα καὶ διὰ τὴν τάξιν καὶ διὰ τὸ πλῆθος. Καὶ νοιώθουν ὑπερηφάνειαν διὰ πράγματα διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ κρύπτονται μέσα εἰς τὴν γῆν, οἱ μὲν, διότι κατηνάλωσαν τὸ ἥμισυ τῆς ἡμέρας, οἱ δὲ ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ ἄλλοι διότι ἐπρόσθεσαν εἰς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, διασκεδάζοντες. Πρόσεξε, ταλαίπωρε, τὸν μικρὸν χῶρον τῆς κοιλίας

πωρε, τῆς γαστρὸς καὶ αἰσχύνθητι τὴν ἄμειρον σπουδὴν.

Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦτον παρὰ τοῖς ἀγγέλοις ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ πᾶσαι αἱ ἐπιθυμίαι νεκραί. Οὐ γὰρ εἰς πλησμονὴν καὶ τρυφήν, ἀλλ' εἰς χρεῖαν αὐτοῖς αἱ τροφαί. Οὐκ ὄρνιθων 5 ἐκεῖ θηραταί, οὐδὲ ἰχθύων, ἀλλ' ἄριος καὶ ὕδωρ. Ἡ δὲ σύγχυσις αὕτη καὶ ὁ θόρυβος καὶ αἱ ταραχαὶ πάντα ἐκποδῶν ἐκεῖθεν, καὶ ἀπὸ τοῦ δωματίου καὶ ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ πολὺς ὁ λιμὴν παρὰ δὲ τούτοις πολλὴ ἡ ζάλη. Ἀνάρορηξον οὖν τῷ λόγῳ τὴν γαστέρα τῶν τὰ τοιαῦτα σιουμένων καὶ 10 ὄψει τὸν πολὺν φορυτὸν καὶ τὸν ἀκάθαρτον ὄχειον καὶ τὸν κεκονιασμένον τάφον. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα καὶ αἰσχύνομαι εἰπεῖν, τὰς ἐρυγὰς τὰς ἀηδεῖς, τοὺς ἐμέτους, τὰς κάτωθεν, τὰς ἄνωθεν ἐκκρίσεις. Ἀλλὰ καὶ ταύτας ἴσθι καὶ βλέπε νεκρὰς τὰς ἐπιθυμίας ἐκεῖ, καὶ τοὺς ἀπὸ τούτων σφοδροιέ- 15 ρους ἔρωτας· τοὺς τῶν ἀφροδισίων λέγω. Καὶ γὰρ καὶ τούτους ὄψει πάντας ἐρριμένους μετὰ τῶν ἵππων, μετὰ τῶν σκευοφόρων. Σκευοφόρος γὰρ καὶ ὄπλον καὶ ἵππος αἰσχροῦς πράξεως ρῆμά ἐστιν αἰσχροῦν. Ἀλλ' ὄψει ἵππον ὁμοῦ καὶ ἀναβάτην τοιοῦτον, καὶ ὄπλα κείμενα· ἐκεῖ δὲ τὸνναντίον 20 ἅπαν, καὶ ψυχὰς νεκρὰς ἐρριμμένας. Οὐκ ἐπὶ τῆς τραπέζης δὲ μόνον ἢ νίκη λαμπρὰ τοῖς ἀγίοις ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐπὶ τῶν χρημάτων, ἐπὶ τῆς ἰδέξεως, ἐπὶ τῆς βασκανίας, ἐπὶ τῶν νοσημάτων ἀπάντων.

Ἄρα σοὶ οὐ δοκεῖ τοῦτο ἐκείνου τοῦ σιραιοπέδου ἰσχυ- 25 ρότερον εἶναι καὶ ἡ τράπεζα θελιῶν; Καὶ τίς ἀντερεῖ; Οὐδεῖς, οὐδὲ αὐτῶν ἐκείνων, κἂν σφόδρα μαινόμενος ᾗ. Αὕτη μὲν γὰρ εἰς οὐρανὸν παραπέμπει, ἐκείνη δὲ εἰς γέενναν ἔλκει· ταύτην ὁ διάβολος διατάττειται, ἐκείνην δὲ ὁ Χριστός· ταύτην τρυφή νομοθετεῖ καὶ ἀκολασία, ἐκείνην δὲ φιλοσο-

καὶ νοιῶσε ἐντροπὴν διὰ τὴν ὑπερβολικὴν φροντίδα σου.

Ἄλλ' ὅμως τίποτε τὸ παρόμοιον δὲν συμβαίνει εἰς ἐκείνους τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ καὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐπιθυμίαι εἶναι νεκραί. Διότι αἱ τροφαὶ εἰς αὐτοὺς λαμβάνονται ὄχι πρὸς κορεσμόν καὶ τρυφήν, ἀλλὰ πρὸς ἀνάγκην. Δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ κυνηγοὶ πουλιῶν, οὔτε ψαράδες, ἀλλὰ ψωμὶ καὶ νερό. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀναστάσις καὶ ὁ θόρυβος καὶ αἱ ταραχαὶ εἶναι ἐξηφανισμένα ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ ἀπὸ τὸ δωμάτιον καὶ ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ἐπικρατεῖ ἐκεῖ ἀπέραντη γαλήνη, ἐνῶ εἰς αὐτοὺς μεγάλη ζάλη. Ξέσχισε λοιπὸν νοερά τὴν κοιλίαν αὐτῶν ποὺ τρέφονται μ' αὐτὰ καὶ θὰ ἰδῆς πολλὰ σκουπίδια καὶ τὸν ἀκάθαρτον ὄχετόν καὶ τὸν κεκονιαμένον τάφον¹¹. Τὰ ὅσα δὲ συμβαίνουν εἰς τὴν συνέχειαν ἐντρέπομαι νὰ τ' ἀναφέρω, τὰ ἀηδιαστικὰ ρεψίματα, τοὺς ἐμέτους, τὰς ἀκαθαρσίας καὶ ἀπὸ κάτω καὶ ἀπὸ τὸ στόμα. Ἄλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς ἐπιθυμίας ἀσφαλῶς θὰ τὰς ἰδῆς νεκρὰς ἐκεῖ καὶ τοὺς σφοδροτέρους ἔρωτας ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτά, ἐννοῶ τοὺς ἔρωτας τῶν ἀφροδισίων. Καθ' ὅσον καὶ ὅλους αὐτοὺς θὰ τοὺς ἰδῆς νὰ εἶναι κάτω ξαπλωμένοι μαζὶ μὲ τοὺς ἵππους, μαζὶ μὲ τοὺς σκευοφόρους. Διότι σκευοφόρος καὶ ὄπλον καὶ ἵππος εἶναι αἰσχρὰ λόγια αἰσχρᾶς πράξεως. Ἄλλὰ θὰ ἰδῆς κάτω ξαπλωμένα ἵππον μαζὶ μὲ παρόμοιον καβαλάρην καὶ μὲ ὄπλα, ἐνῶ ἐκεῖ ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, καὶ ψυχὰς ποὺ ἔχουν ριφθῆ νεκραί. Καὶ δὲν εἶναι λαμπρὰ ἡ νίκη ἐκείνων τῶν ἀγίων μόνον εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα, εἰς τὰ χρήματα, τὴν δόξαν, τὸν φθόνον καὶ εἰς ὅλα τὰ νοσήματα.

Κατὰ συνέπειαν δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὸ τὸ στρατόπεδον ὅτι εἶναι ἰσχυρότερον ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ ἡ τράπεζα καλύτερα; Καὶ ποῖος θὰ φέρῃ ἀντίρρησης; Κανείς, οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀνήκουν εἰς αὐτούς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι εἰς μέγαν βαθμὸν παράφρων. Διότι αὐτὴ μὲν ὀδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, ἐνῶ ἐκείνη σύρει εἰς τὴν γέενναν· αὐτὴν τὴν διατάσσει ὁ διάβολος, ἐκείνην δὲ ὁ Χριστός· αὐτὴν τὴν νομοθετεῖ ἡ τρυφή καὶ ἡ ἀκολασία, ἐνῶ ἐκείνην ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ σωφρο-

φία καὶ σωφροσύνη· ἐνιαῦθα ὁ Χριστὸς παραγίνεται, ἐκεῖ δὲ ὁ διάβολος. Ἐνθα γὰρ μέθη, διάβολος· ἔνθα αἰσχροὶ ῥήματα, ἔνθα πλησμονή, ἐκεῖ δαίμονες χορεύουσι. Τοιαύτην εἶχε τράπεζαν ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, διὰ τοῦτο οὐδὲ σιαγόνας
 5 ὕδατος κύριος ἦν.

5. Ἄλλ' οὐχ οὔτιοι τοιαύτην, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀγγέλων ἤδη μελειῶσιν. Οὐ γαμοῦσιν, οὐδὲ γαμίσκονται, οὐδὲ καθεύδουσιν ἄροδην, οὐδὲ τρυφῶσιν ἀλλὰ πλὴν ὀλίγων τινῶν καὶ ἀσώματοι γεγόνασι. Τίς οὖν ἐστὶν οὕτως εὐκόλως νικῶν τοὺς
 10 ἐχθρούς, ὡς ἀριστοποιούμενος τρόπαιον ἰσιᾶν; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης φησὶν «ἤτιοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με». Οὐ γὰρ ἂν τις ἀμάρτιοι καὶ περὶ ταύτης τοῦτο εἰπὼν τὸ λόγιον τῆς τραπέζης. Οὐδὲν γὰρ οὕτω θλίβει ψυχὴν, ὡς ἐπιθυμία ἄτιπος, καὶ τρυφή, καὶ
 15 μέθη, καὶ τὰ ἐκ τούτων κακά· καὶ τοῦτο ἴσασι οἱ πεῖραν εἰληφότες καλῶς. Εἰ δὲ μάθοις καὶ πόθεν αὕτη συλλέγεται ἢ τράπεζα, καὶ πόθεν ἐκείνη, τότε ἔσθαι καλῶς ἐκατέρας τὸ διάφορον. Πόθεν οὖν αὕτη συλλέγεται; Ἀπὸ μυρῶν δακρῶν, ἀπὸ χηρῶν πλεονεκτουμένων, ἀπὸ ὀρφανῶν ἀρπαζομέ-
 20 νων ἢ δὲ ἀπὸ πόνων δικαίων. Καὶ ἔοικεν αὕτη μὲν ἢ τράπεζα γυναικὶ καλῇ καὶ εὐειδεῖ, οὐδενὸς τῶν ἔξωθεν δεομένη, ἀλλὰ φυσικὸν ἐχούση τὸ κάλλος· ἐκείνη δέ, πόρνη τινὶ αἰσχροῦ καὶ δυσειδεῖ, πολλὰ μὲν ἐπιτρίμματα ἐχούση, οὐκ ἰσχυροῦση δὲ συσκιάσαι τὴν ἀμορφίαν, ἀλλ' ὅσῳ ἂν ἐγ-
 25 γὺς γίνηται, μᾶλλον ἐλεγχομένη. Καὶ γὰρ καὶ αὕτη ὅταν ἐγγυτέρω γένηται τοῦ συγγινομένου, τότε δείκνυσι τὸ αἰσχος μᾶλλον. Μὴ γὰρ μοι ἀνιόντας ἴδης τοὺς δαιτυμόνας, ἀλλὰ

12. Λουκᾶ 16, 24.

13. Ψαλμ. 22, 5.

σύνη· εἰς αὐτὴν εἶναι παρὼν ὁ Χριστός, εἰς ἐκείνην δὲ ὁ διάβολος. Διότι, ὅπου ὑπάρχει μέθη, εἶναι παρὼν ὁ διάβολος· ὅπου αἰσχρὰ λόγια, ὅπου κορεσμός, ἐκεῖ δαίμονες χορεύουν. Τέτοιαν τράπεζαν εἶχεν ἐκεῖνος ὁ πλούσιος¹², διὰ τοῦτο δὲν ἦτο κύριος εἰς τὴν ἐκεῖ ζωὴν οὔτε σταγόνας ὕδατος.

5. Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι δὲν ἔχουν τέτοιαν τράπεζαν, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τώρα ἀσκοῦνται εἰς τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν. Δὲν νυμφεύονται, οὔτε ὑπανδρεύονται, οὔτε κοιμῶνται ὅλοι μαζί, οὔτε κάνουν τρυφηλὴν ζωὴν, ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ ὀλίγους ἔχουν γίνεαι καὶ ἀσώματοι. Ποῖος λοιπὸν ὑπάρχει πού τόσο εὐκόλα νικᾷ τοὺς ἐχθρούς, ὥστε νὰ στήνη τρόπαιον ἐνῶ γευματίζει; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης λέγει· «Μοῦ ἐτοίμασες τράπεζαν εἰς πείσμα τῶν ἐχθρῶν μου»¹³. Διότι δὲν θὰ ἤθελεν ἀστοχήσει ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἀναφέρει αὐτὸ τὸ λόγιον καὶ δι' αὐτὴν τὴν τράπεζαν. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν θλίβει τόσον τὴν ψυχὴν, ὅσον ἡ παράλογος ἐπιθυμία καὶ ἡ τρυφή καὶ ἡ μέθη καὶ τὰ κακὰ πού προέρχονται ἀπὸ αὐτά· καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν πολὺ καλὰ αὐτοὶ πού ἔλαβον γνῶσιν αὐτῶν. Ἐὰν δὲ θελήσης νὰ μάθης καὶ ἀπὸ ποῦ συλλέγεται αὐτὴ ἡ τράπεζα καὶ ἀπὸ ποῦ ἐκείνη, τότε θὰ ἰδῆς πολὺ καλὰ τὴν διαφορὰν τῆς κάθε μιᾶς. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν συλλέγεται αὐτὴ ἡ τράπεζα; Ἀπὸ ἀμέτρητα δάκρυα, ἀπὸ τὰς χήρας πού εἶναι θύματα τῆς πλεονεξίας του, ἀπὸ ὄρφανὰ πού ἀρπάζουν τὸ μερίδιόν των, ἐνῶ ἐκείνη ἡ τράπεζα προέρχεται ἀπὸ δικαίους κόπους. Καὶ ὁμοιάζει αὐτὴ μὲν ἡ τράπεζα μὲ καλὴν καὶ ὁμορφὴν γυναῖκα, πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κανένα ἐξωτερικὸν στολίδι, ἀλλ' ἔχει φυσικὴν τὴν ὁμορφίαν της, ἐνῶ ἐκείνη ὁμοιάζει μὲ κάποιαν πόρνην γυναῖκα αἰσχρὰν καὶ ἄσχημον, πού ἔχει μὲν πολλὰ βαψίματα, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ καλύψῃ τὴν ἀσχημίαν της, καὶ ὅσον πῶς κοντὰ ἔρχεται, τόσον περισσότερο γίνεται ἄξια περιφρονήσεως. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὴ ἡ τράπεζα ὅταν εὐρίσκεται πλησιέστερα πρὸς τὸν συνδαιτυμόνα, τότε περισσότερο δείχνει τὸ αἶσχος της. Μὴ βλέπεις, σὲ παρακαλῶ, τοὺς συνδαιτυμόνας ὅταν πηγαίνουν

καὶ κατιόντας καὶ τότε αὐτῆς ὄψει τὴν αἰσχροῖτητα. Ἐκείνη
 μὲν γὰρ τοὺς συγγινομένους, ἅτε ἐλευθέρῃ οὔσα, οὐδὲν ἀφίη-
 σιν αἰσχρὸν εἶπειν, αὕτη δὲ οὐδὲν σεμνόν, ἅτε πόρνη οὔσα
 καὶ ἠτιμωμένη. Αὕτη τὸ χρήσιμον ζητεῖ τοῦ συνόντιος αὐτῆ,
 5 ἐκείνη δὲ τὸ ἐπιβλαβές. Καὶ ἡ μὲν οὐκ ἀφίησι προσκροῦσαι
 Θεῷ, ἡ δὲ οὐκ ἀφίησι μὴ προσκροῦσαι.

Ἀπίωμεν τοίνυν πρὸς ἐκείνους. Ἐκεῖσεν εἰσόμεθα πό-
 σοις δεσμοῖς ἔομεν περιβεβλημένοι ἐκεῖθεν εἰσόμεθα τρά-
 πεζαν παραιθέσθαι μυρίων γέμουσαν ἀγαθῶν, ἡδίστην, ἀ-
 10 δάπανον, φροντίδος ἀπηλλαγμένην, φθόνου καὶ θασκανίας
 καὶ νόσου πάσης ἐλευθέραν, καὶ χρησιτῆς γέμουσαν ἐλπίδος,
 καὶ πολλὰ τὰ τρόπαια ἔχουσαν. Οὐκ ἔστι θόρυβος ψυχῆς ἐ-
 κεῖ, οὐκ ἔστι λύπη, οὐκ ἔστιν ὀργή· πάντα γαλήνη, πάντα
 εἰρήνη. Μὴ γάρ μοι τὴν σιγὴν τῶν διακονούντων εἶπης ἐν
 15 ταῖς τῶν πλουσίων οἰκίαις, ἀλλὰ τὴν κραυγὴν τῶν ἀριστιο-
 ποιουμένων· οὐ τὴν πρὸς ἀλλήλους λέγω (καὶ αὕτη μὲν γὰρ
 καταγέλαστος), ἀλλὰ τὴν ἔνδον, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ, τὴν πολλὴν
 ἐπάγουσαν αἰχμαλωσίαν, τοὺς θορύβους τῶν λογισμῶν, τὴν
 ζάλην, τὸν ζόφον, τὸν χειμῶνα· δι' ὧν ἅπαντα μίγνυται καὶ
 20 συγγεῖται, καὶ νυκτιμαχίᾳ τινὶ προσέοικεν. Ἄλλ' οὐκ ἐν ταῖς
 σκηναῖς τῶν μοναχῶν τοιαῦτα· ἀλλὰ πολλὴ ἡ γαλήνη, πολλὴ
 ἡ ἡσυχία. Καὶ ἐκείνην μὲν ὕπνος θανάτῳ προσεοικῶς διαδέ-
 χεται τὴν τράπεζαν, ταύτην δὲ νῆψις καὶ ἀγρυπνία· ἐκείνην
 κόλασις, ταύτην οὐρανῶν βασιλεία καὶ τὰ ἀθάνατα βραβεῖα.
 25 Ταύτην τοίνυν διώκωμεν, ἵνα καὶ τῶν καρπῶν αὐτῆς
 ἀπολαύσωμεν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ
 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα
 καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀναχωροῦν, καὶ τότε θὰ ἰδῆς τὴν αἰσχροτήτα αὐτῆς. Διότι ἡ μὲν τράπεζα τῶν μοναχῶν τοὺς συνδαιτυμόνας, ἐπειδὴ εἶναι ἐλευθέρα, δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ εἰποῦν τίποτε τὸ αἰσχρόν, ἐνῶ εἰς αὐτὴν τίποτε τὸ σεμνὸν δὲν λέγεται, ἐπειδὴ εἶναι πόρνη καὶ ἀτιμασμένη. Αὐτὴ ἐπιδιώκει αὐτὸ πού εἶναι χρήσιμον εἰς τὸν συνδαιτυμόνα της, ἐνῶ ἐκείνη τὸ ἐπιβλαβές. Καὶ ἡ μὲν δὲν ἀφήνει νὰ συγκρουσθῆς μὲ τὸν Θεόν, ἐνῶ ἐκείνη δὲν ἀφήνει νὰ μὴ συγκρουσθῆς μὲ τὸν Θεόν.

Ἄς μεταβῶμεν λοιπὸν πρὸς ἐκείνους τοὺς ἀγίους. Ἐκείνους θὰ μάθωμεν μὲ πόσα δεσμὰ εἴμεθα περιτυλιγμένοι· ἀπὸ ἐκεῖ θὰ μάθωμεν νὰ παραθέτωμεν τράπεζαν γεμάτην ἀπὸ ἄπειρα ἀγαθὰ, εὐχάριστον, ἀνέξοδον, ἀπηλλαγμένην φροντίδος, ἐλευθέραν ἀπὸ φθόνον καὶ βασκανίαν καὶ ἀπὸ κάθε νόσον, καὶ γεμάτην ἀπὸ ἀγαθὴν ἐλπίδα, καὶ ἀπὸ πολλὰ τρόπαια. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ψυχικὴ ταραχὴ, δὲν ὑπάρχει λύπη, δὲν ὑπάρχει ὀργή· ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ γαλήνην, ὅλα γεμᾶτα ἀπὸ εἰρήνην. Μὴ μοῦ προβάλλῃς τὴν σιωπὴν τῶν ὑπηρετῶν εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων, ἀλλὰ τὴν κραυγὴν τῶν συνδαιτυμόνων· δὲν ἐννοῶ τὰς μεταξὺ των φωνὰς (διότι καὶ αὐτὴ εἶναι ἀξία γέλωτος), ἀλλὰ τὴν ἐσωτερικὴν, τὴν ψυχικὴν κραυγὴν, πού δημιουργεῖ μεγάλην αἰχμαλωσίαν, τοὺς θορύβους τῶν λογισμῶν, τὴν ζάλην, τὸν σκοτισμὸν τοῦ νοῦ, τὴν ἀναταραχὴν, διὰ τῶν ὁποίων ὅλα ἀναμιγνύονται καὶ συγχέονται καὶ ὁμοιάζουν μὲ μάχην μέσα εἰς τὴν νύκτα. Ἄλλὰ τέτοια δὲν συμβαίνουν εἰς τὰς σκηνὰς τῶν μοναχῶν, ἀλλ' ὑπάρχει ἐκεῖ πολλὴ γαλήνη, πολλὴ ἡσυχία. Καὶ ἐκείνην μὲν τὴν διαδέχεται ὕπνος πού ὁμοιάζει μὲ θάνατον, ἐνῶ αὐτὴν βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν καὶ τὰ ἀθάνατα βραβεῖα.

Αὐτὴν λοιπὸν ἄς ἐπιδιώκωμεν ὥστε καὶ τοὺς καρποὺς αὐτῆς ν' ἀπολαύσωμεν, τοὺς ὁποίους μακάρι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΑ΄
Ματθ. 22, 34 - 46

«Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες, ὅτι ἐφίμωσε τοὺς Σαδ-
δουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό· καὶ ἐπηρώτησεν
5 εἷς ἐξ αὐτῶν νομικός, πειράζων αὐτόν, καὶ λέγων·
διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;».

1. Πάλιν τὴν αἰτίαν τίθησιν ὁ εὐαγγελιστής, δι' ἣν ἔδει-
σιγήσῃ, καὶ τὴν θρασύτητα τὴν ἐκείνων κἀντιεῦθεν ἐνδεί-
κνυται. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; "Οἱ ἐπισιομισθέντων ἐκεί-
10 νων οὗτοι πάλιν ἐπιτίθενται. Δέον γὰρ κἀντιεῦθεν ἡσυχάζειν,
οἱ δὲ ἐπαγωνίζονται τοῖς προτέροις καὶ προβάλλονται τὸν νο-
μικόν, οὐ μαθεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ ἀπόπειραν ποιούμενοι· καὶ
ἐρωτῶσι, «ποία ἐντολὴ πρώτη;». Ἐπειδὴ γὰρ ἡ πρώτη αὕτη
ἦν, τό, «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου», προσδοκῶντές τινα
15 λαβὴν παρέξειν αὐτοῖς, ὡς ἐπιδιορθωσόμενον αὐτήν, διὰ τὸ
καὶ αὐτὸν δεικνύναι ἐναντὸν Θεόν, προβάλλονται τὴν ἐρώτησιν.

Τί οὖν ὁ Χριστός; Δεικνὺς ὅθεν ἦλθον ἐπὶ ταῦτα, ἀπὸ
τοῦ μηδεμίαν ἔχειν ἀγάπην, ἀπὸ τοῦ φθόνῳ τήκεσθαι, ἀπὸ
τοῦ ζηλοτυπία ἀλίσκεσθαι, φησὶν· «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θε-
20 ὸν σου· αὕτη πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρῃ δὲ ὁμοία
ταύτης· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἐαυτόν». Διατί δέ,
«ὁμοία ταύτης»; "Οἱ αὕτη ἐκείνην προσδοποιεῖ καὶ παρ' αὐ-
τῆς συγκροτεῖται πάλιν. «Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσων, μισεῖ
τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς»· καὶ πάλιν· «εἶπεν
25 ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐκ ἔστι Θεός». Καὶ τί ἀπὸ τούτου;

ΟΜΙΛΙΑ ΟΑ΄ Ματθ. 22, 34 - 46

«Οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ὅταν ἤκουσαν ὅτι ὁ Κύριος ἀπεστόμωσε τοὺς Σαδδουκαίους, συνεκεντρώθησαν γύρω του, καὶ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς νομικὸς τὸν ἠρώτησε μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ καὶ τοῦ εἶπε· Διδάσκαλε, ποία μεγάλη ἐντολὴ ὑπάρχει εἰς τὸν Νόμον;».

1. Πάλιν ὁ εὐαγγελιστὴς προβάλλει τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ σιωπήσουν, καὶ δεικνύει μὲ αὐτὸ τὴν θρασύτητα ἐκείνων. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὸ ὅτι ἂν καὶ ἀπεστομώθησαν ἐκεῖνοι, αὐτοὶ πάλιν ἐπιτίθενται. Ἐπρεπε δὲ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἡσυχάζουν, ἀλλ' αὐτοὶ συναγωνίζονται μὲ τοὺς προηγούμενους, καὶ προβάλλουν τὸν νομικόν, ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ μάθουν, ἀλλ' ἐπιχειροῦν νὰ τὸν παγιδεύσουν καὶ ἔρωτοῦν, «Ποία εἶναι ἡ πρώτη ἐντολή;». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ πρώτη ἐντολὴ εἶναι, «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου», ἐν τῇ ἀναμονῇ των νὰ τοὺς δώσῃ κάποιαν ἀφορμὴν, συμπληρώων καὶ διορθώων αὐτήν, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἐπαρουσίαζε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Θεόν, τοῦ κάνουν τὴν ἐρώτησιν.

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἄφου ἐφάνερωσε τὴν αἰτίαν πού τοὺς ὠδήγησεν εἰς αὐτὸ πού ἐπήγαζεν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν κάθε ἴχνους ἀγάπης, ἀπὸ τὸ ὅτι λειώνουν ἀπὸ φθόνον καὶ κατακυριεύονται ἀπὸ ζηλοτυπίαν, λέγει· «Νὰ ἀγαπήσῃς Κύριον τὸν Θεόν σου· αὕτη εἶναι ἡ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία μὲ αὐτήν εἶναι, ν' ἀγαπήσῃς τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτὸν σου». Διατί δὲ εἶναι ὁμοία μὲ αὐτήν; Διότι αὕτη προετοιμάζει ἐκείνην καὶ συγχρόνως συγκροτεῖται ἀπὸ αὐτήν. Διότι, «ὁ καθένας πού πράττει τὸ κακόν, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ δὲν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς διὰ νὰ μὴ γίνουν φανερά τὰ ἔργα του»¹. Καὶ πάλιν· «εἶπεν ὁ ἄφρων εἰς τὸν ἑαυτὸν του·

«Διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασι». Καὶ πάλιν «Ρίζα πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν τῆς πίστεως»· καί, «ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει». Αἱ δὲ ἐντολαὶ αὐτοῦ, καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτῶν «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν». Εἰ τοίνυν τὸ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ἐστὶν («εἰ γὰρ φιλεῖς με», φησὶν, «ὦ Πέτροε, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου»), τὸ δὲ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον τῶν ἐντολῶν ἐργάζεται φυλακὴν, εἰκότως φησὶν «ἐν ταύταις ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται». Διὰ δὴ τοῦτο ὅπερ ἔμπροσθεν ἐποίησε, τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα ποιεῖ. Καὶ γὰρ ἐκεῖ ἐρωτηθεὶς περὶ τρόπου ἀνασιτάσεως, καὶ ἀνάστασιν ἐδίδαξε, πλεον οὐ ἐπύθοντο παιδεύων αὐτούς· καὶ ἐνιαῦθα τὴν πρώτην ἐρωτηθεὶς, καὶ τὴν δευτέραν λέγει, οὐ σφόδρα ἐκείνης ἀποδέουσαν (δευτέρα μὲν γάρ, ὁμοία δὲ ἐκείνης), αἰνιτιόμενος αὐτοῖς, ὅθεν ἡ ἐρώτησις γέγονεν, ὅτι ἐξ ἀπεχθείας. «Ἡ γὰρ ἀγάπη οὐ ζηλοῦ». Ἀπὸ τούτου δεικνυσὶν ἑαυτόν καὶ τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις πειθόμενον.

Ἄλλὰ τίνας ἔνεκεν ὁ μὲν Μαιθαῖός φησιν, διὲ πειράζων ἠρώτησεν, ὁ δὲ Μάρκος τούναντίον; «Εἰδὼς» γάρ, φησὶν, «ὁ Ἰησοῦς, διὲ νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ· οὐ μακρὰν εἰ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ». Οὐκ ἐναντιούμενοι ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδοντες. ἠρώτησε μὲν γὰρ πειράζων παρὰ τὴν ἀρχὴν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀποκρίσεως ὠφεληθεὶς ἐπήνεσθη. Οὐδὲ γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν ἐπήνεσεν, ἀλλ' ὅτι εἶπεν, διὲ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον πλεον ἐστὶ τῶν ὀλοκαυτωμά-

2. Ψαλ. 52, 1.

3. Ψαλ. 13, 2.

4. Α' Τιμ. 6, 10.

5. Ἰω. 14, 15.

6. Α' Κορ. 13, 4.

7. Μάρκ. 12, 34.

Δὲν ὑπάρχει Θεός»². Καὶ τί προκύπτει ἀπὸ αὐτό; Ὅτι «διεφθάρησαν καὶ ἔγιναν μισητοὶ ἀπὸ τὰ ἔργα των»³ καὶ πάλιν· «Ἡ φιλαργυρία εἶναι ρίζα ὄλων τῶν κακῶν, τὴν ὁποίαν ἐπιθυμοῦντες μερικοὶ ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τὴν πίστιν»⁴. καὶ «Αὐτὸς ποὺ μὲ ἀγαπᾷ θὰ τηρήσῃ τὰς ἐντολάς μου»⁵. Ὅλαι δὲ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ μὲ ἀποκορύφωμα αὐτῶν εἶναι· «Νὰ ἀγαπήσῃς Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτόν σου». Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν σημαίνει ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον (διότι λέγει, «ἐὰν μὲ ἀγαπᾷς, Πέτρε, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου»), ἡ δὲ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον συντελεῖ εἰς τὴν διαφύλαξιν τῶν ἐντολῶν, τότε κατὰ φυσικὸν λόγον λέγει, ὅτι «ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐντολάς ἐξαρτῶνται ὅλος ὁ κόσμος καὶ οἱ Προφῆται». Διὰ τοῦτο λοιπὸν αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ἔκανε προηγουμένως, τὸ ἴδιο κάνει καὶ τώρα ἐδῶ. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ, ἐρωτηθεὶς περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀναστάσεως, τοὺς ἐδίδαξε τί εἶναι ἀνάστασις, διδάσκων αὐτοὺς δὲ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐχρειάζετο νὰ πεισθοῦν. Καὶ ἐδῶ, ἀπαντῶν εἰς τὴν πρώτην ἐρώτησιν, ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν δευτέραν ποὺ δὲν διαφέρει καὶ πολὺ ἀπὸ τὴν πρώτην (διότι εἶναι μὲν δευτέρα, ἀλλ' εἶναι ὁμοία τῆς πρώτης), ὑπαινισσόμενος μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὸ κίνητρον τῆς ἐρωτήσεώς των, διότι ἀπὸ μῖσος τὸν ἠρώτησαν. Καθ' ὅσον ἡ ἀγάπη δὲν ζηλοφθονεῖ⁶. Μὲ αὐτὸ παρουσιάζει τὸν ἑαυτόν του πειθαρχοῦντα καὶ εἰς τὸν Νόμον καὶ εἰς τοὺς προφήτας.

Ἄλλὰ διατί ὁ μὲν Ματθαῖος λέγει ὅτι τὸν ἠρώτησε μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ, ὁ δὲ Μάρκος λέγει τὸ ἀντίθετον; Διότι λέγει, «ἐπειδὴ διαπίστωσεν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἦτο συνετὴ ἢ ἀπάντησίς του, εἶπεν εἰς αὐτόν. Δὲν εὐρίσκεσαι μακρὰν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ»⁷. Δὲν ἀντιφάσκουν μεταξύ των, ἀλλ' ἀντιθέτως συμφωνοῦν εἰς μεγάλον βαθμόν. Διότι τὸν ἠρώτησεν εἰς τὴν ἀρχὴν μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ, ἐπειδὴ ὅμως ὠφελήθη ὁ νομικὸς ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν, ἐπληνέθη. Οὔτε βέβαια τὸν ἐπῆνεσεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ὅταν εἶπεν, ὅτι ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ τὰ

των, τότε φησὶν «οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας»· ὅτι τῶν ταπεινῶν ὑπερεῖδε, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς κατέλαβε. Καὶ γὰρ πάντα ἐκεῖνα διὰ τοῦτο, καὶ τὸ Σάββατον καὶ τὰ λοιπά. Καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτῷ ἀπηρτισμένον τὸν ἔπαινον συνέ-
5 θηκεν, ἀλλ' ἔτι λείποντα. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, «οὐ μακρὰν εἶ», δείκνυσιν ἔτι ἀπέχοντα, ἵνα ζητήσῃ τὸ λείπον. Εἰ δὲ εἰπόντια αὐτόν, ὅτι «εἷς ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ πλὴν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἄλλος». ἐπήνεσε, μὴ θαυμάσῃς· ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν κατὰμαθε, πῶς πρὸς τὴν ὑπόληψιν ἀποκρίνεται τῶν προσιόντων. Κἂν γὰρ
10 μυρία περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγωσιν ἀνάξια τῆς δόξης αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτό γε οὐ τολμήσουσιν εἰπεῖν, ὅτι καθόλου οὐκ ἔστι Θεός.

Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐπαινεῖ τὸν εἰρηκότα, ὅτι πλὴν τοῦ Πατρὸς οὐκ ἔστιν ἄλλος Θεός; Οὐχ ἑαυτὸν ἐξάγων τοῦ Θε-
15 ος εἶναι ἄπαγε· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδέπω καιρὸς ἦν ἐκκαλύψαι αὐτοῦ τὴν θεότητα, ἐκεῖνον ἀφίησιν ἐπὶ τοῦ προτιέρου δόγματος μένειν, καὶ ἀπαινεῖ τὰ παλαιὰ εἰδότα καλῶς, ὥστε ἐπιήδειον αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν τῆς καινῆς ποιῆσαι διδασκαλίαν, κατὰ καιρὸν αὐτὴν εἰσάγων. Ἄλλως δὲ καὶ τό, «εἷς
20 Θεός, καὶ πλὴν αὐτοῦ οὐκ ἔστι, καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ πανταχοῦ, οὐ πρὸς ἀθέτησιν τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολήν εἴρηται τῶν εἰδώλων. Ὡστε καὶ τοῦτον ἐπαινῶν οὕτως εἰρηκότα, ταύτη ἐπαινεῖ τῇ γνώμῃ.

Εἶτα ἐπειδὴ ἀπεκρίθη, καὶ ἀντερωτιᾷ. «Τί ὑμῖν δοκεῖ
25 περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνος Υἱός ἐστι; Λέγουσιν αὐτῷ, τοῦ Δαυὶδ». Ὅρα μετὰ πόσα θαύματα, μετὰ πόσα σημεῖα, μετὰ πόσας ἐρωτήσεις, μετὰ πόσῃν ἐπίδειξιν ὁμοιότητος τῆς πρὸς τὸν Πατέρα, τὴν διὰ λόγων, τὴν δι' ἔργων, μετὰ τὸ ἐπαινε-

όλοκαυτώματα, τότε λέγει· «Δὲν εὐρίσκεσαι μακρὰν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ»· διότι παρέβλεψε τὰ δευτερεύοντα καὶ ἠσυχολήθη μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον ὅλα ἐκεῖνα, καὶ τὸ Σάββατον καὶ τὰ λοιπά, δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἔγιναν. Καὶ οὔτε τοῦ ἔπλεξε πλήρη ἔπαινον ἀλλ' ἀκόμη μικρόν. Διότι μὲ τοὺς λόγους του, «δὲν εὐρίσκεσαι μακριά», τοῦ δείχνει, ὅτι ἀκόμη ἀπέχει, ὥστε νὰ ζητήσῃ τὸ ὑπόλοιπον. Ἐὰν δὲ μὲ τὸ νὰ εἶπῃ «Ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλος», τὸν ἐπήνεσεν ὁ Κύριος, αὐτὸ νὰ μὴ σὲ κάνη νὰ θαυμάζῃς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸ μάθε καλὰ πῶς ἀπαντᾷ ὁ Κύριος ἀνάλογα μὲ τὴν διάθεσιν αὐτῶν πού τὸν πλησιάζουν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη λέγουν ἄπειρα λόγια ἀντάξια τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὅμως δὲν θὰ τολμήσουν νὰ εἰποῦν αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει οὐδόλως Θεός.

Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον ἐπαινεῖ αὐτὸν πού εἶπεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς πλὴν τοῦ Πατρός; Ὁ Κύριος δὲν ἐξαιροῦσε τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι Θεός· μακριὰ κάτι τέτοιο· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀκόμη ὁ κατάλληλος καιρὸς ν' ἀποκαλύψῃ τὴν θεότητά του ἀφήνει ἐκεῖνον νὰ μένη εἰς τὴν ἐκ προτέρου γνωστὴν πίστιν καὶ τὸν ἐπαινεῖ πού γνωρίζει καλὰ τὴν παλαιά, ὥστε νὰ τὸν προετοιμάσῃ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, εἰσάγων αὐτὴν τὸν κατάλληλον καιρόν. Ἄλλωστε δὲ καὶ τὸ «Ἕνας εἶναι ὁ Θεός, καὶ ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν δὲν ὑπάρχει» καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ παντοῦ, δὲν λέγεται πρὸς ἀθέτησιν τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἔχει λεχθῆ πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τὰ εἶδωλα. Ὡστε, ἐπαινῶν αὐτὸν πού ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἀπλήντησιν, τὸν ἐπαινεῖ δι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν πίστιν του.

Εἰς τὴν συνέχειαν καὶ μετὰ τὴν ἀπάντησιν ἐρωτᾷ· «Ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ τοῦ Χριστοῦ; Τίνος Υἱὸς εἶναι; Λέγουν εἰς αὐτόν· Τοῦ Δαυῖδ». Πρόσεχε μετὰ ἀπὸ πόσα θαύματα ἐρωτᾷ, μετὰ ἀπὸ πόσα σημεῖα, μετὰ ἀπὸ πόσας ἐρωτήσεις, μετὰ ἀπὸ πόσας ἀποδείξεις συμφωνίας του πρὸς τὸν Πατέρα τόσον διὰ λόγων ὅσον καὶ δι' ἔργων, μετὰ ἀπὸ τὸν

σαι τοῦτον τὸν εἰρηκότα, ὅτι «εἷς ἐστὶν ὁ Θεός», ἐρωτᾷ, ἵνα μὴ ἔχωσι λέγειν, ὅτι θαύματα μὲν ἐποίησε, τῷ νόμῳ δὲ ἐναντίος καὶ τῷ Θεῷ πολέμιος ἦν. Διὰ τοῦτο μετὰ ἰσοαῦτα ταῦτα ἐρωτᾷ, λανθανόντως ἐνάγων αὐτοὺς εἰς τὸ καὶ αὐτὸν
5 ὁμολογῆσαι Θεόν. Καὶ τοὺς μὲν μαθητὰς πρῶτον ἠρώτησε, τί οἱ ἄλλοι λέγουσι, καὶ τότε αὐτούς, τούτους δὲ οὐχ οὕτως, ἢ γὰρ ἂν καὶ πλάνον εἶπον καὶ πονηρόν, ἅτε ἀδεῶς ἅπαντα φθεγγόμενοι. Διὰ δὴ τοῦτο τὴν αὐτῶν ἐκείνων ψῆφον ἐξετάζει.

10 2. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τὸ πάθος ἔμελλεν ἰέναι λοιπόν, τίθησι τὴν σαφῶς κύριον αὐτὸν ἀνακηρύττουσαν προφητείαν, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ προηγουμένως ἐπὶ τοῦτο ἐλθὼν, ἀλλ' ἀπὸ αἰτίας εὐλόγου. Ἐρωτήσας γὰρ αὐτοὺς πρότερος, ἐπειδὴ οὐκ ἀπεκρίναντο τἀληθῆ περὶ αὐτοῦ (ἄνθρωπον γὰρ αὐτὸν
15 ἔφησαν εἶναι ψιλόν), ἀναιρέπων τὴν πεπλανημένην αὐτῶν δόξαν, οὕτως εἰσάγει τὸν Δαυὶδ, ἀνακηρύττοντα αὐτοῦ τὴν θεότητα. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐνόμιζον, ὅτι ψιλὸς ἄνθρωπος ἦν, διὸ καὶ ἔλεγον, τοῦ Δαυὶδ, αὐτὸς δὲ τοῦτο διορθούμενος παράγει τὸν προφήτην, καὶ τὴν κυριότητα αὐτοῦ καὶ τὸ γνή-
20 σιον τῆς υἰότητος καὶ τὸ ὁμῶς τὸ πρὸς τὸν Πατέρα μαρτυροῦντα. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴσταιται, ἀλλ' ὥστε καὶ φεβῆσαι καὶ τὸ ἐξῆς ἐπάγει λέγων, «ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου», ἵνα καὶ οὕτως αὐτοὺς ἐπαγάγηται. Καὶ ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι κολακεύων αὐτὸν οὕτως
25 ἐκάλεσε καὶ ἀνθρωπίνῃ ἢ ψῆφος αὕτη, ὅρα τί φησι. «Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ;».

ἔπαινον αὐτοῦ πού εἶπεν ὅτι «Ἐνας εἶναι ὁ Θεός», ὥστε νὰ μὴ εὗρουν δικαιολογίαν καὶ εἰποῦν, ὅτι θαύματα μὲν ἔκαμεν, ἀλλ' ὅμως ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν νόμον καὶ πολέμιος πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο κάνει τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν μετὰ ἀπὸ τόσα, ὀδηγῶν αὐτοὺς κατὰ τρόπον λανθάνοντα εἰς τὸ νὰ ὁμολογήσουν καὶ αὐτὸν Θεόν. Καὶ τοὺς μὲν μαθητὰς κατ' ἀρχὴν τοὺς ἠρώτησε, τί λέγουν οἱ ἄλλοι περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐζήτησε τὴν γνώμην των, αὐτοὺς ὅμως δὲν τοὺς ἐρωτᾷ ἔτσι, ἂν καὶ τὸν ὠνόμασαν πλάνον καὶ πονηρόν, ἐπειδὴ χωρὶς φόβον ἔλεγον τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐξετάζει τὴν γνώμην αὐτῶν τῶν ἰδίων.

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὴν συνέχειαν ἐπρόκειτο νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ πάθος ἀναφέρει τὴν προφητείαν πού διακηρύττει αὐτὸν σαφῶς Κύριον, ἀλλ' ὅμως αὐτὸ δὲν γίνεται ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, οὔτε θέτει αὐτὸ ἐκ τῶν προτέρων ὡς σκοπὸν του, ἀλλὰ κατόπιν εὐλόγου αἰτίας. Διότι, ἀφοῦ ἠρώτησεν αὐτοὺς προηγουμένως, ἐπειδὴ ἡ ἀπάντησις των δὲν περιελάμβανε τὴν πραγματικὴν γνώμην των περὶ αὐτοῦ (διότι τὸν ὠνόμαζον ἀπλοῦν ἄνθρωπον), ἀνατρέπων τὴν ἐσφαλμένην των γνώμην, ἀναφέρει τὸν Δαυῖδ, ὁ ὁποῖος ἀνακηρύττει τὴν θεότητά του. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἐνόμιζον ὅτι ἦτο ἀπλοῦς ἄνθρωπος, διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Δαυῖδ, αὐτὸς ὅμως, διορθῶντων αὐτὴν τὴν γνώμην των, ἀναφέρει τὸν Δαυῖδ, ὁ ὁποῖος διαβεβαιώνει καὶ τὴν κυριότητά του καὶ ὅτι εἶναι γνήσιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμότιμος πρὸς τὸν Πατέρα του. Καὶ δὲν σταματᾷ μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς προκαλέσῃ φόβον, προσθέτει καὶ τοὺς ἐπόμενους λόγους, «μέχρις ὅτου θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου», ὥστε νὰ τοὺς προσελκύσῃ ἔστω καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ διὰ νὰ μὴ λέγουν ὅτι ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν μὲ σκοπὸν νὰ τὸν κολακεύσῃ καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ γνώμη ἦτο ἀνθρωπίνη, πρόσεχε τί λέγει. «Πῶς λοιπὸν ὁ Δαυῖδ, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὀνομάζει αὐτὸν Κύριον;»⁸.

"Ορα πῶς ὑφειμένως εἰσάγει τὴν περὶ αὐτοῦ ψῆφον
 καὶ δόξαν. Πρῶτον εἶπε, «τί ὑμῖν δοκεῖ; τίνας Υἱὸς ἐ-
 σιν;», ὥστε δι' ἐρωτήσεως εἰς ἀπόκρισιν αὐτοὺς ἀγαγεῖν.
 Εἶτα ἐπειδὴ εἶπον, τοῦ Δαυὶδ, οὐκ εἶπε, 'καὶ μὴν ὁ Δαυὶδ
 5 τὰδε φησὶν', ἀλλὰ πάλιν ἐν τάξει ἐρωτήσεως· «Πῶς οὖν
 Δαυὶδ ἐν πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ;», ὥστε μὴ προσιῆ-
 ναι αὐτοῖς τὰ λεγόμενα. Διὸ οὐδὲ εἶπε, 'τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ
 ἐμοῦ', ἀλλὰ, περὶ τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι
 ὑφειμένως διελέγοντο, λέγοντες· «ἐξὸν εἰπεῖν μετὰ παρη-
 10 σίας περὶ τοῦ παιριάρχου Δαυὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ
 ἐτάφη». Καὶ αὐτὸς ὁμοίως διὰ τοῦτο ὡς ἐν ἐρωτήσεως τά-
 ξει καὶ συλλογισμοῦ τὸ δόγμα εἰσάγει, λέγων· «Πῶς οὖν
 Δαυὶδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων· εἶπεν ὁ
 Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ
 15 τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;»· καὶ πάλιν·
 «Εἰ οὖν Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον, πῶς Υἱὸς αὐτοῦ ἐ-
 σιν;», οὐκ ἀναιρῶν τὸ εἶναι αὐτοῦ υἱός, ἄπαγε· οὐ γὰρ ἂν
 Πέτρῳ ἐπειμήσειε διὰ τοῦτο ἀλλὰ τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν
 διορθούμενος. "Ωστε ὅταν λέγη, «πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;»,
 20 τοῦτο λέγει· οὐχ οὕτως ὡς ὑμεῖς φαιτε. Ἐκεῖνοι γὰρ ἔλε-
 γον, ὅτι μόνον υἱὸς αὐτοῦ ἐστι, καὶ οὐχὶ καὶ Κύριος. Καὶ
 τοῦτο μετὰ τὴν μαρτυρίαν, καὶ τότε ὑφειμένως· «Εἰ οὖν
 Δαυὶδ Κύριον αὐτὸν καλεῖ, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν;».

Ἄλλ' ὅμως καὶ ταῦτα ἀκούσαντες, οὐδὲν ἀπεκρίναντο·
 25 οὐδὲ γὰρ ἐβούλοντό τι τῶν δεόντων μαθεῖν. Διὸ αὐτὸς ἐπά-
 γει λέγων, ὅτι Κύριος αὐτοῦ ἐστι. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτο
 αὐτὸ ἀπολελυμένως, ἀλλὰ τὸν προφήτην μεθ' ἑαυτοῦ παραλα-

Πρόσεχε πῶς μὲ τρόπον μαλακὸν εἰσάγει τὴν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του γνώμην καὶ δόξαν. Κατ' ἀρχὴν εἶπε, «Ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ τοῦ Χριστοῦ; Τίνος Υἱὸς εἶναι;», ὥστε μὲ τὴν ἐρώτησιν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀπάντησιν. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ εἶπαν ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Δαυῖδ, δὲν εἶπε, Ἐὰν καὶ ὁ Δαυῖδ λέγει τὸ ἐξῆς, ἀλλὰ καὶ πάλιν μὲ τρόπον ἐρωτήσεως λέγει· «Πῶς λοιπὸν ὁ Δαυῖδ ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὀνομάζει αὐτὸν Κύριον;», ὥστε νὰ μὴ παρουσιασθῇ ὡς ἀντιτιθέμενος πρὸς τοὺς λόγους των. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε, Ἐὰν καὶ ὁ Δαυῖδ λέγει τὸ ἐξῆς, ἀλλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι μὲ πλάγιον τρόπον ὠμιλοῦσαν περὶ τοῦ Δαυῖδ λέγοντες· «Ἐμποροῦμεν μὲ παρρησίαν νὰ σᾶς εἰποῦμεν περὶ τοῦ Πατριάρχου Δαυῖδ, ὅτι καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη»⁹. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ Κύριος διὰ τοῦτο ὑπὸ μορφήν ἐρωτήσεως καὶ συλλογισμοῦ εἰσάγει τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν, λέγων· «Πῶς λοιπὸν ὁ Δαυῖδ, ἐμπνευσμένος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὀνομάζει αὐτὸν Κύριον μὲ τοὺς λόγους· Εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Κύριόν μου, κάθισε εἰς τὰ δεξιὰ μου μέχρις ὅτου θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;» καὶ πάλιν· «Ἐὰν λοιπὸν ὁ Δαυῖδ ὀνομάζῃ αὐτὸν Κύριον, πῶς εἶναι υἱὸς αὐτοῦ;». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς δὲν ἀναιρεῖ τὸ ὅτι εἶναι υἱὸς του, μὴ γένοιτο, διότι δὲν θὰ ἐπιτιμοῦσε τὸν Πέτρον διὰ αὐτό, ἀλλὰ διορθώνει τὴν ἐσφαλμένην γνώμην ἐκείνων. Ὡστε, ὅταν λέγῃ, «Πῶς εἶναι υἱὸς του;», ἐννοεῖ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα ὅπως τὸ ἐννοεῖται ἐσεῖς. Διότι ἐκεῖνοι ἔλεγον ὅτι εἶναι μόνον υἱὸς τοῦ Δαυῖδ καὶ ὄχι καὶ Κύριος. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμε μετὰ τὴν μαρτυρίαν, καὶ πάλιν ὅμως μὲ τρόπον πλάγιον. «Ἐὰν λοιπὸν ὁ Δαυῖδ ὀνομάζῃ αὐτὸν Κύριον, πῶς εἶναι υἱὸς του;».

Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ ἤκουσαν αὐτὰ δὲν ἔδωσαν καμμίαν ἀπάντησιν· διότι βέβαια ἤθελον νὰ μάθουν κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα. Διὰ τοῦτο ὁ ἴδιος προσθέτει τοὺς λόγους, ὅτι εἶναι Κύριος τοῦ Δαυῖδ. Μᾶλλον δὲ οὔτε καὶ αὐτὸ λέγει κατὰ τρόπον εὐθύν, ἀλλ' ἀφοῦ ἔλαβε μαζί του τὸν προφήτην, διὰ

βών, διὰ τὸ σφόδρα ἀπιστεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν καὶ διαβεβλήσθαι παρ' αὐτοῖς. Ὁ δὴ μάλιστα χρὴ σκοποῦντας, κἂν ταπεινὸν καὶ ὑφειμένον τι λέγεται παρ' αὐτοῦ, μὴ σκανδαλίζεσθαι· ἢ γὰρ αἰτία αὕτη, μετὰ καὶ ἑτέρων πλειόνων, τὸ συγκατα-
5 θαίνοντα ἐκείνοις διαλέγεσθαι. Διὸ καὶ νῦν ἐν τάξει μὲν πεύσεως καὶ ἀποκρίσεως δογματίζει, αἰνίττειται δὲ καὶ οὕτω τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Οὐ γὰρ ἦν ἴσον ἀκοῦσαι Ἰουδαίων κύριον, καὶ τοῦ Δαβὶδ.

Σὺ δέ μοι σκόπει καὶ τὸ εὐκαιρον. Ὅτι γὰρ εἶπεν, «εἰς
10 ἔσσι Κύριος», τότε καὶ περὶ αὐτοῦ εἶπεν, ὅτι Κύριός ἐστι, καὶ ἀπὸ προφητείας, οὐκέτι ἀπὸ ἔργων μόνον. Καὶ δείκνυσιν αὐτὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀμυνόμενον αὐτοὺς τὸν Πατέρα· «ἕως ἄν θῶ» γάρ, φησί, «τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»· καὶ πολλὴν κἀντεῦθεν ὁμόνοιαν τοῦ γεγεννηκότις πρὸς
15 αὐτὸν καὶ τιμὴν. Καὶ τοῦτο τὸ τέλος ἐπιτίθησι τῶν πρὸς αὐτοὺς διαλέξεων, ὑψηλὸν καὶ μέγα καὶ ἰκανὸν αὐτῶν ἀπορράψαι τὰ σιόματα. Καὶ γὰρ ἐσίγησαν ἐξ ἐκείνου, οὐχ ἐκόντες, ἀλλὰ τῷ μηδὲν ἔχειν εἰπεῖν, καὶ οὕτω καιρίαν ἐδέξατο πληγὴν, ὡς μηκέτι τολμῆσαι τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῆσαι
20 λοιπόν. «Οὐδεὶς» γάρ, φησὶν, «ἐτόλμησεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπερωτῆσαι αὐτόν». Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο τοὺς ὄχλους ὠφέλει. Διὸ καὶ πρὸς αὐτοὺς λοιπὸν τρέπει τὸν λόγον, ἀποσιήσας τοὺς λύκους καὶ ἀποκρουσάμενος αὐτῶν τὰς ἐπιβουλάς. Ἐκεῖνοι γὰρ οὐδὲν ἐκέρδαινον, ὑπὸ κενοδοξίας ἀλόγ-
25 τες, καὶ εἰς τὸ δεινὸν τοῦτο πάθος ἐμπεσόντες. Δεινὸν γὰρ τὸ πάθος καὶ πολυκέφαλον· οἱ μὲν γὰρ ἀρχῆς διὰ ταύτην,

τὸν λόγον ὅτι ἐδείκνυον μεγάλην ἀπιστίαν πρὸς αὐτόν, καὶ διεβάλλετο ὑπ' αὐτῶν. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ κατ' ἐξοχὴν πρέπει νὰ σκεπτώμεθα, εἶναι ὅτι δὲν πρέπει νὰ σκανδαλιζώμεθα καὶ ὅταν ἀκόμη λέγεται ὑπ' αὐτοῦ κάτι τὸ ταπεινὸν καὶ μὴ εὐθές. Διότι ἡ αἰτία αὐτοῦ, μαζὶ καὶ μὲ πολλὰς ἄλλας, ἦτο ἡ συγκατάβασίς του νὰ συνομιλῇ μὲ αὐτούς. Διὰ τοῦτο καὶ τῶρα διδάσκει τὰς ἀληθείας ὑπὸ μορφὴν ἐρωτήσεως καὶ ἀπαντήσεως, ὑπαινίσσεται δὲ καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Διότι δὲν ἦτο τὸ ἴδιον ν' ἀκούσουν νὰ ὀνομάζεται Κύριος τῶν Ἰουδαίων καὶ Κύριος τοῦ Δαυΐδ.

Σὺ δὲ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, καὶ τὸ ἐπίκαιρον τοῦ πράγματος. Διότι, ὅταν εἶπεν, ὅτι «Ἕνας εἶναι ὁ Κύριος», τότε καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν του εἶπεν ὅτι εἶναι Κύριος, ἀποδεικνύων αὐτὸ ὄχι μόνον μὲ τὰ ἔργα του, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς προφητείας. Καὶ ἀποδεικνύει ὅτι χάριν αὐτοῦ καὶ ὁ Πατὴρ ἀμύνεται ἐναντίον των, διότι λέγει· «μέχρις ὅτου θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»· καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦ γίνεται φανερὴ πολλὴ ὁμόνοια τοῦ Πατρὸς πρὸς αὐτὸν καθὼς καὶ τιμὴ. Καὶ θέτει αὐτὸ ὡς τέλος τῶν συζητήσεών του μὲ αὐτούς, τὸ ὁποῖον ἦτο ὑψηλὸν καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν νὰ κλείσῃ τὰ στόματά των. Καθ' ὅσον οἱ λόγοι αὐτοὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ σιωπήσουν, ὄχι μὲ τὴν θέλησίν των, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχον τίποτε νὰ εἰποῦν, καὶ ἔτσι ἐδέχθησαν καίριον πληγῆμα, ὥστε νὰ μὴ τολμήσουν ποτὲ πλέον εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐπιχειρήσουν τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Διότι λέγει, «κανεῖς δὲν ἐτόλμησεν ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην νὰ τοῦ ὑποβάλλῃ ἐρώτησιν. Δὲν ἦτο δὲ μικρὰ ἢ ὠφέλεια ποῦ ἐλάμβανε τὸ πλῆθος ἀπὸ αὐτό. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς αὐτούς πλέον στρέφει τὸν λόγον, ἀφοῦ ἀπεμάκρυνε τοὺς λύκους καὶ ἀπέκρουσε τὰς ἐπιβουλάς αὐτῶν. Διότι ἐκεῖνοι δὲν ἐκέρδιζον τίποτε, κυριευθέντες ὑπὸ τῆς κενοδοξίας καὶ ἐμπεσόντες εἰς τὸ φοβερὸν αὐτὸ πάθος. Πράγματι αὐτὸ τὸ πάθος εἶναι φοβερὸν καὶ πολυκέφαλον· διότι κυριευμένοι ἀπὸ αὐτὴν ἄλλοι μὲν ποθοῦν σφόδρα τὴν ἐξουσίαν, ἄλλοι δὲ τὰ χρήματα καὶ ἄλ-

οἱ δὲ χρημάτων, οἱ δὲ ἰσχύος ἐρῶσιν. Ὁδῶ δὲ θαδίζουσα
καὶ ἐπὶ ἐλεημοσύνην ἔρχεται καὶ νησιείαν καὶ εὐχὰς καὶ
διδασκαλίαν καὶ πολλὰ αἱ τοῦ θηρίου τούτου κεφαλαί.

Ἄλλὰ τὸ μὲν ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἐκείνοις κενοδοξεῖν, θαν-
5 μαστιὸν οὐδέν, τὸ δὲ ἐπὶ νησιείᾳ καὶ εὐχῇ, τοῦτό ἐστι τὸ
ξένον καὶ δακρῶν μεσιόν. Ἄλλ' ἵνα μὴ πάλιν ἐγκαλῶμεν
μόνον, φέρε καὶ τὸν τρόπον, δι' οὗ ταύτην φευξόμεθα, εἴ-
πωμεν. Πρὸς τίνας οὖν ἀποδυσόμεθα πρώτους; πρὸς τοὺς
ἐπὶ χρήμασιν, ἢ τοὺς ἐπὶ ἱματίοις, ἢ τοὺς ἐπὶ ἀρχαῖς, ἢ
10 τοὺς ἐπὶ διδασκαλίαις, ἢ τοὺς ἐπὶ τέχναις, ἢ τοὺς ἐπὶ σώ-
ματι, ἢ τοὺς ἐπὶ κάλλει, ἢ τοὺς ἐπὶ καλλωπισμοῖς, ἢ τοὺς
ἐπὶ ὠμότητι, ἢ τοὺς ἐπὶ φιλανθρωπία καὶ ἐλεημοσύνη, ἢ
τοὺς ἐπὶ πονηρίᾳ, ἢ τοὺς ἐπὶ τελευτῇ, ἢ τοὺς μετὰ τελευτὴν
κενοδοξοῦντας; Καὶ γὰρ, ὅπερ ἔφην, πολλὰς ἔχει τὰς πλε-
15 κιάνας τοῦτο τὸ πάθος καὶ περαιτέρω τῆς ζωῆς ἡμῶν πρό-
εσι. Καὶ γὰρ ὁ δεῖνα, φησὶν, ἀπέθανε· καὶ ἵνα θαυμασθῇ,
τὰ καὶ τὰ ἐπέσκηψε γενέσθαι καὶ διὰ τοῦτο ὁ δεῖνα πένης
καὶ ὁ δεῖνα πλούσιος. Τὸ γὰρ χαλεπὸν τοῦτο, ὅτι καὶ ἀπὸ
τῶν ἐναντίων συνέστηκε.

20 3. Πρὸς τίνας οὖν σιηόμεθα καὶ παραταξόμεθα πρώ-
τους; οὐ γὰρ ἀρκεῖ πρὸς πάντας εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λόγος.
Βούλεσθε οὖν πρὸς τοὺς ἐπὶ ἐλεημοσύνη κενοδοξοῦντας;
Ἐμοιγε δοκεῖ· καὶ γὰρ σφόδρα τὸ πρᾶγμα τοῦτο φιλῶ,
καὶ ἀλγῶ λυμαινόμενον ὄρῶν, καὶ καθάπερ τινὶ βασιλικῇ κόρη
25 τροφὸν προαγωγὸν ἐπιβουλεύουσαν τὴν κενοδοξίαν. Τρέφει
μὲν γὰρ αὐτήν, ἐπ' αἰσχύνῃ δὲ καὶ ζημίᾳ, μαστροπεύουσα,
καὶ τοῦ μὲν πατρὸς κελεύουσα καταφρονεῖν, καλλωπίζεσθαι

10. προαγωγός: ὁ ἢ ἡ παρακινουσα εἰς πορνείαν.

λοι τὴν δύναμιν. Προχωροῦσα δὲ ἡ κενοδοξία χρησιμοποιεῖ καὶ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν νηστείαν καὶ τὰς προσευχὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ γενικῶς εἶναι πολλαὶ αἱ κεφαλαὶ αὐτοῦ τοῦ θηρίου.

Ἄλλὰ τὸ νὰ κενοδοξοῦν μὲν ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοθαύμαστον, τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν ὅμως τὴν νηστείαν καὶ νὰ προσεύχωνται ἀπὸ φιλοδοξίαν, αὐτὸ εἶναι τὸ παράξενον καὶ ἀξιοδάκρυτον. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴν κατηγορῶμεν μόνον αὐτήν, ἐμπρὸς νὰ εἰπῶμεν καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ τὴν ἀποφύγωμεν. Πρὸς ποίους λοιπὸν νὰ ἀναλάβωμεν πρῶτα τὸν ἀγῶνα; πρὸς αὐτοὺς ποὺ κενοδοξοῦν διὰ τὰ χρήματα, ἢ πρὸς αὐτοὺς ποὺ κενοδοξοῦν διὰ τὰ ἐνδύματα, ἢ διὰ τὰ ἀρώματα, ἢ διὰ τὴν διδασκαλικὴν ἰκανότητά των, ἢ διὰ τὰς τέχνας των, ἢ διὰ τὰ σώματά των, ἢ διὰ τὴν ὡραιότητά των, ἢ διὰ τοὺς καλλωπισμοὺς των, ἢ διὰ τὴν σκληρότητά των, ἢ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἐλεημοσύνην των, ἢ διὰ τὴν πονηρίαν των, ἢ διὰ τὸν θάνατόν των, ἢ διὰ τὰ μετὰ τὸν θάνατόν των; Καθ' ὅσον, ὅπως εἶπα, ἔχει πολλὰς πλεκτάνας αὐτὸ τὸ πάθος, καὶ μᾶς ὀδηγεῖ μακρὰν καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν. Καὶ ὁ τάδε λοιπὸν λέγει, ἀπέθανε καὶ διὰ νὰ θαυμασθῆ παρήγγειλε αὐτὰ καὶ αὐτὰ νὰ γίνουιν. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πάθους ἄλλος γίνεται πτωχὸς καὶ ἄλλος πλούσιος. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερόν, ὅτι ἡ κενοδοξία δημιουργεῖται πολλὰς φορὰς καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα.

3. Πρὸς ποίους λοιπὸν νὰ σταθῶμεν πρῶτα καὶ νὰ παραταχθῶμεν; διότι δὲν ἀρκεῖ πρὸς ὅλους ὁ ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς λόγος. Θέλετε λοιπὸν νὰ ἀναφέρωμεν αὐτοὺς ποὺ κάνουν τὴν ἐλεημοσύνην χάριν κενοδοξίας; Ἐγὼ τουλάχιστον ἔχω αὐτὴν τὴν γνώμην. Καθ' ὅσον νοιώθω σφοδρὰν συγκίνησιν δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ ὑποφέρω ποὺ τὸν βλέπω καταστρεφόμενον· διότι ὁμοιάζει ἡ κενοδοξία μὲ τροφὸν καὶ προαγωγὸν¹⁰ ποὺ ἐπιβουλεύεται κάποιαν βασιλικὴν κόρην. Καθ' ὅσον τὴν τρέφει μὲν, ἀλλὰ τὴν παρακινεῖ εἰς τὴν πορνείαν, κατασχύνουσα αὐτὴν καὶ ζημιοῦσα· καὶ τὴν προτρέπει τὸν

- δὲ πρὸς μιᾶν καὶ καταπύσιων πολλάκις ἀνδρῶν ἀρέσκει-
 αν καὶ τοιοῦτον αὐτῇ περιτίθησι κόσμον, οἷον οἱ ἔξω βού-
 λονται, αἰσχρὸν καὶ ἄτιμον, οὐχ οἷον ὁ πατήρ. Φέρε δὴ
 οὖν πρὸς τούτους ἀποτεινώμεθα, καὶ ἔστω τις ἐλεημο-
 5 σὴν γινομένη μετὰ δαφιλείας πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐπί-
 δεξιῖν. Οὐκοῦν πρῶτον αὐτὴν ἐξάγει τοῦ θαλάμου τοῦ πα-
 τρικοῦ. Καὶ ὁ μὲν πατήρ οὐδὲ τῇ ἀριστερᾷ φαίνεσθαι κε-
 λεύει, αὕτη δὲ αὐτὴν τοῖς δούλοις ἐπιδείκνυσι καὶ τοῖς
 τυχοῦσι καὶ οὐδὲ εἰδῶσιν αὐτήν.
- 10 Εἶδες πόρνην καὶ μαστροπὸν εἰς ἔρωτα αὐτὴν ἐμβάλ-
 λουσαν ἀτόπων ἀνθρώπων, ἵνα ὡς ἂν ἐκεῖνοι κελεύωσιν,
 οὕτως αὕτη ρυθμίζεται; Βούλει ἰδεῖν πῶς οὐ πόρνην μόνον,
 ἀλλὰ καὶ μανικὴν ποιεῖ τὴν τοιαύτην ψυχὴν; Οὐκοῦν κα-
 ταμάνθανε αὐτῆς τὴν γνώμην. "Ὅταν γὰρ τὸν οὐρανὸν ἀφείσα
 15 τρέχη ὀπίσω δραπειῶν καὶ οἰκοτριβῶν, κατὰ τὰ ἄμφοδα
 καὶ τοὺς στενωποὺς διώκουσα τοὺς μισοῦντας αὐτήν, τοὺς
 αἰσχροὺς καὶ δυσειδεῖς, τοὺς οὐδὲ ἰδεῖν αὐτὴν βουλομέ-
 νους, τοὺς, ἐπειδὴ περικαίεται αὐτῶν, μισοῦντας αὐτήν, τί
 γένοιτ' ἂν τοῦτου μανικώτερον; Οὐδένα γὰρ οὕτω μισοῦσιν
 20 οἱ πολλοί, ὡς τοὺς δεομένους τῆς παρ' αὐτῶν δόξης. Μυ-
 ρίας γοῦν κατηγορίας κατ' αὐτῶν πλέκουσι, καὶ ταῦτόν γί-
 νεται, οἷον ἂν εἴ τις παρθένον καὶ θυγατέρα βασιλέως ἀπὸ
 τοῦ θρόνου κατενεγκῶν τοῦ βασιλικοῦ, κελεύει μονομάχοις
 ἀνδράσι καὶ διαπιύουσιν αὐτὴν ἑαυτὴν ἐκδιδόναι. Οὗτοι
 25 μὲν οὖν, ὅσον αὐτοὺς διώκεις, τοσοῦτόν σε ἀποσιτρέφονται,
 ὁ δὲ Θεός, ἂν τὴν παρ' αὐτοῦ δόξαν ζητῆς, τοσοῦτῳ μᾶλλον
 καὶ ἐφέλκεται σε καὶ ἐπαινεῖ, καὶ πολλὴν ἀποδίδωσί σοι
 τὴν ἀμοιβήν. Εἰ δὲ βούλει καὶ ἐτέρωθεν αὐτῆς τὴν ζημίαν

μὲν πατέρα της νὰ περιφρονῇ, ἡ ἰδία δὲ νὰ καλλωπίζεται διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς βρωμεροὺς καὶ ἀξίους ἐμπυσμοῦ πολλὰ φορὲς ἄνδρας· καὶ τὴν στολίζει μὲ τέτοια κοσμήματα, αἰσχροὶ καὶ ἀνήθικα, ποὺ ἀρέσουν εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ὄχι μὲ αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν πατέρα της. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἀπευθυνθῶμεν πρὸς τοὺς κενοδόξους αὐτοῦ τοῦ εἴδους, καὶ ἅς ὑποθέσωμεν ὅτι κάποια ἐλεημοσύνη γίνεται μὲ ἀφθονίαν καὶ πρὸς ἐπίδειξιν εἰς τοὺς πολλούς. Εἰς τὴν ἀρχὴν λοιπὸν τὴν βγάζει τὴν κόρην ἔξω ἀπὸ τὸν πατρικὸν οἶκον. Καὶ ἐνῶ ὁ πατήρ της δὲν τῆς ἐπιτρέπει οὔτε πλησίον της νὰ μὴ τὴν βλέπει, αὐτὴ ὅμως ἐπιδεικνύει αὐτὴν εἰς τοὺς δούλους καὶ εἰς τοὺς τυχόντας καὶ εἰς ὄσους οὔτε κἂν τὴν γνωρίζουν.

Εἶδες πόρνην καὶ μαστροπὸν ποὺ ὠδήγησε τὴν κόρην εἰς ἔρωτα μὲ ἀνοήτους ἀνθρώπους, ὥστε ὅσα ἐκεῖνοι προστάζουν, αὐτὰ αὐτὴ νὰ ἐκτελῇ; Θέλεις τώρα νὰ ἰδῆς πῶς ὄχι μόνον πόρνην, ἀλλὰ καὶ μανιακὴν κάνει τὴν παρομοίαν ψυχὴν; Ἐξέτασε λοιπὸν τὴν σκέψιν αὐτῆς. Διότι, ὅταν, ἐγκαταλείψασα τὸν οὐρανόν, τρέχῃ ὀπίσω ἀπὸ τοὺς δραπέτας καὶ τοὺς δούλους, κυνηγῶσα νὰ εὔρῃ εἰς τὰς συνοικίας καὶ τὰ στενὰ δρομάκια ἐκείνους ποὺ τὴν μισοῦν, τοὺς αἰσχροὺς καὶ ἀηδιαστικούς, ποὺ δὲν θέλουν οὔτε κἂν νὰ τὴν ἴδου, καὶ ποὺ τὴν μισοῦν ἐπειδὴ καίγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν της δι' αὐτούς, τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ περισσότερον μανιακὸν ἀπὸ εὐτό; Διότι κανένα δὲν μισοῦν τόσο πολὺ οἱ πῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅσον ἐκείνους ποὺ ἐπιδιώκουν τὸν ἔπαινον αὐτῶν. Ἐκσφενδονίζουσι πολλὰς κατηγορίας ἐναντίον των, καὶ γίνεται ἀκριβῶς τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ὅπως ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἀποσπάσει μίαν παρθένον καὶ κόρην βασιλέως ἀπὸ τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον καὶ τὴν διέτασσε νὰ ἐκδίδεται μὲ ἄνδρας δούλους καὶ ἀξίους ἐμπυσμοῦ. Αὐτοὶ λοιπὸν, ὅσον τρέχεις ἀπὸ πίσω τους, τόσο σὲ ἀποστρέφονται, ἐνῶ ὁ Θεός, ὅσον ζητεῖς τὴν ἰδικὴν του δόξαν, τόσο περισσότερον σὲ ὀδηγεῖ πλησίον του καὶ σὲ ἐπαινεῖ καὶ σοῦ ἀποδίδει μεγάλην ἀμοιβήν. Ἐὰν δὲ θέλῃς καὶ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ

καταμαθεῖν, διὰν δῶς πρὸς ἐπίδειξιν καὶ φιλοτιμίαν, ἀναλόγισαι πόση σε λοιπὸν ἐπεισέρχεται ἢ λύπη, καὶ πῶς διηνεκῆς ἢ ἀθυμία, ἐνηχοῦντός σοι τοῦ Χριστοῦ καὶ λέγοντος, ὅτι πάντα ἀπώλεσάς σου τὸν μισθόν.

5 Πανταχοῦ μὲν γὰρ κενοδοξία κακόν, μάλιστα δὲ ἐπὶ φιλανθρωπίας, ὅτι ἐσχάτη ἐστὶν ὠμότης, τὰς ἀλλοτριὰς ἐκπομπεύουσα συμφορὰς, καὶ μόνον οὐχὶ ὀνειδίζουσα τοὺς ἐν πτωχείᾳ. Εἰ γὰρ τὸ τὰς ἰδίας λέγειν εὐεργεσίας ὀνειδίζειν ἐστί, τὸ καὶ εἰς ἑτέρους πολλοὺς ταύτας ἐξάγειν, τί οἶει εἶναι;

10 Πῶς οὖν διαφρευζόμεθα τὸ δεινόν; Ἄν μάθωμεν ἔλεειν, ἂν ἴδωμεν τίνων τὴν δόξαν ἐπιζητοῦμεν. Εἰπέ γὰρ μοι, τίς ὁ τῆς ἐλεημοσύνης τεχνίτης ἐστίν; Ὁ τὸ πρᾶγμα καταδείξας Θεὸς δηλονότι, ὁ μάλιστα πάντων αὐτὸ εἰδὼς καὶ πρὸς ἄπειρον αὐτὸ μεταχειρίζων. Τί οὖν; ἂν παλαισιῆς
 15 μανθάνης, πρὸς τίνα ὁρᾷς, ἢ τίσιν ἐπιδείκνυσαι ἐν τῇ παλαιστρα, τῷ λάχανα πωλοῦντι καὶ τοὺς ἰχθύας, ἢ τῷ παιδοτριβῆ; Καὶ μὴν οἱ μὲν εἰσι πολλοί, ὁ δὲ εἷς. Τί οὖν, ἂν ἐκείνου θαυμάζοντις ἄλλοι καταγελοῦσιν, οὐχὶ καὶ σὺ καταγελάσῃ μετ' ἐκείνου αὐτούς; Τί δέ, ἂν πυκτεύειν μανθάνης;
 20 οὐχ ὁμοίως πρὸς ἐκεῖνον ὄψει τὸν τοῦτο παιδεύειν εἰδότα; Ἄν δὲ λόγους μετήης, οὐχὶ τοῦ ρήτορος τοὺς ἐπαίνους καταδέξῃ, καὶ τῶν ἄλλων καταφρονήσεις; Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις τέχναις πρὸς τὸν διδάσκαλον ὁρᾶν μόνον, ἐνταῦθα δὲ τοῦναντίον ποιεῖν; καίτοιγε οὐκ ἴση
 25 ἢ ζημία. Ἐκεῖ μὲν γὰρ, ἂν πρὸς τὸ δοκοῦν τοῖς πολλοῖς πα-

μάθῃς τὴν ζημίαν ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν, ὅταν ἐπιδιώκῃς τὴν ἐπίδειξιν καὶ τὴν φιλοδοξίαν, ἀναλογίσου πόση λύπη συσσωρεύεται μέσα σου καὶ πόσον διαρκῆς εἶναι ἡ ἀθυμία τὴν στιγμὴν μάλιστα πού ὁ Χριστὸς φωνάζει μέσα σου καὶ σοῦ λέγει, ὅτι «ἔχασες ὅλον τὸν μισθόν σου».

Εἰς κάθε περίπτωσιν λοιπὸν ἡ κενοδοξία εἶναι κακόν, πρὸ πάντων ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς φιλανθρωπίας, διότι εἶναι ἡ χειροτέρα μορφή σκληρότητος νὰ διαπομπεύῃς τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων καὶ κατὰ κάποιον τρόπον περιπαίζων τοὺς πτωχοὺς. Ἐὰν λοιπὸν τὸ νὰ κοινοποιῇς τὰς εὐεργεσίας σου εἶναι ἄξιον κατηγορίας, τὸ νὰ ἐξωθῇς πρὸς αὐτὸ καὶ πολλοὺς ἄλλους, τί νομίζεις ὅτι εἶναι αὐτό;

Πῶς λοιπὸν θ' ἀποφύγωμεν αὐτὸ τὸ φοβερὸν πρᾶγμα; Ἄν μάθωμεν νὰ ἐλεοῦμεν, ἂν ἀντιληφθῶμεν ἀπὸ ποίους ζητοῦμεν δόξαν. Διότι, εἶπέ μου, ποῖος συνέστησε τὴν ἐλεημοσύνην; Αὐτὸς πού ὤρισεν αὐτήν, δηλαδὴ ὁ Θεός, αὐτὸς πού κατ' ἐξοχὴν γνωρίζει αὐτήν καλύτερα ἀπὸ ὅλους καὶ χρησιμοποιεῖ αὐτήν ἐπ' ἄπειρον. Τί λοιπόν; ἂν διδάσκεσαι παλαίστης πρὸς ποίους ἀποβλέπεις ἢ πρὸς ποίους ἐπιδεικνύεσαι εἰς τὴν παλαίστραν; πρὸς αὐτὸν πού πωλεῖ τὰ λάχανα καὶ τὰ ψάρια ἢ πρὸς τὸν γυμναστήν; Καὶ βέβαια αὐτοὶ μὲν εἶναι πολλοί, ἐνῶ ὁ γυμναστής εἶναι ἕνας. Τί λοιπόν; Ἐὰν ἐκεῖνος σὲ θαυμάζῃ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι σὲ χλευάζουν, δὲν θὰ εἰρωνευθῇς καὶ σὺ μαζὶ μὲ ἐκεῖνον αὐτούς; Τί συμβαίνει δὲ ὅταν μαθαίνῃς πυγμαχίαν; δὲν θὰ προσέχῃς καθ' ὅμοιον τρόπον πρὸς ἐκεῖνον πού γνωρίζει τὴν τέχνην τῆς πυγμαχίας; Ἐὰν δὲ ἀσκῇς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ρήτορος, δὲν θὰ ἀποδέχεσαι τοὺς ἐπαίνους τοῦ ρήτορος, καὶ θὰ περιφρονῇς τοὺς ἐπαίνους τῶν ἄλλων; Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογον, διὰ μὲν τὰς ἄλλας τέχνας νὰ προσέχῃς μόνον τὸν διδάσκαλόν σου, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ κάνῃς τὸ ἀντίθετον, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα δὲν εἶναι ἴση ἡ ζημία; Διότι: εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην, ὅταν παλαίῃς διὰ νὰ ἀρέσῃς εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ ὄχι εἰς τὸν διδάσκαλόν σου, ἡ ζη-

λαίης, καὶ μὴ πρὸς τὸ τῷ διδασκάλῳ, ἐν τῇ πάλῃ ἢ ζημία, ἐνιαῦθα δὲ ἐν αἰωνίῳ ζωῇ. Γέγονας ὁμοιος Θεῷ κατὰ τὸ ἐλεεῖν; γενοῦ οὖν αὐτῷ ὁμοιος καὶ κατὰ τὸ μὴ ἐπιδείκνυσθαι. Καὶ γὰρ ἔλεγε θεραπεύων, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν. Ἄλλὰ
 5 βούλει ἐλεήμων κληθῆναι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις; Καὶ τί τὸ κέρδος; Τὸ κέρδος μὲν οὐδέν, ἢ δὲ ζημία ἄπειρος. Αὐτοὶ γὰρ οὔτιοι, οὓς εἰς μαρτυρίαν καλεῖς, λησταιὶ γίνονται τῶν θησαυρῶν τῶν ἐν οὐρανοῖς· μᾶλλον δὲ οὐχ οὔτιοι, ἀλλ' ἡμεῖς, οἱ τὰ ἡμέτερα συλῶντες καὶ σκορπίζοντες τὰ ἄνω κείμενα.
 10 Ὡ τῆς καινῆς συμφορᾶς καὶ τοῦ ἀλλοκότου τούτου πάθους. Ὅπου σὴς οὐκ ἀφανίζει, οὐδὲ κλέπτῃς διορύττει, κενοδοξία σκορπίζει. Οὔτιος ὁ σὴς τῶν ἐκεῖ θησαυρῶν· οὔτιος ὁ κλέπτῃς τῆς εὐπορίας τῆς ἐν οὐρανοῖς· οὔτιος τὸ ἄσυλον ὑποσύρει πλοῦτιον· τοῦτο πάντα λυμαίνεται καὶ διαφθείρει. Ἐ-
 15 πειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ διάβολος, ὅτι καὶ λησταιῖς καὶ σκώληκι καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπιβουλαῖς ἀνάλωτον τὸ χωρίον ἐκεῖνο, διὰ κενοδοξίας ὑποσύρει τὸν πλοῦτιον.

4. Ἄλλὰ δόξης ἐπιθυμεῖς; Εἶτα οὐκ ἀρκεῖ σοι ἢ παρ' αὐτοῦ τοῦ λαμβάνοντος, ἢ παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ἀλ-
 20 λά καὶ τῆς παρὰ ἀνθρώπων ἐρᾶς; Ὅρα μὴ τοῦναντίον ὑπομείνης· μὴ τίς σου καταγνῶ ὡς οὐκ ἐλεοῦντιος, ἀλλ' ἐκπομπέοντιος καὶ φιλοτιμουμένου, ὡς ἐκτραγωδοῦντιος τὰς ἀλλοτριὰς συμφορᾶς. Καὶ γὰρ μυστήριόν ἐστιν ἡ ἐλεημοσύνη. Κλεῖσον τοίνυν τὰς θύρας, ἵνα μὴ τις ἴδῃ ἅπερ ἐπιδείξαι
 25 οὐ θέμεις. Καὶ γὰρ τὰ μυστήρια τὰ ἡμέτερα τοῦτο μάλιστα εἰσιν, ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία Θεοῦ. Κατὰ γὰρ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ ὄντας ἡμᾶς ἀπειθεῖς ἠλέησε. Καὶ ἡ πρώτη δὲ δέησις ἐλέους νέμει, διὰν ὑπὲρ τῶν ἐνεργουμένων παρακαλῶμεν καὶ ἡ δευτέρα πάλιν, ὑπὲρ ἐτέρων τῶν ἐν με-

μία περιορίζεται εἰς τὴν πάλην, ἐνῶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἡ ζημία ἀναφέρεται εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. "Ἐγίνες ὅμοιος μὲ τὸν Θεὸν ὡς πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην; γίνε λοιπὸν ὅμοιος μὲ αὐτὸν καὶ ὡς πρὸς τὸ νὰ μὴ ἐπιδεικνύεσαι. Καθ' ὅσον ἔλεγεν, ὅταν ἐθεράπευε, νὰ μὴ τὸ εἰποῦν εἰς κανένα. Μήπως ὅμως θέλεις νὰ ὀνομασθῆς ἐλεήμων ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους; Καὶ ποῖον τὸ κέρδος σου; Τὸ μὲν κέρδος εἶναι μηδέν, ἡ δὲ ζημία ἄπειρος. Διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τοὺς ὁποίους καλεῖς ὡς μάρτυρας, γίνονται λησταὶ τῶν οὐρανίων θησαυρῶν· ἢ καλύτερα ὄχι αὐτοί, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ποὺ καταστρέφομεν τὰ ἰδικὰ μας ἀγαθὰ καὶ διασκορπίζομεν τοὺς οὐρανίους θησαυρούς. "Ὡ τῆς νέας συμφορᾶς καὶ τοῦ παραδόξου αὐτοῦ πάθους. Ἀγαθὰ ποὺ οὔτε ὁ σκόρος τὰ καταστρέφει, οὔτε κλέπτης τὰ διαρπάζει, τὰ σκαρπίζει ἢ κενοδοξία. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκόρος τῶν οὐρανίων θησαυρῶν, αὐτὸς εἶναι ὁ κλέπτης τοῦ οὐρανοῦ πλούτου, αὐτὸς εἶναι ποὺ ἐξαρπάζει τὸν ἀσύλητον πλοῦτον, αὐτὸς καταστρέφει καὶ διαφθείρει τὰ πάντα. Διότι ὁ διάβολος, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι ὁ χῶρος αὐτὸς τῆς ἐλεημοσύνης μένει ἀπόρθητος ἀπὸ τοὺς ληστὰς καὶ τὸν σκώληκα καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐπιβουλὰς, ἐξαρπάζει αὐτὰ διὰ τῆς κενοδοξίας.

4. Μήπως ὅμως ἐπιθυμεῖς δόξαν; Καὶ λοιπὸν δὲν σοῦ ἀρκεῖ ἡ δόξα ἐκ μέρους αὐτοῦ ποὺ λαμβάνει τὴν ἐλεημοσύνην, ἐκ μέρους τοῦ φιλανθρώπου δηλαδὴ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπιθυμεῖς καὶ τὴν ἀνθρωπίνην; Πρόσεχε μήπως σοῦ συμβῆ τὸ ἀντίθετον, μήπως δὲν σὲ θεωρήσῃ κάποιος ὡς ἐλεήμονα, ἀλλὰ ὡς διαπομπευτὴν καὶ φιλόδοξον ποὺ διατραγωδεῖ τὰς ξένας συμφορᾶς. Καθ' ὅσον ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι μυστήριον. Κλείσε λοιπὸν τὰς θύρας διὰ νὰ μὴ ἰδῆ κανεὶς αὐτὰ ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται. Καθ' ὅτι τὰ ἰδικὰ μας μυστήρια αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι, ἐλεημοσύνη δηλαδὴ καὶ φιλανθρωπία Θεοῦ. Διότι λόγῳ τοῦ μεγάλου ἐλέους του μᾶς ἠλέησε, ἐνῶ ἡμεῖς εἴμεθα ἀπειθεῖς. Καὶ ἡ πρώτη δέησις εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἔλεος, ὅταν παρακαλοῦμεν ὑπὲρ τῶν ἐνεργουμένων· ὡς καὶ ἡ δευτέρα

ιανοία, πολὺ τὸ ἔλεος ἐπιζητοῦσα· καὶ ἡ τρίτη δὲ πάλιν, ὑ-
 πὲρ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ αὕτη τὰ παιδία τὰ ἄμωμα τοῦ δήμου
 προβάλλεται, τὸν Θεὸν ἐπὶ ἔλεον παρακαλοῦντα. Ἐπειδὴ
 γὰρ αὐτοὶ κατεγνώκαμεν ἑαυτῶν ἁμαρτήματα, ὑπὲρ μὲν
 5 τῶν πολλὰ ἡμαρτηκότων καὶ ἐγκληθῆναι ὀφειλόντων αὐτοὶ
 βοῶμεν· ὑπὲρ δὲ ἡμῶν αὐτῶν οἱ παῖδες, ὧν τῆς ἀπλότητος
 τοὺς ζηλωτὰς ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μένει. Ὁ γὰρ τύ-
 πος οὗτος τοῦτο ἐνδείκνυται, ὅτι οἱ καὶ ἐκείνους τοὺς παῖ-
 δας ταπεινοὶ καὶ ἄπλαστοι, οὗτοι μάλιστα δύνανται ἐξαιτιῶ-
 10 σθαι τοὺς ὑπευθύνους. Αὐτὸ δὲ τὸ μυστήριον πόσου ἔλεου,
 πόσης φιλανθρωπίας, ἴσασιν οἱ μεμνημένοι.

Καὶ σὺ τοίνυν κατὰ δύναμιν τὴν σὴν ἐλεῶν ἄνθρωπον,
 ἀπόκλεισον τὰς θύρας· αὐτὸς ὁ ἐλεούμενος ἰδέτω μόνος·
 εἰ δὲ οἶόν τε, μηδὲ οὗτος. Ἄν δὲ ἀναπειάσῃς, ἐκπομπεύεις
 15 σου τὸ μυστήριον. Ἐννόησον ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος, οὗ τὴν
 δόξαν ἐπιζητεῖς, καὶ αὐτὸς σου καταγνώσεται· καὶ μὲν φί-
 λος ἦ, παρ' ἑαυτῷ σου κατηγορήσει, ἂν δὲ ἐχθρός, καὶ παρ'
 ἑτέρους σε κωμωδήσει. Καὶ τὰναντία ὑπομενεῖς ὧν ἐπιθυ-
 μεῖς. Σὺ μὲν γὰρ ἐπιθυμεῖς, ἵνα εἴπῃ, ὅτι ὁ ἐλεήμων, αὐ-
 20 τὸς δὲ οὐκ ἔρεῖ τοῦτο, ἀλλ' ὁ κενόδοξος, ὁ ἀνθρωπάρεσκος,
 καὶ ἕτερα πολὺ τούτων χαλεπώτερα. Ἄν δὲ κρύψῃς, πάντα
 ἔρεῖ τὰναντία τούτοις, ὁ φιλόανθρωπος, ὁ ἐλεήμων. Οὐ γὰρ
 ἀφήσιν ὁ Θεὸς κρυθῆναι· ἀλλ' ἐὰν σὺ κρύψῃς, ἐκεῖνος κατὰ-
 δηλον ποιήσει, καὶ μεῖζον τὸ θαῦμα, καὶ πλεόν τὸ κέρδος.
 25 Ὡστε καὶ πρὸς τοῦτο αὐτὸ τὸ δοξάζεσθαι ἐναντίον ἡμῖν τὸ
 ἐπιδείκνυσθαι· πρὸς γὰρ ὃ σπεύδομεν καὶ ἐπειγόμεθα, πρὸς

πάλιν πού ἀναφέρεται εἰς τοὺς μετανοοῦντας ἐπιζητεῖ τὸ πλούσιον ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ καὶ ἡ τρίτη πάλιν δέησις δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, κατὰ τὴν ὁποίαν προβάλλονται τὰ ἀγνὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ νὰ ζητοῦν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ ἴδιοι συναισθανόμεθα τὰ ἁμαρτήματά μας, οἱ ἴδιοι παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἐκείνων πού διέπραξαν μεγάλα ἁμαρτήματα καὶ πού πρόκειται νὰ δικασθοῦν. Δι' ἡμᾶς ὅμως τοὺς ἰδίους παρακαλοῦν τὰ παιδιὰ, τὴν ἀπλότητα τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἔχουν αὐτοὶ πού ἐπιθυμοῦν νὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι ὁ τύπος αὐτὸς τῆς ἀπλότητος, αὐτὸ φανερώνει, ὅτι αὐτοὶ πού εἶναι ταπεινοὶ καὶ ἀπροσποίητοι, ὅπως ἐκεῖνα τὰ παιδιὰ, αὐτοὶ κατ' ἀρχὴν εἶναι ἐκεῖνοι, πού ἔμποροῦν νὰ παρακαλοῦν ὑπὲρ τῶν ὑπευθύνων. Ἀπὸ πόσον δὲ ἔλεος καὶ πόσῃν φιλανθρωπίαν εἶναι γεμᾶτον αὐτὸ τὸ μυστήριον, τὸ γνωρίζουν οἱ μνημένοι.

Καὶ σὺ λοιπόν, ἐλεῶν τὸν συνάνθρωπόν σου ὅσον ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις σου, κλεῖσε ἀσφαλῶς τὰς θύρας· ἅς τὸ γνωρίζῃ μόνον αὐτὸς πού ἐλεεῖται, καὶ ἂν εἶναι δυνατόν, οὔτε καὶ αὐτός. Ἐὰν δὲ ἀνοίξῃς τὴν θύραν τότε διαπομπεύεις τὸ μυστήριον. Βάλε το βαθειὰ εἰς τὸν νοῦν σου, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπιζητεῖς τὸν ἔπαινον, καὶ αὐτὸς θὰ σὲ κατακρίνῃ. Καὶ ἂν μὲν εἶναι φίλος, θὰ σοῦ τὸ εἶπῃ ὅταν θὰ εἴσθε μόνοι, ἂν δὲ εἶναι ἐχθρὸς θὰ σὲ διακωμωδήσῃ καὶ εἰς ἄλλους καὶ θὰ πάθῃς τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ πού ἐπιθυμεῖς. Διότι σὺ μὲν ἐπιθυμεῖς νὰ σοῦ εἶπῃ, ὅτι εἶσαι ἐλεήμων, αὐτὸς ὅμως δὲν θὰ εἶπῃ αὐτό, ἀλλὰ θὰ εἶπῃ, ὁ κενόδοξος, ὁ ἀνθρωπάρεσκος, καὶ ἄλλα πολὺ χειρότερα ἀπ' αὐτά. Ἄν ὅμως τὸ ἀποκρύψῃς, θὰ εἶπῃ ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά, ὁ φιλάνθρωπος, ὁ ἐλεήμων. Διότι δὲν ἀφήνει ὁ Θεὸς νὰ μείνῃ κρυφὴ ἡ ἐλεημοσύνη σου, ἀλλ' ἐὰν σὺ τὴν κρύψῃς, ἐκεῖνος θὰ τὴν φανερώσῃ, καὶ τότε θὰ εἶναι μεγαλύτερον τὸ θαῦμα καὶ μεγαλύτερον τὸ κέρδος. Ὡστε ἡ ἐπίδειξις σας εἶναι ἀντίθετος καὶ ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν δόξαν· διότι πρὸς ἐκεῖνο πού σπεύδομεν καὶ βιαζόμεθα,

τοῦτο μάλιστα ἡμῖν αὐτὸ τοῦτο ἀνθίσταται. Οὐ γὰρ μόνον ἐ-
λεήμονος δόξαν οὐ λαμβάνομεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναντίαν καὶ
πρὸς ταύτη πολλὴν καὶ τὴν ζημίαν ὑπομένομεν.

Πάντων οὖν ἕνεκεν ἀπεχώμεθα ταύτης, καὶ τῆς τοῦ
δ Θεοῦ δόξης ἐρῶμεν μόνης. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἐνιαῦθα ἐπι-
τευξόμεθα δόξης καὶ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσομεν ἀγαθῶν,
χάρτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

αὐτὸ πρὸ πάντων τὸ ἴδιο μᾶς προβάλλει ἀντίστασιν. Διότι ὄχι μόνον φήμην ἐλεήμονος δὲν ἀποκτῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποκτῶμεν τὴν ἐντελῶς ἀντίθετην φήμην, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ παθαίνομεν καὶ μεγάλην ζημίαν.

Ἐξ αἰτίας λοιπὸν ὅλων αὐτῶν ἃς ἀποφεύγωμεν τὴν κενοδοξίαν καὶ ἃς ἐπιθυμῶμεν τὴν δόξαν μόνον τοῦ Θεοῦ. Διότι ἔτσι καὶ τὴν ἐδῶ δόξαν θὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ θὰ ἀπολαύσωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΒ΄
Ματθ. 23, 1 - 12

«Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων· ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Πάντα οὖν ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε».

1. «Τότε»· πότε; Ὅτι ταῦτα εἶπεν· ὅτι αὐτοὺς ἐπεσιόμισεν· ὅτι ἔστησεν εἰς τὸ μηκέτι τολμᾶν πειράζειν αὐτόν·
10 ὅτι ἔδειξεν ἀνιάτως ἔχοντας. Καὶ ἐπειδὴ Κυρίου καὶ Κυρίου ἐμνημόνευσε, πάλιν ἐπὶ τὸν νόμον ἀναιρέχει. Καίτοι γε ὁ νόμος τοιοῦτον οὐδὲν εἶπε, φησὶν· «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστίν». Ἀλλὰ νόμον ἢ Γραφὴν τὴν παλαιὰν ἄπισαν καλεῖ. Ταῦτα δὲ λέγει, δεικνύς διὰ πάντων τὴν πολλήν πρὸς τὸν γεγεννηκότα ὁμόνοιαν. Εἰ γὰρ ἐναντίος ἦν, τούναντίον ἂν εἶπε περὶ τοῦ νόμου· νῦν δὲ ἰσοαύτην περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυσθαι κελεύει τὴν αἰδῶ, ὡς καὶ διεφθαρμένων ὄντων τῶν διδασκόντων αὐτόν, ἐκείνου κελεύειν ἀντιέχουσθαι.

20 Ἐνιαῦθα δὲ καὶ περὶ θίου καὶ περὶ πολιτείας διαλέγεται, ἐπειδὴ τοῦτο μάλιστα αἴτιον τῆς ἀπιστίας αὐτοῖς ἦν, ὁ διεφθαρμένος θίος καὶ ὁ τῆς δόξης ἕρως. Διορθούμενος τοίνυν τοὺς ἀκροατάς, ὃ πρῶτον μάλιστα ἐστίν· εἰς σωτηρίαν συντελοῦν, τὸ τῶν διδασκάλων μὴ καταφρονεῖν, μηδὲ κατε-
25 ξανίστασθαι τῶν ἱερέων, τοῦτο ἐκ περιουσίας κελεύει. Οὐ κελεύει δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ποιεῖ. Καὶ γὰρ διεφθα-

ΟΜΙΛΙΑ ΟΒ΄
Ματθ. 23, 1 - 12

«Τότε ὁ Ἰησοῦς ὠμίλησε πρὸς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς του καὶ εἶπεν· εἰς τὴν θέσιν τοῦ Μωϋσέως ἐκάθησαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Ὅλα λοιπὸν ὅσα θὰ σᾶς εἰποῦν νὰ τηρῆτε, νὰ τὰ τηρῆτε, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐνεργῆτε σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα των».

1. «Τότε»· πότε; Ὅταν εἶπεν αὐτά, ὅταν τοὺς ἀπεστόμωσεν, ὅταν τοὺς ἐσταμάτησεν καὶ δὲν ἐτολμοῦσαν πλέον νὰ τὸν πειράξουν, ὅταν ἀπέδειξεν, ὅτι ἔπασχαν ἀθεράπευτα. Καὶ ἐπειδὴ ὠμίλησε περὶ Κυρίου καὶ Κυρίου, ἀνατρέχει καὶ πάλιν εἰς τὸν νόμον. Καὶ μολονότι βέβαια ὁ νόμος δὲν λέγει τίποτε παρόμοιον, λέγει· ἀλλὰ «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος ἓνας εἶναι»¹. Ἄλλ' ἡ Γραφή νόμον ὀνομάζει ὀλόκληρον τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ὁ Κύριος διὰ νὰ δείξη δι' ὅλων αὐτῶν τὴν συμφωνίαν του πρὸς τὸν Πατέρα του. Διότι ἐὰν ἦτο ἀντίθετος, θὰ ὠμίλει ἀντίθετα πρὸς τὸν νόμον, ἐνῶ τώρα τόσον σεβασμὸν δίδει ἐντολὴν νὰ δεικνύωμεν πρὸς τὸν νόμον, ὥστε ἂν καὶ εἶναι διεφθαρμένοι αὐτοὶ ποὺ διδάσκουν αὐτόν, αὐτὸς δίδει τὴν ἐντολὴν νὰ εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς αὐτόν.

Ἐδῶ δὲ ὁμιλεῖ καὶ περὶ βίου καὶ περὶ πολιτείας, ἐπειδὴ αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν ἦτο τὸ αἴτιον τῆς ἀπιστίας αὐτῶν, ὁ διεφθαρμένος βίος καὶ ὁ ἔρωσ τῆς δόξης. Διὰ νὰ διορθώσῃ λοιπὸν τοὺς ἀκροατὰς, αὐτὸ ποὺ κατ' ἐξοχὴν συντελεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν, τὸ νὰ μὴ περιφρονοῦμεν δηλαδὴ τοὺς διδασκάλους, οὔτε νὰ ἐξοργιζώμεθα κατὰ τῶν ἱερέων, αὐτὸ διδάσκει μὲ ὄλην τὴν δύναμίν του. Δὲν δίδει δὲ μόνον ἐντολὴν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἐκτελεῖ αὐτήν. Καθ' ὅσον ἂν καὶ εἶναι

μένους ὄντας οὐ καιάγει ἀπὸ τῆς τιμῆς· ἐκείνοις μὲν πλέον τὸ κρίμα ἐργαζόμενος, τοῖς δὲ μαθητευομένοις οὐδεμίαν παραλιμπάνων παρακοῆς πρόφασιν. Ἴνα γὰρ μὴ τις λέγη, ἐπειδὴ φαῦλος ὁ διδάσκαλος, διὰ τοῦτο ραθυμότερος γέγονα, 5 καὶ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν πρόφασιν. Οὕτω γοῦν αὐτῶν ἔσχησε τὴν ἀρχήν, καίτοι πονηρῶν ὄντων, ὡς καὶ μετὰ τοσαύτην κατηγορίαν εἶπεῖν· «Πάντα ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε». Οὐ γὰρ τὰ ἑαυτῶν λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ, ἃ διὰ Μωϋσέως ἐνομοθέτησε. Καὶ σκόπει πόση περὶ τὸν 10 Μωϋσέα κέχρηται τιμῇ, πάλιν τὴν πρὸς τὴν Παλαιὰν συμφωνίαν ἐνδεικνύμενος, ὅπου γε καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς αἰδεσίμους ποιεῖ. «Ἐπὶ γὰρ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν», φησὶν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ εἶχεν αὐτοὺς ἀπὸ βίου ἀξιοπίστους ποιῆσαι, ἀπὸ τῶν ἐγχωρούντων τοῦτο ποιεῖ, τῆς καθέδρας καὶ 15 τῆς ἐκείνου διαδοχῆς.

Πάντα δὲ ὅταν ἀκούσης, μὴ πᾶσαν ἄκουε τὴν νομοθεσίαν· οἶον, τὰ περὶ βρωμάτων, τὰ περὶ θυσιῶν καὶ ὅσα τοιαῦτα· πῶς γὰρ ἔμελλε ταῦτα λέγειν, ἃ προλαβὼν ἀνεῖλεν; ἀλλὰ πάντα φησὶ τὰ διορθοῦντα ἦθος, καὶ βελτίω ποιοῦντα 20 τρόπον, καὶ τοῖς καινῆς συμβαίνοντα νόμοις, καὶ οὐκ ἀφιέντα λοιπὸν ὑπὸ τὸν τοῦ νόμου ζυγὸν εἶναι.

Διατί οὖν οὐκ ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς χάριτος ταῦτα θεσπίζει, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως; Ὅτι οὐδέπω καιρὸς ἦν πρὸ τοῦ σταυροῦ ταῦτα σαφῶς διαλέγεσθαι. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ πρὸς τοῖς 25 εἰρημένοις καὶ ἕτερόν τι προοικονομεῖν, ταῦτα λέγων. Ἐπειδὴ γὰρ μέλλει κατηγορεῖν αὐτῶν, ἵνα μὴ δόξη παρὰ τοῖς ἀνοήτοις τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ταύτης ἐρᾶν, ἢ δι' ἀπέχθειαν ταῦ-

διεφθαρμένοι οἱ δάσκαλοι, δὲν τοὺς ἀφαιρεῖ τὴν τιμὴν. Εἰς ἐκείνους μὲν προβάλλει μεγαλυτέραν τὴν κατάκρισιν, εἰς δὲ τοὺς διδασκομένους δὲν ἀφήνει καμμίαν πρόφασιν παρακοῆς. Διὰ τὸ μὴ λέγειν λοιπὸν κανεῖς ὅτι εἶναι φαῦλος ὁ διδάσκαλος, διὰ τοῦτο ἔγινε περισσότερο ἀδιάφορος πρὸς τὸν νόμον, καταργεῖ καὶ αὐτὴν τὴν πρόφασιν. Ἔτσι λοιπὸν ἐδραίωσε τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, ἃν καὶ ἦσαν πονηροί, ὥστε καὶ μετὰ ἀπὸ τόσῃν κατηγορίαν νὰ εἰπῇ· «Ὅλα ὅσα σᾶς λέγουν νὰ τηρῆτε, νὰ τὰ τηρῆτε». Διότι δὲν εἶναι ἰδικὰ τῶν τὰ λόγια, ἀλλ' εἶναι λόγια τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα ἐνομοθέτησε διὰ τοῦ Μωϋσέως. Καὶ πρόσεξε πόσῃν τιμῇν ἀποδίδει εἰς τὸν Μωϋσῆ, δεικνύων καὶ πάλιν τὴν συμφωνίαν του μὲ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, καὶ μὲ τὸν τρόπον μάλιστα αὐτὸν καθιστᾷ αὐτοὺς σεβαστοὺς. Διότι λέγει, «Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς παρουσιάσῃ ἀξιόπιστους ἀπὸ τὸν βίον τῶν, τὸ κάνει αὐτὸ ἀπὸ αὐτὰ πού παρεῖχον αὐτὴν τὴν δυνατότητα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν καθέδραν τοῦ Μωϋσέως καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι διάδοχος τῶν».

Ὅταν δὲ ἀκούσῃς «πάντα» μὴ σκεφθῆς ὅλην τὴν νομοθεσίαν, ὅπως τὰ σχετικὰ μὲ τὰς τροφὰς καὶ τὰς θυσίας καὶ ὅλα τὰ παρόμοια· διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ λέγῃ αὐτὰ τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἀνήρησεν; Ἀλλὰ «πάντα» λέγει ἐκεῖνα πού διορθώνουν τὸ ἦθος καὶ κάνουν καλυτέραν τὴν συμπεριφορὰν καὶ εἶναι σύμφωνα μὲ τὰς ἐντολάς τῆς Καινῆς διαθήκης, καὶ δὲν ἀφήνουν εἰς τὸ ἔξῃς νὰ εὕρισκώμεθα κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ νόμου.

Διατί ὅμως δὲν θεσπίζει ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς χάριτος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως; Διότι δὲν ἦτο ἀκόμη ὁ κατάλληλος καιρὸς πρὶν ἀπὸ τὴν Σταύρωσίν του νὰ διδάσκῃ αὐτὰ σαφῶς. Κατὰ τὴν γνώμην μου δὲ ὁ Χριστὸς τὰ εἶπεν αὐτὰ παράλληλα πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν, καὶ διὰ κάποιον ἄλλον σκοπὸν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρόκειται νὰ τοὺς κατηγορήσῃ, διὰ τὸ μὴ θεωρηθῆ ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ὅτι τὰ κάνει αὐτὰ ἀπὸ ζήλειαν πρὸς τὸ ἀξίωμα τῶν ἢ ἀπὸ μῖσος, κατὰ πρῶτον ἀναι-

τα ποιεῖν, πρῶτον τοῦτο ἀναιρεῖ, καὶ ἀνύποπιον ἑαυτὸν ποιήσας, τότε ἄρχεται τῆς κατηγορίας.

Καὶ τίνας ἔνεκεν αὐτοὺς ἐλέγχει καὶ μακροὺς λοιπὸν ἀποτείνει λόγους κατ' αὐτῶν; Προφυλατιζόμενος τοὺς ὄχλους, ὥστε μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. Οὐδὲ γὰρ ὅμοιον ἀπαγορεύειν καὶ τοὺς παιίσαντας δεικνύναι ὥσπερ οὐχ ὅμοιον παραινεῖν τὰ δέοντα καὶ τοὺς κατορθοῦντας εἰς μέσον ἄγει. Διὰ τοῦτο καὶ προλαβὼν φησι «κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε». Ἴνα γὰρ μὴ νομίσωσι διὰ τὸ ἀκούειν αὐτῶν, δεῖν αὐτοὺς καὶ ζηλοῦν, ταύτη κέχρηται τῇ ἐπιδιορθώσει, καὶ τὴν δοκοῦσαν αὐτῶν εἶναι τιμὴν κατηγορίαν ποιεῖται. Τί γὰρ δασκάλου γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον, ὅταν τοὺς μαθητὰς τὸ μὴ προσέχειν αὐτοῦ τῷ θίῳ διασώζη; Ὡστε ἡ δοκοῦσα αὐτῶν εἶναι τιμὴ, μεγίστη κατηγορία ἐστίν, ὅταν τοιοῦτον φαίνωνται θίον ἔχοντες, ὃν οἱ ζηλοῦντες διαφθείρονται. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰς κατ' αὐτῶν ἐμπίπτει κατηγορίας. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ἵνα δείξῃ, ὅτι καὶ ἡ προτέρη ἀπιστία ἦν ἠπίσθησαν, καὶ ὁ σιαυρὸς ὁ μετὰ ταῦτα ὃν ἐτόλμησαν, οὐ τοῦ σιαυρωθέντος καὶ ἀπιστηθέντος ἔγκλημα, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀγνωμοσύνης κατηγορία.

Θέα δὲ πόθεν ἄρχεται, καὶ πόθεν αὖξει τὰ ἐγκλήματα. «Ὅτι λέγουσι», φησί, «καὶ οὐ ποιοῦσιν». Ἐκαστος μὲν γὰρ ἐγκλημάτων ἄξιος, παραβαίνων τὸν νόμον, μάλιστα δὲ ὁ διδασκαλίας ἀνθεντίαν ἔχων διπλῇ γὰρ καὶ τριπλῇ δίκαιος κατακρίνεσθαι. Δι' ἓν μὲν, ὅτι παραβαίνει δι' ἕτερον δέ, ὅτι τοὺς ἄλλους ὀφείλων διορθοῦν, εἶτα χωλεύων, μείζονος τιμωρίας ἄξιος διὰ τὴν τιμὴν τρίτον δέ, ὅτι καὶ διαφθείρει

ρεῖ αὐτὸ καὶ ἀφοῦ παρουσίασε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνύποπτον, τότε ἀρχίζει νὰ τοὺς κατηγορῇ.

Καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν τοὺς ἐλέγχει καὶ τοὺς ἀπευθύνει εἰς τὸ ἐξῆς μακρὰς κατηγορίας; Διὰ νὰ προφυλάξῃ τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, ὥστε νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰ ἴδια παραπτώματα. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ θέτῃς ἀπαγορεύσεις καὶ νὰ δείχνῃς τοὺς παραβάτας· ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι τὸ ἴδιο νὰ παραγγέλλῃς τὰ πρέποντα καὶ νὰ παρουσιάζῃς ἐκείνους πού ἐπέτυχον αὐτά. Διὰ τοῦτο προλαμβάνων αὐτό, λέγει· «Μὴ ἐνεργῆτε ὅμως σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα των». Διότι, διὰ νὰ μὴ νομίσουν τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, ὅτι πρέπει καὶ νὰ τοὺς μιμηθοῦν, ἐπειδὴ εἶναι διδάσκαλοί των, χρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν ἐπιδιόρθωσιν καὶ αὐτὸ πού τὸ ἐθεωροῦσαν τιμὴν τὸ παρουσιάζει ὡς κατηγορίαν. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ ἓνα διδάσκαλον, ὅταν δὲν ἐξασφαλίζῃ τοὺς μαθητάς του νὰ προσέχουν τὸν τρόπον ζωῆς του; Ὡστε αὐτὸ πού ἐθεωρεῖτο ὡς τιμὴ των, εἶναι μεγίστη κατηγορία αὐτῶν, ὅταν φαίνονται νὰ κάνουν τέτοιαν ζωὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, αὐτοὶ πού τοὺς μιμοῦνται, καταστρέφονται. Διὰ τοῦτο καὶ προβάλλει τὰς ἐναντίον των κατηγορίας. Ὅχι δὲ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ προηγουμένη ἀπιστία τὴν ὁποίαν ἔδειξαν, καὶ ἡ σταύρωσις τὴν ὁποίαν μετ' ὀλίγον ἐπιχείρησαν, δὲν ἔγιναν ἐξ αἰτίας κάποιου ἐγκλήματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἦτο κατηγορία πού ὠφείλετο εἰς τὴν ἀχαριστίαν ἐκείνων.

Πρόσεχε δὲ ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει καὶ ἀπὸ ποῦ αὐξάνει τὰς κατηγορίας. Διότι λέγει, ὅτι «διδάσκουν μόνον καὶ δὲν πράττουν». Διότι καθένας εἶναι ἄξιος κατηγορίας παραβαίνων τὸν νόμον, πρὸ πάντων ὅμως ἐκεῖνος πού ἔχει τὴν αὐθεντίαν νὰ διδάσκῃ. Εἶναι δίκαιον εἰς διπλοῦν καὶ εἰς τριπλοῦν νὰ κατακρίνεται. Πρῶτον μὲν, διότι παραβαίνει τὸν νόμον, δεῦτερον δὲ διότι, ἐνῶ ὀφείλει νὰ διορθώσῃ τοὺς ἄλλους, αὐτὸς παραστρατεῖ, καὶ διὰ τὴν τιμὴν πού τοῦ γίνεται ἀξίζει μεγαλύτεραν τιμωρίαν, τρίτον δὲ διότι γίνεται αἴτιος μεγαλυτέ-

μειζόνως, ἅτε ἐν διδασκάλου τάξει τοιαῦτα παρανομῶν. Με-
 τὰ δὲ τούτων καὶ ἕτερον αὐτῶν πάλιν λέγει κατηγορημα,
 ὅτι πικροὶ εἰσι τοῖς ὑπευθύνοις. «Δεσμεύουσι γὰρ φορτία
 βαρέα καὶ δυσβάστακτα καὶ τιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν
 5 ἀνθρώπων· τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσι κινῆσαι αὐ-
 τὰ». Διπλῆν ἐνταῦθα λέγει κακίαν, τὸ πολλὴν μὲν καὶ ἄ-
 κραν ἀπαιτεῖν ἀσύγγνωστως παρὰ τῶν ἀρχομένων θίου ἀ-
 κρίθειαν, πολλὴν δὲ ἐναντιοῖς ἐπιτρέπειν τὴν ἄδειαν· ὧν τοῦ-
 ναντίον τὸν ἄριστον ἄρχοντα ἔχειν χρῆ· ἐν μὲν τοῖς καθ' ἐ-
 10 αυτόν, ἀσύγνωστον εἶναι καὶ πικρὸν δικαστήν, ἐν δὲ τοῖς
 τῶν ἀρχομένων, συγγνωμονικὸν καὶ ἡμερον· ὧν οὗτοι τὸ
 ἐναντίον ἐποιοῦν.

2. Τοιοῦτοι γὰρ πάντες οἱ λόγοις φιλοσοφοῦντες, ἀσύγνω-
 στοὶ καὶ βαρεῖς, ἅτε ἄπειροὶ τῆς δι' ἔργων δυσκολίας. Οὐ
 15 μικρὰ δὲ καὶ αὕτη κακία, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν ἐπιτείνει τὴν
 ἔμπροσθεν κατηγορίαν. Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς καὶ τοῦτο αὖ-
 ξει τὸ ἔγκλημα. Οὐ γὰρ εἶπεν, 'οὐ δύνανται', ἀλλ' «οὐ θέ-
 λουσι»· καὶ οὐκ εἶπε, 'βασιάσας', ἀλλὰ «δακτύλῳ κινῆσαι»,
 τουτέστιν, οὐδὲ ἐγγὺς γενέσθαι, οὐδὲ ἄφασθαι. Ἐλλὰ ποῦ
 20 σπουδαῖοι καὶ εὐτινοὶ; Ἐν τοῖς κεκωλυμένοις. «Πάντα γὰρ
 τὰ ἔργα αὐτῶν ποιῶσι», φησί, «πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀν-
 θρώποις». Εἰς κενοδοξίαν αὐτοὺς διαβάλλων ταῦτα λέγει,
 ὅπερ αὐτοὺς ἀπώλεσε. Τὰ μὲν γὰρ ἔμπροσθεν ὠμότητος καὶ
 ραθυμίας, ταῦτα δέ, δοξομανίας. Τοῦτο ἀπέστησεν αὐτοὺς
 25 τοῦ Θεοῦ· τοῦτο ἐν ἐτέρῳ θεάτρῳ ἀγωνίζεσθαι παρεσκεύασε
 καὶ διέφθειρεν. Οἷους γὰρ ἂν τις ἔχη τοὺς θεατάς, ἐπεὶ τού-
 τοις ἐσπούδακεν ἀρέσκειν, τοιοῦτους ἐπιδείκνυται καὶ τοὺς

ρας διαφθορᾶς, καθ' ὅσον, ἂν καὶ κατέχει θέσιν διδασκάλου, παρὰ ταῦτα παρανομεῖ. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὰ εἰς τὴν συνέχειαν ἄλλην κατηγορίαν διατυπώνει ἐναντίον των, ὅτι φέρονται σκληρὰ πρὸς αὐτοὺς πού διδάσκουν νὰ τηροῦν τὸν νόμον. Διότι «Δένουν φορτία βαρεῖα καὶ δυσβάστακτα καὶ τὰ βά- ζουν εἰς τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων, οἱ ἴδιοι ὅμως δὲν θέ- λουν οὔτε μὲ τὸν δάκτυλόν των νὰ τὰ κινήσουν». Ἐδῶ ἀνα- φέρει διπλῆν κακίαν αὐτῶν, τὸ ὅτι ἀπαιτοῦν, χωρὶς καμμίαν συγγνώμην, πολλὴν καὶ μεγάλην ἀκρίβειαν ἐναρέτου βίου ἀπὸ αὐτοὺς πού ἄρχουν, ἐνῶ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των ἐπιτρέ- πουν πολλὴν ἐλαστικότητα. Ἐνῶ πρέπει ὁ ἄριστος ἄρχων νὰ ἔχη τὸ ἀντίθετον, τὰ μὲν σφάλματά του νὰ μὴ τὰ συγ- χωρῇ καὶ νὰ εἶναι αὐστηρὸς δικαστής, πρὸς δὲ τὰ σφάλματα τοῦ λαοῦ νὰ εἶναι συγχωρητικὸς καὶ ἡρεμος, ἐνῶ αὐτοὶ ἔκα- μνον τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτό.

2. Τέτοιοι βέβαια εἶναι ὅλοι ὅσοι φιλοσοφοῦν μὲ λόγια, ἀσυγχώρητοι καὶ δύσκολοι, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν τὰς δυσκο- λίας τῆς ἐμπράκτου ἐφαρμογῆς τῶν λόγων του. Δὲν εἶναι δὲ μικρὰ καὶ αὐτὴ ἡ κακία καὶ δὲν ἐπαυξάνει τυχαῖα τὴν προ- ηγουμένην κατηγορίαν. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, σκέψου πῶς καὶ οἱ λόγοι του αὐτοὶ αὐξάνουν τὴν κατηγορίαν. Διότι δὲν εἶπε ἄνθρωποι, ἀλλὰ «δὲν ἔχουν», ἀλλὰ «δὲν θέλουν»· καὶ δὲν εἶπε ἄνθρωποι, ἀλλὰ «νὰ τὰ κινήσουν μὲ τὸ δάκτυλόν των», δηλαδὴ οὔτε τὰ πλησιάζουν, οὔτε τὰ ἐγγίζουν. Ἄλλὰ ποῦ ἀναδεικνύονται οἱ σπουδαῖοι καὶ δυνατοί; Εἰς τὰς ἀπαγο- ρεύσεις. Διότι λέγει, «ὅλα τὰ ἔργα των τὰ κάνουν διὰ νὰ κάνουν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους». Αὐτὰ τὰ λέγει κα- τηγορῶν αὐτοὺς διὰ τὴν κενοδοξίαν των, ἡ ὁποία καὶ τοὺς κατέστρεψε. Διότι τὰ ὅσα προηγουμένως ἐλέχθησαν ἦσαν δείγματα σκληρότητος καὶ ἀδιαφορίας, ἐνῶ αὐτὰ εἶναι δείγμα- τα δοξομανίας. Αὐτὸ τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸν Θεόν, αὐτὸ τοὺς ἔκανε ν' ἀγωνίζονται εἰς ἄλλο πεδῖον δράσεως καὶ τοὺς διέφθειρε. Διότι ἀνάλογα πρὸς τοὺς θεατὰς πού ἔχει κά- ποιος, πρὸς αὐτοὺς φροντίζει καὶ ν' ἀρέσῃ, καὶ ἀνάλογοι

ἀγῶνας· καὶ ὁ μὲν ἐν γενναίοις παλαίων, τοιαῦτα καὶ τὰ ἀγωνίσματα μένεις· ὁ δὲ ἐν ψυχροῖς καὶ ἀναπεπιωκῶσι, καὶ αὐτὸς ραθυμότερος γίνεται. Οἶον, ἔχει τις θεατὴν γέλωτι χαίροντα; γίνεται γελωτοποιὸς καὶ αὐτός, ἵνα τέρῃ 5 τὸν θεατὴν· ἕτερος σπουδαῖον καὶ φιλοσοφοῦντα; σπουδάζει καὶ αὐτὸς τοιοῦτος εἶναι, ἐπειδὴ τοιαύτη τοῦ ἐπαινοῦντος ἡ γνώμη.

Ὅρα δὲ πάλιν καὶ ἐνταῦθα μετ' ἐπιτάσεως τὸ ἔγκλημα. Οὐδὲ γὰρ τὰ μὲν οὔτω, τὰ δὲ ἐτέρως ποιοῦσιν, ἀλλὰ πάντα 10 ἀπλῶς οὔτως. Εἴτα ἐγκαλέσας αὐτοῖς κενοδοξίαν, δείκνυσιν οὐδὲ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις καὶ ἀναγκαίοις κενοδοξοῦντας (οὐδὲ γὰρ εἶχον, ἀλλ' ἔρημοι ἦσαν κατορθωμάτων), ἀλλ' ἐπὶ ψυχροῖς καὶ εὐτελέσι, καὶ ἃ τῆς κακίας αὐτῶν τεκμήρια ἦν, τὰ φυλακτήρια, τὰ κράσπεδα. «Πλαιύνουσι γὰρ τὰ φυλακτήρια 15 αὐτῶν», φησί, «καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν». Καὶ τίνα ταῦτά ἐσσι τὰ φυλακτήρια καὶ τὰ κράσπεδα; Ἐπειδὴ συνεχῶς ἐπελανθάνοντο τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐκέλευσεν ἐγγραφῆναι βιβλίοις μικροῖς τὰ θαύματα αὐτοῦ καὶ ἐξηριτῆσθαι αὐτὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν (διὸ καὶ 20 ἔλεγεν· «ἔσται ἀσάλευτα ἐν ὀφθαλμοῖς σου»), ἃ φυλακτήρια ἐκάλουν· ὡς πολλαὶ νῦν τῶν γυναικῶν εὐαγγέλια τῶν τραχήλων ἐξαριτῶσαι ἔχουσι. Καὶ ἵνα καὶ ἐτέρωθεν πάλιν ὑπομιμνήσκονται, ὃ πολλοὶ πολλάκις ποιοῦσιν, ὡς ἐπιλανθάνομενοι λίνφῃ ἢ κρόκῃ τὸν δάκτυλον ἀποδεσμοῦντες, τοῦτο ὃ 25 Θεὸς ὡπερ παιδίῳ ἐκέλευσε ποιεῖν, «κλώσμα ὑακίνθινον ἐπὶ τῶν ἱματίων περὶ τὴν ἄν τὴν περὶ τοὺς πόδας ἀπορράπτεσθαι», ἵνα προσέχοντες ἀναμιμνήσκονται τῶν ἐντολῶν καὶ ἐκαλεῖτο κράσπεδα. Ἐν τούτοις τοίνυν ἦσαν σπουδαῖοι,

2. Δευτ. 6, 8.

3. Πρβλ. Ἀριθμ. 15, 38.

εἶναι καὶ οἱ ἀγῶνες του. Καὶ αὐτὸς μὲν ποὺ ἀγωνίζεται παρουσία γενναίων, γενναῖα εἶναι καὶ τὰ ἀγωνίσματά του, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται ἐμπρὸς εἰς θεατὰς χωρὶς ζῆλον καὶ μὲ πεσμένον τὸ φρόνημά των, καὶ ὁ ἴδιος γίνεται ραθυμότερος. Ἐπὶ παραδείγματι, ἔχει κάποιος θεατὰς ποὺ εὐχαριστιοῦνται μὲ τὰ γέλοια· γίνεται καὶ ὁ ἴδιος γελωτοποιός, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν θεατὴν του· κάποιος ἄλλος ἔχει σπουδαῖον καὶ ἀνώτερον πνευματικὰ θεατὴν, φροντίζει καὶ ὁ ἴδιος νὰ εἶναι τέτοιος, ἐπειδὴ παρομοία εἶναι καὶ ἡ γνώμη αὐτοῦ ποὺ τὸν ἐπαινεῖ.

Πρόσεχε δὲ πάλιν καὶ ἐδῶ πόσον μεγάλο εἶναι τὸ παράπτωμά των. Διότι δὲν κάμνουν τὰ μὲν ἔτσι, τὰ δὲ ἀλλιῶς, ἀλλὰ ὅλα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἐπειτα ἀφοῦ τοὺς κατηγόρησε διὰ κενοδοξίαν, τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι κενοδοξοῦν ὄχι διὰ μεγλα καὶ ἀναγκαῖα πράγματα, (διότι δὲν εἶχον νὰ ἐπιδείξουν κανένα σπουδαῖον ἔργον, ἀλλ' ἦσαν γυμνοὶ ἀπὸ κατορθώματα), ἀλλὰ ἐλεεινὰ καὶ τιποτένια πράγματα, καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν δείγματα τῆς κακίας των, ὅπως τὰ φυλακτήρια καὶ τὰ κράσπεδα. Διότι λέγει, «πλαταίνουν, τὰ φυλακτὰ των καὶ μεγαλώνουν τὰ ἄκρα τῶν ἐνδυμάτων των». Καὶ ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ φυλακτὰ καὶ τὰ ἄκρα τῶν ἐνδυμάτων; Ἐπειδὴ συνεχῶς ἐλησμόνουν τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ ἐγγραφοῦν τὰ θαύματά του εἰς μικρὰ βιβλία καὶ νὰ κρεμοῦνται κάτω ἀπὸ τὰ χέρια των. Διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Θὰ εἶναι αὐτὰ πάντοτε ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια σας»², καὶ τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον φυλακτήρια, ὅπως τώρα πολλαὶ γυναῖκες ἔχουν κρεμασμένα ἀπὸ τὸν λαιμὸν εὐαγγέλια. Καὶ διὰ νὰ ἐνθυμοῦνται πάλιν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον αὐτὰ, αὐτὸ ποὺ πολλὰς φορές κάνουν πολλοί, πού, ἐπειδὴ ξεχνοῦν, δένουν τὸν δάκτυλόν των μὲ σχοινὶ ἢ μὲ κλωστήν, αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τοὺς διέταξεν ὡσὰν εἰς παιδιὰ, νὰ κάνουν· «Νὰ ράπτουν κλωστήν ὑακίνθου εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἐνδυμάτων των ποὺ εἶναι γύρω ἀπὸ τὰ πόδια των»³, ὥστε προσέχοντες αὐτὸ νὰ ἐνθυμοῦνται τὰς ἐντολάς, καὶ αὐτὰ ὠνομάζοντο κράσπεδα. Εἰς

τοὺς τελαμῶνας τῶν βιβλίων πλατύνοντες, καὶ τὰ κράσπεδα
 μεγαλοποιοῦντες, ὅπερ ἐσχάτης κενοδοξίας ἦν. Τίνος γὰρ
 ἔνεκεν φιλοτιμῇ καὶ πλατύνεις ταῦτα; μὴ γὰρ κατορθωμά
 σου τοῦτο ἐστὶ; μὴ γὰρ τί σε ὀνίνησιν, ἂν μὴ τὰ ἀπ' αὐ-
 5 τῶν κερδάνης; Οὐ γὰρ τὸ μεγαλύνειν ταῦτα καὶ πλατύνειν
 ὁ Θεὸς ζητεῖ, ἀλλὰ τὸ μεμνηθῆσθαι τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων.
 Εἰ δὲ ἐπὶ ἐλεημοσύνη καὶ νησιεῖα, καίτοι ἐπιπόνους καὶ
 κατορθώμασιν οὖσιν ἡμετέροις, φιλοτιμεῖσθαι οὐ δεῖ, πῶς
 οὐ τούτοις ἐναβρύνῃ, ὧ Ἰουδαῖε, ἃ μάλιστά σου κατηγορεῖ
 10 ραθυμίαν;

Οἱ δὲ οὐκ ἐν τούτοις μόνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις μι-
 κροῖς ταῦτα ἐνόσουν. «Φιλοῦσι» γάρ, φησί, «τὴν πρωτοκλι-
 σίαν ἐν τοῖς δείπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συνα-
 γωγαῖς καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ καλεῖσθαι
 15 ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ραββί». Ταῦτα γὰρ εἰ καὶ μικρά τις
 ἡγεῖται, ἀλλὰ μεγάλων ἐστὶν αἷτια κακῶν. Ταῦτα καὶ πό-
 λεις καὶ ἐκκλησίας ἀνέτριψε. Καί μοι καὶ δακρῦσαι ἔπεισι
 νῦν, διὰ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἀκούσω καὶ τοὺς ἀσπασμούς,
 καὶ λογίσωμαι πόσα ἐντεῦθεν ἐτέχθη κακὰ ταῖς ἐκκλησίαις
 20 τοῦ Θεοῦ, ἅπερ οὐκ ἀναγκαῖον εἰς ὑμᾶς ἐξειπεῖν νῦν· μάλ-
 λον δὲ ὅσοι πρεσβῦται οὐδὲ δέονται ταῦτα παρ' ἡμῶν μαθεῖν.

Σὺ δὲ μοι σκόπει, ποῦ τὰ τῆς κενοδοξίας ἐκράτει ἔνθα
 ἐκελεύοντο μὴ κενοδοξεῖν, ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ἔνθα εἰσήε-
 σαν ρυθμίζοντες ἑτέρους. Τὸ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν δείπνων τοῦ-
 25 το παθεῖν ὅπωςδήποτε, οὐχ οὕτω δοκεῖ δεινὸν εἶναι, καίτοι-
 γε καὶ ἐκεῖ διδάσκαλον θαυμάζεσθαι ἔδει, οὐκ ἐπὶ τῆς ἐκ-
 κλησίας μόνον, ἀλλὰ πανταχοῦ. Καὶ καθάπερ ὁ ἄνθρωπος,
 ὅπουπερ ἂν φανῇ, δῆλός ἐστι τῶν ἀλόγων διεσιτηκῶς, οὕτω

αὐτὰ λοιπὸν ἦσαν σπουδαῖοι, τὸ νὰ μεγαλώνουν τὰ λουριά που εἶχον κρεμασμένα τὰ εὐαγγέλια καὶ νὰ μεγαλώνουν τὰ κράσπεδά των, πρᾶγμα ποὺ ἦτο δεῖγμα τῆς πρὸ φοβερῆς κενοδοξίας. Διότι διὰ ποῖον λόγον φιλοδοξεῖς καὶ μεγαλώνεις αὐτά; Μήπως αὐτὸ εἶναι κατορθωμά σου; μήπως αὐτὸ σὲ ὠφελεῖ εἰς τίποτε, ἐὰν δὲν κερδίζης αὐτὸ ποὺ συμβολίζουν; Διότι ὁ Θεὸς δὲν ζητεῖ νὰ μεγαλώνης αὐτὰ καὶ νὰ τὰ πλατύνῃς, ἀλλὰ νὰ ἐνθυμῆσαι τὰ κατορθωμά του. Ἐὰν δὲ δὲν πρέπει νὰ ὑπερηφανευώμεθα ὅταν κάνωμεν ἐλεημοσύνην καὶ νηστεύωμεν, ἂν καὶ αὐτὰ εἶναι ἐπίπονα καὶ ἰδικά μας κατορθώματα, πῶς σύ, Ἰουδαῖε, καυχᾶσαι δι' αὐτά, τὰ ὁποῖα κατ' ἐξοχὴν σοῦ καταλογίζουν ἀδιαφορίαν;

Αὐτοὶ ὅμως ὄχι μόνον ὡς πρὸς αὐτά, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς ἄλλα πρὸ ἀσήμαντα ὑπέφερον τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν. Διότι, λέγει, «Ἀρέσκονται νὰ ἔχουν τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὰ πρῶτα καθίσματα εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ τοὺς χαιρετισμοὺς εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ νὰ ὀνομάζωνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, διδάσκαλε». Διότι αὐτά, ἂν καὶ τὰ θεωρεῖ κανεὶς μικρά, ἀλλ' ὅμως γίνονται αἰτία μεγάλων κακῶν. Αὐτὰ καὶ πόλεις καὶ Ἐκκλησίας κατέστρεψαν. Πράγματι μοῦ ἔρχεται νὰ δακρύσω ὅταν συμβῆ ν' ἀκούσω διὰ πρωτοκαθεδρίας καὶ δι' ἀσπασμοὺς καὶ ν' ἀναλογισθῶ πόσα κακὰ συνέβησαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀναγκαῖον τώρα ν' ἀναφέρω· ἢ καλύτερα ὅσοι εἶναι ἡλικιωμένοι δὲν ἔχουν ἀνάγκην νὰ τὰ μάθουν ἀπὸ ἡμᾶς.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε ποῦ ἐπικρατεῖ ἡ κενοδοξία· ἐπικρατεῖ ἐκεῖ ὅπου ἐδιδάσκετο νὰ μὴ κενοδοξοῦν, δηλαδὴ εἰς τὰς συναγωγὰς, ὅπου εἰσῆρχοντο ἐκεῖνοι ποὺ ἐδίδασκον τοὺς ἄλλους. Διότι τὸ νὰ συμβῆ αὐτὸ εἰς τὰ δεῖπνα μὲ ὁποιονδήποτε τρόπον, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τόσον μεγάλο κακόν, μολονότι βέβαια καὶ ἐκεῖ ὁ διδάσκαλος θὰ ἔπρεπε νὰ θαυμάζεται, ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ παντοῦ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος, ὅπου καὶ ἂν ἤθελε φανῆ, διαφέρει ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα λόγῳ τῆς ὀρθίας στάσεώς

καὶ τὸν διδάσκαλον, καὶ φθεγγόμενον καὶ σιγῶντα καὶ ἀρισιοποιούμενον καὶ πᾶν ὀτιοῦν ποιοῦντα, δῆλον εἶναι δεῖ, καὶ ἀπὸ τοῦ θήματος καὶ ἀπὸ τοῦ βλέμματος καὶ ἀπὸ τοῦ σχήματος καὶ ἀπὸ πάντων ἀπλῶς. Ἐκεῖνοι δὲ πανταχόθεν
 5 ἦσαν καταγέλαστοι καὶ πανταχοῦ καιησχύνοντο, μελετῶντες διώκειν ἢ φεύγειν ἔδει. «Φιλοῦσι» γὰρ, φησὶν· εἰ δὲ τὸ φιλεῖν ἔγκλημα, τὸ ποιεῖν ἡλίκον· καὶ τὸ θηρᾶν αὐτὰ καὶ σπουδάζειν ὥστε τυχεῖν, πόσον κακόν.

3. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα μέχρι τῆς ἐκείνων καιηγορίας ἔση-
 10 σεν, ὥς μικρὰ καὶ εὐτελεῖ καὶ μὴ δεομένων τῶν μαθητῶν καὶ ὑπὲρ τούτων διορθωθῆναι, ὃ δὲ πάντων αἴτιον ἦν τῶν κακῶν ἢ φιλαρχία καὶ τὸ τὸν θρόνον ἀρπάζειν τὸν διδασκαλικόν, τοῦτο εἰς μέσον ἀγαγὼν διορθοῦται σπουδαίως, ὑπὲρ τούτου σφόδρα καὶ αὐτοῖς εὐτόνως ἐπισκήπτων. Τί γὰρ
 15 φησιν; «Ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ραβδί». Εἶτα καὶ ἡ αἰτία· «εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ διδάσκαλος· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε», καὶ οὐδὲν ἐτιέρου πλέον ἔχει, κατὰ τὸ μηδὲν εἰδέναι παρ' ἑαυτοῦ. Διὸ καὶ Παῦλος λέγει· «τίς γὰρ ἐστὶ Παῦλος, τίς δὲ Ἀπολλῶς, τίς δὲ Κηφᾶς, ἀλλ' ἢ διάκονοι;»
 20 Οὐκ εἶπε, διδάσκαλοι. Καὶ πάλιν· «μὴ καλέσητε πατέρα»· οὐχ ἵνα μὴ καλέσωσιν, ἀλλ' ἵνα εἰδῶσιν ὅτι κυρίως Πατέρα καλεῖν χρή. Καθάπερ γὰρ ὁ διδάσκαλος οὐκ ἐστὶ διδάσκαλος προηγουμένως, οὕτως οὐδὲ ὁ πατήρ. Ἐκεῖνος γὰρ πάντων αἴτιος, καὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν πατέρων. Καὶ πάλιν
 25 ἐπάγει· «μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶ καθηγητής, ὁ Χριστός»· καὶ οὐκ εἶπεν ἑγώ. Ὡσπερ ἀνωτέρω

του, ἔτσι καὶ ὁ διδάσκαλος, πρέπει νὰ διακρίνεται καὶ ὅταν ὁμιλῇ καὶ ὅταν σιωπᾷ καὶ ὅταν τρώγῃ καὶ ὅταν κἀνῆ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, καὶ ἀπὸ τὸ βάδισμά του καὶ ἀπὸ τὸ βλέμμα του καὶ ἀπὸ τὸ παράστημά του, καὶ ἀπὸ ὅλα γενικῶς. Ἐκεῖνοι ὅμως ἀπὸ κάθε ἄποψιν ἦσαν καταγέλαστοι καὶ παντοῦ κατεντροπιάζοντο, φροντίζοντες πῶς νὰ ἐπιτύχουν ἐκεῖνα ποῦ ἔπρεπε ν' ἀποφεύγουν. Διότι, λέγει, «ἐπιθυμοῦν σφόδρα»· ἐὰν ὅμως ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἔγκλημα, πόσο μεγάλο ἔγκλημα εἶναι τὸ νὰ γίνεται καὶ πρᾶξις; Καὶ τὸ νὰ κυνηγοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ φροντίζουν πῶς νὰ τὰ ἐπιτύχουν, πόσο μεγάλο κακὸν εἶναι;

3. Ὡς πρὸς μὲν τὰ ἄλλα λοιπὸν ἠρκέσθη ὁ Κύριος μόνον εἰς αὐτὰς τὰς κατηγορίας ἐναντίον ἐκείνων, διότι ἦσαν μικρὰ καὶ ἀσήμαντα, καὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ διορθωθοῦν οἱ μαθηταὶ του ὡς πρὸς αὐτά, αὐτὸ ὅμως ποῦ ἦτο αἰτία ὅλων τῶν κακῶν, δηλαδὴ ἡ φιλαρχία, καὶ ἡ ἀρπαγὴ τοῦ διδασκαλικοῦ θρόνου, αὐτὸ προβάλλει ὁ Κύριος εἰς τὸ μέσον καὶ διορθώνει μὲ πολλὴν προσοχὴν, δίδων πολὺ αὐστηρὰ παραγγέλματα ὡς πρὸς αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς μαθητὴς του. Τί λοιπὸν λέγει; «Σεῖς δὲ νὰ μὴ ὀνομασθῆτε διδάσκαλοι». Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν· «διότι ἓνας εἶναι ὁ διδάσκαλος, ὅλοι δὲ σεῖς εἴσθε ἀδελφοί», καὶ κανεὶς δὲν ἔχει κάτι ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὸν ἄλλον, καθ' ὅσον τίποτε δὲν γνωρίζει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ Παῦλος; ποῖος ὁ Ἀπολλῶς; ποῖος ὁ Κηφᾶς; δὲν εἶναι ἀπλῶς διάκονοι;»⁴. Δὲν εἶπε διδάσκαλοι. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν· «Κανένα νὰ μὴ ὀνομάσετε πατέρα»· ὅχι νὰ μὴ ὀνομάσουν τὸν πατέρα των, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσουν ποῖον πρέπει κυρίως νὰ ὀνομάζουν Πατέρα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ διδάσκαλος δὲν εἶναι διδάσκαλος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἔτσι οὔτε καὶ ὁ πατέρας. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι αἴτιος ὅλων καὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν πατέρων. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν προσθέτει· «Νὰ μὴ ὀνομασθῆτε οὔτε καθηγηταί· διότι ἓνας εἶναι ὁ καθηγητὴς σας, ὁ Χριστός». Καὶ δὲν εἶπεν, "Ἐγώ". Ὅπως ἀκρι-

εἶπε, «τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ;» καὶ οὐκ εἶπε, ἑπερὶ ἐμοῦ, οὕτω καὶ ἐνιαῦθα. Ἄλλ' ἠδέως ἂν ἐροίμην ἐνιαῦθα, τί ἂν εἴποιεν οἱ τὸ εἷς καὶ εἷς πολλάκις ἀρμόζοντες τῷ Πατρὶ μόνῳ, ἐπὶ ἀθειήσει τοῦ Μονογενοῦς. Καθηγητῆς ὁ
 5 Πατὴρ; Ἄπαντες ἂν εἴποιεν καὶ οὐδείς ἀντερεῖ. Καὶ μὴν «εἷς», φησί, «ἐστὶν ὁ καθηγητῆς ὑμῶν, ὁ Χριστός». Ὡσπερ οὖν «εἷς καθηγητῆς» λεγόμενος ὁ Χριστός οὐκ ἐκβάλλει τὸν Πατέρα τοῦ εἶναι καθηγητήν, οὕτω καὶ «εἷς διδάσκαλος» λεγόμενος ὁ Πατὴρ οὐκ ἐκβάλλει τὸν Υἱὸν τοῦ εἶναι διδά-
 10 σκαλον. Τὸ γὰρ εἷς καὶ εἷς πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν ἀνθρώπων εἴρηται καὶ τῆς λοιπῆς κτίσεως.

Ἀπαγορεύσας τοίνυν αὐτοῖς τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα καὶ διορθωσάμενος, παιδεύει καὶ πῶς ἂν αὐτὸ διαφύγοιεν διὰ ταπεινοφροσύνης. Διὸ καὶ ἐπάγει «ὁ δὲ μείζων ὑμῶν
 15 ἔσται ὑμῶν διάκονος. Ὅστις γὰρ ὑψώσει ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται, καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται». Οὐδὲν γὰρ τοῦ μειριάζειν ἴσον διὸ καὶ συνεχῶς αὐτοὺς ὑπομιμνήσκει ταύτης τῆς ἀρετῆς, καὶ διε τὰ παιδιά εἰς μέσον ἤγαγε, καὶ νῦν καὶ ἀρχόμενος ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν μακαρισμῶν, ἐν-
 20 τεῦθεν ἤρξατο καὶ ἐνιαῦθα πρόρριζον αὐτὸ ἀνασπᾶ ἐντεῦθεν λέγων «ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται». Εἶδες πῶς ἐκ διαμέτρου πρὸς τοῦναντίον ἀπάγει τὸν ἀκροατήν; Οὐ γὰρ δὴ μόνον τῶν πρωτείων ἐρᾶν κωλύει, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔσχατα διώκειν. Οὕτω γὰρ τεύξη τῆς ἐπιθυμίας, φησί. Διὸ χρὴ
 25 τῶν πρωτείων τὴν ἐπιθυμίαν διώκοντα, τὴν ἔσχατην διώκειν ἰάξιν. «Ὅς γὰρ ἂν ταπεινώσῃ ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται».

5. Ματθ. 22, 42.

6. Λουκᾶ 14, 11,

βῶς προηγουμένως εἶπε, «Ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ τοῦ Χριστοῦ»⁵, καὶ δὲν εἶπε Ἐπερὶ ἐμοῦ, ἔτσι καὶ ἐδῶ. Ἄλλ' εὐχαρίστως θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ ἐδῶ, τί θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἰσχυρισθοῦν ἐκεῖνοι πού τὸ Ἔνας καὶ Ἔνας ἀποδίδουν εἰς τὸν Πατέρα μόνον, ἀπορρίπτοντες τὸν Μονογενῆ υἱόν· εἶναι καθηγητῆς ὁ Πατήρ; Ὅλοι θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὸ παραδεχθοῦν καὶ νὰ μὴ φέρη κανεὶς ἀντίρρησην. Καὶ ὅμως λέγει, «Ἔνας εἶναι καθηγητῆς σας, ὁ Χριστός». Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ Χριστός, ὀνομαζόμενος «Ἔνας καθηγητῆς», δὲν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα τὴν ιδιότητα νὰ εἶναι καθηγητῆς, ἔτσι καὶ ὁ Πατήρ ὀνομαζόμενος «ἕνας διδάσκαλος» δὲν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν Υἱὸν τὴν ιδιότητα τοῦ διδασκάλου. Διότι τὸ «εἷς» καὶ «εἷς» ἐλέχθη πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ λοιπὰ δημιουργήματα.

Ἄφοῦ ἀπηγόρευσε λοιπὸν εἰς αὐτοὺς τὴν φοβερὰν αὐτὴν ἀσθένειαν τῆς φιλαρχίας καὶ διόρθωσε τὴν περὶ αὐτῆς ἀντίληψιν, τοὺς διδάσκει τώρα καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὸ ἀποφύγουν αὐτό, μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην δηλαδὴ. Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει «Αὐτὸς δὲ πού εἶναι μεγαλύτερος μεταξὺ σας ἃς εἶναι ὑπηρετῆς σας. Διότι ὅποιος ὑψώσῃ τὸν ἑαυτόν του, θὰ ταπεινωθῆ, καὶ ἐκεῖνος πού θὰ ταπεινώσῃ τὸν ἑαυτόν του, θὰ ὑψωθῆ». Πράγματι τίποτε δὲν εἶναι ἴσον μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην. Διὰ τοῦτο καὶ συνεχῶς τοὺς ὑπενθυμίζει αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅταν ὠδηγοῦσεν εἰς τὸ μέσον τὰ παιδιὰ καὶ τώρα, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἤρχιζε τοὺς μακαρισμοὺς του εἰς τὸ ὄρος ἀπὸ ἐδῶ ἤρχιζε. Καὶ ἐδῶ ἀπὸ τὴν ρίζαν του ξεριζώνει αὐτὸ τὸ πάθος, λέγων· «Αὐτὸς πού ταπεινώνει τὸν ἑαυτόν του, θὰ ὑψωθῆ»⁶. Εἶδες πῶς ὀδηγεῖ τὸν ἀκροατὴν εἰς τὴν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον ἄποψιν; Διότι δὲν ἐμποδίζει μόνον νὰ ἐπιθυμῆ κανεὶς σφόδρα τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ προιρέπει καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὰ ταπεινά. Διότι ἔτσι λέγει θὰ ἐπιτύχῃς αὐτὸ πού ἐπιθυμεῖς. Διὰ τοῦτο πρέπει αὐτὸς πού ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ πρωτεῖα, νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν τελευταίαν θέσιν· «Διότι αὐτὸς πού θὰ ταπεινωθῆ, αὐτὸς θὰ ὑψωθῆ».

Καὶ ποῦ τὴν ταπεινοφροσύνην ταύτην εὐρήσομεν; Βού-
λεσθε πάλιν ἐπὶ τὴν πόλιν τῆς ἀρετῆς ἴωμεν, τὰς τῶν ἀγίων
σκηνάς, τὰ ὄρη λέγω καὶ τὰς νάπας; Καὶ γὰρ ἐπὶ τὸ ὕψος
τῆς ταπεινοφροσύνης ὀψόμεθα τοῦτο. Ἄνθρωποι γὰρ οἱ μὲν
5 ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἀξιωματίων, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ χρημάτων ὄν-
τες λαμπροί, πάντοθεν ἑαυτοὺς κατασιέλλουσι, ἀπὸ τῆς ἐ-
σοθῆτος, ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἀπὸ τῶν διακονουμένων· καὶ καθάπερ
ἐν γράμμασι διὰ πάντων τὴν ταπεινοφροσύνην γράφουσι.
Καὶ ἅπερ ἐστὶν ὑπεκκαύματα ἀλαζονείας, τὸ καλῶς ἀμφιέν-
10 νυσθαι καὶ τὸ λαμπρῶς οἰκοδομεῖν καὶ τὸ πολλοὺς ἔχειν
διακόνους, ἃ καὶ ἄκοντας πολλάκις εἰς ἀλαζονείαν ἐμβάλ-
λει, ταῦτα ἐκεῖ ἅπαντα ἀνήρηται. Καὶ αὐτοὶ καίουσι πῦρ, αὐ-
τοὶ διακλῶσι ξύλα, αὐτοὶ ἔψουσιν, αὐτοὶ τοῖς ἐρχομένοις δια-
κονοῦνται. Οὐκ ἔστιν ὑβρίζοντος ἀκοῦσαί τινος ἐκεῖ, οὐδὲ
15 ὑβριζόμενον ἰδεῖν, οὐδὲ ἐπιπαιτόμενον, οὐδὲ ἐπιπάτιοντα, ἀλ-
λὰ πάντες τῶν διακονουμένων εἰσὶ, καὶ ἕκαστος τοὺς πόδας
νίπτει τῶν ξένων, καὶ πολλὴ περὶ τούτου μάχη. Καὶ ποιεῖ
τοῦτο, οὐκ ἐξειάζων ὅσους ἐστίν, οὔτε εἰ δοῦλος, οὔτε εἰ ἐ-
λεύθερος, ἀλλ' ἐπὶ παντὸς τὴν διακονίαν ταύτην πληροῖ.
20 Οὐδεὶς ἐκεῖ οὐ μέγας, οὐδὲ μικρός. Τί οὖν; σύγχυσις; Μὴ
γένοιο· ἀλλ' ἡ πρώτη εὐταξία. Κἂν γὰρ ἢ τις μικρός, ὁ
μέγας οὐχ ὀρᾷ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου πάλιν κατεδεέστε-
ρον ἑαυτὸν εἶναι νενόμικε, καὶ ταύτη γίνεται μείζων. Μία
ιθάπεζα πᾶσι, καὶ τοῖς διακονουμένοις καὶ τοῖς διακονοῦσι,
25 τὰ αὐτὰ ἐδέσματα, τὰ αὐτὰ ἐνδύματα, τὰ αὐτὰ οἰκήματα, ἡ
αὐτὴ δίαίτια. Μέγας ἐκεῖ ὁ τὸ εὐτελὲς ἔργον ἀρπάζων. Οὐκ

Καὶ ποῦ θὰ εὕρωμεν αὐτὴν τὴν ταπεινοφροσύνην; Θέλετε πάλιν νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν πόλιν τῆς ἀρετῆς, εἰς τὰς σκηνὰς τῶν ἀγίων, ἐννοῶ τὰ ὄρη, καὶ τὰ δάση; Καθ' ὅσον ἐκεῖ θὰ συναντήσωμεν αὐτὸ τὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης. Διότι ἀπὸ αὐτοῦς ἄλλοι μὲν εἶναι ἄνθρωποι ποὺ ἦσαν λαμπροὶ λόγῳ κοσμικῶν ἀξιωμάτων, ἄλλοι ἦσαν λαμπροὶ λόγῳ χρημάτων, καὶ τώρα ἀπὸ παντοῦ στεροῦν τοὺς ἑαυτοῦς των, ἀπὸ τὰ ἐνδύματα, ἀπὸ τὴν κατοικίαν, ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας καὶ μὲ ὅλας τὰς ἐνεργείας των αὐτὰς ὡσὰν μὲ γράμματα διαζωγραφίζουσι τὴν ταπεινοφροσύνην. Καὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι προσανάμματα τῆς ἀλαζονείας, τὸ νὰ φοροῦν ὠραῖα ἐνδύματα, τὸ νὰ κτίζουν λαμπρὰς οἰκοδομάς, καὶ τὸ νὰ ἔχουσι πολλοὺς ὑπηρέτας, τὰ ὁποῖα πολλὰς φορὰς καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν μας ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἀλαζονείαν, ὅλα αὐτὰ ἐκεῖ ἔχουσι καταργηθῆ. Καὶ οἱ ἴδιοι ἀνάπτουσι φωτιά, οἱ ἴδιοι κόπτουσι ξύλα διὰ τὴν φωτιά, οἱ ἴδιοι μαγειρεύουσι, οἱ ἴδιοι ἐξυπηρετοῦν τοὺς ἐπισκέπτας. Δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀκούσῃ κανεὶς ἐκεῖ κάποιον νὰ ὑβρίζεται, οὔτε κάποιον νὰ τὸν διατάσσουν, οὔτε ἄλλον ποὺ νὰ διατάσῃ, ἀλλ' ὅλοι ἀνήκουσι εἰς τὴν θέσιν τῶν ὑπηρετούντων, καὶ ὁ καθένας νίπτει τὰ πόδια τῶν ξένων, καὶ ὑπάρχει πολὺς ἀνταγωνισμὸς διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν. Καὶ τὸ κάνει αὐτὸ χωρὶς νὰ ἐξετάζῃ ποῖος εἶναι, οὔτε ἂν εἶναι δοῦλος, οὔτε ἂν εἶναι ἐλεύθερος, ἀλλ' ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν πρὸς ὅλους. Κανεὶς δὲν εἶναι ἐκεῖ οὔτε μέγας, οὔτε μικρός. Τί λοιπόν; Ἐπικρατεῖ ἐκεῖ σύγχυσις; Μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐπικρατεῖ ἡ καλυτέρα τάξις. Διότι καὶ ἂν εἶναι κανεὶς μικρός, ὁ μέγας δὲν τὸ βλέπει αὐτό, ἀλλὰ καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὑποδεέστερον καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται πῶς μέγας. Μία τράπεζα ὑπάρχει δι' ὅλους, καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦνται καὶ διὰ τοὺς ὑπηρετοῦντας, τὰ ἴδια ἐδέσματα, τὰ ἴδια ἐνδύματα, αἱ ἴδιαι κατοικίαι, τὸ ἴδιο φαγητό. Ἐκεῖ μέγας εἶναι αὐτὸς ποὺ προλαμβάνει καὶ κάνει τὴν πῶς ταπεινὴν ἐργασίαν. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ τὸ ἰδικόν μου καὶ τὸ ἰδικόν σου, ἀλλ'

ἔστι τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν, ἀλλ' ἐξώρισται τοῦτο τὸ ρῆμα, τὸ μυρίων αἴτιον πολέμων.

4. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ δίαίτα καὶ τράπεζα καὶ σιολὴ μία πᾶσιν, ὅπου γε καὶ ψυχὴ μία πᾶσιν, οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν
 5 μόνον (τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ πάντων), ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀγάπην; πῶς οὖν ἂν αὐτὴ καθ' ἑαυτῆς ἐπαρθεῖη ποτέ; Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ πενία καὶ πλοῦτος, δόξα καὶ ἀτιμία· πῶς οὖν ἂν εὗροι παρεϊόδυσιν ἀπόνοιαν καὶ ἀλαζονεία; Εἰσὶ μὲν γὰρ καὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, ἀλλ' ὅπερ ἔ-
 10 φην, οὐδεὶς τοῦτο ὀρᾷ. Ὁ μικρὸς οὐκ ἀλγεῖ ὡς καταφρονοῦμενος, οὔτε γὰρ ὁ καταφρονῶν τίς ἐστι· κἂν διαπίυση δέ τις, τοῦτο μάλιστα παιδεύονται, καταφρονεῖσθαι, διαπίυεσθαι, ἐξευτελίζεσθαι, διὰ ρημάτων, διὰ πραγμάτων· καὶ πτωχοῖς καὶ ἀναπήροῖς συνανασιζέρονται, καὶ αἱ τράπεζαι αὐτοῖς
 15 τούτων γέμουσι τῶν δαιτυμόνων· διὰ δὴ τοῦτο καὶ τῶν οὐρανῶν εἰσιν ἄξιοι.

Καὶ ὁ μὲν θεραπεύει τραύματα τῶν λώβην ἔχόντων, ὁ δὲ χειραγωγεῖ τὸν τυφλόν, ὁ δὲ βασιάζει τὸν τὸ σκέλος πεπηρωμένον. Οὐκ ἔνι κολάκων ἐκεῖ πλῆθος, οὐδὲ παρασίτων·
 20 μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὁ τί ποτέ ἐστι κολακεία ἴσασι· πόθεν οὖν ἂν ἐπαρθεῖέν ποτε; Καὶ γὰρ πολλὴ παρ' αὐτῆς ἰσότης, διὸ καὶ εὐκολία πολλὴ τῆς ἀρετῆς. Καὶ γὰρ τούτοις μᾶλλον οἱ καταδεέστεροι παιδεύονται, ἢ εἰ ἀναγκάζοιεντο αὐτοῖς παραχωρεῖν τῶν πρωτείων. Ὡσπερ γὰρ τὸν θρασὺν ὁ πλητιόμε-
 25 ρος καὶ παραχωρῶν παιδεύει, οὕτω τὸν φιλότιμον ὁ μὴ ἀντιποιούμενος δόξης, ἀλλὰ καταφρονῶν. Τοῦτο δὲ μετὰ δαφιλείας ἐκεῖ ποιοῦσι καὶ ὄση μάχη παρ' ἡμῖν ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν τῶν πρωτείων, ἰσοοῦτος ἀγὼν παρ' ἐκείνοις ὑπὲρ τοῦ μὴ

ἔχουν ἐξορισθῆ αἱ λέξεις αὐταὶ πού εἶναι ἡ αἰτία ἀπειρῶν πολέμων.

4. Καὶ διατί θαυμάζεις ἐὰν εἶναι δι' ὅλους ἓνα τὸ φαγητόν, μία ἡ τράπεζα καὶ ἡ ἐνδυμασία, ὅπου βέβαια μία εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ δι' ὅλους, ὅχι μόνον κατὰ τὴν οὐσίαν (διότι αὐτὸ εἶναι κοινὸν γνῶρισμα ὅλων τῶν ἀνθρώπων), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀγάπην; πῶς λοιπὸν αὐτὴ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπαρθῆ ποτὲ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της; Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ πτώχεια καὶ πλοῦτος, δόξα καὶ ἀτιμία· πῶς λοιπὸν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσχωρήσῃ ἐκεῖ ὁ φθόνος καὶ ἡ ἀλαζονεία; Βέβαια ὑπάρχουν καὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι ὡς πρὸς τὸ μέτρον τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὅπως προανέφερα κανεὶς δὲν τὸ βλέπει αὐτό. Ὁ μικρὸς δὲν ὑποφέρει ἀπὸ περιφρόνησιν, οὔτε βέβαια ὑπάρχει κάποιος πού νὰ περιφρονῇ τοὺς ἄλλους. Καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος δείξῃ ὑπεροψίαν, αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν διδάσκονται, νὰ περιφρονοῦνται, νὰ διαπτύωνται, νὰ ἐξευτελίζονται μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. Καὶ συναναστρέφονται πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους, καὶ αἱ τράπεζαί των εἶναι γεμᾶται ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς συνδαιτυμόνας. Διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιοι καὶ τῶν οὐρανῶν.

Καὶ ἄλλος μὲν θεραπεύει τὰ τραύματα τῶν λεπρῶν, ἄλλος ὁδηγεῖ τὸν τυφλόν, ἄλλος δὲ βαστάζει τὸν χωλόν. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ τὸ πλῆθος τῶν κολάκων, οὔτε τῶν παρασίτων, ἢ καλύτερα οὔτε γνωρίζουν τί τέλος πάντων εἶναι ἡ κολακεία. Ἀπὸ ποῦ θὰ ἦτο δυνατὸν κάποιοι νὰ ἐπαρθοῦν; Καθ' ὅσον ἰσχύει μεταξὺ των μεγάλη ἰσότης, διὰ τοῦτο καὶ εἶναι πολὺ εὐκόλον ν' ἀσκήσῃ κανεὶς τὴν ἀρετὴν. Καὶ μὲ αὐτὰ λοιπὸν διδάσκονται οἱ ὑποδεέστεροι, παρὰ ἐὰν ἤθελον ἐξαναγκασθῆ νὰ παραχωροῦν τὰ πρωτεῖα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς διδάσκει τὸν θρασὺν αὐτὸς πού ραπίζεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὑποχωρεῖ, ἔτσι καὶ τὸν φιλόδοξον τὸν διδάσκει ὅχι ἐκεῖνος πού ἐπιδιώκει, ἀλλὰ ὁ περιφρονῶν αὐτήν. Αὐτὸ δὲ τὸ κάνουν ἐκεῖ μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ ἀφθονίαν, καὶ ὅσος ἀνταγωνισμὸς ὑπάρχει μεταξὺ μας διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ πρωτεῖα. τόσος ἀνταγωνισμὸς ὑπάρχει μεταξὺ ἐκείνων διὰ νὰ

τυχεῖν, ἀλλὰ διακρούσασθαι, καὶ πολλὴ σπουδὴ, τίς πλεονε-
 κτήσει τιμῶν, ἀλλ' οὐ τιμώμενος. Ἐλλως δὲ καὶ αὐτὰ τὰ
 ἔργα μειριάζειν πείθει, καὶ οὐκ ἀφήσει φλεγμαίνειν. Τίς
 γάρ, εἶπέ μοι, γῆν σκάπτων καὶ ἄρδων καὶ φυτεύων, ἢ πλέ-
 5 κων σπυρίδας, καὶ σάκκον ὑφαίνων, ἢ ἄλλα τινὰ μεταχειρί-
 ζων, μέγα φρονήσει ποιέ; τίς δὲ πενία συζῶν καὶ λιμῶ
 παλαίων, τοῦτο νοσήσει τὸ νόσημα; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Διὰ
 τοῦτο εὐκόλος αὐτοῖς ἢ ταπεινοφροσύνη. Καὶ ὡσπερ ἐνιαυ-
 θὰ χαλεπὸν τὸ μειριάζειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν κροιούντιον
 10 καὶ θαναζόντων, οὕτως ἐκεῖ σφόδρα εὐκόλον. Καὶ γὰρ τῆ
 ἐρημίᾳ προσέχει μόνον ἐκεῖνος καὶ ὄρνιθας ἱπταμένας ὄρα
 καὶ δένδρα σειόμενα καὶ ζέφυρον πνέοντα καὶ ρύακας διὰ
 φαράγγων φερομένους. Πόθεν οὖν ἂν ἐπαρθεῖη ὁ ἐρημίᾳ το-
 σαύτη συζῶν;

15 Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀπολογία ἐντεῦθεν ἡμεῖς ἔξομεν,
 ἐπειδὴ ἐν μέσοις σιρεφόμενοι μέγα φρονοῦμεν. Καὶ γὰρ ὁ
 Ἀβραὰμ μεταξὺ Χανααίων ὧν ἔλεγεν· «Ἐγὼ δὲ εἶμι γῆ
 καὶ σποδός». Καὶ ὁ Δαυὶδ ἐν μέσοις σιραιοπέδοις, «Ἐγὼ
 δὲ εἶμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος»· καὶ ὁ ἀπόστολος ἐν
 20 μέσῃ τῆ οἰκουμένῃ, «Οὐκ εἶμι ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος».
 Ποία τοίνυν ἡμῖν ἔσται παραμυθία, ποία δὲ ἀπολογία, ὅταν
 μηδὲ τοσαῦτα ἔχοντες παραδείγματα μειριάζωμεν; Ὡσπερ
 γὰρ ἐκεῖνοι μυρίων σιεφάνων ἄξιοι, πρῶτοι τῆς ἀρετῆς τὴν
 ὁδὸν ἐλθόντες, οὕτως ἡμεῖς μυρίων τιμωριῶν ὑπεύθυνοι, μη-
 25 δὲ μετ' ἐκείνους τοὺς ἀπελθόντας καὶ ἐν τοῖς γράμμασι κει-

7. Γεν. 18, 26.

8. Ψαλμ. 21,6.

9. Α' Κορ. 15, 9

ἀποφύγουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ τ' ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των, καὶ καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια ποῖος θὰ ὑπερβάλῃ τοὺς ἄλλους, τιμῶν αὐτούς, ἀλλ' ὄχι τιμώμενος ὁ ἴδιος. Ἄλλωστε δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἔργα τοὺς ἀναγκάζουν νὰ εἶναι ταπεινόφρονες καὶ δὲν τοὺς ἀφήνουν νὰ κυριεύωνται ἀπὸ αὐτὴν τὴν φλόγα. Διότι εἶπέ μου, ποῖος θὰ μεγαλοφρονήσῃ σκάπτων τὴν γῆν καὶ ποτίζων καὶ φυτεύων αὐτὴν, πλέκων καλάθια καὶ ὑφαίνων τρίχινον σάκκον, ἢ ἐκτελῶν ἄλλας ἐργασίας; ποῖος δὲ συζῶν μὲ τὴν πτώχεια καὶ παλεύων μὲ τὴν πείναν, θὰ κυριευθῆ ἀπὸ αὐτὴν τὴν νόσον; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς. Διὰ τοῦτο εἶναι εὐκόλος εἰς αὐτοὺς ἢ ταπεινοφροσύνη. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ εἶναι δύσκολον νὰ ταπεινοφρονῆ κανεὶς ἔξ αἰτίας τοῦ πλήθους τῶν χειροκροτούντων καὶ τῶν θαυμαστῶν, ἔτσι καὶ ἐκεῖ εἶναι πάρα πολὺ εὐκόλον. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος μόνον τὴν ἔρημον προσέχει καὶ τὰ πουλιὰ βλέπει νὰ πετοῦν καὶ τὰ δένδρα νὰ κινουῦνται καὶ τὸν ἄνεμον νὰ φυσᾷ καὶ τὰ ρυάκια νὰ κυλοῦν τὰ νερά των ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φαράγγια. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερηφανευθῆ αὐτὸς πού ζῆ μαζί μὲ τόσον μεγάλην ἔρημίαν;

Ἄλλ' ὅμως δὲν θὰ εὕρωμεν ἡμεῖς ἔξ αἰτίας αὐτοῦ δικαιολογίαν διὰ τὴν μεγαλοφροσύνην μας ἐπειδὴ ζῶμεν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἀβραὰμ ζῶν μεταξὺ τῶν Χαναναίων ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι γῆ καὶ στάκτη»⁷. Καὶ ὁ Δαυῖδ ζῶν μέσα εἰς τὰ στρατόπεδα ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι σκουλήκι, καὶ ὄχι ἄνθρωπος»⁸. Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος πού ἔζη μέσα εἰς τὸν κόσμον ἔλεγε· «Δὲν εἶμαι ἰκανὸς νὰ ὀνομάζωμαι ἀπόστολος»⁹. Ποίαν λοιπὸν παρηγορίαν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, ποίαν δὲ ἀπολογίαν, ὅταν δὲν δείχνωμεν ταπεινοφροσύνην ἂν καὶ ἔχομεν τόσα παραδείγματα; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι κατέστησαν ἄξιοι ἀμετρήτων στεφάνων, ἐπειδὴ πρῶτοι ἐβάδισαν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, ἔτσι καὶ ἡμεῖς θὰ εὐρεθῶμεν ὑπεύθυνοι ἀπείρων τιμωριῶν, ἐπειδὴ δὲν ἐπεδείξαμεν παρόμοιον ζῆλον οὔτε μετὰ ἀπὸ ἐκείνους πού ἔφυγαν ἀπὸ

μένους, μηδὲ μετὰ τούτους τοὺς πάντας καὶ διὰ τῶν πραγμά-
των θαυματομένους, ἐπὶ τὸν ἴσον ἐλκόμενοι ζῆλον. Τί γὰρ ἂν
ἔχοις εἰπεῖν, μὴ διορθούμενος; Οὐκ οἶσθα γράμματα, οὐδὲ
Γραφαῖς ἐνέκνυαν, ἵνα μάθῃς τῶν παλαιῶν τὰς ἀρετὰς;
5 Μάλιστα μὲν καὶ τοῦτο ἔγκλημα, τῆς ἐκκλησίας διηνεκῶς
ἀνεωγμένης, μὴ εἰσιέναι καὶ μετέχειν τῶν καθαρῶν ἐκείνων
ναμάτων. Πλὴν ἄλλ' εἰ καὶ τοὺς ἀπελθόντας οὐκ ἔγνωσ διὰ
τῶν Γραφῶν, τοὺς ζῶντας τούτους ἰδεῖν ἐχρῆν. Ἄλλ' οὐ-
δεὶς ὁ χειραγωγῶν; Ἐλθέ πρός με, καὶ ἐγὼ σοὶ δεῖξω τὰ
10 καταγώγια τῶν ἁγίων τούτων· ἐλθέ, καὶ μάθε τί παρ' αὐ-
τῶν χρήσιμον. Λύχνοι πανταχοῦ τῆς γῆς εἰσιν οὗτοι λάμπον-
τες· τείχη ταῖς πόλεσι περικάθηται. Διὰ ταῦτα τὰς ἐρη-
μίας κατέλαβον, ἵνα καὶ σὲ παιδεύσωσι τῶν ἐν τῷ μέσῳ
θορύβων καταφρονεῖν. Οἱ μὲν γάρ, ἅτε ἰσχυροὶ ὄντες καὶ ἐν
15 μέσῳ τῷ κλύδωνι δύνανται γαλήνης ἀπολαύειν· σοὶ δὲ τῷ
περιαντιλουμένῳ πανταχόθεν ἠουχίας δεῖ, καὶ τοῦ μικρὸν
ἀναπνεῦσαι ἐκ τῶν ἐπαλλήλων κυμάτων.

Βάδιζε τοίνυν ἐκεῖ συνεχῶς, ἵνα τὴν διηνεκῆ κηλῖδα
καθάραις ταῖς ἐκείνων εὐχαῖς καὶ πραινέσεσι, καὶ τὸν ἐν-
20 ταῦθα ἄριστα διαγάγῃς θίον, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχῃς
ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, κράτος, τιμὴ,
ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὴν γῆν καὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ βιβλία, οὔτε μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν καὶ θαυμάζονται διὰ τὰ ἔργα των. Τί λοιπὸν θὰ ἤμπορέσης νὰ εἰπῆς, ὅταν δὲν διορθώνεσαι; Δὲν γνωρίζεις γράμματα, οὔτε ἐμελέτησες τὰς Γραφάς, διὰ νὰ μάθῃς τὰς ἀρετὰς τῶν παλαιῶν; Αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἔγκλημα, ἐνῶ εἶναι ἡ Ἐκκλησία συνεχῶς ἀνοικτὴ, σὺ δὲν εἰσέρχεσαι καὶ δὲν μετέχεις τῶν καθαρῶν ἐκείνων ναμάτων. Πλὴν ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἐγνώρισες μέσῳ τῶν Γραφῶν αὐτοὺς ποὺ ἔφυγον ἀπὸ τὴν γῆν, ἔπρεπε νὰ προσέξῃς αὐτοὺς ποὺ ζοῦν. Μήπως ὅμως δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ σὲ ὀδηγήσῃ; Ἔλα πρὸς ἐμένα καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ δείξω τὰ καταγώγια αὐτῶν τῶν ἀγίων· ἔλα καὶ μάθε κάτι χρήσιμον ἀπὸ αὐτούς. Αὐτοὶ εἶναι φωτεινὰ λυχνάρια ποὺ φωτίζουν εἰς ὅλην τὴν γῆν· στέκονται ὡσὰν τείχη γύρω ἀπὸ τὰς πόλεις. Διὰ τοῦτο κατέλαβον τὰς ἐρήμους, διὰ νὰ διδάξουν καὶ σένα νὰ περιφρονῆς τοὺς θορύβους, ζῶν μέσα εἰς τὸν κόσμον. Διότι αὐτοί, ἐπειδὴ εἶναι ἰσχυροί, καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς τρικυμίας ἤμποροῦν νὰ ἀπολαύουν γαλήνης. Σὺ ὅμως ποὺ ἀπὸ παντοῦ βάλλεσαι ἀπὸ τὰ κύματα χρειάζεσαι ἡσυχίαν.

Πήγαινε λοιπὸν ἐκεῖ τακτικά, ὥστε, ἀφοῦ καθάρῃς τὴν διαρκῆ κηλῖδα τῆς ἀμαρτίας μὲ τὰς εὐχὰς καὶ συμβουλὰς ἐκείνων, καὶ τὴν ἐδῶ ζωὴν σου νὰ διέλθῃς ἐνάρετα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, ν' ἀποκτήσῃς μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΓ΄
Ματθ. 23, 13 - 28

«Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,
δι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει
5 μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο λήψεσθε περισσότε-
ρον κρίμα».

1. Ἐντεῦθεν λοιπὸν εἰς γαστριμαργίαν αὐτοὺς κωμωδεῖ,
καὶ τὸ δεινόν, ὅτι οὐκ ἀπὸ τῶν πλουτούντων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν
χηρῶν ἐγαστριζόντο, καὶ τὴν ἐκείνων πενίαν ἐπέτριβον,
10 ἦν διορθοῦσθαι ἔδει. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἦσθιον, ἀλλὰ κατή-
σθιον. Εἶτα καὶ ὁ τρόπος τῆς καπηλείας χαλεπώτερος· «προ-
φάσει μακρὰ προσευχόμενοι». Πᾶς μὲν γὰρ ἄξιος τιμωρίας
ὁ κακόν τι ποιῶν, ὁ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἀπὸ εὐλαθείας λαμ-
βάνων, καὶ προσχῆμαι τούτῳ χρώμενος τῆς πονηρίας, πολ-
15 λῶ χαλεπωτέρας ὑπεύθυνος κολάσεως. Καὶ τίνος ἔνεκεν
οὐκ ἀπεχειροτόνησεν αὐτούς; Ὅτι ὁ καιρὸς οὐκ ἐπέτρεπεν
οὐδέπω. Διὰ δὴ τοῦτο ἀφήσει μὲν αὐτοὺς τέως, διὰ δὲ ὧν
λέγει κατασκευάζει τὸ ἀνεξαπάτητον τῷ δήμῳ, ἵνα μὴ διὰ
τὴν ἀξίαν αὐτῶν εἰς τὸν αὐτὸν ἔλκωνται ζῆλον. Ἐπειδὴ
20 γὰρ εἶπεν, «ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε», δείκνυ-
οιν ὅσα παραποιοῦσιν, ἵνα μὴ ἐξ ἐκείνου νομισθῇ παρὰ τοῖς
ἀνοήτοις πάντα ἐπιτρέπειν αὐτοῖς.

«Οὐαὶ ὑμῖν, δι καλείετε τὴν βασιλείαν ἔμπροσθεν τῶν
ἀνθρώπων. Ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχο-

ΟΜΙΛΙΑ ΟΓ΄
Ματθ. 23, 13 - 28

«Ἀλλοίμονόν σας, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, διότι κατατρώγετε τὰς περιουσίας τῶν κληρῶν μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι κάνετε μακρὰς προσευχὰς ὑπὲρ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο θὰ ὑποστῆτε μεγαλυτέραν τιμωρίαν».

1. Μὲ τοὺς λόγους λοιπὸν αὐτοὺς ὁ Κύριος διακωμωδεῖ αὐτοὺς διὰ γαστριμαργίαν καὶ τὸ φοβερὸν εἶναι, ὅτι κατέτρωγον τὴν περιουσίαν ὅχι τῶν πλουσίων, ἀλλὰ τῶν κληρῶν, καὶ ἔτσι ὠδήγουν εἰς τὸ ἔπακρον τὴν δυστυχίαν των, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ καλυτερεύσουν. Διότι δὲν ἔτρωγον ἀπλῶς, ἀλλὰ κατέτρωγον. Ἐπειτα καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἦτο φοβερώτερος· «Μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἔκαμνον μακρὰς προσευχὰς ὑπὲρ αὐτῶν». Διότι ὁ καθένας, ποὺ κάμνει κάποιο κακὸν εἶναι ἄξιος τιμωρίας, αὐτὸς ὅμως ποὺ καὶ τὴν ἀφορμὴν λαμβάνει ἀπὸ τὴν εὐλάβειαν καὶ χρησιμοποιεῖ αὐτὸ τὸ πρόσχημα τῆς πονηρίας, εἶναι ὑπεύθυνος διὰ πολὺ πῖο φοβερὰν τιμωρίαν. Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν καθήρεσεν αὐτοὺς ἀπὸ τὸ ἀξιώματά των. Διότι δὲν τὸ ἐπέτρεπεν ἀκόμη ὁ καιρός. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τοὺς ἀφήνει μὲν εἰς τὴν ἀρχήν, μὲ ὅσα ὅμως λέγει προφυλάσσει τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν ἐξαπάτησιν, ὥστε νὰ μὴ παρασύρεται εἰς τὸ νὰ μιμῆται αὐτοὺς λόγῳ τοῦ ἀξιωματός των. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν, «Ὅλα ὅσα σὰς λέγουν νὰ τηρῆτε, νὰ τὰ τηρῆτε», δείχνει καὶ ὅσα αὐτοὶ παραποιοῦν, ὥστε νὰ μὴ νομισθῆ ἕκ μέρους τῶν ἀπερισκέπτων, ἕξ αἰτίας αὐτοῦ, ὅτι ἐπιτρέπονται τὰ πάντα εἰς αὐτούς.

«Ἀλλοίμονόν σας, διότι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐμπρὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι σεῖς μὲν δὲν

μένους ἀφίετε εἰσελθεῖν». Εἰ δὲ τὸ μηδένα ὠφελεῖν καιη-
γορία, τὸ καὶ βλάπτειν καὶ κωλύειν ποίαν ἔχει συγγνώμην;
Τί δέ ἐστι, «τούς εἰσερχομένους»; Τούς ἐπιτηδείους. Ὅτε μὲν
γὰρ ἐπιτάξαι ἑτέροις ἔδει, ἀφόρητα ἐποίουν τὰ φορτία, ὅτε
5 δὲ αὐτούς ποιῆσαι τι τῶν δεόντων, τὸ ἐναντίον, οὐ μόνον
οὐδὲν ἐποίουν αὐτοί, ἀλλ' ὁ πολλῶ πλέον ἐστὶν εἰς κακίαν,
καὶ ἑτέρους διέφθειρον. Οὗτοί εἰσιν οἱ λεγόμενοι λοιμοί,
οἱ ἔργον τιθέμενοι τὴν ἑτέρων ἀπώλειαν, ἐκ διαμέτρου πρὸς
τούς διδασκάλους ἐσιῶτες. Εἰ γὰρ διδασκάλου τὸ σώζειν
10 τὸν ἀπολλύμενον, τὸ ἀπολλύναι τὸν σώζεσθαι μέλλοντα, λυ-
μεῶνος.

Εἶτα πάλιν ἕτερον ἔγκλημα· «ὅτι περιάγετε τὴν ὑά-
λασσαν καὶ τὴν ξηράν, ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον· καὶ ὅταν
γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν»· του-
15 τέστιν, οὐδὲ τὸ μόλις αὐτὸν σαγηνεῦσαι καὶ μετὰ μυρίων
πόνων, φείδεσθαι αὐτοῦ παρασκευάζει ὑμᾶς, καίτοι γε τῶν
μόλις κτηθέντων φειδόμεθα μειζρόνως· ὑμᾶς δὲ οὐδὲ τοῦτο
ἐπιεικιστέρους ἐργάζεται. Ἐνιαῦθα δύο αὐτοῖς ἐγκαλεῖ·
ἐν μὲν, ὅτι ἄχρηστοι πρὸς σωτηρίαν τῶν πολλῶν, καὶ πολ-
20 λοῦ δέονται τοῦ ἰδρωτός, ὥστε καὶ ἓνα ἐφελκύσασθαι ἕτερον
δέ, ὅτι ράθυμοι πρὸς τὴν φυλακὴν τοῦ κτηθέντος· μᾶλλον δὲ
οὐ ράθυμοι μόνον, ἀλλὰ καὶ προδόται, διὰ τῆς κατὰ τὸν βίον
πονηρίας διαφθείροντες αὐτὸν καὶ χεῖρω ποιῶντες. Ὅταν
γὰρ τοὺς διδασκάλους ἴδη τοιούτους ὁ μαθητής, χείρων γί-
25 νεται. Οὐ γὰρ ἴσταιται μέχρι τῆς τοῦ διδασκάλου κακίας,
ἀλλ' ὅταν μὲν ἐνάρετος ἦ, μιμεῖται, ὅταν δὲ φαῦλος, καὶ

εἰσέρχεσθε, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ ἔρχονται διὰ νὰ εἰσέλθουν δὲν τοὺς ἀφήνετε». Ἐὰν δὲ τὸ νὰ μὴ ὤφελῃ κανεὶς μηδένα εἶναι ἄξιος κατηγορίας, ὅταν βλάβη καὶ ἐμποδίζῃ ποίαν συγγνώμην θὰ ἔχη; Ἀλλὰ τί σημαίνει, «τοὺς εἰσερχομένους»; ἐννοεῖ τοὺς ἀξίους. Διότι ὅταν ἐπρόκειτο νὰ δώσουν ἐντολὰς εἰς ἄλλους, ἔκαναν ἀβάστακτα τὰ φορτία, ὅταν ὅμως ἔπρεπεν οἱ ἴδιοι νὰ κάνουν κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα, τότε, ἀντιθέτως, ὄχι μόνον δὲν ἔκαναν τίποτε οἱ ἴδιοι, ἀλλ' αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ μεγαλυτέραν κακίαν, ὠδηγοῦσαν δηλαδὴ εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ ἄλλους. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι διαφθορεῖς, ποὺ ἔθεσαν ὡς ἔργον των τὴν καταστροφὴν τῶν ἄλλων, ἰστάμενοι εἰς τὴν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον θέσιν πρὸς τοὺς διδασκάλους. Διότι, ἐὰν ἔργον τοῦ διδασκάλου εἶναι τὸ νὰ διασώζῃ αὐτὸν ποὺ ὀδηγεῖται εἰς τὴν ἀπώλειαν, τὸ νὰ ὀδηγῆται εἰς ἀπώλειαν αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει ἐλπίς νὰ σωθῇ εἶναι ἔργον τοῦ διαφθορέως.

Εἰς τὴν συνέχειαν ὁ Χριστὸς ἀναφέρει καὶ ἄλλο ἔγκλημα των· «Διότι διασχίζετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν διὰ νὰ κάνετε ἕναν προσηλυτον, καὶ ὅταν γίνῃ, τὸν κάνετε υἱὸν τῆς γεέννης, χειρότερον ἀπὸ σᾶς εἰς διπλοῦν». Δηλαδὴ δὲν δείχνετε κανένα ἐνδιαφέρον πλέον περὶ αὐτοῦ ἀμέσως μετὰ τὸν προσηλυτισμὸν του, ποὺ ἐπετεύχθη μετὰ ἀπὸ τόσους κόπους, ἂν καὶ βέβαια δείχνωμεν μεγαλυτέραν φροντίδα διὰ τὰ νεαποκτηθέντα· σᾶς ὅμως οὔτε αὐτὸ σᾶς κάνει περισσότερον ἐπιεικεῖς. Ἐδῶ ὁ Κύριος διὰ δύο πράγματα τοὺς κατηγορεῖ. Πρῶτον, ὅτι εἶναι ἄχρηστοι πρὸς σωτηρίαν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι χρειάζονται πολὺν ἰδρωτὰ, ὥστε νὰ προσηλυτίσουν ἕστω καὶ ἕνα. Δεύτερον δέ, ὅτι δὲν ἐνδιαφέρονται νὰ διαφυλάξουν αὐτὸν ποὺ προσηλύτισαν· ἢ καλύτερα, ὄχι μόνον εἶναι ἀδιάφοροι, ἀλλὰ καὶ προδόται, διότι διαφθεύουν αὐτὸν μὲ τὴν πονηρὰν διαγωγὴν των καὶ τὸν κάνουν χειρότερον. Διότι, ὅταν ὁ μαθητὴς ἰδῇ τοὺς διδασκάλους του νὰ εἶναι τέτοιοι, γίνεται χειρότερος. Καὶ δὲν σταματᾷ βέβαια εἰς τὸ μέγεθος τῆς κακίας τοῦ διδασκάλου

ὑπερβαίνει διὰ τὴν εὐκολίαν τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον. Υἱὸν δὲ
 γεέννης φησί, τουτέστιν αὐτογέννητον. Εἶπε δέ, «διπλότερον
 ὑμῶν», ἵνα καὶ ἐκείνους φοθήσῃ καὶ τούτων καθάφηται
 μειζόνως, ὅτι διδάσκαλοι πονηρίας εἰσὶ. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον,
 5 ἀλλ' ὅτι καὶ πλείονα τοῖς μαθηταῖς ἐντιθέσθαι σπουδάζουσι
 τὴν κακίαν, ἐπιτρέθοντες αὐτοὺς ἐπὶ πολλῶ μείζονα φαυλότη-
 τα ἧς ἔχουσιν· ὅπερ μάλιστα ψυχῆς διεφθαρμένης ἐστίν.

Εἶτα καὶ εἰς ἄνοιαν αὐτοὺς σκώπτει, ὅτι τῶν μειζόνων
 ἐντολῶν ἐκέλευον καταφρονεῖν. Καὶ μὴν τοῦναντίον ἔμπρο-
 10 σθεν ἔλεγεν, ὅτι «δεσμεύουσι φορτία βαρέα καὶ δυσβάσιακτα».
 Ἄλλὰ καὶ ταῦτα ἐποίουν πάλιν, καὶ πάντα ἔπρατον εἰς τὴν
 τῶν ὑπηκόων διαφθοράν, ἐν τοῖς μικροῖς ζητοῦντες τὴν ἀ-
 κρίθειαν, καὶ τῶν μεγάλων καταφρονοῦντες. «Ἀποδεκατιοῦ-
 τε» γάρ, φησί, «τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον, καὶ ἀφήκατε
 15 τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν
 πίσιν. Ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι». Ἐνταῦθα
 μὲν οὖν εἰκότως φησὶν, ἔνθα δεκάτη ἐστὶ καὶ ἐλεημοσύνη·
 τί γὰρ βλάπτει τὸ ἐλεημοσύνην δίδόναι; Ἄλλ' οὐχ ὡς νό-
 μον τηροῦντας· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς οὕτως φησί. Διὰ δὲ τοῦτο
 20 ἐνταῦθα μὲν λέγει «ταῦτα ἔδει ποιῆσαι»· ἔνθα δὲ περὶ
 καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων διαλέγεται, οὐκέτι τοῦτο προσ-
 τίθησιν, ἀλλὰ διαιρεῖ, καὶ δείκνυσιν ἐξ ἀνάγκης τῇ ἔνδον
 καθαρότητι καὶ τὴν ἔξωθεν ἐπομένην· τοῦναντίον δὲ οὐκέτι.

Ὅπου μὲν γὰρ φιλανθρωπίας λόγος ἦν, ἀδιαφόρως αὐτὸ
 25 παραιρέχει, διὰ τε τοῦτο αὐτό, καὶ ἐπειδὴ οὐδέπω καιρὸς

του, ἀλλ' ὅταν μὲν εἶναι ἐνάρετος, τὸν μιμεῖται, ὅταν ὅμως εἶναι φαῦλος, καὶ τὸν ξεπερνᾷ ἐξ αἰτίας τῆς εὐκολίας πού ὑπάρχει πρὸς τὸ χειρότερον. Τὸν ὀνομάζει δὲ «υἷὸν τῆς γενένης», δηλαδὴ καταστρέφεται κυριολεκτικά. Εἶπε δὲ «χειρότερον ἀπὸ σᾶς εἰς διπλοῦν», ὥστε καὶ ἐκείνους νὰ φοβίσῃ καὶ αὐτοὺς νὰ ψέξῃ περισσότερο, διότι εἶναι διδάσκαλοι τῆς πονηρίας. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ διότι φροντίζουν νὰ ἐναποθέσουν εἰς τοὺς μαθητάς των περισσότεραν κακίαν, παρασύροντες αὐτοὺς εἰς πολὺ μεγαλυτέραν φαυλότητα ἀπὸ αὐτὴν πού ἔχουν αὐτοί, πρᾶγμα πού κατ' ἐξοχὴν εἶναι δεῖγμα ψυχῆς διεφθαρμένης.

Ἀκολουθῶς χλευάζει αὐτοὺς καὶ δι' ἀνοησίαν, διότι ἐδίδασκον νὰ περιφρονοῦν τὰς μεγαλυτέρας ἐντολάς. Καὶ ὅμως προηγουμένως ἔλεγε τὸ ἀντίθετον, ὅτι «τοὺς ἐπιβάλλουν φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα». Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πάλιν τὰ ἔκαμνον καὶ ὅλα γενικῶς τὰ ἔπραττον διὰ νὰ διαφθείρουν τοὺς διδασκομένους των, ζητοῦντες νὰ τηροῦν μὲ ἀκρίβειαν τὰ ἀσήμαντα καὶ νὰ περιφρονοῦν τὰ μεγάλα. Διότι, λέγει, «Δίδετε τὸ δέκατον ἀπὸ τὸν ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ ἀφήσατε τὰ σπουδαιότερα τοῦ νόμου, τὸ δίκαιον, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν. Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ κάνετε καὶ ἐκεῖνα νὰ μὴ τὰ παραμελῆτε». Ἐδῶ λοιπὸν πολὺ εὐλογα συνδέει αὐτὰ μὲ τὰ προηγούμενα, ὅπου γίνεται λόγος διὰ τὸ δέκατον τῆς περιουσίας καὶ διὰ ἔλεημοσύνην. Διότι τί βλάπτει τὸ νὰ δίδῃ κανεὶς ἐλεημοσύνην; Ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἔκαμνον ὄχι διὰ νὰ τηρήσουν τοὺς νόμους, διότι οὔτε καὶ αὐτὸς λέγει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐδῶ μὲν λέγει, «Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ κάνετε», ἐκεῖ ὅμως ὅπου ὁμιλεῖ περὶ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων, δὲν τὸ κάνει ἀκόμη αὐτό, ἀλλὰ κάνει διάκρισιν, καὶ δείχνει ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ καθαρότης κατ' ἀνάγκην ἀκολουθεῖ τὴν ἐσωτερικὴν, ἐνῶ τὸ ἀντίθετον δὲν συμβαίνει. Διότι ὅπου ὡμίλει περὶ φιλανθρωπίας, παρατρέχει αὐτὴν μὲ ἀδιαφορίαν, καὶ διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ὁ καιρὸς νὰ καταργήσῃ σαφῶς καὶ ἀπερίφραστα

ἦν διαρρήθην καὶ σαφῶς τὰ νομικὰ ἀνελεῖν, ἔνθα δὲ παρρησιαί σωματικῶν καθαρῶν, σαφέστερον ἀναιρέπει. Διὰ δὴ τοῦτο ἐπὶ μὲν τῆς ἐλεημοσύνης φησί· «ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι», ἐπὶ δὲ τῶν καθαρῶν οὐχ οὕτως·
5 ἀλλὰ τί; «Καθαρίζετε», φησί, «τὸ ἔξω τοῦ ποιηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμει ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας. Καθαρίσον τὸ ἐντὸς τοῦ ποιηρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς καθαρόν». Καὶ ἔλαβεν αὐτὸ ἀπὸ πράγματος ὡμολογημένου καὶ δήλου, ἀπὸ ποιηρίου καὶ παροψίδος.

10 2. Εἶτα δεικνύς, ὅτι οὐδεμία βλάβη ἐκ τοῦ καταφρονεῖν τῶν σωματικῶν καθαρῶν, μεγίστη δὲ τιμωρία ἐκ τοῦ μὴ φροντίζειν τῶν τῆς ψυχῆς καθαρῶν, ἅπερ ἐστὶν ἀρετή, κώνωπα ἐκάλεσε ταῦτα, μικρὰ γὰρ ἦν καὶ οὐδέν, κάμηλον δὲ ἐκεῖνα, ἀφόρητα γὰρ ἦν. Διὸ καὶ φησι· «τὸν κώνωπα δι-
15 λίζοντες, καὶ τὴν κάμηλον καταπίνοντες». Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνα διὰ ταῦτα νενομοθέηται, διὰ τὸν ἔλεον καὶ τὴν κρίσιν ὥστε οὐδὲ τότε ὠφέλει μόνα γινόμενα. Ὅτι γὰρ τὰ μικρὰ διὰ τὰ μεγάλα ἦν εἰρημένα, εἶτα ἐκεῖνα μὲν ἡμελεῖτο, ταῦτα δὲ ἐσπουδάξειο μόνα, οὐδέν ἦν πλέον οὐδὲ τότε ἐντεῦθεν.
20 Τούτοις μὲν γὰρ ἐκεῖνα οὐχ εἶπειο, ἐκεῖνα δὲ τούτοις πάντως. Ταῦτα δὲ λέγει, δεικνύς ὅτι καὶ πρὶν ἢ τὴν χάριν παραγενέσθαι, οὐ τῶν προηγουμένων, οὐδὲ τῶν περισπουδάσιων ταῦτα ἦν, ἀλλ' ἕτερα ἦν τὰ ζητούμενα. Εἰ δὲ πρὸ τῆς χάριτος τοιαῦτα ἦν, πολλῶ μᾶλλον ὑψηλῶν ἐλθόντων πα-
25 ραγγελμάτων ταῦτα ἀνόνητα, καὶ καθόλου μειέναι αὐτὰ οὐκ ἐχοῦν.

Πανταχοῦ μὲν οὖν κακία χαλεπὸν μάλιστα δὲ ὅταν μη-

τάς διατάξεις τοῦ νόμου, ὅπου ὅμως ἐξετάζει τοὺς σωματικούς καθαρμούς με μεγαλυτέραν σαφήνειαν ἀνατρέπει τὰς διατάξεις. Διὰ τοῦτο λοιπὸν περὶ μὲν τῆς ἐλεημοσύνης λέγει, «Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ πράξετε, καὶ ἐκεῖνα νὰ μὴ τὰ παραμελήτε», περὶ τῶν καθαρισμῶν ὅμως δὲν λέγει τὸ ἴδιον. Ἄλλὰ τί; «Καθαρίζετε», λέγει, «τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πιάτου, ἐνῶ ἐσωτερικῶς εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἀρπαγὴν καὶ πλεονεξίαν. Καθάρισε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ποτηρίου διὰ νὰ γίνῃ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν καθαρὸν». Καὶ ἔλαβεν αὐτὸ τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸ κοινῶς ὠμολογημένον, ἀπὸ τὸ ποτήρι καὶ τὸ πιάτο.

2. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔδειξεν, ὅτι καμμία βλάβη δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ νὰ περιφρονῇ κανεὶς τοὺς σωματικούς καθαρμούς, ἐνῶ εἶναι μεγίστη ἡ τιμωρία δι' ἐκείνους πού δὲν φροντίζουν διὰ τὸν καθαρμὸν τῆς ψυχῆς, πρᾶγμα πού συνιστᾷ τὴν ἀρετὴν, ὠνόμασε κύνωπα μὲν αὐτά, διότι εἶναι μικρὰ καὶ ἀσήμαντα, κάμηλον δὲ ἐκεῖνα, διότι ἦσαν ἀφόρητα. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Καθαρίζετε τὸ κουνούπι καὶ καταπίνετε τὴν κάμηλον». Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνα ἔχουν νομοθετηθῆ δι' αὐτά, διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἐπομένως οὔτε καὶ τότε ὠφελοῦσαν πραττόμενα μόνον. Διότι, ὅταν ἐθεσπίσθησαν τὰ μικρὰ διὰ τὰ μεγάλα καὶ εἰς τὴν συνέχειαν μὲν τὰ μεγάλα περιεφρονοῦντο, ἐνῶ μόνον τὰ μικρὰ ἐκτελοῦντο, δὲν προέκυπτε τότε κανένα ἐπὶ πλέον ὄφελος ἀπὸ τὰ μικρὰ. Διότι τὰ μὲν μεγάλα δὲν ἀκολουθοῦσαν τὰ μικρὰ, ἐνῶ τὰ μικρὰ ὅπωςδήποτε ἀκολουθοῦσαν τὰ μεγάλα. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ προηγουμένως, πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν τῆς χάριτος, αὐτὰ δὲν ἦσαν τὰ κύρια, οὔτε καὶ τὰ πάρα πολὺ ἀξιόλογα, ἀλλ' ἄλλα ἦσαν τὰ ἀναγκαῖα. Ἐὰν δὲ πρὶν ἀπὸ τὴν χάριν τέτοια ἦσαν τὰ παραγγέλματα αὐτά, πολὺ περισσότερον αὐτὰ ἦσαν ἀνώφελα ὅταν κατόπιν ἐδόθησαν τὰ ὑψηλὰ παραγγέλματα, καὶ δὲν ἐχρειάζοντο καθόλου νὰ ἐπιζητοῦνται καὶ νὰ τηροῦνται.

Πάντοτε λοιπὸν ἡ κακία εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα, πρὸ

δὲ νομίζῃ δεῖσθαι διορθώσεως· καὶ τὸ ἔτι χαλεπώτερον, ὅταν καὶ ἑτέρους ἀρκεῖν οἴηται διορθοῦν· ἅπερ δηλῶν ὁ Χριστός, ὁδηγούς αὐτοὺς καλεῖ τυφλοὺς. Εἰ γὰρ τὸ μὴ νομίζειν δεῖσθαι ὁδηγοῦ τυφλόν, ἐσχάτη συμφορὰ καὶ ἀθλιότης, τὸ καὶ αὐτὸν ἐθέλειν ὁδηγεῖν ἑτέρους, ὅρα ἐπὶ πόσον ἄγει τὸ βάραθρον. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, αἰνιτιτόμενος διὰ πάντων τὴν δοξομανίαν αὐτῶν καὶ τὴν σφοδρὰν περὶ τὸ νόσημα τοῦτο λύσσαν. Τοῦτο γὰρ αἴτιον πάντων τῶν κακῶν αὐτοῖς γέγονε, τὸ πρὸς ἐπίδειξιν πάντα ποιεῖν. Τοῦτο καὶ 10 τῆς πίστεως αὐτοὺς ἀπήγαγε καὶ τῆς ὄντως ἀρετῆς ἀμελεῖν παρεσκεύασε, καὶ περὶ καθάρσια ἀσχολεῖσθαι σωματικὰ μόνον ἔπειθε, τῶν τῆς ψυχῆς καθαρῶν ἀμελοῦντας. Διὰ δὲ τοῦτο ἄγων αὐτοὺς εἰς τὴν ὄντως ἀρετὴν καὶ τὰ καθάρσια τῆς ψυχῆς, ἐλέου καὶ κρίσεως καὶ πίστεως μέμνηται. Ταῦτα 15 γὰρ τὰ συνέχοντα ἡμῶν τὴν ζωὴν, ταῦτα τὰ καθαίροντα τὴν ψυχὴν, δικαιοσύνη, φιланθρωπία, ἀλήθεια· ἡ μὲν εἰς συγγνώμην ἡμᾶς ἄγουσα, καὶ μὴ ἀφιεῖσα χαλεποὺς μεθ' ὑπερβολῆς εἶναι τοῖς ἁμαρτάνουσι, καὶ ἀσυγγνώστους (οὔτω γὰρ διπλῆ κερδανοῦμεν, φιλάνθρωποί τε γινόμενοι, καὶ φιλαν-

20 θρωπίας ἐντιεῦθεν πολλῆς καὶ αὐτοὶ παρὰ τοῦ τῶν ὄλων ἀπολαύοντες Θεοῦ), καὶ παρασκευάζουσα συναλγεῖν τε τοῖς ἐπηρεαζομένοις καὶ ἀμύνειν αὐτοῖς· ἡ δὲ οὐκ ἐῷσα ἀπατεῶνας εἶναι καὶ ὑπούλους.

Ἄλλ' οὔτε ὅταν λέγῃ, «ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κάκεινα μὴ 25 ἀφιέναι», ὡς νομικὴν παραιτήρησιν εἰσάγων λέγει· ἄπαγε τοῦτο γὰρ ἀπεδείξαμεν ἔμπροσθεν· οὔτε ἐπὶ τῆς παροφίδος καὶ τοῦ ποιητοῦ εἰπὼν, «καθάρσιον τὸ ἐντὸς τοῦ ποιητοῦ

πάντων ὅμως ὅταν κανεῖς δὲν παραδέχεται ὅτι ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ διόρθωσιν. Καὶ τὸ ἀκόμη φοβερώτερον εἶναι, ὅταν πιστεύῃ ὅτι ἠμπορεῖ καὶ νὰ διορθώνη. Θέλων αὐτὸ νὰ δηλώσῃ ὁ Χριστὸς ὀνομάζει αὐτοὺς τυφλοὺς ὀδηγούς¹. Διότι, ἐὰν τὸ νὰ πιστεύῃ ὁ τυφλός, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ὀδηγοῦ, εἶναι ἢ πρὸ φοβερῆ συμφορὰ καὶ ἀθλιότης, τὸ νὰ θέλῃ καὶ ὁ ἴδιος ὁ τυφλός νὰ ὀδηγήσῃ ἄλλους, ἀναλογίσου εἰς πόσον μέγαν βάραθρον ὀδηγεῖ αὐτούς. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν, ὑπαινισσόμενος δι' ὄλων αὐτῶν τὴν δοξομανίαν τῶν Φαρισαίων καὶ τὴν πάρα πολὺ μεγάλην λύσσαν των πρὸς ἐπήγαζεν ἀπὸ τὸ πάθος των αὐτό. Διότι αὐτὸ ἔγινεν εἰς αὐτοὺς αἴτιον ὄλων τῶν κακῶν, τὸ ὅτι τὰ ἔκαναν ὅλα διὰ νὰ ἐπιδειχθοῦν. Αὐτὸ τοὺς ἀπεμάκρυνε καὶ ἀπὸ τὴν πίστιν των, καὶ τοὺς ἔκανε νὰ παραμελοῦν τὴν πραγματικὴν ἀρετὴν, καὶ τοὺς ἔπειθε νὰ ἀσχολοῦνται μόνον μὲ τοὺς σωματικοὺς καθαρμούς καὶ ν' ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν καθαριότητα τῆς ψυχῆς των. Διὰ τοῦτο, ὀδηγῶν αὐτοὺς εἰς τὴν πραγματικὴν ἀρετὴν, τοὺς ὑπενθυμίζει τὰ καθάρσια τῆς ψυχῆς, τὴν ἀγάπην δηλαδή, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν πίστιν. Διότι αὐτὰ συγκρατοῦν τὴν ζωὴν μας, αὐτὰ καθαρίζουν τὴν ψυχὴν μας, ἢ δικαιοσύνη, ἢ φιλάνθρωπία καὶ ἢ ἀλήθεια. Καὶ ἡ μὲν δικαιοσύνη μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν συγγνώμην καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερβολικὰ σκληροὶ καὶ νὰ μὴ συγχωροῦμεν αὐτοὺς πρὸς ἁμαρτάνουν (ἔτσι λοιπὸν ἔχομεν διπλοῦν κέρδος, καὶ φιλάνθρωποι γινόμεθα, καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀπολαύομεν πολλῆς φιλάνθρωπίας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων), καὶ μᾶς ἐξασκεῖ εἰς τὸ νὰ συμπονοῦμεν τοὺς ἀδικουμένους καὶ νὰ βοηθοῦμεν αὐτούς. Ἡ φιλάνθρωπία πάλιν δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ εἴμεθα ἀπατεῶνες καὶ ὕπουλοι.

Ἄλλὰ οὔτε ὅταν λέγῃ, «Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ κάνετε καὶ ἐκεῖνα νὰ μὴ τὰ παραλείπετε», τὰ λέγει ὡς νὰ εἰσάγη νομικὴν παρατήρησιν· μὴ γένοιτο· διότι αὐτὸ τὸ ἀπεδείξαμεν προηγουμένως. Οὔτε ὅταν ὠμίλησε περὶ τοῦ πιάτου καὶ τοῦ ποτηρίου, «καθάρισε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ποτηρίου καὶ

καὶ τῆς παροψίδος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς καθαρὸν», ἐ-
 πὶ τὴν παλαιὰν ἡμᾶς ἄγει μικρολογίαν, ἀλλὰ τοῦναντίον μὲν
 οὖν, ἅπαντα ποιεῖ δεικνὺς αὐτὴν περιττὴν οὖσαν. Οὐ γὰρ
 εἶπε, «καὶ τὸ ἔξωθεν καθαρῶσαι», ἀλλὰ «τὸ ἔνδον» καὶ πάν-
 5 τως ἔπεται τούτῳ ἐκεῖνο. Ἄλλως δέ, οὐδὲ περὶ ποιηρίου
 καὶ παροψίδος λέγει, ἀλλὰ περὶ ψυχῆς καὶ σώματος διαλέ-
 γεται· τὸ μὲν ἔξω τὸ σῶμα καλόν, τὸ δὲ ἔνδον τὴν ψυχὴν.
 Εἰ δὲ ἐπὶ τῆς παροψίδος τοῦ ἔνδον χρεῖα, πολλῶ μᾶλλον
 ἐπὶ σοῦ. Ὑμεῖς δὲ τοῦναντίον ποιεῖτε, φησί· τὰ μικρὰ καὶ
 10 ἔξω φυλάτιοντες, τῶν μεγάλων καὶ ἔνδον ἀμελεῖτε· ὅθεν
 μεγίστη γίνεται θλάβη, διὸ νομίζοντες τὸ πᾶν καιρωθῶκεναι,
 τῶν λοιπῶν καταφρονεῖτε· καταφρονοῦντες δέ, οὐδὲ σπου-
 δάζετε ἢ ἐπιχειρεῖτε αὐτὰ καιροῦν.

Εἶτα πάλιν εἰς κενοδοξίαν αὐτοὺς σκώπει, τάφους
 15 κεκοιναμένους καλῶν, καὶ πᾶσιν ἐπιλέγων, «ὑποκριταί», ὃ
 πάντων αἴτιόν ἐστι τῶν κακῶν, καὶ ἀπωλείας αὐτοῖς ὑπό-
 θεσις. Οὐχ ἀπλῶς δὲ τάφους κεκοιναμένους ἐκάλεσεν, ἀλλὰ
 καὶ ἀκαθαρσίας γέμειν καὶ ὑποκρίσεως ἔφησε. Ταῦτα δὲ
 ἔλεγε, δεικνὺς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐκ ἐπίστευσαν, διὸ μεσισι
 20 ἦσαν ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας. Ταῦτα δὲ οὐχ ὁ Χριστὸς
 μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ προφηταὶ συνεχῶς ἐγκαλοῦσιν, διὸ ἀρπά-
 ζουσιν, διὸ οὐ κρίνουσιν οἱ ἄρχοντες αὐτῶν κατὰ τὸν τοῦ
 δικαίου λόγον, καὶ πανταχοῦ εὗροις ἂν τὰς μὲν θυσίας ἐκ-
 βαλλομένας, ταῦτα δὲ ἐπιζητούμενα. Ὡστε οὐδὲν ξένον, οὐ-
 25 δὲ καινόν, οὔτε τῆς νομοθεσίας, οὔτε τῆς κατηγορίας· ἀλλ'
 οὐδὲ τὸ τῆς εἰκόνης τοῦ τάφου. Μέμνηται γὰρ αὐτῆς ὁ προ-

τοῦ πιάτου, διὰ νὰ καθαρισθῆ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν μέρος», μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν παλαιὰν μικρολογίαν, ἀλλ' ἀντιθέτως βέβαια ὅλα τὰ κάνει διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὴ εἶναι περιττή. Διότι δὲν εἶπε 'καὶ τὸ ἐξωτερικὸν καθαρίσατε', ἀλλὰ «τὸ ἐσωτερικόν», καὶ ὅπωςδήποτε ἐκεῖνο θὰ τὸ ἀκολουθήσῃ αὐτό. Ἐλλωστε δὲ δὲν ὁμιλεῖ περὶ πιάτου καὶ ποτηρίου, ἀλλ' ἀναπτύσσει τὴν περὶ ψυχῆς καὶ σώματος διδασκαλίαν, ὀνομάζων ἐξωτερικὸν μὲν τὸ σῶμα, ἐσωτερικὸν δὲ τὴν ψυχὴν. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ φροντίζῃς διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ πιάτου, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ τὸ κάνῃς αὐτὸ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου. Σεῖς ὅμως, λέγει, κάνατε τὸ ἀντίθετον· φυλλάσσετε δηλαδὴ τὰ μικρὰ καὶ ἐξωτερικά, παραμελεῖτε τὰ μεγάλα καὶ ἐσωτερικά, καὶ ἔτσι γίνεται πολὺ μεγλη ἢ βλάβη, διότι νομίζοντες ὅτι κατορθώσατε τὸ πᾶν, περιφρονεῖτε τὰ ὑπόλοιπα, περιφρονοῦντες δὲ αὐτά, δὲν φροντίζετε οὔτε καταβάλλεται καμμίαν προσπάθειαν νὰ τὰ πράξετε αὐτά.

Εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν ψέγει αὐτοὺς διὰ κενοδοξίαν, ὀνομάζων αὐτοὺς τάφους ἀσβεστωμένους καὶ εἰς τὸ τέλος τοὺς ὀνομάζει «ὑποκριτάς», πρᾶγμα ποὺ εἶναι αἰτία ὅλων τῶν κακῶν, καὶ αἰτία ἀπωλείας εἰς αὐτούς. Δὲν τοὺς ὠνόμασε δὲ ἀπλῶς τάφους ἀσβεστωμένους, ἀλλ' εἶπεν ὅτι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἀκαθαρσίαν καὶ ὑποκρισίαν. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπίστευσαν, διότι ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ ὑποκρισίαν καὶ παρανομίαν. Αὐτὰ δὲ δὲν τὰ λέγει μόνον ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ οἱ προφῆται συνεχῶς διὰ τὸ ἴδιον τοὺς κατηγοροῦν, ὅτι δηλαδὴ ἀρπάζουν, ὅτι οἱ ἄρχοντές των δὲν δικάζουν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ δικαίου καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρησταις μὲν θυσίας νὰ περιφρονοῦνται, αὐτὰ δὲ νὰ ἐπιδιώκωνται. Ὡστε τίποτε δὲν εἶναι παράξενον, οὔτε καινούργιον, οὔτε ἢ νομοθεσία, οὔτε ἢ κατηγορία, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὴ ἢ εἰκὼν τοῦ τάφου. Διότι μνημονεύει αὐτὴν καὶ ὁ προφήτης,

φήτης, οὐδὲ αὐτὸς ἀπλῶς τάφον καλέσας, ἀλλὰ «τάφον ἀνεω-
γμένον τὸν λάρυγγα αὐτῶν».

Τοιοῦτοι καὶ νῦν εἰσι πολλοὶ ἄνθρωποι, καλλωπιζόμενοι
μὲν ἔξωθεν, πάσης δὲ ἀνομίας ἔνδον πεπληρωμένοι. Καὶ
5 γὰρ καὶ νῦν τῶν μὲν ἔξωθεν καθαρωῶν πολλὸς ὁ τρόπος, πολ-
λὴ ἢ φρονίσις, τῶν δὲ κατὰ ψυχὴν οὐδὲ εἷς. Ἄλλ' εἶγε τὸ
ἐκάστου συνειδὸς ἀναρρήξειέ τις, πολλοὺς τοὺς σκώληκας
καὶ τὸν ἰχῶρα εὗρήσει καὶ δυσωδίαν ἄφατον ἐπιθυμίας ἀ-
τόπους λέγω καὶ πονηράς, αἱ σκωλήκων εἰσὶν ἀκαθαριό-
10 τεραι.

3. Ἄλλὰ τὸ μὲν ἐκείνους τοιούτους εἶναι, οὐχ οὕτω δει-
νόν, καίπερ ὄν δεινόν· τὸ δὲ ὑμᾶς, τοὺς καταξιωθέντας να-
οὺς γενέσθαι Θεοῦ, τάφους ἐξαίφνης γενέσθαι, τοσαύτην ἔ-
χοντας δυσωδίαν, τοῦτο ἀθλιότιμος ἐσχάτης. Ἐνθα ὁ Χρι-
15 στὸς κατοικεῖ καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἐνήργησε καὶ μυστήρια
τοσαῦτα, τάφον εἶναι τοῦτον, πόσης τοῦτο ἀθλιότιμος; πόσων
θρήνων καὶ ὀδυρμῶν, διὰ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ τάφος ἀ-
καθαροῦ γένηται; Ἐννόησον πῶς ἐγεννήθης, τίνων κατη-
ξιώθης, οἷαν ἔλαβες σιολήν, πῶς ναὸς κατασκευάσθης ἀ-
20 ραγῆς, πῶς καλός· οὐ χρυσῶ καλλωπισθεῖς, οὐδὲ μαργαρί-
ταις, ἀλλὰ τῷ τούτων τιμιωτέρῳ Πνεύματι. Ἐννόησον δι-
οὐδεὶς τάφος ἐν πόλει κατασκευάζεται· οὐκοῦν οὐδὲ σὺ εἰς
τὴν ἄνω φανῆναι δυνήσῃ πόλιν. Εἰ γὰρ ἐνταῦθα τοῦτο ἀπεί-
ρηται, πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖ. Μᾶλλον δὲ καὶ ἐνταῦθα πᾶσιν
25 εἰ καταγέλαστος, νεκρὸν περιφέρων ψυχὴν· οὐ καταγέλα-
στος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ φευκίος.

Εἰπέ γάρ μοι, εἴ τις περιήει νεκρὸν εἶδωλον περιφέρων,
οὐκ ἂν πάντες ἀπεπήδησαν; οὐκ ἂν πάντες ἔφυγον; Τοῦτο
καὶ νῦν λογίζου. Καὶ γὰρ τούτου πολὺ χαλεπώτερον περι-

ὁ ὁποῖος δὲν ὠνόμασεν αὐτοὺς ἀπλῶς τάφον, ἀλλὰ «τάφον ὀλάνοικτον τὸν λάρυγγά των»².

Τέτοιοι εἶναι καὶ σήμερον πολλοὶ ἄνθρωποι, πού στηρίζονται μὲν ἐξωτερικὰ, ἐσωτερικὰ ὅμως εἶναι γεμᾶτοι παρανομίαν. Καθ' ὅσον καὶ τώρα διὰ μὲν τοὺς ἐξωτερικοὺς καθαρμούς ὑπάρχει πολλὴ διάθεσις καὶ καταβάλλεται μεγάλη φροντίς, διὰ τὴν ψυχὴν ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἄλλ' ἂν κάποιος ἤθελε ἀνοίξει τὴν συνείδησιν τοῦ καθενός, θὰ εὔρη πολλοὺς σκώληκας καὶ πύον καὶ ἀπερίγραπτον δυσωδίαν, ἐννοῶ ἐπιθυμίας παραλόγους καὶ πονηράς, πού εἶναι πιὸ ἀκάθαρται ἀπὸ τοὺς σκώληκας.

3. Ἄλλὰ τὸ νὰ εἶναι ἐκεῖνοι τέτοιοι, δὲν εἶναι τόσο φοβερόν, ἂν καὶ εἶναι κακὸν πρᾶγμα, τὸ νὰ γίνωμεν ὅμως ἡμεῖς ξαφνικὰ τάφοι, πού ἔχουν τόσην δυσωδίαν, ἡμεῖς πού ἠξιώθημεν νὰ γίνωμεν ναοὶ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς πιὸ φοβερᾶς ἀθλιότητος. Ἐκεῖ ὅπου ὁ Χριστὸς κατοικεῖ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐνήργησε καὶ τόσα μυστήρια ἔγιναν, νὰ εἶναι αὐτὸ τάφος, πόσης ἀθλιότητος δεῖγμα εἶναι αὐτό; πόσων θρήνων καὶ ὀδυρμῶν; ὅταν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ γίνονται τάφος ἀκαθαρσίας; Σκέψου πῶς ἐγεννήθης, ποίων τιμῶν κατηξιώθης, ποίαν στολὴν ἔλαβες, πῶς κατεσκευάσθης ναὸς στερεός, πῶς ἔγινες καλός· δὲν ἐστολίσθης μὲ χρυσόν, οὔτε μὲ μαργαρίτας, ἀλλὰ μὲ τὸ Πνεῦμα πού εἶναι τιμιώτερον ἀπὸ αὐτά. Σκέψου ὅτι κανεὶς τάφος δὲν κατασκευάζεται μέσα εἰς μίαν πόλιν· ἐπομένως οὔτε καὶ σὺ θὰ ἤμπορέσης νὰ ἐμφανισθῆς εἰς τὴν οὐράνιον πόλιν. Διότι, ἐὰν αὐτὸ ἀπαγορεύεται ἐδῶ, πολὺ περισσότερον ἐκεῖ. Μᾶλλον δὲ καὶ ἐδῶ εἰς ὄλους θὰ εἶσαι καταγέλαστος, ὅταν φέρης μαζί σου νεκρὰν ψυχὴν· καὶ ὄχι μόνον καταγέλαστος, ἀλλὰ καὶ θὰ σὲ ἀποφεύγουν.

Εἶπέ μου λοιπόν, ἐὰν κάποιος γυρίζῃ ἀπὸ μέρους εἰς μέρος, φέρων μαζί του ἓνα νεκρὸ ὁμοίωμα, δὲν θὰ ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ κοντά του ὄλοι βιαστικοί; δὲν θὰ ἔφευγον ὄλοι; Αὐτὸ καὶ τώρα σκέψου. Καθ' ὅσον προβάλλεις πολὺ

ἔρχη θέαμα περιφέρων, ψυχὴν ὑπὸ ἁμαρτιῶν νεκρωμέ-
 νην, ψυχὴν παρειμένην. Τίς οὖν ἐλεήσει τὸν τοιοῦτον; "Ο-
 ταν γὰρ σὺ τὴν σαυτοῦ ψυχὴν μὴ ἐλεῆς, πῶς ἕτερος ἐλεήσει
 τὸν οὕτως ὠμὸν καὶ πολέμιον ὄντα ἐαυτῷ καὶ ἐχθρόν; Εἴ
 5 τις ἔνθα ἐκάθευδες καὶ ἐδείπνεις, κατώρυξε σῶμα νεκρὸν,
 τί οὐκ ἂν ἐποίησας; σὺ δὲ ψυχὴν νεκρὰν κατορύττεις, οὐκ
 ἔνθα ἀριστοποιῆ, οὐδὲ ἔνθα καθεύδεις, ἀλλ' ἐν τοῖς μέλεσι
 τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐ δέδοικας μὴ μυροὶ κατενεχθῶσιν ἄνω-
 θεν ἐπὶ τὴν σὴν κεφαλὴν σκηπτοὶ καὶ κερανοί; Πῶς δὲ
 10 καὶ τολμᾶς ἐκκλησίαις ἐπιβαίνειν Θεοῦ καὶ ναοῖς ἁγίοις,
 ἔνδον τοσαύτης βδελυγμίας ὄζων; Εἴ γὰρ εἰς τὰ βασίλεια
 φέρων τις νεκρὸν καὶ κατορύξας, τὴν ἐσχάτην ἂν ἔδωκε
 δίκην, σὺ τῶν ἱερῶν ἐπιβαίνων περιθόλων καὶ τοσαύτης
 δυσωδίας πληρῶν τὸν οἶκον, ἐννόησον ὅσην ὑποσιτήση τιμω-
 15 ρίαν. Μίμησαι τὴν πόρνην ἐκείνην, ἣ μύρω ἔχρισε τοῦ Χρι-
 στοῦ τοὺς πόδας, καὶ τὴν οἰκίαν ἅπασαν ἐπλήρωσεν εὐωδίας,
 οὗ σὺ τοῦναντίον ποιεῖς εἰς τὸν οἶκον. Τί γὰρ εἰ καὶ μὴ
 αἰσθάνη σὺ τῆς δυσωδίας; Τοῦτο γὰρ μάλιστά ἐστι τὸ χα-
 λεπὸν τοῦ νοσήματος· διὸ καὶ ἀνίατα νοσεῖς, καὶ χαλεπώ-
 20 τερα τῶν τὰ σώματα λελωθημένων τε καὶ ὀδωδότιων. Ἐ-
 κείνη μὲν γὰρ ἡ νόσος καὶ αἰσθησιν τοῖς κάμνουσι παρέχει,
 καὶ οὐδὲν ἔγκλημα ἔχει, ἀλλὰ καὶ ἐλέους ἐστὶν ἄξια, αὕτη
 δὲ μίσους καὶ κολάσεως. Ἐπεὶ οὖν καὶ ταύτη χαλεπωτέρα,
 καὶ τῷ μηδὲ αἰσθάνεσθαι αὐτῆς ὡς χρὴ τὸν νοσοῦντα, φέρε,
 25 ἐπίδος σαυτὸν τῷ λόγῳ, ἵνα σε διδάξω σαφῶς αὐτῆς τὴν
 λύμην.

Πρῶτον δὲ ἄκουσον τί ψάλλων λέγεις· «κατευθυνθήτω
 ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου». "Οταν οὖν μὴ

πὸ χειρότερον θέαμα ἀπὸ αὐτό, φέρων μαζί σου ψυχὴν ποὺ ἔχει νεκρωθῆ ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, ψυχὴν παραμελημένην. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἐλεήσῃ ἓνα τέτοιον ἄνθρωπον; Διότι, ὅταν σὺ δὲν ἐλεῆς τὴν ἰδικὴν σου ψυχὴν, πῶς ἄλλος θὰ ἐλεήσῃ τὸν τόσον σκληρόν, ποὺ εἶναι ἐχθρὸς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τὸν πολεμεῖ; Ἐὰν κάποιος, ἐκεῖ ποὺ κοιμᾶσαι καὶ τρώγεις, ἔθαπτε ἓνα νεκρὸν σῶμα, τί δὲν θὰ ἔκαμες; σὺ ὅμως θάπτεις ψυχὴν νεκράν, ὄχι ὅπου τρώγεις, ὄχι ὅπου κοιμᾶσαι, ἀλλ' εἰς τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὲν φοβᾶσαι μήπως πέσουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι σου ἀμέτρητοι καταιγίδες καὶ κεραυνοί; Πῶς δὲ τολμᾶς νὰ εἰσέρχου εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τοὺς ἁγίους ναοὺς τὴν στιγμὴν ποὺ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν σου τόση βδελυγμία; Διότι, ἐὰν κάποιος ἔφευγεν εἰς τὰ ἀνάκτορα νεκρὸν καὶ τὸν ἔθαπτε, θὰ κατεδικάζετο εἰς θάνατον, σὺ ποὺ εἰσέρχεται εἰς τοὺς ἱεροὺς περιβόλους καὶ γεμίζεις τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τόσην δυσωδίαν, σκέψου πόσον αὐστηρὰ θὰ τιμωρηθῆς. Μιμήσου τὴν πόρνην ἐκείνην, ἡ ὁποία μὲ μύρον ἔχρισε τοῦ Χριστοῦ τὰ πόδια καὶ ὀλόκληρον τὴν οἰκίαν ἐγένευσεν ἀπὸ εὐωδίας³, πρᾶγμα ποὺ ἐσὺ κάνεις τὸ ἀντίθετον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ. Τί λοιπὸν καὶ ἂν δὲν αἰσθάνουσαι σὺ τὴν δυσωδίαν; Διότι αὐτὰ πρὸ πάντων εἶναι τὸ φοβερόν τῆς ἀσθενείας, διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀθεράπευτος ἡ ἀσθένειά σου καὶ παρουσιάζεις πολὺ χειροτέραν κατάστασιν ἀπὸ τὴν τῶν λεπρῶν καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μυρίζουν ἀπὸ μακριά. Διότι ἐκείνην μὲν τὴν νόσον τὴν αἰσθάνονται οἱ ἀσθενεῖς καὶ δὲν εἶναι ἀξία διὰ καμμίαν κατηγορίαν, ἀλλ' εἶναι καὶ ἀξία εὐσπλαγχνίας, ἐνῶ αὕτη ἡ νόσος εἶναι ἀξία μίσους καὶ κολάσεως. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι χειρότερα καὶ οὔτε αἰσθάνεται ὁ ἀσθενὴς τὴν ἀρρώστειαν του ὅπως πρέπει, ἐμπρὸς συγκέντρωσε τὴν προσοχὴν σου εἰς τὰ λόγια μου, διὰ νὰ σὲ διδάξω καθαρὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς.

Πρῶτον δὲ ἄκουσε τί λέγεις ὅταν ψάλλῃς· «Ἄς κατευθυνθῆ ἡ προσευχή μου ὡσὰν τὴν εὐωδίαν τοῦ θυμιάματος

θυμίαμα, ἀλλὰ καπνὸς ἀπὸ σοῦ καὶ τῶν σῶν πράξεων ἀνα-
 βαίτη δυσώδης, ποίαν δίκην οὐκ ἄξιος εἶ ὑποσιῆναι; Τίς οὖν
 ὁ καπνὸς ὁ δυσώδης; Πολλοὶ εἰσίσαι κάλλη γυναικῶν περι-
 βλέποντες· ἄλλοι παίδων ὥρας περιεργαζόμενοι. Εἴτα οὐ
 5 θαυμάζεις, πῶς οὐ σκηπιοὶ φέρονται καὶ πάντα ἐκ θάθρων
 ἀνασπᾶται; Καὶ γὰρ ἄξια μὲν σκηπιῶν καὶ γεέννης τὰ γι-
 νόμενα, ἀλλ' ὁ Θεός, μακρόθυμος ὢν καὶ πολυέλεος, ἀνέχει
 τέως τὴν ὀργήν, εἰς μετάνοιάν σε καλῶν καὶ διόρθωσιν.
 Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; κάλλη γυναικῶν περιεργάζῃ καὶ οὐ
 10 φροῖνιεις οὕτως ἐνυβρίζων εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ; Πορνεῖον
 εἶναι σοι δοκεῖ ἢ ἐκκλησία καὶ τῆς ἀγορᾶς ἀτιμοτέρα; Ἐν
 ἀγορᾷ μὲν γὰρ δέδοικας καὶ αἰσχύνῃ φανῆναι γυναῖκα πε-
 ριεργαζόμενος, ἐν δὲ τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ
 διαλεγόμενον σοι καὶ ἀπειλοῦντος ὑπὲρ τούτων, πορνεύεις
 15 καὶ μοιχεύεις κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἀκούεις μὴ
 ταῦτα ποιεῖν· καὶ οὐ φροῖνιεις, οὐδὲ ἐξέστηκας; Ταῦτα ὑ-
 μᾶς τὰ θέατρα τῆς ἀσελγείας διδάσκει, ὁ λοιμὸς ὁ δυσκα-
 τάλυτος, τὰ δηλητήρια φάρμακα, αἱ χαλεπαὶ τῶν ἀναπεπτο-
 κότιων πάγαι, ἢ μεθ' ἡδονῆς τῶν ἀκολάσιων ἀπώλεια. Διὰ
 20 τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐγκαλῶν ἔλεγεν· «οὐκ εἰσὶν οἱ ὀφθαλ-
 μοί σου, οὐδὲ ἡ καρδία σου καλή». Βέλτιον τοὺς τοιοῦτους
 πηροὺς εἶναι· βέλτιον νοσεῖν, ἢ εἰς ταῦτα κατακεχρηθῆσι
 τοῖς ὀφθαλμοῖς. Ἐχρῆν μὲν οὖν ἔνδον ἔχειν τὸ τεῖχος τὸ
 διεῖρογον ὑμᾶς τῶν γυναικῶν, ἐπειδὴ δὲ οὐ βούλεσθε, ἀναγ-
 25 καῖον ἐνόμισαν εἶναι οἱ πατέρες, κἂν ταῖς σάνισιν ὑμᾶς ταύ-
 ταις διατειχίσαι· ὡς ἔγωγε ἀκούω τῶν πρεσβυτέρων, ὅτι

4. Ψαλμ. 140, 2.

5. Ἰερ. 22, 17.

ἐνώπιόν σου»⁴. Ὅταν λοιπόν, ὄχι θυμίαμα, ἀλλὰ καπνὸς ἀναβαίνη ἀπὸ σένα καὶ ἀπὸ τὰς πράξεις σου δυσώδης, ποίαν τιμωρίαν δὲν εἶσαι ἄξιος νὰ ὑποστῆς; Ποῖος δὲ εἶναι ὁ δυσώδης καπνός; Πολλοὶ εἰσέρχονται εἰς τοὺς ναοὺς διὰ νὰ θαυμάσουν τὰ κάλλη τῶν γυναικῶν, ἄλλοι δὲ διὰ νὰ περιεργασθοῦν τὴν ὠραιότητα τῶν παιδιῶν. Ἐπειτα δὲν ἀπορεῖς πῶς δὲν πίπτουν κεραυνοὶ καὶ πῶς δὲν ἀνατρέπονται τὰ πάντα ἐκ θεμελίων; Καθ' ὅσον αὐτὰ ποὺ γίνονται εἶναι μὲν ἄξια κεραυνῶν καὶ γεέννης, ἀλλ' ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι μακρόθυμος καὶ πολυεύσπλαχνος, ἀνέχεται κατ' ἀρχὴν τὴν ὀργήν του, ὥστε νὰ σὲ προσκαλέσῃ εἰς μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν. Τί κάνεις ἄνθρωπε; Περιεργάζεσαι τὰ κάλλη τῶν γυναικῶν καὶ δὲν φρίττεις ποὺ προβαίνεις εἰς αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰς ὕβρεις μέσα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ; Νομίζεις ὅτι εἶναι πορνεῖον ἢ ἐκκλησία καὶ ἀτιμωτέρα καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγοράν; Διότι εἰς τὴν ἀγοράν φοβεῖσαι καὶ ἐντρέπεσαι νὰ φανῆς ὅτι περιεργάζεσαι γυναῖκα, εἰς τὸν ναὸν δὲ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ ποὺ ὁμιλεῖ μαζί σου καὶ σὲ ἀπειλεῖ δι' αὐτά, πορνεύεις καὶ μοιχεύεις τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκούεις ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάνῃς αὐτά, καὶ δὲν φρίττεις, δὲν μένεις κατάπληκτος; Αὐτὰ σᾶς διδάσκουν τὰ θέατρα τῆς ἀσελγείας, ἢ δυσκολοθεράπευτη ἀσθένεια, τὰ δηλητηριώδη φάρμακα, τὰ ἀνυπόφορα δάκρυα αὐτῶν ποὺ ξαναπίπτουν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἢ μαζί μὲ τὴν ἡδονὴν ἀπώλεια τῶν ἀκολάστων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης κατηγορῶν ἔλεγε· «Δὲν εἶναι τὰ μάτια σου οὔτε ἡ καρδία σου καλή»⁵. Θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἦσαν αὐτοὶ ἀνάπηροι, ἀσθενεῖς, παρὰ νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ μάτια των εἰς παρόμοια ἔργα. Ἐπρεπε λοιπόν μέσα σας νὰ εἶχάτε τὸ τεῖχος ποὺ σᾶς ἐμποδίζει νὰ βλέπετε τὰς γυναῖκας. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν θέλετε, οἱ πατέρες ἐθεώρησαν ἀναγκαῖον, ἔστω καὶ μὲ τὰς σανίδας αὐτὰς νὰ σᾶς χωρίσουν ἀπὸ αὐτάς. Ὅπως ἐγὼ τουλάχιστον ἀκούω ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους, ὅτι τὴν παλαιὰν

τὸ παλαιὸν οὐδὲ ταῦτα ἦν τὰ τειχία. «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἄρσεν, οὐ θῆλυ». Καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων δὲ δημοῦ καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἦσαν. Καὶ γὰρ οἱ ἄνδρες, ἄνδρες ἦσαν, καὶ αἱ γυναῖκες, γυναῖκες· νῦν δὲ πᾶν τὸ ὑναντίον, αἱ μὲν γυναῖκες εἰς τὰ τῶν ἐταιριδῶν ἑαυτὰς ἐξώθησαν ἦθη, οἱ δὲ ἄνδρες ἵππων μαινομένων οὐδὲν ἄμεινον διακρίνεται.

Οὐκ ἠκούσατε, ὅτι ἦσαν συνηγμένοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐν τῷ ὑπερώῳ, καὶ τῶν οὐρανῶν ἐκεῖνος ὁ σύλλογος ἄξιος ἦν; Καὶ μάλα εἰκότως. Πολλὴν γὰρ καὶ γυναῖκες τότε φιλοσοφίαν ἤσκουν, καὶ ἄνδρες σεμνότητα καὶ σωφροσύνην. Ἀκούσατε γοῦν τῆς πορφυροπώλιδος λεγούσης· «εἰ κεκρίκατέ με ἄξιαν τῷ Κυρίῳ, εἰσελθόντες μείνατε παρ' ἐμοί». Ἀκούσατε τῶν γυναικῶν, αἱ περιῆγον μετὰ τῶν ἀποσιόλων, ἄνδρεῖον ἀναλαβοῦσαι φρόνημα, τῆς Πριοκίλλης, τῆς Περσίδος, τῶν ἄλλων, ὧν αἱ παροῦσαι γυναῖκες τοσοῦτον ἀπέχουσιν, ὅσον οἱ ἄνδρες τῶν ἀνδρῶν.

4. Τότε μὲν γὰρ καὶ ἀποδημοῦσαι οὐκ ἐλάμβανον δόξαν πονηράν, νῦν δὲ καὶ ἐν θαλάμῳ τρεφόμεναι μόλις ταύτην διαφεύγουσι τὴν ὑποψίαν. Ταῦτα δὲ ἀπὸ τῶν καλλωπισμῶν γίνεται καὶ τῆς τρυφῆς. Τότε ἐκείναις ἔργον ἦν, ἀυξῆσαι τὸ κήρυγμα, νῦν δὲ εὐειδεῖς καὶ καλὰς φανῆναι καὶ εὐπροσώπους. Τοῦτο ἢ δόξα αὐταῖς, τοῦτο ἢ σωτηρία· τὰ δὲ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα κατορθώματα οὐδὲ ὄναρ φροντίζουσι. Τίς γυνὴ σπουδὴν ἐποιήσατο ἄνδρα βελτίω ποιῆσαι; τίς ἀνὴρ ταύτην ἔθειο τὴν φροντίδα, ὥστε γυναῖκα διορθώσασθαι; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς· ἀλλὰ τῇ μὲν γυναικὶ πᾶσα σπουδὴ περὶ χρυσίων ἐπιμέλειαν καὶ ἱματίων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ σώματος καλλωπισμῶν, καὶ ὥστε τὴν οὐσίαν ἀυξῆσαι, τῷ δὲ

6. Γαλ. 3, 28.

7. Πράξ. 1, 13-14.

8. Πράξ. 16, 15.

9. Ρωμ. 16, 3 καὶ 12. Πρ. 18, 18.

ἐποχὴν δὲν ὑπῆρχον οὔτε αὐτὰ τὰ τειχία. «Διότι ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπάρχει ἀρσενικὸν ἢ θηλυκόν»⁶. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῶν ἀποστόλων οἱ ἄνδρες ἦσαν μὲ τὰς γυναῖκας. Καθ' ὅσον οἱ ἄνδρες ἦσαν ἄνδρες, καὶ αἱ γυναῖκες, γυναῖκες. Τώρα ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, αἱ μὲν γυναῖκες ἐξώθησαν τοὺς ἑαυτοῦς των εἰς τὰς συνηθείας τῶν πορνῶν, οἱ δὲ ἄνδρες δὲν συμπεριφέρονται ὡς πρὸς τίποτε καλύτερα ἀπὸ τοὺς μανιασμένους ἵππους.

Δὲν ἠκούσατε ὅτι «ἦσαν συγκεντρωμένοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἰς τὸ ὑπερῶον»⁷, καὶ ἦτο ὁ σύλλογος ἐκεῖνος ἄξιος τῶν οὐρανῶν; Καὶ ἦτο πολὺ φυσικόν. Διότι καὶ αἱ γυναῖκες τότε ἀσκοῦσαν πολλὴν εὐσέβειαν καὶ οἱ ἄνδρες σεμνότητα καὶ σωφροσύνην. Ἀκούσατε λοιπὸν τοὺς λόγους τῆς πορφυροπώλιδος. «Ἐὰν μὲ ἔχετε κρίνει ἀξίαν διὰ τὸν Κύριον, εἰσέλθετε καὶ μέινετε μαζί μου»⁸. Ἀκούσατε τὰς γυναῖκας ποὺ περιώδευον μαζί μὲ τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐδείκνυον φρόνημα ἀνδρικόν, τὴν Πρίσκιλλαν, τὴν Περούδα καὶ τὰς ἄλλας⁹, ἀπὸ τὰς ὁποίας αἱ σημεριναὶ γυναῖκες τόσον διαφέρουν, ὅσον οἱ ἄνδρες ἀπὸ τοὺς ἄνδρας.

4 Διότι τότε αἱ γυναῖκες, καὶ ὅταν ἀκόμη μετέβαινον εἰς ἄλλην χώραν, ἀποκτοῦσαν κακὴν φήμην, τώρα ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη διαμένουν εἰς τὸν κοιτῶνα μόλις καὶ μετὰ βίας διαφεύγουν τὴν ὑποψίαν. Αὐτὰ δὲ συμβαίνουν ἐξ αἰτίας τῶν καλλωπισμῶν καὶ τῆς τριφυλῆς ζωῆς των. Τότε ἔργον τῶν γυναικῶν ἦτο ἡ αὔξησις τοῦ κηρύγματος, ἐνῶ τώρα πῶς νὰ φανοῦν ὁμορφαι, ὠραῖαι καὶ εὐπαρουσίασαι. Αὐτὸ εἶναι ἡ δόξα δι' αὐτάς, αὐτὸ ἡ σωτηρία, τὰ δὲ σπουδαῖα καὶ μεγάλα κατορθώματα οὔτε κἂν τὰ σκέπονται. Ποία γυναῖκα ἐφρόντισε νὰ κἀνῃ καλύτερον τὸν ἄνδρα της; ποῖος ἄνδρας ἀνέλαβεν αὐτὴν τὴν φροντίδα, ὥστε νὰ διορθώσῃ τὴν γυναῖκα του; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς· ἀλλ' εἰς μὲν τὴν γυναῖκα ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον συγκεντρώνεται εἰς τὴν ἀπόκτησιν χρυσῶν κοσμημάτων, ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων στολιδιῶν τοῦ σώματος, ὥστε νὰ αὐξήσουν τὴν ἐντύπωσιν, τοῦ δὲ ἀνδρὸς τὸ

ἄνδρὶ καὶ αὐτῇ καὶ ἕτεροι πλείους, πᾶσαι μέντοι βιωτικάι.
 Τίς μέλλων γαμεῖν, τρόπον ἐξήτασε καὶ ἀνατροφὴν κόρης;
 Οὐδείς· ἀλλὰ χρήματα εὐθέως καὶ κτήματα καὶ μέτρα οὐ-
 σίας ποικίλης καὶ διαφόρου, καθάπερ τι προίασθαι μέλλων,
 ἢ συνάλλαγμα τι κοινὸν ἐπιτελεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ οὕτω κα-
 λοῦσι τὸν γάμον. Πολλῶν γὰρ ἤκουσα λεγόντων· συνήλλα-
 ξεν ὁ δεῖνα τῇ δεῖνι, τουτέστιν, ἔγημε. Καὶ εἰς τὰς τοῦ Θε-
 οῦ δωρεὰς ἐνυθρίζουσι, καὶ ὡσπερ ὠνούμενοι καὶ πωλοῦν-
 τες, οὕτω γαμοῦσι καὶ γαμοῦνται. Καὶ γραμματεῖα πλειο-
 10 νος ἀσφαλείας δεόμενα, ἢ τὰ περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας.
 Μάθετε πῶς οἱ παλαιοὶ ἐγάμον καὶ ζηλώσατε. Πῶς οὖν
 ἐγάμον ἐκεῖνοι; Τρόπους ἐζήτησαν καὶ ἤδη καὶ ψυχῆς ἀρε-
 τήν. Διὰ τοῦτο γραμμάτων αὐτοῖς οὐκ ἔδει, οὐδὲ τῆς ἀπὸ
 χάριτος καὶ μέλανος ἀσφαλείας· ἤρκει γὰρ ἀντὶ πάντων αὐ-
 15 τοῖς ὁ τῆς νύμφης τρόπος.

Παρακαλῶ τοίνυν καὶ ὑμᾶς, μὴ χρήματα ἐπιζητεῖν καὶ
 περιουσίαν, ἀλλὰ τρόπον καὶ ἐπιείκειαν. Ζήτησον εὐλαβῆ καὶ
 φιλόσοφον κόρην· καὶ μυρίων ταῦτά σοι βελτίω θησαυρῶν
 ἔσται. Ἄν τὰ τοῦ Θεοῦ ζητῆς, καὶ ταῦτα ἤξει· ἂν δὲ ἐκεῖ-
 20 να παραδραμῶν ἐπὶ ταῦτα τρέχῃς, οὐδὲ ταῦτα ἔψεται. Ἄλλ’
 ὁ δεῖνα, φησὶν, ἀπὸ γυναικὸς εὐπόρος γέγονεν. Οὐκ αἰσχί-
 νη τοιαῦτα παραδείγματα φέρων; Μυριάκις γενοίμην πέ-
 νης, πολλῶν ἤκουσα λεγόντων, ἢ παρὰ γυναικὸς λάβοιμι
 πλοῦτον. Τί γὰρ ἀηδέστερον ἐκείνου τοῦ πλούτου; τί δὲ
 25 πικρότερον τῆς εὐπορίας; τί δὲ αἰσχροτέρου τοῦ ἐπίσημον
 εἶναι ἐνιεῦθεν, καὶ λέγεσθαι παρὰ πάντων, ὁ δεῖνα ἀπὸ
 γυναικὸς εὐπόρος γέγονε; Τὰς γὰρ ἔνδον ἀηδίας ἀφίημι,

ἐνὶ φανερόν συγκεντρώνεται καὶ εἰς αὐτὰ καὶ εἰς ἄλλα περισσότερα, ὅλα ὅμως εἶναι βιωτικαὶ φροντίδες. Ποῖος, ποὺ πρόκειται νὰ νυμφευθῆ, ἐξέτασε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῆς κόρης; Κανείς, ἀλλ' ἐξετάζει ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν χρήματα καὶ κτήματα, καὶ ἄλλα μέτρα περιουσίας ποικίλα καὶ διάφορα, ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ ἀγοράσῃ κάτι ἢ νὰ κάμῃ κάποιαν συνήθη συναλλαγὴν. Διὰ τοῦτο καὶ δίδουν αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν εἰς τὸν γάμον. Διότι ἤκουσα πολλοὺς ἔτσι νὰ τὸν ὀνομάζουσιν. Ὁ τάδε ἦλθεν εἰς συναλλαγὴν μὲ τὴν τάδε, δηλαδὴ ἦλθεν εἰς γάμον. Καὶ προσβάλλουν τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡσὰν νὰ πωλοῦν καὶ ν' ἀγορζοῦν νυμφεύονται καὶ ὑπανδρεύονται. Καὶ συντάσσουν συμφωνητικὰ ποὺ χρειάζονται μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, παρὰ τὰ τῆς ἀγοραπωλησίας. Μάθετε τί λογῆς γάμον ἔκαναν οἱ παλαιοὶ καὶ μιμηθῆτε αὐτούς. Πῶς λοιπὸν συνῆπτον ἐκεῖνοι γάμον; Ἐζητοῦσαν καλὸν χαρακτῆρα, ἦθος καὶ ἀρετὴν ψυχῆς. Διὰ τοῦτο δὲν ἐχρειάζοντο αὐτοὶ συμφωνητικὰ καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ χάρτου καὶ τῆς μελάνης· διότι τοὺς ἦτο ἀρκετὸν ἀντὶ ὅλων αὐτῶν ὁ χαρακτῆρ τῆς νύμφης.

Σὰς παρακαλῶ λοιπὸν καὶ ἐσᾶς, νὰ μὴ ζητῆτε χρήματα καὶ περιουσίαν, ἀλλὰ χαρακτῆρα καὶ ἀγαθότητα. Ζήτησε εὐλαβῆ καὶ εὐσεβῆ κόρην, καὶ αὐτὰ θὰ σοῦ εἶναι ὠφελιμώτερα ἀπὸ ἀπείρους θησαυρούς. Ἄν ζητῆς αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν, καὶ αὐτὰ θ' ἀκολουθήσουν, ἂν ὅμως παραβλέψῃς ἐκεῖνα καὶ τρέχῃς πρὸς αὐτὰ, οὔτε αὐτὰ θ' ἀκολουθήσουν. Ἄλλ' ὁ τάδε λέγει, ἔγινε πλούσιος ἀπὸ τὴν γυναῖκα του. Δὲν ἐντρέπεσαι ν' ἀναφέρῃς τέτοια παραδείγματα; Ἦκουσα πολλοὺς νὰ λέγουν χιλιάδες φορὲς θὰ ἐπροτιμοῦσα νὰ ἦμουν πτωχὸς παρὰ νὰ ἀποκτήσω πλοῦτον ἀπὸ τὴν γυναῖκα μου. Διότι τί ὑπάρχει πρὸ ἀηδιαστικὸν ἀπὸ τὸν πλοῦτον ἐκεῖνον; τί δὲ πικρότερον ἀπὸ τὴν εὐπορίαν αὐτὴν; τί δὲ αἰσχροτέρον ἀπὸ τὸ νὰ θεωρῆσαι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀξιόλογος καὶ νὰ λέγουν ὅλοι, ὅτι ὁ τάδε ἔγινε πλούσιος ἀπὸ τὴν γυναῖκα του; Διότι ἀφήνω κατὰ μέρος τὰς ἐνδοικογενεια-

ὅσα ἐκ τούτου συμβαίνειν ἀνάγκη· τὸ φρόνημα τῆς γυναικός, τὴν δουλοπρέπειαν, τὰς μάχας, τὰ τῶν οἰκειῶν ὄνειδη· ὁ πένης, ὁ ρακοδύτης, ὁ ἄτιμος καὶ ἐξ ἀτίμων· τί γὰρ ἔχων ἦλθεν; οὐ γὰρ πάντα τῆς κυρίας; Ἄλλ' οὐδέν σοι μέλει
 5 τῶν ρημάτων τούτων· οὐδὲ γὰρ ἐλεύθερος εἶ. Ἐπεὶ καὶ οἱ παράσιτοι τούτων καταδεέστερα ἀκούουσι, καὶ οὐκ ἀλγοῦσιν· οὐκοῦν οὐδὲ οὔτιοι, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζονται τῇ αἰσχύρῃ· καὶ ὅταν ταῦτα λέγωμεν αὐτοῖς, ἔσιω, φησὶν, ἡδύ τι καὶ γλυκύ, καὶ ἀποπνιγέτω με. Ὡ τοῦ διαβόλου, οἷας παροι-
 10 μίας εἰσήγαγε τῷ θίῳ, ὀλόκληρον τὴν ζωὴν τῶν τοιούτων ἀναιρέψαι δυναμένης.

Ὅρα γοῦν αὐτὴν ταύτην τὴν διαβολικὴν καὶ ὀλέθριον ρῆσιν, ὅσης γέμει τῆς ἀπωλείας. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο φησὶν, ἀλλ' ἢ ταυτὶ τὰ ρήματα· μηδεὶς σοι τοῦ σεμνοῦ, μηδεὶς σοι
 15 τοῦ δικαίου λόγος ἔσιω· πάντα ἐρριφθῶ ἐκεῖνα· ἔν μόνον ζήτησον, τὴν ἡδονήν. Κἂν ἄγχη σε τὸ πρᾶγμα, αἰρετὸν ἔσιω· κἂν πάντες ἐμπιύωσιν οἱ ἀπαντιῶνες, κἂν τῇ ὕψει προσιριβῶνται βόρβορον, κἂν ὡς κύνα ἐλαύνωσι, πάντα φέρε. Καὶ τί ἂν ἄλλο χοῖροι φωνὴν λαβόντες εἶπον; τί δὲ κύνες οἱ
 20 ἀκάθαρτοι; Τάχα δὲ οὐδ' ἂν ἐκεῖνοι τοιαῦτα ἐφθέγγαντο, οἷα ἀνθρώπους ἔπεισεν ὁ διάβολος λιπιᾶν. Διὸ παρακαλῶ, τὴν ἀναισθησίαν συνειδήσιας τῶν τοιούτων ρημάτων, φεύγειν τὰς τοιαύτας παροιμίας, καὶ τὰς ἀπὸ τῆς Γραφῆς ἐκλέγειν ἀπεναντίας αὐταῖς οὔσας. Τίνες δὲ εἶσιν αὐταί; «Μὴ πορευέ-
 25 σου», φησὶν, «ὀπίσω τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου κωλύου». Καὶ περὶ πόρνης πάλιν φησὶν

κὰς ἐκεῖνας διενέξεις, πὺ συμβαίνουσι κατ' ἀνάγκην ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, τὴν ὑψηλοφροσύνην τῆς γυναικός, τὴν δουλοπρέπειαν, τοὺς διαπληκτισμοὺς, τοὺς ὄνειδισμοὺς τῶν ὑψηροῦν· ὅπως, ὁ πτωχός, ὁ κουρελιάρης, ὁ ἄσημος καὶ πὺ κατάγεται ἀπὸ ἄσημον οἰκογένειαν· διότι τί εἶχε ὅταν ἦλθε; δὲν εἶναι ὅλα τῆς κυρίας; Ἀλλὰ δὲν σὲ νοιάζουσι καθόλου τὰ λόγια αὐτά, διότι καὶ ἐλεύθερος εἶσαι. Καθ' ὅσον καὶ αὐτοὶ πὺ ζοῦσι ὡσὰν παράσιτα ἀκούουσι χειρότερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ δὲν στενοχωροῦνται· οὔτε λοιπὸν καὶ αὐτοί, ἀλλὰ καὶ καυχῶνται διὰ τὴν ἀναισχυντίαν των αὐτῆν· καὶ ὅταν τοὺς λέγωμεν αὐτά, αὐτοὶ ἀπαντοῦν· ἄς εἶναι κάτι εὐχάριστον καὶ γλυκὺ καὶ ἄς πεθάνω ἐξ αἰτίας αὐτοῦ. Ὡ τοῦ διαβόλου! τί λογιῆς παροιμίας εἰσήγαγεν εἰς τὴν ζωὴν, πὺ ἡμποροῦν νὰ ἀνατρέψουσι ὀλόκληρον τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

Πρόσεχε λοιπὸν τὴν διαβολικὴν αὐτῆν καὶ ὀλεθρίαν φράσιν, ἀπὸ πόσιν ἀπώλειαν εἶναι γεμάτη. Διότι τίποτε ἄλλο δὲν σοῦ λέγει, παρὰ αὐτὰ ἐδῶ τὰ λόγια: Ἄς εἶναι διὰ σένα ξένος κάθε σεμνὸς λόγος καὶ κάθε λόγος δικαιοσύνης· ὅλα ἐκεῖνα ἀπόρριψέ τα· ἕνα μόνον ἐπιδίωκε· τὴν ἡδονήν. Καὶ ἂν ἀκόμη σὲ στενοχωρῆ τὸ πρᾶγμα, νὰ τὸ ἀποδέχεσαι· καὶ ἂν ἀκόμη σὲ πτύουσι ὅλοι ὅσοι σὲ συναντοῦν, καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ πετοῦν εἰς τὸ πρόσωπον λάσπην, καὶ ἂν σὲ κυνηγοῦν ὡσὰν σκύλον, ὑπόφερε τα ὅλα. Καὶ τί ἄλλο θὰ ἡμποροῦσαν νὰ εἰποῦν οἱ χοῖροι ἂν εἶχον φωνήν; τί θὰ ἔλεγον οἱ ἀκάθαρτοι σκύλοι; Ἴσως δὲ οὔτε ἐκεῖνοι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰποῦν τέτοια λόγια, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπεισεν ὁ διάβολος τοὺς ἀνθρώπους νὰ λυσομανοῦν. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἀφοῦ συνειδητοποιήσατε τὴν ἀναισθησίαν τῶν λόγων αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ν' ἀποφεύγετε τὰς παρομοίας παροιμίας, καὶ νὰ ἐκλέγετε ἀπὸ τὰς Γραφὰς αὐτὰς πὺ εἶναι ἀντίθετοι πρὸς αὐτάς. Ποῖαι δὲ εἶναι αὐταί; «Μὴ βαδίζης», λέγει, «ὀπίσω ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου, καὶ νὰ προφυλάσσεσαι ἀπὸ τὰς ὀρέξεις σου»¹⁰. Καὶ περὶ πόρνῆς πάλιν λέγει τὸ

ἀπεναντίας τῆ παροιμία ταύτη· «μὴ πρόσεχε φαύλη γυναικί· μέλι γὰρ ἀποσιάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, ἢ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα· ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας δισιόμου.

- 5 Τούτων τοίνυν ἀκούωμεν, μὴ ἐκείνων. Καὶ γὰρ ἐντεῦθεν οἱ ἀνελεύθεροι, ἐντεῦθεν οἱ δουλοπρεπεῖς λογισμοὶ φύονται, ἐντεῦθεν ἄλογα οἱ ἄνθρωποι γίνονται, οἱ πανταχοῦ τὴν ἡδονὴν διώκειν ἐθέλουσι κατὰ τὴν παροιμίαν ταύτην, ἢ καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων αὐτόθεν ἐστὶ καταγέλαστος. Με-
- 10 τὰ γὰρ τὸ ἀποπνιγῆναι, τί τὸ κέρδος τῆς γλυκύτητος; Παύσασθε τοίνυν τοσοῦτον κατασκευάζοντες γέλωτα καὶ γέενναν ἀνάπιοντες καὶ πῦρ ἄσβεστον καὶ διαβλέπωμεν κἄν ὀψέποιε ὡς χρὴ πρὸς τὰ μέλλοντα, τὴν τῶν ὀφθαλμῶν λήμην ἀποβαλόντες, ὅπως καὶ τὸν ἐνταῦθα θίον κοσμίως καὶ μετὰ
- 15 πολλῆς τῆς σεμνότητος καὶ εὐλαθείας περιέλθωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀντίθετον ἀπὸ τὴν παροιμίαν αὐτήν· «Μὴν παρασύρεσαι ἀπὸ τὴν φαύλην γυναῖκα, διότι στάζει μέλι ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς πόρνης γυναικός, ἡ ὁποία πρὸς στιγμὴν γλυκαίνει τὸν φάρυγγά σου· μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ τὸ εὕρης πικρότερον ἀπὸ χολὴν καὶ πιὸ κοπτερόν καὶ ἀπὸ δίκοπον μαχαῖρι»¹¹.

Αὐτὰ λοιπὸν ἃς ἀκοῦμεν καὶ ὄχι ἐκεῖνα. Καθ' ὅσον ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ λόγια φυτρώνουν οἱ ἀνελεύθεροι καὶ δουλοπρεπεῖς λογισμοί, ἀπὸ αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι γίνονται ἄλογα, διότι πάντοτε θέλουν νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἡδονὴν σύμφωνα μὲ τὴν παροιμίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία καὶ χωρὶς τὰ ἰδικά μου λόγια ἢ ἰδία εἶναι καταγέλαστος. Διότι, μετὰ τὸν θάνατον, ποῖον τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν γλυκύτητα; Παύσατε λοιπὸν νὰ προκαλῆτε τόσον γέλωτα καὶ νὰ ἀνάπτετε τὴν γέενναν καὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, καὶ ἃς στρέψωμεν τὰ βλέμματά μας, ἔστω καὶ ἀργά, ὅπως πρέπει πρὸς τὰ μέλλοντα, ἀφοῦ καθαρίσωμεν τὴν τσίμπλαν ἀπὸ τὰ μάτια μας, ὥστε καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ περάσωμεν μὲ κοσμιότητα καὶ μὲ πολλὴν σεμνότητα καὶ εὐλάβιαν, καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ'
Ματθ. 23, 29 - 39

«Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε τὰ μνήματα αὐτῶν, καὶ λέγετε·
5 εἰ ἤμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἤμεν αὐτῶν κοινωνοὶ ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν».

1. Οὐχ ὅτι οἰκοδομοῦσιν, οὐδ' ὅτι ἐγκαλοῦσιν ἐκείνοις, οὐαὶ φησιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ταύτη καὶ δι' ὧν λέγουσι, καταγινώσκειν προσποιούμενοι τῶν πατέρων, χεῖρονα πράττουσιν.
10 "Οἱ γὰρ προσποιήσις ἦν ἢ κατάγνωσις, ὁ Λουκᾶς φησιν, ὅτι καὶ συνευδοκεῖτε, ὅτι οἰκοδομεῖτε. «Οὐαὶ γὰρ ὑμῖν», φησί, «ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνήματα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς. Ἄρα μαρτυρεῖτε καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν· ὅτι αὐτοῖς μὲν
15 ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε τὰ μνήματα αὐτῶν». Ἐνταῦθα γὰρ τὴν γνώμην αὐτῶν διαβάλλει, μεθ' ἧς ὠκοδόμουν· ὅτι οὐ διὰ τιμὴν τῶν σφαγέντων, ἀλλ' ὡς ἐμπομπεύοντες ταῖς σφαγαῖς, καὶ δεδοικότες, μήποτε τῷ χρόνῳ τῶν τάφων ἀφανισθέντων μαρανθῆ τῆς τοσαύτης τόλμης ὁ
20 ἔλεγχος καὶ ἡ μνήμη, οὕτως ὠκοδόμουν τοὺς τάφους, ὥσπερ τι τρόπαιον ἰσιῶντες λαμπρὰς τὰς οἰκοδομάς, καὶ καλλωπιζόμενοι τοῖς ἐκείνων τολμήμασι καὶ ἐπιδεικνύμενοι. Τὰ γὰρ νῦν τολμώμενα παρ' ὑμῶν δείκνυσιν, ὅτι καὶ ταῦτα οὕτως ποιεῖτε τῷ τρόπῳ. Καὶ γὰρ τὰ ἐναντία λέγητε, φησί, ὡς
25 καταγινώσκοντες αὐτῶν, οἷον ὅτι «οὐκ ἂν, εἰ ἤμεν ἐν ταῖς

ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ΄
Ματθ. 23, 29 - 39

«Ἀλλοίμονόν σας, διότι κτίζετε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καὶ στολίζετε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων καὶ λέγετε· ἐὰν ἐζούσαμεν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μας δὲν θὰ ἐπαίρναμεν μέρος εἰς τὸ αἷμα τῶν προφητῶν».

1. Δὲν λέγει ὁ Χριστὸς τὸ ἀλλοίμονον ἐναντίον των, διότι κτίζουν τοὺς τάφους, οὔτε διότι κατηγοροῦν ἐκείνους, ἰλλὰ διότι καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ μὲ ὅσα λέγουν, προσποιούμενοι ὅτι κατηγοροῦν τοὺς πατέρας των, πράττουν χειρότερα. Τὸ ὅτι λοιπὸν ἦτο προσποιητὴ ἡ κατηγορία τὸ λέγει ὁ Λουκᾶς μὲ τὰ λόγια «συνευδοκεῖτε» καὶ «οἰκοδομεῖτε». Διότι λέγει· «Ἀλλοίμονόν σας, διότι κτίζετε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν, ἐνῶ οἱ πατέρες σας τοὺς ἐφόνευσαν. ἼΑρα ἐπιβεβαιώνετε καὶ ἐπιδοκιμάζετε τὰ ἔργα τῶν πατέρων σας· διότι αὐτοὶ μὲν ἐφόνευσαν αὐτοὺς, σεῖς δὲ κτίζετε τοὺς τάφους των»¹. Ἐδῶ λοιπὸν κατηγορεῖ τὴν διάθεσίν των, μὲ τὴν ὁποίαν ἔκτιζον· διότι δὲν ἔκτιζον αὐτοὺς πρὸς τιμὴν τῶν σφαγέντων προφητῶν, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ διαπομπεύσουν τὰς σφαγὰς, καὶ φοβούμενοι μήπως μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἐξαφανισθοῦν οἱ τάφοι καὶ μειωθῇ ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς τόσον μεγάλης τόλμης των, ἔτσι ἔκτιζον τοὺς τάφους, στήνοντες λαμπρὰς τὰς οἰκοδομὰς ὡσὰν κάποιο τρίπαιον, καὶ ἔτσι ἐκαυχῶντο μὲ τὰ τολμήματα ἐκείνων καὶ ἐπεδεικνύοντο. Διότι αὐτὰ πού τολμᾶτε τώρα δείχνουν ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ κάνετε μὲ τὸν ἴδιον σκοπὸν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη, λέγει, ἰσχυρίζεσθε τὰ ἀντίθετα, ὅτι τάχα τοὺς κατηγορεῖτε, ὅπως ὅτι «δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὰ ἔργα ἐκείνων ἐὰν ἐζούσαμεν κατὰ τὰς ἡμέρας

ἡμέραις ἐκείναις, ἡμεν αὐτῶν κοινωνοί», ἀλλ' ἡ γνώμη δῆλη ἢ ταῦτα λέγουσα. Διὸ καὶ ἐκκαλύπτων αὐτήν, αἰνιγματωδῶς μὲν, εἴρηκε δ' οὖν ὁμως. Εἰπὼν γάρ· «λέγετε, ὅτι εἰ ἡμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεν
 5 κοινωνοὶ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν», ἐπήγαγεν· «ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς, ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας».

Καὶ ποῖον ἔγκλημα υἱὸν εἶναι ἀνδροφόνου, ἂν μὴ κοινωνῇ τῇ γνώμῃ τοῦ πατρὸς; Οὐδέν. "Οὐθεν δῆλον, ὅτι δι' αὐτὸ
 10 τοῦτο αὐτοῖς προφέρει, τὴν κατὰ κακίαν συγγένειαν αἰνιτιόμενος. Καὶ τοῦτο καὶ τὸ ἐξῆς δηλοῖ· ἐπήγαγε γοῦν· «ἄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν». "Ωσπερ γὰρ ἐκεῖνα ἔοικε τοῖς γονεῦσι κατὰ τὴν τοῦ ἰοῦ λύμην, οὕτω καὶ ὑμεῖς τοῖς πατέροι κατὰ τὸ φονικόν. Εἶτα ἐπειδὴ γνώμην ἤταζεν ἄδηλον
 15 τοῖς πολλοῖς οὔσαν, καὶ ἀφ' ὧν μέλλουσι τολμᾶν, τῶν πᾶσιν ἐσομένων δῆλων, κατασκευάζει τὰ εἰρημένα. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς, ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας», δηλῶν ὅτι τὴν κατὰ πονηρίαν συγγένειαν λέγει, καὶ ὅτι πλάσμα ἦν τὸ λέγειν, ὅτι «οὐκ ἂν ἡμεν
 20 αὐτῶν κοινωνοί», ἐπήγαγε· «καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν»· οὐκ ἐπιτάτιων, ἀλλὰ προαναφωνῶν τὸ ἐσόμενον, τουτέστι, τὴν ἑαυτοῦ σφαγὴν. Διὰ δὲ τοῦτο ἐπαγαγὼν τὸν ἔλεγχον καὶ δείξας ὅτι πλάσματα ἦν ἅπερ ἔλεγον ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογούμενοι, οἶον ὅτι «οὐκ ἂν ἡμεν
 25 κοινωνοὶ αὐτῶν», (οἱ γὰρ τοῦ δεσπότου μὴ ἀπεχόμενοι, πῶς ἂν τῶν δούλων ἀπέσχοντο;), καταφορικωτέρῳ τῷ μετὰ ταῦτα κέχρηται λόγῳ, ἄφεις καλῶν καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν, καὶ λέγων· «πῶς φεύξεσθε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γενένης»,

ἐκείνας», ἀλλ' ὅμως εἶναι ὀλοφάνερη ἢ διάθεσις μετὰ τὴν ὁποίαν τὰ λέγετε αὐτά. Διὰ τοῦτο καὶ ἀποκαλύπτει αὐτὴν μετὰ αἰνιγματικὸν μὲν τρόπον, ὅπως ὅποτε ὅμως τὴν λέγει. Διότι ἀφοῦ εἶπε, «Λέγετε, ὅτι, ἐὰν ἐζούσαμεν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μας, δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὸ αἷμα τῶν προφητῶν», προσέθεσεν· «Ἵνατε σεῖς οἱ ἴδιοι ἐπιβεβαιώσετε, ὅτι εἴσθε υἱοὶ ἐκείνων, ποὺ ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας».

Καὶ ποία κατηγορία ὑπάρχει διὰ τὸν υἱὸν ἐνὸς φονιά, ἐὰν δὲν συμμετέχη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πατρὸς του; Καμία. Ἐπομένως εἶναι φανερόν, ὅτι ἀκριβῶς δι' αὐτὸ τοὺς κατηγορεῖ, ὑπαινισσόμενος τὴν συγγένειάν των μετὰ αὐτοὺς ὡς πρὸς τὴν κακίαν. Καὶ αὐτὸ τὸ φανερώνει καὶ τὸ ἐξῆς· καθ' ὅτι προσέθεσε· «Φίδια, γεννήματα ἐχιδνῶν». Διότι, ὅπως τὰ φίδια ὁμοιάζουν μετὰ τοὺς γονεῖς των ὡς πρὸς τὴν πικρότητα τοῦ δηλητηρίου των, ἔτσι καὶ σεῖς ὁμοιάζετε πρὸς τοὺς πατέρας σας ὡς πρὸς τὴν φονικότητα. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ ἐξήταξε τὴν διάθεσιν ποὺ δὲν εἶναι φανερὴ εἰς τοὺς πολλούς, διατυπώνει τοὺς λόγους τοῦ ἀπὸ τὰ ἔργα των τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ τολμήσουν, καὶ ποὺ θὰ γίνουν γνωστὰ εἰς ὅλους. Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἵνατε σεῖς οἱ ἴδιοι ἐπιβεβαιώσετε, ὅτι εἴσθε υἱοὶ ἐκείνων ποὺ ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας», δηλώνων ὅτι ἐννοεῖ καὶ τὴν συγγένειάν των ὡς πρὸς τὴν πονηρίαν καὶ ὅτι ἦτο πλασματικοὶ οἱ λόγοι των «ὅτι δὲν θὰ ἐγινόμεθα συμμετοχοὶ ἐκείνων», προσέθεσε· «συμπληρώσατε καὶ σεῖς τὸ μέτρον τῶν πατέρων σας»· δὲν προστάζει, ἀλλὰ προλέγει αὐτὸ ποὺ θὰ γίνῃ, δηλαδὴ τὴν σφαγὴν τοῦ ἑαυτοῦ του. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀφοῦ συνέχισε τὸν ἔλεγχον καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ἦσαν πρόφασις αὐτὰ ποὺ ἔλεγον δικαιολογοῦντες τοὺς ἑαυτούς των, ὅπως ὅτι «δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν» (διότι αὐτοὶ ποὺ δὲν ἀπέειχον ἀπὸ τὸν φόνον τοῦ Κυρίου, πῶς θὰ ἀπέσχον ἀπὸ τὸν φόνον τῶν δούλων του;), κάνει αὐστηρότερον τὸν ἐν συνεχείᾳ λόγον του, ὀνομάζων αὐτοὺς φίδια καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν καὶ λέγων· «Πῶς θὰ ξεφύγετε τὴν κρίσιν τῆς γε-

καὶ τοιαῦτα τολμῶντες καὶ ἄρνούμενοι καὶ τὴν γνώμην κρούπιοντες;

Εἶτα καὶ ἐτέρωθεν αὐτοὺς ἐλέγχων ἐκ περιουσίας, φησὶν ὅτι «ἀποστελῶ πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ 5 γραμματεῖς, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκινεῖτε καὶ στανρώσετε, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν μαστιγώσετε». Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσιν, ὅτι εἰ καὶ τὸν δεσπότην ἔστανρώσαμεν, ἀλλὰ τῶν δούλων ἀπεσχόμεθα ἄν, εἰ ἡμεν τότε, ἰδού, φησί, καὶ δούλους ὑμῖν ἀποσιέλλω, προφήτας καὶ αὐτούς, καὶ οὐδὲ αὐ- 10 τῶν φείσεσθε. Ταῦτα δὲ λέγει, δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ξένον σφαγῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῶν υἱῶν ἐκείνων, φοινικῶν τε ὄντων καὶ ὑπούλων καὶ πολὺ τὸ δολερὸν ἐχόντων καὶ νικῶντων τοὺς πατέρας τοῖς τολμήμασι. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις δεικνυσιν αὐτοὺς καὶ σφόδρα κενοδοξοῦντας. Καὶ γὰρ διὰν 15 λέγωσιν, «εἰ ἡμεν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεν κοινωνοὶ αὐτῶν», κενοδοξοῦντες λέγουσι, καὶ ἐν λόγοις φιλοσοφοῦντες μόνον, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τὰ ἐναντία πράττουσιν. «Ὅφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν»: τουτέστι, πονηροὶ πονηρῶν παῖδες, καὶ τῶν γεννησομένων πονηρότεροι. 20 Δείκνυσι γὰρ αὐτοὺς μείζονα τολμῶντας, τῷ τε μετ' ἐκείνους τολμῆσαι, καὶ τῷ πολλῷ χαλεπώτερα ἐκείνων, καὶ ταῦτα ἀκριβολογουμένους, ὡς οὐκ ἂν ποτε τοῖς αὐτοῖς περιέπεσον. Αὐτοὶ γὰρ καὶ τὸ τέλος ἐπάγουσι, καὶ τὴν κορωνίδα τῶν κακῶν. Οἱ μὲν γὰρ τοὺς ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐλ- 25 θόντας ἀπέκτειναν· οὗτοι δὲ καὶ τὸν υἱόν, καὶ τοὺς ἐπὶ γάμον καλοῦντας. Ταῦτα λὲ λέγει, τῆς συγγενείας αὐτοὺς ἀφισιὰς τῆς τοῦ Ἀβραάμ, καὶ δεικνὺς, ὅτι οὐδὲν ἐντεῦθεν αὐτοῖς τὸ

έννης», όταν καὶ τολμᾶτε τέτοια καὶ τὰ ἀρνῆσθε καὶ κρύπτετε τὴν διάθεσίν σας;

Εἰς τὴν συνέχειαν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον τοὺς ἐλέγχει αὐξάνων τὴν κατηγορίαν του καὶ λέγει ὅτι· «Θὰ ἀποστείλω πρὸς ἐσᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλους θὰ φονεύσετε, ἄλλους θὰ σταυρώσετε καὶ ἄλλους θὰ μαστιγώσετε εἰς τὰς συναγωγὰς σας». Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπόν, ὅτι μολονότι ἐσταυρώσαμεν τὸν Κύριον, ἀλλὰ δὲν συμμετείχομεν καὶ εἰς τὸν φόνον τῶν δούλων του, ἐὰν ἐζούσαμεν τότε, νὰ λέγει, καὶ δούλους θὰ σᾶς ἀποστείλω, προφήτας καὶ αὐτούς, καὶ οὔτε αὐτοὺς θὰ λυπηθῆτε. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει, διὰ νὰ δείξη ὅτι δὲν εἶναι καθόλου παράξενον τὸ νὰ σφαγῆ ἀπὸ τοὺς υἱοὺς ἐκείνων, πού εἶναι φονικοὶ καὶ ὕπουλοι καὶ ἔχουν πολὺν δόλον καὶ ξεπερνοῦν τοὺς πατέρας των εἰς τὰ τολμήματα. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτὰ πού ἐλέχθησαν ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι καὶ ὑπερβολικὰ κενόδοξοι. Καθ' ὅσον ὅταν λέγουν, «Ἐὰν ἐζούσαμεν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μας, δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν», τὰ λέγουν ἀπὸ κενοδοξίαν, δείχνοντες τὴν εὐσέβειάν των μόνον μὲ λόγια, ἐνῶ μὲ τὰ ἔργα των πράττουν τὰ ἀντίθετα. «Φίδια καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν», δηλαδή, πονηροί, παιδιὰ πονηρῶν, καὶ πονηρότεροι ἀπ' αὐτοὺς πού σᾶς ἐγέννησαν. Διότι τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι διαπράττουν μεγαλύτερα ἐγκλήματα καὶ ὅτι ἐπιχείρησαν τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ πολὺ χειρότερα ἀπὸ ἐκείνους καὶ αὐτὰ τὰ ἐλέγχουν μὲ αὐστηρότητα ὡσὰν νὰ μὴ περιέπεσαν ποτὲ εἰς τὰ ἴδια. Διότι αὐτοὶ προσθέτουν εἰς τὰ ἐγκλήματά των καὶ τὸ τελευταῖον ἀπὸ ὅλα, τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν. Καθ' ὅσον ἐκεῖνοι μὲν ἐφόνευσαν τοὺς δούλους πού ἦλθον εἰς τὸν ἀμπελῶνα ἐνῶ αὐτοὶ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Υἱὸν καὶ αὐτοὺς πού τοὺς προσεκάλουν εἰς τὸν γάμον. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει, ἀποχωρίζων αὐτοὺς ἀπὸ τὴν συγγένειαν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ὠφελοῦνται εἰς τίποτε ἀπὸ τὴν συγγένειάν των αὐτῆν, ἐὰν δὲν μιμηθοῦν τὰ ἔργα ἐκείνου.

κέρδος, ἂν μὴ τὰ ἔργα μιμήσωνται. Διὸ καὶ ἐπάγει· «πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης», ἐκείνους μιμούμενοι τοὺς τὰ τοιαῦτα τειολμηκότας;

Ἐνταῦθα δὲ αὐτοὺς καὶ τῆς Ἰωάννου κατηγορίας ἀνέ-
 5 μνησε· καὶ γὰρ ἐκεῖνος οὕτως αὐτοὺς ἐκάλεσε· καὶ τῆς μελ-
 λούσης ὑπέμνησε κρίσεως. Εἶτα ἐπειδὴ οὐδὲν αὐτοὺς ἐφό-
 βει κρίσις καὶ γέεννα, τῷ μὴ πιστεύειν καὶ τῷ μέλλειν τὸ
 πρᾶγμα, ἀπὸ τῶν παρόντων αὐτοὺς κατασιέλλει, καὶ φησι
 «διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀποσιέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ
 10 γραμματεῖς, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκινεῖτε, καὶ σιαυρώσετε,
 καὶ μαστιγώσετε· ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον
 ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ τοῦ δι-
 καίου, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐ-
 φρονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ἀμὴν
 15 λέγω ὑμῖν, διὸ ἤξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην».

2. Ὅρα ἐκ πόσων αὐτοὺς ἠσφαλίσατο; Εἶπεν, διὸ κατα-
 γινώσκετε τῶν πατέρων ὑμῶν, δι' ὧν λέγετε, διὸ οὐκ ἂν
 ἐκοινωνήσαμεν αὐτοῖς· οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς τὸ ἐνιτρέψαι.
 Εἶπεν, διὸ καταγινώσκοντες χεῖρονα πράττετε καὶ ὑμεῖς·
 20 καὶ τοῦτο δὲ ἰκανὸν αὐτοὺς καταισχῦναι. Εἶπεν, διὸ οὐκ
 ἀτιμωρητὶ ταῦτα ἔσται, καὶ φόβον ἐντεῦθεν αὐτοῖς ἐντί-
 θησιν ἄφαιον· ἀνέμνησε γοῦν αὐτοὺς τῆς γεέννης. Εἶτα
 ἐπειδὴ ἔμελλεν ἐκείνη, ἐπέστησεν αὐτοῖς καὶ παρόντα τὰ
 δεινά· «ἤξει γὰρ ταῦτα πάντα», φησί, «ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύ-
 25 την». Προσέθηκε καὶ σφοδρότητα ἄφαιον τῇ τιμωρίᾳ, εἰπὼν
 διὸ πάντων χαλεπώτερα πείσονται· καὶ οὐδενὶ τούτων ἐγέ-
 ροντι βελτίους.

Εἰ δὲ λέγοι τις· Ἐκαὶ τί δήποτε χαλεπώτερα πάσχουσι

Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει· «Πῶς θ' ἀποφύγετε τὴν κρίσιν τῆς γεέννης», ἀφοῦ μιμείσθε ἐκείνους πού ἐπεχείρησαν τέτοια ἔργα;

Ἐδῶ δὲ τοὺς ὑπενθύμισε καὶ τὴν κατηγορίαν τοῦ Ἰωάννου ἐναντίον των, καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος ἔτσι τοὺς ὠνόμασε, καθὼς ἐπίσης τοὺς ὑπενθύμισε τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἐφόβιζε καθόλου ἢ μέλλουσα κρίσις καὶ ἡ γέεννα, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι δὲν ἐπίστευον, καὶ δὲν ἔδινον σημασίαν εἰς τὸ πρᾶγμα, τοὺς συγκρατεῖ ἀπὸ γεγονότα τοῦ παρόντος καὶ λέγει· «Διὰ τοῦτο νά, ἀποστέλλω πρὸς ἐσᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλους θὰ φονεύσετε, ἄλλους θὰ σταυρώσετε καὶ ἄλλους θὰ μαστιγώσετε, ὥστε νὰ πέσῃ ἐπάνω σας ὄλο τὸ δίκαιον αἷμα πού ἐχύθη ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἀβελ τοῦ δικαίου, μέχρι τὸ αἷμα τοῦ Ζαχαρίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Βαραχίου, τὸ ὁποῖον ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ἀλήθεια σᾶς λέγω, θὰ συμβοῦν ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν».

2. Βλέπεις μὲ πόσους τρόπους τοὺς προεφύλαξεν; Εἶπεν, ὅτι κατηγορεῖτε τοὺς πατέρας σας μὲ ὅσα λέγετε, ὅτι δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὰ ἔργα των· δὲν ἦτο δὲ αὐτὸ μικρὸν διὰ νὰ τοὺς ἀποτρέψῃ. Εἶπεν, ὅτι μολονότι κατηγορεῖτε ἐκείνους, σεῖς ὅμως πράττετε χειρότερα· καὶ αὐτὸ ἦτο ἰκανὸν νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ἐντραποῦν. Εἶπεν, ὅτι δὲν θὰ μείνουν αὐτὰ ἀτιμώρητα, καὶ μὲ τοὺς λόγους του αὐτοὺς ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς φόβον ἀπερίγραπτον· τοὺς ὑπενθύμισε δηλαδὴ τὸ πῦρ τῆς γεέννης. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ ἐκείνη θὰ συνέβαινεν εἰς τὸ μέλλον, τοὺς παρουσίασε τὰ δεινὰ πού θὰ συνέβαινον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν· διότι λέγει, «Θὰ ἔλθουν ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν». Προσέθεσε δὲ ὑπερβολικὴν σφοδρότητα εἰς τὴν τιμωρίαν, λέγων· ὅτι θὰ πάθουν τὰ χειρότερα ἀπὸ ὅλους, καὶ ὅμως μὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔγιναν καλύτεροι.

Ἐὰν δὲ ἤθελεν ἐρωτήσῃ κάποιος· Καὶ διατί τέλος

πάντων; εἶπομεν ἄν, ὅτι καὶ πάντων χαλεπώτερα τειτολή-
 κασι, καὶ οὐδενὶ τῶν γεγενημένων ἐσωφρονίσθησαν. Ἡ οὐκ
 ἤκουσας τοῦ Λάμεχ λέγοντος· «ἐκ Λάμεχ ἐκδεδίκηται ἐ-
 βδομηκοντάκις ἐπιά;» τουτέστι, πλείονων ἐγὼ ἄξιος τιμω-
 5 ριῶν ἢ ὁ Κάιν. Τί δήποτε; Καίτοι οὐκ ἀδελφὸν ἀνεῖλεν
 ἀλλ' ὅτι οὐδὲ τῷ παραδείγματι ἐσωφρονίσθη. Καὶ τοῦτο ἔ-
 στιν ὃ φησιν ὁ Θεὸς ἀλλαχοῦ· «ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων
 ἐπὶ τέκνα ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς μισοῦσί με»·
 οὐχ ὡς τῶν ἄλλοις τολμηθέντων ἐτέρων διδόντων δίκας,
 10 ἀλλ' ὡς τῶν μετὰ πλείονας ἁμαρτιότητας καὶ κολασθέντας μὴ
 γενομένων βελτιόνων, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ πεπλημμεληκότων, καὶ
 ἐκείνων τὰς τιμωρίας ὑποσχεῖν ὄντων δικαίων.

Σκόπει δὲ πῶς εὐκαιρῶς καὶ τοῦ Ἄβελ ἀνέμνησε, δει-
 κνὸς ὅτι φθόνου καὶ οὐτίος ὁ φόνος ἐστί. Τί οὖν ἂν ἔχοιτε
 15 εἰπεῖν; Μὴ γὰρ οὐκ ἔγνωτε τί ἔπαθεν ὁ Κάιν; μὴ γὰρ
 ἐφησύχασε τοῖς γεγενημένοις ὁ Θεός; μὴ γὰρ οὐκ ἀπήτη-
 σε τὴν χαλεπωτάτην δίκην; Μὴ γὰρ οὐκ ἤκούσατε ὅσα ἔπα-
 θον οἱ πατέρες ὑμῶν, τοὺς προφήτας ἀνελόντες; οὐ κολάσει
 καὶ τιμωρίαις μυρίαις ἐξεδόθησαν; Πῶς οὖν οὐκ ἐγένεσθε
 20 βελτίους; Καὶ τί λέγω τὰς κολάσεις τῶν πατέρων ὑμῶν,
 καὶ ἅπερ ἔπαθον; αὐτὸς σὺ ὁ καταψηφισάμενος τῶν πατέ-
 ρων, πῶς χεῖρω ποιεῖς; Καὶ γὰρ καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ ἀπεφή-
 νασθε, ὅτι κακοὺς κακῶς ἀπολέσει. Τίνα οὖν λοιπὸν ἔξετε
 συγγνώμην, μετὰ τοιαύτην ψῆφον τοιαῦτα τολμῶντες;
 25 Ἄλλὰ τίς ἐσιν ὁ Ζαχαρίας οὐτίος; Οἱ μὲν τὸν Ἰωάν-
 νου πατέρα φασίν, οἱ δὲ τὸν προφήτην, οἱ δὲ ξιερὸν τινα διώ-

2. Γεν. 4, 24.

3. Ἐξ. 20, 5.

4. Ματθ. 21, 41.

5. Δηλαδή τοῦ Προδρόμου.

πάντων ὑποφέρουν χειρότερα ἀπὸ ὄλους;», θὰ ἠμπορούσαμε νὰ εἰπῶμεν, ἐπειδὴ διέπραξαν καὶ χειρότερα ἀπὸ ὄλους καὶ δὲν ἐσωφρονίσθησαν μὲ κανένα ἀπὸ ὅσα ἔγιναν. Ἡ δὲν ἤκουσες τὸν Λάμεχ πού λέγει· «ὅτι ὁ Λάμεχ ἔχει τιμωρηθῆ ἑβδομήντα φορές ἑπτὰ»². δηλαδή ἐγὼ εἶμαι ἄξιος περισσοτέρων τιμωριῶν παρὰ ὁ Κάϊν. Διατί τέλος πάντων; Βέβαια δὲν ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐσωφρονίσθη μὲ τὸ παράδειγμα ἐκείνου. Αὐτὸ σημαίνουν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ πού λέγει εἰς ἄλλην περίπτωσιν· «Ἐγὼ πού τιμωρῶ τὰ τέκνα, ἐξ αἰτίας τῶν πατέρων των, μέχρι τὴν τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν ἐκείνων πού μὲ μισοῦν»³. Δὲν σημαίνει αὐτὸ ὅτι τιμωροῦνται ἄλλοι δι' ἐγκλήματα πού διέπραξαν ἄλλοι, ἀλλ' ὅτι μολονότι ὑπάρχουν τόσα πολλὰ παραδείγματα ἄλλων πού ἠμάρτησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν, παρὰ ταῦτα δὲν ἔγιναν καλύτεροι, ἀλλὰ διέπραξαν τὰ ἴδια πλημμελήματα καὶ ἦτο δίκαιον νὰ ὑποστοῦν τὰς ἰδίας τιμωρίας μὲ ἐκείνους.

Σκέψου δὲ πῶς εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν ὑπενθύμισε καὶ τὸν Ἄβελ, δείξας ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ φόνος ἦτο ἀποτέλεσμα φθόνου. Τί θὰ ἠμπορούσατε λοιπὸν νὰ εἰπῆτε; Μήπως δὲν γνωρίζετε τί ἔπαθεν ὁ Κάϊν; μήπως ὁ Θεὸς ἔδειξεν ἀδιαφορίαν δι' ὅσα συνέβησαν; μήπως δὲν ἐπέβαλε τὴν πῶ φοβερὰν τιμωρίαν; Μήπως δὲν ἠκούσατε ὅσα ἔπαθον οἱ πατέρες σας, πού ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας; δὲν παρεδόθησαν εἰς ἀπείρους κολάσεις καὶ τιμωρίας; Πῶς λοιπὸν δὲν ἐγίνατε καλύτεροι; Καὶ διατί ἀναφέρω τὰς τιμωρίας τῶν πατέρων σας καὶ ὅλα ὅσα ἔπαθον; σὺ ὁ ἴδιος, πού καταδικάζεις τοὺς πατέρας σου, διατί πράττεις χειρότερα; Καθ' ὅσον καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι ἐξεφράσατε τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Θεὸς «θὰ τιμωρήσῃ πολὺ αὐστηρὰ τοὺς κακοὺς»⁴. Ποῖαν λοιπὸν συγκώρησιν θὰ λάβετε, ἀφοῦ διαπράττετε τέτοια ἔργα μετὰ ἀπὸ τέτοιαν γνώμην σας;

Ἄλλὰ ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ Ζαχαρίας; Ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννου⁵, ἄλλοι δὲ ὅτι εἶναι

νυμον ιερέα, ὃν καὶ Ἰωδάε φησὶν ἡ Γραφή. Σὺ δὲ ἐκεῖνο
 σκόπει, ὅτι τὸ τόλμημα διπλοῦν ἦν. Οὐ γὰρ ἁγίους ἀνήρουν
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἁγίῳ τόπῳ. Ταῦτα δὲ λέγων, οὐκ ἐ-
 κείνους ἐφόβει μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς παρεμ-
 5 θεῖτα, δεικνὺς ὅτι καὶ οἱ δίκαιοι οἱ πρὸ αὐτῶν ταῦτα ἔπαθον.
 Τούτους δὲ ἐφόβει, προλέγων ὅτι ὥσπερ ἐκεῖνοι δίκην ἔδο-
 σαν, οὕτω καὶ οὗτοι τὰ ἔσχατα πείσονται. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς
 καὶ προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς καλεῖ, καὶ ἐνιευ-
 θεν πάλιν πᾶσαν ἀπολογίαὺν αὐτῶν ἀναιρῶν. Οὐ γὰρ ἔχετε
 10 εἰπεῖν, φησὶν, ὅτι ἀπὸ ἐθνῶν ἀπέστειλας καὶ διὰ τοῦτο
 ἔσκανδαλίσθημεν, ἀλλὰ τὸ φονικὸς εἶναι καὶ διψᾶν αἱμά-
 των εἰς τοῦτο ἦγε. Διὸ καὶ προεῖπεν, ὅτι διὰ τοῦτο προφή-
 τας καὶ γραμματεῖς ἀποσιέλλω. Τοῦτο καὶ οἱ προφήται
 πάντες ἐνεκάλουν αὐτοῖς, «αἷματα ἐφ' αἵμασι μίογουσι»,
 15 λέγοντες, καὶ ὅτι ἄνδρες αἱμάτων εἰσὶ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ
 αἷμα αὐτῶ ἐκέλευσε προσφέρεισθαι, δεικνὺς ὅτι εἰ ἐπὶ ἀλό-
 γου οὕτω τίμιον, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ ἀνθρώπου. Ὁ καὶ τῷ
 Νῶε λέγει «ἐκδικήσω πᾶν αἷμα ἐκχυνόμενον». Καὶ μυρία
 ἕτερα τοιαῦτά ἐστιν εὐρεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ φονεύειν αὐτοὺς
 20 διατατιόμενον· διὸ οὐδὲ πνικτὸν ἐσθίειν ἐκέλευσεν. Ὡ τῆς
 τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ὅτι καὶ προειδὼς οὐδὲν κερδανοῦν-
 τας, τὰ αὐτοῦ ὅμως ἐποίει. Πέμπω γάρ, φησὶ, καὶ ταῦτα εἰ-
 δὼς σφαγησομένους. Ὡστε κἀντιεῦθεν ἠλέγχοντο εἰκῆ λέγον-
 τες, «οὐκ ἂν ἡμεῖς κοινωνοὶ τῶν πατέρων». Καὶ γὰρ καὶ οὗτοι
 25 προφήτας καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἀνεῖλον, καὶ οὕτε τὸν τόπον
 αὐτὸν ἠδέσθησαν, οὕτε τὸ ἀξίωμα τῶν προσώπων. Οὐδὲ

6. Ὡσ. 4, 2.

7. Γεν. 9, 6.

ὁ προφήτης, καὶ ἄλλοι ὅτι εἶναι κάποιος ἄλλος μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα ἱερεὺς, τὸν ὁποῖον ἡ Γραφή ὀνομάζει καὶ Ἰωδᾶε. Σὺ ὅμως νὰ σκέπτεσαι ἐκεῖνο, ὅτι ἦτο διπλοῦν τὸ διαπραχθὲν ἔγκλημα. Διότι δὲν ἐφόνευσον μόνον ἀγίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τόπον ἅγιον. Λέγων δὲ αὐτὸ δὲν ἐφόβιζε μόνον ἐκείνους, ἀλλὰ παρηγόρει καὶ τοὺς μαθητὰς του, δεικνύων ὅτι καὶ οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς δίκαιοι τὰ ἴδια ἔπαθον. Αὐτοὺς δὲ τοὺς ἐφόβιζε προλέγων, ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ἐτιμωρήθησαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ θὰ ὑποστοῦν τὰς πρὸ φοβερὰς τιμωρίας. Διὰ τοῦτο ὀνομάζει τοὺς μαθητὰς του καὶ προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς καὶ ἔτσι ἀφαιρεῖ καὶ πάλιν ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους κάθε δικαιολογίαν. Διότι, λέγει, δὲν ἤμπορεῖτε νὰ εἰπῆτε, ὅτι μᾶς ἀπέστειλες ἐθνικοὺς διδασκάλους καὶ διὰ τοῦτο ἐσκανδαλίσθημεν, ἀλλὰ τοῦτο συνέβαινεν ἐπειδὴ ἦσαν φονιάδες καὶ ἐδιψοῦσαν διὰ αἷμα. Διὰ τοῦτο καὶ προεῖπεν, «ὅτι διὰ τοῦτο θὰ ἀποστείλω προφήτας καὶ γραμματεῖς». Διὰ τοῦτο καὶ ὅλοι οἱ προφήται τοὺς κατηγόρουν, λέγοντες· «Ἀναμιγνύουν αἷματα μὲ αἷματα»⁶ καὶ ὅτι εἶναι ἄνδρες πού τοὺς ἀρέσουν τὰ αἷματα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς διέταξε τὸ αἷμα νὰ προσφέρεται εἰς αὐτόν, δεικνύων ὅτι, ἐὰν αὐτὸ ἀξίζῃ νὰ γίνεται διὰ τὰ ἄλογα ζῶα πολὺ περισσότερον διὰ τὸν ἄνθρωπον, πρᾶγμα πού λέγει καὶ εἰς τὸν Νῶε· «Θὰ ἐκδικηθῶ κάθε αἷμα πού χύνεται»⁷. Καὶ ἄλλα παρόμοια ἄπειρα τὸν ἀριθμὸν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν, πού παραγγέλλουν αὐτοὺς νὰ μὴ φονεύουν· διὰ τοῦτο διέταξεν οὔτε καὶ νὰ τρώγουν κρέας πνιγμένου ζώου. Ὡ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, διότι ἂν καὶ προεγνώριζεν, ὅτι δὲν θὰ εἶχον κανένα κέρδος, ὅμως ἔκανε ὅτι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν. Διότι, λέγει, τοὺς ἀποστέλλω, καὶ αὐτὸ ἂν καὶ γνωρίζω ὅτι θὰ σφαγοῦν. Ὡστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἐγένετο φανερόν, ὅτι ἀσυλόγιστα ἔλεγον, «δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὰ ἔργα τῶν πατέρων μας». Καθ' ὅσον καὶ αὐτοὶ ἐφόνευσαν προφήτας εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ οὔτε τὸν ἴδιον ἱερὸν χώρον ἐσεβάσθησαν, οὔτε τὸ ἀξίωμα τῶν προσώπων. Διότι δὲν

γὰρ ἀπλῶς τοὺς τυχόντας ἀνεῖλον, ἀλλὰ προφήτας καὶ σοφούς, ὥστε μηδὲν αὐτοῖς ἐγκαλεῖν. Τούτους δέ, τοὺς ἀποσιόλους φησὶ καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους, καὶ γὰρ πολλοὶ προεφήτευον.

5 Ἔπειτα βουλόμενος αὐξῆσαι τὸν φόβον, φησὶν· «ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἤξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην»· τουτέστιν, εἰς κεφαλὰς ὑμῶν πάντα τρέφω, καὶ σφοδρὰν ποιήσομαι τὴν ἄμυναν. Ὁ γὰρ πολλοὺς ἡμαρτηκότητας εἰδὼς καὶ μὴ σωφρονηθεῖς, ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν καὶ αὐτὸς
10 ἁμαρτιῶν, καὶ οὐ τὰ αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶν χαλεπώτερων, χαλεπωτέραν ἐκείνων πολλῶν δίκαιος ἂν εἶη δοῦναι δίκην. Ὡσπερ γὰρ, εἰ ἐβουλήθη, μεγάλα ἂν ἐκέρδανε τοῖς ἐτέρων παραδείγμασι γενόμενος βελτίων, οὕτως, ἐπειδὴ ἀδιόρθωτος ἔμεινε, μείζονός ἐστι τιμωρίας ὑπεύθυνος, ἕ-
15 τε πλείονος νουθεσίας τῆς διὰ τῶν ἔμπροσθεν ἡμαρτηκῶν καὶ κολασθέντων ἀπολελαυκῶς, καὶ οὐδὲν καρπωσάμενος.

3. Ἔπειτα πρὸς τὴν πόλιν ἀποσιρέφει τὸν λόγον, καὶ ταύτην παιδεῦσαι βουλόμενος τοὺς ἀκούοντας, καὶ φησὶν· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ». Τί βούλεται ὁ διπλασιασμός; Ἐλε-
20 οῦντος αὐτήν καὶ ταλανίζοντος τοῦτο τὸ σχῆμα, καὶ σφόδρα φιλοῦντος. Ὡσπερ γὰρ πρὸς ἐρωμένην, φιληθεῖσαν μὲν διαπαντός, καταφρονήσασαν δὲ τοῦ ἔρασι τοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεσθαι μέλλουσαν, ἀπολογεῖται λοιπὸν μέλλων ἐπάγειν τὴν κόλασιν. Ὁ καὶ ἐν τοῖς προφήταις ποιεῖ λέγων· «εἴ-
25 πον, ἀνάσιρεπον πρὸς με, καὶ οὐκ ἀνέσιρεπεν». Ἔπειτα καλέσας αὐτήν, λέγει καὶ τὰς μαιφονίας αὐτῆς· «ἢ ἀποκιέννουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα συναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, καὶ οὐκ ἠθέλησάτε;» καὶ ταύτην ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀπολο-
30 γούμενος, διτι οὐδὲ τούτοις με ἀπέσιρεπας, οὐδὲ ἀπέσιτησας

ἐφόνευσαν τυχαίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ προφήτας καὶ σοφούς, ὥστε νὰ μὴ ἤμποροῦν νὰ κατηγοροῦν αὐτούς. Προφήτας δὲ ὀνομάζει τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς μετέπειτα μαθητάς, καθ' ὅσον πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς προεφήτευον.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον των, λέγει «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅλα αὐτὰ θὰ συμβοῦν εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν», δηλαδή θὰ τὰ ρίξω ὅλα εἰς τὰς κεφαλὰς σας καὶ θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη ἢ τιμωρία πού θὰ ἐπιβάλλω. Διότι αὐτὸς πού ἐγνώρισε πολλοὺς πού ἡμάρτησαν καὶ δὲν ἐσωφρονίσθη, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος πάλιν ἔπεσεν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, καὶ ὄχι εἰς αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς πολὺ φοβερότερα, δίκαιον θὰ ἦτο νὰ ὑποστῇ πολὺ πῖθ φοβεράν τιμωρίαν. Διότι ὅπως, ἐὰν ἤθελε, θὰ εἶχε μεγάλα κέρδη ἐὰν θὰ ἐγίνετο καλύτερος μὲ τὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων, ἔτσι, ἐπειδὴ ἔμενεν ἀδιόρθωτος, εἶναι ὑπεύθυνος μεγαλυτέρας τιμωρίας, διότι ἂν καὶ ἀπήλαυσε περισσοτέρας νουθεσίας δι' ἐκείνων πού παλαιότερον ἡμάρτησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν, αὐτὸς δὲν ὠφελήθη εἰς τίποτε.

3. Ἀκολουθῶς στρέφει τὸν λόγον πρὸς τὴν πόλιν, θέλων μὲ αὐτὸ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀκροατάς του, καὶ λέγει· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ». Τί χρειάζεται ἡ διπλῆ ἐκφώνησις; Αὐτὸ εἶναι τρόπος ἐκφράσεως αὐτοῦ πού ἐλπεῖ καὶ ταλανίζει τὴν πόλιν καὶ ἀγαπᾷ ὑπερβολικὰ αὐτήν. Διότι ὡσὰν ἀκριβῶς πρὸς μίαν ἐρωμένην, πού ἠγαπήθη μὲν εἰς μέγαν βαθμὸν ἀπὸ τὸν ἐραστήν της, ἀλλ' ὅμως κατεφρόνησεν αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο πρόκειται νὰ τιμωρηθῇ, ἀπολογεῖτε πλέον, διότι πρόκειται νὰ τὴν τιμωρήσῃ, πρᾶγμα πού τὸ κάνει καὶ διὰ τῶν προφητῶν λέγων· «Εἶπα γύρισε πρὸς ἐμένα, καὶ δὲν ἐπέστρεψεν»⁸. Ἔπειτα, ἀφοῦ ἀνέφερε τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἀναφέρει καὶ τὰς μαιφονίας αὐτῆς· «Ἡ ὁποία φονεύει τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολεῖ τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς ἐσένα. Πόσες φορές ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ παιδιὰ σου, καὶ δὲν τὸ ἠθελήσατε;» καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀπολογεῖται διὰ τοὺς ἰδικούς του, ὅτι δηλαδή οὔτε μὲ αὐ-

τῆς περὶ σὲ πολλῆς εὐνοίας, ἀλλ' ἠθέλησα καὶ οὕτω, καὶ οὐχ ἅπαξ καὶ δὶς, ἀλλὰ πολλάκις σε ἐπισπάσασθαι. «Ἰο-
 σάκις» γάρ, φησὶν, «ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν,
 ὡσπερ ὄρνις τὰ νοσία ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;». Τοῦτο
 5 δὲ λέγει, δηλῶν ὅτι αἰεὶ ἑαυτοὺς ἐσκορπιζον διὰ τῶν ἁμαρ-
 τημάτων. Καὶ τὸ φιλόσοργον ἀπὸ τῆς εἰκόνας ἐνδείκνυται
 καὶ γὰρ θερμὸν τὸ ζῶον περὶ τὰ ἔκγονα. Καὶ πανταχοῦ δὲ
 τῶν προφητῶν ἢ εἰκῶν αὕτη τῶν περὶ τῶν, καὶ ἐν τῇ ὠδῇ
 Μωϋσέως καὶ ἐν τοῖς ψαλμοῖς, τὴν πολλὴν σκέπην καὶ πρό-
 10 νοιαν ἐνδείκνυμένη.

Ἄλλ' οὐκ ἠθελήσατε, φησὶν. «Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑ-
 μῶν ἔρημος», γυμνὸς τῆς παρ' ἐμοῦ βοηθείας. Ἄρα αὐτὸς
 ἦν ὁ καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν προϊσιτάμενος, καὶ συνέχων καὶ
 διακρατῶν ἄρα αὐτὸς αὐτοὺς ἐστὶν ὁ κολάζων αἰεὶ. Καὶ
 15 τίθησι τιμωρίαν, ἣν αἰεὶ ἐδεδοίκεσαν μεθ' ὑπερβολῆς· αὕτη
 γὰρ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀναιροπὴν τῆς πολιτείας ἐδήλου. «Λέ-
 γω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητε ἀπάρτι, ἕως ἂν εἴπητε, εὐλο-
 γημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου». Καὶ τοῦτο ἐρα-
 σιοῦ τὸ ρῆμα σφοδροῦ, σφόδρα αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τῶν μελ-
 20 λόντων ἐπισπασμένον, οὐκ ἀπὸ τῶν παρελθόντων μόνον ἐν-
 τρέποντος· τὴν γὰρ μέλλουσαν ἡμέραν τῆς δευτέρας παρου-
 σίας ἐνταῦθα λέγει.

Τί οὖν; οὐκ εἶδον αὐτὸν ἔκτιοτε; Ἄλλ' οὐχὶ τὴν ὥραν
 ἐκείνην δηλοῖ λέγων, ἀπάρτι, ἀλλὰ τὸν καιρὸν τὸν μέγαι
 25 τοῦ σιαυροῦ. Ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ αὐτοὶ τοῦτο ἐνεκάλουν, ὅτι
 ἀντίθεός τις ἐστὶ καὶ ἐχθρὸς τῷ Θεῷ, ἀπὸ τούτου αὐτοὺς
 προτρέπει ἀγαπᾶν αὐτόν, τῷ συμφωνοῦντα ἑαυτὸν δεικνύται

τὰς τὰς ἐνεργείας σου μὲ ἔκανες νὰ φύγω ἀπὸ κοντὰ σου, οὔτε ἐστερήθης τῆς πολλῆς εὐνοίας μου πρὸς ἐσένα, ἀλλ' ἠθέλησα καὶ ἔτσι, ὄχι μίαν καὶ δύο, ἀλλὰ πολλές φορές, νὰ σὲ ὀδηγήσω κοντὰ μου. Διότι, λέγει, «Πόσες φορές ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ παιδιά σου, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὄρνιθα τὰ πουλάκια της, καὶ δὲν τὸ ἠθέλησατε;». Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει διὰ νὰ δείξῃ ὅτι, πάντοτε ἀπεμάκρυνον τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ κοντὰ του μὲ τὰ ἁμαρτήματά των. Καὶ τὴν φιλοστοργίαν του μὲ τὴν εἰκόνα δείχνει, καθ' ὅσον αὐτὸ τὸ πτηνὸν δείχνει πολλὴν στοργὴν πρὸς τὰ παιδιά του. Καὶ παντοῦ εἰς τοὺς προφήτας συναντᾶται αὐτὴ ἡ εἰκὼν τῶν περὺγων, καὶ εἰς τὴν ὠδὴν τοῦ Μωϋσέως καὶ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, δεικνύουσα τὴν μεγάλην προστασίαν καὶ πρόνοιαν.

Ἄλλὰ, λέγει, δὲν ἠθέλησατε. «Νά, ἐγκαταλείπεται ἔρημος ἡ οἰκία σας», γυμνὴ ἀπὸ τὴν βοήθειάν μου. Ἄρα αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος πὺ ἐβάδιζε μπροστὰ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τοὺς συνεκράτει καὶ τοὺς ἐπροστάτευεν· ἄρα αὐτὸς εἶναι πὺ τιμωρεῖ αὐτοὺς πάντοτε. Καὶ προβάλλει τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν πάντοτε ἐφοβοῦντο ὑπερβολικά· διότι αὐτὴ ἡ τιμωρία ἐφάνερωνεν ὀλόκληρον τὴν ἀνατροπὴν τῆς ὅλης ζωῆς των. «Διότι σᾶς λέγω, ὅτι ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἔξῃς δὲν θὰ μὲ ἰδῆτε, μέχρις ὅτου εἰπῆτε, εὐλογημένος ἅς εἶναι ἐκεῖνος πὺ ἔρχεται ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου». Καὶ αὐτὸς εἶναι λόγος ἐραστοῦ πὺ ἀγαπᾷ ὑπερβολικά, πὺ τοὺς ἀποσπᾷ εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν καὶ ἀπὸ τὰς μελλοντικὰς τιμωρίας, καὶ δὲν τοὺς κάνει νὰ νοιώσουν ἐντροπὴν μόνον διὰ τὰ ὅσα συνέβησαν κατὰ τὸ παρελθόν· διότι ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν τῆς δευτέρας παρουσίας του.

Τί λοιπόν; δὲν τὸν εἶδον αὐτὸν ἀπὸ τότε; Ἄλλὰ λέγων, «ἀπάρτι», δὲν ἐννοεῖ τὴν ὥραν ἐκείνην, ἀλλὰ τὸν χρόνον πὺ ἐμεσολάβησε μέχρι τὸν σταυρικὸν θάνατόν του. Διότι, ἐπειδὴ αὐτοὶ πάντοτε αὐτὴν τὴν κατηγορίαν προέβαλλον, ὅτι εἶναι κάποιος ἀντίθετος καὶ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ αὐτὸ τοὺς προτρέπει νὰ τὸν ἀγαποῦν, ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι

τῷ Πατρὶ καὶ δείκνυσιν αὐτὸν ὄντα τὸν ἐν τοῖς προφήταις.
 Διὸ καὶ τοῖς αὐτοῖς κέχρηται ρήμασιν, οἷσπερ καὶ ὁ προ-
 φήτης. Διὰ δὲ τούτων καὶ τὴν ἀνάστασιν ἠνίξαιτο καὶ τὴν
 δευτέραν παρουσίαν, καὶ ἐδήλωσε καὶ τοῖς σφόδρα ἀπι-
 5 σιοῦσιν, ὅτι τότε πάντως αὐτὸν προσκυνήσουσι. Καὶ πῶς
 τοῦτο ἐδήλωσε; Πολλὰ εἰπὼν πρότερον ἐσόμενα· ὅτι ἀπο-
 σιελεῖ προφήτας· ὅτι ἀναιρήσουσιν αὐτούς· ὅτι ἐν ταῖς συνα-
 γωγαῖς· ὅτι πείσονται τὰ ἔσχατα αὐτοῖ· ὅτι ἐρημωθήσεται
 ὁ οἶκος· ὅτι ὑποσιήσονται πάντων χαλεπώτερα, καὶ οἷα μη-
 10 δέποιε πρότερον. Ταῦτα γὰρ πάντα καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοή-
 τοις καὶ φιλονείκοις ἱκανὰ ἦν παρέξειν καὶ ἐκείνου τοῦ ἐν
 τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐσομένου ἀπόδειξιν.

Ἐρῆσομαι γὰρ αὐτούς· ἀπέσιειλε προφήτας καὶ σοφούς;
 ἀνεῖλον αὐτούς ἐν ταῖς συναγωγαῖς; ἀφέθη ὁ οἶκος αὐτῶν
 15 ἐρημος; ἦλθε πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ἐκείνην τὰ τῆς τιμω-
 ρίας; Εὐδηλον ὅτι, καὶ οὐδεὶς ἀντιρεῖ. Ὡσπερ οὖν ταῦτα
 πάντα ἐξέβη, οὕτω κἀκεῖνα ἐκθήσεται, καὶ πάντως ὑπο-
 κύψουσι τότε. Ἄλλ' οὐδὲν ὄφελος ἐντεῦθεν εἰς ἀπολογίαὶν
 αὐτοῖς, ὥσπερ οὖν οὐδὲ τοῖς πολιτείας ἕνεκεν μετανοοῦσι
 20 τότε. Διόπερ ἕως ἐστὶ καιρὸς, πράττωμεν τὰ ἀγαθὰ. Ὡσπερ
 γὰρ ἐκείνοις τῆς γνώσεως λοιπὸν ὄφελος οὐδὲν, οὕτως οὐδὲ
 ἡμῖν αὐτοῖς τῆς ἐπὶ τῇ πονηρίᾳ μετανοίας. Οὔτε γὰρ κυβερ-
 νήτη, τῆς θαλάσσης ὑπερνεχθείσης τοῦ σκάφους παρὰ τὴν
 αὐτοῦ ραθυμίαν, οὐκ ἰαιρῶ, τοῦ κάμνοντος ἀπελθόντος,
 25 ἔσται τι πλεόν, ἀλλ' ἕκαστον τούτων πρὸ τοῦ τέλους πάν-
 τα χρὴ μηχανᾶσθαι καὶ πραγματεύεσθαι, ὥστε μηδενὶ κιν-

σύμφωνος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ δείχνει ὅτι αὐτὸς ἦτο πού ὠμίλει διὰ τῶν προφητῶν. Διὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖ καὶ τὰ ἴδια λόγια τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίει καὶ ὁ προφήτης. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια δὲ ὑπηνίχθη καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν δευτέραν παρουσίαν, καὶ ἐδήλωσεν εἰς τοὺς πάρα πολὺ ἀπιστοῦντας, ὅτι τότε ὀπωσδήποτε θὰ τὸν προσκυνήσουν. Καὶ πῶς τὸ ἐδήλωσεν αὐτό; Μὲ τὸ ὅτι προεῖπε πολλὰ πού θὰ συμβοῦν. Ὅτι δηλαδὴ θ' ἀποστείλῃ προφήτας, ὅτι θὰ τοὺς φονεύσουν, καὶ ὅτι θὰ τοὺς φονεύσουν μέσα εἰς τὰς συναγωγάς, ὅτι θὰ πάθουν τὰ πιὸ φοβερὰ πράγματα, ὅτι θὰ ἐρημωθῇ ὁ οἶκος των, ὅτι θὰ ὑποστοῦν τὰ χειρότερα ἀπὸ ὅλους καὶ τέτοια πού οὐδέποτε προηγουμένως ἔπαθον. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἦσαν ἱκανὰ ν' ἀποδείξουν καὶ εἰς τοὺς πάρα πολὺ ἀνοήτους καὶ φειλονικούς καὶ ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν του.

Θὰ τοὺς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν. Ἀπέστειλε προφήτας καὶ σοφούς; τοὺς ἐφόνευσαν μέσα εἰς τὰς συναγωγάς; ἐρημώθη ὁ οἶκος των; συνέβησαν ὅλαι ἐκεῖναι αἱ τιμωρίαι κατὰ τὴν γενεὰν ἐκείνην; Εἶναι φανερὸν ὅτι συνέβησαν καὶ ὅτι κανεῖς δὲν θὰ φέρῃ ἀντίρρησιν. Ὅπως λοιπὸν συνέβησαν ὅλα αὐτά, ἔτσι θὰ συμβοῦν καὶ ἐκεῖνα καὶ ὀπωσδήποτε θὰ ὑποκύψουν τότε καὶ αὐτοί. Ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν των αὐτὴν δὲν θὰ ἔχουν κανένα ὄφελος πρὸς ἀπολογίαν, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια δὲν θὰ ὑπάρξῃ ὄφελος οὔτε εἰς ἐκείνους πού θὰ μετανοοῦν τότε διὰ τὴν ζωὴν των. Διὰ τοῦτο ὅσον εἶναι καιρός, ἅς πράττωμεν καλὰ ἔργα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι δὲν ὠφελοῦνται εἰς τίποτε πλέον ἀπὸ τὸ νὰ τὸν γνωρίσουν τότε, ἔτσι οὔτε καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ἐὰν μετανοήσωμεν τότε διὰ τὴν πονηρίαν μας. Διότι οὔτε εἰς τὸν κυβερνήτην τοῦ πλοίου δὲν μένει τίποτε πλέον, ὅταν ἡ θάλασσα καταβυθίσῃ τὸ πλοῖον του ἐξ αἰτίας τῆς ὀκνηρίας του, οὔτε εἰς τὸν ἰατρόν, ὅταν ἀποθάνῃ ὁ ἀσθενής, ἀλλὰ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς πρέπει πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος νὰ σκέπτεται τὰ πάντα καὶ νὰ ἐνεργῇ καταλλήλως, ὥστε

δύνω περιπεσεῖν, μηδὲ αἰσχύνῃ· μετὰ δὲ ταῦτα πάντα ἀ-
νόνητα.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ἕως ἂν ὤμεν ἐν τῇ νόσῳ καὶ ἰα-
τροὺς παρακαλῶμεν καὶ χρήματα ἀναλίσκωμεν καὶ σπου-
5 δὴν διηνεκῇ εἰσφέρωμεν, ἵνα ἀνασιάντες ἀπὸ τῆς κακίας,
ὕγιεις ἐντεῦθεν ἀπέλθωμεν. Καὶ ὅσῃν περὶ τοὺς δούλους
τοὺς ἡμετέρους ποιούμεθα πρόνοιαν, ὅταν αὐτῶν τὰ σώ-
ματα κάμνη, τοσαύτην περὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιδειξώμεθα, τῆς
ψυχῆς ἡμῶν νοσοῦσης. Καίτοι τῶν οἰκειῶν ἡμεῖς ἐγγύτεροι
10 ἑαυτοῖς, καὶ τῶν σωματίων τῶν ἐκείνων αἱ ψυχαὶ ἀναγ-
καιότεραι, ἀλλ' ὅμως ἀγαπητόν, κἄν τὴν ἴσην γοῦν σπουδὴν
εἰσενέγκωμεν. Ἄν γὰρ μὴ νῦν τοῦτο πράξωμεν, ἀπελθόν-
τας λοιπὸν οὐδὲν ἔτι καρπώσασθαι εἰς ἀπολογίας λόγον.

4. Καὶ τίς οὕτως ἄθλιος, φησὶν, ὡς μηδὲ τοσαύτην ἐπιδεί-
15 κνυοθαι πρόνοιαν; Τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ θαυμασιόν, ὅτι οὕτως
ἔσμεν ἄτιμοι παρ' ἡμῖν αὐτοῖς, ὡς καὶ τῶν οἰκειῶν μᾶλλον
ἑαυτῶν καταφρονεῖν. Τῶν μὲν γὰρ οἰκειῶν πυρετιόντων, καὶ
ἰατροὺς καλοῦμεν καὶ οἰκίαν ἀφορίζομεν, καὶ τοῖς νόμοις
πείδεσθαι τῆς τέχνης ἐκείνης καταναγκάζομεν· καὶ ἀμελου-
20 μένων τούτων, χαλεποὶ τε αὐτοῖς γινόμεθα καὶ φύλακας
παρακαθιστιῶμεν, τοὺς οὐδὲ βουλομένοις αὐτοῖς τὴν οἰκίαν
πληροῦν ἐπιθυμίαν ἐπιτρέποντας· κἄν εἴπωσιν οἱ ἐπιμελό-
μενοι τούτων, φάρμακα δεῖν πολλῆς κατασκευασθῆναι τιμῆς,
εἴκομεν· κἄν ὀτιοῦν ἐπιτάξωσι, πειθόμεθα, καὶ μισθοὺς αὐ-
25 τοῖς τῶν προσιαγμάτων τούτων τελοῦμεν. Ὅταν δὲ ἡμεῖς
κάμνωμεν - μᾶλλον δὲ οὐκ ἔστιν ὅτι οὐ κάμνομεν - οὐδὲ
ἰατρὸν εἰσάγομεν, οὐ χρήματα ἀναλίσκομεν, ἀλλ' ὥσπερ δη-

νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς κανένα κίνδυνον καὶ εἰς καμμίαν αἰσχύνην· μετὰ τὴν καταστροφὴν ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀνώφελα.

Καὶ ἡμεῖς λοιπόν, ὅσον χρόνον εἴμεθα ἀσθενεῖς τότε καὶ ἰατροὺς προσκαλοῦμεν καὶ χρήματα ἐξοδεύομεν καὶ φροντίδα διαρκῆ καταβάλλομεν, ὥστε ἀφοῦ θεραπευθῶμεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν μας, νὰ φύγωμεν ὑγιεῖς ἀπὸ ἐδῶ. Καὶ ὅσῃν φροντίδα καταβάλλομεν διὰ τοὺς δούλους μας, ὅταν ἄρρωσταίνουν τὰ σώματά των, τόσῃν φροντίδα ἄς δείξωμεν καὶ διὰ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτοὺς μας ὅταν ἀσθενῇ ἡ ψυχὴ μας. Καὶ μολοντί βέβαια ἡμεῖς εὐρισκόμεθα πλησιέστερον πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς μας, παρὰ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας μας, καὶ αἱ ψυχαὶ μας εἶναι ἀναγκαιότεραι ἀπὸ τὰ σώματα ἐκείνων, ἀλλ' ὅμως εὐχάριστον θὰ εἶναι νὰ δείξωμεν ἔστω καὶ ἴσην τουλάχιστον φροντίδα. Διότι, ἂν δὲ κάνωμεν τώρα αὐτό, ὅταν φύγωμεν πλέον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρωμεν κανένα λόγον διὰ νὰ δικαιολογηθῶμεν.

4. Καὶ ποῖος εἶναι τόσον ἄθλιος, θὰ εἰπῇ κάποιος, ὥστε νὰ μὴ δείκνῃ οὔτε τόσῃν τουλάχιστον φροντίδα; Πράγματι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀξιοθαύμαστον, ὅτι δείκνομεν τόσῃν περιφρόνησιν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ὥστε νὰ περιφρονοῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας περισσότερο καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας μας. Διότι, ὅταν οἱ ὑπηρέται μας πάσχουν ἀπὸ πυρετόν, καὶ ἰατροὺς καλοῦμεν καὶ τὴν οἰκίαν κλείομεν καὶ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς νόμους τῆς ἰατρικῆς τέχνης, καὶ ὅταν ἐκεῖνοι δὲν φροντίζουν καὶ γινόμεθα αὐστηροὶ πρὸς αὐτοὺς καὶ τοποθετοῦμεν πλησίον των φύλακας, πού δὲν τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ κάνουν αὐτὸ πού θέλουν αὐτοί. Καὶ ἂν εἰποῦν αὐτοὶ πού τοὺς φροντίζουν, ὅτι χρειάζεται νὰ κατασκευασθοῦν φάρμακα μεγάλης ἀξίας, τὸ κάνομεν καὶ ὁποιαδήποτε ἐντολὴν δώσουν, τὴν ἐκτελοῦμεν καὶ πληρώνομεν εἰς αὐτοὺς μισθοὺς διὰ τὰς ἐντολάς των αὐτάς. Ὅταν ὅμως ἀσθενῶμεν ἡμεῖς, μᾶλλον δὲ δὲν ὑπάρχει στιγμή πού νὰ μὴ εἴμεθα ἀσθενεῖς, οὔτε ἰατρὸν φέρομεν, οὔτε χρήματα ἐξοδεύομεν, ἀλλ' ὡσὰν νὰ εἶναι ἄρρωστος κάποιος δήμιος

μίον τινός καὶ ἐχθροῦ καὶ πολεμίου κειμένου, οὕτω τῆς ψυχῆς ἀμελοῦμεν. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ἐγκαλῶν τῇ θεραπείᾳ τῇ περὶ τοὺς οἰκέτας, ἀλλ' ἀξιῶν κἄν τοσαύτην τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας ποιήσασθαι ἐπιμέλειαν.

5 Καὶ πῶς ἂν ποιησαίμεθα; φησὶν. Ἐπίδειξον αὐτὴν Παύλω νοσοῦσαν· εἰσάγαγε Μαιθαῖον παρακάθισον Ἰωάννην. Ἄκουσον παρ' αὐτῶν τί δεῖ ποιεῖν τὸν οὕτω κάμνοντα· πάντως ἐροῦσι, καὶ οὐκ ἀποκρούονται. Ἄλλ' οὐ προσέχει, τῷ πυρετῷ κατεχομένη; Κατανάγκασον αὐτὴν σὺ καὶ τὸ λογι-
10 κὸν αὐτῆς διέγειρον. Εἰσάγαγε τοὺς προφήτας. Οὐκ ἔστι χρήματα τοῖς ἰατροῖς καταθεῖναι τούτοις· οὔτε γὰρ αὐτοὶ μισθὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἀπαιτοῦσιν, οὔτε ὑπὲρ φαρμάκων, ὧν κατασκευάζουσιν, οὐκ εἰς ἀνάγκην σε δαπάνης ἐμβάλλουσι, πλὴν τῆς ἐλεημοσύνης· ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ προσδιδύα-
15 σιν· οἷον, διὰν κελεύωσι σωφρονῆσαι, ἀπαλλάττουσί σε ἀκαίρων καὶ ἀτόπων ἀναλωμάτων· διὰν ἀπέχεσθαι μέθης, εὐπορώτερόν σε ποιοῦσιν.

Εἶδες ἰατρῶν τέχνην, μετὰ ὑγείας καὶ χρήματα παρεχόντων; Παρακάθισον τοίνυν αὐτοῖς, καὶ μάθε παρ' αὐ-
20 τῶν τοῦ νοσήματός σου τὴν φύσιν. Οἷον, ἐρᾷς χρημάτων πολλάκις καὶ πλεονεξίας, ὥσπερ οἱ πυρετιοντες ψυχροῦ; Ἄκουσον γοῦν τί παραινῶσιν. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἰατρός σοί φησιν· ἐὰν χάριση τῇ ἐπιθυμίᾳ, ἀπολῆ, καὶ τὸ καὶ τὸ ὑποσιήσῃ· οὕτω καὶ Παῦλος· «οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐπι-
25 πουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου καὶ ἐπιθυ-

καὶ ἐχθρὸς καὶ ἀντίπαλός μας, τέτοιαν ἀδιαφορίαν δείχνω-
μεν διὰ τὴν ψυχὴν μας. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι διὰ νὰ κα-
τηγορήσω τὴν φροντίδα ποὺ καταβάλλεται διὰ τὴν θερα-
πείαν τῶν ὑψηρετῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ζητήσω νὰ δείξετε ἔστω
καὶ τόσην φροντίδα καὶ διὰ τὴν ψυχὴν μας.

Καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν, θὰ εἴπῃ κάποιος, νὰ τὸ κά-
νωμεν αὐτό; Δεῖξε τὴν ἀσθενῆ ψυχὴν σου εἰς τὸν Παῦλον,
φέρε ὡς ἰατρὸν τὸν Ματθαῖον, κάθισε δίπλα εἰς τὸν Ἰωάν-
νην. Ἐκουσε ἀπὸ αὐτοὺς τί πρέπει νὰ κάμνη αὐτὸς ποὺ πά-
σχει ἀπὸ τέτοιαν ἀσθένειαν· ὅπωςδήποτε θὰ σοῦ τὸ εἰποῦν
καὶ δὲν θὰ σοῦ τὸ ἀποκρύψουν. Διότι βέβαια δὲν ἀπέθανον,
ἀλλὰ ζοῦν καὶ ὁμιλοῦν. Ἀλλὰ δὲν προσέχει ἡ ψυχὴ σου,
ἐπειδὴ κατέχεται ἀπὸ τὸν πυρετόν; Κατανάγκασέ την σὺ
καὶ διέγειρε τὸ λογικόν της. Φέρε ἐμπρός της τοὺς προφή-
τας. Δὲν χρειάζεται νὰ πληρώσης χρήματα εἰς αὐτοὺς τοὺς
ἰατροὺς, διότι οὔτε οἱ ἴδιοι ζητοῦν μισθὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν
των, οὔτε διὰ τὰ φάρμακα ποὺ κατασκευάζουν· δὲν σὲ ἐξα-
ναγκάζουν νὰ κάνῃς ἄλλας δαπάνας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐλεη-
μοσύνην· ὡς πρὸς τὰ ἄλλα δὲ καὶ αὐξάνουν τὰ κέρδη σου,
ὅπως ὅταν σὲ παραγγέλουν νὰ δείξης σωφροσύνην σὲ ἀ-
παλλάσσουν ἀπὸ περιττὰ καὶ παράλογα ἔξοδα, ὅταν σὲ πα-
ραγγέλλουν νὰ ἀπέχῃς ἀπὸ τὴν μέθην, σὲ κάνουν πλου-
σιώτερον.

Εἶδες τέχνην ἰατρῶν, ποὺ μαζὶ μὲ τὴν ὑγείαν παρέχουν
καὶ χρήματα; Κάθισε λοιπὸν δίπλα των καὶ μάθε ἀπὸ αὐ-
τοὺς τὸ εἶδος τῆς ἀσθενείας σου. Ἐπὶ παραδείγματι, ἀγαπᾷς
πολλὰς φορὰς ὑπερβολικὰ τὰ χρήματα καὶ τὴν πλεονεξίαν,
ὅπως ἀκριβῶς ἀγαποῦν τὸ κρῦο αὐτοὶ ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ
τὸν πυρετόν; Ἐκουσε λοιπὸν τί συμβουλήν δίδουν. Διότι
σοῦ ὁμιλοῦν ὅπως ἀκριβῶς σὲ συμβουλεύει ὁ ἰατρός· Ἐὰν
ὑποκύψῃς εἰς τὴν ἐπιθυμίαν θὰ καταστραφῇς καὶ θὰ πάθῃς
αὐτὸ καὶ αὐτό, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος. «Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἐπιθυ-
μοῦν νὰ πλουτίσουν, πίπτουν εἰς πειρασμὸν καὶ εἰς τὴν πα-
γίδα τοῦ διαβόλου καὶ εἰς ἐπιθυμίας ἀνοήτους καὶ βλαβεράς

μίας ἀνοήτους καὶ βλαβεράς, αἵτινες βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν».

Ἄλλ' ἀκαριέρητος εἶ; Ἔκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «εἰ μικρόν, ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ· ὁ Κύριος ἐγγύς· 5 μηδὲν μεριμνᾶτε». Καὶ πάλιν· «παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου». Οὐδὲ γὰρ ἐπιτάττει μόνον, ἀλλὰ καὶ παραμυθεῖται, ὡς ἰατρός. Καὶ ὡσπερ ἐκεῖνοι ἀντὶ ψυχρῶν ἕτερά τινα ἐπινοοῦσιν, οὕτω καὶ οὗτος μετοχειτεύει τὴν ἐπιθυμίαν. Βούλει πλουτεῖν; φησὶν. Ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς. Ἐπιθυμεῖς 10 θησαυρίζειν; Οὐδὲν κωλύω· μόνον ἐν οὐρανοῖς. Καὶ ὡσπερ ὁ ἰατρός λέγει, ὅτι τὸ ψυχρὸν βλαβερὸν ὁδοῦσι, νεύροις, ὀσιτέοις, οὕτω καὶ αὐτός, συνιομώτερον μὲν, ἅτε βραχυλογίας ἐπιμελούμενος, σαφέστερον δὲ πολλῶν καὶ δυνατώτερον· «ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία», φησί. Τίνι οὖν 15 δεῖ χρήσασθαι; Λέγει καὶ τοῦτο· τῇ αὐταρκειᾷ ἀντὶ πλεονεξίας. «Ἔσσι γὰρ πορισμὸς μέγας», φησὶν, «ἡ αὐτάρκεια μετ' εὐσεβείας». Εἰ δὲ δυσανασχετεῖς καὶ πλειόνων ἐπιθυμεῖς καὶ οὐπω χωρεῖς ρῖψαι τὰ περιττὰ πάντα, λέγει καὶ τῷ οὕτως ἀρρώστω, καὶ τούτοις πῶς χρήσασθαι δεῖ. «Ἴνα 20 οἱ χαίροντες ἐπὶ κτήμασιν, ὡς μὴ χαίροντες ὦσιν· καὶ οἱ ἔχοντες ὡς μὴ κατέχοντες· καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι».

Εἶδες οἷα ἐπιτάττει; Βούλει καὶ ἕτερον ἐπεισαγάγω τοῦτο ἰατρόν; Ἐμοιγε δοκεῖ. Οὐδὲ γὰρ εἰσιν οὗτοι οἱ ἰατροὶ 25 καθάπερ οἱ τῶν σωμάτων, οἳ πολλάκις ἀντιφιλοτιμούμενοι ἀλλήλοις κατέδυσαν τὸν ἀρρωστοῦντα. Ἄλλ' οὐχ οὗτοι πρὸς

9. Α' Τιμ. 6, 9.

10. Ἐβρ. 10, 37.

11. Φιλ. 4, 5.

12. Α' Κορ. 7, 31.

13. Α' Τιμ. 6, 10.

14. Α' Τιμ. 6, 6.

15. Α' Κορ. 7, 30-31.

πού βυθίζουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν ἀπώλειαν»⁹.

Ἄλλὰ δὲν ἔχεις ὑπομονήν; Ἄκουσε τὸν ἴδιον πού λέγει· «Ἀκόμη ὀλίγον καὶ ὁ ἐρχόμενος θὰ ἔλθῃ καὶ δὲν θὰ ἀρχῆσῃ»¹⁰. «Ὁ Κύριος εἶναι πλησίον· μὴ μεριμνᾶτε διὰ τίποτε»¹¹. Καὶ πάλιν· «Παρέρχεται τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου αὐτοῦ»¹². Καὶ δὲν σὲ παραγγέλλει μόνον, ἀλλὰ καὶ σὲ παρηγορεῖ ὅπως ὁ ἰατρός. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ἀντὶ ψυχρῶν ἐπινσοῦν καὶ δίδουν εἰς τὸν ἀσθενῆ ὠρισμένα ἄλλα, ἔτσι καὶ αὐτὸς μεταφέρει ἀλλοῦ τὴν ἐπιθυμίαν σου. Θέλεις λέγει νὰ πλουτῆς; Πλούτισε εἰς ἔργα ἀγαθὰ. Ἐπιθυμεῖς νὰ θησαυρίζῃς; Δὲν σὲ ἐμποδίζω καθόλου· μόνον ὅμως θησαυρίζε εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἰατρός λέγει ὅτι τὸ ψυχρὸν εἶναι βλαβερὸν εἰς τὰ δόντια, εἰς τὰ νεῦρα, εἰς τὰ ὀστέα, ἔτσι καὶ αὐτὸς, συντομώτερα μὲν, ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν βραχυλογίαν, σαφέστερα ὅμως καὶ πολὺ πῶς δυνατά· διότι λέγει· «Ρίζα ὄλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία»¹³. Πῶς λοιπὸν θὰ τὴν καταπολεμήσῃς; σοῦ τὸ λέγει καὶ αὐτὸ ὁ Παῦλος· μὲ τὴν αὐτάρκειαν ἀντὶ τῆς πλεονεξίας. Διότι, λέγει, «Εἶναι μεγάλον κέρδος ἢ αὐτάρκεια μὲ τὴν εὐσέβειαν»¹⁴. Ἐὰν ὅμως δυσανασχετῆς καὶ ἐπιθυμῆς περισσότερα καὶ δὲν ἠμπορῆς ἀκόμη νὰ ἀπορρίψῃς ὅλα τὰ περιττά, λέγει καὶ εἰς αὐτὸν πού πάσχει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρρώστιαν πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν· «Ὡστε καὶ αὐτοὶ πού χαίρονται διὰ τὰ κτήματά των, νὰ φαίνωνται ὡσὰν νὰ μὴ χαίρωνται, καὶ ἐκεῖνοι πού ἔχουν ὡσὰν νὰ μὴ εἶναι κάτοχοι αὐτῶν, καὶ ἐκεῖνοι πού ἀσχολοῦνται μὲ τὸν κόσμον, νὰ μὴ διαπράττουν καταχρήσεις»¹⁵.

Εἶδες τί εἶδους ἐντολὰς δίδει; Θέλεις νὰ φέρω εἰς αὐτὸν τὸν ἀσθενῆ καὶ ἄλλον ἰατρόν; Ἐγὼ νομίζω ὅτι χρειάζεται. Διότι δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ ἰατροί, ὅπως οἱ ἰατροὶ τῶν σωμάτων, οἱ ὁποῖοι πολλὰς φορὰς ἀπὸ ἀντιζηλίαν μεταξὺ των ὠδήγησαν εἰς τὸν θάνατον τὸν ἄρρωστον. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον μὲ αὐτούς· διότι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν

γὰρ τὴν τῶν καμνόντων ὑγείαν, οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν ὀρῶσι φιλοτιμίαν. Μὴ τοίνυν αὐτῶν δείσης τὸ πλῆθος· εἷς ἐν ἅ-
 πασι φθέγγεται διδάσκαλος ὁ Χριστός.

5. "Ὁρα γοῦν εἰσελθόντα πάλιν ἕτερον καὶ χαλεπὰ λέγον-
 5 τα περὶ τοῦ νοσήματος τούτου· μᾶλλον δὲ τὸν διδάσκαλον δι' αὐτοῦ· «Οὐ δύνασθε γὰρ Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ». Ναί, φησί· καὶ πῶς ταῦτα ἔσται; πῶς τῆς ἐπιθυμίας πανούμεθα; Ἐνιεῦθεν καὶ τοῦτό ἐστι μαθεῖν. Καὶ πῶς εἰσόμεθα; Ἄκουσον αὐτοῦ καὶ τοῦτο λέγοντος· «Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν
 10 θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύτιουσι καὶ κλέπτουσι». Εἶδες πῶς ἀπὸ τοῦ τόπου, ἀπὸ τῶν λυμαινομένων, ἀπάγει τῆς ἐπιθυμίας ταύτης τῆς ἐνιαῦθα, καὶ προσηλοῖ τῷ οὐρανῷ, ὅπου πάντα ἀνάλωτα; Ἄν γάρ, φησι, μεταθῆτε τὸν πλοῦτον ἐκεῖ, ὅπου
 15 οὔτε σῆς, οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, οὔτε κλέπται διορύτιουσι καὶ κλέπτουσι, καὶ ταύτην ἀποκρούσεσθε τὴν νόσον, καὶ τὴν ψυχὴν ἐν μεγίστη κατασιήσετε εὐπορίᾳ.

Μετὰ δὲ τῶν εἰρημένων καὶ παράδειγμα εἰς μέσον ἄγει, σὲ σωφρονίζων. Καὶ καθάπερ ὁ ἰατρός, φοβῶν τὸν
 20 ἄρρωστον, φησὶν, ὅτι ὁ δεῖνα ψυχρῷ χρησάμενος ἀπώλειτο, οὕτω καὶ αὐτὸς εἰσάγει τὸν πλούσιον, κάμνοντα μὲν, καὶ ἐπιθυμοῦντα ζωῆς καὶ ὑγείας, οὐ δυνάμενον δὲ ἐπιτυχεῖν, διὰ τὸ πλεονεξίας ἐφίεσθαι, ἀλλ' ἀπιόντα κενόν. Καὶ μετὰ τοῦτον ἕτερόν σοι δείκνυσι πάλιν ἕτερος εὐαγγελιστής, τὸν
 25 ἀποιηγανιζόμενον, καὶ οὐδὲ σιογόνος ὄντα κύριον. Εἶτα δεικνὺς ὅτι εὐκόλα τὰ ἐπιτάγματα, φησὶν, «ἐμβλέψατε εἰς τὰ πειρινὰ τοῦ οὐρανοῦ». Συγκαταβατικὸς δὲ ὢν, οὐδὲ τοῖς

16. Ματθ. 6, 24.

17. Ματθ. 6, 19.

18. Ματθ. 19, 16.

19. Λουκᾶ 16, 24.

20. Ματθ. 6, 26.

ὑγείαν τῶν ἀρρώστων καὶ δὲν ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἰδικήν των φιλοδοξίαν. Μὴ φοβηθῆς λοιπὸν τὸ πλῆθος αὐτῶν· ἕνας διδάσκαλος ὁμιλεῖ διὰ μέσου ὄλων αὐτῶν, ὁ Χριστός.

5. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ ἄλλον πάλιν ποῦ εἰσέρχεται καὶ ποῦ λέγει αὐστηρὰ λόγια δι' αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, μᾶλλον δὲ τὸν διδάσκαλον ποῦ ὁμιλεῖ δι' αὐτοῦ· «Διότι δὲν ἠμπορεῖτε νὰ δουλεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Μαμωνᾶν»¹⁶. Ναὶ λέγει, καὶ πῶς θὰ γίνουν αὐτά; πῶς θὰ σταματήσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν; Ἐπὶ τὸν ἴδιον θὰ τὸ μάθωμεν καὶ αὐτό. Καὶ πῶς θὰ τὸ μάθωμεν; Ἐκούσε αὐτὸν ποῦ τὸ λέγει καὶ αὐτό. «Μὴ θησαυρίζετε διὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας θησαυροὺς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὅπου ὁ σκόρος καὶ ἡ φθορὰ τοὺς καταστρέφουν, καὶ ὅπου οἱ κλέπται κάνουν διαρρήξεις καὶ τοὺς κλέπτουν»¹⁷. Εἶδες πῶς ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ καταστρέφουν ἀπομακρύνει τὴν πρόσκαιρον αὐτὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν προσηλώνει εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου ὅλα εἶναι ἄφθαρτα; Διότι, λέγει, ἂν μεταθέσετε τὸν πλοῦτον σας ἐκεῖ, ὅπου οὔτε ὁ σκόρος, οὔτε ἡ φθορὰ τὸν καταστρέφουν, οὔτε κλέπται κάνουν διαρρήξεις καὶ τὸν κλέπτουν, καὶ θ' ἀποκρούσετε αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὴν ψυχὴν θὰ κάνετε πάρα πολὺ πλούσιαν.

Μαζὶ μὲ τοὺς λόγους τοῦ ἀναφέρει καὶ παράδειγμα διὰ νὰ σὲ σωφρονίσῃ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἰατρός διὰ νὰ φοβίσῃ τὸν ἄρρωστον, λέγει, ὅτι ὁ τάδε ἐχρησιμοποίησε κάτι τὸ κρύο καὶ ἀπέθανεν ἔτσι καὶ αὐτὸς ἀναφέρει τὸν πλούσιον¹⁸, ποῦ εἶναι μὲν ἄρρωστοι καὶ ἐπιθυμεῖ ζωὴν αἰώνιον καὶ ὑγείαν, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ ἐπιτύχῃ, διότι εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ φεύγει ἀπὸ τὸν κόσμον χωρὶς αὐτά. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν σοῦ παρουσιάζει καὶ πάλιν ἄλλον ἄλλος εὐαγγελιστῆς¹⁹, αὐτὸν ποῦ κατακαίγεται εἰς τὴν κόλασιν καὶ ποῦ δὲν εἶναι κάτοχος οὔτε σταγόνας νεροῦ. Ἐπειτα, θέλων νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι εὐκόλα τὰ προστάγματά του, λέγει· «Ρίψατε τὸ βλέμμα σας εἰς τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ»²⁰. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι συγκαταβατικός,

πλουτουῦντας ἀπογινώσκειν ἀφήσει. «Τὰ γὰρ παρὰ ἀνθρώ-
ποις ἀδύνατα, δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ», φησί. Καὶ γὰρ πλεί-
σιος ἦς, δύναται σε θεραπεῦσαι ὁ ἰατρός. Οὐδὲ γὰρ τὸ
πλουτεῖν ἀνεῖλεν, ἀλλὰ τὸ δοῦλον εἶναι χρημάτων καὶ πλεο-
5 νεξίας ἐρασιήν.

Πῶς οὖν δυνατὸν τὸν πλουτουῦντα σωθῆναι; Κοινὰ τὰ
ὄντα τοῖς δεομένοις κεκτημένον, οἷος ἦν ὁ Ἰώβ, καὶ τὴν
τοῦ πλείονος ἐπιθυμίαν ἐξορίζοντα ἀπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ οὐ-
δαμοῦ τὴν χρεῖαν ὑπερβαίνοντα τὴν ἀναγκαίαν. Δείκνυσι
10 σοι μετὰ τούτων καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν τελώνην, τὸν σφόδρα
κατεχόμενον τῷ πυρετῷ τῆς πλεονεξίας, ταχέως ἀπαλλα-
γέντα. Τί γὰρ τελώνου καπηλικώτερον; ἀλλ' ὅμως γέγονεν
ἀκτιμῶν ὁ ἄνθρωπος, ἐκ τοῦ πείθεσθαι τοῖς τοῦ ἰατροῦ
νόμοις. Καὶ γὰρ τοὺς μαθητὰς τοιούτους ἔχει, ταῦτα νοσή-
15 σαντας τὰ νοσήματα ἅπερ ἡμεῖς, καὶ ὑγιάναντας ταχέως.
Καὶ ἕκαστον αὐτῶν ἡμῖν δείκνυσι, ὥστε μὴ ἀπογνῶναι.
Ὅρα γοῦν τὸν τελώνην τοῦτον. Σκόπει πάλιν ἕτερον ἀρχι-
τελώνην, ὃς τετραπλασίονα μὲν ὑπέσχετο δώσειν, ὑπὲρ ὧν
ἤρπασε, τὰ δὲ ἡμίση πάντων ὧν ἐκέκτητο, ὥστε ὑποδέξα-
20 σθαι τὸν Ἰησοῦν.

Ἄλλ' ἐκκαίη σὺ καὶ σφόδρα ἐπιθυμεῖς χρημά-
των; Ἐχε τὰ πάντων ἀντὶ τῶν σῶν. Καὶ γὰρ πλειό-
κίας ἀνοίγων σοι κατὰ τὴν οἰκουμένην. «Ὅς γὰρ ἀφῆκε
πατέρα ἢ μητέρα ἢ ἀγροὺς ἢ οἰκίαν, ἑκατονταπλασίονα λή-
25 ψεται». Οὕτως οὐχὶ πλείονων ἀπολαύσεις μόνον, ἀλλὰ καὶ
τὸ χαλεπὸν τοῦτο δίψος ἀναιρήσεις παντάπασι, καὶ οἷσις
πάντα ραδίως, οὐ μόνον τῶν πλείονων οὐκ ἐφιέμενος, ἀλλ'
οὐδὲ τῶν ἀναγκαίων πολλάκις. Οὕτως ὁ Παῦλος πεινᾷ καὶ
σεμνύνεται μᾶλλον, ἢ διε ἡσθιεν. Ἐπεὶ καὶ ἀθλητῆς ἀγωνι-

21. Λουκᾶ 18, 27.

22. Λουκᾶ 5, 27ε.

23. Λουκᾶ 19, 8.

24. Ματθ. 19, 29.

25. Φιλιπ. 4, 11.

οὔτε τοὺς πλουσίους ἀφήνει εἰς τὴν ἀπόγνωσιν· διότι λέγει· «Τὰ ἀδύνατα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι δυνατὰ εἰς τὸν Θεόν»²¹. Καὶ ἂν ἀκόμη λοιπὸν εἶσαι πλούσιος ἤμπορεῖ νὰ σὲ θεραπεύσῃ ὁ ἰατρός. Οὔτε βέβαια ἀπηγόρευσε τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ μόνον τὸ νὰ εἶναι κανεὶς δοῦλος τῶν χρημάτων, καὶ ἐραστὴς τῆς πλεονεξίας.

Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῇ ὁ πλούσιος; Μὲ τὸ νὰ χρησιμοποιοῖ ἀπὸ κοινοῦ τὰ ἀγαθὰ του μὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, ὅπως δηλαδὴ ἦτο ὁ Ἰώβ, νὰ ἐκριζώνῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του τὴν ἐπιθυμίαν τῆς πλεονεξίας καὶ εἰς καμμίαν περίπτωσιν νὰ μὴ ὑπερβαίῃ τὰ ἀναγκαῖα. Σοῦ δείχνει μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ ἐκεῖνον τὸν τελώνην²² ποὺ κατείχετο εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν ἀπὸ τὸν πυρετὸν τῆς πλεονεξίας καὶ ποὺ ἀπηλλάγη ἀμέσως ἀπὸ αὐτὴν. Διότι τί ἦτο περισσότερον ἐκμεταλλευτικὸν ἀπὸ τὸν τελώνην; ἀλλ' ὅμως ἔγινεν ἄνθρωπος ἀκτῆμων, ἐπειδὴ ὑπήκουσεν εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ ἰατροῦ. Καθ' ὅσον καὶ οἱ μαθηταί του τέτοιοι ἦσαν, ἔπασχον ἀπὸ τὰ ἴδια νοσήματα ποὺ πάσχομεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐθεραπεύθησαν ἀμέσως. Καὶ τὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς μᾶς τὸν παρουσιάζει ὥστε νὰ μὴ καταλαμβανώμεθα ἀπὸ ἀπόγνωσιν. Πρόσεχε λοιπὸν αὐτὸν τὸν τελώνην. Σκέψου πάλιν καὶ ἄλλον ἀρχιτελώνην²³ ὁ ὁποῖος ὑπέσχετο νὰ δώσῃ τερταπλάσια δι' ὅσα ἤρπασε, καὶ τὰ ἡμίση ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, ὥστε νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν οἰκίαν του.

Ἄλλὰ μήπως φλέγεσαι καὶ ἐπιθυμεῖς ὑπερβολικὰ τὰ χρήματα; Ἔχε ἀντὶ τῶν ἰδικῶν σου τὰ χρήματα ὅλων. Καθ' ὅσον περισσότερα ἀπὸ ὅσα ζητεῖς σοῦ δίδω, λέγει, ἀνοίγων ἔμπροσθέν σου τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων ὅλης τῆς οἰκουμένης. «Διότι ὅποιος ἐγκατέλειψε πατέρα ἢ μητέρα ἢ ἀγροὺς ἢ οἰκίαν, θὰ λάβῃ ἑκατονταπλάσια»²⁴. Ἔτσι ὄχι μόνον θὰ ἀπολαύσῃς περισσότερα, ἀλλὰ πολλὰς φορὰς οὔτε καὶ τὰ ἀναγκαῖα. Ἔτσι ὁ Παῦλος ἐπεινοῦσε²⁵ καὶ ὑπερηφανεύετο περισσότερον δι' αὐτό, παρὰ ὅταν ἔτρωγε. Διότι καὶ

ζόμενος καὶ στεφανούμενος, οὐκ ἂν ἔλοιτο καταλῦσαι καὶ εἶ-
 ναι ἐν ρασιώνῃ καὶ ἔμπορος τῶν ἐν θαλάττῃ πόρων ἀψά-
 μενος, οὐκ ἂν ἐπιθυμήσειεν ἐν ἀργίᾳ εἶναι λοιπόν. Καὶ ἡ-
 μεῖς τοίνυν, ἂν γευσώμεθα ὡς χρὴ τῶν καρπῶν τῶν πνευ-
 ⸅ ματικῶν, λοιπὸν οὐδὲ ἠγησόμεθά τι τὰ παρόντα εἶναι, καθά-
 περ τινὶ μέθῃ καλλίστῃ τῇ τῶν μελλόντων ἐπιθυμίᾳ ἀλόντες.

Γευσώμεθα τοίνυν, ἵνα καὶ τοῦ θορύβου τῶν παρόντων
 ἀπαλλαγῶμεν καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ
 10 δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

ὁ ἀθλητὴς ποὺ ἀγωνίζεται καὶ στεφανοῦται δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ τρώγῃ ὑπερβολικὰ καὶ νὰ ζῆ μὲ ὀκνηρίαν· ἀλλὰ καὶ ὁ ἔμπορος ποὺ ἐδοκίμασε τὰ ἀγαθὰ τῆς θαλάσσης, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιθυμήσῃ νὰ παραμένῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἀργός. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἂν γευθῶμεν ὅπως πρέπει τοὺς καρποὺς τοὺς πνευματικούς, εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θὰ ἐπιθυμήσωμεν τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα, κυριευθέντες ὡσὰν ἀπὸ κάποιαν ὠραιοτάτην μέθην, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν.

Ἄς τὰ γευθῶμεν λοιπὸν, ὥστε καὶ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν παρόντων καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΕ΄
Ματθ. 24, 1 - 15

«Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, ἐπορεύετο.
Καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐπιδειῖξαι αὐτῶν
5 τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐ-
τοῖς· οὐ βλέπετε ταῦτα πάντα; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
οὐ μὴ ἀφεθῆ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυ-
θήσεται».

1. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι «ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔ-
10 ρημος», καὶ μυρία ἔμπροσθεν προανεφώνησεν αὐτοῖς χαίρε-
πά· εἶτα οἱ μαθηταὶ ταῦτα ἀκούσαντες, ὥσπερ θαυμάζοντες,
προσῆλθον ἐπιδεικνύοντες τοῦ ναοῦ τὸ κάλλος, καὶ διαποροῦν-
τες εἰ ἴσαῦτα ἀφανισθήσεται κάλλη καὶ ὕλης πολυτέλεια
καὶ τέχνης ποικιλία ἄφατος· οὐκέτι λοιπὸν περὶ ἐρημίας
15 ἀπλῶς αὐτοῖς διαλέγεται, ἀλλὰ παντελῆ προαναφωνεῖ τὸν
ἀφανισμόν. «Οὐ βλέπετε γὰρ ταῦτα πάντα», φησί, καὶ θαυ-
μάζετε καὶ ἐκπλήττεσθε; Οὐ μὴ μείνη λίθος ἐπὶ λίθον.
Πῶς οὖν ἔμεινε; φησί. Καὶ τί τοῦτο; Οὐδὲ γὰρ οὕτω διέ-
πεσεν ἡ ἀπόφασις. Ἡ γὰρ τὴν ἐρημίαν ἐνδεικνύμενος τὴν
20 παντελῆ, ταῦτα ἔλεγεν, ἢ κατ' ἐκείνον τὸν ἴσον, ἔνθα ἦν.
Ἔστι γὰρ αὐτοῦ μέρη μέχρι τῶν θεμελίων ἠφανισμένα.
Μετὰ δὲ τούτων κἀκεῖνο εἵπομεν, ὅτι ἐκ τῶν γεγενημέ-
νων καὶ περὶ τῶν λειψάνων καὶ τοὺς σφόδρα φιλονεικοῦν-
τας δεῖ πείθεσθαι, ὡς τέλειον ἀπολουμένων.

25 «Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, προσ-
ῆλθον οἱ μαθηταὶ κατ' ἰδίαν, λέγοντες· εἶπὲ ἡμῖν, πότε

ΟΜΙΛΙΑ ΟΕ΄
Ματθ. 24, 1 - 15

«Καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὸ ναόν, ἀπεμακρύνετο. Καὶ τὸν ἐπλησίασαν οἱ μαθηταὶ του διὰ νὰ τοῦ δείξουν τὰ κτίρια τοῦ ναοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς τοὺς εἶπε· Τὰ βλέπετε ὅλα αὐτά; Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι δὲν θὰ μείνη ἐδῶ λίθος ἐπάνω εἰς λίθον πὺ νὰ μὴ κρημισθῆ».

1. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν ὅτι «ὁ οἶκος σας θὰ ἐρημωθῆ», καὶ ἐπροφήτευσεν προηγουμένως εἰς αὐτοὺς πάρα πολλὰς συμφοράς, ἀκολούθως οἱ μαθηταὶ ὅταν ἤκουσαν αὐτά, ἀπὸ ἐκπληξιν μᾶλλον, τὸν ἐπλησίασαν διὰ νὰ τοῦ δείξουν τὸ κάλλος τοῦ ναοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἀποροῦσαν, ἔαν πράγματι θὰ ἐξαφανισθοῦν τόσον ὠραῖα πράγματα καὶ πολυτελῆ ὑλικά καὶ ποικίλα ἀπερίγραπτα καλλιτεχνήματα. Δὲν τοὺς ὀμιλεῖ πλέον ἀπλῶς περὶ ἐρημώσεως, ἀλλὰ προφητεύει ἐξ ὀλοκλήρου τὸν ἀφανισμόν αὐτοῦ. Διότι, λέγει, «Δὲν τὰ βλέπετε ὅλα αὐτά» καὶ τὰ θαυμάζετε καὶ μένετε κατάπληκτοι; Δὲν θὰ μείνη λίθος ἐπάνω εἰς λίθον. Πῶς λοιπὸν τότε, λέγει, ἔμεινε; Καὶ τί σημασίαν ἔχει αὐτό; Διότι οὔτε ἔτσι ἔμεινεν ἀνεκπλήρωτος ἢ προφητεία. Διότι ἢ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ ὑπαινισσόμενος τὴν ὀλοκληρωτικὴν καταστροφήν, ἢ ἐννοοῦσε τὴν καταστροφήν τοῦ τόπου ἐκείνου εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκετο. Διότι ὑπάρχουν μέρη τοῦ ναοῦ πὺ εἶναι ἐξηφανισμένα ἐκ θεμελίων. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνο θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἀπὸ ὅσα συνέβησαν καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα διεσώθησαν πρέπει νὰ πείθωνται οἱ ὑπερβολικὰ ἀμφιβάλλοντες ὡσὰν νὰ ἦτο ὀλοκληρωτικὴ ἢ καταστροφή.

«Ἐνῶ δὲ ἐκάθητο εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, τὸν ἐπλησίασαν οἱ μαθηταὶ του ἰδιαίτερος καὶ τοῦ εἶπαν· Εἰπέ μας,

ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς
 συντελείας τοῦ αἰῶνος;». Διὰ τοῦτο καὶ ἰδίαν προσῆλθον,
 ἅτε ὑπὲρ τοιούτων πευσόμενοι. Καὶ γὰρ ὄδινον μαθεῖν τὴν
 ἡμέραν τῆς παρουσίας αὐτοῦ, διὰ τὸ σφόδρα ἐπιθυμεῖν τὴν
 5 δόξαν ἐκείνην ἰδεῖν τὴν μυρίων οὔσαν ἀγαθῶν αἰτίαν. Καὶ
 δύο ταῦτα ἐρωτῶσιν αὐτόν· «πότε ταῦτα ἔσται», ιουδέσιν, ἢ
 τοῦ ναοῦ κατασκαφή, καὶ «τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας».
 Ὁ δὲ Λουκᾶς ἐν φησιν εἶναι τὸ ἐρώτημα, τὸ περὶ τῶν
 Ἱεροσολύμων, ἅτε νομιζόντων αὐτῶν τότε καὶ τὴν παρου-
 10 σίαν αὐτοῦ εἶναι. Ὁ δὲ Μάρκος οὐδὲ πάντας αὐτούς φησιν
 ἐρωτῆσαι περὶ τῆς συντελείας τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ Πέ-
 τρον καὶ Ἰωάννην, ἅτε πλείονα παρρησίαν ἔχοντας.

Τί οὖν αὐτός; «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ. Πολλοὶ
 γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ἐγὼ εἰμι ὁ
 15 Χριστός, καὶ πολλοὺς πλανήσουσι. Μελλήσετε δὲ ἀκούειν
 πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων. Ὁρᾶτε, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ
 πάντα γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος». Ἐπειδὴ γὰρ ὡς περὶ
 ἀλλοτριᾶς τιμωρίας ἀκούοντες τῆς ἐπαγομένης τῆ Ἱερου-
 σαλήμ διέκειντο, καὶ ὡς ἔξω θορύβων ἐσόμενοι, καὶ τὰ
 20 ἀγαθὰ μόνα ὠνειροπόλουν, καὶ αὐτίκα μάλα αὐτὰ ἀπαντή-
 σεσθαι προσεδόκων· διὰ τοῦτο πάλιν αὐτοῖς χαλεπὰ προανα-
 φωνεῖ, ἐναγωνίους ποιῶν, καὶ κελεύων διπλῆ νήφειν, ὡς
 μήτε ὑπὸ τῆς ἀπάτης τῶν παραλογιζομένων φενακισθῆναι,
 μήτε ὑπὸ τῆς τυραννίδος τῶν καταληφομένων κακῶν δια-
 25 σθῆναι. Διπλοῦς γὰρ ὁ πόλεμος, φησίν, ἔσται, ὃ τε τῶν
 πλάνων, ὃ τε τῶν πολεμίων· ἀλλ' ἐκεῖνος πολλῶ χαλεπώ-

1. Λουκᾶ 21, 1.

2. Μάρκ. 13, 4.

πότε θὰ συμβοῦν αὐτά; καὶ ποῖον θὰ εἶναι τὸ σημεῖον τοῦ ἔρχομοῦ σου τότε καὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου;». Διὰ τοῦτο τὸν ἐπλησίασαν ἰδιαιτέρως, ἐπειδὴ ἤθελον νὰ τὸν ἐρωτήσουν δι' αὐτὰ τὰ πράγματα. Καθ' ὅσον μὲ ἀγωνίαν ἐζητοῦσαν νὰ μάθουν τὴν ἡμέραν τοῦ ἔρχομοῦ του ἐπειδὴ διεκατείχετο ἀπὸ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ ἴδουν τὴν δόξαν ἐκείνην ποὺ εἶναι αἰτία ἀπείρων ἀγαθῶν. Καὶ διὰ δύο πράγματα τὸν ἐρωτοῦν· «Πότε θὰ συμβοῦν αὐτά», δηλαδὴ ἢ ἐκ θεμελίων καταστροφῆ τοῦ ναοῦ, καὶ «Ποῖον εἶναι τὸ σημεῖον τοῦ ἔρχομοῦ σου». Ὁ Λουκᾶς ὁμῶς λέγει ὅτι ἔνα εἶναι τὸ ἐρώτημα¹, τὸ περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι τότε θὰ συνέβαινε καὶ ὁ ἔρχομός του. Ὁ δὲ Μᾶρκος λέγει² ὅτι δὲν τὸν ἠρώτησαν ὅλοι οἱ μαθηταὶ του περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ μόνον ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐπειδὴ εἶχον μεγαλυτέραν παρρησίαν.

Τί ἀπήντησε λοιπὸν ὁ Κύριος; «Προσέχετε νὰ μὴ σᾶς πλανήσῃ κάποιος. Διότι πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἐπ' ὀνόματί μου λέγοντες· ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός, καὶ πολλοὺς θὰ πλανήσουν. Πρόκειται δὲ ν' ἀκούσετε πολέμους καὶ φήμας περὶ πολέμων. Προσέχετε, μὴ φοβηθῆτε· διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ συμβοῦν ὅλα αὐτά, ἀλλὰ δὲν θὰ ἔλθῃ ἀκόμη τὸ τέλος». Διότι, ἐπειδὴ εἶχον τὴν ἐντύπωσιν, ἀκούοντες περὶ τῆς τιμωρίας τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἄλλης τιμωρίας καὶ ὅτι θὰ ἦσαν αὐτοὶ ἔξω ἀπὸ τὰς ταραχὰς καὶ ὠνειροπολοῦσαν μόνον τὰ ἀγαθὰ καὶ συγχρόνως ἐπερίμεναν μὲ μεγάλην ἀγωνίαν νὰ τὰ ἀπολαύσουν. Διὰ τοῦτο πάλιν προφητεύει πρὸς αὐτοὺς δυσάρεστα γεγονότα, ὥστε ν' αὐξήσῃ τὴν ἀγωνίαν των καὶ τοὺς παραγγέλλει νὰ ἔχουν ἐστραμμένην τὴν προσοχήν των πρὸς δύο κατευθύνσεις, ὥστε οὔτε νὰ ἐξαπατηθοῦν ἀπὸ τὰ ἀπατηλὰ λόγια τῶν παραλόγων ἀνθρώπων, οὔτε νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν τυραννίδα τῶν κακῶν ποὺ θὰ ἐπέλθουν. Διότι, λέγει, θὰ εἶναι διπλὸς ὁ πόλεμος, καὶ ὁ ἐκ μέρους τῶν ἀπατεώωνων καὶ ὁ ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν,

τερος, ἅτε ἐν συγχύσει καὶ ταραχῇ πραγμάτων, καὶ φοβου-
 μένων καὶ ταρατιομένων ἀνθρώπων ἐπιτιθέμενος. Καὶ γὰρ
 πολλὴ τότε ἡ ζάλη ἦν, τῶν Ρωμαϊκῶν ἀρχομένων ἀνθεῖν,
 καὶ πόλεων ἀλισκομένων καὶ στρατοπέδων καὶ ὄπλων κι-
 5 νουμένων, καὶ πολλῶν εὐκόλως πιστευομένων. Πολέμους δὲ
 τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις λέγει· οὐ γὰρ δὴ τοὺς ἔξωθεν καὶ
 πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης· τί γὰρ ἔμελεν αὐτοῖς τούτων;
 Ἄλλως δὲ οὐδὲ καινόν τι ἔμελλεν ἐρεῖν, εἰ τὰ τῆς οἰκου-
 μένης ἔλεγε πάθη, τὰ ἀεὶ συμβαίοντα. Καὶ γὰρ πρὸ τούτου
 10 ἦσαν καὶ πόλεμοι καὶ ταραχαὶ καὶ μάχαι· ἀλλὰ τοὺς Ἱουδαϊ-
 κούς οὐ μακρόθεν λέγει ἐπιόντας πολέμους· λοιπὸν γὰρ αὐ-
 τοῖς ἐν φρονίδι τὰ τῶν Ρωμαίων ἦν. Ἐπεὶ οὖν καὶ ταῦτα
 ἱκανὰ εἶναι αὐτοὺς θορυβεῖν, προλέγει ταῦτα πάντα.

Εἶτα δεικνὺς ὅτι καὶ αὐτὸς συνεπιθήσεται Ἱουδαίοις καὶ
 15 πολεμήσει, οὐχὶ μάχας φησὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ θεηλάτους πλη-
 γάς, λιμούς καὶ λοιμούς καὶ σεισμούς, δεικνὺς ὅτι καὶ τοὺς
 πολέμους αὐτὸς εἶασεν ἐπελθεῖν, καὶ οὐχ ἀπλῶς ταῦτα γί-
 νεται, κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ἐν τοῖς ἀνθρώποις οὔσαν συνή-
 θειαν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἄνωθεν ὀργῆς. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς
 20 αὐτὰ ἤξειν φησὶν, οὐδὲ ἀθρόως, ἀλλὰ μετὰ σημείων. Ἴνα
 γὰρ μὴ λέγωσιν οἱ Ἱουδαῖοι, ὅτι οἱ τότε πιστεύσαντες αἴτιοι
 τούτων τῶν κακῶν, διὰ τοῦτο καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῖς εἴρηκε
 τῆς ἐπαγωγῆς. «Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν», ἔμπροσθεν ἔλεγεν,
 «ὅτι ἤξει πάντα ταῦτα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην», τῆς μισαιφο-
 25 νίας αὐτῶν μνησθεῖς. Εἶτα ἵνα μὴ τὰς νιφάδας τῶν κακῶν

ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ πόλεμος θὰ εἶναι πολὺ πῖο φοβερός, ἐπειδὴ θὰ λαμβάνῃ χώραν μέσα εἰς σύγχυσιν καὶ ἀναταραχὴν τῶν πραγμάτων καὶ ἐναντίον ἀνθρώπων πού ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ φόβον καὶ ταραχὴν. Πράγματι ἦτο μεγάλη τότε ἡ ζάλη, καθ' ἣν στιγμὴν τὰ μὲν Ρωμαϊκὰ πράγματα εὐρίσκοντο εἰς ἄνθησιν, πόλεις ἐκυριεύοντο, στρατόπεδα καὶ ἄρματα πολεμικὰ ἐκινούντο, καὶ πολλοὶ πλάνοι εὐκόλως ἐγίνοντο πιστευτοί. Πολέμους δὲ ἐννοεῖ αὐτοὺς πού διεζήγοντο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὄχι ἀσφαλῶς τοὺς ἐξωτερικοὺς πού διεζήγοντο εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς οἰκουμένης· διότι τί τοὺς ἐνδιέφερον αὐτοὶ οἱ πόλεμοι; Ἄλλωστε δὲν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς ἔλεγε τίποτε τὸ νέον, ἐὰν τοὺς ὠμίλει διὰ τὰς συμφορὰς τῆς οἰκουμένης, πού πάντοτε συνέβαινον. Καθ' ὅσον καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ συνέβαινον πόλεμοι καὶ ταραχαὶ καὶ μάχαι. Ἀλλὰ ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαϊκοὺς πολέμους, πού δὲν προῆλθον ἀπὸ μακριά, διότι εἰς τὸ ἐξῆς αὐτοὶ ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ αὐτὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ τοὺς θορυβήσουν, τὰ προλέγει ὅλα αὐτά.

Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ αὐτὸς θὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων καὶ θὰ πολεμήσῃ, δὲν ἀναφέρει μόνον μάχας, ἀλλὰ καὶ θεοστάτους πηγὰς, πείναν καὶ ἐπιδημίας καὶ σεισμούς, δεικνύων ὅτι καὶ τοὺς πολέμους αὐτὸς τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἔλθουν, καὶ αὐτὰ δὲν γίνονται ἀπλῶς ἔτσι καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν πού ὑπῆρχεν ἀπὸ πρὶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν θεϊκὴν ὀργήν. Διὰ τοῦτο λέγει δὲν θὰ ἔλθουν αὐτὰ ἔτσι ἀπλῶς καὶ χωρὶς ταραχάς, ἀλλὰ θὰ συνοδεύωνται καὶ ἀπὸ σημεῖα. Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι αἴτιοι τῶν κακῶν αὐτῶν εἶναι αὐτοὶ πού ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τότε, διὰ τοῦτο προεῖπε καὶ τὴν αἰτίαν τῶν συμφορῶν πού θὰ ἔλθουν· προηγουμένως ἔλεγεν· «Ἀληθῶς σᾶς λέγω, ὅτι θὰ συμβοῦν ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν»*, ἐνθυμηθεῖς τὰ φονικὰ ἐγκλήματα τῶν. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσουν, ἀκούοντες τὸ πλῆθος τῶν κακῶν, ὅτι

ἀκούοντες, νομίσωσι διασπᾶσθαι τὸ κήρυγμα, ἐπήγαγεν· «ὄ-
ρατε, μὴ θορυβεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι· τουτέστιν,
ἃ προεῖπον ἐγώ, καὶ τῶν πειρασμῶν ἢ ἔφοδος οὐδὲν δια-
κόψει τῶν παρ' ἐμοῦ εἰρημένων· ἀλλ' ἔσται μὲν θόρυβος καὶ
5 **ταραχή**, τοὺς δὲ ἐμοὺς οὐδὲν διασαλεύσει χρησμούς.

Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπε τοῖς Ἰουδαίοις· «οὐ μὴ με ἴδητε, ἕως
ἂν εἴπητε, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου»,
ῥώντιο δὲ οἱ μαθηταὶ ἅμα τῇ κατασκαφῇ καὶ τὴν συντέλειαν
ἔσεσθαι, καὶ ταύτην διορθούμενος αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν, ἔ-
10 **λεγεν**· «ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος». «Οτι γὰρ οὕτως ὡς ἔφην ὑπώ-
πιενον, ἐκ τῆς ἐρωτήσεως αὐτῶν μάνθανε. Τί γὰρ ἠρώτη-
σαν; «Πότε ταῦτα ἔσται;», τουτέστι, πότε τὰ Ἱεροσόλυμα
ἀπολεῖται; «καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς
συντελείας τοῦ αἰῶνος;». Αὐτὸς δὲ οὐδὲν εὐθέως πρὸς τὴν
15 **ἐρώτησιν** ἀπεκρίνατο ταύτην, ἀλλὰ πρότερον ἐκεῖνα τὰ καιε-
πίγοντα λέγει, καὶ ἃ πρῶτα μαθεῖν ἐχορῆν. Οὔτε γὰρ περὶ
Ἱεροσολύμων εὐθέως, οὔτε περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τῆς
δευτέρας εἶρηκεν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐπὶ θύραις ἀπαντησομένων
κακῶν. Διὸ καὶ ἐναγωνίους αὐτοὺς ποιεῖ λέγων· «βλέπετε
20 **μὴ** τις ὑμᾶς πλανήσῃ· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί
μου, λέγοντες· ἐγώ εἰμι ὁ Χριστός». Εἶτα διεγείρας αὐτοὺς
εἰς τὴν περὶ τούτων ἀκρόασιν («βλέπετε» γάρ, φησί, «μὴ
τις ὑμᾶς πλανήσῃ») καὶ ἐναγωνίους ποιήσας καὶ νήφειν
παρασκευάσας, καὶ εἰπὼν τοὺς πλάνους, τοὺς ψευδοχρίστους
25 **πρότερον**, τότε τὰ τῶν Ἱεροσολύμων λέγει κακά, ἀπὸ τῶν
ἤδη γενομένων καὶ τὰ μέλλοντα ἀεὶ καὶ παρὰ τοῖς ἀνοήτοις
καὶ φιλονείκοις πισιτούμενος.

2. Πολέμους δὲ καὶ ἀκοὰς πολέμων, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν
εἶπον, τὰς αὐτοῖς ἐπιούσας φησὶ ταραχάς. Εἶτα ἐπειδὴ, κα-

θὰ καταστροφῇ τὸ κήρυγμα, προσέθεσε· «Προσέχετε, μὴ θορυβεῖσθε, διότι πρέπει ὅλα αὐτὰ νὰ γίνουν», δηλαδή, αὐτὰ πού ἐπροφήτευσα ἐγὼ καὶ ἡ ἔφοδος τῶν πειρασμῶν ὡς πρὸς τίποτε δὲν θὰ διακόψουν τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ ἐμένα· ἀλλὰ θὰ συμβῇ μὲν θόρυβος καὶ ταραχὴ, τίποτε ὅμως δὲν θὰ διασαλεύσῃ τὰ προφητικὰ λόγια μου.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ εἶπεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, «Δὲν θὰ μὲ ἰδῆτε μέχρι νὰ εἰπῆτε, εὐλογημένος εἶναι αὐτὸς πού ἔρχεται ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου»⁴, οἱ δὲ μαθηταὶ ἐνόμιζον ὅτι μαζὶ μὲ τὴν καταστροφὴν θὰ συμβῇ καὶ ἡ συντέλεια, διορθῶντων καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόνοιάν των ἔλεγεν· «Ἀλλὰ δὲν θὰ ἔλθῃ ἀκόμη τὸ τέλος». Διότι τὸ ὅτι ἔτσι ἐσκέποντο, ὅπως εἶπα, ἐννόησέ το ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν αὐτῶν. Διότι τί ἠρώτησαν; «Πότε θὰ συμβοῦν αὐτά;», δηλαδή, πότε θὰ καταστραφοῦν τὰ Ἱεροσόλυμα; «Καὶ ποῖο εἶναι τὸ σημεῖον τοῦ ἔρχομοῦ σου καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος; Ὁ δὲ Κύριος δὲν εἶπε τίποτε εὐθέως εἰς τὴν ἐρώτησίν των αὐτὴν, ἀλλὰ προηγουμένως λέγει ἐκεῖνα τὰ κατεπείγοντα καὶ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε πρῶτα νὰ μάθουν. Διότι οὔτε περὶ τῶν Ἱεροσολύμων εἶπε κάτι κατ' εὐθείαν, οὔτε περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας του, ἀλλὰ περὶ τῶν κακῶν πού θὰ ἐσυναντοῦσαν εὐθύς ἀμέσως. Διὰ τοῦτο αὐξάνει καὶ τὴν ἀγωνίαν των, λέγων· «Προσέχετε μήπως σᾶς πλανήσῃ κάποιος· διότι πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἐπ' ὀνόματί μου, λέγοντες· ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός». Εἰς τὴν συνέχειαν ἀφοῦ ἠύξησε τὴν ἐπιθυμίαν των διὰ νὰ ἀκούσουν αὐτὰ (διότι λέγει, «προσέχετε μήπως σᾶς παραπλανήσῃ κανεὶς») καὶ ἀφοῦ ἠύξησε τὴν ἀγωνίαν των καὶ τοὺς προετοίμασε νὰ εἶναι προσεκτικοὶ καὶ ἀνέφερε τοὺς πλάνους καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ψευδοχρίστους, τότε ἀναφέρει καὶ τὰς συμφορὰς τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπιβεβαιώνων εἰς τοὺς ἀνοήτους καὶ φιλονείκους ἀπὸ αὐτὰ πού συνέβησαν καὶ ἐκεῖνα πού πρόκειται νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον.

2. «Πολέμους δὲ καὶ φήμας πολέμων», ὅπως καὶ προανέφερα, ὀνομάζει τὰς ταραχὰς πού θὰ συμβοῦν εἰς αὐτούς.

θῶς καὶ προεῖπον, ἐνόμιζον μετ' ἐκεῖνον τὸν πόλεμον ἤξειν τὸ τέλος, ὅρα πῶς αὐτοὺς ἀσφαλίζεται λέγων· «ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος». «Ἐγερθήσεται» γάρ, φησί, «ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν». Τὰ προοίμια λέγει τῶν Ἰουδαϊκῶν κακῶν. «Πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων», τουτέστι, τῶν συμβαινόντων αὐτοῖς». «Τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν, καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς». Εὐκαίρως παρενέβαλε τὰ αὐτῶν κακά, ἔχοντα παραμυθίαν ἀπὸ τῶν κοινῶν· οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ προσθεῖναι, ὅτι «διὰ τὸ ὄνομά μου». 15 «Ἔσεσθε» γάρ, φησί, «μισοῦμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. Τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ καὶ ἀλλήλους παραδώσουσι καὶ πολλοὶ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται καὶ πλανήσουσι πολλούς. Καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· ὁ δὲ ὑπο- 15 μείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται». Τοῦτο μεῖζον κακόν, διὰ καὶ ἐμφύλιος ὁ πόλεμος ἦ· πολλοὶ γὰρ ψευδάδελφοὶ γεγόνασιν.

Εἶδες τριπλοῦν τὸν πόλεμον ὄντα, τὸν ἀπὸ τῶν πλάνων, τὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων, τὸν ἀπὸ τῶν ψευδαδέλφων; Ὅρα 20 καὶ Παῦλον τὰ αὐτὰ ἀποδυρόμενον καὶ λέγοντα· «ἔξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φόβου» καί, «κίνδυνοι ἐν ψευδαδέλφοις»· καὶ πάλιν· «Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποσιόλους Χριστοῦ». Εἶτα πάλιν τὸ πάντων χαλεπώτερον, ὅτι οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἀγάπης παρα- 25 θυμίαν ἔξουσιν. Εἶτα δεικνὺς ὅτι τὸν γενναῖον καὶ καρτερικὸν οὐδὲν ταῦτα λυμανεῖται, μὴ φοβεῖσθε, φησί, μηδὲ ταράττεσθε. Ἄν γὰρ τὴν προσήκουσαν ὑπομονὴν ἐπιδείξησθε, οὐ περιέσται ὑμῶν τὰ δεινά. Καὶ τούτου σαφῆς ἀπόδει-

5. Β' Κορ. 7, 5.

6. Β' Κορ. 11, 26.

7. Β' Κορ. 11, 13.

Ἐπειτα, ἐπειδή, ὅπως προανέφερα, ἐνόμιζον ὅτι μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν πόλεμον θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος, πρόσεχε πῶς τοὺς προφυλάσσει λέγων· «Ἄλλὰ δὲν θὰ ἔλθῃ ἀκόμη τὸ τέλος». Διότι, λέγει, «Θὰ σηκωθῆ ἔθνος ἐναντίον ἔθνους καὶ βασιλείον ἐναντίον βασιλείου». Μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ προλέγει τὰ προοίμια τῶν Ἰουδαϊκῶν συμφορῶν. «Ὅλα δὲ αὐτὰ εἶναι ἀρχὴ τῶν δεινῶν», δηλαδή αὐτῶν πού θὰ συμβοῦν εἰς αὐτούς. «Τότε θὰ σᾶς παραδώσουν εἰς βασανιστήρια καὶ θὰ σᾶς θανατώσουν». Εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν ἀνέφερε καὶ τὰ ἰδικά των δεινά, ὥστε νὰ παρηγοροῦνται ἀπὸ τὰ κοινά· ὄχι δὲ μόνον ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι προσέθεσεν, ὅτι θὰ τὰ ὑποστῆτε «διὰ τὸ ὄνομά μου». Διότι λέγει· «Θὰ εἶσθε μισητοὶ ἀπὸ ὅλους ἐξ αἰτίας τοῦ ὀνόματός μου. Τότε θὰ σκανδαλισθοῦν πολλοί, καὶ θὰ προδώσουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Καὶ θὰ ἐμφανισθοῦν πολλοὶ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται καὶ θὰ πλανήσουν πολλούς. Καὶ ἐπειδὴ θ' αὐξηθῆ ἡ ἀνομία, θὰ ψυχρανθῆ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· ἐκεῖνος δὲ πού θὰ τὰ ὑπομείνῃ ἕως τὸ τέλος, αὐτὸς θὰ σωθῆ». Αὐτὸ εἶναι τὸ χειρότερον κακόν, ὅταν ὁ πόλεμος εἶναι καὶ ἐμφύλιος· διότι πολλοὶ ψευδάδελφοὶ παρουσιάσθησαν.

Εἶδες ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι τριπλοῦς, προερχόμενος ἀπὸ τοὺς πλάνους, ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ψευδαδέλφους; Πρόσεχε καὶ τὸν Παῦλον πού θρηνολογεῖ διὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ λέγει· «Ἀπὸ ἔξω μάχαι, ἀπὸ μέσα φόβοι»⁵, καί· «κίνδυνοι πού προέρχονται ἀπὸ ψευδαδέλφους»⁶. Καὶ πάλιν· «Διότι οἱ παρόμοιοι ἄνθρωποι εἶναι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, πού μεταμορφώνονται εἰς ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ»⁷. Καὶ ἔπειτα τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα, διότι δὲν θὰ ἔχουν οὔτε τὴν παρηγορίαν πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην. Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ὁ γενναῖος καὶ καρτερικὸς δὲν θὰ ὑποστῆ καμμίαν ζημίαν ἀπὸ αὐτά, τοὺς λέγει, «Μὴ φοβεῖσθε καὶ μὴ τaráσσεσθε». Διότι ἂν δείξετε τὴν ὑπομονὴν πού πρέπει δὲν θὰ σᾶς καταβάλουν τὰ δεινά. Καὶ σαφῆς ἀπόδειξις αὐτοῦ εἶναι, τὸ ὅτι θὰ κηρυχθῆ ὁπωσ-

ξίς, τὸ πάντως κηρυχθῆναι τὸ κήρυγμα πανταχοῦ τῆς οἰκου-
 μένης· οὕτως ὑψηλότεροι ἔσεσθε τῶν δεινῶν. Ἴνα γὰρ μὴ
 λέγωσι, πῶς οὖν ζήσομεθα; τὸ πλέον εἶπεν, ὅτι καὶ ζήσεσθε
 καὶ διδάξετε πανταχοῦ. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· «Καὶ κηρυχθήσε-
 5 ται τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ εἰς μαρτύριον
 πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καὶ τότε ἦξει τὸ τέλος»· τῆς συντελείας
 τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἵτι γὰρ ἐκεῖνο ἔλεγε, καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τὸ εὐαγγέ-
 λιον ἐκηρύχθη, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· «εἰς πᾶσαν τὴν
 10 γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν»· καὶ πάλιν· «τοῦ εὐαγγελίου
 τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν».
 Καὶ ὁρᾷς αὐτὸν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Σπανίαν τρέχοντα.
 Εἰ δὲ εἰς τοσοῦτον μέρος κατέλαβεν, ἐννόησον καὶ οἱ λοιποὶ
 πόσα εἰργάσαντο. Καὶ γὰρ καὶ ἑτέροις γράφων πάλιν ὁ
 15 Παῦλος ἔλεγε περὶ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι «ἔστι καρποφορού-
 μενον καὶ αὐξανόμενον ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐ-
 ρανόν». Τί δὲ ἐστίν, «εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν»; Ἐ-
 πειδὴ ἐκηρύχθη μὲν πανταχοῦ, οὐ ἐπιστεύθη δὲ πανταχοῦ,
 «εἰς μαρτύριον», φησί, τοῖς ἀπιστήσασιν· τουτέστιν, εἰς ἔλεγ-
 20 χον, εἰς κατηγορίαν, εἰς μαρτυρίαν· οἱ γὰρ πιστεύσαντες
 καταμαρτυροῦσιν τῶν μὴ πιστευσάντων, καὶ κατακρινοῦσιν
 αὐτούς. Διὰ τοῦτο δὲ μετὰ τὸ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον
 πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀπόλλυται τὰ Ἱεροσόλυμα, ἵνα μη-
 δὲ σκιὰν ἀπολογίας ἔχωσιν ἀγνωμονοῦντες. Οἱ γὰρ ἰδόντες
 25 τὴν αὐτοῦ δύναμιν πανταχοῦ διαλάμπασαν, καὶ ἐν ἀκαριαίῳ
 τὴν οἰκουμένην ἐλοῦσαν, τίνα ἂν ἔχοιεν λοιπὸν συγγνώμην,
 ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγνωμοσύνης μείναντες; Ἵτι γὰρ πανταχοῦ
 ἐκηρύχθη τότε, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· «τοῦ εὐαγγελίου
 τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν».
 30 Ὁ καὶ μέγιστον σημεῖον τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως, ὅτι ἐν

8. Ρωμ. 10, 18.

9. Κολ. 1, 23.

10. Κολ. 1, 6.

11. Κολ. 1, 23.

δήποτε τὸ εὐαγγέλιον εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς· ἔτσι θὰ σταματήσετε πρὸ ὑψηλὰ ἀπὸ τὰ δεινὰ. Διότι, διὰ νὰ μὴ λέγουν, πῶς λοιπὸν θὰ ζήσωμεν; ἀνέφερε καὶ τὸ ἐπὶ πλέον, ὅτι δηλαδὴ καὶ θὰ ἐπιζήσετε καὶ θὰ διδάξετε παντοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε· «Καὶ θὰ κηρυχθῇ αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον πρὸς μαρτυρίαν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη· καὶ τότε θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος», δηλαδὴ τῆς συντελείας τῶν Ἱεροσολύμων.

Τὸ ὅτι λοιπὸν ἐννοοῦσεν ἐκεῖνο καὶ ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἐκηρύχθη τὸ εὐαγγέλιον, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Ἡ φωνὴ τῶν ἔφθασεν εἰς ὅλην τὴν γῆν»⁸· καὶ πάλιν· «Τοῦ εὐαγγελίου ποὺ ἐκηρύχθη εἰς ὅλην τὴν κτίσιν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν»⁹. Καὶ βλέπεις αὐτὸν νὰ τρέκῃ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἐὰν δὲ ἕνας κατέλαβε τόσον μεγάλο μέρος τῆς οἰκουμένης, σκέψου καὶ οἱ ὑπόλοιποι πόσα ἐπέτυχον. Καθ' ὅσον καὶ εἰς ἄλλους γράφων πάλιν ὁ Παῦλος ἔλεγε περὶ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι «φέρει καρποὺς καὶ αὐξάνει εἰς ὅλην τὴν κτίσιν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν»¹⁰. Τί σημαίνει δέ· «εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν»; Ἐπειδὴ ἐκηρύχθη μὲν παντοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐπιστεύθη παντοῦ, θὰ εἶναι, λέγει, πρὸς μαρτυρίαν ἐκείνων ποὺ δὲν ἐπίστευσαν· δηλαδὴ πρὸς ἔλεγχον, πρὸς κατηγορίαν, εἰς μαρτυρίαν· διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἐπίστευσαν θὰ εἶναι μάρτυρες κατηγορίας ἐναντίον ἐκείνων ποὺ δὲν ἐπίστευσαν καὶ θὰ τοὺς καταδικάσουν. Διὰ τοῦτο δὲ μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ εὐαγγελίου εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης καταστρέφονται τὰ Ἱεροσόλυμα, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν οὔτε σκιὰν ἀπολογίας οἱ ἀχάριστοι Ἰουδαῖοι. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ εἶδαν τὴν δύναμίν του νὰ διαλάμψῃ παντοῦ καὶ νὰ κατακυριεύῃ ἀστραπαῖα τὴν οἰκουμένην, ποίαν συγχώρησιν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχουν πλέον, παραμείναντες εἰς τὴν ἰδίαν ἀχαριστίαν των; Τὸ ὅτι δὲ ἐκηρύχθη παντοῦ τότε, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ ἐκηρύχθη εἰς ὅλην τὴν κτίσιν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν»¹¹, πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ, διότι ἐντὸς εἴκοσι ἢ τριάντα ἐν ὅλῳ

εἴκοσι ἢ καὶ τριάκοντα ὄλοις ἔτεσι τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης κατέλαθεν ὁ λόγος.

Μετὰ τοῦτο οὖν, φησὶν, ἤξει τὸ τέλος τῶν Ἱεροσολύμων. Ὅτι γὰρ τοῦτο αἰνίττεται, τὸ ἐξῆς ἐδήλωσεν. Ἐπήγαγε 5 γὰρ καὶ προφητείαν, πισιούμενος αὐτῶν τὸν ἀφανισμόν, καὶ λέγων «ὅτιαν δὲ ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ρηθὲν διὰ Δανιήλ τοῦ προφήτου, ἐσιῶς ἐν τόπῳ ἁγίῳ - ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω». Παρέπεμψεν αὐτοὺς ἐπὶ τὸν Δανιήλ. Βδέλυγμα δὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ τότε τὴν πόλιν ἐλόγιος φη- 10 οῖν, ὃν ὁ ἐρημώσας τὴν πόλιν καὶ τὸν ναὸν ἔσποιησεν ἔνδον διὸ καὶ ἐρημώσεως αὐτὸ καλεῖ. Εἶτα ἵνα μάθωσιν, ὅτι καὶ ζώντων ἐνίων αὐτῶν ταῦτα ἔσονται, διὰ τοῦτο ἔλεγεν «ὅτιαν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως».

3. Ἐξ ὧν μάλιστα ἂν τις θαυμάσειε τοῦ Χριστοῦ τὴν 15 δύναμιν καὶ τὴν ἐκείνων ἀνδρείαν, ὅτι ἐν τοιοῦτοις καιροῖς ἐκήρυττον, ἐν οἷς μάλιστα τὰ Ἰουδαϊκὰ ἐπολεμεῖτο, ἐν οἷς μάλιστα ὡς σιασιασταῖς προσεῖχον αὐτοῖς, ὅτι ὁ Καῖσαρ ἐκέλευσεν ἅπαντας ἀπελαύνεσθαι. Καὶ ταῦτόν συνέβαινε, ὡπερ ἂν εἶ τις, τῆς θαλάττης ἐγερωθείσης πάντιθεν, καὶ 20 ζόφον τὸν ἀέρα πάντα κατέχοντος, καὶ ναυαγίων ἐπαλλήλων γινομένων, καὶ πάντων ἄνωθεν τῶν συμπλεόντων σιασιαζόντων, καὶ θηρῶν κάτωθεν ἀνιόντων καὶ μετὰ τῶν κυμάτων ἀναλισκόντων τοὺς πλέοντας, καὶ σκηπιῶν φερομένων, καὶ πειραιῶν ὄντων, καὶ τῶν ἔνδον ἀλλήλοις ἐπιβου- 25 λευόντων, ἀνθρώπους ἀπείρους τοῦ πλεῖν καὶ οὐδὲ θάλατταν ἰδόντας κελεύοι ἐπὶ τῶν οἰάκων καθῆσθαι, καὶ κυβερνᾶν καὶ ναυμαχεῖν, καὶ σιόλον ἀπειρον ἐπίοντα μετὰ πολλῆς

ἔτη ὁ λόγος τοῦ εὐαγγελίου κατέκτησε τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ λοιπόν, λέγει, θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος τῶν Ἱεροσολύμων. Τὸ ὅτι βέβαια ὑπονοεῖ αὐτό, τὸ ἐφάνέρωσεν ἡ συνέχεια. Διότι πρόσθεσε καὶ προφητείαν πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τοῦ ἀφανισμοῦ των καὶ λέγων· «Ὅταν δὲ ἰδῆτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως διὰ τὸ ὁποῖον ὠμίλησεν ὁ προφήτης Δανιήλ, νὰ ἴσταται εἰς τὸν ἅγιον τόπον — ὁ ἀναγνώστης ἂν ἐννοήσῃ»¹². Τοὺς παρέπεμψεν εἰς τὸν Δανιήλ. «Βδέλυγμα» ὀνομάζει δὲ τὸν ἀδριάντα αὐτοῦ πού ἐκυρίευσεν τότε τὴν πόλιν, τὸν ὁποῖον ἔστησε αὐτὸς πού ἐρήμωσε τὴν πόλιν μέσα εἰς τὸν ναόν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ὀνομάζει καὶ βδέλυγμα ἐρημώσεως. Ἔπειτα διὰ νὰ μάθουν ὅτι αὐτὰ θὰ συμβοῦν ἐνῶ ἀκόμη θὰ ζοῦν μερικοί, διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ὅταν θὰ ἰδῆτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως».

3. Ἀπὸ αὐτὰ ἡμπορεῖ κανεὶς πρὸ πάντων νὰ θαυμάσῃ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀνδρείαν ἐκείνων, διότι ἐκήρυττον κάτω ἀπὸ τέτοιας περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας πρὸ πάντων κατεδιώκοντο οἱ Ἰουδαῖοι καὶ τοὺς ἐθεωροῦσαν ὡς τοὺς κατ' ἐξοχὴν στασιαστές, ὅταν ὁ Καῖσαρ διέταξεν ὅλοι νὰ ἀπελαύνωνται. Καὶ τὸ ἴδιο συνέβαιναν, ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν ἤθελε κάποιος διατάξει νὰ καθήσουν εἰς τὸ τιμόνι ἀνθρώπους, πού δὲν γνωρίζουν τὴν ναυτικὴν τέχνην, καὶ οὔτε ἔχουν ἰδεῖ θάλασσαν, νὰ κυβερνήσουν αὐτοὶ τὸ πλοῖον καὶ ναυμαχήσουν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ θάλασσα ἀπὸ παντοῦ προβάλλει τεράστια κύματα, τὸ σκότος κατακυριεύει ὅλον τὸν ἀέρα, τὰ ναύγια συμβαίνουν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, ὅλοι οἱ συνταξιδιῶται ἐπάνω εἰς τὸ πλοῖον στασιάζουν, τὰ θηρία ἀναδύονται ἀπὸ κάτω καὶ μαζὶ μὲ τὰ κύματα καταβροχθίζουν τοὺς πλέοντας, καὶ κεραυνοὶ πίπτουν, καὶ πειραταὶ ὑπάρχουν, καὶ ἀπὸ τοὺς ταξιδιώτας ὁ ἓνας ἐπβουλεύεται τὸν ἄλλον, καὶ στόλος ἄπειρος τὸν ἀριθμὸν βαδίζει ἐναντίον των μὲ μεγάλην πολεμικὴν παράταξιν, αὐτοὶ χρησιμοποιοῦντες ἓνα μόνον πλοιάριον, πού ἔτσι ἀκριβῶς τα-

παραιάξεως, ἐνὶ χρεωμένους ἀκαίῳ τῷ οὕτως ὡς εἶπον
 ταρατιομένῳ, καταδύειν καὶ χειροῦσθαι. Καὶ γὰρ ὑπὸ ἐ-
 θνῶν ἐμισοῦντο, ὡς Ἰουδαῖοι, καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων ἐλιθάζον-
 το, ὡς τοῖς αὐτῶν πολεμοῦντες νόμοις, καὶ οὐδαμοῦ σιῆ-
 5 ναι ἦν.

Οὕτω πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι καὶ πρόβολοι ἦσαν,
 τὰ ἐν ταῖς πόλεσι, τὰ ἐν ταῖς χώραις, τὰ ἐν ταῖς οἰκίαις·
 καὶ εἰς ἕκαστος αὐτοῖς ἐπολέμοι, καὶ στρατηγὸς καὶ ἄρχων
 καὶ ἰδιώτης καὶ ἔθνη πάντα καὶ δῆμοι πάντες· καὶ ταραχὴ
 10 τις ἦν λόγῳ παρασιῆναι μὴ δυναμένη. Καὶ γὰρ σφόδρα τῆ
 τῶν Ρωμαίων ἀρχῇ μισητὸν τὸ Ἰουδαίων γένος ἦν, ἅτε μυ-
 ρία πράγματα αὐτοῖς παρεσχηκός· καὶ οὐδὲ ἐντεῦθεν ἐβλάβη
 τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ἢ μὲν πόλις ἀνάρπαστος ἦν καὶ ἐμπεπί-
 ριστο, καὶ μυρία τοὺς οἰκοῦντας διέθηκε κακά, οἱ δὲ ἐν-
 15 τεῦθεν ὄντες ἀπόστολοι, νόμους εἰσάγοντες καινοὺς, καὶ
 τῶν Ρωμαίων ἐκράτουν. Ὡ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμά-
 των. Μυριάδας ἀπείρους Ἰουδαίων τότε ἐχειρώσαντο Ρω-
 μαῖοι, καὶ δώδεκα ἀνδρῶν οὐ περιεγένοντο, γυμνῶν ἀόπλων
 μαχομένων αὐτοῖς. Τίς παρασιῆσαι δυνήσεται λόγος τὸ
 20 θαῦμα τοῦτο; Καὶ γὰρ δύο ταῦτα τοῖς διδάσκουσιν ὑπάρ-
 χειν χρή, τὸ τε ἀξιοπίστους εἶναι καὶ τὸ φιλεῖσθαι παρὰ τῶν
 μαθητευομένων· καὶ μετὰ τούτων καὶ πρὸς τούτοις, καὶ τὸ
 τὰ λεγόμενα εὐπαράδεκτα εἶναι, καὶ τὸν καιρὸν ταραχῆς
 ἀπηλλάχθαι καὶ θορόβων. Τότε δὲ ἅπαντα τὰ ἐναντία ἦν.
 25 Οὕτε γὰρ ἀξιοπίστοι εἶναι ἐδόκουν, καὶ τῶν δοκούντων
 ἀξιοπίστων εἶναι τοὺς ἠπαιτημένους ἀφίστων· οὐκ ἐφιλοῦν-
 το, ἀλλὰ καὶ ἐμισοῦντο, καὶ τῶν φιλουμένων ἀπῆγον, καὶ

ράσσειται, ὅπως προανέφερα, νὰ προσπαθοῦν νὰ τὸν βυθίσουν καὶ νὰ τὸν κυριεύσουν. Καθ' ὅσον ἐμισοῦντο ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, ὡσὰν Ἰουδαῖοι ποὺ ἦσαν, καὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐλιθοβολοῦντο, ἐπειδὴ τάχα ἀντετίθεντο εἰς τοὺς νόμους των, καὶ πουθενὰ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ σταθοῦν.

Ἔτσι παντοῦ ἦσαν κρημνοὶ καὶ σκόπελοι καὶ ἐμπόδια, καὶ εἰς τὰς πόλεις, καὶ εἰς τὰς χῶρας, καὶ εἰς τὰς οἰκίας, καὶ ὁ καθένας τοὺς ἐπολεμοῦσε καὶ στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες καὶ ἰδιῶται καὶ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ὅλοι οἱ λαοί, καὶ ἐπεκράτει τέτοια ταραχὴ ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιγραφῆ με λόγια. Καθ' ὅσον ἦτο πάρα πολὺ μισητὸν τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων, ἐπειδὴ ἐδημιουργοῦσαν εἰς αὐτοὺς ἀπείρους δυσκολίας. Καὶ οὔτε καὶ ἀπ' αὐτὸ ἤμποδίσθη τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ ἡ μὲν πόλις ἐλεηλατήθη καὶ ἐπυρπολήθη, καὶ ἄπειρα κακὰ ὑπέστησαν οἱ κάτοικοί της, οἱ δὲ ἀπόστολοι ποὺ κατήγοντο ἀπὸ ἐκεῖ, ἐθέσπιζον νέους νόμους καὶ ἐκυριαρχοῦσαν καὶ ἐπὶ τῶν Ρωμαίων. Ὡ, πόσον νέα καὶ παράδοξα πράγματα! Ἀναριθμήτους μυριάδας Ἰουδαίων ὑπεδούλωσαν τότε οἱ Ρωμαῖοι καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ὑποτάξουν δώδεκα ἄνδρας γυμνοὺς ποὺ ἐμάχοντο ἄοπλοι ἐναντίον των. Ποῖος λόγος θὰ ἤμπορέσῃ νὰ παραστήσῃ αὐτὸ τὸ θαῦμα; Καθ' ὅσον δύο πράγματα πρέπει νὰ ὑπάρχουν εἰς αὐτοὺς ποὺ διδάσκουν, νὰ εἶναι ἀξιόπιστοι καὶ νὰ ἀγαπῶνται ἀπὸ τοὺς μαθητάς των. Καὶ ἐπὶ πλέον μαζὶ με ὅλα αὐτὰ τὰ λεγόμενά των νὰ γίνωνται εὐκόλα ἀποδεκτὰ καὶ νὰ μὴ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ταραχὰς καὶ τοὺς θορύβους. Τότε δὲ συνέβαινον ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα. Διότι οὔτε ἀξιόπιστοι ἐφαίνοντο νὰ εἶναι, καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐθεωροῦντο ὅτι ἦσαν ἀξιόπιστοι ἀπεμάκρυνον αὐτοὺς ποὺ εἶχον παρασυρθῆ. Δὲν ἠγαπῶντο, ἀλλὰ καὶ ἐμισοῦντο, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἀγαποῦσαν τοὺς ἀπεμάκρυνον, καὶ ἀπὸ τὰς συνηθείας των καὶ ἀπὸ τὰ πάτρια καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους. Τὰ προστάγματά των πάλιν παρουσιάζουν μεγάλην

ἔθῶν καὶ πατριῶν καὶ νόμων. Πάλιν τὰ ἐπιτάγματα πολλὴν τὴν δυσκολίαν εἶχεν, ὧν δὲ ἀφείλκοντο, πολλὴν τὴν ἡδονήν.

Πολλοὺς καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ πειθόμενοι τοὺς κινδύνους, πολλοὺς τοὺς θανάτους ὑπέμενον· καὶ μετὰ τούτων ἀπάντων
 5 ὁ καιρὸς πολλὴν παρεῖχε τὴν δυσκολίαν, πολέμων γέμων, θορύβων, ταραχῆς, ὡς εἰ καὶ μηδὲν τῶν εἰρημένων ἦν, ἱκανῶς πάντα διαταράξει. Εὐκαιρον εἰπεῖν «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουσιὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;». Εἰ γὰρ οἱ οἰκεῖοι μετὰ σημείων Μωϋσέως
 10 οὐκ ἤκουσαν, διὰ τὸν πηλὸν μόνον καὶ τὴν πλινθείαν, τοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν κοπιομένους καὶ σφαιτιομένους καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχοντας, τίς ἔπεισεν ἀποσιῆναι μὲν ἀπράγματος θίου, τὸν δὲ ἐπικίνδυνον τοῦτον καὶ αἱμάτων καὶ θανάτων γέμοντα προτιμῆσαι ἐκείνου, καὶ ταῦτα ἄλλοφύλων τῶν
 15 κηρυτιόντων αὐτοῖς ὄντων, καὶ σφόδρα πολεμίων πάντοθεν; Μὴ γάρ τις εἰς ἔθνη καὶ πόλεις καὶ δήμους, ἀλλ' εἰς οἰκίαν μικρὰν εἰσαγάγεται τὸν μισούμενον παρὰ πάντων τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ δι' αὐτοῦ σπουδαζέτω τῶν φιλουμένων ἀπάγειν, πατρὸς καὶ γυναικὸς καὶ παιδῶν· ἄρα οὐκ ὀφθήσεται
 20 διασπασθεῖς πρὶν ἢ διαῖραι τὸ στόμα; Ἄν δὲ καὶ ταραχὴ καὶ μάχη γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς προσῆ κατὰ τὴν οἰκίαν, ἄρα οὐχί, πρὶν ἢ ἐπιβῆναι τῶν σὺδῶν, καταλεύοντες αὐτὸν ἀναιρήσουσιν; Ἄν δὲ καὶ εὐκαταφρόνητος ᾖ, καὶ φορτικὰ ἐπιτάτῃ, καὶ φιλοσοφεῖν τοὺς τρυφῶντας κελεύῃ, καὶ μετὰ
 25 τούτων πρὸς πολλῶ πλείονας καὶ ὑπερβάλλοντας αὐτὸν ὁ ἀγὼν ἦ, οὐκ εὐδηλον δι παντί· πασιν ἀπολεῖται;

δυσκολίαν, αὐτὰ δὲ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπεμακρύνοντο ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν ἡδονήν.

Πολλοὺς κινδύνους καὶ θανάτους καὶ οἱ ἴδιοι ὑπέμενον καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐπίστευον εἰς αὐτούς, καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ καιρὸς ἐκεῖνος παρουσίαζε πολλὴν δυσκολίαν, διότι ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ πολέμους, θαρύβους καὶ ταραχήν, ὥστε καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, ἱκανὰ ἦσαν αὐτὰ νὰ τοὺς διαταράξουν. Εἶναι κατάλληλη ἡ στιγμή νὰ εἰποῦμεν· «Ποῖος θὰ διηγηθῇ τὰ κατορθώματα τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου καὶ θὰ κάνῃ γνωστὰς ὅλας τὰς δοξολογίας πρὸς αὐτόν;»¹³. Διότι ἂν οἱ πρόγονοι αὐτῶν δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὸν Μωϋσῆν καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ θαύματά του ἐξ αἰτίας τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς πλινθοποιΐας, αὐτοὺς ποὺ καθημερινῶς ἐφονεύοντο καὶ ἐσφάζοντο καὶ ἔπασχον τὰ πιὸ φοβερὰ πράγματα, ποῖος τοὺς ἔπεισε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἡσυχον ζωὴν των νὰ προτιμήσουν δὲ ἀντ' αὐτῆς τὴν ἐπικίνδυνον αὐτὴν καὶ γεμάτην ἀπὸ αἵματα καὶ θανάτους ζωὴν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμήν ποὺ ἦσαν ἀλλόφυλοι αὐτοὶ πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκήρυττον καὶ παντοῦ ὑπῆρχον πάρα πολλοὶ ἐχθροί; Διότι ἂς μὴ ὀδηγήσῃ κανεὶς εἰς τὰ ἔθνη καὶ εἰς πόλεις καὶ δήμους, αὐτὸν ποὺ μισεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλ' εἰς μικρὰν οἰκίαν καὶ δι' αὐτοῦ ἂς προσπαθήσῃ καὶ νὰ συλλάβῃ τὰ ἀγαπητὰ πρόσωπα, τὸν πατέρα, τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά. Ἐὰρά γε δὲν θὰ συμβῇ νὰ ὀδηγηθῇ βιαίως ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν πρὶν ἀκόμη ἀνοίξῃ τὸ στόμα του; Ἐὰν δὲ δημιουργῇ εἰς τὴν οἰκίαν ταραχὴν καὶ διαμάχην μεταξὺ γυναικὸς καὶ ἀνδρός, ἔραρά γε δὲν θὰ τὸν φονεύσουν διὰ λιθοβολισμοῦ πρὶν ἀκόμη ἀνεβῇ τὸ κατώφλι τῆς ἐξώθυρας; Ἐὰν δὲ εἶναι καὶ ἄξιος περιφρονήσεως, καὶ εἶναι δυσβάστακτα αὐτὰ ποὺ προστάσσει καὶ παραγγέλλει αὐτοὺς ποὺ κάνουν τρυφηλὴν ζωὴν νὰ κάνουν εὐσεβῆ ζωὴν, καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ἔχει ν' ἀγωνισθῇ πρὸς πολὺ περισσότερους καὶ ἰσχυροτέρους του, δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θὰ καταστραφῇ ἐξ ὀλοκλήρου;

Ἄλλ' ὅμως τοῦτο, ὅπερ ἀδύνατον ἐν οἰκίᾳ γενέσθαι μιᾷ, τοῦτο ἐν τῇ οἰκουμένῃ καιώρθωσεν ὁ Χριστὸς ἀπάσῃ, διὰ κρημνῶν καὶ καμίνων καὶ φαράγγων καὶ σκοπέλων καὶ γῆς καὶ θαλάττης πολεμουμένης, τοὺς ἰατροὺς τῆς οἰκουμένης εἰσάγων. Καὶ εἰ θούλει σαφέστερον ταῦτα μαθεῖν, τοὺς λιμνοὺς λέγω, τοὺς λοιμοὺς, τοὺς σεισμούς, τὰς ἄλλας τραγωδίας, τὴν ἱστορίαν τὴν περὶ τούτων Ἰωσήφω συγκειμένην ἔπελθε, καὶ πάντα εἶση μετὰ ἀκριθείας. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔλεγε, «μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι· καί, 10 «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται»· καί, «κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον πάντως ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ». Χαυνωθέντας γὰρ καὶ ἐκλυθέντας τῷ φόβῳ τῶν εἰρημένων, συσιρέφει λέγων, διὸ κἂν μυρία γένηται, δεῖ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος.

15 4. Εἶδες πῶς διέκειτο τότε τὰ πράγματα, καὶ πῶς ποικίλος ὁ πόλεμος ἦν; καὶ ταῦτα ἐν ἀρχῇ, ὅτε μάλιστα πολίης ἕκαστον ἡσυχίας δεῖται τῶν καιορθουμένων; Πῶς οὖν διέκειτο; οὐδὲν γὰρ κωλύει τὰ αὐτὰ πάλιν ἀναλαβεῖν. Πρῶτος πόλεμος ἦν, ὁ τῶν ἀπαιτώνων· «ἐλεύσονται» γάρ, φησί, 20 «ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται»· δεύτερος, ὁ τῶν Ρωμαίων· «μελλήσετε» γάρ, φησὶν, «ἀκούειν πολέμους»· τρίτος, ὁ τοὺς λιμοὺς ἐπάγων· τέταρτος, ὁ τοὺς λοιμοὺς καὶ σεισμούς· πέμπτος, «παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψεις»· ἕκτος, «ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων»· ἕβδομος, «παραδώσουσιν 25 ἀλλήλους καὶ μισήσουσιν»· ἔμφυλιον ἐνταῦθα δηλοῖ πόλεμον· εἶτα ψευδόχριστοι καὶ ψευδάδελφοι· εἶτα, «φυγῆσεται ἡ ἀγάπη», τὸ πάντων αἴτιον τῶν κακῶν. Εἶδες μυρία γένη

14. Ἰώσηπος Φλάβιος (37-100 μ.Χ.). Ἰουδαῖος ἱστορικὸς ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἀπὸ ἱερατικὸν γένος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῶν Ρωμαίων τὸ 67 μ.Χ., συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἀπηλευθερώθη ἀπὸ τὸν Βεσπασιανὸν ἔπειτα ἀπο δύο ἔτη, λαβὼν τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης. Ἐγραψε τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου, τὴν Ἰουδαϊκὴν Ἀρχαιολογίαν κ.ἄ.

Ἄλλ' ὅμως αὐτὸ πού εἶναι ἀδύνατον νὰ συμβῆ εἰς μίαν οἰκίαν, αὐτὸ τὸ κατώρθωσεν ὁ Χριστὸς εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην ὁδηγῶν τοὺς ἰατροὺς τῆς οἰκουμένης μέσα εἰς αὐτὴν διὰ μέσου κρημνῶν καὶ καμίνων καὶ φαράγγων καὶ σκοπέλων καὶ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐπολεμεῖτο. Καὶ ἐὰν θέλῃς αὐτὰ νὰ τὰ μάθῃς σαφέστερα, ἐννοῶ τὴν πείναν, τὰς ἐπιδημίας, τοὺς σεισμοὺς καὶ τὰς ἄλλας τραγωδίας, διάβασε τὴν σχετικὴν μὲ αὐτὰ ἱστορίαν τοῦ Ἰωσήπου¹⁴, καὶ ὅλα θὰ τὰ γνωρίσῃς μὲ ἀκρίβειαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγε· «Μὴ θορυβεῖσθε· διότι πρέπει ὅλα νὰ συμβοῦν», καί· «αὐτὸς πού θὰ τὰ ὑπομείνῃ μέχρι τέλους, αὐτὸς θὰ σωθῆ»· καί· «θὰ κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον ὅπωςδήποτε εἰς ὅλον τὸν κόσμον». Ἐπειδὴ δὲ τοὺς εἶδε νὰ ἀτονοῦν καὶ νὰ παραλύουν ἀπὸ τὸν φόβον, ἀκούοντες τὰ λόγια του αὐτά, τοὺς ἐνθαρρύνει καὶ πάλιν, λέγων, ὅτι καὶ ἂν μύρια συμβοῦν, πρέπει νὰ κηρυχθῆ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, καὶ τότε θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος.

4. Εἶδες ποῖα ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων τότε καὶ πόσον πολύμορφος ἦτο ὁ πόλεμος; Καὶ ὅλα αὐτὰ συνέβαινον εἰς τὴν ἀρχήν, τότε πού κατ' ἐξοχὴν χρειάζεται κάθε μεγάλο ἔργον μεγάλῃν ἡσυχίαν; Ποῖα λοιπὸν ἦτο ἡ κατάστασις αὐτῆς; διότι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ἐπαναλάβω καὶ πάλιν τὰ ἴδια. Πρῶτος πόλεμος ἦτο αὐτὸς πού προήρχετο ἀπὸ τοὺς ἀπατεώνας· διότι λέγει· «θὰ ἔλθουν ψευδοχριστοὶ καὶ ψευδοπροφηταί». Δεύτερος ἦτο ὁ πόλεμος ἐκ μέρους τῶν Ρωμαίων· διότι λέγει· «προσέξατε ἀκούοντες πολέμους». Τρίτος πόλεμος ἦτο αὐτὸς πού προκαλεῖ τὴν πείναν. Τέταρτος αὐτὸς πού δημιουργεῖ τὰς ἐπιδημίας καὶ τοὺς σεισμούς. Πέμπτος τῶν θλίψεων· «θὰ σᾶς παραδώσουν εἰς βασανιστήρια». Ἑκτος· «θὰ μισῆσθε ἀπ' ὅλους». Ἑβδομος· «θὰ παραδώσουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ θὰ μισήσουν»· ἐδῶ ἐννοεῖ ἐμφύλιον πόλεμον. Ἐπειτα θὰ ἔλθουν ψευδοχριστοὶ καὶ ψευδοπροφηταί. Τέλος «θὰ ψυχανθῆ ἡ ἀγάπη» πρᾶγμα πού εἶναι αἰτία ὄλων τῶν κακῶν. Εἶδες μύρια εἶδη

πολέμων καινὰ καὶ παράδοξα; Ἄλλ' ὅμως μετὰ τούτων καὶ πολλῶ πλειόνων (καὶ γὰρ τῷ ἐμφυλίῳ καὶ συγγενικῶς ἀνεμίγνυτο πόλεμος), ἐκράτησε τῆς οἰκουμένης ἀπάσης τὸ κήρυγμα. «Κηρυχθήσεται» γάρ, φησί, «τὸ εὐαγγέλιον ἐν ὅλῳ
5 τῷ κόσμῳ».

Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ τῆς γενέσεως τὴν τυραννίδα ἐπιχειρίζοντες, καὶ τῶν καιρῶν τὴν περιφορὰν, τοῖς τῆς ἐκκλησίας δόγμασι; Τίς γὰρ ἐμνημόνευσε πόποιε, ὅτι ὠφθῆ Χριστὸς ἕτερος, ὅτι συνέβη πρᾶγμα τοιοῦτον; Καίτοι γε ἕτερα
10 ψευδόμενοι λέγουσιν, ὅτι δέκα μυριάδες ἐτῶν παρήλθον· ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲ πλάσασθαι δύναται. Ποίαν τοίνυν περιφορὰν εἶποιτ' ἄν; Οὔτε γὰρ Σόδομα, οὔτε Γόμμορα, οὔτε κατακλυσμὸς ἕτερος ἐγένειό ποτε. Μέχρι τίνος παίζετε, περιφορὰν καὶ γένεσιν λέγοντες; Πῶς οὖν ἐκβαίνει πολλά,
15 φησί, τῶν λεγομένων; Ἐπειδὴ σὴ σανιδὸν ἠρήμωσας τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, καὶ προὔδωκας, καὶ ἔξω τῆς προνοίας ἔοιπας, διὰ τοῦτο ὡς θούλειαι σιρέφει σου τὰ πράγματα ὁ δαίμων καὶ μετατίθησιν. Ἄλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἀγίων, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν, τῶν σφόδρα κατα-
20 φρονούντων αὐτῆς. Εἰ γὰρ καὶ ὁ θίος ἡμῶν οὐκ ἀνεκτός, ἀλλ' ἐπειδὴ τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι τῶν τῆς ἀληθείας δογματίων μετὰ πολλῆς ἐχόμεθα τῆς ἀκριθείας, ἀνώτεροι τῆς τῶν δαιμόνων ἔσμεν ἐπιβουλής. Ὅλως δὲ τί ποτέ ἐστι γένεσις; Οὐδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ ἀδικία καὶ σύγχυσις καὶ τὸ εἰκῆ πάν-
25 τα φέρεσθαι· μᾶλλον δὲ οὐκ εἰκῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀλογίας.

Καὶ εἰ μὴ ἔστι, φησί, γένεσις, πόθεν ὁ δεῖνα πλουτεῖ; πόθεν ὁ δεῖνα πένης; Οὐκ οἶδα. Οὔτω γὰρ σοι τέως διαλέξομαι, παιδεύων σε μὴ πάντα περιεργάζεσθαι, μηδὲ ἀπλῶς
30 ἐντιϋθεν καὶ εἰκῆ φέρεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ τοῦτο ἀγνο-

πολέμων νέα καὶ παράδοξα; Ἄλλ' ὅμως μετὰ ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἄλλους πολὺ περισσοτέρους (καθ' ὅσον εἰς τὸν ἐμφύλιον ἦτο ἀναμιγμένος καὶ ὁ πόλεμος ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν) τὸ κήρυγμα ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Διότι λέγει· «Θὰ κηρυχθῆ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον».

Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἀντιτάσσουν εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς τύχης τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀνακύκλησιν τῶν καιρῶν; Διότι ποῖος ποτὲ ἕως τώρα ἀνέφερεν, ὅτι παρουσιάσθη ἄλλος Χριστός, ὅτι συνέβη παρόμοιο γεγονός; Μολονότι βέβαια ψευδόμενοι λέγουν πολλὰ ἄλλα, ὅτι ἐπέρασαν δέκα μυριάδες ἐτῶν, ἀλλ' αὐτὸ οὔτε καὶ νὰ τὸ φαντασθοῦν ἤμποροῦν. Ποίαν λοιπὸν ἀνακύκλησιν θὰ ἤμπορούσατε ν' ἀναφέρετε; Διότι οὔτε Σόδομα, οὔτε Γόμορα, οὔτε ἄλλος κατακλυσμός ἐγίνε ποτέ. Μέχρι πότε θὰ ἀστιεύεσθε, ὁμιλοῦντες περὶ ἀνακυκλήσεως καὶ τύχης; Πῶς λοιπὸν, λέγει, βγαίνουν σωστὰ πολλὰ ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν; Ἐπειδὴ σὺ ἐρήμωσες τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἐπρόδωσες, καὶ τὸν ἐτοποθέτησες ἔξω ἀπὸ τὴν θείαν πρόνοιαν, διὰ τοῦτο ὅπως θέλει ὁ δαίμων σοῦ ἀλλάζει τὰ πράγματα καὶ τὰ μεταβάλλει. Ἄλλ' ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ τοὺς ἀγίους ἢ καλύτερα οὔτε καὶ μὲ ἐμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ποὺ μισοῦμεν ὑπερβολικὰ αὐτούς. Διότι ἂν καὶ ἀκόμη ὁ βίος μας δὲν εἶναι ἀνεκτός, ἀλλ' ἐπειδὴ, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, τηροῦμεν τὰς ἀληθείας τῶν δογμάτων μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν, εἴμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν διαβολικὴν δολιότητα. Ἄλλωστε δὲ τί τέλος πάντων εἶναι αὕτη ἡ τύχη; Τίποτε ἄλλο παρὰ ἀδικία καὶ σύγχυσις καὶ τὸ νὰ ὀδηγοῦνται ὅλα κατὰ τύχην· μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον τυχαῖα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς λογικὴν σειράν.

Καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχη τύχη, θὰ εἰπῆ κάποιος, πῶς ὁ τάδε πλουτεῖ; πῶς ὁ τάδε εἶναι πτωχός; Δὲν γνωρίζω. Διότι κατ' ἀρχὴν θὰ σοῦ εἰπῶ αὐτό, διὰ νὰ σὲ διδάξω νὰ μὴ περιεργάζεσαι τὰ πάντα, οὔτε νὰ παρασύρεσαι εὐκολὰ ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ. Διότι οὔτε ἐπειδὴ ἀγνοεῖς

εἷς, ὀφείλεις τὰ οὐκ ὄντα ἀναπλάττειν. Βέλτιον ἀγνοεῖν κα-
 λῶς, ἢ μανθάνειν κακῶς. Ὁ μὲν γὰρ οὐκ εἰδὼς τὴν αἰτί-
 αν, ταχέως ἐπὶ τὴν εὐλογον ἤξει, ὁ δέ, ἐπειδὴ τὴν οὖσαν
 οὐκ οἶδε, τὴν οὐκ οὖσαν πλάττων, οὐ δυνήσεται ραδίως τὴν
 5 οὖσαν δέξασθαι, ἀλλὰ δεῖ πλείονος αὐτῷ καὶ πόνου καὶ ἰ-
 δρωῖτος, ὥσπερ τὸ πρότερον ἀνελεῖν. Καὶ γὰρ ἐν δέλτῳ, ἐξ-
 ηλειμμένη μὲν εὐκόλως τις ἐγγράψειεν ἅπερ ἂν ἐθέλη,
 ἐγκεχαραγμένη δὲ οὐκέτι ὁμοίως· δεῖ γὰρ πρότερον ἐξαλει-
 ψαι τὰ κακῶς ἐγγεγραμμένα. Καὶ ἐπὶ τῶν ἰατρῶν δέ, ὁ
 10 μηδὲν προσφέρων τοῦ τὰ θλάπιοντα προσάγοντος πολλῶν βελ-
 τίων ἐσιί· καὶ ὁ σαθρῶς οἰκοδομῶν τοῦ μηδ' ὅλως οἰκοδο-
 μῶντος χείρων ὥσπερ οὖν καὶ ἡ γῆ πολὺ βελτίων ἢ μηδὲν
 ἔχουσα τῆς ἀκάνθας ἐχούσης.

Μὴ τοίνυν ἐπὶ τὸ μαθεῖν πάντα τρέχωμεν, ἀλλ' ἀνε-
 15 χώμεθά τινα καὶ ἀγνοεῖν, ἵν' ὅταν εὖρωμεν διδάσκαλον, μὴ
 διπλοῦν παρέχωμεν αὐτῷ τὸν πόνον· μᾶλλον δὲ πολλοὶ πολ-
 λάκις καὶ ἀδιόρθωτα νοσοῦντες ἔμειναν, τῷ περιπεσεῖν
 ἀπλῶς πονηροῖς δόγμασιν. Οὐδὲ γὰρ ὅμοιος ὁ ἰδρώς, ἀνα-
 σπάσαι πρότερον τὰ κακῶς ριζωθέντα, καὶ τότε σπεῖραι, καὶ
 20 καθαρὰν ἄρουραν καταφυτεῦσαι. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀνατρέψαι
 δεῖ πρότερον, καὶ τότε ἕτερα ἐνθεῖναι· ἐνταῦθα δὲ παρε-
 σκευασμένη ἢ ἀκοή. Πόθεν οὖν ὁ δεῖνα πλουτεῖ; Ἐρῶ λοι-
 πόν. Οἱ μὲν τοῦ Θεοῦ διδόντις, πολλοὶ δὲ συγχωροῦντις,
 πλοῦτιον ἐκλήσαντι. Οἷος γὰρ σύντιμος καὶ ἀπλοῦς ὁ λόγος.
 25 Τί οὖν; φησὶ τὸν πόνον αὐτὸς ποιεῖ πλουτεῖν καὶ τὸν

αὐτό, εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ φαντάζεσαι τὰ ἀνύπαρκτα. Εἶναι προτιμότερον νὰ ἀγνοῆς καλῶς, παρὰ νὰ μαθαίνης ἐσφαλμένως. Διότι, ὁ μὲν ἕνας, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει τὴν αἰτίαν, γρήγορα θὰ παραδεχθῆ τὴν λογικὴν αἰτίαν, ὁ δὲ ἄλλος ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει τὴν πραγματικὴν αἰτίαν καὶ φαντάζεται τὴν ἀνύπαρκτον, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ εὐκόλα νὰ παραδεχθῆ τὴν πραγματικὴν αἰτίαν, ἀλλὰ χρειάζεται αὐτὸς πολὺν κόπον καὶ ἰδρῶτα, ὥστε νὰ ἀναιρέσῃ τὴν προηγουμένην ἐσφαλμένην γνώμην του. Καθ' ὅσον εἰς πλάκαν καθαρὰν εὐκόλα κάποιος θὰ ἠμποροῦσε νὰ γράψῃ ὅ,τι θέλει, εἰς γραμμένην ὅμως δὲν γίνεται αὐτὸ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Διότι πρέπει προηγουμένως νὰ σβῆσῃ αὐτὰ πού ἐγράφησαν κακῶς. Καὶ μὲ τοὺς ἰατροὺς δὲ ἐκεῖνος πού τίποτε δὲν προσφέρει εἶναι καλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον πού προξενεῖ βλάβας. Καὶ ἐκεῖνος πού οἰκοδομεῖ ἐπάνω εἰς σαθρὰ θεμέλια εἶναι χειρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον πού δὲν οἰκοδομεῖ καθόλου, ὅπως ἀκριβῶς πάλιν καὶ τὸ χωράφι πού δὲν ἔχει ἀγκάθια εἶναι κατὰ πολὺ καλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο πού ἔχει.

Ἄς μὴ τρέχωμεν λοιπὸν διὰ νὰ τὰ μάθωμεν ὅλα, ἀλλ' ἄς ἀνεχώμεθα καὶ ν' ἀγνοοῦμεν μερικά, ὥστε, ὅταν εὕρωμεν διδάσκαλον, νὰ μὴ τὸν ὑποβάλωμεν εἰς διπλοῦν κόπον· μάλιστα δὲ πολλοὶ πολλὰς φορές, πού ἦσαν ἀθεράπευτα ἀσθενεῖς, ἔμειναν πεσμένοι, ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπειδὴ ἐπίστευσαν εἰς τὰ πονηρὰ δόγματα. Διότι δὲν χρειάζεται ἴδιος ἰδρώτας νὰ ξερριζώσῃς πρῶτα ἐκεῖνα πού κακῶς ἐφύτρωσαν, καὶ τότε νὰ σπείρῃς καὶ νὰ φυτεύσῃς καθαρὸ χωράφι. Διότι εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν πρέπει πρῶτα νὰ ἐκριζώσῃς τὰ πρῶτα καὶ τότε νὰ σπείρῃς ἄλλα, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ ἀκοὴ εἶναι προετοιμασμένη. Ἄπὸ ποῦ λοιπὸν ὁ τάδε πλουτεῖ; Θὰ σοῦ ἀπαντήσω λοιπὸν. Ἄλλοι μὲν διότι τοὺς τὸν δίδει ὁ Θεός, ἄλλοι δὲ ἀπέκτησαν πλοῦτον ἐπειδὴ τοὺς τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Θεός. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἐξήγησις μὲ σύντομα καὶ ἀπλᾶ λόγια.

Τί λοιπὸν; θὰ εἰπῆ κάποιος· ὁ Θεὸς κάνει τὸν πόρνον

μοιχόν και τὸν ἡταιρηκότα και τῶν κακῶς τοῖς οὔσι κεχρη-
 μένον; Οὐ ποιεῖ, ἀλλὰ συγχωρεῖ πλουτεῖν· πολὺ δὲ τὸ μέσον
 και σφόδρα ἄπειρον τοῦ ποιεῖν και συγχωρεῖν. Τίνος δὲ
 ἔνεκεν ὅλως ἀφίησιν; "Οτι οὐδέπω τῆς κρίσεως ὁ καιρὸς,
 5 ἵνα τὸ και' ἀξίαν ἕκαστος ἀπολάβῃ. Τί γὰρ φαυλότερον ἐ-
 κείνου τοῦ πλουσίου, τοῦ μηδὲ τῶν ψυχίων μεταδιδόντος
 τῷ Λαζάρῳ; Ἄλλ' ὅμως ἀπάντων ἀθλιώτερος ἦν· οὐδὲ
 γὰρ σιαγόνος ἐγένετο κύριος, και δι' αὐτὸ μάλιστα τοῦτο,
 ὅτι πλουτῶν ὤμους ἦν. Και γὰρ εἰάν ὧσι πονηροὶ δύο, οὐ
 10 τῶν αὐτῶν ἐνταῦθα ἀπολαύσαντες, ἀλλ' ὁ μὲν ἐν πλούτῳ,
 ὁ δὲ ἐν πενίᾳ, οὐχ ὁμοίως ἐκεῖ τιμωρηθήσονται, ἀλλ' ὁ εὐ-
 πορώτερος χαλεπώτερον.

5. Ὅρῳ γοῦν και τοῦτον δεινότερα πάσχοντα, ἐπειδὴ
 ἀπέλαβε τὰ ἀγαθὰ; Και σὺ τοίνυν, ὅταν ἴδῃς ἀδίκως πλου-
 15 τοῦντα εὐημεροῦντα, σιέναξον, δάκρυσον· και γὰρ προσθήκη
 κολάσεως ὁ πλοῦτος οὔτις αὐτῷ. "Ὡσπερ γὰρ οἱ πολλὰ
 ἁμαρτάνοντες και μὴ βουλόμενοι μετανοεῖν, θησαυρίζουσιν
 ἑαυτοῖς θησαυρὸν ὀργῆς· οὕτως οἱ μετὰ τοῦ μὴ κολάζεσθαι
 και εὐπραγίας ἀπολαύοντες, μείζονα ὑποστήσονται τὴν τιμω-
 20 ρίαν. Και τοῦτο, εἰ βούλει, οὐκ ἀπὸ τῶν μελλόντων μόνον,
 ἀλλὰ και ἀπὸ τοῦ παρόντος βίου δείξω σοι τὸ ὑπόδειγμα.
 Ὁ γὰρ μακάριος Δαυὶδ, ὅτε τὴν ἁμαρτίαν ἤμαρτεν ἐκείνην
 τὴν τῆς Βηρσαβεέ, και ἠλέγγετο παρὰ τοῦ προφήτου, διὰ
 τοῦτο μάλιστα ἐνεκαλεῖτο σφοδρότερον, ὅτι και πολλῆς ἀ-
 25 πολαύσας ἀδείας τοιοῦτος ἦν. "Ακουσον γοῦν τοῦ Θεοῦ τοῦ-
 το μάλιστα ὀνειδίζοντος αὐτῷ. «Οὐχ ἔχρισά σε εἰς βασιλέα
 και ἐξειλόμεν σε ἐκ χειρὸς Σαούλ, και ἔδωκά σοι πάντα
 τὰ τοῦ Κυρίου σου, και πάντα τὸν οἶκον Ἰσραὴλ και Ἰούδα;

15. Λουκᾶ 16, 19έ.

16. Ρωμ. 2, 5.

νὰ πλουτῆ καὶ τὸν μοιχὸν καὶ αὐτὸν ποῦ ἔχει ἑταίρας καὶ ἐκεῖνον ποῦ κάνει κακὴν χρῆσιν τῆς περιουσίας του; Δὲν τὸν κάνει ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸν ἀνέχεται νὰ πλουτίζη. Εἶναι δὲ ἡ ἀπόστασις πάρα πολὺ ἄπειρος μεταξὺ τοῦ νὰ δίδῃ καὶ τοῦ νὰ ἀνέχεται. Διὰ ποῖον δὲ λόγον τέλος πάντων τὸ ἐπιτρέπει αὐτό; Διότι δὲν ἦλθεν ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς κρίσεως διὰ νὰ λάβῃ ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξίαν του. Διότι τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν πλούσιον, ποῦ δὲν ἔδιδεν οὔτε τὰ ψίχουλα εἰς τὸν Λάζαρον¹⁵; Καὶ ὅμως ἦτο ἀθλιώτερος ἀπὸ ὅλους· διότι δὲν ἠξιώθη οὔτε σταγόνας νεροῦ, καὶ αὐτὸ συνέβη πρὸ πάντων δι' αὐτὸ καὶ μόνον, διότι ἦτο σκληρὸς ὅταν ἔζη μέσα εἰς τὰ πλούτη του. Καθ' ὅσον ἐὰν ὑπάρχουν δύο κακοί, ποῦ δὲν ἀπήλαυσαν ἐδῶ τὰ ἴδια εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ὁ μὲν ἓνας ἦτο πλούσιος, ὁ δὲ ἄλλος πτωχός, δὲν θὰ τιμωρηθοῦν ἐκεῖ ὁμοίως, ἀλλ' ἡ τιμωρία τοῦ πλουσίου θὰ εἶναι χειρότερα.

5. Βλέπεις λοιπὸν καὶ αὐτὸν ποῦ ὑποφέρει χειρότερα ἐπειδὴ ἀπήλαυσεν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν τὰ ἀγαθὰ; Καὶ σὺ λοιπὸν, ὅταν ἴδῃς κάποιον νὰ πλουτῆ μὲ ἀδικίας καὶ νὰ εὐημερῆ, στέναξε, δάκρυσε. Καθ' ὅσον ὁ πλοῦτος αὐτὸς προσθέτει εἰς αὐτὸν κόλασιν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποῦ διέπραξαν πολλὰ ἀμαρτήματα καὶ δὲν θέλουν νὰ μετανοήσουν, θησαυρίζουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των θησαυρὸν ὀργῆς¹⁶, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐδῶ δὲν τιμωροῦνται καὶ ἀπολαμβάνουν πλούσια ἀγαθὰ, θὰ ὑποστοῦν μεγαλυτέραν τιμωρίαν. Καὶ δι' αὐτό, ἐὰν θέλῃς, θὰ σοῦ ἀναφέρω παράδειγμα ὅχι μόνον ἀπὸ τὰ μέλλοντα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Διότι ὁ μακάριος Δαυῖδ, ὅταν ἔκαμε τὴν ἀμαρτίαν ἐκείνην, τὴν σχετικὴν μὲ τὴν Βηρσαβεέ, καὶ ἠλέγχετο ἀπὸ τὸν προφήτην, δι' αὐτὸ προπάντων κατηγορεῖτο αὐστηρότερον, διότι ἂν καὶ ἀπήλαυσε πολλῶν εὐεργεσιῶν, ἔγινε τέτοιος. Ἄκουσε λοιπὸν τὸν Θεὸν ποῦ τὸν κατηγορήσε δι' αὐτό· «Δὲν σὲ ἔχρισαι εἰς βασιλέα καὶ σὲ ἠλευθέρωσα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σαούλ, καὶ σοῦ ἔδωκα ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κυρίου σου, καὶ ὅλον τὸν

Καὶ εἰ ὀλίγα σοι ἦν, προσέθηκα ἄν σοι ὡς ταῦτα. Καὶ τί ἐποίησας τὸ πονηρὸν ἐναντίον μου;».

Οὐ γὰρ πάντων τῶν ἁμαρτημάτων αἱ αὐταὶ κολάσεις, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι, καὶ ἀπὸ χρόνων, καὶ ἀπὸ προσώπων, καὶ ἀπὸ ἀξιομάτων, καὶ ἀπὸ συνέσεως, καὶ ἀπὸ ἐτέρων πλειόνων. Καὶ ἵνα σαφέστερον ὃ λέγω γένηται, κείσθω εἰς μέσον ἁμάρτημα ἔν, ἡ πορνεία, καὶ σκόπει πόσας εὐρέσκω τιμωρίας διαφόρους, οὐ παρ' ἑμαυτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν. Ἐπορνευσέ τις πρὸ τοῦ νόμου; ἄλλως κο-
 10 λάζεται καὶ τοῦτο ὁ Παῦλος δείκνυσιν· «ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον», φησί, «διὰ νόμου κριθήσονται». Ἐπορνευσέ τις ἱερεὺς ὢν; προσθήκην ἀπὸ τῆς ἀξίας εἰς τὴν τιμωρίαν λαμβάνει μεγίστην. Διὰ δὴ τοῦτο αἱ μὲν ἄλλαι ἀνηροῦντο πορνεύομεναι, αἱ δὲ τῶν ἱερέων θυγατέρες κατεκαίοντο, τοῦ
 15 νομοθέτου ἐκ περιουσίας δηλοῦντος, ὅση τὸν ἱερέα μένει κόλασις τοῦτο ἁμαρτάνοντα. Εἰ γὰρ τὴν θυγατέρα μείζονα ἀπήτησε δίκην διὰ τὸ ἱερέως εἶναι θυγατέρα, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸν τὸν ἱερωμένον. Ἐπορνεύθη τις θιαίως; αὕτη καὶ ἀπήλλακται κολάσεως· ἐπορνεύθη τις πλουτοῦσα, ἑτέρα δὲ
 20 πενομένη; πάλιν καὶ ἐνταῦθα διαφορά. Καὶ τοῦτο δῆλον, ἀφ' ὧν ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν περὶ τοῦ Δαυὶδ. Ἐπορνευσέ τις μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ; ἂν ἀμύητος ἀπέλθῃ, πάντων ἐκείνων χαλεπωτέραν δώσει δίκην. Ἐπορνευσέ τις μετὰ τὸ λουιρὸν; ἐνταῦθα οὐδὲ παραμυθία λοιπὸν τῷ ἁμαρ-
 25 τήματι λείπεται. Καὶ τοῦτο αὐτὸ δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν·

17. Β' Βασ. 12, 7-9.

18. Ρωμ. 2, 12.

οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα; Καὶ ἂν ἀκόμη εἶχες ὀλίγα, ἐγὼ θὰ σοῦ ἔδιδα ὅσα εἶναι αὐτά. Διατί λοιπὸν ἔκαμες αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν ἐνώπιόν μου»¹⁷;

Δὲν εἶναι βέβαια δι' ὅλα τὰ ἁμαρτήματα αἱ ἴδιαι τιμωρίαι, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι καὶ εἶναι ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικίαν, τὰ πρόσωπα πού διαπράττουν αὐτάς, τὰ ἀξιώματα αὐτῶν, τὴν σύνεσίν των καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, πολὺ περισσότερα. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ σαφέστερον αὐτὸ πού λέγω, ἄς φέρωμεν ἐμπρός μας ἓνα ἁμάρτημα, τὴν πορνείαν, καὶ πρόσεξε πόσας διαφορετικὰς τιμωρίας εὐρίσκω, ὅχι ἀπὸ ἄλλο μου, ἀλλὰ ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς. Ἐπόρνευσε κάποιος πρὶν νὰ δοθῇ ὁ νόμος; τότε διαφορετικὰ τιμωρεῖται. Καὶ αὐτὸ τὸ φανέρωσε ὁ Παῦλος· «διότι ὅσοι ἠμάρτησαν χωρὶς τὸν νόμον, χωρὶς τὸν νόμον καὶ θὰ τιμωρηθοῦν»¹⁸. Ἐπόρνευσε κάποιος μετὰ τὸν νόμον; αὐστηρότερα θὰ τιμωρηθῇ. Διότι λέγει· «Ὅσοι ἠμάρτησαν κατὰ τὸν καιρὸν πού ὑπῆρχεν ὁ νόμος, θὰ κριθοῦν μὲ τὸν νόμον»¹⁸. Ἐπόρνευσε κάποιος πού εἶναι ἱερεὺς; λόγῳ τοῦ ἀξιωματός του θ' αὐξηθῇ κατὰ πολὺ περισσότερον ἢ τιμωρία του. Διὰ τοῦτο βέβαια αἱ μὲν ἄλλαι θυγατέρες ἐφονεύοντο ὅταν ἐπόρνευον, αἱ θυγατέρες ὅμως τῶν ἱερέων κατεκαίοντο, πρᾶγμα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ νομοθέτης ἤθελε νὰ δηλώσῃ μὲ πολλὴν περίσσειαν, πόση μεγάλη τιμωρία ἀναμένει τὸν ἱερέα πού διαπράττει αὐτὸ τὸ ἁμάρτημα. Διότι ἐὰν τὴν θυγατέρα ἐζήτησε νὰ τιμωρηθῇ αὐστηρότερα, ἐπειδὴ εἶναι θυγατέρα ἱερέως, πολὺ περισσότερον αὐστηρότερα θὰ τιμωρηθῇ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἱερεὺς. Ἐπορνεύθη κάποια βίαια; αὐτὴ καὶ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Ἐπορνεύθη κάποια πλουσία καὶ κάποια ἄλλη πτωχή; πάλιν καὶ ἐδῶ θὰ ὑπάρξῃ διαφορά. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ ὅσα προηγουμένως εἶπαμεν περὶ τοῦ Δαυΐδ. Ἐπόρνευσε κάποιος μετὰ τὸν ἔρχομόν τοῦ Χριστοῦ; ἂν δὲν βαπτισθῇ καὶ ἀποθάνῃ θὰ τιμωρηθῇ αὐστηρότερον ἀπὸ ὄλους τοὺς πόρνους. Ἐπόρνευσε ἄλλος μετὰ τὸ βάπτισμά του; ἐδῶ καμμία πλέον παρηγορία δὲν ἀπομένει διὰ τὸ ἁμάρτημα.

«ἀδειήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ θυσι
καὶ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει πόσω δοκεῖτε χείρονος ἄ-
ξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας,
καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγησάμενος, καὶ τὴν χάριν
5 τοῦ Πνεύματος ἐνυβρίσας;». Ἐπόρνευσέ τις ἱερωμένος νῦν;
αὕτη μάλιστα πάντων ἡ κορυφή τῶν κακῶν.

Εἶδες ἐνὸς ἁμαρτήματος πόσαι διαφοραί; Ἐτέρα ἢ
πρὸ τοῦ νόμου, ἄλλη ἢ μετὰ τὸν νόμον, ἢ τοῦ ἱερωμένου
ἄλλη, ἢ τῆς πλουτούσης καὶ τῆς πενομένης, τῆς κατηγουμέ-
10 νης καὶ τῆς πισιῆς, τῆς τοῦ ἱερέως. Καὶ ἀπὸ συνέσεως
δὲ πολλὴ ἡ διαφορά· «ὁ γὰρ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου
αὐτοῦ καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς». Καὶ τὸ μετὰ τὰ
ποσαῦτα καὶ τηλικαῦτα παραδείγματα ἁμαρτάνειν πλείονα
φέρει τὴν τιμωρίαν. Διὰ τοῦτο φησιν· «ὕμεῖς δὲ οὐδὲ ἰδόν-
15 τες ὑστερον μετανοήσατε», καίτοι πολλῆς ἀπολαύσαντες थे-
ραπείας. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ τοῦτο ὀνειδίζει
λέγων· «ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν,
καὶ οὐκ ἠθέλησατε;». Καὶ τὸ ἐν ἰουφῆ ὄντας· τοῦτο δὲ τὸ
τοῦ Λαζάρου. Καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου δὲ χαλεπώτερον τὸ ἁμάρ-
20 τημα γίνεται· ὅπερ καὶ αὐτὸς δηλῶν ἔλεγε· «μεταξὺ τοῦ
ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου». Καὶ ἀπὸ τῆς ποιότητος δὲ αὐ-
τῶν τῶν πλημμελημάτων· «οὐ θαυμασιόν, εἰ ἂν ἄλλῳ τις κλέ-
πιων»· καὶ πάλιν, «ἔσφαξας τοὺς υἱούς σου καὶ τὰς θυγα-
τέρας σου· τοῦτο ὑπὲρ πάσας τὰς πορνείας σου καὶ τὰ βδε-
25 λύγματά σου». Καὶ ἀπὸ τῶν προσώπων πάλιν· «εἰ ἂν ἁμαρ-
τῶν ἁμάρτη τις εἰς ἄνθρωπον, προσεύξονται περὶ αὐτοῦ,
εἰ ἂν δὲ εἰς Θεὸν ἁμάρτη, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ;».

19. Ἐβρ. 10, 28.

20. Λουκᾶ 12, 47.

21. Ματθ. 21, 32.

22. Λουκᾶ 18, 34.

23. Παρ. 6, 30.

24. Ἰεζ. 16, 20.

25. Α' Βασ. 2, 25.

Καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο θέλων νὰ δηλώσῃ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «ἐὰν παραβῆ κανεὶς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγχνίαν μὲ τὴν μαρτυρίαν δύο ἢ τριῶν μαρτύρων· πόσιν αὐστηροτέραν τιμωρίαν νομίζετε ὅτι θὰ ὑποστῆ ἐκεῖνος ποὺ κατεπάτησε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐθεώρησε μολυσμένον τὸ αἷμα τῆς Διαθήκης μὲ τὸ ὁποῖον ἡγιάσθη καὶ ἐπρόσβαλε τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος;»¹⁹. Ἐπόρνευσε τώρα κάποιος ἱερωμένος; Αὐτὴ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπ' ὅλας τὰς ἁμαρτίας.

Εἶδες πόσαι διαφοραὶ ὑπάρχουν δι' ἓνα καὶ μόνον ἁμάρτημα; Ἄλλη εἶναι ἡ τιμωρία πρὶν ἀπὸ τὸν Νόμον, ἄλλη ἡ μετὰ ἀπὸ τὸν Νόμον, ἄλλη ἡ τοῦ ἱερωμένου, ἡ τῆς πλουσίας καὶ τῆς πτωχῆς, ἡ τῆς κατηχουμένης καὶ τῆς πιστῆς, ἡ τοῦ ἱερέως. Μεγάλῃ δὲ εἶναι ἡ διαφορὰ καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν σύνεσιν τοῦ ἁμαρτάνοντος. Διότι, «ἐκεῖνος ποὺ ἐγνώρισεν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του, καὶ δὲν τὸ ἔκανε, θὰ τιμωρηθῆ πολὺ αὐστηρά»²⁰. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἁμαρτάνει μετὰ ἀπὸ τόσα καὶ τέτοια παραδείγματα, εἶναι ἄξιος μεγαλυτέρας τιμωρίας. Διὰ τοῦτο λέγει· «σεῖς δὲ οὔτε ἀφοῦ εἶδατε, μετενοήσατε ἐν συνεχείᾳ»²¹ ἂν καὶ ἀπελαύσατε πολλῆς εὐεργεσίας. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ τὴν ὄνειδίζει μὲ τοὺς λόγους· «πόσες φορὲς ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ παιδιὰ σου, καὶ δὲν ἠθελήσατε;»²². Καὶ τὸ νὰ κἀνῃ κανεὶς τρυφηλὴν ζωὴν, δηλαδὴ τὸ ἁμάρτημα τὸ σχετικὸν μὲ τὸν Λάζαρον. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν τόπον τὸ ἁμάρτημα γίνεται βαρύτερον, πρᾶγμα ποὺ διὰ νὰ τὸ δηλώσῃ ὁ Κύριος ἔλεγε· «μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου». Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν ἰδίων τῶν ἁμαρτημάτων· «δὲν εἶναι περίεργον, ἐὰν συλληφθῆ κάποιος νὰ κλέπτῃ»²³. Καὶ πάλιν· «Ἐθυσίασες τοὺς υἱούς σου καὶ τὰς θυγατέρας σου. Αὐτὸ ξεπερνᾷ κάθε πορνείαν σου καὶ βλελυγμίαν σου»²⁴. Ἄλλὰ ἐξαρτᾶται ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ πρόσωπα· «Ἐὰν κάποιος ἁμαρτήσῃ εἰς βάρος ἀνθρώπου, θὰ προσευχηθοῦν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐὰν ὅμως ἁμαρτήσῃ κατὰ τοῦ Θεοῦ, ποῖος θὰ προσευχηθῆ ὑπὲρ αὐτοῦ;»²⁵. Καὶ

- Καὶ ὅταν τοὺς πολλῶν χείρονάς τις ὑπερβαίῃ τῇ ραθυμίᾳ· ὅπερ καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ ἐγκαλεῖ· «οὐδὲ κατὰ τὰ δικαιώματα τῶν ἐθνῶν ἐποίησας». Καὶ ὅταν μὴδὲ τοῖς ἐτέρων παραδείγμασι σωφρονισθῇ τις· «εἶδε τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς»,
 5 φησί, «καὶ ἐδικαίωσεν αὐτήν». Καὶ ὅταν πλείονος ἀπολαύση ἐπιμελείας· «εἰ γὰρ ἐν Τύρῳ», φησί, «καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αὐταί, πάλαι ἂν μειονόησαν· πλὴν ἀνεκτιότερον ἔσται Τύρῳ καὶ Σιδῶνι, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ». Εἶδες ἀκρίθειαν ἀπηρησιμένην, καὶ πάντας τῶν αὐτῶν ἀμυρ-
 10 τημάτων οὐ τὴν αὐτὴν διδόντας δίκην; Καὶ γὰρ ὅταν μακροθυμίας ἀπολαύσαντες μὴδὲν κερδάνωμεν, χείρονα πεισόμεθα. Καὶ τοῦτο δηλοῖ Παῦλος λέγων· «κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργήν».
- 15 Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μὴ σκανδαλιζώμεθα, μὴδὲ θορυβώμεθα μηδενὶ τῶν γινομένων, μὴδὲ τὴν τῶν λογισμῶν ἐπεισάγωμεν ζάλην· ἀλλὰ τῷ ἀκαταλήπτῳ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας παραχωροῦντες, ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα, καὶ φεύγωμεν κακίαν· ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι
 20 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

26. Ἰεζ. 5, 7.

27. Ματθ. 11, 21-22.

28. Ρωμ. 2, 5.

ὅταν κανεῖς ὑπερβαίνῃ τοὺς πολὺ χειροτέρους ὡς πρὸς τὴν ραθυμίαν πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατηγορεῖ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ μὲ τοὺς λόγους· «οὔτε ἔπραξες σύμφωνα μὲ τὰ καθήκοντα τῶν ἐθνῶν»²⁶. Καὶ ὅταν κανεῖς δὲν σωφρονισθῇ οὔτε καὶ μὲ τὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων· «Εἶδε τὴν ἀδελφὴν της», λέγει, «καὶ τὴν ἐδικαιολόγησεν». Καὶ ὅταν ἀπολαύσῃ μεγαλύτερας φροντίδος. Διότι λέγει· «Ἐὰν εἰς τὴν Τύρον καὶ τὴν Σιδῶνα ἐγίνοντο τὰ θαύματα αὐτὰ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶχον πρὸ πολλοῦ μετανοήσει»²⁷. διὰ τοῦτο θὰ δειχθῇ μεγαλύτερα ἀνοχήν διὰ τὴν Τύρον καὶ τὴν Σιδῶνα, παρὰ διὰ τὴν πόλιν ἐκείνην. Εἶδες τελείαν ἀκρίβειαν, καὶ ὅλοι πού κάμνουν τὰ ἴδια ἁμαρτήματα ὅτι δὲν τιμωροῦνται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον; Καθ' ὅσον καὶ ὅταν ἀπολαύσωμεν τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν κερδίσωμεν τίποτε, βαρύτερα θὰ τιμωρηθῶμεν. Καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει ὁ Παῦλος μὲ τοὺς λόγους· «Ἀνάλογα δὲ μὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν σου συγκεντρώνεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ὀργήν»²⁸.

Γνωρίζοντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἅς μὴ σκανδαλιζώμεθα, οὔτε νὰ ταρασσώμεθα ἀπὸ τίποτε ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν, οὔτε νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας τὴν ζάλην τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ ὑποχωροῦντες ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀκατανόητον πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἅς φροντίζωμεν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ἅς ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει δόξα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Ἀριθμοὶ		
1	6	120	3	45	318
	11	16		45έέ.	318
	20	16			
2	24	454		Δευτερονόμιον	
4	1	370			
9	2	514	4	2	72
12	1	162	6	11-12	228
	10-20	162	23	20-21	276
	11-20	162	32	8	376
12-25		162		15	228
18	27	580			
22	1 έ.	48		Ἰησοῦς Ναυῆ	
31-32		48			
40	8	370	2-6		638
	Ἔξοδος				
3	6	722		Α' Βασιλειῶν	
5	2	580			
5-12		250	2	5	418
12	29	318	15	1	336
19	8	624	28	15	476
20	12	78			
21	16	78		Β' Βασιλειῶν	
24	18	260			
32	32	252	4	12	404

— Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ κειμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας.

Γ' Βασιλειῶν			Παροιμίαι		
17	17-24	252	9	12	474
18	16έ.	250	16	5	578
	18	38	18	21	96
19	20	672	19	17	608
			20	6	134
			23	13-14	218
Δ' Βασιλειῶν			Σοφία Σειρὰχ		
13	21	294			
20	3	168	4	8	100
21	1-18	632	5	7	674
			9	15	100
Παραλειπομένων Β'			18	16	100
			30	7	218
33	1-20	632	34	20	138
Ψαλμοὶ			ᾠσῆς		
5	10	672	4	3	648
8	3	614	6	6	68
13	2	738			
17	12	260		Μιχαίας	
22	4	198	3	10	648
	5	732	6	3	654
38	13	542			
44	11	110		Ζαχαρίας	
50	19	578	9	9	586
52	1	738			
71	6	154		Μαλαχίας	
77	20	18	4	4	282
96	2	258		5	284
103	3	258			
	15	310		Ἡσαΐας	
109	1	742			
	7	728	1	10	288
117	22	642		15	96. 648
139	4	672		18	126

13	21-22	390		24	293
19	1	258	5	20	254. 534
29	13	80		22	426. 534
35	3	634		23-24	400
	10	204		28	428
42	2	154		31-32	452
53	7	192		39	402
58	5-6	270		44	410
	6-9	200		45	448
	7	270		46	406
	9	198	6	1	232
66	2	578		2	750
	7	612		12	400
				14	386
	Ἰερεμίας			24	386
				33	656. 674
1	18	180	7	11	486
2	5	654	8	22-23	532
	12	432		7	118
3	7	632		8	118
8	4	634		11-12	520
11	14	410			322
18	7-10	512		23-27	322
23	23	198		26-28	44
			9	27	56
	Ἰεζεκιήλ			3	452
				18	112
2	5	646	10	5	108. 216
13	10	652		6	686
16	49	506		8	298
				16	216
	Δανιήλ			18	216
7	13	258		25	448
				36	354
	Ματθαῖος			39	520
			11	28	682
3	12	622		29	538
	15	190	12	1-21	452
4	19	516		2	452

	12	462		3-4	428
	27	516		5	376
	37	96		6	376
	39	152. 546		17	418
	41	516. 518		22	402
	42	516. 518	19	12	544
13	36	462		21	510. 544
	43	268		28	544
14	2	174		29	544
	14	140		30	628. 688
	15	140	20	1-16	522
	16	144		20	550
	20-21	148		26	538
	28-34	322		28	540
	33	176	21	1-5	586
15	8-9	80		10-11	596
	10-20	322		17	616
	11	462		28-31	624
	26	152		31	406. 688
	31	140		34-44	644
16	1-4	150		43	678
	6-12	300	22	18	454
	6-12	30		35-40	488
	8-10	142	23	8	488
	9-10	158		9	58
	14	290		27	730
	17	326		32	648
	19	326. 562	24	30	192
	20	182		35	182
	21	288	25	8	68
	22	254. 548		12	662
	26	394		21	266
17		286		26	266
	22-23	290		34	266
	23	548		41	266
	24-27	564		42	62
	27	88		45	62
18	1	564	26	10	68
	3	376. 544		11	66

	26	62		Λ ο υ κ ᾱ ς	
	35	256			
28	19	686	2	14	656
	20	68	9	16	628
			5	12-13	296
			6	35	280
				36	28. 134
				37	386
			8	10	470
5	1ξ.	298		46	118
6	18	338	9	23	492
	52	12		28	244
7	5	452		30-36	316
	11	80		32	258
	19	94		33	258
	24	103		45	292. 316
8	12	150		54-55	252
	17	12		59-60	674
	17-18	142. 158	10	60	724
9	6	258		19	576
	22	292		22	178
	22-23	296	11	3	232
	23	292		41	68. 132
	24	292	12	7	232
	32	292. 316	13	18-20	680
	34	326	15	5	378
10	10	462		7	378. 700
	17	484		11-32	526
	21	484		28-30	526
	26	422	16	13	386
	32	548		19-31	492
	35	544		22	126
	35-38	550		24	732
	36	554	17	1	356
11	13	616	18	31	548
12	14	712		34	186. 548
	43-44	124	19	11	552
13	34	738	20	14	648
14	31	256		16	650

	17-18		650		33		250
	36		722	12	24-25		206
21	8		136		29		262
	24		128		47		284
23	34		416	13	8		190
					15		540
	Ἰωάννης				37		254
				14	15		738
1	3		182		28		258
	21	282.	284	15	13		416
	29		622	16	12		186
	34		622	18	16		566
	42		178				
	50		176		25		24
	51		176		62		174
2	13		612	7	12		652
	14ξξ.		612		25-26		656
	18	612.	620		33-34		546
	19	546.	620		37		628
3	13		174	8	4		120
	20		736		33		120
	29		680		48		652
	30		682	9	16	248.	652
	31		622		39		116
4	1ξ.		582				
	4ξ.		592		Ρωμαίους		
	22		486				
	29		282	1	25		234
	35		618	2	13		624
	38		618	6	19		664
	46-49		112	9	3		448
5	6-8		634	11	24		440
	7		636		25-26	286.	594
	14		634		33		424
	31		486	13	7		716
6	9	14.	146	14	9		722
	17		150		15		378
	21		52	15	9		690
10	20		452	16	4		168

Πράξεις			Β' Κορινθίους		
1	8	686	2	4	344
	9	258	7	5	354
2	29	744	11	2	680
3	1ξ.	564		26	354
6-7		654		29	344
7	59	448	12	15	596
8	9ξ.	62	12-25	.	162
	32	192			
10	1ξ.	294		Γαλάτες	
	4	68			
	14	86	1	4-5	234
	19-21	108		15	528
12	1-2	248	2	8	682
13	46	688		8	686
18	1-3	240	4	14	168
20	30	354		15	168
22	1	36		15	518
26	5	716	5	12	466
				22	232
				24	724
			6	14	196
				Ἐφεσίους	
2	9	204			
	14	194			
5	12	402	5	14	634
6	1-10	314		32	680
7	15	520			
	23	192			
	31	722			
10	3-5	532	3	17	230
	12	634			
11	10	370			
	31-32	542			
12	26	342	2	15	684
13	4	738		19	344
	8	414	3	8	344
				Α' Θεσσαλονικεῖς	

Α' Τιμόθεον

2	8	98
	9	32
3	6	578
5	23	308
6	6	280
	10	484. 738
	16	100

Β' Τιμόθεον

2	12	518
4	7	168
4	8	562

Τίτον

2	11-12	282
	13	282
	Έβραίους	
1	13, 7-8	558
4	13	268
12	12	634
	14	534
13	4	98
	Ίακώβου	
4	6	578

2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

Ἄβρααμ 48. 120. 126. 162. 276.
520. 540. 580. 698. 702.
722. 724. 780. 814.

Ἄβελ 816. 818.

ἀγαθὸν 190. 196. 202. 208.

ἀγαθότης 28. 366. 420. 486.

ἀγανάκτησις 150. 158. 400. 442.

ἀγάπη 10. 20. 50. 204. 230. 378.

382. 408. 410. 412. 414. 416.

530. 532. 736. 738. 778. 848.

858.

ἄγγελος, -οι 58. 60. 62. 168.

170. 194. 202. 228. 232.

234. 266. 304. 374. 376.

380. 558. 576. 662. 664.

698. 700. 716. 722. 732.

ἄγιασμός 534. 664.

ἄγιος 160. 222. 244. 268. 374.

664. 670. 702.

ἄγνοια 718.

ἄγνωμοσύνη 294. 624. 678. 764.

ἄγρυπνία 228. 430. 734.

ἄγωνία 128. 172. 226. 258. 264.

382. 496.

Ἄδὰμ 660. 662. 722.

ἄδεια 210. 340. 358.

ἄδης 178. 194.

ἀδηφαγία 726.

ἀδικία 102. 136. 198. 270. 428.

790. 860.

ἀδοξία 254.

ἀηδία 804.

ἀθυμία 36. 164. 278. 292. 310.

314. 444. 658. 666. 700.

752.

Αἰγύπτιος, -οι 254. 318. 580.

Αἴγυπτος 52. 254. 644.

αἰδώς 314.

Αἰθίωψ 288.

αἷμα 62. 176. 192. 214. 382.
492. 646. 648. 810. 816.

αἰμορροοῦσα 118. 586.

αἵρεσις 234. 716.

αἰσχρολογία 96. 310. 428.

αἰσχροτής 734.

αἰσχύνη 236. 384. 400. 600. 748.
800. 806. 828.

ἀκαθαρσία 392. 664.

ἀκολασία 730.

ἀκοσμία 34.

ἀκτημοσύνη 250. 544.

Ἄκύλας 240.

ἀλαξονεία 474. 574. 776. 778.

ἀλγηδών 310.

ἀλήθεια 8. 176. 182. 194. 244.
360. 590. 708. 710. 714.

792. 860.

ἀλογία 278.

ἀλουργίς 598. 692. 694.

ἀμερμνία 674.

ἀμάρτημα, -τα 16. 32. 82. 100.

154. 168. 180. 360. 400.

404. 420. 422. 424. 436.

440. 442. 444. 542. 628.

646. 648. 756. 866. 868.

870.

ἀμαρτία, -αι 68. 126. 198. 232.

252. 356. 386. 404. 448.

622. 634. 660. 798. 818.

ἀμαρτωλός, -οὶ 290. 378. 860.

ἀμετρία 308. 312.

ἀμοιβή 10. 330. 544. 638. 640.

750.

ἀναισθησία 238. 422. 628. 806.

ἀναισχυντία 114. 116. 278.

ἀνάληψις 682.
 ἀνάμνησις 158.
 ἀνάστασις 8. 174. 184. 188. 218.
 260. 318. 546. 548. 550.
 652. 680. 686. 716. 718.
 720. 722. 724. 826.
 ἀνδρεία 214. 328. 162. 852.
 ἀνδροφόνος, -οι 308.
 ἀνεξικακία 252.
 ἄνθρωπος ψυχικὸς 194.
 ἄνοια 238. 274. 300. 308. 334.
 452. 716.
 ἀνόμημα 306.
 ἀνομία 796.
 ἀντίδοσις 490. 492. 544. 538.
 ἀντικείμενον 188.
 ἀξία 174.
 ἀπανθρωπία 134. 276. 434. 602.
 ἀπειλή 72. 138. 216. 332. 338.
 390. 434.
 ἀπέχθεια 668. 762.
 ἀπιστία 286. 292. 298. 760. 764.
 ἀπόγνωσις 114. 422.
 ἀποδημία 640. 646.
 ἀποκάλυψις 176. 180. 186. 194.
 258.
 ἀπόλαυσις 464. 668.
 Ἄπολλῶς 772.
 ἀπολογία 74. 828.
 ἀπόνοια 80. 328. 332. 378. 398.
 472. 480. 540. 568. 578.
 580. 778.
 ἀπορία 114. 550.
 ἀπόστολος, -οι 116. 120. 162. 174.
 182. 238. 266. 286. 304.
 342. 356. 374. 386. 510.
 516. 552. 558. 564. 584.
 594. 614. 634. 636. 662.
 670. 684. 686. 744. 780.

802. 848. 852.
 ἀπραγμοσύνη 328.
 ἀπροσωπόληπτος, -οι 562.
 ἀπώλεια 218. 220. 356. 378. 536.
 652. 708. 786. 794. 800.
 806.
 ἀρὰ 100. 432.
 ἀργία 368. 634. 644. 646.
 ἀρετή 34. 36. 94. 104. 166. 214.
 240. 250. 270. 310. 328.
 338. 346. 362. 366. 368.
 384. 386. 412. 428. 432.
 464. 478. 482. 530. 532.
 534. 552. 560. 584. 632.
 636. 640. 698. 740. 774.
 776. 778. 780. 782. 790.
 792.
 ἀρπαγή 60. 104. 138. 162.
 ἀρρωστία 314. 352. 634.
 ἀρτοποιητική 126.
 ἀρχάγγελος, -οι 202. 266. 558.
 ἀσάφεια 90. 186.
 ἀσέβεια 282. 474. 520. 648.
 ἀσέλγεια 630. 800.
 ἀσθένεια 234. 238.
 ἄσυλον 492.
 ἀσφάλεια 476.
 ἀσχημοσύνη 32. 36. 308. 640.
 ἀσωτία 32. 36.
 ἀταξία 392. 542.
 ἀτιμία 344. 480.
 αὐθεντία 460.
 αὐτάρκεια 226. 232. 234. 280.
 312. 832.
 ἀφέλεια 328.
 ἄφρεσις 162. 270. 418. 422. 444.
 Ἄχαάθ 250. 338.
 ἀφθονία 600.

B

βαλάνειον 506.
 βάπτισμα 554. 556. 560. 608.
 622. 632.
 Βάρ 176.
 Βαραχίας 816.
 βασιλεία 168. 220. 242. 274. 314.
 330. 472. 478. 482. 494.
 506. 512. 554. 570. 598.
 608. 648. 660. 740. 784.
 βασιλεία τοῦ Θεοῦ 552. 642.
 656. 674.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 204.
 236. 254. 274. 324. 328.
 406. 420. 428. 464. 470.
 472. 494. 504. 520. 526.
 534. 544. 624. 676. 756.
 βασκανία 244. 248. 274. 328.
 340. 450. 452. 474. 524.
 526. 574. 640. 660. 730.
 734.
 βδέλυγμα 852. 868.
 βδελυγμία 798.
 Βεελζεβούλ 448.
 Βηρσαβεὲ 52. 864.
 βία 208.
 βλάβη 96. 128. 312. 330. 372.
 374. 442. 794.
 βλάβος 222.
 βλακεία 30. 32. 36. 124. 214.
 726.
 βλασφημία 92. 94. 248. 364.
 βοήθεια 210. 414. 824. Θεοῦ
 βοήθεια 860.
 βραβεῖον 224.

Γ

γαλέαγρα 388.

γαλήνη 42. 44. 106. 734. 782.
 Γαλιλαία 122. 290. 292. 316.
 450. 544. 582. 596.
 γάμος 98. 126. 204. 392. 518.
 γαστρομαργία 784.
 γέεννα 98. 100. 204. 222. 236.
 242. 244. 306. 426. 440.
 474. 478. 502. 536. 598.
 730. 786. 800. 808. 812.
 816. γέεννα πυρός 534.
 γέλως 314. 640.
 Γεννησαρέτ 56.
 γεωργία 126.
 γλυκύτης 808.
 γνώφος 256. 258. 260.
 γνώσις 322. 424.
 γοητεία 630.
 Γόμορρα 860.
 Γραφή, -αὶ 80. 136. 182. 286.
 294. 336. 370. 418. 576.
 642. 672. 680. 720. 728.
 760. 782. 806. 820.

Δ

δαιμόνιον, -α 452. 652.
 δαίμων, -ες 36. 66. 98. 154.
 192. 194. 252. 290. 292.
 296. 298. 302. 304. 444.
 448. 532. 576. 606. 732.
 860.
 Δανιήλ 852.
 Δαυΐδ 52. 108. 288. 404. 432.
 474. 476. 540. 578. 582.
 596. 650. 740. 742. 744.
 746. 780. 864. 866.
 δαψιλεία 68. 124. 202. 602. 750.
 778.
 δεινόν, -ᾶ 214.

δεσμοτήριο 474. 602. 604. 632.
 δεσπότης 112. 192. 194. 266.
 570.
 δημιουργία 360. 454. 456.
 δηνάριον 436. 438. 522. 524.
 διαβολή 298. 384.
 διάβολος, -οι 10. 36. 66. 98.
 130. 190. 192. 194. 214.
 254. 266. 334. 364. 382.
 444. 466. 468. 534. 536.
 576. 578. 598. 606. 630.
 674. 694. 696. 700. 716.
 732. 754. 806. 830.
 διάδημα 166. 598. 692.
 διαθήκη 868.
 διακονία 282. 284. 288.
 διαλογισμός, -οὶ 98.
 διαμαρτυρία 92.
 διαφθορά 788.
 δικαιοσύνη 168. 198. 232. 254.
 534. 562. 626. 628. 664.
 792.
 δικαστήριο 224. 228. 400. 408.
 542.
 δίκη 268. 314. 330. 404. 408.
 536. 678. 818. 866.
 διωγμός, -οὶ 520.
 δόγμα, -τα 82. 172. 176. 186.
 210. 532. 590. 740. 860.
 δόξα 38. 42. 68. 106. 164. 166.
 168. 170. 174. 182. 192.
 196. 198. 204. 214. 222.
 224. 226. 234. 240. 242.
 244. 248. 250. 258. 266.
 270. 280. 288. 316. 318.
 332. 338. 340. 344. 348.
 392. 396. 416. 424. 448.
 476. 478. 480. 482. 508.
 512. 518. 542. 556. 570.

578. 580. 610. 628. 640.
 662. 674. 730. 734. 740.
 750. 758. 760. 762. 778.
 782. 802. 808. 838. 842.
 870.
 δοξολογία 234.
 δοξομανία 328. 474. 766. 792.
 δουλεία 340. 348.
 δουλοπρέπεια 480. 638. 806.
 δρυμοτομική 126.
 δίναμις 110. 118. 120. 148. 150.
 154. 174. 182. 260. 410.
 496. 850. 852.
 δυναστεία 338. 344.
 δυσωδία 796. 798.
 δωρεά 18. 58. 80. 122. 246. 308.
 424. 436. 438. 440. 528.
 584.
 δῶρον 70. 80.

E

ἔγκλημα 72. 74. 90. 98. 156.
 248. 294. 326. 330. 360.
 368. 448. 460. 474. 624.
 626. 644. 764. 786. 798.
 ἐγκράτεια 20. 464. 630.
 Ἐξεχίας 168.
 ἔθος 584.
 εἰδωλολατρεία 250. 306.
 εἶδωλον 576. 740. 796.
 εἵμαρμένα 468.
 εἰρήνη 204. 232. 354. 534. 662.
 698. 734.
 ἐκατόνταρχος 652.
 ἐκδικία 410.
 ἐκκλησία 110. 180. 182. 384.
 404. 594. 602. 680.
 ἔκκληξις 322.

ἑλάττωμα, -τα 326.
 ἑλεημοσύνη 64. 68. 96. 100. 124.
 126. 132. 134. 136. 304.
 534. 536. 600. 748. 750.
 752. 754. 770. 788. 790.
 ἕλεος 132. 134. 138. 366.
 ἑλευθερία 190. 192. 338. 348.
 354. 436. 468.
 Ἑλισσαῖος 294. 662.
 Ἑλλην, -ες 196. 384. 432. 466.
 686.
 ἑλπίς 46. 136. 166. 218. 224.
 242. 282. 296. 344. 466.
 530. 536. 548. 562. 626.
 638. 734.
 ἐνέργεια 616.
 ἐντολή 70. 72. 82. 88. 488. 524.
 648.
 ἐξουσία 14. 56. 144. 148. 180.
 182. 202. 250. 296. 298.
 348. 354. 374. 456. 614.
 620. 622.
 ἐπαγγελία 548.
 ἔπαινος 274.
 ἐπάχθεια 164.
 ἐπηρεία 444.
 ἐπιβουλή 164. 276. 466. 478. 606.
 620. 660. 754. 860.
 ἐπιείκεια 98. 100. 152. 158. 192.
 214. 314. 716. 718.
 ἐπιθυμία 38. 42. 46. 102. 104.
 156. 188. 246. 282. 304.
 310. 312. 348. 386. 390.
 404. 462. 464. 466. 468.
 490. 496. 498. 500. 502.
 628. 656. 724. 728. 730.
 732. 774. 796. 806. 828.
 830. 832. 834. 836. 838.
 ἐπιμέλεια 342. 376. 390. 472.

644. 646. 674.
 ἐπιτοκία 430.
 ἐπίπληξις 158.
 ἐπιτίμησις 158. 160. 190. 254.
 206.
 ἐπιφάνεια 282. 562.
 ἐπομβρία 278.
 ἐργωδία 130.
 ἐρυσίθη 278.
 ἔρωσ 306. 340. 348. 412. 488.
 492. 502. 628. 656. 658.
 666. 672. 760.
 εὐαγγέλιον 630. 850. 858. 860.
 εὐαγγελιστής, -αί 58. 70. 84.
 110. 142. 158. 250. 258.
 260. 298. 324. 386. 488.
 492. 496. 532. 548. 550.
 552. 584. 616. 634. 636.
 834.
 εὐγένεια 336. 338. 502.
 εὐγλωττία 132.
 εὐδοκία 662.
 εὐδοκίμησις 562.
 εὐεργεσία 60. 110. 296. 422.
 424. 436. 440. 586. 752.
 εὐεργέτημα 662.
 εὐήθεια 610.
 εὐημερία 222. 658.
 εὐθηνία 124. 222.
 εὐκοσμία 222.
 εὐλάβεια 112. 118. 240. 628.
 630. 784. 808.
 εὐλογία 98. 474.
 εὐνοια 342.
 εὐνοῦχος, -οι 464. 466. 470.
 εὐπραγία 864.
 εὐσέβεια 280. 364. 384. 520.
 716.
 εὐσχημοσύνη 40.

εὐταξία 596. 620.
 εὐτέλεια 334. 576. 670.
 εὐτονία 118. 238.
 εὐτραπελία 96.
 εὐφημία 230. 274.
 εὐφροσύνη 164. 166. 204. 226.
 232. 234. 310. 658.
 εὐχαριστία 230. 234. 236.
 εὐχή 40. 68. 98. 100. 120. 236.
 302. 606. 620. 662. 748.
 782.
 εὐωδία 672.
 ἔχθρα 98. 412.

Z

Ζακχαῖος 136.
 ζάλη 312. 344. 730. 734. 844.
 870.
 Ζαχαρίας 586. 590. 596. 816.
 818.
 Ζεβεδαιὸς 550.
 ζηλοτυπία 574. 626. 660. 736.
 ζῆλος 478. 542. 584. 782.
 ζημία 136. 164. 278. 312. 398.
 412. 434. 480. 506. 544.
 638. 652. 748. 750. 754.
 758.
 ζόφος 734.
 ζύμη 300.
 ζωή 96. 126. 130. 162. 214. 218.
 236. 238. 248. 370. 430.
 488. 490. 496. 556. 590.
 606. 658. 792. 834. ζωὴ
 ἀθάνατος 274. ζωὴ αἰώνιος
 126. 204. 274. 484. 488.
 498. 518. 548. 754. ζωὴ
 μέλλουσα 28.

H

ἡδονὴ 98. 106. 160. 164. 166.
 346. 386. 480. 656. 658.
 664. 668. 670. 700. 800.
 806. 808.
 ἡθος 228. 762.
 Ἡλίας 22. 52. 174. 246. 248.
 250. 252. 256. 258. 266.
 282. 284. 286. 288. 290.
 292. 316. 504. 662.
 ἡμερότης 354. 438. 444. 454.
 468. 472.
 Ἡρώδης 174. 246. 710. 712.
 Ἡρωδιανός, -οὶ 708. 710.
 Ἡσαΐας 80. 240. 614. 652. 670.
 ἡσυχία 44. 660. 734. 782.

Θ

Θάμαρ 718.
 θάνατος 46. 48. 70. 78. 96.
 126. 128. 130. 184. 194.
 212. 214. 216. 218. 222.
 224. 242. 248. 254. 256.
 290. 294. 300. 316. 336.
 344. 492. 502. 544. 546.
 556. 568. 600. 606. 644.
 658. 668. 680. 856.
 θαῦμα 10. 12. 18. 20. 22. 110.
 122. 140. 142. 144. 150.
 156. 182. 288. 290. 296.
 342. 550. 588. 614. 616.
 618. 620. 648. 742. 756.
 854.
 θαυματουργία 150.
 θέλημα 234. 376. 378. 868,
 θεογνωσία 450.

Θεός 16. 30. 36. 42. 44. 54.
 58. 60. 62. 64. 68. 70.
 72. 80. 84. 88. 96. 98. 100.
 120. 122. 124. 130. 132.
 134. 140. 160. 168. 180.
 188. 190. 198. 210. 226.
 228. 230. 232. 234. 236.
 240. 248. 256. 258. 260.
 270. 274. 276. 280. 282.
 288. 298. 304. 308. 314.
 486. 494. 496. 508. 512.
 524. 534. 562. 572. 576.
 578. 584. 602. 604. 608.
 614. 622. 624. 628. 630.
 632. 636. 644. 650. 652.
 660. 662. 670. 674. 676.
 680. 688. 692. 708. 710.
 714. 720. 722. 724. 734.
 736. 738. 740. 742. 750.
 752. 754. 758. 760. 766.
 768. 770. 792. 800. 804.
 818. 824. 836. 868. 870.
 Θεοῦ βοήθεια 860. Θεοῦ Τι-
 ῶς 54. 56. 176.
 θεότης 8. 82. 172. 174. 742.
 θεραπεία 208. 346.
 θεσβίτης 284.
 Θευδᾶς 708.
 θηριωδία 432.
 θησαυρός 208.
 θλίψις 162. 204. 848. 858.
 θόρυβος 208.
 θρασύτης 74. 716.
 θυμίαμα, -τα 798. 800.
 θυμός 98. 100. 192. 228. 338.
 346. 400. 404. 578.
 θυσία 62. 68. 138. 276. 574.
 762. 794.
 θυσιαστήριον 398. 602. 644. 816.

868.

I

Ἰακώβ 48. 244. 246. 324. 520.
 566. 684. 722.
 ἰδρῶς 222. 272. 638. 862.
 Ἰεζάβελ 52.
 Ἰεζεκιήλ 240. 652.
 Ἰεζεχιήλ 870.
 Ἰερεμίας 174. 180. 248. 290.
 410. 512.
 Ἰεριχῶ 582.
 Ἰεροσόλυμα 70. 110. 254. 256.
 288. 316. 450. 544. 582.
 586. 842. 844. 846. 850.
 852.
 Ἰερουσαλήμ 250. 552. 594. 632.
 686. 822. 842. 850. 868.
 Ἰεσαὶ 254.
 Ἰησοῦς 8. 10. 12. 24. 42. 48.
 50. 106. 108. 122. 138.
 140. 156. 158. 172. 262.
 290. 294. 316. 324. 418.
 450. 484. 490. 538. 544.
 582. 584. 594. 596. 612.
 642. 656. 676. 738. 760.
 836.
 Ἰησοῦς Χριστὸς 68. 168. 170.
 204. 230. 240. 280. 282.
 314. 352. 416. 482. 508.
 542. 580. 610. 640. 674.
 734. 758. 782. 802. 838.
 870.
 ἰκετηρία 434. 436. 438. 440.
 550.
 Ἰορδάνης 262. 450.
 Ἰουδαία 110. 390. 450. 686.
 688.

'Ιουδαῖος, -οι 8. 18. 22. 24.
60. 110. 112. 118. 120. 122.
172. 184. 246. 248. 254.
286. 294. 318. 384. 410.
458. 462. 470. 512. 516.
532. 588. 594. 596. 612.
616. 620. 624. 644. 652.
678. 686. 688. 690. 716.
718. 746. 770. 844. 846.
854.

'Ιουδαϊσμός 82.

'Ιούδας, προδότης 22. 62. 512.
514. 634. 636. 710. 864.

'Ισαάκ 392. 520. 722.

ἰσοθεία 358.

'Ισραήλ 512. 516. 594. 686.
864.

'Ισραηλίτης, -αι 306.

'Ιωάννης Βαπτιστής 8. 10. 52.
174. 190. 244. 246. 282.
284. 286. 288. 622. 624.
626. 628. 662. 670. 680.
682. 816. 818.

'Ιωάννης Εὐαγγελιστῆς 14. 150.
206. 326. 564. 582. 612.
620. 684. 830. 842.

'Ιωβ 26. 46. 356. 432. 444. 540.
836.

'Ιωδάε 820.

'Ιωνᾶς 150. 154. 176. 178. 546.

'Ιώσηπος 858.

'Ιωσήφ 42. 356. 448.

ἰωδηλαῖος 536.

K

καθέδρα 554. 558.

Κόιν 818.

Καινὴ (Διαθήκη) 632. 644.

Καῖσαρ 712. 714. 716. 852.

Καισάρεια 172.

καιρὸς 618.

κακία 80. 172. 216. 254. 270.

272. 334. 346. 358. 362.

364. 366. 398. 428. 436.

440. 462. 474. 524. 532.

630. 632. 646. 712. 786.

κακοτεχνία 124.

κακουργία 10. 452. 472. 716.

κάλλος 204.

κάμινος 370.

Καπερναοὺμ 320.

καπηλεία 426. 430. 432. 612.

Καππαδόκης 630.

καρδία 12. 46. 58. 80. 92. 94.

142. 158. 168. 204. 226.

232. 284. 286. 424. 442.

538. 578. 622. 632. 736.

800. 870.

καρηβαρία 660. 700.

καρτερία 120. 444.

καρυκεία 700.

κατάρα 204. 618.

κατακλυσμὸς 860.

καταλλαγή 400.

κατάνυξις 46.

κατηγορία 82. 90. 99. 156. 164.

348. 384. 538. 640.

κατηφεία 700.

κατόρθωμα 466.

καύχημα 196.

κενοδοξία 328. 332. 412. 428.

656. 746. 748. 752. 766.

770. 794.

κένωσις 498.

κέρδος 206. 228. 272. 278. 346.

374. 392. 424. 440. 548.

κηδεία 674.

κηδεμονία 434. 654. 680. 684.
 κήνσον 320. 714.
 κήρυγμα 172. 432. 560. 614.
 846. 854. 860.
 Κηφᾶς 178. 772.
 κίνδυνος, -οι 32. 48. 102. 168.
 184. 210. 212. 214. 220.
 256. 274. 354. 380. 408.
 502. 504. 556. 638. 640.
 660. 708. 848. 856.
 κλήσις 590. 678. 688.
 κλοπή 92.
 κοινωνία 370. 384.
 κολακεία 120. 176. 426. 488.
 710. 778.
 κολασία 308.
 κόλασις 78. 208. 224. 226. 272.
 330. 332. 406. 408. 442.
 446. 502. 514. 536. 538.
 604. 606. 652. 654. 784.
 798. 864. 866.
 κολυμβήθρα 636.
 Κορνήλιος 108. 294. 432.
 κοσμιότης 40.
 κρίμα 116. 578.
 κρίσις 224. 228. 286. 688. 792.
 812. 816.
 κρυμὸς 430.
 Κύριος 42. 68. 86. 106. 108.
 116. 118. 138. 170. 186.
 204. 226. 228. 230. 234.
 240. 280. 292. 314. 352.
 416. 418. 448. 476. 482.
 508. 510. 534. 542. 562.
 578. 580. 582. 584. 586.
 588. 610. 624. 640. 642.
 650. 652. 674. 684. 734.
 736. 742. 744. 746. 758.
 760. 782. 802. 808. 824.

832. 838. 846. 856. 868.
 870.

Λ

Λάζαρος 244. 864. 868.
 Λάμεχ 816.
 Λευί 318.
 ληδωρία 618.
 ληστής 16. 66. 128. 214. 348.
 528. 600. 636. 700. 754.
 λιμὸς 10. 106. 140. 160. 162.
 858.
 λοιδορία 96. 98. 274. 430.
 λοιμὸς 336. 858.
 Λουκᾶς 258. 292. 316. 356.
 378. 648. 710. 722. 810.
 842.
 λύμη 312. 372. 666. 798. 808.
 λύπη 36. 160. 162. 232. 290.
 556. 658. 660. 734. 752.
 λύσσα 792.
 λύτρον 568.

Μ

μαγγανεία 630.
 Μάγδαλα 150.
 μακαριότης 660. 672.
 Μακεδών, -ες 538.
 μακροθυμία 446. 606. 646. 676.
 684. 870.
 Μαλαχίας 284.
 μαμωνᾶς 386.
 Μανασσῆς 632.
 μανία 104. 106. 298. 302. 306.
 308. 314. 364. 616. 684.
 Μανιχαῖος 16. 88. 232. 234.
 466.

Μαρκίων 16.
 Μάρκος 12. 80. 94. 108. 142.
 150. 258. 292. 316. 324.
 326. 462. 484. 712. 738.
 842.
 μαρτυρία 710. 744. 850.
 μαρτύριον 560.
 ματαιοπονία 444.
 Ματθαῖος 142. 244. 634. 650.
 738. 830.
 μεγαλειότης 670.
 μεγαληγορία 120.
 μέθη 304. 308. 310. 312. 314.
 366. 402. 404. 726. 732.
 830.
 Μελχισεδέκ 540.
 μελωδία 664.
 μέριμνα 230.
 μεταμόρφωσις 262.
 μετάνοια 412. 636. 800.
 μηλωτή 250.
 μαιφονία 844.
 μίασμα 138.
 μικροψυχία 408.
 Μιλήσιος 354.
 μισθός 168. 604. 606.
 μῖσος 798.
 μνημόσυνον 68.
 μνησικακία 438.
 μονογενής 558. 662. 774.
 μοιχεία 92. 308. 392.
 μοιχός 864.
 μυστήριον 60. 184. 186. 188.
 194. 630. 680. 690. 754.
 756. 796.
 Μωαβίτις 718.
 Μωϋσῆς 52. 72. 84. 228. 240.
 246. 248. 250. 252. 256.
 258. 260. 266. 316. 374.

448. 454. 458. 460. 718.
 720. 722. 760. 762. 856.
 868.

N

Ναζαρετ 596.
 Ναθαναήλ 176.
 νηστεία 226. 228. 270. 302. 304.
 748. 770.
 Νινευίτης, -αι 226. 514. 516.
 518.
 νομοθεσία 456. 762. 794.
 νόμος 16. 72. 74. 76. 80. 82.
 84. 88. 90. 100. 108. 112.
 136. 228. 230. 234. 248.
 352. 426. 490. 512. 516.
 540. 624. 628. 738. 742.
 762. 764. 788. 854. 866.
 868.
 νόσημα 346.
 Νῶε 540.

O

ὀδύνη 204. 444. 658. 690.
 οἰκοδομική 126.
 οἰκονομία 8. 68. 174. 188. 424.
 588. 656.
 ὄλεθρος 96.
 ὀλιγοπιστία 54. 160.
 ὀλιγοσιτία 498.
 ὀλιγωρία 422. 540.
 ὄμβρος, -οι 430.
 ὁμολογία 20. 178.
 ὁμόνοια 172. 410. 740. 846. 760.
 ὁμοούσιος 178.
 ὁμότιμος 178. 742.
 ὄνειδος 212. 314.

ὄργη 72. 98. 150. 400. 408. 442.
578. 588. 606. 726. 734.
800. 844. 864. 870.

ὄρκος 430.

Οὐαλεντίνος 232.

Οὐεσπασιανὸς 684.

οὐρανῶν πολιτεία 278.

οὐσία 178. 224.

ὄφειλή 112. 426. 438.

ὄφελμα 400.

ὄφελος 222. 392.

ὄφλημα 434. 436.

Π

πάθος 112. 186. 188. 192. 196.
206. 228. 242. 250. 264.
288. 292. 316. 326. 488.
492. 546. 552. 560. 616.
746.

παιδαγωγία 252.

Παλαιά (Διαθήκη) 68. 276. 632
644.

Παλαιστίνη 182.

παλιγγενεσία 512.

πανδαισία 682.

πανωλεθρία 652.

παράβασις 74.

παραβολή 88. 92. 520. 522. 524.
526. 530. 644. 650. 652.
654. 676. 678.

παράγγελμα 516.

παράδεισος 16. 358. 424. 636.
660.

παραίνεσις 84. 330. 372. 406.
490. 600. 782.

παράκλησις 256. 496.

παρακοή 646. 660.

παράλυσις 634.

παραμυθία 44. 274. 288. 370.
506. 666. 780.

παράνοια 334.

παρανομία 72. 314. 432. 468.

παραπληξία 308. 598. 610. 648.
704.

παραφροσύνη 616.

παρθενία 68. 392. 544.

παρθένος 532. 534.

παροιμία 480.

παρουσία 282. 284. 286. 288.
290. δευτέρα παρουσία 824.
826.

παρηγορία 74. 98. 116. 120. 158.
172. 186. 192. 196. 320.
326. 376. 382. 410. 446.
508. 578. 584. 656. 658.
660.

Πάσχα 612.

Πατήρ 14. 28. 42. 80. 88. 92.
110. 134. 138. 170. 172.
176. 178. 180. 182. 222.
224. 230. 234. 240. 242.
248. 256. 258. 260. 266.
280. 314. 352. 374. 376.
380. 408. 410. 416. 442.
448. 454. 486. 508. 542.
556. 558. 560. 580. 610.
624. 680. 684. 740. 742.
746. 772. 774. 782. 826.
870.

Παῦλος 32, 9. 162. 168. 192.
196. 234. 280. 282. 308.
354. 402. 410. 412. 414.
432. 442. 466. 484. 504.
508. 518. 520. 528. 532.
538. 558. 562. 578. 594.
624. 634. 664. 680. 684.
686. 688. 690. 714. 722.

772. 830. 836. 848. 850.
 866. 870.
 πενία 254. 344. 584.
 πείνα 12. 18.
 πειρασμός 46. 70. 72. 84. 88.
 90. 202. 358. 830. 846.
 πεπωρωμένος 154.
 περιέργια 124.
 περιτομή 82. 682. 686.
 περιφάνεια 334. 338. 586. 588.
 Πέρσις 802.
 Πέτρος 48. 50. 54. 64. 86. 88.
 90. 108. 174. 176. 178.
 180. 182. 184. 186. 188.
 190. 206. 210. 224. 244.
 246. 248. 250. 252. 254.
 260. 300. 316. 318. 320.
 322. 324. 326. 418. 462.
 496. 504. 510. 548. 554.
 562. 564. 682. 686. 738.
 842.
 πίστις 10. 48. 50. 52. 54. 56.
 68. 116. 118. 120. 122. 142.
 168. 178. 192. 292. 294.
 296. 298. 300. 302. 324.
 532. 618. 620. 688. 738.
 788. 792.
 πλάνη 194.
 πλεονέκτημα 128.
 πλεονέκτης 504.
 πλεονεξία 62. 134. 136. 272.
 276. 428. 438. 830. 834.
 886.
 πλημμέλεια 428.
 πλημμέλημα 360. 542. 654.
 πλούτος 104. 222. 314.
 Πνεῦμα 42. 54. 62. 184. 194.
 232. 236. 252. 264. 294.
 302. 424. 448. 510. 650.

664. 726. 742. 744. 796.
 Πνεῦμα ἅγιον 42. 138. 226.
 280. 314. 352. 508. 542.
 580. 610. 686. 796. 870.
 Ἄγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦ-
 μα 170. 240.
 πόθος 10. 12. 680.
 πόκος 154.
 πολιτεία 824. οὐρανῶν πολιτεία
 278.
 πλυτέλεια 164.
 πονηρία 70. 172. 374. 452. 476.
 486. 524. 630. 690. 748.
 788.
 πορνεία 92. 228. 310. 390. 392.
 460. 864. 866. 868.
 πραότης 100. 152.
 πραύτης 100.
 Πρίσκιλλα 240. 802.
 προαίρεσις 192. 208. 328. 354.
 360. 366. 370. 466. 468.
 472. 572.
 προεδρία 474. 550. 554. 560.
 προθυμία 114. 142. 238. 466.
 492. 520. 530. 556. 582.
 584.
 πρόληψις 92.
 πρόνοια 296. 312. 392. 394. 626.
 644. 674. 678. 828. 860.
 870.
 πρόρρησις 354. 356.
 προσδοκία 242. 290. 530. 546.
 προσεδρεία 120.
 προσευχή 302. 304. 614. 798.
 προσήνεια 158.
 προφητεία 80. 288. 588. 590.
 592. 594. 650. 654. 742.
 852.
 προφήτης, -αι 14. 60. 80. 82.

84. 88. 112. 150. 154. 174.
 198. 240. 248. 260. 270.
 282. 284. 288. 386. 512.
 548. 586. 596. 612. 644.
 646. 648. 656. 672. 682.
 684. 738. 742. 744. 794.
 800. 810. 812. 814. 818.
 820. 822. 826. 830. 852.
 864.
 πρωτεΐα 538. 562. 564. 566.
 568. 570. 774. 778.
 πρωτοκαθεδρία 770.
 πρωτότοκος 318. 326. 536.
 πτωχεία 538. 752.
 πῦρ τὸ αἰώνιον 266.

P

Ραάβ 636.
 ραθυμία 352. 356. 358. 362. 366.
 368. 372. 540. 672. 674.
 770.
 ρακὰ 384.
 ραστώνη 836.
 Ρουθ 718.
 ρύπος 94. 96.
 Ρωμαῖος, -οι 708. 844. 854. 858.

Σ

Σάββατον 82. 248. 452. 458.
 460. 462. 740.
 σαγήνη 268. 532.
 Σαδδουκαῖος, -οι 150. 156. 160.
 716. 724.
 Σαμάρεια 582.
 Σαμαρείτης 118. 282. 592. 652.
 Σαούλ 336. 474. 864.
 σὰρξ 60. 98. 176. 220. 222.

226. 230. 384. 454. 456.
 458. 724.
 σατανὰς 188. 206. 448.
 σεισμὸς 858.
 σεμνότης 802. 808.
 Σεραφίμ 100. 196. 202.
 Σιδῶν 108. 870.
 Σίμων 176. 178. 320. 634.
 Σιμών Βὰρ Ἰωνᾶ 326.
 Σινᾶ 260.
 Σιῶν 586. 648.
 σκάνδαλον 264. 266. 354. 356.
 370. 372. 374. 380.
 σκληροκαρδία 460.
 σκληρότης 460. 870.
 Σκύθης, -αι 696.
 Σκύλλη 726.
 σκυτοτομικὴ 126.
 Σόδομα 288. 306. 860.
 Σοδομίτης, -αι 306.
 Σολομῶν 336. 632.
 σοφία 12. 30. 270. 322. 424.
 458. 460.
 Σπανία 850.
 σταυρὸς 60. 182. 184. 186. 188.
 190. 192. 194. 196. 206.
 210. 212. 216. 250. 256.
 264. 300. 378. 492. 588.
 636. 644. 686. 762. 764.
 824.
 στενοχωρία 204.
 Στέφανος 446. 654. 684.
 Στράτων 172.
 συγγένεια 162.
 συγγνώμη 32. 132. 136. 188.
 196. 310. 314. 360. 430.
 446. 602. 608. 626. 786.
 792. 850.
 συγκατάβασις 322.

σύγχυσις 392.
 συκοφάντης 502.
 συκοφαντία 426.
 συμβουλή 84. 380.
 συμπάθεια 110.
 συμφορὰ 8. 112. 114. 274. 342.
 426. 436. 476. 652. 752.
 754.
 συνάλλαγμα 430.
 σύνεσις 118. 314. 472.
 συνήθεια 378. 384. 648.
 συνουσία 98.
 συντέλεια τοῦ αἰῶνος 846.
 σφαγή 648.
 Σωτήρ 282.
 σωτηρία 46. 62. 136. 138. 190.
 194. 202. 210. 218. 220.
 228. 328. 372. 378. 382.
 386. 394. 398. 404. 450.
 536. 562. 606. 712. 760.
 786.
 σωφροσύνη 42. 104. 214. 240.
 314. 390. 392. 534. 732.
 802.

T

ταλαιπωρία 48.
 τάλαντον 436. 438. 440.
 ταπεινότης 14. 92. 172.
 ταπεινοφροσύνη 20. 98. 118. 120.
 314. 534. 540. 542. 544.
 580. 776. 780.
 ταραχή 208. 390. 392.
 τάφος 564.
 τεκτονική 126.
 τελώνης 272. 406. 418. 626.
 636. 836.
 τιμή 64. 70. 80. 82. 162. 168.

178. 192. 226. 240. 316.
 324. 330. 364. 376. 422.
 424. 448. 506. 508. 518.
 528. 542. 570. 572. 610.
 690. 762. 764.
 τιμωρία 66. 100. 208. 272. 276.
 330. 332. 372. 398. 408.
 410. 440. 442. 502. 604.
 606. 646. 654. 780. 784.
 790. 798. 816. 824. 826.
 842. 864. 866. 868.
 Τίτος 684.
 τόκος 430. 536.
 τραγωδία 858.
 τρυφή 28. 162. 204. 214. 220.
 238. 304. 306. 308. 358.
 444. 666. 682. 728. 730.
 732. 802. 868.
 τυραννίς 104. 132. 386. 396.
 484. 860.
 Τύφος 108. 870.
 τῦφος 70. 378. 428. 470.

Y

ὕβρις 32. 66. 80. 98. 118. 136.
 212. 274. 330. 334. 412.
 430.
 ὕδρα 726.
 ὑδροποσία 726.
 ὕϊος 60. 176. 178. 180. 182.
 210. 224. 260. 262. 288.
 320. 370. 380. 424. 526.
 558. 608. 644. 646. 680.
 682. 740. 744. 774. ὕϊος
 τοῦ ἀνθρώπου 172. 174. 222.
 242. 258. 286. 288. 290.
 292. 316. 376. 378. 512.
 538. 544. 568. ὕϊος τοῦ Θε-

οὔ 174. 176. 178. 180. 184.
 188. 248. 504. 662. 868.
 υἰότης 176. 742.
 ὑπακοή 488. 624. 646.
 ὑπερβολή 534.
 ὑπερηφάνεια 306. 580.
 ὑπεροψία 236. 304.
 ὑποκριτής, -αὶ 152.
 ὑπόληψις 214. 290. 344. 392.
 ὑπομονή 44. 444. 848.
 ὑπόνοια 86. 174. 298. 374. 484.
 554. 558. 616.
 ὑφαντικὴ 126.

Φ

φαιδρότης 538. 680.
 φαντασία 22.
 φάτνη 590.
 Φαράω 154. 162. 254. 276. 580.
 Φαρισαῖος, -οὶ 12. 70. 86. 90.
 150. 160. 172. 254. 284.
 452. 472. 474. 488. 520.
 534. 540. 544. 708. 716.
 736. 760. 784.
 φαιλότης 478. 788.
 φθόνος 328. 412. 524. 526. 528.
 568. 616. 640. 734. 736.
 818.
 φθορὰ 638.
 φιλαδέλφεια 230.
 φιλανθρωπία 42. 64. 68. 106.
 108. 124. 132. 138. 170.
 204. 272. 280. 314. 352.
 416. 420. 434. 436. 438.
 442. 444. 446. 448. 482.
 508. 530. 536. 542. 580.
 610. 640. 646. 674. 708.
 734. 748. 752. 754. 756.
 758. 782. 792. 808. 820.

838. 870.
 φιλαργυρία 62. 124. 478. 484.
 508. 738. 830.
 φιλάργυρος, -οὶ 102. 104. 484.
 φιλαρχία 656. 772.
 φιλία 176. 340. 372. 382. 384.
 412.
 Φίλιππος 172. 338.
 φιλοκέρδεια 480.
 φιλονικία 328. 408.
 φιλοστοργία 496.
 φιλοσοφία 18. 26. 82. 84. 94.
 118. 146. 214. 230. 236.
 238. 240. 302. 328. 366.
 392. 472. 590. 596. 632.
 730. 802.
 φιλοτιμία 28. 64. 160. 200. 468.
 510. 682. 686. 700. 752.
 φιλοχρήματος, -οὶ 102.
 φλεγμονή 334.
 φόβος 46. 52. 72. 138. 170. 190.
 226. 254. 258. 276. 336.
 354. 372. 394. 478. 514.
 572. 628. 632. 654. 656.
 700. 714. 716. 822. 848.
 858.
 Φοινίκη 630.
 φόνος 92. 138. 268. 382. 478.
 818.
 φόρος 714.
 φρόνημα 178. 250. 332. 520.
 φρόνησις 328.
 φροντὶς 24. 166. 230. 272. 394.
 640. 658. 674. 734. 844.
 φῶς 246. 268.

X

χάλαζα 278.
 χαμεινία 228.

Χαναναία 108. 110. 584. 652.
 Χαναναῖος, -οι 780.
 χαρὰ 162. 204. 226. 232. 344.
 346. 492.
 χάρις 42. 68. 106. 114. 136. 138.
 170. 204. 210. 236. 240.
 272. 276. 280. 282. 294.
 298. 314. 352. 392. 410.
 416. 434. 448. 482. 494.
 508. 542. 554. 562. 576.
 580. 586. 602. 610. 628.
 630. 632. 636. 640. 650.
 664. 670. 674. 688. 690.
 734. 758. 762. 782. 790.
 808. 838. 860. 868. 870.
 χάρισμα 252. 440.
 Χερουβιμ 196. 202. 266.
 χλευασία 428.
 χολή 498.
 χρῆμα 490. 492. 494. 496. 502.
 506. 530.
 χριστιανὸς 696.
 Χριστὸς 8. 28. 34. 42. 48. 52.
 54. 58. 62. 64. 66. 74. 80.
 88. 92. 106. 110. 114. 116.
 118. 120. 128. 130. 138.
 174. 176. 178. 182. 188.
 190. 192. 196. 200. 208.
 210. 212. 214. 216. 222.
 232. 236. 256. 260. 266.
 282. 284. 286. 290. 292.
 298. 318. 324. 326. 378.
 408. 412. 414. 418. 426.
 428. 446. 448. 450. 464.
 484. 488. 490. 492.
 494. 500. 504. 508. 512.
 516. 532. 552. 554. 560.
 562. 564. 566. 582. 584.
 594. 598. 614. 622. 628.
 636. 656. 664. 674. 680.

684. 692. 698. 702. 720.
 724. 730. 732. 736. 740.
 744. 752. 772. 774. 792.
 794. 796. 798. 834. 841.
 846. 848. 850. 852. 858.
 860. 866. Χριστὸς Ἰησοῦς
 226. 234. 236. 802.

Ψ

ψευδάδελφος, -οι 354. 848. 858.
 ψευδαπόστολος, -οι 848.
 ψευδολογία 430.
 ψευδολογία 430.
 ψευδοπροφήτης, -αι 858.
 ψεῦδος 356.
 ψευδόχριστος, -οι 858.
 ψεύστης 502.
 ψυχή 16. 20. 28. 32. 34. 36.
 60. 62. 64. 88. 94. 98. 104.
 160. 168. 170. 176. 192.
 194. 214. 216. 218. 220.
 222. 228. 242. 250. 256.
 272. 280. 304. 306. 308.
 312. 338. 344. 346. 378.
 380. 382. 388. 390. 392.
 394. 404. 416. 424. 426.
 472. 478. 502. 504. 520.
 526. 536. 556. 568. 574.
 582. 584. 590. 596. 608.
 632. 636. 638. 660. 666.
 670. 690. 692. 694. 732.
 734. 750. 778. 788. 790.
 792. 794. 796. 798. 804.
 806. 828. 830.

Ω

ὠδὶς 384.
 ὠμότης 276. 434. 436. 838. 752.
 766.
 ὠφέλεια 372.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ.	Στίχ.	ἀ ν τ ἰ	ἀ ν ά γ ν ω θ ἰ
11	4	ὅτι δὲν ἐγνώριζε	ὅτι ἐγνώριζε
19	9	ἤμπορει	ἤμπορεῖ
21	12	καθήσουν	καθίσουν
23	13	λοιπὸ	λοιπὸν
29	28	κὰν	κἄν
30	7	πράξης	πράξεως
43	25	ἀσέλγειας	ἀσελγείας
49	19	ἐμεγάλωνεν	ἐμεγάλωνεν
53	8-9	μαθηταὶ	μαθηταὶ
53	19-20	ἀνθρώπινη	ἀνθρωπίνη
63	17	πολυτιμώτερα	πολυτιμότερα
63	21	αὐτὰ	αὐτὰ
65	25	μεγάτη	γεμάτη
66	20	γένενναν	γένενναν
85	11	βαθὺ	βαθὺν
89	27	θεοριζωθῆ	ξεοριζωθῆ
157	15	καὰ	καί
171	18	καταλαμβανόμεθα	καταλαμβανόμεθα
171	24	ἀλλ' ὅμως	ἀλλ' ὅμως
229	24	προσευόμεθα	προσευγόμεθα
233	7	σφέφτονται	σκέπτονται
275	4	ἀδιανρόπου	ἀδιαντρόπου
313	25	ἔχει	ἔχη
335	17	φέρει	φέρει
341	3	λιπὸν	λοιπὸν
347	27-28	κλέπτες	κλέπται
347	33	εὕρωμεν	εὕρωμεν
355	27	ψευδαδελφῶν	ψευδαδέλφων
367	17	κοὶ	καί
373	9	προέλξη	προέλθη
373	30	βλάπτει	βλάπτει
381	4	ὥστε νὰ ἔλθη	ὥστε νὰ μὴ ἔλθη
383	9	ποὺ ἀποβλέπει	ἀποβλέπει
385	22	κποιὸς	κάποιος
393	1	τίς	τάς
393	34	προδίδει	προσδίδει
403	15	ἑπτὰ φορὰς	φορὰς τὸ ἑπτὰ
415	2	θνατος	θάνατος
427	5	συμπεριφεροόμεθα	συμπεριφερώμεθα
439	23-24	ἀνθρώπου	ἀνθρώπους
443	29	ἀντιμετωπίζεις	ἀντιμετωπίζης
445	22	εἶναι	εἶσαι

Σελ.	Στίχ.	ἀ ν τ ἰ	ἀ ν ά γ ν ω θ ἰ
451	11	ἐκεῖ	ἐκεῖ
465	16	Διατί	διότι
471	1	ἔχει δοθῆ	ἔχει δοθῆ
483	2	δοῦλον	δούλου
489	28	φεύγη	φεύγει
507	20	βασανίζονται	βασανίζονται
507	28	συμβῆ	συμβῆ
521	22	ἀντολὴν	ἀνατολὴν
549	24	κτενόουν	κατενόουν
575	15	ὅποιανδήποτε	ὅποιαδήποτε
579	6	Δαυὶδ	Δαυὶδ
579	25	ὑπάρθη	ὑπάρξη
591	22	τὰν	τὸν
597	10	ἐπιτεύχθησαν	ἐπετεύχθησαν
601	26	διατρέψουν	διαθρέψουν
619	11	λόγοι	λόγον
627	13	ὠφελοῦσαν	ὠφελοῦσεν
637	33	ὑπάρχει	ὑπάρχη
663	27	λέκει	λέγει
665	25	ἀπαισίαν	ἀπαισίαν
677	22	βρῆτε	εὔρετε
679	14	ἐκεάνους	ἐκείνους
681	12	δὲν ἀρραβωνίζεται	ἀρραβωνίζεται
687	15	συνδιαλαγὰς	συνδιαλλαγὰς
699	1	φαίνονται	φαίνονται
701	28	εὐχαριστιοῦνται	εὐχαριστοῦνται
713	1	ὁμολογοῦντες	ὁμολογοῦντες
713	20	ὡς	ὡς
763	15	ἀξιοπίστους	ἀξιοπίστους
769	15	μεγλα	μεγάλα
769	24	κρεμοῦνται	κρεμοῦνται
781	9	πτώχεια	πτωχείαν
783	26	Πνεῦμα	ἅγιον Πνεῦμα
805	11-12	ἀγορζουν	ἀγοράζουν
809	1	Μῆν	Μῆ
809	17-18	εὐλάβιαν	εὐλάβειαν
827	14	φειλονίκους	φιλονείκους
829	14	δὲ	δὲν
833	5	ἀρχήση	ἀργήση
835	26	ἄρρωστοι	ἄρρωστος
843	6	διεκατείχετο	διεκατείχοντο
851	27-28	διαλάμη	διαλάμπη
853	21	συνέβαιναν	συνέβαιναν
857	29	ἐξώθυρας	ἐξωθύρας
871	10	ἀνοχήν	ἀνογή

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ' (Ματθ. 14, 13-22)	8—43
» Ν' (Ματθ. 14, 23-36)	44—69
» ΝΑ' (Ματθ. 15, 1-20)	70—107
» ΝΒ' (Ματθ. 15, 21-31)	108—139
» ΝΓ' (Ματθ. 15, 32-16, 12)	140—171
» ΝΔ' (Ματθ. 16, 13-23)	172—205
» ΝΕ' (Ματθ. 16, 24-27)	206—241
» ΝΣΤ' (Ματθ. 16, 28-17, 9)	242—281
» ΝΖ' (Ματθ. 17, 10-21)	282—315
» ΝΗ' (Ματθ. 17, 22-18, 6)	316—351
» ΝΘ' (Ματθ. 18, 7-14)	352—397
» Ε' (Ματθ. 18, 15-20)	398—417
» ΕΑ' (Ματθ. 18, 21-35)	418—449
» ΕΒ' (Ματθ. 19, 1-15)	450—483
» ΕΓ' (Ματθ. 19, 16-26)	484—509
» ΕΔ' (Ματθ. 19, 27-20, 16)	510—543
» ΕΕ' (Ματθ. 20, 17-28)	544—581
» ΕΣΤ' (Ματθ. 20, 29-21, 11)	582—611
» ΕΖ' (Ματθ. 21, 12-32)	612—641
» ΕΗ' (Ματθ. 21, 33-46)	642—675
» ΕΘ' (Ματθ. 22, 1-14)	676—707
» Ο' (Ματθ. 22, 15-33)	708—735
» ΟΑ' (Ματθ. 22, 34-46)	736—759
» ΟΒ' (Ματθ. 23, 1-12)	760—783
» ΟΓ' (Ματθ. 23, 13-28)	784—809
» ΟΔ' (Ματθ. 23, 29-39)	810—839
» ΟΕ' (Ματθ. 24, 1-15)	840—871
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	873—896
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	873—880
2. Εύρετήριο ονομάτων καὶ πραγμάτων	881—896
ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ	897—898
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	899

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωσης:

EXPRESS

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι **ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ**

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 295-905